

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Educ R 2238.8
✓

Harvard College Library

FROM

Professor P. H. Hanus

Sweden
Reporte
BERÄTTELSE

OM

Kingdom
FOLKSKOLORNA I RIKET

för åren 1877-1881

delivered
AFGIFNA

AF

appointed
tillförordnade Folkskole-Inspektörer.

I.

Sweeden, - Fochscholen en schoolen

BERÄTTELSE

OM

FOLKSKOLORNA I RIKET

för åren 1877—1881

AFGIFNA

AF

tillförordnade Folkskole-Inspektörer.

I.

STOCKHOLM, 1883.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

9 dec R 22 38.8

26118

INNEHÅLL.

Berättelser om Folkskolorna inom

Upsala stift:

I. Uplands första inspektionsdistrikt.....	sidor	1—18.
II. " andra ".....	"	19—52.
III. " tredje ".....	"	53—87.
IV. " fjerde ".....	"	89—93.
V. Gestriklands ".....	"	95—124.
VI. Helsinglands ".....	"	125—169.
VII. Stockholms stad.....	"	171—180.

Linköpings stift:

I. Första inspektionsdistriktet.....	"	1—14.
II. Andra ".....	"	15—36.
III. Tredje ".....	"	37—54.
IV. Norrköpings stad	"	55—66.

Skara stift:

I. Första inspektionsdistriktet.....	"	1—8.
II. Andra ".....	"	9—37.
III. Tredje ".....	"	38—63.

Strängnäs stift:

I. Första inspektionsdistriktet.....	"	1—31.
II. Andra ".....	"	33—44.

Vesterås stift:

I. Första inspektionsdistriktet.....	"	1—30.
II. Andra ".....	"	31—48.
III. Tredje ".....	"	49—93.

Berättelser om Folkskolorna inom Upsala erkestift

åren 1877—1881.

I.

Domprosteriet, Ulleråkers, Norunda samt den till Upsala län hörande delen af Vaksala kontrakt.

Under de två första åren af den förflutna femårsperioden inspekterades skolorna inom ofvan skrifna distrikt af rektor W. Norlén; men sedan han efter derom framstald begäran blifvit från detta uppdrag entledigad, erhöll undertecknad förordnande att från och med 1879 års ingång utöfva folkskoleinspektionen inom distriktet.

I. Undervisningsanstalterna.

Till distriktet höra Upsala stad och 20 landsförsamlingar. De senare hafva hvardera endast *en* folkskola med en examinerad lärare, hvartill dock kommer, att Lena och Tensta församlingar för tvenne år sedan gemensamt upprättat en ny folkskola, hvilken emellertid i redogörelserna upptages såsom tillhörande Lena. Äfven Upsala stad anses sedan gammalt hafva blott *en* folkskola, emedan alla dess afdelningar och klasser hafva en gemensam rektor och förste lärare. Emellertid har denna folkskola särskilda afdelningar för gossar och flickor, hvilka äfven i allmänhet undervisas i olika skolbyggnader, samt 5 uppåtgående klasser förutom parallelklasser och 15 examinerade lärare eller lärarinnor. De *egentliga folkskolorna* inom distriktet äro alltså 22 till antalet (mot 21 år 1876) och äro alla *fasta*.

Folkskoleberätt. för Upsala erkestift.

De *mindre skolorna*, hvilka äfvenledes numera alla äro *fasta*, voro inom distriktet år 1881 9, mot 10 år 1876, i det att den för Lena och Tensta gemensamma mindre skolan i Dammen blifvit förvandlad till folkskola. Emellertid har med innevarande års ingång en af dessa 9, den för Balinge och Skuttunge gemensamma skolan i Åkerlänna börjat sin verksamhet såsom folkskola, och beträffande mindre skolan i Vänge är likaledes beslut fattadt om samma förändring. Tvenne andra åter torde inom kort blifva småskolor. Alltså minskas, såsom önskligt är i fråga om en ogynsam skolförhållande, dessa skolors antal till de egentliga folk- och småskolornas fördel. Dock torde de på 2 eller 3 ställen i aflägsnare skogstrakter med ringa barnantal tillsvidare förblifva oundgängliga, och erfarenheten har visat, att äfven i dessa skolor kan under en nitisk och skicklig lärares eller lärarinnas ledning vinnas godt resultat.

Småskolornas antal inom distriktet uppgår till 32, alla *fasta*, af hvilka 8 tillhöra Upsala stad. (Ty i likhet med föregående redogörelse upptagas här Upsala småskolor till lika antal med lärarinnorna, ehuru folkskolan betraktas som en.) Af landsförsamlingarna står Rasbo med 5 småskolor i detta hänseende främst. Fyra församlingar, Vänge Laby, Åkerby och Junkil, sakna ännu småskolor. Börje, Näs och Skuttunge församlingar, hvilka (alla liksom de 4 förutnämnda tillhörande Ulleråkers kontrakt) förut saknat småskola, hafva under ifrågasvarande femårsperiod upprättat sådana. I Upsala hafva småskolorna under tiden ökat med 3, så att derastillväxt i hela distriktet varit 6.

I 7 folkskolor på landet äro barnen dels till följd af deras allt för stora antal och dels på grund af deras olika ståndpunkt fördelade på *afdelningar*, en högre och en lägre, hvilka undervisas på olika dagar. De olika afdelningarna läsa hvarannan dag, men då lördagen äfven i dessa skolor är fri, kommer den afdelning, som den ena veckan läser 3 dagar, att nästa vecka läsa blott 2, hvilket tydligen medför, att i dessa skolor betydligt mindre kurser medhinnas.

Fortsatt undervisning, anordnad i öfverensstämmelse med K. Kung. den 11 Sept. 1877, fans sistlidet år endast i Lena församling, men beslut om inrättandet af sådan undervisning är fattadt i Björklinge. I Vaksala har sådan fortsättningskola varit verksam tvenne år, men upphörde, emedan ej ett tillräckligt antal barn kunde godkännas i den egentliga folkskolans kurser. Men såväl derstädes som på de flesta ställen på landsbygden finnes ett slags fortsatt undervisning för de barn, som efter att hafva inhemtat folkskolans minimum vanligen på grund af fattigdom erhålla skolrådets tillstånd att besöka folkskolan blott en dag i veckan. Dessa s. k. »onsdags» eller »fredagsläsare» besöka den dagen skolan på vissa ställen ensamma, på

andra tillsammans med folkskolans öfriga klasser. Men med orätt räknas denna anordning till fortsatt undervisning, ty dermed afses i allmänhet blott i ringa grad bibringandet af ökade kunskaper, men hufvudsakligen endast vidmakthållandet och inskräpandet af förut lästa kurser.

Aftonskolor för fullvuxna personer hafva med understöd af landstinget varit hållna af folkskolelärarne i 5 landsförsamlingar. Men i synnerhet har Upsala stad att glädja sig åt en väl ordnad och med stort intresse omfattad *teknisk aftonskola*, som, grundad af några för folkkupplysningen nitälskande män, började sin verksamhet 1865 och sedan alltjemt oafbrutet fortgått och kraftigt utvecklat sig. Undervisningsämnena äro fortfarande desamma som i föregående femårsberättelse uppgifvits. Från och med 1880 års början lemnades tillträde till denna skola äfven åt qvinliga elever. I medeltal har skolan under de 5 sista åren terminligen besökts af 206 manliga elever samt under de 2 sista af 85 qvinliga. För hvarje afton hafva under samma tid i medeltal 88 manliga och 34 qvinliga elever deltagit i undervisningen. Skolan står under ledning af en styrelse, som består af 8 personer, deraf 7 utses af stadsfullmäktige och en af Upsala läns landsting. Från och med år 1877 har skolan af Upsala stad åtnjutit ett årligt anslag stort 2,500 kronor, af landstinget 1878—1880 årligen 500 men numera 1,000 kronor, samt af statsmedel sedan 1878 årligen 3,000 kronor (dock 1881 blott 2,700).

Upsala läns *folkhögskolas* verksamhet, hvilken tog sin början vid slutet af föregående femårsperiod, har allt sedan fortgått efter hufvudsakligen samma plan och under ledning af samme föreståndare, doktor G. A. Magnusson, som årligen därför lemnar till trycket befordrad redogörelse.

Sockenbibliotek finnas i alla församlingarna, men anlitas på de flesta ställen obetydligt, hvartill orsaken torde vara dels böckernas ringa antal, som gör, att deras innehåll af de vetgirige i församlingen redan inhemtats, dels deras olämplighet för sitt ändamål. (Exempelvis finnes i en landsförsamlings sockenbibliotek en hel del gammal utländsk litteratur.) Man har dock anledning att hoppas, att sockenbiblioteken på flere ställen inom kort skola erhålla större betydelse och användning. I Upsala har man under sista året börjat egna större omvårdnad åt denna sak, och i samma mån har utlåningen betydligt tilltagit, och på landsbygden finnes ett genom frivilliga bidrag tillkommet bibliotek i Åkerlänna skola, hvilket mycket flitigt användes. — Vid valet af böcker till inköp kommer säkerligen den genom Ecklesiastikdepartementets försorg skolråden nyligen tilldelade, förträffliga *»Anvisningen»* att vara till stort gagn.

Slöjdskolor för manlig slöjd, anordnade enligt K. Kung. d. 11 Sept. 1877, finnas numera i Upsala, Näs, Lena, Rasbo och Kils församlingar, och de omfattas i allmänhet med stort intresse. Vid femårsperiodens början fanns slöjdskola för gossar endast i Upsala. Undervisningen bedrifves på alla ställena af särskilda slöjdlärare.

I *qvinlig handaslöjd* meddelas undervisning åt folkskolebarn i Upsala, Vänge, Börje, Näs, Björklinge och Lena församlingar. På alla dessa ställen få barnen af en småskolelärarinna eller af särskild slöjdlärarinna lära sig att sy och sticka (någon gång att brodera) samt i Upsala och Vänge dessutom att spinna och väfva. I Upsala gå 4:de och 5:te klassens flickor omväxlande hvarannan dag i slöjdskolan och i folkskolan. Vänge slöjdskola är grundad på donation.

II. Skolreglementen.

I alla församlingarna finnas reglementen för skolorna men flerstädes äro de gamla och otjenliga, hvarför de numera ej kunna uti allt följas. Jag har ej heller, sedan normalplanen utkom, velat uppmåna vederbörande att upprätta nya förr, än Uplands folkskoleinspektörer på normalplanens grund utarbetat förslag till skolreglemente och detsamma blifvit af Domkapitlet fastställt och utgifvet, hvilket först innevarande år kommer att ske.

III. Skolbarnen.

Under år 1881 hafva enligt skolrådets uppgifter undervisats i folkskolor 2,102, i mindre skolor 304, i småskolor 1,164 barn eller tillsammans 3,570. Enligt anteckningar vid senast verkställda inspektioner utgjorde antalet inskrifna barn i folkskolor 1,792, i mindre skolor 343, i småskolor 1,079 eller tillsammans 3,214 barn. Vid senaste inspektionstillfällen hafva i folkskolorna varit närvarande 1,459, i de mindre skolorna 292, i småskolorna 901, summa 2,652 barn.

På alla de ställen, der småskola finnes, sker numera, såvida ej särskilda omständigheter föranleda undantag, intagning i skolan det år, under hvilket barnet fyller 7 år. I de fyra församlingar, som ännu sakna småskola, intagas barnen i skolan vanligen ett år senare, emedan man fordrar någon förberedande undervisning i hemmen. I Upsala stads småskolor emottagas nybörjare regelbundet endast vid höstterminens början; men i flere landsförsamlingar har man endast med svårighet kunnat införa och fasthålla vid den principen, att in-

tagning i skolan får ske blott *en* gång årligen eller vid läsårets början, vare sig vår- eller höstterminen. Största svårigheten förefinnes vid de skolor, hvarest barnen till större delen rekryteras från statkarlsfamiljer, som ofta flytta; ty då flyttningstiden ej sammanfaller med någondera terminens början, skulle med fasthållande af nämnda princip barnen år efter år utestängas från skolan, om, såsom på vissa ställen ej sällan händer, föräldrarna årligen flytta. Derför kan man i dessa olyckligt lottade skolor ej undgå att emottaga barn äfven under pågående läsetermin. Emellertid har på de flesta ställen äfven på landsbygden principen om barnens intagning och flyttning till högre klass endast *en* gång årligen, nemligen vid läsårets början, redan blifvit införd och tillämpad till stor fromma för skolans arbete.

Beträffande barnens *skolgång* visar det sig öfverallt, att å ena sidan de flitiga skolbesöken och å andra sidan skolförsummelserna äro beroende af tvenne omständigheter, en yttre och en inre. Den förra består i den ekonomiska ställningen i de hem, till hvilka flertalet af skolans barn höra, den senare bestämmes af lärarens större eller mindre nit och intresse för undervisningen. Hvad särskildt inspektionsområdets landsbygd angår, skulle det nemligen kunna statistiskt uppvisas, att ju mera församlingen uteslutande består af jordegande bönder, desto jemnare är i allmänhet barnens skolgång, då deremot, om församlingen utgöres af ett fåtal egendomar med en mängd fattiga statkarlsfamiljer, skolgången alltid är mer eller mindre ojemn. Men äfven under ogynsamma yttre omständigheter förstår en nitisk lärare att locka barnen till skolan, då deremot den, som har mindre intresse för sitt kall, ofta får sakna de barn, som kunnat bevista skolan. För jemn skolgång umärka sig därför framför andra de skolor, der båda de anförda omständigheterna äro gynsamma. Särskildt böra i detta hänseende omnämnas såväl *Skuttunge* gamla folkskola som den för *Skuttunge* och *Bälinge* församlingar gemensamma mindre skolan i *Åkerlänna*, hvarst, oaktadt lärjungarnes antal öfverstiger 70, sällan eller aldrig någon är frånvarande utan giltigt förfall. I Upsala stad kan skolgången sägas vara temligen jemn.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Under den tid, jag inom detta distrikt varit folkskoleinspektör har jag ingenstädes förspott någon direkt afvoghet mot skolan, såsom fördom på vissa orter lär hafva varit förhållandet. Men tyvärr får man ännu göra den erfarenheten, att intresset för och kärleken till skolans arbete på vissa ställen är ganska ringa. I allmänhet torde

dock vara förhållandet, att folkskolan omfattas med allt mer och mer tilltagande välvilja. Härvid är emellertid ingenting så afgörande som lärarens eller lärarinnans personliga duglighet och kärlek till kallet. Der en skola skötes med uppofterande nit å lärarens sida, hafva merendels otvetydiga bevis ådagalagt, att såväl läraren som skolan omfattas med stor välvilja och oinskränkt förtroende. — Den ovilja, allmogen ofta visat mot skolans realämnen, historia, geografi och naturlära, är väl ännu ej fullständigt borta, men har tystnat åtminstone på de ställen, der lärarne förstå att på ett levande och åskådligt sätt meddela undervisning i dessa stycken. •

Att offervilligheten till nödiga utgifter för skolans behof uti mindre och fattigare församlingar begränsas af tillgångarne, är naturligt och kan ej klandras. Men att, såsom nyligen på tvenne ställen inträffat, en till skolans fromma af inspektören föreslagen utgift förhindrats af några få inflytelserike herremän, ehuru nästan alla de mindre jordegarna röstat därför, är ett förhållande, som sorgligt ådagalägger, huru jemmerligen egennyttigt visse herremän kunna förfara mot den allmoges barn, för hvars välordnade uppfostran de dessutom lagt hinder genom det för skolan förderfliga statkarlssystem, de infört på sina gårdar. Dock finnas å andra sidan exempel derpå, att ståndspersoner på allt sätt omhuldat folkskolan och äfven låtit sina egna barn besöka densamma, hvilket senare förhållande, om det blefve allmännare, säkerligen ej oväsentligt skulle bidraga till folkskolans höjande.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är i Upsala stads skolor $8\frac{1}{2}$, i landsförsamlingarna 8 kalendermånader. I allmänhet börja och sluta skolterminerna inom samma församling samtidigt. Vårterminen tager sin begynnelse i Upsala omkring d. 12 Januari, i tre församlingar vanligen den 1, i tretton den 15 Februari, i fyra den 1 Mars, höstterminen börjar i en församling den 1 Augusti, i två den 15, i sjutton den 1 och i en den 15 September.

I Upsala stads skolor och i H. Trefaldighetsförsamlings folkskola pågår arbetet alla sex dagarna i veckan; i samtliga de öfriga skolorna är lördagen fri. Der afdelningar af barn läsa på olika dagar, vore det önskvärdt, att äfven lördagen blefve till undervisning använd, men lärarne hafva hittills äfven på dessa ställen fått begagna sig af den häfdvunna ledigheten på veckans sista dag. Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 5 timmar, der man läser alla dagarna i veckan, eljest 6 timmar. I småskolorna läses numera allmänt, i öfverensstäm-

med med hvad lag föreskrifver, blott 5 timmar om dagen, ehuru man på ett par ställen, der små- och folkskolan inrymmas i samma byggnad, velat sysselsätta småskolans barn, lika länge som folkskolans, dels för att de må kunna gemensamt förrätta morgon- och aftonbön, och dels på det de yngre må få de äldres sällskap till och från skolan. Detta har emellertid nu blifvit så anordnadt, att småskolebarnen hafva en timmes längre middagsrast. I Åkerlänna förut omnämnda skola läses 7 timmar dagligen, och jag har ej kunnat yrka på minskning af denna läsetid, enär den synnerligen nitiske läraren önskar få behålla den vedertagna ordningen, menande, att författningen ej kan afse hans skola, då den af hvarje barn besökes blott hvarannan dag. De senares friska och kraftiga utseende häntydde ej heller på någon öfveranstängning. Mellan läsetimmarne lemnas barnen vanligen 5 å 10 minuters ledighet.

VI. Undervisningens ordnande i allmänhet.

Till främjande af planmässigt ordnad undervisning har den under inspektionsperioden utkomne *normalplanen* i hög grad bidragit, ehuru den endast i de mera lyckligt lottade skolorna kunnat följas med större noggrannhet. *Ordnad klassläsning* har nemligen med ledning af normalplanens anvisningar blifvit införd i flere skolor, der den förut blott delvis var genomförd eller der klassindelningen var olika för olika läroämnen. Dock återstår härvid mycket att önska med afseende på landsbygdens skolor. Svårast är det tydligen att ordna undervisningen i de mindre skolorna. I dessa hafva derför stundom äldre barn måst användas såsom biträden vid de yngres undervisning. Eljest är monitörsystemet numera öfverallt bortlagdt. Emellertid har undervisningen i flertalet af de mindre skolorna inom distriktet, trots den anormala skolformen, lemnat jemförelsevis godt resultat, emedan de varit skötta af nitiske lärare eller lärarinnor samt barnens skolgång i desamma varit ordentlig. Deremot blir i de skolor, der till följd af den ena eller den andra af förut omtalade anledningar skolgången är ojämn, undervisningens resultat ringa icke blott med hänsyn till de försumliga barnen utan beträffande alla, ty genom skolförsummelserna och nya barns intagning efter läsårets början upprifves den ordnade klassläsningen.

Endast i Upsala skolor finnes för hvarje klass särskild lärare eller lärarinna. Å landsbygden förekommer ingenstädes mer än en lärare eller lärarinna för hvarje skola.

Ehuru normalplanen antager, att fasta småskolor böra hafva endast två årsklasser, tror jag mig likväl hafva funnit, att inrättandet af *treklassiga småskolor* är bästa sättet att i vissa landsförsamlingar få skolväsendet väl ordnad. Småskolans tredje klass motsvarar då folkskolans första årsklass, och äfven folkskolan blir derigenom treklassig. Detta system är redan infördt i Rasbo, som har en folkskola, hvilken rekryteras med barn från fem särskilda småskolor. Af dessa är en förlagd i samma byggnad som folkskolan, de öfriga fyra ligga i olika väderstreck på en half mils afstånd derifrån. Längsta skolvägen till någon af dessa skolor är en half mil men till folkskolan en mil. Fördelarne af barnens treåriga qvarstannande i småskolorna äro därför hufvudsakligen tvenne: dels behöfva de ej förrän vid tio års ålder gå den långa skolvägen, och derigenom förekommas många skolförsummelser; dels blir genom bortfallandet af en årsklass i folkskolan det alltför stora barnantalet derstädes minskadt till fromma för de öfrigas undervisning. Det är härvid tydligt, att äfven den i folkskolans hus belägna småskolan bör vara treklassig för likformighetens skull med de öfriga. För dessa småskolor har jag upprättat särskild läsoordning, enligt hvilken tredje årsklassen, för att inhemta de i normalplanen för folkskolans första årsklass upptagna kurser, erhåller katekes och geografi såsom nya ämnen och i sammanhang dermed längre daglig undervisning, i det att dessa barn börja läsningen på eftermiddagen en half timme förr än de öfriga. Denna anordning, som redan visat sig ändamålsenlig i Rasbo, har jag tänkt söka införa i alla de landsförsamlingar, hvarest såsom underlag till en folkskola finnas flere småskolor.

I tvenne folkskolor, der barnen äro fördelade på afdelningar, som besöka skolan hvarannan dag, hafva hittills alla de närvarande barnen samtidigt undervisats i hvarje läroämne, hvarför någon annan klassindelning derstädes ej förefunnits än den, som består i de tvenne afdelningarna. Detta förhållande, beroende på lärarnes oförmåga att väl ordna de s. k. tysta öfningarna, skall dock inom kort ändras så, att hvardera afdelningen fördelas på två årsklasser. Såsom tysta öfningar användas eljest allmänt de i normalplanen dertill föreslagna undervisningsämnena.

Skrifven läsoordning finnes numera öfverallt anslagen på väggen i skolrummet. Dock får man, beträffande landsbygdens skolor, erfara, att den af hvarjehanda skäl ej alltid följes. Till iakttagande af större noggrannhet häruti skulle det säkerligen, oafsedt andra omständigheter, väsentligen bidra, ifall skolorna mera allmänt förseddes med *väggur*.

VII. Undervisningssättet i de särskilda läroämnena.

Hvad *kristendomsundervisningen* först beträffar, förekommer *bibelläsning* vanligen med förklaring eller frågor öfver det lästa i sammanhang med den dagliga morgonbönen i alla folkskolor och i ungefär halfva antalet af småskolorna. På fem ställen, der småskolan inrymmes i samma byggnad som folkskolan, är morgonbönen med psalmsång och bibelläsning gemensam för båda skolorna. Blott i en folkskola förekommer bibelläsning med katekisation öfver innehållet förutom vid morgonbönen äfven på särskild lärotimme. Halten af dessa katekisationer är i olika skolor mycket olika, i det att utfrågningen af den lästa texten ofta består blott i en torftig analytisk sönderdelning af densamma, men på ett och annat ställe höjer sig till en stundom andrik och tillämpande utveckling af innehållet.

Undervisning i *biblisk historia* inträder numera ingenstades efter, men i tvenne mindre skolor samtidigt med katekesläsningen, eller då barnen kunna läsa någorlunda rent innantill. Eljest meddelas öfverallt äfven åt de nyinkomna små barnen genom muntlig framställning ett urval af bibliska berättelser. Endast i en småskola, som skötes af manlig lärare med mycket ringa förmåga och lämplighet för kallet, sakna barnen under första året all slags undervisning i detta för kristendomskunskapen grundläggande ämne. Der en lärare eller lärarinna läser med flere årsklasser på en gång, hållas dessa vid undervisning i biblisk historia i den egentliga folkskolan öfverallt tillsammans, men i småskolor undervisas första årsklassens barn oftast särskildt, emedan man funnit, att de ej hafva tillbörligt gagn af den gemensamma undervisningen. Denna afvikelse från normalplanen har jag ej kunnat klandra, ty det har merendels varit nitiska och skickliga lärarinnor, som gjort nämnda iakttagelse; och jag tror, att de hafva rätt deruti. För de minsta barnen bör nemligen ett mindre antal bibliska berättelser genomgås, men dessa böra meddelas så, att ej blott »det hufvudsakligaste af deras innehåll» (normalplanen) kan af barnen uppfattas, utan äfven de till ifrågavarande bibliska berättelser hörande enskildheter och biomständigheter, hvarigenom de just blifva konkreta och åskådliga för barnens sinne och uppfattning. — Såsom lärobok användes numera nästan öfverallt Steinmetz bibliska historia, blott i en mindre skola användes Roos och i en småskola Lindströms.

Läsning af *katekesen* med den antagna förklaringen förekommer endast i folkskolor, mindre skolor samt sista året i treklassiga småskolor. Luthers lilla katekes, såväl textord som förklaring, läses flerstä-

des redan under andra skolåret, men i de flesta småskolor inläras under andra läsåret endast textorden. Detta senare sker antingen på en särskild dertill anslagen timme, då med en lämplig biblisk berättelse till utgångspunkt det i ordningen varande textordet (t. ex. ett budord) utvecklas och inskärpes (hvarvid den af Steinmetz för tvenne år sedan utgifna »Småskolans katekes» tjänar till ledning); eller ock blifva dessa textord utan ordning sinsemellan inlärdas såsom bihang till de bibliska berättelser, med hvilkas innehåll hvart och ett af textorden närmast anses öfverensstämma. Det senare är vanligast. Men detta sätt att gå till väga torde näppeligen böra anses för katekesundervisning, såvida katekesen är en *ordnad* framställning af kristendoms-lärans viktigaste stycken. — Den senast antagna katekesförklaringen infördes öfverallt så tidigt, att den Lindblomska katekesen numera läses endast af de äldsta barnen i ett fåtal folkskolor. Öfvergångs-perioden har på flere sätt varit besvärlig; och få äro ännu de lärare som hunnit blifva nöjaktigt förtrogne med den nya katekesen: af äldre lärare kan man ej någonsin vänta det. — I alla distriktets skolor, der undervisning i katekes meddelas, fordras ordentlig utanläsning af densamma. Vid lexornas förberedande, hvarvid lärjungarne vanligen följa med i öppen bok, användas temligen allmänt exempel ur bibliska historien till utveckling och belysning af katekesstyckena. Dock torde denna preparation af lexorna under vanliga förhållanden på många ställen vara knapphändig; och, då den förekommer, utvecklas katekesstyckena oftast efter analytisk metod. Blott i en folkskola på landet har jag vid tvenne inspektionstillfällen med synnerlig tillfredsställelse hört utmärkt goda, efter syntetisk metod anlagda, förberedande behandlingar af katekeslexor.

Inlärande af *valda psalmer* eller psalmverser har under sista året förekommit i nästan alla skolor, antingen i samband med bibliska historien eller katekesen eller ock på särskilda timmar.

Vid den första undervisningen i *modersmålet* användes i 13 småskolor *ljudmetod*, nemligen i stadens 8 och i 5 på landet. I mindre skolor och folkskolor, som sakna underlaget af en småskola, kan denna metod ej ifrågakomma, emedan derstädes erfordras hemmens biträde vid inlärandet af bokstäfver och stafning. Ej heller kan ljudmetod med framgång användas der, hvarest skolgången ej är någorlunda jemn, ty den fordrar i högre grad än den gamla bokstafveringsmetoden, att alla barnen följas åt. För öfrigt äro i allmänhet endast de lärarinnor fullt mäktiga detta undervisningsätt, hvilka genomgått en sju à åtta månaders kurs vid något seminarium. — I de flesta småskolor användes Kastmans läsebok, i en Kyhlbergs, i de öfriga Sandbergs. Folkskolans läsebok begagnas i alla folkskolor och min-

de skolor samt på ett och annat ställe redan i småskolans andra klass.—*Ämneläsningen* är för närvarande i en folkskola och två småskolor *lika*, i de flesta skolor *någorlunda tillfredsställande*, men blott i högst få, hvad flertalet af barnen beträffar, verkligen *god*. Nästan alla lärare söka att genom utfrågning införa barnen uti innehållet af det lästa, men mångenstädes är denna öfning blott en mekanisk analys af läsebokstycket. På sista tiden hafva oftare än förut läsebokens *poetiska stycken* blifvit föremål för behandling, och flere af dessa hafva barnen fått lära sig utantill. Angående rätta bedrifvandet af den undervisning i *språklära*, som i folkskolan kan och bör förekomma, råder allmän osäkerhet. Vanligen meddelas dock några af språklärans viktigaste delar med begagnande af svenska benämningar; men i den folkskola (Börje), der kunskapen om språkformerna och satsbyggnaden står högt, användes den latinska nomenklaturen, och barnen tyckas vara intresserade deraf. Öfning i *rättstafning* börjar oftast med afskrifning efter bok, hvarvid lärjungarne vanligen få korrigera hvarandras fel. Derefter förekommer diktamensskrifning, som rättas af läraren. *Uppsatsskrifning* förberedes genom skrifning ur minnet af korta läsebokstycken, men endast mera begåfvade barn i 5 eller 6 folkskolor hafva kommit så långt, att de kunna skriva en mera sjelfständig kort uppsats öfver något för dem bekant ämne. Vid dessa skriföfningar lägges ej alltid tillbörlig vikt vid *välskrifningen*, hvilken likväl öfvas på särskilda timmar antingen efter lärarens föreskrift på svarta taflan eller efter tryckta föreskrifter.

Räkneundervisning meddelas numera i alla skolor redan under barnets första läseår. Visserligen hade enligt lemnade uppgifter 14 barn i Skuttunge småskola vid inspektionen sistlidna året ännu ej erhållit undervisning i räkning, men detta berodde derpå, att läseåret då börjat blott några dagar förut, hvarför nybörjarne dittills varit sysselsatta med hvarjehanda förberedande öfningar. I alla skolor öfvas *hufvudräkning*, hvarvid i småskolorna kulramen öfverallt begagnas såsom åskådningsmateriel. I folkskolorna hafva under sista åren reduktioner till och från metersystemet allmänt användts såsom hufvudräkningsuppgifter. Lärarnes olika förmåga att planmessigt ordna, fyndigt uppställa och fritt röra sig med hufvudräkningsexempel föranleder mycken olikhet i resultat. Men på ej få ställen drifvas dessa öfningar med lif och intresse och lemna därför ganska goda resultat. Framför andra framstår i detta hänseende Åkerlänna skola, der barnen uppnått en anmärkningsvärd skicklighet och säkerhet i hufvudräkning.—Vid *räkning på tafla* användas med fördel i många småskolor Norléns räknestafvar. I folkskolorna begagnas mest Lindboms räknebok, men äfven Segerstedts eller Siljeströms samt på ett och annat ställe äldre

räknetabeller. Oftast inskränker sig räknekursen till hela tal och decimalbråk. Men ej sällan drifvas enskilda barn betydligt längre, i synnerhet af äldre lärare, hvilka, om de ock hufvudsakligen uppöfva den mekaniska räknefärdigheten, i allmänhet medhinna större kurser än de från seminarierna i senare tider utgångne lärarne.

Undervisning i *geometri*, som vanligen meddelas muntligt, förekommer i 16 folkskolor och en mindre skola samt omfattar allestädes beskrifning och mätning af rätliniga ytfigurer, hvartill ofta kommer mätning af cirkeln samt på 3 eller 4 ställen kännedom och beräkning af de enklaste solida figurer.

Der småskola finnes, erhåller barnet undervisning i *geografi* vanligen genast vid inträdet i folkskolan. Endast tvenne folkskolor utgöra för närvarande härifrån undantag. Detta undervisningsämne förekommer dessutom i alla mindre skolor samt i treklassiga småskolor. Bland skolans realämnen är i allmänhet intet omfattadt med större intresse än detta. Härtill torde bidraga förutom ämnets egen omvexlande natur, i det att det gränsar till och delvis upptager såväl historia som naturkunskap, den allmänna förekomsten och användningen af den åskådningsmateriel, som kartor och glober erbjuda. Om denna undervisning kan därför sägas, att den är mera tillfredsställande än kanake någon annan undervisningsgren i folkskolan; ty den är ingenstädes afgjort underhållig men på rätt många ställen verkligen god. I småskolor och mindre skolor användes vanligen ej lärobok, i folkskolorna begagnas Erslevs eller Ålunds och på 3 ställen Hägermans. Berättelser och skildringar, utöfver hvad läroboken innehåller, vinnas dels genom läsning af läsebokens geografiska stycken och dels genom lärarens muntliga framställning.

Likaledes läses *svensk historia* i alla folkskolor äfvensom i 8 mindre skolor; men knappt mer än hälften af de barn, som undervisas i geografi, erhålla derjemte undervisning i historia, emedan den samma vanligen vidtager två årn senare. Ehuru äfven sistnämnda läroämne af vissa lärare drifves med nit och framgång, kan det dock i allmänhet ingalunda sägas hafva kommit till sin rätt, hvartill särskildt på landsbygden torde bidraga den omständigheten, att det ännu ej af allmogen uppskattas. Såsom lärobok användes numera allmänt Odhners, på ett par ställen Hägermans svenska historia för folkskolan.

Undervisning i *naturkunnighet* förekommer väl äfven i alla folkskolor och derjemte i 5 mindre skolor; men af de 3 realämnena är öfver hufvud taget intet ännu så litet uppodladt som detta, särskildt med hänsyn till dess stora betydelse i våra dagar för det praktiska lifvets alla områden. Ty om äfven sedan slutet af förra inspektions-

perioden betydliga framsteg vunnits, hvilka befodrads dels derigenom, att med ämnet mera förtrogne lärare inträdt i de gamles ställe, och dels genom anskaffandet af läroböcker och undervisningsmateriel, så återstår dock i båda dessa hänseenden isynnerhet på landet mycket att önska. Ännu finnas nemligen, liksom för 5 år sedan, skolor, der naturkunnigheten meddelas blott genom innanläsning i Berlins läsebok utan annan undervisning af läraren än möjligen en torftig utfrågning, hvarigenom innehållet blott utvattnas och bortskämmas; — ty läraren vet ofta sjelf ej mer om saken, än han finner i denna naturkunnighetens codex och kan då tydligen ej fritt röra sig med ämnet. Att Berlins utmärkta läsebok för sitt ändamål är den bästa som finnes, erkännes med rätta allmänt; men en läsebok kan aldrig ersätta behovet af en lärobok, isynnerhet om läraren ej förmår framhålla, ordna och inskräpa det väsentliga i läroboken. Emellertid saknas ännu lärobok i nära halfva antalet af skolorna. Men svårare gestaltar sig förhållandet enligt mitt förmenande derigenom, att man ej kan obetingadt rekommendera åt folkskolorna någon ännu utgifven lärobok; ty hvarken de, som juom inspektionsdistriktet användas (Berlins, Celanders, Lundeqvists), eller någon annan, ännu förefintlig, synas mig vara fullt lämpliga — och de flesta äro ej ens korrekta. Till höjande af kunskapen i naturlära i folkskolan skulle därför erfordras icke blott, att läraren vunne större insigt i och förtrogenhet med ämnet, samt att vederbörande anskaffade rikligare undervisningsmateriel, utan äfven att någon läroboksförfattare förskaffade oss en fullgod lärobok. — Men å andra sidan bör erkännas, att naturkunnigheten eller vissa grenar af densamma i en och annan skola bedrifvas på ett efter omständigheterna tillfredsställande sätt. Jemförelsevis bäst torde kannedomen om människokroppens byggnad vara tillgodosedd (särskildt tyckes man intressera sig för skelettet), dernäst kunskapen om djuren i allmänhet, sedan möjligen läran om himlakropparna. Kunskapen om växterna är mycket klen, liksom framställningen om desamma i läroböckerna; och lika klen står det i allmänhet till med kannedomen om mineralier och bergarter. Att i landsbygdens skolor läran om naturföreteelserna mest tillbakasettes, är en naturlig följd af, att fysikaliska apparater ännu der öfverallt saknas, men i Upsala, der sådana apparater finnas, torde denna undervisning kunna anses vara nöjaktigt tillgodosedd.

För att utveckla barnens iakttagelseförmåga äfvensom för att tidigt bibringa dem förmåga att uttrycka sig borde i småskolorna *åskådningsöfningar* långt mera allmänt förekomma, än hvad för närvarande är fallet. Lärarinnornas osäkerhet i handhafvandet af dessa öfningar har hittills föranledt deras uteblifvande på de flesta ställen; och då det verkliga torde fordras ej ringa bildning och derjemte en

särskild talent för att på ändamålsenligt sätt kunna bedriva denna undervisning, har jag ej ansett den böra eller kunna påtvingas någon lärarinna. Emellertid förekomma åskådningsöfningar med användning af Sandbergs »bilderark för skolan och hemmet» i 5 småskolor och torde snart komma att upptagas i flere.

Teckningsundervisningen är redan i mer än halfva antalet af såväl små- som folkskolorna ordnad efter den Stuhlmansska metoden. Dock behöfde lärarne allmänt genomgå en kurs i denna metods rätta handhafvande. I 4 folkskolor, 7 småskolor och 5 mindre skolor saknas ännu all undervisning i teckning.

Sångundervisningen meddelas öfverallt utom i 6 småskolor och 1 mindre skola, der lärarinnorna sjelfva sakna sångförmåga. I 2 af nämnda småskolor sjunga barnen likväl vid bönestunderna. Två- eller trestämmig sång förekommer i 10 folkskolor och 2 mindre skolor. Bland dessa framstå företrädesvis folkskolorna i Upsala och Börje särskildt derföre, att vid sången iakttages god nyansering, något som eljest sällan är förhållandet; hvarjemte barnen i Åkerby skola utmärka sig för säkerhet i tonträffning.

Fristående gymnastik, hvari vanligen äfven flickorna deltaga, öfvas i 42 skolor och exercis med trägevär i 3 folkskolor. I allmänhet drifvas dock dessa öfningar, åtminstone på landet, utan synnerligt intresse eller skicklighet. Men lysande undantag härifrån utgöra för närvarande såväl Börje folkskola som Ströja treklassiga småskola i Rasbo, på hvilka ställen gymnastiken bedrivs med lif och lust och derför äfven synbarligen haft helsosam inverkan på barnen, i det att de visa sig i dessa skolor mer än vanligt hurtiga och lifliga.

I *trädgårdsskötsel* meddelas någon handledning i 13 folkskolor; men med tre eller fyra undantag är denna undervisning, om den ens så kan kallas, öfverallt planlös och torftig. Intresse för saken förefinnes väl i allmänhet eller skulle åtminstone kunna väckas, om lärarne hade mera klart för sig, *hvad* ändamålet med skolträdgården är samt *hur* den för dettas uppnående bör användas. Utan tvifvel skulle en väl ordnad och rätt bedrifven undervisning i trädgårdsskötsel vara till största gagn för folkskolan icke blott med afseende på trädgårdsodlingens egen stora vikt och betydelse utan äfven för skolans arbete i allmänhet, emedan trefnaden inom skolan och kärleken till densamma derigenom säkerligen skulle höjas. Emellertid är för detta måls vinnande nödvändigt, att trädgårdsskötseln *ordnas* såväl med hänsyn till dess ändamålsenliga handhafvande i och för sig som ock beträffande dess nära och väsentliga samband med tvenne grenar af naturkunnigheten, nemligen först och främst läran om *växterna*, men för det andra äfven läran om *jordarterna*. Dessutom skulle ett passande föreningsband

håna anbringas mellan trädgårdsskötseln och slöjdundervisningen, der sådan finnes, om man på någon dertill tjenlig del af trädgården i sågorlunda stor skala odlade sådana pilarter, som företrädesvis äro lämpliga till korgflätning. Om denna undervisning alltså blott blefve planmessigt ordnad, skulle man utan tvifvel lätt nog kunna öfvervinna vissa yttre svårigheter, som nu lägga hinder i vägen för densamma. Så t. ex. klagas på flere ställen omkring Upsala öfver den hårda, för trädgårdsväxter otjenliga lerjorden samt bristen på sand eller dyjord att uppblanda den med. Men kostnaden för anskaffandet af dessa jordförbättringsmedel skulle man säkert underkasta sig, om ej saknad af plan i undervisningen gjorde skolträdgårdarnes nytta för närvarande tvifvelaktig.

De 2,652 barn, som närvarit vid senast förrättade skolinspektionen hafva alla åtnjutit undervisning i modersmålet och skrifning.

2,638	hafva undervisats i räkning,
2,606	» » » biblisk historia,
2,126	» » » sång,
2,013	» » » teckning,
1,964	» » » katekes,
1,906	» » » gymnastik,
1,592	» » » geografi,
1,130	» » » naturkunnighet,
886	» » » historia,
525	» » » geometri,
372	» » » trädgårdsskötsel.

VIII. Skolförhören.

Examina hållas på de flesta ställen två gånger årligen och alltid vid läsårets slut. Afgångsbetyg lemnas i alla folkskolor.

Med de barn, som åtnjuta undervisning i hemmet, anställles blott på ett enda ställe årligen *särskildt förhör* enligt gällande Skolstadga. I en församling kallas barnen hvarje år genom pålysning i kyrkan till undergående af sådant förhör, men ännu har aldrig någon hörsammat kallelsen. På de flesta ställen uppgifves, att sådana barn examineras vid husförhören, »om de då infinna sig». Isynnerhet i Funbo och Rasbo församlingar är det fara värdt, att utom skolan ett slagte uppväxer, som nästan helt och hållet saknar undervisning; och vederbörande skolråd äro villrådiga, hvad de skola göra härvid, ty dels

vilja de ej gerna genom användande af tvång göra skolan förhatlig och dels anse de den i Skolstadgan föreskrifna tvångsåtgärden outförbar. Emellertid äro de barn, som uppgifvas erhålla undervisning i hemmen, delvis sådana som till följd af fattigdom eller andra omständigheter erhållit tillåtelse att under en viss termin vara hemma ty i fattiga familjer kan stundom blott ett barn i sänder besöka skolan.

IX. Lärarne.

Vid distriktets folkskolor voro år 1881 anställda 29 lärare och 7 lärarinnor, de senare alla tillhörande Upsala; vid de mindre skolorna tjänstgjorde 4 lärare och 5 lärarinnor; vid småskolorna 1 lärare och 31 lärarinnor.

Af småskolelärarinnorna hafva 5, som varit anställda före 1878, genomgått det dem i Kongl. Kungörelsen den 11 Januari nämnda år medgifna provvet inför skoloråd och inspektör, hvarigenom de kommit i åtnjutande af samma rättigheter som småskoleseminariernas vederbörligen utexaminerade alumner.

Beträffande lärarnes förmåga att upprätthålla ordning samt att vårda barnens sedliga väsen äfvensom angående deras insigter och skicklighet att undervisa anser jag mig ännu ej kunna gifva bestämdare omdöme eller kunna uppställa någon objektivt riktig klassifikation, emedan jag blott under de 3 sista åren af den nys förflutna femårsperioden innehaft inspektörsbefattningen. Men *det* kan och vill jag intyga, att i allmänhet bedrifves i skolorna ett redbart och godt arbete; ja, mången gång finner man, huru äfven under ogynsamma omständigheter uppnås ganska goda resultat blott genom lärarens eller lärarinnsans ihärdiga flit och oegennyttiga uppoffring. — Dock har ett fall inträffat, då en folkskolelärare för liknöjdhet och vårdslöshet i sitt kall, efter fruktlös varning af skolorådet, slutligen måste afskedas från platsen.

X. Anteckningsböckerna.

Dagbok finnes och examenskatalog upprättas i alla skolor; likaledes föres matrikel i alla skoldistrikt. Vanligen användas de af Falu boktryckeri-aktiebolag utgifna formulär, men äfven förekomma de af folkskoleinspektören, kontrakts-prosten m. m. d:r W. Lidberg utarbetade.

XI. Undervisningsmaterielen.

Hvilka läro- och läseböcker i skolorna användas, är redan omnämndt vid redogörelse för undervisningen i de särskilda ämnena. Bibliska taflor äro ännu sällsynta; deremot finnes väggkarta öfver Palestina nästan öfverallt, äfven i många småskola. Taflor öfver Sveriges regenter förekomma blott på ett par ställen, men Sveriges och Europas kartor i alla folkskolor och de flesta mindre skolor och den förra derjemte i de treklassiga småskolorna. Globkarta och glob finnas äfven temligen allmänt. Vid den första geografiska undervisningen, som enligt normalplanen bör utgå från det egna landskapet, användas på vissa ställen häradekartorna öfver Upland; men högligen önskligt vore, att en lämplig väggkarta öfver landskapet snart blefve tillgänglig. — Räkneram användes i alla småskolor, räknekub i flere folkskolor, stereometrisk figur deremot sällan. Väggtafva öfver Sveriges mått och vikt efter metrisk systemet finnes numera i alla folkskolor och flere mindre skolor, derjemte ofta meterkäpp samt rydmmått och vichter efter samma system. Att det ämne, som mest är i behof af åskådnings- och undervisningsmateriel, naturkunnigheten, ännu i allmänhet är minst tillgodosedt, har jag redan i fråga om undervisningen anmärkt. Fysiska apparater finnas ingenstades utom i Upsala, mineraliesamling blott i fyra folkskolor. Ej sällan förekomma emellertid planscher öfver menniskokroppen samt öfver djurriket, hvilka senare dock ingalunda äro lämpliga, emedan de särskilda djurbilderna dels äro för små och dels framställa en mängd utländska djurarter, som för svenska folkskoleundervisningen ej torde hafva den ringaste betydelse. Vid undervisning i växtlära vore bäst, att lärarne skaffade sig materiel i det gröna, men derjemte borde man hafva afbildningar såväl af några svenska växttyper som ock af de viktigaste utländska kulturväxter. Hvad de förra beträffar, skulle Anderssons planscher kunna vara till stort gagn, om de användes till annat än till inlärande af Linnés system. Och kännedomen af de senare skulle i hög grad främjas, om man hade något för folkskolan afsedt svenskt arbete, motsvarande »Ausländische Kulturpflanzen von Zippel und Bollmann». Emellertid finnes för närvarande, med undantag af den i några skolor förekommande Smittska planschen öfver svampar, alldeles ingen materiel för undervisningen i växtlära.

Skolorna i Upsala äro naturligtvis bättre försedda med undervisningsmateriel än de på landet, och småskolorna jemförelsevis bättre än folkskolorna, emedan de senare hafva större anspråk. Materielen kan anses *god* i 25, *medelmåttig* i 38, *under medelmåttan* i 14 skolor.

XII. Skollokalerna.

Alldenstund flere nya skolhus uppbyggdes inom inspektionsdistriktet under förra femårsperioden, hafva under denna ej synnerligen många tillkommit. För folkskolan hafva nya byggnader uppförts i *Erentuna* och *Lena*, för småskolorna *tvenne* i *H. Trefaldighetsförsamling*, *en* med två lärosalar i *Upsala* och *en* i *Rasbo*; hvarjemte nya skolhus för närvarande äro under uppförande i *Vänge*, *Björklinge* och *Viksta*. Af nu befintliga lokaler kunna 31 vitsordas såsom *goda* och 27 såsom *medelmåttiga*, men 19 måste anses vara *under medelmåttan*.

XIII. Tillsynen öfver skolorna.

Skolrådets skyldighet att öfvervaka såväl lärarnes arbete som barnens skolgång iakttages tyvärr ej alltid så noggrant, som lag bjuder och sakens vikt kräfver. Om förhållandet i detta hänseende i allmänhet vore bättre, skulle säkerligen mången lärare i utöfvandet af sitt kall erhålla ett stöd och en uppmuntran, som han nu saknar, äfvensom en stor del af skolförsummelserna förebyggas.

XIV. Kostnader för skolväsendet år 1881.

Enligt uppgifterna Litt. D. belöpte sig utgifterna för folkskoleväsendet inom inspektionsdistriktet nämnda år till kronor 123,877,61. Afräknas statens bidrag, som utgjorde kronor 19,950,

återstår kronor	103,927,61,
hvilket på hvarje invånare utgör kronor	3,07.

Upsala i Juli 1882.

Fr. Laurell.

II.

Hagunda, Lagunda, Trögds, Åsunda, Håbo, Örbyhus, Norra och Södra
Fjerdhundra kontrakt samt den del af Olands och Frösåkers
kontrakt, som hör till Upsala län.

Den redogörelse, som mig åligger att härmed afgifva, omfattar
ofvannämnda kontrakt med resp. 8, 12, 12, 8, 11, 11, 4, 10, 6,
eller tillsammans 82 församlingar; skoldistriktet äro dock endast 80,
emedan två af dem (nemligen Bro-Lossa samt Håtuna-Tibble i
Håbo kontrakt) innefatta hvaradera tvenne församlingar. Till Upsala
län höra 65, till Vestmanlands län öfriga 15 skoldistrikt.

I. Undervisningsanstalterna.

Af de olika slags skolor, som enligt det från Kongl. Ecklesiastik-
departementet utgångna formulär för skolrådets uppgifter om folk-
undervisningen, Litt. B., förekomma, finnas inom inspektionsdistriktet:
folkskolor, mindre skolor och småskolor. Skolorna äro dels fasta,
dels flyttande. I en stor del skolor är afdelningsläsning bruklig, så
att olika afdelningar af barn undervisas olika dagar. Dessutom finnas
på grund af K. Kung. den 11 Sept. 1877 fortsättningskolor och
slöjdeskolor, samt slutligen söndags- äfvensom aftonskolor.

Den del af inspektionsområdet, som tillhör *Upsala län*, har 92
folkskolor, af hvilka blott *en* är flyttande, 35 mindre skolor, af hvilka
tre flytta, samt 54 småskolor, af hvilka fyra äro flyttande; men am-
buleringen vid de 8 flyttande skolorna är inskränkt till 2 rotar för
hvaradera.

De 15 församlingar, som höra till *Vestmanlands län*, hafva 23 folk-
skolor, af hvilka två flytta mellan 2 och två mellan 3 rotar, 11 min-
dre skolor, af hvilka nio flytta, alla på 2 rotar, 16 småskolor, af
hvilka fem ambulera på 2 och två på 3 stationer.

Vid 1876 års slut hade ifrågavarande område inom *Upsala län*: 84 folkskolor, 30 mindre skolor och 47 småskolor, samt inom *Vestmanlands län*: 18 folkskolor, 12 mindre skolor och 9 småskolor. Häraf framgår, att under inspektionsperioden tillkommit 13 folkskolor, 4 mindre skolor och 14 småskolor, eller tillhoppa 31 nya skolor.

Nu befintliga 115 *folkskolor* med examinerade lärareäro sålunda fördelade på de särskilda skoldistrikt. Tierp har 7; två distrikt, Elfkarleby och Nora, hafva hvartdera 5; Film har 4; fyra distrikt, Håtuna- Tibble, Ö. Löfsta, Vessland och Alunda, hafva hvartdera 3: tio distrikt, Husby—Sjutolft, Enköping, Tolfta, Hållnäs, Vendel, Söderfors, Ö. Våla, Norrby, Thorstuna och V. Löfsta, 2 hvartdera; af de öfriga 62 skoldistrikt har hvar och ett blott *en* folkskola med examinerad lärare.

Vid periodens början egde endast Elfkarleby 5 folkskolor, hvilket antal då var det största i något distrikt.

Ännu finnas i 26 skoldistrikt *mindre skolor*. Tierp eger äfven här af de flesta, eller 6; fem distrikt, Elfkarleby, Hållnäs, Vendel, Alunda och Hvittinge, hafva 3 hvartdera; andra fem distrikt, Järlåsa Håtuna- Tibble, Ö. Löfsta, Ö. Våla och V. Löfsta, hvartdera 2; i öfrigt finnes *en* mindre skola i hvar och ett af 15 skoldistrikt.

Bland de mindre skolorna befinna sig tre *enskilda* skolor, hvilka för någon del af skoldistriktet ersätta församlingens folkskola, men ej åtnjuta bidrag af allmänna medel, utan i allo bekostas af godsegarne. Dessa skolor äro belägna vid Vik i Balingsta, vid Fånö i Löt och vid Nyborg i Håtuna. Sistnämnda skola begynte sin verksamhet med år 1881, och Fånö skola torde med samma år afsluta sitt mångåriga fruktbringande arbete.

Under inspektionsperiodens lopp hafva 10 mindre skolor blifvit ombildade till folkskolor med examinerade lärare, hvilken förändring är behöflig med åtminstone 16 af de öfriga.

Småskolor finnas i endast 43 skoldistrikt, af hvilka två hafva hvartdera 5, två ega 4, ett har 3, elfva hafva hvartdera 2, och 27 skoldistrikt hvar och ett sin småskola. Ej mindre än 39 församlingar, hvaribland Hagunda kontrakts alla 8, sakna ännu dylik läroanstalt. Till och med en så stor församling som Nora med nära 3,000 invånare och 6 skolor, har hittills ej kunnat förmås att upprätta en småskola. Häremot vore intet att säga, derest hemmet egde vilja och förmåga att handhafva den förberedande undervisningen. Men dels anmälås till intagning i skolorna, äfven der särskild småskola saknas, barn, som ej ens känna bokstäfverna, dels är den innanläsning ett fåtal hem bibringar sina barn, och hvarvid gemenligen katekesen synes användas till läsebok, ofta af sådan beskaffenhet, att den är mera till

stads än gagn för skolans derpå grundade arbete. — Af de 70 småskolorna ligga 45 i folkskolans närhet.

Utom Enköpings stads skolor — folkskolan för gossar, med 2 examinerade lärare, folkskolan för flickor, med 2 examinerade lärarinnor, och småskolan, med likaledes 2 lärarinnor — har blott folkskolan vid Söderfors bruk 2 lärarekrafter, en examinerad lärare för den högre och en examinerad lärarinna för den lägre afdelningen. (Denna skola var förut delad i goss-skola och flickskola.) Hvittinge småskola är under vårterminerna försedd med 2 lärarinnor, af hvilka skolrådets ordförande aflönar den ena.

I 72 skolor undervisas ej alla klasserna samtidigt, utan barnen äro fördelade i *afdelningar*, som undervisas på olika tider, hvilken anordning är en följd af dels bristen på småskolor till underlag för folkskolan, i synnerhet inom många af de små församlingar, som äro belägna i södra delen af Upsala län, dels barnantalets storlek (uppgående i de sex största fasta skolorna till 103 å 150) eller åtskilliga skolsalars otillräcklighet, hvad utrymmet beträffar.

Fördeladt på folkmängden, som vid 1880 års slut utgjorde 99,861 personer, belöper sig i medeltal en lärare på 425, men en examinerad lärare på 846 personer.

Fortsättningskolor, ordnade i enlighet med föreskriften i K. Kung. d. 11 Sept. 1877, upprättades år 1878 till ett antal af endast 3, alla i Film; år 1879 tillkommo ytterligare 7 inom sex församlingar, nämligen Tolfta, Söderfors (2), Alunda, Morkarla, Huddunge och V. Löfsta; år 1880 ökades antalet med en i Stafby; år 1881 anordnades en dylik skola i Elfkarleby, hvarjemte Film erhöll ännu en, men samtidigt indrogs skoldistriktets anslag till Huddunge fortsättnings-skola, som då upphörde. Hela antalet var således ännu vid 1881 års slut endast 12, och bland dessa hafva tvenne (Morkarla och Stafby) uteslutande folkskolelärarnes nitälskan att tacka för sin tillvaro, emedan församlingarna vägrat bidrag till lärarnes aflöning, hvarför ej heller understöd af allmänna medel kunnat dertill begäras. Morkarla fortsättnings-skola, som fortgår 6 veckor om året (från början af Febr. till midten af Mars), hvaraf 4 veckor utom folkskolans ordinarie undervisningstid, egde sistlidna år 31 lärjungar; Stafby fortsättnings-skola, hvilken fortgår 7 veckor om året (början af vårterminen och slutet af höstterminen), hvaraf 3 veckor utöfver folkskolans 8 månader, hade vid inspektionen (den 24 Febr. 1880) 29 lärjungar, af hvilka 25 vid det förut ej anmällda besöket närvarande.

Äfven i 8 andra skoldistrikt har man enligt min anvisning anordnat fortsatt undervisning, fortgående årligen 4 å 8 veckor, antingen i en följd eller fördelad i två terminer. På två ställen låter man de

barn, som borde gå i fortsättningskola, bevista folkskolan 10 veckor om året jemte de öfriga barnen. Men i 12 skoldistrikt håller man fast vid det gamla, otjenliga bruket, att den högsta klassen besöker skolan en dag i veckan under hela läsåret, (i 8 distrikt samtidigt med en eller annan af skolans öfriga klasser), hvarvid ej gerna kan blifva tillfälle att inlära något nytt, blott att återhemta någon del af förut genomgångna lärokurser. För öfrigt fortfar barnens skolgång i egentliga folkskolan till deras 14:de år, ehuru sällan mer än 2 dagar i veckan under de sista skolåren.

Aftonskolor, de flesta uppehållna med landstingsbidrag och afsedda förnämligast för äldre, men besökta äfven af yngre personer, funnos under periodens fem år till ett vexlande antal inom resp. 7, 21, 19, 22 å 15 (tillhopa 32) skoldistrikt, och fortgingo två å tre timmar, minst en afton, i hvarje vecka, vanligen Nov.—Mars månader, med undervisning hufvudsakligen i rätt- och välskrifning jemte räkning.

Söndagsskolor, meddelande undervisning nästan uteslutande i kristendomskunskap och sång en å två timmar hvarje (eller hvarannan) söndag, de flesta under terminerna, några blott vintertiden, andra åter endast om sommaren, hafva pastorer eller skollärare hållit år 1878 i 21, 1879 i 16, 1880 i 20, 1881 i 17 skoldistrikt.

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistrikt utom två, men äro i åtta församlingar högst obetydliga. Håtuna-Tibble skoldistrikt har tvenne, under det Fitja och Hjelsta ega en gemensam sockenboksamling. De betydligaste sådana finnas i Vendel (med nära 1,000), Söderfors (med 900) och Ö. Löfsta (med 746 band). Flitigt anlitas, i synnerhet vintertiden, 33 bibliotek. I främsta rummet gäller detta om dem, som äro större och väl försedda. Sålunda utgår ur Ö. Löfsta bibliotek omkring 200 boklån i månaden till 40 å 50 personer. Men äfven medelmåttigt stora boksamlingar lemna exempel på nöjaktig användning, då de ega dugliga böcker att erbjuda den kunskapsörstande menigheten. Så t. ex. hafva från Enköpings bibliotek om knappt 240 band utgått ända till 1,000 boklån om året. För bibliotekens underhåll och förkofran är på följande sätt sörjdt. Fyra församlingar ega donationer å 1,500, 1,200 å 200 kronor, och en socken en »bokkassa» å 433 kr. 67 öre, hvilkas afkastning står till förfogande för biblioteken. I sex socknar användes hundskatten eller en del deraf till boksamlingens förstärkande. Å åtta ställen upptages härtill afgift (med 3 å 10 öre om året) af hvarje mantalsskrifven person, samt å fyra ställen efter fyrk eller mantal. I sex församlingar tagas medel för samma ändamål ur kommunal- eller skolkassan. Af sex socknar användes dertill bränvinsminuterings- eller utskänkungs-

afgiften. Tretton församlingar uppbära frivilliga bidrag vid husförhören, fyra upptaga kollektor i kyrkan, fem uppbära af lånesökande afgift med 2 å 5 öre i månaden eller 25 öre om året, och sexton församlingar göra intet för sockenbibliotekens tillväxt.

I V. Ryds och Näs (af Håbo kontrakt) socknar äro under bildning *skolbibliotek*, hvilka förses med böcker och tidskrifter af särskildt för skolbarnen lämpligt innehåll.

Slöjdskolor för gossar funnos ännu år 1878 endast 2 (i Vårfrukyrka och Dannemora). År 1879 tillkommo 2 (i Tierp). Följande år ytterligare 6 (i Ramsta, Nysätra, Tierp [3] och Ö. Löfsta). År 1881 ökades antalet med 4 (i Holm, Tierp [2] och Söderfors), så att nu finnas 14 dylika skolor, ordnade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med K. Kung. den 11 Sept. 1877. I Holm och Vårfrukyrka hafva dock äfven några af de äldre flickorna deltagit i denna undervisning, och i Ramsta har lemnats tillträde dertill äfven för barn öfver skolåldern. Undervisning har meddelats förnämligast i snickeri och svarfning af för allmogen nödiga och nyttiga redskap samt andra i ett hushåll användbara saker, såsom mindre harfvar, trästockar, spadar, yxskaf, lokträn, selkrokar, selpinnar, kärror, vagnar, saltkar, brödspadar, skrin, pallar o. s. v. Vid flertalet af skolor hafva derjemte öfvats korg- och stolflätning, laggnung och träsnideri; mera undantagsvis hafva stålträdsarbeten och lödning förekommit. Samtidigt hafva 5 å 10 lärjungar deltagit i undervisningen, hvilken fortgått 4 å 8 timmar i veckan, å tider då läseskolan ej varit i verksamhet. Endast på fem ställen hafva folkskolans lärare skött äfven denna undervisning; i öfrigt hafva särskilde slöjdlärare varit anstälde. Det senare har varit förhållandet i Ö. Löfsta, Dannemora och Tierp. Sistnämnda församlings slöjdskolor hafva vunnit äfven offentligt erkännande, då vid allmänna slöjdtställningen i Stockholm år 1880 de samma, ehuru endast ett och ett halft år gamla, tilldelades k. landtbruks-akademiens bronsmedalj. Äfven de öfriga skolorna hafva arbetat med framgång, tack vare det intresse, den synnerliga flit och läraktighet, hvarmed barnen deltagit i slöjden såsom i intet annat läro- eller öfningsämne.

Fullständigt ordnade slöjdskolor för flickor finnas blott i Enköping, Håtuna (vid Tjusta), Ö. Löfsta (vid Löfsta bruk) och Skepshammar (vid Gimo bruk). Dessutom har undervisning i qvinlig handslöjd meddelats år 1877 i 12, 1878 i 19, 1879 äfvenledes i 19, 1880 i 25, 1881 i 23 skoldistrikt, sistnämnda år vid sammanräknadt 33 skolor.

II. Skolreglementen.

I Vessland och Tolfta, som hittills saknat skolreglementen, äro dylika under utarbetande. Öfver ett förslag till reglemente för skolväsendet i Nora afgaf jag redan i Oktober 1877 infordradt utlåtande, men ännu vid mitt senaste besök (i Juli 1881) hade derå ej anskaffats behörig fastställelse. Skolråden i Hagby, Ramsta, Balingsta, Giresta, Gryta, Nysätra, Österunda, Enköpings-Näs, Kalmar, Ö. Löfsta, Söderfors, Ö. Våla och Huddunge hafva under inspektionsperioden utarbetat förslag till nya reglementen, å hvilka fastställelse blifvit vederbörligen sökt. Dessutom äro i 9 skoldistrikt de gamla reglementena under omarbetning. Men ytterligare 30 skolreglementen äro alldeles föråldrade och behöfva förnyas. Att man på så många ställen försummat ersätta det gamla odugliga reglementet med ett nytt, beror dels derpå, att skolväsendet i mången församling ej ännu blifvit så väl ordnad, att man ansett sig böra genom reglementering binda det samma, dels på ett och annat skolråds förmenande, att de allmänna författningar rörande folkskolan, hvilka på senare tider utkommit, nästan undanrödja behovet af särskilda skolreglementen. Sålunda hände, att, då jag i promemoria till Simtuna skolråd den 20 Okt. 1879 bland annat afgaf förnyad påminnelse om det föråldrade skolreglementets omarbetande, ingick på detta yrkande följande svar: »Någon omarbetning af skolreglementet har ännu icke blifvit gjord; men då skolorna i allmänhet äro inrättade efter gifna anvisningar och i öfverensstämmelse med Skollagen, så torde en sådan omarbetning f. n. vara mindre behöflig.» Och ännu har Simtuna qvar sitt gamla olämpliga reglemente af år 1847.

III. Skolbarnen.

År 1880 (det sista, för hvilket skolrådets uppgifter ännu äro tillgängliga) undervisades i fasta folkskolor 7,741, i flyttande folkskolor 387, i mindre skolor 1,953 och i småskolor 2,356 barn, således i distriktens skolor tillsammans 12,437 barn mellan 7—14 år; 126 barn åtnjöto undervisning i enskilda skolor, och 1,049 i hemmet, under det att de barn, som under året ej deltagit i undervisningen, utgjorde 410, af hvilka 122 efter aflagd afgangsexamen, 44 till följd af sjukdom eller naturfel, och 244 af annan anledning, men bland dessa ett icke ringa antal, som nyss inträdt i skolåldern. Den anmärkningsvärdaste

bland uppförda uppgifter torde vara det rätt betydliga antal barn, som äro undervisade i hemmet. Men denna uppgift måste mottagas med mycken försigtighet, enär hemundervisning beklagligtvis ofta är i det närmaste det samma som ingen undervisning.

Endast på ett par ställen mottagas i skolan nybörjare vid nyss fyllda sex år; ej sällan fordras, att barnen äro fyllda eller nära att fylla sju år; vanligast sker intagning i skolan det år, under hvilket barnen fylla sju år, oberoende af hvilken tid på året de äro födda.

Intagning af nybörjare sker i halfva antalet skoldistrikt endast under vinterterminen, vanligen vid dess begynnelse, men stundom först i April eller början af Maj; i 21 skoldistrikt mottagas begynnare endast i början af höstterminen, och å 16 ställen vid båda läseterminernas början; endast i 3 församlingar eger numera det otillständiga förhållandet rum, att nybörjare mottagas snart sagdt när som helst under förtgående läsetermin.

Hvad beträffar barnens skolgång, befinnes densamma inom 18 skoldistrikt vara temligen *jemn*, i 16 skoldistrikt är den omväxlande *jemn* och *ojemn*, i de öfriga mera allmänt *ojemn*. I synnerhet under förra hälften af höstterminen är det svårt att för mängden af påträngande landtmannagöromål, vid hvilka barnen kunna biträda, få ordning i skolbesöken.

Någon föreställning om förhållandet med skolgången torde erhållas vid jämförelse mellan följande uträkningar för de senare åren. Dervid har jag framställt till skärskådande dels ett antal flitigare bevisade, dels ett antal mycket oordentligt besökta skolor. Hänsyn har jemväl tagits till, huruvida alla barnen ega infinna sig i skolan hvarje läsedag, eller afdelningar af barnen undervisas på olika tider. I förra fallet komma på hvarje barn 170—204, i senare fallet intill 102 läsedagar.

A. För jämförelsevis *ordentlig skolgång* utmärka sig

1) bland skolor, der alla barnen undervisas samtidigt:

	Närvarande 121—150 dagar.	Närvarande öfver 150 dagar.	
Tolfta folkskola vid Strömsberg	3 %	64 % af inskr. barn år 1878.	
	10 »	84 » » » » » 1879.	
	2 »	75 » » » » » 1880.	
Elfskarleby folkskola vid Elfskarleö	15 »	83 » » » » » 1878.	
	5 »	91 » » » » » 1879.	
	0 »	64 » » » » » 1880.	

	Närva- rande 121—150 dagar.	Närva- rande öfver 150 dagar.	
Söderfors folkskola vid bruket...	30 %	42 %	af inskr. barn år 1878
	37 %	52 %	» » » » » 1879
	28 %	63 %	» » » » » 1880
Tegelsmora småskola.....	9 %	80 %	» » » » » 1878
	68 %	30 %	» » » » » 1879
	39 %	58 %	» » » » » 1880
Vendels mindreskola vid Örbyhus	28 %	36 %	» » » » » 1878
	5 %	57 %	» » » » » 1879
	29 %	56 %	» » » » » 1880
Enköpings flickskola	14 %	49 %	» » » » » 1878
	11 %	60 %	» » » » » 1879
	6 %	57 %	» » » » » 1880
Films folkskola vid grufvorna...	27 %	42 %	» » » » » 1878
	19 %	40 %	» » » » » 1879
	24 %	41 %	» » » » » 1880
Tegelsmora mindre skola.....	13 %	64 %	» » » » » 1878
	13 %	77 %	» » » » » 1879
	44 %	48 %	» » » » » 1880
Tierps folkskola vid Ullfors.....	27 %	49 %	» » » » » 1878
	31 %	38 %	» » » » » 1879
	20 %	42 %	» » » » » 1880
Ö. Löfsta folkskola vid Löfsta...	41 %	30 %	» » » » » 1878
	23 %	69 %	» » » » » 1879
	55 %	36 %	» » » » » 1880
Films folkskola vid Österby.....	50 %	30 %	» » » » » 1878
	18 %	48 %	» » » » » 1879
	24 %	31 %	» » » » » 1880

2) bland skolor med afdelningar, som undervisas olika tider:

	Närva- rande 61—90 dagar.	Närva- rande öfver 90 dagar.	
Långtora folkskola.....	18 %	36 %	af inskr. barn år 1878
	10 %	68 %	» » » » » 1879
	14 %	65 %	» » » » » 1880
Tegelsmora folkskola.....	16 %	84 %	» » » » » 1878
	27 %	73 %	» » » » » 1879
	29 %	59 %	» » » » » 1880
Ö. Löfsta folkskola vid kyrkan	84 %	2 %	» » » » » 1878
	91 %	5 %	» » » » » 1879

	Närva- rande 61—90 dagar.	Närva- rande öfver 90 dagar.	
Ö. Löfsta folkskola vid kyrkan	39 %	61 %	af inskr. barn år 1880.
Skepthammars folkskola vid Gimo	28 ,	48 ,	, , , 1878.
	39 ,	32 ,	, , , 1879.
	41 ,	44 ,	, , , 1880.
Biskopskulla folkskola	48 ,	13 ,	, , , 1878.
	42 ,	33 ,	, , , 1879.
	31 ,	42 ,	, , , 1880.
Dalby folkskola	26 ,	58 ,	, , , 1878.
	46 ,	44 ,	, , , 1879.
	13 ,	53 ,	, , , 1880.
Thorstuna flyttande folkskola	53 ,	30 ,	, , , 1878.
	57 ,	14 ,	, , , 1879.
	50 ,	27 ,	, , , 1880.
Österunda skolor	46 ,	11 ,	, , , 1878.
	60 ,	10 ,	, , , 1879.
	46 ,	35 ,	, , , 1880.

Vid betraktandet af ofvanstående siffror finner man, i fråga om skolgångens jemnhet under de anförda åren, att densamma aftagit i Ullfors, Tegelsmora och Dalby folkskolor, ökats och åter minskats i Strömsbergs, Elfkarleö, Enköpings, Tegelsmora mindre, Löfsta och Österby skolor, aftagit och ånyo tilltagit i Tegelsmora småskola, Films grufskola, Gimo och Thorstuna (flyttande) folkskolor, samt stadigt tillväxt i Söderfors, Örbyhus, Ö. Löfsta (vid kyrkan), Biskopskulla och Österunda skolor.

Utom de redan anförda äro följande skolor förtjenta af omnämmande för dels ganska jemn, dels betydligt förbättrad skolgång. Husby-Sjutolfts nyupprättade skola vid Ekolsund, der 83 % af alla inskrifna barn besökt skolan öfver 150 läsedagar; Nyborgs nya skola i Håttuna, hvarest barnen aldrig äro frånvarande utan lof; Tuna skola vid Edinge, der ej heller skolan försummas utan giltigt skäl; Hjelsta, Fånö i Löt, Sparrsätra, Vettsta i Alunda, Ormeryds i Stafby, Enåkers flyttande och Skepthammars alla skolor, vid hvilka barnen nästan aldrig äro frånvarande utan anmaldt laga hinder; Harbo skolor, hvarest skolgången är ganska jemn, fastän flertalet af barnen hafva en skolväg af minst en half mils längd; Dannemora, der skolgången blir jemnare för hvarje år; vidare Elfkarleby skolor vid Hyttö och Sagarbo, Enköpings och Films skolor i allmänhet, Fitja, Kulla, Hågeby, Tierps, Morkarla och Simtuna (vid kyrkorna belägna) skolor, och särskildt fortsättningseskolorna.

B. För *ojemn skolgång* utmärka sig

1) bland skolor med samtidig undervisning:

	Närva- rande 121—150 dagar.	Närva- rande öfver 150 dagar.	
Vesslands skolor vid kyrkan ...	13 %	2 %	af inskr. barn år 1878.
	27 >	4 >	> > 1879.
	34 >	22 >	> > 1880.
Ytter-Grans folkskola.....	26 >	0 >	> > 1878.
	24 >	0 >	> > 1879.
	33 >	19 >	> > 1880.
Tärna folkskola	13 >	1 >	> > 1878.
	21 >	4 >	> > 1879.
	31 >	9 >	> > 1880.
Elfkarleby folkskola vid Harnäs	18 >	12 >	> > 1878.
	13 >	12 >	> > 1879.
	11 >	18 >	> > 1880.
Tolfta folkskola vid kyrkan.....	30 >	27 >	> > 1878.
	19 >	0 >	> > 1879.
	59 >	0 >	> > 1880.
Breds skolor	19 >	16 >	> > 1878.
	21 >	16 >	> > 1879.
	26 >	1 >	> > 1880.
Vesslands folkskola vid Karlholm	45 >	0 >	> > 1878.
	34 >	1 >	> > 1879.
	39 >	0 >	> > 1880.
Elfkarleby folkskola vid Östanå	23 >	4 >	> > 1878.
	32 >	9 >	> > 1879.
	24 >	0 >	> > 1880.

2) bland skolor med afdelningsläsning:

	Närva- rande 61—90 dagar.	Närva- rande öfver 90 dagar.	
Nysätra folkskola.....	9 %	24 %	af inskr. barn år 1878.
	21 >	21 >	> > 1879.
	18 >	44 >	> > 1880.
Litslena folkskola	14 >	11 >	> > 1878.
	15 >	11 >	> > 1879.
	32 >	22 >	> > 1880.
Ålands folkskola	31 >	6 >	> > 1878.
	30 >	7 >	> > 1879.
	43 >	11 >	> > 1880.

	Närva- rande 61-90 dagar.	Närva- rande öfver 90 dagar.	
Balingsta folkskola	54 %	8 % af inskr. barn år 1878.	
	57 »	0 » » » » »	1879.
	89 »	5 » » » » »	1880.
Lillkyrka folkskola	37 »	33 » » » » »	1878.
	61 »	3 » » » » »	1879.
	79 »	0 » » » » »	1880.
Elfkarleby folkskola vid Gårdskär	41 »	8 » » » » »	1878.
	70 »	7 » » » » »	1879.
	67 »	1 » » » » »	1880.
Järlåsa folkskola	59 »	0 » » » » »	1878.
	73 »	5 » » » » »	1879.
	38 »	0 » » » » »	1880.
Ekeby folkskola	30 »	6 » » » » »	1878.
	28 »	6 » » » » »	1879.
	37 »	5 » » » » »	1880.

Vid den dystra anblick dylika siffror redan i sig sjelfva erbjuda, ytterligare förmörkad af skolgångens på flere ställen skönjbara försämring, är det dock en hugnad att finna, huru i mången afven bland dessa skolor, såsom Vesslands (vid kyrkan), Tärna, Nysätra, Litalena, Ålanda, inträdt en delvis ej obetydlig förbättring, gifvande ett godt löfte för framtiden. Glädjande är afven, att från flere håll förnimmes: huru barnen icke utan klagan och tårar låta qvarhålla sig hemma från skolan; huru de till och med »truga, ja, slita sig» dit, då föräldrarne vilja hafva dem hemma. Allt allmännare inträder afven det förr sällsporda förhållandet, att lärjungarne, med angifvande af skäl för sin åstundan, begära tillåtelse att vara borta från undervisningen.

Vid bedömandet af barnens skolgång är af vikt, att hänsyn tages till, huruvida befolkningen är bofast eller utgöres af en hop statfolk, som, åtföljdt af en skara barn och försänt i fattigdom, årligen, i hopp att möjligen erhålla bättre husebönder och tillräckligare utkomst, flyttar från socken till socken, ofta både vår och höst. Under dessa sorgliga förhållanden är föga utsigt, att barnens skolgång skall kunna blifva jemn och regelbunden, hvadan ock sådana barn, afven der de rätt långt framskridit i ålder, vanligen besitta särdeles klana både insigter och färdigheter i skolans ämnen. (Männe ej häre ligger en icke oväsentlig orsak till den anmärkta bristen på kunskap i skrifning och läsning hos en del beväringsynglingar?)

Till befrämjande af en jemn och förbättrad skolgång hafva på skilda ställen medverkat:

1) att undervisningen skötes af pligttrogne och skicklige lärare, hvilka genom en god umgängelse och undervisning gjort skolan kår för barnen, på samma gång de tillvunnit sig föräldrarnes tillgifvenhet och förtroende. Sålunda har hufvudsakligen härigenom vunnits det vackra resultat, som om Harbo ofvan meddelats;

2) att pastorer och skollärare vid lämpliga tillfällen för barn och föräldrar allvarligt framhållit dels vigten och betydelsen af en ordentlig skolgång, dels att densamma icke är frivillig utan genom lag strängt anbefald. På så sätt har t. ex. i Morkarla folkskola skolförsummelserna blifvit alltmera sällsynta;

3) att barnen ej qvarhållas i egentliga folkskolan mer än tre år (från 9:de till 12:te året) och derefter besöka fortsättningskolan, hvarigenom hemmet återfår dem, så snart de anses lämpligen kunna börja arbetet i sitt blifvande kall. Denna anordning har i synnerhet i Film burit mycken och god frukt;

4) att presterskapet ej mottager barnen i nattvardsskolan, innan dessa vid afgangsexamen erhållit vitsord om nöjaktiga insigter. Detta hade flerstädes bevisat sig som ett verksamt, ehuru för saken i fråga främmande medel;

5) att församling och skolråd vid examina sökt uppmuntra de flitiga och ordentliga barnen genom gåfvor och namnupprop samt under skoltiden understödt de fattiga barnen med kläder och mat vid skolan. Så t. ex. hade i Håtuna skola vid kyrkan under sista året dylik hjälp lemnats åt 12 fattiga barn, hvilka ock ganska flitigt bevisat skolan;

6) att skolrådsledamöterna troget fullgjort sitt åliggande att öfvervaka barnens skolgång och åstadkomma rättelse vid dess ojämnhet. Detta medel, som tyvärr ej nog flitigt kommit till användning hade på några ställen, såsom i Vessland, Tolfta och vid en del skolor i Tierp, verkat till skolgångens stora förbättring;

7) att föräldrar och husbönder sända sina egna och sina underhafvandes barn ordentligt i skolan. I detta hänseende är det en synnerlig glädje att från åtskilliga skoldistrikt, såsom V. Åker, Dalby, Skokloster, Bro och Lossa, spörja, huru många fattiga föräldrar ifrå för sina barns flitiga skolgång, ja, ofta till det yttersta anstränga sig för att hålla dem i skolan.

Den ojemna skolgången beror på mångfaldiga olikartade orsaker, såsom:

1) Många föräldrars och målsmäns bristande insigt i fråga om såväl de svårigheter och hinder, hvilka en oregelbunden skolgång lägger i vägen för skolans ändamålsenliga anordning och fruktbar verksamhet, som ock omöjligheten för de försumliga skolbarnen sjelfvatarat dga någon rätt nytta af undervisningen;

2) oförmåga att uppfatta vigten och värdet att för den jordiska helsen ega insigter och färdigheter i alla de ämnen, hvari skolan har att meddela undervisning; särskildt en andlig riktning, som håller före, att inhemtandet af kunskaper i andra ämnen än kristendom ej blott är öfverflödigt, utan rent af utgör hinder för väckelse till ett sant kristligt lif och för detsammes bibehållande;

3) folkets ekonomiska betryck, i första rummet den på flyttande för lefvande statkarlsbefolkningens i en stor del af södra Upland, men äfven en mängd backstugusittares, fiakares med fleres verkliga fattigdom och behovet att till följd deraf söka erhålla den största möjliga nytta af i synnerhet de äldre barnens arbetskraft; härtill kan läggas den likgiltighet och slöhet, som ett dagligt näringsbekymmer ofta medför;

4) en skara minderåriga barn i ett torftigt hem, äfven bland den beätna allmogen, hvarvid en del af barnen användes till biträde vid förefallande göromål, såsom sättning och upptagning af potates, trökverks-körning, vallgång, fiske och, då föräldrarna nödgas lemna hemmet, tillsyn af mindre syskon;

5) svårt väder och våglag, särdeles vissa årstider, då byvägar och stigar af mycket regnande eller snöande blifva uppblötta och överskurna eller igenrade, så att barnen antingen ej kunna taga sig fram eller ock vid försök dertill löpa fara att taga skada till helan.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Folkets ställning till skolan ter sig olika allt efter de olika synpunkter, ur hvilka man skärskådar den: om frågan gäller ekonomiska uppoffringar eller ett mera personligt deltagande för skolan, kärlek och förtroende till hennes arbete, hemmets samverkan med skolan och villighet att hålla barnen till en jemn och fortfarande skolgång.

I ekonomiskt hänseende underkastar sig folket, med få undantag, utan knot begärda uppoffringar för skolväsendet, så väl hvad beträffar lärares aflöning som anskaffandet af skolmateriel, byggandet af skolhus och upprättandet af behöfliga nya skolor. Såsom exempel härpå må anföras:

1. Att åtskilliga församlingar höjt dels folkskole- och dels småskolelärares löner ej obetydligt öfver minimum. Sålunda hafva i Enköpings de förra blifvit förhöjda från 600 à 750 kr. till 800 à 1,000 kr., och de senare från 350 till 500 à 550 kr.; i Tegelsmora och Tuna har folkskolelärares egentliga lön ökat från 600 till 650 kr., i Lång-

tora och Herkulberga från 600 till 700 kronor; äfven i Biskopskulla, Fröjeslunda, Ö. Löfsta (vid kyrkan), Ekeby och Tärna åtnjuta folkskolans lärare i egentlig lön 700 kronor årligen för 8 månaders undervisning.

2. Att omkostnaderna för skolväsendet inom ett ringa antal år tillvuxit med ett betydande belopp. I Fitja församling, hvarest för 7 å 8 år sedan uttaxerades för skolväsendet omkring 6 öre för hvarje fyrk, måste i början af år 1881 utdebiteras 19 öre per fyrk, oberäknadt kostnaden för skolsalens utvidgning, ensamt uppgående till 7 å 8 hundra kronor, som skulle bestridas genom lån. Uttaxeringen för skolväsendet efter fyrk utgjorde sistlidna år i Herkulberga 44 öre, i Lillkyrka 26,1, i Svinnegarn 27, i Tolfta 19,2, i Morkarla 29 och i Enåker 40 öre för hvarje fyrk. Utgifterna för skolväsendet i Sparsåtra uppgingo år 1880 till 3,926 kr. 76 öre, hvilket utgjorde 5 kr. 29 öre på hvarje person; i Bred stego berörda utgifter samma år till 6,381 kr. 3 öre, eller 8 kr. 65 öre för hvarje person. Sistnämnda år uttaxerades i Tierp till ändamålet i fråga 242 kr. 80 öre för hvarje mantal. Skoldistriktens bidrag till skolväsendet, år 1877 utgörande 161,156 kr. 95 öre, stego år 1880 till 244,361 kr. 39 öre för hela inspektionsområdet.

3. Att inom 31 församlingar under sista femårsperioden uppförts ej mindre än 48 nya, i allmänhet vackra och tillräckligt stora skolhus af hvilka Nora församling utan upptagande af lån samtidigt uppförde fem stycken, medförande för hvarje mantal en uttaxering af 400 kr. första, och 150 kr. andra året, hvarefter församlingen uppförde ytterligare två ganska stora folkskolebyggnader.

4. Att, såsom af föregående redogörelse för undervisningsanstalterna synes, under i fråga varande tidrymd tillkommit 31 nya skolor, hvaraf Tierps församling upprättat 4 nya folkskolor och derjemte utbildat en mindre skola till folkskola; Ö. Löfsta har under tiden dels frambragt 2 nya skolor, en folk- och en småskola, dels förändrat 2 mindre skolor till småskolor, Nora har jemte upprättandet af en ny fast folkskola ombildat 3 flyttande mindre skolor till fasta folkskolor; Elfkarleby, Simtuna och Norrby hafva hvardera upprättat 2 nya småskolor, hvarjemte sistnämnda församling förändrat en mindre skola till folkskola o. s. v.

I fråga om uppförringar för skolväsendet bör ej med tystnad förbigås, att många enskilda personer och bolag på ett kraftigt och frikostigt sätt medverkat till skolväsendets utveckling. Bland dem, som särskildt under sist förflutna period i detta afseende utmärkt sig må nämnas: egariinnan till Nyborg i Håtuna, egarne till Strömsbergs och Karlholms bruk samt Ekolsunds, Viks och Negelstena herregods

ävensom Söderfors bruks, Dannemora grufvors och Österby bruks lag. — Till Upsala läns ävensom Vestmanlands läns landsting står folkekolan i stor tacksamhetsskuld för deras anslag till folkundervisningens befrämjande.

Hvad åter angår folkets personliga intresse för skolan, visar sig detta mycket skiftande, ej blott inom skilda, utan äfven ofta inom samma skoldistrikt. Å ena sidan erfar man, mera dock ifrån ett antal församlingar i norra och vestra än ifrån södra Upland, huru många af folket med kärlek omfattar skolan, anseende henne som en välgunnad inrättning; huru föräldrarne med dehtagande följa skolans arbete och barnens framåtskridande; huru vid examina och skolin-spektioner föräldrar och målsmän ganaka talrikt infinna sig; huru många prisar vår tids ungdom lycklig för de rika tillfällena att er-hålla en god skolundervisning, och beklagar sig sjelf, som har måst sakna en sådan förmån; huru lärare och lärarinnor blifva föremål för särskildt omhuldande och välvilja; huru frukterna af hemmets och skolans samarbete märkbart framträda; huru på en del ställen, der skolans afdelningar undervisas på olika tider, föräldrar och målsmän beklaga, att barnen ej dagligen kunna få bevista skolan. Hvad här blifvit sagdt rörande folkets tillgifvenhet för skolan, gäller ej minst dess under- och öfverbyggnad: småskolan och fortsättningsskolan.

Så glädjande dessa företeelser äro, så bedröflig är den å andra sidan förekommande benägenheten att än öfverskatta, än underskatta be-tydelsen af skolan. Det förra visar sig dels uti den sorglöshet, hvar-med hemmet öfverlemnar barnens hela uppfostran och undervisning åt skolan, dels uti knot och missnöje med de ringa frukterna af skolans verksamhet. Från flere församlingar klagas öfver: att hemläsningen isidosättes, och att föräldrarne anse sig befriade från alla skyldigheter beträffande barnens religiösa, sedliga och borgerliga uppfostran, sedan de öfverlemnadt dem till skolan; att flertalet föräldrar sällan eller aldrig samtalar med läraren om barnens förhållande i skolan; att barnens anhöriga ej ens vid examina besöka skolan, detta dock icke af ovilja utan af bristande nit eller »inskränkt förtroende». Från andra håll höres bland folket klagan öfver, att barnen icke lära sig något i sko-lan, eller att den nytta skolan medför alls icke motsvarar de mång-faldiga uppoffringar skolväsendet kräfver.

Att skolan af andra underskattas, ja, göres ansvarig för betänk-liga vanarter hos barnen, är icke mindre beklagligt. Måttet af den kunskap, som bör bibringas ungdomen, sättes af åtskilliga bland de äldre till det minsta möjliga. I en och annan församling synes den föreställningen hafva rotfäst sig, att skolan löst sin uppgift, då hon

meddelat barnen de nödtorftigaste insigter i kristendoms-kunskap och räkning samt någon färdighet i innanläsning och skrifning. Äfven i många andra församlingar finner en och annan äldre person öfverflödigt, ja, till och med »onyttigt och förderfligt» för barnen att använda tiden till inhemtande af kunskap i form- och satslära, geografi, historia, naturkunnighet och teckning; föräldrarna sjelfva hade redt sig bra dessa kunskaper förutan. Mångenstädes ifrån förnimmes missbelåtenhet med, att barnen så länge måste besöka skolan; de äldre hade gått litet i skola, barnen borde få åtnöja sig med detsamma som deras föräldrar. Den långa skoltiden förmenades medföra minskad håg för kroppsarbete. Der högfärd, lätja och oduglighet visat sig hos ungdomen, finge skolan till och med bära skulden för hvad ett uselt hem och dåliga föredömen tilläfventyrs alstrat.

Om än sålunda spridda röster ännu flerstädes höjas mot folkskolan, är det dock hopp, att genom folkets stigande upplysning en förbättring i detta förhållande skall ernås, särdeles som ifrån skilda håll betygas, att »förtroende till skolan vaknat till lif», att »skolan omfattas med stigande intresse», att »folket blifver allt mera gynnsamt stämmt för skolan», att »intresset är för år mera vaknar», att »under senare tid förhållandet blifvit högst väsentligt förbättradt o. s. v. Med tålmod och hofsamhet i sina fordringar torde man därför kunna påräkna, att folkskolan skall, om ock småningom, mer och mer närma sig målet för sin sträfvän.

Jag kan ej underlåta att här omnämna den hugnefulla tilldragelsen, att inom Hacksta församling en bland den vuxna ungdomen befinnlig förening, hvilken förut verkat för annat ändamål, nu riktat sin uppmärksamhet på skolan. Under sista hösten har denna förening (för 185 kronor) inköpt och till skolan skänkt ett orgelharmonium, samt är nu betänkt på att anordna undervisning i slöjd, till en början för flickor.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden omfattar i allmänhet 8 kalender-månader. I en flyttande mindre skola läses 8½ månader, i en fast mindre skola och åtta flyttande skolor är läsetiden utsträckt till 9, i en flyttande till 9½, i en dito till 9½ och i en till 10 månader. I fortsättningsskolorna (utom V. Löfsta med 8 och Stafby med 7 veckor, hos båda fördelade på två terminer) fortgår undervisningen i en följd 6 veckor, hvaraf 4 (i Stafby 3 och i Tolfta blott 2) veckor utom folkskolans undervisningstid.

Vårterminen tager sin början

den 1 Febr. i 15 skoldistrikt, den 8 Febr. i 3 skoldistrikt,
 » 15 » i 32 » » 22 à 24 » i 3 »
 » 1 Mars i 20 » .

I återstående 7 skoldistrikt begynna småskolorna sin verksamhet $\frac{1}{2}$
 à 1 månad senare än folkskolorna, nemligen

folkskolan den 15 Jan. och småskolan den 1 Mars i 1 skoldistrikt,
 » » 1 Febr. » » » 15 Febr. i 1 »
 » » 1 » » » » 1 Mars i 2 »
 » » 15 » » » » 1 » i 3 »

Vårterminen slutar

den 9 Maj i 1 skoldistrikt, den 15 Juni i 13 skoldistrikt,
 » 20 à 23 Juni i 12 » » 30 » i 13 »
 » 8 Juli i 5 » » 12 Juli i 1 »
 » 15 » i 26 » » 20 » i 1 »
 folkskolan den 20 Juni och småskolan den 31 Juli i 1 skoldistrikt,
 » » 30 » » » » 15 » i 3 »
 » » 30 » » » » 31 » i 1 »
 » » 15 Juli » » » 30 Juni i 1 »
 » » 15 » » » » 6 Juli i 1 »

Höstterminen börjar

den 15 Juli i 2 skoldistrikt, den 23 Juli i 1 skoldistrikt,
 » 1 Aug. i 8 » » 8 Aug. i 1 »
 » 15 » i 16 » » 21 à 24 » i 9 »
 » 1 Sept. i 30 » » 15 Sept. i 2 »
 folkskolan den 1 Aug. och småskolan den 1 Sept. i 1 skoldistrikt,
 » » 15 » » » » 1 Aug. i 3 »
 » » 1 Sept. » » » 1 » i 3 »
 » » 1 » » » » 15 » i 2 »
 » » 8 » » » » 8 » i 1 »

Höstterminen slutar

den 15 Nov. i 6 skoldistrikt, den 30 Nov. i 30 skoldistrikt,
 » 8 Dec. i 6 » » 15 Dec. i 31 »
 folkskolan den 15 Nov. och småskolan den 30 Nov. i 2 skoldistrikt,
 » » 15 » » » » 7 Dec. i 1 »
 » » 30 » » » » 15 » i 1 »
 » » 11 Dec. » » » 30 Nov. i 1 »
 » » 15 » » » » 30 » i 1 »

I ett skoldistrikt är endast vårterminens början i skolreglementet
 bestånd; sommarferierna förlägger man till den tid, som för året an-
 ses tjenligast till slätter och skörd.

Antalet undervisningsdagar i veckan är i 189 skolor 5, i 39 skolor 6; i 3 skolor läses blott 4 dagar i veckan. Den dagliga undervisningstiden utgör i folkskolorna och de mindre skolorna mestadels 6 timmar, nemligen kl. 9—12 och 1 à 2—4 à 5, i ett par skolor kl. 9—1 och 2 à 3 — 4 à 5: i småskolorna samt i tio af de folkskolor och mindre skolor, hvilka använda veckans alla sex dagar, fortgår skolarbetet 5 timmar dagligen, vanligtvis kl. 9—12 och 1 à 2—3 à 4 [i Vallby folkskola läses kl. 8—11 och 12—2, i 4 af Hvittinge skolor kl. 9—2 (à 3) med $\frac{1}{2}$ (någon gång $\frac{1}{4}$) timmes uppehåll två à tre gånger dagligen, i Fånö enskilda skola har undervisats kl. 8—10, $\frac{1}{2}$ 11—12 och 2—4 hvarje läsedag]; i Enköpings goeskola, som ännu för sina båda afdelningar eger endast en skolsal, undervisar den ene läraren högre afdelningen kl. 8—11, den andre läraren lägre afdelningen kl. $\frac{1}{2}$ 1—5, 6 dagar i veckan; i Enköpings och Vallby småskolor, som äfven läsa 6 dagar i veckan, är undervisningstiden inskränkt till 4 timmar om dagen, kl. 9—11 och 12 à 1—2 à 3. — Oftast användes $\frac{1}{2}$ à $\frac{1}{4}$ timme före de egentliga undervisningstimmarne till bön och bibelläsning; början af middagsrasten begagnas stundom för öfning i gymnastik. Allmänt iakttages numera föreskriften om lämpliga uppehåll mellan lärotimmarne.

VI. Undervisningen.

Den *normalplan* för undervisningen i folkskolor och småskolor, hvilken, jemlikt K. Cirk. den 11 Okt. 1878, blifvit skolråden delgifven under loppet af 1879 års vårtermin, har åtminstone i allt väsentligt blifvit tillämpad i de flesta sådana både folkskolor och småskolor, för hvilka den blifvit hufvudsakligen afsedd; men äfven i ett betydligt antal under mera missgynsamma förhållanden arbetande skolor, till hvilka normalplanen ej tagit särskild hänsyn, har densamma blifvit lagd till grund för undervisningens anordning, så att den i mer än 72 procent af skolorna tjenat till ledning vid skolarbetets ordnande. Tillämpningen af de i planen gifna bestämmelser synes ej möta nämnvärda svårigheter på sådana ställen, der, jemte det normalplanens allmänna förutsättningar blifvit uppfyllda, småskolorna äro försedda med behörigen utbildade lärarinnor, folkskolorna ega dugliga lärare, förhållandet mellan folkskolan och småskolan befinnes följdriktigt ordnad, samt skolgången är någorlunda jemn, och barnen ej i förtid tagas ur skolan. Deremot kunna lärarne i de småskolor, som öfverskrida småskolans läroområde, eller der nybörjare intagas båda terminerna, i de mindre skolorna och i de folkskolor, hvilka sakna

Åberedande småskolor, eller flytta på mer än två rotar; äfvensom i sådana skolor, der skolgången är mycket oordentlig, der barnen redan vid 12 års ålder lemna skolan, eller der olika läroböcker i samma ämne (t. ex. gamla jemte nya katekesen) begagnas, liksom i allmänhet flertalet af de äldre skollärarne, endast delvis, med mer eller mindre betydande afvikelser, följa normalplanen. Ehuru det ännu torde vara för tidigt att fälla ett bestämdt omdöme om frukterna af nämnda plans användning, visar sig dock redan nu, huru skolorna, i den mån planens föreskrifter få göra sig gällande, vinna i stadga och hållning, i det ökad reda och ordning inträda i skolarbetet, undervisningen bliver mera likformig, och öfverensstämmelsen mellan likartade skolor allt större, om än, såsom vid alla mera omfattande förändringar, åtkälliga svårigheter i början möta.

Visserligen har normalplanen af pastorer och skollärare, på något castaka undantag när, blifvit mottagen med stor tillfredställelse och tacksamhet; men emot densamma hafva likväl framstälts en ej ringa mängd *anmärkningar*. De viktigaste af dessa torde vara följande.

A. Beträffande lärokurserna:

1. Att endast textorden i lilla katekesen finge inläras i småskolan. Det vore, menade man, för barnen svårare att förstå textorden utan Luthers förklaring än med densamma.

2. Att »ren och säker läsning af lättare stycken» skulle bibringas barnen i fast småskola på två år. Detta låte sig ej allmänt verkställa i skolor på landsbygden.

3. Att vid hufvudräkning i småskolan medhinna talområdet 1—30. Under mångsidig behandling och säkert inlärande af talen hade mången lärarinna nödgats inskränka sig till talserien 1—20.

4. Att blott valda psalmverser skulle läras ännu i folkskolan. Man ansåge viktigt, att barnen finge i sin helhet inlära ett antal af de värderikaste psalmerna.

B. Vidkommande lärogången:

1. Att i flertalet folkskolor inlärandet af katekesen vore fördelat på fyra år. Detta skulle hindra en mängd fattiga barn, som ej stode kvar i folkskolan öfver tre år, att der få inhemta hela katekesen.

2. Att historia inträdde först i tredje årsklassen af folkskolan. Detta bidroge att öka de föga omtyckta tysta öfningarna, hvarjemte barn, som afginge vid tredje årets slut, skulle i de flesta skolor hafva medhunnit endast den äldre jemte reformationstidens historia.

3. Att undervisningen i naturkunnighet uppsköttes till folkskolans andra årsklass. Man hölle före, att denna undervisning borde omedelbart ansluta sig till småskolans åskådningsöfningar.

C. *Rörande lärosättet (så vidt det beror af bilagornas uppställning):*

1. Att räkning redan i småskolan (bil. 5—7) skulle öfvas en hel timme i sänder samt på eftermiddagarne. Mången önskade få den ena halftimmen i detta ämne uppflyttad till f. m.

2. Att teckning vore uppförd som tyst öfning. I synnerhet första kursen efter Stuhlmanns metod, hvilken begynte allt mera följäs, lämpade sig ej till »tyst öfning»; barnen vore här nästan oafbrutet i behof af lärarens ledning.

3. Att katekesundervisningen blifvit stäld i samband med »tysta öfningar». Dessa ansåges störa den stillhet, som borde råda vid kristendomsundervisningen.

4. Att bibelläsning i folkskolan förekomme endast i sammanhang med morgonbönen. Ett antal lärare önskade att dertill erhålla en särskild timme; det hade ock händt, att å torsdagens femte timme (bil. 18 och 19) katekes utbyts mot bibelläsning.

5. Att ingen tid anvisats för inlärande af psalmer. Flere lärare skulle önska en timme i veckan att använda omväxlande till bibel- och psalmläsning.

6. Att välskrifning (i åtskilliga läsordningar) upptagits endast som tyst öfning. Man behöfde någon timme att egna åt omedelbar undervisning i detta ämne.

7. Att ett par *hela* timmar (å flere bil.) anslagits till sång. Denna öfning borde, till förekommande af sångorganens öfveranställning, fördelas på flere dagar med en half timme hvarje gång.

D. *Allmänna anmärkningar:*

1. Bristen på lärokurser och läsordning för fast folkskola med tre årsklasser hade från flere skoldistrikt beklagats, emedan en dylik skolform både förefinnes och bör kunna ordnas på normalt sätt.

2. Från äfven pligttrogne och skicklige lärare hafva klagomål försports deröfver, att normalplanen öfveranställer läraren genom att tvinga honom till ständig talverksamhet under skoltimmarne.

Skrifven *läsordning* finnes i alla folkskolor och mindre skolor, samt i småskolorna med undantag af fyra; men ej alltid har den samma blifvit noggrant följd. Det antal klasser läsordningen upptager visar sig ofta svårt att sammanhålla, ty dels inställa sig ej alltid alla barnen vid läseterminens början, dels gifver man vika för föräldrarnes önskan, att barnen, när helst de, efter någon tids bortovaro från skolan, dit återkomma, måtte få fortsätta den afbrutna läsningen från det ställe i boken, der de vid sitt aflägsnande befunno sig. Sålunda bildas allt fort nya läslag inom klassen, hvarigenom skolan i sin helhet hålles tillbaka, på samma gång en dylik eftergifvenhet befrämjar slapphet och sjelfsväld hos föräldrar och barn.

Ehuru vaxelundervisningen öfver allt är afskaffad, förekommer dock fortfarande bruket att såsom tillfälliga biträden använda äldre barn vid de yngres undervisning. I 45 folkskolor, 17 mindre skolor och 15 småskolor begagnas »monitörer», nemligen: vid stafning i 21 folkskolor, 8 mindre skolor och 8 småskolor; vid stafning och innanläsning i 9 folkskolor, 7 mindre skolor och 6 småskolor; vid blott innanläsning i 5 folkskolor, och 2 mindre skolor; vid stafning, innanläsning och räkning i 2 folkskolor och en småskola; vid innanläsning och läsning på karta i 2, vid räkning i 2, vid förhör af utanlexor likaledes i 2 folkskolor; vid stafning och hufvudräkning i en samt vid stafning, innanläsning och lexförhör i en folkskola; dessutom vid diktering och tillsyn af tysta öfningar på åtskilliga ställen.

Hvad *kristendomsundervisningen* beträffar, läses vid morgonbönen bibeln med förklaring i 101 folkskolor, 33 mindre skolor och 29 småskolor, samt utan förklaring i 12 folkskolor, 10 mindre skolor och 14 småskolor. Bibelläsning förekommer derjemte å annan tid i 19 skolor; före normalplanens utgifvande hade 31 skolor särskilda bibelläsningstimmor. Sjelfva läsningen sker vanligen först af läraren, men i en del skolor hafva lärjungarne fått börja, äfven om texten förut varit dem obekant. Der förklaring meddelas, kommer denna ej alltid till sin rätt att vara på samma gång undervisande och uppbyggande samt åtföljas af en osökt kort tillämpning. I 2 folkskolor, 3 mindre skolor och 27 småskolor förekommer ingen läsning i bibeln.

Bibliska historien ingår i undervisningen före katekesen i alla skolor med undantag af fyra, nemligen en folkskola, två mindre skolor och en småskola, der båda samtidigt inträda. Den förberedande undervisningen sker numera allmänt genom lärarens eller lärarinnans muntliga framställning af den heliga historien; endast på ett och annat ställe, der äldre och utbildade lärare ännu finnas kvar, sker förberedelsen genom den bibliska berättelsens uppläsande innantill. Vid förklaringen borde berättelsens innehåll oftare än som sker uppdelas i särskilda afdelningar, hvilkas hufvudpunkter, till bibringande af reda och sammanhållning, angäfvos. Allt allmännare tillhållas barnen att vid redogörelse för hemuppgifterna ej blott svara på frågor, utan i sammanhang återgifva berättelsen. — Många olika läroböcker finna väl fortfarande användning, men de flesta äro snart utbytta mot Steinmetz', som redan läses ensam i 119, och är under införande i ytterligare 56 skolor. Uteslutande begagnas Söndéns bibl. historia i 27, Roos i 9, Bäckmans och Lénströms i 4, Hallbergs, Sandbergs, Petterssons och Åkerbloms i 2 hvardera och Barths i en skola; Lindströms bibliska historia är under införande i 3 skolor.

Den till allmänt bruk förordnade nya *katekesen* följes ensam i 58 skolor; blott i ett skoldistrikt (Hvittinge) med 5 skolor användes ännu vid senaste inspektion (våren 1881) uteslutande gamla katekesen, som i öfriga skolor läses endast af de äldre barnen. Ännu lärer tiden vara för kort att på grund af vunnen erfarenhet afgifva ett bestämdt yttrande om den nyantagna katekesen, hvilken emellertid af de flesta pastorer och lärare erhållit de bästa vitsord för redig uppställning och klart, tydligt språk.

I 35 småskolor inskränkes, jemlikt normalplanens anvisning, katekesläsningen till inlärandet af lilla katekesens textord, vanligen i samband med de bibliska berättelser, till hvilka de kunna hänföras. I de öfriga småskolorna föranledes man af föräldrars och några pastorerens önskan att lära barnen hela lilla katekesen, stundom ock någon del af utvecklingen. Äfven i ett antal mindre skolor och folkskolor begår man det missgreppet att läsa först Luthers lilla katekes och derefter den antagna utvecklingen utan behörigt aktgifvande på den senares fordran af nära anslutning till den förra. Vid förklaringarna användas flitigt definitioner, mindre ofta exempel ur den heliga skrift, historien och det dagliga lifvet, då och då beskrifningar äfvensom bilder. — Om än med fog kan anmärkas, att man i några skolor låtit katekisationen, med underskattande af barnens minne och till men för en rätt kunskap, utbreda sig i välmenande försök att under ett sväfvande framställningssätt och omständligt talande utan djupare innehåll öfva intryck på barnens känsla, liksom att i andra skolor förekommer den motsatta ytterligheten af ett nog långt drifvet memorerande eller en blott förståndsodlande undervisning, som lemnar barnens hjerta oberördt; kan dock ej förnekas, att på de flesta ställen en förändring till förmån för en mera fruktbärande behandling af katekesen under de senare åren egt rum.

Psallmläsning, med eller utan samband med öfriga grenar af religionsundervisningen, förekommer i alla skolor utom 18. I 67 skolor läsas hela psalmer, i 146 skolor valda verser ur sv. psalmboken.

Vid kristendomsundervisningen i allmänhet är att anmärka, det mången lärare ej inser och behjertar vigten af anslutning mellan läroämnets särskilda grenar. Erkännas bör dock, att flertalet af lärare bemödar sig att efter förmåga förklara och hos barnen inskräpa de heliga sanningarna. Men så väl behandlingen som den uppfostrande inflytelsen af detta ämne bero väsentligen på lärarens sinnelag och ställning till Ordet; först när det meddelade för barnen framträder till åskådning såsom lefvande verklighet i lärarens person, kan det verka rätt djupt och varaktigt på barnahjertat.

Visserligen äro vid den första undervisningen i *modersmålet* läsning och skrifning allmänt ställda i sammanhang med hvarandra, men införandet af skrifläsemetoden, äfven sedan lärarinnor med erforderlig förmåga att deri undervisa numera i de flesta småskolor blifvit anställda, möter på många ställen svårigheter i anseende till föräldrars och en del skolråds obenägenhet för densamma, beroende hafvudsakligen på den förmenta omöjligheten att förbinda bokstafvering och skrifläsemetod, på grund hvaraf man förebure, att genom denna metods användning i skolan hemmets deltagande i barnens första undervisning skulle förhindras. Ljudmetoden följes därför i blott 34 skolor. Färdigheten att väl läsa, med aktgifvande på innehållet och med ett deremot svarande uttryck, är dock stadd i tillväxt, tack vare bättre underbyggda lärares mönstergifvande läsning och bemödanden att lära barnen uppfatta och redogöra för det lästa i förening med en flitigare och mera vårdad läsning i korus. Mycket återstår likväl att härutinnan ytterligare önska. Rätt ofta äro nemligen de frågor, som äro barnens införande i innehållet, illa valda och riktade mera på utanverken, sjelfva satsdelarne, än på de tankar, hvilka genom dem framställas. Öfningar för befrämjande af barnens förmåga att muntligen uttrycka sig förekomma högst sällan, om man frånräknar de ombildningar och efterbildningar af läsebokestycken, hvilka ega rum, de förra i 95, de senare i 16 skolor. — Folkskolans läsebok finnes nu i alla skoldistrikt och i 168 skolor; för den första undervisningen begagnas läsestafvar i 21 skolor, eljest lösa alfabet eller stafningstabeller; *Kastmans* läsebok finnes i 145 skolor, *Sandbergs* i 16, *Ohlsons* abebok i 10, *Landgrens* läsebok i 7, *Rodhes* i 5, *Siljeströms* läsebok och *Berlins* naturlära (använd såsom innanläsningsbok på småskolestadiet) i hvardera 3 skolor.

Bland öfningar att i skrift använda språket förekommer nästan öfver allt rättstafning, såväl medelst afskrifning ur bok som efter diktamen, men den förra öfvas ej nog flitigt, och för liten omsorg ägnas åt felens rättande och genomgående inför hela klassen; i 3 småskolor och 3 folkskolor försummas afskrifning efter bok, och i 10 småskolor samt 3 mindre skolor skrives ej efter diktamen. Utom fortsättningsaskolorna är det endast 47 skolor, i hvilka barnen erhålla någon öfning att skriftligen återgifva berättelser och författa kortare uppsatser. Det viktigaste om satser och satsdelar, ordklasser och ords böjning samt om skiljetecknens användning meddelas i 79 skolor, oftast utan lärobok.

Välskrifningen, framför allt de yngres, sker i allmänhet efter lärarens föreskrifning på svarta väggtafian (eller i barnens böcker),

och lemnar dervid bättre resultat, än då tryckta förskrifter läggas framför barnen.

Af realämnena inträder *geografi* tidigast och förekommer allmänast, samt handhafves med sorgfällighet i icke få skolor, hvartill den goda tillgången på dugliga kartor mycket bidrager. Dock vore det önskvärdt, att mera afseende fästes vid detta ämnets beskrifvande och skildrande del, under flitigare användning af folkskolans läsebok, på det frukten af denna undervisning ej, såsom här och der sker, måtte sammankrympa till ett torrt, kanske snart nog försvinnande namnregister på berg, sjöar, floder, landskap och städer. Omfånget af lärokursen sträcker sig endast i 24 skolor till de främmande världsdelarne, men i 87 skolor mer eller mindre utöfver de skandinaviska länderna; i 42 skolor stannar man vid fäderneslandets beskrifning, och i 14 skolor medhinnes ej ens detta. — I 19 skolor undervisas utan lärobok, i 37 användes »Folkskolans geografi», i 28 Ålunda, i 20 Erslevs; närmast i ordningen följa Hägermans, Gehlins och Brunii, Winges, Lundeqvists, Bäckmans och Söderstedts läroböcker.

Afven *svensk historia* läses i flere skolor och rörer en bättre behandling än förut. Allt flere lärare börja ock dertill anknyta de historiska styckena i folkskolans läsebok. I 41 skolor medhinnes hela läroboken, i 17 skolor omfattar läsningen endast Lutherska tidehvarvet, i 8 skolor läses till nutiden, i 6 till Carl XIII, i 9 till Gustavianska tiden, i 19 till frihetstiden, i 18 till Carl X, i 10 endast till storhetstiden, och i 16 skolor inskränker sig undervisningen till de hedniska och katolska tidehvarfven. — På 3 ställen begagnas ej lärobok, i 104 skolor följes Odhners, i 20 Hägermans; dernäst i ordningen komma Kastmans och Brunii, Winges, Dahms, Lundeqvists, Schelins, Söderstedts och Starbäcks läroböcker i ett fåtal skolor.

Undervisning i *naturlära* meddelas något allmännare än i historia, och försiggår i 41 skolor ännu på det sättet, att barnen få läsa innantill i Berlins läro- eller läsebok, hvarefter läraren genom frågor söker utreda och inskräpa det lästa. Hvad omfånget beträffar, inskränker sig detta i 29 skolor till det viktigaste rörande menniskokroppens organisation, i 48 skolor bibringas derjemte kännedom om djuren, i 24 skolor desslikes om växterna; i några skolor har hela läroboken i naturlära blifvit genomgången. På ett och annat ställe finner man barnens kunskapsförråd riktadt med en onödig hop namn på naturföremål, under det insigten om dessas byggnad, lifsförrättningar och betydelse i naturens hushållning är ringa eller ingen. I 15 skolor erhålla barnen undervisning om de viktigaste naturföreteelserna på så sätt, att afdelningen VI i folkskolans läsebok genomgås och förklaras; i 13 skolor lemnas sistnämnda undervisning med

begagnande af lärobok. Kunskap om de allmännaste mineral- och bergarter meddelas endast på 11 ställen. — I 6 skolor användes ej lärobok, blott väggtaflor och muntliga föredrag. Berlins naturlära finnes i 104 skolor, vidare brukas: Celanders i 15, Segerstedts i 11, Wahlstedts, Hartmans, Lundeqvists och Hägermans i en och annan skola.

Framgången af skolarbetet i realämnena motverkas mycket deraf, att föräldrar och husbönder ej sällan med ovilja se, att barnens tid upptages med så »onyttiga saker».

Utan att förneka de framsteg *räkneundervisningen* på senare tiden tagit, i det hufvudräkningen, som numera inträder helt tidigt, redan under de första veckorna af barnets vistelse i småskolan, vunnit allmänna insteg och kommit till vidsträcktare användning, samt åskådningsmedel och praktiska uppgifter flitigare än förut begagnas, måste jag uttala såsom min mening, att intet af folkskolans viktigare ämnen behandlas på ett mindre tillfredsställande sätt än just detta, liksom ej heller något torde vara svårare att planmessigt ordna och ändamålsenligt sköta. Bland förefintliga brister märkas: att klasserna ej sammanhållas, utan skolan snart splittras i en stor hop räknelag, hvarigenom behovet att medelst muntliga öfningar förbereda hvarje nytt räknesätt ej kan behörigen tillgodoses, och allmän osäkerhet blir följd; att barnen ej erhålla en lefvande och klar kännedom af grunderna för hvarje räknesätt, och därför snart glömma det inlärdade, hvilket de aldrig rätt fattat; att lärjungarne tillåtas öfvergå till ett nytt räknesätt, innan läraren öfvertygat sig om, att de med full säkerhet och färdighet använda det föregående, hvaraf framgången ofta äfventyras; att för mycken vikt lägges vid den mekaniska färdigheten att lösa uppgifter med abstrakta tal, under det att både de praktiska och de formelt bildande momenten få stå tillbaka, ja, på många håll alldeles försummas; att man låter barnen erhålla till uträkning långa, mångsiffriga tal, dermed framkallande trötthet och leda vid ämnet; att hufvudräkningen skötes dels planlöst, dels på det vidlyftiga sätt, som vid räkning på tafla ofta är nödigt, och att barnen derunder vänjas tänka på siffror i stället för de verkliga föremålen samt sålunda för sig undanskymma det antal, man vid tals beteckning för korthetens skull utmärker med siffror; att läraren vid framställning af praktiska uppgifter låter barnen veta, hvilket räknesätt skall begagnas, i stället för att med ledande frågor hjälpa dem att sjelfva utfinna detsamma. Omfånget af räknekursen inskränker sig i flertalet skolor till hela tal, decimalbråk och sorter, äfven efter metriska systemet, men de flesta af hvarje skolas lärjungar hinna föga utöfver hela tal. Det mindre antal barn, som inhemtat en vidsträcktare

räknekunskap, visar sig ej sällan osäkert i räknesätten med de hela talen. — Utom räknetabeller af Pihlstrand eller Junker, använda i 46 skolor, följas räkneböcker af Segerstedt i 45, Siljeström i 31, Lindblom i 18, samt af Nyström, Lundeqvist, Åberg, Landgren, Ohlsson och Celander, Nordlund, v. Zweigbergk, Schelin, Bäckman, Kindvall, Sievers, Svensson, Berg och Westin i ett mindre antal skolor; i 20 småskolor sker undervisningen i detta ämne utan användning af lärobok. Till ledning vid hufvudräkningsöfningarna brukas i halfva antalet skolor Segerstedts, i 14 skolor Landgrens hufvudräkningskurs.

Geometrien har ännu ej vunnit insteg i mer än 91 skolor. I 13 af dem meddelas blott åskådningslära, i 36 förekommer uppritning och beskrifning af linier, vinklar och rätliniga ytor samt dessas beräkning, i 17 tillkommer behandling af äfven krokliniga plana figurer; endast i 25 skolor har bibragts barnen någon kännedom om solida figurer, vanligen blott de plansidiga, samt deras mätning och beräkning. I åtskilliga skolor deltaga blott gossar i denna undervisning. — På 35 ställen meddelas detta ämne utan lärobok; eljest förekommer i 22 skolor Lagerhamns, i 14 skolor Bäckmans, vidare begagnas än tabeller, än Segerstedts, Lundeqvists, Siljeströms och Bergii läroböcker.

Öfning i *frihandsteckning* meddelas i 123, linearteckning ensam öfvas i 70 skolor; på 38 ställen, nemligen i 4 folkskolor, 15 mindre skolor och 19 småskolor, förekommer ej någon teckning. I 94 skolor sker teckningen på skiffertafla. Stuhlmanns metod användes på 57 ställen, eljest tecknas efter gammalt sätt. De äldre väggtaflorna följas i 80 skolor, små förläggplanscher (af Köhler, Bülöw och Chiewitz) begagnas i 12 skolor, på ett och annat ställe utföres teckning äfven efter klotsar. I någon skola, såsom vid Strömsberg i Tolfta, öfvas jemväl kartritning.

I 11 skolor förekommer ingen *sång*, i 12 skolor sjunga barnen endast koraler. Sångundervisningen meddelas efter gehör i 105 skolor (i 7 af dem med ledning af psalmodikon), efter siffror i 69, och efter noter i 45 skolor. I 47 skolor öfvas äfven flerstämmig sång, men blott på få ställen med önskvärd renhet i ton, säkerhet i takt och mjukhet i föredrag. Endast i 29 skolor kan sången kallas *god*, i 127 *medelmättig*, *klen* i de öfriga. — De sångböcker som nyttjas äro: Sandbergs i 44 skolor, Norléns i 25, vidare Petterssons, Josephsons och Lundhs.

Öfning i *gymnastik* lemnas alls icke i 60 skolor, och inskränker sig i 28 skolor till några armrörelser jemte iakttagen ordning vid in- och utgåendet mellan lektionstimmarna. Äfven i öfriga skolor stannar det ofta vid de enklaste fristående öfningar, i somliga förenade med marscher och vändningar, hvartill på ett och annat ställe kom-

så exercis med trägevär, i hvilken öfning Långtora skola mest utmärker sig, äfvensom i några skolor redskapsgymnastik. En del skolor öfva gymnastik blott sommartiden, andra hela läseterminerna, men många af dem endast en gång i veckan, eller ock tillfalligtvis på obestämda tider. Resultatet blifver ock derefter, så att det kan kallas *godt* endast i 12 skolor, der en följdriktig anordning blifvit införd, rörelserna äro der jemna och bestämda samt lärjungarne raska, och hurtiga, *försvarligt* i 50, och *underhålligt* i alla de öfriga. I 44 skolor deltaga endast gossar i dessa öfningar.

Undervisning i *trädgårdsskötsel* meddelas i 52 skoldistrikt vid 60 skolor, men inkränker sig vid 5 skolor till trädplantering, vid några åter till kökeväxtodling. Blott i 45 skoldistrikt och vid 49 skolor finnas för undervisningen ordnade planteringsland, hvarjemte dylika äro under anordning vid 6, och komma att tillredas vid ytterligare 5 skolor; 26 skoldistrikt sakna alldeles för undervisningen afsedt jordland, och på flere ställen vanvårdas skolträdgårdarne. Bland glädjande undantag kunna nämnas: Långtora med en synnerligen väl skött folkakoleträdgård, Holm och Kulla, der barnens trädgårdssånger befunnits väl värdade, Håtuna, Dannemora, Film (vid kyrkan) m. fl., der lärarne med nit och skicklighet handhafva äfven detta ämne. Från åtskilliga skolträdgårdar, såsom i Långtora, Simtuna, Altuna och Tärna, utdelas till skolbarn, företrädesvis de afgående, löfträd och förtälade fruktträd.

VII. Skolförhören.

De föreskrifna *förhören vid terminernas början* med barn, som åtnjuta undervisning i hemmet, hållas endast i 21 skoldistrikt. På 27 ställen uppgifves, att alla skolpligtiga barn bevista skolan. Från 17 församlingar heter det, att barnen väl kallas till förhör, men att endast de, som ämna begagna skolan, infinna sig. På 3 ställen låter man dessa förhör uppgå i »husförhören». I 12 skoldistrikt synes ej ens pålysning om förhör med »hemmaläsare» verkställas.

Roteförhör vid de flyttande skolorna hållas: 4 dagar i månaden i fyra skolor, 3 dagar i en, 2 dagar i tolf, 1 å 2 dagar i en, samt 1 dag i månaden i en skola. I tre skolor är roteförhöret utsträckt till en hel vecka samt återkommer efter 4 å 5 veckors läsning på den andra roten. I två skolor gå alla barnen till båda rotarne, hvarigenom roteförhören blifva obehöfliga. Utan fullt giltiga skäl försummas dessa förhör i fyra flyttande skolor.

Årsexamina förrättas vid vårterminens slut i 27 skoldistrikt och vid höstterminens slut i 3; i 4 distrikt hafva somliga skolor examen

blott vid slutet af vårterminen, andra äfven vid höstterminens afslutning; i 46 skoldistrikt afslutas hvarje läsetermin med offentlig examen. Afgångsbetyg lemnas på alla ställen utom 3, men blott på få ställen efter anstald särskild pröfning; vanligen sker denna i samband med eller uppgår uti termins- eller årsexamen. Betänkligast är, att i 23 skoldistrikt lärjungar afgå äfven utan att hafva inhemtat den stadgade »minimikursen».

III. Lärarne.

I folkskolor äro anställda 109 examinerade lärare och 9 examinerade lärarinnor, i mindre skolor 14 lärare och 32 lärarinnor, samt i småskolor 15 lärare och 56 lärarinnor.

Vid 1876 års slut hade 101 lärare och 3 lärarinnor anställning i folkskola, 14 lärare och 29 lärarinnor i mindre skola samt 18 lärare och 38 lärarinnor i småskola; hvaraf visar sig, att under inspektionsperioden lärarnes antal ökats i folkskolor (med 8), men minskats i småskolor (med 3), under det lärarinnornas antal tillvuxit både i folkskolor (med 6), mindre skolor (med 3) och i synnerhet i småskolor (med 18), samt hela personalen vunnit en tillökning af 32 medlemmar och nu utgör 235 personer, utom för handaslöjd särskildt antagna 9 lärare och 6 lärarinnor.

År 1877 uppehöllos 12 folkskoleläre-tjenster af vikarier, af hvilka 6 exam.

» 1878	» 11	»	»	» 4 »
» 1879	» 10	»	»	» 4 »
» 1880	» 12	»	»	» 5 »
» 1881	» 9	»	»	» 5 »

Beträffande åldern äro af folkskolans lärare och lärarinnor: under 25 år 9, 25—30 år 21, 30—35 år 15, 35—40 år 25, 40—45 år 12, 45—50 år 20, 50—55 år 8, öfver 55 år äfven 8; af mindre skolans och småskolans personal: under 20 år 9, 20—30 år 65, 30—40 år 25, 40—50 år 9, öfver 50 år likaledes 9.

I fråga om insigter och undervisningsskicklighet hafva 83 lärare och lärarinnor befunnits *goda*, 116 *medelmåttiga*, och 36 *under medelmåttan*. Vidkommande förmågan att upprätthålla skolans ordning, har densamma synt *god* hos 72, och *medelmåttig* hos 149 lärare och lärarinnor. De yngre lärarne finnas väl i allmänhet öfverlägsne de äldre så väl i kunskaper som lärareduglighet; men många af dessa senare, exempelvis lärarne i Harbo och Långtora, hafva ej blott med berömdvärd flit och trohet, utan ock på ett mera fruktbringande sätt än en betydlig del af de yngre lärarne, vårdat sig om de barn, som blifvit dem anförtrödda.

Den undervisningsanstalt för utbildande af lärare och lärarinnor vid småskolor, hvilken Upsala läns landsting redan förut uppehållit, trädde på hösten 1877 i en utvidgad verksamhet med åtta månaders, endast för kvinnor afsedd lärokurs, sedan 1876 års landsting för ändamålet anvisat dels ett anslag af 1,250 kronor till den första uppsättningen af den utvidgade anstalten, dels ock för dess upprätthållande ett årligt anslag af 3,100 kronor att tillse vidare utgå. Från denna läroanstalt utsändas årligen 25 å 30 elever, hvilket antal synes i det närmaste fylla behöfver af förbättring och förstärkning i småskolornas och de mindre skolornas lärarekrafter,

Af sistnämnda skolors personal voro 27 år 1878, 24 år 1879, 16 år 1880, samt 11, nemligen 6 män och 5 kvinnor, år 1881 ännu i saknad af behörig utbildning för lärarekallet.

Från ofvannämnda landsting utgår ock bland andra anslag för folkundervisningen dels ett årligt belopp af 300 kronor till understöd åt folkskolelärare och lärarinnor för en månads vistelse vid seminarium till inhemtande af förbättrade undervisningsmetoder, dels ett förslagsanslag af 625 kronor om året till resehjelp för länets folk- och småskolelärare vid besökande af de genom folkskoleinspektörerne anordnade kretsmöten.

För sistnämnda ändamål har jemväl Vestmanlands läns landsting, som afvenledes lemnat anslag till ett småskolelärarinneseminarium med 4,000 kr. och till äldre skollärares förkofran i lärarekallet med 1,500 kr. årligen, ställt till folkskoleinspektörernes inom länet disposition ett årsanslag af 1,000 kronor.

Berörda sammankomster med lärare och lärarinnor hafva, jemlikt föreskriften i mom. 2 af gällande instruktion, blifvit hållna på 6 å 8 ställen årligen, hvarvid både folkskolans och småskolans lärarepersonal varit kallad att närvara. Vid dessa möten, som öppnats och afslutats med bön och sång, hafva dels aflagts läroprof, vanligen af dertill utsedde lärare och lärarinnor, någon gång af mig sjelf, i kristendomskunskap jemte två å tre andra af folkskolans och småskolans ämnen, dels lemnats meddelande rörande undervisningen, än i sammanhang med undervisningsprofvens granskning, än genom föredrag, som jag hållit angående behandlingen af något läroämne eller under öfverläggning om undervisningsfrågor, i synnerhet beträffande normalplanens tillämpning.

IX. Anteckningsböckerna.

Dagboksanteckningar föras i alla skolor, antingen efter tryckta formulär, hvarvid de i Falun på Carl Nordins och på boktryckeri-

aktiebolagets äfvensom de i Linköping på P. M. Sahlströms förlag utgifna mest användas, eller i linierade böcker; i 21 skolor endast på lösa blad. Examenskataloger upprättas i alla skolor utom 4, nemligen två enskilda mindre skolor och två småskolor. Formulär dertill begagnas: från Falun i 59, af gammalt mindre tjenligt slag i 48, från Linköping i 42 skolor o. s. v.; på 41 ställen upplinieras dertill ombundna pappersark. Matrikel föres i 66 skolor efter föräldrade formulär, eljest mestadels efter Falu- eller Linköpings-formulären. Inventarii-förteckning saknades vid senaste inspektionstillfällena ännu i 26 skolor.

X. Undervisningsmaterielen.

Läse- och läroböcker äfvensom teckningstabeller hafva blifvit omnämnda under de särskilda undervisningsämnena. Vidare förefinnas för *kristendomsundervisningen*: Bibliska tafior öfver gamla testamentet i 97, öfver det nya i 118 skolor; väggkarta öfver Palestina i 198 skolor. Till användning vid läsning af *historia och geografi*: Tafior öfver Sveriges regenter under Lutherska tiden³² i skolor och tafior ur svenska historien i en och annan skola. Fysisk väggkarta öfver Sverige och Norge är anskaffad blott i 25, men den politiska i 165 skolor; väggkarta öfver Europa i 144, öfver Asien i blott 2 skolor, öfver Afrika i en enda skola; 79 skolor ega väggkarta öfver jordgloben, 112 hafva jordglob, endast 3 himmelsglob, men 13 tellurium och lunarium; dessutom finnas häradskartor i 26 skolor, länskartor i några, samt på ett och annat ställe reliefkartor och astronomiska kartor. För undervisningen i *räkning och geometri* äro att tillgå: räknekub i 29 skolor, räkneram i 161, för öfrigt smärre kuber; stereometriska figurer i 46, passare i 16 skolor; väggtafla öfver Sveriges hittills gällande mått och vigter i 24 skolor, öfver dito efter metriska systemet i 12, Lyttkens väggtafla öfver metersystemet i 101, verkliga mått och vigter efter metriska systemet i blott 6 skolor men meterstaf i 62 och derjemte åtminstone literkub i 26 skolor; räknestafvar användas i 52 skolor. Undervisningen i *naturlära* är på följande sätt tillgodosedd. Väggtafior öfver människokroppen finnas i 51, öfver djurriket i 56, endast däggdjuren i 9 skolor, Schumburges, Brommes och Kröningswärds naturhistoriska planscher i 10 skolor; botaniska planscher endast i en skola, afbildningar af matsvampar i 5, väggtafla öfver ätliga och giftiga svampar i 8 skolor; geologiska tafior i en enda skola, mineralsamling i 11 skolor; åtskilliga fysiska apparater, såsom termometer, kompass, elektromagnet, elektrisk tele-

gaf, ångmaskinmodell, i en och annan skola. För *åskådningsöfningar* användas Sandbergs bilderark i 13 skolor. Till ledning af *sången* finnas orglar i 6 och orgelharmonier i 55 skolor.

Materielen är *god* i 52, *medelmåttig* i 165, och *under medelmåttan* i 14 skolor.

XI. Skollokalerne.

Nya med oftast rymliga och ändamålsenliga lärosalar och afklädningsrum samt tjenliga lärarebostäder försedda skolhus hafva under inspektionsperioden blifvit uppförda till ett antal af 48 i följande 31 församlingar:

inom *Hagunda* kontrakt:

Balingsta 1;

inom *Trögds* kontrakt:

Litelena 1 (för småskola), Husby-Sjutolft 1;

inom *Åsunda* kontrakt:

Svinnegarn 1 (stenhus), Sparrsätra 1, Bred 1;

inom *Håbo* kontrakt:

Ö. Gran 1 (för småskola), Y. Gran 1 (utan lärarebostad), Kalmar 1 (utan bostad), Hågeby 1;

inom *Örbyhus* kontrakt:

Tierp 3 (vid Odensfors, Eskesta och Yttre), Ö. Löfsta 1, Elfkarleby 3 (vid Hyttö för mindre skola, vid Elfkarleö och Bodarne för småskolor), Vessland 1 (med 2:ne lärosalar, för folkskola och småskola), Tolfta 3 (vid kyrkan, utan bostad, för folkskola, vid Ralbo, utan afklädningsrum, för mindre skola, vid Ståmsberg för småskola), Tegelsmora 1 (med 2:ne salar, för folkskola och småskola), Fålm 1 (för småskola), Vendel 1 (för mindre skola);

inom *Olands* kontrakt:

Morkarla 1 (med 2:ne salar, för folkskola och småskola), Stafby 1 (äfvén med 2:ne lärosalar), Ekeby 1 (för småskola);

inom *Norra Fjerdhundra* kontrakt:

Ö. Våla 1 (för mindre skola), Nora 7 (vid kyrkan, Bro, Ingbo, Årligbo och Högsbo för folkskolor, vid Buska—Råsbo för mindre skola), Huddunge 2 (vid Hallsta och Björnabo, utan afklädningsrum, för småskolor);

inom *Södra Fjerdhundra* kontrakt:

Norrby 2 (Vid Ölsta och Varmsätra), Simtuna 1 (utan afklädningsrum, för småskola), Altuna 1 (äfvén utan afklädningsrum, för småskola), Hvittinge 1 (likaledes utan afklädningsrum, för mindre skola), V. Löfsta 4 (vid Molnebo, utan afklädningsrum, för folkskola, vid

Sefne—Arnebo och Horsbäck, de 2:ne senare saknande afklädningsrum, för mindre skolor), Enåker 1 (utan afklädningsrum, för mindre skola).

Bland de nya för folkskolor afsedda lärohusen utmärka sig följande framför de öfriga: *Tolfta* med en lärosal af 41 fots längd, 29 fots bredd och 14 fots höjd samt särskilda afklädningsrum för gossar och flickor; *Breds*, inrymmande jemte lärarebostad och afklädningsrum en skolsal af 33 fots längd samt lika bredd och höjd som den nyssnämnda; *Näs* (annexförsamlinge) med skolsal af 32 fots längd, samma bredd och höjd som de båda föregående och tvenne afklädningsrum såsom i *Tolfta*; *Stafby*, innehållande utom tvenne lärosalar, folkskolans $40 \times 30 \times 12,5$ fot, småskolans $29 \times 19,5 \times 12,5$ fot, äfvensom afklädningsrum (ehuru utan eldstad) samt bostad för lärare och lärarinna, jemväl en sal ämnad till slöjdskola för gossar; *Tegelsmora*, der det väl ordnade skolhuset inrymmer folkskolesal: $34 \times 30 \times 12,5$ fot, småskolesal: $30 \times 21 \times 12,5$ fot, afklädningsrum: $27 \times 16 \times 9$ fot, 3 rum och kök för folkskoleläraren samt ett rum och kök för småskolelärarinnan; *Morkarla*, hvars större skolsal är $37 \times 29 \times 12,5$ fot, den mindre $30 \times 22 \times 12$ fot och afklädningsrummet $30 \times 14 \times 12$ fot; *Svinnegarns* nya skolhus af sten, hvilket har $31 \times 30 \times 12,5$ fots skolsal, 18×14 11 fots afklädningsrum samt bostad åt läraren; *Ö. Löfsta* nya folkskola vid Valnäs med ett vackert och väl inredt skolhus, innefattande lärosal af $40 \times 25 \times 12$ fots dimensioner, afklädningsrum samt lärarebostad af 3 rum och kök; *Balingsta*, hvars skolsal håller $33,5 \times 30,2 \times 12,1$ fot, afklädningsrummet $19,3 \times 11,8 \times 10,1$ fot, dessutom 3 rum och kök till lärarebostad; *Häggeby* med $30 \times 26 \times 12$ fots skolsal jemte afklädningsrum för barnen och boningsrum för läraren.

Af de för mindre skolor och småskolor uppförda byggnaderna äro följande de förnämsta: *Elfkarleby* vid Hyttö och Elfkarleö, hvilka utom afklädningsrum och lärarinnebostäder hafva skolsalar af $30 \times 22,5 \times 17$ fots utsträckning; *Vendels* nya skola på Heden med $31 \times 26 \times 11,9$ fots lärosal, afklädningsrum samt för lärarinnan ett rum och kök; *Films* småskola vid Bryttby, som utom afklädningsrum och lärarinnebostad eger en $30 \times 30 \times 11,7$ fots skolsal; *Ö. Våla* norra mindre skola, som vid Kanikbo erhållit en lokal med 3 rum och kök till lärarebostad, afklädningsrum (dock utan eldstad) samt $34,3 \times 26, \times 11,3$ fots lärosal; *V. Löfsta* skolhus vid Arnebo, hvilket innehåller utom lärarinnebostad en skolsal af $28 \times 26 \times 11,5$ fots storlek.

Utom ofvannämnda redan uppförda skolhus äro 5 lokaler under byggnad: för folkskolor i *Enköping*, *Teda* och *Ekeby*; för mindre skola i *Tärna*; för småskola i *Tillinge*. Derjemte äro ytterligare 14 skolhusbyggnader beslutade, nemligen för folkskolor i *Hagby*, *Lill-*

lypta, Österunda, Vackholm, Vallby, Vendel och V. Löfsta; för mindre skola i *Alunda*; för småskolor i *Svinnegarn, Ö. Gran, Ö. Löfsta* (3:ne) och *Tegelsmora*.

Bland ombyggda och betydligt utvidgade lokaler intages främsta rummet af *Dannemora*, som nu har en $28 \times 28 \times 12,5$ fots folkskole-sal jemte rymligt och varmt afklädningsrum; dernäst kommer *Herkulberga*, som i stället för den gamla lokalen ($24 \times 16 \times 9$ fot) erhållit en ny lärosal, hvilken mäter $28 \times 24 \times 10$ fot, äfvensom afklädningsrum (utan eldstad), *Vesslands* folkskola vid Karlholm, der lärosalen utvidgats till $38,4 \times 20 \times 11,3$ fot och blifvit försedd med varmt afklädningsrum, samt *Fritja* skolsal, som blifvit tillökad på bredden med 11 och på höjden med 0,7 fot; vid Andersbo skola i *Film* har tillbygts ny lärarebostad. Dessutom äro beslutade större utvidgningar af *Holms* och *Alundas* (vid Voxome) folkskolelokaler.

Under perioden hafva, i enlighet med K. Kung. d. 7 December 1877, ritningar till 25 (af 29 under tiden företagna) skolhusbyggnader blifvit underställda min granskning, och mina anmärkningar i der-öfver afgifna utlåtanden vunnit behörigt afseende.

Till 76 skolor finnas *afklädningsrum*, men 21 af dessa sakna eldstad.

Särskilda anstalter för beredande af *luftvezling* fattas i 58 skolor, 49 skolor äro utan behöfliga *rullgardiner* till skydd emot solen, 36 sakna *klädhängare*, och 24 skolsalar sakna *innanfönster*.

Då inspektionsbesöken blifvit förut anmällda, hafva skolrummen befunnits, om ej nyligen renskurade, dock allmänt städade; men när besöken skett utan föregående tillkännagifvande, har det i mången skola varit mindre väl bestäldt i synnerhet med bords och bänkars renhållning från dam.

Kommunerna ega 203 skollokaler, af hvilka 86 kunna vitsordas såsom *goda*, 79 äro *medelmåttiga* och de öfriga 38 *under medelmåttan*; förhyrda eller af enskilda personer upplåtna äro 55 lokaler, och af dem äro 3 *goda*, 24 *medelmåttiga* och 28 *under medelmåttan*.

Hvad angår *skolmöblerna*, ega 15 skolor ensitsiga och 90 skolor tvärsitsiga *pulpeter*; i alla öfriga skolor finnas fortfarande *långbänkar* och *bord*, som i 40 skolor äro af mycket otjenlig beskaffenhet.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Skoldistriktens fördelning i mindre områden med sina tillsyningsmän öfver dervarande barns skolgång har visserligen allmänt blifvit genomförd, men utöfvandet af den nödiga tillsynen sker mångenstädes så trögt och likgiltigt, att ändamålet dermed ingalunda ernås.

Föga bättre är det stäldt med skolorådets fullgörande af sin skyldighet att genom besök i skolan taga kännedom om dess tillstånd och behof. Det hufvudsakliga öfvervakandet utfövas af skolorådets ordförande, hvilka med något sällsynt undantag på ett berömvärdt sätt med oförtrottadt nit och lefvande intresse värda sig om skolan. Från flere håll klagas deremot, än att det är svårt, nästan omöjligt att få lämplige skolorådsledamöter, som med någon värma omfatta skolans angelägenheter, än att skolorådsledamöterna visa sig overksamme eller ådagalägga slapphet och liknöjdhet i fullgörandet af sitt uppdrag, att de sällan eller aldrig infinna sig i skolan, ej numera följa den turlista ordföranden till deras ledning upprättat o. s. v. Dock bör tack-samt erkännas, att glädjande undantag finnas. I åtskilliga skoldistrikt gifves det medlemmar af skolorådet, jemväl ur allmogeklassen, hvilka med prisvärd omsorg och osvikligt tålamod medverka till skolgångens förbättrande samt med kärleksfull uppmärksamhet följa skolans arbete, och sålunda utgöra för ordföranden ett kraftigt biträde och för skolans lärare ett väl behöfligt stöd i dennes viktiga, men af många stötestenar besvärade arbete.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet år 1880.

Inkomster:

Af skoldistriktet.....	244,361: 39
» statsmedel: lönetillskott till lärare i folkskolor	45,775: 00
» » » i mindre o. småskolor	13,755: 93
» » » vid slöjdskolor	384: 00
» landsting eller hushållningssällskap.....	380: 00
Afkomst af donationer	8,343: 55
Öfriga inkomster äfvensom brist i skolkassorna	25,986: 73
Summa kronor	338,986: 60

Utgifter:

Till lärares och lärarinnors aflöning.....	138,200: 47
» skollokaler och inventarier.....	93,025: 87
» undervisningsmateriel	4,739: 00
» öfriga behof	18,004: 45
Skolkassornas behållning vid årets slut	85,016: 81
Summa kronor	338,986: 60.

Skoldistriktens bidrag utgör för hvarje hundratal af invånare 159 kronor 50 öre.

Upsala den 9 Mars 1882.

H. E. Herrmannson.

III.

Vaksala, Nordinghundra, Olands och Frösåkers, Lyhundra, Sjuhundra, Erlinghundra, Seminghundra samt Vestra Roslags kontrakt af erkestiftet, för så vidt de tillhöra Stockholms län.

I. Undervisningsanstalterna.

Till inspektionsområdet, som omfattar 71 församlingar, höra 67 skoldistrikt. Under det nemligen för öfrigt hvarje församling utgör ett skoldistrikt för sig, bildas 2:ne skoldistrikt inom Seminghundra kontrakt, Markim-Orkesta och Skånela-Norrsunda, hvardera af 2 församlingar och ett skoldistrikt inom Erlinghundra kontrakt, Sigtuna-St Olof-St Pehr, af 3 församlingar och har hvardera af dessa skoldistrikt blott en gemensam folkskola (förutom småskolor). För Markim-Orkestas och Sigtunas skoldistrikt kan väl nyssnämnda förening af 2 eller 3 församlingar till ett skoldistrikt för skolväsendet anses medföra fördel, men för Skånela-Norrsunda kan detta icke sägas vara fallet, enär här hvardera församlingen för sig ovedersägligen väl behöfver en folkskola med tillhörande småskola eller småskolor. På senare tid synas ock församlingarna hafva insett detta, men hindras från skillemessa dels af pietet för det gemensamma s. k. Carl Johans skolhus, dels ock af svårigheten att realisera detta temligen dyrbara skolhus.

Skolväsendets utveckling under inspektionsperioden med afseende på de olika skolornas antal torde lättast åskådliggöras genom nedanstående tablå.

	Folkskolor.		Mindre skolor.		Småskolor.	
	fasta.	flyt- tande.	fasta.	flyt- tande.	fasta.	flyt- tande.
Skolor i verksamhet 1876.....	76	2	34	30	48	14
" " " 1881.....	81	3	33	25	59	12
Tillökning eller minskning.....	+ 5	+ 1	- 1	- 5	+ 11	- 2

I det hela utgöres således tillökningen blott af 9 skolor, dock så att å ena sidan de egentliga folkskolornas antal ökats med 6 och småskolornas med 9, under det de mindre skolornas antal minskats med 6, hufvudsakligen genom förändring till folkskolor eller småskolor. De fasta skolornas antal har ökats med 15, under det de flyttandes antal minskats med 6. Förändringen i båda dessa riktningar angiver en utveckling framåt. Den summariska framställning, som ofvanstående tablå gifver, innesluter i sig en mångfald förändringar af mycket skiftande art, häntydande derpå, att ordningen beträffande skolornas art och antal inom området ännu är långt ifrån stadgad. Så hafva af de 6 folkskolorna 2 blifvit direkte nyupprättade (1 fast, 1 flyttande), 2 från fasta mindre skolor förvandlats till fasta folkskolor, 1 från att vara enskild flyttande skola blifvit församlingens flyttande folkskola med examinerad lärare, 1 har från flyttande mindre skola blifvit först flyttande folkskola och sedan fast. Af småskolorna hafva å ena sidan 12 blifvit direkte nyupprättade, hvaraf 6 fasta och 6 flyttande, 2 flyttande mindre skolor hafva förvandlats till småskolor, den ena fast, den andra flyttande, 7 flyttande småskolor hafva förvandlats till fasta; å andra sidan åter hafva 3 småskolor blifvit nedlagda såsom mindre nödvändiga, i en församling hafva 2 fasta och i en annan församling 2 flyttande småskolor blifvit sammanslagna till en fast skola, sedan ändamålsenliga skolhus blifvit uppförda. Utom nu nämnda förändringar äro under år 1881, mig veterligt, beslut fattade om upprättande af ytterligare 4 fasta småskolor samt 3 fasta och 2 flyttande mindre skolor, hvilkas verksamhet dock först under år 1882 inträder. Genom dessa skolors tillkomst förvandlas dessutom 1 folkskola, 2 mindre skolor och 1 småskola från flyttande till fasta. Deremot lär tyvärr en flyttande mindre skola inom Häfverö komma att indragas, hvarigenom en f. n. fast skola i samma församling blir flyttande. Efter dessa förändringars inträdande skulle antalet skolor blifva:

folkskolor: 82 fasta, 2 flyttande:

mindre skolor: 37   »   25   »

småskolor: 64   »   11   »

och en jämförelse med antalet skolor år 1876 skulle då visa: *

tillökning: folkskolor 6 fasta; mindre skolor 3 fasta; småskolor 16 fasta;

minskning: »   »   5 flytt.;   »   3 flytt.,

tillsammans således en tillökning af 25 fasta, men en minskning af 8 flyttande skolor, och i det hela en tillökning af 17 skolor.

Såsom af ofvanstående synes, fortgår utvecklingen ännu i den riktning, att dels nya skolor, mest småskolor, upprättas, dels mindre skolor förvandlas till folkskolor, en och annan äfven till småskola, dels flyttande skolor öfvergå till fasta. En utveckling i denna riktning är

änu fortfarande af nöden för ett ändamålsenligt ordnande af skolväsendet inom detta inspektionsområde. Öfverhufvud kommer här numera en skola på en folkmängd af 400 personer, men mot en egentlig folkskola svarar ännu en folkmängd af ända till 1,016 personer. Många skoldistrikt finnas dock med en folkmängd af ända till 1,600 personer och blott en egentlig folkskola med ett barnantal stundom stigande utöfver 100, ja, skoldistrikt finnas (Roslags-Bro och Harg) med en enda folkskola på en befolkning af öfver 2,000 personer, under det å andra sidan Fasterna och Bromma med något öfver 1,500 och Blidö med något öfver 1,400 personers folkmängd hafva 2 folkskolor vardera. Sämst lottadt med afseende på undervisningsanstaltens antal är Vaddö, som på en befolkning af 3,665 personer ända till 1881 års utgång ej haft mer än inalles 3 skolor (2 folkskolor och 1 mindre skola), och först efter flerstaldiga påminnelser nu beslutat upprätta en 4:de (mindre) skola. För jemförelses skull må nämnas, att Börstil, med lika stor befolkning som Vaddö, har 10 skolor, af hvilka 4 folkskolor, och att Gräsö, till läget ej olik Vaddö, har på 1,248 personers folkmängd ej mindre än 6 skolor. Såsom ett skoldistrikt, hvilket vaknat till intresse för sitt skolväsende, må nämnas Bromma församling, hvilken 1877 egde blott en enda skola, men enligt kyrkostämmobeslut af 1881 nu skall ega 2 folkskolor, 1 mindre skola och 2 småskolor (folkmängd: 1,500).

Ännu återstår mycket att göra för skolornas rätta fördelning, många ojemnheter att utjemna, om ock de inom området befintliga, så väsentliga olikheterna i distriktens form och storlek, läge och naturförhållanden såväl som i folkets lefnadsförhållanden göra, att en full likformighet icke är möjlig, ej heller vore rätt ändamålsenlig. I de smärre församlingarna inne i landet är en folkskola med tillhörande småskola en helt naturlig ordning, under det de större socknarne och särskildt kustsocknarne och öpastoraten med sin glesa befolkning och svåra samfärdsel erbjuda rätt stora svårigheter för skolväsendets ändamålsenliga ordnande. Här är det, som de flyttande folkskolorna ännu förekomma, här är ock egentliga hembygden såväl för de mindre skolorna, särskildt de flyttande, som för folkskolor utan småskolor såsom underlag. Sådana folkskolor förekomma inom inspektionsområdet ännu till ett antal af 29, nästan uteslutande i kustsocknarne, ehuru de under femårsperioden minskats med 11. Med stigande intresse för folkskolan och insigt i villkoren för dess fullgoda verksamhet samt med någon förändring af skolrotarne bör ännu ett 12-tal af dessa skolor kunna föras med småskolor till sin hjälp. De öfriga torde väl ännu lång tid komma att fortgå under samma förhållanden som hittills, huru mycket man än må önska dessa folkskolor och deras

lärare småskolans biträde, då man erfar, huru arbetet i dessa skolor på mångfaldigt sätt hindras och framgången hämmas, vare sig genom de många olika afdelningar läraren samtidigt måste sköta, eller genom den nödtvungna hvarannandagsläsning, hvartill man på många ställen måste taga sin tillflykt.

Hufvudsakligen under samma förhållanden som nyss nämnda folkskolor, eller under ännu ogynsammare, arbeta de undervisningsanstalter, som fått namnet *mindre skolor* och af hvilka ett jemförelsevis stort antal (58 stycken, eller fullt 27 % af samtliga skolornas antal) förefinnes inom detta inspektionsområde. Mycket olika bedömda, äro dessa skolor i allmänhet lika illa anskrifna hos folkskoleväsendets högre målsmän, som de på sina ställen äro varmt omhuldade af folket och skolråden, dessas ordförande icke undantagne. Både vedersakare och försvarare torde kunna bjuda ganska giltiga skäl för sin uppfattning. Från högre, mera allmän och abstrakt synpunkt bedömda måste de nemligen helt naturligt framstå såsom ett slags misslyskade folkskolor af lägre art, enär de ju söka att ersätta det lägre slag af folkskolor, som sakna småskolor såsom underlag, men då läraren (lärarinnan) i allmänhet icke eger den bildningsgrad, som man fordrar af en vanlig folkskolelärare, kan man ju icke vänta annat, än att också arbetet blir sämre, än man kan och bör fordra vid en folkskola, d. v. s. mer eller mindre misslyskadt. Detta betraktelsesätt har ock erfarenheten så till vida bekräftat, som mindre skolor mycket ofta visat ett ytterst kient resultat, och jag håller för alldeles visst, att de enskilda skolor, som man måste ställa allra lägst, till största antalet utgöras af mindre skolor. Till väsentlig del torde dock detta bero derpå, att den mindre skolan på åtskilliga ställen synes hafva varit en tillflykt för allehanda gubbar och gummor utan någon som helst pedagogisk bildning, sedan dessa blifvit uteslutna från den egentliga folkskolan. Sjelf har jag under början af inspektionsperioden funnit åtskilliga sådana pedagoger utan rim och reson arbetande i mindre skolor, hvilka befunnit sig i ett högst ömkligt skick. Å andra sidan åter bör jemväl framhållas, att der den mindre skolan haft en trogen och duglig lärare eller lärarinna, låt vara blott bildad vid ett vanligt småskolelärarinne-seminarium, der har man ock på många ställen haft att glädja sig öfver verkligt goda frukter af denna skola. Det har till och med händt, att vid ett tillfälle, då en flyttande mindre skola varit till inspektion framkallad till en folkskola, hvars ganska kunnige lärare till sin hjälp hade en småskola, likvisst den förra skolans lärjungar ordentligen öfverglänste folkskolans i de flesta och viktigaste ämnen, ådagaläggande en helt annan friskhet, lust och lif. Naturligen beror sådant på de enskilda lärarne, men det har dock synts mig, som hade

den vid den mindre skolan anställde läraren (lärarinnan) i själfva sin språkslösa och undagömda ställning en hjälp mot frestelsen att dragas utåt, hvarigenom han (hon) bevaras vid att mera stilla och odeladt egna sig åt sitt kall och förkofran deri, för så vidt eljest anlag och håg äro härtill vända. Vid besök i folkskolor utan småskolor såsom underlag har jemväl händt, att för sitt kall väl underbyggde, nitiske och pligttrogne lärare måst klaga öfver sin synbara oförmåga att lämpa sin undervisning för de minsta barnen, en undervisning, för hvilken de ej heller vid seminarierna blifvit särskildt förberedde. Deremot förstå i allmänhet lärarinnorna vid de mindre skolorna, der de för sitt kall äro dugliga, att på ett enkelt och okonstladt sätt umgås och meddela sig med barnen, äfven på dessas lägsta utvecklingsståndpunkt; och ega de verklig begåfning och håg försitt kall, kunna de genom troget och tråget arbete under daglig beredelse för detsamma ofta utveckla sig till goda undervisare och uppfostrare jemväl för de äldre barnen. Det är derföre helt visst ofta vida redbarare skäl än blott besparing i utgifterna, som göra, att folket på sina ställen har en viss förkärlek för den mindre skolan; och det är icke att undra öfver, att mången skolrådsordförande, som inom sin församling eller eljest lyckats finna ett godt lärareämne och fått detsamma fördelaktigt utbildadt, föredrager den mindre skolan, vid hvilken han utan svårighet kan fästa den väl kända lärarekraften, framför den egentliga folkskolan, hvars lärare tillsättes genom en alldeles oberäknelig majoritet, som ofta nog tager hänsyn till helt annat än lärareduglighet och god karakter, då fråga är att välja lärare. Härmed vill jag ingalunda hafva förordat bibehållande af alla mindre skolor, utan anser fastmer, att de på många ställen böra gifva vika för egentliga folkskolor, och har äfven sökt verka i denna riktning. Vid skolor med större barnantal, der den mindre utbildade lärarinnans krafter icke räcka till utan snart nog utslitas, eller vid bruk och andra platser, der större fordran måste ställas på barnens mera formela bildning och utveckling, der bör den mindre skolan utan tvifvel utbytas mot den egentliga folkskolan, helst med egen småskola; men der skolan verkligen är mindre och befinner sig i en aflägsen del af församlingen med vanlig kroppsarbetande befolkning, der torde de mindre skolorna ännu hafva en icke så kort framtid för sig. Derför vore ock önskligt, att vid åtskilliga anstalter för utbildande af småskolelärarinnor (-lärare) hänsyn toges äfven till behovet af lärarinnor för de mindre skolorna och en för dem behöflig utvidgad lärokurs.

I åtskilliga fall kan det uppstå någon tvekan, huruvida en skola skall anses såsom mindre skola eller småskola, om ock denna senare

har ett annat syfte än den förra. Bland de i ofvanstående tablå upptagna 25 flyttande mindre skolor äro 5 af något tvetydig art, enär de på den ena stationen, förlagda under samma tak som folkskolan eller i dess närhet, äro egentliga småskolor, men åter på den andra från folkskolan mera aflägsna stationen äro mindre skolor. Bland de 71 skolor, hvilka här ofvan äro angifna såsom småskolor, finnas åter 10, hvilka icke hålla sig strängt inom den genom normalplanen för småskolorna utstakade kursen, utan meddela derutöfver ungefär så mycket, som tillhör kursen för folkskolans första årsklass. På de ställen, der småskolan befinner sig i folkskolans omedelbara närhet, der intager den numera öfverallt den rätta ställningen till folkskolan såsom förberedande densamma och har sin lärokurs derefter afpassad, i de allra flesta fall i enlighet med normalplanen. Der åter dessa båda skolor äro belägna på något betydligare afstånd från hvarandra, förspörjes nog allmänt en benägenhet hos småskolan att gå utöfver sina gränser och inkräkta på folkskolans lärokurs, isynnerhet om småskolans lärare (lärarinna) skulle besitta någon framstående duglighet och begär att komma framåt, eller folkskolans lärare svalnat i sitt intresse för skolan, eller ock folkskolan är öfverfylld af lärjungar.

Mycket har tvistats om fördelarne af småskolorna och man har från ett visst håll till och med satt deras berättigande i fråga. Hvad särskildt Roslagen beträffar, synes man der ännu icke lärt sig inse dessa skolors nytta och nödvändighet. Också må icke förnekas, att det vore särdeles önskvärdt, att hemmen kunde öfvertaga hela den del af undervisning och uppfostran, hvilken tillkommer småskolan, och att denna sålunda blefve öfverflödig. Det uppfostrande inflytande på barnet, som tillhör hemmet, blefve derigenom mera helt bevaradt, skolans och hemmets rätta ställning till hvarandra till inbördes bistånd i arbetet för det gemensamma uppfostringsmålet skulle derigenom från början bättre iakttagas och det lossande af banden mellan föräldrar och barn, det rubbade af den rätta inbördes ställningen dem emellan, hvaröfver nu för tiden icke utan skäl klagas, skulle helt visst i någon mån härigenom förekommas. Betänkligt är nog, att barnet redan vid 6 å 7 års ålder under större delen af dagen undandrages hemmets inflytande och umgänget med fader och moder. Men skall hemmet verkligen komma att fullgöra denna sin skyldighet så, att småskolan må blifva öfverflödig, då synes mig fordras: först och främst att ett verkligt hemlif mera allmänt är förhanden, hvarigenom först föräldrarnes uppfostrande verksamhet blir möjlig; vidare ett vaket medvetande hos befolkningen i allmänhet om föräldrarnes pligter mot barnen samt en rätt pligttrohet; slutligen för det tredje en någorlunda stark och pligttrogen skolstyrelse, som verkligen öfvervakar hemläsningen

och tillhåller försumliga föräldrar att uppfylla sina pligter till barnens undervisning och uppfostran för öfrigt. Der således, hvarest ännu finnes en verklig allmoge, en befolkning med egna hem, der ett verkligt hemlif kan sägas råda, och der, hvarest i folkmedvetandet ännu finnes kvar en lefvande känsla af faders och moders pligter för barnens uppfostran, der torde man böra vara varsam att icke med småskolors inrättande göra intrång i föräldrarnes kall, utan i stället söka att allt mera väcka till lif och befordra såväl föräldrars som skolråds plikt-känsla och pligtrogna verksamhet. Ledd af dessa grundsatser har jag derföre under de sista åren varit mera försiktig i yrkande på småskolors upprättande, särskildt i skogstrakter, skärgårds- och kust-socknar, der ännu en allmoge finnes och der ofvannämnda medvetande om föräldrapligter ännu synes lefva kvar. I dessa trakter har jag varit angelägen att söka införa den ordning, att en riktig inläsning må fordras af barnen för deras intagning i folkskolan eller mindre skolan, och denna fordran synes mig ingalunda omöjlig att genomföra härstädes. Snart nog bör denna fordran kunna utsträckas derhän, att barnen för intagning i skolan böra hafva inhemtat jemväl de första grunderna i skrifning och räkning. För att kunna med framgång ställa nu nämnda fordran på hemmen, torde dock vara nödigt att anskaffa någon normallärobok för hemläsning eller hemundervisning inom småskolans kurs. Tyvärr kan nog en sådan ordning för närvarande blott på få ställen införas. I städerna, särdeles de större, i allmänhet i trakter med en större lös arbetarebefolkning, särskildt i de vidsträckta landsdelar, der befolkningen till någon väsentlig del utgöres af s. k. statfolk, hvilket olyckligtvis i allmänhet måste anses sakna egentligt hem och hemlif, der måste småskolan ovilkorligen träda in såsom ett alldeles nödvändigt vilkor såväl för en hjälplig uppfostran för öfrigt som särskildt för folkskolans framgångsrika verksamhet. I trakter af denna art inom inspektionsområdet finnas också i allmänhet småskolor, dock icke öfverallt. Såsom församlingar, der de saknas, men nödvändigt böra finnas, må i främsta rummet nämnas Spånga och Jerfälla. Derjemte borde de äfven finnas i vissa delar af Össeby-Garn, Roslags-Bro och Edebo, der de saknas.

Den del af folkskolans verksamhet, som tillhör *fortsättnings-skolan*, är inom inspektionsområdet på ett högst otillfredsställande sätt tillgodosedd. Inom en stor mängd församlingar finnes en afdelning af folkskolan, som besöker densamma en dag, möjligen $1\frac{1}{2}$, på få ställen 2 dagar i veckan. Egentligen skulle till denna afdelning höra sådana barn, som genomgått folkskolans lärokurs eller åtminstone dess lagstadgade minimikurs; men tyvärr måste jag bekänna, att oaktadt upprepade påminnelser har det synbarligen icke lyckats mig att här

åstadkomma nödig ordning. I allmänhet önska föräldrar att så snart som möjligt få barnen upptagna i denna afdelning för att afknappa skolgången och der icke denna benägenhet motväges af förtroendet till läraren och dennes eller pastors personliga kraft och intresse för framgången i skolan, der utgör endagsläsarnes afdelning en brokig blandning, i hvilken man träffar äfven ytterst klena lärjungar. Hela denna inrättning är ock af ett högst tvifvelaktigt värde, mången synes under sin skoltid i denna afdelning glömma en stor del af hvad han under den föregående skoltiden lärt, och helt visst är nu nämnda ordning tillräckligt pröfvad för att förtjena att, der den ännu förekommer, med det snaraste afkaffas och ersättas af ordentlig fortsättnings-skola enligt Kungörelsen af den 11 September 1877. Sådana skolor voro dock under år 1881 i verksamhet blott till ett antal af tre, nemligen vid Forsmarks och Schebo bruk och i Rådmansö. Dels har hittills i allmänhet de nödvändiga förutsättningarna i de enskilda folkskolornas tillräckliga utveckling saknats, dels äro ock församlingarna mestadels obenägna att bevilja medel för denna nya skolförhållande, hvars behöflighet man ännu ej kunnat fatta, helst der man med en viss förkärlek fäst sig vid ofvannämnda högst bristfälliga förhållanden för fortsatt undervisning. Dock är anledning att hoppas, att egentliga fortsättningsaskolor i den närmaste tiden mera allmänt komma att ordnas.

Slöjdskolor för gossar finnas inom området blott till ett antal af 4, nemligen en i hvardera af socknarna Husby-Långhundra, Rö, Össeby-Garn och Gottröra. Af dessa hafva de tre förstnämnda fortgått flere år, den sistnämnda först år 1881 blifvit upprättad. Särskildt inom sydvestra delen af inspektionsområdet, der samtliga dessa socknar äro belägna, äro sådana skolor väl behöfliga; i nordöstra delen synas barnen mera allmänt få lära slöjda i hemmen. Allmogen sjelf tyckes icke så synnerligt sätta värde på denna skolas undervisning. Antalet barn, som besöka dessa skolor, är ej så stort, ej heller skolgången så ordentlig, som önskligt vore. De församlingar, der slöjdundervisningen kommit till stånd, äro alla sådana, i hvilka någon för folk- och slöjd-skolan intresserad herreman verkat för saken, hvarvid länets hushållningssällskap och landsting kommit till hjälp med nödiga medel. I två af skolorna skötes undervisningen af folkskolans lärare, i de båda andra af handverkare. De i skolorna förfärdigade arbeten vittna om intresse för saken såväl hos läraren som hos en del af barnen.

Slöjdskolor för flickor förekomma mera allmänt, men äro af mera tillfällig varaktighet. Deras tillvaro och fortgång bero dels på tillgången af lämpliga lärarinnor, dels derpå, att någon för saken sär-

stidigt intresserad person finnes i närheten af skolan, villig att offra något af tid och omtanke för skolans framgång. Vid många folkskolor har slöjd för flickor förekommit ett år, men icke det nästföljande och tvärtom. Svårighet att anskaffa passande råvara till förarbetande i skolan och än mer att få det förfärdigade såldt har mångenstädes vållat slöjdskolors upphörande. Flerestades hafva de dock fortgått under hela inspektionsperioden. Särskildt i trakter med en stor arbetarebefolkning, hvars hem merendels äro af den beskaffenhet, att de uppväxande flickorna icke i dem få lära att med noggrannhet öfva hvad till den enklaste huslöjd hör, äro nu ifrågavarande skolor väl värda uppmuntran i fullt lika hög grad som slöjdskolor för gossar, då kvinnans hemsöjd för befolkningens väl och ett godt familjelif befördran helt visst är af vida allmännare och djupare betydelse än den manliga huslöjden.

Inom inspektionsområdet förekommer, mig veterligt, för närvarande blott en *enskild skola* af någon betydenhet, nemligen en i Kårsta af ett baptistsällskap underhållen skola, som emottager och undervisar ett 20-tal barn af baptistiskt sinnade föräldrar, bosatta i trakten. Den är närmaast att jemföra med en temligen medelmåttigt skött mindre skola. Inom Eds socken finnes en kringflyttande enskild skola för helt små barn; den är af klen beskaffenhet. I Spånga förekommer ock en dylik fast skola. I Sigtuna och Öregrund hafva tidtals enskilda småskolor förefunnits, besökta af ett 10-tal barn. Tvenne lotsskolor, på Köpmanholmen och Arholma, underhållna af lotsarne och tulltjenstemännen med bidrag från lotsverket, hafva under denna period öfvergått till de respektive församlingarnas skolor, i det på Köpmanholmen en egentlig folkskola och på Arholma en mindre skola upprättats; dock inträder den senares verksamhet såsom församlingsskola först med år 1882. Ett par smärre enskilda skolor i Norrtelje och Östhammar hafva jemväl under perioden slutat sin verksamhet.

Söndagsskolor förekomma här och hvar, icke så sparsamt. Framtallade dels af sant kristligt nit och kärlek till barnen, dels ock af partinit i denna af flerfaldiga separatistiska söndringar starkt upprörda landsdel, hafva de allmänt en religiös riktning och upprätthållas af enskilda sällskap eller personer. Alltefter den anda, som drifver dessa personer och sällskap, varda naturligen frukterna olika, liksom ock deras ställning till folkskolan allt efter det olika ursprunget är mer eller mindre vänlig. Någon skada kan icke folkskolans arbete sägas genom dem hafva lidit, på en del ställen understödja de båda skolorna i varandra.

Sockenbibliotek förefinnas i de flesta församlingar, men deras anseende och intresset för desamma synas vara i aftagande, hufvudsak-

ligen af tvenne skäl. Först och främst tyckes den massa af utkommande tidningar och tidskrifter af allehanda slag, hvilken utbreder sig bland alla lager af samhället, undantränga hägen för mera allvarlig och tankeanstängande läsning. För det andra har ock den omständighet, att sockenbiblioteken, och dermed äfven valet af böcker till desamma, lagenligt stå under kommunalnämndens och icke under kyrko- eller skolrådets öfverinseende, naturligt nog flerstädes minskat intresset för desamma just hos de personer, som eljest skulle hafva kraftigast befordrat deras vidmakthållande och utveckling.

Högre folkskolor finnas icke inom inspektionsområdet.

Till folkupplysningens fromma hafva äfven tvenne af Stockholms läns landsting underhållna undervisningsanstalter verkat, den ena, *seminariet för småskole-lärares och lärarinnors bildande*, mera direkt, den andra, *folkhögskolan*, mera indirekt för folkskolans ändamål.

Seminariet för bildande af lärare och lärarinnor för småskolan har under hela perioden varit förlagdt till Norrtelje och fortgått under sommarmånaderna 10 å 11 veckor årligen. Till en början var anstaltens kurs 2-årig, men ändrades för de båda sista åren till 3-årig för att meddela lärjungarne samma kunskapsmätt och för öfrigt bereda dem samma fördelar, som vinnas vid de vanliga seminarierna med 7 å 8 månaders kurs. Från anstalten, som så långt utrymmet medgivit varit besökt af såväl äldre redan anstälde lärare och lärarinnor som ock sådana lärjungar, som här nybildats för sitt kall, hafva under dessa 5 år utexaminerats 109 lärare och lärarinnor, hvilka nästan utan undantag fått anställning inom länet. För inspektionsområdets förseende med dugliga och passande lärarekrafter har denna anstalt varit af ovärderligt gagn. Mer än en småskolas upprättande skulle hafva blifvit fördröjdt eller alldeles förhindradt, mången oduglig lärare eller lärarinna skulle ännu någon tid till skolans förfång hafva fortsatt sin verksamhet, om icke tillgång funnits på väl kända lärareämnen hvilka kunnat erbjudas vederbörande. Och icke allenast för att, der behof göres, kunna anskaffa dugliga lärare (lärarinnor), utan ock för att kunna vid de rätta platserna fästa de sig erbjudande tillgängliga krafterna är det för en folkskoleinspektörs kraftiga ingripande och verksamhet nästan oundgängligt att vid sin sida hafva ett seminarium, hvars lärjungar här kan känna såväl till kunskaper som karakter. Genom underhållande af nu nämnda seminarium i Norrtelje har landstinget i hög grad befordrat folkskolans utveckling; och är det för denna utvecklings jemn fortskridande högeligen att önska, att de svårigheter, som för tillfälle förhindrat upprättandet af ett väl ordnad seminarium för länet, mått med det snaraste varda ur vägen röjda.

Stockholms läns *folkhögskola* upprättades genom landstingets beslut 1878 och började sin verksamhet den 1 November 1879 å egendomen Hagby i Almunge socken. Till en början grundad och underhållen genom medel, som dels medelst frivillig teckning samlats, dels af landstinget anslagits, underhålles den numera helt och hållet af landstinget, hvilket ock fastställt skolans reglemente och väljer dess styrelse. Skolan är ordnad enligt samma plan, som de flesta öfriga folkhögskolor i vårt land, och har under tråget och ansträngande arbete fortgått i en god anda och hittills haft att glädja sig åt en god hållning hos sina lärjungar. Från och med 2:dra läsårets början har kursen varit 2-årig. Lärjungeantalet, som under de båda första åren var 32, det högsta antal skolan kunnat emottaga, har under detta senaste (3:de) läsåret nedgått till 24, hvilken minskning hufvudsakligen torde bero derpå, att allmogen i den del af länet, från hvilken de flesta lärjungar äro att förvänta, emotser skolans flyttning från och med hösten 1882 till sin trakt, nemligen till lägenheten Hammarby i Vaddö socken. Denna flyttning har föranledts såväl genom svårigheten att på förra stället för eleverna erhålla bostad och öfriga förnödenheter, som ock af det intresse man i Vaddötrakten visat, och de uppoffringar man der gjort, för att få skolan dit förlagd.

II. Skolreglementena.

Sådana finnas allmänt. De flesta äro dock inemot eller öfver 20 år gamla och derföre till följd af folkskolans utveckling under dessa år naturligen numera föråldrade, så att de i många stycken icke med fördel kunna efterlevas, hvaraf åter blifvit en följd, att vederbörande icke taga särdeles hänsyn till dem och flerstädes till och med icke ens veta om deras tillvaro. Under nu afslutade inspektionsperiod har dels inom flere enskilda skoldistrikt folkskoleväsendets ordnande varit så att säga i görningen och först mot slutet af perioden eller icke ens ännu vunnit tillbörlig stadga; dels har skolväsendet i sin helhet undergått en icke ringa förändring genom tillämpning af den nu utkomna normalplanen för undervisningen och af senaste Författningarna om mindre skolor, småskolor, fortsättningskolor och slöjdskolor. Anseende det för erhållande af goda och tidsenliga reglementen nödigt att vinna en viss erfarenhet, icke blott om skolans tillstånd och behof inom inspektionsområdet, utan ock om den verkan, som tillämpningen af nyss nämnda Författningar och normalplan skulle medföra, har jag icke under de första åren af inspektionsperioden yrkat på omarbetning af de gamla reglementena, och under det sista året har jag ansett skäl

vara att med reglementenas omarbetande låta anstå, till dess ett nu pågående arbete för åstadkommande af ett normalreglemente för stiftet hunnit blifva afslutadt.

III. Skolbarnen.

Nästan öfverallt anses skolåldern inträda med 7 års ålder, men der förhållandena göra det för föräldrar önskligt att någon tid förut låta sina barn intagas i skolan, der vägras detta sällan, och der man infört den ordning, att nybörjare blott en gång årligen intagas i skolan, tager man emot alla de barn, som under inskrifningsterminen fylla 7 år.

Enligt uppgifter från skolråden funnos under år 1881 inom inspektionsområdet 12,592 barn i skolåldern, hvilka åtnjöto undervisning till det antal och på det sätt följande tabell utvisar:

i fasta folkskolor undervisades.....	5,245	eller	41,65 %
i flyttande folkskolor	193	»	1,53 %
i mindre skolor	2,506	»	19,91 %
i småskolor	2,204	»	17,50 %
i allmänna läroverk och enskilda skolor	518	»	4,11 %
i hemmen	1,257	»	10,00 %

Af olika anledningar i saknad af undervisning eller ej med säkerhet undervisade voro 669 eller 5,3 %.

Således skulle enligt dessa uppgifter 10,148 barn, eller omkring 80 % af de i skolåldern varande, bevisat folkskolan med dess olika arter och inalles 10,666 eller inemot 85 % af de skolpligtiga blifvit i allmänna eller enskilda skolor undervisade. Betydde detta, att alla dessa ordentligen gjorde sig skolornas undervisning till godo, så vore tillståndet visserligen att anse såsom utmärkt godt. Tyvärr är detta ingalunda fallet. Vid icke få skolor, isynnerhet småskolor, och inom ett och annat skoldistrikt i dess helhet är visserligen skolgången god, men ganska allmänt klagas eljest öfver ojemn skolgång och skolornas dagböcker vittna ock derom, att denna klagan är befogad. Man torde komma sanningen temligen nära, om man säger, att öfver hufvud taget omkring hälften af de skolpligtiga barnen visa något så när ordentlig skolgång. Anledningarna till frånvaro äro af många slag och icke så få af dem måste anses såsom giltiga. Sådana äro: långa, ofta obanade vägar, för många barn $\frac{1}{2}$ mil och derutöfver; hård väderlek, som för många fattiga, med föda och kläder illa försedda barn stundom förhindrar skolgången långa tider, just då arbete i hemmen icke skulle lägga synnerliga hinder i vägen för skolgången; trängande arbete hufvudsakligen för de äldre barnen vid skördetiden, särdeles då sådes

lägningen försvåras af missgynnande väderlek; i kust- och ö-socknarne blef familjernas utflyttning på sjön för att idka fiske, under den tid skolan måste fortgå o. s. v. Nu nämnda omständigheter äro dock icke de, som föranleda de flesta skolförsummelserna, utan härleda sig tyvärr dessa från skäl, som icke kunna gillas. Ännu är nemligen medvetandet om skolans betydelse och derom, att man har pligter mot denna, långt ifrån allmänt och äfven der man känner och erkänner det rättmätiga i fordran på en ordentlig skolgång, saknas merendels tillräcklig ordning och tukt för att tillhålla barnet att besöka skolan, om det sjelf skulle föredraga att stanna i hemmet, och tyvärr hålla många föräldrar sina barn från skolan på grund af helt obetydliga anledningar, hvilka med användande af något mera eftertanke lätt kunnat undanröjas. Med andra ord: sjelfrådighet, brist på vaken pliktälska, ordning och tukt samt en ofta förekommande tanklöshet, att ej säga likgiltighet och slöhet hos föräldrar och barn äro ofta förekommande anledningar till skolförsummelser.

Bland de på skolgången och uppfostran företrädesvis inverkan-
de omständigheter må särskildt ett par vidröras.

Först och främst må jag då fästa uppmärksamheten vid en samhällsinrättning, som öfvar det mest förderliga inflytande på såväl skolgången som på barnuppfostran i allmänhet. Jag menar det allt mer och i allt vidare kretsar sig utbredande statkarls- eller statfolks-systemet, som hotar att blifva en verklig kräftskada för vårt folk. För att först tala om skolgången, så är denna sämst i de socknar, hvilka befolkning till väsentlig del består af statfolk, såsom förhållandet i synnerhet är i trakten på 3 å 4 miles omkrets omkring Stockholm. Såsom ett exempel på skolgången i dessa trakter må nämnas, att jag en utmärkt vacker dag den 10 November 1880, således vid en tid, då inett fältarbete höll barnen från skolan, besökte Spånga församlings folkkola, som borde då bevestats af omkring 119 barn, och jag fann i skolan närvarande blott 21 (säger tjuguet) barn, och under hela den terminens lopp hade blott 34 barn infunnit sig i skolan. Ännu i slutet af September hade blott 28 barn visat sig i skolan, oaktadt terminen öppnades den 1 September. En annan mindre skola i samma församling, till hvilken hörde 93 barn, hade under samma termin varit besökt af 42 barn, af hvilka 30 vid inspektionen voro närvarande. Följande år 1881 voro vid inspektionen den 22 Juni blott 23 barn närvarande i folkskolan, der likväl då 67 uppgäfvo såsom för terminen inskrifna; i den mindre skolan voro vid inspektion den 19 September blott 27 barn inskrifna och 20 närvarande. I Jerfalla församling med 180 barn i skolåldern voro vid mitt besök den 9 November 1880 tillsammans blott 88 barn inskrifna och 63 närvarande i

församlingens båda skolor. De i skolorna icke inskrifna barnen i dessa församlingar hade till den vida öfvervägande delen helt visst så godt som alls ingen undervisning, om jag undantager ett antal af 12 å 15 barn i Spånga, undervisade i en enskild småskola, samt ett och annat af egendomsegarnes barn. I dessa båda församlingar består befolkningen till allra största delen af statfolk, som till en högst betydlig procent ombyter husbonde en eller till och med två gånger om året, så att omsättningen genom in- och utflyttningar i Spånga med en folkmängd på 1,660 personer lär uppgå till omkring 600 personer. Man kan lätt förstå, huru det måste blifva stäldt med uppfostran och undervisning för de arma barnen i familjer, som kunna sägas i egentlig mening sakna eget hem och flytta från gård till gård, från husbonde till husbonde, från församling till församling och dervid med afseende på skolgången vid terminens början tänka: icke är värdt att skicka barnen till skolan denna termin, då vi så snart skola flytta; och efter flyttningen tänka: nu är så liten tid kvar af denna terminen, att vi få vänta med skolan till nästa termin. När då härtill kommer, att dessa kringflyttande familjer, såsom naturligt är, framläpa sitt lif i stor fattigdom och, gemenligen tidigt gifta, äro begåfvade med en stor barnskara, så är icke underligt, att de långt hellre skicka sina barn till husbondens gård på arbete än till skolan, helst om husbonden, såsom ofta är fallet, är en arrendator, som, tryckt af ett drygt arrende, eller drifven af vinetbegär, eller af annan anledning, söker pressa fram så mycket arbete som möjligt af sitt arbetsfolk och därför mot skäliger ersättning fordrar äfven barnens tjänst. Häraf förklaras, hvarför man i dessa församlingar i Stockholmstrakten så ofta finner 12 å 14-åringar bland de klenaste barnen i småskolorna; och har min erfarenhet från inspektionerna fört mig till full öfvertygelse derom, att, oaktadt de stora kostnader och ansträngningar, som göras för skolans utveckling, likväl, särskildt i nämnda trakt, stora skaror af barn och ungdom uppväxa, hvilka icke ens få lära att riktigt och noggrant läsa inuantill, än mindre inhemta den för folkskolan föreskrifna ringa minimikursen. Tages nu vidare i betraktande, huruledes dessa arbetarefamiljer ofta inhyses till ett stort antal i samma hus, der således en stor skara barn sammanföras, mestadels lemnade utan den kärleksfulla vård de så väl behöfde, ja, ofta utan all tillsyn och utan all tukt, dels därför att föräldrarne, åtminstone fäderna, äro af sitt arbete hela dagen dragne ifrån hemmet, dels därför att känslan för faders- och moders-pligter allt mer förslöas; så må man väl känna sig beklämd vid tanken på detta dagligen allt mer sig utbredande statfolksystem, som hotar att äfven på landsbygden utbreda ett proletariat utan den nödortfigaste religiösa, sedliga och intellektuella uppfostran. För att förekomma

spammandet af en sådan befolkning, som numera synes uppväxa icke blott vid de större egendomarne utan jemväl å böndernas mindre gårdar, torde vara nödigt att på husbonden ställa större ansvar med hänsyn till skolundervisningen för hans underlydandes barn; och fruktar jag, att, om icke en oväntad och glädjande omkastning sker i det temligen allmänt utbredda materialistiska åskådningssättet, det enda fullt verksamma och nog tilltalande medlet vore böter för den husbonde, som under skoltiden och utan särskild tillåtelse af vederbörande skolstyrelse för sin tjänst använder tjenares eller underlydandes barn.

Tydligt är, att der skolgången är genom nyssenämnda anledning upprifven, blir ock lärarens håg och intresse för skolarbetet lätt nog slappad, ty det måste fordras en vida högre grad af kärlek till sitt kall och en vida starkare pligtkänsla än den hos menniskor vanliga, för att kunna med nit och kraft och kärlek till barnen hålla ut att arbeta i en skola, der flertalet af barnen blott oregelbundet infinna sig, der man blott en termin eller ett år får behålla en stor del af skolan och der man därför spårar så ringa framgång. Och härmed hafva vi kommit till en ny och på barnens skolgång högst väsentligt inverkan faktor, nemligen *läraren*. Förstår läraren att vinna barnens hjertan och eger han för sin sak det lefvande intresse, som kan väcka samma känsla hos barnen, så öppnas dermed dörren till skolan för en fulltalig skara, under det å andra sidan lärarens slapphet och likgiltighet såsom en smitta meddela sig åt barnen; och man kan ingalunda undra deröfver, att det barn, som icke känner sig vinna något genom skolans arbete, blir för densamma likgiltigt. Helt naturligt är ock, att under sådana förhållanden jemväl föräldrarne blifva för skolan likgiltiga och att en hämsko härigenom lägges på pastors och skolråds verksamhet för åstadkommande af ordentlig skolgång. Mer än en gång har jag ock sjelf känt det motbudande att påyrka kraftigare åtgärder för den skolas besökande, der rådande slapphet i undervisning, ordning och tukt kunde göra, att barnen hade lika mycken, om icke mera skada än gagn af sin skolgång. Såsom ett bevis på lärarens inflytande med afseende på skolgången må nämnas, att jag en gång vid ett besök i folkskolan i en kustsocken, der en ny duglig lärare blifvit antagen, fann skolsalen fullsatt och 124 barn inskrifna, hvilka så regelbundet besökte skolan, att föräldrarne nästan klagade öfver, att det icke var möjligt att hålla barnen från skolan, under det året förut klagats öfver en skolgång så oregelbunden, att af en *afdelning* på 30 barn vanligen blott omkring 8 voro närvarande. Ett par dagar efter nu nämnda besök fann jag åter i en annan kustsocken blott 12 barn i skolan af omkring 60, som bort finnas der, *men efter inspektionens slut* undrade jag mera öfver, att verkligen

föräldrarna till 12 barn velat skicka dessa till skolan, än deröfver att de öfriga 48 barnen voro frånvarande. Af samma anledning har ock händt, att jag funnit den egentliga folkskolan i en församling nästan tom, under det en mindre skola i närheten varit öfverfylld och dock borde den förra haft åtminstone lika många barn som den senare.

Ännu en för skolgången vigtig faktor utgör *skolstyrelsens*, särskildt *pastors*, *tillsyn* och till belysning af dess inflytande anser jag mig böra anföra följande exempel. Vid besök i Vallentuna församlings folkskola sistliden höst den 9 November, en vacker och blid dag, funnos i folkskolan blott 7 (sju) barn, af hvilka de 2 voro skollärarens egna döttrar. Vid genomseendet af dagboken befans, att af de minst 100 barn i skolåldern, som tillhörde denna skola, hade blott 36 barn under terminen besökt skolan, hvilket under omkring 3 veckor i slutet af Augusti och början af September skett något så när ordentligt, men under de 38 skoldagarne från den 8 Sept. till den 9 November hade, om jag undantager skollärarens egna döttrar, blott 4 barn bevistat skolan 20 dagar eller deröfver och under första veckan i November hade blott 2 barn, utom nämnda flickor, besökt skolan, af hvilka det ena blott en enda dag der infunnit sig, och enahanda förhållande hade egt rum under sista veckorna af Oktober. Till en sådan fullkomlig oordning i skolgången hafva nog äfven förutnämnda anledningar kunnat samverka, men enär jag vid ett föregående likaledes oväntadt besök i denna skola funnit 71 barn inskrifna och bland dem 51 närvarande, har jag anledning antaga, att den vigtigaste orsaken till skolans förfall var den för tillfället rådande pastoredigheten, under hvilken tid till följd af prestbrist pastoralvården bestreds af en närgränsande sockens vice pastor, som under veckans lopp blott hade tillfälle att egna en dag åt denna församling. Sedan särskild v. pastor kunnat missiveras till denna församling, lär ock tillståndet inom skolan blifvit vida bättre.

Mot *barnens sedliga förhållande* i skolan hafva blott sällan några klagomål förspotts. Naturligt är ju, att bland en så stor och brokig barnaskara många fall skola förekomma, der lärarens tålmod sättes på prof genom följer af den klemiga uppfostran, som mångenstädes inom den mera välbergade allmogebefolkningen förekommer, eller af den brist på uppfostran, som råder bland en så stor del af den lösare arbetarebefolkningen, så väl som ock att mången gång läraren (lärarinnan), helst den oerfarne, ej alltid är vuxen sin plats såsom uppfostrare af de många olika viljorna och därför stundom mindre god ordning är i skolan rådande.

I detta hänseende isynnerhet ligger största vikt på lärarens personlighet och den inverkan den öfvar på de åt skolan anförtrödda

lära. I allmänhet kan sägas, att den sedliga hållningen inom skolorna är god och förbrytelser af svårare art sällsporda.

IV. Folkets förhållande till skolan.

I allmänhet kan folkets stämning mot skolan betecknas såsom välvillig, hvilket ock tydligen visar sig, då man tager i betraktande beredvilligheten att åtaga sig de uppoftningar, som för framgången af skolans sak äro nödiga. Så hafva utgifterna för folkskolan varit i ständigt stigande, så att under de sista 4 åren (af bristande kännedom om förhållandena för 1876 har jag ej kunnat taga i betraktande hela femårs perioden) de af församlingarna utgående utgifterna för folkskoleväsendet inom området stigit från 139,451 till 168,370 kr., hvilket på en befolkning af omkring 85,000 personer icke må anses ringa. Detta, oaktadt dessa år varit ganska svåra år, icke blott för landtbruket, utan äfven mera för den ganska stora del af denna trakts befolkning, som hemtar sin näring från sjöfart och bergsbruk. Under gynsammare ekonomiska förhållanden skulle helt visst ännu större summor användts för skolväsendets behof. På grund af ekonomiskt tryck hafva många redan beslutade åtgärder inom vissa trakter måst uppskjutas och på andra håll har nämnda betryck verkat rätt mycket återhållande vid besluts fattande om behöfliga förbättringar. Alltmera kommer befolkningen till insigt om skolans fördelar och värderar den såsom en hjälp vid barnens uppfostran, och med glädje finner man särskildt, att befolkningen på många sätt visar sin aktning och kärlek mot de lärare och lärarinnor, hvilka genom trogen verksamhet vunnit förtroende.

Då ofvan är sagdt, att den allmänna stämningen mot folkskolan kan betecknas såsom välvilja, beroende på växande insigt i de fördelar, som af skolan härflyta, så är dermed icke förnekadt, att ju flerstädes både skenbara och verkliga undantagsförhållanden i detta hänseende företett sig. Skenbart synas sådana undantagsförhållanden allmänt nog hafva förekommit, i det ej få församlingar röjt en viss obenägenhet emot verkställandet af en del förslag till förbättringar i skolväsendet. I allmänhet torde dock denna obenägenhet emot de föreslagna förbättringarna hafva berott dels derpå, att allmogen behöfver någon tid på sig för att kunna besluta sig för en förändring, äfven om den synes fördelaktig, dels ock derpå, att den ofta har en från de öfverordnade myndigheternas temligen afvikande uppfattning af hvad som för skolans befrämjande är behöfligt och fördelaktigt. Så synes allmogen i kustsocknarne hafva svårt att lära inse fördelarne och behöfligheten af småskolor, under det den med en viss förkärlek omfattar den mindre

skolan. Att folket ännu icke förstår att värdera fortsättningsskolan i dess nyare form, utan föredrager den ofvan omtalade otjenliga fortsättningsläsningen en dag i veckan, kan icke förekomma den med folklynnnet förtrogne oväntadt. I vissa trakter hafva ännu en del föräldrar obenägenhet för att låta sina barn läsa geografi, historia och naturlära, enär dessa ämnen af dem betraktas såsom öfverflödiga eller onyttiga; ännu oftare förekommer, att de visa sig ovilliga att skaffa barnen läroböcker i dessa ämnen. Sistnämnda missuppfattning är dock i tydligt tillbakagående och der en verkligt duglig lärare, som vunnit folkets förtroende, förstår att på lämpligt sätt verka för dessa ämnens införande och att i skolan rätt handhafva dem, der försvinner snart motviljan eller lemnar till och med rum för ett vaknadt intresse för dem.

På samma gång man sålunda kan berömma folket för dess välvilja mot skolan och i de flesta fall frikänna det från den ovillighet mot skolans framåtgående, som stundom kan synas ligga till grund för folkets beslut och handlingssätt, så måste man dock å andra sidan lika rättvisligen beklaga, att den allmänna välvilligheten mot folkskolan så ofta är parad med en själfrådighet, egennytta och likgiltighet, som lägga stora hinder i vägen för folkskoleväsendets utveckling och förbättring. Huruledes *sjelfrådigheten* förhindrar skolans framgång genom barnens ofta alldeles godtyckliga afhållande från skolan eller deras oordentliga beivrande af densamma, derom är redan förut omnämndt under kapitlet om skolbarnen. I den försummade eller oordentliga skolgången har naturligen äfven *egennytta* sin dryga skuld. Men utom denna och andra yttringar af mera enskild egennytta förekomma jemväl då och då yttringar af en egennytta af så att säga mera offentlig art, i det en majoritet inom församlingen eller någon inom densamma mera myndig man förhindrar skolväsendets förbättring inom någon del af församlingen eller för densamma i dess helhet, därför att denna majoritet eller denne enskilde icke för sin del kan draga någon nytta af förbättringen. Så har t. ex. inom Vätö församling majoriteten under nära 3 års tid förhindrat uppfyllandet af en högst billig begäran af Arholma och närliggande öars befolkning att få en särskild skola för sina 30 å 40 barn, hvilka under en stor del af skoltiden omöjligen kunna bevista församlingens öfriga skolor. Inom en annan socken (Länna) hade ett par skolrotar flere år förgäves begärt församlingens bidrag till skolbyggnader och då husfäderna inom den ene af dessa rotar slutligen själfve uppfört ett ändamålsenligt skolhus, vägrades deras billiga begäran om förhöjd hushyresättning; inom samma församling afslogs ett väckt förslag om inrättande af en småskola vid församlingens största folkskola, besökt af omkring

100 barn, på den grund att genom denna småskolas upprättande skulle
 ägavaran skola få det bättre stäldt än församlingens öfriga skolor.
 Jemväl på andra ställen hafva liknande yttringar af egen nytta före-
 kommit. Beträffande *likgiltigheten* för skolan och dess verksamhet vill
 jag här blott fästa mig vid den alltmer sig utbredande obenägenheten
 att med personligt arbete biträda skolan, enär det synes mig just vara
 denna yttring af likgiltigheten, hvaraf man har att frukta det mesta.
 Om skolrådets förhållande i detta hänseende skall längre fram något
 nämnas. Bland sjelfva folket tyckes tyvärr den uppfattning i allt vid-
 sträcktare mån göra sig gällande, att då man lemnat sitt bidrag till
 skolans underhåll, så är man ock dermed sjelf befriad från all under-
 visning, att icke säga uppfostran af barnen med hvad dertill hör. Följ-
 den här af för skolan har blifvit, att mångenstädes klagas deröfver, att
 all hemläsning, all förberedelse i hemmen, allt hvad man kallar öf-
 verläsning börjar att försvinna eller redan försvunnit, hvarigenom na-
 turligen det i skolan lästa eller lärda genom brist på förarbetning och
 bearbetning af mera sjelfständigt art blir mindre säkert tillagnadt af
 förstånd och minne. Mest olycksbringande är dock den följden af
 ägavaran missförhållande, att föräldrarnes naturliga ställning såsom
 fostrande, ledande, styrande och dermed ock ansvariga för barnen
 undergräfvades och barnen genom skolan i viss mån afägnas från föräl-
 drarne. Må alla skolans vänner och målsmän med all ifver söka att mot-
 verka nu nämnda likgiltighet och benägenhet att kasta uppfostran och
 dess ansvar från föräldrarne helt på skolan, på det denna senare icke i
 någon mån må komma att bidraga till förvridandet af barnens rätta ställ-
 ning till föräldrarne och så i stället för att vara till rik välsignelse för vårt
 folk draga oberäknelig skada deröfver. Såsom förut är nämnt, finnes vis-
 serligen ett allt för stort antal sådana hushåll, som till följd af sociala miss-
 förhållanden till stor del äro i saknad af egentligt hemlif och därför
 måste lemna större delen af barnens uppfostran och vård åt skolan.
 Af största vikt är, att antalet af dessa familjer må minskas och
 att i de öfriga hemmen uppfostrans vikt och betydelse må djupare
 fattas och bättre beaktas än vanligt är.

Se vi bort från hufvudmassan af befolkningen, och frågas, huru den
 arbetsgifvande samhällsklassen, på landet hufvudsakligen bestående af
 större eller medelstora egendomars innehavare, förhåller sig gent emot
 folkskolan, så är redan framhållet, att icke så få af denna klass, sär-
 skildt arrendatorer, ofta nog hysa en mindre välvillig stämning och
 äfven, genom fordran på barnens arbete för egen räkning, förhindra
 skolans jemna verksamhet. Å andra sidan bör dock rättvisligen er-
 kännas, att varma vänner till folkskolan och befordrare af densamma
 verksamhet förefinnas jemväl bland arrendatorerna, och särskildt visa

de godsegare, som sjelfve bebo och bruka sina egendomar, mycket ofta ett lifligt intresse för folkskolan och dess sunda utveckling; på några ställen har skolan till och med sitt bästa stöd just hos en godsegare eller arrendator.

V. Undervisningstiden.

Allmänt utgör läsetiden 8 månader om året; endast några flyttande skolor hafva längre läsetid, nemligen tre småskolor $8\frac{1}{2}$, två mindre skolor 9 och en mindre skola 10 månader. Blott en småskola i Bromma socken och tvenne flyttande mindre skolor i Ljusterö fortgå i en oafbruten läsetid, eljest är den årliga läsetiden fördelad i 2 terminer, af hvilka årets första termin vanligen är den längsta: i 33 skoldistrikt 5 månader, i 25 distr. $4\frac{1}{2}$ och blott i 8 distr. 4 månader, hvarvid den andra terminen blir resp. 3, $3\frac{1}{2}$ och 4 månader.

Årets första termin (vårterminen) tager sin början vid medlet af Januari i 6 församlingar, alla kustsocknar, den 1 Februari i 27 distrikt i norra och östra delen af inspektionsområdet, omkr. d. 15 Februari i 17 distrikt, spridda öfver hela området, d. 1 Mars i 16 distrikt i den mellersta, mera söder och vester ut belägna delen af området samt d. 15 Mars i Vallentuna socken. Höstterminen tager sin början d. 1 Augusti i 3 distrikt, vid medlet af Augusti i 13, omkr. d. 1 September i 46 och omkr. d. 15 September i 3 distrikt.

Endast i några få skolor läses alla 6 dagarne i veckan, i allmänhet läses blott 5 dagar med lördagen ledig dels för lärarens behof, dels på det barnen då må kunna biträda föräldrarne. Denna ordning är mycket starkt rotfäst och svår att rubba, äfven der så behöfde ske vid de många skolor, der olika afdelningar under olika dagar besöka skolan. Vid sådan afdelningsläsning är skolan vanligen fördelad i två afdelningar, hvilka skiftevis hvarannan dag besöka skolan, ofta så att de äldre barnen gå 3 dagar, de yngre 2 dagar i veckan under den kallare årstiden och tvärtom under den varmare tiden. Stundom är skolan delad i 3 afdelningar, af hvilka 2 dagligen besöka skolan, så att hvarje afdelning har 4 läsedagar i veckan, då skolan fortgår alla 6 dagarne.

I de allra flesta församlingar fordras af folkskolans och den mindre skolans lärare 30 timmars undervisning i veckan, förutom undervisning i gymnastik och trädgårdsskötsel under de tider och på de ställen dessa undervisningsämnen förekomma. Regelbundet afknappas dock denna tid i allmänhet öfverallt på landsbygden under den mörkaste årstiden till följd af barnens långa hemvägar. Vid småskolorna

gör undervisningstiden i allmänhet 25 å 28 timmar i veckan, allt efter som skolan pågår 5 eller 6 dagar i veckan.

Den dagliga läsetiden är allmänt kl. 9—12 f. m. och 1—4 e. m., eller 1—3 e. m. för småskolan eller den blandade skolans småskoleafdelning. På flere ställen är dock bönestunden förlagd utanför dessa tider. Sällan hålles längre middagsrast än en timme, hvilket ock, der barnen ej kunna åta middag i hemmen, torde vara det tjenligaste, såväl på det barnen icke allt för länge må lemnas utan tillsyn, som ock på det de så tidigt som möjligt må hinna till sina hem på aftnarna. Blott på några få ställen, der barnen till största delen gå hem till middagen, utsträcker middagsrasten till 1½, å 2 timmar och på 3 å 4 ställen (meest i städer) förekommer s. k. förmiddagsläsning. Nödiga raster mellan läsetimmarne synas allmänt iakttagas.

VI. Undervisningen.

Vid senast hållna inspektioner funnos i skolorna närvarande inom hela inspektionsområdet tillsammans 6,971 barn eller nära 71 % af de för inspektionstillfällena inskrifna 9,884. Af dessa 6,971 barn hafva undervisats uti:

biblisk historia	6,741	eller	96,7	%
katekes	5,815	»	83,4	»
räkning	6,967	»	99,9	»
skrifning	6,964	»	99,9	»
geografi	3,932	»	56,4	»
historia	2,519	»	36,1	»
naturlära	3,389	»	48,6	»
geometri	2,100	»	30,5	»
linjearteckning	1,311	»	18,8	»
slag	5,062	»	72,6	»
håndsteckning (meest enl. Stuhlmanns metod)...	3,401	»	48,8	»
gymnastik	4,415	»	63,3	»
trädgårdsskötsel	718	»	10,3	»

Vid betraktande af denna öfversigt faller genast i ögonen, att något öfver 3 % af barnen saknat undervisning i biblisk historia och att skillnaden mellan det i biblisk historia och katekes undervisade barnantalet icke är så synnerligen stor. Båda dessa förhållanden bero huvudsakligen derpå, att i icke så få mindre skolor och folkskolor äro småskolor barnens antal synts vara för ringa för att kräva deras inordning på afdelningar med läsning olika dagar. Vid den sammanlagda undervisningen af både äldre och yngre barn af flere olika

åldersklasser hafva vanligtvis nybörjarne första terminen fått vara i saknad af undervisning i bibl. historia; deremot hafva de så snart som möjligt, om ock till en början hufvudsakligen såsom åhörare, fått deltaga i den katekesundervisning, som meddelats skolans lägre lexlag. Isynnerhet der äldre lärare genom mångårig öfning vant sig in i detta sätt och kunnat förete någorlunda goda frukter af sin undervisning, har jag icke ansett skäligen att fordra någon förändring i nämnda ordning. Att en bråkdel procent af barnantalet icke deltagit i räkning och skrifning har berott på missförhållanden inom 3 skolor, hvilka redan torde vara afhjelpa. Geografi läses numera temligen allmänt från och med den egentliga folkskolans lägsta klass. Historieundervisningen börjar gemenligen något senare. Tiden för naturlärens inträde såsom undervisningsämne är i olika skolor ytterst vexlande, ofta beroende på tillgången af åskådningsmateriel; allt mera börjar detta ämne inträda redan i den egentliga folkskolans eller folkskoleafdelningens första årsklass. Undervisningen i geometri meddelas ännu i de flesta skolor blott åt barnen, stundom blott åt gossarne, i den högsta folkskoleklassen; i en stor del mindre skolor, särdeles i de flyttande, förekommer detta ämne icke alls. Mestadels meddelas undervisning i detta ämne uteslutande vid svarta taflan, utan att barnen öfva sig i egentlig linearteckning och under helt sparsam öfning af problems lösande. Utan samband med geometri har under de senare åren frihandsteckning börjat öfvas efter Stuhlmanns metod såväl i folk- som småskolor. Siffran för de i sång i egentlig mening undervisade är svår att noggrant uppgifva. Här ofvan äro icke blott de barn upptagna bland de i sång undervisade, hvilka öfvats i tonträffning, utan äfven de, som öfvats efter gehör, hvarvid nog ofta äfven sådana tagits med i räkningen, hvilka icke ega några egentliga sånganlag.

Beträffande undervisningens halt och sättet för dess bedrivande tror jag mig kunna afgifva det vitsord, att i allmänhet ett bestämdt och stadigt framåtskridande kan spåras. Naturligt nog förekomma visserligen en del fall, der jag fått vara vittne dertill, att läraren (lärarinnan) småningom slappnat i sitt nit och kraft och således arbetet i skolan gått något tillbaka, men å andra sidan hafva flere gjort aktningsvärda och framgångsrika bemödanden att icke blott hålla sig uppe utan ock gå väsentligen framåt. Mera sällan händer vid tillsättandet af lediga platser, att man finner sig hafva gjort ett sämre byte, vida oftare föres skolan genom en ny lärare framåt. Hårtill har i väsentlig mån bidragit den alltjemt fortgående utvecklingen af seminariibildningen. Isynnerhet är en förbättring märkbar vid undervisningen i mindre skolor och småskolor, i det här icke blott flere i

måga hånseenden olämpliga lärare och lärarinnor under perioden er-
emts med dugliga, för sitt kall särskildt bildade, varmhjertade och
miska, utan ock ett stort antal vid skolorna anställda lärarinnor (lä-
rare) med mycken fördel begagnat sig af de erbjudna tillfällen att
vid seminarierna för småskolor vidare utbilda sig. Härigenom har
icke blott en ökad klarhet och rikedom i de undervisandes insigter,
utan ock större ifver vid undervisningen såväl som ett förbätt-
radt sätt vid dess meddelande mångenstädes försports. Härtill
kommer, att äfven en bättre ordning gjort sig alltmera gällande, så-
väl i det hånseende att undervisningsämnen inträda mera i behörig
följd, som ock deri att förhållandet mellan folkskolan och småskolan
blifvit mera bestämdt ordnad och en bestämdare och fastare klass-
indelning alltmera iakttages, om än sådan i åtskilliga skolor ännu
icke blifvit fullt genomförd. Till denna ordning har i ganska väsent-
lig mån den genom Ecklesiastikdepartementets försorg utgifna »nor-
malplanen» bidragit, hvilken ock numera ganska vidsträckt tillämpas
och af de fleste lärare är mycket värderad, om ock åtskilliga, isyn-
nerhet äldre lärare, hafva svårt att i vissa delar finna sig vid dess
bestämmelser. Detta gäller isynnerhet införandet af tysta öfningar
såsom samtidiga med lärarens muntliga undervisning, hvilken ordnings-
nödvändighet vid samtidig undervisning af flere läslag väl icke be-
strides, men hvars tillämpning i det dagliga arbetet i skolan många
äldre lärare söka att så mycket som möjligt undandraga sig. Särde-
les hya många motvilja för att vid sidan af kristendomsundervisnin-
gen förehafva en tyst öfning och nekas kan ju icke, att denna lätte-
ligen inverkar störande på den stillhet och andakt, den stämning och
hållning, som bör vara rådande vid kristendomsundervisningen, och
för hvars åstadkommande fordras lärarens hela själskraft och hans
eget lika väl som barnens hela hänvändande eller rättare hängifvande
åt sitt ämne. Till följd häraf har jag ansett mig så mycket som möj-
ligt böra lemna vederbörande fritt att efter den urskilning och erfa-
renhet, för hvilken de kunnat angifva giltiga skäl, ordna sin under-
visning i detta ämne med eller utan jemsides förekommande tyst
öfning. Deremot har jag vid öfriga ämnens undervisning yrkat på
införande af tysta öfningar vid sidan af lärarens muntliga undervis-
ning, då, såsom nästan öfverallt är fallet, olika afdelningar måste
samtidigt undervisas. I de olika läslagens sammanhållning till be-
stämda årsklasser, hvilkas alla barn följas åt, mot hvilken ordning
förut mångenstädes ganska hänsynslöst brutits, har, såsom redan är
antydtt, ett afgjort och betydligt framåtgående förmärkt.

Med afseende på de särskilda ämnena må följande nämnas.

Kristendomsundervisningen bedrifves af en icke så ringa del af lärarepersonalen på ett särdeles tillfredsställande sätt, af en och annan till och med på ett utmärkt sätt, vittnande om såväl insigt i och kärlek till ämnet som ock rätt kärlek till barnen och en lefvande övertygelse, att gudsfruktan är vishetens begynnelse. Å andra sidan äro tyvärr icke heller de fall sällsynta, der man finner ett hufvudsakligen mekaniskt arbete utan anda och lif, likasom naturligen flerfaldiga grader förekomma, der än den ena än den andra af nyss nämnda ståndpunkter är förherskande. På få ställen förekommer numera det rent mekaniska uppräbbandet och lexhörandet utan alla förklaringar. Dessa senare äro naturligen mycket vexlande, ifrån blotta ordförklaringar eller vidlyftigt resonnerande utan fast hållning till sådan utredning och utfrågning, som visa ett rätt djupt inträngande i innehållet och som äro egnade att föra barnet in i det gudomliga ordets rätta och enkla uppfattande. Ofta nog har jag funnit mig föranledd att påminna om nödvändigheten deraf, att det lästa och utredda jemväl må fästas i barnets minne för att blifva dess verkliga egendom. Till den *kateketiska* undervisningens och kunskapens befrämjande synes mig en mycket god hjälp vara gifven i vår nya kateketiska lärobok. Före dess erhållande kan man väl säga, att barnen fingo lära sig 2 å 3 katekeser, nemligen först lilla katekesen med dertill hörande kort förklaring; så det visserligen till lilla katekesen men icke till Lindblomska förklaringen sig anslutande kateketiska system, som läraren vid seminarium eller på annat håll förskaffat sig och som barnen fingo lära sig att så godt sig göra lät fatta och förstå och delvis bevara i minnet; slutligen den antagna Lindblomska katekesen, som merendels lärdes mera mekaniskt och oförstådd *«utantill»*. Kom här till under barnets skoltid, såsom flerstädes varit fallet, ett eller ett par lärareombyten, så kunde barnet få smaka på ännu ett å två kateketiska arbeten, och huru pass redig och säker en så bibringad katekeskunskap skulle blifva, är lätt att förstå. En naturlig följd af nu nämnda förfarande blef, att den af läraren muntligt meddelade och något begripna kunskapen i bästa fall till grunddragen bibehöll sig under skoltiden, då den emellanåt repeterades, men såsom blott muntligt meddelad i skolan och icke genom barnets sjelfarbete tillräckligt rotfast snart nog förflygtigades, under det deremot den i minnet hufvudsakligen genom föräldrarnes försorg innötta Lindblomska läroboken förblef oförstådd; med andra ord: hvad barnet lärt sig någorlunda förstå af den dogmatiska undervisningen hade icke genom dess fästande i minnet och genom barnets betraktande deraf i stillhet blifvit samladt till något helt, barnet hade det icke i behåll; det åter som barnet hade i minnet förstod det ej. Mycket arbete förspildes så-

lunda, och det just af de för öfrigt bäste lärarne, utan att lemna någon fast kunskap såsom frukt. Genom den nya kateketiska läroboken skall antagligen detta missförhållande undanrödjas, helst det är att hoppas, att en god ledning för det rätta bruket af denna lärobok skall gifvas vid seminarierna, något som härvid är af utomordentlig vikt. Vid undervisningen i *biblisk historia* brukades för fem år sedan en stor mångfald af läroböcker, af hvilka åtskilliga voro högst olämpliga, särdeles för småskolan, och hvilken mångfald vållade stora olägenheter vid barnens ofta förekommande flyttningar mellan olika församlingar. Numera kan Steinmetz' lärobok sägas vara allmänt antagen.

Ät *innanläsning och modersmålets behandling* synas lärarne i allmänhet egna allvarligt arbete, ehuru de icke allmänt kunna sägas lyckas så drifva detta både mångsidiga och svåra ämne, att hela det mål eller, om man så vill, alla de mål vinnas, som med dess öfning med rätta afses. Vid de första öfningarna börjar alltmera ljudläsning begagnas i den egentliga småskolan, då deremot bokstaveringsmetod, dock såsom skrifläsemetod, allmänt öfvas i mindre skolor och folkskolor, som i sig innesluta småskoleafdelning. Till färdighet i rättläsning hinna barnen allmänt i flertalet skolor; färre äro de, i hvilka derjemte höres verklig vålläsning med en betoning, som vittnar om färdighet att med tanken följa det lästa. Utfrågande af läsestyckenas innehåll öfvas nog i allmänhet, men det sätt hvarpå denna utfrågning vid inspektionerna sker och svårigheten att härvid rätt hålla måtta visa, att i de flesta fall riktig insigt och vederbörlig öfning i denna svåra, men viktiga konst saknas. I de egentliga folkskolorna och de flesta mindre skolor öfvas barnen i rättsskrifning, på åtskilliga ställen med god framgång; mera sällan förekommer uppsatsskrifning. De allra viktigaste delarne af form- och sats-läran meddelas i de flesta folkskolor och en del mindre skolor, vanligen med begagnande af Söndéns lärobok. Vid innanläsningsöfningar och såsom underlag för språköfningarna begagnas i folkskoleafdelningen uteslutande »läsebok för folkskolan»; i småskolan äro Kastmans och Sandbergs läseböcker de allmännast förekommande.

I *räkning* har den i normalplanen föreslagna kursen för småskolan temligen allmänt genomförts i dessa skolor. I detta ämne utmärka sig i allmänhet de yngre lärarne framför de äldre genom en bestämd och säker metod och gång. Ofta är den mekaniska färdigheten hos barnen rätt god, men mera sällan finner man önskvärd färdighet att lösa uppgifter, hemtade ur verkligheten, och alltför mycket äro lärarne benägna att vid sådana fall hjälpa sina barn genom att helt enkelt angifva, hvilket eller hvilka räknesätt, som böra an-

vändas i stället för att genom utredande frågor föra barnet till att själf utfinna detta. Under de båda sista åren har undervisning i meter-systemet blifvit införd i nästan alla skolor; särskildt har jag sökt få densamma öfvad vid hufvudräkning. De allra flesta församlingar hafva ock anskaffat den nödvändigaste materielen för denna undervisning till samtliga sina skolor. De mest använda räkneböcker äro: Lindbloms, Siljeströms, Bäckmans, Nyströms för de mera försigkomna, Kindvalls, Junkers och Pihlstrands, hvarjemte ännu 6 å 7 andra förekomma i enstaka skolor.

I nära anslutning till undervisningen i räkning meddelas äfven undervisning i *geometri* (och linearteckning) i de allra flesta egentliga folkskolor och i några mindre skolor. Hufvudsakligen undervisas härvid folkskolans öfre afdelning i kännedom om plana figurers, allmänast kvadraters och parallelogramers mätning och beräkning, hvarvid dock vanligen blott några af de äldste gossarne visa sig här mera hemmastadde. Stundom finnes undervisningen utsträckt till beräkning af regelbundna kroppars kubikinnehåll. Lagerhamns och Segerstedts läroböcker äro de, som förekomma. I de flesta folkskolor finnes en ~~så~~ stereometrisk figur.

Undervisningen i *geografi*, hvilken allmänt nog vidtager med folkskoleafdelningens 1:sta eller 2:dra årsklass, är så till vida kommen in på rätta vägen, att kartan nästan öfverallt ordentligen anlitas och man högst sällan träffar på det förra ganska vanliga lexläsandet ur boken utan kartans användning. Sveriges geografi inhemtas allmänt något så när fullständigt, ofta äfven Danmarks och Norges, mera sällan hela Europas och de öfriga verldsdelarnes i största allmänhet. Oftast stannar dock den geografiska undervisningen vid inlärandet af de i läroboken omnämnda floder, orter m. m. och de viktigaste notiser om dem, utan att barnen få en lefvande bild af landets eller ortens utmärkande naturförhållanden eller det lif som inom samhället rör sig. Stundom inskränker sig barnens hela kunskap till ett uppräknande och utpekande på kartan af floder, berg, städer m. m. Nödiga kartor finnas numera i de allra flesta skolor. Sveriges karta torde icke i någon folkskola eller mindre skola saknas. Läroböcker äro: Bäckmans, Söderstedts, Hägermans, Gelins och Brunii, Ålunds och Erslevs.

Den *historiska* undervisningen, städse inskränkt till svensk historia, bedrifves något allmänare och bättre än förr och förekommer inom alla folkskolor, vanligen begynnande med 3:dje årsklassen. Förbättringen i undervisning torde hufvudsakligast bero på tillgången af bättre läroböcker, bland hvilka Odhners alltmer synes undantränga de förut brukliga, af hvilka dock ännu Hägermans nyttjas i ett stort

stal skolor. Ett stort hinder för ett kraftigare bedrifvande af denna undervisning ligger deri, att ännu temligen allmänt föräldrar visa oemgenhet att skaffa sina barn nödiga böcker, mångenstädes till och med förmena sina barn att i skolan deltaga i den historiska undervisningen.

Naturkunnighet meddelas hufvudsakligen med tillhjälp af de väggtaflor öfver människan och djurriket, som genom Ecklesiastikdepartementets försorg hållas skolråden tillhanda, och genom läsning; sällan användas såsom åskådningsmateriel lefvande växter och djur. Undervisningen i detta ämne står i allmänhet på en låg ståndpunkt, undantagsvis kan man dock få höra ganska tillfredsställande lektioner i den egentliga folkskolan. Ganska vanligt är, att naturläran genomgås innanläsningsvis med utfrågande och någon utredning af innehållet, helst flertalet af barnen saknar egna läroböcker. Berlins lärobok är den allmänast begagnade; Celanders användes på några ställen. Inemot hälften af folkskolorna ega ofvan nämnda väggtaflor; i de mindre skolorna deremot finnas dessa ytterst sällan. För en och annan skola har mineraliesamling anskaffats.

Sång är i Roslagen i allmänhet ett tacksamt ämne för lärarne. Mångenstädes kunna alla barnen med fördel häri deltaga; dock gifvas egendomligt nog enstaka trakter, der helt få af barnen synas vara i detta hänseende bildbara. Flertalet af lärare och lärarinnor drifver ock med nöje denna undervisning. I småskolorna sjunges gemenligen blott efter gehör och i de flesta få alla barnen försöka att i sången deltaga, så godt de kunna, i afsigt att dermed så att säga locka fram till utbildning den förmåga, som kan finnas, men som ofta nog till en början icke låter sig förmärkas. I folkskolorna och i de flesta mindre skolors högre afdelning öfvas allmänt tonträffning med de för sång verkligt begåfvade. På ett och annat ställe finner man jemväl flerstämmig sång med framgång öfvad. Orgelharmonier finnas i 52 skolor.

Gymnastik uppgifves vara öfvad i de allra flesta skolor, men det sätt, hvarpå dessa öfningar förehafvas, är i allmänhet högst otillfredsställande och man torde icke hafva att vänta någon verklig förbättring i detta hänseende, så länge gymnastiköfningarna icke kunna bedrivas inom hus, utan deras förekomst eller uteblifvande skall bero på passande väder och värmegrad och således någon bestämd tid för dem icke kan på läsordningen upptagas. Under sådana förhållanden blifva de ofta medvetet eller omedvetet försummade äfven under de årstider och väderleksförhållanden, då de med fördel kunde utföras, såvida icke läraren sjelf är synnerligen intresserad för dem, hvilket icke

mångenstädes är fallet. *Vapenöfningar* förekomma ytterst sällan; vid 3 å 4 skolor finnas trägevär, hvilka dock föga användas.

Med *trädgårdsskötseln* vid skolorna är det ock kient bestäldt i allmänhet. Ännu sakna de flesta folkskolor planteringsland och många-handa skäl förebaras för omöjligheten att kunna efterkomma påminnelserna att anskaffa sådana. Äfven der trädgårdsländ finnes, dröjer det ofta årtal, innan man får det färdigt till barnens bruk och har läraren ej sinne för saken, blir föga frukt och nytta jemväl af det uppbrukade landet. Vid lärareledigheter kommer undervisningen nästan alltid i lägervall, äfven der den förut ordentligen blifvit skött. Blott vid 22 folkskolor och 2 mindre skolor har jag funnit barnen öfvade i trädgårdsskötsel. Rätt väl vårdade skolträdgårdar finnas i Skånela-Norrsunda och Frösunda; under anläggning efter god plan äro trädgårdar i Knifsta och Husby-Långhundra. Trädplanteringar hafva i vissa trakter utförts af skolbarnen under jägeribetjeningsledning.

VII. Skolförhören samt intagning i och afgång ur skolan.

De *förhör*, som böra hållas vid hvarje termins början för att utröna, hvilka af de härtill anmälda barn kunna få tillåteles att undervisas i hemmen, synas nästan alldeles hafva kommit ur bruk. Allmänt antages numera, att alla skolpliktiga barn böra besöka skolan, och det är mera sällsynt, att föräldrar begära att sjelfva få undervisa sina barn hemma. Det torde ock vara fallet, att just de föräldrar, som bäst vore i stånd att sjelfva undervisa sina barn, äro mest angelägna att sända dem i skolan och nöja sig med att hjälpa barnen med deras skolarbeten, under det de föräldrar, som icke skicka sina barn till skolan, med få undantag äro sådana, som af fattigdom eller likgiltighet försumma deras uppfostran. Undantagen härifrån äro så pass sparsamt förekommande, att man icke af hänsyn till dem anser sig behöfva hålla ofvannämnda pröfning i samband med skolans öppnande, helst der ingen infunnit sig att pröfvas, då sådan pröfning pålysts. Tyvärr är det ganska vanligt, att icke blott ofvannämnda pröfning uteblifver, utan att äfven skolrådet sjelf med undantag af dess ordförande eller dennes ställföreträdare saknas vid skolans öppnande.

Ett missförhållande, som med det nu nämnda står i samband och som jag funnit mig föränlåten att i de flesta församlingar såväl muntligen som skriftligen beifra, är, att barnen icke infinna sig vid terminens början, utan börja sin skolgång för terminen när som helet. Denna ordning, som inom alla afdelningar af skolan måste verka

specielligen störande, är naturligtvis af allra största men för småskolas arbete med nybörjarne, hvilkas intagande i skolan när som helst under terminens lopp måste alldeles upprifva ordningen vid undervisningen, och dock är det just i denna afdelning, som nämnda ordning nästan mest förekommer. Uppmärksamgjorda på det för skolan fördärliga i nyss nämnda förhållande, hafva vederbörande icke utan framgång i de flesta församlingar sökt införa bättre ordning. Då det emellertid icke kan förnekas, att under vårterminen köld och oblid väderlek lägga verkliga hinder i vägen för de små sjuåringarna, som första gången skickas från hemmet till skolan, att ordentligen besöka denna senare vid vårterminens början, men å andra sidan denna termins början icke gerna kan för hela småskolan uppskjutas till vårens ankomst, har jag sökt verka för införande af den ordning, att, der nybörjare i småskolan emottagas under vårterminen, deras intagande må ske något senare än terminen för de äldre redan intagna barnen börjar, t. ex. i början af April, men att då också på den utsatta dagen samtliga nybörjare infinna sig till ordentlig skolgång. Under den föregående tiden af terminen får då lärarinnan (läraren) tillfälle att mera odeladt egna sig åt de äldre barnen. Der denna ordning blifvit införd, synes den hafva medfört åsyftad verkan.

Ännu sker på många ställen intagning af nybörjare och uppflyttning i högre afdelning 2 gånger årligen eller vid hvarje termins början, men i de flesta församlingar har man under de senaste åren antagit och mestadels äfven infört den ordningen att företaga dessa förändringar blott en gång årligen, hvilket ock må anses nödvändigt för att vinna verkligen fasta läslag och god ordning i skolan.

Roteförhör med barnen i de flyttande skolorna under de tider, då skolan inom roten hvilar, hållas tyvärr icke allestädes såsom sig bör. Så väl skolstyrelser som lärare synas för dessa förhör mindre benägne. Påminne om tydligt lagstadgande i detta hänseende hafva vederbörande visserligen beslutat införa sådana förhör, men mot verkställigheten häraf hafva på många ställen flere mer eller mindre giltiga hinder föreburits, såsom långa obanade vägar, hvilka skulle förhindra lärarens besök i den andra roten, omöjligheten att vissa tider på året färdas emellan vissa örotar, svårigheten att anskaffa rum i den rote, der skolan hvilar m. m. Ännu har tyvärr icke allestädes full ordning med dessa förhör åstadkommits.

Vid hvarje termins slut hålles vanligen *examen*, som mångenstädes talrikt besökes af barnens målsmän. På en del ställen har man dock inskränkt examen till en om året, i hvilket fall den hålles vid vårterminens slut.

Afgångspröfning kan icke sägas vara allmänt införd. Vanligen fortsättes skolgången, till dess barnet börjar sin konfirmationsundervisning, fastän skolgången under de sista åren inskränker sig till en eller två dagar i veckan; och der detta eger rum, der blir afgång från skolan liktydig med öfvergång till nattvardsundervisning. Det torde ock oftast vara fallet, att pastor emottager barnen från folkskolan efter en blott uppgift, att de genomgått den nödiga kursen, utan att någon särskild afgångspröfning egt rum; och gäller då sådan uppgift såsom afgångsbetyg. Allmänt uppgifves, att afgångsbetyg fordras för barnens emottagande till konfirmationsundervisningen.

VIII. Lärarne.

Till följd af lärarens ställning inom skolan såsom den, på hvars karakter och duglighet hela skolans hållning och framgång väsentligen bero, har redan förut, särskildt i fråga om undervisning och barnens skolgång, åtskilligt här ofvan blifvit nämnt om lärarne. Lyckligtvis kan med sanning sägas, att lärare och lärarinnor inom inspektionsdistriktet bilda en mycket aktningsvärd och redbar corps. Ett och annat undantag gifves tyvärr, och till följd deraf, att det går så mycket lättare att skilja sig vid en otjenlig eller pligtförgäten lärare vid mindre skola eller småskola än vid folkskola, är det vid de egentliga folkskolorna, som det största procentantalet af mindre lämpliga lärare förekommer. Frestelserna för en folkskolelärare att vid sidan af skolans arbete och med eftersättande af detsamma slå sig på alla- handa främmande sysselsättningar äro flerstädes ganska stora och lockande. Å ena sidan en knapp lön och en tillväxande familj, tråget och stundom nedtyngande och enformigt arbete, en mera anspråkslös ställning; å andra sidan utsigter till en inkomstbringande verksamhet, ett rörligt lif med efterlängtd omvexling i arbetet, en anseddare ställning och inflytande inom församlingen. Särskildt för den kraftfulle och verksamhetslystne yngre läraren hafva dessa frestelser något synnerligt lockande och har han icke genom kärleken till sitt kall och anlag för detsamma, genom en fast karakter eller sann gudsfuktan en fast hållning och nödig motståndskraft, så äro lätt håg och sinne vända bort från det stilla, trägna arbetet i skolan utåt till de främmande värfven. Så hafva kommunala befattningar, auktionsför- rättningar, jordbruk och landthandel dragit från skolans arbete mången lärare, som till en början gifvit godt hopp om sig. För andra åter hafva näringsbekymrens tryck i förening med naturlig tröghet eller benägenhet för vällefnad blifvit en snara. Sannolikt skulle mången

Mer kunna hindras från att falla för dessa frestelser och faror, om löningen så småningom höjdes i mån af de växande behofven och på samma gång några förbehåll kunde göras emot lärares åtagande af allt för främmande sysselsättningar. Af inspektionsområdets 84 folkskolelärare kunna med afseende på undervisning och duglighet att sköta skolan 24 sägas vara mycket goda, 36 medelmåttiga eller godkända, 16 något klena och 8 till tjentgöring obeqvåma. Af dessa 8 hafva dock numera 2 från sin tjenst afgått, 4 anskaffat examinerade biträden och 2 stå i begrepp att anskaffa sådana. Glädjande har varit att erfara många lärares och lärarinnors ifver att göra sig till godo alla sig erbjudande tillfällen till förkofran för sitt kall. Lärare och lärarinnor vid mindre skolor och småskolor sköta allmänt nog sitt värf med trohet och duglighet.

Ett mycket godt medel för inspektören att lära känna sina lärare och komma dem närmare samt såväl meddela dem af den erfarenhet han under inspektionerna inhemtat och de råd han kan finna behöfliga, som ock få del af deras uppfattning och behof, äro de möten, som det numera tillhör folkskoleinspektören att med sina lärare hålla. Utan allt tvifvel kunna dessa möten blifva af mycket stor betydelse och nytta för skolväsendets utveckling och för upplifvande af lärarnes intresse i arbetet. Så vidt jag kunnat uppfatta stämningen bland lärarne, hafva desse med nöje besökt mötena och hafva inga utan giltiga skäl från desamma uteblifvit. Till denna senare omständighet har nog i väsentlig mån bidragit, att Stockholms läns landsting till folkskoleinspektörens förfogande ställt ett anslag, medelst hvilket han kunnat godtgöra lärarne deras reseomkostnader.

Inspektionsområdet har med hänsyn till dessa möten varit indeladt i sju kretsar och har jag årligen hållit 4 å 6 möten.

IX. Anteckningsböcker och skolmateriel.

Dagbok och examenskatalog hafva icke i någon skola alldeles saknats, ehuru de på sina ställen varit af temligen bristfällig art. Med högst få undantag hafva vederbörande visat sig villiga att på uppmaning anskaffa ordentliga böcker af dessa slag. Matrikel finnes ännu icke allmänt, men börjar så småningom att anskaffas.

Beträffande undervisningsmaterielen är i kapitlet om undervisningen redan något nämndt. Anskaffande af ny materiel afser ej blott ersättande af den förslitna utan ock utvidgning och fullkomnande af förut befintlig, och anspråken på nödig materiel äro i stadigt växande, något som ock är väl behöfligt, ty ännu har man ingalunda kommit

till rätt insigt om undervisningsmaterielens betydelse. God kan skolmaterielen anses vara i omkring 45 skolor, medelmåttig i 100 och underhållig i 68 skolor.

X. Skollokalerna.

Under femårsperioden hafva inom inspektionsområdet uppförts 35 nya folkskolehus. Af dessa äro 6 uppförda för egentliga folkskolor eller för både folk- och småskolor, nemligen i Edebo (Ronöholm), Börstil (Söderby), Fasterna (Rånäs bruk, särdeles praktiskt, inneslutande rum för både folkskola, småskola och slöjdskola), Länna (vid kyrkan), Blidö (vid kyrkan) och Sollentuna (vid kyrkan, inrymmande både folk- och småskola). För mindre skolor och småskolor äro uppförda 29 nya skolhus: i Almunge 1 (vid kyrkan), Knutby 1 (Skäringeby), Faringe 1 (Solvalla), Edebo 1 (Järinge), Häfverö 1 (Ytterby), Edabro 2 (Sättra och Smara), Börstil 1 (Elfvisajö), Gräsö 2 (Norrboda och Örskär), Hökhufvud 1 (Vattensta), Valö 3 (Norrby, Kellinge och Svålsbol), Bladåker 1 (Pettbol), Lohärad 1 (Kristineholm), Vaddö 1 (Tomta), Länna 1 (Vettershaga), Fasterna 1 (Norrbyggeby), Husseby 1 (vid kyrkan), Alsike 2 (Lippinge och Krusenbergs), Knifata 1 (vid kyrkan), Gottröra 1 (Viken), Frösunda 1 (Thorsholma), Norrsunda 1 (vid kyrkan), Lagga 1 (vid kyrkan), Össeby-Garn 2 (Sjöberg och Stångberga).

Dessutom äro med nybyggnader jemförliga tillbyggnader och reparationer företagna i följande 7 skolor: Ununge (Schebo bruk, småskola tillbyggd till folkskola), Malsta (folkskolans sal dubbelt större), Nästuna (Malmby skolsals utrymme fördubbladt), Skeptuna (ny sal tillbyggd för folkskolan, den gamla folkskolesalen tagen till småskola), Lagga (folkskolan så godt som ombyggd), Riala (småskolesal inredd i folkskolehuset), Valö (äldre hus inredt till småskola).

Härjemte äro i 7 församlingar, mig veterligt, skolhusbyggnader beslutade och delvis redan påbörjade.

Allmänt utmärka sig de senast uppförda byggnaderna såsom vida ändamålsenligare än de äldre skolhusen. Härtill hafva i väsentlig mån bidragit de nya normalritningarna. Jemväl kan man vänta sig goda frukter af föreskriften, att folkskoleinspektör bör höras, innan nybyggnad företages. Nästan utan undantag hafva de nya byggnaderna försetts med tvåsitsiga skolbord, hvilka dessutom i ett stort antal äldre skolsalar ersatt de gamla långbänkarne.

XI. Tillsynen öfver skolan.

Skolrådets ordförande är allmänneligen den, som öfvar den egentliga tillsynen öfver skolan och med afseende på skolans verksamhet i det hela är han ock inom de allra flesta distrikt den ende, som kan anses härtill skicklig, åtminstone hvad den egentliga folkskolan angår. Öfver hufvud taget är ock pastor onekligen den inom församlingen, som visar det största intresset för skolans utveckling, något som är en helt naturlig följd af hans ställning inom församlingen och måste vara fallet, der pastor tager sitt embete på allvar och rätt uppfattat folkskolans betydelse. Församlingar finnas, der pastor icke blott flitigt besöker samtliga skolor, utan ock håller möten med sina lärare två å tre gånger om året för att befordra intresset för skolans arbete och dess utveckling. Den väsentliga olikhet, som visar sig i skolornas skick och verksamhet, allt efter som pastor håller sig mera främmande för eller personligt deltagar i skolans och dess lärares arbete och lif, ådagalägger tydligt den stora vikt och värde ett dylikt deltagande har, både till meddelande af välbehöflig uppmuntran och ledning åt läraren, till åstadkommande af nödig samverkan i pastors och lärares gemensamma arbete och till upprätthållande af god ordning i skolorna. Det i så många hänseenden gemensamma målet för pastors och skollärares arbete gör ock den förre, framför hvarje annan person egnad att öfva en helsosam och fruktbringande tillsyn och vård om skolan.

För mera aflägsset liggande skolor är den närmaste tillsynen och särskildt vården om skolans ekonomiska angelägenheter öfverlåten åt någon i närheten boende skolrådsledamot och många af dessa fullgöra sitt uppdrag efter bästa förmåga. Föreskriften, att skoldistriktet skall delas i mindre områden och att särskilde tillsyningsmän böra tillsättas för hvarje område, hvilka hafva att öfva tillsyn öfver barnens skolgång, efterleves allmänt nog så till vida, att vanligen skolrådets ledamöter sig emellan fördelat distriktet för nämnda ändamål. Skolrådsledamöternas besök i skolorna äro dock allmänneligen mycket sparsamma och för vidtagande af några allvarliga åtgärder till befordrande af barnens skolgång inom området visa de sig gemenligen ganska obenägne. Här och der förekomma dock aktningstvårda undantag från denna regel och inom några få församlingar är det någon mera bildad skolrådsledamot, som är skolans förnämsta stöd.

XII. Omkostnaderna för skolväsendet.

Utgifterna för inspektionsområdets skolväsende utgjorde under år 1881:

för lärares och lärarinnors aflöning	119,292 kr.
» skollokaler och inventarier	35,857 »
» undervisningsmateriel	4,749 »
» öfriga behöf	10,786 »
Summa	170,684 kr.

För bestridande af dessa utgifter hafva utgått:	
från staten (inberäknadt kronotionde och bidrag af lots-	
verket)	51,097 kr.
» landsting och hushållningssällskap	327 »
» donationer	6,069 »
» församlingarna sjelfva	113,191 »
Summa	170,684 kr.

Antalet i distriktets skolor undervisade barn utgjorde samma år 10,148, hvadan alltså kostnaden för hvarje barns undervisning i medeltal uppgått till 16 kr. 82 öre, hvartill staten bidragit med i det närmaste 5 kr. (4,99). År 1877 utgjorde summan af utgifterna för skolväsendet 147,267 kr. och kostnaden för hvarje skolbarns undervisning i medeltal 14 kr. 31 öre. Beräknas *församlingsutgifterna* efter folkmängden (85,386 personer), så kommer på hvarje person en utgift af 1 kr. 32 öre.

I samband härmed må nämnas, att utom ofvan upptagna utgifter Stockholms läns landsting för skolväsendets utveckling och befordran inom inspektionsområdet utgifvit under år 1881:

till seminariets i Norrtelje underhåll....	1,237 kr. 72 öre.
» läraremöten	344 » 57 »
Summa	1,582 kr. 29 öre.

Af hvad här ofvan blifvit anfördt torde framgå, att inom det område och under den femårsperiod, som nu afslutade berättelse afser, folkskolan gått framåt i sin utveckling och befolkningen alltmär lärt sig att värdera densamma. Hvar och en, som fått en plats i ledet af dem, som hafva att verka och kämpa för folkskolans sköna mål, kan ej annat än värdera och älska denna skola i samma mån han lärt sig rätt uppfatta dess betydelse. Den erfarenhet jag såsom folkskole-

inspektör vunnit och de personliga bekantskaper, jag i nyssnämnda egenskap knutit med dem, som i församlingarna tjena skolans sak, vare sig de såsom öfverordnade hafva att öfvervaka och befordra dess väl, eller de stå i dess tjänst som lärare och lärarinnor, hafva stärkt mina förhoppningar om en god och sund utveckling af folkskolan under den närmaste framtiden; och är det med verklig saknad, som jag lemnat inspektörsbefattningen för att odeladt egna mig åt det inskränkare område af skolans verksamhet, utöfver hvilket mina krafter icke räcka.

Måtte blott vår svenska folkskola bevara orubbad den historiskt gifna och religiösa grund, från hvilken den uppväxt! Måtte den städse såsom en trogen kyrkans dotter med kärlek omhuldas af ett värdigt och troget presterskap; måtte dess lärarepersonal allt klarare fatta och lefva sig in i den uppgiften att söka i första hand fostra det uppväxande släktet till ett i sann mening kristet folk, som vet att förakta flärd och sinlig njutning, som känner något till den kraft och glädje, hvilka Kristi evangelium kan skänka, och som förstår att hålla det för sin ära att något försaka, strida och lida för Guds rike och ett älskadt fosterland.

S. F. Ekman.

IV.

Svartsjö och Östra Roslags kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

Inom inspektionsområdets 20 skoldistrikt, af hvilka 8 tillhöra Svartsjö och 12 Roslags Östra kontrakt, funnos vid 1878 års slut 59 folkundervisningsanstalter och vid inspektionsperiodens slut 67, hvar-
dan således under ifrågavarande tid 8 nya skolor tillkommit. Stör-
sta antalet undervisningsanstalter finnas inom Vermdö skoldistrikt,
som har 3 folkskolor, 4 mindre skolor och 7 småskolor; summa 14.

Med undantag af Hillersjö och Möja, finnas vare sig mindre
skolor eller småskolor inom hvarje skoldistrikt. I allmänhet röjer
sig en viss benägenhet att förvandla småskolorna till mindre skolor.
Af de 25 småskolorna äro 4 och af de 13 mindre skolorna 1 flyttande.
Förhållandet mellan småskolan och folkskolan är på de allra flesta
ställen normalt. Utaf de 29 folkskolorna äro 3 flyttande, men alla de
öfriga fasta.

Fortsättningsskolor finnas endast 2 nemligen vid Gustafsberg å
Vermdö samt å Munsö. I den förstnämnda äfvensom vid den så
kallade centralskolan i Täby samt i flickskolan å Lidingön meddelas
ock undervisning i slöjd.

Söndagsskolor finnas på ett och annat ställe, men äro alla af helt
och hållet enskild natur.

Sockenbibliotek äro anskaffade inom alla skoldistrikt med undan-
tag af Färentunn, Skå, Solna, Vaxholm och Möja; men på högst få
ställen kunna de sägas medföra något egentligt gagn.

Beträffande skolornas klassindelning, läsordning och lärokurser
har man under de tvenne senaste åren allvarligt sträfvat efter att närma
sig hvad den så kallade normalplanen angifver. Der yngre lärare-
krafter stått till buds, har detta sträfvande utfallit ganska gynsam, om

ock åtskilligt ännu återstår att önska. Visst är emellertid, att den nämnda normalplanen i hög grad bidragit till en lämpligare och ledigare pedagogisk anordning af skolornas arbete.

II. Skolbarnen.

Folkmängden inom inspektionsområdet utgjorde enligt senaste uppgifter 24,184 personer, af hvilka 3,709 voro barn (1,892 gossar och 1,817 flickor) mellan 7—14 år. I flertalet skolor intagas barnen vid fylda 6 år och vanligen i början af hvarje läsetermin. Inskrifning blott en gång om året hör ännu till undantagen. Före det 12:te året slutas högst sällan den dagliga skolgången och barn, som fortsätta den ända till konfirmationsåldern, äro icke så sällsynta.

Skolgången är, dess värre, på de flesta ställen mycket ojemn — sannolikt ojemnare än inom något af de närliggande inspektionsområdena. Orsakerna härtill äro förnämligast fattigdom, lång och (särskildt inom skärgårdstrakten) svår skolväg samt någon gång äfven mindre tillfredsställande undervisning. Härtill sälla sig alla olägenheterna af ett inom församlingar der större herregårdar finnas utbildadt statkarlssystem. Största antalet skolförsummelse har jag träffat inom Lidingö, Sänga, Lofö, Danderyds och Möja skoldistrikt. Hvilket helsosamt inflytande emellertid äfven i detta hänseende en nitisk och skicklig lärare eller lärarinna förmår utöfva visa till exempel folk-skolorna i Munsö, Hilleshög, Ö. Åker m. fl.

III. Undervisningen.

Nästan utan undantag har det gamla monitörsystemet blifvit aflagdt och undervisningen meddelas numera omedelbart af läraren. I metodisk färdighet stå de under sista decenniet seminariebildade lärarne och lärarinnorna visserligen betydligt framom de äldre, men med undantag af ett jämförelsevis mindre antal skolor torde man i allmänhet kunna säga, att undervisningen i de till den så kallade minimikursen hörande läroämnena bedrifves temligen bra äfven af den äldre lärarepersonalen. Deremot återstår mycket att önska i fråga om geografi, historia och naturkunnighet och om möjligt ännu mer beträffande öfningsämnena. Undervisning i teckning efter Stuhlmannska metoden har visserligen på ett och annat ställe försökts, men de flesta lärares obekantskap med nämnde metod samt svårigheten att förmå föräldrarna anskaffa nödiga och lämpliga materialier för detta ämne gör dess rationela bedrifvande

för närvarande nästan omöjligt. Från nästan alla skolor uppgifves, att barnen undervisas i gymnastik och sång, men i sjelfva verket inskränker sig den förra vanligen till några vändningar och den senare till inöfvandet efter gehör af några koraler och skolsånger. En tillstymmelse till undervisning i trädgårdsskötsel finnes vid 5 folkskolor.

Ljud- och skrifläsemetoden synes vinna alltmera förtroende och utbredning. I småskolor med seminariebildade lärarinnor användes den nästan utan undantag. En viss benägenhet att vid denna metods genomförande försumma rättskrifningsöfningarna förspörjes emellertid här och der, samt torde derföre böra vid småskolelärarinneseminarier i tid pååttas.

Skolförhör ske vanligen i sammanhang med afslutningarna såväl vår- som hösttermin. Med roteförhören är det i allmänhet kient bestäldt.

IV. Lärarepersonalen.

Vid folkskolorna äro anställda 24 examinerade och 1 oexaminerad lärare samt 5 examinerade lärarinnor: vid de mindre skolorna 1 lärare och 12 lärarinnor; vid småskolorna 25 lärarinnor. Alla lärarinnorna äro examinerade.

För framstående nit och skicklighet utmärka sig lärarne i Munsö Ekerö, Solna, Ryds och Ö. Åkers samt lärarinnorna i Hilleshög och Bockholms Sättra folkskolor. Bland småskolorna äro isynnerhet Solna, Drottningholms, Aspviks, Velamsunds och Arninge väl skötta. Såvidt jag vid inspektionsbesöken kunnat finna, äro 5 lärare och 2 lärarinnor i hög grad *underhaltiga*, 8 *öfver medelmåttan*, 12 *särdeles bra* och de öfriga *medelmåttiga*.

Lärarne i Drottningholms, Solna och Bogesunds folkskolor hafva med understöd af landstingsmedel dels hospiterat, dels genomgått repetitionskurs vid seminarier.

V. Skolornas bokföring.

Dagbok och examenskatalog föras i alla skolorna; matrikel i de flesta. De vanligast förekommande formulär för dessa anteckningsböcker äro de af kontraktsprosten doktor Lidberg utgifna.

VI. Skol- och undervisningsmateriel.

De förr allmänt brukliga så kallade långbänkarne begynna nu mer och mer att försvinna och i deras ställe anskaffas två-, någon gång ock enplatsiga skolbord. Den i de fastställda normalritningarna till skolhusbyggnader befintliga skolbordsmodell har på åtskilliga ställen till exempel Drottningholms, Danderyds och Rydboholms folkskolor tagits till förebild i detta hänseende. I andra skolor deremot till exempel i Menhamra, Drottningholms (småskolan), Danderyds (småskola) Adelsö (folkskola) och de flyttande skolorna i skärgården äro skolmöblerna ännu af den mest primitiva och odugliga beskaffenhet.

Om jag undantager den för undervisningen i naturkunnighet behöfliga materiel, har flertalet skolor försett sig med det nödvändigaste af de hjälpmedel, som tarvvas för att göra undervisningen i de öfriga läroämnena åskådlig och lefvande. Men på samma gång jag anser mig böra vitsorda skolrådets villighet i detta hänseende, måste jag ock säga, att den sålunda anskaffade materielen visserligen icke alltid så flitigt och så förståndigt användes som sig borde.

VII. Skollokaler.

Under inspektionsperioden hafva nya skolhus blifvit uppförda å Munsö, i Sånga, Kungsberga, Bockholms Sättra, Arninge, Elfsdala, Askrike och Åsättra; betydande reparationer skett i Drottningholms (folkskolan), Danderyds, Hagby, Lidingö (gosskola), Ö. Ryds, Äspviks, Vermdö och Ljungsboda skolor; hvarjemte inom Ekerö skoldistrikt nya lokaler för 1 folkskola och 2 småskolor blifvit beslutade och påbörjade. Såsom odugliga kunna med fullt skäl betecknas de åt skolorna vid Sundby i Sånga, vid Bogesund i Ö. Ryds samt å Möja upplåtna lägenheter.

VIII. Tillsynen öfver skolorna.

Skoldistriktet äro visserligen indelade i mindre områden med hvar sin tillsyningsman, men jag har icke just kunnat förspörja någon synnerlig verkan af denna anordning. Med högst få undantag sköta respektive skolrådsledamöter sina viktiga förtroendeuppgifter ganska klenligt, och min öfvertygelse är, att derest församlingarnes pastorer — i all-

mänhet de ende som verkligen nitälska för skolan — fräntoges skyldigheten att öfvervaka och befrämja skolans angelägenheter, skulle folkakoleväsendet snart begynna en olycksbringande regress. Till min stora förundran har jag icke så sällan funnit, att mången framstående herreman inom församlingen, som väl borde hafva varit folkskolans kraftigaste befordrare, just varit dess ifrigaste motståndare. Lyckligtvis har jag dock äfven gjort andra rön. Så till exempel hafva egarne af Hillersjö, Rydboholm, Fogelbro m. fl. visat sig i hög grad offervillige och intresserade för de på deras gods befintliga undervisningsanstalter.

IX. Folkets förhållande till skolan.

Såvidt det varit mig möjligt att erfara, är allmogens intresse för folkskolan i stadig tillväxt, trots det, som ju icke kan förnekas, att skolförsummelserna ofta nog bero på bristande omsorg hos barnens föräldrar och målsmän. Att en stor del af folket ännu hänger kvar vid gamla föreställningar och har svårt att förlika sig med och rätt inse gagnet af undervisningen i åtskilliga bland de i folkskolan nu förekommande ämnen, må man ju icke undra öfver. Så småningom vänder sig nog äfven detta till ett bättre, blott man icke för mycket äfna efter att utbyta gamla ämnen, som folket älskar och värderar, mot nya, som det ännu föga känner till eller hvilka det på sitt praktiska sätt anser falla utom skolans befogenhet att syssla med. Önskligt vore därför, att man äfven på detta område ville fortfarande, såsom hitintills, låta utvecklingen ske efter det organiskas lag och icke ovisligt tvinga in vår svenska folkskola på främmande vägar, der hon lätt mister sin sjelfständighet och så i verkligheten förlorar hvad hon i systemet tyckes vinna.

Fredrik Sandberg.

V.

Gestrikland.

Under hvart och ett af de fem år, som den nu till ända lupna inspektionsperioden omfattar, hafva inspektionsområdets alla offentliga skolor blifvit inspekterade åtminstone en gång, endast med undantag af en skola i Öster-Fernebo, som en del af året 1877 måste stängas i följd af lärarebrist och därför icke heller kunde inspekteras nämnda år. Äfven de enskilda skolorna hafva en och annan gång under inspektionsperioden blifvit besökta.

Redogörelse för skolväsendets tillstånd afgifves nu dels i den af Kongl. Ecklesiastikdepartementet föreskrifna tabellariska formen, dels i följande berättelse, hufvudsakligen uppställd i öfverensstämmelse med de vid 1867 års folkskoleinspektörsmöte uttalade åsigtter.

I. Undervisningsanstalterna.

Inom inspektionsområdet, till hvilket höra 13 församlingar och lika många skoldistrikt, fördelade på tvenne kontrakt, Gefle och Gestriklands, funnos vid 1881 års slut 184 skolor, nemligen

98 folkskolor,	95 fasta och	3 flyttande
22 mindre skolor,	12 » »	10 »
64 småskolor,	58 » »	6 »

Summa 184 skolor, 165 fasta och 19 flyttande.

Vid föregående inspektionsperiodens slut utgjorde skolornas antal 150 nemligen

71 folkskolor,	69 fasta och	2 flyttande
31 mindre skolor,	21 » »	10 »
48 småskolor,	40 » »	8 »

Summa 150 skolor, 130 fasta och 20 flyttande.

Under de senast förflutna fem åren hafva sålunda 34 *nya skolor* tillkommit, i det att 27 *folkskolor* och 16 *småskolor* inrättats, hvarvid under samma tid de *mindre skolornas* antal sjunkit från 31 till 22. I hvilken mån dessa förändringar berört de särskilda skoldistrikten, visar nedanstående tabell.

Skoldistrikt.	År.	Folkskolor.		Mindre skolor.		Småskolor.		Summa.	Tillökning.
		Fasta.	Plytande.	Fasta.	Plytande.	Fasta.	Plytande.		
Gefle	1876	18	—	2	—	11	—	31	—
	1881	25	—	1	—	17	—	43	12
Valbo	1876	7	—	4	—	5	—	16	—
	1881	9	—	2	1	6	—	18	2
Hille	1876	4	—	—	—	1	2	7	—
	1881	4	—	1	—	4	—	9	2
Ugglebo	1876	4	1	—	2	1	4	12	—
	1881	4	2	1	1	2	4	14	2
Åmot	1876	1	—	—	2	—	1	4	—
	1881	1	—	—	3	1	—	5	1
Hedesunda	1876	3	—	4	2	2	—	11	—
	1881	5	—	4	1	2	—	12	1
Öster-Fernebo	1876	4	—	3	—	1	—	8	—
	1881	7	—	1	—	1	2	11	3
Årsunda	1876	3	—	1	—	2	—	6	—
	1881	5	—	—	—	1	—	6	—
Thorsåker	1876	10	—	—	—	6	1	17	—
	1881	10	1	—	—	10	—	21	4
Ofvansjö	1876	8	—	6	—	4	—	18	—
	1881	12	—	2	—	6	—	20	2
Högbo	1876	3	—	—	—	2	1	6	—
	1881	4	—	—	—	4	—	8	2
Järbo	1876	2	—	1	—	2	—	5	—
	1881	4	—	—	—	2	—	6	1
Hamrånge	1876	2	1	—	3	2	—	8	—
	1881	5	—	—	4	2	—	11	3

Härvid torde märkas, att de egentliga folkskolornas antal under inspektionsperioden vunnit en betydlig tillökning, så att Gefle har 25,

Ofransjö 12, Thorsåker 11 och Valbo 9 med examinerade lärare försedda skolor. Att hvarje skolafdelning, försedd med särskild lärare, här upptagits såsom en skola, må särskildt beaktas.

År 1876 utgjorde de flyttande skolornas antal 13,3 och vid 1881 års slut 10,3 procent af skolornas hela antal. Af de skolor, som varit afsedda att meddela vanlig folkskoleundervisning, voro vid 1876 års slut 30,4 procent mindre skolor och vid sistlidna års slut 18,3 procent. Småskolorna utgjorde år 1876 i förhållande till skolornas hela antal 32 procent och vid 1881 års slut 34,2 procent. Sistnämnda år funnos förberedande småskolor för 70 folkskolor, hvadan sålunda 71,4 procent af folkskolorna fingo mottaga barn, som erhållit grundläggande undervisning i småskolan. Inom inspektionsområdet belöpte sig år 1876 en skola på 410 personer, på 69 skolpliktiga och på 54 skolbesökande barn, då motsvarande tal för 1881 utgöra 361, 53 och 46.

Vidkommande den yttre anordningen af skolväsendet hafva sålunda äfven under de senast gångna fem åren åtskilliga förbättringar vidtagits med hänsyn till såväl skolornas antal som deras beskaffenhet. Ökade tillfällen till undervisning hafva genom nya skolors inrättande blifvit beredda, antalet barn, som af samme lärare undervisas, har i någon mån minskats, flere skolor, som förut skötts af oexaminerade lärare, hafva erhållit examinerade, och de flyttande skolornas antal har ytterligare minskats i förhållande till skolornas hela antal. Alla de flyttande skolorna, utom en mindre sådan i Ugglebo skoldistrikt, flytta numera endast mellan två stationer.

Hvad som i afseende på skolväsendets yttre anordnande återstår såsom behöfligt att vidtaga under den närmaste framtiden inskränker sig hufvudsakligen till ett mera tillfredsställande ordnande af undervisningen för barnen i Valbo och Ugglebo skoldistrikts utkanter, utbyte af några flyttande skolor mot fasta, några mindre skolors förändring till verkliga folkskolor och flere småskolors upprättande inom ett och annat skoldistrikt. Beslut i dessa riktningar äro ock i åtskilliga församlingar redan fattade och komma att i den mån förhållandena sådant medgifva bringas till verkställighet.

Fortsättningsskolor, ordnade i öfverensstämmelse med föreskrifterna i Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, funnos år 1881 till ett antal af 8, nemligen 4 i Valbo, 1 i Ugglebo, 1 i Thorsåker, 1 i Ofransjö och 1 i Högbo. Om betydelsen och värdet af den fortsatta undervisning, som i dylika skolor meddelas, rätt uppskattades, skulle icke den obetydliga utgift, som anordningen af sådan skola kräfver, lägga hinder i vägen för ordnandet af en fortsatt undervisning, som har till uppgift att befästa, något utvidga och på det praktiska lifvets behof tillämpa de i den egentliga folkskolan vunna kunskaperna. Under

visningen har äfven i dessa skolor varit ordnad efter *bestämd plan*, och hafva *anteckningar öfver lärjungarnes skolbesök* på vederbörligt sätt blifvit förda. Bestämdare föreskrifter om skyldighet för skoldistrikt att ordna fortsatt undervisning och för barn att i densamma deltaga vore väl behöfliga, då under nu rådande frivillighet liknöjdheten både hos skoldistrikt och föräldrar synes hafva ett allt för fritt spelrum

Ordnade *slöjdskolor* funnos förlidet år till ett antal af 9, nemligen i Gefle 2 för flickor, i Valbo 2 för gossar och 1 för flickor, i Ugglebo 1 för gossar och 1 för flickor, i Öster-Fernebo 1 för flickor och i Högbo 1 för flickor. Undervisning i qvinnoslöjd har för öfrigt meddelats flickor i åtskilliga skolor af lärarinnorna i de vanliga folkskoleämnena.

Inom inspektionsområdet finnes, förlagd i Gefle, en *anstalt för sinnesslöa barns undervisning och vård*. Upprättad af Gefleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård, underhålles densamma fortfarande af denna förening med visst understöd för hvarje å anstalten intaget barn af såväl staten som landstinget. Vid slutet af förlidet år voro 19 barn i anstalten intagna.

Barnhem, i hvilka värlösa barn upptagas, funnos förra året fyra, nemligen i Gefle två, ett för gossar med 17 barn och ett för flickor med 13 barn, ett för flickor i Valbo med 8 barn och ett för flickor i Hedesunda med 6 barn. I dessa hem, som alla äro helt och hållet beroende af enskild barmhertighet, voro vanligen omkring 50 barn intagna, och erhöilo de i Gefle barnhem upptagna äfven der sin skolorundervisning; från de båda andra skickades de i skolåldern varande barnen till närmaste skola.

Endast en *småbarnsskola* finnes inom inspektionsområdet, och är denna grundad och underhållen af ett enskildt sällskap i Gefle. Vid slutet af förlidna året voro 100 barn inskrifna i nämnda skola, och voro 13 af dessa öfver sju år.

Egentliga med folk- och småskolor jemförliga *enskilda skolor*, i hvilka elever mottagas mot en bestämd afgift till föreståndaren, funnos sistlidna året endast i Gefle, och utgjorde deras antal fem; och erhöilo 112 barn undervisning i dessa skolor, af hvilka tvenne förbereda för inträde vid högre allmänna läroverket. Isynnerhet en af dessa enskilda skolor, med ett lärjungeantal af endast åtta, är i högsta grad underhållig, icke allenast hvad lokal och materiel beträffar, utan ock med hänseende till den undervisning, som der allt för planlöst meddelas.

Söndags- och aftonskolor, hufvudsakligen afsedda för dels äldre personer, dels barn, som före konfirmationstiden afgått från folkskolan,

finnas under senare delen af inspektionsperioden endast i Gefle skoldistrikt.

Såsom ett särskildt slag af undervisningsanstalter må omnämnas de af enskilda personer och sällskap inrättade *söndagsskolorna*, i hvilka meddelas kristendomsundervisning, och hvilka till ganska stort antal förekomma inom olika trakter af inspektionsområdet.

Ingen *uppföstrings- och undervisningsanstalt för vanartiga barn* finnes inom inspektionsområdet; men erfäres dess värre icke sällan behof af en sådan inrättning. Af största vikt vore ock, att detta behof genom statens eller kommunens åtgärder blefve tillgodosedt, då vanartiga barns ryckande från brottets bana och räddning åt samhället ingalunda är den minst betydelsefulla sidan af den uppföstran och undervisning, som bör erbjudas det uppväxande slägtet.

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistrikt; vid åtskilliga bruk äro dessutom för brukspersonalen särskilda boksamlingar inrättade. Om sorgen om sockenbiblioteken, hvilka, planmessigt och med nit skötta, skulle kunna verka synnerligen godt för folkupplysningens befrämjande, synes på senare tiden hafva mycket förslappats, så att hela denna viktiga angelägenhet blifvit mer och mer skjuten å sido. Infordrade uppgifter rörande utlåning, bokinköp m. m. visa tydligt, att såväl boklånen som utgifterna för bokinköp äro stadda i en år efter år fortgående förminskning. Orsaken, hvarför vederbörande i allmänhet icke verka med större ifver för sockenbibliotekens sunda utveckling, torde med skäl kunna sökas i den omständigheten, att med växande utgifter för skolväsendet svårighet uppstått att erhålla behöfliga medel till bibliotekens förkofran, liksom ock i det förhållandet att författningarna äro något oklara i afseende på skyldighet att handhafva värden om dessa anstalter, då Folkskolestadgan ålägger presterskapet denna skyldighet, under det Förordningen om kommunalstyrelse enligt Kongl. Resolutionen den 8 Februari 1867 bör tolkas så, att det tillhör kommunalstämma hafva vård om sockenbibliotek. Att boklånen från de flesta sockenbiblioteken äro fåtaliga och år efter år minskas, beror helt visst deraf, att dels så litet göres för läslustens hållande vid makt genom nya lämpliga böckers anskaffande, dels boksamlingarnas innehåll icke är nog mångsidigt, dels kanske ock hågen bör läsning tagit en allt för ensidig riktning och ej känner sig tillfredsstäld med det, som sockenbiblioteken i allmänhet hafva att erbjuda. För att underhålla och vägleda den lust till god läsning, som bör och kan väckas i folkskolan, borde vid skolorna upprättas skolbibliotek, innehållande för barn och ungdom lämpliga böcker.

Förhållandet mellan den egentliga folkskolan och småskolan befinns i allmänhet vara ordnad på ett lämpligt och tillfredsställande

sätt. På ett och annat ställe lägga dock lokala och andra svårigheter hinder i vägen för fullt ändamålsenliga anordningar i detta hänseende. Så t. ex. måste småskolan stundom allt för länge bibehålla sina lärjungar och göra något intrång på folkskolans undervisningsområde, därför att folkskolan är långt aflägsen, och man i anledning deraf vill skona de yngre barnen från den långa skolvägen, eller därför att genom förändrad anordning barnens antal i folkskolan skulle vara för stort att rymmas i skollokalen eller af *en* lärare kunna skötas. Stundom kan ock inträffa, att småskolans barn i följd af bristande utrymme eller otillräckliga lärarekrafter allt för tidigt få öfvergå till folkskolan. Dylika misförhållanden vara dock allt mera sällsynta. Normalplanens tillämpning har otvifvelaktigt mycket bidragit till ett fast och lämpligt ordnande af förhållandet mellan folk- och småskolan. Vid förlidna årets slut befunnos 509 barn af 9—10 års ålder och 141 ännu äldre qvarstå på småskolans ståndpunkt. Härvid är dock att märka, att uppflyttning från småskola till folkskola i de flesta skoldistrikten sker vid årets början, hvarför sålunda kan med någorlunda säkerhet antagas, att flertalet af dessa för småskolan öfveråriga barn vid 1882 års början öfvergått till folkskolan. Allt för många folkskolor äro ännu i saknad af förberedande småskolor.

II. Skolreglementena.

Om *skolreglementena*, äfven de under senare åren uppgjorda och af Domkapitlet godkända, torde i allmänhet med skäl kunna sägas, att de såsom olämpliga behöfva omarbetas, enär de ej vidare motsvara de nya förhållanden, som genom normalplanens tillämpning och på grund af åtskilliga författningar inträdt, och tillfredsställa därför ej de fordringar, som numera böra ställas på ett skolreglemente.

Då detta behof af nya reglementen helt visst gör sig gällande i de allra flesta skoldistrikten inom ganska vidsträckt område, vore önskligt, att ett ändamålsenligt normalreglemente till skolådens hjälp utarbetades.

III. Skolbarnen.

Skäl till klagomål öfver oordentlig *skolgång* förefinnes visserligen ännu; men dess bättre saknas icke anledning vitsorda, att i många skolor barnens skolgång under en längre följd af år i allmänhet varit jemn och god, och att i åtskilliga skolor förbättring i detta hänseende inträdt under de senast förflutna fem åren.

År 1880 hade inspektionsområdet en folkmängd af 66,084 personer, och voro af dessa 9,872 eller 14,9 procent barn af 7—14 års ålder och sålunda tillhörande den för de statistiska uppgifterna antagna normala skolåldern.

Dessa 9,872 skolpliktiga barn hade enligt de från skolråden lemnade pedagogiska uppgifterna begagnat de befintliga undervisningsanstalterna på följande sätt: 8,243, motsvarande 83,5 procent af uppgifna skolpliktiga, hade erhållit undervisning i folkskolor, mindre skolor eller småskolor, 259 eller 2,6 procent i allmänt läroverk eller i undervisningsanstalter utom distrikten, 312 eller 3,2 procent i enskild skola och 324 eller 3,3 procent i hemmet, hvaremot 200 eller 2 procent efter afslagd examen från folkskolan ej deltagit i undervisningen, 28 eller 0,3 procent saknat undervisning i följd af naturfel och 237 eller 2,4 procent af annan anledning; om 269 eller 2,7 procent hade uppgifter saknats i anledning deraf, att de vistats utom sina respektiva skoldistrikt.

Då förhållandena i dessa hänseenden te sig ganska olika inom Gefle stad och i landsförsamlingarna, torde en jämförelse dem emellan med skäl böra anställas och visar sig då, att af de skolpliktiga barnen

i Gefle 71,3 %, i landsorten 88 % besökt folkskolu, mindre skola eller småskola;

»	»	15 %	»	»	2,4 %	»	allmäntläroverkellerenskild skola;
»	»	4 %	»	»	3 %	»	undervisats i hemmet;
»	»	5,2 %	»	»	4,6 %	»	ej deltagit i undervisningen;
»	»	4,5 %	»	»	2 %	»	varit sådana, om hvilka uppgifter saknats.

Vid inspektionstillfällena under år 1881 befunnos 8,517 barn inskrifna i folkskola, mindre skola eller småskola, och voro af dessa ett antal af 5,646 vid inspektionerna närvarande.

Då inspektionsbesöken vanligen icke, såvida ej särskildt skäl der till föranleder, på förhand gifvas till känna, kan barnens närvaro vid dessa tillfällen temligen tillförlitligt angifva skolgångens beskaffenhet, sådan den verkligen är under vanliga förhållanden, synnerligen om jämförelser i detta afseende flere år i följd verkställas. Men då i de flesta skolorna läsordningen är så uppgjord, att icke alla barn böra vara i skolan samtidigt närvarande, måste för skolgångens riktiga bedömande antalet af de vid inspektionstillfällena närvarande barnen jämföras med antalet af dem, som enligt gällande läsordningar bort vara närvarande. Af de barn, som enligt bestämda anordningar bort infinna sig inspektionsdagarne, voro 89 procent närvarande år 1880. Vid in-

spektionerna hade under de tolf åren 1869—1880 i medeltal infunnit sig 85,4 procent af de barn, som vid dylika tillfällen enligt vederbörlig skolordning bort vara närvarande. Åren 1878 och 1879 lemnade bättre resultat i detta afseende. Under åren 1880 och 1881 har en jemn skolgång mycket förhindrats genom gängse epidemiska barnsjukdomar och svåra väderleksförhållanden, som dels gjort vägarne tidtals ofarbara, dels nästan tvungit föräldrarna att vid inträffande tjenligt väder behålla de äldre barnen hemma för att hjälpa till vid den försenade bergningen. Under år 1881 hade hvarje i Gefle skolor inskrifvet barn i medeltal haft 202 läsedagar och varit *närvarande* 188 dagar, *frånvarande med giltigt skäl* 13 och *utan giltigt skäl* 1. Hvarje i skola på landet 1881 inskrifvet barn hade haft illfalle att under året erhålla skolundervisning 119 dagar i medeltal och af dessa varit *närvarande* 99, *frånvarande med giltigt skäl* 13 och *utan giltigt skäl* 7 dagar. Inom de särskilda skoldistrikten ställer sig förhållandet i dessa afseenden ganska olika, såsom visar sig af nedan stående uppgifter.

	Läsedagar i medeltal för hvarje barn.	Närvarande dagar i medeltal.	Frånvarande med gilt. skäl dag. i medeltal.	Frånvar. utan giltigt skäl dag. i medeltal.
Valbo	140	115	16	9
Hille	166	130	23	13
Ugglebo	107	82	15	10
Åmot	122	94	18	10
Hedesunda	91	77	7	7
Öster-Fernebo.....	108	88	15	5
Årsunda	161	119	17	25
Thorsåker.....	122	103	14	5
Ofansjö	105	98	6	1
Högbo.....	130	117	9	4
Järbo	118	100	12	6
Hamrånge	125	108	11	6

Då uppgifterna från åtskilliga skolor inkommit ofullständiga och mindre noggranna, kunna naturligen icke här anförda tal vara fullt exakta, utan träffa endast närmelsevis de verkliga förhållandena; men de torde dock ega sin betydelse för det allmänna bedömandet af undervisningstillfällenas begagnande och för anställande af jemförelser i stort mellan de särskilda skoldistrikten. Den stora skiljaktigheten i läsedagarnes medeltal inom de olika församlingarna beror hufvudsak-

ligen deraf, att läsning på afdelningar med olika läsetid förekommer i större utsträckning i det ena skoldistriktet än i det andra. Det verkliga antalet läsedagar i skolorna utgjorde förlidet år i Gefle 209, i Valbo 189, i Hille 180, i Ugglebo 197, i Åmot 205, i Hedesunda 198, i Öster-Fernebo 202, i Årsunda 195, i Thorsåker 190, i Ofvansjö 187, i Högbo 208, i Järbo 200 och i Hamrånge 187.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Den inom församlingarna i allmänhet framträdande större villigheten till uppoffringar för folkskolans utveckling borde visserligen kunna anseas såsom en yttring af folkets växande *förtroende och kärlek till folkskolan*, men dess värre synas andra förhållanden gifva vid handen, att skolan just icke uppbäres af folkets kärlek, om ock behovet af kunskaper allt djupare kännes och oviljan mot utgifter till folkskolan därför så småningom minskats. Den afvoghet, som på senare åren stundom framträdte mot vidtagna anordningar, såsom fastare klassindelning, antagandet af fullständigare läroplaner o. a. d., torde väl så småningom lägga sig, men har dock redan i viss mån utöfvat ett hämmande inflytande på en konsekvent tillämpning af de grundsatser, som uttalas i Kongl. Cirkuläret af den 11 Oktober 1878. Betydelsen af barnens jemna och ordentliga skolgång är ännu icke tillräckligt behjertad, utan synes tvärtom i ett eller annat skoldistrikt vara de flesta föräldrarne obekant, och häntyder äfven ett sådant förhållande derpå, att skolan icke är omfattad med kärlek och förtroende af folket, hvilket ock någon gång uttalar sin misstro till och missbelåtenhet med den i folkskolan meddelade undervisningen, synnerligen vidkommande de som mer eller mindre öfverflödiga ansedda läroämnenas historia, geografi och naturlära. I afseende på folkets förhållande till skolan torde med skäl kunna sägas, att skolans arbete åtminstone på landet ofta följes snarare med ett i viss mån misstänksamt än med ett förtroendefullt deltagande. Somligstades tycker man sig märka, att åt skolan och hennes angelägenheter egnas mindre uppmärksamhet och deltagande nu, sedan skolan icke vidare är en ny inrättning. Så t. ex. lära examina i åtskilliga skoldistrikt nu mera vara mindre besökta, än förr varit vanligt.

V. Undervisningstiden.

Undervisningstiden i skolorna är inom alla skoldistrikten fördelad på två läseterminer, och börjar i de flesta skoldistrikten vårterminen

den 15 Januari — 1 Februari och pågår med några dagars afbrott vid påsk till den 15—20 Juni, hvarefter läsningen på hösten i allmänhet åter upptages den 1—15 September och fortsättes till den 15 December. Vid de skolor på landet, der fortsatt undervisning är ordnad i öfverensstämmelse med Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, pågår läsetiden för året ytterligare en månad och begynner då vanligen omkring den 7 Januari. Några mindre olikheter i afseende på läsetiden i skolorna förekomma visserligen, men kan emellertid såsom allmänt gällande anmälas, att *skolundervisningen är förlagd till vinter- vår- och höstmånaderna*, då läsningen deremot är inställd ungefär en månad vid jultiden och omkring tre månader under sommaren. Inom somliga distrikt lemnas barnen en veckas ledighet under vårterminen vid potatisättningen och lika så under höstterminen vid tiden för potatisupptagningen. Anmärkning plägar dock göras mot dylik ledighet, såvida icke den inställda undervisningen ersättes genom läsning å annan tid. Till förfång för skolundervisningen användas i åtskilliga skoldistrikt skolrummen till husförhållningslokaler, i anledning hvaraf skolundervisningen måste inställas stundom 3—4 dagar årligen.

Den nämnda anordningen af läsetiden har visat sig lämplig både med hänseende till barnen, som derigenom erhålla ledighet under större delen af den tid, då deras hjälp vid landtmannagöromålen tages i anspråk, och äfven för lärarepersonalen, hvilken sålunda kan under sommaren få njuta behöflig hvila och ledighet från skolarbete.

Undervisningen pågår nästan i alla skolor 6 dagar i veckan med 5—6 timmars läsning om dagen. Då skolorna på landet i allmänhet äro fördelade i *afdelningar med olika läsedagar*, är väl behöfligt, att i alla skolor meddelas undervisning veckans alla sex arbetsdagar, på det hvarje afdelning måtte få en läsetid, som åtminstone utgör hälften af lägstadgade åtta kalendermånader. Folkskolestadgan känner icke heller till någon ledighet för lördagarna, men detta oakadt förekommer stundom sådan under förebärande deraf, att den ledighet, som ursprungligen lemnats onsdags och lördags e. m., sammanslagits till en hel dags frihet från undervisningen på lördagen. För att undanröja missförstånd i detta hänseende och åstadkomma önskvärd enhet i föreskrifterna inom olika skoldistrikt rörande den årliga undervisningsskyldigheten vore särdeles godt, om genom författning tydligt bestämdes, huru många dagar under året och huru många timmar för dagen lärare är skyldig meddela skolundervisning mot åtnjutande af ett visst lönebelopp, då det vore en stor fördel för lärare att bestämda kända sina skyldigheter i detta fall och för församlingen att nog veta, hvad densamma har rätt att fordra. Nu ställas fordringarna

detta afseende allt för olika, så att till och med den ene läraren tillfredsställer skolrådets anspråk genom endast 800 timmars undervisning under året, under det den andre åläggas minst 1,200 timmars skolundervisning. Att sådana ojämnheter i åligganden under åtnjutande af samma löneförmåner äro icke allenast orättvisa, utan ock mindre egnade att befrämja ett godt samförstånd mellan lärare och skolråd samt andre vederbörande, torde icke kunna bestridas.

Afdelningsläsningen är ordnad på olika sätt inom olika skoldistrikt. Sålunda får hvardera afdelningen undervisning t. ex. hvarannan dag, hvarannan half eller hel vecka, eller ock är läsetiden så fördelad, att de båda afdelningarna få undervisning en half termin hvardera — en anordning, som förekommer isynnerhet i sådana skolor, i hvilka af samme lärare meddelas såväl folkskole- som småskoleundervisning. Repetitionsläsning brukar i detta fall hållas en dag i veckan med den afdelning, som ej för tillfället har sin egentliga undervisningstid. Vid afdelningsläsning har den sistnämnda anordningen befunnits vara den lämpligaste och mest tillfredsställande. Barnens föräldrar hafva ock i allmänhet ansett densamma tjenligast, isynnerhet då tiden varit så fördelad, att de äldre barnen fått sin egentliga undervisningstid i början af vårterminen och i slutet af höstterminen, under hvilken tid de äro mindre behöfliga för jordbruksarbete, och då det ofta i ansseende till dåligt väder och våglag kan vara ganska svårt att skicka ut de mindre barnen på de ofta långa vägarne till skolan. I några småskolor, hvilka hafva större barnantal, än att det kan på en gång undervisas af samma lärarinna, försiggår afdelningsläsning på det sättet, att hvardera afdelningen får tre timmars undervisning hvarje läsedag, och har denna anordning befunnits vida ändamålsenligare än att låta afdelningarna besöka skolan hvarannan dag.

I allmänhet är den *dagliga undervisningstiden* fördelad på för- och eftermiddag genom 1—3 timmars middagslof. Den gifna föreskriften om *ledighet efter hvarje läsetimme* synes åtminstone i de flesta skolorna vara tagen i akt. I de flesta skoldistrikten sker enligt regel *intagning af nybörjare i skolan endast en gång om året*, och vid samma tid *uppflyttning från lägre klass till högre*, och har denna anordning visat sig utöfva ett mycket välgörande inflytande på en fastare sammanhållning af klasser och läslag. En dylik anordning har dock stundom mött motstånd, som ansetts berättigadt i anledning af Kongl. Cirkulärets den 22 April 1864 föreskrift, att intagning i skola skall ske vid *läseterminernas början*. I åtskilliga skolor förekommer det oskicket, att *många barn icke infinna sig vid läseter-*

minens början utan långt senare, stundom med och ofta utan lemnadt tillstånd af skolrådets ordförande. Högst sällan inträffar, att barn vid inskrifning i skola hunnit den ålder, som Kongl. Folkskolestadgan bestämmer såsom den senaste, till hvilken barnens skolgång må få uppskjutas.

VI. Undervisningen.

Undervisningen är allmänt så ordnad, att barnen omedelbart af läraren undervisas, och användes numera ingenstädes det gamla monitörsystemet. För att åstadkomma denna omedelbara undervisning har varit nödigt att på förut omtaladt sätt fördela skolorna i afdelningar, som på olika tider erhålla undervisning. Grunden för denna fördelning är barnens kunskapsmått, som ock är afgörande för bestämmandet af det antal klasser eller läslag, i hvilka afdelningen bör sönderfalla. Huru mycket man än bemödar sig att ej låta skolan söndersplittras i allt för många klasser och att så fast som möjligt sammanhålla de en gång bildade, möta dock dervid genom ojemn skolgång, försummad öfverläsning af hemlexor o. d. många svårigheter, hvilka äro i viss mån omöjliga att öfvervinna.

Den klass af närvarande afdelning, som för tillfället icke åtnjuter lärarens omedelbara undervisning, sysselsättes med s. k. tyst öfning, såsom skrifning, teckning eller räkning. Anordningarna i detta hänseende hafva under inspektionsperioden mycket förbättrats, isynnerhet sedan normalplanens anvisningar börjat tillämpas. Om också med fog kan göras anmärkning mot en och annan i normalplanen föreslagen anordning, så måste dock rättvisligen erkännas, att genom tillämpandet af densammes grundsatser mycket vunnits i reda och ordning, fast klassindelning och enhet. Har denna tillämpning här och der skett med motvilja och mistro till ändamålsenligheten deraf, så hafva å andra sidan icke heller från lärarepersonalen saknats uttalanden om det goda inflytande på undervisningen, som normalplanen utöfvat.

Förberedelse, om ock stundom ofullständig och planlös, af hvad som lemnas barnen till *öfverläsning i hemmen* synes, så vidt som vid inspektionen kunnat utrönas, förekomma åtminstone i de allra flesta skolorna.

Nya läsordningar med tillhörande *läroplaner* och *kursfördelningar* hafva under inspektionsperioden med ledning af normalplanen uppgjorts för inspektionsområdets alla skolor och af skolråden godkända,

sedan de af undertecknad blifvit granskade och delvis omarbetade. Under de många olika förhållanden, af hvilka de särskilda skolorna på olika orter äro beroende, hafva många i mer eller mindre mån kiljaktiga läsordningar och läroplaner måst uppgöras; men har man dervid alltid sökt tillämpa normalplanens stora allmänna grundsatser, om det ock varit nödigt att i många enskildheter vidtaga hvarjehanda förändringar.

Det i förra berättelsen vidrörda mindre lämpliga *förhållandet mellan folkskolan och konfirmationsskolan* är ännu i åtskilliga skoldistrikt rådande. Sålunda händer fortfarande, att barn få i förtid afsluta sin skolgång, under vilkor att de åtminstone delvis äro närvarande vid kristendomsundervisningen, till dess de inträda i nattvardsskolan, eller att de året före inträdet i densamma åter infinna sig i folkskolan för att då hufvudsakligen erhålla någon kristendomsundervisning, liksom ock ej sällan inträffar, att barn, som deltagit i ett års konfirmationsundervisning, åter förvisas till folkskolorna, eller till och med att nattvardsskolans alla barn för någon tid hänvisas till vederqörande folkskolor, för att der repetitionsvis genomgå katekesen, till dess konfirmationsundervisningen åter för året upptages. Att dylika anordningar äro för folkskolan högst olämpliga, då de utöfva ett mycket störande inflytande på den egentliga skolundervisningen, torde vara stäldt utom allt tvifvel. Icke utan skäl kan ock sättas i fråga, om sådana åtgärder kunna vidtagas med stöd af gällande föreskrifter om klassindelning, afgangsexamina m. m. Stundom får folkskolan, ja, kanske till och med småskolan, mottaga sexton—adertonåringar, hvilkas undervisning blifvit alldeles försummad, och hvilkas okunnighet först kommit i dagen, då slutligen anmälan skett till konfirmationsundervisning. Då dylika lärjungar oftast utöfva ett mycket ofördelaktigt inflytande på såväl disciplin som undervisning i skolan, borde på annat sätt sörjas för dessas undervisning än genom att hänvisa dem till vanlig folk- eller småskola.

Hvad nu sjelfva *undervisningen* i folkskolan vidkommer, så hafva ganska betydliga framsteg äfven under de senast flydda fem åren kunnat iakttagas, och torde detta lyckliga förhållande förnämligast härleda sig från den omständigheten, att många skolor blifvit försedda med dugligare lärarekrafter, och att bättre reda och ordning i undervisningen blifvit införd genom tillämpning af antagna läroplaner och kursfördelningar.

Med bön och psalmsång öppnas och avslutas dagens skolarbete Anledning till i förra berättelsen gjord anmärkning rörande sättet för bönen hållande förefinnes visserligen ännu i åskilliga skolor, men har dock efter gifna erinringar, som genom ett Domkapitlets cirkulär

vunnit stöd, i väsentlig mån förminskats. Hos nyanställda lärare och lärarinnor saknas i allmänhet tanken derpå, att den *fosterlandsskärlek*, som det tillhör skolan att väcka och lifva, äfven bör och vill, om den är sann, söka sitt uttryck i *bön för fosterland och öfverhet*. Den i folkskolan morgonbönen åtföljande *bibelläsningen* skötes nu merendels på ett sätt, som bättre motsvarar det ändamål, hvilket med densamma bör afses.

1) I *biblisk historia* hade år 1881 alla de vid inspektionerna närvarande barnen, med undantag af 11, eller 99,8 procent erhållit undervisning. Orsaken, att några få barn saknat undervisning i biblisk historia, är den, att en eller annan af de äldre lärarne icke eger förmåga att bibringa de nyinkomna små barnen undervisning genom muntlig berättelse. Hvad normalplanen meddelar rörande undervisningen i detta läroämne, söker man i allmänhet att tillämpa. Den i förra berättelsen anmärkta allt för långt drifna *ordagranna utanläsningen* af de bibliska berättelserna, hemtade antingen direkte ur bibeln eller ur lärobok i biblisk historia, synes snarare hafva till- än aftagit; och visa sig isynnerhet de i skolans tjänst nyinkomna lärarne och lärarinnorna benägna att göra de bibliska berättelsernas utanläsning till hufvudsak vid undervisningen i biblisk historia. Fara är, att en sådan själlös utanläsning, öfver hvilken med fog klagats beträffande katekesundervisningen, mer och mer insmyger sig äfven vid undervisningen i biblisk historia, om icke den långt drifna ordagranna utanläsningen af skolrådets ordförande med kraft motarbetas. Såsom läroböcker i detta läroämne begagnas i de allra flesta skolorna Steinmetz' och i några Bäckmans.

2) Vidkommande undervisningen i *katekes*, meddelad 66,2 procent af de vid inspektionen närvarande barnen, så gäller i allmänhet om densamma fortfarande, hvad som i förra berättelsen meddelades. Att i åtskilliga skolor ännu förekommer en själlös eller för långt drifven utanläsning, som icke öfverensstämmer med eller befrämjar kristendomsundervisningens höga ändamål, kan icke förnekas.

Orsakerna till ett sådant förhållande äro ingalunda alltid att söka i bristande förmåga, håg eller kristligt sinne hos läraren utan ofta i andra omständigheter. Att de i Kongl. Cirkuläret den 12 Maj 1865 gifna föreskrifterna stundom vid undervisningen icke varda tillämpade, beror någon gång deraf, att läraren gifver efter för påtryckning af barnens föräldrar, som ofta ifra för en raskt framåtskridande utanläsning af katekesen, men icke heller sällan deraf, att vid pröfning för inträde i nattvardsskolan kanske allt för stor vikt fästes vid den ordagranna utanläsningen icke allenast af Luthers lilla katekes utan ock af den dertill hörande förklaringen. Fordras en sådan utanläsning

som villkor för afgång från folkskolan och för inträde i nattvardsskolan, måste ock läraren göra sig försäkrad, att hvarje lexa i katekesen så inläres i hemmet, eller kanske ock stundom i skolan, och då får han isynnerhet i sådana skolor, der barnen äro fördelade i afdelningar med olika läsetid, sannerligen icke mycken tid öfrig af de till katekes enligt normalplanen anslagna lärotimmarne till bibringandet af kristendomsundervisning på sådant sätt, »att de heliga sanningarna, jemte det de till sitt väsentliga innehåll klart och bestämdt fästas i de ungas minne, tillika må lefvande uppfattas af deras begrepp för att blifva fruktbärande för deras lif». Sedan den nya och visserligen mera tillfredsställande katekesförklaringen börjat användas i skolorna, hafva svårigheterna i detta afseende så till vida vuxit, att ordagrann utanläsning af densamma i dess helhet i allmänhet fordras, då deremot förut utanläsningen vanligen inskränktes till dei den Hultkrantzska katekesupplagan särskildt utmärkta styckena. Att god, ja, till och med utmärkt kristendomsundervisning i åtskilliga skolor meddelas, vare ingalunda genom hvad som blivit nämnt om mötande svårigheter förnekadt, utan må tvärtom med glädje och tacksamhet erkännas. Men jag har ansett mig skyldig något omnämna de hinder, som stundom kunna möta vid ärliga bemödanden att tillämpa goda grundsatser och gifna föreskrifter.

3) Hvad *modersmålet* beträffar, så följes nu mera vid den första undervisningen i största delen af skolorna ljud- skrif-läsemetoden; der så icke kan ske, förbindas dock i allmänhet skrif- och läsöfningar med hvarandra. Vid senast hållna inspektioner befunnos barnen i 48 småskolor i allmänhet hafva *god* eller *någorlunda tillfredsställande färdighet i innanläsning*, i 16 *mindre god*. I 87 folkskolor och mindre skolor befans innanläsningen förtjena åtminstone vitsordet *godkänd*, i 33 deremot *mindre god*. Här gäller nu egentligen *rättläsning* en i någon mån tillfredsställande *välläsning* förekom i ett vida mindre antal skolor. Tiden för läsöfningar varder ock isynnerhet i skolor med läsning i afdelningar på olika tider allt för knapp, såvida icke andra läroämnen skola helt och hållet försummas. Emellertid har vid granskning af de läsordningar, som på senare tiden uppgjort med ledning af normalplanen, särskild omsorg egnats deråt, att tillräcklig tid för läsöfningarna måtte beredas. Under den nu till ända lupna inspektionsperioden hafva icke obetydliga framsteg i läsefärdighet iakttagits. Vid *uppfattning af det lästas innehåll* fästes vanligen tillbörligt afseende; stundom inträffar, att detta innehåll allt för minutöst utfrågas, hvarigenom de väl behöfliga läsöfningarna varda satta å sido. Genom att å läsordningarna anslå särskilda timmar till s. k. *kursiv läsning* har man sökt att förebygga ett dylikt misstag. Den

undervisning i språklära, som i folkskolan kan förekomma, sker vanligen i samband med läsestyckens genomgående, men torde icke sällan vara allt för litet praktiskt anlagd för att rätt kunna befrämja och uppöfva förmågan att i tal och skrift riktigt använda modersmålet, under det hon ganska ofta inskränker sig till ett tomt inlärande af åtskilliga grammatikaliska benämningar. Skolor saknas dock ingalunda, i hvilka äfven denna undervisning är fullt tillfredsställande.

Rättskrifningen har i allmänhet genom nya läsordningar fått mera tid och bedrifves visserligen ock med större kraft, men står dock fortfarande i åtskilliga skolor på ganska låg ståndpunkt. *Förmågan att utan allt för många och svåra staffel skriva ett stycke efter diktamen* saknas ännu hos ett stort antal barn, som afgå från folkskolan. Kännedom om skiljetecknens rätta användande eges af ett fåtal barn, och kanske ännu färre hafva vid afgang från folkskolan förmåga att någorlunda nöjaktigt skriva en liten uppsats öfver ett för dem genom föregående undervisning bekant ämne. Huru svårt det än kan vara att nå målet, så böra dock otvifvelaktigt sträfvandena vid skriföfningarna gå derpå ut, att barnen vid afgang från skolan måtte kunna någorlunda språkriktigt uttrycka sina tankar i skrift. Just i detta afseende skulle fortsättningsskolor, ordnade i öfverensstämmelse med föreskrifterna i Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, kunna uträtta synnerligen godt. Men dess värre får ännu ett så litet antal barn njuta förmånen af en sådan undervisning, då dessa skolors antal ännu är mycket ringa. I några folkskolor, såsom Gefle stads och Strömsbro, ega barnen vid afgang ganska god förmåga att skriftligen använda modersmålet; i åtskilliga andra hafva ock aflagts tillfredsställande prof i rättskrifning.

För läsöfningarna i folkskolan begagnas allmänt folkskolans läsebok; i språklära följes vanligen, då någon särskild lärobok begagnas, Sundéns eller stundom Landgrens, i rättskrifning oftast Sundéns eller Almqvists. I småskolan användes Rodhes, Sandbergs, Kastmans eller Kylbergs läsebok.

4) Undervisning i *historia* hade meddelats 38,3 procent af de vid inspektionerna närvarande barnen. Genom tillämpning af normalplanen har läsningen af svensk historia uppskjutits till ett senare stadium i skolan, hvarför ock ett mindre antal barn blifvit undervisade i detta läroämne. Bedrefves undervisningen i detta läroämne på ett rätt sätt, så att något annat afsåges än en torr och ofta ofruktbar minneskunskap om mer eller mindre betydande personer, händelser och årtal, torde med skäl kunna sättas i fråga, huruvida det vore fullt lämpligt att anslå så liten tid åt läsning af historien, som dock kan på

barnen utöfva ett godt uppfostrande inflytande. Säsom lärobok i historia begagnas Odnerns, Kastmans och Brunii, Bäckmans eller Hägermans.

5) I *geografi* hade 63,2 procent af de vid inspektionerna närvarande barnen erhållit undervisning. I många skolor undervisas med en viss förkärlek i detta läroämne, och barnen ådagalägga rätt ofta ganska goda insigter. Men äfven här kan med skäl göras den anmärkningen, att man ofta lägger allt för mycket an på inlärandet af en massa namn, som kunna vara af jemförelsevis ganska ringa betydelse, under det man förbigår eller allt för knapphändigt vidrör det, som vid undervisningen i geografi borde få gälla som det viktigaste och väsentliga. I allmänhet synes den geografiska undervisningen numera börja med hemtrakten och hemlandskapet och söka så småningom steg för steg vidga synkretsen för barnen. Vid undervisningen i geografi begagnas läroböcker af Brunius och Gehlin, Bäckman, Erslev och Hägerman samt Folkskolans geografi. Med behöfliga kartor och glober voro de allra flesta skolorna försedda.

6) Om ock undervisningen i *naturkunnighet* under den gångna inspektionsperioden gjort vackra framsteg, torde dock åtminstone till någon del om densamma kunna med skäl göras samma anmärkning, som i förra berättelsen, nemligen att de undervisningsmedel, som naturen själf erbjuder, allt för litet begagnades, och att undervisningen ofta inskränkte sig till en allt för torr och död lexläsning, hvarvid visserligen läraren oftast sökte förklara det lästa för barnen, men ej, der icke sällan tillfälle dertill erbjöde sig, hänvisade barnen till de belysande exempel, som den omgifvande naturen i rikt mått lemnade. Man underlät att väcka barnens iakttagelseförmåga och göra sig denna till godo vid undervisningen; man begagnade icke läroämnet såsom medel att gifva barnen inblick i och sinne för den gudomliga Försynens alstrande, uppehållande och ordnande verksamhet inom naturens alla områden, under det man i stället stundom åflades att inom ett stort omfång meddela barnen en i vissa afseenden minutiös minneskunskap, om hvilken man hade anledning befara, att den icke länge fortlefde, sedan skolan lemnats. Att gifva denna undervisning den omfattning, som läroböckerna i allmänhet angifva, möter ganska stora svårigheter, då den behöfliga åskådningsmaterielen ställer sig för dyr att till ett större antal skolor inom samma skoldistrikt anskaffas. Af de vid inspektionerna år 1881 närvarande barnen hade 49,8 procent erhållit undervisning i naturkunnighet. Vid undervisningen

begagnades i de allra flesta skolorna Berlins lärobok, i några få Segerstedts eller Celanders.

7) I *räkning* hade alla skolornas barn mottagit undervisning, och kan med fog om undervisningen i detta läroämne fällas det omdöme, att densamma numera i allmänhet skötes på ett mera tillfredsställande sätt än förut, och gäller detta i all synnerhet om småskolorna, som så småningom erhållit bättre utbildade lärararinnor. Om också en och annan lärare ännu håller fast vid den åsigten, att hufvudsakligen den mekaniska färdigheten bör uppöfvas, och den hastiga och säkra uträkningen af stora, oftast s. k. obenämnda tal utgör bästa vittnesbördet om räknekunskap, så egnas dock nu i allmänhet vida större uppmärksamhet åt den så nödvändiga redogörelsen, i det man söker att göra räkneöfningarna till hvad de böra vara, verkligt undervisande. Ett isynnerhet i småskolan ofta förekommande misstag är, att man för hastigt går ifrån det enklare och lättfattligare till det svårare, innan det förra ännu af barnen blifvit klart fattadt och begripet. I många folkskolor, der flere klasser måste på en gång undervisas af samme lärare, yppa sig ofta ganska stora svårigheter vid räkneundervisningen, dels emedan räkning måste så ofta förekomma som s. k. tyst öfning, dels därför att i detta läroämne klasserna gärna vilje sönderfalla i flere mindre grupper. I de flesta folkskolorna har under de senaste åren meddelats undervisning i metersystemet, och många skolor finnas, der barnen hafva god kännedom såväl om detta måttssystem som om dess förhållande till det gamla. Nödig åskådningsmateriel för denna undervisning, nemligen metermått (verkliga, icke endast afbildade), har blifvit anskaffad till större delen af folkskolorna. Till den räkneundervisningens utveckling, som försiggått, har lektor Nordlund i Gefle mycket verksamt bidragit icke allenast genom sina utgifna räkneexempelsamlingar, utan äfven genom särskild för lärare och lärarinnor i Gefle af honom anordnad kostnadsfri undervisning och genom föredrag vid läraremöten rörande räkneundervisning och användning af lämplig undervisningsmateriel. Vid undervisning i räkning begagnas i allmänhet räkneexempelsamlingar af Nordlund, Segerstedt, Ohlsson och Clander, Junker och Bäckman samt läroböcker af Siljeström, Bäckman, Nyström, Landgren, Schelin m. fl.

8) Antalet barn, som mottagit undervisning i *geometri och linearteckning*, har så småningom vuxit och utgjorde vid 1881 års inspektioner 18,9 procent af de vid dessa tillfällen närvarande barnen. I åtskilliga skolor bedrivs visserligen denna undervisning på ett ganska tillfredsställande sätt, i andra deremot inskränker den sig till allt för tomma räkneoperationer, som utan åskådning och praktisk

lämpning varder föga förståndsutvecklande och litet fruktbringande. Den undervisning i linearteckning, som förekommer, sker i samband med undervisningen i geometri och är af allra enklaste beskaffenhet. Den för denna undervisning så behöfliga materielen, såsom passare, vinklar, vinkellineal, gradskifva m. m., saknas i de flesta skolor; vanligen finnes den icke ens att tillgå vid svarta taflan att vid undervisningen begagnas af läraren. Godt vore, om dylik materiel kunde tillhållas skolorna till billigt pris, då det på landet ofta är förenadt med stora svårigheter att få lämplig sådan tillverkad. Vid undervisning i geometri följes vanligen Lagerhamns, Siljeströms, Bäckmans eller Cederschölds lärobok.

9) I *skrifning* hade alla i skola intagna barn erhållit mer eller mindre tillfredsställande undervisning. Då skrifningen allt för ofta och uteslutande måste skötas såsom s. k. tyst öfning i skolor, der flere klasser samtidigt undervisas af samme lärare, kan icke önskvärd framgång och färdighet vinnas. Det nästan ständiga skrifvandet efter föreskrift eller af Meijerbergska och Sandbergiska skrifkurserna gör icke till fyllest, då läraren saknar tillfälle att med behöflig noggrannhet följa och tillse skrifningen. En annan omständighet, som icke befrämjar välskrifningen i skolan, är den, att så många på senare tiden utexaminerade lärare sjelfva skriva en mycket klen stil. Skulle detta vara beroende deraf, att ett eller annat seminarium saknar lämplig lärare i välskrifning, så synes en sådan brist böra undanrödjas, när det är af stor vikt, att skollärarne sjelfva hafva en god stil och kunna meddela barnen nöjaktig undervisning. Icke det minst svåra eller maktpåliggande vid skriföfningarnas skötande är att kunna vänja barnen vid att hålla skrifböckerna fullt snygga, fria från plumpar och kludd. Särdeles vackra välskrifningsprof bruka kunna företes i flere afdelningar af Gefle flickskola, i några gosskolans, i Strömsbro samt i en och annan skola inom de flesta skoldistrikten.

10) I *frihandsteckning*, öfvad af 60,8 procent af de vid inspektionerna närvarande barnen, undervisas numera i inspektionsområdets flesta skolor, och följes dervid nästan uteslutande den Stuhlmannska metoden, om hvilken lärarepersonalen haft tillfälle taga kännedom under en för densamma på Gefleborgs läns landtings bekostnad år 1879 anordnad öfningskurs, i hvilken 30 lärare och lärarinnor från Gefle och Gestriklands kontrakt deltog. Teckningsundervisningen omfattas med stort intresse af barnen och äfven af en del föräldrar. En svårighet, som ofta yppar sig såväl vid tecknings- som vid skriföfningar, är att åt barnen få behöfliga böcker. Ganska vackra teckningsprof förevisades vid senast hållna inspektioner i flere skolor.

11) *Sång* öfvades i nästan alla skolor. Liksom flere olika undervisningssätt användes, vunnos också mer eller mindre tillfredsställande resultat. I några skolor hade denna undervisning blifvit skött på ett utmärkt sätt, i andra deremot i följd af bristande förmåga och hög hos läraren mera lamt och med mindre framgång. Åt *tonträffning* torde i många skolor egnas allt för liten uppmärksamhet. Såsom ett framsteg torde böra omnämnas, att på uppmaning psalmsång nu öfvas mer än förut, och att åtskilliga lärare och lärarinnor nu mera icke så ensidigt hålla fast vid inöfning af Sankeys, Palmqvists och andra dylika andliga sånger. Undervisning i sång meddelades för lidet år 87,4 procent af de vid inspektionerna närvarande barnen. Till ledning vid sångöfningarna finnas i många skolor orgelharmonier. Sångböcker af Sandberg, Josephson, Norlén, Cronhamn m. fl. användas vid undervisningen och dessutom en och annan uteslutande andlig sångbok.

12) I *gymnastik* hade 61,1 procent af de vid inspektionerna närvarande barnen *såtnjutit* undervisning, hvilken dock i ett stort antal skolor syntes vara omfattad med ett mycket litet intresse. Detta torde förorsakas af flere omständigheter; dels uppbäres ej gymnastikundervisningen af folkets förtroende och belåtenhet, dels sakna lärarne hög och lust och anse gymnastiköfningar vara mindre behöfliga för landtbarn, dels verkar bristen på lämpliga lokaler och hjälpmedel ingalunda sporrande och lifvande utan snarare nedtyngande och för-lamande. Af många lärare har den tanken uttalats, att gymnastiköfningarna skule företagas med större lust och fröjd hos både lärare och barn, om licke den handledning, som på föreskrift af gymnastikinspektören allmänt begagnas, just vore lämpad att »stråka ut» både lärare och lärjungar. Endast i några få skolor förekom *vapenöfning*; också endast ett fåtal är försedt med gevär. I de flesta skolorna finnes Nyblæi handledning i gymnastik och vapenöfning.

13) Undervisning i *trädgårdsskötsel och trädplantering* förekom visserligen vid 38 skolor och meddelades 11,7 procent af de vid inspektionerna närvarande barnen, men stod i allmänhet på en mycket låg ståndpunkt och inskränkte sig vid de flesta skolorna till plantering af hvarjehanda köketrädgårdsväxter, under det att den viktigare delen, plantering och skötsel af träd och buskar, nästan helt och hållet sattes å sido. Särskilda för undervisningen *afsedda trädgårdsländ* finnas anordnade vid 40 skolor, af hvilka 12 tillhöra Ofvansjö och 9 Thorsåkers skoldistrikt. Under inspektionsperioden hafva 10 nya skolträdgårdar tillkommit, och finnes nu åtminstone någon sådan i hvarje skoldistrikt. Anläggning af sådana trädgårdar uppmuntras af länets hushållningssällskap genom anslag dels till första anordningen, dels

ill inköp af buskar och träd. Till ledning och hjälp vid undervisningen finnas i åtskilliga skolor böcker om trädgårdsskötsel af Ene- roth, Ekström och Lindgren.

14) *Slöjdundervisning* meddelades under förlidna året 78 gossar och 607 flickor eller 12,1 procent af det vid inspektionerna närvarande barnantalet. För flickornas undervisning funnos särskilda slöjdskolor inrättade i Gefle, i Valbo vid Mackmyra bruk, i Ugglebo vid Brattfors bruk och i Högbo vid Sandvikens bruk; vid dessa skolor voro sex slöjdlärarinnor anställda. Slöjdundervisningen meddelades för öfrigt i åtskilliga skolor af lärarinnorna i de vanliga läroämnena. Slöjdundervisning för gossar hade mera tillfälligt förekommit i några få skolor och endast i Valbo vid Ludvigsbergs och Forsbacka skolor och i Ugglebo vid Brattfors skola blifvit något fastare och efter bestämd plan ordnad. Genom att i skoldistriktet utskicka slöjdundervisare och i Gefle för skollärare anordna undervisningskurser i slöjd samt genom anslag till slöjdlokalers inredning, slöjdlärares aflöning och inköp af slöjdverktyg har hushållningssällskapet i åtskilliga år sökt verka för slöjdundervisningens befrämjande. År 1880 deltog 22 och 1881 14 lärare från Gefle och Gestriklands kontrakt i de nämnda slöjdkurserna. Frågan om slöjdundervisningens lämpliga ordnande är utan tvifvel ganska svår att lösa; men skall af denna undervisning ernås ett godt resultat, torde vara nödigt att ej allt för mycket fastkedja densamma vid folkskolan och dess lärare utan anordna särskilda slöjdskolor, som till undervisning kunde mottaga barn från flere traktens folkskolor, vid hvilka ej finnas lärare, som ega lust och förmåga att sjelfva öfvertaga slöjdundervisningen. Den stora mängden af Gestriklands befolkning synes icke uppfatta slöjdundervisningens vikt och betydelse.

VII. Skolförhören.

Förhör i skolorna hållas regelbundet åtminstone en gång hvarje år inom alla skoldistrikt. I de flyttande skolor, der läsestationerna icke äro allt för aflägsna från hvarandra, hållas s. k. *roteförhör* i allmänhet två gånger i månaden. De föreskrifna *förhören med barn, som icke besöka skolan, utan erhålla undervisning i hemmen*, förekomma icke, utan varda de få barn, som icke begagna skolundervisning, i allmänhet endast vid husförhör underkastade någon pröfning af deras insigter. *Afgångspröfning* har icke ännu, oaktadt erinran derom skett, i alla skoldistriktet blifvit på lämpligt sätt anordnad. Vid års- eller terminsexamina utdelas i allmänhet några små *belöningar för utmärk-*

tare flit och godt uppförande. Till uppmuntran af flitig skolgång har länets landsting under en följd af år anslagit 1,500 kronor, hvilka medel användas till insättningar i lifranteanstalt för barn, som synnerligen ordentligt besökt skolan och ådagalagt flit och godt uppförande.

VII. Lärarne.

Den inom inspektionsområdet tjänstgörande *lärarepersonalen* utgjorde förlidet år ett antal af 192, nemligen 70 *lärare* och 122 *lärarinnor*. Af dessa tjänstgjorde 60 *lärare* och 38 *lärarinnor* vid *folkskolor*, 6 *lärare* och 16 *lärarinnor* vid *mindre skolor*, 2 *lärare* och 62 *lärarinnor* vid *småskolor* och 2 *lärare* och 6 *lärarinnor* vid *slöjdskolor*. Under de senast tilländalupna fem åren har *lärarepersonalens* antal vuxit med 36. *De examinerade lärarnes och lärarinnornas* antal har ökats under samma tid med 25. Den vid mindre skolor och småskolor tjänstgörande *lärarepersonalen* hade, med undantag af två, *genomgått kurs vid anstalt för småskolelärares bildande*. Endast 14 af denna *lärarepersonal*, utgörande ett antal af 86, sakna ännu sådant be yg, Kongl. Kungörelserna den 11 Januari 1878 och den 21 Mars 1881 föreskrifva såsom villkor för åtnjutande af högre lönetillskott af allmänna medel. Åtminstone hälften af dessa 14 kan när som helst erhålla sådant intyg. Många bland de dugligare småskolelärarinnorna hafva utgått från länets seminarium för bildande af lärarinnor. Af de vid folkskolan tjänstgörande 60 *lärarne* och 38 *lärarinnorna* voro endast 45 *lärare* och 15 *lärarinnor* *ordinarie*; alla öfriga tillsatta på *förordnande*. Största missförhållandet i detta hänseende eger rum i Gefle, der af 10 examinerade *lärare* och 15 examinerade *lärarinnor* endast 4 *lärare* och 1 *lärarinna* äro *ordinarie*. Ändring till ett bättre bör dock snart kunna väntas, då förberedande åtgärder dertill redan äro vidtagna. En folkskolelärare är tillika prest, tio innehafva klockaretjänster och fyra föreståndareplatser vid postanstalter.

Vidkommande *det sätt, hvarpå denna lärarepersonal fullgjort sina vigtiga åligganden*, kan med fullt skäl lemnas det vitsordet, att i allmänhet förmärkts en aktningssvärd sträfvan att med trohet och nit sköta det ansvarsfulla kallet, om också stundom ett redbart arbete krönts med ringa framgång i följd af bristande förmåga eller andra missgynnande omständigheter. Naturligt är, att stor olikhet i afseende på duglighet, förmåga och insigter samt äfven beträffande allvar och nit råder bland en sådan mängd af *lärare* och *lärarinnor*; men

lyckligt är, att under en sådan ojemnhet mera svårartade anledningar till anmärkning högst sällan förekommit. Under senare delen af inspektionsperioden har dock en lärare i anledning af ovärdigt och förgelseväckande lefverne måst anmälas först till varning inför skolrådet och derefter till afsättning, och en lärare i följd af försumlighet vid undervisningen blifvit anmäld hos vederbörande skolråd att härför erhålla vederbörlig tillrättavisning. Ganska många torde den anmärkningen kunna gälla, att de allt för litet beakta *den uppfostrande sidan* af skolans verksamhet och allt för ensidigt anse skolan såsom endast *undervisningsanstalt*. Ett synnerligt viktigt villkor för fortvaron af duglighet och nit hos läraren och för möjligheten att sköta lärarekallet med fröjd och icke med suckan, hvaraf framgång i skolan så väsentligt beror, är en för hans ställning tillräcklig aflöning, som befriar från ständiga näringsbekymmer och från tärande oro för framtiden. Detta villkor tillfredsställes ingalunda för närvarande; men hög tid är, att till skolans bästa i detta hänseende något göres, som för öfrigt också kräves af billighet och rättvisa mot lärarepersonalen. Behovet af lärarekrafter är i allmänhet lätt att fylla till höstterminerna i anledning af nyligen hållna afgangsexamina vid seminarierna, men är deremot ofta rätt svårt att tillfredsställa vid början och under loppet af vårterminerna.

För *lärarebildningen* söker länets landsting att verka dels genom att underhålla ett seminarium för bildande af småskolelärarinnor, dels genom medels anslående till räntefria lån åt lärare- och lärarinneelever vid något statens folkskolelärareseminarium, hvilka tillhöra länet och vilja förbinda sig att en viss tid tjenstgöra vid skolor inom länet, dels genom anslag till understöd åt lärare för deltagande i lärokurser af olika slag, dels ock genom medels beviljande till *hjälp* för lärarepersonalen att bevista de läraremöten, som af länets folkskoleinspektörer anordnas.

Sådana *läraremöten*, som det åligger folkskoleinspektören att sammankalla och leda, höllos under inspektionsperioden på skilda platser inom inspektionsområdet till ett antal af 14, och bevistades de i medeltal af 26 lärare och lärarinnor. Mötena voro så ordnade, att större delen af lärarepersonalen hade tillfälle att i dem delta tre gånger under de senast gångna fem åren. De pågingo stundom en, stundom två dagar, och upptogs tiden dels af läseprof, dels af meddelanden och öfverläggningar rörande undervisningen och densammans ordnande i olika slag af skolor, hvarvid åt normalplanens tillämpning egnades särskild uppmärksamhet. Åren 1878 och 1881, då inga dylika möten förekommo, höllos i stället med understöd af landstingsmedel *länsläraremöten*, det förra i Hudiksvall, ordnad af

folkskoleinspektören i Helsingland, det senare i Gefle, anordnad af folkskoleinspektören i Gestrikland. Hvaradera af dessa möten pågick i två dagar och var besökt af ett stort antal lärare och lärarinnor i länet, det senast hållna af icke mindre än 134 lärare och lärarinnor från Gestrikland och 102 lärare och lärarinnor från Helsingland, hvarförutom 90 andra för skolan intresserade personer deri deltog. Vid dessa möten hafva hållits föredrag och läseprof jemte uppvisningar i sång och gymnastik. För öfrigt har tiden upptagits af öfverläggningar rörande åtskilliga skolans angelägenheter. Vid mötet i Gefle var en *utställning* af arbetsprof i teckning, räkning och slöjd från Gestriklands skolor anordnad, hvarjemte en del skolmateriel och en hel mängd vackra slöjdprof från den då pågående slöjdundervisningskursen för länets lärare också voro utställda.

I några delar af inspektionsområdet hafva på senare tiden framträdtt yttringar af en pågående agitation mot lärarinnors anställning tid folkskolor, i hvilka både gossar och flickor undervisas, i anledning af deras förmenta oduglighet att sköta dylika skolor. Många års iakttagelser gifva dock vid handen, att anledning till anmärkning beträffande undervisning och tukt i dylika skolor ingalunda förekommer oftare, då de förestås af lärarinnor, än då de skötas af lärare.

IX. Anteckningsböckerna.

I alla skolor funnos *dagböcker*; *examenskataloger* saknades endast i Gefle småskolor. De flesta skolorna hafva under inspektionsperioden blifvit försedda med *matrikel* eller *hufvudbok*, som tillika utgör den förteckning på skolpligtiga barn, hvilken bör lemnas till hvarje skola, och hafva flere skolrådsordförande och lärare uttalat sin belåtenhet med denna matrikelupplaga. I nästan alla skoldistrikt föres *gemensam hufvudbok*, i hvilken distriktets alla skolpligtiga barn år efter år införas, och ur hvilken efter vidtagen jämförelse med kyrkoboken utdrag göres för hvarje särskildt skolområde inom distriktet. I hufvudboken införas för hvarje år ur de särskilda skolornas matriklar uppgifter om skolgång m. m. I Gefle folkskolor äro barnen försedda med s. k. *anmärkningsböcker*, i hvilka för hvarje vecka antecknas betyg om uppförande och flit. I skolor inom åtskilliga skoldistrikt hafva barnen på senaste tiden erhållit *betygsböcker*, i hvilka deras examensbetyg år efter år eller terminn efter termin intagas, på det att både barn och föräldrar måtte få kännedom om de gifna betygen, och deltagandet för skolan från föräldrarnes sida derigenom hållas

mera vaket. Ordentligt förda och fullständiga *inventariiförteckningar* fattades ännu i många skolor. Om skolornas anteckningsböcker kan i allmänhet sägas, att de varit ganska ordentligt förda; men prof af ett motsatt förhållande saknades dess värre icke fullständigt.

X. Skolmaterielen.

Beträffande såväl den egentliga *undervisningsmaterielen* som *öfrig skolmateriel*, såsom skolbord och annat dylikt, egde ett icke obetydligt framåtskridande rum under nu gångna inspektionsperiod. Högst få skolor äro i saknad af den behöfligaste undervisningsmaterielen, åtskilliga skolor inom nästan hvarje skoldistrikt äro i detta hänseende väl och rikligt försedda. I de flesta skolorna finnas för den första undervisningen Sandbergs bilderark, bibliska tafflor, lösa bokstäfver på små pappakifvor eller läsestafvar och räkneram för undervisningen; inom folkskolans område läsebok för folkskolan i tillräckligt antal exemplar, större väggkartor öfver Gestrikland, Sverige och Norge, Europa, Palestina och jordklotet, väggtaflor öfver människokroppen och djurriket, räknekub, åskådningmateriel för metersystemets inlärande, stereometriiska figurer, Stuhlmanns tafflor för undervisning i teckning m. m. Många skolor ega dessutom helbiblar eller nya testamenten, psalmböcker, läseböcker af Berlin, mineralsamling, skiffertaflor, räknestafvar, Nordlunds räkneexempelsamling, Siljeströms räknebok och exempelsamling, Junkers räknetabeller, Siljeströms lärobok i geometri, orgelharmonium m. m. I några skolor finnas tellurium och annan dyrbarare materiel, såsom afbildningar i pappersmassa af människans öga, öra, hjerta och andra kroppsdelar, fysiska apparater m. m. Inspektionsområdets skolor egde vid förslidet års slut 4,230 ex. af läsebok för folkskolan; i Hedesunda, Ofvansjö och Högbo skoldistrikt äro skolbarnen ålagda att köpa nämnda bok, hvilken der hålles endast de allra fattigaste barnen till handa på skolkassans bekostnad. Med orgelharmonier voro 60 skolor försedda. I de flesta skoldistrikten måste skolbarnens föräldrar åt dem anskaffa griffeltaflor, skrifpapper, bläckhorn och bläck, och föranledas häraf många olägenheter och hinder för undervisningens jemna och oafbrutna fortgång. Läseböcker för de första innanläsningsöfningarna och läroböcker hållas i allmänhet icke af skolkassorna utom för de fattigaste barnen. Synnerligen godt och för undervisningen välgörande är, att den genom Kongl. Ecklesiastikdepartementets försorg utgifna undervisningsmaterielen finnes att tillgå för det bestämda, jämförelsevis billiga priset. Önskligt vore dock, att priset något ytterligare nedsattes åtminstone

å de fysiska apparaterna, väggtafeln öfver Sveriges mått och vigter efter metrisk systemet, taflorna och teckningsböckerna för undervisning i teckning efter Stuhlmanns metod. Nya, för den första åskådningsundervisningen fullt lämpliga taflor äro behöfliga och mycket efterlängtade. Skulle några nya väggtafel öfver djurriket komma att genom departementets försorg utgifvas, torde böra tagas i öfvervägande, huruvida icke skäl vore att inskränka de i bilder framställda djurarternas antal, men i stället söka få de upptagna typerna fullständigare och naturtrognare samt i betydligt större skala afbildade.

Hvad *skolmöblerna* vidkommer, skedde under inspektionsperioden i många skolor ny uppsättning af sådana, som kunna fullt tillfredsställa nutidens fordringar t. ex. i Gefle folkskola för flickor, Mackmyra, Åmots, Öster-Fernebo, Hofors, Hammarby m. fl. skolor. Gefle småskolor sakna fortfarande lämplig skolmateriel liksom ändamålsenliga lokaler. För öfrigt äro högst få skolor, till större delen endast några flyttande skolor i skogstrakter med ett mindre antal barn, i saknad af ändamålsenliga skolbänkar och annan lämplig skolinredning. Inom hela inspektionsområdet funnos i slutet af sistlidna året *ensitsiga bänkar* för 1,930 barn och *tvåsitsiga* för 4,970.

I 20 procent af skolorna kunde skolmaterielen i allmänhet anses vara *god*, i 69 procent *medelmåttig* och i 11 procent *under medelmåttan*.

XI. Skollokaler.

Åt angelägenheten att skaffa skolorna *tjenliga lokaler* egnades äfven under nu gångna inspektionsperiod stor uppmärksamhet, och gjordes för detta ändamål af nästan alla skoldistrikten ganska betydliga uppoffringar. Under dessa fem åren upplåtos till begagnande 19 nya skolhus med 38 större och mindre lärosalar. Såsom de förnämsta och för ändamålet lämpligaste bland dessa nya skolhus må särskildt omnämnas flickskolehuset i Gefle samt skolhusen vid Johannislöt (Valbo skoldistrikt), Åmots bruk (Åmot), Grönsinka och Stålbo (Öster-Fernebo), Hofors och Hästbo (Thorsåker), Hammarby och Norrberg (Ofvansjö) och vid Hamrånge kyrka. Af de år 1881 använda skollokaler kunna 41 procent anses *goda*, 35 procent *medelmåttiga* och 24 procent *under medelmåttan*. Af skoldistrikten eller enskilda personer för skolans ändamål uppbyggda och upplåtna skolhus funnos vid förlidet års slut till ett antal af 113 med 168 skollokaler.

Från och med år 1867 till och med 1881, d. v. s. under 15 år hade i Gefle och Gestriklands kontrakt bygts 72 skolhus med 120

lärosalar. Utom dessa begagnades äfven under sista inspektionsperioden flere förhyrda och några få tillfälligt och turvis upplåtna skollokaler, och utgjorde under sistlidna året antalet af de förra 20 och af de senare 10. De tillfälligt upplåtna voro i allmänhet mycket bristfälliga och olämpliga, men förekommo ock endast i några små skogarotar med flyttande skolor och ringa barnantal. Bland de förhyrda lokalerna funnos deremot åtskilliga, hvilka voro ganska ändamålsenliga. De hyrda eller tillfälligt upplåtna skollokalernas antal utgjorde förlidet år 18 procent af skolrummens hela antal. I afseende på skollokalernas utrymme må meddelas, att förlidet år hvarje i skola inskrifvet barn i Gefle erhöi i medeltal 204 kubikfot och i skoldistriktet på landet 193 kubikfot. Endast skenbart visar sig förhållandet vara sämre i skolorna på landet än i staden. I verkligheten förhåller det sig helt annorlunda, och beror detta deraf, att för omkring två tredjedelar af skolbarnen på landet läsningen är så ordnad, att undervisning meddelas afdelningsvis på olika tider, och sålunda de i skola enligt läroplan på en gång närvarande barnen äro vida fåtaligare än de inskrifna; i Gefle deremot undervisas barnen i allmänhet samtidigt och endast en mindre del i afdelningar. Således äro skolrummen på landet i förhållande till de på en gång närvarande barnens antal i allmänhet rymligare än skolsalarne i Gefle stad. Endast i några få enstaka fall torde i skola på landet komma på hvarje barn så liten luftmängd, som i Gefle stads småskolor, der densamma förliden höst uppgick till endast 121 kubikfot. Ett sådant förhållande bör ensamt vara tillräckligt att visa, huru nödvändigt det är, att ändamålsenligare och sundare lokaler med allra första beredas Gefle småskolor och de tre goss-skoleklasser, som för närvarande jemte åtskilliga småskolor äro inrymda i de s. k. läroverksbarackerna, hvilka efter den stora branden år 1869 uppbyggdes för allmänna läroverkets behof. Inom de särskilda skoldistriktet funnos skolhus och skollokaler till nedan nämnda antal: i Gefle 6 skolhus med 28 lärosalar, i Valbo 10 med 14, i Hille 8 med 10, i Ugglebo 15 med 17, i Åmot 6 med 7, i Hedesunda 12 med 13, i Öster-Fernebo 10 med 10, i Årsunda 4 med 6, i Thorsåker 13 med 19, i Ofvansjö 13 med 21, i Högbo 3 med 7, i Järbo 5 med 6 och i Hamrånge 8 med 10. Under byggnad äro för närvarande två skolhus, nemligen ett i Ugglebo och ett i Järbo. Nya skolhus äro dessutom synnerligen väl behöfliga för Gefle småskolor och för några mindre skolor och småskolor i Valbo, Ugglebo, Öster-Fernebo, Högbo och Hamrånge. De nya normalritningarna tjena väl numera till ledning vid nybyggnad af skolhus, men följas högst sällan synnerligen noga. Ofta måste erinras om den genom Kongl. Cirkuläret den 7 December 1877 veder-

börande ålagda skyldigheten att, innan folkskolebyggnad uppföres, lemna folkskoleinspektören tillfälle att öfver lokalernas lämplighet för sitt ändamål afgifva yttrande. För öfrigt inträffar ock, att intet afseende fästes vid gjorda anmärkningar, utan att skolhus uppföres med bibehållande af de påpekade bristerna och olägenheterna, — ett förhållande, som inspektören icke kan förekomma, då han är förhindrad att i tid derom göra anmälan hos vederbörande Domkapitel, enär det icke enligt författning åligger skolråds eller kyrkostämmas ordförande att meddela inspektören det beslut, som fattats i anledning af hans framställda anmärkningar.

De två anmälningar om missförhållanden, som under femårsperioden gjorts till Domkapitlet, hafva båda afsett skolhusbyggnader i Ugglebo skoldistrikt, den ena föranledd af uraktlåtenhet att företaga ritning till skolhusbyggnad, som vid påbörjadt arbete befans otjenlig, den andra af ideligen förnyadt uppskof med uppförande af beslutet skolhusbyggnad. Domkapitlet beifrade med raskhet och kraft de anmälda missförhållandena, i anledning hvaraf arbetet å den påbörjade skolhusbyggnaden måste afbrytas, till dess ny plan med åtskilliga förändringar blifvit i samråd med inspektören uppgjord och antagen, och förberedande åtgärder för det andra skolhusets byggande genast vidtogos.

För *snyggheten* i skollokalerna sörjes i allmänhet ofullständigt och illa; skoldistriktet undandraga sig ofta den kostnad, som uppehållet af behörig snygghet skulle kräfva, och ålägga skolbarnen att utföra den sopning och damning, som kan anses vara alldeles nödvändig. Huru litet tillfredsställande en sådan städning är, derom bära allt för många skolrum ett ojäfaktigt vittnesbörd. De till skolråd många gånger gifna erinringarna om daglig noggrann städning i skollokalerna och deras skurning en gång i månaden hafva dess värre icke sällan visat sig alldeles fruktlösa; somligstades har väl dock någon förbättring härutinnan inträdt. *Luftvexlingen* är i de flesta skollokalerna mycket ofullständig och litet tillfredsställande. I högst få skolhus, bland dessa de i Gefle nybyggda, äro särskilda anordningar för åstadkommande af god luftvexling vidtagna; icke ens i hlla finnas s. k. ventilrutor anbragta i fönstren. Allmogen insår icke aeller behovet af luftombyte, utan finner det ofta lämpligt och med god hushållning öfverensstämmande att fastspika fönsterbågarne och kan stundom förbrå läraren, att han släpper ut en dyrköpt värme genom att under raststunden öppna en ventil eller ett fönster.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Den *tillsyn öfver skolorna*, som enligt Kongl. Folkskolestadgan åligger skolråden, utöfvas i allmänhet på ett mycket lamt sätt, och hafva skolrådsordförandena dervid oftast ingen eller åtminstone mycket liten hjälp att påräkna af öfrige skolrådsledamöter, hvilka ganska ofta icke infinna sig i vederbörande skola ens vid inskrifningar, examina och dylika tillfällen, utan vanligen inskränka sina besök till sådana tillfällen, då någon ekonomisk fråga, t. ex. rörande reparationer, inköp af ved o. a. d., skall afhandlas. För *tillsyn öfver skolgången* inom mindre områden enligt Kongl. Cirkuläret den 15 Oktober 1869 utsedde *tillsyningsmän* finnas visserligen tillsatta, men synas de fleste dels försumma, dels med ovilja utföra det dem gifna uppdraget, hvarför ock den åsyftade tillsynen mångenstädes saknar all betydelse och verkan. Under sådana förhållanden är det godt kunna vitsorda, att framgången i skolans arbete visat sig vara mindre beroende af den bristande tillsynen. Illa vore ock i sanning, om ej ädlare och bättre drifkrafter till troget och nitiskt arbete verkade än en tillsyn, som i allmänhet utöfvas lamt och ofullständigt, men hvilken rätt skött skulle kunna såsom uppmuntrande och stödjande uträtta mycket godt. Ofta höras lärare och lärarinnor klaga deröfver, att skolrådsledamöterna sällan besöka skolorna och lemna behöfligt stöd och uppmuntran.

Om ock *skolrådets ordförande* i somliga skoldistrikt vanligen ej besöka skolorna oftare än vid årsexamina, så må om andra villigt och tacksamt erkännas, att de såväl genom oftare återkommande skolbesök som genom lifligt deltagande i och för skolans angelägenheter ådagalägga ett allvarligt och verksamt nit för folkupplysningen.

XIII. Kostnaden för skolväsendet.

År 1880, det senaste, för hvilket uppgifter äro inkomna, uppgingo *omkostnaderna för skolväsendet* i Gefle och Gestriklands kontrakt till ett belopp af 238,719 kr. 16 öre. Af dessa hade utgått till *lärarepersonalens aflöning* 124,348 kr. 59 öre, till *skollokaler och inventarier* 95,129 kr. 17 öre, till *undervisningsmateriel* 4,100 kr. 20 öre och till *öfriga behof* 15,141 kr. 20 öre. *Tillskott af allmänna medel* för lärarepersonalens aflöning hade af skoldistriktens uppburits till ett belopp af 48,712 kr. 91 öre. Med undantag af de utgifter, som gjorts för skollokaler och inventarier, och i afseende på hvilka med nu

tillgängliga uppgifter ingen tillförlitlig jämförelse kan anställas, enär de ofta utgöras af hvarje särskild skolrote och då icke ens i skolkassornas räkenskaper finnas upptagna, utgjorde alla öfriga omkostnader i medeltal 14 kr. 55 öre för hvarje skolpliktigt barn, men vexlade dessa utgifter inom skoldistriktet ganska betydligt, så att medeltalet i Gefle uppgick till 15 kr. 90 öre, Valbo 15 kr. 62 öre, Hille 12 kr. 87 öre, Ugglebo 12 kr. 10 öre, Åmot 13 kr. 79 öre. Hedesunda 9 kr. 67 öre, Öster-Fernebo 16 kr. 44 öre, Årsunda 15 kr. 38 öre, Thorsåker 14 kr. 18 öre, Ofvansjö 17 kr. 44 öre, Högbo 12 kr. 79 öre, Järbo 12 kr. 90 öre och Hamrånge 13 kr. 82 öre. På hvarje person inom de båda kontrakten belöpte sig dessa utgifter i medeltal med 2 kr. 17 öre.

Skolkassornas *behållning* utgjorde vid 1880 års slut 6,620 kr. 27 öre. Återstående *amorteringslån* för skolhusbyggnader funnos till ett belopp af 255,527 kr. 21 öre. *Donationer* till skolorna lemnade en årlig afkomst af 5,056 kr. 89 öre.

Af här lemnade redogörelse för skolväsendet i Gefle och Gestriklands kontrakt, dess tillstånd och behof, torde framgå, att äfven nu tilläandagångna inspektionsperiod utmärkes af en ganska aktningavärd utveckling, ehuru visserligen många ännu återstående brister fortfarande påkalla oafslätlig uppmärksamhet och verksam sträfvan till fortsatta framsteg. Endast i några spridda drag har den lemnade berättelsen kunnat redogöra för skolornas utveckling. Dervid framträder kanske någorlunda tydligt och klart, hvad som blifvit gjordt att förbättra de yttre villkoren för meddelandet af tillfredsställande undervisning åt skoldistriktens skolpliktiga barn. Tillståndet med hänsyn till skolans inre lif låter sig deremot i allmänhet icke så lätt framställas i en dylik berättelse, som i ganska vidsträckt mån måste begagna siffror för att beteckna framåtskridande eller tillbakagående. Den utveckling, som här ofvan kunnat anmäljas, berör dock dess bättre icke endast de yttre villkoren för skolans verksamhet utan ock hennes inre lif, tack vare lärarepersonalens i allmänhet trogna och nitiska, ofta också insigtsfulla arbete. Under sådant förhållande kunna med skäl hysas de bästa förhoppningar om skolans fortsatta framgångsrika verksamhet för sitt höga mål att fostra slägte efter slägte till gudsfruktan och sedlighet, insigt och duglighet.

Gefle i Februari 1882.

Gustaf Insulander,
folkskoleinspektör.

VI.

Helsingland.

Detta inspektionsområde omfattar provinsen Helsingland (utom den till Jemtlands län hörande Ytter-Hogdals socken) samt den del af Orsa Finmark i Dalarne, som hörer till Gefleborgs län och Upsala stift. Det innefattar fyra kontrakt, nämligen Helsinglands Östra, Vestra Nedre, Vestra Öfre och Norra kontrakt med tillsammans 39 skoldistrikt. Städerna Söderhamn och Hudiksvall oberäknade är det blott 7 af dessa, hvilkas areal understiger 1 kvadratmil. De flesta utgöra 3 eller derutöfver, och 10 hafva ett ytinnehåll af mer än 6 kvadratmil. Bland dessa torde särskildt böra framhållas: Ramsjö med 9, Ljusdal med närmare 10, Färila med 11 och Los med 12 kvadratmils areal. Hela distriktets folkmängd, som den 1 Januari 1877 utgjorde 104,700 personer, steg den 1 Januari 1881 till 116,365 personer, men sjönk under 1881 åter betydligt, så att den vid periodens slut utgjorde blott 113,533 personer. Denna betydliga minskning i folkmängd under blott ett år torde finna sin förklaring dels i en mängd utflyttningar, till ej ringa del för att emigrera till Amerika (mestadels en följd af minskad arbetsförtjenst), dels ock i en ovanligt stor dödlighet. Emellertid öfverstiger den nuvarande folknummern den vid 1876 års slut med 8,833 personer.

Emedan undertecknad under en resa vid påsktiden i fjol häftigt insjuknade i en svårartad och genom flere recidiver förlängd tyfoidfeber, urständsattes jag att under året inspektera en stor del skolor, som voro i turen. Visserligen utförde den tillförordnade vikarien, kyrkoherden L. Fredborg, efter sommarferiernas slut i skolorna under September och Oktober åtskilliga inspektioner, tills undertecknad den 1 November åter kunde inträda i tjänstgöring. Men dels kunde ej så många medhinnas, dels lämpade sig i allmänhet ej att

dervid få särskildt de skolor inspekterade, hvilka under en jämförelsevis längre tid saknat inspektion. Till följd häraf förete tabellerna för åtskilliga skolor ett jämförelsevis äldre datum.

Som en utförlig teckning af alla till folkskoleväsendet härstädes hörande förhållanden i den senast afgifna berättelsen blifvit meddelad, torde jag, under hänvisning till hvad der blifvit sagdt, nu kunna fatta mig kortare och öfver hufvud taget inskränka mig till en framställning af den utveckling, Helsinglands folkskoleväsende under de sist förlidna fem åren förete. I och för en oafbruten jämförelse med tillståndet vid 1876 års slut följes ungefär samma uppställning som i den senast afgifna berättelsen.

I. Undervisningsanstalterna.

A. De nuvarande *offentliga*, folkskoleväsendet tillhörande undervisningsanstalterna äro af fem slag, nämligen: egentliga *småskolor* *mindre skolor*, egentliga *folkskolor*, *fortsättningsskolor* samt en *högre folkskola*. För fortsättningsskolan redogöres i lämpligt sammanhang längre ned; åt högre folkskolan egnas ett särskildt kapitel.

Förhållandet mellan det nuvarande antalet småskolor, mindre skolor och folkskolor och antalet samma slag undervisningsanstalter vid 1876 års slut framgår af nedanstående tabell (A).

Tab. A. Antalet folkskolor, mindre skolor och småskolor 1876 och 1881.

Kontrakt.	Folkskolor.		Mindre skolor.		Småskolor.		Summa skolor af alla slag.	
	Fasta.	Flyt- tande.	Fasta.	Flyt- tande.	Fasta.	Flyt- tande.		
Östra.....	1876	18	4	4	6	9	8	49
	1881	23	2	7	2	17	10	61
Vestra Nedre.....	1876	15	5	1	13	2	7	43
	1881	25	2	6	9	2	12	56
Vestra Öfre.....	1876	5	5	1	25	1	1	38
	1881	10	3	8	21	—	2	44
Norra.....	1876	18	9	9	23	2	4	65
	1881	26	6	14	25	6	5	82
Hela inspektionsområdet.	1876	56	23	15	67	14	20	195
	1881	84	13	35	57	25	29	243

Inom hela inspektionsområdet funnos således vid 1881 års slut 37 folkskolor, hvaraf 84 fasta och 13 flyttande; 92 mindre skolor, hvaraf 35 fasta och 57 flyttande samt 54 småskolor, hvaraf 25 fasta och 29 flyttande, således tillsammans 243 skolor af alla slag. Då vid 1876 års slut funnos 79 folkskolor, 82 mindre skolor och 34 småskolor, hafva således under sistförflutna femårsperiod folkskolornas antal ökats med 18, mindre skolornas med 10 och småskolornas med 20 eller tillsammans 48 nya skolor. Räkna man enskola för hvarje lärarekraft, stiger denna tillökning till 52. Dessutom voro vid 1881 års slut ytterligare 6 nya skolor beslutade, som dock ej under året hunno träda i verksamhet. Af de 48 nya skolorna komma 12 på Östra, 13 på Vestra Nedre, 6 på Vestra Öfre och 17 på Norra kontraktet. Under femårsperioden 1872—76 utgjorde tillökningen 29 skolor. Sedan 1872 års början eller under de sista 10 åren hafva således ej mindre än 77 nya skolor blifvit inrättade i Helsingland. Dessa siffror äro onekligen ett vackert bevis på den offervillighet, hvarmed kommunerna sökt att tillgodose den allmänna folkundervisningens kraf. Också torde det närvarande behovet i afseende på undervisningsanstalternas antal nu på få undantag när vara i det närmaste fylldt.

Bland de skoldistrikt, i hvilka nya skolor under sista perioden blifvit inrättade, torde särskildt böra framhållas: Söderala (4), Söderhamn (efter beräkning af en skola för hvarje lärare 5), Norrala (2), Bollnäs (7), Arbrå (2), Ofvånåker (4), Jerfsö (3), Ljusdal (2), Färla (2), Hudiksvall (efter samma beräkning som i Söderhamn 2), Delsbo (2) Forsa (3), Njutånger (2) och Bjuråker (2).

Upprättandet af dessa många nya skolor har flerstädes nödvändiggjorts af den snabba tillökningen i folkmängd och antal skolpligtiga barn, men på ännu flere ställen har det föranledts dels af behovet att minska det i flere skolor allt för stora lärjungeantalet, dels af sträfvandet att förvandla flyttande skolor till fasta eller att åtminstone så långt möjligt inskränka antalet stationer för den flyttande skolan.

Såsom folkskolan med ledning af normalplanen numera är ordnad i städerna Söderhamn och Hudiksvall, finnas i hvardera staden *tvänne folkskolor med flere lärare*. För öfrigt är blott en mindre skola i Ljusdal så ordnad, att för densamma måst upptagas *tvenne* lärare. Eljest hafva samtliga skolor blott en lärare hvar.

Af de flyttande folkskolorna flyttar numera ingen på mer än *två stationer*. Af de flyttande mindre skolorna flytta 7 och af småskolorna afvenledes 7 eller tillsammans 14 skolor på *tre* stationer. För några af dessa torde genom anställande af flere lärare antalet stationer kunna ytterligare minskas. Några, som flytta mellan smärre enstaka byar

eller gårdar i de vidsträckta skogstrakterna, torde deremot ännu länge komma att flytta på tre stationer.

I föregående berättelse är vidlyftigt ordadt om orsakerna till det stora antalet mindre skolor. Detta är ännu i det närmaste lika stort som antalet egentliga folkskolor. De lokala förhållanden, som här råda; folkets önskan att hafva skolan så nära som möjligt; det läge, många af de redan under föregående period eller ändå längre tillbaka uppförda skolhusen fått; den mångenstädes rådande föreställningen, att en mindre skola är lika god som en egentlig folkskola, eller att hon åtminstone kan meddela en fullt tillräcklig skolunderbyggnad samt fruktan för de ökade kostnader, som samtliga dessa skolors förvandlande till egentliga folkskolor skulle medföra, och hvilka kostnader nog på åtskilliga håll skulle öfverstiga kommunernas förmåga; samtliga dessa förhållanden torde nog göra, att de mindre skolornas antal i långliga tider kommer att förblifva ganska stort i Helsingland. De äro, dessa mindre skolor — om man så vill — »ett nödvändigt ondt», som dock mångenstädes uträttat ej litet godt och genom kommunernas, landstingets och statens samfälda sträfvanden och omhuldande *bör* kunna blifva allt bättre och gagneligare,

Så långt som lokala och andra förhållanden det medgifva, *bör* emellertid mindre skolors förändring till folkskolor genomföras. Och icke allestädes äro svårigheterna härutinnan lika oöfvervinneliga. Såväl undertecknade som skolrådsordförandenas sträfvande går oafslåeligt i den riktningen, och det har äfven delvis krönts med framgång. Ett glädjande bevis härpå är, att då de mindre skolornas antal ökats med 10, så har folkskolornas antal ökats med 18. I Bollnäs, Ofvanåker och Ljusdal m. fl. socknar hafva flere eller färre mindre skolor under sista perioden blifvit till egentliga folkskolor förändrade. Af de nu befintliga 92 mindre skolorna torde redan under närmaste tiden en och annan komma att sålunda förändras. Bland de socknar, i hvilka en eller flere mindre skolor kunna och böra till egentliga folkskolor förvandlas, må nämnas Jerfsö (som bland 12 skolor ännu har blott *en* egentlig folkskola), Enånger, Norrala, Delsbo, Forsa, Tuna, Bergsjö och Gnarp.

Hvad *småskolorna* angår, så har antalet sådana under sista perioden ökats med 20. Detta är så mycket mer glädjande, som dels folket mångenstädes ej synes förstå småskolans uppgift och gagn och därför ännu är mycket obenäget för denna skolart, dels de redan under föregående tid bestämda skolområdena och uppförda skolhusen mångenstädes lägga stora hinder i vägen för småskolors inrättande. Då man för omkring 15 år sedan började mera fullständigt ordna Helsinglands folkskoleväsende, har man, tyvärr, ej från början utgått från

grundatsen att skilja småskola och folkskola. Man ansåg — såsom ock mestadels är fallet — denna skolart mindre lämplig för Helsingland. Men så förbisåg man ock, att åtskilliga sammanhängande tätare befolkade bygder finnas, der ett sådant skiljande med temlig lätthet och till stor fördel skulle kunnat genomföras. Emellertid torde äfven med den anordning, som nu är orubbligt fastslagen, en och annan småskola ännu kunna åstadkommas. Framhållas bör dock, att äfven der sådan möjlighet förefunnits, har det — såsom t. ex. i Forssa — endast varit med stor ansträngning man lyckats att åt denna skolart vinna burskap.

B. Af de enskilda skolor, som kunna till folkskoleväsendet hänföras, qvarstå f. n. mig veterligen endast en, nemligen baptistskolan i Hudiksvall. De lärarinnor, som under perioden varit vid denna skola anställda, hafva visat sig temligen underhaltiga i begåfning, insigter och skicklighet att undervisa men isynnerhet i förmåga att hålla disciplin. Vid ett af mina besök i nämnda skola befans den senare under all kritik, en den åskädligaste framställning af, huru disciplinen i en skola icke bör vara. Om också förhållandet på senare tiden blifvit något bättre, så är dock högeligen angeläget, att skolrådet i afseende på dylika skolor gör allvar af den rättighet och skyldighet till uppeigt, som Skolstadgan gifver.

Vid tal om enskilda skolor torde de numera nästan i hvarje socken förekommande *söndagsskolorna* äfven böra något omnämnas. Dessa skolor förestås visserligen ofta af personer, som äro kyrkans lära och ordning af hjertat tillgifna och därför ej kunna sägas arbeta i sekterisk och upplösande anda. Men på åtskilliga trakter ligga dessa söndagsskolor i händerna på s. k. Waldenströmare och baptister hvilka för visso icke försumma att starkt färglägga sin undervisning med sådana åskådningar, som för dessa sekter äro utmärkande. Ej sällan hålla ock dessa sin söndagsskola under pågående gudstjenattid och se ej ogera, att hon besökes äfven af ett så stort antal äldre personer som möjligt. Att dessa söndagsskolor sålunda varda en lämplig plantskola för sektens propaganda, ligger i sakens natur. Från myndigheternas sida göres så godt som intet för att hindra en dylik propaganda särskildt bland barnen till lutherska, svenska kyrkan tillhörande föräldrar. Hvilken betydelsefull och betänklig faktor i det kyrkliga och religiösa upplösningsarbetet sådana slags söndagsskolor äro, borde dock vederbörande kunna inse. Om deremot kyrkligt sinnade män eller qvinnor, drifna af sann inre kallelse med tillräcklig kristlig insigt i anspråkslös ödmjukhet och med sinne för barnets naturenliga ställning till det religiösa, egnade sig åt denna söndags-

skoleverksamhet, skulle äfven af densamma ej så ringa välsignelse kunna uppspira.

II. Undervisningslokalerna.

De f. n. befintliga skollokalerna äro af trenne slag: 1) *egna skolhus*, bekostade antingen af skoldistriktet i sin helhet eller efter öfverenskommelse af enskilda skolrotar eller enskilda verk och personer; 2) *förhyrda lokaler*, mestadels lämpligt inredda och med lämpliga skolmöbler försedda; 3) *upplåtna lokaler*, som efter tur tillhandahållas i enskilda gårdar och vanligtvis sakna ändamålsenliga skolmöbler. I hvilket förhållande dessa olika lokaler stå till antalet skolstationer, framgår af nedanstående jämförande tabell (B) för 1876 och 1881.

Tab. B. Undervisningslokaler 1876 och 1881. *)

Kontrakt och år.	Skolstationer.	Egna skolhus		Förhyrda lokaler.	Upplåtna lokaler.
		med 1 lärosal.	med 2 el. flere lärosalar.		
Östra	1876	66	32	2	17
	1881	76	46	4	18
Vestra Nedre	1876	72	42	1	6
	1881	82	52	2	25
Vestra Öfre	1876	79	40	2	3
	1881	78	52	2	14
Norra	1876	107	77	1	2
	1881	123	92	3	19
Hela inspektionsområdet	1876	324	191	6	28
	1881	359	242	11	76

Skolstationernas antal, som 1876 utgjorde 324, är nu 359 och har sålunda under sista perioden vunnit en tillökning af 35. Skolhusens antal, som 1876 var 197, har nu stigit till 253, hvadan under åren 1877—81 ej mindre än 56 nya skolhus blifvit uppförda. Under föregående period, 1872—76, uppfördes 79 skolhus. Sedan början af 1872 eller under de sista 10 åren hafva således ej mindre än 135 nya skol-

*) I ofvanstående tabell är en skolstation beräknad för hvarje skola, då antingen småskola och folkskola eller flere folkskolor arbeta på samma ställe eller i samma lärohus.

hus blifvit uppförda i Helsingland. Dessutom hafva ej så få äldre eller yngre men otillräckliga befunna skolhus blifvit antingen ersatta af helt och hållet nya eller också väsentligen ombyggda eller tillbyggda. Af de nybyggda skolhusen torde minst 50 (de i allmänhet större) representera ett värde af i medeltal minst 8,000 kronor hvarterda, samt omkring 85 (de i allmänhet mindre) ett värde af i medeltal minst 5,000 kronor hvarterda. Detta utgör tillsammans ett värde af minst 825,000 kronor. Till detta belopp kommer ytterligare värdet af alla de nya eller ombyggda skolhus, som trädt i stället för de gamla, samt värdet af alla tillbyggnader och förändringar. Detta kan för det sista årtiondet icke beräknas under 175,000 kronor. Sammanlägges detta belopp med ofvannämnda 825,000 kr., så uppstår en summa af *en million kronor, som måste anses vara nedlagd i skolhusbyggnader här i Helsingland blott under de sista 10 åren.* Visserligen har en betydlig del häraf icke utgått direkt i penningar utan i levererad virke och andra materialier samt i utgjorda dagsverken efter s. k. gångled. Men i alla händelser är värdet af allt detta, särskildt med hänsyn till såväl materialiernas som arbetskrafternas höga värde under denna tid, alldeles icke för högt beräknadt. Det är så mycket mera skäl att i denna berättelse anställa en dylik beräkning, som de allra flesta skolhusen byggts, icke af skoldistriktet i sin helhet (efter allmän fyruk) utan af de särskilda skolområdena (efter andra grunder), eller af enskilda verk och personer, hvilket naturligtvis haft till följd, att *allra största delen af denna summa aldrig varit synlig i församlingarnas skolräkenskaper.* Dessa siffror ådagalägga, hvilka uppoffringar kommuner och enskilde frivilligt ålagt sig för den allmänna folkundervisningens tillgodoseende.

Af de under åren 1877—81 uppförda nya skolhusen torde böra framhållas: folkskolehusen vid Lynäs i Söderala, vid Vesterberg i Hanebo, vid Vexbo, vid Hertsjö och i Utom-Herten i Bollnäs, vid Hansätter i Arbrå, småskolehusen vid Kyrkbyn och Florhed i Mo, i Hanebo, vid Stråttjärä i Skog samt i Hudiksvall (tillika innehållande slöjdskolelokaler). Alla dessa skolhus äro synnerligen ändamålsenliga och förträffliga så till det yttre som till det inre. Af de nya skolhus, som trädt i stället för äldre, må särskildt framhållas det stora folkskolehuset i Söderhamn (med sex lärosalar), folkskolehuset vid Röste i Bollnäs, vid Voxna bruk, vid Sunnanås i Ljusdal, vid kyrkan i Los, vid kyrkan i Tuna, vid kyrkan i Gnarp, vid Edsta i Hög, vid kyrkan i Ramsjö samt vid Hålsjö i Norrbo. Bland delvis om- eller tillbyggda må omnämnas folkskolehusen vid Välje och Sillerbo i Ljusdal, vid Glamsta i Trönö samt vid kyrkan och vid Vestanbäck i Rogsta. Äfven dessa skolhus äro numera fullt ändamålsenliga och goda. Åt-

skilliga nya skolhus äro dessutom beslutade och under byggnad. Sedan de nya normalritningarna utkommo, har man i allmänhet på lofvärdt sätt sökt ställa sig deri gifna anvisningar och mönster till efterrättelse, och föreskriften, att folkskoleinspektören skall, innan skolhus uppföres, sättas i tillfälle att först angående lokalernas lämplighet afgifva yttrande, har, sedan den blifvit känd, iakttagits, och framställda anmärkningar eller gifna anvisningar hafva i allmänhet blifvit efterkomna. Dock finnes äfven bland de under denna period uppförda skolhusen ett eller annat, som ej är fullt så ändamålsenligt och godt, som det kunnat och bort vara.

Det förr så vanliga bruket att låta de flyttande skolorna åtnöja sig med de mer eller mindre otjenliga stugor eller rum, som turvis upplåtos i gårdarne, har under sista perioden blifvit inskränkt. Detta framgår deraf, att antalet »förhyrda lokaler» stigit från 28 till 76, medan deremot antalet blott »upplåtna lokaler» sjunkit från 99 till 23. De för flere eller färre år förhyrda lokalerna äro i allmänhet och särskildt med hänsyn till det merendels ringa barnantal, som i dem undervisas, någorlunda tjenliga. Sämre är det naturligtvis stundom med de upplåtna lokalerna. I Trönö upplåtas sålunda ännu för småskolorna lokaler, som för dessa skolors rätt betydliga barnantal äro långt ifrån tillräckliga. Vid sista inspektionen voro å den närmast kyrkan belägna roten 34 barn instufvade i en stugkammare, som efter kubikinnehåll ej bort lemna rum för mer än 12 å 13. Ej blott här men äfven annorstädes finnas ännu skolrotar, som borde vara försedda med eget skolhus, men ännu hafva blott förhyrd eller upplåten lokal. Om utvecklingen fortgår hädanefter som hittills, torde nog i den närmaste tiden en och annan af dessa blifva försedd med skolhus. Men såväl i Trönö som äfven i Rengsjö har man hittills under allehanda förevändningar enständigt vägrat att göra någonting åt saken.

För *ventileringen* af skolsalarne är i ett och annat skolhus väl sörjdt. I många saknas dock, trots upprepade erinringar, ännu helt och hållet ventileringsmedel. Om värmen i skollokalerna är man i Helsingland mycket rädd, men nödvändigheten af frisk luft inses oftast icke.

Skolmöblerna äro i de allra flesta skolhusen af nyare ändamålsenlig beskaffenhet. De under perioden nyuppförda eller ombyggda skolhusen hafva allmänt blifvit försedda med lämpliga tvåsitsiga skolbänkar. Dessa äro undantagsvis efter kyrkoherden Sandbergs modell, i flere skolhus efter en af undertecknad uppgjord ritning och modell af enklare och billigare beskaffenhet, men i öfriga af en här sedan flere år tillbaka vanlig men i afseende på såväl »differensen» som »distansen» m. m. ej fullt så lämplig form. De gamla olämpliga

Magbänkarne hafva i flere äldre skolhus fått vika för tvåsitsiga skolbänkar, såsom t. ex. i Hudiksvall, der numera nästan alla lärosalar äro försedda med tvåsitsiga bänkar af Sandbergs modell, i skolhuset vid Forsa kyrka m. fl. Ur de skolhus, der de ännu qvarstå, torde de nog inom ej så aflägsen framtid vara alldeles försvunna. Svart taffa saknas nu näppeligen någonstädes, om den ock på några ställen är för liten. Tillräcklig och ändamålsenlig sådan jemte tjenligt kartställ plär dock numera utan svårighet kunna erhållas. Ej lika lätt går det med tjenliga skåp till förvaring af undervisningsmaterielen, hvilken man helst vill se upphängd kring alla väggar, utsatt för sol och dam.

Olämpligheten att, såsom vanligen är fallet, hafva blott ett för gossar och flickor gemensamt *afträde* har ofta framhållits. Vid de nyare skolhusen finnas oftast 2 eller 3 särskilda.

Fullt lämpliga, inhägnade och ordnade *lekplaner* saknas ännu vid flere skolhus, medan man vid andra med ej ringa besvär och kostnad ordnat de oländiga, steniga skogsbackar, å hvilka skolhusen ofta äro belägna.

Då i de förra berättelsen åtföljande tabellerna uppgäfs, att *planteringsland* fanns vid de flesta skolhus, så inneburo mig härom lemnade uppgifter i många fall endast det, att mark till sådant var afstagen och oftast till någon del röjd och odlad. Men för *undervisningen fullt ordnat* planteringsland saknas ännu vid flertalet skolor. Med stora kostnader hafva emellertid sådana under sist gångna period blifvit ordnade vid åtskilliga skolhus, bland andra vid nästan samtliga folkskolehusen i Söderala.

III. Undervisningsmaterielen.

Denna har äfven under sistförflutna period vunnit aktningvärd tillökning i de allra flesta skollokalerna och torde kunna betraktas såsom *god* i flertalet skolor, *medelmåttig* i ett mindre antal och *under medelmåttan* i jmförelsevis ganska få. Vid uppställandet af dessa vitsord hafva i tabellerna samma beräkningsgrunder följts som de i förra berättelsen angifna. För erhållande af nödig undervisningsmateriel möter numera i allmänhet alla inga svårigheter. Också har sådan under åren 1877—81 inköpts för ett sammanlagdt belopp af 27,439 kronor 70 öre eller i medeltal för nära 113 kronor till hvarje skola.

Bland undervisningsmateriel, som behovet påkallar, men somej ännu, åtminstone ej af fullt ändamålsenlig, god beskaffenhet och till billigt pris, står att erhålla, må framhållas bilderark för åskådnings-, tanke- och

talöfningarna i småskolan samt för undervisningen i läran om växterna i folkskolan. Å Sandbergs bilderark äro dels för många, dels alldeles för små bilder å hvarje blad; de äro dock jemförelsevis dyra. De förträffliga djurbilderna af Lehman äro alldeles för dyrbara för att kunna vinna större spridning. Dock finnas de undantagsvis i någon skola. Anderssons väggtaflor öfver vissa växter äro ej lämpliga för folkskolan.

En större god väggharta öfver Helsingland eller ännu hellre öfver hela Gefleborgs län är äfven ett önskningsmål, som undertecknad för landstingets komiterade för folkundervisningen lifligt framställt, men som icke ännu lyckats vinna deras eller landstingets erkännande i handling.

IV. Lärarekrafterna.

De lärare och lärarinnor, som äro anställda vid distriktets skolor, äro med hänsyn till deras utbildning för kallet af trenne slag: 1) sådana som blifvit examinerade vid något af statens folkskolelärare- eller lärarinneseminarier; 2) sådana som blifvit utbildade vid Gefleborgs läns landstingseminarium, vid den med statens fullständiga seminarier förenade kursen för bildning af lärare och lärarinnor vid småskolor eller annan dylik enskild lärokurs; samt 3) sådana som ej ens genomgått någon sådan lärokurs. Af sistnämnda kategori finnas naturligtvis blott undantagsvis några få. Antalet lärare och lärarinnor af dessa olika slag vid slutet af 1876 och slutet af 1881 framgår af nedanstående tabell (C).

Tab. C. Antal lärare och lärarinnor 1876 och 1881.

Kontrakt och år.		Antal exami- nerade		Antal oexaminerade				Summa af alla slag.
				vid landstings- el. småskolesemina- rium utbildade		icke vid något seminarium utbildade		
		Lärare.	Lära- rinnor.	Lärare.	Lära- rinnor.	Lärare.	Lära- rinnor.	
Östra	1876	19	5	9	18	—	—	51
	1881	23	7	10	26	—	—	66
Vestra Nedre	1876	10	10	2	21	—	—	43
	1881	14	13	6	23	—	—	56
Vestra Öfre	1876	10	—	12	16	—	—	38
	1881	13	—	9	23	—	—	45
Norra.....	1876	25	4	11	25	3	1	69
	1881	26	9	8	40	3	—	86
Hela inspektionsområ- det.....	1876	64	19	34	80	3	1	201
	1881	76	29	33	112	3	—	253

Vid slutet af 1876 voro 201 lärare anställda; och vid slutet af 1881 hade deras antal stigit till 253; således under perioden en *tillökning i antalet lärarekrafter af 52*. Då skolornas antal är 243, öfverstiger således lärarekrafternas antal skolornas med 10. Med undantag af en mindre skola i Ljusdal, hvilken, såsom ofvan är nämnt, är så ordnad, att tvenne lärare vid densamma äro anstälde, kommer hela detta öfverskott på städerna Söderhamn och Hudiksvall.

Af de 1876 anställda voro 83 examinerade, 114 utbildade i landstings- eller småskoleseminarium och 4 helt och hållet saknande seminariebildning. Af de nuvarande äro 105 eller 41,1 % examinerade 145 eller 67,7 % utbildade vid landstings- eller småskoleseminarierna samt 3 (lärare) icke utbildade vid något seminarium. Af de sistnämnda är en framstående autodidakt med god läraretalent. En är en rikt begåfvad yngling, som saknar armar, men som i ersättning därför eger förmåga och vana att på ett ledigt sätt begagna ben och fötter, hvilka han brukar lika behändigt som vi våra händer, och utan att det hos barnen framkallar något som helst störande intryck. Med högra foten skrifver han både på svarta taflan, på griffeltafla och med bläck och penna en ganska god handstil, och hans undervisningsskicklighet, inhemtad dels efter god lärares föredöme, dels genom sjelfstudier, är ganska tillfredsställande. Som han brinner af lust att läsa och att undervisa, som han på egen hand förvärfvat sig ett ej ringa kunskapsmått, och som han vid sin undervisning åstadkommer lika goda resultat som mången annan bättre lottad, har jag ej velat motsätta mig hans användande helst som han är anställd vid en aflägsen skogsbygd i sin hemtrakt, Gnarp. Han afhör också i undervisningen vid landstingets seminarium i Bollnäs. Den tredje är en äldre f. d. handlande, som tagit studentexamen, och som på sin kommuns (Jättendals) enträgna begäran tillsvidare blifvit anställd.

År 1876 var lärarinnornas antal på en när lika stort som lärarnes. Nu visar sig en betydlig öfvervigt på lärarinnornas sida. Då de sistnämnda äro 141 eller 56 % af samtliga, äro lärarne blott 112 eller 44 %. De flesta af lärarinnorna äro anställda vid mindre skolor och småskolor. Af de examinerade äro 76 män och blott 29 kvinnor. Såsom ordinarie äro anställda 67 lärare och 13 lärarinnor; 26 platser vid folkskolor äro således ännu försedda med blott extraordinarier. Bland folkskolelärarne äro 3 tillika prester och 30 tillika klockare.

Utom ofvannämnda lärarekrafter finnas äfven 4 särskilda lärarinnor i handaslöjd för flickor.

Hvad som i förra berättelsen sades om lärares och lärarinnors *bekäffhet*, om deras undervisningsskicklighet, deras förmåga i afseende på disciplin, deras trohet och nit, deras sedliga och religiösa

egenskaper, gäller i allmänhet ännu. Då jag i tankarne öfverblickar och granskar den mångfald af personligheter, som f. n. utgör Helsinglands lärarecorps, framställer sig, helt naturligt, en taffla, som har både dagrar och skuggor. Utan att alltför mycket misstaga mig tror jag mig dock kunna våga uttala det allmänna omdömet, att de förra äro vida öfvervägande. Det gäller dock endast under vilkor, att vederbörlig hänsyn toges till såväl naturlig begåfning som flerfaldiga andra omständigheter, hvilka begränsa hvarje mensklig verksamhet.

I afseende på *undervisningsskicklighet* (i ordets mera metodiska bemärkelse) intaga i allmänhet de yngre lärarne ett främre rum än de äldre. Af de senare hafva åtakilliga under den gångna perioden såsom pensionerade afgått. Bland dessa skola någre, om ock icke alle, hafva det eftermålet, att de under folkskolans ännu mera utvecklade dagar hafva med ringa lön, efter måttet, af sina gifvor och den utbildning de erhållit, varit trogne arbetare. Ännu qvarstår emellertid af den äldre uppsättningen en och annan, som, af det långvariga arbetet mer eller mindre utnött, behöfver ersättas af yngre, friskare krafter. Detta i afseende på den egentliga folkskolan.

Hvad den mindre skolan och småskolan angår, äro deras lärare och lärarinnor i allmänhet yngre och hafva erhållit mera tidsenlig utbildning. Af dem, som utgått från landstingsseminarierna under den tid, då trenne sådana med blott fyra månaders kurs funnos inom länet, återstår numera ett mindretal. En och annan af dessa har sjelfmant sökt vinna förkofran vid det sedan 1875 bestående enda landstingsseminariet i Bollnäs med en betydligt utvidgad kurs (8 månader) och med särskild öfningskola för den praktiska utbildningen. Från denna läroanstalt hafva under perioden utgått ett ej ringa antal, öfvervägande lärarinnor, som både i kunskaper och undervisningsskicklighet i allmänhet stå framom de äldre i de kortare och knapphändigare lärokurserna utbildade. Såsom landstingsseminariet nu är ordnad och skötes, torde man kunna säga, att det utbildar fullt andvändbara lärare och lärarinnor äfven för våra talrika mindre skolor. De som med godkända vitsord afgått derifrån uppfylla nöjaktigt de i Kongl. Kung. den 11 Januari 1878 uppställda fordringar. Sådana pröfningar inför folkskoleinspektören, som nämnda Kung. omtalar, hafva under perioden hållits med nästan samtliga äldre, vid skolorna redan anställda, och hafva de flesta pröfvade kunnat någorlunda godkännas. Af de underkända hafva de flesta sedan afgått.

Bland de fel, som vid undervisningen begås, omnämnas på behörigt ställe längre ned de väsentligaste. De anvisningar och råd, som i afseende på undervisningen vid inspektioner och distriktsmöten gifvas, blifva i allmänhet efter förmåga följda.

Förmågan i afseende på *disciplin* är naturligtvis olika. Dock hafva endast få fall förekommit, då den varit så svag, att betänkligheter mot personens vidare användande i skolan uppstått. En efter nyare förhållanden merad lämpad skoldisciplin har under perioden vunnit någorlunda stadga. I många skolor får man numera se en noggrann, men dock från pedantisk stelhet fri ordning i allt hvad som af både lärare och lärjungar utföres.

De allra flesta lärare och lärarinnor synas arbeta med *trohet och nit*. Till de undantag härifrån, som hafva förekommit, synas orsakerna mestadels hafva varit bristande anlag och håg för kallet eller intresse för annan sysselsättning (olika binärningar). Detta intresse har ofta underblåsts af behovet att äfven med andra medel sträfvat för timlig utkomst. Dylika orsaker jemte andra torde nog föranleda, att de så viktiga förberedelserna till lektionerna ej sällan underlåtas.

I *sedligt* hänseende hafva de allra flesta förhållit sig på ett hedrande sätt. Äfven härifrån hafva dock några beklagliga undantag förefallit. Så hafva t. ex. tre lärarinnor beträffs med en osedlig förbindelse, som gjort deras skiljande från kallet nödvändigt. För fylleri och osedlighet har en ordinarie lärare vid slutet af sistlidna år erhållit i Skolstadgan föreskrifven varning af skolrådet. Ett par andra för benägenhet till dryckenskap enskildt varnade hafva visat en förhoppningsfull förbättring. Att tidens för njutningslystnad benägna och i sedligt hänseende slappa ande påverkar äfven folkskolans lärarepersonal, är helt naturligt. Måtte dock till värn deremot sättas den ende ande, som kan hålla stånd mot densamma: kristendomens både det inre och yttre lifvet tuktande och helgande ande!

I *religiöst* hänseende synes ett ej ringa antal af Helsinglands lärare och lärarinnor visa omisstkänneliga tecken till ett sant kristligt lif och intresse. De allra flesta af de mera religiöst intresserade utmärka sig ock för en stilla och kyrklig anda. De från den närbelägna härden för den s. k. Waldenströmska rörelsen utgångna agitationerna i sekteriskt och kyrkoupplösande syfte hafva visserligen, som det vill synas, särskildt lagt an på att vinna lärare och lärarinnor till anhängare och befrämjare. Dock är det blott ett ringa fåtal af dem, som blifvit indragna uti och förbryllade af denna i mer än ett hänseende betänkliga agitation. Bland dessa har en lärare, som uppenbart och trotsigt agiterade för riktningen, blifvit genom skolrådets af Kongl. Maj:t fastställda beslut från sin lärarebefattning skild.

Tillgången på fullt dugande lärare och lärarinnor, så examinerade som andra, var vid periodens början mycket knapp, men har sedan blifvit något bättre. Dock nödgas man ännu här och der anställa

personer, hvilka, om tillgång och konkurrens vore större, ej borde användas. Särskildt gäller detta de mindre skolorna, på hvilkas lärare man så i anseende till begåfning som insigter och undervisningskicklighet bör hafva något större anspråk.

V. Skolbarnen och skolgången.

A. Skolpliktiga och skolbesökande barn.

Skolåldern var vid periodens början i många skoldistrikt ej fullt bestämd. Faktiskt började den i flere ej förr än med 9:de å 10:de året. Numera är den dock öfverallt bestämd att börja antingen med vår- eller höstterminen det år, under hvilket barnet fyller 7 år, eller också med vårterminen året efter det år, under hvilket barnet fyllt 7 år. Isynnerhet der det sistnämnda förhållandet eger rum uppstår, enligt beräkningsgrunden i de statistiska uppgifterna, ett ej ringa antal barn, som väl måste å dessa uppgifter upptagas såsom mellan 7—14 år, men som ej ännu äro skolbesökande, emedan de ej inträdt i den för församlingen gällande skolåldern. Detta torde höra ihågkommas vid granskning af nedanstående tabell. För utrymmes skull uteslutas folkmängdsuppgifterna. Redan förut är emellertid nämnt, att hela inspektionsområdets folkmängd vid 1876 års slut utgjorde 104,700 personer och att den vid slutet af 1881 steg till 113,533. Af den senare summan kommo 29,495 på Östra kontraktet, 23,336 på Vestra Nedre, 19,015 på Vestra Öfre och 41,687 på Norra kontraktet.

I tabellen å nästa sida (Tab. D.) upptagas såsom skolpliktiga endast barn, som enligt de för statistiska uppgifterna gällande beräkningsgrunder äro mellan 7—14 år. Såsom längre ned skall visas, hafva dock i skolorna äfven undervisats ett rätt betydande antal barn under 7 eller öfver 14 år.

Af nedanstående tabell framgår först och främst, att procenten skolbesökande af skolpliktiga stigit i Östra, Vestra Nedre och Vestra Öfre kontrakten från resp. 83,7, 92,5 samt 83,9 % till resp. 85,2 93,5 samt 85,3%. Deremot har samma procent i Norra kontraktet sjunkit något, från 80,8 till 79,6 %. I sistnämnda kontrakt var procenten skolbesökande af skolpliktiga dock ännu lägre 1878, ty då utgjorde den blott 76,9 %. Norra kontraktet har i detta hänseende alltid stått lägre än de öfriga. Detta framgår ännu tydligare, om man med procenten skolbesökande jemför procenten barn, som undervisas »i hemmet» eller som »af annan anledning» saknat undervisning eller åtminstone icke besökt skolorna. Den förra utgjorde sista året 3,7, den senare 5,6 eller tillsammans 9,3 %. Ännu sämre var dock ställningen 1878. Då

fannos blott i Norra kontraktet ej mindre än 774 barn (=13,9 %), som härde unde rubrikerna »i hemmet» och »af annan anledning». Med undantag af ett antal barn till ståndspersoner erhålla de allra flesta af de »i hemmet» undervisade föga eller ingen undervisning. Åtminstone har man ingen garanti härför eller kontroll häröfver, enär de i lag föreskrifna förhören med dem, som i hemmet undervisas, i detta kontrakt ännu blott undantagsvis förekomma. Föranledde af under-
teknads berättelse till Gefleborgs läns landsting 1879, utfärdade lands-

Tab. D. Skolpliktiga och skolbesökande barn 1876 och 1881.

Kontrakt och år.	Skolpliktiga barn.	Skolbesökande barn.	Procent skolbesökande af skolpliktiga.	Undervisade i allm. läroverk, enskilda skolor eller folkundervisningsanstalt utom distriktet.	Undervisade i hemmet.	Antalet barn, som ej deltagit i undervisningen			Som vistas utom distriktet.
						efter af- lagd af- gångs- examen.	till följd af sjuk- dom el- ler na- turfel.	af an- nan an- ledning.	
			%	%	%	%	%	%	%
Östra.....	1876 3,848	3,221	83,7	7,0	3,8	2,1	0,6	0,3	2,6
	1881 4,058	3,456	85,3	5,1	3,7	1,7	0,5	0,3	3,4
Västra Nedre...	1876 3,082	2,851	92,5	2,8	3,0	—	0,3	0,3	0,6
	1881 3,097	2,896	93,5	1,7	2,3	0,1	0,5	1,4	0,5
Västra Öfre	1876 2,335	1,960	83,9	2,6	5,0	0,6	0,8	5,5	1,6
	1881 2,401	2,049	85,3	3,5	7,0	—	0,6	2,1	1,5
Norra.....	1876 5,145	4,169	80,8	5,6	6,0	1,3	0,4	3,6	2,8
	1881 5,482	4,357	79,6	8,0	3,7	1,2	1,0	5,6	0,9
Hela inspek- tionsområdet	1876 14,410	12,191	84,6	4,9	4,6	1,1	0,5	2,4	1,9
	1881 15,068	12,758	84,9	5,3	4,0	0,9	0,6	2,8	1,5

tingets komiterade för folkundervisningens befrämjande en skrivelse till skolråden i de socknar, der de icke skolbesökandes antal var stort, med de allvarligaste anmaningar att tillse, det de stora uppoffringar, som af landstinget ej mindre än af kommunerna årligen gjordes för folkundervisningen ej måtte till stor del blifva utan gagn. Förhållandet har sedan något förbättrats. Ännu är det dock i vissa socknar långt ifrån tillfredsställande, hvaribland må särskildt nämnas Hassela, Bergejö och Gnarp. I dessa socknar afhöllos äfven under 1881 ett stort antal barn från all skolundervisning. Jemte stor likelihood, att icke säga något värre, synes det vara den i dessa socknar rätt mycket utbredda religiösa sekterismen och separatismen, som den viktigaste orsaken härtill. Särskildt finnes i Hassela ett ungt släkte, bestående af baptister och separatister m. fl., hvilket, oaktadt skolor finnas i

närheten, uppväxer så godt som utan skolundervisning, ja, hvad värre är, ofta utan tukt och aga i hemmen. Skola icke de sorgligaste, de för församlingens sedliga och religiösa framtid vådligaste följder häraf uppstå, så blir alldeles nödvändigt att här ingripa med lagens såväl som den personliga hängifvenhetens fullaste allvar och kraft.

Något bättre är ställningen i Vestra Öfre kontraktet med 85, 3% skolbesökande. Visserligen uppgår procenten undervisade »i hemmet» här till 7,0 %, men härvid är att märka, att i detta kontrakt, särdeles i Ljusdal och uteder norra stambanan, finnes ett betydligt antal ståndspersoner, som med särskilda kostnader verkligen skaffa sina barn god hemundervisning. Såväl här som i Jerfsö borde dock antalet »hemläsare» kunna inskränkas. I Östra kontraktet är tillståndet vida bättre, och i Vestra Nedre måste det betraktas såsom normalt.

Procenten barn, som under året ej deltagit i undervisningen efter aflagd afgangsexamen, är särdeles låg. Detta kommer deraf, att, såvidt fortsättningskola ej finnes, afgangsexamen afläggas först omedelbart före inträdet i konfirmationsundervisningen, hvadan de flesta barn gå kvar i skolan, tills de fyllt 14 år.

B. Förhållandet mellan olika skolor och antalet i dessa skolor undervisade barn 1876 och 1881 (Tab. E.).

Jemför man å tabell E*) siffrorna för båda åren, finner man lätt, att de ådagalägga ett glädjande framåtskridande, en följd af de många nybildade skolorna,

I afseende på Östra kontraktet med 77 barn i medeltal på hvarje fast folkskola bör erinras, att för Söderhamns stad upptagas blott tvenne folkskolor, fastän i dessa flere lärare och lärarinnor undervisa. Detsamma gäller i afseende på Norra kontraktet om Hudiksvall. Göres i dessa kontrakt beräkningen icke efter antalet upptagna skolor utan efter antalet lärarekrafter, blifver medeltalet barn på hvarje betydligt lägre.

Med undantag af de flyttande folkskolorna i Norra kontraktet med 69 barn i medeltal på hvarje och småskolorna i Vestra Öfre kontraktet med 51 barn i medeltal på hvarje torde förhållandet mellan antalet skolor och skolbesökande barn numera kunna få anses såsom temligen normalt. För hela inspektionsområdet är nemligen nu antalet barn i medeltal på hvarje fast folkskola 64, på hvarje flyttande folkskola 58, på hvarje mindre skola 46 och på hvarje småskola 43. Antalet skolbesökande barn i medeltal på hvarje *lärarekraft* utgör för hela inspektionsområdet 50.

*) För utrymmes skull uteslutes här upprepade uppgift på antalet skolor, och hänvisas i stället till tabell A. Äfven här upptagas blott barn mellan 7—14 år.

Tab. E.

Kontrakt och år.	Antal barn, som undervisats i					Antal barn i medeltal på hvarje				Antal barn i medeltal på hvarje lärarkraft.
	fasta folkskolor.	flyttande folkskolor.	mindre skolor.	småskolor.	fasta folkskolor.	flyttande folkskolor.	mindre skola.	småskola.		
Östra.....	1876	1,447	338	540	896	80	84	54	53	65
	1881	1,781	91	410	1,174	77	45	46	43	52
Vestra Nedre	1876	1,114	455	885	447	74	91	59	49	60
	1881	1,536	93	664	603	61	46	44	43	51
Vestra Öfre	1876	310	211	1,362	77	62	42	52	38	51
	1881	483	150	1,313	103	48	50	45	51	45
Norra.....	1876	1,445	609	1,723	382	80	67	54	63	64
	1881	1,601	419	1,881	456	61	69	48	41	51
Hela inspektionssom-rådet	1876	4,316	1,613	4,460	1,802	77	70	54	56	59
	1881	5,401	753	4,268	2,336	64	58	46	43	50

Göres dylik medeltalsberäkning efter förhållandet mellan antalet befintliga *lärarekrafter* och antalet *skolpliktiga* barn, gestaltar sig dock förhållandet något annorlunda. Då förhållandet härutinnan är temligen olika i olika skoldistrikt men i viss mån kan anses såsom en exponent för, huru hvarje skoldistrikt sörjt för de skolpliktiga barnens undervisning, meddelas nedanstående uppgifter. I stället för den riktigare rubriken: »har en lärarekraft för hvar . . . barn», användes den för uppställningen enklare:

Antal skolpliktiga barn i medeltal på hvarje inom distriktet anställd lärare utgör:

Ramsjö	27.	Norrbo	56.	Hassela	65.
Nianfors	35.	Alfta	58.	Gnarp	67.
Svabensverk	36.	Hanebo		Jättendal	
Undersvik	42.	Mo	61.	Njutånger	69.
Loe	44.	Bollnäs		Hög	70.
Färila	46.	Enånger	63.	Trönö	72.
Rengsjö	47.	Idenor		Ilso	73.
Tuna	48.	Ljusdal	64.	Bergsjö	84.
Ofvanåker }	49.	Skog		Harmånger	85.
Rogsta }	50.	Söderala	65.	Söderhamn	61.
Segerstad }	51.	Delsbo		Hudiksvall	65.
Bjuråker }	52.	Jerfsö	65.		
Voxna	51.	Forsa			
Arbrå	52.	Norråla			

I städerna Söderhamn och Hudiksvall, der ett betydande antal både gossar och flickor undervisas i allmänna läroverk och enskilda skolor men endast högst få i hemmet, är antalet *skolbesökande barn* i medeltal på hvarje lärarekraft ett sannare uttryck för ställningen. Detta utgör i Söderhamn 49, i Hudiksvall 32.

De socknar, i hvilka en tillökning i antalet lärarekrafter är mest af nöden, äro Harmånger, Bergejöö, Trönö och Njutånger. Men dessutom finnas enskilda skolrotar, som ännu hafva alltför stort barnaatal för en lärare, och som därför böra delas mellan tvenne.

Utom de i näst föregående tabell upptagna skolbesökande barnen mellan 7—14 år hafva emellertid i skolorna äfven undervisats ett ej ringa antal barn under 7 och öfver 14 år samt derjemte ett antal barn från andra, främmande skoldistrikt. Antalet 1881 i skolorna undervisade barn *under 7 år* utgjorde 266 (146 gossar och 120 flickor), *öfver 14 år* 946 (542 gossar och 404 flickor), eller tillsammans 1,212 barn. Antalet i skolorna undervisade barn från andra distrikt var samma år 556. Att så många barn öfver 14 år i skolorna undervisas, beror dels deraf, att många ej få börja skolan i rätt tid, och att skolgången ofta är ojemn, dels äfven deraf, att lärjungarne ännu i de flesta skoldistrikt sakna rättighet att tidigare aflägga afgangsexamen och efter sådan varda från skolgång befriade, hvilket återigen är en gifven följd deraf, att fortsättringsskolor ännu oftast saknas. Vanligen gå därför barnen qvar i skolan, tills de börja konfirmationsundervisningen.

C. Förhållandet med afseende på olika läro- och öfningsämnen.*)

Af tabellen å nästa sida (F, a och b.) framgår att, procenten i hvarje särskildt ämne undervisade barn börjar någorlunda motsvara den norm, som för de särskilda läroämnenas inträdande är gifven i normalplanen. Anmärkas bör dock, att i Norra kontraktet är det ej mindre än 15,2%, som ej blifvit undervisade i skrifning; att procenten barn, som blifvit undervisade i geografi och naturlära öfverskjuter procenten barn, som i modersmålet undervisats inom folkskolans område; att procenten barn öfvade igymnastik utvisar, det de mindre barnen ej blifvit formligt öfvade häre; samt att ännu blott en ringa procent öfvas i trädgårdsskötsel och handaslöjder. Äfven i detta hänseende står isynnerhet Norra kontraktet efter.

*) Emedan sammandrag af uppgifterna från hvarje skola (Litt. A.) för 1876 och 1877 ej stå tillbuds, måste i nedanstående tab. (F.) jemförelsen göras mellan 1878 och 1881. Den i förra berättelsen meddelade tabellen var uppställd på annat sätt och kan därför ej användas till jemförelse.

Tab. F, a och b. Procent barn, som 1878 och 1881 undervisats i de, särskilda läro- och öfningsämnena.

a) i läroämnena:

Kontrakt och år.		Moderemålet		Kristendoms- kunskap.		Räkning.	Geografi.	Historia.	Naturlära.	Geometri.
		inom ambo- lans område.	inom folksko- lans område.	Biblisk hi- storia.	Katekes.					
		%	%	%	%	%	%	%	%	%
Östra	1878	42,0	58,0	100,0	79,0	99,0	73,5	51,7	75,3	26,9
	1881	44,3	55,7	99,4	75,4	100,0	68,8	38,8	62,8	30,6
Vestra Nedre	1878	50,2	49,8	99,4	78,8	97,2	63,8	53,0	58,2	22,3
	1881	43,4	56,5	100,0	75,0	99,8	61,7	44,3	57,9	13,1
Vestra Öfre	1878	38,0	62,0	95,4	80,0	97,5	61,1	50,0	66,0	23,8
	1881	44,3	55,5	96,8	81,6	98,0	68,2	52,7	67,6	24,6
Norra	1878	43,3	56,7	92,4	75,0	97,2	62,2	53,8	60,9	33,0
	1881	46,0	53,9	95,2	79,2	98,3	61,9	46,1	59,1	25,0
Hela inspektionsom- rådet	1878	43,4	56,8	96,8	78,2	97,7	65,1	52,0	65,2	24,5
	1881	44,7	55,2	97,7	77,6	99,1	65,4	44,7	61,2	24,5

b) i öfningsämnena:

Kontrakt och år.		Skrifning.	Frihandsteckning.	Sång.	Gymnastik.	Vapenöfning.	Trädgårdsskötsel.	Handslöjder.	
								för huse- arbetet.	för flickor.
		%	%	%	%	%	%	%	%
Östra	1878	100,0	1,5	93,7	90,7	—	8,4	—	1,5
	1881	100,0	34,2	90,7	83,9	0,9	5,1	—	2,0
Vestra Nedre	1878	100,0	5,7	85,0	89,8	0,6	6,1	1,2	3,7
	1881	100,0	18,7	81,8	77,7	—	5,9	1,1	2,9
Vestra Öfre	1878	99,0	3,6	87,0	94,3	0,3	5,7	—	—
	1881	98,8	21,6	85,0	88,9	—	4,8	2,3	1,8
Norra	1878	98,7	11,0	81,1	91,1	0,5	7,5	0,2	7,2
	1881	84,8	13,5	83,1	82,3	1,8	5,0	2,6	5,3
Hela inspektionsom- rådet	1878	99,4	5,4	84,7	91,5	0,4	6,9	0,4	3,1
	1881	99,4	21,6	85,2	82,8	0,8	5,2	1,5	3,3

D. Förhållandet i afseende på skolgången.

Åfven härutinnan måste jämförelsen göras mellan 1878 och 1881. Med den i förra berättelsen meddelade öfversigten kan ingen jämförelse ske, emedan den var uppställd på helt annat sätt.

Innan den jämförande öfversigten meddelas, måste dock följande erinringar förutskickas. 1:o) Med beräkning af 34 veckor för 8 kalendermånader samt 5 dagars läsning i veckan blir hela antalet läsedagar för år i hvarje skola omkring 170. 2:o) I de allra flesta fasta folkskolor och mindre skolor måste lärjungarne i följd af antal, olika ålder och kunskapsmått delas i tvenne afdelningar, som undervisas olika tider, så att den ena afdelningen undervisas 2, den andra 3 dagar i veckan vanligen med omvexling hvarannan vecka. Hvardera afdelningen får emellertid i följd deraf ej mer än högst 85 läsedagar under året. 3:o) I de på två stationer flyttande skolorna får hvardera stationen vanligen ej mer än högst 85 läsedagar under året. 4:o) Till och med å ena stationen i några på 2 stationer flyttande skolor har afdelningsläsning måst anordnas, hvarvid dock oftast stålts så, att hvardera afdelningen får fyra dagar i veckan. Emellertid blir den årliga undervisningstiden derigenom ytterligare inskränkt till högst 68 dagar. I de skolor, som flytta på mer än 2 stationer, blir läsetiden naturligtvis ännu kortare.

Tab. G. Förhållandet i afseende på barnens skolgång 1878 och 1881.

Kontrakt och år.	Procent lärjungar, som begagnat den egentliga skolundervisningen.							Procent lärjungar, som utan giltigt skäl varit frånvarande från den egentliga skolundervisningen.						
	1-30 dagar.	31-60 dagar.	61-90 dagar.	91-120 dagar.	121-150 dagar.	öfver 150 dagar.	1-10 dagar.	11-20 dagar.	21-30 dagar.	31-40 dagar.	41-50 dagar.	öfver 50 dagar.	öfver 50 dagar.	öfver 50 dagar.
Östra	1878	11,4	31,3	37,0	13,3	1,7	4,4	37,1	1,0	3,4	1,3	0,6	0,5	
	1881	7,7	24,6	44,0	10,0	3,4	8,0	38,1	8,7	4,7	2,0	1,7	1,1	
Vestra Nedre	1878	9,4	30,6	46,9	10,0	1,1	0,3	22,4	6,1	3,5	1,3	0,7	1,3	
	1881	6,9	29,3	47,3	10,6	1,2	0,2	28,4	7,0	3,2	1,5	0,8	0,8	
Vestra Öfre	1878	23,4	44,5	26,0	5,2	0,6	0,3	29,4	3,5	10,0	4,4	3,4	7,0	
	1881	19,8	35,4	31,1	10,3	2,2	0,9	24,5	12,3	7,8	5,7	4,1	4,3	
Norra	1878	18,2	35,6	32,9	4,5	2,5	4,6	27,2	15,0	8,7	5,7	3,9	3,7	
	1881	14,8	31,4	36,4	7,0	2,4	5,9	31,1	11,4	6,0	2,7	1,7	1,0	
Hela inspektionsomrâdet	1878	15,6	35,4	35,7	8,2	1,4	2,4	29,0	6,4	6,4	8,1	2,1	3,1	
	1881	12,7	30,0	40,0	9,3	2,5	4,5	31,3	9,8	5,3	2,8	1,9	1,6	

Vid granskningen af ofvanstående jemförande öfversigt bör ihågkommas att 1881 var ett för skolgången så under vintern som hösten särdeles ogynnsamt år. Icke förty ådagalägger den dock ett glädjande framåtgående till ett bättre. Tabellens första afdelning (skolbesöken) utvisar en allmän stigning i de fyra senare kolumnerna, hvaraf slutes, att barnen begagnat den egentliga skolundervisningen ett ej obetydligt större antal dagar 1881 än 1878. Af tabellens senare afdelning (skolförsummelserna) synes, att, medan de två första kolumnerna visa en stigning, visa deremot de följande någon sänkning, hvaraf framgår, att skolförsummelserna voro färre 1881 än 1878. Bättre än 1881 var dock skolgången under det föregående för skolgången mera gynnsamma året.

Vid en jemförelse kontrakten emellan finner man lätt, att skolgången är ej obetydligt bättre i de båda södra kontrakten än i de båda norra. I de till Vestra Nedre kontraktet hörande skoldistrikten Alfta och Ofvånåker är den numera nästan normala. Ganska ordentlig är den äfven i Bollnäs. I samtliga kontrakten finnas flere skolor, i hvilka skolgången kan betraktas såsom ganska jemn. Ännu är det emellertid en alldeles för hög procent barn, som ej begagnat undervisningen mer än mellan 1—30 dagar. Att föräldrarne eller barnet borde vid förefallande mer eller mindre giltiga skäl till frånvaro begära löfs från skolan, ingick vid periodens början knappast någonstädes i vare sig de förras eller de senares medvetande. Sådant ansågs till och med af många såsom någonting alldeles orimligt begärdt. Nej, godtyckligt skickades barnen till skolan, när det så lämpade sig och ej annat göra fans åt dem i hemmet, och lika godtyckligt höllos de hemma vid minsta anledning utan att begära något slags tillstånd till frånvaro. Nu har det deremot lyckats att åtminstone i flertalet skolor få den ordningen erkänd såsom riktig och med temlig noggrannhet iakttagen, att barnet skall vid hvarje annat förfall än sjukdom begära löfs från skolan. Visserligen har man, för att denna ordning skulle komma i gång, åtminstone till en början måst utsträcka befrielsens meddelande temligen långt, men någon slags ordning är dock bättre än fullkomligt godtycke. Och så kan på detta sätt barnets skyldighet att bevista skolan hvarje läsedag småningom ingå i såväl föräldrarnes som barnens medvetande och pligtkänsla.

För öfrigt kvarstå ännu alltjemt samma för skolgången hindrande omständigheter, som omtalades i förra berättelsen, till hvilken jag här får hänvisa. Det vid flere sågverk och brädgårdar hittills förekommande hänsynslösa användandet af skolpliktiga barn torde genom kraftigt tillämpande af den nya Författningen angående barns användande i dylik handtering kunna till stort gagn för skolan ut-

rotas. Det hinder för skolgången höst och vår, som är en följd af de talrika fiskarefamiljernas vistelse långt ute bland skären, torde deremot icke kunna undanrödjas. Den nästan öfverallt på landet vår och höst förekommande »gjetningen», hvartill företrädesvis barn användas, är äfvenledes ett mycket svåröfvervinneligt hinder för skolgången. För de fattigaste barnens ordentliga undervisning äro de nu i flere socknar ordnade fattiggårdarne till stor välsignelse.

Skolgången lemnar visserligen ännu mycket öfrigt att önska, och någon väsentlig förändring härutinnan är knappast att vänta, »förr än ett nytt slagte af skolbildade fäder och mödrar sätter sina barns undervisning såsom högsta målet för sina bemödanden.»

VI. Undervisningens ordnande i allmänhet.

A. *Undervisningstiden.* Denna utgör i de allra flesta skolor jemnt 8 kalendermånader om året. Endast i några få fasta och flyttande skolor är den genom öfverläsning utsträckt till 8½ å 9 månader. Vårterminen börjar vanligen någon af de första dagarne af Februari och fortgår till inemot midsommar; höstterminen börjar i slutet af Augusti eller början af September och fortgår till början af December eller inemot jul. Endast i några småskolor och undantagsvis i någon folkskola börjar vårterminen senare och höstterminen tidigare med kortare sommarferier. Äfven i Delsbo har man nu öfvergått till den i inspektionsområdet allmännaste seden härutinnan. Denna anordning torde ock af flere skäl här vara den lämpligaste. Skolgången är aldrig jemnare än under vintermånaderna.

Utom i städerna läses nästan allmänt blott 5 dagar i veckan med lördagarne fria. I de flyttande skolorna hållas, så vidt möjligt, repetitionsförhör på lördag i den rote, der skolan ej pågår.

Den dagliga undervisningstiden är efter regeln 6 timmar. Den börjar kl. 8,30 eller 9 samt slutar kl. 4 eller 4,30. Under de korta dagarne i slutet af höstterminen slutas dock något tidigare. Middagslof af 1 å 2 timmar samt rastestunder mellan hvarje läsetimme gifvas allmänt i tillbörlig ordning.

Afdelningsläsning å olika tider förekommer mycket allmänt, först och främst i de fasta folkskolor, som sakna särskild småskola under sig, vidare i fasta mindre skolor samt slutligen t. o. m. på ena stationen i en del flyttande folkskolor och mindre skolor. I sistnämnda fall har dock undertecknad, der afdelningsläsning visat sig oundviklig, sökt ordna denna så, att hvardera afdelningen undervisas en dag i veckan särskildt, men båda samtidigt trenne dagar i veckan, då hvarje afdelning erhåller 4 läsedagar i veckan. Förhållandet afdelningarna emellan är i allmänhet bestämdt så, att den lägre afdelningen mot-

varar en småskola med två eller tre åldersklasser, den högre en folkskola med tre eller fyra åldersklasser. Vanligast undervisas den ^{nya} afdelningen 2, den andra 3 dagar i veckan med omväxling hvarannan vecka. Dock har man äfven i några skolor (såsom t. ex. i Jerfsö) ordnat afdelningsläsning efter normalplanens förslag så, att småskoleafdelningen undervisas en sammanhängande tid under förra delen af höstterminen och senare delen af vårterminen samt folkskoleafdelningen den mellanliggande tiden. I Jerfsö hålles repetitionsförhör på lördagsförmiddagarna med den afdelningen, som ej undervisas. Vid sågverk och bruk finner man denna anordning mycket ändamålsenlig, men eljest på landsbygden har man visat mycken obenägenhet för densamma, hvadan den gamla seden tillsvidare mestadels är bibehållen.

B. Småskolans förhållande till folkskolan. Ofvan är nämnt, att småskolornas antal under perioden ej obetydligt ökats. Samtliga nyinrättade samt de allra flesta äldre småskolorna stå i ett fullt normalt förhållande till folkskolan. Vanligast omfattar småskolan tvenne åldersklasser, någon gång trenne. Emellertid förekomma ännu i Trönö skoldistrikt ett slags småskolor, som ej kunna anses stå i ett fullt normalt förhållande till folkskolan. De omfatta nämligen fyra åldersklasser och tränga i afseende på lärokursen in på folkskolans område. Ändring af detta förhållande har visserligen påyrkats och mer än en gång afhandlats, men lokala förhållanden hafva gjort, att man hittills ihärdigt motsatt sig all förändring. I några få flyttande skolor har den anordningen måst vidtagas, att å ena stationen hålles egentlig småskola och å den andra mindre skola. Denna oegentlighet torde genom anställande af flere lärarekrafter småningom regleras. I nämnda fall är den å ena roten befintliga småskolan alltid subsumerande under en fast folkskola och står till henne i ett normalt förhållande. Den andra roten är en mer eller mindre aflägsen rote med temligen ringa barnantal.

C. Intagning och afgång. I de allra flesta skoldistrikt är numera barnens skolålder bestämd att börja med det år, under hvilket barnet fyller 7 år. Den fortgår sedan vanligast intill konfirmationen. I de flesta skoldistrikten har man ock på sista tiden bestämt, att nybörjare intagas blott en gång om året. Härvid har man i några skoldistrikt funnit lämpligast att intaga nybörjare höstterminen, i andra vårterminen det år de fylla 7 år. I Delsbo har man funnit lämpligast att intaga nybörjare i skolan vårterminen året näst efter det, hvarunder de fylla 7 år. I allmänhet fogar man sig numera noggrannare i den bestämmelsen, att barnen skola infinna sig på terminens första dag. Ännu vidblifva dock många föräldrar den gamla godtyckligheten att sticka barnet till skolan först, när det för dem faller lägligt. Med framgång har man häremot i ett och annat skoldistrikt satt den be-

stämmelsen, att de barn, som utan tillstånd uteblifva en kortare eller längre tid från skolan, sedan under terminens lopp ej mottagas. I andra skoldistrikt återigen har man mer än en gång funnit föräldrars likgiltighet för skolan så stor, att de ej alls ogerna sett en sådan uteslutning, och man har då hellre mottagit dem efter terminens början än låtit dem lemnas utan undervisning. Dessa svårigheter öfvervinnas endast småningom.

Der fortsättningsskola, såsom fallet är i de flesta skoldistrikt, ännu saknas, gå barnen vanligen qvar i skolan, tills de börja konfirurationsundervisningen. I några få skoldistrikt är dock, ehuru ej fortsättningsskola finnes, rättighet barnet medgifven att redan dessförrinnan aflägga afgangsexamen efter inhemtadt föreskrifvet kunskapsmått. Det ålägges sedan gå blott en dag i veckan under hela eller en del af läsåret. Ehuru befrämjande en jemnare skolgång, är dock denna anordning blott att betrakta såsom en beredelse och öfvergång till ordnad fortsättningsskola. Afgangsbetyg från folkskolan fordras numera nästan allmänt för inskrifning i nattvardsskolan. Dock har jag funnit, att vederbörande lärare, stundom i samråd med skolrådets ordförande, ej sällan uppställa allt för små fordringar för meddelandet af sådant afgangsbetyg.

D. Den fortsatta undervisningen. Gagnet och nödvändigheten af att upprätta ordnad fortsättningsskola har af undertecknad tråget framhållits. Frågan har ej heller saknat sympatier. Dock vill det synas gå mycket trögt att bringa den från ord till handling. De vanligast framhållna hindren äro: den ökade tungan samt svårigheten att i större skoldistrikt med många skolor ordna den fortsatta undervisningen så, att alla få gagn af densamma utan att ändå hafva allt för många fortsättningsskolor. Ordnandet af den fortsatta undervisningen är en af den nu ingångna periodens främsta uppgifter.

Emellertid hafva fortsättningsskolor, ordnade i öfverensstämmelse med Kongl. Kung. d. 11 Sept. 1877, blifvit upprättade i Söderhamn, Hudiksvall och Alfta. I Söderhamn finnas tvenne fortsättningsskolor, en i staden och en vid Sandarne. Dessa fortgå först oafbrutet i trenne veckor från den 9 Januari såsom dagskola, derefter intill slutet af Mars såsom aftonskola. I Hudiksvall finnas också tvenne fortsättningsskolor, en för gossar och en för flickor. Dessa fortgå utslutande såsom aftonskola tvenne timmar hvarje måndag, tisdag och torsdag i 30 veckors tid, 12 af höstterminen och 18 af vårterminen. I Alfta finnas fyra fortsättningsskolor, nemligen vid Kyrkbys, Långheds, Örnebergs och Grängsbo fasta folkskolor. Undervisningen fortgår under 6 veckor i tidsföljd vid början af vårterminen med 30 timmar i veckan. I Söderhamn och Hudiksvall faller undervisnings-

iden helt och hållet utom folkskolans ordinarie undervisningstid, i Alfta falla trenne veckor utom och trenne inom densamma.

E. Skolförhören. Examina hållas vid hvarje termins slut, hvarvid dock hufvudvigten i flere skoldistrikt egentligen lägges på den ena, antingen den vid höstterminens eller den vid vårterminens slut. *Repetitionsförhör* hållas visserligen i de allra flesta flyttande skolor hvar eller hvarannan lördag. Dock har det, trots undertecknads sträfvande, oftast på grund af lokala förhållanden (långt afstånd mellan rotarne och dålig väg eller rent af alls ingen väg), varit omöjligt att i alla flyttande skolor få dessa angelägna förhör riktigt ordnade och hållna hvar eller hvarannan lördag. I en del flyttande skolor hållas därför repetitionsförhör blott en gång i månaden eller kanske blott en eller annan gång under terminens lopp. I somliga skolor besökas repetitionsförhören ordentligt, i andra återigen ganska oordentligt. Ännu svårare synes det vara att få de i Skolstadgan föreskrifna angelägna förhören med de barn som undervisas i hemmen, införda och ordentligt iakttagna. Blott i en eller annan socken hafva dessa förhör under perioden blifvit ordnade och ordentligt iakttagna, såsom t. ex. i Forsa. Utan dessa förhör har man naturligtvis ingen kontroll på, att hemundervisningen »till omfång och beskaffenhet någorlunda motsvarar undervisningen i skolan». Dock vill jag hoppas, att denna angelägenhet skall under nu ingångna period komma i ett mera lagenligt läge.

F. Normalplanens tillämpning. Den förträffliga ledning för bestämmandet af lärokurser och läsordningar, som »normalplanen» gifver, torde småningom bringa en länge önskad ordning och reda i skolornas arbete. Som normalplanen dock först under förra hälften af 1879 blef spridd i skolorna, och en stor del lärare och lärarinnor till en början ej fattade den verkliga meningen med densamma, hafva de först efter vid inspektionerna skedd tillsägelse börjat göra sig närmare bekanta med densamma. Vid alla sedan dess hållna distriktsmöten har normalplanens tillämpning i våra skolor utgjort ett stående samtalsämne. Samtliga lärare och lärarinnor hafva ock blifvit anmodade att hvar i sin skola söka så långt möjligt ställa sig normalplanen till efterrättelse samt på grund af dervid vunnen erfarenhet sjelfva uppsätta ett förslag till läroplan hvar och en för sin skola. Dessa förslag ingifvas sedan till skolrådet för att öfverses, sammanarbetas till en för hela skoldistriktet gällande läroplan och i samband med nytt skolreglemente vederbörligen stadfästas. I de flesta skoldistrikt har man i afseende på normalplanens tillämpning ännu ej hunnit längre än till de förberedande arbetena för sålunda fastställd läroplan. Dock har normalplanen redan blifvit i allt väsentligt tillämpad

i städerna Söderhamn och Hudiksvall, hvilkas folkskolor i samband dermed blifvit utvidgade och i vissa delar förändrade. Hvad skolorna på landet angår, så möta i allmänhet ej synnerligen stora svårigheter att omedelbart följa normalplanens kursförelag och läsordningar i samtliga småskolor samt i de flesta folkskolor, som hafva småskolor under sig. Svårare är det att följa densamma i folkskolor utan småskola under sig och i mindre skolor. Här fordras åtskilliga jemkningar, på det man alltid måtte kunna iakttaga den goda grundsatsen att skilja hufvudsak från bisak, eller att, då ett eller annat läroämne så i anseende till timantal i veckan som till kursens omfång måste lida någon inskränkning, denna senare måtte drabba det, som är för folkets barn af jemförelsevis mera underordnad vikt. till ej ringa gagn för undervisningen hafva emellertid åtskilliga af normalplanens goda anvisningar redan blifvit mer eller mindre noggrant iakttagna. Nya, efter normalplanens förslag uppgjorda läsordningar med omvexling mellan muntliga och tysta öfningar hafva ock i flertalet skolor blifvit uppgjorda och följda. Emellertid tillhör det egentligen den nu ingångna perioden att bringa denna angelägenhet till allmänt ordnad stadga.

VII. Undervisningssättet i allmänhet och i de särskilda läroämnena.

A. Undervisningssättet i allmänhet. Att undervisningssättet i allmänhet under senast gångna period blifvit, åtminstone hvad de med yngre lärarekrafter försedda skolorna beträffar, i åtskilliga hänseenden mera lämpadt efter sanna metodiska och pedagogiska grundsatser, synes mig tydligt framgå af en jemförelse mellan tillståndet vid inspektionerna 1876 och tillståndet vid senast hållna inspektioner. Isynnerhet torde detta omdöme få gälla småskolorna, i hvilka undervisningen numera är i allmänhet taget sådan den med hänsyn till våra förhållanden bör vara. Att en och annan äldre lärare eller lärarinna ännu i det hela taget trampar i de gamla nötta spåren, är emellertid ej så stycket att undra öfver. Med det tillvägagående, de en gång inlärt och invant sig uti, åstadkomma de bättre resultat, än om de skulle *tvingats* tillämpa ett metodiskt förfaringssätt, hvilket dock i grund och botten varit för dem mera främmande.

De, efter hvad jag tyckt mig finna, ännu oftast förekommande och mest framstående felen i undervisningssättet äro följande. En del lärare och lärarinnor, isynnerhet de äldre, förbereda ej lexorn må grundligt och väl, som önskligt vore, hvarvid den knappa tiden ofta förleder dem till att i mer eller mindre mån inskränka sig ti

att gifva och förhöra lexor. Detta återigen har till naturlig följd, att undervisningen lätt blir alltför mycket mekanisk. I samma mån som den blir detta, förlorar den ock den viktiga egenskapen att harmoniskt utveckla lärjungarnes, samtliga själsförmögenheter och blir ej så allsidigt uppfostrande, som önskligt vore. Å andra sidan synas andra lärare och lärarinnor just i sträfvandet att göra undervisningen själsodlande mer eller mindre förbise nödvändigheten af att medelst s. k. repetitionsfrågor och mekanisk inöfning öfver hufvud af det, som blifvit för förståndet klargjort, söka åstadkomma redig och säker kunskap. Isynnerhet yngre lärare och lärarinnor hafva ofta behöft erinras härom, på det att deras undervisning, så god den än i många delar varit, ej till sist måtte visa sig komma till vida sämre resultat, än de sjelfva väntat. Den för undervisningens uppfostrande inflytande aldrig nog behjertade koncentrationen, hvilken förstår att skilja mellan hufvudsak och bisak och att dels inom hvarje särskildt läroämne under tillbörlig begränsning gruppera bisakerna omkring hvad som är hufvudsak, dels att klargöra såväl sammanhanget som åtskilnaden de olika läroämnena emellan i oafslutligt syfte att göra hela skolundervisningen till ett sammanhängande helt, som har blott ett mål — denna koncentration synas mig många lärare och lärarinnor ännu ej inse eller åtminstone ej förmöga af att iakttaga. I sammanhang härmed bör anmärkas, att ej heller alla lärare och lärarinnor lägga tillräcklig vikt på undervisningens praktiska syfte. Ej fullt inseende betydelsen af en metodiskt riktig fråga använda ännu många alltför ofta s. k. elliptiska frågor, hvarvid lärjungarne blott hafva att fylla i oafslutade meningar eller kanske blott halfva ord. Frågorna äro ofta ej heller bestämda. I afseende på svaren låta ännu några af de äldre lärarne lärjungarne svara »i klump», och några hålla ej tillräckligt på den för utvecklingen af lärjungarnes förmåga att uttrycka sig både i tal och skrift så viktiga grundsatsen, att svaret i allmänhet taget och isynnerhet vid undervisningen i modersmålet bör utgöras af en kort sats med både subjekt och predikat. Svaren blifva därför ofta både obestämda och otydliga. Många undervisare hafva ock synnerligen svårt för att kunna bringa lärjungarne att afgifva svaren med tillräckligt hög röst. Det ofta omedvetna, slentrianmessiga återuppreparandet af barnens svar är äfven ett fel, hvartill många göra sig skyldiga. Åtskilliga, i synnerhet med lifvigare skaplygne, tala äfven allt för mycket, utan att steg för steg göra sig förvissade om, att lärjungarne förstått och tillgodogjort sig det föredragna.

De vid inspektionerna förekommande vänliga och flitiga påpekningarna af dylika fel samt den med anvisningar förenade kritik, som vid distriktsmöten såväl af undertecknad som af undervisarne inbördes

anställes öfver hållna undervisningsprof, torde emellertid icke blifva utan frukt.

B. Undervisningssättet i de särskilda läroämnena. Med hänvisning till den utförligare framställningen härom i den senast afgifna femårsberättelsen torde jag nu kunna inskränka mig till kortare antydningar om de förbättringar, som under sist gångna period åstadkommits.

1. *Kristendom.* Bibelläsningen vid morgonbönen bedrifves numera af många undervisare på ett temligen tillfredsställande sätt, i det de sträfva att göra den till en enkel och kortfattad, dunklare ställen belysande, uppbygglig bibelkatekisation. I biblisk historia användes nästan allmänt den i kurser uppställda goda läroboken af Steinmetz. I småskolorna bedrifves undervisningen i detta ämne numera i allmänhet på ett metodiskt riktigt och godt sätt. Den i flertalet skolor förr vanliga, blott ordsammanhanget bevarande, mekaniskt tanklösa utanläsningen af de bibliska berättelserna har i många skolor fått gifva vika för ett saksammanhanget bättre bevarande och om förständig insigt vittnande återgifvande af desamma. Få äro dock ännu de, som vid genomgåendet af den tredje kursen jemte repetition af det hela förmå meddela sina lärjungar en lefvande insigt i den gudomliga frälsningsplanens historiska utveckling. Vid undervisningen i katekes sträfva ej få af de yngre undervisarne att med tillgodogörande af den nya katekesens många företräden för den gamla göra densamma till en verkligt god katekisation. Den i äldre tider allmänna tanklösa utanläsningen af katekesen börjar mer och mer gifva vika för en på insigt grundad, med andaktsfullt allvar förenad, förständig och god utanläsning. Under mitt oafåtliga sträfvande för utrotande af den sladdrande och tanklösa katekesutanläsningen har jag funnit, att det svåraste hinder, man dervid har att öfvervinna, ligger just i — hemmen. Ännu är den åsigten allmän bland folket, att all undervisnings A och O är att »kunna katekesen», det vill här säga att mer eller mindre förståndslöst rabbla upp dess »stycken» och »språk». Derför skall katekesen sättas i barnens hand t. o. m. redan innan de kunna läsa väl rent, och mången faders och moders största stolthet är att kunna för fränder och grannar skryta med, huru deras barn »kan katesen» redan vid den eller den tidiga åldern. Endast under idkeliga protester å deras sida är det därför, som man söker iakttaga den grundsatsen, att undervisningen i biblisk historia skall sålunda föregå undervisningen i katekes, att såväl Luthers förklaringar som den antagna utvecklingen ej få läsas förr, än första kursens berättelser i bibliska historien blifvit genomgångna. Samtliga undervisare veta nog, att så måste ske, men en och annan förmår ej alltid hålla

stånd mot föräldrars idkeliga, stundom under häftiga utgjutelser framställda kraf på ett motsatt tillvägagående. Äfven der undervisaren å sin sida ej viker härför och gör allt för att utrota den dåliga utläsningen, motverkas han här i oerhördt af det sätt, hvar på barnen tillåtas och tillhållas att läsa katekesen i hemmet.

2. *Modersmdlet.* *a)* Inom småskolans område. I en del småskolor användes numera uteslutande skrifläsemetoden efter Sandbergs eller Norlén's metodiska anvisningar. Detta är ock händelsen i några få folkskolors småskoleafdelningar. I alla öfriga skolor användes deremot numera ett förfaringssätt, som utgör en kombinerad af ljudskrifläsemetoden och den egentliga bokstafveringsmetoden. Detta sker för att vinna anslutning till och medverka af hemmen. Tillvägagäendet är följande. Sedan enligt skrifläsemetoden de förberedande öfningarna för skrifning och läsning blifvit, åtminstone i korthet, genomgångna, läras barnen vid de egentliga skrifläseöfningarna (hvarvid användes antingen Rodhes, Sandbergs eller Kastmans läsebok för småskolan) visserligen först att skilja mellan ljud och ljudtecken, men sedan låter man de tande bokstafvera. Vid bokstafveringen iakttages dock, att ljudtecknens namn uppräknas kort och bestämdt, att stafvelserna i allmänhet icke repeteras, att vid hela ordets utläsning språkriktig betoning och naturligt uttal strängt iakttagas samt att körstafning, med eller utan lärarens deltagande, alltid efter nysnämnda grundsatser, till omväxling litigt användes. Såsom »skrifläsning» kan dock förfaringssättet lika fullt betraktas, enär enligt regeln det lästa, öfning efter öfning, alltid skrives och det skrifna alltid högt uppläses. Med detta förfaringssätt hafva undervisarne, i mån af vana och skicklighet, kommit till ganska goda resultat i afseende på innanläsning.

β) Inom folkskolans område. Här har man under denna period börjat allmännare skilja mellan 1) egentliga läsöfningar, 2) rätt-skrifningsöfningar, 3) öfningar, som hänföra sig till språkläran. Vid läsöfningarna har man under perioden alltmer insett nödvändigheten att skilja mellan sådana med grundligare innehållsutredning för åstadkommande af verklig välläsning och öfningar i mera kursiv läsning för vinnande af läsfärdighet. Vid de förra inskränker sig visserligen ännu en och annan till ett förfaringssätt, som mera förtjenar namn af mekanisk frågexercis utan synnerligt gagn än af verklig, åt djupet gående innehållsutredning med lefvande insigt och sann förståndsutveckling såsom resultat. Många visa dock aktningevärda bemödanden att bedriva dessa öfningar i den senare riktningen. Om ock innanläsningen härigenom vunnit ej litet, är den dock ännu i många skolor långt ifrån tillfredsställande, hvilket äfven torde hafva sin orsak deri, att barnen oftast ej hafva egna läseböcker och att de under de långa

mellantiderna föga eller alls intet hemma öfva sig i innanläsning. I afseende på rättskrifning har ett märkbart framåtgående under perioden i de flesta skolor egt rum. De språkliga öfningarna, hvilka af somliga undervisare bedrivas ganska väl och med godt resultat, förekomma visserligen oftare än förr, men de inskränka sig ej sällan till ett alldeles för litet område för att kunna sägas medföra verkligt praktiskt gagn. Vanligast förekommande är Sundéns minsta lärobok.

3. *Geografi.* Efter den mest spridda läroboken af Erslev undervisa nu mera ej så få på ett bättre och ändamålsenligare sätt än förr. Åt ett lands fysiska beskaffenhet, dess produkter och näringar egnas nu mera uppmärksamhet än förr. I afseende på Sverige hafva flere börjat följa den läro gång, som normalplanen angifver, hvarvid Helsinglands geografi efter undertecknads anvisningar, oftast blifvit utförligare behandlad än de öfriga landakapens. Behovet af en större för skolundervisningen lämpad karta öfver Helsingland eller ännu hellre öfver hela Gefleborgs län här hvarvid gjort sig synnerligen kämbart. Man saknar dock icke anledning till hoppet att genom landstingets åtgärd få detta behof afhulpet. I åtskilliga fasta skolor genomgås det hufvudsakliga af hela läroboken, men i flyttande skolor hinner man föga mer än Sverige något utförligare samt Norge och Danmark i korthet jemte några mycket kortfattade notiser om Europas öfriga länder och verdsdelarne. Kartorna användas bättre än förr.

4. *Historia.* Odhnars lilla lärobok är numera nästan den enda använda och blir väl i de flesta fasta skolor fullständigt genomgången. I de flyttande deremot medhinnes blott nyare tiden och någon gång inskränker sig undervisningen i detta ämne till läsning af de historiska styckena i läsebok för folkskolan. Undervisningen är i allmänhet någorlunda riktig, blott undantagsvis god. Ämnet förekommer numera nästan uteslutande i folkskolans högre afdelning.

5. *Naturkunnighet.* Med ledning af väggtafloerna öfver människokroppen och djurriket blifva väl dessa delar af ämnet, vanligast efter Berlins men äfven efter Segerstedts eller Celanders lärobok, någorlunda fullständigt och väl behandlade i de flesta skolor. Mera vanlottad blir deremot läran om växterna, och endast i fasta folkskolor kommer läran om naturföreteelserna till någon egentlig behandling. Undervisningssättet är mera tillfredsställande än förr.

6. *Räkning.* I småskolorna och på småskolans område i nästan alla de skolor, hvilkas lärare eller lärarinnor på senare åren genomgått ett statens eller landstingets seminarium, är undervisningen i detta för folkets barn så viktiga ämne numera ganska god: en progressivt ordnad läro gång följes, och ett metodiskt förfaringssätt i detaljerna

ihittages. Af de äldre lärarne och lärarinnorna hafva visserligen åkilliga sökt tillägna sig samma förfaringssätt, men de flesta äro ännu främmande för en fast ordnad lärogång och ett fast metodiskt förfaringssätt. På folkskolans område har ett mera rationellt förfaringssätt börjat uttränga det gamla uteslutande mekaniska. Så väl hufvudräkningsöfningar som skriftliga öfningar förekomma, och hvad nyss är sagdt gäller båda. Anmärkas bör, att kunskapsmättet i detta ämne i många skolor, särdeles de flyttande, är väl ringa och färdigheten synnerligast i hufvudräkning ej alltid hvad den borde vara. Detta torde komma sig deraf, att man ej åt detta ämne inrymt tillräcklig tid.

7. *Geometri och linearteckning* förekomma vanligen blott i folkskolor och en del fasta mindre skolor. Någon fullständigare kurs har sällan medhunnits. Förfaringssättet är i allmänhet temligen godt.

8. *Skrifning*. Så väl undervisningen som barnens färdighet synas under perioden något förbättrats. Anvisningen att vid storstil låta barnen skriva på ett system af fyra linier med lika långa afstånd synes hafva verkat godt för vinnande af jemnhet i stilen. Förfaringssättet är i allmänhet det vanliga. Dock hafva på sista tiden några med ganska stor framgång följt skrifläraren Lundes metod. Om ock skriffärdigheten vid afgäendet från folkskolan varit rätt god, nedsjunger den genom brist på öfning snart till en högst otillfredsställande beskaffenhet. Snygga, inbundna och skurna samt linierade köpta skrifböcker börja nu blifva temligen allmänna i skolorna.

9. *Frihandsteckning*. Der denna undervisning under periodens förra hälft förekom, inkränkte den sig till aftecknande af de genom Ecklesiastikdepartementets försorg utgifna äldre väggtäflorna. Under periodens senare hälft har dock en och annan af inspektionsområdets lärare och lärarinnor vid seminarier eller enskildt inhemtat kännedom om den Stuhlmannska metoden samt börjat att med framgång undervisa efter densamma.

10. *Sång*. Den knappa tid, som i följd af den allmänt förekommande afdelningsläsningen erhålles för detta ämne, i förening med bristande teoretisk utbildning hos läraren göra, att undervisningen deri mestadels utgöres af öfningar i gehörsång med eller utan några anvisningar om och tonträfningsöfningar efter siffror eller noter. I en och annan skola har man kommit rätt långt i tonträfning och sång i stämmor. Men i de flesta står sången mycket lågt och ännu användas väl mycket religiösa sånger af mindre lämplig beskaffenhet. I Hudiksvalls folkskola hafva med framgång flere koraler inöfvats rytmiskt.

Det antal psalmmelodier, som barnen i skolan få inlära, är oftast alltför ringa.

11. *Gymnastik.* I småskolorna och i de öfriga skolornas småskoleafdelningar inskränker sig gymnastiken till öfning att stå och gå rätt, att på ett noggrannt och öfverensstämmande sätt iakttaga allt hvad som hörer till en god skolordning samt till några få enkla rörelser. I folkskoleafdelningarna öfvas vanliga arm-, ben- och bålrörelser. Endast i få skolor kan emellertid gymnastiken sägas vara hvad den bör vara. De anvisningar, som af en särskildt tillförordnad gymnastikinspektör vid ett besök i Helsingland för några år sedan meddelades, följas i allmänhet någorlunda. Dock vore önskligt, antingen att dylika inspektioner oftare förnyades, eller ock att en särskild kurs i gymnastik blefve för Helsinglands lärarepersonal anordnad. Vapenöfningar förema blott helt obetydligt.

12. *Trädgårdsskötsel.* Häre undervisas den högre afdelningens lärjungar i de folkskolor, som hafva för undervisningen ordnad planteringsland. Mycket kan det dock ej blifva af denna undervisning, af den enkla anledning, att sommarferierna äro så långa och börja just, då sådan undervisning först kunde på allvar ifrågakomma. På grund af de vanligen långa afstånden mellan hemmen och skolträdgården kunna barnen ej heller egna den någon tillsyn under ferierna. Intresset för densamma kan ock därför svårigen bibehållas. För planteringslandens fullständiga ordnande äro också skoldistriktet, mest på grund af de dryga kostnaderna därför och det jemförelsevis ringa gagnet deraf, i allmänhet ganska obenägna. Der läraren själf med större intresse och oegennyttigt nit omfattat saken, har dock äfven denna undervisning visat sig god och gagnande.

13. *Slöjd.* Då sista femårsberättelsen afgafs, var slöjdundervisning för gossar ännu icke ordnad vid någon enda skola. Under denna period har dock intresset för sådan undervisning flerstädes blifvit väckt och ledt dertill, att slöjd för gossar nu är införd vid 9 skolor, nemligen vid trenne folkskolor i Hanebo, vid en folkskola i Voxna, en i Los, en i Ljusdal, en i Hudiksvall, en i Delsbo och en vid Iggesunds bruk i Njutånger. Vid alla dessa skolor är undervisningen ordnad i öfverensstämmelse med Kongl. Kung. d. 11 Sept. 1877. Anordnandet af denna slöjdundervisning har betydligt underlättats af de rika anslag, som länets landsting och hushållningssällskap för ändamålet afsett. Utom anslag till obestämdt belopp för anordning af lokal och inköp af verktyg och materialier erhålles 100 kr. årligt anslag för aflöning af läraren med vilkor, att skoldistriktet tillskjuter lika stort belopp. Derjemte har hushållningssällskapet årligen anordnat en slöjdkurs i Gefle och beredt hvarje deri deltagande folkskole-

lära full reseersättning samt 2 kr. i dagtraktamente under hela den tid kursen pågått. Ej så få lärare från Helsingland hafva begagnat sig af detta tillfälle till utbildning och hafva sedan sökt väcka intresse för saken i sina hemorter.

För flickor finnes ordnad undervisning i qvinlig handaslöjd med särskild lärarinna vid folkskolorna i Hudiksvall, Söderhamn, vid Sandarne och Voxna bruk. I Ljusdal har häradshöfding Granboms fru satt sig i spetsen för en förening af fruntimmer, hvilken meddelat flickorna i Stenhamre folkskola undervisning i åtskilliga handarbeten. Dessutom hafva äfven lärarinnorna i ej så få folkskolor och mindre skolor meddelat flickorna undervisning i handarbeten.

Det är att hoppas, att denna gagneliga undervisningsgren skall under nu ingångna period vinna än vidsträcktare erkännande och spridning.

I sammanhang med redogörelsen för undervisningen i de särskilda läroämnena bör äfven framhållas, att läroböcker i samtliga ämnen numera äro temligen allmänt spridda. I ej få skolor äro numera samtliga barnen i folkskolans högre afdelning försedda med egna läroböcker i alla ämnen. I andra hafva åtminstone de flesta barnen egna läroböcker. Men ännu finnes en och annan skola, isynnerhet i norra och vestra Helsingland, der knappast något barn är försedt med andra läroböcker än biblisk historia och katekes. För spridningen af äfven andra läroböcker har såväl undertecknad som herrar pastorer och skolans lärarepersonal under denna period verkat med all ihärdighet och kraft. Och ihärdighet och kraft hafva sannerligen varit af nöden, ty denna sak har bland folket mångenstädes rönt ett starkt och segt motstånd. För att främja spridning af läroböcker hafva både undertecknad, presterskapet och skolans lärare ej sällan utdelat läroböcker bland barnen gratis, men dervid har t. o. m. händt, att barnet blifvit af föräldrarne förbjudet att mottaga och använda en till skänks erhållen lärobok. Ännu in i senaste tiden höjas här och der af föräldrar ifriga och bullrande protester mot alla andra läroböcker än bibliska historien och katekesen. Detta anföres äfven, på det man må se, hvar hindren för folkupplysningens främjande i sjelfva verket vanligast ligga.

VIII. Anteckningsböckerna.

Der ändamålsenligt uppställda tryckta blanketter till dagbok, examenskatalog och matrikel förut ej funnos, hafva sådana under denna

period blifvit antagna. Äldre, mindre lämpliga sådana hafva ock flerstädes blifvit utbytta mot nyare och bättre. De senast spridda äro de lika fullständigt och redigt som enkelt uppställda blanketter, hvilka utgivits af Falu tryckeriaktiebolag. I de flesta skoldistrikt har man derjemte upplagt ny hufvudbok eller förteckning på skolpligtiga barn med de af fil. dir Insulander uppställda blanketterna från Efwerlöf i Gefle. På ett fullständigt ordnande och förande af denna förteckning hafva flere skolrådsordförande nedlagt ett synnerligen aktningsvärdt arbete. Skolornas anteckningsböcker föras numera på ett temligen likartadt, noggrant och ordentligt sätt.

IX. Skolreglementena.

I många skoldistrikt äro de befintliga reglementena numera föråldrade och måste ersättas af nya. På det att i de nya reglementena måtte kunna intagas äfven lämpliga bestämmelser om lärokurser och läsordningar m. m., hvilket återigen är möjligt först sedan normalplanen blifvit känd och pröfvad, har emellertid uppsättandet af dessa reglementen hittills blifvit uppskjutet. För närvarande är man emellertid nästan öfverallt sysselsatt med förberedande arbeten för dessa kursförslag och reglementen. Detta är orsaken till, att inga nya reglementen blifvit under perioden stadfästade.

X. Skolråden och folkskolan.

Hvad som under denna rubrik sades sista i femårsberättelsen har jag under denna period funnit blott alltmer bekräftadt. Då det i allmänhet galler ännu, är föga att tillägga. Herrar pastorer, de själfskrifne skolrådsordförandena, äro ännu allmänt folkskoleväsendets ihärdige förkämpar och nitiske målsmän. Kunde ock redan vid förra periodens slut de hetaste striderna angående folkskolan anses vara i Helsingland med seger utkämpade, så återstod dock för denna period ännu här och der en och annan ytterligare strid, i hvilken såväl herrar pastorer och undertecknad som folkskolans afgjorde vänner bland folket måst inlägga all till buds stående klokhet, ihärdighet och kraft för att bringa saken till ett godt slut. Under senare tiden hafva allt flere skolrådsledamöter lemnat ett värdefullt bistånd såväl vid arbetet för folkskoleväsendets utveckling som ock isynnerhet vid tillsynen öfver skolgången. Åtskillige skolrådsledamöter äro dock ännu dels af bristande intresse, dels för att icke stöta sig med gran-

är och socknebor temligen likgiltige, slappe och försumlige eller rent af återhållande. Återhållsamheten hos den ene eller andre har dock numera sin rot mest i fruktan för alltför stora utlagor. Och erkännas må, att dessa i flere socknar redan nått en ansenlig höjd. Men så torde man, hvad skolornas antal beträffar, i de flesta skol-distrikt nu redan hafva någorlunda tillräckligt sörjt för behovet.

XI. Folket och folkskolan.

Äfven under denna rubrik äro i den senaste berättelsen åtskilliga drag angifna, som ännu äro sanna uttryck för bestående förhållanden, och torde därför till densamma få hänvisas. Det stora antal nya skolor, som under perioden blifvit upprättadt, visar dock ögonskenligen, att folkets förhållande till folkskolan mer och mer blifver sådant det bör vara. Vore ej förtroendet till och intresset för folkskolan i ett ständigt stigande, denna berättelse hade då sannerligen ej kunnat uppvisa en så stark och glädjande utveckling af inspektionsområdets folkskoleväsende. Huru man nemligen än må betrakta detta faktum, och hvilka än de svårigheter varit, som måst öfvervinnas, nekas kan dock ej, att den i så hög grad ökade offervilligheten för folkskoleväsendet utgör det påtagligaste bevis för, att Helsinglands befolkning numera i allmänhet taget inser och behjertar folkupplysningens vikt och betydelse. Folkskolan har därför också under denna period vunnit allt flere tillgifne vänner och nitiske befrämjare. Detta hindrar dock ej, att bland Helsinges allmogen ännu finnes ett ej obetydligt antal personer, som anse folkskolan antingen som en onödig tunga eller som någonting, åtminstone i vissa delar, rent af förderfligt. Dessa hafva vid stämmorna antingen mera nödde än verkligt villige slutit sig till den afgörande majoriteten eller ock utgjort en mer eller mindre motspänstig minoritet. Det vitsordet bör dock i allmänhet gifvas Helsinges allmogen, att, huru häftigt motspänstig man än under frågornas behandling och stridens gång kunnat vara, när saken blifvit afgjord, har man i allmänhet med liksom i tysthet öfverenskommen enighet och kraft gripit till verkställande deraf.

Såsom illustration till hvad ofvan blifvit sagdt tillåter jag mig att i korthet anföra ett par exempel. Forsa socken hade vid periodens början ett alldeles otillräckligt antal skolor. Det var isynnerhet småskolor som behöfdes, men obenägenheten mot inrättande af flere skolor, i all synnerhet småskolor, var mycket stor, och flere försök hade redan misslyckats. För att förbereda saken och småningom bringa den till mognad sökte därför undertecknad att intressera

någre herrar samt flere bönder och handtverkare för upprättande tillsvidare af en enskild småskola. Detta lyckades öfver förväntan väl, och så upprättade och underhöllo dessa personer på egen bekostnad en fast småskola, hvilkens förhyrda lokal försågs med fullständig uppsättning af ändamålsenliga skolmöbler och materiel, och hvilkens lärarinna erhöll 400 kr. i lön. Sedan detta fortgått i tvenne år och småskolan sålunda faktiskt vunnit insteg och förtroende, föreslogs, att församlingen skulle öfvertaga den redan befintliga småskolan och dessutom upprätta ytterligare en småskola och en mindre skola. Detta förslag blef slutligen också efter någon strid med stor majoritet antaget. Detta till bevis för hvad enskilde skolvänner bland folket genom offervillighet kunna åstadkomma.

Nu ett exempel af motsatt art. I Jättendals socken kräfdes ovillkorligt upprättande af en ny skola utom socknens enda fasta folkskola. I årtal hade man energiskt motsatt sig alla förslag i den riktningen. Undertecknad anmälde slutligen ärendet till högvördiga Domkapitlets i Upsala bepröfvande, hvarvid alla nödiga bevis lemnades för nödvändigheten af den föreslagna åtgärden. Ärendet återförvisades till ny behandling i skolråd och kyrkostämma utan annan påföljd än ett återupprepadt, enhälligt och omotiveradt nej. Då pröfvade Domkapitlet skäligen ålägga Jättendals församling att upprätta en ny fast eller flyttande mindre skola. Man öfverklagade ej utslaget, men trotsade likväl. Ordförandens anmälan härom ledde dertill, att Domkapitlet begärde Landshöfdingeembetets handräckning. Så följde ett åläggande äfven från Landshöfdingeembetet, men nu vid risk af böter. Man trotsade likväl. Först när derpå ett nytt åläggande att vid ett fördubbladt bötesbelopp inom viss tid hafva skolan ordnad, fann man för godt gifva efter. Och nu finner man sig ganska väl vid saken. Detta till bevis på den motspänstighet, som stundom förekommit.

I ett afseende visar sig intresset för skolan mångenstädes ännu vara långt ifrån tillfredsställande. Det är i afseende på barnens skolgång, hvarom redan förut är taladt. Ännu hafva många föräldrar ej mera syn på skolans vikt och nödvändigheten af kontinuitet i undervisningen, än att de vid minsta förefallande sysselsättning, hvartill äfven små händer kunna vara användbara, genast hålla barnen från skolgång. Å andra sidan må dock framhållas, att andra föräldrar finnas, som verkligen ej utan stora uppoffringar hålla barnen till ordentlig skolgång.

Af frukten dömer man ju trädet. Att bland de många verkligt goda frukter, folkskolan onekligen redan burit, äfven skönjas åtskilliga missbildningar, är visserligen sant och beklagligt. Dock hafva

de personer bland folket, hvilka — såsom redan i förra berättelsen styddes — anse alla missförhållanden bland den från folkskolan utgånga ungdomen uteslutande vara en frukt af densamma, för visso gjort sig skyldiga till det felslut, som ligger uttaladt i det latinska ordstäfvet *post hoc, ergo propter hoc*. Den dåliga tidsandans omfattande inflytelser jemte dermed sammanhängande slapphet uti uppfostran i hemmet torde vid allvarligare pröfning befinnas vara mest villande till de sorgliga företeelser, som onekligen här och der yppa sig bland den vuxna ungdomen. Mångfaldiga exempel skulle från Helsingland kunna anföras, som ådagalägga, att föräldrar icke blott icke i hemmet fostrat barnen i sann tukt, utan till och med på ett mer eller mindre groft sätt visat allvarliga och nitiska lärare och lärarinnor sin ovilja och förbittring öfver, att de i skolan med ihärdigt allvar och varsam tukt sökt bryta barnens egensinne och sjelfsväld. I samma mån som afståndet mellan den skolbildning, föräldrarna i sin barndom erhållit, och den, som deras barn i nutidens skolor erhålla, minskas, i samma mån torde många, en brytningstid alltid åtföljande olägenheter också utjemnas. Skall folkskolan emellertid kunna bära sådana frukter, att hon gör sig alltmer förtjent af folkets oinskränkta förtroende, då må hon ock — enligt undertecknades förmenande — under oafslätligt bemödande om koncentration i undervisningen aldrig förgäta sin pligt att vara en icke blott intellektuellt och praktiskt bildande utan ock sedligt och sant kristligt-religiöset uppfostrande läroanstalt.

XII. Landstinget och folkskolan.

Äfven under denna period har den allmänna folkundervisningen varit ett af de mest omhuldade föremålen för Gefleborgs läns landstings frikostiga understöd. Utom de i senaste berättelsen (till hvilken härmed hänvisas) uppgifna ännu kvarstående rikliga anslagen till folkundervisningens befrämjande hafva under perioden ytterligare tillkommit anslag till den af landstinget upprättade högre folkskolan i Bollnäs samt till en af några folkskolelärare utgifven »folkskoletidskrift för Gefleborgs län» (den senare har likväl redan upphört). Landstingets årliga utgiftsstat för den allmänna undervisningen utgör också f. n. nära 30,000 kronor, eller ungefär två femtedelar af hela utgiftsstaten. Sammanläggas landstingets årliga budgeter för ifrågasvarande ändamål under femårsperioden 1877—81, så uppstår ett belopp af ej mindre än omkring 130,000 kronor. På samma gång Gefleborgs läns landsting sålunda har den ej minsta äran af folk-

skoleväsandets snabba utveckling inom Helsingland, torde det ock genom slik offervillighet för ett ändamål, som måste anses ligga statens högsta syften synnerligen nära, hafva gjort sig förtjent af statens möjligast lifliga och verksamma erkännande.

Huru länets kongl. hushållningssällskap sökt gå hand i hand med landstinget, är redan under rubriken »slöjd» omnämndt. Äfven åt skolträdgårdars ordnande och skötsel egnar hushållningssällskapet fortfarande frikostigt understöd.

XIII. Läraremöten.

I Gefleborgs läns landstings utgiftsstat ingår äfven ett årligt anslag af 1,000 kronor till läraremöten. Detta anslag användes högst hvar tredje år till anordnande af större, för hela länet gemensamma läraremöten, men de mellanliggande åren användes det till anordnande af distrikts- eller s. k. öfningsmöten. Samtliga dessa läraremöten skilja sig derutinnan från andra skolläraremöten, att de anordnas och ledas af de af landsting och stat gemensamt tillförordnade folkskoleinspektörerna inom länet.

Distriktsmöten hafva af undertecknad anordnats för vissa mindre delar af inspektionsområdet. Två å tre dylika möten hafva hållits hvarje år, under hvilket större, för länet gemensamt möte icke varit anordnad. De hafva vanligtvis pågått tvenne dagar. Förhandlingarna dervid hafva omfattat dels undervisningsprof med åtföljande kritik, dels samtal öfver normalplanens tillämpning i våra skolor och öfver åtskilliga andra skolans verksamhet rörande frågor, dels också ett eller annat föredrag af undertecknad. Af landstingsanalaget hafva och deltagarne i dessa möten erhållit dels reseersättning (för resa både fram och åter), dels antingen kostnadsfria, gemensamma middags- och qvällsmåltider eller också traktamentsersättning. För dessa möten hafva vederbörande lärare och lärarinnor nästan utan undantag visat det lifligaste intresse, och jag vågar hoppas, att de varit till gagn för skolarbetet.

Under perioden hafva hållits tvenne större för hela länet gemensamma läraremöten. Det ena, som i följd af min embetsbroders i Gestrikland vistelse vid badort anordnades af undertecknad, hölls i Hudiksvall d. 11 och 12 Juli 1878 och bevistades af 155 lärare och lärarinnor från länets skilda delar. Förhandlingarna omfattade dels föredrag (af hofpredikanten Steinmetz om utvecklingen af folkskoleväsandet i Gefleborgs län sedan 1865, af seminarieföreståndaren Wedberg om rättskrifningen i folkskolan, af seminariadjunkten och folk-

skoleinspektören Bäckman om metersystemet samt af folkskoleläraren Samuelsson om kartritnings förbindande med undervisningen i geografi), dels undervisningsprof i flere ämnen, dels ock öfverläggning öfver åtskilliga undervisningen och skolan rörande frågor. Deltagarne erhöello af landstingets anslag betydande reseunderstöd, och hela mötet rönt de påtagligaste bevis på lifligt och frikostigt deltagande såväl af Hudiksvalls samhälle (samtliga deltagare mottogos såsom gäster i familjer under mötesdagarne) som af Hudiksvalls jernvägsbolag och invånare i Forsa.

Det andra för länet gemensamma läraremötet hölls i Gefle sistlidne sommar och anordnades i anledning af undertecknads sjukdom uteslutande af folkskoleinspektören i Gestrikland, fil. d:r Insulander, hvilken väl lär omnämna det i sin berättelse. Det har varit bådas vårt sträfvande att göra dessa af landstinget så frikostigt understödda möten för deltagarne på en gång lärorika och upplifvande, och jag hoppas, att äfven de varit skolan till gagn.

XIV. Högre folkskolan i Bollnäs.

Äfven inom Gefleborgs län hade frågan om upprättande af högre folkbildningsanstalter länge stått på dagordningen. Landstingets komiterade för folkundervisningen, hr landshöfdingen m. m. F. Asker, brukspatronen och riddaren Hj. Petré och hofpredikanten A. Steinmetz, började redan före periodens ingång att egna frågan grundlig undersökning. Man hade att välja mellan s. k. »folkhögskola» och »högre folkskola». Man föredrog härvid den senare formen, men ville likväl inom de i Författningarna utstakade gränserna söka ordna den högre folkskolan så, att hon någorlunda motsvarade de rättmätiga anspråk, som folket och särskildt den vuxna ungdomen ställa på en dylik skola. Först sökte man emellertid få utrönt, huruvida intresse och offervillighet för saken förefunnos inom länets samtliga skoldistrikt. Dessa fingo tillfälle att å kyrkostämma afgifva sina utlåtanden. Intresse för dylika högre folkbildningsanstalter förefans allmänt, men blott få skoldistrikt förklarade sig villiga att med penningar bidraga till deras upprättande och underhåll, och detta mestadels under vilkor att dylik skola blefve förlagd inom eller i närheten af respektive skoldistrikt. Då det sålunda visade sig, åtminstone tillsvidare, ogörligt att åstadkomma högre folkskolor genom sammanslutning af skoldistrikten och på deras direkta bekostnad, funno sig herrar komiterade föranlätne att föreslå länets landsting att tillsvidare på dess bekostnad upprätta trenne högre

folkskolor inom länet, nemligen en i Ofvansjö (för Gestrikland), en i Bollnäs (för södra Helsingland) och en i Ljusdal (för norra Helsingland). Med anledning häraf beslöt 1878 års landsting att på sin bekostnad upprätta tillsvidare blott en för hela länet gemensam högre folkskola i enlighet med ett af komiterade framställt förslag till reglemente och läroplan. I det föreslagna reglementet gjordes dock en ändring i afseende på åldern för inträde, hvilken ändring dock för visso icke var till ett bättre. Och så öppnade högre folkskolan i Bollnäs redan den 8 Januari 1879 sin första årskurs.

Hänvisande till såväl ofvannämnda reglemente och läroplan som till de af föreståndaren afgifna, i tryck tillgängliga årsredogörelserna, torde undertecknad, som haft att inspektera äfven denna högre folkskola, kunna inskränka sig till att i denna berättelse dels lemna några antydningar om, huru skolan är ordnad, dels uttala sitt omdöme om henne, såvidt detta redan nu låter sig göra, samt framställa några önskemål med afseende på dess framtida verksamhet.

Högre folkskolan i Bollnäs är ordnad i nära anslutning till såväl bestämmelserna i Kongl. Kung. d. 16 Juni 1875 som till de tankar, som finnas utvecklade i Rikets Ständers underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t den 2 Mars 1858. I det man sökt låta skolan blifva ett sant, tidsenligt, folkets behof och önskningar tillmötesgående uttryck af ofvannämnda Författning och riksdagsskrifvelse, har man äfven kommit att upptaga ett eller annat drag, som utmärker den svenska folkhögskolan. Högre folkskolan i Bollnäs kan därför i viss mening anses såsom en reglerad folkhögskola. Den mottager ej andra lärjungar än de, som visat sig redan innehafva de kunskaper, hvilka i den egentliga folkskolan meddelas. Lärokursen, som är en omedelbar fortsättning till den i normalplanen för folkskolan angifna, är fördelad på tvenne år med 24 veckors läsning hvarterdera året (från d. 8 Januari till den 8 Juni). Skolan är sålunda tvåklassig. Läroämnenas äro: kristendom (med kyrkohistoria), modersmålet, räkning jemte bokföring, geometri (med fältmätning och afvägning), svensk och allmän historia, geografi, naturkunnighet (med särskild hänsyn till de delar af ämnet, som äro af vikt att känna för jordbrukaren och i det dagliga lifvet), teckning, sång, gymnastik och slöjd. Arbetssättet är det för folkskolan vanliga, om ock något modifieradt (bestämda lärokursers genomgående, läroböckers användande, lexors beredande och förhörande i förening med offentliga examina och utdelande af afgångsbetyg). I afseende på sträfvandet att väcka lärjungarnes håg för andlig och fosterländsk odling samt att utbilda dem för det praktiska och kommunala lifvet ansluter sig denna skola till de svenska folkhögskolorna.

Lokalen, belägen i närheten af Bollnäs jernvägsstation, är uppförd med särskild hänsyn till skolans behof men likväl blott förhryd. Den är af mycket god och ändamålsenlig beskaffenhet. Särskild, rymlig och tidsenligt inredd gymnastiksal finnes ock. Undervisningsmaterielen är god.

I skolan blefvo 1879 inskrifne 25 lärjungar. Af dessa återvände 17 till genomgående af äfven den andra årskursen. År 1880 inskrefvos ytterligare 14, så att hela lärjungeantalet då utgjorde 31. Samma år afgingo 19, af hvilka 16 med fullständigt afgångsbetyg. Af de 13 lärjungar, som 1880 fullständigt genomgingo första årskursen, återvände 1881 till genomgående äfven af den andra blott 6. Samma år inskrefvos i första årskursen 20. Då derjemte till den andra årskursen återvände en, som 1879 genomgått den första, utgjorde hela lärjungeantalet sistlidet år 27. Till den andra årskursen hafva innevarande år (1882) återvänt 12 af dem, som förra året fullständigt genomgingo första årskursen. Tillsammans hafva således under åren 1879—81 blifvit inskrifne 59 och utexaminerade med fullständigt afgångsbetyg 22. Skolgången har varit normal, uppförandet i det hela mycket godt, men fliten något mera ojemn.

Undervisningen bestrides af en föreståndare, som idkat akademiska studier (f. n. hr L. J. Björklund), en andre lärare (f. n. folkskoleläraren P. Jonsson) samt en biträdande lärare i sång och slöjd (f. n. folkskoleläraren O. Eklund). Hr Björklund har undervisat i modersmålet, historia och statskunskap, naturkunnighet och gymnastik; hr Jonsson i religion, räkning (med bokhålleri), geometri, geografi och teckning.

Såvidt af hållna inspektioner och af examina kunnat framgå, hafva skolans lärare skött sitt viktiga värf med erkännansvärd skicklighet, med ett brinnande intresse och med stort nit. Ett synnerligen godt och förtroendefullt förhållande synes råda mellan lärare och lärjungar.

I betraktande dels af den svaga underbyggnad, åtskillige lärjungar i folkskolan erhållit, dels af den korta tiden samt dels af det myckna, som på denna tid bort genomgås, måste jag anse resultatet af skolans verksamhet i afseende på lärjungarnes förståndsutveckling, själsodling öfver hufvud samt kunskapsmått vara i allmänhet taget ganska tillfredsställande. Med det arbete, som af skolans lärare nedlägges, borde dock detta resultat under vissa förutsättningar kunna vardas än mera tillfredsställande. Dessa förutsättningar äro: en grundligare och bättre underbyggnad i folkskolan, i vissa delar något mer begränsade lärokurser, samt att inträde ej medgifves andra än redan konfirmerade ynglingar.

Åtskilliga skolor inom Gefleborgs län, isynnerhet de mindre skolorna, stå ännu på så låg ståndpunkt, att de ej kunna anses meddela fullt tillräcklig underbyggnad för en högre folkskola. För att ej behöfva i skolan intaga ynglingar med alltför svag underbyggnad har man emellertid infört inträdesexamina. För att dessa inträdespröfningar ej måtte verka alltför afskräckande på ynglingar, som med tillräcklig begåfning förenat en brinnande håg för vidgad folkbildning, har man ansett sig böra i afseende på desamma, åtminstone till en början, iakttaga en viss varsamhet. I samma mån som skolan blir mera känd och vinner mera stadgad förtroende, samt tilloppet af lärjungar blir större, böra dock, synes mig, fordringarna i dessa inträdespröfningar skärpas. Med den raska utveckling, som länets folkskoleväsende under senare år företett, bör man ock hafva berättigad anledning att hoppas, det folkskolorna snart skola kunna allmänt meddela en fullt tillräcklig underbyggnad för en skola sådan som denna.

Då det torde vara en af de vigtigaste grundsatser för all folkundervisning och särskildt för en högre folkbildningsanstalt sådan som denna, att kurserna böra till omfånget vara strängt begränsade, men så mycket grundligare genomgås och inläras, torde lärokurserna i denna skola kunna och böra i viss mån ännu mera begränsas. En sådan begränsning, betingad såväl af folkskolans närvarande ståndpunkt som af den jemförelsevis korta lärotiden, skall säkerligen medföra ett ännu bättre resultat af skolarbetet.

Att inträdesåldern blifvit satt till fyllda 13 år, är en af landstinget beslutad ändring i komiterades ursprungliga förslag, som dock synes mig hafva ländt skolan och lärjungarne till föga fromma. Det har nemligen visat sig mycket störande för arbetet i skolan, att några af lärjungarne samtidigt deltagit i konfirmationsundervisningen. Skola lärjungarne kunna draga full nytta af en skola sådan som denna, torde de ock böra ega en större förståndsutveckling och mognad, än de gossar hafva, som nyss fyllt 13 år.

Öfvertygad som jag är, att högre folkskolan i Bollnäs dels utgör ett i allt väsentligt sant uttryck för de grundsatser, som äro uttalade i ofvannämnda Kongl. Kungörelse och i Rikets Ständers skrifvelse till Kongl. Maj:t, dels också just genom det för henne egendomliga väl motsvarar folkets behof och önsknningar i afseende på en dylik högre folkbildningsanstalt, dels ock att hon — de nämnda missgynnande omständigheterna oaktadt — redan visat sig kunna åstadkomma ganska tillfredsställande resultat, anser jag mig om henne böra afgifva det slutliga utlåtande, att hon synes mig både berättigad till och värd af det statsbidrag, som Kongl. Kung. den 16 Juni 1875 medgifver högre folkskolor, och som under de gångna åren kommit henne till del.

XV. Kostnaderna för folkskoleväsendet.

I afseende på dessa meddelas nedanstående jämförande öfversigt, hvilken af skäl, som förut antydts, angifver förhållandet vid slutet af åren 1877 och 1881.

Tab. H. Kostnaderna för skolväsendet 1877 och 1881.

Kontrakt och år.	Till lärares och lärarinnors aflöning.		Till skollokaler och inventarier.	Till materiel.	Till öfriga behof.	Summa.
	Af skoldistriktet.	Af statsmedel.				
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Östra ..... { 1877	26,632,81	13,053,88	23,232,68	1,581,08	8,147,71	72,647,58
{ 1881	31,603,12	16,790,62	12,889,45	1,792,67	9,663,64	72,689,50
Vestra Nedre ..... { 1877	16,481,11	11,230,82	2,883,14	1,515,78	1,768,91	33,879,76
{ 1881	20,789,08	14,650 —	3,589,39	1,215,80	3,729,57	43,973,84
Vestra Öfre. .... { 1877	18,013,13	7,930 —	686,51	867,40	2,247,27	24,744,31
{ 1881	15,708,13	9,243,33	7,783,65	585,45	4,046,84	37,367,40
Norra ..... { 1877	25,796,52	16,907,48	10,156,88	1,654,56	6,343,90	60,859,34
{ 1881	32,493,60	20,504 —	9,483,55	1,549,37	9,901,62	73,987,14
Hela inspektions-... { 1877	81,923,57	49,121,63	36,959,21	5,618,79	18,507,79	192,130,99
området ..... { 1881	100,593,93	61,187,95	33,701,04	5,143,29	27,341,67	227,967,88

Vid ofvanstående tablå böra följande erinringar göras.

1:o) I de summor, som upptagas i kolumnen »till lärares och lärarinnors aflöning» äro för båda åren inberäknadt *värdet* af husrum, vedbrand och kofoder.

2:o) I de summor, som upptagas i kolumnen »till skollokaler och inventarier» ingår i allmänhet ej kostnaden för en mängd skolhusbyggnader och reparationer, hvilka bekostas ej af skoldistriktet i sin helhet utan af enskilda skolrotar. Kostnaderna för dessa ingå aldrig i distriktets skolräkenskaper.

3:o) Till »öfriga behof» räknas afgifter till pensionsinrättningen, dremiemedel m. m.

Af tablån framgår, att kostnaderna för skolväsendet under perioden rätt betydligt ökats. Hela tillökningen utgör 35,836 kronor 89 öre.

Kostnaden för undervisningen af *hvarje skolbesökande* barn utgjorde 1875 i medeltal: 10 kronor och 17 öre i Östra kontraktet, 6 kr. 96 öre i Vestra Nedre kontraktet, 7 kr. 78 öre i Vestra Öfre kontraktet, 8 kr. 63 öre för Norra kontraktet samt 8 kr. 52 öre för hela inspektionsområdet. År 1881 utgjorde samma kostnad i medeltal: 21 kronor 3 öre i Östra kontraktet, 15 kr. 22 öre i Vestra Nedre kontraktet, 18 kr. 23½ öre i Vestra Öfre kontraktet, nära 17 kronor i Norra kontraktet samt 18 kr. 57½ öre för hela inspektionsområdet.

Till skolväsendet donerade kapital eller fastigheter uppgingo vid 1881 års slut till ett värde af 66,630 kronor 51 öre. Bland de få donationer, som under perioden tillkommit, må särskildt nämnas de 500 kronor, som en inom Njutångers skoldistrikt sedan flere år bosatt person vid sin afflyttning från orten donerade till premier åt fattiga och flitiga skolbarn.

XVI. Öfversigt af skolväsendets utveckling under åren 1877—1881.

Ofvanstående redogörelse vittnar om en ganska snabbt och jemnt fortskridande utveckling af inspektionsområdets folkskoleväsende under sistförflutna femårsperiod. För att denna utveckling må klarare framstå, vill jag till sist här i korthet sammanfatta de i berättelsen meddelade spridda dragen af densamma.

Undervisningsanstalternas antal har ökats med 18 folkskolor, 10 mindre skolor och 20 småskolor eller tillsammans 48 *nya skolor*.

Undervisningslokalerna hafva under perioden vunnit en tillökning af 56 *nya skolhus*, hvarjemte antalet »förhyrda lokaler» stigit från 28 till 76, medan deremot antalet blott »upplåtna lokaler» sjunkit från 99 till 23. *Undervisningsmaterielen* har öfverallt vunnit betydlig tillökning. Under perioden har sådan inköpts för ett sammanlagdt belopp af 27,439 kronor 70 öre eller i medeltal för nära 113 kronor till hvarje skola.

Lärarepersonalens antal har ökats med 52 *personer*, af hvilka 22 fullständigt examinerade. Af de öfriga hafva de flesta genomgått Gefleborgs läns landstingsseminarium i Bollnäs.

Procenten *skolbesökande* barn af *skolpliktiga* har ökats i Östra kontraktet med 1,5 %, i Vestra Nedre kontraktet med 1 %, i Vestra Öfre kontraktet med 1,4 %. Deremot har den något minskats i Norra kontraktet.

Antalet barn i medeltal på hvarje skola har sjunkit i Östra kontraktet från 65 till 52, i Vestra Nedre från 60 till 51, i Vestra Öfre från 51 till 45, i Norra från 64 till 51 och i hela inspektionsområdet från 59 till 50.

Skolgången har i flere skoldistrikt väsentligen förbättrats och kan i några anses nästan normal.

Undervisningstiden har genom inrättande af flere nya skolor blifvit på flere håll ej obetydligt förlängd. Ingen folkskola flyttar nu på mer än två stationer, och endast 7 mindre skolor och 7 småskolor flytta ännu på tre stationer. *Fortsättningsskolor* hafva blifvit ordnade i Hudiksvall, Söderhamn och Alfta; deras antal är f. n. 8. *Slöjdundervisning för gossar* har blifvit ordnad vid 9 folkskolor, och *slöjdundervisning för flickor* förekommer numera i ett stort antal skolor. *Normalplanen* har blifvit fullständigt tillämpad i Hudiksvall och Söderhamn och har börjat följas efter omständigheterna mer eller mindre fullständigt i ett större antal skolor. *Undervisningssättet* har i allmänhet gått framåt i god riktning och är i småskolorna samt flertalet andra skolor mera i öfverensstämmelse med sanna pedagogiska och metodiska grundsatser. De utexaminerade *barnens ståndpunkt* i afseende på kunskaper, färdigheter och själsodling är i allmänhet högre, men ännu ofta otillfredsställande.

Folkets ställning till folkskolan kan karakteriseras såsom småningom stigande förtroende och offervillighet.

Kostnaderna för folkskoleväsendet hafva stigit från 192,130 kr. 99 öre 1877 till 227,967 kr. 88 öre 1881 och utgjorde således sistnämnda år 35,836 kr. 89 öre mera sistnämnda år än 1877.

Må Guds välsignelse hvila öfver Helsinglands skolor!

Richard Norén.

Stockholms stad.

Ur Öfverstyrelsens för stadens folkskolor till Kongl. Maj:t i
underdånighet afgifna berättelser.

Till *inspektor* öfver folkskolorna i hufvudstaden har äfven under åren 1877—1881 skolinspektorn C. J. Meijerberg varit förordnad. År 1881 var det tjugonde, efter det Öfverstyrelsens inseende öfver folkskolorna tog sin början.

De af församlingarna upplåtna och bekostade *skollokalerna* hafva undergått åtskilliga förändringar och utvidgningar till beredande af utrymme åt det oupphörligen växande lärjungeantalet. Dessutom har *Ladugårdslands* församling å Kongl. Djurgården uppfört ett nytt skolhus, som med början af höstterminen 1878 upplåtits till begagnande. Byggnaden innehåller 8 skolrum med två större tamburer och beräknas kunna inrymma 400 barn. Inom *Jakobs* och *Johannis* församling har en ny skolhusbyggnad, afsedd att inrymma 700 å 800 lärjungar, blifvit uppförd, innehållande 18 skolrum med 9 tamburer samt 1 slöjdsal och 1 gymnastiksal äfvensom bostad för vaktmästare, och har denna lokal från och med höstterminen 1879 upplåtits till begagnande för skolans behof. *Storkyrkoförsamlingen* har vidtagit betydliga förändringar å skolhuset vid Svartmangatan, som dock ej hunnit fullbordas under 1881. — Flere nya lokaler hafva blifvit förhyrda, och beslut om uppförande af nya skolhus äro i flere församlingar fattade och förberedande åtgärder för verkställigheten af dessa beslut vidtagna.

Antalet af lärare, *afdelningar* och *lärorum* utgjorde vid 1876 års slut:

	Ordinarie		Examine- rade, icke ordinarie		Icke exa- minerade		Summa.	Öfnings- lärare		Summa summarum.	Afdelningar.	Skolorum.
	lärare.	lära- rinor.	lärare.	lära- rinor.	lärare.	lära- rinor.		manliga.	qvinliga.			
Inom Storkyrkoförsamlingen.....	5	10	1	6	—	1	23	3	2	28	23	19
» Klara församling	5	16	—	1	1	5	28	1	1	30	28	25
» Jakobs och Johannis för- samling	5	13	2	4	1	4	29	1	2	32	29	21
» Maria församling	6	14	2	7	—	3	32	1	2	35	32	29
» Katarina församling	10	18	2	5	2	5	42	2	2	46	42	37
» Kungsholms församling ...	4	8	—	2	—	3	17	1	1	19	16	13
» Ladugårdslands församling	9	19	3	6	2	8	47	2	2	51	48	37
» Adolf Fredriks församling	7	14	2	15	—	—	38	—	2	40	36	27
Summa	51	112	12	46	6	29	256	11	14	281	254	208

Sammandrag:

	Ordinarie.	Examine- rade, icke ordinarie.	Icke exa- minerade.	Summa.	Öfnings- lärare.	Summa summarum.
Manliga	51	12	6	69	11	80
Qvinliga	112	46	29	187	14	201
Summa	163	58	35	256	25	281

Deremot funnos vid slutet af år 1881:

	Ordinarie		Examine- rade, icke ordinarie		Icke exa- minerade		Summa.	Afdelningar.	Skolorum.
	lärare.	lära- rinor.	lärare.	lära- rinor.	lärare.	lära- rinor.			
Inom Storkyrkoförsamlingen	4	15	—	2	—	—	21	21	19
» Klara församling.....	8	17	—	5	—	—	30	29	25
» Jakobs och Johannis församling ...	6	18	—	6	—	—	25	24	22
» Maria församling.....	5	23	1	9	—	—	38	38	36
» Katarina församling.....	9	26	3	10	—	—	48	46	47
» Kungsholms församling	4	10	2	8	—	—	24	23	22
» Ladugårdsl. förs. (med Djurgården)	9	25	1	15	—	2	52	54	50
» Adolf Fredriks församling.....	6	17	1	12	—	1	37	36	35
Summa	51	146	8	67	—	3	275	271	256

Då folkskolelärarnes och lärarinnornas antal vid 1876 års slut uppgick till 256, har sålunda under åren 1876—1881 antalet ökat med 19.

Förutom ofvannämnda antal lärare och lärarinnor hafva vid skolan varit anställda för undervisningen:

	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.
I manlig åld 11	11	4	15
• qvinlig do ..... —	—	12	12
• ritning 4	4	2	6
• sång 6	6	1	7
• gymnastik och vapenöfning 2	2	—	2
• bokhålleri ..... —	—	1	1
Summa	23	20	43

Antalet öfningslärare, som år 1876 utgjorde 25, har således ökat med 18.

Derjemte hafva, vid lärares tjänstledighet för sjukdom eller andra orsaker, åtskilliga biträden tjänstgjort under längre eller kortare tid.

Antalet skolbarn i hufvudstadens offentliga folkskolor, hvilket vid 1876 års slut steg till 8,800, utgjorde vid slutet af år 1881 i sådana skolor *med daglig undervisning*: 9,452 och i sådana skolor *med icke daglig undervisning*: 1,169 eller till sammans 10,621.

På sätt jemväl i föregående årsberättelser blifvit anmärkt, har dock antalet af de barn, hvilka under årets lopp besökt dessa skolor, stundom varit betydligt större och uppgick vid höstterminens början 1881 i skolorna med daglig undervisning till 9,826. Oaktadt detta förhållande har Öfverstyrelsen dock af skäl, som förut blifvit framställda, ansett sig böra lägga examenskatalogerna vid höstterminens slut till grund för sina uppgifter.

Om man jemför med hvarandra förhållandena i afseende å barnantalet i de särskilda församlingarnas skolor under flere föregående år, så visar det sig, att desamma varit underkastade stora växlingar. I allmänhet har i de centralt belägna församlingarna under de senare åren antingen tillökningen varit jämförelsevis liten eller ock en minskning egt rum, då deremot i de öfriga församlingarna tillökningen fortfarit. Detta senare har i synnerhet varit förhållandet inom Maria Magdalena och Kungsholms församlingar, så att i den förra församlingen barnantalet nu är mer än 8 gånger och i den senare församlingen mer än 10 gånger större, än hvad det var år 1862.

Denna vexling, som ej alltid kan på förhand beräknas, medför emellertid stora svårigheter vid anordningarna inom skolorna vidkommande så väl lärarepersonal och lokaler som undervisning. Dessa svårigheter ökas ytterligare derigenom, att, till följd af ombyte af bostäder, barn ofta flytta från en församlings skola till en annan. Sålunda har antalet barn, som under år 1881 inskrifvits i skolor med daglig undervisning, uppgått till 3,365, hvilket utgör mer än en tredjedel af hela barnantalet i dessa skolor. Barns intagande i skolorna har i allmänhet skett vid fyra särskilda tider hvar år, nemligen vid terminernas början och vid de vanliga flyttningstiderna. Dock hafva icke så sällan barn måst intagas i skolorna äfven å andra tider, på det att dem måtte lemnas tillfälle till nyttig sysselsättning.

Från skolor med daglig undervisning hafva under år 1881 afgått:	
till hemmet, tjänst eller yrke	834
» annan församlings folkskola	908
» fortsättningskola	523
» allmänna läroverk	85
» annan skola	246
» annan ort	414
med döden	60

Summa 3,070.

I afseende å skolbarnens ålder år 1881 voro:

	Under 7 år.	7-8.	8-9.	9-10.	10-11.	11-12.	12-13.	13-14.	Öfver 14 år.	Summa.
I folkskolor med daglig undervisning	117	1,147	1,612	1,526	1,511	1,422	1,101	591	425	9,459
I folkskolor med icke daglig undervisning	—	—	—	1	10	43	255	407	453	1,169
Summa	117	1,147	1,612	1,527	1,521	1,465	1,356	998	878	10,621

Detta antal, beräknadt i procent utgör:

	Under 7 år.	7-8.	8-9.	9-10.	10-11.	11-12.	12-13.	13-14.	Öfver 14 år.
I folkskolor med daglig undervisning	1,2	12,1	17,1	16,1	16,0	15,0	11,7	6,8	4,5
I folkskolor med icke daglig undervisning	—	—	—	0,1	0,9	3,7	21,8	34,8	38,7
Summa	1,1	10,8	15,2	14,4	14,8	13,8	12,8	9,4	8,2

Dessa öfversigter gifva vid handen, att af de barn, som besöka hufvudstadens folkskolor med daglig undervisning, flertalet, eller mer än 64 procent, är i åldern 8—12 år.

I afseende å medelåldern utgjorde denna:

	För gossar.	För flickor.	För gossar och flickor sammanräknade.
I folkskolor med daglig undervisning.....	10,1	10,5	10,3
» » » icke daglig undervisning.....	13,5	13,7	13,6

Jemför man barnens medelålder under åren 1877—1881, så visar denna en stor likformighet. Sålunda var medelåldern:

	År 1877.	År 1878.	År 1879.	År 1880.	År 1881.
<i>I folkskolor med daglig undervisning:</i>					
för gossarne	10,0	10,1	10,1	10,3	10,1
» flickorna	10,3	10,4	10,5	10,5	10,5
» gossar och flickor sammanräknade	10,3	10,3	10,3	10,3	10,3
<i>I folkskolor med icke daglig undervisning:</i>					
för gossarne	13,6	13,8	13,8	13,8	13,5
» flickorna	13,7	13,7	13,9	13,8	13,7
» gossar och flickor sammanräknade	13,6	13,7	13,8	13,8	13,6

Med hänseende till *kunskaper* hafva lärjungarne i folkskolor med daglig undervisning, enligt faststald kursindelning, år 1881 varit fördelade mellan skolans 7 klasser på sätt som följer:

Till 1:a eller lägsta klassen hörde	1,304 barn,
» 2:a klassen	1,525 »
» 3:e »	1,861 »
» 4:e »	1,759 »
» 5:e »	1,362 »
» 6:e »	967 »
» 7:e »	674 »

Medeltalet af de kursbetyg, som hvarje barn vid årets slut på grund af åberopade kursindelning erhållit, utgjorde 24,6. Att döma af detta medeltal skulle öfver hufvud en tillökning i barnens kunskaper hafva egt rum, enär samma medeltal år 1876 utgjorde endast 23,0.

Undervisning i de särskilda läroämnena har 1881 meddelats åt följande antal barn:

	I skolor med daglig undervisning.	I skolor med icke daglig undervisning.	Summa.
i kristendom	9,413	1,169	10,582
» modersmålet	9,452	1,169	10,621
» räkning.....	9,452	1,161	10,613
» skrifning	9,451	1,160	10,611
» geografi.....	5,989	331	6,320
» historia.....	5,989	373	6,362
» naturkunnighet.....	4,094	278	4,372
» geometri	2,215	—	2,215
» ritning	9,399	—	9,399
» sång	8,220	836	9,056
» gymnastik.....	8,534	—	8,534
» vapenöfning	661	—	661
» handarbeten	7,783	—	7,783

Gymnastiköfningarna hafva skötts af skolornas lärare och lärarinnor under ledning af en för ändamålet anställd instruktör. De särskilda gymnastiklokaler ännu icke finnas i flere än tre församlingars skolor, nemligen Storkyrkoförsamlingens, Klara och Jakobs, hafva ifrågavarande öfningar inom de öfriga skolorna måst försiggå dels i de vanliga skolrummen, dels å skolornas gårdsplaner.

Vapenöfningarna, som omfattat dels gevärs-exercis och marschöfningar, dels målskjutning med salongsgevär och luftbössor, hafva äfven skötts af skolornas lärare under ledning af en för detta öfningsämne anställd instruktör.

I *handarbeten* hafva de äldre flickorna undervisats af särskilda för detta ämne anställda lärarinnor, hvaremot de yngre flickorna handledts i sömnad af samma lärarinnor, som undervisat i öfriga skolämnena. De handarbeten, i hvilka undervisning meddelats, hafva varit stickning och sömnad, hvarjemte spinning och väfnad förekommit i Katarina församlings folkskola samt spetsknyppning i folkskolan inom Adolf Fredriks församling. Alla flickorna utom 1 i skolor med daglig undervisning eller 5,050 flickor hafva undervisats i handarbeten.

Inom hufvudstadens alla församlingar med undantag af Kungsholms hafva gossarne till ett antal af 465 erhållit *undervisning i slöjd*, förrämligast snickeri, svarfning och träsnideri jemte modellering i lera samt löfsågning, hvartill kommit inom Adolf Fredriks församling dels bokbinderi, skomakeri och skrädderi, dels (på enskild persons bekostnad) metallarbeten i förening med öfningar i skötandet af ångmaskin. Slöjdundervisningen, som fortgått under eftermiddagarne från klockan 3 till klockan 8 och för hvars bedrifvande 11 lärare och 4 lärarinnor varit anställda, har varit afsedd för de äldre gossarne. Den har, ehuru frivillig, varit flitigt begagnad och visat sig utöfva ett välgörande inflytande på lärjungarne, icke allenast genom den handafärdighet, som dervid vunnits, utan fastmera genom den vana vid arbete och nyttig sysselsättning, som denna undervisning medfört.

Utom den egentliga slöjdundervisningen hafva förberedande öfningar i handarbeten, afsedda för gossar i de lägre klasserna, förekommit. Antalet gossar, som deltagit i dessa öfningar, utgör 2,268, hvadan sammanlagda antalet gossar, som undervisats i slöjd och andra handarbeten uppgår till 2,733.

I *ritning* har den s. k. Stuhlmannska metoden fortfarande användts i skolorna, och synes densamma medföra goda resultat.

Tillfälle till *badning* och *undervisning i simning* under sommar-månaderna har beredts åt 2,011 gossar och 1,291 flickor, eller tillsammans 3,302 barn, vid här i staden befintliga badinrättningar. Af gossarne hafva 1,038 och af flickorna 167, således tillsammans 1,205 barn, lärt sig simma.

Barnens uppförande har med högst få undantag varit godt. Af lärarnes dagböcker, hvilka blifvit med noggrannhet förda, visar sig, att i skolor med daglig undervisning *barnens skolgång* varit tillfredsställande. Försummelserna utan giltig orsak hafva varit ganska få, och många afdelningar finnas, der icke ett enda barn utan giltigt skäl någon dag försummat skolan. Antalet *försummade dagar*, beräknade i procent, utgjorde:

	Utan giltig orsak.	I följd af sjukdom.	Af brist på kläder.	Af giltigt hinder eller lof.	Summa.
År 1877	0,8	4,2	0,9	3,2	9,1
• 1878	0,8	3,5	1,0	3,2	8,5
• 1879	0,7	4,2	0,9	3,6	9,4
• 1880	0,7	7,4	0,9	4,6	13,6
• 1881	0,5	4,0	1,0	4,0	9,5

Folkskoleberätt. för Upsala erkestift.

12

Vidkommande skolor med icke daglig undervisning har skolgången der varit mindre tillfredsställande, ett förhållande, som till hufvudsaklig del grundar sig derpå, att barnen hindras af arbete å tider, då undervisningen pågår. Emellertid är det att hoppas, att en förbättring härutinnan numera skall inträda, sedan med stöd af Kongl. Maj:ts Förordning den 18 November 1881 en skärpt kontroll öfver barns och yngre personers användande i fabriker och handverk kommer till stånd.

I likhet med hvad under de två föregående åren egt rum, hafva under år 1881 åtgärder vidtagits dels för att bringa alla skolpliktiga barn till inställelse i skolorna, dels ock för att erhålla uppgifter om antalet barn inom åldern 7—14 år, hvilka tillhöra skoldistriktet.

Jemlikt föreskriften i § 9, mom. 3 af Stadgan angående folkundervisningen i Stockholms stad hafva från de enskilda skolorna begärts och erhållits uppgifter om der undervisade barn. Derjemte hafva redogörelser för de allmänna läroverken begagnats för kontrollen öfver uppgifterna om barn inom skolåldern. Af de beräkningar, som på grund af samtliga dessa uppgifter blifvit gjorda, framgår följande resultat:

A. Skolor med daglig undervisning:		Antal lärjungar:	
Offentliga folkskolor.....	9,452		
Enskilda skolor	4,531		
Allmänna läroverk.....	1,937	15,920.	
B. Skolor med icke daglig undervisning:			
De med folkskolorna förenade söndags- och aftonskolorna	1,169		
Öfriga söndags- och aftonskolor	2,995	4,164.	
		Summa	20,084.

Härvid bör dock nämnas, att dessa siffror ej obetydligt understiga verkligheten, enär uppgifter ej inkommit från åtskilliga enskilda skolor dels med daglig, dels med icke daglig undervisning.

Den i stadgarne föreskrifna årliga inventeringen af skolornas tillhörigheter har verkstälts af inspektör med biträde af förste lärarne vid skolorna.

Angående *kostnaderna* för folkskolorna i hufvudstaden under år 1881 har Öfverstyrelsen lemnat följande summariska redovisning:

Behållning från år 1880 ..... kronor 7,243: 40.

Inkomster:

Folkskoleafgift af kommunen	kr. 318,686: 57.	
Bidrag af allmänna medel	» 113,100: —	
Intressemedel	» 1,877: 92.	
Aflöningsbidrag till lärare	» 665: —	
Inkomster hos skolråden	» 875: 91.	435,205: 40.
Brist till 1882		37,509: 71.
		<hr/> Summa kronor 479,958: 51.

Utgifter:

a) Skolrådets:

Aflöning	kr. 279,977: 20.	
Arvoden till lärare öfver stat och till vi-		
karier vid sjukdomsfall	» 36,189: 80.	
Arvoden för undervisning i gymnastik,		
exercis, ritning och sång	» 10,850: —	
Arvoden för tillsyn	» 5,000: —	
» för aftonskolorna	» 9,150: —	
» till lärarinnor i qvinlig slöjd ..	» 9,769: —	
Undervisningsmateriel	» 13,303: 76.	
Inredning och möbler	» 13,575: 14.	
Ved och lyshållning	» 35,406: 70.	
Renhållning	» 19,255: 68.	
Premier	» 2,420: —	
Bad och simöfningar	» 2,680: —	
Pensioner till lärarinnor	» 1,800: —	
För slöjdundervisning	» 14,272: 39.	
Diverse utgifter	» 2,481: 19.	456,130: 86.

b) Öfverstyrelsens:

Samfundet pro fide & christianismo	» 1,500: —	
Afgift till pensionsinrättningen	» 6,958: 33.	
Aflöning till tjenstemän	» 9,300: —	
Utgifter för herrar kyrkofullmäktige, deras		
sekreterare m. m.	» 364: 24.	
Restitution af folkskoleafgift	» 2,283: 60.	
Diverse utgifter	» 3,421: 48.	23,827: 65.
		<hr/> Summa kronor 479,958: 51.

Till bestridande af dessa kostnader hafva stadens invånare dels, på sätt räkenskapsredogörelsen här ofvan utvisar, erhållit bidrag af allmänna Inedel, dels ock för ifrågavarande år utgjort en afgift af femtiofem öre före hvarje krona, som efter Bevillningsstadgans andra artikel i bevillning erlagts; och hafva dessutom stadens församlingar hvar för sig fortfarande vidkänts omkostnaderna för anskaffande och underhåll af skollokaler.

Berättelser om Folkskolorna inom Linköpings stift

åren 1877—1881.

I.

Domprosteriet och Norrköpings kontrakt.

Den berättelse, som jemlikt den för folkskoleinspektörerne utfärdade instruktion af den 24 November 1876 bör af mig afgifvas öfver min verksamhet såsom inspektör under åren 1877—1881 inom förenämnda kontrakt af Linköpings stift, får jag härmed vördsamt öfverlemnna.

I. Undervisningsanstalterna.

För närvarande finnes följande antal undervisningsanstalter inom inspektionsområdet:

inom *Domprosteriet*: 16 fasta folkskolor, 3 mindre folkskolor och 22 småskolor, af hvilka 1 är flyttande;

inom *Norrköpings* kontrakt: 30 fasta och 2 flyttande folkskolor, 3 mindre folkskolor och 37 småskolor, af hvilka 2 äro flyttande.

Härvid har för Linköpings stad beräknats ett antal af 3:ne skolor, af hvilka en, den s. k. Ljungstedtska donationskolan för gossar, har en lärare för hvardera af skolans fyra klasser och de två folkskolorna för flickor hafva hvardera 3:ne lärarinnor för särskilda klasser jemte särskilda undervisare i handaslöjder och i sång. Af de 30 fasta folkskolorna inom Norrköpings kontrakt hafva tolf skolor ansetts tillhöra

Norrköpings stad med 17 lärare och 18 lärarinnor för särskilda klasser; Äfvensom af de 35 fasta småskolorna i detta kontrakt 15 skolor med 29 lärarinnor, uppförts såsom tillhörande staden.

Inom Domprosteriet har antalet lärare eller lärarinnor under inspektionsperioden ökats med två, anställda vid folkskolor, och två vid småskolor, alla inom staden Linköping. I staden Norrköping har antalet lärare eller lärarinnor vid folkskolor ökats med 5 och vid småskolor med 12. I landsförsamlingarna inom Norrköpings kontrakt har en flyttande folkskola och en flyttande småskola tillkommit.

Att tillökningen af skolornas antal visat sig jemförelsevis ringare än under föregående tidskede, kan anses bero deraf, att de redan inrättade skolorna befunnits någorlunda motsvara behovet.

I de båda städerna har, såsom redan blifvit antydt, särskild lärare eller lärarinna undervisat i hvarje årsklass. Men äfven i åtskilliga skoldistrikt & landsbygden har visat sig glädjande tecken dertill, att man velat göra större uppoffringar för skolans fullt ändamålsenliga anordning. Så har inom Domprosteriet i en församling (S:t Lars) särskild examinerad lärarinna blifvit anställd vid folkskolans nedre afdelning, omfattande 2:ne årsklasser; och inom två församlingar i Norrköpings kontrakt har dylik utvidgning af skolans verksamhet anordnats, nemligen i Ö. Eneby vid 2:ne folkskolor, af hvilka den ena derjemte har en småskola med 2:ne lärarinnor, och i Qvillinge vid en folkskola, som jemväl på stället har småskola anordnad.

Stor villighet har på senare åren blifvit ådagalagd att anordna den *fortsatta undervisningen* i enlighet med föreskrifterna i Kongl. Kungörelsen af den 11 September 1877. Medan under år 1878 endast 11 sådana fortsättningskolor upprättades inom inspektionsområdet, nemligen 10 i staden Norrköping och 1 i en landsförsamling inom Domprosteriet, och under år 1879 deras antal ökades med två, inrättade i landsförsamlingar, uppgick antalet af dylika skolor under år 1881 till 27, hvaraf 10 i staden Norrköping, 1 i Linköping och 16 i landsförsamlingar. För innevarande år har antalet fortsättningskolor ytterligare ökats med tvenne.

Vid tre folkskolor & landet har *slöjdundervisning* för *gossar* med understöd af allmänna medel blifvit anordnad, nemligen vid två skolor i Ö. Eneby och vid en skola i Kimstads församling. Undervisning i handarbeten för *flickor* har meddelats vid Norrköpings och Linköpings flickskolor samt, med understöd af landstingsmedel, vid 13 skolor & landsbygden.

II. Skolreglementena.

Då genom Kongl. Maj:ts nådiga Cirkulär till Domkapitlen af den 11 Oktober 1878 åtskilliga viktiga föreskrifter angående skolornas anordning, lärokurser och lärotid m. m. blifvit meddelade, fattade jag såsom en hufvuduppgift vid inspektionerna under år 1879, då jag besökte alla skoldistrikten med undantag af två, att till ledning för skolråden framställa förslag till de åtgärder, som syntes mig böra vidtagas med tillämpning af förenämnda nådiga stadganden. Härvid yrkade jag i mina till skolråden afgifna skriftliga promemorior, att fördelningen af kurserna i de särskilda läroämnena måtte inom de särskilda slagen af skolor bringas till önskvärd öfverensstämmelse i tillämpliga delar med de anvisningar, som lemnats i den med omfördämda nådiga Cirkulär till skolråden utdelade normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor, äfvensom jag på de flesta ställen föreslog anordningen af fortsättningskola i enlighet med bestämmelserna i Kongl. Kungörelsen den 11 Sept. 1877. Endast vid de skolor, der till följd af missgynnande omständigheter undervisningen af folkskoleklasserna ännu ej hunnit den utveckling, att ett fullständigare ordnande af fortsättningskolan ansågs kunna med framgång nu genast företagas, ansåg jag den fortsatta undervisningens anordning kunna få ske på annat, någorlunda nöjaktigt sätt.

Enär flere olägenheter varit förenade med den inom Östergötland mycket vanliga skolindelingen, enligt hvilken barnen fördelats på afdelningar, besökande skolan vaxelvis på olika dagar i veckan, var jag betänkt uppå att bana väg för en efter min öfvertygelse lämpligare anordning i detta afseende. Då, såsom förhållandet oftast varit, undervisningen fortgått fem dagar i veckan, och den ena afdelningen af skolbarnen besökt skolan 3:ne dagar och den andra afdelningen endast 2:ne dagar i veckan, hade stor svårighet visat sig att på ett tillfredeställande sätt upprätta läsordningen. I synnerhet hade det blifvit nästan omöjligt att för skolans öfre afdelning kunna bereda rum å schemat för de särskilda läroämnena, då timantalet för veckan varit inskränkt till 12 å 18. Det hade ock varit förenadt med ej ringa svårighet att under de tider af året, då de äldre barnens deltagande i landtbruksarbetet plägade tagas i anspråk, kunna upprätthålla en någorlunda ordentlig skolgång. Till undvikande af sådana olägenheter syntes det mig önskvärdt, att i stället för den hittills brukliga hvarannandagsläsningen skolans särskilda afdelningar finge besöka skolan under sammanhängande tider alla läsedagarne i veckan; och

jag föreslog derföre, att, sedan fortsättningsskola hållits i början af året, öfre afdelningens barn ensamma för sig skulle alla veckodagarne besöka skolan omkring 2:ne månader. Derefter borde nedre afdelningen infinna sig till skolgång de följande 2:ne månaderna. Efter sommarferierna skulle tiden under höstterminen likaledes fördelas på det sätt, att nedre afdelningens barn besökte skolan under terminens förre del och öfre afdelningens under den senare delen. Härigenom blefve det möjligt att kraftigare koncentrera undervisningen i de särskilda läroämnena samt att taga hänsyn till önskningarna att vid arbetet få biträde af de äldre barnen, hvilka vore alldeles lediga från skolgång under sånings- och bergningstiderna. Den olägenheten, att långa uppehåll sålunda komme att göras i barnens skolgång, syntes mig vida ringare än den, som förorsakades af hittills vanliga anordning. Särskildt syntes det mig med afseende på skolans uppgift fördelaktigt, att barnen lärde sig att under den tid, läsningen påginge, förrätta skolarbetet med besked. Hvad som möjligen genom de längre uppehållen ginge förloradt i minneskunskap borde, enligt min tanke, fullt uppvägas genom det tillfälle, som blefve beredt, att under skoltiden utöfva ett kraftigare inflytande på barnens formella utbildning samt på deras sedliga hållning. Då emellertid förändringen af lärotidens fördelning i denna riktning innebar en reform, som, ehuru redan under sistlidna år på ett och annat ställe bepröfvad och ganska ändamålsenlig befunnen, icke kunde antagas blifva föremål för synnerligt tillmötesgående, ville jag med framhållande af de förmåner som en sådan anordning syntes medföra, likväl endast föreslå densammes vidtagande såsom ett alternativ vid sidan af ett annat förslag, närmare anslutande sig till hittills gällande förhållanden.

Anordning i öfverensstämmelse härmed blef ock för 1880 vidtagen i åtta skoldistrikt, och ansågs, enligt hvad jag vid sedan skeende besök inhemtat, erfarenheten på de ställen, der undervisningen i enlighet med denna plan kraftigt bedrifvits, hafva ådagalagt, att bättre resultat särskildt med afseende på barnens utveckling såmedelst kunnat vinnas, än den förut vanliga hvarannandagaläsningen kunnat åstadkomma.

I några församlingar har man emellertid, enligt hvad jag af inkomna anmälanden förnummit, icke velat bibehålla den vidtagna anordningen, utan vid läsårets början år 1881 åter önskat införa den gamla indelningen af lärotiden, som särskildt på de orter, der ett större antal barn hade längre väg till skolan, ansågs fördelaktig.

Med afseende på de förändringar, som af senast gifna författningar påkallades i de för skoldistriktet stadfästade reglementen, blef vid sammanträde mellan stiftets folkeskoleinspektörer förslag till regle-

menten för folkskolor och småskolor inom stiftet upprättadt och till Domkapitlet öfverlemnadt. Detta förslag jemte åtföljande formulär blef af Domkapitlet godkändt och till ledning för skoloråden meddeladt i embetsbref af den 20 Oktober 1880. Förnyade reglementen hafva sedan från flere skoldistrikt inkommit och blifvit stadfästade, och det är att emotse, att under de närmast följande åren sådana reglementen, med iakttagande af de modifikationerna, som af senast gifna Förordningar kunna påkallas, skola för alla distrikt blifva upprättade.

III. Skolbarnen.

Äfven i denna berättelse måste i afseende på barnens skolgång anmärkas, att stor svårighet på åtskilliga orter möter att åvägabringa full jemnhet och ordning. Oblid väderlek, lång skolväg, barns deltagande i bergningsarbetet äro de vanliga orsaker, som härvid anföras såsom hinderliga. Öfver förhållandet under de två senaste åren kunna följande tabeller, grundade på afgifna meddelanden, lemna upplysning

Inom Domprosteriet.

Antal dagars frånvaro i medeltal för hvarje barn.

	Med godkänt förfall.			Utan anmaldt förfall.		
	Högst 3,8 dagar.	3,9 à 6,5 dagar.	derut öfver.	Högst 1,4 dagar.	1,5 à 4,9 dagar.	derut öfver.
1880 vid antal folkskolor ¹⁾ ..	4	5	5	8	3	3
1881 vid d:o d:o ¹⁾ ..	3	4	7	8	2	4
1880 vid antal mindre folkskolor och småskolor	4	6	²⁾ 10	10	5	²⁾ 6
1881 vid d:o d:o	7	1	²⁾ 18	7	7	8

7) För 2 folkskolor saknas uppgifter.

7) För 2 skolor saknas uppgifter.

2) För en skola saknas uppgifter.

*) För en skola saknas uppgift.

Inom Norrköpings kontrakts landsförsamlingar:

Antal dagars frånvaro i medeltal för hvarje barn.

	Med godkändt förfall.			Utan anmaldt förfall.		
	Högst 3,8 dagar.	3,9, å 6,5 dagar.	derut öfver.	Högst 1,4 dagar.	1,5 å 4,3 dagar.	derut öfver.
1880 vid antal <i>folkskolor</i>	8	6	5	6	8	5
1881 vid d:o d:o	8	4	8	7	6	7
1880 vid antal <i>mindre folkskolor och småskolor</i>	4	5	12	6	4	11
1881 vid d:o d:o	7	3	1) 12	6	7	10

1) För 1880 saknas uppgift för 1 folkskola och 1 småskola. För 1 skola saknas uppgift för 1881.

Några anmärkningsvärda förhållanden beträffande skolbarnens flit och uppförande hafva icke förekommit.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Jag anser mig äfven i denna berättelse kunna lemna det vitsord, att föreslagna åtgärder till skolväsendets förbättring i allmänhet rönt välvilligt tillmötesgående hos församlingarna. Derom vittnar särskildt den beredvillighet, hvarmed inom inspektionsområdet ett ganska betydligt antal fortsättningseskolor blifvit upprättade i öfverensstämmelse med föreskrifterna i Kongl. Kungörelsen den 11 Sept. 1877. Äfven må såsom bevis på ökad intresse för skolan kunna anföras, att man alltmer och mer under senare åren varit angelägen att till lärarinnor vid småskolor få anställda personer, som genomgått den i nämnda Kungörelsen af den 11 Januari 1878 stadgade pröfning, äfvensom att, der behofvet sådant kräft, nybyggnad eller utvidgning af skollokaler flerstädes egt rum. Om än härvid på några ställen en större betänksamhet visat sig i afseende på åtgärders snara vidtagande, har man likväl i de flesta fall, sedan tid till mögnare besinning lemnats, icke undandragit sig de med byggnadsföretagen förenade kostnader, liksom

man dervid visat ett berömvärdt sträfvande att åt skolhusen gifva ett ideenligt och ändamålsenligt skick. Endast i en församling har svårare motstånd i detta afseende mött, hvarom jag funnit nödigt att göra särskild anmälan.

Om den förr stundom förekommande benägenheten hos föräldrar och målsmän att af skolan fordra, att hon skulle rätta sina anordningar i afseende på undervisning och tukt m. m. efter deras enskilda, vexlande tycken, har numera icke någon anmälan förekommit. I samma mån som folket begynt tydligare inse skolans välgörande inflytande på barnens utveckling, har väl ock den stora vigten af ett enligt goda grundsatser välordnad skolarbete vunnit allmännare erkännande.

V. Undervisningstiden.

Enligt den anordning, som vid mina besök i de särskilda skoldistrikten år 1879 träffades, och som sedermera med en och annan modifikation bibehållits, har undervisningstiden för *fortsättningsskolorna*, der dessa varit ordnade i enlighet med föreskrifterna i Kongl. Kungörelsen af den 11 Sept. 1877, varit i alla landsdistrikt förlagd till början af året, antingen från den 15 Januari till 1 Mars eller från den 1 Februari till den 15 Mars. Endast för en fortsättningskola har lärotiden begynt den 15 Februari och slutat den 1 April. I städerna har fortsättningskolans lärotid varit förlagd till vissa dagar och timmar på eftermiddagar och söndagsmorgnar under hela läsåret.

Af de fortsättningskolor på landet, för hvilka anslag af allmänna medel erhöles år 1881, undervisades lärjungarne alla sex veckorna *utöfver* folkskolans ordinarie undervisningstid af 8 månader i en skola. I åtta fortsättningskolor öfverskredes folkskolans lärotid med fyra veckor; och i sju skolor öfverskredes samma tid med två veckor.

För de egentliga *folkskolorna* har lärotiden i allmänhet fortgått från den 1 eller 15 Mars till 1 eller 15 Juli; — i några skolor ända till 1 Augusti. Sommarferier hafva sedan lemnats under en å två månader, hvarefter undervisningen fortgått, till dess den föreskrifna lärotiden tilländalupit. Der skolans afdelningar undervisats hvar för sig på särskilda sammanhängande tider, har öfre afdelningen besökt skolan under förra delen af vårterminen och senare delen af höstterminen, samt nedre afdelningen senare delen af den förra och förra delen af den senare terminen. De äldre barnen hafva sålunda varit från skolgång lediga under den tid af året, då deras biträde vid bergningsarbetena kunnat vara af behovet påkalladt. Der åter afdel-

ningarna skiftevis besökt skolan på olika dagar i veckan, hafva vanligen under den oblidare årstiden i början och slutet af läsåret öfre afdelningens barn haft flere undervisningsdagar i veckan och den nedre afdelningens barn åter flere undervisningsdagar i veckan under den öfriga lärotiden. I de flesta skoldistrikt har undervisningen pågått fem dagar i veckan med 6 timmar dagligen; i några alla sex dagarna med 5 timmar om dagen.

I *småskolorna* har årets lärotid i allmänhet begynt den 1 Mars; inom några distrikt först den 15 Mars, och derefter fortgått, med en eller blott en half månads ferier under sommaren, 5 å 6 dagar i veckan med högst 5 timmars undervisning dagligen.

Inom några skoldistrikt har den anordning varit vidtagen, att lärarinnan i småskolan undervisat barnen i folkskolans nedre afdelning under Mars månad, medan folkskolans lärare var sysselsatt med de äldre barnens handledning. Nedre afdelningens barn, särskildt de som vid föregående års slut uppflyttat från småskolan till folkskolan, hafva derigenom fått tillfälle till repetitionsöfning förnämligast i innanläsningsfärdighet, innan de begynte terminen för folkskoleläraren. I sådant fall har undervisningen med de egentliga småskolebarnen egt rum endast under de återstående 7 månaderna af lärotiden. Denna anordning har ansetts medföra rätt godt resultat.

VI. Undervisningen.

Sedan numera den kursindelning, som år 1878 genom den utfärdade normalplanen meddelats skolråden till ledning, blifvit i skolorna tillämpad, och åtskilnaden mellan de särskilda årsklasserna alltså fastställd och, så vidt ske kunnat, upprätthållen, synes det icke vara behöfligt att fästa särskild uppmärksamhet vid det antal barn, som undervisas i de särskilda läroämnena, då detta framgår af fördelningen af barnen på afdelningarna.

Med undantag af skolorna i Norrköpings stad samt i en af de landsförsamlingar, hvilka hafva skolor med särskilda lärare för hvardera afdelningen och i hvilka undervisningen i naturlära och historia kunnat utan synnerlig olägenhet inträda något tidigare, än i normalplanen förutsättes, har den i nämnda plan angifna fördelning i de flesta fall blifvit iakttagen. Beträffande undervisningen i sång har svårighet fortfarande yppats att genomföra ett bestämdt åtskiljande mellan de barn, som med mera utbildadt gehör kunna med framgång deltaga i öfningarna, och dem som af brist på musikanlag måst ifrån

desamma uteslutas. *Gymnastiköfningarna* hafva i flertalet folkskolor freträdesvis hållits endast med gossarne; i småskolorna hafva vanligen alla barnen något öfvats i enkla fristående rörelser. I *trädgårdslekötsel*, der sådan kunnat ega rum, hafva den öfre afdelningens barn fått deltaga.

Med hänsyn till undervisningen i kunskapsämnen kan såsom allmänt vitsord fallas det omdöme, att den vunnit i reda och hållning, sedan en bestämdare kurs- och klassindelning blifvit genomförd. Någon svårighet har dock yppats beträffande fördelningen af lärokursen i *katekes*, med afseende hvarpå i normalplanen föreslagits en koncentrisk behandling af de första båda årsklassernas lärokurs. Flere lärare hafva menat sig kunna med större framgång upprätthålla katekeslektionerna, om läroinnehållet finge meddelas, såsom förr varit vanligare, i successiv följd. Vid vunnen större erfarenhet i behandlingen af den nya kateketiska läroboken skall den svårighet, som ännu i detta afseende yppas, utan tvifvel kunna öfvervinnas.

Det förbiseende af barnens öfvande i läsfärdighet, hvarom jag i min senaste berättelse ansåg mig ega anledning till anmärkning, synes numera hafva lemnat rum för ett bättre sätt att gå till väga vid undervisningen i *modersmålet*. I den mån småskolan fått utveckla sig och lemna ett nöjaktigt underlag för folkskolans arbete, har större säkerhet i afseende på denna viktiga förutsättning för all annan folkskoleundervisning kunnat uppnås.

Vidkommande undervisningen i *räkning* torde ock kunna sägas, att de flesta lärare numera, sedan insigten om detta läroämnes riktiga behandling och tillgången på goda exempelsamlingar och andra lämpliga hjälpmedel blifvit större, bedrifva undervisningen på ett mera praktiskt och för barnens utveckling mera gagnande sätt. Med de få *lärotimmar*, som kunna egnas åt undervisningen i *geografi*, *historia* och *naturlära*, kunna i skolor med blott en lärare för alla klasserna några större anspråk ej ställas på undervisningens resultat. Geografi är bland dessa det ämne, som jemförelsevis bedrifves med större framgång och intresse. För undervisningen i naturlära torde, derest den skall, såsom önskligt vore, närmare begränsas inom den i normalplanen angifna kurs, hvarigenom större insigt kunde vinnas inom de viktiga till läroämnet hörande delar, en särskildt med afseende hvarpå utarbetad lärobok eller åtminstone ledtråd för lärare vara af behofvet påkallad. I flere skolor yppar sig ock svårighet att med framgång bedrifva denna undervisning derigenom, att erforderlig och genom Ecklesiastikdepartementets försorg tillgänglig materiel, särdeles inom det fysikaliska området, i anseende till dermed förenad något drygare kostnad ej ännu kunnat anskaffas.

Hvad undervisningen i öfningsämnen angår, anser jag mig, som hvad ofvan redan derom blifvit yttradt, endast böra meddela, att större bemyndande å lärarnes sida kräfvos för att främja barnens färdighet i *välskrifning*, sedan denna öfning under flere timmar måst förläggas såsom tyst öfning, medan de öfriga barnen af läraren undervisas i något läsämne. De resultat, som vunnits, kunna ändock sägas i allmänhet vara temligen tillfredställande. Större svårighet har yppats att med begagnande af den Stuhlmansska lärometoden, som nu i rätt många skolor införts, vid tyst öfning undervisa barnen i *teckning*, såsom i normalplanen flerstädes förutsättes. För ett kraftigt bedrivande af denna undervisning är lärarens oafslätliga tillsyn svår att umbära. Undervisningen i *gymnastik*, vanligen förlagd till raststunden midt på dagen, kan ej sägas å landsbygden vara upprätthållen med någon synnerlig omsorg. I en af landsförsamlingarna inom Norrköpings kontrakt (Ö. Eneby) bedrefs dock äfven denna undervisning med kraft af en militär, som blifvit anställd såsom gymnastiklärare.

VII. Skolförhören.

Att till de anbefalda *förhören vid läsårs eller termins början* kunna inställa alla de barn, som blifvit anmälda såsom åtnjutande undervisning i hemmet, möter fortfarande svårighet i församlingar med större antal barn i skolåldern.

I de flesta skoldistrikten inom inspektionsområdet begäres dock vanligen befrielse från skolgång af sådan anledning endast för ett fåtal barn.

Års- eller terminsexamina hållas i alla skoldistrikt. På senare åren har på flere ställen sådan afslutningspröfning hållits endast vid läsårets slut. Inom åtskilliga distrikt, der de båda afdelningarna undervisats på olika sammanhängande tider af året, har man ansett lämpligt att låta pröfningen anställas med hvardera afdelningen för sig på de tider, då undervisningen för året för afdelningen afslutats.

Roteförhör i de 2:ne flyttande folkskolor, som finnas inom inspektionsområdet, äro i reglementet föreskrifna. Vid den ena af dessa skolor möta dock under den oblidare årstiden nästan oöfvervinneliga hinder för dessa förhörs regelbundna hållande i anseende till långt afstånd och vägarne oländighet emellan rotarne.

Afgångspröfning med dem som afslutat sin lärokurs har vanligen hållits i anslutning till årsexamen med de äldsta barnen. Genom den bestämda föreskriften, att i fortsättningskola, ordnad enligt

Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, endast de barn få intagas, hvilka genomgått föregående afdelningars lärokurs, har en ökad betydelse förlänats åt afgångsbetygen från folkskolan, hvarigenom vigten af den pröfning, på hvilken dessa betyg måste vara grundade, allt mer gjort sig gällande.

VIII. Lärare och lärarinnor.

Antalet vid folkskolorna inom inspektionsområdet anstälde ordinarie lärare har under år 1881 utgjort 50, ordinarie lärarinnor 23; hvarjemte vid folkskolor utan ordinarie anställning tjenstgjort 5 lärare och 6 lärarinnor. Vid mindre folkskolor och småskolor hafva under samma år tjenstgjort 3 lärare och 79 lärarinnor.

Beträffande lärarepersonalen vid Norrköpings folkskolor, öfver hvilkas verksamhet den särskildt för staden anstälde inspektören afgifver årsberättelser, har jag vid besök dels vid afslutningspröfningar, dels vid andra tillfällen i enskilda klasser öfvertygats om det utmärkt väl ordnade och redbara sätt, hvarpå undervisningsarbetet med det stora barnantalet der fortgår. I afseende på de i Norrköpings kontrakts landsförsamlingar samt i skoldistriktet inom Domprostern anstälde lärare och lärarinnor anser jag mig kunna i afseende på skicklighet och förmåga att bestrida undervisningen, hvad de vid folkskolorna tjenstgörande beträffar, gifva vitsordet *med beröm godkänd* åt ungefär 21 procent af hela antalet, vitsordet *icke utan beröm godkänd* åt 28 procent, *godkänd* åt 39 procent och *försvarlig* åt 12 procent; samt, hvad lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor angår, vitsordet *med beröm godkänd* åt 26 procent, *icke utan beröm godkänd* åt 30 procent *godkänd* åt 37 procent och *försvarlig* åt 7 procent af hela antalet.

Någon anmälan om aflägsnande af alldeles oduglig lärare eller lärarinna har ej behöft framställas.

IX. Anteckningsböckerna.

De anbefalda förteckningarna öfver lärjungarne, hufvudbok, dagbok och examenskatalog, finnas vid folkskolorna och föras på ett sätt, som icke gifvit anledning till några väsentliga anmärkningar. De af en bokhandlarefirma i Linköping utgifna, ganska ändamålsenliga for-

mulären för skolornas bokhålleri användas med få undantag i skolorna. I åtskilliga småskolor saknas ännu särskild hufvudbok. Sedan i § 41 af Kongl. Maj:ts förnyade nådiga Stadga angående folkundervisningen i riket bestämd föreskrift meddelats derom, att sådan hufvudbok skall föras af läraren eller lärarinnan i hvarje skola, lärar nämnda brist snart kunna afhjelpas.

X. Skolmaterielen.

I städernas skolor kan skolmaterielen, såväl hvad skolmöblerna som undervisningsmedlen angår, sägas vara ganska god och tillräcklig. I skolorna på landsbygden hafva uti 23 folkskolor och 15 mindre folkskolor och småskolor anskaffats pulpetbänkar med plats för 2 barn å hvardera. I afseende på undervisningsmaterielen anser jag, med afseende på de strängare fordringar, som numera, sedan riklig tillgång på ändamålsenlig materiel finnes, måste uppställas på detta viktiga hjälpmedel, och på grund af dels vid inspektionerna, dels eljest vunnen upplysning, mig kunna lemna det vitsord, att den befinnes *god* i 22 skolor, *medelmåttig* i 35 skolor samt mer eller mindre *under medelmåttan* i 20 skolor.

XI. Skollokaler.

Under inspektionsperioden har jag fått anteckna nybyggnad i landsförsamlingarna af 10 nya skolhus samt utvidning af några gamla. I Norrköpings stad uppläts för folkskolan i östra trakten af staden i November 1879 ett nytt, utmärkt prydligt och ändamålsenligt skolhus med 14 skolsalar; och ännu ett lika stort skolhus håller på att uppföras vid södra alléerna straxt utom staden. I staden Linköping vidtagas förberedande åtgärder för uppförande af nytt folkskolehus för gossar, sedan fråga blifvit väckt om Ljungstedtska donationsskolans förändring i närmare öfverensstämmelse med testators uttryckta afsigter till en borgarskola. Lokalerna i folkskolehusen för flickor hafva, genom indragning af boställslägenheter och inredning af lärosalar i vindevåningar, tillökats med fyra.

I afseende på beskaffenheten af skolsalarna på landsbygden anser jag 47 skolhus (eller omkr. 64 procent af hela antalet) kunna bedömas med vitsordet *goda*, 21 skolhus (omkring 28 procent) med vitsordet *medelmåttiga* och 5 (omkr. 8 procent) med vitsordet *under medelmåttan*.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Skoldistriktens fördelning i mindre områden för tillsyn af skolorådets medlemmar eller särskilde tillsyningsmän är allmänt genomförd och upptagen i de nya reglementena. Den hufvudsakliga tillsynen synes dock, såsom hittills, på de flesta orter förnämligast blifva utöfvad af skolorådens ordförande.

Vid hållna inspektioner har den i Kongl. Kungörelsen den 11 Januari 1878 omförmälda pröfning af lärare eller lärarinnor vid småskola blifvit af mig verkställd dels i staden Norrköping den 11 och 12 Februari 1879 med 19 småskolelärarinnor, dels i Linköping och i inspektionsområdets skoldistrikt å landet vid särskilda tillfällen med 18 småskolelärarinnor.

Jemlikt instruktionen för folkskoleinspektörerne hafva fyra möten med lärare och lärarinnor inom inspektionsområdet hållits, två med hvarjdera kontraktets lärarepersonal. Vid dessa möten, som för Norrköpings kontrakt hållits i Norrköping och för Domprosteriets kontrakt här i Linköping, hafva dels proflektioner öfver uppgifna ämnen af utsedde lärare hållits, hvarefter undervisningsfrågor, och särskildt, sedan normalplanen utkom, tillämpningen af de i denna angifna lärokurser varit föremål för öfverläggning.

XIII. Kostnader för skolväsendet.

Utgifter och inkomster för skolväsendet under sista året af den inspektionsperiod, för hvilken nu redogöres, i jemförelse med förhållandet sista året af den föregående inspektionsperioden, utvisas i följande sammandrag:

	År 1876.	År 1881.	Tillökning eller minsk- ning under de fem åren.
<i>Af skoldistriktet har utgått till utgifternas bestridande:</i>	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Inom Domprosteriet	22,793	36,689	+ 13,896
• Norrköpings kontrakt	108,956	135,700	+ 26,744
<i>Af statsmedel uppburo:</i>			
Inom Domprosteriet	8,824	11,024	+ 2,200
• Norrköpings kontrakt	24,858	31,879	+ 7,021
<i>Åt lärarna utbetalades:</i>			
Inom Domprosteriet	21,814	27,852	+ 6,588
• Norrköpings kontrakt	73,408	100,967	+ 27,559
<i>Utgifter till skollokaler och inventarier:</i>			
Inom Domprosteriet	8,773	14,850	+ 6,077
• Norrköpings kontrakt	29,644	33,801	+ 4,157
<i>Utgifter till undervisningsmateriel:</i>			
Inom Domprosteriet	718	1,931	+ 1,213
• Norrköpings kontrakt	1,309	4,210	+ 2,901
<i>Utgifter till öfriga behof:</i>			
Inom Domprosteriet	3,149	5,106	+ 1,957
• Norrköpings kontrakt	18,963	30,376	+ 11,413
<i>Afkomst af donationer:</i>			
Inom Domprosteriet (Ljungstedtska donationen oberäk- nad)	210	748	+ 538
• Norrköpings kontrakt (åtskilliga stiftelser inom sta- den oberäknade)	1,942	755	— 1,187
<i>Desrutom har utgått till utgifter för skolorna af diverse medel:</i>			
Inom Domprosteriet	4,542	4,262	— 280
• Norrköpings kontrakt	3,163	15,510	+ 12,347

Denna öfversigt visar, att de kostnader, som påkallats af skol-
väsendets utveckling under de fem åren, i ganska betydlig mån ökats.
Linköping i Juni 1882.

Chr. L. Anjou.

II.

Gullbergs-Bobergs, Aska, Dals, Bankekind, Bergslags, Ydre, Vifolka-Valkebo, Göstrings och Lysings kontrakt.

Den af Statsrådet och Chefen för Kongl. Ecklesiastikdepartementet under den 24 November 1876 utfärdade instruktion för folkskoleinspektörer föreskrifver, att den berättelse, som skall afgifvas efter fem år till nyss nämnda Kongl. departement, bör innehålla en översigt öfver skolväsendets utveckling inom distriktet, hvarvid en del af berättelsen skall affattas i tabellarisk form efter meddeladt formulär. Vid aflemnandet af denna berättelse anholder jag att få bifoga äfven en särskild översigtstabell, på hvilken i kort sammandrag och kontraktvis åskådligt framträda några af folkskolans viktigaste förhållanden, dels afseende det sista inspektionsåret och dels visande ett medium för alla fem åren. Det vore väl icke omöjligt att framställa en mera detaljerad översigt t. ex. för hvarje skoldistrikt, men det skulle medföra mera arbete och leda till större vidlyfthet, än måhända saken förtjenade. Dock torde af den här meddelade översigtstabellen framgå några statistiska data rörande folkskolan, hvilka icke sakna allt värde.

Församlingarnas antal är i Aska kontrakt mindre, och i Dals samt Göstrings större än skoldistriktet. Motala församling i Aska kontrakt är fördelad i tre skoldistrikt; uti Dals kontrakt äro deremot Vadetena och S:t Pers församlingar förenade till ett skoldistrikt. Sammaledes äro Herrestad och Källstad samt Örberga och Nässeja uti sistnämnda kontrakt. Äfvenledes äro Högby och vestra Skrukeby i Göstrings kontrakt sammanslagna till ett skoldistrikt. Anordningen är lämplig utom föreningen af stadeförsamlingen Vadetena och landeförsamlingen S:t Per, hvilka borde vara skilda skoldistrikt, såsom förhållandet är med stads- och lands-församlingarna i Skeninge och i Motala. Villkoren för skolväsendets anordning äro något olika i staden och på landet.

Folkmängden har sedan 1875 minskats i Gullbergs-Bobergs, Aska, Dals, Bankekind, Göstrings och Lysings kontrakt, utan tvifvel

Öfversigtstabell öfver folket

Indelning, folkmängd, skolbarn år 1881.							Undervisningsanstalter 1881.							Tillgång på skolor 1881 och der begagnande af vederbörande.						
Kontrakt.			Folkmängd.	Skoldistrikt.	Förskolor.	Antal skolbarn 7—14 år.	Antal skolbarn (7—14 år) af 100 personer.	Samma skolor.					En skola på antalet personer i distrikte.	En skola på antalet barn 7—14 år.	Barn 7—14 år inskrifna i skolan 1881.	Barn 7—14 år icke inskrifna i skolan 1881.	Vid sista inspektionen närvarande af 100 inskrifna.			
								Småskolor.	Flyttande.	Fast.	Plyttande.	Fast.								
Gullbergs-Boberg	16	16	17,585	2,557	14,5	23	1	1	10	4	39	451	65	2,212	345	62				
Aska	10	12	17,815	2,720	15	16	2	—	19	—	37	481	74	1,970	750	65				
Dala	9	6	7,128	1,078	15	6	—	—	10	—	16	445	67	842	236	66				
Bankekinda	7	7	10,784	1,744	16	12	1	—	9	2	24	447	73	1,495	249	45				
Bergslags	7	7	27,341	4,031	14,7	29	7	1	15	—	52	526	78	3,459	572	68				
Ydre	8	8	11,042	1,636	15	2	6	—	2	—	12	504	74	1,515	121	65				
Vifolka-Valkebo	14	14	17,762	2,838	16	17	4	1	10	8	40	444	71	2,328	510	69				
Göstrings	13	12	15,228	2,362	15	15	2	—	11	4	32	475	74	1,836	526	78				
Lysinge	8	8	11,136	1,825	16	11	—	2	7	3	23	484	79	1,537	288	67				
Summa	92	90	135,771	20,791	med. 15,8	181	19	8	3	91	33	285	med. 476	med. 73	17,194	3,597	med. 67			

genom emigrationen; men tillvuxit något uti Ydre och Vifolka-Valkebo. Förhållandet inom Bergslags kontrakt kan jag ej uppgifva, enär detta tillhörde ett annat inspektionsområde under förra perioden.

De skolpligtiga (7—14 år) barnens antal är i alla kontrakt förminskadt, men utgör ännu i medeltal omkring 15 % af hela befolkningen; och kan denna uppgift nu anses temligen tillförlitlig, sedan skolåldern blifvit noga bestämd, ehuru visserligen ett och annat skoloråd visar benägenhet att icke uppgifva andra skolpligtiga barn än dem, som äro inskrifna i distriktets skolor.

Antalet af skolor uti de åtta kontrakten (utom Bergslags) har under perioden ökat med 4 egentl. folkskolor, hvartill komma 11 s. k. mindre skolor; småskolornas antal är deremot oförändradt. Några nya småskolor äro väl under perioden inrättade, men några äro äfven indragna. Då under förra perioden 21 % af folkskolorna voro flyttande, hafva nu blott 11 % af dem denna egenskap, hvilket ju är en förbättring. Af småskolorna äro ännu 30 % flyttande, ungefär såsom under förra perioden. Något mer än $\frac{1}{2}$, af de mindre skolorna flyttar. Märkligt är, att ingen af de 1875 befintliga 10 en-

Folkets tillstånd 1877—1881.

Årlig medelkostnad för folkundervisningen under åren 1877—1881.						Årligt bidrag i medeltal till folk-skolorna under 1877—1881.				Behållning i skolkaasorna vid slutet af år 1881.
Till lärarnas och lärarinnornas aflöning.	Till skollokals underhåll m. m.	Till undervisningsmateriel.	Till öfriga behov.	Summa kronor,	Årlig medelkostnad för hvarje i skolan undervisadt barn.	Af statsmedel.	Af skoldistriktet.	Af landsting eller hushållningssällskap.	Af donationer.	
2255,83	3671,71	743,23	2979,18	29449,94	13,30	9635,00	17912,15	204,06	1498,78	8574,20
2549,30	13256,84	741,79	7305,46	47153,38	23,94	10729,99	34454,95	10,00	1958,44	3643,46
10699,11	965,18	362,96	1418,58	13445,78	15,95	4466,98	8409,33	30,00	539,47	1344,66
13462,55	2660,15	450,00	1461,72	18034,42	12,24	5897,61	9623,11	—	2313,70	9259,48
4760,27	17683,31	1393,91	6405,18	70242,67	20,80	19672,39	45750,06	598,23	4221,99	12800,92
10538,11	1761,61	264,77	1347,75	13967,24	9,22	4784,99	7343,44	—	1838,81	39535,62
22156,27	12884,95	793,75	3084,38	38919,85	16,73	10139,45	23123,60	38,65	617,65	10812,79
17829,44	7629,50	580,01	2409,56	28448,51	15,50	8151,66	19294,06	62,11	940,68	12082,94
12365,80	997,62	503,41	1044,47	15511,30	10,09	5810,00	9379,51	40,00	281,79	3270,39
30371,47	61510,82	5833,83	27456,27	275172,59	med. 16	79488,07	180490,21	983,05	14211,26	101274,46

skilda folkskolorna nu finnes i behåll. Dessa skolor ega sällan långvarigt bestånd.

Tillgången på anstalter för folkets undervisning, relativt till folk-mängden och till skolbarnens antal, visar sig något fördelaktigare vid slutet af denna period än under den föregående; en följd af folk-mängdens och skolbarnens förminskning och af skolornas tillökning. Fördelningen inom kontrakten visar sig också nu jemnare än förr. För omkring 500 personer och derunder finnes 1 skola, och för 65—79 barn (7—14 år) 1 skola. Naturligtvis inträffar ändock, att åtskilliga distrikt hafva alltför få skolor, äfvensom att åtskilliga skolor hafva alltför många lärjungar.

Af de skolpliktiga barnen (7—14 år) befinnas nu 82,4 % vara i skolorna inskrifna och der njuta undervisning; 3,6 % undervisas i allmänna läroverk eller undervisningsanstalter utom distriktet; 2,5 % i enskilda skolor; 5,6 % i hemmet; 1,8 % hafva redan afslutat skolkursen, men icke deltagit i den fortsatta undervisningen; 0,8 % hafva hindrats af sjukdom eller naturfel, och 1,7 % af annan anledning. Om 1,6 % har ej uppgift kunnat lemnas.

Det manliga könet utgör 51,26 % och det qvinliga 48,74 % af de skolpligtiga barnen.

Under första året af denna period 1877 undervisades 6,6 % i hemmet. De hemläsandes antal har alltså minskats, hvilket jag anser såsom ett godt vittnesbörd, emedan till desse räknas flere, som få nästan ingen undervisning. Det skulle ock kunna antyda, att hemmet allt mindre och mindre befattar sig med barnens undervisning. Att rätt bedöma, huru dermed i allmänhet förhåller sig, anser jag ytterst svårt; tror dock, att förhållandet icke är sämre än under den närmast föregående tiden.

Den i tabellen intagna procentberäkningen af när- och frånvarande vid sista inspektionen är icke ett vittnesbörd om svåra skolförsummelseer utan om skolbarnens undervisning på afdelningar. Deras stora antal, trångt utrymme och folkets obenägenhet att skicka barnen alla dagar till skolan har gjort denna anordning nödvändig i flertalet af skolor; ja den har likasom ingått i den allmänna föreställningen inom hela inspektionsområdet, så att endast 2 å 3 fasta, en del (icke alla) flyttande folkskolor och det öfvervägande antalet småskolor, vare sig fasta eller flyttande, lemna daglig undervisning åt alla sina lärjungar. Äfven om dessa i en fast folkskola ej uppgå till ett tjugutal, vill man undervisa på afdelningar, på det att barnen icke må behöfva gå dagligen i skolan. Tabellen upptager såsom medium 65 % närvarande och 35 % frånvarande vid sista inspektionen. Det höga procent-talet af närvarande beror derpå, att vid inspektionen stundom båda afdelningarna varit sammankallade, stundom blott den ena. Då jag kommit utan föregående tillkännagifvande, har jag icke kunnat anträffa mer än 1 afdelning. Stundom har jag föreskrifvit, att blott den ena afdelningen skulle vara närvarande, emedan utrymmet i lärosalen ej medgaf allas närvaro, eller emedan antalet var så stort, att en någorlunda ordentlig examinering skulle deraf hafva förhindrats.

Men ehuru således denna uppgift om de när- och frånvarande vid inspektionen icke innebär något tadlande vitsord om försumlighet uti barnens skolgång, så nödgas jag likväl vitsorda, att denna är långt ifrån oförvitlig. Ofta har jag vid oförberedd ankomst träffat en ganska ringa procent af afdelningen närvarande. Dagböckerna vittna, att många dagar försummas, ej blott af en och annan utan af flere lärjungar. Lärarne klaga öfver denna brist. Skolrådets årliga uppgifter om skolgången (nämligen i tab. A. som åtföljer skolrådets uppg. tab. B.) visa, att blott ett ganska litet antal af lärjungarna i hvarje skola under läsåret inställt sig alla de föreskrifna dagarna till deltagande i undervisningen, men att deremot ett betydligt antal för-

smånat en stor del af lärotiden. Att undervisningen deraf lider och att framstegen försenas, ligger i öppen dag. Men något hastigt verkande radikalt medel mot detta onda synes ej ännu vara funnet. I allmänhet har det mera af- än till-tagit, och på några ställen tyckes det vara nära nog öfvervunnet. Der skolans styrelse och lärare varmt nitälska för införande och upprätthållande af god ordning i detta som andra hänseenden, inträder så småningom förbättring, enligt erfarenhetens vitnesbörd. Folkets fattigdom utgör dock mångenstädes ett svårt hinder för barnens ordentliga skolgång.

Skolgångens beskaffenhet beror i de allra flesta fall — icke på barnen utan på föräldrarna, och därför stå vi nu inför den viktiga frågan om folkets förhållande till folkets skola. Att fullt rättvist bedöma detta i allmänhet, tilltror jag mig icke; ty det skiftar — ej blott med afseende på individer utan ock med afseende på orter och distrikt. Hos vissa personer träffar man en liffig nitälskan för folkskolan, hos andra liknöjdhet och t. o. m. ovilja. Inom vissa distrikt träffar man likasom ett allmänt deltagande för anstalten; inom andra finner man mera kallsinighet. Hvad vittna då de officiella uppgifterna? — Öfversigtstabellen förmåler, att medelkostnaden för folkundervisningen inom detta inspektionsområde under åren 1877—1881 utgjort årligen: 275,172,59 kronor, af hvilka skoldistriktet utbetalat 180,490,21 kronor, hvilket på hvarje person utgör 1,34 kronor; samt att kostnaden för hvarje i folkskola undervisadt barn utgör årligen i medeltal 16 kronor, hvilket är inemot dubbelt hvad det kostade år 1875; vidare att medelafkastningen af donationer under denna period årligen utgjort 14,211,26 kr. samt att, oaktadt de stora utgifterna, skolkassorna vid slutet af år 1881 egde i behållning 101,274,46 kr. härrörande förnämligast deraf, att folkskolorna vid slutet af nämnda år egde donerat kapital till belopp af 294,787,82 kronor, hvaraf en del består i fastigheter, som icke inberäknats i skolkassornas behållning. Alltså har folket gjort ganska betydliga uppoffringar för folkskoleväsendet, samt sändt 82,4 % af sina barn för att i folkskolan undervisas. Det har byggt många nya lärohus och ökat lärarens och lärarinnors löner. Alla dessa omständigheter synas ju vittna om ett särdeles godt förhållande emellan folket och dess skola. Visserligen hafva icke uppoffringarna blifvit gjorda alldeles af egen tillskyndelse och utan allt samhällstvang, men de hafva dock blifvit gjorda utan någon samhällsoro. Likväl får man icke antaga, att den svenska folkskolan ännu hunnit växa in uti svenska folkmedvetandet såsom någon ting kårt och oombärligt. I de djupa lederna finnes ännu icke allena mindre deltagande utan äfven misstroende. Det uttalas väl icke så ofta, men man förnimmar det emellanåt såsom en kall fläkt. Mot-

viljan synes mig hvila på hufvudsakligast tvänne farhågor. Dels befarar man, att barnens fleråriga sysselsättning med bokliga konster skall göra dem obenägna och odugliga till tyngre kroppsarbete, dels fruktar man, att de icke skola hafva rätt andligt gagn af sin skollärdom. Om ock dessa farhågor till stor del bero på missförstånd, så vågar jag ändock anse dem förtjena ett närmare skärskådande, såsom varande åtminstone till någon del berättigade, och enär det är möjligt, att äfven folkskolan kan göra misstag uti sitt sträfvande.

Man åberopar ofta erfarenheten för den första af de nämnda anmärkningarna, nämligen att barnen genom skolgången afvänjas från annat arbete. »Så länge skoltiden varar, blifver det intet af med annat arbetet», heter det. Ofta är detta verkligen sant; men det är icke derföre sant, att skolan har skulden derför. Ty om hon icke upptager mer än $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{3}$ af årets arbetsdagar, och om hon under sjelfva skolverminerna lemnar hvarannan dag ledig, så blifver det ju en rundlig tid öfrig för annat arbete. Om denna tid icke användes till arbete, så är det föräldrarnes och icke skolans fel. Hade föräldrarna rätt omsorg om barnens uppfostran, så vande de dem att det ena göra och det andra dock icke låta, att arbeta både för sin andliga och kroppsliga utbildning. Men hemmets uppfostran är mångenstädes så slapp, att barnen lemnas att göra hvad de behaga. När då resultatet blir dåligt, skyllas på skolan. Att ifrågavarande anmärkning icke är fullt befogad, bevisas deraf, att många kraftfulla kroppsarbetare vuxit upp, äfven sedan folkskolan kom i gång och tog en del af den uppväxande ungdomens tid i anspråk. Många hem finnas ock, der barnen hållas både till skolgång och annat arbete, hvilket bevisar, att folkskolan icke ovilkorligen gör barnen odugliga till kroppsarbete. Men ehuru således den ifrågavarande anmärkningen mot folkskolan befinnes till största delen orättvis, anser jag den ändock förtjena någon uppmärksamhet. Den svenska folkskolan är icke en anstalt, som hunnit sin fulländning. Såsom en lefvande samhällsorganism bör och måste hon utveckla sig och således delvis förändra sig. Hon skulle kunna få en tendens att utveckla sig så, att den nyss omtalade beskillningen blefve verkligen sann, och detta vore för samhället en olycka. Vid folkskolans fortgående ordnande synes man derföre böra se väl till, att icke hennes anspråk på ungdomens tid alltför mycket uppdrifvas så, att de fysiska krafterna icke få tillfälle att redan från de yngre åren danas och hårdas för det tunga arbetets utförande.

Den andra anmärkningen gäller sjelfva skollärdomen. Man menar, att barnen sysselsättas med mångahanda, som icke gagnar dem hvarken för tillfället eller för framtiden. Man tycker måhända, att sedan

de flere år gått i skolan, *veta* de just ingenting och *kunna* icke heller mycket af hvad som i det dagliga lifvet behöfves att *veta* och *kunna*. Denna dom innehåller nog mycken orättvisa, men kan lätt förklaras. De som nu äro föräldrar, ha väl ock i barndomen gått i folkskolan, men lärde der icke mycket i allmänhet och alldeles intet i flera ämnen, som nu der meddelas. Att de icke förstå bedöma nyttan af dessa ämnen, må man förlåta dem: det är ej gerna möjligt att värdera, hvad man platt icke förstår. Men detta oakadt synes mig anmärkningen förtjena något afseende. Under min mångåriga sysselsättning med folkskoleinspektionen har jag mer och mer känt, att undervisningen är nog ensidigt teoretisk. Lärarne få sjelfve en grundlig teoretisk undervisning vid seminarium och vänjas noga vid sträng regelmässighet och systematisk ordning, samt komma derföre att betrakta sina ämnen ur ett slags vetenskaplig synpunkt. I denna riktning drifva de sedan sin undervisning i skolan och vilja gerna gå mycket systematiskt tillväga. Utan att vilja förneka de många fördelarne af sådan metod gent emot ett oordnad svammel, anser jag dock, att den kan tillämpas på ett sätt, som motverkar folkskolans sanna och rätta syftsmål, hvilket jag förmodar obestriddligen vara: att på en kort tid under barndomsåren meddela de mest nödiga insigter, öfva några angelägna färdigheter (läsning, skrifning, räkning), samt på samma gång utbilda och stärka själsförmögenheterna, och således (relativt) afsluta en liten lärokurs för lifvet. De flesta folkskolelärjungar komma aldrig i någon annan skola. Hon bör derföre vara angelägen att gifva dem så god och ymnig andlig kost för lefnadsvägen, hon någonsin förmår. Hon får icke tänka, att hon blott skall tillreda fältet och sedan låta en annan så derpå, utan hon bör äfven åtminstone göra utsädet och se till, att det blifver gjordt så, att man kan med temlig visshet hoppas växt. Hon får icke gifva sina barn stenar för bröd, hon får icke lägga för dem torra växter för att göra dem förtrogna med den lefvande naturen. Hon får icke missakta det naturliga sunda förståndet, äfven då det uppträder i andra former och med andra later än de af vetenskapen vedertagna. Hon gör väl, om hon bygger på det dugliga och goda, som redan af naturen finnes; men illa, om hon illfänas och förspiller tiden med att forma hvarje sten i grundmuren efter en på förhand gifven skepelse. Jag tror icke, att folkskolan ännu allestädes klart fattat sin uppgift, utan något för mycket laborerar med en mindre välgörande formalism. Man finner hennes lärjungar ofta skiokliga att redogöra för regler *in abstracto*, men lika ofta nog oskiokliga att tillämpa dem *in concreto*. Undervisningen börjar med den abstrakta regeln, hvilken noga inpreglas till formen. Sedan skall det konkreta inpassas i den gifna ramen, hvilket är svårt

för dem, som icke äro vana vid att röra sina tankar omkring abstraktioner. Brist både på tid och lust torde ofta vålla, att regelns tillämpning icke nog öfvas, och då blir lärdomen död. Jag önskade, att folkskolans undervisning mera ginge ut från det konkreta, samt så troget och förståndigt sysselsatte sig med detta, att man slutligen tillagnade sig äfven af det abstrakta så mycket man verkligen behöfver. Måhända invändes häremot, att ett sådant förfarande skulle gå mycket långsamt, och att lärjungen ändock vid lärotidens slut icke skulle kunna väl bestå i ett förhör, emedan han icke skulle kunna exakt redogöra efter några vissa regler. Härtill vill jag svara, att mera gagn än skada orsakades af den nu förordade metoden, emedan de andliga förmögenheterna derigenom blefvo väl öfvade och emedan en inöfvad kunskap, hvilken är af förståndet uppfattad på ett lefvande sätt, har företrädre framför en kunskap grundad allena på inlärdas regler. Vi äro ju t. e. många svenskar nog, som kunna hjälpligt skriva modersmålet efter det nu brukliga stafningsättet utan att kunna uppgifva och redogöra för alla eller ens de flesta stafningsreglerna. Man kan ega en användbar och nyttig kunskap utan att hafva vunnit den på den abstraherande regelns tidsödande omväg. Männe icke det ostuderade folket har en aning derom och känner sig otillfredsstäldt med folkskolans förfarande, i fall hon nästan all intet tyckes vilja gå detta kraf till mötes? Visst är, att folkskolans arbete skulle vinna mera erkännande och förtroende hos det olärdas folket, om hennes lärjungar i allmänhet, efter någon tids åtnjuten undervisning, röjde litet mera praktiskt förstånd och skiokklighet inom sitt kunskapsområde, än nu gemenligen är fallet; äfvensom att detta vore en verklig fördel för det uppväxande släktet. Att det skulle kunna ske genom ett lämpligt förfarande, är min fasta öfvertygelse.

Det finnes ett tidens tecken, som tyckes mig antyda, att mitt här ofvan uttalade omdöme om folkskolans verksamhet icke står alldeles enstaka. Det är den ifver, som på senare åren röjt sig för införande af slöjdundervisning i folkskolan. Man tyckes känna ett behof att föra henne åtminstone i någon måtto in på praktikens område. Men ett sorgligt tidens tecken är, att denna helsosamma nitälskan rönt så ringa framgång. Inom detta inspektionsområde finnas väl några få anstalter för flickors undervisning i handslöjd, men för gossars blott en enda, nämligen i Vadstena. Östergötlands Landsting och Hushållningssällskap hafva omfattat ärendet med stort intresse och erbjudit kommunerna anslag både för anläggning och underhåll af slöjdskolor; men jag har anledning förmoda, att dessa anslag till största delen blifvit sparade, ehuru jag icke med visshet känner det. Skoldistriktet rädas för nya utgifter och skollärarne för nya

hroämnen. De senare tyckas också stundom anse slöjden under en teoretiska värdighet. Derföre är att befara, att det kommer att dröja länge nog, innan slöjden blifver ett obligatoriskt ämne i folkskolan, ehuru det, enligt min öfvertygelse, vore för henne synnerligen välgörande, Äfven om man för detta öfningsämne skulle nödgas på läroordningen utstryka något annat läroämne, som nu prunkar der.

Under år 1881 voro inom inspektionsområdet anstälde:

i folkskolor: ordinarie examinerade lärare	149,		lärarinnor	4
icke ordinarie.....	»	2	»	11
i mindre skolor	»	3	»	8
i småskolor	»	7	»	125
För handaslöjd voro anställda särskildt			»	6
	Summa	»	161	» 154

hvar till komma några yrkesidkare i Vadstena, hvilka äro anställda såsom lärare i dervarande slöjdskola för gossar.

I folkskolorna undervisa till det mesta män, i småskolorna kvinnor, hvilket tvifvelsutan är det lämpligaste. I några skolor äro flera än en lärare(-inna) anställda och undervisa antingen hvar sin afdelning eller ock i hvar sitt läroämne — till mycken fromma för lärjungarnas framsteg.

Under sist nämnda år begagnades af skolorna 202 egna och 49 hyrda lokaler. Alla fasta folkskolor och icke få flyttande hafva egna lärosalar, men småskolorna, äfven de fasta, äro ännu ofta nog inhysta i främmande, rätt tarfliga rum. Vid 110 folkskolor finnas planteringaland, hvilka begagnas till undervisning i trädgårdsskötsel. Skolhusbyggandet har under perioden fortgått och fortgår ännu med lofvärd omsorg. De flesta nybyggda skolhus äro prydliga och ändamålsenligt inrättade. Föreskriften att ritningar till skolhus skola föresvisas inspektören, innan byggnaden uppföres, har verkat fördelaktigt och hindrat mången olämplig anordning. Denna föreskrift har dock icke alltid iakttagits, af brist på kännedom om dess tillvaro, hvarföre jag en och annan gång funnit nybyggda skolhus efter modellen af soldattorp, med 1 fönster på hvardera af 3 sidor uti lärosalen, samt dörr och spisel på den fjerde. Ehuru olämpliga dessa skolhus befunnits, har jag icke ansett mig ega magt att föreskrifva deras ombyggnad, utan låtit dem tills vidare med några små förbättringar begagnas, helst vederbörande vanligen funnits mycket nöjda med sin byggnad. Det vore måhända nyttigt, om det föreskrefves, att en skolbyggnadsritning skall stadfästas af någon högre auktoritet än inspektören t. ex. af Domkapitlet, sedan inspektören afgifvit sitt yttrande.

Skolornas verksamhet är ordnad genom reglementen, fastställda af Domkapitlet, som år 1880 gillade ett nytt af stiftets folkskoleinspektörer uppgjort förslag till formulär för folkskolereglemente, lämpadt efter gällande författningar och efter den utgifna normalplanen för undervisning i folkskolor och småskolor. Härigenom åstadkommes alltmer reda och likformighet uti anordning och undervisning. Ett synnerligen godt inflytande har normalplanen redan haft och kommer vidare att hafva både för en väl ordnad klassindelning och i afseende på lärokurser och undervisningsätt.

Den mest betydande förändring uti anordningen af de särskilda skolorna, som under perioden inträffat, är den som skett till följd af Kongl. kung. d. 11 Sept. 1877 om fortsättningsskolor. Denna undervisning var tillförene i de allraflesta skoldistrikt illa tillgodosedd; ja den förekom alls icke. Nu har uppmärksamheten blifvit mera alvarligt fäst derpå, och början att tillämpa den kongl. kungörelsen har skett. Ut i 15 af inspektörsområdets 90 skoldistrikt voro fortsättningsskolor med statsbidrag i verksamhet år 1881. Sådana skolor funnos äfven i några andra distrikt, ehuru ej så ordnade, att de kunnat begära statsbidrag. Saken behöfver tid för att vinna inateg. Dess rätta syfte inses icke strax. Församlingarna hafva mångenstädes visat stark motvilja att lemna några vidare bidrag till folkskolan än de förut vanliga. Man har tyckt, att barnens undervisning borde väl en gång taga slut, och att skolan, sedan hon gifvit sitt afgångsbetyg, också har afstätt sina anspråk på barnens tid. Man har kanske misstänkt, att fortsättningsskolan blott skulle blifva en förberedelse till nattvardsskolan, samt således hafva till syfte att underlätta prestens arbete, hvilket man ansett obehörigt. Derföre har förslaget om inträttande af fortsättningsskola mångenstädes rönt motstånd. Äfven har inträffat, att fortsättningsskolan verkat ett år, men sedan indragits, emedan hon icke befunnits medföra önskvärd nytta. Men gynsamare förhållanden hafva ock förekommit. Det har inträffat, att bifallet till anslag vunnits med mycket trug, men sedan har saken ändock omfattats med lifligt deltagande, så att äldre personer, bofasta män och qvinnor, tagit plats på fortsättningsskolans bänkar jemte nyligen utexaminerad ungdom och flitigt deltagit i arbetet med läsning, skrifning och räkning samt öfriga föreskrifna läroämnen. Den åberopade kongl. kungörelsen föreskrifver icke andra vilkor för inträde i fortsättningsskolan, än att sökanden skall hafva genomgått de föregående afdelningarnas lärokurser med goda vitsord, och derföre kan man ju icke neka någon inträde på grund af för hög ålder. Men en följd deraf blifver ock, att undervisningsättet i fortsättningsskolan bör vara ett annat än i folkskolan. Sannolikt är, att man ej tillbörligt aktat på

detta förhållande på de ställen, der fortsättningskola inrättats, men sedan indragits. Man har i fortsättningskolan gått till våga på samma sätt som i folkskolan, och detta har väckt afsmak. Undervisnings-sättet i fortsättningskolan torde böra tillnärmelsevis likna det, som brukas i folkhögskolan. Sjelfva den kongl. kungörelsen 11 Sept. 1877 synes antyda något sådant i afseende på vissa ämnen, såsom att undervisning i kristendom hufvudsakligast bör inhämtas genom bibelläsning och i modersmålet företrädesvis genom skriftliga öfnin-gar. Fortsättnings skolans undervisning bör blifva särdeles välgörande, allenast den bedrifves med goda lämpor. Icke bör hon afse blott sådana lärjungar, som befinna sig mellan afgångspröfningen och natt-varðskolan, helst en sådan mellantid för ganska många platt icke finnes; utan hon bör förnämligast hafva till syfte att verka på den något mera mognade ungdom, som har lust att efter vunnen själs-utveckling öfva upp sina litterära färdigheter och skåda något kla-rare ut öfver sitt vetandes fält. Hon måste naturligtvis äfven upp-taga skickliga 13 å 14-åringar, som kunna uppvisa ett vackert af-gångsbetyg, men hon skall icke ställa sin undervisning på förnyad lex-läsning med dessa unga, utan söka draga till sig dem, som äro något äldre och hafva mera mognadt förstånd. Här fordras god urskilning, och framgången beror hufvudsakligen af läraren. Är han mäktig att lösa sin uppgift, så kan man få en liten folkhögskola för godt pris i hvarje socken. Derom har jag länge varit öfvertygad, samt är lika viss om, att detta skulle verka ganska välgörande på folkbildningen.

I afseende på folkskoleväsendets framtida utveckling förnimmas nu bland de magtegende åsichter, hvilka äro svårfattliga för den, som står lägre och ser föremålet på nära håll. Det talas om en organisk förening emellan folkskolan och det allmänna läroverket (f. d. elemen-tarskolan). Folkskolan skall höjas och den allmänna skolan in-skrän-kas, och så skola de två nära förenas och utgöra integrerande delar af samma organism — och det nu varande strecket emellan dem skall utplånas. Huru nu detta bör rätteligen förstås, vågar jag ej afgöra. Men det synes mig knappt kunna förstås på annat sätt, än att folk-skolan skall ordnas så, att hon blifver en förberedande afdelning till den allmänna skolan. Detta anser jag blifva för folkskolan skadligt och förderfligt samt rycka henne från sitt ursprungliga syfte-mål. Männe vinsten af de senaste reformer, som skett inom det allmänna läroverket för att systematisera och centralisera, är så på-taglig och stor, att allmän belåtenhet dermed förefinnes? Svaret tyckes vara gifvet uti det ofta upprepade talet om skolfrågans ännu oafgjorda lösning. För öppen dag ligger ock, att centralisationen

medfört större olägenheter än fördelar. Fordom besörjde ett treklassigt läroverk med 1 rektor och 2 kolleger undervisningen inom sin ort för ungdomen från dess 8:de till dess 14:de eller 15:de år. Nu kan ett femklassigt läroverk med rektor och 5 kolleger knapt åstadkomma detta, ty det femklassiga läroverket måste nu vara alldeles lika i costumen med de 5 första klasserna af ett fullständigt allmänt läroverk. Alla allmänna skolor måste gå klädda i uniform. Omfånget för undervisningen i hvarje klass är noga regleradt och detta naturligtvis med afseende på hela skolkursen. Detta skall läras i 4:de klassen för att lägga grunden till hvad som sedan skall förekomma i den 5:te, lika som Euclides bevisar en sats för att på grund deraf kunna bevisa en annan, om de också i sak alla icke höra tillsamman. Detta blir väl till slut mycket godt för dem, som genomgå alla klasserna, men hvad blir det för dem, som ej kunna fortsätta, utan måste afbryta midt i skolan? Det är påtagligt, att deras kunskap blir mycket bristfällig. Skulle nu folkskolan icke få vara något helt för sig och efter sin förmåga fullborda en kurs, som omfattar den allmänbildning, hvilken Staten önskar finna hos alla sina medlemmar, utan sättas in såsom ett litet stycke förskola med hänvisning till ett högre läroverk, som skall bygga på den grundval, hvilken hon lagt, men på hvilken hon ingenting hunnit bygga; då blefve hon, så vidt jag kan förstå, ryckt ifrån sin rätta ställning och sitt rätta ändamål. Hon blefve förvandlad till en trälinna ifrån att vara fri. Om det nu finnes ett streck emellan folkskolan och den allmänna, så är det uppdraget icke af lagstiftningen utan af naturen och torde derföre icke kunna af lagstiftningen utstrykas. Åtminstone lärar det icke ske derigenom, att undervisningen i de allmänna skolorna betydligt fördyras, medan den i folkskolan är nästan kostnadsfri (50 öre om året) för den största delen af folket.

Folkskolan skall *höjas*, heter det. Skulle ordet innebära att göra henne till en förberedande afdelning af allmänna skolan, så vore detta snarare en sänkning, enligt mitt häreftan uttryckta förmenande. Skulle det åter innebära att öka hennes läroämnen (t. ex. upptaga något främmande språk), eller att öka omfånget af hennes nu varande lärokurser, så förstår jag icke, huru det skulle vara möjligt. Folkskolan måste såsom i forna tider besörja den första undervisningen. Barnen födas icke nu med några större insigter och färdigheter, än fordom, och i de flesta fall hvarken kunna eller vilja hemmen ombesörja den första undervisningen, hvilken derföre måste ske i skolan och hvilken fordrar en betydlig del af den tid, som kan anslås åt skolgång. Vanligtvis ombesörjes nu den förberedande undervisningen af en småskola, der barnet lär sig läsa rent, skriva på griffeltafla och

räkna i hufvudet med mindre tal, samt de första grunderna af kristendomskunskapen, hvarjemte ofta förekommer öfning i sång och fristående gymnastik. Efter 2, stundom 3 år kan barnet upptagas i folkskolan och har då 5 å 4 års tid åt sig anslagen för att få byggt på den i småskolan lagda grunden, hvilken i anseende till den späda åldern (7—9 år) icke kan vara och vanligen icke heller är synnerligen solid. Nu skall inhemtas: kristendomskunskap, modersmålet (läsning, uppfattning och skrifning), räkning, geografi, historia, naturlära, geometri, teckning, sång, gymnastik och vapenöfning samt trädgårdsaktsel, hvartill borde komma handslöjd — och detta med en årlig lästid af högst 17 veckor,*) hvilken dock i många fall blifver ännu mindre genom hvarjehanda omständigheter. Visserligen kan någon tid inbesparas genom förbättrad undervisningsmetod, men denna besparing är dels obetydlig och dels osäker. Den s. k. skrifläsemetoden t. ex. är enligt mitt förmenande bättre än den gamla stafningsmetoden vid undervisning uti innanläsningskonsten, men målet: *renläsning* vinnes icke förr, utan snarare senare genom den förnämnda metoden. Derföre anser jag den nu anslagna tiden vara oundgängligen behöflig för inlärande af nu föreskrifna läroämnen i folkskolan, och har mången gång blifvit öfverraskad af att man hunnit så omfattande lärokurser, som i åtskilliga folkskolor redovisats — och derföre synes det mig ogörligt både att upptaga flera läroämnen och att inhämta vidsträcktare kurser, med mindre än att flera år anslås till folkskolans genomgående, hvilket åter torde vara alldeles orådligt på de grunder, som ofvan äro företedda.

Inom distriktet hafva nästan alla småskolor befunnits ordnade i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter, så att de utgöra förberedande klasser till folkskolan. De mindre skolorna verka såsom både småskolor och folkskolor, ehuru de icke upphinna de bättre folkskolornas ståndpunkt. De öfvergå småningom till folkskolor genom antagande af examinerade lärare.

Under perioden hafva åtskilliga brister blifvit anmärkta och behandlade på det sätt instruktionen föreskrifver. Särskild anmälan hos Domkapitlet har icke förekommit; men i de årliga redogörelserna hafva alla mera betydande anmärkningar, hvilka jag meddelat skolråden, blifvit i korthet omnämnda, hvilket alltid föranlett någon åtgärd af Domkapitlet, vanligtvis med åsyftad verkan. Många brister vidlåda naturligtvis ändock folkskoleväsendet inom inspektionsområdet, hvilka endast småningom kunna afhjelpas. Så t. ex. befinnas lärarkrafterna otillräckliga inom vissa distrikt, såsom uti hela Ydre kontrakt,

*) Hvarje barn får ej mera af årets lästid, emedan skolan arbetar på afdelningar.

samt i St: Åby af Lysings kontrakt. Förhållandet inom Bergslags kontrakt är, såsom öfversigtstabellen visar, ännu mindre fördelaktigt än i Ydre, men omsorgen om folkskolan och uppoffringarna för dess bästa äro mycket större i Bergslags än i Ydre, enär ett skolbarns undervisning i Bergslags kostar 20,30, men i Ydre blott 9,22 kr. Man får vid inspektionerna i dessa kontrakt ett allmänt intryck, som noga motsvarar denna sifferberäkning. Distrikten i Bergslags kontrakt äro mycket vidsträckt — att inspektera i Risinge t. ex. fordrar minst 2 veckor — men anordningarna i de flesta röja ett nitiskt bemödande för folkskoleväsendet. I Risinge med 5883 innev. finnas 10 fasta folkskolor och 8 fasta småskolor med 11 ex. lärare och 6 ex. lärarinnor samt dessutom 7 icke ex. lärarinnor. Skolan vid Finspongs jernbruk, som har det yppersta lärohus jag sett och är beräknad såsom både folkskola och småskola, har 3 ex. lärare (hvaribland 1 prest) och 5 exam. lärarinnor; distriktet har 943 lärjungar, hvaran här finnes 1 skola på 327 personer och på 52 skolbarn. Då nu dessa tal förhela kontraktet i genomskärning äro 526 och 78, så är klart, att förhållandet i några andra distrikt inom samma kontrakt måste vara ofördelaktigt. Men det är ändock jemförelsevis mera fördelaktigt än i Ydre, som har blott 2 fasta skolor. Äfven der äro socknarna vidsträckt och högst oländiga, samt glest bebodda, men der röjer sig ock föga nit för folkskolans förkofran. Inom detta kontrakt finnas de svagaste skolorna uti hela inspektionsområdet. St. Åby (i Lysings kontr.) med 2784 innevånare och 483 skolbarn har 2 folkskolor och 2 småskolor, alla fasta; alltså 1 skola på 696 innev. och på 121 skolbarn, hvilka sistnämnda hafva delvis allt för långt till någon af skolorna för att kunna besöka dem. Missförhållandet har af mig blifvit anmärkt efter hvarje inspektion under hela min inspektörstid, men blott de 2 småskolorna ha varit frukten af dessa bemödanden allt hittills.

Meddelade bestämmelser angående tiden för lärjungars intagning i skolan, angående förhörs anställande vid terminens början med de barn, som åtnjuta undervisning i hemmet, angående roteförhör och afgangspröfningar efterlefas i allmänhet. Förhören med dem, som undervisas i hemmet, äro dock nu mera af mindre betydelse än förr, enär det allra största antalet barn i skolåldern emottager undervisning i skolan. Om undervisningen för dem, som ur skolan utgått, är redan taladt.

Angående förhållandet med hvarje särskild skola lemna de efter föreskrifvet formulär bifogade tabeller flera upplysningar. Härtill fogas nu ytterligare några meddelanden enligt instruktionens föreskrifter. Samtidig undervisning för flere klasser är i de flesta fall så ordnad, att den ena klassen har tysta öfningar (skrifning, teckning),

medan den andra emottager lärarens undervisning; men i några skolor så, att båda klasserna undervisas gemensamt, den ena efter en vidsträcktare och den andra efter en inskräinktare kurs, samt någon gång så, att den ena klassen är åhörare af den andras undervisning och hålles då vaken genom några stänkfrågor. Lärare finnas, som icke ega förmåga att ordna på annat sätt. Emellan lärotimmarna lemnas vederbörliga hvilostunder, bland hvilka en längre (1 timme) midt på dagen. Benägenheten att läsa 6 timmar å rad utan längre afbrott har dock röjt sig äfven under denna period i sammanhang med okunnighet om stadgandet i Kongl. Cirk. d. 11 Okt. 1878 mom. 7. Undervisningen meddelas i många skolor oafbrutet från den 1 Mars till den 1 November. Dock börjar man mer och mer använda äfven Februari och November månader för att få någon tids sommarferier. Under hvarje vecka läses 5 å 6 dagar, med 6 tim. om dagen i folkskolan och 5 i småskolan. Oklarhet råder om verkliga längden af den lagenliga läsetiden för året. Skolråden uppgifva den från 32 till 35 veckor, och mena alla dermed 8 månader. Männe det icke vore bättre, att tiden bestämdes i veckor eller i dagar, så kunde ingen tvekan uppstå? — Läseschema förefinnes i skolorna. Dagbok, examenskatalog, matrikel m. fl. anteckningsböcker föras efter de af mig uppställda formulär. — Angående »ordningens upprätthållande i skolan, lärarens insigter och skicklighet att undervisa, samt hans sätt att vårda barnens sedlighet och förståndsutveckling» förekommer ganaka mycken olikhet på olika ställen. Mycket svårt är ock för inspektören att under några timmars inspektion undersöka och upptäcka, huru läraren i hvardagalag upprätthåller ordningen och vårdar barnens sedlighet, äfvensom att utan misstag bedöma hans insigter och pedagogiska skicklighet. Ty det finnes högtidspersoner och hvardagspersoner; och vid anställda förhör finnes tur och otur. Det finnes lärare, som i sin dagliga verksamhet äro ganska måttligt nitiska, men ändock ega förmåga att göra ett vackert prof; och det finnes andra, som i hvardagalag äro mönster af pligttrohet och skicklighet, men genom naturlig försagdhet icke lyckas väl i en mera högtidlig stund. Vid början af ett förhör kan inträffa en liten motgång, hvaraf en missstämning uppstår, och sedan vill ingenting gå väl. Derföre anser jag mig icke ega tillförlitligt omdöme om de skolor och lärare, hvilka jag inspekterat blott en och annan gång; hvaremot jag ansett mig få ett temligen felfritt begrepp om dem genom upprepade inspektion under flere perioder. Och såsom jag länge fortfarit inom ett temligen vidsträckt område, har jag kunnat förvissa mig om, att många lärare och lärarinnor på ett troget och lofvärdt sätt fullgöra sina viktiga åligganden, och att deras verksamhet synbarligen befräm-

jar kunskap, tukt och goda seder bland det uppväxande släktet. Gåfvorna äro mångahanda, men olika gåfvor kunna verka till samma goda mål, om de samvetsgrant brukas. En stor fördel är, att pedagogiska läroanstalter finnas, ej blott för folkskolans utan och för småskolans lärare(-innor), och särdeles lyckligt, att dessa anstalter ledas på ett synnerligen förtjenstfullt sätt inom vårt stift. Man känner igen seminarie-metoden, så fort den undervisande gör sin första fråga. Der är reda, klarhet och sammanhang. Här af följer dock icke, att alla, som söka lärarekallet, äro dertill rätteligen kallade och begåfvade. Der måste alltid finnas några misslyckade exemplar bland dem, som utgått från det allra bästa seminarium.

Denna berättelse bör äfven, enligt instruktionens föreskrift, innehålla uppgift om *undervisningssättet* i de särskilda läroämnena. Detta är i hufvudsak oförändradt sedan förra perioden, hvadan jag skulle kunna hänvisa till mina uppgifter uti berättelsen af år 1877 för åren 1872—1876. Men en kort sammanfattning af emottagna intryck i detta hänseende under den sista perioden torde äfven nu böra meddelas.

Kristendomsundervisningen fortgår enligt föreskrift så, att det historiska momentet inträder före det dogmatiska, samt under fortgången användes till underlättande af det sistnämndas uppfattning. Till ledning för den bibl. historiska undervisningen brukas nu i de flesta skolor Beckmans lärobok. Sjelfva undervisningssättet lider ännu, enligt mitt omdöme, af allt för mycken formalism. Berättelserna läsas ordagrant och nötas in ord för ord hos de små nybeggarna, som deraf få en oriktig föreställning om sättet att läsa biblisk historia och behålla denna genom hela skoltiden. Genom denna metod får barnet aldrig någon lefvande bild af hela berättelsen och derföre icke heller någon kärlek till föremålen. Det plägar kosta temligen mycken möda i nattvardsskolan att öppna de förhållna ögonen och lära dem i någon mån skåda de märkeliga tafiorna. Nog har jag ofta fäst lärarnes uppmärksamhet på detta förhållande, men jag har knappt någonsin blifvit förstådd. Man frågar visserligen och drager saken ut på längden och talar om de allra minsta specialiteter, men man kommer ändock icke rätt från ord till sak. Småskolans lärarinnor *berätta*, heter det. Men jag har ingen gång hört dem göra annat än *uppläsa* ordagrant efter boken, ehuru utan boken i hand — och sedan måste barnen uppläsa ordagrant eller i kör *uppstafva* en liten mening. Det behöfves derför väl, att lärare och lärarinnor mera öfvas att åskådligt och ledigt berätta de bibliska historierna.

»Luthers lilla katekes med kort utveckling», af Kongl. Maj:t antagen den 11 Okt. 1878, är allestädes i skolorna införd och börjar

väl snart att ensam vara rådande, sedan han under nästföregående år delat magten med den Lindblomska. Reformen har försiggått mycket ryst och stilla utan minsta tecken till uppror, så vidt jag sport, hvarken å lärjungars, lärares eller föräldrars sida. Redan år 1879 träffade jag en folkskola, der alla läste den nya katekesen och der läraren var rätt väl hemmastadd deruti. Under sista inspektionsåret lästes vanligen den gamla katekesen af den högre afdelningen och den nya af den lägre. Uti nattvardsskolan har jag begagnat den nya i 2ne år, dock utan att tvinga någon lärjunge dertill. Den nya lärobokens rediga uppställning och väl genomtänkta plan ingifver hos alla, som försökt henne, goda förhoppningar för framtiden, om också stundom yttras en saknad af något Lindblomskt stycke, som slog an genom sin välljudande ethiska klang. Mätte nu icke den lilla utmärkta läroboken komma att drunkna i tjocka förklaringsböcker, hvilka draga vederbörande bort från det lönande arbetet att studera henne sjelf! Det är icke alldeles fritt, att jag sett sorgliga tecken till något sådant.

Modersmålet upptager fortfarande en betydlig del af lärotiden. I småskolan nyttjas dels ljudmetod i förening med skrifning och dels stafningsmetod. Der man börjar med ljudning, går man dock med tiden i någon mån öfver till stafning samt börjar mycket tidigt med läsning af korta ord. För de flesta lärjungar blifver dock sjelfva renläsningen fullbordad först i folkskolan, der nu äfven välläsning med riktig betoning börjar allmänneligen komma i bruk. I jembredd med denna öfning går rättskrifningen, hvilken dock merendels icke börjar förr än i den högre afdelningen och således hos många icke kommer till önsklig utveckling. En brist vid denna undervisning synes mig vara, att man alldeles går förbi uttalsläran. Man börjar tidigt arbeta med de stafningsregler, som visa, på huru många sätt ett och samma ljud (t. ex. v-ljudet) kan *tecknas*, men underlåter ofta att inlära, på hvilka olika sätt ett och samma tecken (t. ex. g) uttalas. Att denna underlåtenhet gör skada, har jag erfarit många gånger. Barnen hafva inga klara och säkra begrepp om, huru tecknen enligt svenska språkets lagar ljuda, utan läsa på ett ungefär, och det går bra, så länge de se endast bekanta ord, men kommer ett okänt, svenskt eller främmande, så stå de ofta redlösa. Olägenheten kan afhjelpas — visst icke genom att gifva regler a priori, utan genom att vid läsningen fästa uppmärksamhet på, huru samma tecken uttalas olika, samt derefter visa, att detta olika uttalande följer vissa lagar. Ty värr händer ännu, att en och annan individ utgår ur folkskolan utan att vara fast i renläsnings-

konsten, men nog lägga sig de undervisande i de allra flesta fall berömlig vinning om detta läroämne.

Skrifkonsten såsom färdighet är merendels med omsorg vårdad och hos många temligen långt drifven.

Räknekonsten öfvas utan och med tillhjälp af taltecken. En blott mekanisk färdighet utan begrepp om operationens gång och syfte träffas nu mera nästan aldrig, men någon gång tager den teoretiska redogörelsen ett så stort utrymme, att färdigheten alldeles kommer till korta. Det fordras stor urskilning att göra det ena men ändock icke låta det andra. Denna besittes emellertid af många lärare nog, så att den nyttiga konsten sprides med framgång bland folket. Flera goda och förståndiga läroböcker, innehållande väl uppställda exempel utan regler, hafva på de senare åren utkommit och verka välgörande.

Geografien börjar såsom åskådningsöfning på glob och karta, vanligtvis i folkskolans lägsta klasser, samt fortsättes i de högre (3, 4) efter någon kort lärobok. I de flesta skolor omfattar kursen det allmännaste om jordens yta, samt mera utförligt fäderneslandet, fysiskt och politiskt betraktadt. Mångenstädes hinner man alla de skandinaviska länderna, stundom hela Europa, samt någon gång äfven de andra verldsdelarna i öfversigt. Ovanligt är icke att finna lärjungarna väl hemmastadda i ämnet. Yngre lärare använda stundom sin färdighet i teckning till uppritande af specialkartor (t. ex. Östergötland) på svarta tafeln och låta sedan lärjungarna studera dessa. Lyckligt vore, om det funnes passande länskartor, häradskartor och sockenkartor, dock icke alltför stora, men med grofva drag, så att de kunde på en gång ses af ett större antal lärjungar. Detta skulle betydligt höja det naturligt goda lokalsinne, som jag ofta beundrat hos folket.

Historien inträder vanligtvis senare än geografien, merendels först i den högre afdelningen; en anordning, hvilken jag gillat, icke derföre att detta ämne är otillgängligt för den späda åldern, utan derföre att vid denna ålder antalet läroämnen bör vara ringa. Det är fäderneslandets historia som läses. Exempel hafva dock förekommit på läsning af allmän historia, men ytterst få. Man följer en kortare lärobok i svenska historien och hinner ej sällan genomgå denna och blifva temligen hemmastadd deruti. Flyttande folkskolor och de fasta, som sakna förberedande småskola, finnas dock ofta hafva inskränkt den historiska undervisningen till innanläsning af den historiska afdelningen i läsebok för folkskolan, hvarunder läraren gör frågor om innehållets uppfattning.

Angående *naturläran* följes äfven på några ställen samma undervisningssätt, som sist nämndes rörande historien, och vinnes dermed

åga betydande resultat. Men onekligen har detta ämne förkofrats under sista perioden. Yngre tillkomne lärare äro deruti skickligare än de äldre, och åskådningsmateriel åtminstone för någon del af läroämnet har på de senare åren i rätt många skolor blifvit anskaffad. Många lärare visa ock synnerligt intresse derför, och deras lärjungar befinnas hafva inhämtat åtskilliga insigter. Men framgången hindras mycket genom bristande tid till ämnets öfvande. Med 1 eller högst 2 lärotimmar i veckan samt 17 veckor om året (se ofvan) kunna icke framstegen blifva stora i ett så vidtomfattande ämne. Ofta synes man ock upptaga tiden alltför mycket med abstrakta teorier, klassindelningar och dylikt. De i normalplanen gifna goda föreskrifterna hafva icke ännu hunnit göra sig fullt gällande, men verkningar af dessa hafva dock under de sista åren förspotts. En fullt lämplig lärobok, enligt dessa normalplanens åsichter, torde ännu saknas, äfvensom en lämplig lärobok motsvarande föreskriften i Kongl. Cirk. d. 11 Sept. 1877 angående detta läroämnes behandling i fortsättnings-skolan, nemligen att dervid böra förnämligast de delar af naturläran öfvas, hvilka hafva betydelse för jordbruket. Önskligt vore, att de som ega insigt och förmåga, ville rikta sin uppmärksamhet häråt, ty jag anser läroämnet förtjena omhuldande på ett förståndigt sätt inom folkundervisningens område.

Geometrien förekommer i skolans högre afdelning merendels — på läseschemat. Lärjungarnas insigter och färdigheter deruti äro ej stora. Den lilla öfningen, som meddelas, omfattar till det mesta definitioner och några regler. Här mera än i något annat synes mig den ensidiga och olämpligt teoretiska riktningen röja sig. Kanske saknar jag förmåga att häri se hvad rätt är, enär mig synes, att de allmänna läroverken äfven gå förvänt till väga, då de alltför bibehålla för den första undervisningen en lärobok, som tyckes åsyfta att utestänga lärjungarna ifrån allt egentligt vetande i geometrien, snarare än att införa dem deruti. Någon för folkskolan fullt lämplig lärobok i detta ämne har jag icke sett och vet ej, om någon sådan ännu utkommit.

Teckning förekommer nu mera än förr, ehuru väl ännu i mindre talet af folkskolor. I Linköping har varit anordnad en kurs för lärare efter den s. k. Stuhlmannska metoden. Flere lärare hafva begagnat tillfället och sedan börjat meddela undervisning i ämnet.

Sången synes mig hafva vunnit någon förkofran under perioden och detta till väsentlig del genom den Chevéska sångmetodens bekantgörande. Denna metod med dess goda resultat hos lärjungar förevisades vid ett allmänt folkskoleläraremöte i Linköping 1878 och väckte då hos de närvarande mycken uppmärksamhet, ehuru somlige

af dem tviflade. Några lärare hafva försökt tillägna sig och använda denna metod, samt dermed lyckats väl. Må ett exempel få anföras. I bruksskolan vid Finspong egde den högsta klassens lärjungar förmåga att oförberedt afsjunga hvad som på taflan skrefs upp för dem alldeles nytt och obekant, samt kunde äfven på sina taflor nedskrifva hvad läraren sjöng för dem förut ohördt. De lärare, som föresatt sig att icke tro på denna metods lämplighet, hafva åtminstone till någon del sökt praktiskt visa, att sångundervisningen kan lyckas väl utan användning af den Chevéska metoden; och sjelfva saken har vunnit på så väl det ena som det andra förfarandet. Att icke framstegen i sångkonsten väsentligen bero på de tecken, som begagnas för att uppskrifva tonerna (noter eller siffror) eller på dessa teckens lokalställning inbördes, behöfver väl icke bevisas; utan framgången beror på, att man börjar förståndigt och fortgår med urskilning steg för steg, så att hvarje taget steg är en verklig öfning och en liten nyförvärfvad färdighet hos lärjungen. Så handla de, som följa Chevéska metoden, och derföre kunna de framvisa så vackra resultat — dock icke alla; och de skulle göra detta äfven med begagnande af nottecken eller några andra tecken, allenast sjelfva undervisningen vore lika klok. Ty värr är dock sången ännu i rätt många skolor alldeles icke omhuldad, såsom den borde vara, ja, förekommer stundom alla icke. Då detta beror af lärarens ohjelpiga brist på musikaliska anlag, måste man dermed låta sig nöja. Sådant är dock mycket sällan fallet. Vida oftare ligger denna öfning nere genom tadelvärd brist på intresse, hvilken stundom ursäktas med en uppgift, som måste vara oriktig: att alla skolbarnen sakna anlag för musik.

Gymnastik förekommer i de flesta folkskolor och några småskolor, samt utgöres af fristående rörelser, marscher och vändningar; stundom för alla lärjungarna, stundom blott för gossarne. *Vapenöfning* är sällsynt. Det nya härordningsförslaget har ännu ingen rot i folkskolan.

Trädgårdsskötsel öfvas vid de skolor, som hafva planteringsland. Barnen erhålla ett litet land att beså, rensa, vattna och slutligen skörda, samt träd att ympa och vårda för att vid sin afgang ur skolan flytta med sig till hemmet. Det är ett nyttigt och helsosamt göromål. Lärarne förmåla stundom, att föräldrarna tycka illa vara, att deras barn få arbeta i skolträdgården.

Om *handaslöjd* är förut nämnt. Slöjd för gossar i Vadstena omfattar snickeri, svarfning och dylikt. Slöjd för flickor består uti sömnad, stickning och dylikt.

Personliga besök hafva skett i alla folkskolor och småskolor, med undantag af en småskola i Skedevi. De allraflresta skolor har jag besökt två gånger under perioden, ganska få mer än två gånger.

Några hafva ej kunnat besökas mer än *en* gång, emedan det varit omöjligt vinna så mycken tid från mina tjensteåligganden såsom kyrkoherde och kontraktsprost, att det vidsträckta inspektionsområdet kunnat genomresas oftare än som skett. Tätare besök verka utan tvifvel helsosamt och äro behöfliga, enligt min erfarenhet, hvarföre anordningen af mindre inspektionsdistrikt inom detta stift är välbetänkt. Jag har funnit det omdöme om en skola och en lärare, som grundas på blott 1 eller 2 besök, vara mindre tillförlitligt, såsom ofvan anmärkt är, hvadan det är godt, om inspektören hinner genom upprepade besök göra sig väl förtrogen med sina skolor. Ett villkor derför är: ett ej alltför vidsträckt område. — En gifven föreskrift har jag, för det vidsträckta områdets skull, icke förmått vederbörligen efterkomma, nemligen den om hållande af mindre läraremöten. Detta har väl skett, men icke till det omfång och så ofta, som vederbort. Vid de möten, som förekommit, hafva de närvarande lärarne hållit korta proflektioner, hvar i sitt ämne, antingen af mig förut bestämdt och tillkännagifvet eller ock för tillfället anvisadt. Dert efter hafva dessa lektioner underkastats en kritisk skärskådning och i sammanhang dermed åtskilliga undervisnings- och andra skolfrågor blifvit dryftade. Att sådana möten hållas och det temligen ofta, anser jag både uppmuntrande och nyttigt för lärarne; hvarföre min brist och underlåtenhet i detta stycke ligger mig tungt uppå. Vissa små svårigheter ställa sig i vägen för dessa sammankomster och hafva äfven gjort sitt till att inskränka antalet af mina läraremöten. Lärarne hafva stundom lång väg att färdas, äfven om kretsen tages inskränkt, och man drager i betänkande att pålägga dem kostnader, enär deras villkor äro små; stundom är det svårt att få en lämplig plats för mötet och att bereda tillfälle för lärarne att få någon mat under mötesdagen. Möjligtvis anser sig läraren i den skola, der mötet hålles, likasom förbunden att öfva gästfrihet, ehuru han icke har råd dertill; möjligtvis tycker församlingens pastor, att han bör inbjuda de församlade. På detta sätt kan nog mötet för deltagarne blifva angenämt, men inspektören känner förhållandet något tryckande och drager i betänkande att mera ofta föranleda dylikt. I tätt bebyggda trakter med korta afstånd emellan skolorna, der några lärare kunna med en liten fotresa samlas vid en skola och efter ett par tre timmars sammanvaro åter vandra hem, möta inga svårigheter af sistnämnda slag; men i dessa trakter har jag icke hunnit hålla några möten, emedan mina resor till mera aflägsna distrikt årligen upptagit den disponibla och för meranämnda ändamål bäst lämpliga tiden.

Sedan jag nu i korthet redogjort för folkskoleinspektionen uti det mig anvisade inspektionsområdet under de sista fem åren, så att

mig veterligen ingen punkt uti instruktionen blifvit alldeles förbisedd, om också redogörelsen i många stycken torde befinnas nog ofullständig, säger jag — icke utan mycken saknad — farväl till den 18-åriga befattningen med inseendet öfver folkskolan inom en ej obetydlig del af Linköpings stift, med varm önskan och bön, att den svenska folkskolan under den kommande tiden alltid måtte få vårdas och styras af dem, som älska och värdera henne, samt under sådan vård stilla och säkert utveckla sig till fromma och välsignelse för vårt folk och land, till alla uppväxande släktens förkofran i sann bildning, i ädel kunskap, i lefvande gudsfruktan och alla kristliga dygder.

Hof i April 1882.

W. Lidberg.

Rättelse:

I kolumnrubrikerna sid. 17—31 står: Linköpings, Bobergs
läs: Gullbergs-Bobergs

III.

Skärkinds, Vikbolands, Hammarkinds, Norra och Södra Tjüsts, Tuna läns och Sevedes, Aspelands, Kinds samt Norra och Södra Vedbo kontrakt.

Af Herr Statsrådet och Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet blef jag, efter förut varande folkskoleinspektören doktor A. Ternströms död, den 27 Augusti 1881 förordnad att från och med den 1 sistlidne September intill 1881 års slut vara folkskoleinspektör inom förenämnda kontrakt. Den berättelse om folkskoleinspektionen, som enligt den för folkskoleinspektörerna den 24 November 1876 utfärdade instruktionen det åligger mig att upprätta, får jag härmed vördsamt afgifva. Då jag under den korta tid, hvarunder jag tjenstgjort såsom folkskoleinspektör, icke hunnit att genom personliga besök inhemta tillräcklig kännedom om skolväsendet inom de många skoldistrikten, utan hufvudsakligen funnit mig hänvisad till de af d:r Ternström efterlemnade anteckningarna, måste denna berättelse blifva i mer än ett afseende ofullständig, likasom äfven en och annan lucka förefinnes i de här bifogade tabellariska uppgifterna.

I. Allmän öfversigt.

Skolväsendets utveckling inom inspektionsområdet torde bäst synas vid en jämförande öfversigt af skolornas antal vid inspektionsperiodens början och vid dess slut.

Vid 1877 års början: fasta folkskolor 70, flyttande folkskolor 77, mindre skolor 38, småskolor 130.

Vid 1881 års slut: fasta folkskolor 104, flyttande folkskolor 70, mindre skolor 48, småskolor 148.

Af denna förändring i skolornas antal kommer på Skärkinds kontrakt: tillökning 2 fasta folkskolor och 2 mindre skolor samt minskning 1 flyttande folkskola;

Vikbolands kontrakt: tillökning 4 fasta folkskolor och minskning 1 flyttande folkskola;

Hammarkinds kontrakt: tillökning 3 fasta folkskolor och 1 mindre skola samt minskning 1 flyttande folkskola;

N. Tjusts kontrakt: tillökning 5 fasta folkskolor, 1 mindre skola och 3 småskolor samt minskning 1 flyttande folkskola;

S. Tjusts kontrakt: tillökning 8 fasta folkskolor samt minskning 3 flyttande folkskolor;

Tuna läns och Sevedes kontrakt: tillökning 6 fasta folkskolor, 1 flyttande folkskola och 3 småskolor;

Aspelands kontrakt: tillökning 1 flyttande folkskola, 1 mindre skola och 2 småskolor;

Kinds kontrakt: tillökning 3 fasta folkskolor, 1 mindre skola och 5 småskolor samt minskning 1 flyttande folkskola;

N. Vedbo kontrakt: tillökning 2 fasta folkskolor, 4 mindre skolor och 4 småskolor samt minskning 2 flyttande folkskolor;

S. Vedbo kontrakt: tillökning 1 fast folkskola, 1 flyttande folkskola och 1 småskola.

Af förestående synes, att det finnes en bestämd tendens att förvandla flyttande folkskolor till fasta och att inrätta flera såväl småskolor som mindre skolor, hvilken senare skolform, om än icke normal, åtminstone såsom ett öfvergångsstadium befunnits i vissa trakter nödvändig. Olikheten i lokala förhållanden samt befolkningens täthet skapar på särskilda orter de olika skolformerna. Då inom Skärkinds och Vikbolands kontrakt samtliga folkskolorna äro fasta, eger Aspelands kontrakt ingen fast skola.

Med afseende på skolornas antal i förhållande till folkmängden befinnes

Skärkinds kontrakt	hafva 1 skola på antal personer	468,
Vikbolands »	» 1 » » » »	367,
Hammarkinds »	» 1 » » » »	552,
N. Tjusts »	» 1 » » » »	442,
S. Tjusts »	» 1 » » » »	508,
Tuna läns och Sevedes	» 1 » » » »	609,
Aspelands	» 1 » » » »	644,
Kinds	» 1 » » » »	527,
N. Vedbo	» 1 » » » »	495,
S. Vedbo	» 1 » » » »	526.

II. Undervisningsanstalterna.

Folkskolor. Dessa äro dels fasta till ett antal af 104 och dels flyttande till ett antal af 70, på följande sätt fördelade: i Skärkinds

kontrakt 7 fasta, i Vikbolands kontrakt 15 fasta, i Hammarkinds kontrakt 19 fasta och 3 flyttande, i N. Tjusts kontrakt 17 fasta och 5 flyttande, i S. Tjusts kontrakt 16 fasta och 10 flyttande, i Tuna läns och Sevedes kontrakt 12 fasta och 16 flyttande, i Aspelands kontrakt 9 flyttande, i Kinds kontrakt 6 fasta och 10 flyttande, i N. Vedbo kontrakt 6 fasta och 8 flyttande samt i S. Vedbo kontrakt 6 fasta och 9 flyttande. Af de flyttande skolorna hafva 44 två stationer, 25 tre stationer och 1 fem stationer.

De flyttande skolornas antal är sålunda jemförelsevis ganska betydligt, fastän detsamma under inspektionsperioden blifvit minskadt. Att göra det till mål att helt afskaffa de flyttande skolorna och få dem ersätta med fasta, låter sig icke göra; ty i de vidsträckta och glest befolkade skogsbygds- och skärgårdssocknarne är denna skolförhållande för närvarande och helt visst under en ganska lång framtid den enda, som rimligtvis kan sättas i fråga och af kommunerna bekostas. Men väl är det att icke allenast önska utan ock med allvar påyrka, att stationernas antal inskränkes, så att dessa icke — utom tills vidare och i några få undantagsfall — må utgöra mer än tvänne. Att en skola, som arbetar på 3, ja ända till 5 stationer, skall lemna något rätt tillfredsställande resultat, kan icke begäras, äfven om läraren ådagalägger både nit och skicklighet i sitt kall. Också visar det sig, att vid dessa skolor, som äro de mest svårskötta och ansträngande samt taga den största lärareförmågan i anspråk, har man svårt att under någon längre tid qvarhålla en mera duglig lärare, emedan denne gerna begagnar första sig erbjudande tillfälle att utbyta sin plats mot en annan, som är bekvämare och erbjuder mera uppmuntran för hans ansträngningar. — I allmänhet är i hvarje folkskola anställd en ordinarie lärare eller lärarinna; 10 skolor, de flesta i städer, hafva biträdande lärare eller lärarinnor.

Mindre skolor. Sådana skolor, i de allra flesta fall upprättade och underhållna af skoldistriktet, finnas till ett temligen stort antal, nemligen 48, af hvilka 25 äro fasta och 23 flyttande. Af dessa finnas i Skärkinds kontrakt 1 fast och 2 flyttande, i Vikbolands kontrakt 4 fasta, i Hammarkinds kontrakt 5 fasta och 5 flyttande, i N. Tjusts kontrakt 7 fasta och 3 flyttande, i S. Tjusts kontrakt 2 fasta, i Tuna läns och Sevedes kontrakt 7 flyttande, i Aspelands kontrakt 1 flyttande, i Kinds kontrakt 3 fasta och 4 flyttande, i N. Vedbo kontrakt 3 fasta och 1 flyttande. På icke få ställen förekommer det, att flyttande småskolor på någon station, som är mera aflägsen och svårtillgänglig, verkar såsom mindre skola.

Att dessa mindre skolor, i allmänhet taget, icke kunna fullt ersätta egentliga folkskolor, är naturligt, då man ej eger rätt att af der varande lärare och lärarinnor fordra de kunskaper och den

metodiska insigt, som hos folkskolornas lärare kan väntas. Att undantagsfall dock gifvas, då detta slag af undervisningsanstalter till följd af större naturlig begåfning hos lärarinnan lemna fullt tillfredsställande resultat, måste medgifvas. Många af dessa skolor böra förvandlas till egentliga folkskolor med examinerade lärare — och detta så mycket heldre som de mångenstädes icke äro förlagda till aflägsna trakter, utan endast för den ringare kostnadens skull blifvit upprättade.

Småskolor finnas till ett antal af 148, af hvilka 53 äro fasta och 95 flyttande, hvaraf i Skärkinds kontrakt 6 fasta och 1 flyttande, i Vikbolands kontrakt 11 fasta och 2 flyttande, i Hammarkinds kontrakt 4 fasta och 2 flyttande, i N. Tjusts kontrakt 12 fasta och 7 flyttande, i S. Tjusts kontrakt 9 fasta och 19 flyttande, i Tuna läns och Sevedes kontrakt 4 fasta och 16 flyttande, i Aspelands kontrakt 1 flyttande, i Kinds kontrakt 5 fasta och 8 flyttande, i N. Vedbo kontrakt 1 fast och 15 flyttande och i S. Vedbo kontrakt 1 fast och 14 flyttande.

Dessa skolors antal har under inspektionsperioden blifvit ökad med 18, hvilket vittnar om det intresse, hvarmed detta slag af undervisningsanstalter fortfarande omfattas. Likväl gifvas många skoldistrikt, som sakna småskolor och hvarest således det förberedande kunskapsmålet måste, der ej någon tillfredsställande hemundervisning är att påräkna, meddelas i de egentliga folkskolorna, ett förhållande, hvilket onekligen för dessa senare utgör ett hinder i deras verksamhet. Hvarest åter småskolor finnas, är vanligen fallet, att för hvarje folkskola finnes en småskola, fast eller flyttande allt eftersom den förra skolan hör till det ena eller andra slaget. Der dessa båda slag af skolor äro flyttande, begagna de oftast alternerande samma lokaler. Men ej sällan finnas för *en* folkskola två eller flera småskolor, hvilket medför den fördelen, att dels de mindre barnen få kortare skolväg och dels antalet elever i småskolan ej blir för stort; då deremot på några orter förhållandet är motsatt, så att *en* småskola har att, flyttande på 2 eller flera stationer, meddela den grundläggande undervisningen för två eller flera folkskolor, en anordning, som icke visat sig vara till fördel hvarken för den ena eller den andra skolan. Ännu visar sig, att man ej förstått eller ej velat noga iakttaga gränsen mellan egentlig folkskola och småskola, i det nemligen i den förra emottagas barn, som rätteligen höra till den senare, och — i några få fall — barn, som inhämtat småskolans läsekurser, fortfarande besöka sist nämnda skola.

Fortsättningskolor äro i flera af inspektionsområdets församlingar inrättade, men till huru stort antal kan jag, i saknad af fullständiga

öfverteckningar härom, icke uppgifva. Det antal sådana skolor, till hvilka anslag af statsmedel beviljades för år 1881, utgjorde 20. Af hvad jag vid inspektionerna inhemtat, vill det synas, att så väl skolråd som församlingar blifva mer och mer intresserade för här i fråga varande skolors inrättande, så snart de rätt få klart för sig deras egentliga ändamål och sättet för deras organisation. Inom slättbygdens socknar möta ock härför ringa svårigheter. Men annorlunda ställer sig förhållandet i skogsbygds- och skärgårdssocknarna, hvarest de långa afstånden och de svåra vägarne lägga betydliga hinder för skolväsendets ordnande i allmänhet och särskildt för upprättande af fortsättningsskolor. Dels hinna barnen inom dessa sist nämnda församlingar, hvarest skolorna vanligen äro flyttande och således bereda åt hvarje barn en kortare årlig läsetid, sällan att förr än inemot konfirmationsåldern inhemta folkskolans läsekurser och dels skulle ett så stort antal fortsättningsskolor här blifva behöfligt, att kostnaden derför synes afskräckande. På några ställen låter man barn, som afgått från folkskolan, infinna sig vid de månatliga roteförhören för att sålunda, som man förmenar, få en fortsatt undervisning, en anordning, som synes mig icke allenast helt onyttig utan äfven rent af skadlig, emedan den tjenar till att förrycka roteförhören från deras egentliga viktiga ändamål. För att fortsättningsskolan skall blifva till det gagn, som dermed afses, måste den — synes det mig — fortgå i oafbruten följd och förläggas utom folkskolans läsetid.

Slöjdskolor. Dessa skolors antal har under den förflutna inspektionsperioden blifvit ökad. Då enligt föregående inspektörers berättelser vid 1876 års slut funnos 10 slöjdskolor för gossar och några sådana för flickor, funnos vid 1881 års slut enligt skolrådets uppgifter 23 för gossar (i Ö. Ryd, Ö. Husby, Kudby, Ed, Tryserum, Hannäs, Hjorted, Gamleby, Vestervik, Törnesfall, Vimmerby, Tuna, Adelöf, Askeryd, Bredestad, Marbäck, Linderås, Ekejö, Flisby, Säby och Vireda) samt 29 för flickor. Sannolikt funnos flera, särskildt är anledning att så antaga med afseende på kvinnoslöjden; men fullständiga och tillförlitliga uppgifter härom saknas. Inom Tuna församling finnes ett slöjdläroarsseminarium, bekostadt af N. Kalmar läns hushållningssällskap, för skollärares från samma länsdel handledning i slöjd. De bidrag, som af så väl staten som landsting och hushållningssällskap blifvit beviljade, hafva visat sig kraftigt verksamma till slöjd- undervisningens befrämjande, hvadan det är att antaga, att om sådana bidrag fortfarande i ökad mått komma att meddelas, denna gren af undervisningsväsendet särskildt i skogsbygderna har en vacker framtid.

Folkhögskola med understöd af Norra Kalmar läns landsting finnes i Södra Vi.

Bland inom inspektionsområdet befintliga för särskilda ändamål afsedda undervisningsanstalter må nämnas *Institutet för döfstumma i Hjorted* samt *Östergötlands läns Uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn å Mariehof* i närheten af Söderköping.

Sockenbibliotek finnas i de flesta församlingar och — för så vidt jag varit i tillfälle att om dem taga kännedom — synas de böcker de innehålla i allmänhet hafva att bjuda ett godt innehåll. Det är dock att beklaga, att de tillfällen till gagnande läsning, som dessa boksamlingar erbjuda, icke så flitigt, som önskligt vore, af allmogen begagnas.

III. Skolreglementen.

Sådana finnas inom alla skoldistrikten, ehuru mångenstädes n. m. föräldrade och icke i öfverensstämmelse med det af Linköpings domkapitel utfärdade normalreglementet. Förändringar i skolväsendets organisation hafva på många ställen blifvit vidtagna, utan att dessa blifvit i reglementet införda eller af domkapitlet stadfastade, hvilket gör en omarbetning af flera reglementen behöflig, hvarom afven yrkanden blifvit till vederbörande framställda.

IV. Undervisningstiden.

Denna är mycket vexlande, i det den i en del skolor fortgår i oafbruten följd i 8 å 9 månader och i andra afbrytes af ferietider af 2 till 8 veckor under sommaren eller förhösten. På somliga orter besöka samtliga barnen skolan hvarje dag, på andra äro de delade i tvänne afdelningar, som hvardera gå i skolan hvarannan dag eller besöka den dagligen under ena hälften af läsåret.

Fortsättningsskolorna äro i allmänhet förlagda vid läsårets början, hvilket på landsbygden visat sig vara af flera orsaker fördelaktigast, och ligga med sin undervisningstid antingen helt och hållet eller till en del utom de för folkskolan lagstadgade 8 månaderna. I de fasta skolorna undervisas barnen vanligast i 2:ne afdelningar, hvilka på olika tider besöka skolan, under det i de flyttande skolorna oftast är fallet, att samtliga barnen, som tillhöra en viss rote, åtnjuta samtidig undervisning. I icke så få flyttande folkskolor förekommer dock barnens afskiljande i tvänne afdelningar, hvilka hvardera undervisas två å tre dagar i veckan, hvilken anordning medgifver en alltför kort undervisningstid för hvarje barn och gör, att resultatet af undervis-

ingen icke blir synnerligt godt. I folkskolorna utgör den dagliga undervisningstiden 6 timmar, i några få skolor dock endast 5, vanligen förlagda dels till för- och dels till eftermiddagen. I småskolorna läses dagligen 5 timmar, här och der likväl ända till 6, i strid med K. Cirk. den 11 Okt. 1878, hvars bestämmelser i detta så väl som i andra hänseenden mångenstädes icke nog af vederbörande skolråd blifvit beaktade. Undervisningen i slöjd är, hvarest sådan förekommer, förlagd utom folkskolans läsetider.

V. Undervisningen.

Den i K. Cirk. den 11 Oktober 1878 gifna föreskriften, att för hvarje skola skall uppgöras en efter skolans särskilda art lämpad bestämd läroplan och läsordning, har ännu icke blifvit så allmänt eller så noggrant åttlydd, som det varit att önska. Ännu gifves det ganska många skolor, i hvilka undervisningen bedrifves alldeles planlöst och hvarest ingen egentlig klassindelning blifvit genomförd eller, då en sådan säges finnas, flyttning från den ena klassen till den andra icke sker på någon bestämd tid. Mångenstädes har det befunnits, att läraren icke kunnat bestämdt uppgifva, huru många barn fått undervisning i hvar och ett af skolans läroämnen. Den utgifna normalplanen har dock i allmänhet vunnit skolråds och lärares — synnerligen de yngres — förtroende; och det är att hoppas, att den snart nog — i sådana skolor, hvarest den låter sig tillämpa — skall bringa reda och ordning i undervisningen. Säsom ett allmänt omdöme om undervisningssättet torde kunna sägas, att det slentrianmessiga i undervisningen mer och mer får gifva vika för en mera utredande och förståndsodlande metod, och att läroämnena nu mera i allmänhet inträda i undervisningen i en mera ändamålsenlig ordning. Flere af de äldre lärarne hafva dock svårt att gå ifrån gamla vanor och att sätta sig in i de fordringar, som ställas på nutidens folkskoleundervisning.

Angående undervisningssättet i de särskilda ämnena får jag meddela följande.

Biblisk historia. Undervisningen i detta ämne bedrifves i allmänhet på ett nöjaktigt sätt i så väl små- som folkskolor. I det först nämnda slaget af skolor sker undervisningen vanligen med tillhjälp af planscher, i hvilkas användande dock råder mycken olikhet, i det de somligstades brukas till att verkligen åskådliggöra berättelserna, men annorstädes — och det vanligast — få utgöra blott en slags »efterrätt» eller uppmuntran för barnen *efter* berättelsernas framställande.

Katekes. Den Lindblomska förklaringen är ännu i de allra flesta folkskolor i bruk, dock vanligen endast i högsta årsklassen. Den nya katekesutvecklingen med sina klarare begreppsbestämningar, sitt enklare språk samt sin närmare anslutning till Luthers lilla katekes visar sig vara lättare för barnen att uppfatta än den gamla »storkatekesen». Det sätt, hvarpå undervisningen i detta ämne sker, lemna mångenstädes mycket öfrigt att önska. I allmänhet är den allt för torr och stel och har icke den anda af hjertlighet eller den anläggning på det praktiska, som ju kristendomsundervisningen måste ega, om den skall varda rätt fruktbringande: det dogmatiska elementet framhålles allt för mycket på bekostnad af det etiska. De stycken, som föreskrifvas barnen till inlärande, blifva visserligen allmänt af lärarne förut genomgångna och förklarade, men mångenstädes på ett sådant sätt att ändamålet härmed i grunden förfelas. Dels utgör denna preparation intet annat än en torr ordförklaring och dels svärfvar läraren så vidt ut och berör så många och olikartade saker, att man svårigen kan finna, i hvad sammanhang de många berörda ämnena stå med det förevarande lärostycket. Vid kristendomsundervisningen är det icke blott lärarens kunskaper och metodiska skicklighet, som tagas i anspråk, utan äfven hela hans personlighet, som här mer än vid något annat läroämne gör sig gällande och på hvars beskaffenhet undervisningens värde är i hög grad beroende. Att undervisningen i katekes mångenstädes går ut på »en själlös och för långt drifven utanläsning» är ett fel, som sannerligen icke genom några lagbud kan afskaffas.

Modersmålet. Detta läroämne har i samtliga skolor de flesta undervisningstimmarne sig tilldelade. Barnens färdighet i *innanläsning* är mycket olika i särskilda skolor, likasom det ock förmärkes mycken olikhet i deras förmåga att läsa med riktigt aktgifvande på innehållet. I småskolorna är den gamla stafningsmetoden den vanligast använda; i flera af dessa skolor förekommer dock en kombination af denna och ljudmetoden. I folkskolorna brukas allmänt utfrågande af innehållet i ett läst stycke, men oftast på ett skäligen mekaniskt och sönderplockande sätt, utan att någon egentlig *redogörelse* för innehållet deraf blir resultatet. Mycket sällan öfvas barnen att med egna ord, muntligt eller skriftligt, återgifva, hvad de läst, en öfning, hvilken, rätt använd vid stycken af ett mera lättfattligt innehåll, otvifvelaktigt skulle vara både intresserande och gagnande. Den rent grammatikaliska undervisningen förekommer i många skolor icke alls, i några har den deremot drifvits ganska långt, men vanligen på sådant sätt, att dess praktiska nytta är mycket tvifvelaktig. Rättskrifning är temligen allmänt i bruk och mot det sätt, hvarpå den bedrifves, är öfver hufvud taget intet att anmärka.

Åskådningsöfningar. Vigten och värdet af dessa öfningar såsom en sjelfständig integrerande del i småskoleundervisningen hafva icke blifvit nog insedda, hvadan de sällan förekomma och ännu mera sällan ske på nöjaktigt sätt. En orsak härtill är otvifvelaktigt att söka i brist på för detta ändamål fullt lämplig materiel.

Svensk historia. Detta läroämne förekommer vanligen i folkskolans 2:ne högsta årsklasser, ehuru många skolor finnas, särdeles flyttande i skogsbygderna, hvarest detta ämne måste till följd af den korta lästiden helt och hållet sättas å sido.

Geografi. Undervisning i detta ämne förekommer mera allmänt, men hinner sällan längre än till en kort öfversigt af den fysiska geografin och Sveriges politiska. Med tillhjälp af de goda och fullständiga kartor, som stå folkskolan till buds och hvilka i skolorna temligen allmänt finnas, är denna undervisning på de flesta ställen nöjaktig.

Naturlära. Många skolor finnas, för hvilka detta ämne är helt och hållet fremmande. Läsning af de i den begagnade läseboken förekommande stycken, som innehålla beskrifningar af åtskilliga föremål och företeelser i naturen, kan, synnerligen så som denna läsning vanligen sker, ej betraktas såsom någon undervisning i naturkunnighet. I de skolor åter, hvarest egentlig undervisning i naturlära förekommer, bedrivs den på mångfaldigt olika sätt; men i allmänhet anläggas den allt för mycket på bredden, så att en mera fullständig öfverblick af naturriket i dess helhet sällan erhålles. Utom anatomiska och zoologiska planscher, hvilka börja att mer och mer användas, saknas i de allra flesta skolor för detta läroämne afsedd undervisningsmateriel.

Räkning. Detta ämne förekommer allmänt icke blott i folkskolorna utan äfven i småskolorna. Undervisningen tyckes nu mera hafva slagit in på en bättre väg; den brist, som af föregående inspektörer blifvit anmärkt, att tafvelräkning för vinnande af mekanisk färdighet intagit ett allt för stort rum, synes vara på väg att afhjelpas, då, så vidt jag funnit, lärarne i allmänhet lägga sig vinning om att för barnen klargöra de särskilda räkneoperationerna och börja att låta hufvudräkningen komma till sin rätt. Att den gamla slentrianen ännu hos många af de äldre lärarne har trogna vänner, må dock ej förnekas.

Skrifning. Äfven detta ämne får nu mera redan från början sin plats i småskolan, äfven om det icke allestädes sättes i förbindelse med de första läsöfningarne.

I *geometri* undervisas blott i ett fåtal skolor och de insigter, som den korta tiden medgifver att inhemta, blifva icke synnerligen stora.

Vanligen inskränka de sig till kännedom om de plana figurerna och sättet för deras mätning.

Teckning. Denna öfning, vanligen efter Stuhlmanska metoden, synes vara på väg att allt allmännare bereda sig rum bland folkskolans undervisningsämnen, ehuru den visserligen ännu förekommer endast i ett mindre antal bättre organiserade skolor. Den mångestådes uppvaknade ifvern för slöjdundervisning har säkerligen häruti en icke så ringa del.

Sång. Om intet bland folkskolans undervisningsämnen kan det sägas, att det erbjuder så mycken olikhet i sättet för tillvägagångendet dervid och i de vunna resultaten som om sångundervisningen. Under det denna öfning i en mängd skolor är helt och hållet okänd, med undantag af sjungandet af en kort psalmvers vid morgon- och aftonbönen, drifves den på andra ställen ganska långt och barnen visa stor färdighet i tonträffning samt i två- eller trestämmigt sjungande af koraler och fosterländska sånger.

Gymnastik, i synnerhet med de äldre gossarna, förekommer i de flesta skolor, men hinner icke synnerligt långt, utan inskränkes vanligen till några då och då skeende fristående öfningar samt marscher. I brist på lämplig lokal och appareil kan åt denna öfning föga omvexling beredas.

Trädgårdsskötsel. Vid de flesta på senare åren nybyggda för fasta skolor beräknade skolhus hafva skolträdgårdar blifvit anlagda eller åtminstone jordrymder blifvit dertill anskaffade. Vid flera af de gamla skolhusen hafva skolträdgårdar nu mera blifvit ordnade. Tillfällen till barnens handledning i trädgårdsskötsel hafva således blifvit flera, men ännu står mycket härutinnan åter att önska. Antalet skolor, vid hvilka planteringsland för undervisningen finnas, var 1881 enligt skolrådets uppgifter 78, men enligt vid inspektionerna gjorda anteckningar meddelades sådan undervisning endast vid 48 skolor. Att stora, om än icke oföfvervinneliga, svårigheter möta för trädgårdsskötselns införande såsom undervisningsämne i de flyttande folkskolorna, är påtagligt.

VI. Skolförhör.

I de fasta skolorna hållas examina en gång om året, i några till och med två gånger, från hvilket sist nämnda bruk jag dock afstått. I de flyttande skolorna hållas sådana förhör en gång årligen på hvarje station.

Roteförhör hafva visserligen, enligt vid inspektionerna meddelade uppgifter, blifvit hållna i en viss ordning en å två gånger i månaden;

men ganska allmänt har det klagats, att dessa förhör icke blifvit af barnen ordentligt besökta, hvarför jag hos vederbörande skolråd yrkat åtgärders vidtagande för att i detta afseende skaffa rättelse.

De i folkskolestadgan påbudna förhören med barn, som undervisas i hemmen, hafva inom ganska många församlingar blifvit försummade. Den s. k. hemundervisningen har sålunda blifvit mångestädes lemnad vind för våg, till föga fromma så väl för barnens undervisning som för folkskolan, till hvilken sent omsider de hemundervisade barnen pläga klenit förberedda anmäla sig.

Afgångspröfning med de barn, som anmäla sig att ur skolan afgå, anställes somligstädes på särskilda tider; men vanligast hålles den i sammanhang med årsexamen i folkskolan.

VII. Skollokaler.

Under den här i fråga varande inspektionsperioden hafva flera nya skolhus för så väl folk- som småskolor blifvit uppförda, — till huru stort antal är jag dock icke i tillfälle att meddela. Enligt skolrådets uppgifter för år 1881 funnos 239 egna skolhus, under det 129 sådana voro förhyrda. Dessa lokaler äro både till rymlighet och ändamålsenlighet i öfrigt sinsemellan mycket olika. Mångestädes träffar man skolhus, hvilka, en prydnad för platsen och en heder för samhället, lemna intet öfrigt att önska, då deremot på andra ställen de till skollokaler använda rummen äro sorgliga att skåda och utan vidare förklara skolundervisningens klena resultat. Synnerligen är detta senare händelsen vid flera af de flyttande skolorna, hvilka här och der ute i rotarne inhysas i nästen, så mörka, trånga och osunda, att de minst af allt borde begagnas till inrymmande af en mängd barn, för hvilkas andliga och lekamliga välfärd man i kristlig kärlek vill sörja.

VIII. Undervisningsmateriel.

Såsom ett allmänt omdöme om materielens beskaffenhet torde kunna sägas, att den är någorlunda medelmåttig. Undantag härifrån göras dock dels af några få skolor, hvarest densamma är mycket fullständig och af god beskaffenhet, och dels af de temligen talrika skolor, som antingen sakna det allra nödvändigaste eller ega sin materiel i ett förderfvadt och föga användbart skick. I åtskilliga småskolor saknas bibliska taflor och i ännu flera lämpliga planscher för åskåd-

ningsöfningar. Såsom en i folkskolorna ofta förekommande brist måste betraktas saknaden af naturhistoriska planscher samt materiel för undervisning i metersystemet.

IX. Anteckningsböcker.

Fullständiga och noggranna förteckningar öfver i skolåldern varande barn hafva vid inspektionerna saknats i många församlingar.

Hufvudböcker, examenskataloger och dagböcker hafva allmänt funnits, men mångenstädes efter mindre tillfredsställande formulär eller med ofullständiga anteckningar. De af folkskoleinspektören d:r Lidberg utarbetade formulären synas komma att allt allmännare användas.

X. Tillsyn öfver skolorna.

Den närmaste och egentliga tillsynen öfver skolorna, hvilken det ju tillhör skolråden att handhafva, utöfvas i regeln blott af skolrådets ordförande. De öfriga ledamöterna förhålla sig i detta afseende i allmänhet temligen passiva och anse sig göra nog, om de blott på kallelse infinna sig till då och då hållna skolrådesammanträden. Rättvisligen bör dock erkännas, att mångenstädes finnas personer, hvilka taga sitt uppdrag såsom vårdare af skolans angelägenheter mera på allvar och egna henne mycken välvillig och tidsuppooffrande omsorg. Stadgandet, att hvarje skoldistrikt skall vara fördeladt i mindre områden med en tillsyningsman inom hvarje sådant för öfvervakande af barnens skolgång, har visserligen i allmänhet blifvit satt i verket, — på de allra flesta orter på blott på papperet. Från lärarens och lärarinnans sida förnimmes en enstämmig klagan öfver den ringa hjälp, de hafva att påräkna att förmå tredskande och oordentliga barn till jemna skolbesök.

XI. Lärarne.

Antal lärare och lärarinnor enligt skolrådets uppgifter för år 1881:

Vid folkskolor:	ordinarie lärare.....	154
	d:o lärarinnor	13
	icke ordinarie lärare.....	13
	d:o lärarinnor ..	8 188

Vid mindre skolor:	lärare	14	
	lärarinnor	34	48
Vid småskolor:	lärare	20	
	lärarinnor	131	151
Vid slöjdskolor:	särskilda lärare	14	
	d:o lärarinnor	13	27
		<u>Summa</u>	414

Klart är, att ibland detta stora antal gifves mycken olikhet i så väl kunskaper och naturlig begåfning som i nit och trohet i lärarekallet. Att närmare yttra mig härom vågar jag icke, då under den tid, jag tjenstgjort som inspektör, jag hunnit att komma i beröring endast med ett mindre antal lärare och lärarinnor; och att efter det intryck, jag fått af dem, bedöma alla, torde vara nog förhastadt. Jag torde derföre få inskränka mig till att anföra några omdömen af afiidne folkskoleinspektören dr Ternström i en hans årsberättelse till Linköpings domkapitel. »Hvad lärarne för öfrigt angår, har jag trott mig finna, att det stora flertalet samvetsgrant, ordentligt och pligttroget, några med lefvande intresse och varmt nit fullgjort sina åligganden; endast på några få ställen har jag trott mig hos lärarne finna mer anmärkningsvärd ligkiltighet och försumlighet. Med afseende på kunskaper och färdigheter samt förmåga att rätt behandla barnen och meddela undervisning råder, såsom naturligt är, mellan lärarne stor olikhet. Hos de yngre och under senaste åren från seminarierna utgångne lärarne förmärkes i allmänhet i dessa hänseenden en betydlig öfverlägsenhet öfver de äldre; men då de förres undervisning ofta syns mig röja nybörjaren och lida af det felet att vara för mycket abstrakt-teoretisk, så har mången gammal lärare, ehuru underlägsen i kunskaper och teoretisk-metodisk lärareskicklighet, genom lång lärareverksamhet förvärfvat en praktisk erfarenhet och rutin såsom lärare, hvilken åstadkommit ganska vackra resultat. I allmänhet ha folkskolans lärare, med några få undantag, syns mig besitta erforderliga kunskaper och färdigheter samt någorlunda tillräcklig lärareskicklighet, fastän i senare hänseendet mera återstår att önska än i förra. Men hos de mindre skolornas och småskolornas lärare och lärarinnor har jag flerstädes bemärkt en i ögonen fallande och allt för stor brist så väl på erforderliga kunskaper som förmåga att meddela undervisning, en brist, lätt förklarlig och mycket naturlig, då flere af dem sjelfva aldrig erhållit annan undervisning än en ofta knapphändig folkskoleundervisning och flere endast genom en sex eller åtta veckors kurs i någon anstalt för utbildande af småskolelärarinnor blifvit förberedda till sitt kall. De småskolelärarinnor deremot, som erhållit

sin utbildning i något fullständigare småskolelärarinneseminarium, t. ex. det i Linköping, ha ådagalagt så väl goda kunskaper som god förmåga att handleda barnen och åt dem meddela undervisning.»

XII. Skolbarnen.

Under det sist förflutna året var enligt de af skolråden lemnade uppgifterna, skolbarnens i 7—14 års ålder antal följande:

i fasta folkskolor	8,579	
i flyttande folkskolor	6,243	
i mindre skolor	2,451	
i småskolor	7,410	24,683
intagna i undervisningsanstalter utom distriktet	587	
d:o i enskilda skolor	352	
undervisade i hemmet	2,891	
efter afgangsexamen ej deltagit i undervisningen	417	
saknat undervisning t. f. af sjukdom eller naturfel	161	
d:o af annan anledning	556	
antal, hvarom uppgifter saknas	246	

Summa barn i 7—14 års ålder 29,893, eller 15,311 gossar och 14,582 flickor.

Det antal barn, som här ofvan uppgifves hafva åtnjutit undervisning i hemmet, må med skäl synas vara allt för stort och utgöra ett långt ifrån godt vittnesbörd, då det vanligast är fallet, att den s. k. hemundervisningen lemnar mycket öfrigt att önska och högst sällan ersätter skolundervisningen. Till allra största delen är det mindre barn, som äro upptagna i antalet af hemundervisade; och synnerligen stort visar sig detta antal vara i sådana församlingar, hvarest skolväsendet i allmänhet är mindre väl ordnad, hvarest småskolor saknas eller hvarest lokala förhållanden lägga större hinder i vägen för barnens skolgång. Under det i Vikbolands kontrakt med dess tätare befolkning antalet hemundervisade uppgifves vara 75, utgör motsvarande antal inom Aspelands kontrakt, hvars folkmängd endast obetydligt öfverstiger Vikbolandets, 456.

Hvad beträffar de i skolor inskrifna barnen, har temligen allmänt den anmärkningen förekommit, att flere af dem oordentligt besökt skolan, hvartill flerehanda orsaker blifvit uppgifna, såsom fattigdom, föräldrars vårdslöshet, långa och svåra vägar, barnens användande, synnerligen under vissa årstider såsom skörde- och potatesupptagnings tiden, till utarbeten. Dessa skolförsummelser hafva förekommit talrikare i folkskolorna än i småskolorna. Det enda verk samma

korrektivet mot denna för visso folkskolans för närvarande största olägenhet synes mig ligga deri, att så väl föräldrar som skolråd komma till allt klarare insigt om folkskolans värde och nödvändighet och vinna den öfvertygelsen, att hvarje barn, som icke ordentligt begagnar skolans undervisning, gör en förlust, som för hela lifvet gör sig känbar och svårligen kan sedermera ersättas.

Med afseende på den sedliga omvårdnad, som de särskilda skolorna kunnat gifva sina elever, är det svårt att på grund af några då och då skeende inspektioner afgifva något tillförlitligt vitsord. Så mycket kan dock sägas, att högst sällan några svårare anmärkningar mot barnen med hänseende till deras uppförande förekommit.

XIII. Folkets förhållande till folkskolan.

Då jag under den korta tid, som jag tjenstgjort som folkskoleinspektör, endast i mycket ringa mån varit i tillfälle att aktgifva uppå eller eljest inhemta kännedom om den ställning, som befolkningen på olika orter inom det vidsträckta inspektionsområdet intager till folkundervisningen, kan jag svårligen på ett mera allmängiltigt sätt yttra mig om den för folkskolans framtida utveckling så ytterst viktiga frågan om folkets förhållande till densamma. De uppoffringar, som mångenstädes blifvit gjorda för flera skolors inrättande, för uppbyggande af nya skolhus, för anskaffande af bättre skolmateriel m. m. synas visserligen tyda på ett vaket intresse för folkskolans sak. Dock torde man icke böra låta sitt omdöme bestämmas blott af dessa förhållanden eller af dem låta sig förledas till den slutsatsen, att folkskolan eger varma och nitälskande vänner, i samma mån hon visar sig till det yttre gå framåt. Att hon har många sådana vänner — och det i alla klasser af befolkningen — är nog sant; men att hon äfven från många håll möter — om än icke så mycket uppenbar fiendtlighet — en viss likgiltighet, ja, en tyst ovilja, kan och får icke förnekas. Särskildt kan man mångenstädes bland den besuttna allmogen få höra rätt mycken klagan öfver de dryga kostnader, som folkskoleväsendet i våra dagar tager i anspråk, med en ej sällan bifogad anmärkning, att man dock tycker sig icke förspörja några synnerligt goda frukter af folkskolans verksamhet. Tidens många missriktningar i religiöst och socialt afseende läggas af många folkskolan till last: från den tid hon började att med mera allvar verka bland folket, tycker man sig finna, att detta blifvit behäftadt med många i forna dagar okända lyten — ett vittnesbörd om denna så ofta förekommande förvillelse: »post hoc propter hoc». — Att folkskolan det oaktadt dock

på de flesta orter gått framåt — fastän vanligen under många lokala tvister och slitningar — därför har man att tacka, till en stor del, enskilda personer inom församlingarna och företrädesvis skolrådets ordinarie ordförande, hvilka med ifver tagit sig folkskolans sak an; och då har motståndet — väl icke helt undertryckts eller förbytt i välvilja, men dock tystnat i resignerad undergifvenhet för — »tidens fordringar.»

XIV. Kostnaden för skolväsendet.

Under år 1881 hafva följande summor blifvit utgifna:			
till aflöningar	i Skärkinds	kontr.	9,483: 08
	i Vikbolands	»	18,931: 51
	i Hammarkinds	»	25,225: 68
	i N. Tjusts	»	28,993: 80
	i S. Tjusts	»	36,849: 87
	i Tuna läns	»	32,578: 64
	i Aspelands	»	10,076: 02
	i Kinds	»	19,567: 48
	i N. Vedbo	»	17,578: 58
	i S. Vedbo	»	19,898: 21.
			<u>219,182: 87</u>
till skollokaler, inventarier och materiel	i Skärkinds	»	1,426: 39
	i Vikbolands	»	4,269: 92
	i Hammarkinds	»	9,744: 15
	i N. Tjusts	»	7,827: 21
	i S. Tjusts	»	3,227: 92
	i Tuna läns	»	2,986: 97
	i Aspelands	»	2,931: 41
	i Kinds	»	5,064: 32
	i N. Vedbo	»	7,512: 74
	i S. Vedbo	»	4,593: 82.
			<u>49,584: 85</u>
till öfriga behov	i Skärkinds	»	1,378: 41
	i Vikbolands	»	1,915: 07
	i Hammarkinds	»	1,922: 13
	i N. Tjusts	»	3,309: 60
	i S. Tjusts	»	3,813: 02
	i Tuna läns	»	6,163: 38
	i Aspelands	»	733: 46
	i Kinds	»	1,928: 65
	i N. Vedbo	»	1,667: 12
	i S. Vedbo	»	4,689: 28.
			<u>27,520: 1</u>
Summa utgifter, kronor			<u>296,287: 8</u>

Medelkostnaden för hvarje barn, som åtnjutit skolundervisning, utgjorde kr. 12: 01, hvilken kostnad för de särskilda kontrakten ställer sig på följande sätt:

Skärkinds	kontrakt	kr. 12: 16.
Vikbolands	d:o	» 17: 34.
Hammarkinds	d:o	» 15: 22.
N. Tjusts	d:o	» 13: 52.
S. Tjusts	d:o	» 11: 23.
Tuna läns	d:o	» 10: 11.
Aspelands	d:o	» 8: 54.
Kinds	d:o	» 10: 09.
N. Vedbo	d:o	» 11: 32.
S. Vedbo	d:o	» 13: 28.

Till skolväsendets underhåll under år 1881 hafva bidrag af statsmedel lemnats till ett belopp af 97,530 kr. 82 öre, hvaraf till

Skärkinds	kontr. kr. 4,300: —	Tuna läns	kontr. kr. 15,058: 33.
Vikbolands	» » 8,250: —	Aspelands	» » 5,050: —
Hammarkinds	» » 11,108: 33.	Kinds	» » 8,975: —
N. Tjusts	» » 12,450: —	N. Vedbo	» » 7,910: —
S. Tjusts	» » 15,529: 16.	S. Vedbo	» » 8,900: —

Landsting och hushållningssällskap hafva bidragit med 2,661 kr. 67 öre, hvaraf tillfallit skolorna i

Vikbolands	kontr. kr. 250: —	Tuna läns	kontr. kr. 510: 60.
N. Tjusts	» » 300: —	N. Vedbo	» » 948: 33.
S. Tjusts	» » 384: 64	S. Vedbo	» » 268: 10.

Afkomst af donationer utgjorde för hela inspektionsområdet 7,587 kr. 85 öre.

Skoldistriktens bidrag till skolväsendets underhåll år 1881 hafva alltså utgjort 188,507 kr. 50 öre eller omkring 99 öre för hvarje person af folkmärghden, hvaraf inom de särskilda kontrakten bidragen utgått på följande sätt:

i Skärkinds	kontrakt kr. 7,146,80,	för hvarje person kr. 0,89.
i Vikbolands	» » 15,804,00,	» » 1,34.
i Hammarkinds	» » 24,410,04	» » 1,11.
i N. Tjusts	» » 26,176,62	» » 1,12.
i S. Tjusts	» » 27,777,01	» » 0,97.
i Tuna läns	» » 25,539,70	» » 0,76.
i Aspelands	» » 8,690,89	» » 0,64.
i Kinds	» » 17,585,45	» » 0,93.
i N. Vedbo	» » 17,706,50	» » 1,05.
i S. Vedbo	» » 17,670,49	» » 1,12.

De i instruktionen för folkskoleinspektörer påbudna sammankomster med lärare och lärarinnor inom bestämda mindre delar af området hafva hållits den 28 Juni 1881 i Gamleby med lärarepersonalen i Norra och Södra Tjusts kontrakt samt den 28 Juli 1881 i Skönberga med lärare och lärarinnor i Skärkinds och Hammarkinds kontrakt.

Östra Ryd den 28 April 1882.

Rud. Fjetterström.

Folkskoleinspektör.

IV.

Norrköpings stad.

Utdrag ur den af stadens folkskoleinspektör afgifna "Redogörelse för Norrköpings folkskolor och deras verksamhet under år 1881".

Lärare.

Antalet lärare har varit

	under vt.	under vt.
vid eg. folkskolan: ordinarie lärare.....	18	18
» » » ordinarie lärarinnor.....	18	18
vid småskolan: ordinarie lärarinnor.....	26	26
» » e. ord. »	1	3
Summa	63	65

Skollokaler.

Skolhusen äro för närvarande 6, nemligen vestra, gamla norra, nya norra, Saltängs-, gamla östra och nya östra skolhuset.

Under året har uppförandet af ett nytt skolhus blifvit beslutadt.

Antalet skolsalar, som nu begagnas, är

Större salar..... 31.

Mindre salar ..... 19.

Ett kapprum, anordnadt till skolsal 1. (Under höstt.)

Summa 51.

Den egentliga folkskolans klassafdelningar hafva varit 36, hvar för 5 af dem varit inrymda i småskolesalar (4 i nya östra och 1 i gamla östra skolhuset). Småskoleklassernas antal var under vårterminen 27 och under höstterminen 29 Till deras förfogande hafva stått blott 14 salar, hvarför dubblering förekommit under v. i alla utom 1 och under h. i samtliga, hvarjämte under h. ett kapprum i Saltängsskolhuset äfven begagnats af en småskola.

Nedra våningen af Saltängsskollhuset har af sanitära skäl under de senaste åren stått obegagnad.

Skolreglemente.

Under året har nytt reglemente blifvit uppgjordt för Norrköpings folkskolor.

Sedan det vid gemensam kyrkostämman blifvit af församlingarna till alla delar godkändt, har det med en mindre förändring erhållit Domkapitlets stadfästelse.

Skolornas inrättning.

Angående slag af skolor, skolornas uppgift, klasser, klassafdelningar, klasslärare och läslag bestämmer 1881 års reglemente följande:

Norrköpings folkskolor äro indelade i småskolor, egentliga folkskolor samt fortsättningskolor och repetitionsskolor. De egentliga folkskolorna äro delade i en lägre och en högre afdelning.

Småskolorna hafva till uppgift, att bibringa barnen det första förberedande kunskapsmåttet. I de *egentliga folkskolornas* lägre afdelning meddelas, dels det i folkskolestadgan angifna minsta mått af kunskaper, dels derutöfver de kurser i folkskolans läroämnen, hvilka lämpligen och såsom ett afslutadt helt kunna meddelas och medhinnas under samma tid, som den obligatoriska kursen inhämtas. I den högre afdelningen meddelas en utförligare undervisning i samtliga de läroämnen, hvilka kunna anses tillhöra en fullständig folkskolebildning. *Fortsättningsskolorna* äro inrättade i öfverensstämmelse med förordningen af den 11 september 1877 och ordnade för aftonundervisning. *Repetitionsskolorna* äro inrättade för sådana barn, som, oaktadt de under sin skoltid icke uppnått den mognad, som fordras för fullt godkänd afgangsexamen, likväl då de på grund af högre ålder eller andra omständigheter icke skäligen längre kunna qvarhållas i folkskolan, erhålla afgangsbetyg, men med vilkor att besöka dessa skolor, hvilka afse dels att underhålla det redan inhemtade, dels att fylla den brist i kunskapsmått, särskildt hvad afser folkskolans hufvudämnen, som hos dylika barn vid afgangsen från folkskolan förefinnes.

I samtliga slag af skolor äro lärjungarne ordnade i klasser efter årskurser. Småskolan är indelad i två klasser, den egentliga folkskolans lägre och högre afdelning hvardera i tre klasser, fortsätt-

ingsskolan i två klasser och repetitionsskolan i en klass, samtliga tvååriga.

Barn, som på samma gång och i samma skola undervisas, böra i allmänhet tillhöra samma årskurs, så att de kunna bilda ett enkelt läslag, och till hvarje skola böra icke hänvisas flere barn, än som kunna omedelbart af läraren erhålla undervisning. Hvarje sådan klassafdelning antages kunna utgöras inom småskolan af 25—30, inom den egentliga folkskolan af 40—50 samt inom fortsättnings- och repetitionsskolorna af omkring 30 barn.

I småskolan må gossar och flickor undervisas gemensamt, i öfriga skolor undervisas gossar och flickor hvar för sig.

I småskolorna samt i den egentliga folkskolans, fortsättningskolans och repetitionsskolans flick-klasser meddelas undervisningen af lärarinnor, i gossklasserna deremot af lärare.

Lärotider.

Härom stadgas i 1881 års reglemente:

Lästiden utgöres af 39 läsveckor om året, fördelade på två terminer: vårterminen, som tager sin början den 10 januari och efter en veckas npppehåll vid påsk, räknadt från och med torsdagen före till och med onsdagen efter påsk, afslutas omkring medlet af juni månad, och höstterminen, som börjar den 15 augusti och afslutas omkring medlet af december månad.

Undervisningen i småskolorna och egentliga folkskolorna är fördelad på alla sex söckendagarne i veckan, i fortsättnings- och repetitionsskolorna på tvenne aftnar i veckan samt söndagar på timmar, som ej sammanfalla med tiden för högmessogudstjensten.

Under nu förflutna år började vårterminen den 10 januari och afslutades den 11 juni. Höstterminen började den 15 augusti och afslutades den 19 december. Vårterminen utgjordes således af $21\frac{6}{7}$ veckor, höstterminen af $18\frac{1}{7}$ veckor.

Antalet läsdagar var därför under vårterminen 117 samt under höstterminen 104, till samman 221 dagar.

Den dagliga undervisningstiden i egentliga folkskolan har varit den samma som under föregående året, nemligen förmiddagar 8,30—12, samt eftermiddagar månd., tisd., torsd. och fred. 2—4, hvartill kommer sång 4 dagar mellan 12 och $\frac{1}{2}$ 1 för alla klasserna samt gymnastik 2 dagar mellan 12 och $\frac{1}{2}$ 1 för I:a gossklassen och samtliga flickklasser, men för gossklasserna från och med den II:a två timmars gymnastik i veckan för hvarje klass å särskild tid för gymnastik-

läraren och slutligen handarbete för flickklasserna I—III en timme hvarje onsdags eftermiddag eller två hvar annan och för de högre flickklasserna två timmar onsdags- och lördags eftermiddagar.

I småskolorna skulle lästiden varit för första och andra termins-afdelningarna måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar 8,30—11 f. m. och 2—4 e. m. samt onsdagar och lördagar 8,30—12, för tredje och fjerde terminsafdelningarna samma tid, de fyra först nämnda dagarne äfven tiden mellan 11—12, men i de flesta småskolorna har på grund af dubblingarna i förmiddagsskolorna lästs f. m. 8,30—12,30 och i eftermiddagskolorna e. m. 1—5, hvarvid rasterna kl. 11 och 3 blifvit utsträckta till $\frac{1}{4}$ timme.

Antalet undervisningstimmar i veckan blir sålunda för småskolans första och andra terminsafdelningar 25, för tredje och fjerde 29, för I:a gossklassen 32, men för gossklasserna från och med den andra 33, samt för flickklasserna med inberäkande af handarbetet på förenämnda eftermiddagar i lägre afdelningen 33 och i högre afdelningen 36. I småskolor, som dubblerat, har lästiden varit 24 timmar.

Raster hafva förekommit mellan alla hela undervisningstimmar med utringning 5 minuter före och inringning 3 minuter efter klockslaget.

Lästiden i fortsättningsskolorna har varit onsdagar kl. 6,30—8 e. m. lördagar kl. 5—7,30 e. m. samt söndagar kl. 8—9,30 f. m. eller 2—3,30 e. m., summa $5\frac{1}{2}$ timme i veckan, i repetitionsskolorna onsdagar 6—8 e. m., lördagar 5—7 e. m. samt söndagar 8—9,30 f. m. eller 2—3,30 e. m., summa $5\frac{1}{2}$ timme i veckan. I fortsättnings- och repetitionsskolorna hållas raster liksom i dagliga skolorna mellan tvenne på hvarandra följande hela undervisningstimmar.

Skolornas antal.

Egentliga folkskolornas antal har varit det samma som under h. 1880; småskolornas antal ökades den $\frac{2}{3}$ med 1 och vid höstterminens början med 2. Antalet har således varit följande;

	v.	h.
Eg. folkskolor för gossar	18	18
" " för flickor	18	18
Småskolor för gossar och flickor	27	29
Summa	63	65
Fortsättningsskolor för gossar...	5	5
" " för flickor...	5	5
Repetitionsskolor för gossar ...	2	2
" " för flickor ...	2	2
Summa skolor	77	79

Skolbarnsantalet.

Under nedan nämnda 5 år hafva antalen varit följande, hvarvid höstterminerna äro lagda till grund för beräkningen:

	Skolbarnens antal.				
	I egentliga folkskolor.	I småskolor.	Summa	Fortsättnings- och repetitions-skolor.	Summa i alla skolor.
1877	1478	611	2089	472	2561
1878	1568	701	2269	465	2734
1879	1572	832	2404	413	2817
1880	1535	845	2380	412	2792
1881	1550	884	2434	358	2792

De i dagliga skolorna befintliga barnen hafva således under sista året ökat, och efter den minskning som inträdde på ht. 1880, och som ytterligare framträdde vt. 1881, har antalet nu åter så uppgått, att det öfverträffar äfven det största under de föregående åren nemligen 1879.

I nya reglementets § 10 bestämmes om *klassafdelningsantalet*, att det i småskolan bör vara 25—30, inom den egentliga folkskolan 40—50 samt inom fortsättnings- och repetitions-skolorna omkring 30. Under förflutna året voro klassafdelningarnas storlek följande:

	Antal skolor med ett barnantal mellan								S:a Skolor.	Medeltal i hvarje klass.
	8-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55		
Vårterminen.										
Eng. folkskolor	2	—	1	1	6	12	11	3	36	42
Småskolor.....	1	3	10	13	—	—	—	—	27	30
Forts. o. rep. sk.	4	4	2	3	1	—	—	—	14	25
Höstterminen.										
Eng. folkskolor	1	1	1	—	7	10	11	5	36	43
Småskolor.....	—	4	6	19	—	—	—	—	29	30
Forts. o. rep. sk.	5	3	1	3	1	1	—	—	14	26

Inskrifne hafva blifvit under året följande antal:

	vt.	ht.	summa
1881	190	383	573
Medeltal 1876—80	187,6	352	539,6

Afgångne ur dagliga skolorna under året utgöra ett antal af 475, nämligen:

Med betyg om godkända insigter utöfver minimikursen.....	217.
Med betyg om godkända insigter inom minimikursen.....	54.
Med vilkorliga betyg	54.

Summa 325.

Utan godkänd afgangspröfning..... 150.

Summa 475.

De, som afgått utan godkänd afgangspröfning, hafva afgått af nedan nämnda orsaker:

Till andra stadens skolor.....	34.
Intagne på räddningshem eller utackorderade	8.
Flyttade till annan ort.....	91.
Döde	6.
Hindrade af sjukdom	11.

Summa 150.

Sålunda hafva afgått:

	med afgang- betyg.	till annan skola.	af annan orsak.	summa
1881.....	325	34	116	475
i medeltal 1876—80	312,8	47,2	106,2	466,2

Skolbarnens ålder.

Uti 1881 års reglemente stadgas i § 16, att intagning skall ske vid fylda sju års ålder, ehuru den må ske äfven tidigare dock ej före sex års ålder. Efter intagningen äro barnen enligt § 17 pligtige att besöka skolan till dess de vinna rättighet att afgå. Tillåtelse att afgå kan barn enl. § 19 erhålla först efter fylda 12 år, men om det ej kan erhålla godkändt afgangsbetyg, är det pliktigt att besöka skolan till dess de fyllt 14 år. Den tvångbundna skolåldern blir sålunda från 7 till 12 eller, om det fordrade knnskapsmättet då ej är inhämtadt, till 14 år.

De mer än ett år öfveråriges antal synes af följande tabell:

	Antal barn, hvilkas ålder öfverstiger normalåldern med					Summa		
						antal.		% af barnantalet.
	2 år	3 år	4 år	5 år		1881	Medelt. 1876-80	1881. Medelt. % 1876-80.
Vårterminen.								
i eg. folkskolan a) gossar....	50	15	1	—	66	70,6	8,7	9,7
" b) flickor....	66	14	6	—	86	44,8	11,2	6,5
i småskolan	25	2	1	—	28	16,8	3,5	2,6
Summa	141	31	8	—	180	132,2	7,7	6,6
Höstterminen.								
i eg. folkskolan a) gossar....	55	7	1	—	63	81,4	8,3	11,4
" b) flickor....	69	16	7	—	92	55,2	11,6	8,1
i småskolan	20	5	2	—	27	19,0	3,1	2,6
Summa	144	28	10	—	182	155,6	7,6	7,4

Barnens skolgång.

Fördelas försummelsedagarne på alla barnen i de dagliga skolorna erhålles följande tabell:

	Vårterminen.					Höstterminen.				
	Medeltal frånvaro-dagar på hvarje barn					Medeltal frånvaro-dagar på hvarje barn				
	på grund af sjukd.	i följd af brest på kläder.	på grund af lof.	anmaldt förfall.	utan anmaldt förfall.	på grund af sjukd.	i följd af brest på kläder.	på grund af lof.	anmaldt förfall.	utan anmaldt förfall.
Dagliga skolan										
1876.....	5,0	1,5	1,9	0,8	4,2	3,6	1,6	1,7	1,8	4,6
1877.....	4,8	1,1	1,6	1,0	3,7	3,0	1,2	1,4	1,8	3,9
1878.....	3,6	0,9	1,2	1,0	3,1	3,0	1,1	1,3	0,9	3,3
1879.....	4,4	0,8	1,2	0,7	2,7	3,4	0,8	1,2	0,6	2,6
1880.....	3,7	1,0	1,1	0,5	2,6	2,9	0,7	1,0	0,4	2,1
1881.....	4,8	0,7	1,2	0,8	2,2	2,5	0,7	1,0	0,2	1,9

Af denna tabell framgår, att skolgången under året än ytterligare förbättrats. Försummelser utan förfall hafva minskats till v. 0,3 och h. 0,2 dagar i medeltal för hvarje barn, hvilket resultat bör anses mycket tillfredsställande. Äfven antalet barn, som deltagit i dessa försummelser, har nedgått, nemligen till v. 9,3 % och h. 7,0 %. Försummelserna af detta slag äro nu så få, att härefter blott tillfälliga förhållanden komma att förorsaka förändringar till ett mera eller mindre.

Lofdagarna hafva under året föga förändrats nemligen till v. 1,2 och h. 1,0 från v. 1,1 och h. 1,0 dag i medeltal för hvarje barn under förra året. Samtliga försummelser af annan orsak än sjukdom hafva

nedgått från förra året, så att i stället för v. 2,6 och h. 2,1 detta året visar för v. 2,2 och för h. 1,9 dagar i medeltal för hvarje barn.

Helsotillståndet har under vårt. 1881 varit sämre än näst föregående året, men ej såsom de sämsta åren 1876 och 1879, under höstterminen deremot bättre än de föregående åren. Medeltalet sjukdagar var under sista året för v. 4,3 och för h. 2,5 och antalet sjuke utgjorde v. 59,5 % och h. 49,0 %. Sjukdagarne, fördelade på de sjuke, uppgå till v. 7,2 och h. 5,2 för hvarje.

Äfven i fortsättnings-skolorna äro försummelserna mindre än föregående åren, nemligen af annan orsak än sjukdom v. 3,1 och h. 3,6 inberäknadt utan förfall v. 1,8 och h. 2,0 dagar i medeltal för hvarje barn.

De till distriktet hörande barnen mellan 7—14 års ålder, som bevistat stadens undervisningsanstalter vare sig offentliga eller enskilda, utgjorde 3,473 eller 40 mindre än näst föregående år.

Deras fördelning mellan de olika slagen af skolor synes af följande tabell, som utvisar:

Antalet af de barn, mellan 7—14 år tillhörande Norrköpings skoldistrikt, hvilka under år 1881 bevistat skolor i Norrköping.

	14	13	12	11	10	9	8	7	Summa		
	år	år	år	år	år	år	år	år	antal	%	
	(67)	(68)	(69)	(70)	(71)	(72)	(73)	(74)		81	80
A) Gossar.											
I offentliga folkskolor	112	114	173	181	201	209	174	190	1354	81,3	81,8
I högre allmänna läroverket...	25	34	33	19	15	7	—	—	133	8,0	8,1
I Tekniska skolan	1	2	—	—	—	—	—	—	3	0,2	0,1
I Swartziska friskolan	4	8	4	9	14	1	9	12	61	3,6	2,5
I Gustavianska barnhuset.....	6	5	4	3	2	2	—	—	22	1,3	1,1
I Ebersteinska söndags- och aftonskolan.....	2	2	—	—	—	—	—	—	4	0,2	0,1
I enskilda skolor	—	1	2	5	9	20	21	34	92	5,5	5,3
Summa	150	166	216	217	241	239	204	236	1669	—	—
B) Flickor.											
I offentliga folkskolor	136	181	177	180	203	193	176	192	1438	79,6	78,4
I Mobergska barnhusets flick- skola	9	7	5	7	1	—	—	—	29	1,6	1,1
I Eggerska läse- och arbets- skolan.....	—	—	—	—	3	23	13	16	55	3,0	2,8
I flickbarnhemmet .Betania ...	2	3	3	1	2	—	1	—	12	0,7	0,8
I enskilda skolor	39	44	41	43	25	27	33	21	273	15,1	16,9
Summa	186	235	226	231	234	243	223	229	1807	—	—
Summornas summa	336	401	442	448	475	482	427	465	3476	—	—

Antalet af barn mellan 7 och 14 års ålder, hvilka finnas upptagna i hushörsrängderna såsom tillhörande Norrköpings församlingar, har under år 1881 varit 3,850 eller 42 färre än under föregående året. Bland dem, som under året icke deltagit i skolundervisning, äro blott sådana upptagna, som vid årets slut stodo qvarskrifna i Norrköping. Af hela antalet hafva 3,645 åtnjutit undervisning, 205 (eller 5,3 % mot 5,5 % år 1870) saknats sådan.

Af stadens befolkning, som den 31 december 1881 utgjorde 27,188 personer, hvaraf 11,954 män och 15,234 kvinnor, och som således ökats sedan förra året med 302 personer, utgör antalet i skolåldern varande barn 14,16 %.

I följande tabell äro samtliga i Norrköping skrifna barn inom skolåldern upptagna.

Tabell öfver till distriktet hörande barn mellan 7—14 år.

(G. = gossar, F. = flickor.)		14	13	12	11	10	9	8	7	Summa	
Antal till distriktet hörande barn,		år	år	år	år	år	år	år	år	antal	%
		(67)	(68)	(69)	(70)	(71)	(72)	(73)	(74)		
som under året undervisats:											
i hvarvarande folkskolor.....	G	112	114	173	181	201	209	174	190	1354	72,5
	F.	136	181	177	180	203	193	176	192	1438	
i allmänna läroverk.....	G.	26	36	33	19	15	7	—	—	136	17,7
	F.	50	54	49	51	31	50	47	37	369	
i enskilda och don. skolor	G.	12	16	10	17	25	23	30	46	179	4,2
	F.	50	54	49	51	31	50	47	37	369	
i skolor utom distriktet.....	G.	13	11	16	14	8	7	7	10	86	0,2
	F.	11	6	15	4	11	9	10	9	75	
i hemmen.....	G.	—	1	—	—	—	—	—	—	1	0,2
	F.	—	3	—	1	—	1	—	2	7	
som under året ej deltagit i undervisningen:											
efter afslagd afgångsexamen. från folkskolor.....	G.	54	14	—	—	—	—	—	—	68	3,5
	F.	45	15	6	—	—	—	—	—	66	
i följd af sjukdom eller na- tarfel.....	G. ¹⁾	2	2	1	2	—	2	—	2	11	0,5
	F. ²⁾	1	1	—	—	1	2	—	2	7	
som begynt skolgång v. 1882	G.	—	—	—	—	—	—	1	10	11	0,5
	F.	—	—	—	—	—	—	—	4	4	
som ej begynt skolgång v. 82	G.	—	—	—	—	—	—	—	1	1	0,9
	F.	—	—	—	—	—	—	—	2	2	
ej funne, och om hvilka upp- gift saknas.....	G.	2	1	2	2	5	—	2	4	18	0,9
	F.	4	1	2	1	2	2	3	2	17	
Summa	—	468	456	484	472	502	505	450	513	3850	100,0

¹⁾ Häraf 4 sjuke, 2 idioter, 2 blinde, 3 döfstumme, hvaraf 1 blind och 1 döfstum äro lagda på Manilla, och 1 blind åhört undervisning här.

²⁾ Häraf 4 sjuka, 2 idioter, 1 döfstum.

Kostnaderna för skolväsendet.

Församlingsavgifter. Den personella afgiften till folkskoleväsendet har under år 1881 utgått med 50 öre af hvarje skattskyldig person. Hvad derutöfver behöfts, har uttaxerats efter andra artikeln bevil-
ning med 1,72 (noggrannare 1 kr. 72,4 öre) för hvarje bevilnings-
krona.

En jemförelse med föregående år visar följande förhållanden för Norrköping.

År	Antal skatt- skyldige personer.	Personella avgifter		Antal be- villnings- kronor efter andra artikeln.	Uttaxering efter andra artikeln	
		för person	summa.		för bevill- ningskrona.	summa.
1876	14,592	0,20	2,918,40	58,063,16	0,99	67,481,60
1877	14,792	0,20	2,958,40	66,277,72	1,01	67,041,60
1878	14,916	0,50	7,458,00	71,498,30	1,11	79,042,00
1879	15,007	0,50	7,503,50	68,428,04	1,49	101,725,44
1880	14,743	0,50	7,371,50	58,365,49	1,61	94,028,50
1881	14,609	0,50	7,304,50	61,006,48	1,72	105,195,50

Utgifter och inkomster för Norrköpings offentliga folkskolor hafva under år 1881 varit följande:

Utgifter:

Aflöning till

lärare i egentliga folkskolorna	25,800,00.	
lärarinnorna i egentliga folkskolorna	17,647,46.	
" i småskolorna	16,339,00.	
lärarepersonalen i fortsättningskolorna	3,465,00.	
förste lärarne	500,00.	
tillfälliga lärarebiträden i eg. folkskolorna ...	722,00.	
" lärarinnebiträden i eg. " ...	579,25.	
" i småskolorna	266,75.	
gymnastikläraren	500,00.	
trädgårdsmästaren	500,00.	
biträden vid handarbetsundervisningen	2,095,25.	68,414,7

Insättning i sparbanken i Norrköping

för lärarinnor i eg. folkskolan	900,00.	
" " i småskolan	1,300,00.	2,200,0

Transport 70,614,7

	Transport	70,614,71.
Pensionsavgifter		
för lärare i egentliga folkskolan.....	620,00.	
» lärarinnor i eg. folkskolan	540,00.	1,160,00.
Skolinspektionen och tillsyningsväsendet.....		6,000,00.
Ränta och amortering å byggnadslånen		21,993,50.
Omkostnader för skolornas fastigheter:		
Omkostnader för reparationer å fastigheterna	2,663,12.	
Gårdars och trädgårdars underhåll	245,23.	
Vattenledningreparationer	219,61.	
Gasledningsreparationer.....	—	
Brandförsäkring och brandredskap	535,49.	
Skatter för tomterna	17,45.	3,680,90.
Skolmöbler:		
Inköp af nya skolmöbler.....	599,01.	
Underhåll af äldre sådana och diverse.....	44,49.	
Brandförsäkring	72,25.	715,75.
Undervisningsmedel:		
Inköp af nya undervisningsmedel.....	1,130,44.	
Underhåll af äldre saker och diverse.....	68,71.	
Till skolbiblioteket.....	782,25.	
» böcker och skrifsaker åt fattiga skolbarn...	790,42.	
» bläck och krita.....	170,30.	2,942,12.
Omkostnader för skolexpeditionen:		
Trycksaker för skolor, annonser, skrifsaker m. m.	1,011,78.	
Afföning till vaktmästaren	700,00.	1,711,78.
Ved, ljus och renhållning:		
Ved.....	4,831,24.	
Lyse	1,845,70.	
Afföning åt städerskor	2,450,00.	
Vattenförbrukning	134,50.	
Folkskolornas andel i kostnaderna för gymna- stiklokalen	316,75.	
Diverse renhållningsarbeten.....	474,75.	10,052,94.
Examenspremier		240,00.
Utackordering af vanartiga barn, bekostad af församlings- medel		2,500,00.
	Transport	121,611,70.

	Transport 121,611,70.
Anslag till Landstings-seminarium i Linköping	500,00.
Diverse utgifter	341,32.
	<u>Summa utgifter kronor 122,453,02.</u>
Brist i föregående årets stat	4,834,95.
Öfverskott vid årets stat	489,01.
	<u>127,776,98.</u>

*Inkomster:**Församlingsavgifter:*

personella avgifter af 50 öre af 14,609 personer	7,304,50.	
avgifter efter andra art. bev. af 61,006,48 kr.		
å 1,72	105,195,50.	
	<u>112,500,00.</u>	
avgår: afkortningar	5,307,96.	107,192,04.
Skolbarnens skolaavgifter		877,35.
Bidrag af statsmedel:		
till examinerade lärare i eg. folkskolan	7,200,00.	
» » lärarinnor i eg. folkskolan ...	7,200,00.	
» lärarinnor i småskolan	4,104,37.	
» fortsättningsaskolor	750,00.	19,254,37.
Bidrag från 7 fabriksbolag till fortsättningsaskolor ¹⁾		400,00.
Ränta å upp- och afskrifning		53,32.
	<u>Summa inkomster kronor 127,776,98.</u>	

Medelkostnaden för hvarje barn, uträknad så, att utgifterna äro fördelade på medeltalet af båda terminernas barnantal (2,736) har utgjort:

	1876—80	1880	1881
Medelkostnad för hvarje barn	40,69	43,43	44,76.

¹⁾ Holmens bruks- och fabriksaktiebolag, Lithografiska aktiebolaget, Bomullaväveriaktiebolaget, Bergsbro aktiebolag, Bergs aktiebolag, Ströms aktiebolag, Gamlebro aktiebolag.

Berättelser om Folkskolorna

inom Skara stift

åren 1877—1881.

I.

Domprosteriets och Barne kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

Inspektionsdistriktet utgöres af 9 pastorat, nemligen 3 uti Domprosteriets och 6 uti Barne kontrakt.

Folkskolornas antal är 27, hvaraf 9 i Domprosteriets och 18 i Barne kontrakt, alla fasta.

Dessutom finnas inom Domprosteriet 14 *fasta* samt i Barne kontrakt 18 *fasta* och 3 *flyttande* småskolor.

Vid *folkskolorna* tjenstgöra 26 *lärare* och 2 *lärarinnor*, alla vederbörligen examinerade. Undervisningen vid *småskolorna*, af hvilka 32 äro *fasta* och 3 *flyttande*, bestrides af 3 *lärare* och 32 *lärarinnor*.

Af småskolans *lärare* hafva 2, hvaraf en varit elev vid Göteborgs seminarium för bildande af folkskolelärare, undergått i Kongl. kung. den 11 Januari 1878 omnämnd pröfning, och en deltagit uti en 6 veckors repetitionskurs, för några år sedan öppnad i Sköfde och bekostad af Skaraborgs läns landsting. Flertalet af småskolans *lärarinnor* hafva utgått från Skara seminarium för bildande af småskolelärarinnor och från det af seminarii-adjunkten V. E. Norén i Skara inrättade privatseminarium för småskole-

lärarinnors bildande, och 2 hafva undergått den i Kongl. kung. den 11 Januari 1878 omnämnda särskilda pröfning.

Då vid 1881 års slut folkmängden inom Domprosteriets och Barne kontrakt utgjorde 30,270 personer och antalet barn om 7—14 år 4,724, kommer hvarje lärare att svara ungefär emot 480 personer af folkmängden och 75 barn inom skolåldern.

Slöjdskolorna för gossar och flickor i *Skara* fortsätta sin gagnande verksamhet under ledning af skicklig och nitisk lärarinna och lärare. Uti undervisningen, som fortgår alla årets läsdagar, deltagar den afdelning af folkskolans lärjungar, som för dagen är ledig från läsning. Undervisning meddelas uti sådana qvinliga handarbeten, som vanligast förekomma i tarfliga hushåll, såsom väfnad, stickning, fällning m. m.

Gossarne sysselsätts uti slöjdskolan med löfsågning, rottingsflätning, förfärdigande af modeller till landbruksredskap m. m.

Båda slöjdskolorna hafva egna och lämpliga lokaler.

H. K. H. Prins Gustafs förening för vård af värlösa och vanvårdade barn inom Skaraborgs län, hvilken förenings styrelse finnes uti Skara, bekostar årligen vård och skoluppfostran åt omkring 10 barn.

Sockenbibliotek finnas uti de flesta af inspektionsområdets distrikt. Böckerna uti dessa äro de flesta af religiöst innehåll, för öfrigt behandla de ämnen i historia, landthushållning m. m. och anlitas, enligt lärarnes uppgift, flitigt.

II. Skolreglementen och läsordning.

Skolreglementen, vederbörligen fastställda, finnas uppgjorda för alla folkskolor och för flertalet af småskolorna. Till ledning vid uppgörandet af nya reglementen har Domkapitlet utgifvit och låtit utdela ett normalreglemente. Läsordningar, så ock kursfördelning finnas uppgjorda, i skolsalarna anslagna, försedda med ordförandens i skolrådet underskrift och anteckning om, att de blifvit af honom granskade och godkända.

III. Skolbarnen och folkets förhållande till skolan.

Visserligen höras ännu klagomål från lärarepersonalens sida, att barnen utan lof uteblifva från skolan; men sedan skolrådets ledamöter och öfriga församlingsboar begynt att visa lifigare in-

trese för skolorna, oftare besöka desamma samt vid besöken efterhöra orsaken till barnens frånvaro, är det mig en kär pligt att kunna intyga, det skolgången med hvarje år blifvit jemnare. Sedan de med skolväsendets ordnande förenade omkostnader, oftast rätt kånbara, blifvit öfvervunna, har förtroendet till skolan vuxit, ja det tyckes, som om just de med skolornas försättande i ändamålsenligt och tidsenligt skick förknippade omkostnader förmått föräldrarne att genom barnens sändande till skolan liksom erhålla valuta för sina kostnader. Der så är, att vederbörande presterskap fordrar medhafvandet af afgångsbetyg från folkskolan vid inskrifningen i nattvardsskolan, visar journalen vanligen en jemn och tillfredsställande skolgång. Der församlingen till skollärare erhållit en person, som rätt sköter sitt kall både som undervisare och uppfostrare, ökas förtroendet och kärleken till skolan såväl hos målsmän som barn och äfven här besannas, att »läraren är skolans själ». Till en sådan skola behöfver man ej tvinga barnen, de längta efter sin skoldag.

IV. Undervisningstiden.

Läseåret börjar vanligen i Februari och fortfar till November månads utgång med uppehåll, längre eller kortare, under skördetiden och potatisupptagningen. I alla skoldistrikt iakttages dock, att undervisningen fortgår minst 8 kalendermånader om året, i allmänhet 5 dagar i veckan, 6 timmar om dagen med behörig rast från 5—10 minuter efter hvarje lästimme. Beträffande tillfälle till fortsatt undervisning för barn, som afgått ur folkskolan, hafva Skara, Ryda och Halfås, Naums, Skarstads och Hellums, Önums, Vara, Hjerpås, Ufvereds och Häggesleds skoldistrikt använt 2 veckor om året inom folkskolans ordinarie undervisningstid, samt 4 veckor utöfver densamma, hvaremot Kedums församling för fortsättningsskolan använder 4 veckor om året inom folkskolans ordinarie undervisningstid och 2 utöfver densamma.

Uti inspektionsdistriktets öfriga folkskolor få fortsättnings-skolans barn vanligen tillsammans med den högre afdelningens i folkskolan barn 1 dag i veckan infinna sig för att uppläsa gifna lexor, synnerligast i kristendom, och åhöra undervisningen för dagen, hvilken anordning ej leder till det med fortsättningsskolan afsedda mål.

V. Undervisningen.

Kristendoms-kunskap. Hvarje dags arbete börjas och slutas med bön, af läraren förrättad. Vid morgonens bönestund läses ett kapitel eller en del deraf ur nya testamentet, som enkelt utlägges. Kristendomsundervisningen börjar med bibliska historien i småskolorna, fortgår med inlärandet af textorden i Luthers lilla katekes och en och annan psalmvers. Der lärare väl berättat en historia, återgifva barnen densamma med en känsla och ett lif, att det gör äfven den äldre godt att åhöra den heliga berättelsen. Sedan den äldre generationen af folkskolelärarne allt mer och mer gått bort, har den mekaniska och andefattiga utläsningen af katekesen allt mer försvunnit ur folkskolorna och en bättre undervisning trädt i stället till ej ringa fromma för barnen. Såsom läroböcker i kristendom begagnas: bibeln, biblisk historia af Sondén och Steinmetz, katekes af C. A. Hultkrantz och Svenska Psalmboken.

Modersmålet. Att undervisningen härutinnan tagit ett väsendtligt steg framåt, synnerligast i de folkskolor, som understödjas af goda småskolor, måste medgifvas. Ej ovanligt är att nu mera få höra folkskolans barn både läsa rätt och väl och kunna i ett sammanhang göra reda för det lästa. Hvad undervisningen i form och satslära beträffar, återstår ännu mycket att önska. Några skriftliga uppsatser, om ej så må kallas barnens rättskrifningsöfningar, uppsättandet af en kungörelse, författandet af en orlofsedel eller ett återgifvande i korthet af en hörd eller läst berättelse, förekomma icke i folkskolan. Förvexling af vokalljuden och oriktig betoning af orden äro de allmännast förekommande felen.

Historia och geografi ingå visserligen till någon del i småskolan, dock ej såsom läroämnen, utan läggas med tillhjälp af plånscher och karta såsom grund för utvecklingen af barnens iakttagelseförmåga samt såsom materiel för anställda åskådnings- och talöfningar. Ut i folkskolans lägre afdelning består undervisningen uti innanläsning af i »Folkskolans läsebok» förekommande stycken, som beröra en historisk person eller tilldragelse ur vårt folks historia, eller beskrifning af någon ort inom fäderneslandet, hvarvid högst sällan kartan framtages. Ut i folkskolans högre afdelning gifvas såväl i historia som geografi hemlexor, hvilka vanligen af barnen väl öfverläsas, hvarför undervisningen går raskt

undan och följes med uppmärksamhet och lif af den ungdomliga skaran. Odhners historia och folkskolans geografi af Erslev äro de vanligast förekommande läroböckerna.

Naturlära. Undervisning i detta läroämne meddelas hufvudsakligen genom innanläsning i den antagna läseboken, eller i Berlins lärobok i naturläran, hvarvid korta förklaringar gifvas. Der läraren först muntligen föredragit detta läroämne, sedan låtit barnen uti Berlins lärobok uppläsa det föredragna, och detta också genom tillgänglig materiel åskådliggjorts, har barnens intresse stegrats och undervisningen blifvit fruktbärande. Celanders naturlära samt hemlexor af Lundeqvist förekomma som läroböcker inom flere af distriktets folkskolor.

Räkning. Uti flera skolor bedrifves detta ämne som sig bör, så att barnen få lära sig icke blott att mekaniskt utföra ett gifvet räkneseätt, utan ock att på de i allmänna lifvet förekommande frågor och uppgifter tillämpa de inhemtade räkneseätten. Redan i småskolorna, der rätt förfares vid undervisningens bestridande, göra barnen rätt god reda för sig. Väl inöfvade förekomma uppskrifning och utsägning af 3—4-siffriga tal samt enkel hufvudräkning uti dessa skolor. I de egentliga folkskolorna vinnlägger man sig allt mer och mer att göra det förut inhemtade till sin egendom och användbart för det praktiska lifvet. I mången skola har jag sett rätt kinkiga uppgifter, lätt och behändigt lösas. Siljeströms, Carlssons och Lundeqvists läroböcker användas uti flera skolor.

Geometri och linearteckning handhafvas, att jag så må säga, sämst af alla folkskolans läroämnen. De geometriska figurerna namngifvas visserligen och beskrifvas af lärarne, men dervid stannar det oftast. Uti högst få skolor läras barnen att uppmäta och beräkna de beskrifna figurerna. Teckning förekommer ock i åtskilliga skolor efter den af Kongl. Ecklesiastik-departementet utgifna ritkursen, men några egentliga framsteg hafva icke gjorts i denna öfning,

Skrifning. Sedan 2-sittsiga bänkar intagit i snart sagdt alla folkskolor de så kallade långbänkarnas rum och sedan lärarepersonalen börjat mera egna sin uppmärksamhet åt barnen under denna öfning, kan man ofta få se uti folkskolorna en flytande, tydlig, ja vacker handstil.

Der läraren låter skönskrifningen endast blifva en tyst öfning, ej vänder sin uppmärksamhet åt de dermed sysselsatta barnen, blir förhållandet omvänt. Examenssidorna har jag bedt lärarne förvara, på det såväl skolans vänner som dess målsmän när som

helst må kunna öfverskåda skolans ståndpunkt och barnens framsteg i detta öfningsämne.

Sång öfvas redan uti de flesta småskolor, ja uti alla, der lärarinnan eger gehör och förmåga att leda densamma. Glädligt sjunga de små sina såväl till ord som melodi enkla sånger, inlärdas genom föresjungande. Uti folkskolorna inöfvas koraler, fosterländska och skolsånger, oftast enstämmigt och efter noter. Orgelharmonium finnes uti de allra flesta skolor och begagnas jemte violin till ledning vid sången.

Undervisningen i *gymnastik* synes mig vara tillbakasatt, enär såväl föräldrar som lärare anse, att barnen erhålla tillräcklig rörelse under vägen till och från skolan. Trägevär finnas, men *vapenöfningen* är, snart sagdt, af intet värde. Ett bättre härutinnan kan man med skäl vänta, sedan lärarne nu mera vid seminarierna öfvas såväl uti gevärsexercis som militäröfningar och således icke kunna undskylla sig med, att de ej äro hemmastadda på detta område. För att gifva någon fart åt detta öfningsämne har jag fordrat, att dessa öfningar få å läsoordningen sin bestämda tid anslagen. Äfven har jag alltid vid inspektionstillfällena låtit barnen öfva fristående gymnastik, berömt, der det gått bra, klandrat, der jag sett öfningarne varit försummade.

Nyblæi handledning i gymnastik och vapenöfning finnes i skolorna.

Undervisning i *trädgårdsskötsel och trädplantering* förekommer visserligen uti 14 skolor, men står i allmänhet på en mycket låg ståndpunkt. Särskilda för trädplantering och trädgårdsskötsel afsedda jordområden finnas, men begagnas mest af lärarne till potatisodling m. m. Sedan länets hushållningssällskaps trädgårdsmästare till flera skolor på anmodan uppgjort ritning samt utstakat plan till skolträdgård, hoppas jag att inom kort få se detta öfningsämne blifva så beaktadt, som det bör, på den kala, trädlösa slätten.

VI. Skolförhören.

Fortfarande höres från lärarnes sida klagomål öfver svårigheten att få de så kallade hemläsarne till skolförhör. Vanligen infinna de sig till skolgång terminen innan de skola börja nattvardsskolan. Särskild afgångspröfning, såsom i Skara distrikt, anställles i få skolor. Afgångsbetyg gifvas visserligen, men de äro blott utdrag ur sista terminens examenskatalog.

VII. Lärarne.

Hvad lärarnes och lärarinnornas insigter och undervisnings-skicklighet beträffar, ega alla de insigter och den skicklighet, som nu med skäl fordras af folkskolelärarne. Väl vitsordad har lärare-personalen ock blifvit både för dess sätt att vårda barnens sed-liga väsen som för dess efterföljansvärda föredöme. Medgifvas måste, och jag gör det gerna, att de yngre lärarne uti kunskaper och förmåga att meddela sig stå framför de äldre, dock i allmän-het ej uti nit och trohet i sitt kall. Bland distriktets lärareper-sonal har döden skördat en ung förmåga, läraren vid folkskolan i Hasslösa, som vid 32 års ålder borttrycktes från sin post.

Afsked från sin lärarebefattning har den nitiske läraren i Ryda och Halfås Gustafsson på egen begäran erhållit.

VIII. Anteckningsböckerna.

Daglista, examenskatalog, matrikel och inventariiförteckning finnas i skolorna och föras ordentligt.

IX. Undervisningsmaterielen.

Sedan genom Kongl. Ecklesiastik-departementets försorg ändamålsenlig skolmateriel till ringa pris hålles församlingen tillhanda, saknas ej i skolorna hvad för en väl ordnad skola i denna väg är af nöden.

Så finnas: Läsebok för folkskolan, svart tafla, samt skiffer-taflor, Akrells glob, kartor öfver hela jorden, Europa och Palestina samt Sverige, bibliska taflor, väggttaflor öfver djurriket, taflor öfver Sveriges regenter, stereometriska figurer, väggttaflor öfver menniskokroppen, tellurium, väggttafla öfver svenska mått, vigter och mynt, samt i några skolor Anderbergs mineralie-samling och väggttaflor för undervisning i teckning. Uti småskolorna finnas: Kastmans läsebok, svart tafla, griffeltaflor, kulram och bibliska taflor. Äfven förekommer Sandbergs bilderbok för skolan och hemmet.

X. Lokalerna.

Nya ändamålsenliga lokaler äro under inspektionsperioden uppförda uti Skara, Hendene, Jung, Levene, Long, Ryda och Halfås, Sparlösa och Slädene, Vara och Öttums församlingar.

XI. Tillsynen öfver skolorna.

Pastor får i allmänhet ensam utöfva tillsynen öfver skolorna. Han får, att jag så må säga, draga tyngsta bördan. Der, såsom i Skara, skolrådsledamöterna turvis hvarje vecka besöka skolorna, anteckna i en uti skolan varande bok, huru många barn äro närvarande m. m. och efterhöra skälen till barns frånvaro, kan man hoppas allt godt af besöken. Slutligen får jag, på säkra grunder, säga, att intresset för det uppväxande släktets undervisning och uppfostran tilltagit samt att svenska folkskolan redan lagt en god grund till en förhoppningsfull framtid.

Som kärleken till folkskolan växer, ju mera man kommer i beröring med densamma, är det med stor saknad, jag lemnar min verksamhet som folkskoleinspektör, bjudande farväl, under varma tillönskningar af all möjlig framgång, åt alla dess lärare och lärarinnor.

Skara 1882.

C. O. Klefbeck.

II.

Norra och Södra Vadsbo, Kinna och Kållands kontrakt samt Särestads, Tengeneds, Främme- stads, Flo och Näs pastorat af Väne kontrakt.

I. Inspektionsområdet och skoldistriktet.

Inspektionsområdet, hvilket varit det samma som under förra fem-
årstiden, omfattar 110 församlingar — af dessa 2 stads- (Lidkö-
ping och Mariestad) samt *en* garnisonsförsamling (Karlsborg) —,
fördelade på 87 skoldistrikt, som vid 1881 års slut hade en folk-
mängd af 114,767 personer, af hvilka 17,767 voro skolpligtiga
barn från 7—14 år, och för hvilkas undervisning vid nyss nämnda
års slut funnos 125 folkskolor (112 fasta och 13 flyttande) 8 min-
dre skolor (5 fasta och 3 flyttande), 125 småskolor (96 fasta och
29 flyttande), 2 enskilda skolor (en folk- och en småskola), en
högre folkskola, 19 fortsättningsskolor samt 16 slöjdskolor (4 för
gossar och 12 för flickor).

Skoldistriktet, som vid förra inspektionstidens slut 1876 voro
82, hafva under denna ökats med 7 nya, nemligen *Mellby* (1877
skildt från Råda), *Kedum* (1877 skildt från Lava), *Frösved* och
Säter (båda 1878 skilda från Horn), *Vedum* (1878 skildt från Ful-
lösa), *Ulby* (1879 skildt från Ekby), *Bäreberg* (1880 skildt från
Främmestad), men då de förut varande tre distriktet *Torsö*, *Bromö*,
och *Foglö* 1880 förenats till ett (*Torsö-Foglö*) blir hela antalet,
som ofvan nämnts, blott 87. Ännu förefinnes den oegentligheten,
att 4 socknar bilda ett skoldistrikt med blott *en* folkskola i *Hjäl-
stad—Vad—Mo—Svenneby* och *Odensåker—Binneberg—Tidavad—Lå-*

stad. Af två socknar med blott en folkskola utgöras följande skoldistrikt: Bellefors—Ekeskog, Götened—Vätlösa, Kinneklefva—Sil, Skälfvum—Ofva, Härened—Hofby, Väla—Gillstad, Tådened—Tranum, Otterstad—Senäte, Rackeby—Skalunda, Hyringa—Lägnum. Med undantag af Bellefors—Ekeskog, Götened—Vätlösa, Härened—Hofby och Otterstad—Senäte bestå dessa distrikt af mindre socknar, för hvilka en folkskola tills vidare gör till fyllest. Distrikten Hassle—Berga och Hassle—Enåsa äro så bildade, att Hassle socken delats. Norra delen jemte Enåsa och den södra jemte Berga socken underhålla hvar sin folkskola, men under det skolorna i Hassle—Enåsa skoldistrikt äro tillräckliga i förhållande till barnantalet, är förhållandet motsatt i Hassle—Berga. En förändring vore därför högst påkallad. För öfrigt hafva skoldistriktet Tun—Friel—Karaby, Hofva—Fagerlid och Torsö—Foglö hvartdera tre, Medelplana—Vesterplana och Österplana—Kestad hvartdera två folkskolor samt de öfriga 68 skoldistrikten, som utgöras af blott en kyrkoförsamling, åtminstone en folkskola hvartdera. I Finnerödja, Ransberg, Tived, Lugnås och Främme stad finnas endast flyttande folkskolor, men i de återstående 82 skoldistrikten minst en fast folkskola.

De i förra berättelsen omnämnda skolområdena, i hvilka de större distrikten blifvit delade, hafva ej undergått någon förändring till sitt omfång. Mölltorps skoldistrikt har blifvit deladt i tvenne skolområden med hvar sin fasta folkskola. Bocksjö och Skaga skolområden i Udenäs distrikt hafva erhållit hvar sin fasta folkskola i stället för de förut varande mindre skolorna. I det sist nämnda träder dock denna folkskola först i verksamhet med 1882 års början. Skolområdet Högshult—Bredebolet i Elgarås distrikt har 1881 fått sin flyttande mindre skola utbytt mot folkskola. I Björkängs och Lyrestads skoldistrikt komma nya skolområden att inrättas, då redan beslutade folkskolor under år 1883 träda i verksamhet.

För bedömande af skolornas tillräcklighet har jag uppställt som norm, att i hvarje distrikt bör finnas minst en folkskola för hvarje fullt antal af 100 barn och denna understödd af minst en småskola. Således en skola för hvar 50:de barn. Huru de befintliga undervisningsanstalterna förhålla sig till invånare- och barnantalet i de olika skoldistrikten, äfvensom huru många skolor ytterligare behövas, för att skolväsendet skall blifva någorlunda lika tillgodosedd i hela inspektionsområdet, synes af följande jemförande framställning:

Distriktets namn.	Invå- nare.	Barn från 7—14 år.	Undervisningsanstalter.						En skola på personer	En skola på barn	Behöf- liga nya skolor.			
			Folksk.		Mind. skol.		Småsk.				Ensk. skol.	Summa.	Folk- skol.	Små- skol.
			Fäst.	Flytt.	Fäst.	Flytt.	Fäst.	Flytt.						
Hofva—Fagerlid	3,897	628	1	2	2	1	2		8	486	78	2	2	
Elgarås	1,930	248	1	1			2		4	482	62		1	
Finnerödja	3,252	556		3	1		2		6	542	93	2	2	
Fredsberg	2,636	457	2			1	2		5	527	91	2	2	
Björkäng	2,096	356	1				2		3	698	119	2	1	
Bäck	480	81	1				1		2	240	40			
Färed	258	40	1						1	258	40			
Hasle—Enåsa	980	161	1				2		3	326	54			
Hasle—Berga	1,246	214	1			1			2	623	107	1	1	
Amnehärad	2,949	414	4				2		6	491	69		2	
Fåged	2,596	370	3				6		9	288	41			
Trästens	578	72	1			1			2	289	36			
Ransberg	2,843	442		2			2		4	711	110	2	2	
Mölltorp	1,996	315	2			1			3	665	105	1	2	
Karlsborg	1,479	99	1			1			2	739	49			
Undenäs	5,416	899	7		3	2			12	451	75	3	5	
Haina	952	158	1			1			2	476	79		1	
Tived	1,491	255		2			2		4	373	64	1	1	
Bellefors—Ekeskog ..	1,871	300	1			3			4	468	75	2		
Beateberg	1,131	196	1			2			3	377	65	1		
Lyrstede	2,559	386	1	1		1	2		5	512	77	2	1	
Norra Vadsbo kontr.	42,636	6,647	81	11	3	3	25	17	90	473	74	21	23	
Mariestad	2,679	353	4				3		7	383	50			
Ullervad	1,161	185	1				3		4	285	46			
Ek	662	109	1			1			2	331	54			
Horn	684	91	1						1	684	91		1	
Frösved	671	82	1						1	671	82		1	
Säter	761	97	1						1	761	97		1	
Odensåker-Binneberg														
-Tidavad-Låstad...	1,921	272	1				4		5	384	54	1		
Hjallstad - Vad - Mo-														
-Svenneby	1,845	297	1				4		5	369	59	1		
Flistad	523	70	1					1	2	261	35			
Götunda	1,545	245	1		1	1			3	515	81	1	1	
Väring	1,218	180	1			1			2	609	90		1	
Locketorp	1,034	140	1			1			2	517	70		1	
Ekby	673	77	1			1			2	336	38			
Utby	478	72	1						1	478	72		1	
Torsö-Foglö	1,857	242	3			2			5	371	48			
Leksberg	897	120	1			1			2	448	60		1	
Södra Vadsbo kontr.	18,609	2,632	21		1		22	1	45	413	59	3	8	
Götened-Vättlösa	1,404	221	1			2			3	468	74	1		
Ledarjö	897	168	1				1		2	448	84		1	
Holmestad	1,398	246	1			2			3	466	82	1	1	
Forshem	1,848	356	3						3	616	117		3	
Fullösa	717	112	1						1	717	112		1	
Vedum	837	161	1						1	837	161		2	
Björåsäter	1,477	249	1			3			4	369	62	1		
Bresäter	435	76	1						1	435	76		1	
Lugnäs	1,461	239		1			1	1	3	487	79	1	1	
Källby	655	105	1			1			2	327	52			
Transport	11,129	1,993	11	1		8	2	1	28	5170	899	4	10	

Distriktets namn.	Invå- nare.	Barn från 7—14 år.	Undervisningsanstalter.							En skola på personer	En skola på barn.	Beh- liga skolor.	Beh- liga nya skolor.	Samt.
			Folksk.		Mind. skol.		Småsk.		Summa.					
			Fast.	Flytt.	Fast.	Flytt.	Fast.	Flytt.						
Transport	11,129	1,938	11	1	—	—	8	2	1	23	5149	899	4	—
Hangelösa.....	1,024	164	2	—	—	—	—	—	—	2	512	82	—	2
Skeby.....	316	51	1	—	—	—	—	—	—	1	366	51	—	—
Broby.....	215	22	1	—	—	—	—	—	—	1	215	22	—	—
Husaby.....	1,069	169	1	—	—	—	2	—	—	3	356	56	—	—
Skälvum-Ofva.....	794	103	1	—	—	—	2	—	—	3	265	34	—	—
Medelplana—Vester- plana.....	1,356	240	2	—	—	—	1	1	—	4	339	60	—	1
Österplana-Kestad....	1,307	229	2	—	—	—	2	—	—	4	336	57	—	—
Kinneklefva—Sil.....	711	115	1	—	—	—	1	—	—	2	355	57	—	—
Kinna kontrakt	17,971	3,026	22	1	—	—	16	3	1	43	418	70	4	13
Lidköping.....	4,774	650	4	—	—	—	4	—	—	8	597	81	—	—
Härened—Hofby.....	2,004	291	1	—	1	—	3	—	—	5	401	58	—	—
Sunnersberg.....	1,280	243	1	—	—	—	1	1	—	3	426	81	1	1
Strö.....	487	82	1	—	—	—	—	—	—	1	487	82	—	1
Gösslunda.....	775	119	1	—	—	—	1	—	—	2	387	59	—	—
Örslösa.....	993	190	1	—	—	—	1	—	—	2	496	95	1	1
Väla—Gillstad.....	929	117	1	—	—	—	—	1	—	2	464	58	—	1
Söne.....	601	91	1	—	—	—	1	—	—	2	300	45	—	—
Råda.....	1,101	138	1	—	—	—	1	—	—	2	550	69	—	1
Mellby.....	838	117	1	—	—	—	1	—	—	2	419	58	—	—
Åsaka.....	593	71	1	—	—	—	—	—	—	1	593	71	—	1
Tådened—Tranum....	919	135	1	—	—	—	1	—	—	2	459	67	—	1
Lava.....	499	73	1	—	—	—	—	—	—	1	499	73	—	1
Kedum.....	289	50	1	—	—	—	—	—	—	1	289	50	—	—
Tun—Friel—Karaby	1,827	293	3	—	—	—	1	1	—	5	365	68	—	1
Otterstad—Senäte....	1,910	331	1	—	—	—	2	2	—	5	382	66	1	—
Rackeby—Skalunda.	1,050	165	1	—	—	—	2	—	—	3	350	55	—	—
Källands kontrakt	20,869	3,156	22	—	1	—	19	5	—	47	444	67	3	9
Tengened.....	1,299	214	1	—	—	—	1	1	—	3	433	71	1	—
Trökörna.....	1,095	174	1	—	—	—	2	—	—	3	365	58	—	—
Hyringa—Lägnum...	1,179	196	1	—	—	—	2	—	—	3	393	65	1	—
Malma.....	1,118	211	1	—	—	—	2	—	—	3	373	70	1	—
Särestad.....	948	134	1	—	—	—	—	1	—	2	474	67	—	1
Håle.....	571	75	1	—	—	—	—	—	—	3	330	47	—	1
Tång.....	419	65	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Flakeberg.....	843	128	1	—	—	—	1	—	—	2	421	64	—	1
Bjärby.....	307	32	1	—	—	—	—	—	—	1	307	32	—	—
Flo.....	1,671	293	1	—	—	—	3	—	—	4	418	73	1	—
Ås.....	780	107	1	—	—	—	1	—	—	2	390	53	—	—
Sal.....	526	93	1	—	—	—	—	—	—	1	526	93	—	1
Främmostad.....	1,645	252	—	1	—	—	1	1	—	3	548	84	1	1
Bäreberg.....	1,007	145	1	—	—	—	1	—	—	2	503	72	—	1
Näs.....	1,274	187	3	—	—	—	—	—	—	3	425	62	—	2
Väne kontrakt	14,682	2,306	16	1	—	—	14	4	—	35	419	66	5	9
Hela distriktet	114,767	17,767	112	13	5	3	96	29	2	260	441	68	36	62

Häraf synes:

1:o) att *Vedums* skoldistrikt är sämst lottadt med en skola på 161 barn;

- 2o) att en skola på ett antal af 101—120 barn finnes i följande 6 distrikt: Björkäng, Hassle—Berga, Ransberg, Mölltorp, Forshem, Fullösa;
- 3o) att en skola på ett antal af 81—100 barn finnes i följande 16 distrikt: Finnerödja, Fredsberg, Horn, Frösved, Säter, Götlunda, Varing, Ledsjö, Holmestad, Hangelösa, Lidköping, Sunnersberg, Strö, Örslösa, Sal, Främmestad;
- 4o) att en skola på ett antal af 61—80 barn finnes i följande 28 distrikt: Hofva—Fagerlid, Elgarås, Amnehärad, Udenäs, Halna, Tived, Bellefors—Ekeskog, Beateberg, Lyrestad, Locketorp, Utby, Götene—Vättlösa, Björsäter, Bresäter, Lugnås, Råda, Åsaka, Tådened—Tranum, Lava, Otterstad—Senäte, Tengened, Hyringa—Lägnum, Malma, Särestad, Flakeberg, Flo, Bäreberg, Näs;
- 5o) att en skola på ett antal af 51—60 barn finnes i följande 19 distrikt: Hassle—Enåsa, Ek, Hjalstad—Vad—Mo—Svenneby; Odensåker—Binneberg—Tidavad—Låstad, Leksberg, Källby, Skeby, Husaby, Medelplana—Vesterplana, Österplana—Kestad, Kinneklefva—Sil, Härened—Hofby, Gösslunda, Väla—Gillstad, Mellby, Tun—Friel—Karaby, Rackeby—Skalunda, Trökörna, Ås;
- 6o) att en skola på ett antal af 40—50 barn finnes i följande 11 distrikt: Bäck, Färed, Fäged, Karlsborg, Mariestad, Uller-
vad, Torsö—Foglö, Söne, Kedum, Håle, Täng;
- 7o) att en skola på ett antal barn, som understiger 40, finnes i följande 6 distrikt: Trästena, Flistad, Ekby, Broby, Skälfvum—Ofva, Bjärby.

Det vill sålunda synas, som om skolväsendet skulle vara väl eller åtminstone tillfredsställande ordnad i de skoldistrikt, som äro upptagna under 5, 6 och 7. Så är dock icke helt och hållet händelsen, emedan Skeby, Färed, Kedum, Broby och Bjärby sakna nödigt underlag af småskola för sina folkskolor. I Hjalstad—Vad—Mo—Svenneby och Odensåker—Binneberg—Tidavad—Låstad äro visserligen småskolornas antal tillräckligt, men folkskolorna för få. En folkskola bör icke understödjas af mer än 2:ne småskolor. Är förhållandet annorlunda, inträffar antingen, att småskolorna ryckas från sin uppgift, att vara underlag för folkskolan, och blifva i stället en ersättning för den samma, eller ock blir folkskolan öfverbefolkad. Jag måste således fortfarande påyrka förändring i dessa skoldistrikt trots det motstånd, jag hittills rönt. Dock bör jag icke lemna oanmärkt, att i det förra af dessa

varit starkt i fråga att utbryta Svenneby socken för att deraf bilda ett särskildt skoldistrikt.

Jag anser mig ock böra anmärka, hvad Lidköpings skoldistrikt vidkommer, att missförhållandet mellan barnens och läroanstalternas antal icke är så stort, som det af föregående uppgift vill synas, emedan en mängd barn undervisas i högre flickskolan samt allmänna läroverket. Tvärt om är det mig en kär pligt att loforda det utmärkta skick, i hvilket Lidköpings skolväsende för närvarande befinner sig, en frukt icke blott af stadens stora uppoffringar för skolväsendet, utan ock af det nit och den skicklighet, med hvilka skolan skötes af den sedan 1880 tillsatte öfverläraren, hr J. G. Söderberg.

Ehuru ej under denna femårstid skolväsendet gått framåt med sådan fart som under den föregående, har det dock på ett eller annat sätt nästan i alla skoldistrikt utvecklat sig till det bättre. Dock måste jag med ledsnad omnämna, att i några få skoldistrikt skolor blifvit indragna, utan att de på något sätt ersatts, hvar för skolväsendet i dessa distrikt deraf lidit men, ja, rent af gått tillbaka. Så hafva högst behöfliga småskolor blifvit indragna i *Horns, Frösveds, Värings, Forshems, Fågreds* skoldistrikt. I sist nämnda distrikt har man icke nöjt sig med denna indragning, mot hvilken jag icke har så mycket att invända, då småskolorna här ändock äro jemförelsevis tillräckliga, utan det har ock beslutats, att en af distriktets folkskolor skall indragas. Jag skulle icke ordat om denna sak, om icke detta sista beslut inneburit en stor otacksamhet och ogrannlagenhet mot en man, som uppoffrat och trots sådan behandling fortfarande uppoffrar stora summor för folkskoleväsendet inom Fågreds skoldistrikt. Att Fågreds församling långt före sina grannar kunnat uppvisa ett väl ordnad skolväsende både med afseende på skolornas antal som deras beskaffenhet för öfrigt, har den att tacka herr grosshandlare *Robert Dicksons* storartade frikostighet och ädla nit om mindre bemedlade likars väl. Denne man har under åren 1860—79 lemnat såsom gåfva till Fågreds församlings skolor omkring 50,000 kr. eller 2,500 kronor årligen samt för öfrigt med $\frac{3}{5}$ deltagit i församlingens alla utgifter. Detta oaktadt har hr D. icke velat begagna hela sin rösträtt, utan ädelmodigt öfverlemnadt åt församlingens allmoge att fatta beslut i skolfrågor. Man skulle då väntat, att all denna oegennyttiga välvilja och uppoffring skulle manat till tacksamhet och erkänsla från deras sida, som äro föremål för och njuta frukterna af denna frikostighet, men så har ej skett. Mot herr D:s uttryckligen framställda önskan beslutades af några

magtegande bönder, att skolan skulle indragas. Om herr D. icke godhetsfullt velat med egna medel upprätthålla nyss nämnda folkskola, skulle skolväsendet i Fägrede icke vidare stå som ett mönster för den kringliggande trakten, på hvilken det öfvat ett mycket helsosamt inflytande.

Äfven i Främmostads skoldistrikt har skolväsendet onekligen försämrats, i det den förut varande *fasta* folkskolan förändrats till *flyttande*.

I följande 20 skoldistrikt har skolväsendet under femårstiden icke undergått någon förändring hvarken med afseende på skolornas antal eller skolhus m. m., nemligen Hofva—Fagerlid, Fredsberg, Ransberg, Beateberg, Ullervad, Odensåker—Rinneberg—Tidavädd—Låstad, Hjälsstad—Vad—Mo—Svenneby, Götene—Vättlösa, Ledsjö, Holmestad, Björsäter, Bresäter, Lugnås, Källby, Broby, Medelplana—Vesterplana, Strö, Gösslunda, Flakeberg, Bjärby. I de öfriga 67 distrikten hafva större eller mindre förändringar och förbättringar vidtagits, hvilka redan blifvit eller i det följande blifva närmare vidrörda.

II. Undervisningsanstalterna.

1.) *Folkskolorna* voro vid 1876 års slut 111, af hvilka 100 fasta och 11 flyttande. De förra hafva på följande sätt ökats: År 1877 inrättades 5 nya, nemligen en i *Annehärad* vid Blekvikken, en i *Mölltorp*, förlagd först i hyrd lokal vid Gråshult, sedan 1879 flyttad till Gröna Liden, en i *Undenäs* vid Perstorp, en i *Mellby* och en i *Kedums* skoldistrikt, hvarjemte Sals flyttande skola förvandlades till fast; 1878: fyra nya, nemligen en i *Säters*, en i *Vedums*, en i *Undenäs* vid Bocksjö och en i *Mariestads* skoldistrikt; 1879: en i *Utby* skoldistrikt; 1880: tre nya, nemligen en i *Tun—Friel—Karaby* vid Karaby, en i *Hangelösa* vid Knorren och en i *Bärebergs* skoldistrikt. Således 13 nya fasta folkskolor inrättade samt en flyttande förändrad till fast, men då en fast folkskola i *Främmostads* skoldistrikt förvandlats till flyttande och en folkskola i *Skälfvum—Ofva* vid Skälfvum indragits, har antalet fasta folkskolor ökats till 112.

De flyttande folkskolorna, hvilka voro vid 1876 års slut 11 (2 i Hofva—Fagerlids, 3 i Finnerödja, 2 i Ransbergs, 1 i Tiveds, 1 i Lyrestads, 1 i Lugnås och 1 i Sals skoldistrikt), hafva ökats med tvenne nemligen en i *Tiveds* vid Davidstorp—Damtorp och en i *Elgarås* vid Högshult—Bredebolet. Då, som ofvan nämnts,

Sals folkskola blifvit förvandlad till fast, men Främmestads deremot till flyttande, har hela antalet ökat till 13. Alla dessa skolor flytta å blott tvenne stationer.

För öfrigt har beslut fattats om inrättande af nya folkskolor i *Finnerödja* (en flyttande), i *Björkäng* (en fast vid Habo), i *Undenäs* (en fast vid Lindhult), i *Lyrestad* (en fast vid Slättevall). Alla dessa skolor komma 1882 och 1883 att träda i verksamhet. Dessutom behöfves för den närmaste tiden minst en ny folkskola i följande distrikt: Hofva—Fagerlid, Fredsberg, Hassle—Berga, Ransberg, Bellefors—Ekeskog, Odensåker—Binneberg—Tidavad—Låstad, Hjälad—Vad—Mo—Svenneby, Götunda, Götöned—Vättlösa, Holmestad, Björsäter, Lugnäs, Sunnersberg, Otterstad—Senäte, Främmestad. Af de 125 folkskolor, som sålunda under femårsperiodens sista år (1881) varit i verksamhet, hafva 13 (Elgarås tvenne, Barrebackens, Trästena, Vikaskogarnes, Odensåkers, Locketorps, Ekby, Bromö, Skeby, Väla—Gillstads, Tängs, Ås) visat sig mindre tillfredsställande. De öfriga 113 hafva lemnat tillfredsställande resultat, om man bortser från de yttre svårigheter, under hvilka många af dem arbetat.

2.) *Mindre skolor* voro vid 1876 års slut 11, nemligen Skaga, Bocksjö, Brännemo, Kedum, Karaby, Bäreberg samt Ullsandsmo—Björkmarken i Finnerödja, Höghult—Skeppshult i Undenäs, Höghult—Bredebolet i Elgarås och i Hofva skoldistrikt Åstorp—Nockerud samt Melltorp—Bränningssiden. Af dessa hafva Kedum (1877), Bocksjö (1878), Karaby (1880), Höghult—Bredebolet (1881) förändrats till folkskolor och Bäreberg (1880) till småskola. Höghult—Skeppshult har (1879) förändrats till 2:ne fasta (Höghult och Skeppshult) samt en ny tillkommit i Härened—Hofby skoldistrikt. Således utgör vid 1881 års slut hela antalet 8 (5 fasta: Skaga, Brännemo, Skeppshult, Höghult, Härened, och 3 flyttande i Finnerödja och Hofva skoldistrikt), af hvilka Skaga och den flyttande i Finnerödja 1882 skola förvandlas till folkskolor, och det torde icke dröja så synnerligen länge, innan de öfriga, som jag redan påyrkat, blifva egentliga folkskolor, och sålunda dessa skolor till folkskoleväsendets fromma förvinna. Beträffande mindre skolan i Härened vill jag dock anmärka, att den icke är likställig med de öfriga — hvilka alla verka utan underlag af småskola samt utan att sjelfva vara förberedande för egentlig folkskola — ty i den undervisas endast folkskolans 1:sta och 2:dra årsklass. Det hade derför kanske varit mer egentligt att upptaga denna skola tillsammans med folkskolan i Härened—Hofby såsom en skola med 2 lärare, men jag här här liksom

i fråga om skolorna i Mariestad och Lidköping upptagit hvarje afdelning, som haft särskild lärare, såsom en särskild skola.

3.) *Småskolorna*, som 1876 voro 121 (82 fasta, 39 flyttande), hafva ökats med följande 16:

1877: en i *Söne*, en i *Bäcks* skoldistrikt;

1878: en i *Österplana*—*Kestads* skoldistrikt vid *Hönsäter*;

1879 en i *Mariestads*, en i *Götened*—*Vättlösa* vid *Götened*, en i *Husaby*, en i *Skälfvum*—*Ofva* vid *Lundäng*, en i *Lidköpings*; en i *Tun*—*Friel*—*Karaby* skoldistrikt vid *Friel*;

1880: en i *Eks*, en i *Skälfvum*—*Ofva* vid *Skälfvum*, en i *Tådened*—*Tranums* vid *Ekeberg*, en i *Hyringa*—*Lägnums*, en i *Bärebergs* skoldistrikt;

1881: en i *Malma* vid *Askjum* samt en flyttande gemensam för *Håle* och *Tängs* skoldistrikt.

Då under samma tid ej mindre än 12 förut befintliga småskolor (1877: en i *Undenäs* vid *Perstorp*—*Svanvik*; 1878: en i *Mölltorp* vid *Gräshult*, en i *Säter*, en i *Frösved*, en i *Horn*, en i *Väring*, en i *Fullösa*—*Vedum*; 1879: en i *Utby*; 1880: två i *Fägröd* vid *Kylle* och *Kringelängen*, en i *Forshem* vid *Tisslegården* och en i *Hangelösa* vid *Knorren*) blifvit indragna har hela antalet blott ökats med 4 eller till 125 (96 fasta och 29 flyttande). De indragna småskolorna i *Undenäs*, *Mölltorp*, *Säter*, *Fullösa*—*Vedum*, *Utby* och *Hangelösa* hafva dock ersatts med folkskolor, såsom förut nämnts.

Af de i förra berättelsen omnämnda 39 flyttande småskolorna hafva 11 (1 i *Undenäs*, 2 i *Björkäng*, 1 i *Mölltorp*, 1 i *Lyrestad*, 2 i *Holmestad*; 1 i *Hyringa*—*Lägnum*, 1 i *Tengered*, 1 i *Malma*, 1 i *Trökörna*) gjorts till fasta och en (*Perstorp*—*Svanvik*) indragits, men då tvenne nya (i *Bäck* och *Håle*—*Täng*) tillkommit, utgör hela antalet för närvarande 29, hvilka alla flytta å blott 2 stationer.

I sin verksamhet hafva af dessa 125 småskolor 19 visat sig mindre tillfredsställande, nemligen *Finnerödja* tvenne, *Bäck*, *Forsvik*, *Haina*, *Lyrestads* fasta samt flyttande *Fröåkra*—*Vesslan*, *Vad*, *Mo*, *Svenneby*, *Torsö* vid *Hesslestad* *Ledsjö*, *Häreneds* vid *Bastlunda*, *Sunnersbergs* vid *Filsbäck*, *Tun*—*Sätenäs*, *Traneberg*, *Öboängen*, *Tamstorp*, *Främmostad*.

Ännu saknas småskola såsom underlag för följande 36 folkskolor: *Färed*, *Nordhult*, *Blekviken*, *Gröna Liden*, *Sättra*, *Bocksjö*, *Granvik*, *Perstorp*, *Skaga*, *Vikaskogarne*, *Horn*, *Frösved*, *Säter*, *Utby*, *Foglö*, *Bromö* *Forshem*, *Fullösa*, *Vedum*, *Årnäs*, *Rödåle*, *Bresäter*, *Hangelösa*, *Knorren*, *Skeby*, *Broby*, *Strö*,

Åsaka, Lava, Kedum, Karaby, Bjärby, Sal, Oreberg, Olofstorp, Eriksdal. Sedan Bromö glasbruk nu blifvit nedlagdt, har beslut fattats, att Bromö och Foglö folkskolor skola sammanslås, när skolläraren i Foglö snart afgår med pension, och då kommer ock småskola att der inrättas, hvarför jag icke velat påyrka sådan. Äfven i *Färeds, Skeby, Broby, Kedums, Bjärby* skoldistrikt, der hela barnantalet icke öfverstiger 50, har jag icke kunnat begära, att småskolor skulle inrättas, ty detta skulle allt för mycket betungat dessa små församlingar, som förut redan fått vidkännas ganska stora utgifter för sitt skolväsende. I tvenne andra små skoldistrikt (*Håle och Täng*), som ej ansett sig kunna hvart och ett för sig underhålla småskola, har jag lyckats få till stånd en dylik, som hålles hvar annan dag i hvarterdera distriktet. För de öfriga här ofvan uppräknade folkskolorna böra småskolor med det snaraste inrättas, och gäller detta i synnerhet *Horns, Sätters, Frösveds, Forshems, Fullösa, Vedums, Bresätters, Strö, Åsaka, Lava och Sals* skoldistrikt. Beträffande det sistnämnda distriktet har mig blifvit meddeladt, att beslut fattats om småskolas inrättande. Af det föregående synes, att ännu flere småskolor äro behöfliga, men det torde dock ännu dröja någon tid, innan sådana kunna bringas till stånd. Emellertid är alldeles säkert, att småskolan nu mer vunnit befolkningens förtroende och betraktas ingestådes som ett »nödvändigt ondt».

4.) *Fortsättningsskolor*, inrättade i enlighet med Kungl. kungörelsen den 11 September 1877, voro 1878 tolf, 1879 tio, 1880 tjugo och 1881 nitton. Dessa sist nämnda funnos i följande distrikt: *Elgarås, Karlsborg, Udenäs vid Valtret och Forsvik, Mariestad, Götlunda, Varing, Leksberg, Forshem vid Rödpåle, Husaby, Härened—Hofby, Sunnersberg, Råda, Åsaka, Otterstad—Senäte; Tengenod, Trökörna, Hyringa—Lägnum, Flo*. I dessa skolor undervisades 1881 262 barn, de flesta i åldern mellan 12—15 år. Högsta antalet lärjungar (31) hade Mariestads och minsta Sunnersbergs och Trökörna fortsättningsskolor med blott 5 hvardera. Alla hafva de haft gemensam lärare med och samma lokal som distriktets folkskola. Endast i en (*Otterstad*) har församlingens komminister biträdt vid undervisningen. Äfven i några andra distrikt (*Hassle—Enåsa, Hassle—Berga, Färed, Lyrestad, Hjälsstad, Torsö*) hafva dylika skolor under 5-årstiden funnits, men efter några års fortvaro indragits. Lästiden har för de flesta af dessa skolor varit förlagd mellan den 15 januari och 1 mars med sex timmars läsning 5 dagar i veckan. I tvenne (*Mariestad och Forsvik*) har dock läsningen pågått 8 månader 2 timmar 3 aftnar i

veckan. För att dessa skolor icke skulle nedajunka till repetitions-, ersättnings- eller förberedande nattvardsskolor har jag strängt hållit på författningens föreskrift, att tillträde lemnats endast för de lärjungar, som med *goda vittnesord* genomgått föregående afdelningars kurser, samt att kristendomskunskap hufvudsakligen bör inhemtas genom bibelläsning, och undervisningen i detta ämne inskränkas till det antal timmar, som normalplanen föreslår. På några ställen har man sökt kringgå författningen genom att intaga sådana barn, som haft mindre goda afgångsbetyg från folkskola, såsom s. k. *åhörare*, hvilken åtgärd, af mig anmärkt, förorsakat förlust af statsbidraget. Allt detta har nog vållat, att icke så stort antal fortsättningsakolor kommit till stånd, som önskligt hade varit, men för att dessa skolor måtte blifva, hvad med dem afsetts, har jag ansett nödigt att redan från början noga tillämpa författningens föreskrifter, isynnerhet som denna skolart icke är obligatorisk.

I 13 distrikt (Hofva—Fagerlid, Amnehärad, Udenäs, Halna, Mölltorp, Ullervad, Odensåker—Binneberg—Tidaved—Låstad, Locketorp, Vättilösa—Götened, Holmestad, Väla, Mellby, Rackeby, har en månad (vanligen februari eller från den 15 januari—15 februari) af folkskolans tid blifvit anslagen till s. k. repetitions-skola för de barn, som ur folkskolan afgått, i 8 distrikt (Tived, Hjalstad—Vad—Mo—Svenneby, Torsö, Vedum, Källby, Skeby, Hangelösa, Broby) har en dag i hvar eller hvar annan vecka anslagits till enahanda ändamål, och i några distrikt (t. ex. Söne, Örslösa, Tun—Friel—Karaby, Näs, Malma) hafva för de äldre barnen samt äfven för vuxen ungdom hållits *aftonskolor*, hvilka dock varit af mer enskild natur och ej af distrikten underhållna. I 43 skoldistrikt har ingen s. k. fortsatt undervisning lemnats af det skäl, att barnen ej utgå ur folkskolan förr, än de inträda i nattvardsskolan. Att detta är förhållandet i sådana distrikt, som sakna småskolor eller endast ega flyttande folkskolor, eller der barnantalet står i allt för stort missförhållande till de befintliga undervisningsanstalterna, är mindre att undra öfver, men det vore onekligen en stor fördel, om barnen i allmänhet kunde vid 12 års ålder lemna den egentliga folkskolan, och fortsättnings-skolor i verklig mening anordnas. De distrikt, i hvilka en dylik anordning genast borde kunna med fördel vidtagas, äro Bäck, Hassle—Enåsa, Fägröd, Trästena, Ullervad, Ek, Flistad, Ekby, Torsö, Källby, Skälfvum—Ofva, Medelplana—Vesterplana, Österplana—Kestad, Kinnekleva—Sil, Lidköping, Gösslunda, Örslösa, Väla—Gillstad, Söne, Mellby, Tådened—Tranum, Tun—Friel—

Karaby, Rackeby—Skalunda, Malma, Särestad, Håle, Tång, Ås, Bäreberg.

I sammanhang med den fortsatta undervisningen må äfven något nämnas om *sockenboksamlingar*, hvilka dock egentligen äro kommunernas och ej skoldistriktens egendom, men de förvaras vanligen i folkskolorna och skötas af skollärarne, och skolrådets ordförande bestämma gemenligen valet af de böcker, till hvilkas inköp kommunalstämman anvisat medel. Då vid inspektionstillfällen det icke varit alltid möjligt för mig att få se dessa boksamlingar, och fullständiga förteckningar icke allestädes varit tillgängliga eller ens uppgjorda, hafva mina anteckningar om dem icke kunnat göras så fullständiga, som önskligt varit. Jag vill dock, emedan det icke kan sakna sitt intresse att ega en jämförande framställning mellan de olika kommunerna äfven i detta afseende, meddela det ungefärliga antalet band i hvarje sockenboksamling, utan att jag dermed velat påstå, att detta är rätta mätaren af samlingens värde.

Omkring 1000 band finnas i Lidköping, Forshem och Mariestad.

Från 400—600 band: Tun, Otterstad, Finnerödja, Udenäs, Rackeby.

Fr. 200—400 band: Söne, Råda, Väla, Tådened, Hjälstad, Leksberg, Holmestad, Husaby, Flo, Sunnersberg, Hofva, Odensåker, Medelplana, Österplana, Torsö, Ekby, Ek.

Fr. 100—200 band: Örslösa, Härened, Åsaka, Friel, Karaby, Näs, Ullervad, Horn, Frösved, Säter, Vättilösa, Källby, Hangelösa, Amnehärad, Hassle, Lyrestad, Kinnekleva, Mölltorp, Bellefors, Beateberg, Trästena, Halna, Tived, Utby.

Under 100 band: Kedum, Mellby, Lava, Gösslunda, Götlanda, Flistad, Skeby, Broby, Strö, Färed, Bäck, Fredsberg, Fägröd, Björkäng, Björsäter, Lugnås.

Sockenboksamling saknas, för så vidt jag vet, i följande kommuner: Hyringa, Lägnum, Malma, Trökörna, Tengened, Främestad, Bäreberg, Särestad, Flakeberg, Håle, Tång, Bjärby, Bre-säter, Väring, Locketorp, Ledsjö, Skälfvum, Vedum, Fullösa, Ås, Sal, Elgarås, Karlsborg, Ekeskog, Binneberg, Låstad, Tidavad, Vad, Mo, Svenneby, Götöned, Ofva, Vesterplana, Kestad, Sil, Hofby, Gillstad, Trantum, Skalunda.

Den i förra berättelsen omnämnda, af skolläraren A. Möller i Mölltorp åstadkomna skolboksamlingen utgjorde vid sista inspektionen 144 band och är fortfarande den enda i sitt slag inom inspektionsområdet.

5.) *Högre folkskolan* i Tun var under 1877 af brist på lär-

jungar instäld, men har åren 1878—81 varit i verksamhet med 2—4 lärjungar årligen. Denna skola har icke till sin organisation undergått någon förändring, och jag har intet skäl att frångå de åsigter, som om den samma uttalades i förra berättelsen (se sid. 161).

6.) *Skaraborgs läns folkhögskola* flyttades 1878 från Ullervad till Stenstorps församling, der hon å egendomen Krackgården erhållit egen grund och hus. Som den nu mer ligger utom inspektionsdistriktet, är icke här platsen att för den samma lemna vidare redogörelse. För skolans verksamhet har för öfrigt årligen utgifvits tryckt redogörelse, som blifvit kungl. ecklesiastikdepartementet tillstäld.

7.) *Enskilda skolor* upptogos i förra berättelsen till 11, men strängt taget kunde endast 3 af dessa anses såsom egentliga folkundervisningsanstalter, nemligen 1) flickskolan vid Torpelund i Lugnås, 2) småbarnsskolan i Ek, 3) småbarnsskolan i Mariestad, af hvilka blott skolan vid Torpelund finnes kvar oförändrad, under det småbarnsskolorna i Ek och Mariestad ersatts med af församlingarne underhållna småskolor. Önskligt hade ock varit, att skolan vid Torpelund, som underhålles af en af framlidne sjökapten Rådberg grundad donation, fått öfvertagas af Lugnås skoldistrikt och förses med examinerad folkskollärarinna, hvarom jag framställt yrkande, men man har icke velat rubba den af donationsgifvaren gjorda bestämmelsen, att lärarinnan skall vara diakonissa. En småskola, underhållen af baptistsamhälle, har varit i verksamhet vid Mosstorpet i Amnehärad, men upphörde 1880. Samma år inrättades en småskola i Flistad, hvilken är för detta distrikt högst behöflig och borde förses med examinerad småskollärarinna.

Söndagsskolor hafva ock hållits, efter hvad mig berättats, på flere ställen, men mest af personer, som tillhört någon från statskyrkan mer eller mindre afvikande rigtning. Då de enskilda skolorna icke höra under min inspektion, har jag icke ansett mig befogad om dem taga någon närmare kännedom. Småskolan i Flistad, som hålles i samma hus som folkskolan, har jag dock årligen besökt.

8.) *Slöjdskolor för gossar* voro 1876 trenne (Lidköping, Sätenäs, Medelplana). Af dem har slöjdskolan vid Sätenäs upphört, men i stället hafva tvenne nya tillkommit 1881, nemligen i Fägröed vid Stenbäcken och i Tådened—Tranum vid Ekeberg.

I slöjdskolan vid Stenbäcken meddelar folkskolläraren undervisning, men i de öfriga äro särskilda slöjdlärare anställda. I

Ekeberg biträder dock folkskolläraren äfven vid slöjdundervisningen. Af skolor för meddelande af undervisning i qvinlig slöjd funnos 1881 i Fägröd 2 (vid Riddarhagen och Vassbacken), i Undenäs 4 (vid Valtret, Sättra, Forsvik, Granvik), i Mariestad 1 (fattigflickskolan), i Medelplana 2 (vid Medelplana småskola och Hellekis), i Lidköping 1, i Rackeby 1, i Tådened-Tranum 1. De 10 först nämnda funnos redan under förra femårsperioden, men de 2 sista inrättades 1881. För alla dessa finnas särskildt aflönade slöjd-lärarinnor. För öfrigt lemnas undervisning i qvinlig slöjd vid några folkskolor af lärarinnan på stället (t. ex. Mariestads flickskolor, Hönsäter, Torpelunds flickskola, Olofstorp).

9) Öfversigt af undervisningsanstalternas tillväxt eller förminskning från slutet af 1876 till slutet af 1881.

	Folkskolor.		Mindre skolor.		Småskolor.		Fortsättnings-skolor.	Högre folkskola.	Enkilda skolor.	Slöjdskolor för		Summa.
	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.				gossar.	flickor.	
1876	100	11	6	5	82	39	0	1	3	3	12	262
1881	112	13	5	3	96	29	19	1	2	4	12	296
Skilnad	+ 12	+ 2	- 1	- 2	+ 14	- 10	+ 19	0	- 1	+ 1	0	+ 34

III. Reglementen, läroämnen, lärokurser, läsordningar.

1. *Reglementen.* Med hänsyn såväl till flere under sista åren utkomna författningar som till *normalplanen* för undervisning i folk- och småskolor utgaf domkapitlet i Skara ett normalreglemente, intaget i dess cirkulärbref n:o 745 af den 19 jan. 1881. I anledning häraf uppmanade jag samtliga skoldistriktens skolråd att före 1881 års utgång till domkapitlet insända förslag till reglementen, uppgjorda i enlighet med nyss nämnda normalreglemente, för att få dem stadfästa. Jag förmodar ock, att denna min uppmaning blifvit efterkommen, ehuru icke alla distrikten ännu hunnit få sina förslag stadfästa. Det har dock meddelats mig, att reglementen blifvit stadfästa 1881 för Elgarås, Torsö—Foglö, Hassle—Berga, Hassle—Enåsa, Färeds, Källby, Broby, Hangelösa och vid 1882 års början för Husaby, Flo, Odensåker—Binneberg—Tidavad—Låstads, Björsäters, Lugnås, Bresäters, Amnehärads, Kinneklefva—Sils, Forshems, Fullösa, Vedums, Leksbergs, Härened—Hofby, Ransbergs, Råda, Mellby och Åsaka skol-

distrikt. Förut under femårstiden hafva nya reglementen stadfäst för följande distrikt: (1877) Lyrestad, Lidköping, Karlsborg, Skeby; (1878) Varing, Locketorp, Rackeby—Skalunda; (1879) Fägröd; (1880) Hjalstad—Vad—Mo—Svenneby. Således hafva 34 skoldistrikt erhållit nya reglementen, och de återstående 53 skola säkerligen före 1882 års slut hafva sådana.

2. *Läroämnen* i såväl folk- som småskolor hafva varit de i § 12 af folkskolestadgan föreskrifna. Dock har undervisning i *sång* saknats i 4 folkskolor (Säter, Bjärke—Bahult, Barrebacken, Rödpåle) samt i 21 småskolor (Söne, Främmostad, Lidköpings 4, Mo, Svenneby, Lägnum, Tamstorp, Hulan—Torsved, Fröåkra—Vesslan, Lyrestads fasta, Rör, Mariestads högre småskoleafdelning, Råfenäs—Espång, Ångatorp, Abberud, Karlsborg, Davids-torp—Damtorp och Stenbacken). Detta har i alla utom Lidköpings småskolor berott på lärarinnorna, hvilka saknat förmåga att undervisa i sång. I Lidköping åter har man föreburit som skäl, att, då alla skolorna undervisas i samma hus, skulle sången verka störande. Undervisning i *teckning* har visserligen förekommit i flertalet folkskolor, men efter den s. k. stuhlmannska metoden endast i 32 (Kedum, Gösslunda, Flakeberg, Håle, Sarestad, Råda, Bärborg, Lidköpings 4, Götlanda, Hjalstad, Bresäter, Leksberg, Varing, Flistad, Frösved, Hangelösa, Eriksdal, Karaby, Otterstad, Lyrestad, Mariestads 4, Vassbacken, Karlsborg, Perstorp, Granvik, Forsvik) samt vid 9 småskolor (Lidköpings 4, Mariestads 3, Björsäter, Stenbacken). Bäst tillämpas denna metod i Lidköpings skolor, der öfverläraren Söderberg leder undervisningen i detta ämne, men flere lärare, som ej under sin seminarietid erhållit undervisning i metoden, hafva dock på egen hand tillägnat sig densamma. Den utförliga och tydliga tryckta anvisning, som finnes, torde i allmänhet kunna göra hvarje lärare, som vill tillägna sig metoden, förtrogen med densamma, i all synnerhet om han har tillfälle att någon dag göra besök i en skola, der den användes. Skalunda hafva flere lärare i Lidköpingstrakten genom besök i Lidköpings folkskolor lärt sig på mycket nöjaktigt sätt använda den. De under senare åren utexaminerade småskollärarinnorna känna denna metod, men dess införande i småskolorna torde dock dröja ännu någon tid till följd af motstånd från föräldrarnes sida, hvilka ännu icke, åtminstone hvad de mindre barnen vidkommer, inse detta ämnes stora betydelse.

I *trädgårdsskötsel* har undervisning saknats i 40 folkskolor af brist dels på intresse för saken hos läraren, dels på undervisningsmetod. — Med afseende på gymnastik, ljud-skrif-läsemetoden samt

öfriga undervisningsämnen ber jag få hänvisa till förra berättelsen. — I manlig slöjd undervisas, som förut nämnts, blott i fyra skoldistrikt (Lidköping, Medelplana—Vesterplana, Tådened—Tranum och Fåged), och omfattar denna undervisning hufvudsakligen snickring, svarfning och något löfsågning samt på ett enda ställe (Tådened—Tranum) sadelmakeri.

3. *Lärokurser* i enlighet med normalplanen finnas nu för alla skolor inom inspektionsområdet, dock har det icke lyckats få sådana utarbetade förr än vid 1880 års slut, hvarför de icke mer än ett år blifvit tillämpade, och torde det sålunda vara omöjligt fälla något omdöme om verkningarne åtminstone i folkskolan. För *småskolorna* böra normalplanens föreskrifter kunna i alla delar följas, och då småskolorna inom hela området icke äro sämre lottade, än att den kurs, normalplanen föreskrifver, kan medhinnas, har jag uppgjort och låtit trycka en lärokurs för småskolorna (se bil. 1!), hvilken blifvit till dessa utdelad. Den största svårigheten har varit, att få vederbörande att hålla sig inom den bestämda kursen, särskildt i kristendomskunskap, der så väl skolråd som föräldrar vilja, att barnen skola läsa, om möjligt *hela Luthers lilla katekes*, och på några ställen äfven en god del af förklaringen. Jag har dock ansett normalplanens föreskrift i detta fall så välbetänt och förträfflig, att jag på det bestämdaste satt mig häremot, för att småskolan må få egna sig åt sin egentliga bestämmelse att bibringa barnen en *god* läsfärdighet. För *folkskolan* åter har det icke varit möjligt finna en lärokurs, som passade för alla, men för de allra flesta fasta, som understödjas af småskola har den här bifogade (se bil. 2!) ansetts lämplig. För de 13 flyttande och de 36 folkskolorna, som icke hafva småskola till underlag, har den måst i någon mån ändras. I de tre flyttande *mindre skolorna* har undervisningen icke sträckt sig utom i katekes utöfver småskolans kurs, och i de 4 fasta har man sökt medhinna en kurs, som ungefär motsvarar småskolans samt folkskolans nedre afdelnings (1:sta och 2:dra årsklassens). Den 5:te mindre skolan (Hårened) har endast sysselsatt sig med folkskolans 1:sta och 2:dra årsklass. I *fortsättningsskolorna* har den kurs, som normalplanen uppställer, blifvit följd utom i teckning, i hvilket ämne af naturliga skäl förkunskaperne hos lärjungarne icke varit så stora, som normalplanen förutsätter.

4. *Läsordningar*, uppgjorda i närmaste öfverensstämmelse med normalplanens förslag, finnas i alla skolor anslagna i lärorummen. I de folkskolor, der 4 årsklasser undervisas samtidigt hafva både högre och lägre afdelnings barn sammanhållits vid kristendoms-

undervisningen, emedan det befunnits störande för det hela, att en afdelning skulle sysselsättas med tysta öfningar (skrifning). Det har deremot visat sig fördelaktigt, att den ena afdelningen fått åhöra den andras undervisning. För den högre afdelningen har derigenom beredts en nyttig repetition och för lägre en nödig förberedelse. Äfven har jag framställt den önskan, att å läsordningarne måtte upptagas minst 10—15 minuter helst mellan 3:dje och 4:e undervisningstimmen till gymnastik hvarje dag. Såsom förut nämnts, sammanhållas 1:sta och 2:dra årsklasserna utom vid räkning i ett läslag, och 3:dje och 4:de i ett. Sålunda får läraren icke mer än 2 läsag att undervisa i de skolor, der barnen gå samtidigt, och då hafva tysta öfningar användts för den afdelning, som icke åtnjutit lärarens omedelbara ledning (utom i kristendom, som ofvan nämnts). I de skolor åter, der barnen varit delade i oliktidiga afdelningar, hafva sådana öfningar endast varit behöfliga i räkning. I några skolor (Sättra, Vikaskogarne, Frösved, Foglö, Bjarby, Olofstorp, Oreberg), hvilka ej understöddts af småskola, hafva alla barnen undervisats samtidigt, men i 25 skolor af detta slag har småskoleafdelningen åtnjutit särskild undervisning i räkningen så, att den infunnit sig hvar annan dag under hela lärtiden eller ock under en sammanhängande tid (sommarmånaderna), då folkskoleafdelningen haft sin egentliga lästid under vintern samt blott en dag i veckan bevilstat skolan den öfriga tiden. I de öfriga 4 skolorna (Färed, Bromö, Broby, Skeby) har småskoleafdelningen fått 2 timmars undervisning på eftermiddagarna, under det folkskoleafdelningen undervisats 4 timmar hvarje förmiddag. Det hade varit önskligt, om denna anordning kunnat införas vid alla skolor af nu omhandlade slag. Dessutom hafva i 56 folk-, 28 små- och 4 mindre skolor barnen varit delade i oliktidiga afdelningar, en åtgärd, som alltid borde vidtagas, då barnantalet öfverstiger 50 i folk- och 30 i småskola.

I de flyttande skolorna hafva *roteförhör* varit ordnade utom i Hofva skoldistrikt, der man föregifvit, att de långa och svåra vägarne medföra *öfverstiglga* hinder för dessa förhörs ändamålsenliga ordnande.

IV. Lärotider.

Den *ärliga lärotiden* har icke i någon skola öfverstigit 8 kalendermånader, och har den i allmänhet för småskolorna samt flere folk- och mindre skolor varit förlagd mellan den 1 mars och den 15 november med 14 dagars ledighet under högsommaren.

För folkskolorna väljes nu allt mer och mer vintermånaderna till lästid, och jag har äfven under denna inspektionsperiod ständigt sökt framhålla vigten af, att de äldre barnen få ledighet från skolan de tider af året (augusti och september), då de bäst behöfvas för landtbefolkningens arbeten i hemmet. Sålunda har jag för folkskola, som icke är förenad med fortsättningsskola, hvilken skall pågå 6 veckor utöfver de lagstadgade 8 månaderna, föreslagit såsom lämpligaste lästid från den 15 januari—15 juli och från 15 oktober—15 december, men, då 6 veckor skola af-sättas till fortsättningsskola (fr. 15 januari—1 mars), från den 1 mars—1 augusti och från den 20 september—20 december. Denna lästid är med någon liten förändring antagen i flere folkskolor.

Den *dagliga lärotiden* är för de flesta folk- och mindre skolor 6 och för småskolor 5 timmar under 5 dagar i veckan, och är således en dag (lördagen) fri från läsning. Dock har jag funnit denna anordning mindre lämplig, isynnerhet då barnen måst delas i oliktidiga afdelningar, hvarföre jag framställt den önskan, att folkskolornas dagliga lästid skulle blifva 5 och småskolornas 4 timmar veckans alla 6 arbetsdagar, samt att lästiden förlades till förmiddagen (kl. 8—1, 8—12 eller 9—1), emedan det visat sig, att barnen icke haft den minsta olägenhet af en under 4—5 timmar i rad fortsatt undervisning, då ett uppehåll af 5—10 minuter lemnats mellan hvarje timme samt mellan 3:dje och 4:de (eller 2:dra och 3:dje, då 4 timmar läsas) timmen en rast af 20 minuter, som till största delen egnats åt gymnastik. Såsom ytterligare stöd för denna anordning ber jag få anföra det svar, som afgafs vid ett af mig hållet möte i Lidköping den 25 oktober 1881 med omkring 80 lärare och lärarinnor från Kinna och Kållands kontrakt på följande fråga: »Då i flere så väl folk- som småskolor den dagliga undervisningstiden blifvit förlagd till förmiddagen, så frågas: Har erfarenheten visat, att denna anordning varit för undervisningen i alla afseenden lämplig?»

»Mötet uttryckte enhälligt såsom sin åsigt, att lärotimmarnes förläggande endast till förmiddagen är för undervisningen i alla afseenden gagneligt. Alla de mötesdeltagare, som pröfvat denna anordning, hade funnit fördelarne vara:

a) för barnen:

1) skolgången hade blifvit ordentligare och i följd deraf barnens undervisning mera fullständig och helgjuten;

2) de tidigaste och följaktligen lifligaste och varaktigaste intrycken för dagen tillförsäkrades undervisningen;

3) de med den gamla anordningen förenade tillfällena och frestelserna för barnen att samlas och utan tillsyn fördrifva de från undervisningen lediga timmarne undanröjdes eller väsentligen förminskades.

4) barnen finge åtnjuta en bättre undervisning i följd af de i punkterna c) 2, 3 och 4 anmärkta förhållandena;

5) de finge intaga sin middag i hemmet;

6) de komme, enligt hvad erfarenheten visat, att egna den senare delen af dagen åt för dem lämpliga, praktiska sysselsättningar och lärde sig sålunda att arbeta samtidigt dermed, att de lärde sig läsa, hvilket måste vara af ett mycket fördelaktigt inflytande på deras både moraliska och intellektuella utveckling i motsats till följderna af de lediga timmarnes tanklösa fördrifvande.

b) för hemmen:

1) föräldrarne finge hafva hand om sina barn en vigtig del af dagen;

2) de finge tillfälle att använda barnen till utförandet af smärre sysslor och uppdrag;

3) de komme derigenom att mera befatta sig med sina barns upfostran;

4) de hade slutligen genom allt detta bättre tillfälle att fästa barnens kärlek och tillgifvenhet vid hemmet;

5) matsäckar, som ofta vore hinderliga för en jemn skolgång, behöfde ej medsändas barnen.

c) för läraren:

1) denne finge tillfälle att bättre öfvervaka barnen äfven under fristunderna;

2) han finge tid till beredelse för sina lektioner;

3) han erhöile tid till ett ordentligt öfvervakande och rättande af barnens olika slag af skrifning m. m., och

4) han kunde bedrifva sin undervisning med större lifaktighet och energi.»

Denna lästid har användts i följande 12 distrikt: Karlsborg, Mariestad, Husaby, Medelplana—Vesterplana, Österplana—Kestad, Tun—Friel—Karaby, Otterstad—Senäte, Tådened—Tranum, Rackeby—Skalunda, Håle, Täng, Näs.

V. Lärarne.

De vid *folkskolorna* anställde lärarne hafva varit 126 (103 manliga och 23 qvinliga), af hvilka 116 innehaft ordinarie och 10 extra ordinarie plats.

Med afseende på de seminarier, vid hvilka lärarne och lärarinnorna erhållit sin utbildning, må följande öfversigt meddelas:

	S e m i n a r i e r .								Kunglig dispens.	Summa.
	Göteborg.	Skara.	Karlstad.	Vexjö.	Linköping.	Uppsala.	Stockholm.	Kalmar.		
Lärare	54	24	10	6	3	1	1	1	3	103
Lärarinnor...	—	21	—	—	—	—	—	—	2	23
Summa	54	45	10	6	3	1	1	1	5	126

Då de 5 lärare, som erhållit kungl. dispens att söka folkskolor, ehuru de icke aflagt fullständig skollärarexamen, dock utom en, som likväl erhållit motsvarande undervisning, genomgått något folkskollärareseminarium, finnes nu mer ingen, som icke blifvit utbildad för sitt kall. Då folkskolorna uppgifvits till 125, synes, att det finnes en lärare mer, hvilket beror derpå, att i Lidköping 1880 tillsatts en öfverlärare, som icke haft någon särskild klass att undervisa, utan meddelat undervisning i skolans alla klasser i vissa ämnen (sång, teckning m. m.). Dessutom har i Lidköping varit anställd särskild lärare i gymnastik och i Tuns folkskola särskild lärare i sång. Enligt min instruktion åligger det mig att för hvarje lärare afgifva vitsord så väl om hans sätt att vårda barnens sedliga väsen som äfven om hans insigter och skicklighet att undervisa, och ehuru det är mycket vanskligt att afgifva ett dylikt intyg, då man lätt kan löpa fara misstaga sig, isynnerhet om man blott en eller ett par gånger haft tillfälle några timmar åhöra en persons undervisningssätt, har jag likväl till åttlydnad af den gifna föreskriften sökt så samvetsgrant som möjligt bedöma de här ofvan upptagna 126 folkskollärarne i nämnda afseenden och dervid funnit, att 5 förtjena betyget *berömlig*, 36 *med beröm godkänd* och de öfriga 85 *godkänd*.

2. *Lärarne vid de mindre skolorna* hafva varit 8 (2 manliga och 6 qvinliga). De båda manliga lärarne hafva icke erhållit någon särskild utbildning för sitt kall, men de 6 qvinliga hafva samtliga undergått småskollärarinneexamen i enlighet med kungl. kungörelsen den 11 januari 1878. Sju af dem förtjena betyget *godkänd* och 1 *försvarlig*.

3. För utbildande af *lärarinnor för småskolorna* har funnits

inom Skaraborgs län dels *statens småskolläraryrnesseminarium* i Skara, från hvilket dock, sedan det blifvit förändradt till folkskolläraryrnesseminariums 1:sta klass, endast undantagsvis utexaminerats lärarinnor, som sökt plats vid småskolorna, dels regementspastor V. Noréns *privatseminarium* i Skara, hvilket erhållit rättighet utexaminera lärarinnor i enlighet med kungl. kungörelsen den 11 januari 1878, dels *Skaraborgs läns landstingsseminarium*, förlagdt 1876—78 i Ullervad samt 1879—81 i Stenstorp. Detta senare seminarium hade under åren 1876—79 till uppgift att bereda redan i tjänst varande oexaminerade lärarinnor tillfälle att blifva bättre utbildade för sitt kall. Sedan statens småskolläraryrnesseminarium i Skara upphört, och då privatseminariet der sammastädes kräfde allt för dryg afgift (100 kr.) af sina lärjungar, beslöt Skaraborgs läns landsting 1879 att för 5 år anslå medel till upprätthållande af en anstalt, ordnad i öfverensstämmelse med ofvan nämnda kungl. kungörelse, för bildande af lärarinnor för länets småskolor. Denna anstalt, som omfattats med mycket förtroende, utexaminerade i slutet af augusti 1881 32 lärarinnor med fullgoda betyg. Af dessa hafva redan 22 erhållit plats, och torde inom kort äfven de återstående 10 vinna anställning. Någon brist på examinerade småskolläraryrnesseminarier förefinnes, som bättre är, icke, hvarför ock de flesta småskolor nu äro försedda med för sitt kall utbildade lärarinnor, och hade de, som tjänstgjorde vid 1881 års slut erhållit sin utbildning vid nedan nämnda seminarier:

	S e m i n a r i e r .								Oexaminerade.	Summa.	
	Skara (statens).	Skara (privat).	Skaraborgs läns landstings i			Göteborg (Rodhes)	Ystad (privat)	i Örebro 1.)			Örebro (lands- tingets)
			Sköfde 1871.	Ullervad o. Stenstorp 1876—79.	Stenstorp 1880—81.						
Lärare	—	—	1	—	—	—	—	—	2	3	
Lärarinnor...	39	28	2	43	1	4	1	1	3	122	
Summa	39	28	3	43	1	4	1	1	5	125	

Häraf synes, att lärarinnor nästan uteslutande användas vid småskolorna. I vederbörande skolråds närvaro och i samband med offentlig kungjord inspektion har jag i enlighet med kungl. kungörelsen den 11 januari 1878 examinerat 1 lärare och 31 lärarinnor, af hvilka 1 genomgått Skara privatseminarium, 3 Rodhes privata seminarium, 1 Ystads privatseminarium, 1 Örebro läns landstingsseminarium, 1 Skaraborgs läns landstingsseminarium i

Sköfde 1871, 24 samma landstingsseminarium i Ullervad och Stens-
torp 1876—79 och 1, som icke genomgått något seminarium. Af
de 125 lärarne och lärarinnorna vid småskolorna har jag funnit
14 vara värda betyget *med beröm godkänd*, 98 *godkänd* och 13 *för-
svarlig*. Af dessa sistnämnda hafva 5 redan lemnat sina platser.

4. Följande jämförande öfversigt visar ökningen och för-
ändringen inom lärarekåren vid periodens början och dess slut.

	Folkskolor.				Småskolor och mindre skolor.				Summa.		Totalsumma.
	Lärare.		Lärarinnor.		Lärare.		Lärarinnor.				
	Kram.	Oexam.	Kram.	Oexam.	Kram.	Oexam.	Kram.	Oexam.	Kram.	Oexam.	
1876	97	1	12	2	2	22	75	34	186	59	245
1881	103	—	23	—	1	4	125	3	252	7	259
Skilnad	+ 6	— 1	+ 11	— 2	— 1	— 18	+ 50	— 31	+ 66	— 52	+ 14

Om icke ökningen till antalet varit så synnerligen stor, har
dock lärarekårens beskaffenhet betydligt förändrats till sin fördel.

VI. Skolbarnen.

1) Skolåldern beräknas öfver allt från det år, då barnet
fyller 7 till och med det, under hvilket det fyller 14, och nog-
granna förteckningar öfver barn i skolåldern för hela distriktet
eller skolområdet finnas i hvarje folkskola. I allmänhet inträda
barnen ock i skolan under det 7:de året i de distrikt, der skolorna
äro tillräckliga och vägarne till dem icke äro allt för svåra och
långa. Der ett motsatt förhållande är rådande, händer nog oftast,
att barnen intagas vid senare ålder. *Intagning* i skolan sker nu
mer oftast *en*, stundom 2 gånger om året endast vid lästerminens
början. Bäst vore, att intagningen alltid skedde blott *en gång*
årligen, emedan endast på det sättet är möjligt sammanhålla års-
klasserna och med fördel tillämpa de särskilda lärokurserna. Jag
har därför försökt att få intagningen vid hvarje termin afskaffad.

2) *Skolgången* är tyvärr ingalunda jemn. Det hade varit
min önskan att få i bestämda procent angifva skolgångens be-
skaffenhet i hvarje skola, hvarför jag ock infordrat uppgifter från
hvarje lärare, men vid närmare granskning af dessa uppgifter

finner jag, att de icke äro fullt tillförlitliga isynnerhet för småskolorna. Den jemnaste skolgången synes förekomma i Finne-rödja trenne folkskolor, Amnehärad vid Mörtstad, Broby, Medel-plana, Örslösa, Kedum, Friel, der de närvarande dagarnes antal stiger öfver 90 % och sämst i Högshult—Bredebolet, Fredsberg, Barrebacken, Fägröd, Trästena, Granvik, Vikaskogarne, Boviken, Halna, Myckeltorp, Bäck, Ekby och Ledsjö, der antalet närva-rande dagar understiger 50 %. Ehuru jag icke kan med nog-granna siffror visa, att äfven i detta fall en förbättring försiggått, antyda dock de vid inspektionstillfällena gjorda anteckningarna, att barnen mera sällan uteblifva utan att hafva hos läraren eller skolrådet bedt om tillstånd eller angifvit något giltigt skäl. Emel-lertid är det högst sorgligt, att i mångt skoldistrikt, der alla yttre villkor för ett väl ordnad skolväsen förefinnas, det hela skall skämmas bort genom en ojemn skolgång.

3. På min begäran hålles nu i mångt distrikt icke mer än *en examen* och denna vid årets slut, då flyttning från små- till folkskola samt från lägre till högre klass verkställes. *Afgångs-examen* hålles och *afgångsbetyg* utdelas i alla folkskolor, men an-märkas bör, att detta vanligen sker i samband med årsexamen, hvarigenom kanske icke tillräcklig vikt lägges vid denna pröf-ning, hvilken enligt folkskolestadgans föreskrift (se § 47!) bör ske *särskildt*. — *Förhör med de barn, som undervisas i hemmet* sker näppeligen på något ställe, och då jag utforskat orsakerna här-till, har jag funnit, att de barn, som upptagas som undervisade i hemmet egentligen äro sådana, som äro i 7:de och 8:de året och ännu icke börjat sin skolgång. Att med dem anställa förhör, vore ju ej lämpligt, isynnerhet som skolstadgan och reglementena medgifva, att skolgången uppskjutes till det år, under hvilket barnet fyller 9 år. Lyckligtvis börjar det allt mer och mer upp-fattas som en rättighet och ej som en blott skyldighet att få sända barnen till skolorna, af hvilken man vill begagna sig. Sådana förhör torde därför blifva mindre behöfliga. Det i hemmet under-visade barnantalet utgjorde vid 1881 års slut 1,801 mot 2,006 år 1876.

Af barn mellan 7—14 år funnos vid 1881 års slut 17,767. Huru dessa begagnat de till buds stående undervisningsanstal-terna, synes af följande uppgifter:

	Antal barn.	Medel- tal på hvar skola.
Barn, som njutit undervisning i 112 fasta folkskolor.....	7,871	73
» » » 13 flyttande do.....	963	74
» » » 8 mindre skolor.....	501	63
» » » 125 småskolor.....	5,261	42
» » » skolor utom distriktet.....	544	—
» » » enskilda skolor.....	140	—
» » » i hemmet.....	1,801	—
Barn, som för året befriats från skolgång: efter aflagd examen från folkskolan.....	364	—
» » » » för sjukdom.....	65	—
» » » » af annan anledning.	158	—
Barn, som vistats utom sitt skoldistrikt, och för hvilka uppgif- ter saknas.....	99	—
Summa	17,767	—

Enligt dessa uppgifter, af skolråden meddelade, skulle 14,596 barn varit i inspektionsområdets skolor inskrifna 1881, men enligt mina inspektionstabeller uppgifves antalet till 15,321, beroende derpå, att i denna summa inbegripas äfven de barn, som bevisat skolorna utan att tillhöra den egentliga skolåldern. Äfven gäller denna uppgift olika tidpunkter under år 1881, under det skolrådens afse förhållandet endast vid årets slut. Af de 10,460 barn, som vid inspektionstillfällena bort närvara i de olika skolorna, hafva 7,702 (eller omkring 74 %) varit tillstädes.

VII. Skolhusen och undervisningsmedlen m. m.

1. Följande nya *skolhus* hafva under femårsperioden tillkommit i nedan nämnda skoldistrikt under år:

1877: i Mellby, Råda, Väring, Kinnekleva, Amnehärad vid Blekviken, Udenäs vid Perstorp, Näs vid Olofstorp;

1878: i Vedum, Säter, Hangelösa vid Knorren, Fullösa, Söne;

1879: i Mölltorp vid Gröna Liden, Utby, Skeby samt småskolehus i Björkäng, Fäged vid Riddarhagen och Pelsatorp, Särestad;

1880: i Bäreberg, Tådened—Tranum vid Ekeberg samt småskolehus i Örlösa, Rackeby, Skalunda och Halna.

1881: i Björkäng vid Habo, Ek, Udenäs vid Lindhult, Götunda, Ås, Lyrestad vid Slättevalla samt småskolehus i Sunnersberg vid Fröslunda, Väla—Gillstad vid Gillstad, Malma vid Askjum.

Således hafva 23 folk- och 11 småskolehus tillkommit, af hvilka de i Mellby, Råda, Väring, Söne, Tådened—Tranum, Björkäng, Götunda, Ek och Ås inrymma både folk- och småskolesal samt äro särdeles ändamålsenliga. För öfrigt må äfven meddelas, att Myckeltorps folkskolesal blifvit höjd och utvidgad, en småskolesal inredd i Örvallsbrons folkskolehus, Locketorps småskolesal utvidgad, skolsal anskaffad åt Hönsäters småskola samt Flo folkskolesal reparerad. Då jag å de tabellariska uppgifterna afgifvit särskildt betyg öfver hvarje till skola använd lokal, torde det vara öfverflödigt att vidlyftigare orda om dessas beskaffenhet. Alla folkskolor hafva nu mer egna hus, ehuru önskligt skulle vara, att de gamla utbyttes mot nya ändamålsenliga för följande: Ransberg, Sättra, Vickaskogarne, Halna, Beateberg, Foglö, Holmestad, Österplana, Väla, Friel, Karaby, Särestad, Flakeberg.

För 2 mindre skolor och 31 småskolor saknas egna lokaler, och de förhyrda äro samtliga olämpliga. Ehuru både dessa och flere andra småskolelokaler behöfde utbyttas mot nya, har jag icke vågat derom framställa begäran, för att icke distrikten skola allt för mycket betungas med utgifter. Då äfven i detta afseende röjes ett bestämdt framåtskridande, får man vara nöjd.

Med afseende på *ventilation* och *renhållning* i skolsalarne, finnes visserligen på flere ställen mycket öfrigt att önska, men jag har dock icke någon synnerligen graverande anmärkning i detta fall att göra.

Då nya skolhus skolat uppföras, har jag blifvit enligt skolstadgans föreskrift (§ 54) satt i tillfälle öfver deras lämplighet yttra mig. Om så på ett par ställen icke skett, har detta berott på okunnighet om en dylik föreskrifts tillvaro.

2. Med afseende på *skolträdgårdar*, *undervisningsmateriel*, *läroböcker*, *skolbänkar* m. m. ber jag få hänvisa till förra redogörelsen (se sidd. 39, 40!).

3. *Skolans bokföring*. Hufvudbok, examenskatalog och dagbok föras på ett tillfredsställande sätt i de flesta skolor efter doktor V. Lidbergs formulär. I några skolor användes till dagbok ett af mig utgifvet formulär.

VIII. Kostnaderna för skolväsendet 1881.

Till lärarnes aflöning.....	kr. 157,492, ⁸⁷ .
» skollokaler och inventarier.....	» 25,550, ⁴⁹ .
» undervisningsmateriel.....	» 4,386, ⁹⁷ .
» öfriga behof.	» 27,278, ³¹ .
Summa kr. 214,708, ¹⁴ .	

IX. Inspektionen.

Den *lokala inspektionen* utöfvas i allmänhet af skolrådsordföranden ensam. På några få ställen (t. ex. Hassle—Enåsa, Hassle—Berga, Färed, Fäged, Karlsborg) hafva skolrådsmedlemmarne delat sig emellan detta bestyr. De i de särskilda skolrotarne tillsatte tillsyningsmännen öfver barnens skolgång fullgöra endast undantagsvis sina skyldigheter.

Årligen har jag besökt alla skolorna, så vidt möjligt varit, men af tillfälliga anledningar har understundom en och annan skola varit instäld, då de öfriga i trakten besöktes. Sista året var detta händelsen blott med 4 (2 folkskolor i Udenäs vid Bocksjö och Valtret samt 2 småskolor i Flo skoldistrikt). Alla de öfriga skolorna inspekterades.

Sammankomster har jag ock hållit under de 4 första åren med lärare från några få skoldistrikt i sänder, men då det var omöjligt medhinna på det sättet träffa alla, höll jag under 1881 möten med lärare från större kretsar på följande tider å nedan nämnda ställen:

Den 7 juli i Bjärby skolhus med lärare från Väne kontrakt.

Den 25 aug. i Hofva d:o , , , Norra Vadsbo d:o.

Den 27 sept. i Brännemo d:o , , , Södra Vadsbo d:o.

Den 1 okt. i Skeppshults d:o , , , Udenäs, Mölltorps, Karlsborgs och Tiveds skoldistrikt.

Den 25 okt. i Lidköpings skolhus med lärare från Kållands och Kinna kontrakt.

Vid dessa möten har förekommit utom undervisningsprof öfverläggning öfver på förhand meddelade frågor, hvilka hufvudsakligen rört tillämpningen af normalplanen. Dessutom hållas årligen stiftsmöte, kontrakts- eller häradsmöte samt kretsmöten. Vid några af dessa möten har jag ock varit tillstädes.

I. Allmän öfversigt öfver skolväsendets utveckling.

Under nu omhandlade femårstid hafva 5 skoldistrikt, 14 folkskolor, 19 fortsättningsskolor, 4 småskolor tillkommit, 34 skolhus uppförts, de mindre skolorna och flyttande småskolorna betydligt förminskats. Om skolväsendets så att säga yttre utveckling sålunda icke kan mäta sig med den, som utmärkte tiden 1872—76, har dock den inre varit så mycket större, i det genom normalplanen och de med ledning af den samma uppgjorda lärokurserna och läsordningarne målet för de olika skolornas verksamhet blifvit mer bestämdt samt vägen till detta mål bättre banad. Småskolans förhållande till folkskolan, som förut var temligen sväfvande, är nu på ett mycket lämpligt sätt ordnad och bestämdt, och i fortsättningsskolan har folkskolan fått en behöflig öfverbyggnad. Det är således all förhoppning om, att verkningarne af dessa förändringar skola under nästa femårstid på ett välsignelserikt sätt visa sig samt lända skolväsendet till fromma.

Stenstorp 1882.

Åke G. L. Belfrage,
folkskoleinspektör.

Allmänna bestämmelser: 1:o Småskolans barn fördelas i 2:ne liktidsiga eller, om barnantalet öfverstiger 30, eller skolsalen är liten, oliktidsiga afdelningar, en lägre och en högre, med ett läslag för hvarje afdelning. 2:o Lärokursen är beräknad till 2 (eller, om skolan arbetar under mycket ogynsamma förhållanden, 3) år. 3:o Intagning i skolan sker blott vid hvarje läsårs början. 4:o När barnen blifva tröga och olustiga, må för att muntra och lifva dem, en kort stund användas för sång eller fristående gymnastik. 5:o Läsningen öfverstige ej 5 timmar dagligen (helst dock 4 timmar dagligen under veckans sex arbetsdagar). 6:o Hufvudräkning, sång och gymnastik böra ej utsträckas öfver en half timme hvarje gång. 7:o Hvarje läsdag börjas och avslutas med bön och psalmsång, men bibelläsning må ej förekomma, utan i stället därför genomgås ett kort, lämpligt bibelspråk. 8:o Minst halfva lästiden anslås till skrifning och läsning.

L ä r o k u r s

i	för den nedre afdelningen:	för den öfre afdelningen:
Kristendoms-kun-skap:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Muntlig framställning af de i normalplanen sid. 6 upptagna berättelserna ur gamla och nya testamentet, som sålunda skola utgöra katekesundervisningens historiska grundval. 2. Valda psalmverser omkring tio årligen. (Se normalplanen s. 71) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Repetition af nedre afdelningens kurs fullständigare. Barnen böra i lärobok (t. ex. Beckmans eller Steinmetz mindre bibliska historia) hemma öfverläsa berättelserna, sedan dessa i skolan blifvit väl förberedda. 2. Textorden i Luthers lilla katekes. 3. Valda psalmverser omkring tio årligen. (Se normalplanen s. 71)
Moders-målet:	Förberedande öfningar för rent och tydligt uttal af språkljuden samt skrifning af bokstäfvernas grundformer, inlärande af ljud, ljudtecken och stafvelser, läsning af lättare stycken samt samtidigt härmed skrifning af bokstäfver, ord och enklare meningar.	Fortsetta läsöfningar, afseende såväl färdigheten att läsa rent och säkert som redogörelse för innehållet, ords uppdelande i stafvelser samt skrifning ur bok och efter diktamen.
Räkning:	Förberedande öfningar för uppfattning af talen 1—5, 5—10, 10—15, 15—20. Hufvudräkning i de fyra räknesätten, företrädesvis med benämnda, genom åskådning förtydligade tal inom talområdet 1—20, öfning att skriva siffrorna jemte skriftlig räkning i addition och subtraktion af talen 1—20.	Hufvudräkning i de fyra räknesätten med benämnda och obenämnda tal inom talområdet 1—30, öfningar för uppfattning af tiotal och hundratal, beteckning och uppnämning af tal till 1000, skriftlig räkning i addition och subtraktion inom talområdet 1—100.
Åskåd-nings-öfningar:	Åskådningsöfningarna böra afse att utveckla barnens iakttagelseförmåga, ordna deras föreställningar, bibringa dem öfning att uttrycka sig samt väcka och lifva deras intresse för arbetet. Öfningarna må till en början anknyta sig till för handen varande föremål såsom skolsaker, husgeråd, några af de vanligaste djuren och växterna. Sjelfva föremålen böra helst förevisas, men, om detta icke kan ske, bör undervisningen åskådliggöras medelst planscher. Derefter förekommer samtal rörande de vanligaste yrken och handteringar, skildringar af hemtrakten, hvarvid de allmännaste geografiska föremålen, såsom höjd, slätt, sjö, flod, ö, sund m. fl. framställas samt slutligen enkla berättelser.	
Sång:	Enkla psalmmelodier och lättare skolsånger, sedan orden blifvit väl genomgånga och inlärd, företrädesvis de melodier, som användas vid bönestunderna. Sångundervisningen bör afse att utveckla barnens gehör och bereda dem tillfälle till omväxling och uppmuntran mellan och vid de öfriga lärotimmarne.	
Teckning:		De enklaste elementen af frihandsteckning å rutadt och punkteradt papper.
Gymna-stik:	Öfning att med ordning gå in och ur skolan, enkla fristående rörelser och fria lekar på löstunderna.	

Godkänd ..... den 18   å skolrådets vägnar:
 ..... ordförande i ..... skolråd.

Lärokurs för ..... folkskola .....

Allmänna bestämmelser: 1:o. Folkskolans barn fördelas i 2:ne afdelningar, en lägre och en högre, hvilka, om barnantalet öfverstiger 50, oliktidigt undervisas (i ett eller högst tvenne läslag för hvarje afdelning) omväxlande tre dagar i veckan. 2:o. Lärokursen är beräknad till 2 år för hvarje afdelning. 3:o. Intagning i skolan sker vid hvarje års början, och afgångsexamen hålles i december månad. 4:o. Läsläsen öfverstige ej 6 timmar dagligen (helst dock 5 timmar dagligen under veckans 6 arbetsdagar). 5:o. Undervisningen sker omedelbart af läraren. När båda läslagen icke samtidigt kunna omedelbart undervisas, sysselsättes det ena läslaget med tysta öfningar.

Lärokurser

i	för nedre afdelningen (1:sta och 2:dra årsklassen)	för öfre afdelningen 3:dje och 4:de årsklassen.
Kristendoms-kunskap:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bibelläsning i sammanhang med den dagl. morgonbönen. 2. I bibliska historien genomgås: under 1:sta året gamla och 2:dra året nya testamentet. 3. I katekesen: 1:a året Luthers katekes och utvecklingen af densamma till 3:dje artikeln; 2:a året från 3:dje artikeln till slutet. 4. Valda psalmverser. Obs. I sammanhang med bibliska historien undervisas i Palestinas geografi. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lika med lägre afdelningen. 2. Repetition af bibliska historier. 3. Repetition och närmare förklaring af katekesen. 4. Valda psalmverser.
Modermskrifning:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rätt- och välläsning; öfning att uppfatta och muntligen redogöra för det lästa. 2. Rättstafningslära och tillämpning af densamma. 3. Välskrifning och afskrifning af stycken ur bok. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fortsättning i öfning att säkert och flytande läsa innantill och redogöra för det lästa. 2. Rättstafningslära samt det viktigaste af form- och satslära med tillämpning. 3. Diktamens- och välskrifning; öfning att skriftligen återgifva berättelser, uppsätta enkla beskrifningar.
Räkning:	De fyra räkneseätten i hela tal, något begrepp om decimalbråk, hufvudräkning.	Repetition af hela tal; decimalbråk, sorter, allmänna bråk, regula de tri; hufvudräkning.
Geometri:		Uppritning och beskrifning af linier, vinklar och yttfigurer, mätning af ytor, beskrifning och mätning af enkla solida kroppar.
Geografi:	Vestergötlands samt det hufvudsakligaste af Sveriges, Norges och Danmarks geografi.	Sverges fysiska och politiska geografi; Europas geografi i kort öfersigt; globlära.
Naturkunnighet:	Läran om djuren och växterna.	Menniskokroppens byggnad och lifsförrättningar; de viktigaste naturföreteelserna, det allmännaste af himlakropparne.
Svensk historia:		Under 1:sta läsåret: hedniska och katolska tidehvarfven samt af det lutherska till Karl X. Under 2:dra läsåret fortsättes från Karl X till närvarande tid.
Sång:	Öfning i tonträffning; enstämmiga psalmmelodier och lättare sångstycken.	Fortsatt öfning i tonträffning, koraler och sångstycken.
Teckning:	Öfning i ritning af linier och rätliniga figurer.	Fortsatt öfning i nedre afdelningens kurs samt ritning af krokliniga figurer.
Gymnastik:	Fristående rörelser, vändningar, marscher och fria lekar.	Lika med nedre afdelningen.
Trädgårdsskötsel:	Handledning vid odlingen af de vanligaste blomsterarter och matnyttiga växter.	Buskars och trädas uppdragning, plantering och förädling genom ympning och okulering; trädgårdsanläggning.

Godkänd ..... den ..... 18 ..... å skolrådets vägnar:
..... ordförande i ..... skolråd.

III.

Vinköls, Vilska, Vartofta, Billings, Kåkinda, Ås, Kullings och Redvägs kontrakt samt Venersborgs, Tunhems, Mellby och Trollhättans pastorat af Väne kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

Detta inspektionsområde, beläget inom Skaraborgs, Elfsborgs och Jönköpings län, består af 71 pastorat med 238 församlingar, af hvilka 7 äro stadsförsamlingar. Den 31 sistlidne December hade det en folkmängd af 219,806 personer. Antalet barn från 7—14 år utgjorde under år 1881 33,647. För dessa funnos inom de 187 folkskoledistrikten vid inspektionsperiodens slut 215 *folkskolor*, 220 *småskolor* och 2 *mindre skolor*. Af folkskolorna voro blott 16 flyttande (14 på två stationer och 2 på tre stationer), af småskolorna voro 125 fasta och 95 flyttande. De båda mindre skolorna voro båda fasta. Enligt berättelsen för näst föregående inspektionsperiod funnos vid dess slut inom inspektionsdistriktet 199 folkskolor, 201 småskolor och 4 mindre skolor. Undervisningsanstalterna hafva sålunda under nyss afslutade period vunnit en tillökning med 16 folkskolor och 19 småskolor, hvar emot de mindre skolornas antal nedgått från 4 till 2. De 16 folkskolorna hafva uppkommit på det sätt, att 2 mindre skolor i Floby öfvergått till folkskolor; att utom den förut befintliga en andra folkskola upprättats i Agnetorps, Fröjereds, Toarps Stengårdshult—Valdshults och Åsaka (Tunhems past.) skoldistrikt att Jäla socken skilt sig i skolväsendet från Grolanda, Suntack från Vättacks, Hvarfs från Hömba, Valtorps från Segerstads och Håkentorps, Kjelfveneds från Åsaka, Brismene från Kärråkra, Horla från Hools samt Broddarps och Mjeldrunga från Eriksberg i det hvar och en af dessa socknar bildat eget skoldistrikt. Ny

småskolor hafva uppstått i Vilske Klefva, Asaka (Lekåsa past.), Vedum, Karleby, Häggum, Sköfde stad, Sköfde södra, Korsberga, Strängsered, Tämta, Varnum—Tärby, Alboga, Timmelhed, Härene, Hemsjö, Hudene, Herrljunga, en i hvardera distriktet, samt två i Essunga. Ännu behöfver ny folkskola komma till stånd inom några distrikt, der folkmängd och barnantal sådant kräfva, nemligen inom Åslede, Timmersdala—Böja, Kyrkefalla, Bottnaryds, Larfs, Broddetorps, Lena, Sventorps och Vånga. Efter flere rättgångar skall också på sist nämnda stället under år 1882 en ny folkskola träda i verksamhet. Detta behöfde äfven ske i Åsled, hvilket skoldistrikt redan år 1871 på då varande folkskoleinspektörens framställning af domkapitlet ålades att inrätta en andra folkskola; men efter mer än tioåriga rättgångar om skolväsendets ordnande, om plats för skolhus, om antagande af entreprenad-anbud, om frånskiljande af någon del från det gemensamma skoldistriktet m. m., står man, hvad den nya folkskolans tillkomst angår, på samma punkt som år 1871. 57 distrikt sakna ännu småskola såsom underlag för folkskolans arbete. Inom några af dessa (Hellstad, Dalum, Borgunda, Foglum, Öster—Bitterna) är småskola på grund af barnantal i hög grad af behofvet påkallad, men mina framställningar härom hafva ännu icke lyckats vinna tillbörlig uppmärksamhet.

I alla skolor bestrides undervisningen af blott en lärare eller lärarinna utom i Venersborgs, Borås', Falköpings, Trollhättans och Norra Fogelås' folkskolor samt i Venersborgs och Borås' småskolor. I Blidsberg—Humla småskola har äfven tidtals en biträdande lärarinna varit anställd.

Ofvannämnde 437 folkundervisningsanstalter hafva icke alla blifvit inspekterade hvarje år. Då svårligen flere än 2:ne skolor kunnat på samma dag besökas, hafva under de åtta kalendermånaderna blott omkring 300 skolor kunnat årligen inspekteras.

Sedan kongl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag åt *fortsättningsskolor* utkommit, upprättades det derpå följande året 13 dylika skolor, alla ordnade efter de grunder, som i samma nådiga kungörelse finnas angifna. Under de tre sistförflutna åren har detta antal småningom ökats, så att 30 dylika skolor under år 1881 voro i verksamhet. Att få så ordnade fortsättningsskolor till stånd är merendels förenadt med svårighet. Den frihet, kongl. cirkuläret den 15 oktober 1869 lemnade hvarje

skolråd, att för fortsättningsskolan uppgöra den plan, som för dess distrikt kunde vara lämpligast, allenast fortsatt undervisning bereddes de barn, som ur folkskolan afgått, vill man ännu gerna följa, då man utan särskild kostnad vanligen ordnar denna undervisning så, att hvarje eller hvarannan lördag, då folkskolan icke är i verksamhet, användes till undervisning för de afgångna barnen, eller ock få dessa tillsammans med folkskolans högre afdelning en bestämd dag i veckan besöka skolan. Då emellertid erfarenheten visat, att den undervisning, som meddelas under spridda dagar en längre tid af året, medför talrika försummelser och sönderfaller till ett blott lexförhörande, har jag, der jag icke för tillfället kunnat få den fortsatta undervisningen ordnad efter de i förenämnde kongl. kungörelse angifna grunder, ej sällan lyckats förmå vederbörande att förlägga fortsättningsskolans verksamhet till en sammanhängande tid af en månad eller sex veckor i början eller slutet af läsåret (dock inom folkskolans åtta månader). Härigenom har väl den för folkskolans barn afsedda undervisningstid något minskats, men fortsättningsskolan har högst betydligt vunnit derpå, och snart nog har man i detta fall förlagt först tvenne, derefter fyra och slutligen alla sex veckorna, utom folkskolans lästid för att så litet som möjligt eller alls icke inkräkta på denna tid. Öfver allt meddelas undervisningen i dessa skolor af folkskolans lärare eller lärarinna.

Söndagsskolor, anordnade af skolrådet, finnas nu mera ingenstädes. Presten är på söndagseftermiddagen ofta upptagen af embetsförrättningar, och skolläraren anser sig behöfva denna dag vara fri från undervisningen. Någon annan lärarekallet vuxen person finnes oftast icke heller att tillgå. Men desto flere söndagsskolor finnas, upprättade utan skolrådets medverkan, i hvilka undervisningen, om den så kan kallas, skötes af andra i undervisningskallet ej öfvade personer, såsom sömmerskor, skomakare, skräddare, sjömän, soldater och tjenstepigor m. fl. Det är i dessa skolor mindre fråga om meddelande af kunskap. Den s. k. undervisningen består i fromt tal med barnen. Än till söndagens förmiddag, än till dess eftermiddag är dessa skolors verksamhet förlagd. Om dessa skolor i kyrkligt hänseende verka menligt, derom torde jag icke ega befogenhet att döma. Men det har jag på flere orter funnit, att de undanhålla barn från den egentliga folk- eller småskolan. Flerstädes anse nämligen föräldrar och målsmän till barn, som besöka dessa skolor, att den undervisning, som i dem meddelas, gör tillfyllest, i följd hvaraf de underlåta att sända sina barn till den egentliga skolan. Sedan på flere

ställen klagan försports öfver detta söndagsskolans inflytande, meddelade jag i min berättelse för år 1879 domkapitlet kännedom om detta förhållande för den åtgärd, som detsamma kunde pröfva lämplig att deremot vidtaga.

Enskilda skolor eller sådana, som äro inrättade och underhållna af enskilda samfund eller personer, finnas till ej ringa antal, de flesta förlagda i inspektionsdistriktets sju städer. Inspektionen af mitt i öfrigt vidtomfattande distrikt har i allmänhet nekat mig tid att besöka dessa. Deras antal kan jag derföre icke heller närmare uppgifva. Då deras tillvaro också ofta är tillfällig och deras natur ej sällan närmar sig pensionens, bidrager äfven detta till svårigheten att bestämma antalet af de privata skolor, som verka såsom folk- eller småskolor. Den skolrådet enligt § 12 i folkskolestadgan åliggande tillsynen öfver dessa skolor utöfvas endast undantagsvis.

Sockenbibliotek finnas i 112 folkskoledistrikt, enligt hvad för mig muntligt uppgifvits, ty de i cirkuläret den 24 November 1876 föreskrifna skriftliga uppgifter hafva icke i mer än ett skoldistrikt mig tillhandahållits. Denna omständighet jemte den, att sockenbibliotekens vård enligt kongl. resolutionen den 8 februari 1867 ofta ligger icke i skolrådets, utan i kommunalstyrelsens hand, med hvilken inspektören har ringa eller ingen beröring, gör, att jag om deras beskaffenhet och användande ofta haft svårt att erhålla någon tillförlitlig kännedom. Intresset för dessa anstalter synes mig allt mer och mer, der de finnas, försvagas hos folket, som har större benägenhet att inhemta tidningars och tidsskrifters innehåll än de arbetens, som i biblioteket förvaras.

Äfven under denna period hafva flere *läroanstalter för bildande af lärare och lärarinnor i småskolor* inom stiftet funnits. Från första klassen vid statens seminarium i Skara hafva årligen elever utgått såsom småskolelärarinnor; seminariiadjunkten V. Norén har fortfarande derstädes haft en anstalt för småskolelärarinnors bildande, från hvilken årligen utexaminerats omkring 30 elever; i Brämhult har Elfsborgs läns landsting beredt undervisning åt dem, som velat såsom lärare eller lärarinnor öfvertaga undervisning i småskola, hvarjemte samma landsting haft 2:ne dylika anstalter inrättade, visserligen icke inom, men på gränsen till mitt inspektionsdistrikt; i Stenstorp har Skaraborgs läns landsting haft en dylik anstalt i verksamhet de två sistförflutna åren. Vål har småskolan under de senare åren varit stadd i stark utveckling, men af dem, som sålunda blifvit för kallet dånade, har näppeligen hälften kunnat vinna anställning. Denna

öfverflödande tillgång på lärarekrafter vid småskola har gjort, att Elfsborgs läns 3:ne anstalter under sistförflutna året fått hvila.

Tillfälle till undervisning i *slöjd* för gossar finnes beredd i Alingsås, Bredared, Bråttensby—Landa, Brämhult, Böne, Eggvena, Herrljunga, Kylingared, Lagmansered, Siene, Timmelhed, Tämta, Ulricehamn, Varnum—Tärby och Vänga med en slöjdskola inom hvarterdera distriktet samt i Venersborg med 4 och i Borås samt Åsaka (Tunhems pastorat) med 2 dylika skolor i hvarterdera. Alla dessa tillhöra Elfsborgs län. Inom Jönköpings län finnas slöjdskolor i Hestra, Unnaryd och Öreryd. I 14 af dessa skolor ledes undervisningen af folkskolans lärare. På dessa ställen har också slöjdundervisningen varit stäld i nära samband med folkskolans öfriga undervisning. Slöjdundervisning för flickor meddelas, så vidt till min kännedom kommit, endast i Falköping, Venersborg, Borås, Trollhättan, Sköfde, Alingsås, Broddetorp, Kylingared, Öreryd, Hestra och Åsled.

Inom inspektionsdistriktet finnas 2:ne *folkhögskolor*, den ena, Skaraborgs läns folkhögskola, förlagd nära Stenstorps jernvägsstation, den andra, Elfsborgs läns, inom Liareds församling. Ingen af dem har jag besökt, enär folkskoleinspektören icke i afseende på dem torde ega någon befogenhet.

II. Undervisningstiden.

I hvarje af staten understödd folk- och småskola har den årliga undervisningstiden utgjort åtta kalendermånader. I blott fem distrikt hafva skolorna varit i verksamhet en half eller en hel månad utöfver denna tid. Någon gång hafva genom lärarens sjukdom eller död eller genom epidemiska sjukdomars utbrytande bland barnen oöfvervinneliga svårigheter inträffat för utgörandet af den stadgade lästiden. Efter hindrens undanröjande har man dock alltid i dylika fall sökt fylla, hvad i undervisningstiden brustit.

Hvad beträffar de *tider af året*, då skolorna äro i gång, äro förhållandena inom olika distrikt tämligen skiljaktiga. På många ställen har man, så mycket som möjligt varit, förlagt undervisningen till den blidare årstiden, på andra åter har man börjat vårterminen så tidigt på året, man kunnat, och hållit ut med höstterminen till medlet af december månad. I förra fallet har man sökt ställa det så, att barnen, som ofta hafva lång väg till och från skolan, skulle undslippa det hårdaste vädret och

det sämsta väglaget; i senare åter har man sökt förebygga skolförsummelse, som talrikast förekomma sommartiden, då föräldrarna mer behöfva sina barn vid hemmets arbeten. Man har dock på senare tiden alltmer kommit till den öfvertygelsen, att behöfvet att använda barnen i hemmen är ett större hinder för ordentlig skolgång än dåligt väder och väglag. På allt flere ställen har man därför förlagt undervisningen till tiden mellan den 1 februari och 1 juli samt 15 september till 15 december. Detta beträffande folkskolorna. Hvad småskolorna på landet angår, är nästan öfver allt deras undervisningstid förlagd till åtta sammanhängande månader under den blidare årstiden.

Antalet af läsdagar i hvarje vecka är nu liksom tillföre i de flesta både folk- och småskolor fem. Den sjettede arbetsdagen i veckan (lördagen) är för barn och lärare fridag utom i de flyttande folkskolorna, der denna dag användes till roteförhör. I städerna samt i 15 skoldistrikt på landet har man dock sex arbetsdagar i veckan.

De dagliga lästimmarne äro i alla folkskolor med fem arbetsdagar i veckan 6. utom under den mörkare årstiden, då någon minskning häri måste göras; i de öfriga läses 5 timmar om dagen alla dagarne eller ock 6 timmar de fyra läsdagarne och 3 timmar de två. Blott i två folkskolor läses 32 timmar i veckan. I alla småskolor är nu på grund af kongl. cirkuläret den 11 oktober 1878 antalet af dagens lästimmar inskränkt till 5, hvilken inskränkning dock på flere ställen varit svår att genomföra, emedan man ansett sig derigenom icke erhålla tillräcklig valuta för de på småskolan nedlagda kostnader. Man vill också, att folkskolans och småskolans barn skola hafva sällskap under vägen till och från skolan. Blott i 2 småskolor läses 4 timmar om dagen, hvilket i en småskola med duglig lärarinna, som förstår att taga barnens uppmärksamhet strängt i anspråk, är fullt tillräckligt. I ofvannämnde lästimmar har tiden för undervisning i gymnastik och trädgårdsskötsel äfvensom för bönestunden i allmänhet icke ingått.

III. Undervisningens allmänna ordnande. Lärokurser.

Undervisningsättet och de olika ämnenas ställning.

Af de inom inspektionsområdet befintliga 215 folkskolor äro 158, som hafva småskola såsom underlag. De öfriga sakna ännu sådant underlag. I 57 folkskoledistrikt, der småskola icke finnes,

har man ordnat undervisningen så, att barnen blifvit fördelade på två oliktidiga afdelningar, en folkskoleafdelning och en småskoleafdelning, och har småskoleafdelningen sönderfallit i 3 årsklasser, folkskoleafdelningen vanligast också i 3, men i några skolor i 4 årsklasser. De inom inspektionsområdet flyttande 16 folkskolorna hafva alla småskolor såsom underlag, dessa likaledes flyttande. Afdelningsläsning förekommer icke i dem (utom i Mulseryd, Angerdshestra och Bottnaryd på en station), utan undervisas alla barnen på samma station med nyssnämnda undantag samtidigt, folkskolan med 3-årig kurs och småskolan äfvenledes med 3-årig, någon gång 2-årig. I alla fasta folkskolor på landet (utom Tärby—Varnums) med småskola såsom understöd hafva barnen varit fördelade på 2:ne afdelningar med undervisning på olika tider, hvardera afdelningen sönderfallande i två årsklasser. I fast småskola hafva barnen i allmänhet samtidigt undervisats, fördelade i två årsklasser. Der de inskrifna barnens antal öfverskridit 30 å 35, har dock äfven småskolan arbetat med oliktidiga afdelningar.

Förnämsta orsaken till den oliktidiga afdelningsläsningen torde väl vara ett stort barnantal i skolan. Der detta i folkskola öfverskrider 50 å 60, i småskola 30 å 35, kunna knappt alla samtidigt undervisas af en lärare eller lärarinna. Men afdelningsläsningen har äfven sin grund i svårigheten för läraren att samtidigt undervisa fyra årsklasser, och mest torde man hafva tagit sin tillflykt härtill för att åstadkomma en jemnare och ordentligare skolgång. Erfarenheten har inom mitt inspektionsdistrikt visat, att, om de mera vuxne till folkskolan hörande barnen hvarje dag skolat besöka skolan, detta framkallat talrika skolförsummelser, som sönderslitit all plan för undervisningen. Den åsigten är också tämligen allmänt gängse såväl bland folket som skolråden, att hvardagsläsningen, som hindrar barnen att under uppväxtåren deltaga i hemmets bestyr och arbeten, gör dem, när de blifvit äldre, mindre dugliga till kraftigt kroppsarbete och ofta äfven mindre hågade därför. Härtill kommer äfven svårigheten för fattiga föräldrar att dag efter dag förse sina barn med nödig skolkost och med det ombyte af kläder, som regnig väderlek och svårt väglag påkalla. Ehuru den utgifna normalplanen icke synes fullt gilla denna skolanordning, har jag dock af nyss antydda skäl icke ansett mig böra verka för en förändring derhän, att hvardagsläsning skulle införas i de fasta folkskolorna.

Den löslighet och oreda, som i afseende på skolans inre verksamhet förut förefunnits, har, sedan normalplanen utkommit, öfver

allt fått vika för större bestämdhet och fasthet. Jemlikt föreskriften i kongl. cirkuläret den 11 oktober 1878 har för hvarje skola inom inspektionsdistriktet under åren 1879 och 1880 bestämd läroplan blifvit uppgjord och med ledning af normalplanen lärokurs för hvarje skola skriftligen affattad, angifvande kursen i de olika ämnena för hvarje särskild årsklass. Om skolråd och lärare förut mer eller mindre klart tänkt sig det mål, till hvilket skolan borde sträfvä, så har genom läroplanens uppgörande och lärokursens utarbetande, icke blott målet framträdtt klarare och bestämdare, utan äfven vägen för hinnandet af detta mål; och om ännu här och der brister förefinnas i tillämpningen af lärokursen, har man dock all anledning att hoppas, att skolan i afseende på sin inre organisation snart nog skall vinna en hitills på de flesta ställen saknad fasthet, utan hvilken äfven den bästa lärare är ur stånd att bibringa själsodlande undervisning.

Om förhållandet mellan folkskolan och småskolan förut icke var allestädes fullt tillfredsställande ordnad, har dock utarbetandet och antagandet af en för hvarje skola lämpad läroplan ställt de olika skolorna i ett samstämmigt förhållande till hvarandra, så att hvarje skolas verksamhet blifvit utstakad, kursen för folkskolan vidtager, der småskolans slutar o. s. v. Att i ett eller annat ämne skjuta öfver målet bör nu mera i småskolan icke förekomma. Småskolorna kunna sålunda i allmänhet säs motsva sitt ändamål såsom förberedande undervisningsanstalter för folkskolan, om ock mer eller mindre fullkomligt, allt efter lärarnes olika förmåga. Ett bestämdt undantag måste dock göras med 11 småskolor, om hvilka det gäller, att deras anordning motverkar deras verksamhet. Dessa skolor flytta nästan dagligen ur hus i hus, och barnen infinna sig i dem och försvinna derifrån, alltefter som vandrigen fortgår mellan stugorna, i hvilka husets folk ofta samtidigt förrätta sina sysslor. Att behörig planmessig undervisning här icke kan äfven med de bästa lärarekrafter meddelas, är uppenbart. Detta oskick förekommer i 4 småskolor inom Bredareds, i 5 inom Sandhults och i 2 inom Norunga skoldistrikt. Då det väl knappast kan vara statens afsigt att med anslag uppmuntra dylika skolor, har jag meddelat vederbörande skolråd att, om icke *en* bestämd någorlunda tjenlig lokal åt dessa skolor anskaffas inom hvarje läsrote, i hvilken undervisningen kan ostörd fortgå, jag icke vidare kommer att medverka dertill, att lönetillskott af allmänna medel till dessa skolor utbetalas.

Beträffande den *ordning*, i hvilken läroämnena inträda vid un-

dervisningen, ställer man sig i allmänhet de i normalplanen gifna anvisningarne till efterrättelse i såväl folk- som småskola. I ungefär hälften af småskolorna har man dock ännu icke kommit sig för med införandet af teckning, och i rätt många förekomma icke åskådningsöfningar. Orsaken härtill är ofta brist på materiel, någon gång ock ovana eller oförmåga hos lärarinnan att rätt leda dessa öfningar.

Hvad undervisningssättet i *allmänhet* angår, hänvisar jag till hvad jag i min förra berättelse derom anförde. Något väsendtligt nytt finner jag icke att dertill nu lägga. Beträffande det metodiska förfarandet vid undervisningen i de särskilda ämnena kan sägas, att man öfver allt söker att följa de anvisningar, som normalplanen lemnar. I denna sak torde jag således icke böra vara vidlyftig, hänvisande för öfrigt i detta afseende till hvad i min förra berättelse blifvit sagdt. Följande må dock här tilläggas.

I såväl folk- som småskolor hålles hvarje dag morgonandakt, vanligen förrättad före första lärotimmen, med bön, sång och bibelläsning. I småskolor, der barnen ännu ega ringa läsefärdighet, läser lärarinnan, i andra skolor ett af barnen det föresatta stycket i biblen (N. testamentet eller Davids psalmer). Dagsarbetet afslutas ock med bön och sång.

I *biblisk historia* har förut nästan allmänt användts Åkerbloms lärobok. Denna har nu i mer än hälften af skolorna utbytt mot Lindströms eller Steinmetz'. Härpå har äfven undervisningen vunnit, då dessa läroböcker framställa innehållet under vissa öfversigter. Detta är viktigt, emedan det förhjelper barnen att öfverblicka innehållet, som annars för dem så lätt blir en massa, som de hafva svårt att sammanhålla. Vid redogörandet för hemlexorna utfrågas först berättelsen, derefter affordras barnen ett fritt återgifvande deraf medelst berättande framställning. Det bokstafliga, tanklösa återgifvandet af ett innehåll, som ej blifvit genomträngdt, nöjer man sig numera i allmänhet icke med.

Hvad undervisningen i *katekes* angår, kan jag med tillfredsställelse vitsorda, att lärarne i allmänhet, hvar och en i sin mån, ehuru naturligtvis med olika framgång, söka att såväl meddela kunskap som ock utveckla förståndet samt att göra denna undervisning lefvande och fruktbärande. Det tanklösa upprabblandet af katekesstyckena hör nu nästan allestädes till en förgången tid. Lexan förberedes, nödiga förklaringar gifvas; lilla katekesen ställes i närmaste sammanhang med utvecklingen; lärosatserna belysas med bibliska berättelser o. s. v. Det myckna talet för några år tillbaka i tidningar och vid riksdagen derom, att en »tank-

lös och alltför långt drifven utanläsning af katekesen skulle i våra skolor allmänt förekomma, måtte hafva kommit från ett håll, der man icke kände, huru härmed verkligen förhölle sig. Detta rop om tanklös och öfverdrifven utanläsning är annars för mig oförklarligt. Blott i 4 af inspektionsdistriktets 215 folkskolor har jag haft anledning anmärka detta fel. Oftare har jag funnit en motsatt ytterlighet göra sig gällande, i synnerhet sedan detta rop började höjas, hvilken går ut derpå, att alltför liten minnesläsning åstadkommes, hvarvid undervisningen i stället inskränkes till ett torrt och ensidigt frågande, hvarpå barnen få gifva de svar, de kunna, ofta sväfvande, emellanåt till hälften riktiga och naturligtvis ej sällan helt och hållet oriktiga. Båda ytterligheterna äro skadliga; ingendera af dem griper in i barnens hjerta och lif; men den senare förekommer numera oftare än den förra, ehuru enligt min erfarenhet båda böra räknas till undantagen.

Svenska språket. Om detta ämne gäller hufvudsakligen, hvad jag i berättelsen för förra perioden anförde. Såsom allmänt omdöme vill jag dock nu anförä, att bland folkskolans hufvudämnen detta är det, hvaruti enligt mitt förmenande undervisningen företter de största bristerna, liksom jag tror mig med sanning kunna säga, att kristendomsundervisningen öfver hufvud taget skötes bäst. Onekligen är svenska språket ock det svåraste att i folkskolan på ett tillfredsställande sätt handhafva.

Den viktigaste sidan af språkundervisningen torde vara de öfningar, som afse innanläsningsfärdighetens utveckling och be-
fästande, och häri synes man verkligen hafva gått framåt. Barnen läsa nu mer enkelt och naturligt, och ett bemödande röjes märkbart att genom riktig betoning låta innehållet framträda. Det oaktadt äro ofta de frågor, hvarmed man söker leda barnen till uppfattning af innehållet, temligen otjenliga. De framkastas ej sällan likasom på måfå och utan sammanhang.

Af öfningar, som afse att lära barnen i skrift använda språket, förekomma i alla folkskolors 3:dje och 4:de klass rättskrifningsöfningar, blott i några få uppsatsöfningar. Framgången af dessa öfningar är naturligtvis mycket olika i olika skolor. I några har resultatet varit godt, men i flertalet har det varit ringa. Genomser man barnens rättskrifningsböcker, sedan de blifvit underkastade lärarens rättelse, qvarstå ändock i allmänhet många fel. Och hvad uppsatserna angår, finnes i allmänhet, äfven sedan de af läraren blifvit behandlade, rätt mycket att önska ej blott i afseende på en redig och foljdriktig framställning, utan äfven i afseende på rättstafningen. Härmed vill jag dock icke säga, att

lärarne skulle använda mindre flit och möda vid detta arbete; jag tror tvärtom, att de vid denna undervisning göra allt, hvad de kunna. Orsaken dertill, att frukten icke blir den man önskar, torde vara, att mera omfattande insigter än dem seminariikursen kan bibringa, särskildt språkliga, erfordras för ett framgångsrikt handhafvande af undervisningen i detta svåra ämne.

Undervisningen i *räknekonsten* anser jag hafva under inspektionsperioden gått framåt. Den grundläggande undervisningen utgår från åskådning, man iakttagar den här mer än i någon annan undervisning nödvändiga planmessiga progressionen, och man börjar, synes mig, gifva detta ämne en mera praktisk riktning. Sedan en bestämd klassindelning med normalplanen blifvit i skolorna införd, och då klassens alla barn äfven i detta ämne måste följas åt, kan läraren bättre och grundligare genomgå den för klassen bestämda kursen, än han kunde, då klassen sönderföll i nästan lika många »lexlag», som barnen voro. Då ungefär hälften af den åt ämnet anslagna tiden användes till tysta öfningar, få barnen äfven tillfälle att på egen hand genomarbeta och inskärpa, hvad läraren förut med dem genomgått. Under senare delen af perioden har man i alla folkskolor börjat gripa sig an med metersystemet. Äfven i en och annan småskola har man samtalsvis och vid hufvudräkning med barnen börjat inöfva benämningarne och lära dem känna de enklaste ungefärliga jmförelserna med det gamla måttet.

I *geometri* synes mig undervisningen hafva under denna period gått tillbaka. Då enligt den förra berättelsen detta ämne var föremål för undervisning i mer än hälften af folkskolorna, förekommer geometrisk undervisning nu i knappt en fjerdedel af dem, och i dessa behandlas ämnet mera lamt. Orsaken härtill torde vara normalplanens ringaktning af detta ämne. En kurs har väl i densamma blifvit föreslagen, men »lärogång» och »metodiska anvisningar» har man icke ansett detta ämne förtjena. Då dessutom bland de 17 förslag till läsordningar för folkskola, som normalplanen innehåller, geometri ansetts böra upptagas blott på 9, afsedda för folkskolor, som äro organiserade på ett alldeles särskildt sätt, afvikande från det, som på landet är allmänt gängse, har detta gjort, att äfven skolråd och lärare ansett sig böra från sin läsordning utesluta detta ämne. I den omständigheten, att normalplanen ansett, att flickorna icke böra betungas med undervisning i geometri (utom i folkskolor med fyra årsklasser, som samtidigt undervisas af samma lärare eller lärarinna fem dagar i veckan), oaktadt en sådan utbrytning af dem från den

öfriga klassen måste medföra åtskilliga olägenheter, har man äfven velat spåra den tanken, att undervisningen i detta ämne icke utgör något synnerligen viktigt bildningsmedel.

Undervisningen i *teckning* har nu i rätt många skolor börjat bedrivas efter den Stuhlmannska metoden. Inom Elfsborgs län, der tillfälle varit lärarne beredt att sätta sig in i denna metod, samt i skolor för öfrigt, der undervisningen bestrides af yngre, med denna metod förtrogna lärare, har undervisningen häri gjort vackra framsteg.

Åskådningsöfningar förekomma nu i flertalet af skolorna. Dessa öfningar bedrivas öfver hufvud på det sätt, normalplanen anvisar, och synas, der de ligga i goda händer, vara synnerligen egnade att reda barnens föreställningar, utveckla deras förstånd och lifva deras håg. Brist på lämplig materiel har dock i många småskolor förefunnits och försvårat undervisningens planmessiga bedrivande.

Hvad angår undervisningen i *historia*, *geografi* och *naturlära* samt *sång*, *gymnastik* och *trädgårdskötsel* gäller för denna inspektionsperiod hufvudsakligen hvad i förra berättelsen rörande dessa ämnen blifvit anfördt. Deras ställning har under perioden icke väsentligen förändrats, liksom icke heller behandlingen i annan mån än som föranledts af normalplanen.

IV. Lärarne.

Under sista året af inspektionsperioden tjänstgjorde vid *folkskola* 194 ordinarie lärare och 15 ordinarie lärarinnor samt 12 examinerade vikarier, af hvilka 6 voro lärare och 6 lärarinnor, hvarjemte 3 oexaminerade lärarinnor voro i folkskola biträdande.

Vid *småskola* samt de två *mindre skolorna* upprätthölls undervisningen vid sista inspektionen af 15 lärare och 214 lärarinnor, hvilka med afseende på uppfostran för sitt kall genomgått

	lärare	lärarinnor
statens seminarium för bildande af folkskollärare	2	—
„ „ „ „ „ småskollärarinnor	—	41
Norénska d:o i Skara „ „ „	—	51
Rodhes d:o i Göteborg „ „ „	—	3
2 klasser vid ett statens folkskollärlärlinne-seminarium	—	1
någon lärokurs, af landsting anordnad	2	78
	Transport 4	174

	lärare	lärarin- nor
Transport	4	174
någon mera privat lärokurs.....	—	14
studentexamen.....	1	—
ingen lärokurs.....	10	26
Summa	15	214.

Hela antalet lärarekrafter, som vid slutet af 1881 voro i verksamhet, utgör således 453. Då undervisningsanstaltarnas antal utgör 437, öfverstiga lärarekrafternas antal undervisningsanstaltarnas med 16. Detta beror derpå, att vid Venersborgs, Borås, Falköpings, Trollhättans och Norra Fogelås folkskolor finnas 9 lärarekrafter mer än folkskolornas antal och vid småskolorna i de två förstnämnda städerna 7 lärarinnor mer än småskolornas antal.

Af de vid småskola anställda lärare eller lärarinnor, som icke genomgått ett statens seminarium eller i öfrigt varit behöriga att åtnjuta 300 kronor i lön, hafva 3 lärare och 47 lärarinnor inför mig vid offentligen kungjord inspektion och i vederbörande skoloråds närvaro undergått sådan pröfning, som omförmäles i kongl. kungörelsen den 11 januari 1878. En lärare och en lärarinna hafva vid sådan pröfning underkänts. Flere hafva väl önskat försöka sig i detta prof, men hafva afrådts derifrån, då de af mig ansetts icke ega de insigter, som för profvets genomgående vore erforderliga.

I afseende på sin undervisning förete skolornas lärare och lärarinnor, såsom helt naturligt är, en skiftande mångfald, beroende på olikhet i ålder, i medfödda anlag, i den bildning de erhållit samt i olika nit och intresse för kallet. Att de äldre lärarne, hvad insigter och undervisningsskicklighet angår, i allmänhet stå efter sina kamrater, som under de sista 10 å 15 åren utexaminerats, torde icke kunna bestridas. I synnerhet framträder denna åtskilnad i afseende på det metodiska förfaringssättet. Så hafva de äldre ofta benägenhet att undandraga sig den omedelbara undervisningen, att gifva och förhöra lexor, med eller utan förklaring. Ofta låta de ock barnen svara i hög huru som helst, hvaraf bland annat den olägenheten uppstår, att svaren blifva orediga och otydliga, att de lifigare och kunnigare barnen svara alltid, de trögare och okunnigare aldrig, på sin höjd då och då instämmande i de andras svar. Detta fel, som äfven vidlåder en del yngre lärare, synes tilltaga med åren. Nyss utgången från seminariet, tager man sig noga i akt därför; efter några års tjenstgöring har man kommit in på denna oriktiga väg

och slutligen har man hunnit så långt, att det tyckes kosta mycken ansträngning att återvända. Erkännas måste dock, att många äldre lärare följt med sin tid och gjort sig till godo senare tiders erfarenheter. Derföre händer det ock, att dessa någon gång kunna förete en rikligare och bättre frukt af sitt arbete än mången yngre af sitt. I afseende på insigter och skicklighet att undervisa synas mig emellertid af de vid folkskola anstälde 194 ordinarie lärarne och 15 ordinarie lärarinnorna 22 lärare och 10 lärarinnor förtjena — för att använda de i seminariireglementet stadgade vitsord — att bedömas med betyget *med beröm godkänd*; 57 lärare och 5 lärarinnor med *icke utan beröm godkänd*; 95 lärare med *godkänd* och 20 med *försvarlig*. Af småskolornas 229 lärare och lärarinnor förtjena ur samma synpunkt 47 vitsordet *med beröm godkänd*, 62 *icke utan beröm godkänd*, 102 *godkänd* och 18 *försvarlig*.

Är det svårt att med anledning af inspektionsbesöken fullt riktigt bedöma insigter och undervisningsskicklighet, så är det icke mindre svårt att afgifva ett vitsord beträffande lärarnes vilja och förmåga att vårda barnens sedliga väsen. Mången lärare, liksom ofta äfven folket och skolråden, synas hafva den föreställningen, att lärarens uppgift är endast den att meddela undervisning. All rättfärdighet synes vara uppfylld, då man vårdat sig om undervisningen i skolan, icke besinnande, att hufvudsyftet med lärarens verksamhet just är uppfostran. Äfven vid ett inspektionsbesök kan dock inspektören på skolans hela hållning få ett vitnesbörd derom, att läraren utöfvat ett välsignelserikt uppfostrande inflytande på sina lärjungar, och till min glädje kan jag meddela, att jag på icke få ställen förnummit detta. Ett bemödande i denna riktning har jag mera allmänt förmärkt hos lärarinnorna än hos lärarne. Äfven yttre tukt och ordning har i deras skolor icke saknats. I afseende på lärarnes egen sedlighet har jag nästan utan undantag förnummit de bästa vitsord, och i afseende på nit i deras kall har sällan någon svårare anmärkning gjorts. Äro gåfvor och skicklighet hos en och annan mindre, så är i många fall troheten i arbetet så mycket större, liksom förhållandet äfven någon gång kan vara motsatt. Fördöljas bör icke, att de knappa ekonomiska villkor, hvari flere lärare befinna sig, emellanåt utöfva ett hämmande inflytande på nitet och troheten. Lönen förslår ofta icke, och man söker förskaffa sig biförtjenster. Man slår sig på jordbruk eller handel, man egnar sig åt kommunala bestyr, man förrättar bouppteckningar och håller auktioner, man går allmänheten tillhanda med uppsättande af rättegångshandlingar o. s. v. Tankar och sträf-

vanden afledas härigenom från skolan och kallet. Men sådan måste följden blifva af en så torftig aflöning som skollärarnes. Äfven andra omständigheter äro egnade att slappa nitet: oordentlig skolgång och deraf föranledd ringa frukt af arbetet, föräldrars ringaktning för skolan, brist på deltagande för skolan från folkets sida och på uppmuntran från skolrådets m. m.

Här torde äfven vara stället omnämna, att jag, i enlighet med den i instruktionen för folkskoleinspektörer meddelade föreskrift att hålla sammankomster med lärare och lärarinnor inom bestämda mindre delar af inspektionsområdet för att bereda dem tillfälle att genom läsprof och meddelanden rörande undervisningen vinna vidare utbildning, under tilländagångna inspektionsperiod hållit tio dylika sammankomster. Härvid har så tillgått, att 5 timmar af förmiddagen användts till 2 å 3 proflektioner, hvartill ämnen på förhand bestämts, och till kritik deröfver samt omkring 3 timmar af eftermiddagen till diskussion öfver förut framställda pedagogiska frågor. Den för mången långa vägen till stället för sammankomsten samt de för svagt aflönade lärare kostsamma resorna dit hafva gjort, att jag ryggat tillbaka för att, oftare än som skett, utfärda kallelse till dylika sammankomster. Sedan emellertid på min framställning Skaraborgs läns landsting för nu ingångna år frikostigt beviljat ett anslag af 750 kronor att utgå såsom understöd åt lärare och lärarinnor, som på inspektörens kallelse bevista dessa sammankomster, har skyldigheten att till dem infinna sig för lärarepersonalen underlättats och betänkligheten att för ofta kalla till dylika möten i ej ringa mån minskats.

V. Skolbarnen.

Enligt skolrådets pedagogiska uppgifter för år 1881 utgjorde antalet barn i skolåldern 33,647, för hvilka redogöres på följande sätt:

a) undervisade i folkundervisningsanstalter:

i fast folkskola.....	16,524,	
i flyttande folkskola.....	1,370,	
i mindre skola.....	107,	
i småskola	10,183,	28,184;
	Transport	28,184;

Transport 28,184;

b) undervisade i andra anstalter:

i allmänt läroverk m. m.	916,	
i enskild skola	792,	
i hemmet	2,676,	4,384;

c) ej undervisade i förenämnda anstalter..... 1,079;

tillsammans 33,647 barn.

Enligt anteckningar vid de senast verkställda inspektionerna, af hvilka flertalet egt rum utan föregående anmälan, voro 29,245 barn i skolorna inskrifna, af hvilka blott 11,738 voro vid inspektionen närvarande. Att icke antalet i skolorna inskrifna barn enligt skolrådets uppgifter fullt stämmer med det antal, som vid inspektionen antecknats såsom inskrifna, beror dels deraf, att det af skolråden uppgifna antalet i sig innesluter blott barn om 7—14 år, då deremot den i inspektionstabellen angifna summan i sig upptager barn, som kunna vara något öfver eller något under denna ålder, dels ock deraf, att icke alla skolor blifvit år 1881 inspekterade. Att de vid inspektionerna närvarande barnen blott utgjorde 11,738, då 29,245 voro i skolorna inskrifna, beror, oordentlig skolgång oberäknad, deraf, att de allra flesta folkskolorna och inemot hälften af småskolorna arbeta på afdelningar med oliktidig undervisning för hvarje, och att, hvad de flyttande skolorna angår, blott den stationens barn, der skolan för tillfället var i verksamhet, voro närvarande. Hvad emellertid de 11,738 barn angår, hvilka vid senast förrättad inspektion voro i skolan närvarande, hade undervisats

i biblisk historia	11,738	eller alla,
i katekes	10,678	» nära 91 proc.
i sv. språkets förberedande öfningar ...	11,670	» nästan alla,
i öfning att förstå och använda språket	6,513	» nära 56 proc.
i historia	5,027	» » 43 »
i geografi	6,254	» 53 proc.
i naturlära	5,210	» 45 »
i räkning	11,738	» alla
i skrifning	11,718	» nästan alla,
i geometri	4,207	» nära 36 proc.
i teckning	4,603	» » 39 »
i sång	11,137	» » 95 »
i gymnastik (och vapenöfning)	10,845	» 92 proc.
i trädgårdsskötsel och trädplantering...	3,357	» 28 »

Beträffande barnens *inlagning* i skolan iakttagas någorlunda

ordentligt därför gifna föreskrifter. I småskolorna förfar man dock härvid mindre ordentligt, hvartill förnämsta orsaken är att söka i de naturhinder, som den tidigare årstiden ofta har med sig, och hvilka för de mindre barnen mest äro menliga. Intagningen i skola sker nu mera i de flesta skoldistrikt endast en gång om året, vid början af vårterminen; vid höstterminens början vinner ingen inträde, utan för så vidt han med afseende på sina kunskaper kan inrangeras i en af skolans klasser. Detta förfarande torde också vara med gällande föreskrifter mest öfverensstämmande. Då ett barn inträder i skolåldern med början af ett kalenderår, bör det också i regeln då inträda i skola, och vid sådant förhållande bör läsåret räknas lika med kalenderåret eller från vårterminens början till höstterminens slut. Att räkna det samma från höstterminens början det ena året till vårterminens slut det derpå följande, såsom vid de allmänna läroverken sker och hittills äfven vid folkskolorna i allmänhet har skett, har bl. a. den stora svårigheten med sig, att de uppgifter, som lärare och skolråd jemlikt kongl. cirkuläret den 31 december 1875 skola för hvarje kalenderår afgifva, aldrig kunna blifva fullt tillförlitliga, enär vid deras författande hänsyn måste tagas till förhållanden, som egt rum under 2:ne läsår.

Hvad barnens *skolgång* beträffar, synes den under inspektionsperioden hafva blifvit något jemnare och bättre än förut, om jag undantager sista året af perioden. Detta år med sin hårda och kalla vinter, med sin oerhördt regniga sommar samt sin blåsiga och kalla höst skapade flere skolförsummelser än något af de fyra föregående åren. Skolgången är i allmänhet jemnare och bättre i småskolan än i folkskolan, emedan barnens biträde i hemmet icke påkallas i samma grad under de tidigare åren som vid en senare ålder. I städerna samt i 45 skoldistrikt på landet är skolgången jemn och god, i 75 distrikt är det icke synnerligen mycket att mot densamma anmärka, i de 60 öfriga distrikten är den oordentlig, i några af dem till och med så jemmerlig, att de försummade dagarne i antal öfverstiga de ordentligt utgjorda.

Gäller det om barnens skolgång, att densamma, om ock i ringa mån, blifvit jemnare och bättre än förut, så gäller det med visshet om barnens *kunskaper*, att de år för år blifvit grundligare och bättre. Icke i kunskapernas omfattning och mängd, utan i det mått af klarhet, hvarmed det meddelade blifvit uppfattadt, kan man onekligen märka en förbättring. Yngre och friskare lärarekrafter hafva inträdt i stället för gamla och utslitna, och

hvad viktigare är, skolornas inre verksamhet har med normalplanens tillämpning blifvit fastare och bestämdare än förut.

På grund af de vid inspektionerna inhemtade upplysningar och de i examenskatalogerna intagna vitsord om lärjungarnes *uppförande*, kan detsamma anses vara i allmänhet tillfredsställande. Högst sällan hafva klagomål deremot blifvit för mig anmälda. Om jag någon gång själf förmärkt en mindre god hållning i skolan samt brist på uppmärksamhet, har sådant haft sin orsak mer hos läraren än barnen. Några gröfre vanarter har jag icke förmärkt, och ingenstädes hafva sådana för mig anmälts.

VI. Skolförhören.

I enlighet med folkskolestadgans föreskrift hålles *examen* i alla skolor, inom åtskilliga skoldistrikt vid hvarje lästermins slut, men i flertalet blott vid läsårets slut, detta må nu sluta på sommaren eller hösten. Examina besökas ej blott af skolrådets ordförande och dess ledamöter, utan äfven temligen talrikt af barnens föräldrar och målsmän. Efter examens slut afkunnas numera ofta flyttning från klass till klass, hvilket har det goda med sig, att det väcker föräldrar och barn till tanke derpå, att flit och ordentlig skolgång föra barnen framåt, men att deremot vårdslöshet och skolförsummelser qvarhålla dem på samma punkt. Dessa tillfällen begagnas ock af mången skolrådsordförande att verka för folkskolans bästa och att intressera folket för skolan samt att undanröjda möjligen befintliga fördomar.

Flyttningsförhör från småskola till folkskola hållas nästan allestädes. Såväl läraren, som skall mottaga barnen, som lärarinnan, som skall lemna dem, pröfva vanligen någon dag före afslutningen i småskolan i samråd med hvarandra, hvilka barn som så fullständigt inhemtat småskolans lärokurs, att de kunna anses mogna för uppflyttning i folkskola, och efter förrättad examen tillkännagifves offentligt, huru pröfningen utfallit.

Bland inspektionsdistriktets 16 flyttande folkskolor finnas två, som flytta mellan 3 stationer, alla de öfriga blott mellan 2. De i kongl. folkskolestadgan anbefalda *roteförhör* hållas i 9 församlingar med dylika skolor. Fyra skolor flytta mellan de båda stationerna, 2 hvarje dag och 2 hvarje vecka, och i dem hafva dylika förhör icke förekommit. I tre församlingar med flyttande folkskolor hafva dessa förhör försummats. I de flyttande småskolorna hafva roteförhör i allmänhet icke förekommit.

Enligt skolrådets uppgifter för år 1881 voro 2,676 barn, som åtnjutit *undervisning i hemmet*. Huru detta antal kan vara så stort, vill jag förklara deraf, att icke på långt när alla barn ingå i skola vid början af det år, med hvilket de inträda i skolåldern, utan uppskjuta dermed, tills de ingå i det åttonde året. Hälften af förenämnda antal torde vara dylika barn. Men det återstår i alla händelser rätt många barn, som, såsom det heter, undervisas i hemmet, men om hvilka det säkerligen med större rätt borde heta, att de icke åtnjutit någon undervisning alls åtminstone för det år, uppgifterna afse. Förhör med dessa förekomma emellertid nästan aldrig, och om någon gång dylika förhör utlysas, infinner sig till dem blott ett ringa fåtal. Huruvida undervisningen i hemmet »i noggrannhet och omfattning någorlunda motsvarar den, som i skolan meddelas», derom kunna skolråden således högst sällan lemna någon upplysning.

Afgångspröfning med de barn, som genomgått folkskolans högsta klass eller anmält sig till utträde derur, förekommer på långt när icke inom alla skoldistrikt, åtminstone icke såsom ett särskildt förhör. Den sammanfaller oftast med den vanliga års-examen. Det är en stor brist, att icke särskild afgångspröfning öfver allt hålles. Der man vid en sådan noggrant förfar, har jag funnit skolgången vara vida ordentligare och bättre än inom de distrikt, der man i afseende på denna pröfning mera lösligt tillvägagått.

VII. Folkets förhållande till skolan

är i allmänhet icke hvad det borde vara. Visserligen träffar man här och der enskilda af allmogeklassen, som omfatta skolväsendet med nit, men i allmänhet synes allmogen till skolan intaga en ställning af varsam tillbakadragenhet. Derföre får man ock sällan se, att förslag till skolväsendets utveckling och förbättring utgå från allmogen. I den omständigheten för öfrigt, att barnens skolgång ännu är långt ifrån så ordentlig, som den borde vara, ligger äfven ett bevis, att skolans värde af folket icke fullt inses eller uppskattas. Ty när barnen försumma skolan, så kan man vara förvissad, att föräldrarne betrakta henne med ligkiltighet. Inom herremannaklassen har jag i allmänhet icke heller kunnat spåra några varmare sympatier för skolans sak. Vanligen är förhållandet sådant, att i skoldistrikt, inom hvilka större gods finnas och således äfven många underhafvande

till dessa, skolgången är ytterst ojemn. Detta bevisar visserligen svårigheten för den fattige att hålla sina barn till jemn skolgång; men det bevisar ock, att husbonden har ringa intresse för skolan, i synnerhet när han, långt ifrån att använda sitt inflytande för åstadkommande af en god skoluppfostran för sina underhåfvandes barn, tvärtom så mycket som möjligt tager deras ringa arbetskrafter sjelf i anspråk. Inom ett och annat pastorat har det dock funnits någon herreman, som visat ett verksamt intresse för folkundervisningens framgång. Särskildt må i detta afseende nämnas ryttmästaren Fock på Ruder, som låtit uppföra och skänkt skoldistriktet ett synnerligen prydligt och ändamålsenligt skolhus, samt godsegaren Lindberg på Dintestorp, som genom frikostiga gåfvor fortfarande visat sig vara en varm vän till folkskolan. Ännu torde åtskilliga år komma att förflyta, innan folkskolans nytta på landet allmänt inses, och innan flertalet bland kommunens personer omfatta henne med kärlek och medveten insigt om hennes fördelar.

VIII. Tillsynen öfver skolan.

Om denna tillsyn är nu icke annat att säga, än hvad både af mig och andra inspektörer blifvit i föregående berättelser sagdt. Nu som förr gäller, att skolrådets medlemmar i allmänhet fullgöra sitt åliggande med slapphet och liknöjdhet. Det har emellanåt till och med inträffat, att skolrådssammanträde icke kunnat hållas, emedan flertalet af ledamöterna uteblifvit. Orsaken till denna försummelse å skolrådsmedlemmarnes sida hafva de ofta sjelfva uppgifvit vara än brist på tid, än brist på förmåga att bedöma undervisningen, än farhåga för att läraren ej skall rätt väl upptaga deras besök, än en mängd andra i allmänhet icke talande skäl. Obestridligt är, att ordförandena utöfva den verkammaste tillsynen, och denna deras omsorg är så mycket mera lofvärd, som den ofta är förenad med obehag och besvärligheter. För min del har jag därför aldrig rätt kunnat förstå anledningen till det rop, som under senare tider allt mer och mer högljudt låtit höra sig, att pastor skulle upphöra med att vara skolans förste målsman. Om i ett fall bland tio skolan möjligen skulle vinna derpå, så är det alldeles visst, att hon i de nio skulle förlora. Jag är sjelf icke prest, och någon anledning kan således icke förefinnas att stämpla mitt omdöme såsom partiskt. Men jag kan icke vara blind därför, att, om också inom några skol-

distrikt man skulle kunna finna någon annan än presten villig och lämplig att åtaga sig ledningen af skolans mera yttre angelägenheter, det nästan allestädes skulle vara omöjligt att finna en annan person med de pedagogiska insigter, som äro nödiga för att rätt leda undervisningen och öfvervaka skolans inre lif och verksamhet.

IX. Skolreglementena och läsordningarna.

Reglemente för folkundervisningen finnes för hvarje skoldistrikt enligt vid inspektionerna meddelad uppgift, ehuru man icke alltid kunnat förete detsamma. En del af dessa reglementen hafva dock befunnits bristfälliga och föråldrade och således ej heller fullt öfverensstämmande med nu gällande lagstiftning för folkundervisningen. Skara konsistorium har derför med hänsyn såväl till flere under de sista åren utkomna författningar i detta ämne som ock till normalplanen funnit sig böra för folkundervisningen inom stiftet utarbета ett nytt normalreglemente, hvilket i cirkulärbref af den 19 januari 1881 meddelats skolråden. Man är med anledning häraf inom en mängd skoldistrikt sysselsatt med utarbetande af nya reglementen i öfverensstämmelse med nyssnämnda normalreglemente, hvadan utan tvifvel snart nog tidsenliga och tjenliga reglementen skola finnas för alla folkskole-distrikt.

Läsordningar hafva funnits i alla både folk- och småskolor, men de hafva icke alltid varit tjenliga, och ofta hafva de icke heller varit försedda med anteckning derom, att de af skolråden blifvit godkända och till efterrättelse fastställda. Inom de allra flesta småskolor, så ordnade, att lärarinnan samtidigt undervisar två årsklasser fem dagar i veckan, har läsordning i öfverensstämmelse med bil. 5 i normalplanen användts, men i folkskolorna har jag sällan sett en enda läsordning, som öfverensstämt med någon af de i normalplanen upptagna. I det stora flertalet af folkskolor inom mitt inspektionsdistrikt är också undervisningen så ordnad, att ingen af normalplanens läsordningar kunnat användas. Utom i städernas 12 folkskolor, de 16 flyttande folkskolorna samt 15 fasta folkskolor på landet är undervisningen inom alla de öfriga 172 så ordnad, att hvarannandagsläsning förekommer och att skolan är i verksamhet blott fem dagar i veckan. För skolor med ett dylikt arbetssätt har normalplanen ingen läsordning. Jag har derför antydtt lärare och skolråd önskvärdheten af att i dessa sistnämnda skolor utsträcka undervisningen till

sex dagar i veckan, då bl. a. den fördelen vunnes, att bil. 16 blefve användbar, men de hafva icke velat gå min önskan till mötes, och blott en önskan i detta afseende kan inspektören uttala, så länge icke lag stadgar sex dagars undervisning i veckan för skolor med undervisning på oliktidiga afdelningar. — Ej så sällan har jag märkt, att den i lärorummet anslagna läsordningen icke följes, äfven då hon varit fullt tjenlig och af skolrådet till efterrättelse fastställd.

X. Anteckningsböckerna.

De anteckningsböcker, som i skolorna föras, äro i folkskolorna matrikel, dagbok och examenskatalog, vanligen efter tryckta formulär, i småskolorna dagbok och examenskatalog, båda vanligen förda på lösa blad. Jag har allestädes, der skäl dertill förefunnits, påmint, att äfven småskolorna böra hafva i ordentliga band inbundna anteckningsböcker, så att bokföringen äfven i dessa skolor kan blifva någorlunda ordentlig; men nödvändigheten häraf har man ännu mångenstädes svårt att inse. Dagboken och examenskatalogen föras i allmänhet i folkskolorna ordentligt. Matriklarne åter hafva ofta befunnits ofullständiga, hvartill man i allmänhet uppgifvit anledningen vara, att förteckningar öfver de barn, som med årets början inträdt i skolåldern eller inflyttat från andra skoldistrikt, icke i behörig tid blifvit lemnade. Formulären för anteckningsböckerna förete en skiftande mångfald. Önskvärdt vore, om normalformulär uppgjordes och påbjödes till efterföljd. Friheten att här vid lag välja kan icke vara mycket värd.

Inventariiförteckning föres blott i en del af skolorna.

I de flesta skolor finnes en bok, i hvilken besök af skolrådets ledamöter skulle antecknas. Funnes deri icke ordförandens namn, skulle den ofta vara blank.

XI. Undervisningsmaterielen.

Att gifva en fullständig förteckning på all den undervisningsmateriel, som i skolorna begagnas, torde icke vara nödigt. Af den värderika materiel, som kongl. ecklesiastik-departementet skoloråden tillhandahållit, hafva de flesta skolor fyllt de närmaste behofven. I småskola förekommer vanligen: läsbok af Kastman, Rodhe eller Sandberg, svart trätafla, räkneram, bibliska taflor och Sandbergs bilderverk; i folkskola: n. testamenten, folkskolans

läsbok, jordglob, karta öfver globen, Palestinas, Skandinavien och Europas kartor, väggtäflor öfver djurriket och menniskokroppen, meterkarta, stereometrisk figur. Väggtäflor för undervisning i teckning, täflor öfver Sveriges regenter under lutherska tiden och räknekub äfvensom orgelharmonium finnas i rätt många folkskolor. Nödiga läroböcker hålla sig barnen sjelfva. För att emellertid mera åskådligt framställa, huru med undervisningsmaterielens beskaffenhet förhåller sig inom inspektionsområdet, må följande öfversigt lemnas öfver de i inspektionstabellerna deröfver antecknade vitsord.

Kontraktens namn.	Antal skolor, hvari materielens beskaffenhet förtjänar vitsordet		
	a	b	c
Vinköls kontrakt	—	29	2
Vilska d:o	3	42	1
Vartofta d:o	—	26	2
Kåkinda d:o	10	37	2
Billings d:o	4	36	5
Redvägs d:o	10	52	14
Ås d:o	7	47	10
ullings d:o	8	37	8
Delar af Väne d:o	6	33	4
Summa	48	339	48

XII. Skollokaler och skolmöblerna.

Nya skolhus med lokal för såväl *folk-* som *småskola* hafva under inspektionsperioden uppförts inom Segerstads, Vilske Klefva, Sköfde stads, Yllestads, Hudene, Hjo stads, Rångedala, Borås stads och Ods skoldistrikt (= 9); nya skolhus, afsedda endast för *folkskolans* behof, hafva uppförts inom Vånga, Sörby, Luttra, Vedums, Grolanda, Brismene, Hvarfs, Hvalstads, Kjelfveneds, Timmersdala, Lerdala, Fröjereds, Vellinge, Bottnaryds, Mulseryds (2), Hestra, Härja, Gustaf Adolfs, Brunn, Viå, Hössna, Åsaka (Tunhems past.) (2) Öra, Broddarps, Mjelldrunga, Möne—Vånga och Magra distrikt (= 29); nya, för *småskolan* afsedda, hus hafva uppförts inom Hångsdala, Karleby, Sköfde norra, Stenstorps, Hemsjö, Skarke-Lundby (2), Tunhems (2), Hjo landssockens (2), Borgstena, Norunga—Ljur—Norska Skogsbygds (2), Alingsås stads,

Åsarp-Smula, Kølaby—Solberga, Erska, Åsaka (Skånings härad), Norra Fogelås, Korsberga, Varnum—Tärby, Lagmansereds (2) och Kyrkefalla (5) skoldistrikt (= 29). De fem sistnämnda i Kyrkefalla skoldistrikt uppförda småskolehusen äro synnerligt prydliga och ändamålsenliga äfvensom folkskolehuset i Borås. Detta sistnämnda innehåller, utom bostadsrum för 4 lärarinnor och en vaktmästare, 12 lärosalar med afklädningsrum samt i källarvåningen slöjdrum för gossarne. Omkostnaderna för detta hus uppgå till 90,000 kronor. Utom förutnämnda skolhus äro flere nya sådana under byggnad. Oaktadt således en mängd nya skollokaler under denna inspektionsperiod kommit till stånd, äro dock icke alla af fullt tillfredsställande beskaffenhet med afseende på rymlighet, sundhet, luftvexling, inredning, fönstrens anbringande och ändamålsenlighet i öfrigt. Efter det kongl. cirkuläret af den 7 december 1877 utkommit, enligt hvilket inspektören skall lemnas tillfälle att yttra sig öfver ritningar till skolhus, har man i allmänhet, om också icke följt, dock tagit hänsyn till de af öfverintendents-embetet utarbetade normalritningarna. Tjenligare och ändamålsenligare skolhus än förut hafva derföre också under senare åren uppstått, särskildt de för folkskola afsedda. Hvad småskolorna angår, hafva väl, såsom nyss anförts, flere af dessa fått eget tak öfver hufvudet. Men det oaktadt äro många illa inhysta. Man har nemligen på många ställen ansett lämpligt att inrymma lokal för småskola i socknens fattighus. Detta är fallet i Gökhem, Åsaka (Vartofta härad), Dimbo, Sköfde södra, Kyrketorp (Stenstorps past.), Norra Fogelås, Varola, Vellinge, Grefbäck, Bjurbäck, Nykyrke, Åsarp och Stengårdshult. På endast ett ställe, i Dala, uppfostras folkskolans barn under samma tak som fattighjonen. Mina upprepade skriftliga och muntliga framställningar till Dala skolråd och församling om ändring i detta afseende hafva varit fåfånga, ehuru det gemensamma skol- och fattighuset befinner sig i ett synnerligen bristfälligt skick och församlingen är en bland de förmögnare inom stiftet. På flere ställen, såsom i Falköping, Börstig, Brevik, Mulseryd, Härja, Fristad, Källunga, Sköfde—Tumberg, Härene och Långared, har man inhyst småskolan i s. k. bönehus, hvilka väl lemna tillräckligt luft för barnen, men i öfrigt ingalunda äro tjenliga till skolrum. Oaktadt hvad sålunda här öfvan blifvit anmärkt, vill jag dock icke förneka, att större delen af de egna skollokalerna äro fullt brukbara, några till och med ganska utmärkta. För att emellertid gifva en öfversigt öfver deras beskaffenhet inom inspektions-

distriktet, vill jag sammanföra de i inspektionstabellerna tecknade vitsord på följande sätt.

Kontraktens namn.	Antal <i>egna</i> skollokaler, som förtjena vitsordet			Antal <i>förhyrda</i> skollokaler, som förtjena vitsordet		
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>
Inom Vinköls kontrakt	8	17	3	—	—	3
» Vilska »	10	24	4	—	—	8
» Vartofta »	5	20	2	—	—	1
» Billings »	7	22	4	1	1	10
» Kåkinda »	15	24	5	—	2	3
» Redvägs »	19	26	9	—	1	21
» Ås »	13	24	4	—	1	22
» Kullings »	11	24	4	—	1	14
» Väne »	7	17	6	1	—	9
Summa	95	198	41	2	6	91

Inredningen i de äldre skollokalerna är i allmänhet torftig, i de under de sista tio åren uppförda är den fullt tillfredsställande, i några till och med utmärkt. I ungefär hälften af skolhusen förekomma ännu mer eller mindre rangliga långbänkar, i andra hälften äro bänkarne tidsenliga och fullt lämpliga. I en stor del af de förhyrda småskolelokalerna och i alla de för småskola upplåtna bondstugorna inom Elfsborgs och Jönköpings län finnes ingen skolinredning. Kring ett stort bord midt på golfvet äro barnen der vanligen placerade, sittande på för tillfället utlagda bräder. För luftvexling i skolorna sörjer man nu något mer än förr, men lokalerna hållas i allmänhet icke så städade och snygga, som önskvärdt vore.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet.

Enligt det för år 1881 gjorda sammandrag af skolrådets uppgifter i ekonomiskt afseende hafva utgifterna för skolväsendet utgjort:

till lärares och lärarinnors aflöning	272,883,87,
» skollokaler och inventarier	73,939,34,
» undervisningsmateriel	6,168,98,
» öfriga behof	30,780,37,
» betäckande af skuld från 1880	21,567,36,
» skolkassornas behållning vid 1881 års slut	53,037,09.

Summa kr. 458,377,01.

Till bestridande af dessa utgifter har utgått:

af skoldistriktet	303,785,09,
» statsmedel: lönetillskott åt lärare vid folkskola...	89,179,14,
» » » » » lärarinnor vid små-	
skola.....	30,700,00,
» landsting och hushållningssällskap	2,650,60,
afkomst af donationer.....	6,712,45,
skuld m. m.	25,349,73.

Summa kr. 458,377,01.

Minskas förestående utgiftssumma med skolkassornas behållning vid 1881 års slut samt med deras skuld från nästföregående år, hafva utgifterna för skolväsendet för sista året af inspektionsperioden utgjort kr. 383,772,56. Fördelas denna summa på den till 219,806 personer uppgående folkmängden, belöper sig 1,74 krona på hvarje person. Fördelas summan åter på de barn, som åtnjutit undervisning i folk- eller småskola, utgör statens och kommunens kostnad för hvarje barn 13,62. Statens kostnad för hvarje i småskola undervisadt barn utgör 2,98, för hvarje i folkskola undervisadt 4,93.

Skara 1882.

A. J. Särnblad.

Berättelser om Folkskolorna inom Strengnäs stift

åren 1877—1881.

I.

Domprosteriets Öfver-Selö, Oppunda Östra och Vestra, Nyköpings
Vestra och Östra, Daga Södertörns, Södertelje. Vester- och
Öster-Rekarnes kontrakt samt Siklaö församling.

I början af inspektionsperioden hörde endast Södertörns kontrakt och Siklaö församling till mitt inspektionsdistrikt; men efter folkskoleinspektören Ernst Beckmans afgang vid 1878 års slut erhöll jag förordnande att vara inspektör äfven inom de öfriga, ofvan uppräknade kontrakten.

Inspektionsdistriktet, som den 31 December 1881 enligt skolrådets uppgifter om folkundervisningen Litt. B. hade en folkmängd af 188,529 personer, omfattar hela Södermanlands län, samt delar af Stockholms, Östergötlands och Vestmanlands län och består af 7 stads- och 121 landsförsamlingar. Följande församlingar äro, förenade till gemensamma skoldistrikt: Nyköpings vestra och östra stadsförsamlingar, Mariefreds och Kärnbo, Torshälla stads- och landsförsamlingar, Råby och Bårbo, Tuna och Bergshammar, Ludgo och Spelvik, Sätersta och Bogsta, Gåsinge och Dillnäs, Trosa landsförsamling och Vagnhärad, Nacka och Erstavik, Vallby och Hammarby. I följd häraf är skoldistriktens antal 117. Inom kort komma dock Tuna och Bergshammar, Trosa och Vagnhärad, Sätersta och Bogsta att utgöra särskilda skoldistrikt, när nödiga folkskolehus hunnit uppbyggas. Någon delning af de öfriga skoldistrikten har icke varit ifrågasatt och torde icke heller vara behöflig för skolväsendets utveckling.

I. Undervisningsanstalterna.

Fasta folkskolor:

a) med en lärare eller lärarinna	204
b) » flere » » »	19
	<hr/> 223

Mindre skolor:

a) fasta	44
b) flyttande	5
	<hr/> 49

Småskolor:

a) fasta	121
b) flyttande	19
	<hr/> 140

Enligt berättelserna för näst föregående inspektionsperiod funnos inom detta inspektionsområde

Folkskolor:

a) Fasta	188
b) Flyttande	13
	<hr/> 201

Mindre skolor:

a) fasta	41
b) flyttande	7
	<hr/> 48

Småskolor:

a) fasta	99
b) flyttande	31
	<hr/> 130

Således hafva under denna period 33 skolor tillkommit, nemligen 22 folkskolor, 1 mindre skola och 10 småskolor.

6 folkskolor (2 i Björkvik, 2 i Floda och 2 i Julita) hafva tillkommit genom 6 flyttande folkskolors förvandling till 12 fasta; 3 folkskolor (1 i Stigtomta och 2 i Grödinge) i stället för 3 småskolor; 2 folkskolor (1 i Gåsinge och 1 i Floda) i stället för 2 mindre; 2 folkskolor (1 i Ytter-Jerna och 1 i Bogsta) i anledning af skoldistriktens delning samt dessutom 9 nya folkskolor (2 i Helgona, 1 i Vårdinge, 1 i Bränkyrka, 1 i Lilla Malma, 1 i Frustuna, 1 i Dunker, 1 i Österåker och 1 i Siklaö).

1 mindre skola har tillkommit (i Botkyrka) genom en flyttande mindre skolas förändring till 2 fasta; 1 (i Stora Malm) genom en flyttande folkskolas förändring till en fast folkskola och en mindre skola 1 ny mindre skola har inrättats i Lerbo; men 2 mindre skolor (i Floda; och Gåsinge) hafva förändrats till folkskolor.

DOMPROSTERIETS, ÖFVER-SELÖ, M. FL. KONTRAKT.

18 nya småskolor hafva upprättats, nemligen 4 i Vestra Vingåker, 2 i Dunker, 2 i Lilla Malma, 2 i Stora Malm, 2 i Tunaberg, 1 i Hyltinge, 1 i Aspö, 1 i Fogdö, 1 i Mörkö, 1 i Taxinge och 1 i Helgesta (genom en flyttande småskolas förändring till 2 fasta); deremot hafva genom folkskolors upprättande 7 småskolor upphört, nemligen 2 i Grödinge, 1 i Julita, 1 i Stigtomta, 1 i Helgona, 1 i Floda och 1 i Björkvik samt 1 (i Huddinge) af annan anledning, hvarför tillökningen i småskolor utgör 10. Räknas småskoleafdelningarna i de skolor, som hafva flere lärare eller lärarinnor, såsom särskilda småskolor, så blifver småskolornas antal större än det ofvan uppgifna.

Vid en jemförelse mellan de båda sista 5-årsperioderna synes, att de flyttande skolornas antal är i ständigt aftagande. Af de 13 flyttande folkskolor, som vid slutet af 1876 funnos i inspektionsdistriktet, finnes nu mera ingen qvar, af 7 flyttande mindre skolor återstå 5 och af 31 flyttande småskolor endast 19 (en af dessa är i år förändrad till 2 fasta). Skulle de flyttande skolornas antal alltjemt så aftaga, kan man hysa den förhoppning att den tid icke är aflägsen, då alla skolor i Södermanland blifva fasta.

Föga glädjande synes det deremot vara, att de mindre skolornas antal icke i någon nämnvärd mån undergått minskning, men redan under innevarande och följande år komma utan tvifvel rätt många sådana skolor att utbytas mot folkskolor med examinerade lärarinnor. En dylik förändring är för närvarande ifrågasatt i Trosa och Vagnhärad, Vesterhaninge, Stenqvista, Årila, Gryt, Flen, Julita, Vesterlång och Vadsbro. I Lunda och Bålinge är den redan vidtagen. I Södertörns kontrakt, der sådana skolor i största antal förekomma, särdeles i Huddinge, Bränkyrka, Sorunda och Botkyrka, är en dylik förändring särdeles af behofvet påkallad och skulle kunna ega rum på flere ställen utan synnerlig kostnad för församlingarna, helst då skolhusen icke behöfva undergå någon ombyggnad.

Utom de ofvannämnda förändringarna af mindre skolor till folkskolor hafva följande nya skolor blifvit upprättade under innevarande år eller beslutade:

I Åker 1 folkskola, öppnad vid årets början.

» Stora Malm 1 folkskola vid Katrineholm.

• **Blacksta 1 småskola vid början af året.**

» Nikolai I » »

* Näsby 1 folkskola i stället för nuvarande flyttande småskolan.

» Gåsinge och Dillnäs 1 folkskola (beslutad).

» Tuna och Bergshammar 2 folkskolor (beslutade).

» Trosa och Vagnhärad 3 » » (i stället för mindre skolor).

I Svärta 3 folkskolor (en af dessa enskild).

- Husby Rekarne 1 folkskola.
- Kloster 1 folkskola för flickor samt 3 småskolor.
- Råby och Bårbo 1 småskola.
- Björkvik 1 småskola.

Dessutom behöfvas:

Nya folkskolor i Ludgo och Spelvik, Björnlunda, Wadsbro, Torpa, Tumbo, Bränkyrka.

Nya småskolor 2 å 3 i Grödinge, 2 i Floda, 1 i Siklaö, 1 i Stenqvista, 1 i Helgarö och 1 i Häråd.

Mindre skolor eller folkskolor 2 i Gillberga, 1 i Nikolai vid Oxelösund.

Vid Tunabergs folkskolor, der barnantalet är så stort, att en lärare omöjligt med framgång kan sköta undervisningen, erfordras 2 biträdande lärarinnor.

Fortsättningskolor, ordnade i öfverensstämmelse med Nådiga kungörelsen den 11 September 1877, inrättades 1878 i 5 skoldistrikt af 10, 1879 i 10 skoldistrikt 20 och 1881 i 12 skoldistrikt 20. Att ännu icke antalet blifvit större, torde bero dels derpå, att församlingarna icke vilja tillskjuta det erforderliga beloppet, dels derpå, att folkskolans ståndpunkt mångenstädes är sådan, att fortsättningskolan icke gerna der kan ifrågakomma, dels derpå, att en och annan lärare saknar förmåga att meddela en sådan undervisning, som motsvarar dessa skolors ändamål. Undervisningen i fortsättningskolorna har bestridits af folkskolelärare med undantag af en enda, i hvilken vice pastorn i församlingen varit lärare. I 3 fortsättningskolor har äfven handaslöjd ingått såsom undervisningsämne. En viss benägenhet att i dessa skolor äfven emottaga mera begåfvade barn, som ännu tillhörde den egentliga folkskolan, samt barn, som tillhörde årets konfirmander, hvilka afgått från folkskolan med blott minimikunskaper, visade sig visserligen i början på ett och annat ställe, men nu mera iakttages allmänt, hvad i detta afseende är stadgadt, ehuru icke alla lärare hafva samma uppfattning i afseende på inträdesfordringarne. Ännu återstår mycket, innan fortsättningskolan blifver, hvad den är ämnad att vara, och undervisningen derstädes blifver fullt tillfredsställande; men i samma mån folkskoleundervisningen förbättras, närmar man sig detta mål.

Utom dessa fortsättningskolor har man beredt andra tillfällen till fortsatt undervisning för de barn, som antingen afgått från skolan eller varit förhindrade från dess jemna begagnande. Den förr vanliga anordningen af denna undervisning, då man lät barnen antingen ensamma eller tillsamman med en eller flere af folkskolans klasser blott en dag

i veckan besöka skolan, har nu nästan alldeles upphört och förekommer endast vid omkring 10 folkskolor och mindre skolor. I 25 skoldistrikt meddelas ingen fortsatt undervisning förnämligast af den anledning, att småskolor såsom underlag för folkskolorna derstädes saknas, och att barnen gå i folkskolan, tills konfirmationsundervisningen begynner. På de öfriga ställena är en sammanhängande tid af 4 till högst 8 (vanligast 6) veckor anslagen till den fortsatta undervisningen. Denna tid är stundom förlagd till början, stundom till slutet af året, stundom lika fördelad på vårterminens början och höstterminens slut, sällan faller den utom de 8 månader, som folkskolan måste vara i verksamhet. Der antalet af barn, som afgått från folkskolan, är mycket ringa i förhållande till barnantalet inom folkskolan, undervisas vanligen folkskolans högsta årsklass eller högsta afdelning tillsammans med de s. k. repetitörerna. I allmänhet söker man anordna den fortsatta undervisningen efter normalplanens anvisningar, men det svåraste hindret för en god anordning ligger deri, att flerstädes sådana barn, hvilkas undervisning under de tidigare åren blifvit försummad, hänvisas till fortsättningseskolan i stället för folkskolan, der de rätteligen borde undervisas.

Till fortsättningseskolorna kunna ock räknas *aftonskolor*. Sådana skolor finnas både för gossar och flickor i Eskilstuna. För ingen af dem har under sist förflutna period statsbidrag blifvit sökt, men med innevarande års början hafva tre skolor blifvit så ordnade, att skolrådet kunnat anmäla dem till erhållande af det för fortsättningseskolor afsedda understödet af allmänna medel.

Söndagsskola har varit inrättad för de vid Hargs bomullsspinneri anställda barnen. Dessa, som antagits utan något afseende på inhemtade skolkunskaper, hafva i allmänhet varit i hög grad okunniga. Den undervisning, de åtnjutit, har varit inskränkt till innanläsning, kristendom, skrifning och räkning. Andra s. k. söndagsskolor hållas både i städerna och på landet, men de flesta af dessa äsyfta mindre att bibringa barnen någon verklig kristendomskunskap, än att vinna dem för någon viss sekt. De lärare och lärarinnor, som förestå sådana skolor, äro i allmänhet mycket okunniga och behöfde sjelfva ganska väl besöka någon skola.

En högre folkskola i Malmköping har varit i verksamhet sedan år 1875 och är afsedd för gossar såväl från köpingen som från kringliggande församlingar. Lärjungeantalet, som under det första läsåret var 11, har under sista året uppgått till 28, hvilkas meddelålder var 14 år. Lärjungarne äro indelade i två afdelningar och besöka skolan 2 år, några 3 år. För att lemna lärjungarne tillfälle att biträda med arbete uti hemmen är undervisningen förlagd till vintertiden och

fortgår från början af Oktober till början af Maj med korta julferier. Höstterminen är beräknad till 10, vårterminen till 14 veckor. Den dagliga lästiden är 5 timmar, men eftermiddagarna användas dessutom till undervisning i slöjd. Af de från denna skola utgångna lärjungar hafva 26 egnat sig åt landtmannayrket, 17 åt andra näringar och 18 öfvergått till annat läroverk.

En folkhögskola för manliga lärjungar finnes vid Bie i Floda församling; men allmogens intresse för densamma motsvarar icke de ansträngningar och kostnader, som göras för dess vidmakthållande, samt det nit och den skicklighet, hvarmed undervisningen bedrifves. Åtminstone synes det vid denna liksom vid några andra dylika skolor möta stor svårighet att få ett tillräckligt lärjungeantal.

Slöjdskolor för gossar funnos redan under föregående inspektionsperiod. De förnämsta af dessa äro:

slöjdskolan vid Prins Carls inrättning å Gålön, hvilken slöjdskola hunnit en stor utveckling och länge tjänat såsom mönster för dylika skolor;

den Vinklerska slöjdskolan i Turinge, grundad på enskild donation, synnerligt väl ordnad;

Clastorps slöjdskola i Östra Vingåker, upprättad af Öfver-Hofjägmästaren Grefve C. Lewenhaupt och understödd af länets hushållningssällskap. Denna skola, hvari gossar från folkskolan blifvit undervisade, har i icke ringa mån bidragit att inom länet väcka uppmärksamheten på slöjdundervisningens vigt och betydelse;

slöjdskolan för gossarne i Malmköpings högre folkskola. Denna skola, som underhållits genom anslag af hushållningssällskap och landsting, har bibringat lärjungarne ganska stor skicklighet i snickeri och svarfning, hvartill äfven den omständigheten bidragit, att lärjungarne varit något äldre;

Bränkyrka slöjdskola, hvilken uppstått genom några få personers varma intresse och frikostiga bidrag.

Sedan understöd af allmänna medel anslagits för de skoldistrikt, som anordnat undervisningen i slöjd för gossar enligt föreskriften i Nåd. Kung. den 11 Sept. 1877, kommo 1878 4 slöjdskolor deraf i åtnjutande, nemligen slöjdskolorna i Botkyrka, Bränkyrka, Strengnäs landsförsamling och Aspö. 1879 tillkommo 6 nya slöjdskolor. 1880 uppgick antalet af de skolor, som erhöilo statsbidrag, till 15 och 1881 till 16.

För flickor är slöjdundervisningen beredd vid 70 skolor. De förnämsta slöjdskolor af detta slag förekomma i städerna Nyköping, Södertelge, Strengnäs och Eskilstuna samt i Bränkyrka, Botkyrka, Salems och Turinge församlingar.

För ordnandet af slöjdundervisningen inom Södermanlands län tillättes sistlidet år af hushållningssällskapet och landstinget en slöjd-nämnd, som har till uppgift att leda och öfvervaka hushållningens befrämjande. Denna nämnd biträdades af slöjdombud, utsedda inom hvarje kommun. Att hushållningssällskapet och landstinget på detta sätt öfverlemnade slöjdens befrämjande åt en särskild nämnd, har bidragit till att i hög grad hos landskommunerna väcka intresse för slöjdundervisningens införande i folkskolorna. Denna slöjdnämnd, som med innevarande år började sin verksamhet, har anslagit medel åt 21 goss-slöjdskolor och 19 syskolor till ett belopp af 2,025 kronor. Derjemte har utrustningshjälp beviljats 4 nya goss-slöjdskolor med 75 kronor vardera. Slöjdnämnden har inköpt arbetsmodeller och mönsterritningar, hvilka finnas uppställda i Flen och kunna af skolornas slöjdombud requireras till låns. Under innevarande sommar kommer en slöjdlärorekurs, hvartill anmält sig några och tjugo, mest folkskolelärare, att anordnas i Nyköping under Ingeniören A. F. Ramströms ledning. Deltagarne i denna kurs erhålla vardera ett stipendium af 30 kronor.

Till väckande af ett allmännare intresse för en förbättrad och mera spridd *skogskultur* beviljade Södermanlands läns hushållningssällskap sistlidet år ett betydligt anslag. Detta anslag har hufvudsakligen användts för att bereda de äldre folkskolebarnen äfvensom de folkskolelärare, som det önskat, tillfälle till kostnadsfri undervisning i skogskultur. För detta ändamål har en i skogskultur sakkunnig person varit utsänd och besökt många folkskolor, hvilkas barn han meddelat behöfelig undervisning och ledning vid arbetenas utförande. Med synnerligt intresse hafva barnen begagnat denna undervisning och deltagit i arbetet. Skogsfrö till sådd såväl i plantskolor som å afverkade, kala skogs- och hagmarker eller gärdesbackar har lemnats kostnadsfritt, äfvensom ett-åriga plantor för att dels utsättas å nämnda marker, dels ock i uppbrutna plantskolor om-skalas. Äfven för innevarande år har till samma ändamål anslagits 2,000 kronor.

Hvad angår *sockenbibliotek*, hvilka äfven kunna hänföras till bildningsanstalterna, så har under de sista åren nitet för desamma mångestades betydligt svalnat, och tillökningen i bokantalet har varit ringa. I 20 församlingar saknas alldeles bibliotek, i 50 församlingar äro de mycket obetydliga och föga begagnade, på några få ställen stå de under kommunalstyrelsens vård. I städerna Eskilstuna, Nyköping och Strengnäs finnas inga andra bibliotek än arbetareföreningarnes och elementarläroverkens. De rikhaltigaste och bästa sockenbiblioteken finnas i Södertelge, Torshälla, Mariefred, Malmköping (gemensamt för Dunkers

och Lilla Malma socknar), Vestra Vingåker, Julita, Vesterhaninge, Ripsa, Öfver Selö, Fogdö, Runtuna, Björkvik, Jäder, Stigtomta och Nykyrka, Husby Oppunda, Halla, Blacketa och Östra Vingåker. Att sockenbiblioteken så föga anlitas, beror icke blott derpå, att läsningen af tidningar och tidskrifter borttager tiden och lusten för en bättre och sundare läsning, utan kanske i ännu högre grad derpå, att nya böcker antingen sällan anskaffas eller ock att de, som anskaffas, icke äro fullt lämpliga. För att åvågbringa en både nödvändig och god förändring i afseende på denna för ungdomens och folkets bildning synnerligen viktiga sak, bör man göra början redan med barnen i folkskolan på det sätt, att såsom en uppmuntran för litiga barn boklån ur biblioteket tillåtas, hvarigenom en god läsning skulle kunna bana sig väg äfven till hemmen och hägen för sådan läsning upplifvas, för hvilket ändamål det icke vore ur vägen att i åtskilliga vidsträckt församlingar fördela sockenbiblioteken på de särskilda folkskolorna, såsom man har gjort i Vestra Vingåker. Vidare måste en mängd smärre och lättlästa arbeten anskaffas, hvarvid det vore särdeles önskvärdt, att de anvisningar på böcker, tjenliga för sockenbibliotek, som utgifvits, mera än nu är förhållandet, toges till ledning för bokköpen i stället för de af några bokförläggare kringstända förteckningar på prisbilliga böcker, af hvilka ganska många hafva föga mera värde, än såsom makulatur. Genom att inköpa dylika boksamlingar är det lätt nog att snart anskaffa ett stort, men ingalunda ett godt bibliotek.

Tvenne läroanstalter för bildande af småskolelärarinnor hafva på bekostnad af Stockholms och Södermanlands läns landsting varit anordnade.

Den förstnämnda, som varit afsedd för Södertörn, har årligen varit i verksamhet under en tid af 8 till 10 veckor och under de sista åren mottagit till utbildning endast sådana elever, hvilka redan förut haft anställning såsom lärare och lärarinnor vid småskolor. Undervisningen i detta seminarium har handhåfts af folkskolelärarinnan och folkskoleläraren vid Tumba bruksskola. Årliga kostnaden för denna läroanstalt har uppgått till 550 kronor, deri inbegripna stipendier åt eleverna. Elevantalet har i medeltal utgjort omkring 20.

Det sistnämnda seminariet, som först upprättades i Södertelje, men sistlidet år förlades inom länet i Malmköping, kom i dess nuvarande skick till stånd med anledning af de i Kongl. Kung. den 11 Januari 1878 stadgade fordringarne på lärare och lärarinnor vid småskolor för erhållande af ytterligare lönetillskott. Lärkursen är bestämd till 8 månader. För redan anställda småskolelärare och lärarinnor är tillfälle beredt att erhålla undervisning och praktisk utbildning derstädes i början af året från den 15 Januari till den 1 April, hvarefter läro-

lärsen fortsattes ensamt med de öfriga eleverna. Elevantalet har i medeltal varit 30. Undervisningen, som i början leddes af en lärarinna, har under sista året, sedan seminariet förflyttades till Malmköping, meddelats dels af en lärarinna, dels af läraren vid högre folkskolan i Malmköping. Landstinget har till detta seminarium anslagit 2,400 kronor, hvaraf äfven stipendier utdelas åt eleverna.

Äfven om folkskolelärarnes utbildning hafva landstingen visat omsorg, i det att Stockholms läns landsting anslagit 150 kronor till 2 stipendier åt ordinarie folkskolelärare och lärarinnor inom Södertörn för att sätta dem i tillfälle att under 4 å 6 veckor anskultera vid något af statens seminarier, och Södermanlands läns landsting likaledes under sista året anslagit samma belopp åt tvenne lärare för samma ändamål.

Slutligen må nämnas, att för folkskoleväsendets främjande båda landstingen anslagit medel till understöd åt lärare och lärarinnor, som bevästat kretsmöten. Det förra landstinget har för kretsmöten i Södertörn anslagit 200 kronor, det senare har till kretsmöten anslagit 250 kronor.

II. Skolreglementena.

Många reglementen äro föråldrade och öfverensstämma icke med de författningar, som under de senare åren utkommit, hvarför de icke heller följas och tillämpas, ja på ett och annat ställe äro de för folkskoleläraren obekanta, och jag har icke kommit i tillfälle att se dem, ehuru jag har anledning tro, att intet skoldistrikt är helt och hållet i saknad af reglemente. Emellertid hafva under sista inspektionsperioden icke så få reglementen blifvit omarbetade och af Domkapitlet stadfästade. Den svårigheten har i några skoldistrikt inträffat vid omarbetningen, att enskilda personer, hvilka icke haft tillräcklig erfarenhet och insigt i skolväsendet, såsom ledamöter i skolrådet och på grund af sin myndighet i allmänhet härvid velat göra sitt inflytande allt för mycket gällande med förbiseende af de bättre åsigter, skolrådets ordförande förfäktat. För folkskoleinspektörens uttalade mening hafva de dock, om än icke gerna, gifvit vika. Att nya reglementen ännu icke mera allmänt kommit till stånd, beror hufvudsakligen på den omständigheten, att man gerna velat någon tid pröfva de förändringar, som genom normalplanens tillämpning och de nyare författningarne rörande folkskoleväsendet redan blifvit vidtagna, innan församlingens skolväsende för en längre tid reglementerades. På några ställen ämnar man först inrätta nya skolor och ordna skolväsendet, såsom det bör vara, innan man

uppsätter nytt reglemente, Någon nämnvärd olägenhet af ett dylikt uppekof har jag icke kunnat finna, enär jag i skolans verksamhet icke märkt den minsta skilnad, om nytt reglemente funnits eller icke, blott läraren varit samvetsgrann och pligttrogen samt iakttagit, hvad i senare författningar är föreskrifvet. För ordningens skull är det tvifvelsutan af stor vikt, att tidsenliga och lämpliga reglementen finnas; och för närvarande är man på flere ställen sysselsatt med uppgörandet af nya reglementen, och det torde icke dröja särdeles länge, innan alla skoldistrikt fått dem färdiga och vederbörligen stadfastade. Önskligt vore, om alla reglementen, såsom på några ställen skett, blefve tryckta och utdelade icke endast till skolrådets ledamöter, utan äfven till barnens föräldrar och målemän.

III. Skolbarnen.

Antalet i skolåldern varande barn under år 1881 utgjorde 28,764, nemligen 14,573 gossar och 14,191 flickor. Af dessa hade blifvit undervisade

i fast folkskola	15,937	
i mindre skola	1,954	
i småskola	5,341	
i allmänt läroverk	1,108	
i enskild skola	621	
i hemmet	2,059	27,020.

I undervisningen hade icke deltagit

efter aflagd examen	614	
till följd af sjukdom eller naturfel	182	
af annan anledning	538	1,334.
Om återstående barn saknas uppgifter		410.
		28,764.

Att de i hemmet undervisade barnen utgöra ett så stort antal som 2,059, beror dels deraf, att föräldrarna icke gerna sända barnen till skolan under det år, då de fylla 7 år utan låta dem vänta till följande året, dels deraf, att skolan är för långt aflägsen, dels deraf, att icke så få bemedlade föräldrar inom provinsen finnas, hvilkas barn aldrig begagna folkskolan. Men i alla händelser lära väl bland detta stora antal icke så få finnas, hvilkas undervisning i hemmet blifver alldeles försummad, isynnerhet som denna undervisning i allmänhet icke öfvervakas af skolrådet, såsom enligt skoletadgan rätteligen skulle ske. Dessa barn inkallas icke till förhör på ganska många ställen,

och äfven der sådana förhör pålysas, infinna sig icke alltid barnen, detta förhållande föranleder icke några kraftigare åtgärder från skolrådets sida.

Enligt de vid inspektionstillfällena förda anteckningarne voro de inskrifna barnen 21,278 samt 2,610 s. k. repetitörer. Af dessa voro 14,564 antecknade såsom närvarande. Att skilnaden mellan inskrifna och närvarande barn varit så stor, beror väl i första hand på den ojemna skolgången, men äfven i icke ringa mån derpå, att i åtskilliga skolor endast en afdelning af barnen varit vid inspektionen närvarande. Af de 14,564 närvarande barnen hade följande antal åt-njutit undervisning i folk- och småskolans läro- och öfningsämnen:

I biblisk historia.....	14,020,
» katekes.....	13,291,
» svenska språkets förberedande öfningar	5,657,
» öfning att förstå och använda språket	8,907,
» svensk historia.....	6,332,
» geografi.....	8,389,
» naturlära.....	7,759,
» räkning.....	14,564,
» skrifning.....	14,564,
» geometri.....	3,892,
» teckning.....	5,614,
» sång.....	9,616,
» gymnastik.....	10,598,
» trädgårdsskötsel.....	2,918,

Endast i räkning och skrifning hafva alla barnen blifvit undervisade. I biblisk historia hafva äfven alla så till vida erhållit undervisning, att de, som icke upptagits såsom undervisade i detta ämne, åtminstone fått afhöra de öfrigas undervisning, ehuru de sällan fått frågor och därför icke heller kunde redogöra för någon enda berättelse.*

Skolgången torde i allmänhet vara stadd i förbättring. ehuru det går långsamt. I 40 skoldistrikt har skolgången varit ganeka god, i 18 någorlunda god, i 45 ojemn och i 14 mycket ojemn. Vid en jemförelse har skolgången visat sig vara vida bättre i städerna än på landet, bättre i småskolorna än i folkskolorna, bättre under de öfriga årtiderna än under hösten, då isynnerhet folkskolebarnen allt för mycket tagas i anspråk för hemarbete, såsom tröskning eller jordbruksarbete. Samt har skolgången varit i närheten af Stockholm i Södertörns, Södertelge och Daga kontrakt. Bäst har den varit i Öfver-Selö, Oppunda Östra, Oppunda Vestra och Vester-Rekarnes kontrakt.

Orsakerna till skolgångens ojemnhet äro många. De förnämsta torde vara: föräldrarnes fattigdom och liknöjdhet, lång skolväg, svår väderlek, lärares oförmåga att intressera barnen och lemna god undervisning. Bästa medlen till en förbättring af skolgången synas mig vara: undervisningens förläggande på lämpligaste tider, en ändamålsenlig anordning af afdelningsläsningen och den fortsatta undervisningen, noggrann tillsyn från skolrådets sida, god undervisning och behandling inom skolan, understöds utdelande åt fattiga skolbarn, uppmuntran och belöning för flitig skolgång m. m.

I afseende på barnens *uppförande* hafva sällan några klagomål af svårare beskaffenhet försports. Deras förhållande i hemmen är oftast för lärarne mindre bekant, emedan förbindelsen mellan hemmen och skolan tyvärr är ganska ringa. Förhållandet under undervisningen beror förnämligast på lärarnes personliga förmåga att upprätta god ordning och uppmärksamhet. På icke så få ställen blifva barnen under lofstunderna, särskildt under middagsrasterna, allt för mycket lemnade på egen hand, utan att läraren, såsom tillbörligt vore, drager omsorg för, att åtminstone någon äldre lärjunge får uppdrag att i någon mån öfvervaka ordningen. Att oskick och stoj dervid icke så sällan förekommer, är mindre underligt. Några gröfre förbrytelser hafva mig veterligen icke förekommit utom i ett par fall. I en skola anmälde af läraren, att en flicka icke sällan snattat ur kamraternas matkorgar. Då detta upptäckts, hade hon af läraren erhållit lindrig kroppsaga. Läraren, hvilken åtgärd ogillades af skolrådet med undantag af ordföranden, hade i följd häraf blifvit stämd inför domstol och der dömd till böter, hvilken dom slutligen af högsta domstolen fastställdes. På ett annat ställe hade ett barn stulit och därför blifvit lagfördt. Lyckligtvis höra sådana beklagliga tilldragelser till undantagsfall, som högst sällan förekommit.

Då jag under mina resor ofta sett barnen stadda på väg till och från skolan, har jag till min glädje funnit, huru de gått fram tyst och stilla, gossarne för sig och flickorna för sig, samt höfligt helsat på resande, som kommit i deras väg. Om skolan, såsom ej kan förnekas, redan utöfvat det välgörande inflytande på sina lärjungar, att råheten fått vika för ett mera städat yttre skick, så är det att önska och hoppas, att den äfven framgent skall allt mer fylla sin viktiga bestämmeelse att verka sedligt förädlade icke blott på deras yttre, utan äfven på deras inre människa.

Med hänsyn till barnens *kunskaper* och *själsutveckling* hafva utan tvifvel framstegen under de senare åren icke varit obetydliga. Denna glädjande företeelse har tydligen sin grund i det förbättrade undervisningsätt och de större insigter, de på senare tider från seminarierna

examinerade lärarne tilllegnat sig. De kunskaper, skolan bibringar barnen, meddelas med större klarhet och åskådlighet och göras derigenom i högre grad till barnens varaktiga egendom. Visserligen var under förra tider åtminstone i vissa läroämnena, omfånget af det i skolan inhemtade vida större, än nu är fallet; men minskningen i kunskapernas omfattning ersättes rikligen af den större klarhet i uppfattningen och den själsförmögenheternas utveckling, som härigenom vunnits. Nekas får dock icke, att en och annan lärare gör sig skyldig till den ensidigheten att så länge qvarhålla barnen vid en särskild del af ett läroämne, att åtskilligt af det, som af dem borde kunna medhinnas och inhemtas i skolan, blifver eftersatt och försummadt.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Något egentligt motstånd mot folkskolan och dess utveckling eller någon mera utpräglad motvilja mot visse af folkskolans läroämnena har jag icke kunnat förmärka. Att vissa församlingar äro något tröga att genomföra önskvärda och behöfliga förbättringar i sitt skolväsende, kommer sig förnämligast deraf, att man så litet som möjligt vill öka församlingens skuldbörda genom nya låns upptagande. På sådana ställen har man icke satt sig emot en förbättrad skolundervisning, utan endast önskat anstånd någon tid för att lättare kunna bära de erforderliga utgifterna. Processer i anledning af skolans inrättande, hvilka i åtskilliga trakter af landet förekomma, äro här högst sällsynta. Åtgärder från Domkapitlets sida för att få förändringar genomförda hafva af mig icke behöft påkallas. Det märkvärdiga förhållandet anser jag mig dock icke böra förtiga, att några församlingar, som erhållit ganska stora donationer till sitt skolväsende, visat sig minst villiga att göra uppoffringar, ehuru tillgångar icke saknas, hvarför skolväsendet derstädes ännu står tillbaka. För ett allt mera tilltagande intresse för folkundervisningen talar dock tillräckligt den icke obetydliga tillökning i skolornas antal, som egt rum under de 5 sista åren, den mängd nya skolhus, som redan blifvit uppförda eller äro under uppförande, tillökning i materiel, frivilliga, frikostiga bidrag till skolväsendet så väl af enskilda personer som af landsting, donationer m. m. Ännu återstår dock mycket att önska, särdeles hvad skolgången beträffar; ty det kan icke förnekas, att skolgången, ehuru den något förbättras med hvarje år, likväl icke är, hvad den bör vara och måste blifva, om skolan skall kunna åstadkomma den nytta, som den åsyf-

tar. Men orsakerna till den ojemma skolgången äro icke alltid bri-
stande intresse för undervisningen eller motvilja för skolan å folkets
sida, utan förnämligast den tryckande fattigdom, som mångenstädes
råder, isynnerhet der statfolket utgör största procenten af befolkningen.
Det är icke underligt, om under sådana förhållanden skolgången
blifver ojemn, särdeles om husbönderna, såsom icke sällan händer,
taga barnen i anspråk för herregårdsarbete. Beklagligtvis får man
ännu någon gång höra en och annan herreman uttala den åsigten, att
de fattigarens barn aldrig böra inhemta mer än nödortfödig kristendoms-
kunskap, färdighet att läsa innantill samt skriva och räkna; ja, den
farhågan uttalas, att en för långt drifven folkundervisning leder derhän,
att både håg och duglighet för kroppsligt arbete aftager, och att fram-
deles svårighet kommer att möta för erhållandet af personer, som äro
villiga och lämpliga att åtaga sig de ringare tjenaresysslor. En annan
omständighet, som hindrar skolans utveckling, synes mig vara den, att vid
valet af skolrådsledamöter man fäster allt för liten vikt vid personernas
lämplighet till en sådan befattning, hvarför man icke sällan påträffar
skolråd, som ej besöka skolan eller göra något till åstadkommandet
af en bättre skolgång, ja någon gång händer till och med, att vid
skolrådsammanträden skolrådet ej blifver fulltaligt. En enda gång
har jag funnit en handverkare invald till ledamot i skolrådet,
och denne syntes vara mycket intresserad af skolan. Det vore väl,
om ett sådant förhållande, att blott de för skolan intresserade inval-
des i skolrådet, mera allmänt egde rum. Det är en pligt att tack-
samt erkänna, att skolrådets ordförande i allmänhet hafva ådagalagt
det varmaste intresse för skolans utveckling; och derförutan skulle
vårt folkskoleväsende icke befinna sig på den ståndpunkt, det nu
innehar.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är i allmänhet inom hela inspek-
tionsdistriktet 8 kalendermånader. En afvikelse härifrån eger rum
endast vid några flyttande skolor samt vid en del af de folkskolor,
hvarest afdelningsläsning eger rum eller särskilda fortsättningskolor
äro anordnade. Läsåret begynner vanligen den 1 Mars och fortgår
till den 1 December med en månads ferier under sommaren. Som-
marferierna inträffa mellan 15 Juli och 15 Augusti, stundom mellan
1 Augusti och 1 September. För att söka åstadkomma en bättre och
jemnare skolgång, har man under sista tiden inom åtskilliga skol-
distrikt börjat läsåret redan den 1 Februari och utsträckt det till den

15 December, hvarigenom längre ferier kunnat gifvas under hösten då skolförsummelseerna alltid hafva varit talrikast.

Till den fortsatta undervisningen hafva vanligen 6 veckor blifvit anslagna, antingen hela Februari och halfva December eller hela Februari och halfva Mars eller hela Mars och halfva December eller ock halfva Februari, halfva Mars och halfva December eller 3 veckor i November och December.

Lästiden för mindre skolor och småskolor har varit mera sammanhängande, nemligen från 1 Mars till 1 November eller från 1 April till 1 December utan några sommarferier, eller ock från 1 Mars till 1 December med en månads sommarferier.

I städerna är undervisningstiden bestämd i närmaste likhet med dervarande elementarläroverk och begynner redan i sista delen af Jannari och slutar i sista delen af December med omkring 3 månaders sommarferier.

I 48 skoldistrikt och 113 skolor fortgår undervisningen under 6 dagar i veckan. Detta förhållande eger rum isynnerhet i städerna och i de skolor, hvarest afdelningsläsning blifvit införd. Att kunna anordna en fullt tillfredsställande afdelningsläsning utan att använda äfven lördagarne till läsning, anser jag icke vara möjligt. Vid sådana folkskolor, som ej förberedas af särskilda småskolor, har under sista åren afdelningsläsningen blifvit så inrättad, att under 4 å 6 veckor i början eller slutet af året endast folkskoleafdelningen besöker skolan, och att småskoleafdelningen ensam undervisas en motsvarande tid under hösten. Under denna tid pågår läsningen blott 5 dagar i veckan. De öfriga 5 å 6 månaderna undervisas de särskilda afdelningarne hvarannan dag, och läsningen pågår alla 6 dagarne. Genom en dylik anordning har skolgången blifvit jemnare, i det de mindre barnen under den kallaste årstiden äro befriade från skolgång och de större barnen blifva lediga under den tid, då de bäst behöfvas till hjälp vid landtmannagöromålen. Vid en så beskaffad afdelningsläsning kan lämplig läsordning lättare uppgöras.

I de flesta skolor läses blott 5 dagar i veckan, och under lördagen lemnas ledighet. Att utsträcka läsningen till 6 dagar i veckan äfven der, hvarest afdelningsläsning icke förekommer, anser jag ej vara behöfligt, enär såväl barn som lärare kunna behöfva en dags ledighet i veckan, men det missbruk af denna eljest lämpliga anordning, som på ett och annat ställe förekommit, i det att läraren för att beqvämligare kunna sköta sina enskilda, mindre viktiga angelägenheter, tidt och ofta utbytt andra läsdagar mot lördagarne, bör afskaffas genom att utsträcka läsningen äfven till lördagarne, om det ej på annat sätt kan ske.

Den dagliga undervisningstiden utgör för småskolan vanligen 5, för folkskolan 6 och under den mörkaste åretiden stundom blott 5 timmar, bönestunderna och gymnastiköfningarne oberäknade. Stundom läses i småskolan endast 4 timmar, men läsningen pågår då alla 6 dagarne. Men det har äfven inträffat, att undervisningen i småskolan pågått 6 timmar om dagen af den anledningen, att föräldrarne önskat, att de små barnen skulle få göra sällskap från skolan med äldre syskon, tillhörande folkskolan. Då detta är högst olämpligt och för öfrigt strider mot föreskriften i Kongl. Cirkuläret af den 11 Oktober 1878, så hafva småskolelärarinnorna fått tillsägelse att gifva så långa lofstunder, att undervisningen ej pågår utöfver den stadgade tiden.

Läsningen begynner allmänna klockan 9 och fortgår till klockan 12 f. m. samt från kl. 1 till kl. 4 e. m. Under den ljusare åretiden har början äfven skett klockan 8 och lofstund gifvits från klockan 12 till kl. 1 eller 2, hvarefter eftermiddagsläsningen pågått 2 timmar. I några skolor, der den dagliga läsningen endast pågått 5 timmar, har middagrasten inskränkts till en half timme. De äldre lärarne hafva ej haft lätt att vänja sig vid den föreskrifna ordningen att efter hvarje lärotimme göra ett tjenligt afbrott, men denna föreskrift börjar dock att allt noggrannare iakttagas. Hvad som stundom icke så ringa rubbar arbetsordningen, är den omständigheten, att en och annan lärare utsträcker bibelläsningen vid morgonbönen och den derpå följande kristendomsundervisningen utöfver den anslagna tiden. Der skolklockor i lärorummen finnas, plägar ordningen i detta afseende vara bättre; men lärare finnas, som icke äro vänner till dylika klockor. En bland de yngre lärarne, som fått en skolklocka uppsatt i skolsalen, hade flyttat den derifrån, och på förfrågan, hvarför sådant skett, förklarade han, att han vid det seminariet, derifrån han utgått, fått höra, att det skulle vara olämpligt och störande för uppmärksamheten att anbringa klocka i skolsalen. Då jag hade särskild anledning att icke dela en sådan åsigt, tillsade jag, att klockan borde återkomma på sin plats, hvilket ock skedde.

VI. Undervisningens allmänna ordnande. Undervisningsättet i de särskilda läroämnena.

Genom den utgifna normalplanen och genom föreskrifterna i Kongl. Cirkuläret den 11 Oktober 1878 har ett högst viktigt steg tagits framåt till folkskoleundervisningens höjande och utveckling. En fast ordning och bestämdhet har vunnits, som förut på de allra flesta ställen saknades.

a) Gränserna mellan småskola, folkskola och fortsättningskola hafva blifvit utstakade.

Det missförhållande, som förut förefanns, i det att småskolan stundom lemnade sina lärjungar allt för litet förberedda till folkskolan, stundom behöll dem allt för länge och i vissa ämnen meddelade den undervisning, som tillhörde folkskolans område, har nu i det närmaste upphört. Vål inträffar det här och der, att i anseende till ett alltför stort barnantal i småskolan eller i anseende till en dålig skolgång eller lärarinnans bristande förmåga att lemna en god undervisning, barnen antingen måste kvarhållas i småskolan utöfver den vanliga tiden eller ock uppflyttas i folkskolan utan tillräcklig förberedelse, det senare isynnerhet när de hunnit den ålder, att de ej böra längre tillhöra småskolan, om de under sin skoltid skola hinna att lära det nödortfigaste. Äfven visar en och annan lärarinna benägenhet att gå utöfver småskolekursen isynnerhet vid undervisningen i katekes och räkning, hvilket dock icke eker, utan att arbetet i sin helhet deraf blir lidande, i det arbetet mera afser den mekaniska färdigheten än själsförmögenheternas utveckling. Men i allmänhet motsvarar nu mera småskolan sitt ändamål att förbereda för folkskolan.

Der skolväsendet är väl ordnadt, fordras såsom vilkor för inträde i fortsättningsaskolan att hafva väl genomgått folkskolans klasser och erhållit afgangsbetyg. På ett och annat ställe iakttages dock icke detta vilkor, utan äfven barn utan afgangsbetyg deltaga i den fortsatta undervisningen; men detta förhållande betraktas nu mera såsom undantagsfall.

b) Klassindelningen är temligen allmänt genomförd. Småskolan är delad i 2 årsklasser, folkskolan i 4; dock händer det understundom, att årsklassernas antal är mindre, särdeles i sådana skolor, der afdelningsläsning förekommer. Småskoleafdelningen räknas såsom en årklass och folkskoleafdelningen såsom tre eller två årsklasser.

c) Lärokurser för de särskilda årsklasserna äro på de flesta ställen uppgjorda och af skolrådet fastställda, ehuru de icke alltid finnas anslagna i lärorummet, såsom förhållandet borde vara.

d) Ändamålsenliga läsordningar hafva blifvit upprättade, om icke helt- och hållet efter normalplanen, dock med ledning af densamma. En och annan lärare och lärarinna visar en synnerlig benägenhet att gömma undan läsordningen, så att den först efter en stunds sökande återfinnes. Ofta är emot sjelfva läsordningen intet att anmärka, men den följes icke. Så t. ex. upptagas på läsordningar för småskolan ofta sång, teckning och åskådningsöfning, fastän någon undervisning i dessa ämnen icke meddelas. Likaledes är förhållandet inom en del folkskolor, att vissa på läsordningen upptagna ämnen, isynnerhet öfningsämnen icke förekomma annat än på papperet. Ännu vanligare är det,

att lärare taga sig frihet att göra afvikelser från läsordningen i afseende på den ordning, hvori läroämnena der angifvas.

e) De tysta öfningarne hafva blifvit ordnade på lämpligare sätt, än förr var fallet.

f) Läroämnena inträda i undervisningen i följdriktig ordning. Så t. ex. meddelas nu allmänt undervisning i biblisk historia före undervisningen i katekes.

g) Sjelfva undervisningsättet synes äfven hafva gjort framsteg genom de i normalplanen gifna anvisningarne.

Det är en tydlig sak, att ännu icke öfverallt frukterna af normalplanens tillämpning lika märkbart hunnit utveckla sig, men säkert är, att arbetet nu fortgår mera planmessigt mot ett mål, som klarare är insedt. Flere äldre lärare, som under en mång-årig verksamhet vant sig vid en viss ordning, äro mycket obenägna för alla förändringar och anse det vara för svårt att sätta sig in uti en alldeles ny arbetsordning. Visserligen hafva äfven de sökt införa ett slags klassundervisning, uppgöra lärokurser och läsordningar, men förändringarna äro i sjelfva verket icke genomförda i verkligheten, utan inskränka sig till papperet. I de folkskolor, som ej förberedas af småskolor och i hvilka afdelningsläsning måst införas, har det icke varit lätt att tillgodogöra sig fördelarne af anvisningarne i normalplanen, men de förändringar, som inträdt i afseende på klassindelning, lärokurser och läsordningar, visa, att icke obetydliga framsteg skett äfven i dylika skolor. De mindre skolorna, hvilka, utom det att de arbeta under ogynsamma förhållanden, i allmänhet hafva svagare lärarekrafter, hafva hittills hemtat minsta gagn af normalplanen och föga förstått att tillämpa densamma.

I afseende på undervisningsättet i de särskilda läroämnena må följande meddelas:

Hvad *kristendomsundervisningen* beträffar, så omfattar den dels bibelläsning, dels biblisk historia och katekes, dels psalmläsning.

Bibelläsning eger rum i samband med den dagliga morgonbönen, endast på några få ställen förekommer bibelläsning på särskilda, i läsordningen upptagna timmar. Morgonbönen inledes vanligen med afsjungandet af någon psalmvers, hvarefter bönen förrättas af läraren sjelf, och begagnas dervid vanligen den Lutherska morgonbönen. En del äldre lärare låta ofta något bland barnen förrätta bönen, hvilket dock ofta sker med brådska och på ett andakten störande sätt. Visserligen afhjelpes härigenom den betänkliga brist, som jag funnit i åtskilliga skolor, företrädesvis i småskolorna, nemligen att knappt ett enda barn kunnat läsa en morgonbön, aftonbön eller bordsbön. Efter morgonbönen följer bibelläsningen, dervid ett kapitel eller en del deraf

föreläses ur evangelierna eller apostlagerningarne. Det förelästa utfrågas, hvarvid dock oftast allt för stor vikt lägges på geografiska eller arkeologiska meddelanden, under det att sjelfva andan och sammanhanget i texten allt för mycket förbises och tillämpningen på barnahjertat försummas. Erkännas bör dock, att många lärarinnor och äfven lärare, särdeles de yngre, veta att genom ett enkelt och uppbyggligt utfrågande införa barnen i det heliga bibelordets innehåll.

Undervisningen i *biblisk historia* har i öfverensstämmelse med Kongl. Cirkuläret den 22 April 1864 inträdt före undervisningen i katekes och i allmänhet tillgått på det sätt, att i småskolans lägsta klass den bibliska berättelsen meddelats muntligen af läraren eller lärarinnan, innan barnen fått redogöra derför. I småskolans andra klass hafva efter en sådan förberedelse barnen erhållit hemlexor till öfverläsning. I folkskolorna hafva lexorna blifvit förberedda antingen på det sätt, att berättelsen ur läroboken af barnen upplästs och af läraren utfrågats och förklarats, eller ock så, att berättelsen af läraren muntligen framstälts eller ur sjelfva bibeln upplästs. Den gifna lexan har blifvit förhörd antingen så, att barnen fått berätta mindre delar af berättelsen, eller ock så, att barnen fått afgifva svar på lärarens framställda frågor.

I afseende på detta ämnes behandling kunna följande anmärkningar göras:

Ganska få lärarinnor och lärare ega förmåga att på ett åskådligt och lefvande sätt fritt framställa de bibliska berättelserna, och för liten tid egnas åt den nödvändiga förberedelsen härtill.

Det sätt, hvarpå förhöret eger rum, är icke alltid egnadt att gifva barnen kärlek till ämnet, enär mången lärare inskränker förhöret till satsupplösande frågor, och fordrar ett slafviskt återupprepande af lärobokens uttrycksätt.

Allt för mycken vikt lägges på en ordagrann utanläsning, hvilken ofta ger näring åt tanklösheten.

Småskolans första årsklass, som hufvudsakligen får afhöra de öfrigas undervisning, försummas för mycket och saknar ofta all kunskap i ämnet.

De bibliska tafiorna användas på ett orätt sätt, och barnen kunna sällan nöjaktigt redogöra för hvad de se i dem framställas.

De bibliska berättelserna framställas i folkskolan icke såsom ett organiskt helt, utan såsom särskilda berättelser i och för sig. Och likasom föga göres för att vägleda lärjungarne till en öfversigtlig öfverblick af det hela, så försummas äfven grupperingen af innehållet i de särskilda berättelserna, hvilken är särdeles egnad att åstadkomma reda och klarhet i uppfattningen.

Ehuru vid undervisningen i katekes tidt och ofta hänvisningar göras till den bibliska historien, så göres allt för litet för att under det sistnämnda ämnets behandling grundlägga och förbereda de religiösa begreppen och kunskapen i den kristliga läran genom lämpliga hänvisningar till katekesen.

Sedan Pettersons bibliska historia fått lemna rum för Lindströms, hvilken bättre motsvarar billiga anspråk på en god lärobok i detta ämne, så torde de sist påpekade bristerna allt mera komma att upphöra.

I *katekes* är undervisningen i allmänhet bättre än i biblisk historia, enär de fleste lärare nu mera hafva åtminstone någon kännedom om, huru ämnet bör behandlas på ett fruktbärande sätt. Det tanklösa upprablandet af katekesstyckena, som förr gifvit anledning till så många skarpa anmärkningar mot katekesläsning i allmänhet och katekesutanläsning isynnerhet, förekommer högst sällan. Lärarne bemöda sig mer och mer om lexornas noggranna förberedelse. Barnen införas i läroinnehållet genom upplösande och utvecklande frågor; lärosanningarna belysas genom hänvisningar till förut genomgångna bibliska berättelser. Sjelfva uppläsningen af styckena sker långsamt med riktig betoning och med uppehåll, der innehållet fordrar det. En svårighet har dock inträffat under sista tiden vid öfvergången från den gamla till den nya läroboken. Det har icke väl lyckats de äldre lärarne att sammanhålla och gemensamt undervisa årsklasser, som haft olika läroböcker, utan undervisningen har häraf lidit. Men denna svårighet är snart öfvergående.

De hufvudsakligaste misstag, som jag måst beifra, hafva varit:

Luthers lilla katekes och den antagna förklaringen hafva icke blifvit stälda i det samband med hvarandra, som de måste hafva.

Planen för katekisationen hemtas icke omedelbart ur läroboken, ehuru den i densamma är tydlig.

Katekisationen går ofta för mycket vid sidan af läroboken, oakadt innehållet för densamma der är gifvet och blott skall utvecklas.

Allt för många abstrakta, ofructbara och alldeles onödiga definitioner meddelas af många lärare.

Undervisningen saknar ofta den uppbyggliga karaktär, som all kristendomsundervisning bör hafva, hvilket måhända har sin grund deri, att den icke är nog enkel och tillämpande.

Läsning och memorering af psalmer försummas ofta. Icke sällan inträffar det, att barnen ej kunna de psalmverser, som vid de dagliga bönestunderna sjungas. Det har ofta väckt min förvåning att se, huru, der psalmläsning öfvas, lärare hafva dålig urskilningsförmåga, i det att de vanligen välja de för barnen svårastfattligaste psalmerna i stället för att välja de gamla enkla och högstämde psalmer, som så

måktigt och lifligt tilltala barnasinnets. Önskligt vore det därför, om skolrådet vid kursfördelningen äfven upptog de psalmer, som i folkskolan böra inläras; ty i normalplanen finnes blott en förteckning på enskilda psalmverser, som både till innehåll och melodi lämpa sig för småskolan och folkskolan.

I *modersmålet* användes vid den första undervisningen temligen allmänt skrifläsemetoden och i ett betydligt antal skolor dessutom ljudmetoden. Att ljudmetoden icke mera allmänt kommit i bruk, kommer sig dels deraf, att ganska många barn redan före intagningen i skolan lärt känna bokstäverna i hemmet, dels deraf, att lärarinnorna och lärarne icke varit fullt förtrogna med denna metod, utan använt den på ett sådant sätt, att förberedande öfningar af hvarjehanda slag erfordrat så lång tid, att resultatet af undervisningen icke vittnat fördelaktigt för metodens företrädare framför den gamla bokstafveringsmetoden, enär det ofta erfordrats kortare tid att lära barnen läsa rent efter sistnämnda metod. Sedan under sista tiden ljudmetoden användts på ett enklare och ändamålsenligare sätt, har resultatet af undervisningen blifvit bättre, och barnen hafva lärt sig läsa på ganska kort tid. Äfven på småskolans stadium nöjer man sig nu mera icke alltid med den blott mekaniska innanläsningsfärdigheten, utan äsyftar ock i någon mån välläsning. Denna befrämjas både genom en god föreläsning af lärariinnan och genom utfrågande och behandling af innehållet. I sistnämnda afseende kan dock med skäl den anmärkningen göras, att frågorna så afpassas, att svaren kunna hemtas omedelbart ur bokens ord, hvarigenom barnens tanke- och språköfning allt för litet tillgodoses. Likaledes förbises mer än tillbörligt vigten af att redan i småskolan grundlägga en god stafning genom diktering af korta satser och enskilda ord, som förekommit i det lästa och behandlade stycket. Småskolans allmänna begagnade läseböcker äro Kastmans, Sandbergs och Celanders.

Innanläsningen i folkskolan skötes i allmänhet ganska väl, och de flesta lärare använda stor flit och möda för att åstadkomma välläsning. Endast i sådana skolor, der barnantalet varit mycket stort eller skolgången ojemn, har det inträffat, att innanläsningsfärdigheten varit mycket klen. Behandlingen af innehållet har deremot icke varit lika tillfredsställande. Med hänsyn till valet af stycken i läseboken följes ofta ingen plan, utan man läser än här, än der. De strödda frågor, hvarmed man söker införa lärjungarne i innehållet, utgöra icke någon utredning af det lästa, enär de mera afse att gifva förklaring öfver enskilda ord än att tjena till belysning af de särskilda tankarne. Följden häraf blifver den, att barnen ofta sakna förmåga att klart uppfatta, hvad de läsa. Likasom läraren icke alltid aktgif-

gifver på sig sjelf, att han talar språkriktigt, så tillhåller han icke heller alltid barnen att gifva språkriktiga eller fullständiga svar. Ännu sällsyntare är det, att barnen kunna i sammanhängande framställning med egna ord redogöra för innehållet i ett läst stycke. Orsakerna till de nu påpekade bristerna äro att söka icke så mycket i lärarens oförmåga och bristande insigt, som fastmer i hans uraktlåtenhet att grundligt förbereda sig på det läsestycke, som skall genomgås och behandlas. I de flesta folkskolor förekomma väl *grammatiska* öfningar, men dessa äro sällan så anordnade, att de synnerligen befördra modersmålets praktiska användning i tal och skrift. I stället för att vid analyseringen af ett genomgånet stycke praktiskt inlära de grammatiska elementen bemödar sig läraren mest om inlärandet af de grammatiska benämningarne och hemtar dervid exempel ur någon språklära. *Rättskrifning* efter diktamen förekommer visserligen understundom äfven i folkskolans lägre, men vanligen blott i de båda högre årsklasserna. Vid de profskrifningar jag under inspektionerna anställt, har det visat sig, att blott ett fåtal kunnat någorlunda felfritt skrifva ett lättare stycke. Att rättskrifningen ännu står på en så låg ståndpunkt, har väl sin orsak förnämligast deruti, att man icke tidigt nog d. v. s. redan i småskolan gör början dermed. Dessutom synes mig det vanliga sättet att gå till väga vid rättskrifningen icke fullt lämpligt. Man väljer nemligen till diktamensskrifning ett stycke, sammansatt af en mängd svåra, sällan förekommande, ja stundom främmande ord, hvilka icke borde åtminstone i en sådan massa, utan så småningom inöfvas. Folkskolans läsebok synes mig vara ganska användbar äfven vid rättskrifningsöfningar. Synnerligen förvånande är att se, huru barnen, äfven när de erhålla ett lättare stycke till diktamensskrifning, orätt stafva ganska många ord, hvilkas stafning eljest erbjuder jemförelsevis ringa svårighet, under det att de skrifva åtskilliga vida svårare ord rätt.

Uppsatsskrifningar öfvas i ett ringa antal skolor med de mera utvecklade barnen, men i fortsättningsskolorna förekomma de icke så sällan. Vid dessa uppsatsskrifningar tillgår det mest sålunda, att läraren några gånger uppläser ett kortare stycke eller framställer en berättelse, hvarefter barnen söka att återgifva det upplästa eller berättade. Detta återgifvande sker merendels i korta satser, hvilka sällan äro förenade, så att någon periodbyggnad uppstår. Någon planmessighet märkes oftast icke. Förbereddes dessa skrifningar genom praktiska och enkla anvisningar öfver satsföreningar, periodbyggnad och planläggning, skulle de utan tvifvel medföra vida större nytta, än nu är fallet. Utom uppsatsskrifningar öfvas äfven andra smärre i det praktiska lifvet vanliga skrivelser: bref, skuldsedlar, hyreskontrakt m. m.

Så vidt jag kunnat finna, hafva barnen alltid visat stort intresse för sådant arbete, endast läraren gifvit behöfliga anvisningar.

Undervisningen i *räkning* bedrifves i småskolan merendels till det omfång och enligt de anvisningar, som normalplanen angifver. Man utgår från åskådningen, framställer sedan ett konkret exempel, derefter det obenämnda talet, hvarefter beteckningen på taflan inläres. Hvarje tal till 10 öfvas i alla fyra räknesätten, derefter hufvudsakligen addition och subtraktion till 100. Hufvudräkning och tafvelräkning omvexla med hvarandra. Genom detta tillvägagående vinnes en klarhet i uppfattningen och en färdighet, som i hög grad befordra framstegen i detta läroämne i folkskolan. Visserligen hinna de fleste af folkskolans barn sällan utöfver de 4 räknesätten med hela tal och deras tillämpning på praktiska uppgifter; men det är bättre att vinna full säkerhet på ett mindre område än att hastigt genomgå en vidlyftigare lärokurs. Med den goda grundläggning, som nu göres i småskolan är det att hoppas och förvänta, att enart alla barn före afgangen från folkskolan skola hafva inhemtat färdighet äfven i decimalbråks räkning, såsom förhållandet redan är i många skolor. För framgångsrik undervisning i räkning är det viktigt, att de särskilda årsklasserna sammanhållas för att så mycket som möjligt erhålla lärarens omedelbara undervisning. Dessutom vore det ej ur vägen, om uppgifter lemnades till hemarbete, hvilket torde vara så mycket behöfligare, som ett mindre antal timmar är anslaget till detta läroämne. Hufvudräkning öfvas i mer eller mindre mån i alla skolor. De goda läroböcker i räkning, hvilka under sista tiden utkommit, lemna god ledning äfven i detta afseende. Lärokurs för folkskolor samt för småskolor och folkskolor af L. C. Lindblom är den mest använda läroboken, dernäst exempelsamling af Håkan Ohlsson och Celander, vidare räknebok af Segerstedt, Siljeström m. fl. Junkers räkneta-beller äro mestadels komna ur bruk.

Välskrifning öfvas med alla barnen i alla skolor. Redan i småskolans högsta årsklass begynner skrifningen på papper. Tyvärr lägger barnens oförmåga att köpa skrifböcker eller papper ofta hinder i vägen för framsteg i detta ämne. Detta hinder kunde lätt undanröjas, om skolkassan finge användas till anskaffande af skrifböcker, pennor m. m. Der skrifböckerna äro illa vårdade, der blir skrifningen vanligen sämre. Genom lärarens förskrifning på svarta taflan och genom hans rättelser af det orätt skrifna inför alla, följaktligen genom en allmän undervisning blifver välskrifningen mera befordrad, än om läraren blott under kringgåendet till de särskilda barnen gifver anvisningar. För omvexling är det ock viktigt att begagna lämpliga skrifkurser; dock böra dessa icke uteslutande användas.

Undervisningen i *Geografi* förberedes redan i småskolan genom åskådningsöfningar, hvarvid jordgloben tjänar såsom åskådningsmateriel. På ett enkelt sätt meddelas det viktigaste angående jordens rörelse, verldsdelarne och verldshafven, barnen vägledas att uppfatta kartans betydelse och få göra någon bekantskap med den provins, hvori de sjelfva bo. I folkskolan lägges kartan till grund för undervisningen, ehuru läraren icke alltid förstår att medelet densamma vägleda barnen till att draga slutsatser angående de särskilda ländernas naturbeskaffenhet, näringar och folkens lefnadsätt. Ofta saknas den jemförelse mellan det egna landet och de främmande, som i detta läroämne är så fruktbringande, samt den sammanfattande öfversigten öfver fäderneslandet med hänsyn till dess natur, klimat, näringar, kommunikationer m. m. Undervisningen är allt för mycket bunden af lärobokens ord, och de skildringar, som i läseboken finnas såväl öfver fäderneslandet som andra länder, ställas icke alltid i samband med den geografiska undervisningen. Såsom lärobok användes Folkskolans, Bäckmans, Linds och Erslevs geografi.

I *historia* eger samma förhållande rum som i geografi, att undervisningen ofta är allt för mycket beroende af lärobokens ord, och att folkskolans läsebok allt för litet användes till att utvidga och belysa det ur läroboken inhemtade. Dessutom meddelas den geografiska och historiska undervisningen väl mycket oberoende af hvarandra, så att kartan icke alltid är framme vid den historiska undervisningen. Emellertid har detta läroämne vunnit mycket genom utbytet af Hågermans historia emot Odhners. Önskligt vore blott, att lärarne mera förstode att sjelfva berätta och framställa lifliga skildringar samt gifva sammanfattande öfverblickar. Derigenom skulle intresset för historien och fosterlandskärleken hos lärjungarne allt mera tillväxa.

För undervisningen i *naturlära* äro de flesta folkskolor försedda med väggtaflor öfver människokroppen och djurriket. Mineralsamlingar äro icke allmänna i folkskolorna, likaledes de fysiska apparaterna, som hufvudsakligen finnas uti stadsskolorna. För att väcka ett större intresse för studiet af botaniken har adjunkten vid Stockholms norra latinläroverk E. U. Walmstedt insamlat och ordnat de för folkskolorna viktigaste växterna i prydliga herbarier, dem han jemte en tryckt beskrifning såsom gäfvat utdelat åt en mängd folkskolor. Undervisningen i naturlära kan sägas begynna redan i småskolan, hvarest under åskådningsöfningarne de viktigaste däggdjuren beskrivas och grupperas, så att barnen vinna ett godt underlag för fortsatt studium i detta ämne. En missriktning vid undervisningen torde det vara, att lärare så omständligt och i detalj genomgå vissa delar af naturläran, företrädesvis människokroppen och djurriket, att föga tid blir öfrig för

att behandla och förklara de viktigaste naturföreläsningarna. Genom ett sådant förfaringssätt vinnes mera en tillfällig minneskunskap än en verkligt grundlig insigt i ämnet. Till ledning för en intresseväckande och praktisk undervisning vet jag ingen lämpligare bok än Berlins läsebok. Berlins lärobok är den mest använda. Dessutom begagnas Segerstedts, Celanders och Folkskolans naturlära.

I *geometrien* utgår man från åskådning af de solida figurerna och leder sig derigenom till bestämmande af de geometriska begreppen. Der detta ämne med mera intresse drifves, öfvergår man till mätning och beräkning af ytor och kroppar. Under senaste tiden synes geometrien i allmänhet hafva blifvit tillbakaset; men i samma mån som alldomsundervisningen utvecklar sig, kommer den nog att intaga ett viktigt rum bland folkskolans läroämnen.

Teckning öfvas efter Stuhlmanns metod och begynner redan i småskolans högsta årklass, der småskolan är väl ordnad och fattigdomen icke afhåller från anskaffande af nödiga ritböcker. I anseende till den ringa tid, som varit anslagen åt teckning, hafva framstegen varit goda.

Sång öfvas i alla skolor, der lärarne icke sakna förmåga att sjunga. I småskolan sjunges efter gehör, i folkskolan dels efter not-, dels efter siffersystemet och dels efter solfa-metoden. Flerstämmig sång förekommer blott på få ställen. Skolorglar finnas ungefär i hälften af skolorna. Kyrkosången synes vara något försummad; ty högst sällan får man i skolorna höra svenska messan sjungas. Detta härleder sig måhända deraf, att skolbarnen mycket sparsamt infinna sig i kyrkan vid gudstjensten. Jag har sökt påminna lärarne om denna del af sången. Deremot har jag ofta nödgats beifra det missbruk, som på åtskilliga ställen varit gängse, att i stället för psalmsång sjungits Sankys, Rutströms m. fl. andliga sånger.

Gymnastiken har i allmänhet bättre varit skött af lärarinnor än lärare. I densamma deltaga merendels äfven flickorna. Exercis med trägevär förekommer väl någon gång, men framstegen här hafva icke varit stora.

I afseende på *trädgårdsskötsel* och *trädplantering*, synes intresset vara ganska ringa såväl hos folket som hos lärare och barn. Skolträdgårdar finnas väl vid de flesta skolor, men deras skötsel är långt ifrån sådan, som den bör vara. Visserligen finnas lärare, som sjelfve hafva både insigt i detta öfningsämne och lust för detsamma, men desse utgöra blott ett undantag. Det vore önskligt, att folkskolan mera verkade för landets förskönande genom vackra planteringar och trädgårdsanläggningar, isynnerhet som sysselsättningen härmed utöfvar ett välgörande och förädlande inflytande äfven på människan sjelf.

Hvad *slöjdundervisningen* beträffar, får jag hänvisa till hvad som redan förut derom blifvit nämnt.

VII. Skolförhören.

De förhör, som enligt folkskolestadgan skola hållas vid början af hvarje termin med alla i skolåldern varande barn, förekomma väl i några, men icke i alla skoldistrikt. Såsom orsak till denna underlåtenhet uppgifves vanligen, att inga andra barn plåga infinna sig, än de, som vilja inskrivas i skolan. Om mera allvar ådagalades för att beifra en sådan försummelse å föräldrarnes och barnens sida att oaktadt kallelse icke infinna sig, så att skolrådets ordförande sjelf uppsökte ett och annat sådant barn i hemmet, förhölle föräldrarne det otillbörliga uti deras förhållande samt verkställde det föreskrifna förhöret med barnen, så skulle en annan gång dessa barn förmodligen icke uteblifva och ett och annat barn, hvars undervisning i hemmet vanvårdas, skulle helt visst besöka skolan, om intet svårare hinder därför förefunnes. Der ordföranden sjelf är förhindrad att infinna sig i hemmen, kunde han anmoda skolläraren eller någon nära boende skolrådsledamot att lemna verksamt biträde i detta afseende.

En eller två gånger om året hålles examen så väl i små- som folkskolan i närvaro af skolrådets ordförande, skolrådsledamöter och barnens målsmän och anhöriga. I allmänhet plåga dessa examina vara talrikt besökta. På ett och annat ställe hålles föregående förhör i småskolan, hvarvid skolrådets ordförande och folkskoleläraren anställa en undersökning angående barnens behörighet att uppflyttas i folkskolan. Vid examenstillfället omnämnas de barn, hvilka mest försummat skolan och de, hvilkas skolgång varit ordentligast, belöningar utdelas och föräldrarne erinras om vigten att låta barnen flitigt bevista skolan.

Afgångspröfningar hållas oftast i förening med terminsexamen, men i allmänhet lägges allt för liten vikt vid denna pröfning. Stundom utdelar läraren under pågående termin, när så påfordras, afgångsbetyg. Men skola afgångspröfningarne motsvara sitt ändamål och få någon större betydelse, anser jag det vara nödvändigt, att de hållas på särskilda dagar och i skolrådets närvaro. Der lokala förhållanden icke hindra ett sådant tillvägagående, torde det vara lämpligt att samla alla de afgående barnen från de särskilda skolorna inom skoldistriktet och låta dem undergå en grundlig pröfning, hvars utgång bör offentligt tillkännagifvas.

VIII. Lärarne.

I *småskolorna* hafva under sistlidet år tjenstgjort 19 lärare och 131 lärarinnor. De flesta af dessa hafva genomgått en fullständigare lärokurs vid något af statens eller landstingens seminarier och äro berättigade till det högre lönetillskott, som i Kongl. Kungörelsen den 11 Jan. 1878 omförmåles. I afseende på undervisningsskicklighet för-tjena 18 betyget med beröm godkänd, 45 icke utan beröm, 71 god-känd och 16 försvarlig. De flesta hafva ådagalagt både nit och ett godt uppförande; men tyvärr saknas icke exempel på motsatsen, enär några måst afskedas för sedeslöshet. Att icke så få kläda sig öfver tillgångarne och således icke i detta afseendet föregå barnen med godt exempel, bör icke heller förtigas.

I *mindre skolor* voro vid sistlidet års slut anstälde 10 lärare och 39 lärarinnor. Då fordringarne på dessa måste ställas något högre än på småskolans lärare, så skulle vitsorden öfver undervisningsskick-lighet utfalla sålunda: 1 med beröm godkänd, 12 icke utan beröm godkänd, 23 godkänd och 13 försvarlig. Ehuru en stor del af dessa lärare icke ega den skicklighet, som erfordras för att väl kunna sköta de mindre skolorna, så har dock lyckligtvis mot derasandel, nit och pligtrohet intet varit att anmärka.

I *folkskolorna* hafva tjenstgjort 164 ordinarie lärare och 49 ordinarie lärarinnor samt 9 icke ordinarie lärare och 28 icke ordinarie lärarinnor. Med några få undantag hafva alla dessa aflagt fullständig examen vid statens seminarier. Enligt anställda jemförelser med förhållandet under föregående inspektionsperiod har jag funnit, att lärarinnor börjat att allt mer användas i folkskolans tjenst. Förtroendet till deras duglig-het har äfven tilltagit, och det finnes vissa skoldistrikt, der uteslutande eller åtminstone till största delen lärarinnor vunnit befordran. I af-seende å undervisningsskicklighet hafva tydligen de under senare åren från seminarierna utexaminerade ett afgjort företräde framför de äldre, snart pensionsmessige lärarne. Här af följer dock icke, att för-hållandet mellan yngre och äldre folkskolelärare äfven hädanefter skall blifva liknande, enär de under sista 15 åren utgångna lärarne vid seminarierna hafva erhållit en vida fullständigare och grundligare undervisning, än de gamle lärarne på sin tid erhöilo. Med den under-visning, som nu varande yngre lärare erhållit, böra de icke blott kunna underhålla utan äfven föröka sitt kunskapsförråd, om de blott sjelfva derom vinnlägga sig. Rätt nedslående är att se, att icke så alltid är fallet, utan att mången förhoppningsfull lärare med åren slappnar i intresse och ej följer med sin tid i afseende på utveckling

i kunskaper och läraretskicklighet. Skola vitsord gifvas öfver de i folkskolor under sista inspektionerna tjänstgörande lärarnes och lärarinnornas duglighet, så synas 40 vara värda betyget med beröm godkänd, 67 icke utan beröm godkänd, 113 godkänd och 30 försvarlig.

Hvad skollärarnes sedliga vandel angår, så hafva de godt vittnesbörd af sina skolråd. En hedrande och föredömlig vandel är ock ett nödvändigt vilkor för att kunna sedligt förädlande inverka på den uppväxande ungdomen. Beklagligtvis hafva tvenne folkskolelärare blifvit afsatta för sedlighetsbrott och en af samma anledning tillrådd att frivilligt afgå från sin tjänst. Tvenne lärare hafva erhållit varning för missbruk af starka drycker; den ene dock först genom domkapitlets ingripande i saken, enär skolrådet icke ville fullgöra sin pligt att gifva varning.

Att de fleste lärare och lärarinnor med ett odeladt nit egna sig åt sitt kall, måste med glädje erkännas. Enstaka fall hafva dock förekommit, att lärares håg blifvit rigtad allt för mycket åt det politiska och kommunala lifvet eller åt sådan verksamhet, som kunnat vara till men för deras verksamhet såsom lärare. I början af inspektionsperioden visade sig hos yngre folkskolelärare en allt för stor benägenhet att byta om befattningar, hvilket ej hade fördelaktig inverkan på skolan; men på sista tiden har detta förhållande lyckligtvis något ändrat sig.

Att gifva skolans lärare tillfälle till praktisk utbildning och uppmuntran af samvaron med kamrater hafva kretsmötena tjänat. Sådana hafva hållits årligen i olika delar af distriktet och varit talrikt besökta. Kallelse till kretsmöten har utfärdats 14 dagar förut, och i denna kallelse hafva tillkännagifvits ämnena såväl för undervisningen som för öfverläggningarne, på det att hvarje deltagare i mötet skulle kunna göra sig redo att antingen sjelf hålla någon lektion eller ock kunna deltaga i den kritik, som efterföljt undervisningen. — Såsom ofvan blifvit omnämndt, hafva landstingen beviljat understöd åt deltagarne i dessa möten.

IX. Anteckningsböckerna.

I folkskolorna föras allmänt trenne böcker för erforderliga anteckningar, nämligen journal eller dagbok, examenskatalog och matrikel. Den sistnämnda plågar stundom vara gemensam för hela skoldistriktet och föras af skolrådets ordförande. På de flesta ställen användas de för Linköpings stift af Dr Lidberg uppställda formulären eller ock formulär utgifna i Falun. Dessa äro inbundna och föras i allmänhet ordentligt. En oreda uppstår dock stundom af det olika

beteckningssätt, som begagnas af särskilda lärare. I mindre skolor och småskolor föres dagbok, som icke alltid är inbunden, samt examenskatalog på ett särskildt blad. Dessutom finnes någon gång en inventariuförteckning.

X. Undervisningsmaterielen.

Tidsenlig skolmateriel finnes i de allra flesta skolor. Den består i småskolorna af en svartmålad väggtafla, skiffertaflor, räkneram, läseböcker, bibliska taflor, stundom äfven af en jordglob, bilderark för hemmet och skolan af Sandberg, kartor öfver Sverige och Palestina. I folkskolorna finnas statens läsebok för folkskolan, väggkartor öfver jordgloben, Sverige, Europa, Palestina, väggtaflor öfver menniskokroppen, öfver djurriket, öfver Sveriges mått och vigrer efter metrisk systemet, taflor för undervisning i teckning, räknerekub, stereometriskta figurer, svart tafla för skrifning och räkning och för teckning, griffeltaflor, normalskrifböcker samt här och der mineraliesamling och skolorgel. En glädjande omständighet är det, att den materiel, som finnes, vanligtvis flitigt begagnas. De framställningar, jag gjort till skolråden om anskaffandet af behöflig materiel, hafva med beredvillighet blifvit efterkomna. Materiellens vård är icke alltid god, hvarför jag nödgats göra lärarne erinringar härom.

XI. Skollokalerne.

Under inspektionsperioden hafva 27 folkskolehus blifvit färdigbygda, nämligen ett i hvarterdera af följande skoldistrikt: Strengnäs landaförsamling, Fogdö, Lilla Malma, Flen, Floda, Åker, Vårdinge, Hölö, Östertelge, Sorunda, Erstavik, Tyresö, Österhaninge, Stigtomta, Nikolai, Stora Malm, Bogsta, Vestermo, Jäder, Lista, Näsuhulta, Carlskyrka, Österåker; två i hvarterdera af Bränkyrka och Helgona skoldistrikt. Skolhusen vid Arnö i Nikolai, vid Katrineholm i Stora Malm, vid Liljeholmen i Bränkyrka, i Fogdö och i Österhaninge innehålla salar för både folk- och småskola. Skolhuset i Malmköping innehåller derjemte skolsal för högre folkskola och en slöjdlokal. Några af de ofvan nämnda skolhusen hafva blifvit uppförda på enskilda personers bekostnad. Ombygda eller tillbygda hafva följande folkskolehus blifvit: Södertelge flickskolehus, skolhusen vid Fagervik i Sorunda, vid Berga i Vårdinge, vid Stafsjö i Kila, vid Sörgölet i Stora Malm,

vid Prostökna i Barfva, ett skolhus i Näshulta, en skolsal vid Länna kyrka samt särskild bostad åt läraren vid folkskolan i Råby-Rekarne.

Nya småskolehus äro uppförda i Hyltinge, Flen, Taxinge, Duncker, Lilla Malma, Forssa, Ytter-Selö, Ytter-Jerna, Öfver-Jerna, Tunaberg, Salem och Årdala samt två i Helgesta och två i Öfver-Selö; nya lokaler äro beredda för småskolorna i Ornö och Torsåker. Ett nytt skolhus för mindre skolan på Herrön i Ösmo är byggt.

Under byggnad eller beslutade äro följande folkskolehus: ett i Vesterhaninge (vestra skolan) ett i Låstringe, ett i Sätersta, ett i Frustuna (vid Gnesta), ett i Södertelge (för goss-skolan), ett i Trosa stad (för folk- och småskola), två i Bålinge, tre i Trosa och Vagnhärad, tre i Tuna och Bergshammar, tre i Svärta (det ena på enskild persons bekostnad), ett större folkskolehus i Eskilstuna samt ett i Gåsinge och Dillnäs.

Under byggnad äro följande småskolehus: ett i Björnlunda, ett i Tyresö, ett i Gryt, ett i Råby och Barbo, ett i Toresund, fyra i Kloster samt ett i Blacksta (genom folkskolehusets ombyggnad).

Endast få skoldistrikt äro nu mera i saknad af erforderliga skolhus. De i senare tider uppförda skolhusen utmärka sig i allmänhet genom sin ljusa, rymliga och prydliga beskaffenhet. Icke endast folkskole- utan äfven småskole-lokalerna äro tidsenliga och ändamålsenliga.

På ett och annat ställe förekomma ännu långbänkar, men vanligast äro de tvåsitsiga bänkarne, hvilka tyckas vara de lämpligaste. De förr vanliga katedrarna, som voro till stort hinder för åskådningsmaterielens rätta begagnande, afskaffas allt mera och ersättas af mindre bord med stolar, vanligen på någon upphöjning öfver golfytan. Utanför skolhusen har man sört för en lämplig plan, der barnen under de lediga stunderna kunna utföra sina lekar. Ännu fattas skolträdgårdar på åtskilliga ställen, och äfven der sådana finnas, äro de icke alltid ordnade för barnens undervisning i trädgårdsskötsel.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

I de allra flesta fall utöfvas den verksamaste och trägnaste tillsyn af ordförandena i skolråden. Härmed nekas dock icke, att skolrådsledamöter finnas, som hafva ett varmt intresse för folkskoleväsendets utveckling och icke vägra att lemna kraftigt bistånd, när sådant erfordras för att genomdrifva viktiga förändringar, som eljest skulle möta motstånd af församlingen. Vid examina, inspektionstillfällen och skolrådessammanträden infinner sig skolrådet merendels

temligen mangrant. Önskligt vore det visserligen, om skolorna finge tidt och ofta besök af skolrådsledamöterna, äfven om de dervid icke skulle hafva anledning att göra någon anmärkning mot undervisningens bedrifvande; ty det har visat sig, att på de ställen, der skolrådet ofta besöker skolorna, intresset såväl hos barn som föräldrar för skolan underhålles och ökas. En och annan skolrådsrådsledamot lemna läraren biträde i beifrandet af skolförsummelser, hvilka härflyta af föräldrars vårdslöshet och liknöjdhet. Särskilda tilläyningsmän inom de olika rotarne äro visserligen utsedda, men deras biträde är icke synnerligen stort. I allmänhet visar det sig, att der skolrådets ordförande är synnerligen verksam och nitisk i sitt ordförandekall, der väcker han äfven skolrådet till lifligt deltagande i skolans angelägenheter.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet år 1881.

Till lärares och lärarinnors aflöning	Kronor 294,344,16
• skollokaler och inventarier	» 82,476,25
• undervisningsmateriel	» 11,294,42
• öfriga behof	» 39,322,07
Summa	Kronor 427,436,90

Till bestridande af utgifterna har utgått

Af statsmedel	Kronor 122,196,64
• landsting eller hushållningssällskap	» 2,041,92
afkomst af donationer	» 25,436,04
skoldistriktens direkta utgifter	» 277,762,30
Summa	Kronor 427,436,90

Stockholm i Juli 1882.

Hugo Orona.

II.

Örebro, Glanshammars, Kumla och Edsbergs kontrakt.

Inspektionsdistriktet, som omfattar hela landskapet Nerike, är i ecklesiastikt hänseende fördeladt i förenämnda 4 kontrakt. I Örebro kontrakt finnas 16 skoldistrikt, i Glanshammars 10, i Kumla 8 och i Edsbergs 10 eller tillsammans 44 skoldistrikt. Städerna Örebro och Askersund bilda hvar och en sitt distrikt. Tvenne landsförsamlingar, Ånsta och Långbro, utgöra tillsammans ett skoldistrikt med gemensamt skolråd.

I. Undervisningsanstalterna.

Folkskolor, mindre skolor och småskolor. Både i städerna och på landsbygden har under de fem sist förflutna åren skolornas antal betydligt förökats. Förnämligast gäller detta Örebro stad, hvars skolväsende betydligt utvecklats. Ifrån att staden för få år sedan hade blott en folkskola för gossar med examinerad lärare och en för flickor med examinerad lärarinna samt en s. k. småbarnsskola, eger den nu så många skolor, att deri 9 examinerade lärare och 6 examinerade lärarinnor, samt 4 biträdande lärarinnor och 13 småskolelärarinnor hafva full verksamhet. Två folkskolor för gossar och två för flickor finnas inom sjelfva staden. Uti gosseskolorna, som äro fyrklassiga, äro vid undervisningen anställda tillsammans 8 examinerade lärare och 1 biträdande lärarinna samt uti stadens tvenne egentliga flickskolor, också fyrklassiga, verka 5 examinerade ordinarie och 3 biträdande lärarinnor, hvilka senare genomgått lärokurs enligt Kongl. Kungörelsen den 11 Januari 1878. Staden har dessutom inom sitt område 12 småskolor, samt på egoområdet en folkskola för gossar och en för flickor med 1 examinerad lärare och 1 examinerad lärarinna samt en småskola.

Folkskoleberätt. för Strengnäs stift.

Derjemte har staden en folkskola för flickor med oexaminerad lärarinna och en småskola (kallad småbarnsskolan), hvilka underhållas af donationer och enskilda sällskap. I Örebro kontrakts landsförsamlingar finnas 38 fasta och 2 flyttande folkskolor. Ut i Glanshammars kontrakt uppgår folkskolornas antal till 18 fasta och 1 flyttande, 1 mindre skola och 14 småskolor. Kumla kontrakt har 28 fasta och 1 flyttande folkskola, 4 mindre skolor och 29 småskolor. Antalet skolor i Edsbergs kontrakt uppgår till 19 fasta och 4 flyttande folkskolor samt 21 småskolor. De få flyttande folkskolorna hafva två stationer för sin verksamhet, utom en uti Tyslinge bergslag, som hittills haft tre ställen, mellan hvilka skolan flyttat, men detta ogynnsamma förhållande kommer nu snart att upphöra; åtminstone är så utlofvadt. Fullständig folkskola med en examinerad lärare för öfre afdelningen och en oexaminerad lärarinna för den nedre samt derjemte småskola underhåller bolaget Vieille Montagne vid sina zinkgrufvor, belägna dels i Hammars, dels i Lerbäcks socknar. Flera nya skolor, både folkskolor och småskolor hafva under dessa senaste fem år tillkommit; så hafva år 1878 en fast folkskola och en småskola ytterligare blifvit inrättade vid Brefvens Bruk i Asker, en småskola i Hofsta, en småskola i Lillkyrka vid kyrkan, en småskola vid Läggesta i Askersunds landsförsamling, en fast småskola vid Halsbergs station i Kumla socken, samt bolagets Vieille Montagne skola vid Isåsens zinkgrufva i Lerbäck flyttad till Knalla zinkgrufva i Hammar och försedd både med biträdande lärarinna och småskola. Med 1879 års början öppnades en ny folkskola försedd med småskola vid Brändåsen uti Hardemo, en folkskola vid Buggetorp i Qvistbro, en mindre skola på Askersunds stads område, en småskola i Gellersta och en i Kumla. På hösten samma år förvandlades småskolan i Vivalla af Långbro socken till folkskola med examinerad lärarinna. Samma slags förvandling undergick år 1880 en småskola i Vintrosa, hvilken försågs med examinerad lärare. Samma år delades en flyttande folkskola i Askersunds landsförsamling i tvenne fasta folkskolor och flera nya småskolor inrättades, såsom en i Askersunds landsförsamling, två i Hammar, en åter i Kumla. Ut i Viby församling vid Vretstorps jernvägsstation invigdes en ny folkskola med tvenne salar, den ena för småskolan. Almby församling anskaffade en examinerad lärarinna för en aflägsen trakt, som derigenom i stället för småskola erhöll fast folkskola i början af år 1881. Fyra nya inrättade småskolor tillkommo äfvenledes i början af år 1881, nemligen en ytterligare i Kumla, en i Ekeby, en i Götlunda och en i Skagershult. Lännäs församling, som jemte två fasta skolor haft en flyttande, beslöt på kyrkostämman förlidet år att förvandla den flyttande folkskolan till

två fasta folkskolor; en förändring, som skulle i verket sättas till början af år 1882. Ut i Kråklinge fattades också förslidet år beslut att upprätta en ny folkskola vid Nalavi.

Fortsättningskolor med statsbidrag hafva hållits uti 13 folkskolor. Elevernas antal var visserligen somligstådes fåtaligt. Detta har varit en nödvändig sak, på det ej andra barn än sådana, som fylde fordringarnes kraf, skulle intagas. På några ställen har dock händt, att de inskrifna barnen väl varit försedda med ordentliga afgångsbetyg från folkskolan och att dessa afgångsbetyg hafva visat fullgoda kunskaper, men jag har icke alltid kunnat anse dem som sådana samt varnat för följderna, om underhaltiga barn förses med fullgoda betyg utan att kunskaperna svara deremot. Utom dessa fortsättningskolor hafva 44 sådana blifvit hållna af examinerade lärare på vintertiden; men emedan dessa skolors lärotermin tagits ifrån den egentliga folkskolans åtta månader, har något statsbidrag hvarken varit ifrågasatt eller kunnat beviljas.

Undervisning i handslöjd, hvartill medel äro anslagna dels af staten dels af länets landsting, meddelas i 9 gosseskolor och 20 flickskolor.

Döfstumskola och idiotundervisningsanstalt. Döfstumskola för sådana vanlottade barn, som saknat hörsel förmåga antingen från sin födelse eller sina spädaste år och derigenom icke kunnat lära sig tala, är, såsom i förra berättelsen blifvit omnämndt, inrättad i Örebro sedan 1875. Skolan tillträder eget hus hösten 1882, bekostadt af Örebro läns landsting. För idioter är också i Örebro sedan förslidet år en undervisningsanstalt inrättad.

Småskolelärarinneseminarium. Efter ingifven skrifvelse till Örebro läns landsting och utredning af frågan genom en tillsatt komité beslöt landstinget år 1879 inrättandet af ett seminarium för bildande af småskolelärarinnor enligt de föreskrifter, som återfinnas i Kongl. Högskoleförelsen af den 11 Januari 1878. Seminariet, som är stäldt under en styrelse af tre personer, har en föreståndare, som tillika är lärare uti några ämnen, en föreståndarinna för den med seminariet förenade öfningsskolan och ledarinna af de praktiska öfningarna, samt en biträdande lärare och lärarinna. Kursen är beräknad till åtta månader; elevernas antal är bestämdt till omkring 30.

II. Reglementen

finnas öfverallt och följas, så vidt som möjligt är. Snart blir dock en allmän omarbetning af de samma nödvändig. Ofta har ock detta

blifvit för skolrådsordförande framhållet, men tanken på en ny folkskolestadgas utfärdande och skolväsendets fulländande hafva föranlett till uppskof.

III. Skolbarnen.

Från 1880 års slut till slutet af år 1881 har folkmängden uti Nerike undergått en märkbar förminskning, ty oaktadt de föddes antal är större än de aflidnes, har dock en förminskning uti innevånarnes antal af 817 personer inträffat. Enligt uppgjorda tabeller och sammandrag deraf steg nemligen vid 1880 års slut folkmängden till 106,277 personer, men vid samma tid 1881 utgjorde innevånarnes antal blott 105,460. Orsaken till denna förminskning måste naturligtvis sökas uti den allt mer tilltagande emigrationen. En naturlig följd af folkminskningen i dess helhet är också den, att barnantalet imellan 7—14 år nedgått så, att då år 1880 funnos 17,672 barn, barnantalet vid 1881 års slut utgjorde 17,221, hvaraf 8,710 gossar och 8,511 flickor, eller 451 barn mindre än föregående år,

Af dessa 17,221 barn hafva blifvit undervisade

I fasta folkskolor.....	8,651.		
» flyttande do	583.		
» mindre skolor.....	276.		
» småskolor.....	4,003.	13,513.	
» allmänna läroverk och undervisningsanstalter utom distriktet.....	695.		
» enskilda skolor.....	791.		
» hemmet.....	831.	2,317.	15,830.
men ej deltagit i undervisningen efter			
aflagd examen.....	406.		
till följd af naturfel.....	51.		
af annan anledning.....	800.	1,257.	
barn, om hvilka uppgift saknas.....	134.	1,391.	17,221.

I allmänhet äro de skolbesökande barnens antal i ständigt stigande och skolgången blir jemnare i mån som gamla, afsigkomna lärare afträda och nya, kraftigare komma i stället. Dock är under skördetiden och hösten skolgången sämre än på vintern och våren; och det anmärkningsvärda har jag iakttagit, att, om skolan går i Augusti och September, skolläraren vanligen får sysselsätta sig med halfva barnantalet. Ja, det inträffade i början af Oktober 1878 i Vintrosa då varande enda folkskola, att blott 6 barn voro närvarande, af hvilka 3 voro skollärarens egna; men församlingens förtroende till

då varande lärare var också helt och hållet försvunnet. Förhållandet är sedan dess helt annorlunda, sedan nu ny lärare kommit på platsen.

Under några år hafva skolorna varit hemsökta af smittosamma sjukdomar, såsom skarlakansfeber, nervfeber, difteri, mäsling m. m., någon gång också af smittkoppor. Härigenom hafva skolorna tidtals varit dels stängda, dels fåtaligt besökta i de trakter, der sjukdomen härjat.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Den betydliga mängd skolor, som genom ständig ökning af både folkskolor och småskolor under inspektionsperioden uppstått i rätt många församlingar och de nya skolhus, som blifvit uppförda i flera kommuner, visa tydligt, att folket inser gagnet af ökade undervisningstillfällen för sina barn och önskar få dem allt mera upplysta. Visserligen behöfvas inom flera församlingar än ytterligare förstärkningar af lärarekrafter, och det är att hoppas, att, ju mera upplysnigen stiger och de insigter om behof af ökad undervisning, som här och der ännu göra sig gällande, blifva allmännare utbredda inom befolkningen, dessa behof småningom skola fyllas. Skolråden inom vissa församlingar visa sig vid samtal med dem beredvilliga till uppooffringar, men denna beredvillighet stannar dock ofta vid ord och kommer ej längre. Der presterskapet är nitiskt för folkskoleväsendet och i sitt nit går varligt och försigtigt till väga, vinner folkskolan i utveckling och förkofran, men der presterskapet förfar med ovist nit, eller liknöjdhet, der är ofta split och strid inom församlingen, eller liknöjdhet för barnens skolgång eller åtminstone jemna skolgång, hvaraf dock framstegen äro i mycket beroende. Om ock det förra är förhållandet i de flesta församlingar, så eger dock det senare rum i några.

V. Undervisningen.

Som den af Kongl. Ecklesiastik-departementet utgifna normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor utdelades till skolorna i Nerike under år 1879 sedan vårterminen var långt framskriden, kunde någon tillämpning derstädes af denna plan ej komma i fråga förr än nästföljande hösttermin. På ett allmänt möte med Nerikes folkskolelärareförenings ledamöter under sommaren nämnda år anmodades de talrikt tillstädeskomna lärarne att allmänt taga fullständig kännedom om planen och sedan försöka någon passande läsordning

t. ex. N:r 18. Ifrån hösten 1879 började tillämpningen, här och der med små afvikelser, men på de flesta ställen äfven utan sådana. På några ställen har jag funnit mig nödsakad att göra erinringar mot för stora afvikelser samt, der sådana vunnit insteg, föreslagit ändringar i läsordningen.

Modersmålet inläres uti småskolorna både genom stafningsmetoden och genom ljud-läsmetoden. På landsbygden, der stor fördom rådt mot ljudmetodens användande, börjar denna fördom mycket vika; men uti de flyttande småskolorna medgifver tidens korthet icke användande af annat förfarande än genom stafningsmetoden, genom hvilken barnen, som merendels börjat läsningen, innan de kommit i någon skola, kunna få hjälp uti hemmen af sina fäder eller mödrar. *Läsning och skrifning* sättas numera uti skolorna i sammanhang med hvarandra; och genom de nya lärarinnor, som nu komma från småskoleseminarier med 7 å 8 månaders undervisningskurs, tilltager läsfärdigheten till det bättre, om småskolan är fast. Men de lärare, som måste mottaga barn från de flyttande småskolorna, klaga bittert öfver de små framstegen i innanläsningsförmåga hos de mottagna barnen, på hvilka de måste använda mycken tid och mycken möda att förbättra hvad som brister uti innanläsningsfärdighet. I folkskolorna kan man ej annat än glädja sig åt en stor förbättring uti innanläsningen, isynnerhet derigenom, att den sjungande ton, det slarfviga uttal, som förr varit rådande, gifvit vika för ett bättre uttal och betoning, hvarigenom barnen visa, att de förstå, hvad de läsa. Vid öfningen att förstå och använda språket äro dock ännu många brister, som vidlåda undervisningen. De yngre lärarne bemöda sig dock om att utveckla barnens förmåga att förstå och använda språket i tal och skrift. Och denna öfning har i ett stort antal skolor visat vackert resultat. Detta resultat skulle kunna vara ännu större, om icke lärarne ofta hade för stora skolor och för stora barnskaror att på en gång undervisa. Dock återstår ännu härutinnan mycket, emedan denna öfning mångenstädes, ofta till följd af brist på småskolor, fått stanna blott vid diktamensöfning, såsom varande för de äldre lärarne beqvämare.

Kristendomskunskap bibringas barnen dels genom bibelläsning med förklaring och tillämpning, dels genom inlärande af biblisk historia och katekes. Hvarje morgon och afton hålles bön. Morgonbönen börjar med afsjungande af en psalmvers, hvarefter bönen förrättas numera merendels af läraren själf. Till bönen sluter sig genomgående af någon mindre del af ett kapitel ur något af evangelierna eller apostlagerningarna. Efter uppläsande af den utvalda texten genomgås den enkelt antingen genom utfrågande eller uttydande af densamma. Ofta sjunges en psalmvers efter bibelläsningen.

Bibliska historien i småskolan föredrages ofta muntligt för både första och andra årsklassernas barn, som på detta sätt vanligen inlära berättelserna och lära sig att ur minnet återgifva desamma. Då enligt normalplanen andra årsklassen stundom må kunna begagna lärobok, har ett sådant tillvägagående med begärlighet blifvit omfattadt; antingen har en mindre lärobok, endast afsedd för småskolan, varit dertill begagnad eller också, såsom i en mängd småskolor varit händelsen, samma lärobok brukats både i småskolan och i folkskolan, men en lärobok som är sammanskrifven blott för folkskolans behof är ej fullt passande för småskolan. I förra fallet, nemligen genom begagnandet af en mindre lärobok, som endast är afsedd för småskolan, hafva barnen kunnat bra lära sig innehållet, hvilket vanligen ej blifvit händelsen, när folkskolans lärobok äfven användts i småskolan. Förhållandet är nemligen så, att när denna lärobok sättes i hand på småskolebarnet, har det ännu ej förvärfvat den läsfärdighet, att det någorlunda obehindradt kan genomläsa sin lexa och uppfatta dess innehåll. Följaktligen blifver härigenom hela kunskapen svag.

Der lärarinnan nöjer sig med att etanna blott och bart vid textorden uti katekesen med en enkel förklaring och tillämpning deraf, hafva barnen god reda på detta lilla; men ofta påträffar man småskolor, der hvarken lärarinnan eller föräldrarne, eller till och med pastor nöjer sig med detta anspråkslösa pensum; och der är det vanligen kient bestäldt med undervisningen i detta ämne, emedan alla tre dessa parter äflas om att hinna längre, än barnets fattningsförmåga hinner att följa med.

Undervisningen uti biblisk historia uti den egentliga folkskolan är i allmänhet rätt god; men att äfven här gifvas några undantag, faller af sig sjelf, der undervisningen skötes af okunniga, ensidiga och utnötta lärare.

För den *kateketiska undervisningen* i folkskolan begagnas nu öfverallt den nya, påbjudna läroboken; men detta har ej hindrat, att den gamla katekesen varit använd ända hittills af de äldre barnen. I vissa församlingar hade, redan då två år förflutit efter den nya katekesens påbjudning till allmänt antagande, denna nya lärobok blifvit allmänt införd för såväl yngre som äldre barn; men i några församlingar var vidhållandet af den gamla läroboken så segt, att jag haft all möda använd att öfvertyga gamla konservativa lärare och prester om nödvändigheten af ombyte. Att den kateketiska undervisningen dock bedrifves på ett tillfredsställande sätt i flertalet skolor, må med nöje vitsordas, och på ett sätt, som långt afviker från det gamla utanläsningsmaneret. Men att en del lärare, hvilkas

antal dock minskas med hvarje år, och hvilka ej kunna vänja sig från att förhöra barnen med boken i hand, nöja sig till det mesta med begreppslös utanläsning eller en underhållig katekesisation, är ty värr ännu en sorglig sanning.

Så vida småskola finnes under folkskolan, börjar undervisningen uti *geografi* redan i folkskolans första klass, *naturlära* i den andra, *historia* i den tredje och *geometri* i den fjerde; men i många folkskolor ingår *naturlära* redan i den första klassen och *geometri* i den tredje. Huru dessa läroämnen skötas, beror liksom allt annat på lärarens duglighet. I flertalet skolor är dock härutinnan tillståndet godt.

I den för det medborgerliga lifvet så viktiga *räknekonsten* äro metoderna och sätten att gå till väga vid sjelfva undervisningen och äfven framstegen mycket olika, isynnerhet hvad beträffar den praktiska användningen. Man finner i en stor mängd skolor ganska många barn, som avancerat långt och hafva till och med förvärfvat en viss färdighet, men ändå icke hafva fullt klart för sig, då det blir fråga om användningen af de olika räknesätten. Dock får man ej förneka, att icke på flera ställen användningen är hufvudsak.

Framstegen uti *geometri* äro ej stora och undervisningen i *sång* och *gymnastik* skötes i allmänhet lamt, men i de skolor, der för sångundervisningen Chev  -metoden blifvit införd, har ett betydligt framsteg i s  ng visat sig, hvilket isynnerhet är fallet med Örebro stads skolor. Men ett läroämne, som tyckes vilja gå godt framåt,   r *frihandsteckning*, sedan den Stuhlmannska metoden börjat att tillämpas; och i den mån, som det nya sm  skoleseminariet f  r utskicka sina elever till församlingarna,   r allt hopp om teckningens större spridning; barnen finna uti detta ämne ett stort intresse.

Trädgårdsskötsel står och stampar på samma ställe och kommer ej ur fläcken. Från kommunernas samt skolråds och deras ordförandes sida har denna undervisningsgren, i och för sig så nyttig och f  r  dl  nde, ej den uppmuntran, som den borde ha att vänta.

VI. Skolförhör.

En eller två gånger om året, vid terminernas slut, anställes offentlig examen. Den af dessa så kallade examina, som afslutar läsåret, hvilket vanliga  t inträffar vid vårterminens slut, pl  gar ofta  t vara besökt af barnens anf  r  ndter och föräldrar, merendels mödrarna. Uti några distrikt har på senare tider blott en sådan examen om året blifvit h  llen. Till f  lj  d deraf att de statistiska uppgifter, som för hvarje   r skola af skolråden afgifvas, omfatta näst föregående kalenderår, har

i några kommuner inskrifningen i skolan försiggått blott vid årets början och årsafslutningen skett vid höstterminens slut. Ofta är det blott bekvämlighetsskäl, som föranledt en sådan inrättning. Det har varit vigare att ej behöfva upprätta journalen mer än en gång om året och vid dess hela afslutning göra hopsummeringen utan att behöfva använda subtraktion. Dubbelskrifning undvikes också derigenom.

Roteförhör uppgifvas vara hållna vid de få flyttskolor, som finnas inom inspektionsdistriktet, men jag betvivlar, att så skett allestädes. Ut i de pedagogiska tabellariska uppgifterna upptagas barn, hvilka blifvit undervisade i hemmet och barn, som ej deltagit i undervisningen. Dessa uppgifters fulla sanningsenlighet vill jag ej underskrifva från alla håll, utan anser dem stundom vara gifna på måfå, och båda rubrikerna sammanblandade somligstädes, emedan förhör vid terminernas början enl. cirkuläret af den 22 April 1864 ej förekomma. Afgångsexamen med barn, som skola sluta sin skolgång sammanfalla merendels med årsexamen, då betyg utdelas.

VII. Undervisningstiderna

upptaga i allmänhet åtta kalendermånader; i några skoldistrikt med flyttande skolor eller med skolor, som sakna småskolor, har undervisningstiden blifvit förlängd till 9 månader, mot särskild ersättning åt lärarne för denna öfverläsning. Fortsättningsskolor, som äro hugnade med statsbidrag, öka också skoltiden med fyra å sex veckor. Tablan öfver terminernas början och slut framställer en brokig karta af variationer, såsom

från 9 Januari—20 Juni och från	1 Oktober—16 December.
» 14 Januari—14 Juli	» 14 Augusti—15 December.
» 15 Januari—15 Juli	» 1 Oktober—15 December.
» 15 Januari—1 Juli	» 1 Oktober—15 December.
» 15 Januari—15 Juli	» 1 Oktober—1 December.
» 16 Januari—15 Juni	» 1 September—15 December.
» 16 Januari—21 Juni	» 1 September—1 December.
» 15 Januari—21 Juli	» 1 Augusti—1 December.
» 15 Januari—1 Juli	» 15 Oktober—15 December.
» 15 Januari—1 Maj, 15 Maj—1 Juli, 15 Okt.—15 December.	
» 23 Januari—15 Juli och från 21 Augusti—15 December.	
» 1 Februari—1 Juni	» 1 Augusti—1 December.
» 1 Februari—15 Juni	» 1 Augusti—15 December.
» 1 Februari—15 Juni	» 1 September—15 December.
» 1 Februari—15 Juni	» 15 Augusti—1 December.

från	1 Februari—1 Juli	från	1 September—1 December.
»	1 Februari—15 Juli	»	28 Augusti—24 November.
»	1 Februari—15 Juli	»	1 Augusti—15 November.
»	1 Februari—15 Juli	»	15 September—1 December.
»	1 Februari—15 Juli	»	1 September—15 November.
»	1 Februari—15 Juli	»	1 Oktober—15 December.
»	2 Februari—17 Juli	»	18 September—3 December.
»	15 Februari—15 Juli	»	1 September—1 December.
»	1 Mars—15 Juli	»	15 Augusti—1 December.
»	1 Mars—15 Juli	»	1 September—15 December.

VIII. Lärarne.

Under år 1881 hafva i folkskolor tjenstgjort 113 examinerade lärare, hvaraf fyra varit extra-ordinarie, 13 examinerade lärarinnor, och bland dem hafva två icke innehaft ordinarie plats. Mindre skolor, hvilkas antal blott uppgår till åtta, hafva förestått af 3 lärare och 5 lärarinnor samt de 107 småskolorna af 14 lärare och 93 lärarinnor. Bland en så stor mängd af lärare är det naturligt, att stor olikhet måste förefinnas både i afseende på kunskaper och förmåga att bringa barnen en klar och god undervisning samt uppöfva deras själsförmögenheter, och äfven i afseende på sättet att hålla ordning och skick i skolan.

Fastän det kan synas vanskligt att söka gruppera eller klassificera lärarne i dessa hänseenden, vill jag dock dermed göra ett försök, och då får jag

18 utmärkta lärare, deraf 14 män och 4 kvinnor; 72 fullt godkända, hvaraf 63 män och 9 kvinnor; 28 försvarliga, samt 8 klena och dåliga, hvilka när som helst borde vara färdiga att nedlägga undervisningen till fromma för många bland det uppväxande släktet. Fyra hafva redan afgått. Af de i småskolorna anstälde lärarne äro de fleste olämplige; kvinnorna fylla bättre denna plats. Sedan Örebro län fått ett åtta månaders årligt seminarium till stånd för bildande af småskolelärarinnor, är det ej brist numera på dugliga unga kvinnor med fullgoda kunskaper.

IX. Anteckningsböckerna

äro matrikel, dagbok och examensatalog; dessa finnas i alla folkskolor. Dagbok och examensatalog finnas derjemte i de flesta småskolor.

X. Materielen

rekryteras i allmänhet efter behof och är i större delen af folkskolor någorlunda tillräcklig, om ej fullständig; ty fullgod materiel finnes blott i Örebro stads skolor samt i några få landsskolor. Kartor öfver Jordgloben, Europa, fysisk och politisk öfver Sverige och Norge, samt Palestina finnas dock i alla folkskolor; i en stor mängd förekomma väggplanscher öfver människokroppen samt väggtäflor öfver djurriket, stereometriska figurer m. m. Tellurium med Lunarium förekommer dock mera sporadiskt. Innanläsningsböcker finnas i alla folkskolor, men ty värr icke i tillräckligt antal, emedan vanligen tvenne barn samtidigt skola begagna en och samma bok. Detta sambruk gör också, att böckerna snart blifva slitna. Derjemte förekomma äfven i samma skola stundom två å tre olika upplagor af Läsebok för folkskolan.

XI. Skollokaler.

Sedan sista berättelsen afgafs hafva några nya skollokaler kommit till stånd. Så till exempel har Statsrådinnan, Friherrinnan Gripenstedt, född Anckarsvärd, vid Brevfvens bruk i Askers socken på en bruket dominerande höjd och vackert läge låtit uppföra af sten ett folkskolehus med fyra lärosalar och lika många boställslägenheter, beräknadt för två folkskolor och två småskolor. Den 18 Mars 1878 blef huset högtidligen invigdt i egarinnans med flera inbjudnas närvaro under ett stort tillopp af människor. God materiel äro lärorummen försedda med. Nästan samtidigt invigdes ett annat folkskolehus af trä vid Grytstorp i Boo, ett dylikt vid Näfvesta i Axberg, samt ett i Hammar vid Ämmebergs zinkgrufvor. År 1879 fullbordades och upplåts till begagnande ett skolhus med tvenne lärosalar och bostad för lärare och småskolelärarinna vid Almbro uti Gellersta socken. Efter 15 års bemödanden hade det äntligen lyckats mig att få se detta hus färdigt. Tvenne nya skolhus, ett vid Skagershults nya kyrka och ett vid Brändåsen i Hardemo, hvardera med tvenne salar och bostäder, förskrifva sig också från samma år 1879. Bland dessa utmärker sig särdeles skolhuset i Skagershult.

Från år 1880 daterar sig blott ett skolhus såsom färdigt och till begagnande upplåtet, nemligen på lägenheten Fredriksberg uti Viby socken, nära Vretstorps jernvägsstation. Detta hus, uppfördt efter normalritningarna, utmärker sig såsom ett mönsterhus för skolhusbyggnader och är väl försedt med materiel.

I början af år 1880 nedbrann nya skolhuset vid Fogelhult i Boo och derefter flyttades folkskolan derifrån till Grytstorp. Flera nya skolhus äro under byggnad och inredning, såsom tvenne uti Askersunds landsförsamling, likaledes två uti Hammars församling, ett uti Lerbäck, ett i Ödeby, ett i Lillkyrka, ett i Boo i stället för det nedbrända, samt uti Örebro tvenne stenhus, hvaraf det ena med åtta lärosalar och det andra med fyra. Fyra småskolehus uppföras i Götlanda.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Såsom jag förr omnämnt, är med tillsynen öfver skolorna i allmänhet klen bestäldt. Visserligen äro tillsyningsmän tillsatta och skolorna underlagda vissa personers särskilda vakande ögon, men besöken blifva ändå högst tunnsådda. Skollärarne klaga öfver, att de sällan få några påhelsningar i sina skolor. En större församling med fyra examinerade lärare finnes, der pastor sällan eller aldrig, icke ens alltid vid examina, är synlig i någon skola. Dock härifrån göra Götlanda, Asker, Viby med Tångeråsa, Askersunds landsförsamling, städerna och i viss mån några andra församlingar lysande undantag. Här besöka pastorerna flitigt sina skolor och öfvervaka afslutningarna i tur med sina skolrådsledamöter.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet

Kostnaderna för folkskoleväsendet inom inspektionsdistriktet uppgingo år 1881 till 271,591 kr. 33 öre, hvaraf

till lärares och lärarinnors aflöning.....	162,772: 97.
» skollokaler och inventarier.....	71,852: 81.
» undervisningsmateriel	5,330: 20.
» öfriga behof.....	31,635: 35.

Till bestridande af dessa utgifter hade utgått:

af skoldistriktet.....	198,834: 94.
» statsmedel	65,527: 07.
» landsting eller hushållningssällskap.....	1,777: 50.
» donationsmedel.....	5,451: 82.

Örebro 1882.

A. G. Bogren.

Berättelser om Folkskolorna inom Westerås stift

åren 1877—1881.

I.

Domprosteriet, Munktorps, Köpings, Arboga, Wester-Fernebo och
Sala kontrakt.

Inspektionsområdet omfattar den till Westmanlands län hörande delen af Westerås stift, består af 4 stads- och 51 landsförsamlingar, bildande 49 pastorat, och upptager en ytvidd af något öfver 40 kvadratmil. Hvarje församling utgör ett skoldistrikt för sig, hvadan skoldistriktet äro 55. Städerna oberäknade äro 23 skoldistrikt mindre än $\frac{1}{2}$ kvadratmil. Tretton hafva ett yttinnehåll af mellan $\frac{1}{2}$ och en kvadratmil, 10 mellan en och 2 samt 4 mellan 2 och 3 qv.-mil. Det största är Skinnskatteberg med 3 qv.-mils areal. Folkmängden inom området utgjorde vid 1880 års utgång 99,331 personer. De folkrikaste skoldistriktet äro Westerås med 6,200, Sala stad och Wester-Fernebo med hvardera 4,800, Norberg med 4,700, Arboga stad med 3,800, Skinnskatteberg med 3,600 och Munktorp med 3,300 invånare. I 15 församlingar understiger folkmängden ett tusental.

Under inspektorsperioden hafva de flesta skolor blifvit besökta 3 gånger och många ända till 5 gånger. Tiden har aldrig tillåtit mig att under ett och samma år besöka alla områdets skolor. Ingen skola har dock inspekterats mindre än två gånger förutom sju under de två sista åren nyinrättade, hvilka blifvit besökta endast en gång. Inalles har jag gjort 951 skolbesök.

För att komma i tillfälle att se skolan sådan den ter sig i sitt hvardagskicks, har jag så mycket möjligt varit infunnit mig för in-

spektion utan föregående anmälan och aldrig under pågående ferier. Blott en gång har en småskolelärarinna med skolbarnen framkallats till närmaste folkskola.

På grund af hållna inspektioner hafva jemlikt instruktionens föreskrift till respektive skolråd utfärdats promemorier, innehållande yrkanden på och förslag till förbättringar i församlingarnas skolväsende. Till domkapitlet har icke någon anmälan af den art, som instruktionen omförmåler, blifvit gjord. Men Domkapitlet har med anledning af de dit insända årliga inspektörsberättelserna gifvit skolråden nödiga påminnelser och infordrat förklaringar öfver i berättelserna omnämnda behof och missförhållanden, hvilken Domkapitlets åtgärd varit inspektören till ej ringa hjälp.

I. Undervisningsanstalterna.

Nedanstående öfversigt angifver fortsättningskolornas, folkskolornas, mindre skolornas och småskolornas antal inom hvarje kontrakt vid 1881 års slut.

Kontrakt.	Fortsättnings-skolor	Folkskolor.		Mindre skolor.		Småskolor.		Summa.
		Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	
Domprosteriet	8	24	—	2	—	29	—	63
Munktorps	1	18	—	4	1	23	1	48
Köpings	3	24	2	6	—	28	2	65
Arboga	2	11	1	5	—	14	1	34
Wester-Fernebo	4	16	8	8	—	21	9	66
Sala	4	13	3	8	—	16	2	46
Summa	22	106	14	33	1	131	15	322

Vid denna beräkning af skolornas antal hafva de klasser eller afdelningar af skola, i hvilka undervisningen skötes af särskild lärare, blifvit betraktade såsom sjelfständiga skolor. Under benämningen »mindre skolor» äro upptagna såväl de fristående mindre skolorna som ock de lägre klasser — 5 till antalet — af folkskolor, hvilka skötas af oexaminerade lärarinnor. Ingen skola flyttar mellan flere än två stationer.

Som folkskolornas antal enligt förre inspektörens berättelse vid 1876 års slut var 103, af hvilka 80 voro fasta och 23 flyttande, så finner man, att de fasta skolornas antal under senaste inspektions-

perioden ökats med 26 och att de flyttandes blifvit förminskadt med 9. En af enskilda personer i Munktorp underhållen folkskola har med 1881 års början upphört. Af de flyttande folkskolorna finnas 3 i Norberg, 2 inom hvardera af Skinskattebergs, Westanfors, Karbenning och Kila församlingar samt en i hvardera af Wester-Skedvi, Wester-Wåla och Möklinta socknar. En och annan af dessa behöfver och torde äfven snart nog blifva förvandlad till fast. Karbenning, Kila och Wester-Wåla äro de enda skoldistrikt, som icke ega någon fast folkskola. I Wester-Wåla funnos till 1879 års utgång 2 väl behöfliga fasta folkskolor, men af sparsamhetsskäl ersattes de då af en flyttande; detta dock blott för en tid af 3 år. Åtta folkskolor sakna förberedande småskolor, hvarföre folkskolelärarne vid dessa skolor äfven måste undervisa barn på småskolans stadium. Af dem hafva två under de sista åren blifvit från mindre skolor förvandlade till folkskolor. Andra två, der lärjungeantalet är större, behöfva numera hvar sin biträdande småskola; och hade troligen sådan anordning redan vidtagits, om ej brist på lämpliga lokaler lagt hinder i vägen.

Såsom *mindre skolor* har jag upptagit alla skolor med oexaminerad lärare, i hvilka undervisning meddelas i folkskolans lärokurser, om också några af barnen under någon del af sin skoltid besöka folkskola. Blott två nya skolor af detta slag hafva under de sista fem åren tillkommit. En flyttande har blifvit förvandlad till 2 fasta och en annan flyttande till en fast mindre skola och en fast folkskola. Af de mindre skolorna äro ännu åtminstone fyra besökta af en ganska stor mängd barn, hvarföre de väl behöfva förses med examinerade lärare. Några få mindre skolor äro så belägna, att barnen utan särdeles stor svårighet kunna besöka folkskola; de böra derföre verka endast såsom småskolor. De flesta hafva ett mindre antal lärjungar, äro belägna i trakter, aflägsna från folkskola, och komma säkerligen icke så snart att af folkskolor ersättas.

Småskolor finnas numera i alla inspektionsdistriktets församlingar, sedan äfven inom Sevalle en sådan blifvit inrättad under år 1878. Deras antal är nu 146, nemligen 131 fasta och 15 flyttande. Småskolor och mindre skolor tillhoppa äro 180. Vid 1876 års slut var deras antal 154. Detta visar alltså en tillökning af ej mindre än 26 skolor, af hvilka blott 3 äro mindre skolor. Sjutton nya småskolor hafva öppnats, en mindre skola har förvandlats till småskola och 8 på två stationer flyttande småskolor hafva blifvit ersatta af 16 fasta. Tre småskolor hafva såsom varande obehöfliga blifvit indragna.

Undervisningen för de barn, som ur skolan utgått, har under de 4 senaste åren varit ordnad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med K. Cirk. den 11 Sept. 1877 och normalplanens anvisningar uti sam-

manlagdt 18 skoldistrikt, men under sistförflutna året i endast 13. Gångse smittosam sjukdom har i två församlingar lagt hinder i vägen för hållande af fortsättningsskola; i de öfriga distrikten hafva få barn befunnits mogna för sådan fortsatt undervisning, hvarföre det varit lämpligare att hålla s. k. repetitionsskolor, vid hvilka skolråden mera fritt få ordna undervisningen efter sig företeende omständigheter. Med undervisningen i dessa repetitionsskolor afses ej så mycket, att barnen skola inhemta nya kunskaper, som att de skola grundligare inlära folkskolans lärokurser i alla eller i de för lifvet viktigaste läroämnen, såsom kristendom, läsning, räkning och skrifning. Undervisning af detta slag har varit för ur skolan afgångna barn anordnad i alla församlingar, der fortsättningsskolor ej varit i verksamhet, med undantag af sju, och har det uppgifvits, att barnen i dessa skoldistrikt ej lemna folkskolan förr än vid konfirmationstiden. Af samma skäl har repetitionsskola icke varit anordnad vid de flyttande folkskolorna.

Förutom landstings-seminariets öfningskola och de *enskilda läroanstalter*, hvilka finnas i städerna, funnos vid 1881 års utgång 4 af enskilda personer underhållna skolor, nemligen folkskolan vid Ferna i Gunnilbo, de mindre skolorna vid Nyhammar och Bernshammar i Heds samt Røfors i Medåkers församling, som dock alla äro inordnade i de särskilda församlingarnas skolväsende och derföre blifvit i min beräkning af skolornas antal upptagna. En skola, inrättad af baptistiskt sinnade personer, hvilka ej anmält sig till utträde ur Lutherska kyrkosamfundet, finnes i Munktorp; denna skola motsvarar närmast en mindre skola, och i densamma undervisas många barn, hvilkas föräldrar ej äro baptister. Invid Strömsholm i Kolbäck finnes en skola, understödd af staten och länets landsting, der idioter vårdas och undervisas.

Undervisning i handslöjd meddelas gossar i fyra församlingar, nemligen i St Ilian, der folkskolans lärare är undervisare, i Ramnäs, Sura och Skinskatteberg, der särskilde slöjdlärare äro anstälde. De arter af slöjd, som förekommit, hafva varit snickring, svarfning, träsnideri, förfärdigande af ståltråds- och korgarbeten m. m. Vid hushållnings-sällskapets landtbruksskola i Munktorp hafva också gossar, hörande till församlingens folkskolor, åtnjutit undervisning i handslöjd. Svårigheten att skaffa tjenliga lokaler för undervisningens meddelande och medel till inköp af redskap och materialier äro de förnämsta orsakerna, hvarföre slöjdundervisning för gossar blifvit af så få församlingar föranstaldt. Ej heller torde befolkningen ännu komma att rätt inse denna undervisnings vigt och värde. En omkring 3 veckor lång undervisningskurs i hus- och hemslojd har under hvartdera af åren 1877—1880 varit på hushållnings-sällskapets bekostnad

anordnad i Westerås under ledning af en statens instruktör. I dessa kurser hafva många både skollärare och lärarinnor deltagit.

Tillfälle att inhemta undervisning i de allmännaste arterna — stickning, sömnad, lagning m. m. — af qvinnoslöjd har varit folkskolornas och på några ställen äfven småskolornas flickor lemnadt i Westerås, Lundby, Westerås-Barkarö, Dingtuna, Skultuna, Hubbo, Irsta, Munktorp, Ramnäs, Sura, Ryttern, Gunnilbo, Hed, Malma, Arboga, Arboga landsf., Medåker, Lillhärad, Köping, Köpings landsf., Kungs-Barkarö, Björskog, Odensvi, Bro, Westanfors och Sala stad. Under år 1880 har länets hushållningssällskap lemnat till dylika slöjdskolor för flickor ett bidrag af 1,140 kronor. Merendels meddelas denna undervisning af småskolans eller folkskolans lärarinnor; dock äro i städerna och äfven i några få landsförsamlingar särskilda lärarinnor anställda för detta ändamål. I en och annan församling hafva för saken intresserade fruntimmer tagit undervisningen i qvinnoslöjd om hand.

Med innevarande månads början kommer en större slöjdundervisningsanstalt att öppnas i Westerås, till hvilken kostnaderna komma att bestridas af länets landsting och hushållningssällskap samt af aflidne brukspatron Kristian Zimmermans donationsfond, hvilken för närvarande belöper sig till omkring 108,000 kronor. Rytterns församling har ock ett för upprättande af slöjdskola för gossar doneradt kapital, som nu lär hafva uppgått till några och 20,000 kronor. Ännu hafva dock några åtgärder för slöjdskolas inrättande icke blifvit vidtagne.

I Köping finnes en *söndagsskola*, kallad Köpings stads tekniska söndags- och aftonskola, hvilken åtnjuter bidrag dels af staten, dels af staden, och i hvilken undervisas förnämligast fabriksarbetare och handtverkslärningar. I de flesta församlingar hållas af enskilda personer s. k. söndagsskolor, der Guds ord utlägges och förklaras och andliga sånger sjungas; och torde nog dessa skolors verksamhet på många ställen ledas i okyrklig riktning. Der så uppgifvits vara fallet, har jag uppmanat lärare och lärarinnor att taga äfven denna undervisning om hand. Denna uppmaning har åtminstone på några håll blifvit efterkommen.

Sockenbibliotek finnas numera i alla församlingar utom en. Fläckebo och Haraker hafva dock ett gemensamt. Vid några bruk finnas ock särskilda boksamlingar, bekostade af brukens egare. Boksamlingarna innehålla andlig uppbyggelse-litteratur, böcker af historiskt och naturhistoriskt innehåll, skrifter i landthushållning m. m. De flesta förökas, somliga mer, andra mindre. Några åter förökas icke, utan äro ännu i samma skick, som då de för flera år tillbaka bildades. Till socken-

bibliotekens förökande användas bränvinsmedel, hundskatt, frivilliga gåfvor, insamlade vid husförhör, barndop m. m., särskildt utdebiterade medel, s. k. låneavgift, afkomst af donationer o. s. v. Enligt uppgift begagnas boksamlingarna flitigt i 15 församlingar, någorlunda flitigt i 14, obetydligt i 19 och icke alla i 5. Der boksamlingarna med omsorg vårdas och förses med nya böcker och skrifter af lättläst, godt innehåll, der omfattas de med intresse af folket och anlitas flitigt.

Westmanlands läns landsting har städse egnat en synnerlig omvårdnad åt folkundervisningen och för dess höjande beviljat frikostiga anslag. Närmaste öfvervakandet af landstingets åtgärder för folkundervisningens höjande har blifvit lemnadt åt en komité, bestående f. n. af två landstingsmän och folkskoleinspektören.

Sedan år 1876 har landstinget med ett årligt anslag af 4,000 kronor i Westerås underhållit ett *seminarium* med 8 månaders lärotid för bildande af lärare för småskolor. Under första året var tillträde öppet för både manliga och qvinliga elever, men från år 1877 blott för kvinnor. Lärokurserna hafva under de 4 sista åren varit bestämda med afseende strängt fästadt vid föreskrifterna i K. Kung. den 11 Jan. 1878. Undervisningen meddelas i alla läroämnen af föreståndarinnan, dock äro särskilda lärare anställda för undervisningen i sång och gymnastik. Med seminariet är förenad en öfningsskola med särskild lärarinna. Från denna läroanstalt hafva sedan år 1876 blifvit utexaminerade 125 elever, hvilka med få undantag vunnit anställning inom länet.

Under åren 1879—1881 har landstinget lemnat ett årligt anslag af 1,000 kronor, för att bereda redan anställda småskolelärare och lärarinnor tillfälle att genom 6 veckors särskild kurs under sommarferierna inhemta bättre och tidsenligare undervisningsmetoder samt förkofra sig i kunskaper för att möjligen kunna undergå sådan pröfning, som K. Kung. den 11 Jan. 1878 öfvermålar. Lärokursen har under alla tre åren varit förlagd i Sala och haft till föreståndare folkskoleläraren V. Göransson derstädes. Sammanlagdt omkring 70 elever hafva deltagit i undervisningskursen. Genom dessa åtgärder från landstingets sida har småskolan blifvit försedd med ganska många lärare, som kunna meddela en jembörelsevis god undervisning.

En lärokurs i frihandsteckning, förenad med öfning i gymnastik och vapenföring för de manliga eleverna, har varit anordnad under fyra veckor de två sista åren. Andamålet med lärokursen i teckning har varit att meddela folkskolans lärare insigt i den Stuhlmannska metoden för undervisning i detta ämne. Uti kursen hafva deltagit 30 folkskolelärare och lärarinnor. Kursen har bekostats af landstinget med 1,000 kronor för hvarterda året. Undervisningen har meddelats

af teckningsläraren vid Westerås allmänna läroverk kaptenen O. Brander.

Sedan kostnaderna för undervisningen blifvit bestridda, hafva öfverskotten af samtliga anslagen blifvit utdelade såsom understöd åt eleverna vid seminarium och deltagarne i öfningskurserna.

Ett anslag af 1,000 kronor för hvarje år har landstinget sedan år 1878 ställt till folkskoleinspektörernas i länet disposition att utdelas såsom ersättning åt lärare och lärarinnor, som infinna sig vid af inspektörerna jemlikt föreskriften i deras instruktion sammankallade möten.

Tjugufyra dylika möten hafva af undertecknad blifvit hållna under de 4 senaste åren af inspektionsperioden. Vid hvarje sådan sammankomst hafva förekommit 3 å 4 undervisningsprof at på förhand dertill ombedda lärare och lärarinnor, hvarpå man samtalat om dessa profektioner och, då tiden tillåtit, om undervisningens bedrifvande i allmänhet i de ämnen, af hvilka profektionerna behandlat en del. Äfven hafva andra för skolan och dess verksamhet viktiga frågor diskuterats. Inspektören har gifvit upplysningar, råd och föreskrifter. En och annan gång har äfven ett föredrag blifvit hållet. För dessa sammankomster, hvilkas vikt och betydelse för såväl lärarne som inspektören ligger i öppen dag, hafva lärare och lärarinnor, skolrådsledamöter och församlingsmedlemmar på de flesta ställen visat stort intresse.

Hushållningssällskapet har hvarje år i Maj månad vid sin trädgård i Westerås lemnat folkskolans lärare tillfälle till kostnadsfri undervisning i grunderna för plantering och skötsel af träd och buskar samt för fruktträds ympande. Huru många lärare deraf begagnat sig, är mig ej bekant. Så särdeles stort torde ej deras antal hafva varit, i följd deraf att undervisningen meddelats på den tid af året, då läseterminen är i full gång.

Högre folkskola finnes icke inom länet.

En folkhögskola för Westmanlands län med årliga anslag af staten, landstinget och hushållningssällskapet öppnades den 1 Nov. 1876 vid Tärna jernvägsstation och har sedan den tiden varit i verksamhet. Sist förlidne höst inflyttade folkhögskolan i eget, nytt, prydligt hus. Årskurserna, som begynna omkring 1 Nov. och afslutas med April månads utgång, hafva i medeltal varit besökta af 20 å 30 elever. Undervisning meddelas af föreståndaren, som tillika är skolans förste lärare, i geografi, historia, kommunallagar, statskunskap, sång, målskjutning m. m., af andre läraren i svenska språket, räkning, ritning, bokföring, geometri, afvägning, fältmätning, fysik, kemi och fysiologi, och af tredje läraren i välskrifning. Om skolan och dess

verksamhet är och kan under den driftige och för sitt kall varmt nit-
älskande föreståndarens ledning intet annat än godt vara att säga,
utan kan man tryggt hoppas, att folkhögskolan skall utöfva ett föräd-
lande inflytande på länets befolkning.

II. Skolreglementen och läsordningar.

Reglementen, vederbörligen stadfästade och uppgjorda med ledning af ett af Domkapitlet år 1864 utgifvet formulär, finnas i alla försam-
lingar. I tvenne socknar hafva nya reglementen blifvit upprättade
och af Domkapitlet stadfästade. De äro visserligen i flere distrikt
föråldrade och behöfva derföre omarbetas, men man har dröjt dermed
dels derföre, att man velat afbida en tid, då skolväsendets utveckling
vunnit stadga, dels af den orsaken, att man ej ansett reglementariska
förordningar så oundgängligen nödvändiga, då ganska detaljerade stad-
ganden numera förefinnas i förordningar och cirkulär, utfärdade af
Kongl. Maj:t.

Då skolväsendet betydligt utvecklats sedan år 1864, vore det
önskligt, att det omnämnda reglementsformuläret, som i åtskilliga delar
är föråldradt och i vissa punkter stridande mot sednare lagstadganden,
blefve omarbetadt eller af ett nytt ersatt.

I flere skolor har afskrift af för skolorna gällande reglemente
blifvit företedd, men på några ställen har reglementet så råkat i glömska,
att man ej ens vetat hvarest det funnits.

I de flesta skolsalar hafva visserligen af skolrådet stadfästade *läs-
ordningar* varit uppslagna och, såsom jag tror, ordentligt följda; men
jag har ock påträffat skolor, för hvilka icke någon läsordning varit
uppgjord, och der läraren efter gammal vana, eller efter som han för
tillfället ansett lämpligast, bestämt hvarje dags arbeten. Stundom har
jag ock erfarit, att lämpliga för skolorna stadfästade läsordningar, icke
blifvit följda, utan att läraren låtit ett undervisningsämne skjuta in på
det följandes tid, att utbyte af läroämnena skett o. s. v. Under de
senare åren har jag fordrat, att normalplanens förslag till läsordningar
skola i hufvudsak följas vid alla skolor, der icke särskilda omstän-
digheter lägga hinder i vägen.

III. Skolbarnen.

I skolrådets tabellariska uppgifter för år 1880 uppgafs *antalet af
barn* mellan 7—14 år vara 14,881 eller 14,98 procent af hela befolk-
ningen. Af dem hade undervisats

i fasta folkskolor, fortsättnings- och repetitionsskolor	7,146
i flyttande folkskolor och repetitionsskolor	945
i mindre skolor	811 och
i småskolor	4,197

Summa 13,099 eller

88 procent af de i skolålder varande barnens antal. I följd af sjukdom eller naturfel hafva 77 saknat undervisning.

Vid senast hållna inspektioner hafva i folkskolor, mindre skolor och småskolor varit inskrifna 11,768. I denna summa äro icke inbegripna de i skolålder varande barn, som åtnjutit undervisning i fortsättnings- och repetitionsskolor¹⁾. Af dessa 11,768 hafva vid senaste besöken varit närvarande 8,584, af hvilka följande antal då undervisades i

Biblisk historia	8,560, nära alla ²⁾
Katekes	6,726, 78,4 proc.
Svenska språket inom småskolans kurs	3,766, 43,9 »
» » » folkskolans kurs	4,818, 56,1 »
Historia	2,534, 29,5 »
Geografi	4,551, 53 »
Naturlära	4,052, 47,2 »
Räkning och skrifning	8,584, alla
Geometri och linearteckning	1,677, 19,5 »
Frihandsteckning	5,171, 60,2 »
Sång	7,009, 81,6 »
Gymnastik och vapenöfning	6,527, 76 »
Trädgårdsskötsel och trädplantering	1,596, 18,5 »

Vid jämförelse med i föregående inspektörsberättelse anförda sifferuppgifter faller genast i ögonen den stora skillnaden mellan det uppgifna antalet »hemläsare» då och nu. Vid 1875 års slut uppgafs deras antal till 1,196 eller 8 procent af antalet barn i skolålder; nu åter angifves antalet vara 390 eller 2,6 procent.

Hvad barnens *skolgång* beträffar, kan man tryggt säga, att den blir jemnare för hvarje år. Barnen inställa sig i allmänhet ordentligt vid terminernas början och allt färre fall af förfallolös frånvaro under läsetiden förekomma. I församlingar, der skolråd, tillsyningsmän och lärare ifrå för ordentlig skolgång, der lärarne äro nitiska, skickliga och hängifna sitt kall, der händer sällan eller aldrig, att ett barn utan erhållet tillstånd eller utan giltigt skäl från undervisningen uteblifver.

¹⁾ Vid 3 folkskolor äro barn i fortsättnings- och repetitionsskolor inberäknade, enär just dylika skolor vid sista inspektionerna voro i verksamhet; vid dessa skolor äro åter icke de egentliga folkakolebarnen inberäknade, enär inskrifning för året icke ännu försiggått.

²⁾ Blott en småskola, der undervisning i detta ämne icke meddelats.

I andra skoldistrikt åter, der tillsynen är slapp och lärarne mera likgiltiga för skolan, äro förfallolösa frånvaro och försummelse att sända barnen till skolan från terminens första dag visst icke några sällsynta företeelser. Barnens skolgång är ock betydligt jemnare i församlingar, der den största delen af befolkningen utgöres af jordegande allmoge, än hvad den allmänneligen är i skoldistrikt, der de flesta invånarne äro underhafvande till gods och herrgårdar, hvilkas egare och förvaltare ej allestädes äro personer, som veta att värdera och uppskatta folkupplysningen; men der sådana personer äro vänner och gynnare af folkskolan, der blifver förhållandet ett annat; der blifver barnens skolgång bättre och folkskolans ställning i alla afseenden fördelaktigare än annorstädes. Skolgången är jemnare i småskolan än i folkskolan, naturligen i följd deraf, att de små barnen icke kunna användas till arbete i hemmen, utan äro der mera till besvär och hinder. Betydligt sämre är det på landsbygden stådt med skolgången under hösten under vårterminen, ty under hösten förekomma en mängd jordbruksarbeten, hvartill barnen kunna användas, såsom trösk, vallgång och isynnerhet potatesplockning. Till skolråden har jag derföre ofta framställt det förslaget att vid folkskolan tidigt börja och sent sluta vårterminen, på det skolans öppnande på hösten måtte kunna uppskjutas till början af Oktober. Pastorernas fordran, att de barn, som anmäla sig till deltagande i konfirmationsundervisningen, skola förete godkända afgangsbetyg från folkskolan, har visat sig vara ett kraftigt medel mot vårdslös skolgång. Såsom orsak till skolförsummelse uppgifves stundom brist på föda, kläder och skodon, hvilken brist icke alltid härleder sig från fattigdom, utan ock från föräldrars likgiltighet och felande omtanke. Fabriker, hvilka ligga i närheten af en skola och i hvilka barn kunna användas till arbete, t. ex. glasbruk, pappersfabriker o. d., utöfva ock menligt inflytande på skolgången. Detta hinder för jemn skolgång har dock nu genom Kongl. Kung. den 8 Nov. 1881 blifvit undanröjdt.

Oaktadt jag städse plägar af lärarne göra mig underrättad om barnens *flit och uppförande*, hafva sällan anmärkningar mot dem i dessa afseenden förekommit, och endast 2 å 3 gånger hafva klagomål öfver svårare förseelser blifvit af lärare anmälde. Visserligen har vid mina skolbesök brist på uppmärksamhet, ordning och skick visat sig råda i några skolor, men detta har jag i de flesta fall ansett mig böra betrakta mera såsom lärarens än barnens fel.

Om barnens *kunskaper* i många skolor äro otillräckliga och föga grundliga, så tror jag mig dock om det största antalet skolor våga fälla det omdömet, att de motsvara alla berättigade fordringar. Minsta kunskapsmättet besitta i allmänhet taladt de barn, som undervisas

mindre skolor och i flyttande skolor och i all synnerhet i flyttande småskolor. Naturligt är ock att så skall vara. De mindre skolornas lärare förmå sällan meddela undervisning i alla folkskolans läroämnen, och dertill äro oftast klasserna många i dessa skolor. Vid de flyttande skolorna inskränker sig lärotiden till 4 högst 5 månader under hela året. Grundligare och omfångsrikare äro barnens kunskaper i skolor, der de äro åtskilda i ordentliga årsklasser, än der de undervisas i flere eller färre mera obestämda läslag eller kretsar.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Att befolkningen icke är likgiltig för skolan och hennes verksamhet visar sig på många sätt. Under inspektionsperioden hafva i flere församlingar nya skolor tillkommit och ganska många flyttande blifvit förvandlade till fasta, öfver 60 nya skollokaler hafva blifvit uppförda, ny undervisningsmateriel har anskaffats och den kontanta lönen för småskolans och mindre skolans lärare har blifvit ej obetydligt förhöjd¹⁾. Visserligen är det en sanning, att initiativet till skolväsendets förande framåt sällan tagits af befolkningen sjelf, ehuru icke heller exempel derpå saknats, men då församlingsmedlemmarne i de allra flesta fall villigt åtagit sig stora uppoffringar för folkundervisningen och utan svårighet bifallit föreslagna förbättringar och förändringar i skolväsendet, så kan man ej annat än fälla ett godt omdöme om folkets förhållande till skolan. Att föräldrar och målsmän ej tillhålla barnen att ordentligt besöka skolan, att de icke tillse, det barnen under terminerna i hemmet noggrannt bereda sig på sina lexor och hemuppgifter, att de ej äro måne om att barnen under ferierna underhålla sina kunskaper, att de stundom taga barnens parti mot läraren, att de icke sampråka och rådföra sig med läraren angående sina barn, att de ej vilja tillåta barnen lära vissa ämnen och ej skaffa dem behöfliga läroböcker, att husbönder och arbetsgifvare icke, såsom lag stadgar, tillse, att deras underhafvandes barn erhålla nödig undervisning, utan tvärtom hålla dem från skolan för att draga nytta af deras arbetskraft, äro svåra brister, hvaröfver klagomål här och der ännu förspörjas; men jag vet ock, att förhållandet är på många ställen ett helt annat, vet, att föräldrar och målsmän med glädje sända sina barn till skolan, att barnen intet bättre veta än att besöka densamma, att ett

¹⁾ År 1877 utgjorde den kontanta lönen för 30 procent af lärare i småskolor och mindre skolor blott 200 kronor, under det blott 17 $\frac{1}{2}$ procent aflönades med 300 kronor och deröfver; år 1881 hade ingen enda lärare lägre kontant lön än 250 kronor, men 58 procent hade 300 kronor och deröfver.

godt, förtroendefullt förhållande råder emellan skolan och hemmet, att lärare och lärarinnor på många sätt omhuldas, samt att arbetsgifvarne äro de personer, som mest nitälska för folkets undervisning. Säkert är ock, att de nyss nämnda bristerna äro stadda i aftagande år från år. Orätt vore det utan tvifvel att alltid vilja söka orsaken till sagda missförhållanden i folkets afvoghet mot skolan och hennes verksamhet; orsakerna äro helt visst lika ofta att söka hos läraren och hans förhållande, ty ju mera han bemödar sig att samvetagrannt sköta sitt kall såsom undervisare och uppfostrare, ju större förtroende får folket till skolan och läraren, och ju varmare erkännande från alla håll röner hans arbete; och huru skall man kunna begära, att folket skall hysa förtroende till och högt uppskatta den undervisande och uppfostrande verksamheten i en skola, som skötes liknöjdt och dåligt och hvars lärare måhända i sedligt afseende icke gifver något särdeles godt föredöme.

Min företrädare säger, »att den ställning, som församlingarna till sitt skolväsende intaga, är i hög grad beroende af den större eller mindre nitälskan, hvarmed skolrådets ordförande omfattar folkupplysningens sak»; och i detta yttrande instämmer jag fullkomligt, anseende det dock vara min pligt att tillägga, det de allra fleste skolrådsordförande egna folkskoleväsendet en allvarlig omsorg och arbeta nitiskt för dess utveckling.

Länets landsting och hushållningssällskap hafva med öppen blick för folkundervisningsväsendets fordringar sökt befordra dess framåtskridande genom anslag till lärares utbildning m. m., hvarom redan är taladt under rubriken »undervisningsanstalter». Hushållningssällskapet har dessutom till folkskolorna låtit gratis utdela och till halfva priset försälja kärnstammar, ympade fruktträd, park- och prydnadsväxter samt beviljat bidrag till inköp af en samling konstgjorda svampar.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är vid samtliga skolor bestämd till minst 8 kalendermånader eller 34 veckor. Inom många skoldistrikt hafva dock skolorna måst för gängse farsot — oftast difteri — stängas så lång tid, att man varit nödgad till inskränkning i den af skolråden bestämda och i lag stadgade undervisningstiden. Oftast har likväl hela eller någon del af den sålunda försummade läsetiden blifvit ersatt under det följande året genom undervisningens utsträckande utöfver 8 månader. Vid alla flyttande skolor i Norberg och den flyttande småskolan i Wester-Skedvi fortgår undervisningen 10

ånader af året. Vid samtliga flyttande skolor i Westanfors och Karbenning är läsetiden 9 månader, halfva tiden vid hvardera stationen. Vid öfriga flyttande skolor undervisas 4 månader af året vid hvarje station, antingen i en följd eller 2 månader hvardera halfåret. Vid en fast folkskola i Norberg är undervisningstiden också 10 månader. Under år 1881 hafva 5 fortsättningsskolor hållits 6 veckor, tre 4 veckor och fjorton 2 veckor utöfver 8 kalendermånader. Äfven meddelas i några — åtminstone 5 — s. k. repetitionsskolor undervisningen på tid utom folkskolans ordinarie undervisningstid.

Småskolorna begynna sin verksamhet på våren mellan 1 Febr. och 1 Mars och på hösten mellan 1 Aug. och 1 Sept. Nybörjare mottagas vid några småskolor först i början af April. För att främja jemnare skolgång har jag, då de flesta skolförsummelserna i småskolorna förekomma den kallare årstiden, föreslagit skolråden att låta undervisningen i småskolorna fortgå under 8 månader från 1 Mars med 3 å 4 veckors ledighet under högsommaren. Detta förslag har mångenstädes med fördel blifvit tillämpadt.

Vid de flesta folkskolor börjar vårterminen under förra hälften af Februari, men der fortsättnings- och repetitionsskola hålles på tid utom den ordinarie lärotiden af 8 månader och äfven annorstädes begynnes undervisningen redan i medlet af Januari eller dessförrinnan. Höstterminen tager sin början somligstädes redan i Aug., men i de flesta folkskolor under Sept. och numera i ganska många vid Okt. månads början.

Den jemlikt K. Kung. den 11 Sept. 1877 ordnade fortsatta undervisningen meddelas i aftonskolor i Arboga och Westerås, men i öfriga distrikt under sammanhängande tid före vårterminens öppnande vid de egentliga folkskolorna. I fyra skoldistrikt åtnjuta de ur folkskolan afgångna barnen — s. k. repetitörerna — undervisning en dag i veckan under hela läseåret. Vanligen fortgår denna undervisning i en följd under 4—6 veckor före vårterminens början eller fördelas den på två terminer om 2—3 veckor.

I högst få skolor undervisas på lördagen. I några läses på lördagen och onsdagen är fri. Vid de flyttande folkskolorna och några flyttande småskolor användas 2, någon gång blott en af lördagarne i hvarje månad till rofeförhör, för hvilket arbete lärarne i de flesta församlingar erhålla särskild kontant ersättning.

Den dagliga undervisningstiden är merendels i folkskolan 6 och i småskolan 5 timmar. I några folkskolor, der undervisningen äfven fortgår under lördagen, läses 5 timmar och i de småskolor, der normalplanens bil. 1 och 2 följas, 4 timmar dagligen. Ledighet lemnas numera såväl efter hvarje lärotimme som mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotider.

I en småskola, 5 mindre skolor och 8 folkskolor¹⁾ hafva lärjungarnes antal varit så stort, att det befunnits omöjligt att samtidigt undervisa dem; de hafva derföre måst skiljas i 2 afdelningar, som på olika tider besökt skolan. I omkring halfva antalet af dessa skolor hafva de olika afdelningarna blifvit undervisade vissa dagar i veckan, i de öfriga under sammanhängande tid af läseterminen. Under för öfrigt någorlunda lika förhållanden synes man ernått det bästa resultatet vid de senare.

Slöjdundervisningen för såväl gossar som flickor meddelas vanligen lördagar eller onsdagar utom i städerna, der undervisning i qvinnoslöjd öfvas alla veckans dagar efter särskildt schema.

VI. Undervisningen.

1. Undervisningens allmänna ordnande.

Intagning af nybörjare i småskolan och uppflyttning af lärjungar från småskolan till folkskolan samt från lägre till högre klass inom skolan försiggår med högst få undantag en gång om året, nemligen vid vårterminens början, så att läseåret räknas från kalenderårets början till dess slut.

Användandet af monitörer har mycket aftagit och förekommer blott undantagsvis i en och annan skola, der mera försigkomna lärjungars biträde stundom tages i anspråk vid stafning, rättläsning, skrifning efter diktamen, räkning m. m.

De stycken, som föreläggas barnen till öfverläsning, förberedas i alla skolor; i de flesta noggrannt och sorgfälligt, i några ofullständigt och ytligt, i andra åter alltför vidlyftigt och planlöst. Då man i det största antalet skolor finner ett ärligt bemödande att väcka barnen till själfverksamhet och eftertanke, märker man, att lärarne i andra skolor ej fästa särdeles stor vikt vid utvecklingen af barnens samtliga själsförmågheter, utan synas anse undervisningens enda mål vara minneskunskap.

Förhållandet mellan småskolan och folkskolan är öfverallt ordnad enligt författningarna; småskolorna meddela förberedande undervisning för folkskolan, och folkskolan är, der underordnade småskolor finnas, befriad från barn, som icke inhemtat småskolans lärokurser. I följd deraf att folkskolorna äro öfverbefolkade, meddela i två församlingar

¹⁾ I 4 af dessa undervisas äfven småskolebarn, och bildar der småskolebarnen den ena och folkskolebarnen den andra på olika tider undervisade afdelningen.

några småskolor undervisning äfven inom folkskolans första årskurs, men som denna anordning är mera tillfällig och öfvergående, hafva dessa skolor i mina beräkningar blifvit upptagna bland småskolorna.

Normalplanen följes vid alla småskolor, hvilkas lärare hafva vunnit därför erforderlig utbildning; dock har jag funnit, att de i normalplanen föreskrifna lärokurserna i räkning och kristendom stundom öfverskridas — i många småskolor inläres hela Luthers katekes — samt att åskådningsöfningar icke så flitigt användas som önskligt vore. I samtliga småskolor följes normalplanen så långt lärarens förmåga att undervisa det tillåter. I städerna utgöras de flesta småskolorna af en årsklass, men på landsbygden äro lärjungarne i allmänhet fördelade på 2 årsklasser. Tre årsklasser förekomma i några flyttande småskolor men äfven i 15—20 fasta, en följd dels deraf att nybörjare mottagas 2 gånger årligen, dels deraf att lärarne ej allvarligt bemödat sig att sammanhålla årsklasserna.

Få äro de folkskolor, i hvilka undervisningen genom hela skolan hunnit ordnas efter normalplanens föreskrifter, men i alla folkskolor, der ej särskilda omständigheter hindrat, har dock normalplanen begynt tillämpas såväl med hänseende till lärokurserna som lärogången och det metodiska förfaringssättet. I de fyra folkskolor, vid hvilka både folkskolebarn och småskolebarn samtidigt undervisas, har den ej kunnat följas, och vid folkskolor, som skötas af äldre lärare, de der vant sig vid en annan plan för undervisningen, har man ej ens ansett det tjenligt att mot deras vilja påyrka, det en ny undervisningsordning skulle införas. Der barnen oordentligt besöka skolan, der de fått för vana att efter 2—3 år afgå från folkskolan och der barn uppflyttas från småskolan till folkskolan 2 gånger om året, har det varit svårt att tillämpa normalplanen och sammanhålla barnen i strängt skilda årsklasser.

Mot normalplanen, hvilken af lärarepersonalen och skolråden med tillfredsställelse blifvit emottagen och hvilkens stora förtjenster allmänt vunnit erkännande, hafva visserligen från flera håll anmärkningar blifvit framställda såväl enskildt som mera offentligt vid sammankomster med folkskolans lärare, men i de flesta fall har det vid närmare skärskådande visat sig, att dessa anmärkningar berott på ofullständig kännedom om och missuppfattning af normalplanens innehåll, hvarför de hafva försvunnit, då man fullständigare tagit kännedom om densamma och begynt att med ledning af dess anvisningar ordna undervisningen i skolan.

Särskild undervisning för gossar och flickor är anordnad i Westerås, Skultuna, Köping, Köpings landsförsamling och Arboga. I folkskolan vid Heds kyrka undervisas ock blott gossar, under det folkskolans

flickor blifva undervisade vid Nyhammars enskilda skola. På alla öfriga ställen, der flere lärare äro vid samma folkskola anställda, undervisar hvarje lärare en eller 2 af både gossar och flickor bestående årsklasser. Vanligen äro de folkskolor, som skötas af en enda lärare, indelade i 4 klasser utom fortsättnings- eller repetitionsklassen, och är undervisningen merendels så ordnad, att barnen blifvit fördelade på två afdelningar, den ena bestående af 1:a och 2:a klasserna, den andra af 3:dje och 4:de. Den afdelning, som för tillfället ej får åtnjuta lärarens omedelbara undervisning, sysselsättes med »tysta öfningar». Ej så få folkskolor finnas dock ännu, hvilka hafva 3 årsklasser, några hafva endast 2. Detta har stundom sin orsak deruti, att läraren till en klass förenat 3:dje och 4:de årsklasserna; oftast är dock orsaken den, att barnen slutat den dagliga skolgången efter att 2—3 år hafva besökt folkskolan. I några skolor, hvilka förestås af lärare, som ej vilja eller ej rätt förstå att ordna och leda »tysta öfningar», undervisas hela skolan samtidigt ej blott i kristendom, utan äfven i naturlära och geografi, ja, till och med i historia och geometri. De mindre försigkomna barnen få då vara antingen blott åhörare eller få de följa med i uppslagna läroböcker. Någon gång påträffar man i skolor, som äro eller varit dåligt skötta, barn, hvilka icke undervisas i alla den klassens läroämnen, till hvilken de hänföras; här synas lefnadsåren mer än kunskaperna fått bestämma barnens plats i skolan.

Tillträde till fortsättnings-skolorna hafva några lärare och skolråd gerna velat lemna alla barn, hvilka afslutat sin dagliga skolgång, hvarigenom fortsättnings-skolan skulle, liksom fallet stundom tyvärr är med repetitions-skolan, blifva en läroanstalt, den der lemna förberedande undervisning för nattvardsskolan eller söker ersätta brister i kunskaper, hvilka härleda sig från vårdslösad eller försummad skolgång. Sedan såväl lärare som skolråd blifvit gjorda uppmärksamma på, att ett dylikt förfarande strider mot föreskriften i Kongl. Kung. den 11 Sept. 1877, och att Kongl. Maj:t vägrat statsbidrag för sådana fortsättnings-skolor, hafva endast barn, som med åtminstone godkända kunskaper genomgått folkskolans klasser, fått tillträde till fortsättnings-skolan. I alla inspektionsområdets fortsättnings-skolor meddelas undervisning i kristendom, modersmålet, räkning, geometri och teckning samt äfven i historia och naturkunnighet. Undervisningen i fortsättnings-skolorna har varit ordnad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvannämnda Kongl. Kungörelses föreskrifter. Hvad lärokurserna angår hafva normalplanens bestämmelser blifvit så noggrannt följda, som möjligt varit på grund af de kunskaper, hvilka en fullständig folkskolekurs kunnat bibringa barnen. I teckning har icke normalplanens lärokurs någonstädes kunnat följas, enär folkskolorna icke förmått

eller icke hunnit lära barnen allt det, som i normalplanen förutsättes såsom i folkskolan genomgånet.

2. Undervisningen i de särskilda läroämnena.

Religionsundervisningen. Den dagliga undervisningen begynnes och avslutas allestädes med *bön*, föregången i de allra flesta skolor af psalmsång och på morgnarna i folkskolorna och några småskolor efterföljd af bibelläsning. Sjelfva bönen förrättas oftast af läraren, men någon gång af en äldre lärjunge. Vanligen följes ett tryckt böneformulär, oftast användas de lutherska morgon- och aftonbönerna, men jag har ock hört lärare bedja fritt, hvilket ej torde vara klandervärdt, då bönen är varm, kort, redig och lättfattlig. För svamlande, långa och svårfattliga böner har jag städse varnat. I några skolor läses »Fader vår» och Valsignelsen med hög röst samfäldt af barnen och läraren; detta synes vara ett godt sätt att bringa barnen att känna, det ej läraren ensam, utan ock de sjelfva äro bedjande. Angående bibelläsningen, som plägar omfatta ett kapitel eller en afdelning af ett sådant ur nya testamentets historiska böcker, har min åsigt varit, att läraren sjelf eller en lärjunge, som läser väl, bör uppläsa hela bibelstycket. Att till läsningen utvälja ett barn, som läser dåligt, eller att låta det ena barnet efter det andra läsa ett litet stycke eller en vers, verkar störande och gör, att bibelläsningen urartar till en innanläsningsöfning. Somliga lärare söka genom förklaring i föredragande form, de flesta genom frågor, riktade till barnen, utreda och tillämpa det upplästa bibelordets innehåll. Till ledning härvid använda lärarne allmänligen Melins och Fjellstedts bibelverk; och må jag vitsorda, att folkskolelärarne i allmänhet bemöda sig att med den insigt och de gåfvor de ega göra dessa bibelbetraktelser uppbyggande och undervisande. För att väcka barnens sinne för det kyrkliga samfundelivet och lifva dem till kyrkobesök, genomgås vid sista morgonbönen eller kristendomslektionen i veckan i åtskilliga folkskolor följande söndags predikotext.

Undervisningen i *biblisk historia* inträder öfver allt före katekesundervisningen. Såsom lärobok i detta ämne begagnas mest den af Steinmetz utgifna, hvilken är införd eller under införande i alla församlingar utom några få. Första kursen inläres i småskolan; hela läroboken i folkskolan. I alla småskolor utom två undervisas samtliga lärjungarne i detta läroämne. Lärjungarne i den yngsta årsklassen deltaga såsom åhörare, då läraren förbereder och förhör den äldre klassens hemuppgifter. I många folkskolor och mindre skolor undervisas också alla barnen samtidigt i biblisk historia, såsom normalpla-

nen förordar, men i vissa skolor hafva de olika afdelningarna sin särskilda hemuppgift. De på senare tider anställda lärarne och lärarinna förfara vid undervisningen i allmänhet på ett lämpligt sätt, dock händer ej så sällan, att deras berättande blifver, liksom barnens redogörelse vid lexornas förhörande, blott utanläsning af lärobokens ord. Lexornas beredande inskränker sig i vissa skolor till berättelsens genomläsande i läroboken med en kort ord- och sakförklaring.

Katekes. I 24 småskolor inläras endast textorden uti Luthers katekes: i de öfriga läres hela eller en del af förklaringen. Vid inspektionsperiodens början öfvergick man i många småskolor till den Lindblomska förklaringen och inlärdde af densamma vanligen ett, men stundom ända till två hufvudstycken. Numera påträffas mycket sällan någon småskola, der man gått utom Luthers katekes. I folkskolor med 4 årsklasser, der normalplanen följes, hafva flerestädes kurserna i i katekesförklaringen blifvit för de särskilda årsklasserna så fördelade, att 1:a och 2:a årsklasserna gemensamt läst till 3:dje artikeln eller till 3:dje hufvudstycket samt 3:dje och 4:de klassernas lärjungar den återstående delen. Genom denna anordning, som befunnits ganska utförbar, har man icke behöft för katekesundervisningen använda den lärotimme, som på läsordningarna 17—20 i normalplanen är anslagen endast för 4:de årsklassen. Lärjungarne i 3:dje och 4:de klasserna hafva vanligen deltagit i 1:a och 2:a klassernas undervisning i katekes. Lärare, som ej gerna vilja anordna »tysta öfningar» jemside med kristendomsundervisningen, hafva låtit 1:a och 2:a klasserna åhöra den högre afdelningens katekesundervisning. I allmänhet har det varit förenadt med svårighet att under öfvergångstiden från den Lindblomska till den nya katekesförklaringen nöjaktigt ordna katekesundervisningen.

Hvad undervisningssättet vidkommer, äro säkerligen anledningarna till klagomål öfver mekanisk, själlös utanläsning mycket färre än förut och äro förvisso fortfarande i aftagande. Läraren, om han ej är en af de dåligaste, söker genom muntlig förklaring och undervisning, genom anförande af belysande exempel ur bibliska historien, genom hänvisningar till händelser och omständigheter i det mensklige lifvet gifva lärjungarne en klar och redig uppfattning af katekestyckets innehåll, innan han ålägger dem att inlära detsamma. En god lärare håller ej heller så strängt på den fordran, att barnet skall ord för ord uppläsa katekesförklaringen; har barnet så gjort styckets innehåll till sin egendom, att det kan ordentligt redogöra derför med egna ord, är han nöjdare dermed än med den snabbaste utanläsning. Säkert är, att katekes är det läroämne, hvari man oftast får höra goda lektioner.

Psalmer eller verser ur psalmboken inläras i några såväl folksom småskolor.

I fortsättningskolorna meddelas kristendomsundervisningen hufvudsakligen genom läsning i sin helhet så långt tiden medgifver af någon bibelbok, ett evangelium, apostlagerningarna eller något af Pauli bref, såsom Romarebrevet, Galaterbrevet o. s. v. Katekesen plägar ock genomläsas i några fortsättningskolor.

Modersmdlet. I mer än halfva antalet af områdets småskolor användes ljud-skrifläsemetoden, hvilken lärometods företråde framför bokstafsmetoden begynner allt mera allmänt erkännas. I alla öfriga småskolor läras läsning och skrifning i samband med hvarandra. Såsom undervisningsmateriel begagnas vanligen Sandbergs abc-bok, lösa bokstäver och läsestafvar. Lämpliga läseböcker — Kastmans, Sandbergs, Rodhes m. fl. — finnas i alla småskolor. Psalmboken och nya testamentet nyttjas högst sällan, om någonsin, för öfning i innanläsning. Vexelundervisningsällskapets tabeller hafva ock till det allra mesta blifvit öfvergifna. Förmågan att högt och redigt läsa lättare stycken är i det största antalet småskolor tillfredsställande, men icke har det släpande, monotona sjungandet ännu allestädes försvunnit. Sämsta resultatet vinnes naturligtvis i de flyttande småskolorna med deras korta undervisningstid. Ett berömvärdt bemödande göres af många småskolors lärarinnor att genom förklaring och utfrågning af innehållet förekomma en tanklös, blott mekanisk läsning. Somliga lärarinnor använda dock så mycken tid att rent af sönderplocka innehållet, att sjelfva innanläsningsfärdigheten försummas. Stundom få barnen söka att i en sammanhängande framställning redogöra för innehållet af det lästa, hvilket i en och annan skola lyckas rätt väl. I andra småskolor gör man åter föga för att vänja barnen att vid läsningen beakta innehållet.

Åskådnings- tanke- och talöfningar, afseende att »väcka och utbilda barnens iakttagelse-, tanke- och språkförmåga», förekomma i många småskolor, ehuru mot dem ej sällan åtskilliga anmärkningar varit att göra, såsom att de, såväl hvad valet af samtalsämne som utförandet angår, företagas utan någon uppgjord plan, att barnen ej tillhållas att svara med full sats, att lärarinnan är den som talar mest, barnen minst, att lärarinnan ej är mäktig att språkriktigt uttrycka sig o. s. v. I sistnämnda fall har jag ansett mig böra påyrka dylika öfningars inställande.

Läsfärdigheten är i folkskolorna merendels ganska uppöfvad. Tillfredsställande välläsning är deremot ingalunda allmän, och ännu sällsyntare är förmågan att utan lärarens idkeliga frågande redigt och riktigt med egna ord framställa ett läst styckes innehåll. Exempel på ganska stor färdighet äfven i dessa afseenden saknas dock icke. At rättstafningen har man egnat ganska mycket arbete; man har öfvat

utanstafning, inlärt regler och dikterat rättskrifningsöfningar, och dock synes icke resultatet hafva blifvit så särdeles godt. Felet torde ligga deri, att läraren lagt för mycket an på att lära barnen de svårare ordens rätta stafning och uraktlåtit att bibringa dem färdighet att rätt bokstafvera de lättare orden.

Hvad beträffar öfningar att använda modersmålet i skrift, inskränka sig dessa i det största antalet folkskolor till skrifning efter diktamen och ur minnet, afskrifning ur bok samt på sin höjd till ombildningar och efterbildningar af läsebokestycken. Egentlig uppsatsskrifning, stald i samband med undervisningen i öfriga läroämnen och bestående i skriftligt återgifvande af berättelser, lästa eller af läraren framställda, i beskrifningar af naturföremål m. m., samt i behandling af något lättfattligt ämne, har först på sista tiden begynt något allmännare öfvas. Vid de skriftliga öfningarna i fortsättningsskolan öfvas lärjungarne derjemte att uppsätta kontrakt af allehanda slag, att skriva bref, fraktsedlar, räkningar, kungörelser, annonser, fullmakter m. m. I några skolor har jag varit i tillfälle att se uppsatser, hvilka tillfredsställt alla billiga fordringar i afseende på stafning, innehåll och periodbyggnad. Säsom en god hjälpreda för lärare, som ej rätt veta, huru de skriftliga öfningarna skola bäst bedrivas, har jag omnämnt »Metodiska anvisningar för de skriftliga öfningarna i småskolan och folkskolan af Carl K—n.

I vissa folkskolor förekommer icke någon undervisning i modersmålets grammatik och, der sådan undervisning meddelas, inskränkes den till det allra vigtigaste af form- och satsläran med svensk terminologi. Inlärandet sker oftast under lärarens omedelbara ledning genom skriftlig öfning på svarta taflan och genom muntliga öfningar med ledning af läseboken. Det sålunda genomgångna plägar i de flesta folkskolor ytterligare inskärpas och fästas i minnet genom användande af en kort lärobok, vanligen D. A. Sundéns »Modersmålet», Tyvärr förekommer ännu i någon enstaka skola, att barnen tvingas att ord för ord ur läroboken inlära de grammatikaliska definitionerna utan tillämpning och utan att bokens ord med exempel belysas.

Välskrifning. Uti detta ämne öfvas barnen från första dagen de komma till skolan. I småskolorna ske skriföfningarna till en början på skiffertafla, men mångenstädes skriva småskolebarnen under sista året eller sista terminen på papper med blyertspenna eller med bläck. Lösa förfskrifter och litografierade skrifböcker hafva alltmåra kommit ur bruk. Säsom mönster vid skriföfningarna tjena oftast ord och satsar, skrifna af läraren på svarta taflan eller, der lärjungeantalet är mindre, i hvarje barns skrifbok. Bruket att vid examina framlägga så kallade profsidor har på min tillstyrkan på de flesta ställen afskaffats. Barnens skrifböcker företes i stället vid dessa tillfällen. Detta ut-

gör en driffjäder såväl för läraren att utföra noggrann tillsyn öfver skönskrifningen, som för barnen att omsorgsfullt vårda sina skrifböcker. Barnens i flere skolor rediga och goda handstil, deras snygga och väl hållna uppsats- och välskrifningsböcker bära vittne om, att barnen i skrifning erhållit en god undervisning, samt att läraren icke blott vid de särskilda välskrifningsöfningarna, utan ock vid rättskrifning och uppsatsskrifning noga aktgifvit på pikturen. Underhålliga välskrifningsprof, illa hållna skrifböcker förekomma allmänt i vissa skolor och bevisa i de flesta fall, att undervisningen varit dålig och tillsynen försummad, men der lokalen är trång, borden långa, smala och tvärt lutande, bänkarne höga och afståndet mellan bänkens och bordets framkanter mycket stort, måste man dock tillskrifva dessa ogynsamma yttre förhållanden största skulden till de dåliga skrifprofven. För barnen är det i sådana skolor omöjligt att iakttaga den rätta kroppsställningen och att väl vårda sina böcker; för läraren, vore han än den mest nitiske, är det särdeles svårt att utföra behöflig tillsyn och gifva barnen nödig undervisning, helst dertill kommer, att skrifningen oftast måste skötas såsom »tyst öfning». För att åskådligt visa barnens gjorda framsteg, brukas i en och annan skola s. k. månadsböcker, i hvilka barnen inskrifva en sida vid hvarje månads slut.

Räkning. Redan i småskolans första årsklass öfvas hufvudräkning med tillhjälp af åskådningsmateriel, hvartill allehanda föremål begagnas och hvarvid lärarinnan arbetar på att inlära talens beteckning och att bibringa barnen en klar uppfattning af talens betydelse och om sättet huru de uppkomma. Till en början, innan siffrorna blifvit inlärd, utföras inom det lägsta talområdet (1—10) räkneoperationerna på skiffertaflan med streck, sedan med siffror. Tafvelräkningen begynner dock egentligen först 2:a terminen eller 2:a året af barnens skolgång. Vid de tysta öfningarna räknas då efter räknestafvar eller efter tal, som lärarinnan uppskrifvit på svarta taflan. Vid de genom hela småskolan fortgående hufvudräkningsöfningarna användas mest räkneuppgifter, innehållande benämnda tal. Dervid inöfvas inom hvarje talområde de 4 räknesätten. Vid tafvelräkningsöfningarna behandlas företrädesvis additions- och subtraktionsexempel inom talserien 1—100; stundom går man dock något längre. Vid uppflyttning till folkskolan hafva barnen i de flesta småskolor inhemtat åtminstone den i normalplanen angifna lärokursen. På nu i korthet angifna sätt förfara de lärarinnor, som genomgått någon längre pedagogisk kurs. De för sitt kall mera klenk utbildade förstå icke att rätt bedriva undervisningen i räkning; de öfva hufvudräkning för litet och utan plan samt utsträcka den skriftliga räkningen allt för mycket på bredden. Man kan ännu påträffa småskolor, der de små barnen streta med

additionsuppgifter af ett dussin 6—7-siffriga termer, under det de icke det ringaste känna till siffrornas olika värden i olika rum, eller kunna med utsättande af riktiga tecken uppskrifva den enklaste summa o. s. v.

Förr nöjde man sig i folkskolan med att uppöfva barnen till en viss färdighet att helt maskinmessigt uträkna aritmetiskt uppställda uppgifter efter en på förhand inlärd regel, under det de ofta icke förmodade lösa ett det enklaste exempel, som var hemtdadt från det dagliga lifvet; men nu bemödar man sig i de flesta folkskolor allvarligt att lära barnen förstå räkneoperationerna samt att vänja dem tillämpa räknefärdigheten på vanligare, i det praktiska lifvet förekommande räknefrågor. I allmänhet egna också lärarne nu barnen mera omedelbar undervisning än förr och de hafva begynt inse den stora fördelen af att sammanhålla barnen i hvarje årsklass till ett räknelag. I vissa skolor fortfar likväl ännu det gamla oeffterättlighetstillståndet, att skolan består af nära nog lika många räknelag som lärjungar, och då har läraren ej tillfälle att egna synnerligen lång stund i veckan åt hvarje räknelag, hvarföre barnens kunskaper i dessa skolor äro mycket underhaltiga.

Före slutad skolgång inhemtas i många folkskolor de 4 räknesätten i hela tal, decimalbråk och allmänna bråk, men i de flesta flyttande och i en och annan fast folkskola medhinnas allenast de 4 räknesätten i hela tal. Metriska mått- och vigtsystemet är under inöfning i alla folkskolor. Barnen inlära utan svårighet benämningarna och vinna ganska lätt en viss färdighet att i hufvudet utföra enklare reduktioner. I ganska få folkskolor ega barnen någon större säkerhet och färdighet i hufvudräkning. Denna så viktiga öfning åsidosättes mycket för att få tid till skriftlig räkning.

De i folkskolan mest använda läroböckerna i räkning äro Segerstedts, Ohlsson-Celanders, Lindbloms, Berge, Schelins, Siljeströms. Räknekub och väggtafel öfver metriska systemet saknas näppeligen i någon folkskola; metriska mått och vigter finnas i många.

Geometri och linearteckning. Undervisningen i dessa ämnen meddelas med få undantag i högsta afdelningen af folkskolan och i fortsättningsskolan. Linearteckning öfvas blott i samband med den geometriska undervisningen. I alla mindre skolor utom en och i 14 folkskolor förekommer icke någon undervisning i geometri och linearteckning. I 3 folkskolor deltaga åter alla barnen i denna undervisning, hvilken då kommer att beröra endast de enklaste och lättfattligaste geometriska begreppen och beräkningarna. Geometrisk bevisföring öfvas mig veterligt icke någonstädes. Undervisningen sker öfverallt genom lärarens muntliga framställning med ledning af Lagerhamns, Bäckmans, Segerstedts, Danielssons eller Siljeströms läroböcker, och dervid behandlas de första grunderna af geometrien. Li-

nier, vinklar, planer reguliera figurer och de vanligaste solida geometriska storheterna uppvisas och beskrivas. Vanligen inläras ock de lättaste beräkningarna af plana och solida figurers qvadrat- och kubikinhåll. Stereometriskta figurer, gradskifva och passare finnas i de flesta folkskolor. Undervisningen är i några folkskolor och fortsättningskolor ganska grundlig och lofvar att medföra nytta för barnen vid det praktiska livets förhållanden, men i många skolor är tyvärr denna undervisning ytlig och blifver säkerligen föga fruktbarande. I nio folkskolor öfvas icke flickorna i dessa ämnen.

Geografi och historia. Vid åskådningsöfningarna göras barnen i vissa småskolor förtrogna med de allmännaste *geografiska* begreppen och stundom med hemtraktens geografi. I de flesta folkskolors två lägre klasser inhemtas det viktigaste af Skandinavians geografi. Ofta nyttjas på detta stadium icke någon lärobok, utan inlärandet sker genom lärarens muntliga meddelande och genom åskådning af kartan. De äldre lärjungarne begagna lärobok, vanligen »folkskolans», Hägermans eller Erslevs, och genomgå Skandinavians geografi något utförligare samt de öfriga europeiska staternas och de främmande verldsdelarnes i en kortfattad öfversigt. I de få folkskolor, der geografisk undervisning icke meddelas lärjungarne i skolans lägsta afdelning, medhinner sällan något mera än Skandinavians geografi.

Flere lärare vinnlägga sig mycket om undervisningen i detta ämne; de använda flitigt kartan, låta barnen afteckna och afteckna sjelfva på svarta tafian länder och landskap samt söka meddela kännedom såväl om länders och verldsdelars klimat, naturbeskaffenhet och produkter som om folkens industri och lefnadsätt. Andra lärare åter sysselsätta sig endast med den politiska geografien, i hvilken barnens kunskap stundom inskränker sig till ett tomt uppräknande af namn på orter, hvilkas läge de måhända knappast känna till.

Jordglob, väggkartor öfver Skandinavien, Europa, Palestina och jordgloben finnas i alla folkskolor; tellurium finnes ock i ganska många, men torde i de flesta ej ofta användas. Jordglob, väggkartor öfver Palestina och Skandinavien saknas icke i många småskolor.

Vid inspektionsperiodens början sysselsatte man sig vid den *historiska* undervisningen i de flesta folkskolor endast med Lutherska tiden, enär de då mest brukliga läroböckerna så vidlyftigt behandlade de hedna och katolska tidehvarfven, att det var i det närmaste omöjligt att medhinna hela läroboken, men sedan Odhners lärobok blifvit i folkskolan temligen allmänt införd, har man begynt genomgå alla tidehvarfven. De lärare, som hafva sinne för historiens studium, söka genom muntligt berättande och genom läsning af lefnadsteckningar och historiska skildringar ur folkskolans läsebok väcka barnens håg

för ämnet och något utvidga deras kunskapsmått utöfver den kortfattade lärobokens innehåll; men, der läraren saknar detta sinne, håller man sig blott till läroboken och inlär mest nakna fakta och årtal. Undervisning i allmän historia förekommer blott såsom läsning af läsebokens V:e afdelning.

Naturvetenskap. Undervisningen i detta ämne begynner ock till någon del redan i småskolan. Vid åskådningsöfningarna behandlas ofta naturalhistoriska föremål.

I ganska många folkskolor meddelas undervisningen blott genom innanläsning i Berlins läsebok eller lärobok eller genom läsning af de naturvetenskapliga styckena i folkskolans läsebok. Vanligen begagnas dock lärobok, Segerstedts, Berlins, Celanders. I en och annan skola åtnöjer man sig med den lilla naturläran, som är införd i Hagermans geografi. Såsom åskådningsmateriel användas allmänt Ecklesiastikdepartementets väggtafior öfver djurriket och människokroppen. Mineralsamlingar finnas i många, geologiska väggtafior och konstgjorda afbildningar af svampar i några folkskolor. Delar af den fysikaliska apparatsamlingen finnas i flere folkskolor, men fullständig finnes den i endast 3. Föreläsning af naturföremål och utflykter i det fria för att studera naturen förekomma ej ofta; dock har jag sett lärare föreläsa växter och andra naturalster och vet äfven, att en och annan lärare hösttiden medtagit barnen ut i skog och mark för att lära dem känna de vanligaste ätliga och giftiga svamparne. Allmänast behandlas i folkskolan läran om människokroppen, om djuren och växterna, mera sällan läran om mineralierna. I några skolor undervisas barnen äfven i läran om naturföreteelserna, då undervisningen stundom förtydligas genom experiment.

Hvad läroängens beträffar, följa lärarne för det mesta den plan, efter hvilken den i skolan antagna läroboken är uppställd, men i åtskilliga skolor tillämpas normalplanens anvisningar.

Frihandsteckning. Undervisningen i detta ämne har blifvit betydligt spridd, sedan den Stuhlmänniska metoden begynt tillämpas, och deruti undervisas med större eller mindre framgång i alla småskolor och mindre skolor utom 73 samt i alla folkskolor utom 13. Stuhlmänniska metoden följes i alla småskolor, der teckningsundervisning meddelas, samt i de flesta folkskolor. I öfriga folkskolor bedrifves undervisningen efter de af Ecklesiastikdepartementet tillhandahållna väggtafior. Barnen i småskolorna teckna på skiffertafior eller på rutadt papper. Alla häftena af Stuhlmanns lärobok i frihandsteckning finnas allmänt i folkskolorna, och 1:a häftet i småskolorna. Rutad eller punkterad taffa saknas i högst få skolor. I några folkskolor finnas ock »Tafior för undervisning i teckning efter Stuhlmanns metod»

Sång. Sångöfningar förekomma icke vid 42 småskolor och mindre skolor samt vid 5 folkskolor af det skäl, att skolornas lärare sakna förmåga att leda sådana öfningar. Psalmsång vid morgon- och aftonbönen förekommer dock i de flesta af dessa skolor. I småskolan inläras genom lärarinnans föresjungande enstämmiga sångstycken och lättare psalmmelodier. Tonträffning efter noter eller efter sifferskrift öfvas i många folkskolor. Sång i stämmor förekommer sällan. Orgelharmonier eller orglar finnas i 81 folkskolor.

Gymnastik och vapenöfning. Undervisningen i dessa ämnen står i allmänhet på ganska låg ståndpunkt och inskränker sig i de flesta fall till utförande af fristående rörelser, marscher och vändningar, hvilka flerstädes företagas endast den varmare årstiden, då de kunna ske utom skolans väggar. Ganska stora hinder möta ock för gymnastiköfningarnas anställande i skolsalen, om den är liten och trång. I många skolor deltaga icke flickorna i dessa öfningar. Somligstädes öfvas de på annan tid än gossarne. Trägevär finnas vid flere skolor och användas vid exercisöfningarna. På många ställen få de dock stå orörda år från år.

Trädgårdsskötsel och trädplantering. För skolbarnens undervisning afsedda planteringsland finnas vid 63 folkskolor. Flere af dem äro helt små och utgöras endast af en liten trädskola, der barnen undervisas i träds plantering och förädling. Vid skolor, der skolträdgården är större, undervisas barnen äfven i kökaväxtodling. Från flere trädskolor och skolträdgårdar hafva ympade träd blifvit till barnen utdelade. I vissa trakter deltaga skolbarnen i frösädd och plantering af barrträd i skogarne. På ett särdeles förtjenstfullt sätt hafva några lärare vinnlagt sig om denna gren af undervisningen. De hafva med barnens tillhjälp uppbrutit och odlat jorden kring skolan, anlagt trädskolor och rätt vackra skolträdgårdar och planteringsland till såväl sin egen som skolbarnens nytta. Önskligt vore, om sådana exempel kunde mana lärare, kring hvilkas skolor inhägnade jordområden ligga obegagnade att äfven söka åstadkomma åtminstone en trädskola. Visar läraren intresse för saken, bekräftar erfarenheten, att hjälp från församlingens sida ej länge låter vänta på sig.

VII. Skolförhör.

Förhör vid terminernas början förekomma icke i något skoldistrikt och anses ej heller behöfliga, då barns undervisning i hemmet är mycket sällsynt. Många af de barn, hvilka i pastorernas tabellariska uppgifter angifvits såsom »hemläsare», hafva varit så unga, att de ej

ännu begynt sin skolgång. Skulle några barn finnas, som en längre tid undervisats hemma, plåga de pröfvas vid husförhören.

Examen, ledd af ordföranden eller annan skolrådsledamot, hålles i det största antalet skolor vid hvarje läsetermins slut, men i några blott vid läsårets utgång. Som dessa terminsförhör i allmänhet äro de enda tillfällen, då skolrådsledamöter, föräldrar och målsmän till barnen samt andra församlingsmedlemmar besöka skolorna, har jag hållit före, att de böra förekomma vid hvarje termins slut. Utdelning af belöningar vid examen hafva i många församlingar upphört. Uppflyttning från klass till klass inom folkskolan och småskolan bestämes på grund af terminsexamen vid läsårets slut af skolans lärare i samråd med ordföranden eller hans ställföreträdare. För flyttning från småskolan till folkskolan anställles i några skoldistrikt särskild pröfning vid inträdet i folkskolan, men på de flesta ställen sker denna pröfning i samband med årsexamen i småskolan. Vid denna pröfning bör enligt mitt förmenande lärarinnan i småskolan examinera barnen i närvaro af ordföranden eller folkskoleläraren.

Särskild *afgångspröfning* för afgang från folkskolan förekommer i högst få skoldistrikt; den sker merendels i samband med termins- eller årsexamina. I församlingar, der skolråd och lärare vid afgangspröfning äro noggranna och der pastor för inskrifning i nattvardskolan fordrar företeende af afgangsbetyg från folkskolan, der äro barnens kunskaper grundligare och skolgången ordentligare, än der man ej håller så strängt på dessa fordringar.

Roteförhör hållas i alla flyttande folkskolor och i de flyttande småskolorna förutom 7. Vid de flesta skolor anställas dessa förhör hvarannan lördag, i några hvar fjerde och i en och annan hvarje lördag under läseterminerna. Icke sällan anmålås klagomål deröfver, att en stor del af barnen antingen icke framkomma till roteförhören, eller ock infinna sig utan att hafva ordentligt beredt sig på hemuppgifterna.

VIII. Anteckningsböcker.

Pastor för i de flesta församlingar en *hufvudbok* öfver alla i skoldåldern varande barn inom distriktet. Några pastorer föredraga dock att årligen efter husförhörlängden uppgöra en särskild lista på de skolpligtiga barnen. En *matrikel* finnes vid många folkskolor, i hvilken införas alla barn, som besöka skolområdets eller skolrotens skolor. Vid flere folkskolor saknas dock dylik matrikel och somligstades göras anteckningarna i densamma ganska oordentligt. *Journal* och *examens-*

katalog finnas vid alla skolor och föras i allmänhet omsorgsfullt. Likasom min företrädare har jag yrkat, att läraren skall i dagboken vid terminens början efter pastors förteckning på de skolpligtiga barnen införa alla barn, hvilka äro skyldiga att besöka hans skola. Förteckning på skolans undervisningsmateriel och annan lösegendom finnes ock i det största antalet skolor.

IX. Undervisningsmateriel.

Om undervisningsmateriel i skolorna är redan taladt vid framställningen af »undervisningen i särskilda läroämnena», och får jag tillägga, att med högst få undantag äro skolorna försedda med den för undervisningens meddelande behöfliga materielen. Följande tabellariska öfversigt visar de vitsord, jag vid senaste skolbesök ansett mig böra gifva öfver materielens beskaffenhet:

Kontrakt.	Undervisningsmateriel i								
	Folkskolor.			Mindre skolor.			Småskolor.		
	a.	b.	c.	a.	b.	c.	a.	b.	c.
Domprosteriet	12	12	—	1	1	—	6	23	—
Munktorps	4	14	—	1	5 ¹⁾	—	1	23	—
Köpings	11	15	—	—	6	—	2	28	—
Arboga	4	8	—	1	3	1	5	10	—
Wester-Pernebo	5	19	—	—	8	—	3	27	—
Sala	5	11	—	—	7	1	5	13	—
Summa	41	79	—	3	30	2	22	124	—

X. Skollokalerna.

Nya folkskolehus hafva under inspektionsperioden blifvit uppförda och för skolorna upplåtna i Badelunda²⁾, Skerike²⁾, Skultuna (Betel²⁾), Munktorp (Tränsta), Ryttern (Wikhus), Sura (Surahammar), Svedvi (Hallstahammar²⁾), Kolbäck (Skansen²⁾), Gunnilbo (vid kyrkan²⁾), Arboga stad (Skogsborg), Arboga landf. (Hamre), Himmeta, Wester-Pernebo (1 vid Fors och 1 vid Salbo), Norberg (1 vid kyrkan med 2 folkskolesalar, 1 vid Nyhyttan²⁾) och 1 vid Olofsfors²⁾), Westanfors (Hedkärna), Fläckebo (1 vid kyrkan²⁾) och 1 vid Rörbro), Sala stad

¹⁾ Här är den enskilda mindre skolan i Munktorp (baptistskolan) medräknad.

²⁾ I detta skolhus finnes äfven lokal för småskola.

(Wiksborg¹⁾, Möklinta (Gammelby), Kila (1 vid Kifsta¹) och 1 vid Östanbäck¹), Kumla (1 vid kyrkan och 1 vid Ransta).

Nya hus för mindre skolor och småskolor äro uppförda uti följande församlingar: ett i hvardera af Westerås-Barkarö, Hubbo, Munktorps, Ramnäs, Rytterns, Svedvi, Kolbäcks, Bergs, Köpings landsf., Bro, Sätterbo, Harakers, Romfartuna, Björksta, Sala landsf., Kumla och Sevala församlingar, 2 i hvardera af Badelunda, Himmeta, Westerfernebo, Westanfors och Tortuna socknar, 3 i Björskog, 4 i Dingtuna och 4 i Möklinta.

Nya folkskolelsalar hafva blifvit tillbyggda vid de gamla skolhusen i Sala landsf. (Åby), Skinskatteberg (Forsen) och Tortuna. Flere skollokaler äro ock uppsnyggade och reparerade. För närvarande äro 8 folkskolehus och 7 småskolehus under byggnad eller beslutade. Flere af de nya folkskolehusen äro uppförda efter normalritningarna, och vid de flesta skolhusens uppförande hafva de tjänat såsom ledning. De vackraste och ändamålsenligaste af de nya skolhusen äro folkskolehusen i Badelunda, Skultuna, Skerike, Sura, Svedvi, Kolbäck, Gunnilbo, Arboga stad, Kumla och Norberg samt småskolehusen i Hubbo Ramnäs, Romfartuna, Berga i Badelunda, Björksta och Björskog.

För luftvexlingen är dåligt sörjdt i många skolor. På sista tiden hafva dock mångenstädes ett eller 2 innanfönster blifvit satta på gångjern, så att de kunna öppnas för att äfven vintertiden insläppa frisk luft. Ventilerna finnas ock i väggarna på några af de nyare skolhusen. Särskildt rum för barnens ytterkläder finnes i många af de nybyggda skolhusen. Skolbänkarne äro ännu i några skolor dåliga och obekväma, men ersättas småningom af nya. Tvåsitsiga bänkar eller pulpetar finnas i det öfvervägande antalet skolor, ensitsiga i några få.

Huru jag vid mina sista skolbesök vitsordat skollokalerna, synes af följande utdrag af inspektionstabellerna.

	Lokaler för folkskolan.						Lokaler för mindre skolor och småskolor					
	egna.			förhyrda.			egna.			förhyrda.		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Domprosteriet	14	8	1	—	—	1	16	6	2	—	7	—
Munktorps kontrakt.....	9	7	2	—	—	—	8	17	1	²⁾ 1	5	—
Köpings "	10	12	3	—	1	—	6	18	3	1	7	1
Arboga "	7	4	1	—	1	—	5	9	1	1	2	1
Wester-Fernebo "	11	11	3	—	2	—	8	23	1	—	7	1
Sala "	8	7	1	—	—	1	13	8	2	—	3	1
Summa	59	49	11	—	4	2	56	81	10	3	31	4

¹⁾ I detta skolhus finnes äfven lokal för småskola.

²⁾ Enskilda mindre skolan (baptistskolan) i Munktorp.

XI. Kostnaderna för skolväsendet.

Utgifterna utgjorde för år 1880:

till lärares och lärarinnors aflöning	180,060,32
» skollokaler och inventarier	63,729,25
» undervisningsmateriel	8,945,32
» öfriga behof	34,983,41
skolkassornas behållning vid årets slut	38,160,34
	<hr/>
	Summa 325,878,64.

Till bestridande af utgifterna utgick samma år

af skoldistriktet	232,374,32
» statsmedel såsom lönetillskott åt lärare i folk-	
skolor	46,303,50
» statsmedel såsom lönetillskott åt lärare i min-	
dre skolor och småskolor	22,975,—
» statsmedel såsom lönetillskott åt lärare i fort-	
sättningskolor	664,—
	<hr/>
	69,942,50
» landsting eller hushållningssällskap	1,157,59
afkomst af donationer	5,910,58
öfriga inkomster	16,493,65
	<hr/>
	Summa 325,878,64.

Som lärjungeantalet i folkskolor, mindre skolor och småskolor år 1880 var 13,099, utgjorde kostnaden sagda år för hvarje skolbarn i medeltal (325,878,64—38,160,34): $13,099 = 21,96$ kronor.

XII. Lärare.

Vid 1880 års slut voro vid folkskolorna anställda 102 examinerade lärare, 15 examinerade och 2 oexaminerade lärarinnor. De två oexaminerade lärarinnorna samt 10 examinerade lärare och 2 examinerade lärarinnor innehade icke ordinarie anställning. Vid mindre skolor och såsom biträdande vid folkskolor voro anställda 7 lärare och 24 lärarinnor; vid småskolor 10 lärare och 136 lärarinnor. Af lärarinnorna i mindre skolor och småskolor hafva vid 1881 års slut 63 genomgått 8 månaders kurs efter den 11 Januari 1878 och 36 hafva för folkskoleinspektör undergått sådan pröfning, som Kongl. Kungörelsen af nysenämnda datum omförmåler. Alla öfriga hafva genomgått kortare pedagogisk lärokurs.

Med få undantag verka skolans lärare och lärarinnor med nit och trohet i sitt arbetsamma kall samt söka med ifver att förkofra sig i kunskaper och undervisningsskicklighet. Hvad beträffar de examinerade lärarnes och lärarinnornas insigter och skicklighet att un-

dervisa, anser jag 12 lärare och 6 lärarinnor vara utmärkta. Åtta lärare äro svaga eller underhaltiga. De öfriga förtjena åtminstone vitsordet »godkänd».

Vid småskolor och mindre skolor äro numera högst få lärare och lärarinnor anställda, med hvilka man kan hafva orsak att vara missnöjd. Endast 4 lärare och lika många lärarinnor äro underhaltiga i afseende på kunskaper och skicklighet. Ingen har visat bristande nit.

En och annan lärare och några få lärarinnor hafva visserligen blifvit indragna i de pågående andliga, okyrkliga rörelserna, men jag har ej förnummit, att någon af dem vid undervisningen på något sätt frångått det Lutherska kyrkosamfundets bekännelse. I afseende på sedlighet förtjena de flesta lärare ett godt vitsord. Dock hafva ej mindre än 6 lärare blifvit af mig varnade för missbruk af starka drycker, och en af dem har, då upprepade varningar och förmaningar intet uträttat, af skolrådet blifvit under en tid satt ur tjänstgöring. En folkskolelärarinna och 3 småskolelärarinnor hafva måst skiljas från sina befattningar för brott mot Guds 6:te bud.

Inom inspektionsområdet äro bildade 4 föreningar af lärare och lärarinnor. Vid dessa föreningars sammanträden förekomma undervisningsprof och utbyte af tankar och erfarenheter i skolfrågor.

XIII. Tillsynen öfver skolorna.

Alla inspektionsområdets församlingar äro indelade i mindre områden, s. k. skolrotar. Inom hvar och en af dessa har en skolrådsledamot eller särskildt utsedd tillsyningsman fått i uppdrag att vaka öfver barnens skolgång. I allmänhet fullgöra dessa ganska dåligt sin skyldighet. Undantag gifvas visserligen, der män finnas, hvilka äro lifvade af intresse för skolan. I de flesta skoldistrikt är det dock endast skolrådets ordförande, som vakar öfver skolans arbete och barnens skolgång. Det är sällsynt, att de öfrige ledamöterna af skolstyrelsen lemna honom något kraftigare biträde vid öfvervakandet af skolans verksamhet. Med få undantag är ordföranden samt en och annan skolrådsledamot närvarande vid läseterminens öppnande samt vid examina. På senare tid hafva i många församlingar folkskolans lärare fått i uppdrag att utöfva närmaste tillsynen öfver småskolorna.

Odensvi den 28 Febr. 1882.

C. G. Åström.

II.

Fellingsbro och Nora kontrakt.

Inspektionsområdet utgöres af 14 församlingar och numera af lika många skoldistrikt, sedan Wikers kapellag bildat ett eget från Nora bergsförsamling skildt skoldistrikt. Folkmängden har under den tillämdalupna femårsperioden nedgått från 60,978 personer till 59,890 och antalet skolpliktiga barn minskats från 10,334 till 10,198.

Undervisningsanstalter.

Folkskolor. Vid slutet af år 1876 funnos inom inspektionsområdet 63 eller (om man räknar en folkskola i Hellefors med 2 examinerade lärare för 2) 64 folkskolor, af hvilka 4 voro flyttande. Vid periodens början fans således en folkskola för hvar 162:dra barn, men i de olika skoldistrikten var förhållandet mellan folkskolornas och de skolpliktiga barnens antal mycket olika. Så t. ex. hade Grythyttan 1 folkskola för hvar 314:de och Ljusnarsberg 1 för hvar 238:de barn, då deremot i Hellefors fans en folkskola för hvar 98:de och i Hjulsjö en för hvar 105:te. Under de sist förflutna fem åren hafva följande nya folkskolor tillkommit: i Fellingsbro vid Korfvike och Österhammar, i Lindes landsförsamling vid Högstaboda, Ingelshyttan och Aspa, i Näsby vid Ullersäter, i Ervalla vid Klysna, i Ramsberg flickskolan vid kyrkan, i Nora landsförsamling vid Ås och Westgöthyttan (hvaremot folkskolan i den fåtaligt befolkade Svartelfs rote vid Westgöthyttfors återgått till sin förra form af mindre skola), i Hjulsjö vid Ännenäs, i Ljusnarsberg vid Stållberget, Kloten och Norra Hörken och i Grythyttan vid Elfvestorp och Mosserud-Skarped. Dessutom har Jernboås beslutit att inrätta en ny folkskola. Vid 1882 års början funnos sålunda 79 folkskolor (af hvilka fortfarande 4 voro flyttande) eller en folkskola på 129 barn, och i de särskilda skoldistrikten hade förhållandet mellan antalet skolpliktiga barn och folkskolor utjemnats, så att

i Fellingsbro	finnes en folkskola på	123 barn.
i Linde stad	» » » »	257 »
i Linde landsförs.	» » » »	166 »
i Näsby	» » » »	93 »
i Ervalla	» » » »	94 »
i Ramsberg	» » » »	115 »
i Nora stad	» » » »	106 »
i » landsförs.	» » » »	94 »
i Wiker	» » » »	137 »
i Jernboås ¹⁾	» » » »	163 »
i Hjulsjö	» » » »	95 »
i Ljusnarsberg	» » » »	192 »
i Grythyttan	» » » »	156 »
i Hellefors	» » » »	97 »

I Linde stad upptages en stor del af de skolpligtiga barnen i pedagogien och i enskilda skolor, och dessutom har en s. k. mellan-skola, i hvilken folkskolans nedre afdelning undervisas af en oexaminerad lärarinna, med detta år börjat sin verksamhet; i Ljusnarsberg med dess ovanligt glesa befolkning är icke att vänta eller begära, att det normala förhållandet mellan antalet folkskolor och skolpligtiga barn så snart skall inträda; i Grythyttan torde det ej dröja länge förrän tvenne nya folkskolor blifva inrättade, åtminstone är beslut härom redan för flere år sedan fattadt, ehuru beslutet tyckes hafva fallit i glömska hos vederbörande; likaledes har man att hoppas, att i Linde landsförsamling under nu ingångna inspektionsperiod flere nya folkskolor skola träda i verksamhet, sedan skolbyggnadsfrågan fått sin lösning; i Wiker har åtminstone varit fråga om en ytterligare folkskola vid Dalkarlsberget, och Fellingsbro är genom Domkapitlets i Westerås laga kraftvunna utslag, i hvilket utan framgång ändring senare blifvit sökt hos samma Domkapitel, ålagdt att inrätta ett för antalet skolpligtiga barn erforderligt antal folkskolor.

Mindre skolor. Då man vid afgifvande af 1876 års uppgifter uppenbarligen på somliga ställen icke hade klar för sig skillnaden mellan dessa skolor och småskolorna, utan sammanfattade dessa båda slag af skolor under de sistnämndas namn, så kan ej nu med säkerhet sägas, huru stort deras antal då var; men säkert är, att, ehuru de då uppgäfvos vara endast 40 och nu äro 49, likväl en rätt betydlig reduktion i deras antal egt rum, enär flere mindre skolor upphört i denna sin egenskap och förvandlats till folkskolor. Så är förhållandet i Linde landsförsamling vid Högstaboda, Ingelshyttan och Aspa, i Nora landsförsamling vid Ås och Westgöthyttan, i Ljusnarsberg vid Kloten och Norra Hörken och i Grythyttan vid Elfvestorp

¹⁾ Sedan den nya folkskolan träder i verksamhet 1 på 109.

samt Mosserud-Skarped, å hvilka två sistnämnda ställen 2:ne mindre skolor blifvit utbytta mot en flyttande folkskola och en småskola af samma natur. Det oaktadt är ännu de mindre skolornas antal alltför stort, och enhvar, som önskar folkupplysningens höjande, måste ock önska att få deras antal så mycket som möjligt reduceradt. Det är visserligen sant, att några bygder äro så afläget belägna, att man ej kan begära, att barnen skola gå till närmaste folkskola och barnantalet så litet, att det blefve för stor uppoffring för distriktet att för det-samma inrätta en folkskola, äfvensom att man för några af dessa skolor lyckats få lärare, som i kunskaper och undervisningsskicklighet stå i jemnbredd med de examinerade folkskolelärarne (såsom i Rya i Linde socken, i Säfsjö i Hellefors och i Kjerfvingborn i Grythyttan), men detta hörer likväl till undantagen, och i regeln finner man i dessa skolor anställda i bästa fall lärarinnor, som endast genomgått ett småskolelärarinneseminarium och således icke förvärfvat någon duglighet att undervisa i *folkskolans* ämnen, och därför också känna sig högst bortkomna på den plats, der de blifvit ställda; ofta använder man i dessa skolor personer, som icke fått *någon* utbildning för lärarekallet och dertill sakna nästan all förmåga. Derför är ock den mindre skolan i allmänhet en högst underhållig form af bildningsanstalt, som endast har att tacka den mindre kostnad, hon tillskyndar kommunen, och likgiltiga föräldrars önskan att hellre tillgodose barnens bekvämlighet än deras förkofran i kunskaper, för sin fortvaro och det hägn, hon somligstådes åtnjuter af distriktets ledande män.

Småskolor hafva i ganska stort antal blifvit inrättade under den tilländalupna inspektionsperioden. Enligt 1876 års uppgifter skulle deras antal redan då varit 50, men var af ofvan angifna skäl i verkligheten mindre; för närvarande finnas 55 småskolor inom inspektionsområdet. Man synes öfverallt vara temligen benägen för att tillägna sig denna på samma gång billiga och för främjandet af en god folkundervisning så gagneliga, att ej säga nödvändiga skolart. Så hafva under de sista fem åren nya småskolor till följande antal blifvit inrättade i Fellingsbro 5, i Linde landsförsamling 2, i Ramsberg 2, i Nora landsförsamling 3, i Wiker 3, i Hjulsjö 1, i Ljusnarsberg 1 och i Hellefors 1. Endast Ervalla har gjort ett undantag från den allmänna benägenheten för dessa skolor. Der beslöts å sista Oktoberstämman att indraga den enda småskola, som fans, men detta beslut blef dock öfverklagadt och är nu upphäfdt.

Hela antalet folkundervisningsanstalter af ofvan nämnda slag utgör nu 183 eller en på hvar 56 barn och i de särskilda distrikten är proportionen mera jemn, än då fråga var om endast folkskolor, varierande

mellan 1 på 64 (Ljusnarsberg) och 1 på 41 (Jernboås). I Linde stad dock 1 på 129.

Fortsättningsskolor. I bergslagen har man varit af den åsigten, att barnen icke borde erhålla afgangsbetyg från folkskolan, förrän vid den tid, då de skulle inträda i nattvardsskolan; och man har därför för de afgående barnen anordnat en s. k. erinringskurs, som skulle vara på en gång en afslutning och en förberedelse för nattvardsskolan. Att barnen skulle gå kvar i skolan hela tiden var icke att vänta och begärdes icke heller, men tiden för afbrytandet af skolgången blef, då ingen afgangsexamen härför erfordrades, lemnad åt föräldrarnas godtfinnande, och kom i följd häraf för många barn alltför tidigt, innan ännu ens »minimum» var inhemtadt (man väntade, att erinringskursen skulle fylla luckan, hur stor den än var). Denna anordning följes ännu på ganska många ställen; och der skolgången är ojemn och der man i saknad af småskolor eller i brist på utrymme måste åtnöja sig med afdelningsläsning, och barnen följaktligen icke före tiden för inträde i nattvardsskolan hunnit afsluta folkskolans kurs, är icke lätt att få någon annan anordning. Men der åter föräldrarna kunna förstås att under de sex första åren af barnens skolålder hålla dem till jemn skolgång, och derjemte undervisningen skötes med kraft och den antagna läroplanen noggrant följes, inträder ock behovet af fortsättningsskolor, hvilka, en gång inrättade, i sin tur återverka fördelaktigt på skolgången i den egentliga folkskolan. Der en fortsättningsskola skall anordnas, är man dock benägen för att med åsidosättande af föreskriften i Kongl. Cirk. d. 11 Oktober 1878 mom. 5 föra tillsammans fortsättningsskolans barn med folkskolans öfre afdelning. Fortsättningsskolor anordnade i full öfverensstämmelse med K. Kung. d. 11 Sept. 1877 finnas för närvarande (år 1882) i Grythyttan 2, i Nora stad 1, i landsförsamlingen 3, i Wiker 2, i Näsby 1, i Ramsberg 2 och i Hellefors 1, hvarjemte i Ervalla finnas 3 fortsättningsskolor, i öfrigt anordnade i öfverensstämmelse med samma Kungörelse, men med hela sin undervisningstid förlagd inom folkskolans läsetid af åtta månader.

Slöjdskolor finnas: för gossar 1 i Wiker med anslag af staten och länets hushållningssällskap samt 3 i Ramsberg med anslag af staten; för flickor med anslag af hushållningssällskapet, 1 i Lindesberg, 1 i Nora stad, 2 i Nora landsförsamling, 1 i Wiker och 1 i Ljusnarsberg, hvarjemte tvenne lärare och 17 lärarinnor undervisa i slöjd på eftermiddagarna, sedan det egentliga skolarbetet slutat, eller, så som förhållandet är i Jernboås småskolor, på lördagarne. Emellertid har inom detta inspektionsområde slöjdundervisningen icke tillvunnit sig något synnerligt intresse, emedan så många andra oafvisliga skolfrågor antingen ännu stå på dagordningen eller helt nyss fått sin lösning.

Söndagsskolor, anordnade i öfverensstämmelse med Folkskolestadgans 10 § mom. 2, finnas mig veterligt numera ingenstädes inom området. Deremot är det godt om ett annat slag af söndagsskolor, hvilkas uppgift synes vara att fostra barnen till separatister och i tid draga deras håg och sinne från kyrkan och församlingslivet.

Pedagogier och enskilda skolor finnas fortfarande i Nora och Lindesberg.

En qvinlig folkhögskola har de tvenne sista somrarne varit i verksamhet vid Öskevik i Linde landsförsamling med till en del samma lärare, som vid den manliga folkhögskolan i länet.

I sammanhang med redogörelsen för undervisningsanstalter inom området torde böra nämnas, att ett af landstinget underhållet *seminarium* för bildande af småskolelärarinnor nu på tredje året är i verksamhet i Örebro, och förser området med dugliga småskolelärarinnor.

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistriktet; antalet nummer och inkomster under de 5 sista åren, utlåningsafgiften oberäknad, synes af nedanstående:

	Antal nummer.	Inkomster.	
Fellingsbro.....	98.	Inga.	
Linde stads och landsförs.	220.	200 kr. af kommunen.	
Näsby	235.	275 kr. af	»
Ervalla	175.	35 kr. af	»
Ramsberg	644.	50 kr. af	» årligen.
Nora stad och landsförs....	780.	200 kr. af	»
Wiker.....	360.	80 kr. af	»
Jernboås	269.	Inga.	
Hjulsjö	635.	64 kr. ur Heijkenskiöldska donationen.	
Ljusnarsberg.....	826.	1,200 kr. af kommunen.	
Grythyttan.....	555.	Årliga räntan å 1,000 kr.	
Hellefors	333.	100 kr. af kommunen.	

Temligen allmänt klagas öfver, att dessa bibliotek nu anlitas mindre än förr, och orsaken uppgifves vara den, att bland allmänheten numera få personer läsa något annat än tidningar, äfvensom att de flesta endast vilja höra föredrag men ej sjelfva läsa något.

Skollokalerne.

Dessa lemna nog ännu både hvad utrymme och anordning beträffar på många ställen mycket att önska. Orsaken härtill har man

att söka dels i de under de senare åren för bergsbruket ogynnsamma konjunkturerna, som gjort det för bergslagens invånare nästan omöjligt att underkasta sig de onekligen dryga kostnader, som uppförande af nya fullt tillräckliga och ändamålsenliga skolhus kräfver, isynnerhet der förut litet blifvit gjordt; dels ock i den omständigheten att i flere skoldistrikt de gamla skolhusen blifvit uppförda icke på distriktets gemensamma bekostnad utan på de särskilda rotarnas. En följd häraf blef, att, då den nya författningen om ovilkorlig gemensamhet för hela skoldistriktet i alla kostnader för skolväsendet skulle tillämpas, en värdering af de gamla skolhusen och en vidräkning rotarne emellan måste ega rum, och med denna vidräkning har man ännu icke kommit till något slut inom Nora och Lindelandsförsamlingar. Emellertid hafva under den tilländagångna femårsperioden följande nya skolhus blifvit upplåtna till begagnande: i Fellingsbro, vid Korfvike, Österhammar, Rockhammar och Finnåker, hvarjemte de gamla skollokalerne vid Bergaby, Finnåker och Sverkesta blifvit utvidgade och reparerade, i Näsby vid Ullersäter, i Ervalla vid Klydna, i Ramsberg vid Kårberg, i Nora landsförs. vid Ås, i Wiker tvenne vid Dalkarlsberget och ett vid Elfhyttan, i Jernboås vid Nyhyttan, i Hjulejö vid Ännenås och Hjulejö by, i Grythyttan vid Elfvestorp och Mosserud, hvarjemte lokalen vid Skarped blifvit utvidgad och reparerad, i Ljusnarsberg vid Stållberget. Dessutom äro följande nya skolhus beslutna: i Fellingsbro vid Fors och Nyckelby (genom Domkapitlets åläggande), i Ramsberg vid Morskoga (nära färdigt), i Jernboås i Håkansboda rote, och i Ljusnarsberg vid Salbofall och Bångbro. Tilläggas bör, att i Lindesberg folkskolan fått en rymlig lokal åt sig upplåten och att småskolan inflyttats i folkskolans förra lokal.

I de vid slutet af förra året befintliga skollokalerne fans, om man beräknar, att för hvarje barn behöfves en golfyta af 16 kvadratfot, rum för det antal barn, som är angifvet i första kolumnen af nedanstående tabell; andra kolumnen angifver antalet skolpliktiga barn (7 till 14 år) i distriktet och sista kolumnen, för huru många procent af dessa efter ofvan angifna beräkningsgrund utrymme finnes.

	Utrymme finnes för barn.	Skolpl. barn inom distr.	Utrymme finnes för procent.
Fellingsbro.....	851.	1,111.	77.
Lindesberg.....	111.	257.	43.
Linde landsförsamling.....	1,071.	1,659.	65.
Näsby.....	147.	186.	79.
Ervalla.....	228.	283.	81. ¹⁾

¹⁾ Sedan Lysfalla skola indragits för endast 73 procent.

Ramsberg	635.	920.	69.
Nora	170.	212.	80.
Nora landsförsamling	930.	1,227.	76.
Wiker	412.	548.	75.
Jernboås	269.	327.	82.
Hjulsjö	358.	474.	76.
Ljusnarsberg	877.	1,535.	57.
Grythyttan	580.	781.	74. ¹⁾
Hellefors	411.	678.	61. ²⁾
Summa	7,050.	10,198.	68.

Skulle man åter beräkna 200 k.-fot luft för hvarje barn, så blefve procenten ännu lägre, då i de äldre skolsalarne höjden mycket sällan uppgår till $12\frac{1}{2}$ fot, ofta har man åtnöjt sig med 7 till 8 fot. På sina ställen har man tagit till skolhusen alldeles för stora, utan att förut taga i beräkning, för huru många barn utrymme skulle beredas; så t. ex. är i Grythyttan ett skolhus tilltaget för 67 barn, men högsta antalet i denna skola undervisade barn har varit 49, och flere dylika fall skulle kunna anföras, som visa huru nödvändigt det är, att, då fråga är om nybyggnad, noggrant beräkna barnantalet i skolroten och icke bygga på höft. Af lätt insedda skäl är man dock oftare benägen att bygga för små än för stora skolsalar, och ådrager sig derigenom i längden större kostnad än behöfligt vore.

Med ventilationen i skolrummen är det icke väl stäldt. Jag har räknat öfver, att i 89 skolrum finnas mer eller mindre fullständiga ventilationsapparater, men man begagnar sig, att döma af förhållandena vid inspektionerna, på långt när icke öfverallt af de medel, som finnas, för åstadkommande af friskare luft.

Undervisningsmaterielen

har uppenbarligen under den tilländagångna inspektionsperioden undergått en betydlig förbättring. I allmänhet är man utan något särskildt påpekande af behovet beredvillig att anskaffa hvad som erfordras, och på flere ställen ådagalägger man till och med i detta afseende ganska stor frikostighet, så t. ex. finnas orgelharmonier numera i 63 skolor. Endast i fråga om anskaffandet af materiel för undervisningen i teckning har man på ett par ställen visat mindre beredvillighet af, såsom jag hört sägas, det skäl, att man ansett detta ämne

¹⁾ Uppgift om golfytan saknas för Brunnshyttan och Bovik.

²⁾ Dito för 3 flyttande småskolor.

utan gagn för allmogens barn. Det är tydligt, att det lägre pris, för hvilket undervisningsmateriel tillhandahålles skolråden genom Ecclesiastikdepartementet, mycket bidragit till materielens förbättring. Till undervisningsmateriel äro under de sista 5 åren använda årligen omkring 47 öre för hvarje undervisadt barn.

Skolreglementen

stadfästade af Domkapitlet finnas i alla distrikt, men flere af dem äro genom nyare författningar, som utkommit efter deras stadfästelse och stå i strid med deras bestämmelser, otjenliga och, sedan den nya Folkskolestadgan utkommit, är tiden inne för vidtagande af en genomgående omarbetning.

Skolbarnen.

Af de 10,198 barn mellan 7 och 14 år, som enl. uppgifterna för sistlidet år funnos inom området, hade 8,513 eller 83,5 proc. undervisats i distriktens folkundervisningsanstalter, 491 i allmänna läroverk, folkundervisningsanstalter utom distrikten eller enskilda skolor, 67 vistats utom distriktet utan att lemna besked om sig, 184 saknat undervisning efter aflagd examen från folkskolan eller till följd af naturfel och 943 eller öfver 9 proc. saknat undervisning af annan anledning, eller undervisats i hemmen, hvilket i allra flesta fall torde vara liktydigt med »saknat undervisning». Efter oupphörligen förnyade påminnelser om föreskriften i Kongl. Cirk. d. 22 April 1864, att intagning i skolan skall ske endast vid terminens början, och i barnens närvaro uttalade tillsägelser till läraren, att han icke utan särskildt af skolrådets ordförande för, hvarje fall meddeladt tillstånd får emottaga barnen under pågående läsetermin, har det inom detta område gängse oskicket, att föräldrarne sändt sina barn till skolan midt i terminen, när de tyckt sig utan olägenhet kunna »vara af med dem» i allmänhet upphört, ehuruval ännu lärare finnas, som äro så svage och efterlätne mot föräldrarna, att de, för att stå väl hos dem, till stor skada för undervisningen i detta fall göra eftergifter.

I de föregående inspektörernas klagomål öfver den ojemna skolgången måste äfven jag instämma, men kan icke afgöra, om den förbättrats eller försämrats, emedan jag icke haft några siffror att grunda en jemförelse på. I början af förra året utsände jag derföre till

skollärarne blanketter för daglig anteckning af antalet frånvarande barn i särskilda kolumner, hvilkas rubriker angåfvo anledningen till frånvaron. Dessa blanketter hafva återkommit ifyllda i så god tid, att jag hunnit bearbeta dem, från 155 af områdets 183 lärare, hvarförutom 6 sedermera inkommit; de öfrige lärarne hafva undandragit sig besväret härmed, ehuru det ej borde hafva kräft mer än ett par minuters dagligt arbete och möjligen några timmars vid årets slut för att rätta uppkomna felaktigheter. Äfvenledes lemna flere af de inkomna uppgifterna åtskilligt att önska i fråga om ordentlighet och tillförlitlighet, men om sålunda de resultat, hvartill jag genom långvarigt och besvärligt arbete med dessa uppgifter kommit, icke kunna vara fullt exakta, så torde de dock någorlunda angifva hurudan skolgången varit i de olika slagen af skolor inom de särskilda skoldistrikten.

Procent af läsedagar försummade med anledning af

	Spikdom.	Brist på kläder eller skodon.	Vallgång eller skogsädd.	Arbeten i hemmet.	Vård om yngre syskon.	Annan godkänd anledning.	Icke känd eller giltig anledning.
Folkskolorna.							
Fellingsbro	6,53	0,58	0,88	3,25	0,66	1,73	1,59
Lindesberg	2,37	1,26	1,48	3,67	1,24	2,65	3,44
Linde landsförsamling	2,52	0,95	0,96	5,01	0,50	4,89	5,04
Näsby	2,86	0,26	0,34	3,45	1,—	1,45	0,17
Ervalla	2,54	0,41	0,05	5,36	0,09	1,18	0,57
Ramsberg	2,86	0,97	2,81	5,88	1,34	13,17	3,34
Nora stads församling	3,15	0,17	0,21	7,91	0,82	0,42	3,92
Nora landsförsamling	4,17	1,14	1,31	6,55	1,92	3,98	5,21
Wiker	3,36	0,36	1,91	5,46	0,61	4,41	4,41
Jernboås	2,97	0,55	2,29	4,60	0,95	4,26	1,86
Hjulsjö	3,16	1,56	1,69	7,66	0,85	4,41	3,79
Ljusnarsberg	3,62	0,78	1,23	3,38	0,94	1,96	1,55
Grythyttan	2,74	0,73	0,04	3,32	0,30	3,03	2,79
Hellefors	2,36	0,58	0,35	1,17	0,52	1,78	0,31
Småskolorna.							
Fellingsbro	8,71	1,36	0,11	0,78	0,82	3,02	1,15
Lindesberg	4,98	3,12	—	—	—	1,26	5,12
Linde landsförsamling	3,27	1,65	1,25	2,30	1,27	5,73	3,02
Näsby	4,04	0,19	—	0,48	0,89	2,46	0,03
Ervalla	4,25	0,36	0,05	0,31	2,02	1,13	—
Ramsberg	4,53	2,51	0,35	0,44	0,68	5,83	3,95
Nora Landsförsamling	4,60	4,10	0,41	2,—	2,90	4,10	7,80
Wiker	4,88	2,16	0,58	1,49	2,38	8,16	7,65
Jernboås	3,50	4,19	1,32	2,32	0,66	4,87	6,93
Hjulsjö	4,16	6,28	0,01	2,—	3,57	11,16	3,55
Ljusnarsberg	4,52	1,74	0,01	0,14	0,38	2,11	4,36
Grythyttan	2,97	1,68	0,35	1,71	2,22	4,35	7,43
Hellefors	4,82	1,69	0,20	0,45	0,87	3,64	0,82
I inspektionsområdets samtliga skolor, från hvilka uppgift lemnats	3,84	1,27	1,12	3,86	1,20	4,64	3,41

Då dels uppgifter icke inkommit från flere af de mindre skolorna, dels också flere af de inkomna icke visat sig fullt tillförlidliga, hafva dessa uppgifter icke blifvit bearbetade distriktsvis och ingå derföre icke i ofvanstående tabell förrän på sista raden, som angifver förhållandet i inspektionsområdet i sin helhet. Slutresultatet är, att 19,34 proc., eller öfver hufvud taget nära. hvar femte barn dagligen af en eller annan anledning försummat skolan; ett i sanning bedröfligt resultat, som i sig innebär en kraftig uppmaning till skolrådets ledamöter och tillsyningsmännen att bättre än hittills skett fullgöra sitt åliggande att »genom förnyade besök i skolan föra noggran tillsyn deröfver, att barn, som ej fått tillåtelse att vara ifrån skolan, fullgöra sin skyldighet att besöka henne». Man kan lätt förstå, hvilka frukter man har rätt att fordra af skolans arbete, då skolgången är sådan den nu är. Måtte en hvar, som inväljes till ledamot i sin församlings skolråd, betrakta detta val icke såsom en skyldig gärd af aktning för sin ställning i samhället eller sitt personliga värde i öfrigt, utan såsom en fordran, som detta samhälle ställer på honom att troget verka för folkets upplysning i allmänhet och särskildt vaka öfver skolan och skolgången; och måtte genom skolrådsledamöternas nitiska fullgörande af sina pligter en bättre sakernas ordning än den nuvarande inträda, och folkskolan i dem, som genom församlingens förtroende kallas till hennes målsmän, få räkna icke likgiltige eller till hälften afvoqe »beskyddare» utan verkliga intresserade vänner.

Undervisningstider.

Vid början af den tilländalupna inspektionsperioden börjades i de flesta skolor vårterminen i Februari eller Mars och fortgick i 4 månader, och höstterminen i Augusti och fortgick likaledes i 4 månader. De under Augusti och September synnerligen glest besatta bänkarne i folkskolorna vittnade imellertid om, att de för skolterminer valda tiderna ej voro de bästa, och med anledning häraf gjordes till skolråden framställning om, att i folkskolan arbetet måtte förläggas mera till vintermånaderna, på det att barnen under sommarmånaderna måtte hafva ledighet för att deltaga i föräldrarnas arbeten på åker och äng; men i småskolan ansågos terminerna böra ännu mer än förut varit förhållandet förläggas till sommarmånaderna. Några skoldistrikt antogo de sålunda föreslagna läsetiderna med, såsom man sagt mig, godt resultat. Ett mera afgörande svar i denna fråga väntade jag mig af de förut omnämnda uppgifterna för hvarje skola angående skolgån-

gen. Dessa utvisa, att skolförsummelserna i proc. af skoldagarna under år 1881 utgjort:

	i folkskolorna	i småskolorna
under Januari	14,4.	21,2.
» Februari	18,3.	23,3.
» Mars	14,0.	30,8.
» April	15,3.	20,1.
» Maj	19,3.	16,5.
» Juni	24,4.	16,2.
» Juli	15,5.	13,4.
» Augusti	13,0.	10,5.
» September	26,0.	23,3.
» Oktober	27,9.	26,5.
» November	16,1.	18,5.
» December	16,5.	16,9.

Året 1881 var emellertid icke väl valdt för anställande af sådana observationer, enär det var temligen abnormt i sina väderleksförhållanden. I Februari och Mars kommo tätt på hvarandra följande yr-väder, som gjorde det omöjligt för aflägsset boende barn att besöka skolan, och skördearbetet blef genom den kalla sommaren fördröjd nära en månad, så att 1881 års Oktober kan anses i det närmaste motsvara vanliga års September. Vidare är att bemärka, att här ofvan blifvit sammanförda alla folkskolor, både de, som ega till underlag småskola, och de, som sakna sådan, och därför måst taga sin tillflykt till afdelningsläsning, och i hvilka vanligen småskole-afdelningen undervisas under sommaren; derifrån det för läsning i folkskolorna under Juli och Augusti månader skenbart fördelaktiga resultat, som förestående tabell angifver. Under vanliga år torde man derföre komma till det bästa resultatet med skolgången, om man i folkskolorna börjar vårterminen så snart som möjligt i Januari, och utsträcker den in i Juli, och börjar höstterminen i Oktober och låter den fortgå in i December, samt låter småskolan vara i verksamhet från början af Mars till början af December med uppehåll under September, som synes olämplig såsom läsetid för skolor af alla slag.

Läsåret börjar i allmänhet enligt häfdvunnet bruk med höstterminen, men då barnen öfverallt anses inträda i skyldigheten att besöka skolan med början af det kalenderår, under hvilket de fylla 7 år, och föröfrigt alla uppgifter om skolväsendet afse kalenderår, vore det utan tvifvel tjenligast att låta läsåret, såsom i ett par skoldistrikt skett, sammanfalla med detta och hålla årsexamen med flyttningar från lägre till högre klass vid höstterminens slut.

I alla distriktets skolor pågår läsningen 5 dagar i veckan, och lördagen är fri. Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 timmar (i Hellefors 5) och i småskolorna 5. Vanligen läses i folkskolorna från kl. 9 till 12 samt under den mörkare årstiden från 1 till 4 och från $\frac{1}{2}$ 2 eller 2 till $\frac{1}{2}$ 5 eller 5, under den ljusare; men man har äfven försökt på några få ställen att börja redan kl. 8 på morgonen och slutar kl. 2 efter ett längre uppehåll omkring kl. 11. Till bön och bibelläsning användes en stund, vanligen en qvart, före de ofvan angifna begynnelseiderna. Småskolornas arbetstid är 9—12 och 1—3. 5 till 10 minuters ledighet lemnas barnen öfverallt mellan läsetimarna, men denna ledighet användes mångenstädes icke af barnen till rörelse och uppfriskande lekar i fria luften. Föräldrar finnas, som äro nog oförståndiga att stöta sig på att läraren under rasterna motar ut barnen ur skolrummet, och ännu äro ibland allmogen de få, som icke sätta högre värde på värme, om ock osund, än frisk luft och som icke anse det omöjligt, att sjukdomar kunna härleda sig af dålig luftvexling.

De i Kongl. Cirk. 22 April 1864 påbudna förhören med barn, som önska befrielse från skyldigheten att besöka skolan, hållas, så vidt jag vet, nu mera ingenstädes; och jag fruktar, att det är nästan omöjligt att få dem i gång; förr kan man få hvertenda barn i skoldistriktet till skolgång än förmå föräldrarne att låta barnen undergå detta förhör. Examina hållas vid terminernas slut, och äro, så vidt jag erfarit, rätt talrikt besökta; i några distrikt hålles examnen endast vid läsårets slut.

Lärarne.

Vid sistlidet års slut voro anstälde: vid folkskolorna 68 lärare, af hvilka 5 icke ordinarie, och 12 lärarinnor, af hvilka 6 icke ordinarie, alla utom en biträdande lärarinna examinerade, i de mindre skolorna 19 lärare och 30 lärarinnor, i småskolorna 7 lärare och 48 lärarinnor. Af de 5 icke ordinarie lärarne hade 3 tillfälliga vikariat; de två öfriga vikariaterna synas komma att antaga naturen af stadigvarande; på det ena stället (Högfors i Ljusnarsberg) har man annonserat tjänsten ledig utan att få sökande, på det andra (Göranstorp i Jernboås) äro inga åtgärder vidtagna för tjänstens tillsättande. — De 5 icke ordinarie folkskolelärarinnorna hafva alla tillfälliga vikariat utom lärarinnan vid Hellefors bruks nedre folkskola. — Man har på ett ställe gjort försök att, med uraktlåtande af Folkskolestadgans bestämda före-

skrift om huru man skall förhålla sig vid inträffad ledighet, tillsätta en folkskoleläraretjenst genom att förflytta en ordinarie folkskolelärarinna från en skola till en annan, men kyrkostämmans ordförande vägrade härvid att framställa proposition. Så vidt jag kan erinra mig, hafva under de sista 5 åren 6 folkskolelärare afgått med pension. — Tvenne af de nu tjenstgörande äro pensionberättigade, men vilja likväl icke taga afsked.

Då jag skall afgifva mitt vitsord öfver lärarnes insigter och skicklighet att undervisa, kan detta beträffande folkskolans lärare icke blifva annat än i det hela fördelaktigt. Bland dem finnas många, som med hela sitt intresse omfatta sitt kall och oförtröttade åt detsamma egna sitt lif; om de allra flesta kan sägas, att de arbeta ärligt och samvetsgrant för uppfyllandet af sina pligter och sträfva efter att vidga sina kunskaper och utbilda sin undervisningsförmåga, men äfven här liksom annorstädes finnas nog också sådana, som äro liknöjda och försumliga, som gå till sitt arbete såsom till ett dagsverke, och när dagsverket i skolan är slut anse sig inga vidare pligter hafva mot skola och barn, som anse det som en alldeles obillig begäran, att de skulle egna någon del af sin lediga tid åt rättande af barnens skrifböcker eller till företeckning på svarta taflan af de mönster, som skola af barnen aftecknas under nästföljande teckningstimma, eller till besök i barnens hem för att utforska anledningarna till deras frånvaro m. m. Onekligt är, att de från seminarierna på senare år utgående lärarne inträda i utöfningen af sina pligter med större kunskaper och i öfrigt bättre förberedda, men hos en och annan vore dock att önska ett något mindre mått af sjelftillräcklighet och ett något större af anspråklöshet. Om de mindre skolornas lärare har jag förut uttalat mitt omdöme; vanligen öfverstiger det dem förelagda arbetet deras krafter, såsom när t. ex. en från småskolelärarinneseminariet nyss utgången 18—20 års flicka får bortåt ett hundratal af barn att undervisa och deribland en mängd 14—15-åriga pojkar. Det är icke att vänta annat, än att försagdhet och modlöshet, och slutligen liknöjdhet skola inträda och det är verkligen förvånande, att likväl på många ställen icke så är förhållandet. De manlige lärarne i dessa skolor äro på få undantag när, om än mången gång mycket nitiske, högst underhaltige. Småskolelärarne blifva med hvarje år fåtaligare och undanträngas af de på detta stadium ojemförligt lämpligare lärarinnorna. Hvad dessa senare beträffar, är det ett nöje att bevittna den brinnande ifver, hvarmed de från seminarierna gå till uppfyllandet af sina pligter och den framgång hvarmed de fullgöra sitt värf och att ännu efter många års tjenstgöring nitet är lika varmt och intresset oförminskadt. I motsats mot de mindre skolornas lärarinnor hafva dessa fått en uppgift, som de

känna sig kunna nöjaktigt lösa, och detta stärker deras krafter och lifvar deras mod; dock äfven bland småskolans lärarinnor finnas ett och annat mindre godt undantag, men dessa försvinna vanligen snart frivilligt ur skolans tjänst.

Undervisningen.

Den år 1878 utgifna normalplanen har för skolans arbete varit af ovärderlig nytta. Genom densamma har i undervisningen blifvit åvägbragt en likformighet mellan undervisningsanstalter af samma slag, som, andra viktigare fördelar att förbigå, både vid ombyten af lärare och vid de så ofta förekommande förflyttningarna af barnen från en skola till en annan varit af synnerligt gagn. Läraren har ock genom densamma fått klart för sig, hvilka kunskapsmått han bör fordra af barnen på olika stadier, och i stället för det förra åflandet efter att på bekostnad af grundligheten medhinna så stora kurser som möjligt har man begränsat sig till de af normalplanen angifna, som utan motsägelse blifvit å alla de kretsmöten, jag hållit, förordade af lärarne och sedermera antagna af skolråden. Mot normalplanens läseordningar hade man i början åtakilliga invändningar, men, sedan man pröfvat på dem, hafva motsägelserna efter hand tystnat och med några mindre förändringar äro de nu antagna i de flesta folk- och småskolor. I de fyra flyttande folkskolorna följas normalplanens bil. 19 eller 20. Af de 75 fasta folkskolorna behöfva 52 icke emottaga barnen, förrän de inhemtat småskolans kurs, men i tvenne af dessa är likväl till följd af knappt utrymme afdelningsläsning införd och här följas bil. 14 och 15; af de öfriga 50 följa 46 bil. 18 och en bil. 15, en 14; de tvenne återstående följa af läraren på egen hand uppgjorda läsordningar. I 6 af de folkskolor som sakna småskola, har man, enär barnantalet varit litet, icke velat införa afdelningsläsning, utan barnen undervisas samtidigt hela året efter ett af läraren men ledning af normalplanen uppgjort schema; i de öfriga 17 skolorna, som tillhöra denna kategori, dels undervisar man hela barnantalet under 4 månader och folkskole- och småskoleafdelningen dessutom hvardera under 2 månader, dels för man tillsammans med småskoleafdelningen under det åt densamma anslagna halfåret folkskolans nedre afdelning, hvilken sålunda får 8 månaders läse-tid, under det att småskolan och öfre folkskolan få hvardera endast 4, dels följer man normalplanens anvisning att helt och hållet skilja små- och folkskoleafdelningarna och undervisar hvardera 4 månader, dels har man försökt sig på ännu andra sammanställningar; endast undantagsvis undervisar man de olika afdelningarna på olika dagar i veckan. För

småskolorna har man utan undantag antagit till läsordning bil. 5, 6, eller 7. För de mindre skolorna har det varit svårast att få någon läsordning. Der denna skola någorlunda kunnat fylla sin uppgift att ersätta folkskolan, har hon varit ordnad på samma sätt som denna, på andra ställen har man förelagt den mindre skolan att genomgå kurserna för folkskolans nedre afdelning, och af bil. 5 och 18 samman-satt en läsordning, som skulle vara lämplig för denna anordning. Med andra mindre skolor är det rent af omöjligt att komma till rätta, de gå oberoende af alla läsordningar och anordningar i de gamla hjul-spåren, som uppnöttes för åtskilliga tiotal af år sedan.

Hvad de särskilda läro- och öfningsämnen beträffar, så synes i fråga om *kristendomsundervisningen* de ofta upprepade klagomålen öfver för långt drifven tanklös katekesutanläsning med hvarje år blifva allt mindre befogade, det är endast i de ofta omnämnda mindre skolorna med klana lärare och i några få folkskolor med lärare af den äldsta uppsättningen som den florerar, men å andra sidan röjer man på vissa håll en benägenhet att låta katekesundervisningen slå öfver till ett ordrikt men ytligt föredrag, under hvilket frågorna till barnen falla sparsamt. Undervisningen i biblisk historia, som författningsenligt börjas före katekesundervisningen och under första läroåret meddelas muntligen, är öfver hufvud taget hela skolan igenom tillfredsställande. De läroböcker som mest användas äro: Steinmetz i 104, Åkerbloms i 44 och Bohms i 28 skolor. — *Modersmålet*. I omkring 50 af de 122 skolor, som meddela den första undervisningen i modersmålet, användes ljudmetoden, och i den mån de gamla med densamma obekanta lärarna afgå och ersättas af nya, införes den i allt flere isynnerhet småskolor. Der den först införes, mottages den vanligen af mödrarna med motvilja dels till följd af omöjligheten för dem att då följa sina barns framsteg i skolan, dels ock till följd af allmogens misstroende mot »nya påhitt», men motviljan försvinner efter hand, då man får se det goda resultat, metoden gifver, använd af en duglig lärarinna. Till en del har man nog ljudmetoden att tacka för den säkrare renläsningen i skolorna. Äfven på vålläsningen använda lärarne all omsorg, om ock icke alltid med önskad framgång till följd af bristande förmåga att vid utfrågningen af ett läsestycke ställa frågorna så, att barnen tvingas att tänka sig in i styckets innehåll. Att rättskrifningen mångenstädes blifvit alltför mycket försummad, har jag funnit vid de profskrifningar, jag under förra året hållit med öfversta klassens i folkskolan lärjungar; det visade sig, att blott en ringa del af barnen så nära tidpunkten för deras afgang från skolan kunde någorlunda felfritt skriva ett dikteradt stycke. Med uppsatsskrifningen har man icke heller kommit särdeles långt, lärarne klaga öfver svårigheten att finna för barnen lämpliga ämnen. Den

språklära som mest använder är Sundéns (i 73 skolor). — *Geografien* inträder numera såsom läroämne i folkskolans nedersta klass, men bristen på för skolbruk lämpliga landskapskartor har gjort det nästan omöjligt att följa den af normalplanen angifna lärogången. De mest använda läroböckerna äro Ålunds och Erslevs i 47, Hägermans i 41 och folkskolans i 22 skolor. — I *svensk historia* kan, då den endast läses i folkskolans öfra afdelning 2 timmar i veckan, icke någon stor kurs medhinnas; vanligen läses utantill endast lutherska tiden. Läroböcker: Odhners i 73 och Hägermans i 34 skolor. — I *räkning* göra sig ofta både lärare och barn skyldiga till en alltför stor brådska att hinna »långt i räkneboken». På tillfrågan om huru långt barnen hunnit får man ofta till svar, att öfversta klassens lärjungar räkna regula di tri, intresse m. m., men anställer man en profräkning med dem, reder sig kanhända icke hälften med ett vanligt divisionstal. Hufvudräkning öfvas för litet och ställes icke, såsom den enligt mitt förmenande borde, i samband med räkningen på taflan, och vid den sistnämnda bemödar man sig icke att hålla tillsamman lärjungarne i samma års-klass, hvarigenom uppstå en mängd »räknelag», öfver hvilka läraren förlorar öfversigten och som derföre, om ock fortskridande i räkneboken, göra dåliga framsteg i räknekonsten. — Med undervisningen i *geometri* är det vanligen icke mycket bevändt och linearteckning förekommer högst sällan. — *Naturkunnighet* börja barnen vanligen läsa redan i folkskolans första årsklass, utan att dock första året hafva några hemlexor. De framsteg barnen göra bero i detta ämne kanske mer än i något annat på lärarnes högst olika insigt deri och intresse för detsamma. (Läroböcker: Berlins i 53 och Wahlstedts i 35 skolor.) — I *teckning* användes Stuhlmannska metoden i 155 skolor. I ingen folkskola har man ännu, så vidt jag vet, hunnit så långt, att de af normalplanen angifna kurserna medhinnas.

Sången i skolan står på en af lärarens begåfning beroende, mycket olika ståndpunkt. Äfven i detta ämne vill man för mycket hasta till målet, man går förbi öfningarna och börjar straxt med en- eller till och med flerstämmiga sångstycken. — En »mention honorable» för utmärkt skolsång förtjena folkskolorna vid Hjulsjö by och Finnåker.

Gymnastiken står här såsom annorstädes lågt, och många lärare tyckas vilja helt och hållet komma ifrån detta ämne.

Trädgårdsskötseln synes omfattas med allt större och större intresse, och länsträdgårdsmästaren anlitas emellanåt för uppgörande af planer till nya skolträdgårdar. Om emellertid detta ämne blir styfmoderligt behandladt i de norra bergslagssocknarna, der jordmånen är mager och fruktträden endast sällan gifva mogen frukt, så är det åtminstone icke oförklarligt.

Anteckningsböckerna

äro ändamålsenligt uppställda och föras nästan utan undantag ordentligt. I ett par distrikt har det mött svårigheter att få uppgjorda ordentliga förteckningar öfver de skolpliktiga barnen, men det är att hoppas, att dessa svårigheter nu äro öfvervunna.

Folkets förhållande till skolan.

Ännu finnas nog rätt många af allmogeklassen, som väl vilja, att barnen skola lära sig katekes, biblisk historia samt skrifva och räkna, men anse såsom öfverflödigt hvad barnen derutöfver få lära i skolan; dock tror jag mig kunna säga, att flertalet med stigande intresse omfattar folkskolan sådan hon nu är anordnad. Ett har man dock temligen allmänt emot henne nemligen: att hon kostar så mycket, men när en gång skolhusen, som förorsaka de största utgifterna, blifvit färdigbygda och en generation, som af egen erfarenhet känner den nytta och det nöje, själsodlingens arbete skänker, vuxit upp, förändras nog stämningen, så att man anser skolan värd sina penningar.

Herremännen måste man göra den rättvisan, att de i allmänhet oegennyttigt arbeta för folkskolan, äfven då allmogemännen hålla igen; dock synes i ett skoldistrikt, der man rekonstruerar sitt skoloråd, då detta sin pligt likmätigt yrkar på byggandet af nya skolhus, förhållandet vara motsatt. Om tillsynen öfver skolorna och dess resultat är förut taladt.

Kostnaderna för skolväsendet.

De sammanlagda utgifterna för skolväsendet hafva under de sista 5 åren utgjort:

	Till lärare-löner.	Till skol-lokalerna och inventarier.	Materiel.	Öfriga behof.	Summa.
Fellingsbro	43,512,65	26,259,11	3,085,92	8,048,71	80,906,39
Lindesberg	7,012,75	1,872,33	168,98	930,89	9,984,95
Lindes landsförsamling	82,568,16	1,500,00	3,077,38	4,494,81	91,640,30
Näsby	11,421,89	10,046,96	427,70	1,166,90	23,063,45
Ervalla	12,495,30	9,143,64	471,20	1,129,14	23,239,28
Ramsberg	53,277,00	297,26	1,356,11	2,168,17	57,098,54
Nora stad	14,878,41	739,63	281,75	3,040,04	18,939,83
Nora landsförsamling och Wiker...	113,852,00	25,146,59	3,436,53	23,470,84	165,905,96
Jernboås	19,142,60	1,244,16	871,23	2,593,78	23,851,67
Hjulsjö	29,605,00	90,00	654,32	1,941,22	32,290,54
Ljusnarsberg	58,867,00	33,213,59	3,494,55	9,773,53	105,348,67
Grythyttan	39,049,46	24,786,11	1,581,89	5,124,33	70,541,79
Hellefors	42,370,00	328,02	974,20	3,433,20	47,105,42
Summa	528,052,12	134,667,40	19,881,71	67,315,56	749,916,79

Fördelas slutsumman på 5 år, blir den årliga omkostnaden för folkundervisningsanstalterna inom detta område 149,983 kronor 36 öre, och då de skolpliktiga barnens antal i medeltal under dessa 5 år varit 10,179, blir årliga kostnaden för hvarje skolpliktigt barn 14 kronor och 73 öre.

Till bestridande af dessa utgifter har erhållits

af staten	203,020 kronor 82 öre,
landsting eller hushållningssällskap	2,650 »
såsom afkomst af donationer	14,981 » 08 »

Summa 220,651 kronor 90 öre,

eller i medeltal årligen 44,130 kronor 38 öre. De återstående 105,852 kronor 98 öre hafva utgått från skoldistriktet, och dessas årliga utgift utgör således 10 kronor och 40 öre för hvarje skolpliktigt barn.

I sammanhang med redogörelsen för omkostnaderna för skolväsendet torde böra omnämnas en donation (den enda som mig veterligen under de 5 sista åren blifvit gjord till förmån för folkskolan) af godsegaren, kamereraren, Ph. T. Hagberg på 8,000 kronor. Den årliga räntan häraf användes till kläder, skodon och varm mat åt fattiga skolbarn inom Näsby församling.

Näsby i Maj 1882.

J. E. Janson.

III.

Dalarne.

Förordnad att sedan den 1 Juli 1878 vara folkskoleinspektör för Kopparbergs län får jag nu i öfverensstämmelse med instruktionen af den 24 Nov. 1876 efter femårsperiodens slut till Kongl. Ecklesiastikdepartementet ödmjukligen afgifva berättelse. De uppgifter, som afse tiden från början af 1877 till Juli 1878, äro dels samlade under inspektionsresorna, dels hemtade ur förre inspektörens mig benäget meddelade anteckningar.

Detta län, som med en ytvidd af nära 259 qvadratmil vid början af 1881 räknade 189,907 invånare¹⁾, är fördeladt i 8 kontrakt med 46 pastorat. Antalet skoldistrikt utgör 52, enär följande 6 pastorat äro delade i 2 skoldistrikt hvarterdera: *Falu* och *Hedemora*, der stads- och landsförsamlingarna utgöra skilda skoldistrikt, *Svärdsjö*, *Wika* och *Särna*, från hvilka dithörande resp. *Svartnäs*, *Hosjö* och *Idre* kapellförsamlingar äro skilda i afseende på skolväsendet, samt *Grytnäs*, hvars annex *Avesta* bildar eget skoldistrikt. *Wämhus* legaliserade baptistförsamling, som förut haft egna småskolor och äfven en kort tid egen folkskola, har sedan höstterminen 1880 lemnat sina barn att undervisas i lutherska församlingens folk- och småskolor.

I. Undervisningsanstalterna.

Kontrakt.	Skoldistriktens antal.	Folkskolor.		Mindre skolor.		Småskolor.		Summa skolor.
		Fasta.	Flytande.	Fasta.	Flytande.	Fasta.	Flytande.	
Norrbärkes.....	6	37	4	8	3	14	14	80
Westerdals.....	7	14	2	5	5	45	4	75
Leksands.....	5	13	2	1	—	77	6	99
Rättviks.....	4	9	3	8	2	48	2	67
Mora.....	7	7	4	4	—	51	1	67
Stora Tuna.....	4	18	1	1	1	37	5	63
Falu.....	11	26	5	3	—	45	13	92
Hedemora.....	8	27	9	6	1	22	15	80
Hela länet	52	151	30	31	12	339	60	623
		181		43		399		

¹⁾ Enligt uppgifterna å de pedagogiska tabellerna.

I ofvan stående tabell, grundad på mig vid 1881 års inspektionsresor meddelade uppgifter, hafva såsom *folkskolor* upptagits sådana skolor, som äro försedda med examinerade lärare eller lärarinnor och derjemte 5 (2 i Grangärde, 1 i Hedemora s:n, 1 i Gagnef och 1 i Orsa), som äro i skolreglementena såsom folkskolor upptagna, men af åtskilliga anledningar hittills skötts af oexaminerade vikarier, som dock meddelat undervisning i nästan alla folkskolans läroämnen. De trenne sist nämnda befattningarna komma nästa år att besättas med ordinarie. Såsom *mindre skolor* upptagas de, som äro inrättade i öfverensstämmelse med § 1 mom. 3 af Kongl. Folkskolestadgan af den 18 Juni 1842, och hvarifrån öfvergång alldeles icke eller blott undantagsvis sker till folkskolan. Undervisningen, som merendels omfattar flertalet af folkskolans läroämnen, meddelas af lärare eller lärarinnor, hvilka i allmänhet genomgått dels 8 månaders kurs vid statens eller landstingets seminarium, dels en eller flere kortare undervisningskurser. De såsom *småskolor* upptagna afse alla att meddela förberedande undervisning för folkskolan, ehuru i en del, isynnerhet af dem som äro belägna i de nordligare församlingarna, denna undervisning dels i öfverensstämmelse med, dels i strid mot resp. skolreglementen utsträcker vida utöfver vanlig småskolekurs, ja, ända till folkskolans minimum.

Inom inspektionsområdet finnas således 181 folkskolor, 43 mindre skolor och 399 småskolor, tillsammans 623.

I 1876 års inspektörsberättelse uppgafs *folkskolornas* antal vara 166, deraf 132¹⁾ fasta och 34 flyttande; *småskolornas* 424, deraf 358 fasta och 66 flyttande. Bland folkskolorna inräknades dock 2 enskilda skolor och åtskilliga mindre skolor; bland småskolorna likaledes 3 enskilda skolor samt en del mindre skolor. Af de 1876 års inspektionsberättelse åtföljande tabellerna har jag funnit, att de egentliga folkskolorna enligt ofvan antagna grunder voro 159, deraf 124 fasta och 35 flyttande. Huru många de mindre skolorna voro, har jag af tillgängliga anteckningar icke kunnat säkert utröna; visst är, att flertalet af de i ofvan stående tabell upptagna då både funnos och äfven meddelade undervisning till ungefär samma omfång som nu, ehuru de räknades till småskolorna. Några mindre skolor hafva under perioden öfvergått till egentliga småskolor, 3 (i Söderbärke, Torsång, By) till folkskolor; några nya hafva ock inrättats.

Då sålunda i föregående berättelse de flesta mindre skolor och småskolor blifvit sammanslagna i en summa, är jag ej i stånd att be-

¹⁾ En af dessa, *Löfåsen-Nybergets* i St. Skedvi, har jag ansett böra upptagas såsom flyttande, emedan läraren vårterminen undervisar folkskoleafdelningen vid Löfåsen, höstterminen småskoleafdelningen vid Nyberget.

stämmt uppgifva tillväxten eller minskningen utaf hvardera af dessa båda skolarter under femårsperioden; tillsammans hafva de ökats med 16. Folkskolornas antal har ökats med 22, i det 27 fasta tillkommit, medan de flyttande minskats med 5. Totalsumman af undervisningsanstalter utaf dessa tre slag visar sig sålunda hafva vunnit en tillökning af 38. Dessutom hafva i 9 af de största folkskolorna biträdande, examinerade eller oexaminerade lärare anstälts, och fortsättningskolor på ej få ställen ordnats dels med, dels utan särskildt statsbidrag. Flere slöjdskolor hafva ock inrättats. Men mera härom på sitt ställe.

Af de tillkomna *folkskolorna* voro, såsom ofvan nämndt är, 3 förut mindre skolor; 1 i Kopparbergs socken var småskola; 1 i Floda, som förut flyttade på 3 stationer, har förbytt till 3 fasta; 2 flyttande å 2 stationer, 1 i Malung och 1 i Folkerna, hafva hvardera blifvit förändrade till 2 fasta; 1 enskild skola i Hosjö har öfvergått till församlingens. Alldeles nyinrättade äro 1 i Norrbärke, 1 i Grangärde, 1 i Jerna, 2 i Rättvik, 2 i St. Tuna, 1 i Gustafs, 1 i Kopparbergs, 1 i Husby och 1 i By, alla fasta, samt 2 flyttande, 1 i Rättvik och 1 i Enviken.

Dessutom hafva i Grangärdes, Nås, Malungs och Kopparbergs socknar flyttande folkakolor förvandlats till fasta på så sätt, att den examinerade läraren numera undervisar blott på ena stationen, der det öfvervägande flertalet af barn finnes, medan den å andra stationen befintliga småskolan upptagit de få folkskolebarnen der och sålunda öfvergått från småskola till mindre skola.

Beslutade äro 4 folkskolor att, så vida lärarekrafter kunna erhållas, träda i verksamhet under år 1882, nemligen 1 i Grangärde, 1 i Mora, 1 i Sätters socken, 1 i Wika, alla f. n. småskolor. Ore församlings båda flyttande folkskolor blifva 1882 fasta med ändrad områdesfördelning.

Småskolor hafva under perioden inrättats i följande 17 skoldistrikt: 1 i Norrbärke, 2 i Leksand, 1 i Siljansnäs, 1 i Gagnef, 1 i Ål, 2 i Ore, 4 i Stora Tuna, 1 i Silfberg, 1 i Falun, 2 i St. Skedvi, 7 i Svärdsjö, 1 i Aspeboda, 1 i Hedemora s:n, 4 i Husby, 2 i Folkerna, 1 i Garpenberg, 1 i Avesta. Men fastän sålunda 33 nya småskolor tillkommit, har likväl totalsumman föga ökats, emedan en eller flere indragits uti hvardera af följande 9 församlingar: Söderbärkes, Grangärdes, Floda, Malungs, Lima, Rättviks, Orsa, Elfdalens och Kopparbergs socknar. På Sollerön har en småskola sammanslagits med folkskolan såsom en lägre klass; i Kopparbergs s:n likaså. Läraren har då blifvit biträdande lärare i folkskolan.

Indragningen af småskolor har berott dels derpå, att nya folkskolor äfven omfattande småskola inrättats, dels att 2:ne fasta skolor med mycket ringa barnantal kunnat sammanslås till en flyttande, dels ock att 2:ne närliggande byar, hvilka förut haft hvar sin skola, fått nöja

sig med en tillsammans. Genom inrättandet af nya folkskolor möjliggöras barnens tidigare öfverflyttning från småskolan till folkskolan, till följd af att sålunda barnantalet i småskolorna minskas, komma nog ytterligare sådana sammanslagningar af 2 småskolor till en att ega rum, särskildt i öfre Dalarne, der fasta småskolor finnas, som nu ej hafva mer än 5—15 lärjungar. Lsynnerhet torde detta blifva en nödvändighet, om skyldigheten att bygga småskolehus, som ännu i de flesta församlingar hvilat på småskoleroten, öfverflyttas på församlingen i sin helhet, hvarigenom både nybyggnad och underhåll skulle mycket fördyras.

Efter denna inledande jämförelse mellan skolornas antal vid början och slutet af femårsperioden går jag nu att behandla de särskilda slagen af undervisningsanstalter hvar för sig.

1. *Folkskolor.*

a) De fasta äro 151 till antalet. Af dessa omfatta 47 (hvaraf 28 i Norrbärkes kontrakt) äfven småskola. Ut i 40 af dem är undervisningen så ordnad, att folkskoleafdelningen undervisas den kallare och småskoleafdelningen den blidare årstiden, hvarvid i allmänhet förhör en eller flere gånger i månaden regelbundet hållas med den lediga afdelningen. I de öfriga 7 är undervisningen på olika sätt ordnad. Ut i 3 gå de olika afdelningarna å skilda dagar i veckan; ut i 1 undervisas de äldre och yngre barnen en del af året hvarannan dag, en annan del å sammanhängande skilda tider; i de återstående 3 meddelas undervisning åt alla samtidigt. Vid en af de 3 sist nämnda finnes f. n. biträdande lärare för småskolebarnen, vid de båda andra hafva lärarne för det ringa barnantalets skull begärt, att den gamla anordningen måtte få bibehållas. Barnantalet är ut i 40 af dessa skolor ej större, än att hela folkskoleafdelningen kan samtidigt undervisas; i de återstående 7 (4 i Säfsnäs, 3 i Söderbärke), som likväl alla hafva minst 9 månaders läsetid, måste folkskolan delas på 2 oliktidiga afdelningar, hvaraf dock den högre är att anse som en slags fortsättningskola eller repetitionsklass, hvilken undervisas endast 1—2 månader om året.

Af de 104 fasta folkskolor, som ej tillika innefatta småskola, äro 23 för det stora barnantalets skull efter kunskaper delade i 2 afdelningar, en högre och en lägre, som undervisas å skilda tider. Vid 1 folkskola (Boda) undervisas afdelningarna hvarannan vecka; vid 9 (1 i Gagnef, 2 i Rättvik, 1 i Mora, 1 i Wenjan, 3 i St. Tuna, 1 i Svärdsjö) å olika dagar i veckan; vid 13 (3 i Grangärde, 1 i Bjursås, 1 i Säter, 2 i St. Skedvi, 1 i Sundborn, 2 i Hosjö, 3 i Husby) å olika, sam-

småhållande tider af året, högre afdelningen den kallare, lägre den blidare årstiden. I allmänhet hållas förhör med lediga afdelningen. I skolan vid Envikens kyrka har delningen hittills skett efter hemvist: de närmast boende hafva undervisats den kallare årstiden.

Uti 13 folkskolor finnas mer än en lärare. Falu folkskola för gossar har 3 examinerade lärare och folkskolan för flickor 2 examinerade lärarinnor, som undervisa hvar och en sin klass. Avesta folkskola har ock 2 examinerade lärarinnor, hvaraf den ena sköter de 2 högre årsklasserna, den andra de 2 lägre. I öfriga folkskolor med 2:ne lärare (1 i Grangärde, 1 i Säfsnäs, 1 i Leksand, 1 i Siljansnäs, 1 i Ål, 1 i Wåmhus, 1 i Sollerön, 1 i Kopparbergs s:n, 2 i By) är jemte den examinerade läraren en oexaminerad anställd, som mestadels har lägre afdelningen på sin lott. Uti en af dessa skolor (Leksands Norets) är dock ämnesläsning delvis införd, i det att hvardera läraren undervisar i båda afdelningarna i några ämnen. I Säfsnäs-skolan, som omfattar både folk- och småskola, undervisar biträdande läraren 3 månader småskolebarnen, 3 månader lägre afdelningen af folkskolan och 3 månader å en annan småskolestation.

Utom i Falun finnas ock i Hedemora och på 2:ne ställen i St. Tuna (vid kyrkan och Domnarfvets sågverk) särskilda folkskolor för gossar och flickor.

I Norrbärke är uti 2:ne närliggande folkskolor (Smedjebackens och By) undervisningen så ordnad, att de 2 högre årsklasserna undervisas i den senare och de 2 lägre i den förra. Samma anordning är ock vidtagen i de båda folkskolorna vid Långshyttan i Husby.

b) *Flyttande.* Dessa äro till antalet 30. Numera flyttar endast en af dem (i Grytnäs) på 3 stationer¹⁾. Mitt förslag att dela denna i 2, en fast och en å 2 stationer flyttande, har af skolrådet och församlingen tagits i öfvervägande, ehuru ännu intet beslut fattats. De öfriga flytta på 2 stationer. Såsom ock i 1876 års berättelse påpekades äro 2, 1 i Jerna, 1 i Äppelbo, af dessa att anse så godt som fasta, emedan läraren undervisar hela vintern (26 veckor) vid kyrkan och endast en kortare tid (4—6 veckor) af sommaren i Finmarken: skolans andra station.

Ännu finnas af de flyttande folkskolorna 3, som äfven omfatta småskola. I en af dem (i Stora Skedvi, jfr noten sid. 34) undervisas folkskolebarnen under vårterminen å ena stationen, småskolebarnen under höstterminen å den andra. I de båda öfriga (1 i Norrbärke, 1 i Ål) behöfver folkskolläraren endast å ena stationen undervisa småskolebarn, emedan å den andra särskild småskola finnes. Skolan

¹⁾ Tidtals äfven en i Grangärde.

i Norrbärke har mycket ringa barnantal, och vid den i Ål undervisas småskolebarnen en del af året utaf särskild småskolelärarinna, som flyttar mellan denna och en annan station.

Endast i en flyttande folkskola (i Folkerna) är barnantalet så stort, att en delning i 2 oliktidiga afdelningar måst ske å ena stationen. Den högre afdelningen utgör en repetitionsklass, som undervisas 2 månader af året; den lägre läser 3 månader.

2. *Fortsättningsskolor.*

Fortsättningsskolor, som, ordnade enligt Kongl. Kungörelsen af den 11 Sept. 1877, åtnjutit särskildt statsbidrag, finnas endast inom 5 distrikt: Falu, Hedemora, Aspeboda, Svärdsjö, By. För sist nämnda distrikt, der 1880 2 skolor hade statsanslag, den ena för 6, den andra för 2 veckors läsetid utöfver de 8 månaderna, har dock i år intet statsbidrag begärts, ehuru vid 2 af dess folkskolor fortsättningsskola varit ordnad i enlighet med de grundsatser, som ofvan nämnda nådiga Kungörelse angifver. I Falun hafva i år 2:ne fortsättningsskolor, uti hvilka undervisning meddelats 2 eftermiddagar i veckan, åtnjutit statsbidrag. För de barn, som vid afgangspröfningen icke kunnat erhålla godkända vitsord i ämnena öfver minimum, har en särskild repetitionsklass varit anordnad likaledes 2 eftermiddagar i veckan. I Hedemora har undervisningstiden varit fördelad på 2 terminer om 3 veckor vardera; i de öfriga skolorna har undervisningen fortgått de 6 stadgade veckorna i början af året.

Att så få fortsättningsskolor ännu finnas, ordnade enligt Kongl. Kung. af den 11 Sept. 1877, beror i icke ringa mån på svårigheten att fylla det vilkoret, att alla barnen skola »med goda vitsord hafva genomgått föregående afdelningars kurser». Enligt Folkskolestadgans 7 § kunna fattiga och svagt begåfvade barn icke förnekas att lemna skolan med godkända minimikunskaper; och enär det då icke varit möjligt att bereda dem fortsatt undervisning särskildt, i likhet med hvad som skett i Falun, såsom ofvan nämdt är, har hela den fortsatta undervisningen måst ordnas med afseende på dessa afgångna »minimiläsare».

Förutom de ofvan uppräknade fortsättningsskolorna är fortsatt undervisning anordnad å *särskild sammanhängande tid* vid följande 47 folkskolor:

Under 2 månader af läsåret:

1 i Säter, 2 i Gustafs, 1 i Torsånga, 1 i Svartnäs, 3 i Folkerna, 1 i Kopparbergs socknar.

Under 6 veckor:

1 i Grangärde, 5 i Svärdsjö, 1 i Kopparbergs s:n, 1 i Avesta, 1 i Grytnäs.

Under 5 veckor:

1 i Floda, 1 på Sollerön.

Under en månad:

1 i Malingsbo, 3 i Norrbärke, 2 i Söderbärke, 1 i Transtrand, 1 i Wåmhus, 6 i St. Tuna, 7 i Husby.

En särskild dag undervisas de afgångna i följande folkskolor:

Hvarje vecka:

1 i Nås, 1 i Bjursås, 1 i Leksands, 1 i Kopparbergs socknar.

Hvarannan vecka:

1 i Siljansnäs och 1 i Rättvik.

Således meddelas *fortsatt undervisning å särskild tid* inalles uti 57 skolor. Tillfälle till fortsatt undervisning är ock de afgångna beredt vid kyrkskolan i Ål under 2 månader; men ingen begagnar sig deraf.

Samtidigt med de öfriga folkskolebarnen undervisas de afgångna (vanligen helt få till antalet) uti några skolor dels (2 skolor i St. Tuna, 1 i Svärdsjö) en sammanhängande tid af 4—6 veckor, dels en dag hvarje vecka (1 i Äppelbo) eller hvarannan vecka (3 i Leksand).

För öfrigt och delvis äfven i en och annan af de ofvan uppräknade skolorna gå barnen i den egentliga folkskolan ända till den tid de skola beredas till sin första nattvardsgång. Då uttaga de afgångsbetyg, sällan förut, emedan, utom i de för särskildt statsbidrags erhållande ordnade skolor, på få ställen (såsom Svärdsjö, Wåmhus, Ål) afgångsbetyg fordras och gifves för inträdet i fortsättnings- och repetitionsskolan. Ett af skälen härtill är, att man befarar, det barnen, som oftast både väl behöfva denna fortsatta undervisning och äfven i anseende till den nu vunna större mognaden kunna draga synnerlig nytta deraf, om den ordentligt begagnas, skola undandraga sig densamma, då ju ingen lag bjuder dem att efter erhållet afgångsbetyg besöka skolan. Denna farhåga har ock bekräftats t. ex. i Ål och Wåmhus.

Oaktadt under femårsperioden både från skolrådets och inspektörens sida mycken uppmärksamhet egnats åt ett tillfredsställande ordnande af den fortsatta undervisningen, råder sålunda ännu i detta hänseende, oaktadt många framsteg, ett temligen brokigt och oordnad förhållande.

3. Mindre skolor.

Enligt ofvan stående tabell utgör de mindre skolornas antal 43: 31 fasta och 12 flyttande. Alla flytta på 2 stationer utom en i Nås

Finmark, som flyttar på 3, och en i Orsa Finmark, som i anseende till de spridda bygderna och det ringa barnantalet flyttar på 4—5. Denna skola har dock f. n. ej särskild lärare, utan 3 af lärarne vid församlingens småskolor undervisa på sin ferietid 7—8 veckor vardera å 1—2 stationer i Finmarken.

Elfva af de fasta mindre skolorna äro delade i afdelningar, som på skilda tider undervisas: uti 3 på olika dagar, 1 på olika timmar af dagen, de öfriga 7 på skilda terminer — de äldre barnen den kallare, de yngre den blidare årstiden. I några af dessa har på min tillstyrkan den anordning vidtagits, att skolan delats i 3 afdelningar, hvaraf den mellersta, som omfattar barn på högsta småskolestadiet, gått hela läsetiden, den högsta, som undervisats i större delen af folkskolans ämnen, gått endast den kallare, och lägsta afdelningen — nybörjarne — endast den blidare årstiden. Denna anordning har prisats både af föräldrarna, som derigenom fått mera hjälp af sina vuxna barn och nu blifvit mer angelägna att hålla dem i skolan den bestämda kortare tiden, och af lärarne, som fått färre klasser att samtidigt sköta. De senare hafva ock förklarat, att lika mycket medhunnits nu, som då alla barnen gingo hela läsetiden.

4. *Småskolor.*

Småskolorna äro 399: 339 fasta och 60 flyttande. Endast 5 (4 i Säfsnäs, 1 i Äppelbo Finmark) flytta på 3 stationer, alla öfriga på 2. Några småskolor (1 i Leksand, 1 i Malung, 1 i Wenjan, 1 i St. Tuna, 1 i Wika) hafva 2 lokaler, i hvilka skola vexelvis hålles med samma barn. Dessa skolor upptagas såsom fasta, emedan barnen undervisas hela den årliga läsetiden. Förhållandet har sin grund deri, att 2 förut skilda, närbelägna skolor för det ringa barnantalets skull sammanslagits till en; men byarne, som hafva skolhus bygda, vilja att skola i dem hålles. — Endast i tre småskolor äro barnen delade på afdelningar, som undervisas skilda timmar af dagen eller olika dagar i veckan.

Vid 2 af småskolorna i Mora finnes för det stora barnantalets skull en biträdande lärarinna anställd. På några ställen, der 2 småskolor ligga helt nära hvarandra, har den anordning vidtagits, att alla nybörjare intagas i den ena skolan och derifrån öfvergå till den andra, hvarifrån de efter genomgånet småskolepensum uppflyttas till folkskolan. Utom i Falun, hvarest alla barnen efter att hafva undervisats första året uti 3 i staden spridda småskolor öfverflyttas till det stora gemensamma skolhuset, der de mottagas af småskolelärarinnor, som sedan följa dem 2 år, innan de af examinerade undervisare mottagas, eger detta förhållande rum vid 2 småskolor i Grangärde, 2 i

Leksand, 2 å Sollerön, 2 i Husby, 2 par i Siljansnäs och 2 par i Rättvik. Fördelarne af denna anordning äro synnerligen stora, särdeles i öfre Dalarne, hvarest barnen 3—4 år, ja, stundom ännu längre kvarblifva i småskolan.

Förhållandet mellan småskolan och den egentliga folkskolan är ännu inom många skoldistrikt, synnerligast i norra delen af provinsen, icke så ordnad som det borde vara. De långa skolvägarne, folkets förkärlek för byskolorna och framför allt det dels af denna förkärlek, dels af fattigdomen orsakade ringa antalet folkskolor göra, att barnen på en mängd ställen qvargå i småskolan långt utöfver den tidpunkt, då de bort öfvergå till folkskolan. De komma ock derigenom, såsom ofvan nämnt är, att genomgå kurser vida större än de som tillhöra småskolan. Isynnerhet hafva föräldrarne visat sig angelägna, att barnen måtte få läsa så mycket som möjligt af katekesen och bibliska historien. Hafva de nu i småskolorna fått genomgå hela bibliska historien och katekesen, så har föräldrarnes lust att skicka barnen till den ofta aflägsna folkskolan blifvit än mindre än den eljest skulle hafva varit. Dels af denna anledning, dels för att förekomma en »själlös och för långt drifven utanläsning» har jag bemödat mig att få katekeskursen betydligt inskränkt i småskolorna. Detta har ock på icke få ställen lyckats. Likaså hafva öfverallt, der nya folkskolor inrättats, barnen begynt tidigare öfvergå från småskolan till folkskolan. — Ovedersägligt är sålunda, att i detta afseende en förändring till det bättre inträdt; men så länge disproportionen mellan småskolornas och folkskolornas antal (Elfdalen t. ex. har 17 småskolor och 2 folkskolor; Mora 21 småskolor och 3 folkskolor; Orsa 14 småskolor och 2 folkskolor) ej blifvit åtminstone någorlunda utjemnad, kommer alltid ofvan antydda missförhållande att i mer eller mindre mån kvarstå.

5. *Enskilda skolor.*

Förutom en folkskola vid Norns bruk i Hedemora socken, der kapellpredikanten är lärare, och 1 småskola dersammastädes samt 1 småskola vid Näs sågverk i Hosjö, hvilka 3 skolor, ehuru af enskilda utan statsbidrag bekostade, pläga upptagas i de årliga pedagogiska tabellerna, finnas inom Dalarne följande enskilda skolor: 1 elementarläroverk för flickor med en förberedande skola för gossar och flickor, 1 större flickpension, 2 privatskolor, meddelande småskolans kunskapsmått eller något derutöfver, samt ett barnhem med egen lärarinna, som undervisar i folkskolans läroämnen, i Falun; 1 småbarnsskola, under särskild direktion, i Hedemora; flickpensioner i Hedemora, Lek-

sands Noret och å Mora strand samt 5 baptistiskolor: 1 i Orsa, 1 i Mora, 2 i Elfdalen och 1 i Gagnef.

Äfven i Mora finnes ett af den enskilda barmhertigheten beroende barnhem. De dit hörande barnen undervisas i närmaste skolor.

I de flesta af Dalarnes församlingar har det religiösa nitet framkallat *söndagsskolor*, der dels en eller annan af skolornas lärarepersonal, dels andra personer med, eller utan undervisningsgäfvor läsa och sjunga med yngre och äldre barn. Att yttra något om dessa skolors behöflighet och verkningar torde här icke tillkomma mig; dock torde icke kunna förnekas, att åtskilliga bland dem hafva sekternas proselytmakeri att tacka för sin tillvaro, äfvensom att dessa vid dylika skolor fästa icke ringa förhoppningar.

6. Slöjdskolor.

a) *För gossar*. Vid 1876 års slut var sådan undervisning anordnad på 3 ställen: vid Elfdalens kyrkskola, vid Tyskbo folkskola i By och Wikmanshytte folkskola i Hedemora socken. Vid dessa skolor meddelas fortfarande slöjdundervisning. De 2 först nämnda åtnjuta härför statsbidrag. Dessutom meddelas undervisning i slöjd för gossar vid följande 21 folkskolor, som enligt Kongl. Kung. af den 11 Sept. 1877 erhållit statsunderstöd, nemligen 2 i Ludvika, 3 i Grangårde, 1 i Säfsnäs, 1 i Äppelbo, 1 i Malung, 1 i Lima, 1 i Transtrand, 1 i Leksand, 1 i Mora, 1 i Elfdalen, 1 i Wenjan, 1 i Svärdsjö, 1 vid Svartnäs, 1 i Säter, 1 i Hedemora, 2 i Folkerna, och 1 i Garpenberg, samt vid några andra (i Norrbärke, Rättvik, Ore, Husby, By), der undervisningen icke varit så ordnad, att statsbidrag kunnat sökas.

Vid 2 af dessa skolor undervisa pensionerade folkskolelärare, vid 2 småskolelärare, vid 3 andra slöjdskickliga personer; men för öfrigt folkskolelärarne på platsen, som med nit och intresse egna sig åt äfven denna art af lärareverksamhet. Lärarne hafva ock förklarat, att gossarne i allmänhet glädja sig åt och visa lust för denna undervisning ¹⁾. Endast i en slöjdskola (i Sundborn), som ett år åtnjöt statsbidrag, visade sig ett motsatt förhållande. Hon har ock nu upphört. I denna skola undervisade en handtverkare utan pedagogisk bildning.

Hufvudsakligen snickareverktyg hafva gossarne fått lära sig handtera; dock har äfven flerstädes undervisats i svarfning, korgmakeri, förfärdigande af kappsäckar m. m. — Undervisningstiden har för det mesta varit hela lördagen. På några ställen onsdags eftermiddag och lördags förmiddag; på åtskilliga andra 2 eftermiddagar i veckan.

¹⁾ Vid flere skolor har inträffat, att gossar förmåtts till större flit och noggrannhet i läsningen genom lärarens hotelse, att de eljest icke skulle få delta i slöjdundervisningen.

b) *För flickor.* Fortfarande undervisas de 3 klasserna af Falu folkskola för flickor turvis i »skyddsmödrarnas slöjdskola», der tvenne lärarinnor äro anställda, aflönade dels af skyddsmödrarna, dels af skolkassan. Slöjdskolor med särskildt anställda lärarinnor, som undervisa folkskolornas flickor, finnas dessutom i Hedemora, vid Korsnäs och Näs sågverk samt vid Transtrands kyrkskola. För öfrigt är tillfälle till undervisning i slöjd för flickor beredt vid skolor i Norrbärkes, Ludvika, Grangärdes, Säsfnäs, Malungs, Leksands, Ore, Särna, Sundborns, St. Skedvi, St. Tuna, Husby, Folkerna, By, Garpenbergs och Avesta distrikt. — Dels folk- och småskolelärarinnor, dels utom skolan stående för slöjden intresserade fruntimmer undervisa här, i allmänhet på lördagen, hufvudsakligast i sömnad och stickning.

Slöjdundervisningen för flickor, som enligt sista femårsberättelsen vid 1876 års slut var anordnad endast vid 5 skolor, har sålunda under perioden vunnit icke obetydlig tillväxt. — Utom för inrättandet af nya slöjdskolor har jag ock sökt verka för att undervisningen måtte omfatta — ej virkning m. m. dylikt af föga nytta, hvartill dock ej blott ofta barnen, utan äfven stundom föräldrarne visa särdeles benägenhet — utan stickning, spånad, sömnad och (nästan framför allt) lagning af söndriga klädesplagg.

Vid några skolor, der tillfälle till slöjdundervisning icke gifvits, hafva lärarne sökt uppmuntra slöjden på det sätt, att de uppmanat barnen, både gossar och flickor, att hemma förfärdiga någon sak, hvilken helst de kunnat och velat, och medtaga denna vid terminsafslutningen. Af den ofta ganska brokiga mångfalden utaf medförda slöjdalster har sedan föranstaltats en liten utställning, som väckt lifligt intresse hos barnens närvarande anhöriga och eggat barnen till nya bemödanden att åstadkomma något ännu bättre. Stundom hafva små belöningar kunnat utdelas. — Barnens kännedom om hvarandra lemna, synes mig, den behöfliga kontrollen och temligen stor säkerhet för, att bedrägerier ej skola begås.

7. Öfriga skolor.

a) Utom ofvan uppgifna folk- och småskolor finnas i Falun 3 *öfningskolor*: en för folkskolebarn och en för småskolebarn vid statens folkskolelärarinne-seminarium samt en för småskolebarn vid landstingseminariet. Endast undantagsvis besökas dessa skolor af barn från andra skoldistrikt.

b) *Institutet för döfstumma* i Falun, som utom elevernas årsafgifter bekostas af länet med bidrag af statsmedel, mottager sedan 1879 endast barn mellan 8—15 år med företräde för dem, som ej äro

öfver 12. Det räknar f. n. 29 lärjungar på tre afdelningar. Gossarne äro 19, flickorna 10. Lärarepersonalen utgöres af 1 föreståndare och 2 lärarinnor jemte 1 biträdande lärarinna. Endast talmetoden begagnas vid undervisningen. — De 2 första åren, innan den egentliga yrkesundervisningen börjar, är allmän slöjdundervisning för gossarne anordnad.

c) En *folkhögskola* finnes inom länet, förlagd vid Fornby i St. Tuna. Vid senaste läseårets början inskrefvos 23 lärjungar. Kursen är ettårig.

II. Landstingsseminarier, slöjd- och ritkurser, läraremöten, sockenbibliotek.

1. Landstingsseminarier.

I likhet med hvad under föregående femårsperioden egde rum, voro ock under 1877 och 1878 års somrar under skicklige folkskolelärares ledning *läroanstalter för bildande af småskolelärare och lärarinnor* på landstingets bekostnad anordnade, det först nämnda året på 6 ställen med 5 veckors undervisningstid, det senare på 4 ställen med 7 veckors läsetid. — 1878 års landsting beslöt dock att från och med 1879 inrätta ett seminarium i Falun med 8 månaders undervisningstid för utbildande hufvudsakligen af småskolelärarinnor. Manlige elever mottagas ock efter styrelsens särskilda ompröfning till ett mindre antal. Tilloppet af inträdessökande har hittills varit ganska stort, så att endast omkring hälften kunnat mottagas. Elevantalet har utgjort omkring 30, hvaraf de allra flesta erhållit godkända afgangsbetyg vid den i medlet af December hvarje år under ledning af en utaf Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet förordnad examenscensor hållna afgangspröfningen. Jemte föreståndaren, som hufvudsakligen bestridt den teoretiska undervisningen, är vid öfningsskolan en lärarinna anställd, som leder de praktiska öfningarna. — Utom fri lokal och 2,000 kronor till första uppsättningen af möbler och undervisningsmateriel har landstinget årligen anslagit 3—4,000 kronor till läroanstaltens underhåll, hvaraf 1,500 till föreståndaren, 1,200 till öfningslärarinnan och 600 till stipendier åt eleverna.

Dessutom har landstinget för hvarterda af åren 1880 och 1881 frikostigt anslagit 1,000—1,100 kronor till 2:ne *repetitionskurser* för redan anställda småskolelärare och lärarinnor. Dessa kurser hafva på landstingets anmodan af mig anordnats och hafva, då det lyckats mig till instruktörer erhålla utmärkt kunnige och för uppgiften passande folkskolelärare, verkat till stort gagn.

Landstinget har ock anslagit 2,000 kronor årligen till *räntefria lån* å 200 kr. om året åt seminariielever, både manliga och qvinliga, från Kopparbergs län, som vilja förbinda sig att efter genomgången fullständig kurs vid något statens seminarium taga anställning inom länet.

2. Slöjd- och ritkurser.

För *husslöjdens befrämjande* har länets hushållningssällskap under perioden årligen anordnat *lärokurser*, hvori hufvudsakligen folkakolelärare deltagit. Utom fri undervisning af skickliga lärare har hushållningssällskapet med bidrag af stats- och landstingsmedel icke blott bekostat deltagarnes resor, utan ock lemnat dem ett understöd af 1—1,75 krona pr dag såväl under resorna som undervisningstiden, hvilken varierat mellan 14 och 30 dagar. En mängd lärare och lärarinnor hafva på detta sätt erhållit god handledning uti slöjdundervisning. De fleste hafva deltagit i dessa kurser flere år; och icke få hafva genom slöjdskolors inrättande i den församling de tillhöra satts i tillfälle att bland sina lärjungar sprida den kunskap och färdighet de inhemtat.

På hushållningssällskapets bekostnad har ock en statens slöjd-ingeniör, som varit lärare vid dessa slöjddkurser, rest omkring och inspekterat hvar och en af länets slöjdskolor för gossar. Hundra kronor hafva ock lemnats till de flesta kommuner, som inrättat dylika slöjdskolor, såsom bidrag till inköp af modeller och verktyg.

I sammanhang med de 2 sista årens slöjddkurser har af hushållningssällskapet anordnats en undervisningskurs i teckning efter Stuhlmanskas metoden. Uti denna hafva dels de slöjdande, dels andra lärare och lärarinnor deltagit.

År 1879 öppnades i Hedemora den på en donation grundade Backmanska slöjdskolan, afsedd för både män och kvinnor. Tjugusju manlige elever från olika trakter af Kopparbergs län äro f. n. der inskrifne.

3. Läraremöten.

Sådana hafva under denna period hållits i stor mängd och kunna hänföras till trenne olika grupper:

a) *Af inspektören enligt instruktionen anordnade sammankomster.* Inalles 73 sådana hafva under de 5 åren hållits dels af min företrädare, dels af mig. Då förhållandena inom den vidsträckta provinsen äro i många afseenden så ytterst olikartade, har jag ock ansett mig böra på olika sätt anordna dessa sammankomster i olika delar af distriktet. I de nordligare kontraktet, der afstånden mellan skolorna i allmänhet äro stora, folkskolorna ytterst få i jämförelse med småsko-

lor och mindre skolor, och der en del af de till de 2 sist nämnda slagen hörande skolorna till följd af sitt aflägsna och svårtillgängliga läge endast med stor tidsutdräkt kan af inspektören besökas, hafva dessa sammankomster merendels ordnats så, att småskolans läroämnen och angelägenheter upptagit största delen af mötestiden. Endast en eller på sin höjd några få församlingars lärare hafva här för de långa vägarnes skull kunnat till ett ställe sammankallas, emedan icke här, såsom i flere andra län skett, något understöd lemnats lärarne för besökande af dylika möten.

I sydligare delarne af provinsen deremot, hvarest samfärdseln är mer underlättad, skolorna ligga hvarandra nära, och antalet af folkskolor är betydligt, hafva sammankomster gemensamma för flere församlingar oftare hållits, och folkskolans undervisning och angelägenheter trädt i förgrunden.

De allra flesta af dessa sammankomster hafva varat blott en dag och i allmänhet anordnats på följande sätt:

Genom skrifvelse hafva resp. skolrådsordförande underrättats om mötesdagen och vanligen anmodats att sjelfve eller i samråd med några folkskolelärare utse lärare eller lärarinnor, skickliga och villiga att åtaga sig proflektioner i uppgifna ämnen. Vid andra tillfällen har jag direkt vänt mig till någon lärare eller lärarinna med anmodan att hålla en lektion. — För det mesta har det gifna uppdraget be-redvilligt mottagits.

Sedan dessa lektioner i olika ämnen och å olika kunskapsstadier hållits, har efter barnens hemsändande samtalats deröfver, hvarvid meningsutbytet oftast varit ganska lifligt. Samma förhållande har ock egt rum vid den diskussion öfver dels af lärare och skolrådsordförande, dels af mig uppställda pedagogiska och metodiska frågor, som alltid upptagit en del af mötets tid. Jag har härvid haft tillfälle icke blott att meddela anvisningar rörande de särskilda läroämnenas metodiska behandling och gifva råd beträffande undervisning och uppfostran i allmänhet, utan ock, då lärarepersonalen för det mesta varit mangrant tillstädes, ofta äfven ordföranden och en och annan ledamot i skolrådet, att taga reda på och söka rätta brister i fråga om undervisningens anordning, materiel m. m. uti skolor, som under året icke kunnit besökas.

Några af dessa distriktsammankomster hafva anordnats i sammanhang med lärareföreningarnas årsmöten.

b) *Lärareföreningarnas möten.* Inom Dalarne finnas 7 större lärareföreningar: Falu, södra Dalarnes, Vesterbergslagens, 2 i Österdalarne och 2 i Vesterdalarne. Dessa omfatta provinsens allra flesta församlingar och räkna många medlemmar. De hafva sina särskilda stadgar och sin styrelse, som har att anordna de årliga mötena. Förhandlingarna vid dessa möten hafva utgjorts af lektioner, meningsutbyte öfver uppställda frågor samt föredrag. Utom af många lärare och lärarinnor besökas dessa möten af prester och andra för folkundervisningen intresserade personer.

Jemte dessa större föreningar hafva på sista åren i åtskilliga skoldistrikt smärre sammanslutningar bildats dels mellan hela skoldistriktets lärare, dels mellan de särskilda skolområdenas hvar för sig. Äfven dessa hafva mer eller mindre ofta, ända till 2 gånger i månaden, sina möten, som dock oftast hafva form af skolbesök. Turvis samlas man i en skola, hvars lärare antingen undervisar alldeles efter läseordningen för dagen, eller ock gör någon på förhand öfverenskommen ändring deri. Samtliga närvarande deltagare (församlingens prester deltaga ej sällan) samtala sedan öfver hvad de sett och hört i skolan under dagens lopp.

Det är isynnerhet i församlingar med stort antal småskolor, och som hafva yngre, skicklige folkskolelärare eller skolrådsordförande af framstående nit för skolans höjande, man finner dylika sammanslutningar. De hafva i icke ringa mån bidragit till isynnerhet småskolans lyftning.

c) *Folkskolemöten för hela provinsen* hafva hållits sommaren 1877 i Leksand, 1879 och 1881 i Falun. De hafva fortgått 2 dagar med undervisningsprof, diskussion och föredrag öfver ämnen rörande undervisningen, hafva omfattats med lifligt intresse och därför varit talrikt besökta.

Att dessa läraremöten i icke oväsentlig mån bidragit till folkskolans lyftande är ovedersägligt; huruvida de i *alla* afseenden verkat välgörande är ännu för tidigt att afgöra.

4. Sockenbibliotek.

I alla skoldistrikt utom det 1880 bildade Idre finnes sockenbibliotek. Hedemora stad har dock gemensamt bibliotek med landsförsamlingen; det i Malingsbo är mycket obetydligt; likaså det i Särna. Wikmanshytte bruk i Hedemora socken har särskildt bibliotek. Detsamma är ock förhållandet med Klosters, Långshytte och Stjernsunds bruk i

Husby, Wintjerns grufvor i Svärdsjö och Korsnäs sågverk i Kopparbergs socken. I Rättvik finnas särskilda boksamlingar vid Bingsjön och Dådran; i Gagnef vid Mockfjerds kapell. Flere af nu nämnda vid bruk förlagda bibliotek äro bekostade af brukeegarne.

Några af dessa boksamlingar äro ej obetydliga. Så uppgafs antalet band i Ål vara 1,200, i Leksand och Söderbärke 1,100. Åtskilliga anlitas mycket flitigt, större delen temligen, några litet eller alls intet. I allmänhet står läslusten i förhållande till församlingarnas vilja och förmåga att inköpa nya arbeten. Måhända äro ock vilkoren för utlåningen härvid ej utan betydelse. På några ställen är nemligen utlåningen kostnadsfri, på andra är viss afgift stadgad antingen för år eller för hvarje lån. — På flere ställen hafva de äldre skolbarnen uppgifvits vara de flitigaste låntagarne. — Vårslöshet och liknöjdhet vid bibliotekens skötsel hafva ett par gånger föranledt mig att i promemorian göra anmärkningar, som ock medfört önskad rättelse. I somliga församlingar har kommunalnämnden tagit hand om allt hvad som hör till biblioteken. Man torde dock i allmänhet ej kunna påstå att dessa vunnit derpå.

III. Skolreglementena.

Sådana finnas numera i alla skoldistrikt, sedan ändtligen från By socken förslag inkommit och vunnit Domkapitlets stadfästelse.

I likhet med hvad i föregående femårsberättelse uppgafs, göras ännu på icke få ställen från de stadfästade reglementena större eller mindre afvikelser. Dessa afse — utom att nya skolor inrättats eller skolstationer ombytts — vanligen läsetid, lärokurser, intagning i skola, klassindelning, förhör af olika slag o. dyl. Der reglementena varit mycket föråldrade, har jag yrkat på omarbetning. Inom 12 distrikt har ock en sådan af mer eller mindre genomgripande beskaffenhet under perioden verkstalts och af Domkapitlet stadfästats. På åtskilliga ställen pågår för närvarande en sådan omarbetning; å andra önskas någon tids uppskof dermed, tills skolförhållandena blifvit fullt ordnade och stadgade, på det att icke vid den raska utvecklingen ny omarbetning genast måtte behöfvas. Några skolråd hafva låtit trycka reglementet. För att få dess innehåll känt såväl af lärare och skolrådsledamöter som af föräldrar och målsmän har jag uppmuntrat härtill liksom ock till uppläsning af lämpliga delar deraf vid terminernas början och slut.

IV. Skolbarnen.

1. Inträdet i skolan.

Den i reglementena stadgade åldern för inträdet i skolan är »fylda 6» eller »fylda 7 år» eller »det år, under hvilket barnen fylla 7 år». I allmänhet börja de ock vid den stadgade tiden, någon gång tidigare, i de flesta distrikt blott undantagsvis senare. Enligt flertalet reglementen tillåtes intagning vid hvarje termins början; dock har på senaste åren, isynnerhet sedan normalplanen utkom, inom många distrikt bestämts, att nybörjare vinna inträde endast vid början af läseåret, som i de flesta distrikt sammanfaller med kalenderåret. Denna för undervisningen särdeles betydelsefulla förändring har på de flesta ställen kunnat utan synnerligt missnöje genomföras.

2. Skolpligtigas undervisning.

Denna åskådliggöres bäst genom en tabell, uppgjord efter sammandraget af de från skolråden senast ingångna uppgifterna. Tabellen afser sålunda förhållandet vid 1880 års slut. Då förhållandena under de olika åren ställa sig temligen olika, upptages äfven till jämförelse medelprocenten under de 5 åren 1876—1880 i fråga om en del uppgifter, som synts mig viktigast att känna för ett rätt bedömande af undervisningens ståndpunkt¹⁾.

Kontrakt.	1	2	3	4	5	6	7		8					
	Hela folkmängden.	Skolpliktiga barn (7—14 år).	Skolpliktiga, som undervisats i folkskolor, mindre skolor och småskolor.	Proc. af skolpliktiga, som i folk-, mindre och småskolor undervisats.	Proc. af 2, vid allm. läroverk, skolor utom distriktet, enskilda skolor undervisade.	Proc. af 2, undervisade i hemmet.	Proc. af 2, som ej deltagit i undervisningen.		Proc. af 2, om hvilka uppgift saknas.					
							till följd af naturl.	af annan anledning.						
				1880	76—80	1880	76—80	1880	76—80	1880	76—80	1880	76—80	
Norrbärkes	28,815	4,578	4,130	90,2	90,8	1,6	5,8	5,6	0,5	0,4	1,8	1,1	0,9	0,8
Westerdals	22,213	3,399	3,036	89,3	91,6	0,4	8,6	5,3	0,2	0,4	0,3	0,5	1,3	1,3
Leksands	26,683	3,962	3,760	94,9	95,4	0,6	0,3	0,1	0,6	0,6	0,4	0,3	2,2	1,6
Rättviks	17,802	2,688	2,334	86,8	90,6	1,5	5,0	3,1	0,8	0,8	4,9	1,7	1,0	1,9
Mora	19,196	2,624	2,342	89,6	88,9	2,5	2,1	2,5	0,4	0,5	4,4	4,3	0,9	0,5
St. Tuna	17,139	2,421	2,219	91,7	91,3	2,1	4,0	4,3	0,4	0,2	—	—	1,8	1,0
Fala	29,226	4,186	3,602	86,5	84,6	10,3	1,0	1,2	0,6	0,4	0,8	0,8	1,1	1,2
Bedemora	28,833	4,176	3,897	93,3	94,1	2,4	2,6	1,9	0,5	0,3	0,6	0,3	0,5	0,5
Helainsp:s omridet	189,907	28,034	25,310	90,3	90,9	2,8	3,6	3,0	0,5	0,4	1,6	1,1	1,2	1,1

¹⁾ Folk-, små- och mindre skolor hafva ej skilts, emedan dels, såsom ofvan nämnt är, många folkskolor omfatta småskola, dels gränsen mellan de särskilda skolorterna varierar så betydligt inom olika distrikt.

Antalet barn i skolåldern, som i förra femårsberättelsen uppgafs vara 31,180, har således nu något nedgått, oaktadt folkmängden ökats med 3,295 personer. Detta torde bero dels derpå, att år 1875 icke så få barn öfver 14 år räknades bland skolpliktiga, dels derpå att en under senaste åren härjande hals sjukdom borttryckt stora skaror af isynnerhet yngre barn.

Af dessa skolpliktiga har antalet besökare af distriktens offentliga skolor under åren 1876—1880 varierat mellan 90 och 92 procent. Procenten af hemläsare, som 1875 utgjorde 3,7, har vexlat mellan 3,6 och 2,4. Att antalet af dessa snarare ökats än minskats under de allra sista åren torde vara skäl att snarare glädja än oroa sig öfver, om orsaken dertill varit, såsom jag åtminstone i några fall med säkerhet vet, att föräldrar eller syskon, som fått grundligare folkskolebildning, sjelfva meddelat fullt tillfredsställande undervisning. Det, särdeles i Rättviks och Mora kontrakt, icke obetydliga antalet skolpliktiga, som ej deltagit i undervisningen af annan anledning än naturfel, har sin förklaring deri, att i dessa kontrakt en mängd barn börja sin skolgång senare än 7:de lefnadsåret. Barn, om hvilka uppgift saknas, hafva förekommit till största antal i Malungs, Leksands, Rättviks, St. Tuna och Falu skoldistrikt.

3. Skolgången.

Denna är på olika ställen ytterst olika. Medan i en del skolor, ja, skoldistrikt, förfallolös frånvaro är ett nästan okänt ondt, finnas andra distrikt, der skolarbetet i hög grad försvåras och hindras genom den oordentliga skolgången. Inom några församlingar synnerligast i Westerbergslagen anses det nästan höra till ordningen, att barnen skola afbryta folkskoleundervisningen en eller annan termin emellanåt; i några andra t. ex. Mora dröja de ej sällan ett eller par år att infinna sig i vederbörande folkskola, sedan de från småskolan uppflyttats. Lärares, skolrådsordförandes, inspektörs och — åtminstone på ett och annat ställe — skoltillsyningsmäns bemödanden att motarbeta detta oskick krönas endast i enstaka fall med framgång. Utan tvifvel komma dock förhållandena att i detta fall gestalta sig annorlunda, i samma mån fortsättnings- och repetitionsskolor hinna blifva mer allmänt ordnade, och föräldrarne komma till större insigt dels om vigten af kunskaper i allmänhet, dels om fördelen af att låta barnen gå ordentligt i folkskolan till 12—13 års ålder, att de sedan må kunna till fortsättningskolan öfverflyttas.

Synnerligen utmärkta för jemn skolgång äro följande distrikt: Hedemora stad, Ål, Siljansnäs, Leksand och Jerna. I alla eller åtminstone de allra flesta af skolorna i dessa församlingar hade 1880 intet enda barn varit förfallolöst frånvarande någon enda dag. Inom hela inspektionsområdet hade, enligt uppgift i lärarnes tabeller för 1880, förfallolös frånvaro ej förekommit uti 22 folkskolor, 8 mindre skolor och 152 småskolor. Af dessa 182 skolor tillhörde 59 Leksands, 27 Westerdals, 21 Falu, 21 Hedemora, 20 Mora, 20 St. Tuna, 9 Rättviks och 5 Norrbärkes kontrakt.

Under inspektionerna hafva vid granskningen af dagböcker och examenskataloger anteckningar gjorts rörande skolgången. Jag har ansett mig kunna vitsorda denna såsom *jemn* i 72 folkskolor, 11 mindre skolor och 136 småskolor, såsom *temligen jemn* i 73 folkskolor, 8 mindre skolor och 64 småskolor; *ojemn* i 29 folkskolor, 1 mindre skola, 27 småskolor samt *mycket ojemn* i 4 folkskolor, 2 mindre skolor och 4 småskolor. Vitsordet *jemn* har gifvits endast åt de skolor, der förfallolös frånvaro alls icke eller blott i sällsynta undantagsfall förekommit. Den vid många inspektioner knappa tiden har icke medgifvit att göra någon fullständig procentberäkning af »närvarande och frånvarande dagar». I stället har jag efter lärarnes för 1880 insända tabeller utarbetat nedanstående öfversigt. Med afseende på denna är dock nödigt erinra sig, dels att i 100 skolor afdelningsläsning å olika tider eger rum, dels att i 25 skoldistrikt (se nedan) inskränkning i den lagliga läsetiden är medgifven. I Mora kontrakts alla

Kontrakt.	Proc. af skolbarn, som begagnat den egentliga skolundervisningen.				Proc. af skolbarn, som utan giltigt skäl varit frånvarande från den egentliga skolundervisningen.				Anmärkningar.
	Dagar.				Dagar.				
	1—60	60—120	öfver 120	0 dag	1—10	11—30	30—50	öfver 50 dr	
Norrbärkes ¹⁾ ...	27,5	54,1	18,4	62,0	22,8	8,5	3,0	3,7	¹⁾ I Grangärde är skolgången särdeles ojemn, i Sjöfjärde mycket jemn. ¹⁾ I Westerdals, Leksands, Rättviks och Mora kontrakt är läsetiden i de flesta skolor förkortad.
Westerdals.....	16,5	41,8	41,7	78,8	12,1	5,5	1,7	1,9	
Leksands.....	4,6	33,9	61,5	91,5	6,7	1,4	0,2	0,2	²⁾ I Boda är skolgången vida jemnare än i öfriga församling af Rättviks kontrakt. ³⁾ I St. Tuna och Gustafs småskolor är den årliga läsetiden förkortad.
Rättviks ²⁾	11,4	58,4	30,2	70,5	21,7	5,9	1,5	0,4	
Mora.....	14,9	79,8	5,8	80,7	13,6	4,6	0,9	0,2	
St. Tuna ³⁾	20,1	45,6	34,3	72,3	20,6	5,8	0,9	0,4	
Falu.....	10,6	40,9	48,5	81,7	14,6	2,8	0,4	0,5	
Hedemora.....	18,8	51,0	30,2	73,5	20,9	3,6	0,9	1,1	
Hela distriktet	15,5	50,7	33,8	76,4	16,6	4,8	1,2	1,0	

skolor och småskolorna i åtskilliga inom andra kontrakt belägna distrikt kan på detta sätt undervisningstiden inskränkas ända till endast 20 veckor om året, så att, der denna dispens i hela sin vidd begagnas, skoldagarnes antal äfven under lyckligaste förhållanden icke kan öfverstiga 120 om året.

Många omständigheter samverka till den ojemna skolgången. De äro dock allmänt kända och i föregående berättelser påpekade, hvarför de ej här behöfva framställas. En sak vill jag dock med några ord beröra: lärarens förmåga att inverka på barnens skolgång. Man skulle kunna dela hemmen i 3 grupper: a) sådana, der föräldrar och anhöriga ifra för och med lifligt intresse följa barnens skolgång; b) sådana, der de af en eller annan orsak hindra skolgången; c) sådana, der de förhålla sig temligen likgiltiga i detta afseende. I fråga om de till denna sistnämnda, ej fåtaliga grupp hörande barnens skolgång är det som lärarens inflytande är af största betydelse. Kan han ingifva barnen kärlek till skolan och lust för undervisningen, då blir ock oftast deras skolgång god, i annat fall motsatsen. Erfarenheten har styrkt detta i icke få skolor.

Då i förra femårsberättelsen inga bestämda uppgifter rörande skolgången finnas, är jag ej i tillfälle att anställa några jemförelser. Visst är likväl, att om under perioden skolgången i några skolor försämrats, så har den dock i många flere förbättrats. I icke få fall har ombyte af lärare härtill varit den förnämsta orsaken.

4. *Barnens förhållande i skolan.*

I de flesta skolor har mot barnens uppförande intet af svårare beskaffenhet varit att anmärka. I några hafva dock fall af tjufnad och uppstudsighet mot läraren förekommit. De hafva i allmänhet allvarsamt bestraffats.

Deremot har, såsom naturligt är, i nästan hvarje skola ett eller annat barn funnits, som i afseende på fliten lemnat åtskilligt öfrigt att önska. Hemarbetena hafva ock ofta skötts på mindre tillfredsställande sätt. Håri hafva långa skolvägar, oordentliga hem, föräldrars liknöjdhet eller afvoghet mot en del läroämnen största skulden.

Barnens uppmärksamhet och ordentlighet hafva ock visat sig mycket olika. Har läraren varit uppmärksam på sig sjelf, intresserad för sitt arbete, egt sinne för och förmåga att upprätthålla tukt och ordning, så hafva ock vanligen de flesta af barnen i skolan varit uppmärksamma och ordentliga.

För att befrämja sparsamhet och ordentlighet hos barnen hafva i några skolor *sparkassor* inrättats, så ordnade, att läraren mottagit

barnens besparingar, äfven de allra obetydligaste, samlat dem och, då tillräckligt belopp uppnåts, insatt dem på närmaste sparbank. Frågan har varit före på läraremöten, och skäl synes vara för den förhoppningen, att den goda saken skall vinna allt större uppmärksamhet och utbredning.

V. Folkets förhållande till skolan.

Vid öfverläggningen inom Riksdagen om kristendomsundervisningens borttagande från skolorna skall för några år sedan en framstående Dalarepresentant hafva yttrat: »Tager man bort kristendomen ur skolorna, så rivra vi ned våra skolhus.» Så vidt jag kunnat finna är detta yttrande ett kraftigt uttryck för flertalets bland Dalamännens åsigt om skolorna och deras uppgift. Vid examina och andra tillfällen gifves af folket otvetydigt tillkänna, att skolan värderas högst för den undervisning i Guds ord hon meddelar, och att detta anses för hennes förnämsta uppgift. Men äfven för barnens undervisning i öfriga ämnen synes intresset vakna mer och mer, i samma mån föräldrarne sjelfva deri fått någon undervisning. Man har berättat mig, att för några tiotal af år sedan i en af de större Dalförsamlingarna förbittringen mot undervisningen i skrifning och räkning varit så stor, att man velat lägga sig i försåt för en prest, som ifrat för, att *alla* skulle undervisas i dessa ämnen. Nu sätter knappast någon gammal gumma vidare i fråga behöfligheten af skrifning och räkning; men nog får man ännu allt imellanåt höra historia och naturlära, geografi och teckning kallas »slarf», »onödigheter», »romaner» o. s. v.; ja, man finner ock, att småskolor och mindre skolor, åtminstone i en del församlingar, värderas och omhuldas vida mer än folkskolorna, just på den grund att i de förra dessa »onödiga» ämnen icke eller åtminstone mindre än i de senare förekomma. Men om det än, oaktadt skolrådsordförandes, inspektörers och lärares bemödanden vid offentliga och enskilda tillfällen, går långsamt att få bort fördomarne i detta afseende, så är dock visst, att dessa år från år allt mera gifva vika. Detta visar sig dels uti det stegrade intresse, hvarmed de, åtminstone i de egentliga allmogesocknarna, vid examina talrikt församlade skarorna lyssna till äfven realämnena, dels uti den mångenstädes ökade beredvilligheten att anskaffa läroböcker i dessa ämnen, dels ock uti den i många folkskolor förbättrade skolgången, i den stigande omsorgen om folkskolornas lokaler och materiel och i ökandet af dessas lärarekrafter.

Sant är väl, att initiativen till skolväsendets utveckling för det mesta — om inspektörens åtgöranden lemnas ur räkningen — utgå från skolrådsordförandena eller andra mer framstående män, som oftast icke tillhöra allmogens klass, och att denna merendels iakttagar en reserverad hållning härvidlag; men om fordringarna ej ställas för högt och förslagen med lämplig varsamhet framställas, händer numera sällan, att de röna det häftiga, sega motstånd, eller uppväcka den ovilja, som förut ej voro ovanliga. — Bördorna för skolväsendet kunna dock mången gång vara tunga nog.

Sekteriska föräldrar, särskildt baptister, hafva på några ställen visat en fiendtlig hållning gent emot skolan, isynnerhet folkskolan, och hindrat sina barn att besöka denna. I småskolan utsås fröet till allt ondt och i folkskolan utvecklas det, sade en baptist i Gagnef. Medgifvas måste dock, att deras hållning gent emot skolan mången gång i viss mån bestämmes af lärarens person och förhållande. Är denne en person, känd för gudsfruktan och sträng sedlighet, sända de oftast barnen till skolan, äfven om han ej delar deras religiösa åskådning. — Stundom har dock dispens måst beviljas deras barn från läroämnena, som de ogillat.

Sitt kraftigaste stöd har folkskolan fortfarande, oaktadt sorgliga undantag gifvits och ännu gifvas, i församlingarnas presterskap. Derjemte finnas ock åtskilliga personer, tillhörande olika samhällsklasser, som varmt intressera sig för folkbildningens sak. De visa detta intresse dels genom att verksamt understödja förslag till skolväsendets förbättring eller att sjelfva någon gång framställa sådana, dels genom uppoffringar af ett eller annat slag, dels ock genom flitiga besök i skolorna och noggrann tillsyn öfver barnens skolgång.

I hjert motsats till den åsigt, som af en och annan varm nitälskare för folkskolan hyses, att denna skall kunna åstadkomma snart sagdt underverk i fråga om vårt folks lyftning, står en annan, som ej så sällan träffas hos tänkande allmogemän och en och annan större arbetsgifvare. De mena, att undervisningen är för litet praktiskt anlagd — slöjdens införande torde dock i viss mån bidragit att modifiera åtminstone någras omdömen —; de frukta, att de större kunskaper, som folkskolan nu meddelar, verka högmot samt deraf följande förakt för okunniga föräldrar, för kroppsarbetarens sysselsättning och villkor; de hålla före, att så mången gång redan skett. Men de glömma härvid att taga med i räkningen den förderfvade tidsandana, de dåliga hemmens inflytelser; de glömma ock, att föräldrar mångenstädes vilja vältra uppfostrans hela börda på skolan och anse sig sjelfva hafva gjort nog blott de sändt barnen dit.

Väl är det sant, att många skolor ej tillräckligt uppmärksamma sin uppfostrande uppgift, och att därför resultatet af skolans arbete ej blir sådant, det borde och kunde blifva; men det är ock sant, att så länge svenska folkskolan får hvila på kristlig grund, så länge skall hon icke lära ringaktning för ärligt arbete eller förakt för Guds fjerdte bud.

VI. Undervisningstiden.

Undervisningstiden i skolorna, som växlar mellan 9 och 5 månader om året, är fördelad på 2 terminer — »vår- och hösttermin» — inom alla skoldistrikt utom 3: Hedemora landsförsamling, Sollerön och Floda. I det förstnämnda hafva de flyttande skolorna 3 terminer om 12 veckor, så att hvardera skolroten får hvartannat år 24, hvartannat 12 veckors läsetid; på Sollerön äfvensom i Syrholns folkskola i Floda måste för fäbodeflyttningarnas skull undervisningstiden fördelas på en vinter-, en sommar- och en hösttermin. Vanligen gifves några dagars påsklof; på åtskilliga ställen under höstterminen $\frac{1}{2}$ —2 veckors »potatislof», som dock naturligtvis icke inräknas uti summan af årets läsetid.

För afdelningsläsningen är förut redogjordt; likaså för fortsättnings- och slöjdeskolornas undervisningstid.

Till följd af olikheten mellan folkskolorna, å ena sidan, småskolorna och mindre skolorna, å den andra, i fråga om undervisningstiden måste de behandlas hvar för sig.

1. *Folkskolor.*

I 38 folkskolor, hvaraf 12 flyttande och 19 fasta som tillika omfatta småskola, är den årliga läsetiden utsträckt till omkring 9 månader; i 49 fortgår med särskildt tillstånd undervisningen kortare tid än 8 kalendermånader; i de öfriga 94 läses den lagliga tiden. Undervisningen är vanligen förlagd på följande tider af året:

a) *Läsetiden längre än 8 månader.*

- $\frac{2}{1}$ — $\frac{1}{5}$; $\frac{24}{7}$ — $\frac{21}{12}$ i Säfsnäs (5 skolor).
 $\frac{15}{1}$ — $\frac{15}{5}$; $\frac{15}{8}$ — $\frac{21}{12}$ » Garpenberg (4).
 $\frac{15}{1}$ — $\frac{1}{6}$; $\frac{1}{9}$ — $\frac{15}{12}$ » Ore (2), Mora (2).
 $\frac{15}{1}$ — $\frac{15}{6}$; $\frac{15}{8}$ — $\frac{15}{12}$ » Husby (11), Kopparbergs (2).

- $15/1-15/6$; $1/8-21/12$ i Söderbärke (5).
 $15/1-15/7$; $1/9-1/12$ » Grytnäs (1).
 $15/1-9/4$; $15/4-9/7$; $15/9-9/12$ i Hedemora landsförsamling (6).

b) *Läsetiden 8 månader.*

- $2/1-31/5$; $30/9-21/12$ i Enviken (2).
 $8/1-15/5$; $1/8-15/12$ » St. Skedvi (4).
 $8/1-31/5$; $1/9-15/12$ » Folkerna (4), Hosjö (1).
 $8/1-31/5$; $15/9-21/12$ » Elfdalen (2).
 $8/1-15/6$; $20/9-15/12$ » Sundborn (1).
 $15/1-31/5$; $15/8-15/12$ » Hosjö (1), Ludvika (7).
 $15/1-31/5$; $1/9-15/12$ » Floda (1).
 $15/1-1/6$; $1/9-15/12$ » Falun (2), Grangärde (9), Hedemora s:n (1).
 $15/1-15/6$; $1/9-1/12$ » Svärdsjö (7).
 $15/1-15/6$; $1/9-15/12$ » Rättvik (2), Gustafs (2), Sundborn (1), Thorsång (1), By (2).
 $15/1-15/6$; $15/9-15/12$ » Jerna (2), Bjursås (2), Boda (1), St. Tuna (1), Silfberg (2), Kopparbergs (3), Svartnäs (1), Hedemora (2).
 $15/1-23/6$; $1/10-21/12$ » Wenjan (1).
 $15/1-15/7$; $1/10-15/12$ » Malung (1).
 $31/1-15/6$; $15/8-15/12$ » Säter (3), Thorsång (1).
 $1/2-15/6$; $31/8-15/12$ » Norrbärke (12), Söderbärke (1), Malingsbo (1) Wika (2), Grytnäs (1), Avesta (1).
 $15/2-15/6$; $20/8-21/12$ » Malingsbo (1), By (3 med 6 veckors fortskola vid årets början).
 $15/2-30/6$; $1/9-15/12$ » Aspeboda (1), Svärdsjö (1) — båda med fortskola = föreg.

c) *Läsetiden med Kongl. Maj:ts tillstånd kortare än 8 månader.*

- $15/1-1/6$; $15/9-21/12$ (32 veckor) i Ål (1).
 $15/1-15/5$; $15/9-15/12$ (30 ») » Floda (1), Wenjan (1).
 $15/1-31/5$; $1/10-21/12$ (30 ») » Malung (3).
 $15/1-15/6$; $1/10-15/12$ (30 ») » Äppelbo (1).
 $15/1-31/5$; $4/10-10/12$ (28 ») » St. Tuna (11).
 $15/1-31/5$; $15/10-15/12$ (28 ») » Särna (1), Idre (1).
 $8/1-30/4$; $8/10-15/12$ (26 ») » Leksand (6), Siljansnäs (1).
 $8/1-15/5$; $1/10-15/12$ (26 ») » Transtrand (1 med repetiskola & särskild tid).
 $15/1-7/5$; $1/10-15/12$ (26 ») » Gagnef (4), Mora (1), Wåmhus (1).

$\frac{15}{1}-\frac{15}{5}$; $\frac{15}{10}-\frac{15}{12}$ (26 veckor) i Nås (2), Lima (3), Rättvik (5).

$\frac{3}{1}-\frac{1}{4}$; $\frac{1}{10}-\frac{15}{11}$ (24 ») » Orsa (2).

$\frac{3}{1}-\frac{3}{5}$; $\frac{25}{10}-\frac{21}{12}$ (24 ») » Ål (1).

$\frac{15}{1}-\frac{30}{4}$; $\frac{1}{6}-\frac{3}{7}$; $\frac{11}{10}-\frac{21}{12}$ (30 veckor) i Floda (1).

$\frac{15}{1}-\frac{30}{4}$; $\frac{9}{6}-\frac{19}{6}$; $\frac{1}{10}-\frac{25}{10}$ (20 ») » Sollerön (1).

Det förstås af sig själf, att i fråga om terminernas början och slut någon växling kan förekomma, vare sig man afser olika skolor inom samma distrikt eller samma skola under olika år.

I 13 skoldistrikt undervisas $5\frac{1}{2}$ dagar i veckan, 6 timmar pr dag; i 1 (Falun) 6 dagar med 3—5 timmar om dagen; i alla öfriga 5 dagar i veckan och 6 timmar hvarje dag, bönestunderna oberäknade. Vanligen inräknas ej heller gymnastiktimmarna, ofta nog icke heller sångtimmarna. Der folk- och småskola äro förenade, förkortas småskoleafdelningens läsetid till 5 timmar om dagen. 1—2 timmars middagslof gifves, och mellan 2 på hvarandra följande läsetimmar 5—10 minuters ledighet. I skolor med 5 dagars läsning användes en del lördagar till förhör, småskolebesök och läraremöten.

2. Mindre skolor och småskolor.

I 26 skoldistrikt undervisas i dessa skolor minst den lagbestämda tiden. Tre af dessa (Säfsnäs, Thorsång, Husby) hafva utsträckt tiden till 9 månader. Inom Svartnäs distrikt läser en flyttande skola ända till 10 månader, och inom 4 andra (Malingsbo, Floda, Bjursås, Grytnäs) har likaså i de flyttande skolorna läsetiden förlängts med en månad.

I återstående 25 skoldistrikt (Ludvika har inga särskilda småskolor) har genom kungl. dispens t. o. m. år 1881 läsetiden varit på följande sätt förkortad:

Till 30 veckor i Jerna och Malungs *mindre* skolor.

» 28 » » St. Tuna och Gustafs småskolor.

» 26 » » Floda, Äppelbo, Leksand, Siljansnäs; samt Jerna och Malungs *småskolor*.

» 24 » » Nås, Ål och Ore.

» 22 » » Särna och Idre.

» 20 » » Lima, Transtrand, Gagnef, Rättvik, Boda, Orsa, Mora, Wämhus, Elfdalen, Sollerön, Wenjan, Enviken.

Dock har på sista åren i flere af de senast nämnda distrikten undervisats mer än 20 veckor, och i de underdåniga ansökningar om fortfarande nedsättning i läsetiden, som till Kongl. Maj:t från de flesta af ofvan uppräknade skoldistrikt ingått, har (liksom i fråga om folkskolorna) det i fråga satta minimum i allmänhet höjts.

I 31 distrikt läses i dessa skolor 5 $\frac{1}{2}$ dagar i veckan; i 2:ne 5 och 6 dagar omväxlande hvarannan vecka; i de öfriga 5 dagar. Antal timmar om dagen är i allmänhet 5 (bönestunderna oberäknade), fördelade på för- och eftermiddag med minst en timmes middagsrast och föreskrifna lofstunder mellan läsetimmarne. I några få småskolor, som omfatta endast 1:sta årsklassen, läses blott 4 timmar, och i några mindre skolor samt ett fåtal småskolor 6 timmar. De yngsta barnen deltaga då likväl oftast ej mer än 5.

Terminsfördelningen är ungefär densamma som i folkskolorna. Dock börjas i allmänhet, för mörkrets och köldens skull, vårterminen senare och höstterminen tidigare. Af samma anledning har ock i allmänhet i de församlingar, der för fåbodeflyttningarnas skull någon skola ej kan hållas i gång sent på våren eller tidigt på hösten, en vidsträcktare dispens måst begäras för små- än för folkskolorna.

VII. Undervisningen.

1. *Allmän anordning; läroämnen; lärokurser.*

Väl har jag i några mindre skolor och småskolor funnit mycken oreda i fråga om anordningen, i det barnen varit fördelade i en mängd smågrupper, som fått läsa upp sina lexor i biblisk historia och katekes, den ena gruppen efter den andra, medan de öfriga under tiden »läst öfver», hvarefter skrifning eller räkning tagit vid för alla; men dessa skolor äro sällsynta undantag. I allmänhet är icke blott i folkskolor utan ock i de öfriga en bestämd fördelning i klasser gjord. Dock gifvas fall, då denna finnes mera på läsordningen och i uppgifterna än i verkligheten. Lärarne gifva efter för föräldrars önskingar, att barnen skola komma raskt framåt i utnläsning; hafva ock sjelfva vant sig vid ett mekaniskt förhörande och hålla därför icke på klassindelningen. Men i samma mån både för folkskolor och andra skolor lärarekrafter vinnas, som fått nutida seminariibildning, kommer ock helt visst att hållas på fast klassindelning. Att göra en tillfredsställande sådan är dock ej någon lätt sak i småskolor, som måste behålla barnen i flere år, och i mindre skolor, som omfatta skolpligtigas alla åldrar.

Under sista åren har framåtskridandet i fråga om den bestämda klassfördelningen varit särdeles märkbart. Orsaken har härtill varit dels nyvunna lärarekrafter, dels, och hufvudsakligen, normalplanen. Få äro de skolor, som icke rönt ett välgörande inflytande af denna

så i detta afseende som i andra, om än på grund af Dalarnes mer eller mindre egendomliga förhållanden det der gifves blott få skolor, som kunnat fullständigt ordnas efter densamma. Så öfvergå i en del distrikt barnen så sent från småskolan till folkskolan, att de der kvardröja endast 2—3, stundom blott 1 år. Klassindelningen måste då blifva en annan än normalplanens, flere nya läroämnen inträda samtidigt, lärokurserna delvis minskas. Detta framträder då ock i *läsordningen*, som öfver allt finnes, om än en och annan lärare ej visar sig så angelägen att följa henne, utan låter henne ligga inläst i katedern.

Allmänt hafva nu nya läsordningar upprättats i så nära öfverensstämmelse med normalplanen, som förhållandena medgifvit. I de flesta fall hafva för småskolor och mindre skolor bilagorna 5—7, samt för folkskolor bil. 17—19 lagts till grund. Vål hafva åtskilliga isynnerhet äldre folkskolelärare svårt att finna sig vid tysta öfningar, i någon större utsträckning anordnade, och försvara därför det gamla sättet att låta den ena afdelningen »höra på» den andra; men de, som icke sky det åtminstone till en början något ökade arbetet och intressera sig för barnens praktiska utbildning, komma nog snart underfund med, att de tysta öfningarna icke blott äro nödfallsöfningar. Erfarenheten har redan styrkt detta i åtskilliga fall. I flertalet skolor undvikas dock på lärarnes lifligt och bestämdt uttalade önskan tysta öfningar under kristendomslektionerna.

Hemarbetena förberedas allmänt, om än detta ej så sällan sker på ett knapphändigt och alltför litet tankeväckande sätt.

I småskolor med 3 klasser få stundom de äldsta barnen biträda vid de yngstas innanläsningsöfningar; likaså få i flerklassiga folkskolor pålitliga barn imellanåt förtroendeuppdraget att genomse lägre klassers räkneexempel eller att diktera vid rättskrifning. Eljest kan monitörsystemet med sina tabeller och cirklar nu anses fullständigt bortlagdt.

Läroämnenas successiva inträdande sker, om man undantager den å ett och annat ställe framträdande benägenheten att låta barnen alltför tidigt börja utanläsningen, i öfverensstämmelse med 4 mom. af 1864 års Kongl. Cirkulär.¹⁾

I *småskolorna* förekomma de ämnena, som i normalplanen upp-tagas. Dock hafva i de 230 af mig inspekterade småskolorna förekommit:

¹⁾ Då jag ej nu har tillgång till lärs pedagogiska tabeller, har antalet barn som i de särskilda läroämnena undervisats ej kunnat uppgifvas. Ty att göra sammandrag af inspektionstabellerna synes mig i detta fall vara af föga nytta, då dels ej alla barn vid inspektionen äro närvarande, dels så många skolor läsa på 2 eller flere oliktidiga afdelningar, hvaraf vid inspektionstillfället i regeln blott en är tillstädes.

Teckning.....	blott i	84 skolor;
Gymnastik.....	» »	190 »
Åskådningsöfningar	» »	214 »
Sång.....	» »	216 »

I innanläsning, skrifning och räkning hafva i alla skolor *alla* barnen undervisats; likaså i biblisk historia med få undantag, der läraren ej egt förmåga att meddela nybörjarne undervisning genom muntliga berättelser. Katekesen inträder vanligast andra året.

I *mindre skolorna* förekomma utom folkskolans minimiämnen ofta geografi, ej sällan något svensk historia, stundom äfven naturlära (mest efter läseboken) och geometri. I gymnastik undervisas nästan alltid; i teckning mer sällan.

I *folkskolorna* undervisas ock i alla de i normalplanen upptagna ämnena. Af 178 skolor lemnas dock

undervisning i trädgårdsskötsel	blott i	68 (hvaraf 7 blott i trädplan- tering);
» » teckning	» »	151;
» » gymnastik	» »	164;
» » sång	» »	170;
» » geometri	» »	175.

I de skolor, der normalplanens klassindelning kunnat genomföras, inträda ock för det mesta ämnena i undervisningen enligt normalplanen. Dock sammanhållas ofta 1:a och 2:a årsklasserna i naturlära, så att 1:a klassen förberedelsevis genomgår hvad den 2:a har i hemlexa; 3:e och 4:e i geometri på samma sätt.

I de *fortsättningskolor*, som åtnjuta statsbidrag, är undervisningen med undantag af teckning (och delvis naturlära) ordnad i öfverensstämmelse med Kongl. Kung. af den 11 Sept. 1877 och normalplanens anvisningar. Detta är äfven förhållandet med en och annan af de öfriga. Flertalet af dem kan dock med större skäl kallas, såsom ock flerstädes sker, *repetitionsskolor*, emedan der hufvudsakligen blott repeteras hvad under den föregående lärotiden inhemtats. Dock har i allmänhet här undervisningen en mer praktisk riktning, hvarför mycken tid egnas åt räkning, uppsättande af affärskrifvelser m. m. Några skolor, särskildt i St. Tuna, äro anordnade hufvudsakligen såsom repetitionskurser för nattvardsskolan; der förekomma derför endast minimiämnena.

Lärokurserna vexla mycket i fråga om *småskolorna*. I södra kontrakten läsas i allmänhet normalplanens kurser, dock vanligen, i öfverensstämmelse med reglementena, hela Luthers lilla katekes, ej blott textorden. I de norra, der barnen vanligen qvargå flere år, utvidgas kurserna mer eller mindre i kristendomskunskap och räkning. Flere församlingar finnas, der hela folkskolans minimikurs läses

före uppflyttningen till folkskolan. Skolor, der detta sker, torde väl rättast böra kallas mindre skolor.

Äfven i fråga om *folkskolornas* kurser råder stor olikhet, beroende dels på barnens kunskapsmått vid uppflyttningen, dels på huru länge de qvarstanna i folkskolan. I regeln sträfvat man att efter hand ställa lärokurserna i så nära öfverensstämmelse med normalplanens, som förhållandena medgifva. Svåraast har detta hittills visat sig i fråga om kristendomskunskap och naturlära.

2. *Undervisningssättet i de särskilda ämnena.*

Nekas kan icke, att undervisningen gjort stora framsteg under den gångna perioden. Detta beror dels derpå, att en mängd nya, för sitt kall bättre utbildade lärare och lärarinnor derunder inom provinsen anstälts, dels på de tillfällen till ömsesidigt meningsutbyte och undervisning, som läraremötena gifvit. — Undervisningssättet dels är, dels sträfvat att blifva i hufvudsak lika det, som vid seminarierna förekommer och i normalplanen är anvisadt. Någon uttömmande framställning deraf lemnas därför icke här; en sådan vore ock för den skiftande mångfaldens skull knappast möjlig.

a) *Kristendomskunskapen.*

I de flesta småskolor, alla mindre skolor och folkskolor betraktas vid morgonbönen något stycke ur den heliga Skrift. I småskolorna är det ofta enskilda språk eller ock någon kort berättelse framställd efter den använda läroboken i biblisk historia (jag har förordat att, då Gamla Testamentet läses, vid morgonbönen välja någon berättelse ur Nya och tvärtom), som enkelt genomfrågas och tillämpas; stundom ock någon psalmvers. — I folkskolorna, ej sällan ock i småskolor och mindre skolor, genomgås i följd någon bibelbok, vanligast en af Nya Testamentets historiska böcker, stundom, särskildt i fortsättningskolorna, en epistel. Den kateketiska formen användes ock här nästan alltid. — Endast i Falu folkskolor egnas utom bönestunderna 1 timme i veckan till bibelförklaring.

På lärarens förmåga och ännu mer hans personliga ställning till Guds ord beror det, om dessa bibelstunder äro undervisande och uppbyggande andaktsstunder eller tomma, andefattiga språköfningar.

I *bibliska historien* meddelas i de bättre småskolorna den första undervisningen genom lärarens berättande af det viktigaste ur Guds rikes historia så i Gamla som Nya Testamentet. Det berättade utfrågas sedan och åskådliggöres genom bibelplanscher. De barn, som kunna

läsa någorlunda redigt innan, få det genomgångna till hemlexa. Vid förhörandet glömmas ej heller de små, som, der berättandet gjorts väl, ofta ej äro svarslösa. — För mer försigkomna barn sker vanligen beredandet af lexan på det sätt, att de få sitta med öppna böcker, då berättelsen för dem uppläses och utfrågas. Till sist få de läsa den sjelfva. — I folkskolans högsta afdelning begagnas på många ställen vid undervisningen bibeln sjelf. En del af de begagnade läroböckerna gifver ock härtill lämpliga anvisningar. — Vägghkartan öfver Palestina användes flitigt.

Mycket olika är i olika skolor undervisningen i detta ämne. På många ställen, der det i öfrigt skötes väl, lägges dock enligt mitt förmenande alltför mycken vikt på det ordagranna uppläsandet af berättelserna. Högre borde, synes mig, skattas ett mer sjelfständigt, om än aldrig så okonstladt återgifvande af innehållet.

Allmänast begagnas Steinmetz' lärobok; derjemte förekomma de af Lindström, Bäckman, Pettersson, Åkerblom, Sondén, Sandberg och Barth utgifna.

I *katekes* är undervisningen, om möjligt, än mer olika. Skolor förekomma ännu, der hon består i ett slött, mekaniskt upprabblande af styckena utantill med några torftiga ord- och sakförklaringar. Men de finnas ock, der hon bedrives på ett fullt mönstergilt sätt. Och med all rätt kan påstås, att för hvarje år de skolor blifva allt flere, der denna undervisning lemnar god behållning icke blott för barnens minne utan ock för deras hjerta och förstånd.

Öfvergången till den nya läroboken har beredt och bereder ännu åtskilliga svårigheter. Dessa har man sökt lösa än så, att vid undervisningen barn som haft olika läroböcker varit fullständigt skilda, än så, att de fått följas åt, hvart och ett svarande enligt sin bok. Luthers lilla katekes har varit den gemensamma grunden och utgångspunkten. — Allmänt erkännes den nya utvecklingens företräden.

Lärostyckena förberedas nu öfver allt. Väl sker detta mången gång mycket otillfredsställande, men ock ej sällan på ett synnerligen förtjenstfullt sätt. Man börjar alltmer utgå från ett bibelställe och syntetiskt leda sig till lärosatsen, formulerad i stycket. Härigenom komma språk och stycken i sin rätta ställning till hvarandra, och undervisningen erhåller större förmåga att både intressera barnen och skärpa deras tanke. Detta tillvägagående förutsätter likväl större intresse, inöigt och pedagogisk förmåga än det förut vanliga. Detta kommer nog därför att fortfarande mångenstädes bibehålla sig. — För att åstadkomma en bättre uppläsning af styckena har jag uppmanat lärarne att vid förberedandet sjelfva uppläsa och låta barnen lugnt och tydligt uppläsa dem. En förbättring har nog i detta hän-

seende visat sig; men på många, ja, de flesta ställen är förhållandet långt ifrån hvad det borde vara.

I bjert motsats till den slafviska bundenheten vid läroboken och öfverdrifna fordran på ordagrann utanläsning förekomma ock fall, då läraren fäster allt för liten vikt vid läroboken och svärfvar ut, så att säga, utan fast botten att stå på. Likaså händer någon gång, att motvilja visas att genomgå 4:e hufvudstycket och att en del af 2:a artikelns lärosanningar alltför flygtigt behandlas.

I de flesta skolor inläras i sammanhang med den öfriga kristendomsundervisningen enskilda psalmverser eller en och annan hel psalm.

b) *Modersmålet.*

Vid den *första undervisningen* följes ännu i flertalet skolor den gamla stafningsmetoden, dock med samtida skriföfningar, äfven om dessa ej alltid sättas i direkt samband med läsningen. Ljud-skrifläsemetod i åtskilliga variationer förekommer dock i ganska många af de skolor, hvilkas lärare eller lärarinnor på senare tider utgått från seminarierna. Man har i några folkskolor klagat, att innanläsningen och isynnerhet stafningen blifvit sämre, sedan gamla stafningsmetoden i underlydande småskolor utbyts mot den nyare. Sannolikt hafva småskolorna här ej rätt förstått sin sak; ty bestridas kan icke, att de nyare metoderna kräfva vida större insigter och vana vid undervisningen än den gamla för att lemna ett godt resultat. Likaså har det visat sig medföra svårighet att använda de nya metoderna, der klasserna varit mer än 2 eller läsetiden mycket kort. Föräldrar och skolråd hafva äfven flerstädes ej varit desamma bevägna, emedan de försvårat hemmets deltagande i den första undervisningen.

Utom innanläsningsöfningarna, i fråga om hvilka jag sökt framhålla vigten af att redan från början, genom att hålla på ett riktigt uttal af de särskilda språkljuden och riktig betoning af orden, arbeta på *välläsning*, förekomma i alla småskolor öfningar i att *uppfatta innehållet af det lästa*. Stundom blir denna utfrågning blott ett mekaniskt släpande efter orden, men mången gång göres den med lif och skicklighet, så att barnen helt ryckas med. Samma olikhet eger i detta afseende rum äfven i folkskolorna, der innanläsningsfärdigheten likaledes är ytterst vexlande. Vid sista inspektionerna fann jag den vara utmärkt i 6 folkskolor (isynnerhet gosskolan i Hedemora, skolorna vid By och Bjursås kyrkor samt den vid Djura i Leksand), god i 26, medelmåttig i 54, under medelmåttan i 52.

Öfningar att *redigt och språkriktigt återgifva lästa stycken* förekomma icke i alla folkskolor; likaså ej heller *undervisning i språk-*

lära. Stundom inskränker sig denna, der hon förekommer, till ett mer eller mindre meningslöst inlärande af språkliga termer.

Rättsskrifningsöfningar börjas numera öfverallt i småskolorna, icke blott såsom afskrifning, utan ock på många ställen såsom diktamensskrifning. Derigenom torde man kunna hoppas att snart i folkskolorna få se bättre resultat, än hvad nu så ofta visat sig. På några ställen har jag nödgats allvarligt uppmana lärarne att egna mer omsorg åt rättandet af skriföfningarna, än hvad förut skett. Vid senast hållna inspektioner anställdes i 103 folkskolor *särskilda prof* för att utröna standpunkten i fråga om *stafning* och *skiljetecknens rätta användning*. Jag ansåg mig kunna vitsorda den såsom mycket god i 1, godkänd i 31, försvarlig i 54 och underhållig i 17. I vid pass en tredjedel af folkskolorna hafva barnen fått öfva sig med författandet af små uppsatser, bestående i återgifvande af lästa stycken, särskildt föregående lexor i historia, geografi och naturlära, ombildningar, bref och beskrifningar. Åtskilliga rätt goda hafva förevisats mig, och jag har funnit, det mina uppmaningar att ställa skriföfningarna i nära sammanhang med den muntliga undervisningen mer och mer hörsammate. I fortsättningseskolorna egnas i allmänhet åt uppsatsskrifningen mycken tid och uppmärksamhet.

Åt *välskrifningen* egnas flerstädes stor omsorg, och särdeles goda prof kunna uppvisas. I många folkskolor skriva lärarne före på svarta taflan och välja på min uppmaning ofta mer svårstafvade ord, qvittenser, räkningar m. m., som barnen sedan afskrifva. Nyttan blir härigenom dubbel; och jag har funnit, att välskrifningen står högre der ett sådant tillvägagående brukas, än der blott förskrifter eller litografierade skrifböcker begagnas. Båda sätten omvexlande torde lemna bästa resultatet. Lärarnes omsorg om välskrifningen visar sig ock i barnens skrifböcker. Medan i en del skolor nästan alla barnen hafva snygga, plumpfria skrifböcker, har jag funnit andra, der knappt något enda har det.

Folkskolans läsebok finnes icke allenast uti alla folkskolor och mindre skolor utan ock i en del af småskolorna, der barnen länge qvargå. För öfrigt användes i småskolorna Kastmans, Rodhes, Sandbergs eller Siljeströms läsebok; och i folkskolorna, der lärobok i språklära brukas, Sundéns minsta upplaga.

c) Räkning.

I detta läroämne förekomma större olikheter i fråga om undervisningssättet än i något annat; så ock i afseende på undervisningens resultat. Med skäl torde dock kunna sägas, att betydliga framsteg

gjorts under senare åren. Ty dels har undervisningen blifvit allt mer förståndsodlande och praktisk, i det att de flesta skolor numera ej nöja sig med den mekaniska räknefärdigheten allenast, i det att åskådningsmateriel begagnas i nästan alla småskolor, i det att hufvudräkning med benämnda lämpliga exempel i allmänhet flitigt öfvas, och i det att mindre talområden väl genomarbetas, innan man börjar operera med större tal; dels visar sig allmänt en sträfvän att sammanhålla barnen i större grupper icke blott i hufvudräkning utan ock i tafvelräkning. — På ett och annat ställe har spårats en benägenhet att för teoretiserandet försumma den mekaniska öfningen.

I *metersystemet* har, med användande af åskådningsmateriel: meterstaf m. m. och vanligen Lyttkens tafla, undervisning meddelats i de allra flesta folkskolor samt i några mindre skolor.

Till framstegen hafva ock bidragit nyutkomna förbättrade läroböcker. De, som inom inspektionsområdet begagnas, äro: Bäckmans, Johanssons, Lindbloms, Lundeqvists, Ljunga, Segerstedts, Siljeströms och Schelins jemte Junkers exemplarsamling. — Segerstedts hufvudräkningskurs begagnas i en stor mängd skolor.

d) I *geometri* har undervisningen på många ställen inskränkt sig till uppritning och beskrifning af linier, vinklar och ytfigurer samt mätning af parallelogrammer och trianglar. I en del skolor beskrifvas och mätas äfven solida figurer. Undervisningen bedrifves vanligen på ett praktiskt sätt. Ofta finnas stereometriskas figurer. På några ställen användes Bäckmans eller Segerstedts lärobok.

e) I *geografi* skötes undervisningen i allmänhet på ett temligen tillfredsställande sätt. Kartor finnas och begagnas öfverallt. Dock höjer sig framställningen ej ofta till geografiska skildringar; ej heller lägges i allmänhet tillräcklig vikt på förskaffandet af öfversigter utaf länders naturliga beskaffenhet och näringar samt invånarnes lefnadssätt och sysselsättningar.

Följande läroböcker begagnas: Bäckmans, Erslevs, Folkskolans geografi, Hägermans, Lundeqvists, Ålunds. — På några ställen föreläsas »Geografiska bilder» af Kastman och Brunius.

f) *Svensk historia*. Här följes allmänt normalplanens lärogång. Genom noggrant genomgående af historiska läsebokstycken förberedes och grundlägges i de lägre åreklasserna den systematiska framställningen i de högre. Här liksom i geografi och naturlära ställas ock i de flesta folkskolor läsebokens skildringar och beskrifningar i samband med läroboken i ämnet.

Kastmans, Hägermans och Odhnars läroböcker äro i bruk.

g) *Naturläran* måste tyvärr ännu anses såsom folkskolans sämst skötta ämne, åtminstone der äldre lärare undervisa. En lyftning har

dock visat sig, dels genom att numera för många skolor inköpts zoologiska och anatomiska väggtaflor och för några äfven åtskillig annan undervisningsmateriel, dels genom att flere yngre lärare undervisat med mycken skicklighet och med flitigt användande af iakttagelser och försök. Särskildt förtjenar i detta afseende kyrkskolan i Thorsång att omnämnas. — I få skolor har dock ännu normalplanens lärogång fullständigt tillämpats.

Läroböcker, som begagnas, äro: Berlins, Celanders, Lundeqvists och Segerstedts. I några folk- och fortsättningsskolor har undervisning om naturfenomenen meddelats efter afdelningen VI i folkskolans läsebok.

h) Särskilda *åskådningsöfningar* förekomma, såsom ofvan är nämnt, i de flesta småskolor. Ofta bedrifvas de dock på ett föga tillfredsställande sätt. Såsom undervisningsmateriel begagnas dels verkliga föremål, dels afbildningar deraf. Sandbergs »bilderark» begagnas mest.

i) I *teckning*¹⁾ vinner Stuhlmannska metoden för hvarje termin insteg i allt flere skolor. Af flertalet lärare prisas denna mycket. Den har ock varit anledning till detta undervisningsämnes upptagande i många småskolor.

k) I *sång* undervisas i flertalet småskolor och en del folkskolor blott efter gehör; i de flesta folkskolor öfvas dock tonträffning efter dels not-, dels sifferskrift. Chevéska metoden användes på några ställen.

I småskolan sjunges ofta och i folkskolan stundom en sång under eller mellan lektionerna till uppfriksning, ej sällan i sammanhang med det som nyss lästs. — Der läraren är intresserad för sången, står denna merendels högt. Ty särskildt i öfre Dalarne äro vackra röster vanliga och sången älskas mycket. Ej sällan sjungas der i skolorna flerstämmiga sånger.

Orgel eller orgelharmonium finnes i 88 skolor. De sångböcker, som mest begagnas, äro Sandbergs, Norléns, Lunds och Mallings. Dessutom några andra med uteslutande andliga sånger.

l) *Gymnastik*-undervisning meddelas, såsom ofvan är nämnt, i 82,6 proc. af de utaf mig besökta småskolorna. Den består hufvudsakligen uti öfning att gå med ordning in i och ut ur skolrummet samt uti enkla fristående rörelser dels mellan, dels såsom uppfrikningsmedel under lärotimmarne. Alla barn deltaga häruti.

I 92 proc. af folkskolorna (eller, såsom ofvan nämndes, 164) förekommer undervisning i gymnastik. Vål består denna flerstädes

¹⁾ I tabellerna har linearteckningskolumnen måst begagnat äfven för frihandsteckningen.

blott i några lama fristående rörelser; men å icke få ställen bedrifves den ock med lif och lust. Trånga lokaler lägga mångenstädes svåra hinder i vägen. På de flesta ställen gymnasticeras därför, när årstiden så tillåter, i det fria. Särskild gymnastiklokal med redskap finnes vid Falu och Näs folkskolor. Exercis och vapenöfningar förekomma i 19 skolor. — Flickor undervisas i gymnastik uti 109 folkskolor, hvaraf 4 äro uteslutande flickskolor. I 33 af de blandade folkskolorna, der flickorna gymnasticera, äro lärarinnor anställda, i de öfriga 72 lärare. På några ställen äro för flickorna särskilda timmar bestämda, men vanligen öfvas gossar och flickor i fristående gymnastik samtidigt. Man har här af icke försport någon slags olägenhet.

Hvad lärarepersonalen angår, finner man jernförelsevis flere bland de äldre lärarne, som intressera sig för gymnastiken, än bland de yngre. Om bekvämlighetsskäl här äro för handen, eller undervisningen vid seminarierna har någon skuld i detta förhållande, tilltror jag mig ej att afgöra. — Åtskilliga af lärarinnorna göra här sin sak synnerligen väl.

m) I fråga om undervisningen i *trädgårdsskötsel* och *trädplantering* har ett märkbart framåtskridande under perioden egt rum. Frågan har med lifligt intresse behandlats på flere läraremöten. Nya skolträdgårdar hafva anlagts och undervisningen upptagits på ställen, der hon legat i lägervall. På några ställen, der ej tillräcklig jordrymd kunnat erhållas till planteringsland åt barnen, hafva på min uppmaning lärarne ändock anlagt små trädskolor dels till undervisning i ympning samt träds och buskars skötsel, dels till utdelning bland de barn, som visat sig intresserade af denna undervisning. På åtskilliga ställen, der äldre skolträdgårdar finnas, har sådan utdelning egt rum och har, såsom för mig uppgifvits, i några fall varit anledning till nya trädgårdars anläggning. Hushållningssällskapet har fortfarande uppmuntrat till anläggande af skolträdgårdar genom anslag af 100 kronor till hvarje församling, som velat inrätta en sådan.

Större och väl skötta trädgårdar för undervisningen finnas vid Bya i Hedemora s:n, Gärdejö i Rättvik, kyrkskolorna i Ål, Boda, St. Skedvi, Enviken m. fl. Der läraren särskildt har sinne och håg för trädgårdsskötsel, finnes vanligen en skolträdgård, om än ofta obetydlig. Tvenne folkskolelärarinnor, en i Husby och en i Norrbärke, hafva framför andra visat hvad intresse och ospard möda kunna uträtta; likaså en folkskolelärare i Leksand.

n) Om *slöjdundervisningen*, hvari, enligt pedagogiska tabellerna för 1880, 668 gossar och 1,034 flickor deltagit, är förut taladt.

VIII. Skolförhören.

Med afseende på dessa har under de senare åren föga förändring inträdt. Förhållandet är i det närmaste detsamma nu som då förra berättelsen afgafs.

Förhör vid terminens början med de barn, som vilja undervisas i hemmet, hållas ofta icke, oaktadt flitiga påminnelser derom göras.

Roteförhör hållas deremot allmänt. Detsamma är ock för det mesta förhållandet med

Repetitionsförhören med den lediga afdelningen, om skolan är delad i 2 sådana.

Förhör under sommarferierna förekomma mer sällan.

Terminsförhör efter slutad läsning hållas 1 eller 2 gånger om året: i folkskolorna af skolrådets ordförande eller annan prestman, i småskolorna stundom af presterskapet, men för det mesta af vederbörande folkskolelärare. Vid dessa förhör bestämmes ofta flyttningen från småskolan till folkskolan, som i de allra flesta skoldistrikt för-siggår en gång om året. — I några distrikt hållas dock i pastore närvaro särskilda uppflyttningsförhör vid folkskoleterminens början.

Särskilda *afgångspröfningar* börja allmänna förekomma; dock, såsom ofvan är antydt, oftast näst före barnens inträde i nattvards-skolan. Inom icke få distrikt gäller dock Annu sista terminsbetyget såsom afgångsbetyg.

IX. Lärare¹⁾.

Följande öfversigt angifver förhållandena vid 1880 års slut:

Kontrakt.	Folk-mängd.	Skolbe-sökande barn.	Lärare och lärarinnor.										En lärare linna	
			I folk-skolor.		I min-dre skolor och småskolor.		Med fullstän-dig se-minari-examen.		Med 8 mån-lärkurs.	Med 1 l. flere kortare kurer.	Med 0 kurs.	En lärare linna		på skol-besö-kande barn.
			1)	2)	1	2	1	2						
Norrbärkes....	28,815	4,120	33	8	16	26	30	8	8	35	2	347	50	
Westerdals....	22,213	3,036	14	2	32	30	14	2	11	47	4	285	39	
Leksands....	26,683	3,760	17	—	38	46	14	—	16	71	—	263	37	
Rättviks....	17,802	2,334	7	4	33	23	6	4	15	36	6	265	35	
Mora....	19,196	2,342	13	—	28	32	10	—	12	49	2	263	32	
St. Tuna....	17,139	2,219	11	8	8	36	11	8	6	38	—	272	33	
Falu....	29,226	3,602	24	8	8	51	24	7	38	20	2	321	40	
Hedemora....	28,833	3,897	26	12	7	33	24	12	22	20	—	369	50	
Hela området	189,907	25,310	143	42	170	277	133 ²⁾	41	128 ³⁾	301	16	300	40	
			185		447		174		445					

1) 1: lärare, 2: lärarinnor.

2) Häril inräknade 5, som erhållit kongl. dispens och 4, som hafva biträden i sina skolor (1 ex. 3 ex.); de ansvara dock sjelfve för undervisningen och deltaga deri.

3) 34 inräknade, som af inspektören pröfvats enl. Kongl. Kung. af d. 11 Jan. 1878

⁴⁾ Såsom på många andra ställen i denna berättelse inbegriper ordet hela lärareperso-nalen både lärare och lärarinnor.

I 1876 års berättelse uppgifves antalet af vid *folkskolor* tjenstgörande lärare till 140, lärarinnor till 31. Tre lärare hafva sålunda tillkommit och 11 lärarinnor. De tjenstgörande *examinerade* lärarne voro enligt samma berättelse 122, lärarinnorna 25. Således här en tillökning af 11 lärare och 16 lärarinnor. Tretiosju af folkskolelärarne äro organister eller klockare eller vanligast båda delarne.

Småskolelärarepersonalen utgjorde år 1876 427, af hvilka 176 lärare och 251 lärarinnor. Således här lärarinnornas antal ökad med 26, lärarnes minskadt med 6.

Stor svårighet har visat sig att få sökande till några folkskolelärarebefattningar. De hafva därför måst längre eller kortare tid uppehållas genom oexaminerade vikarier. På småskolelärare och lärarinnor är deremot ingen brist, oaktadt, enligt af mig gjorda beräkningar, under sista 5 åren vid pass 12 proc. årligen ombytta. Således skulle ungefär 50 nya behövas hvarje år, eller måhända något mindre, då man tar i betraktande, att åtskilliga flytta från den ena församlingen till den andra. Samma ombytande af platser förekommer ock ej sällan vid folkskolorna, ehuru flyttningen då vanligen icke sker till annan skola inom provinsen, utan längre bort. Icke ringa olägenheter förorsaka dessa ofta hastiga flyttningar. Stundom har ock händt, att en lärare t. o. m. enhälligt vald kort efter valet afsagt sig platsen till stor förlägenhet för vederbörande. Nödigt synes därför vara, att någon bestämd uppsägningstid genom lag fastställes.

I fråga om vilja och förmåga att sköta undervisningen och inverka uppfostrande på lärjungarne råder naturligen bland en sådan mängd af lärare och lärarinnor en stor olikhet. Långt ifrån alla synas behjerta att hufvudändamålet med skolans verksamhet är att uppfostra, och att äfven undervisningen sjelf har att tjena detta mål. — Sinnet för snygghet och ordning saknas mångenstädes, dock mer sällan hos lärarinnorna än hos lärarne. — En och annan folkskolelärarinna förmår dock, synes det, sorgligt nog, ej bära arbetets tyngd, utan får sin helse i förtid bruten; stundom kommer hon ock med försvagad helse från seminariet.

Der de rikare frön, som i nutidsseminarierna nedlagts, blifvit väl vårdade och utvecklade, står den yngre läraren i afseende på undervisningsskicklighet och förmåga att ordna undervisningen i allmänhet vida öfver den äldre. Likväl finnas i dessa afseenden mycket framstående lärare bland dem, som utgått från de äldre seminarierna; och det ödmjuka, anspråkslösa sinnelaget, den stilla, förnöjsamma pligttroheten träffas jemförelsevis oftare hos de äldre. Dessa stå ock ej sällan det egentliga folket närmare än de yngre.

Såsom allmänt vitsord om lärarepersonalen kan jag med glädje och sanning säga, att flertalet väl ockrat med dem förlänta pund. Det nitfulla och samvetsgranna arbetet förtjenar desto större erkännande, som ej få arbetat under ogynsamma yttre förhållanden såsom ojemn skolgång, dålig lokal, föga uppmuntran från skolråds och föräldrars sida, mindre goda ekonomiska omständigheter o. s. v. Det lifliga deltagandet i distrikts- och andra läraremöten utan något som helst pekuniärt understöd bevisar ock lärarnes varma intresse för sitt arbete. — Af 174 *folkskolelärare* och *folkskolelärarinnor* kunna 19 anses hafva berömlig, 46 med beröm godkänd, 77 godkänd, 28 försvarlig och 4 dålig *undervisningsskicklighet*. Af de 4 sistnämnda torde flertalet nästa år icke komma att tjenstgöra. *Förmågan att upprätthålla ordning och tukt* synes hos 11 vara berömlig, 51 med beröm godkänd, 83 godkänd, 26 försvarlig och 3 dålig. I 50 *småskolor* var undervisningen god, i 125 medelmåttig, i 50 under medelmåttan, i 5 dålig.

Lärarepersonalens sedliga förhållande har i allmänhet varit godt. Några lärare hafva visat sig benägne för dryckenskap, några få småskolelärarinnor hafva måst afskedas för brott mot sjetten budet. — Till följd af öfvergång till baptismen hafva några småskolelärarinnor afgått från sina befattningar.

X. Anteckningsböckerna.

I alla folkskolor finnas *matrikel*, *examenskatalog* och *dagbok*; i alla småskolor de båda sistnämnda. De föras ock i allmänhet ordentligt. De formulär, som mest begagnas, äro Petterssons och de af Falu boktryckeriaktiebolag utgifna. Båda äro fullständiga och ändamålsenliga.

För öfrigt sker bokföringen inom de flesta distrikt sålunda: skolrådets ordförande för en *liggare* eller *förteckning på skolpligtiga barn*, hvilken efter behof kompletteras. Denna liggare innehåller ock hvarest hvarje barn för terminen undervisas, stundom äfven andra anteckningar. Enligt denna uppgöras 1 eller 2 gånger om året, allt efter som nybörjare 1 eller 2 gånger i skolorna intagas, listor, som öfversändas antingen till alla skolor eller blott till folkskolelärarne, som då hafva att meddela utdrag till resp. småskolelärare. Dessa listor böra sedan till skolrådets ordförande återsändas med anteckning om hvar barnen för terminen undervisas.

Inventariöfverteckning torde, oaktadt många påminnelser, ännu ej finnas i alla skolor.

XI. Undervisningsmaterielen.

Genom skolrådets och församlingarnas frikostiga tillmötesgående har — mestadels på inspektörens förslag — under perioden i de flesta skoldistrikt anskaffats tidsenlig materiel, flerstädes till ganska höga penningebelopp. Ställningen i detta afseende har så förbättrats, att jag i fråga om *folkskolorna* ansett mig kunna vitsorda materielen såsom *god* i 61, *medelmåttig* i 110, *under medelmåttan* endast i 9. I *småskolorna*¹⁾ är ställningen sämre. Vitsordet *god* hafva 59 ansetts för-tjena, *medelmåttig* 132, *under medelmåttan* 72. Om de öfriga småskolorna har jag ej kunnat vinna tillförlitlig kännedom i detta afseende.

För vitsordet *medelmåttig* har jag ansett mig kunna i fråga om *folkskolan* uppställa minst följande fordringar: läseboken i tillräckligt antal exemplar; jordglob och globkartor; vägghkartor öfver Europa, Skandinavien, Dalarne och Palestina; åskådningsmateriel för undervisningen i metersystemet samt erforderligt antal biblar, griffeltaflor, förskrifter, räknetabeller eller räkneböcker äfvensom andra läroböcker (i naturlära, historia, geografi), der barnen icke sjelfva hålla sig dessa saker, utan skolkassan bekostar en eller flere af dem. Dessutom finnas i de flesta skolor med »medelmåttig» materiel: stereometrisk figur, vägghkartor för undervisning i teckning, räknekub, sångböcker och, ifall småskoleafdelning förekommer, bibliska planscher samt i åtskilliga orgelharmonium m. m. I de med vitsordet *god* utmärkta finnas alla dessa saker jemte anatomiska och zoologiska vägghkartor. Derutöfver finnas här och der tellurium, mineraliesamling, geologiska vägghkartor, svampkarta, karta öfver de öfriga verldsdelen, karta öfver mått, mynt och vikt, både gamla och nya systemet, åtskilliga naturvetenskapliga apparater och preparater samt hjälpredor för läraren i olika ämnen.

I fråga om *småskolans* materiel har jag för vitsordet *medelmåttig* minst fordrat: ordentlig svart taffla, räknekub eller ram, karta öfver Palestina samt tillräckligt antal läseböcker, förskrifter, räknetabeller och griffeltaflor (der barnen ej bekosta dessa sjelfva). Dessutom finnas i ett stort antal småskolor bibliska tafflor, läse- och räknestafvar, lösa bokstäfver samt Sandbergs bilderark eller andra åskådningsplanscher; i åtskilliga: globkarta, jordglob, karta öfver Sverige samt folkskolans läsebok hel eller blott de 2 första afdelningarna m. m. Jag har vid vitsordets bestämmande låtit rikedom i ett afseende ersätta brist i ett annat.

¹⁾ Här liksom vid frågan om lokalerna skiljas icke mindre skolor och småskolor. Förhållandet är enahanda hos dem båda.

XII. Skollokalerna.

I 20 af Dalarnes 52 skoldistrikt byggas både folkskolehus och småskolehus på församlingens gemensamma bekostnad; i 28 bygga och underhålla de särskilda skolrotarne småskolehusen: i 4 byggas båda slagen af skolrotarne. Sannolikt är dock, att den sist nämnda kategorien snart alldeles försvinner. Äfven i fråga om småskolehusens byggande och underhåll hafva på sista tiden åtskilliga tvister och processer uppkommit. Mig synes dock, att det vore till verklig skada, särskildt för öfre Dalarne, om äfven skyldigheten att bygga småskolehus skulle hänföras under Kongl. Kung. af den 30 Nov. 1876. Ty icke nog med, att antalet af de så nödvändiga småskolorna då torde komma att minskas; byggnadsskyldigheten skulle ock helt visst komma att tynga mer än nu äfven på dem, som skenbart skulle skörda vinsten af förändringen. På några ställen bygga och underhålla enskilde bruksegare skolhus mot villkor att ej behöfva deltaga i kostnaderna för församlingens öfriga skolhus. Några hafva frikostigt uppfört goda skolhus utan detta villkor.

Enligt ekonomiska tabellerna funnos i slutet af 1876 i Dalarne 463 egna, 98 hyrda skolhus. Vid slutet af 1880 funnos 541 egna och 88 hyrda; således en tillökning af 78 egna skolhus under 5 år. Såsom egna upptagas naturligtvis alla som byggas vare sig af församlingen i sin helhet eller af de särskilda skolrotarne. Fyratioett nya folkskolehus hafva blifvit färdiga och för undervisningen upplåtna, nemligen:

a) Med 1 lärosal:

1 i Norrbärke, 1 i Ludvika, 1 i Säfsnäs. — 1 i Jerna. — 2 i Leksand, 1 i Siljansnäs, 1 i Ål, 1 i Bjursås. — 4 i Rättvik. — 2 i Mora, 2 i Elfdalen. — 3 i St. Tuna, 1 i Gustafa. — 2 i Wika. — 1 i By.

b) Med 2 lärosalar

(den ena oftast småskole- eller slöjdlokal):

1 i Norrbärke, 1 i Malingsbo. — 1 Wåmhus, 1 i Elfdalen (den ena slöjdsal), 1 på Sollerön. — 1 i St. Tuna, 1 i Saters s:n. — 1 i Sundborn, 1 i Hosjö. — 1 i Husby, 1 i Garpenberg, 1 i Folkerna (den ena slöjdsal), 1 i Grytnäs.

c) Med 3 lärosalar:

1 i Hedemora } med 2 folkskolesalar och 1 småskolesal.
1 i Avesta }

1 i Husby med 2 småskolesalar och 1 folkskolesal.

d) *Med 12 lärosalar, gymnastiksal, slöjdsal och biblioteksrum: 1 i Falun.*

Alla (utom ett) inrymma lärarebostäder; i nästan alla finnas särskilda rum till förvarande af barnens ytterplagg och matsäckar. Det stora flertalet är byggt enligt någon af normalritningarna. — Verkligen storartade äro de nybygda folkskolehusen i Falun och Avesta. Båda äro af sten och uppförda med synnerlig smak och omsorg. Vackra park- och trädgårdsanläggningar göras omkring dessa båda liksom omkring flere af de öfriga.

En stor mängd *småskolehus* hafva blifvit uppförda. Några af dem äro både ändamålsenliga och prydliga; i fråga om andra har dock alltför liten hänsyn tagits till både pedagogikens och smakens fördringar. Att de nyare folkskolehusen blifvit så ändamålsenliga som de i allmänhet äro, har man, åtminstone i flere fall, att tacka Kongl. Cirk. af den 7 December 1877.

Väl finnas ännu ganska många skollokaler (isynnerhet småskolelokaler), på hvilka den i förra berättelsen gifna beskrifningen passar in i alla eller åtminstone några afseenden, men antalet minskas år från år. Jag har ansett mig kunna vitsorda 80 *folkskolelokaler* såsom *goda*, 82 såsom *medelmåttiga* och 18 såsom *under medelmåttan*. Af de egna *småskolelokalerna* voro 50 *goda*, 124 *medelmåttiga*, 37 *under medelmåttan*; af de hyrda 26 *medelmåttiga*, 23 *under medelmåttan*. Härvid har jag i likhet med min företrädare ej tagit så sträng hänsyn till inredningen. I de allra flesta af de nyare lokalerna är denna tillfredsställande, men i en mängd af de äldre finnas otympliga långbänkar, stundom utan lådor till förvaring af barnens saker. Särskilda förvaringsrum för skolans tillhörigheter saknas ock mångenstädes. Efter hand anskaffas dock lämpliga skåp. Kateder eller bord på en särskild upphöjning finnas i de flesta skolor. Kartställ och flere svarta taflor (särskildt sångtafla) merendels i folkskolorna. Att få fullt tillräcklig och ändamålsenligt ordnad ventilering går mångenstädes trögt.

För undervisningen ordnade planteringsland funnos 1880 vid 68 skolhus. År 1876 var deras antal 52; således en tillökning af 16. Om dessa trädgårdar har ofvan något redogjorts.

XIII. Tillsynen öfver skolan.

I allmänhet hafva skolrådets ledamöter sins emellan fördelat tillsynen öfver distriktets skolor; I 22 distrikt finnas ock särskildt utsedde tillsyningsmän, som hafva sig uppdraget dels att öfvervaka skol-

gången, dels att anskaffa ved och dylikt. På många ställen tager dock flertalet af såväl skolrådsledamöter som tillsyningsmän sig ej mycket af det uppdrag de erhållit. Det händer ej sällan, att detta betraktas icke såsom en heder utan som en börda, som man ogerna åtager sig och så snart som möjligt vill blifva qvitt. I detta fall får ordföranden bära nästan hela tungan icke allenast af att ordna och tillse undervisningen utan ock att öfvervaka skolgången. Någon gång händer ock (såsom t. ex. i Gagnef), att goda förslag till högeligen nödvändiga förändringar i skolornas anordning, utarbetade af skolrådets ordförande och folkskolelärarne, af skolrådsledamöterna förkastas. Icke få äro dock numera de män af nästan alla samhällsklasser, som intressera sig för folkskolans arbete och genom uppföring af tid och arbete visa detta sitt intresse. Antalet af sådane män synes ökas år från år.

Många och framför allt högljudda röster höjas i närvarande tid för borttagande af sjelfskrifvenheten i fråga om ordförandeskapet i skolrådet; men om än enskilde pastorer genom okunnighet, liknöjdhet eller despotism visat sig ovärdige denna viktiga post, om andra till följd af brist på krafter eller brist på tid icke kunnat egna den uppmärksamhet åt skolan, som de bort och velat — om än sålunda åtskillige gifvit stöd åt dessa rop, så vågar jag dock påstå, att hvar och en, som har någon djupare kännedom om och öfverblick af förhållandena och utan fördom bedömer dem, skall instämma uti, att svenska folkskolan utan denna sjelfskrifvenhet, som för mången pastor känts tung nog, icke skulle hafva stått på den punkt hon nu står. Jag är ock lifligt öfvertygad, att skulle genom lag förhållandet ändras, så skulle skolan på många ställen gå tillbaka och det i allmänhet varda slut på den kontinuitet, den lugna utveckling och det jemna framåtskridande, som nu af hvar och en måste medgifvas på de flesta ställen ega rum.

I min verksamhet som inspektör har jag i allmänhet rönt stort tillmötesgående. Så vida ekonomiska och andra omständigheter det medgifvit, hafva de brister, som anmärkts dels vid inspektionstillfällen och samtal med skolrådsordförande och ledamöter, dels uti efteråt afgifna promemorior — under perioden inalles 172 — städse blifvit afhjulpna¹⁾. Lä-

¹⁾ I en församling i södra Dalarne hände dock sistlidne höst, att skolrådets ordförande, församlingens komminister, inför skolrådet och större delen af församlingens lärare utfor i häftiga ordalag både mot mig och min promemoria, som t. o. m. förklarades »vara lögn». Hettan föranleddes af de anmärkningar jag nödgats göra mot en folkskola för det vid senaste inspektionen der rådande usla tilletåndet. Denna skolas lärare fick sig ock nu i stället för tillrättavisning ett loftal, hvori dock, såsom jag har grundad anledning tro, få, om ens någon, af de närvarande kände sig böjde att instämma. — Ej lärer sådant till skolans eller hennes lärares fromma.

rarepersonalen har ock med villighet mottagit och rättat sig efter gifna råd och anvisningar. Ofta nog har jag utan föregående anmälan besökt skolorna, ty hvardagsskicket vittnar säkrast om deras verkliga tillstånd. Någon gång har jag öfvervarit en terminsexamen eller afgangspröfning. Skolrådets ordförande eller åtminstone någon närboende ledamot har ofta varit vid inspektionen närvarande. Stundom, isynnerhet i öfre Dalarne, komma ock föräldrar och syskon m. fl. tillstädes, då de höra, att inspektören är i skolan.

Inalles 1,156 inspektioner hafva under femårsperioden förrättats: 244 af min företrädare, 912 af mig.

I de årliga berättelserna till Domkapitlet hafva åtskilliga brister rörande skolväsendet påpekats. Domkapitlet har med anledning häraf i till resp. skolrådsordförande utsända skrivelser infordrat förklaring öfver de anmärkta missförhållandena. Men någon sådan anmälan, som i instruktionen nämnes, har deremot icke under perioden förekommit.

XIV. Kostnaden för skolväsendet.

Då i sista berättelsen härom intet förmåles, lemnas här till jämförelse ett sammandrag afven af 1876 års ekonomiska tabeller.

År.	Utgifter för skolväsendet.						Inkomster.						Summa.	
	Till lärar- nes afö- ning.	Till lo- kaler och inventarier.	Till un- dervis- ningsma- teriel.	Till öf- riga be- hof.	Skuld vid årets början.	Behåll- ning vid årets slut.	I medeltal på hvarje		Af skoldi- strikten.	Af stats- medel.	Af hus- håll- nings- sällskap.	Afkast- ning af donatio- ner.		Skuld vid årets slut.
							skolbe- sökande	per- son.						
						(7—14 år).								
1876	225,358,01	52,069,14	9,352,18	31,372,80	403,25	51,666,76	13,60	1,97	259,722,87	105,443,98	360,00	2,863,62	1,831,17	370,221,64
1880	289,271,45	83,917,99	10,800,36	33,885,99	4,408,00	60,160,78	19,07	2,52	348,232,85	121,808,95	1,568,89	4,288,34	6,545,54	482,444,57
Desse summor (för 1880) äro på följande sätt fördelade på de särskilda kontrakten:														
Norrbärkes...	48,934,18	14,436,73	1,224,46	5,127,45	—	8,208,25	18,90	2,70	53,215,92	20,628,—	300,—	1,605,—	2,182,15	77,931,07
Westerdals...	33,289,75	15,408,52	1,761,—	5,377,60	—	14,297,74	23,10	3,16	55,977,33	13,858,98	100,—	150,—	48,30	70,134,61
Leksands...	31,871,—	7,615,84	1,313,28	3,793,55	—	6,419,08	13,56	1,91	35,979,36	14,816,89	100,—	116,50	—	51,012,75
Rättvika...	22,990,—	11,277,50	1,122,70	1,189,02	—	1,125,76	16,15	2,11	27,029,88	9,966,66	—	207,—	501,44	37,704,98
Mora...	25,792,72	7,326,80	1,216,36	1,775,08	—	4,286,12	17,24	2,10	28,546,76	10,994,73	200,—	90,—	565,59	40,397,08
St. Tuna...	30,044,—	6,889,02	1,127,54	2,573,28	—	9,190,94	22,44	2,90	37,336,54	12,147,19	100,—	3,18	237,87	49,824,78
Fala...	49,167,81	13,910,76	1,405,87	9,044,93	75,83	11,375,80	23,59	2,90	61,077,37	19,989,—	100,—	2,004,44	1,810,19	84,981,—
Hedemora...	47,181,99	7,052,83	1,629,15	5,005,08	4,332,17	5,257,09	18,08	2,44	49,069,69	19,407,50	668,89	112,22	1,200,—	70,458,90

I det föregående har, hvart på sitt ställe, anförts, huru icke blott de yttre villkoren för skolans utveckling blifvit under den gångna perioden i rikt mått tillgodosedda, i det många nya skolor inrättats och försetts med skickliga lärare, ändamålsenliga skolhus byggts och undervisningsmateriel rikligen anskaffats, utan ock huru under dugliga lärares ledning undervisningen sjelf gått framåt genom bättre anordning, bättre undervisningssätt. Detta synes mig icke blott bevisa en ej ringa offervillighet för skolans sak utan ock gifva rika löften för hennes framtid.

Enköping den 31 December 1881.

F. W. Åmark.

2000 N. 2 2 28. 8

BERÄTTELSE
OM
FOLKSKOLORNA I RIKET
för åren 1877—1881

AFGIFNA
AF
tillförordnade Folkskole-Inspektörer.

II.

BERÄTTELSE .
OM
FOLKSKOLORNA I RIKET
för åren 1877—1881

AFGIFNA
AF
tillförordnade Folkskole-Inspektörer.

II.

STOCKHOLM, 1883.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Educ P. 1 238,8

INNEHÅLL.

Berättelser om Folkskolorna inom

Vexjö stift:

I. Första inspektionsdistriktet	sidor	1—43.
II. Andra "	"	44—52.
III. Tredje "	"	53—69.

Lunds stift:

I. Första inspektionsdistriktet	"	1—36.
II. Andra "	"	37—43.
III. Tredje "	"	44—94.
VI. Fjerde "	"	95—112.
V. Femte "	"	113—151.
VI. Malmö stad.....	"	152—156.

Göteborgs stift:

I. Domprosteriets norra m. fl. kontrakt och Göteborgs stad	"	1—51.
II. Göteborgs och Bohus län utom Göteborgs stad...	"	52—62.
III. Hallands län	"	63—91.

Kalmar stift:

I. Första inspektionsdistriktet	"	1—22.
II. Andra "	"	23—42.

Carlstads stift:

I. Första inspektionsdistriktet	"	1—19.
II. Andra "	"	21—36.
III. Tredje "	"	37—53.

Hernösands stift:

I. Västernorrlands läns första inspektionsdistrikt.....	"	1—42.
II. " " andra "	"	43—69.
III. Jemtlands län.....	"	70—105.
IV. Vesterbottens län.....	"	106—117.
V. Norrbottens läns första inspektionsdistrikt	"	118—140.
VI. " " andra "	"	141—149.
VII. " " tredje "	"	150—163.
VIII. " " fjerde "	"	164—169.

Visby stift.....	"	1—13.
------------------	---	-------

Berättelser om Folkskolorna inom Wexiö stift

åren 1877—1881.

I.

Kinnevalds, Allbo, Sunnerbo och Konga kontrakt.

Detta inspektionsområde, som på en ytvidd af 62,246 qv. mil omfattar 62 skoldistrikt, egde vid 1881 års ingång en folkmängd af 135,667 personer och 21,104 skolbarn om 7—14 år.

Hvarje skoldistrikt eger sålunda i *medeltal* en ytvidd af 1 qv.mil, en folkmängd af 2,188 personer och 340 barn om 7—14 år.

I. Undervisningsanstalterna.

A) Småskolor.

Sådana skolor finnas inom inspektionsområdet till ett antal af 152, af hvilka 19 tillkommit under denna inspektionsperiod. Af småskolorna äro endast 12 fasta, de öfriga 140 äro flyttande. Sistnämnda skolor hållas på 373 stationer under tillsammans 1,166,5 kalendermånader, hvilket ger i *medeltal* 2,66 stationer åt hvarje skola och nästan jemt 3 kalendermånader eller 13 veckor på hvarje station.

Alla småskolorna utan undantag äro ordnade såsom förberednings-skolor för den egentliga folkskolan med noga reglementerad lärokurs, hvari barnen skola aflägga godkänd examen för flyttning till folkskolan. Denna lärokurs omfattar i främsta rummet färdighet i *rättstafning*, *innanläsning* och *skrifning* samt vidare *de första grunderna i kristendom* jemte *öfningar i räkning och sång*. I de fasta småskolorna fordras derjemte *öfning i teckning*.

Vidare får nämnas, att hvarje småskola omfattar *två klasser*, i hvilka undervisningen besörjes af samma lärarinna eller lärare utom i två skoldistrikt, hvarest särskild lärarinna finnes för hvardera klassen. Till den högre eller andra klassen höra de barn, som ega någon färdighet i innan-

läsning, och till den lägre eller första klassen sådana, som ännu ej förvärfvat dylik färdighet. Flyttning från den lägre klassen till den högre och från denna till folkskolan får ej ske, förrän barnet nöjaktigt inhemtat den föregående klassens lärokurs. Föreskrifterna rörande klassernas antal, lärokurserna för hvarje klass samt villkoren för flyttning äro sammanfattade i en *läroplan*, hvilken finnes uppspikad i hvarje skola till efterrättelse för såväl läraren som andra vederbörande. I sammanhang härmed skyndar jag att nämna, att ifrågavarande föreskrifter, som under de senaste åren blifvit närmare formulerade, redan börjat i möjligaste mån iakttagas, och att såsom följd deraf ingenting väsentligt numera finnes att anmärka med afseende på småskolans förhållande till folkskolan.

I öfrigt må här det allmänna vitsord afgifvas, att småskolan, öfver hufvud taget, alltmer utvecklats till det bättre, om ock åtskilliga brister med afseende på hennes verksamhet ännu finnas att anmärka på icke så få ställen. Denna småskolans lyftning torde förnämligast vara att tillskrifva dels den allt bättre förberedelse för lärarekallet, som meddelas vid de årliga undervisningskurser, hvilka landstinget anordnat för dem, som redan äro eller vilja blifva lärare i småskolan, och dels den noggrannare tillsyn jag såsom inspektör numera varit i tillfälle att egna småskolorna, sedan jag mera odeladt fått använda min tid åt min inspektionsverksamhet. Denna sorgfälligare tillsyn har nemligen haft till följd, att småskolans behof och brister blifvit bättre uppmärksammade och att dess ställning väsentligt förbättrats såväl med afseende på lokaler, skolmöbler, undervisningsmateriel och lärometoder som med afseende på lärarepersonalen, hvaribland många på mitt yrkande antingen entledigats från sina befattningar eller blifvit ålagda att vid länets småskolelärarseminariüm förkofra sig i kunskaper och undervisningsskicklighet.

B) *Egentliga folkskolor.*

Af dessa skolor, afsedda för de mera försigkomna barnens undervisning, sedan de genomgått småskolans lärokurs, finnas för närvarande 98, af hvilka 9 nya tillkommit under inspektionsperioden. Dessutom hafva beslut fattats om inrättande af ytterligare 5 folkskolor att träda i verksamhet under den närmaste framtiden.

Af bemälda 98 skolor äro 24 fasta och 74 flyttande. De senare hållas hvardera i medeltal på 2,6 stationer under 13,7 veckor på hvarje station.

Såsom den viktigaste åtgärd, hvilken under dessa år vidtagits för folkskolans utveckling, får här nämnas upprättandet — på grund af Kongl. Cirk. d. 11 Oktober 1878. och med ledning af normalplanen —

af särskild *läroplan* för hvarje skola samt af derefter lämpad *läsordning*, hvilka enligt gifven föreskrift finnas till efterrättelse uppspikade i hvarje lärosal. Denna läroplan upptager folkskolans fördelning i *tvenne klasser*, bestämda kurser i läroämnena för hvarje klass samt föreskrift derom, att intet barn får flytta från lägre klassen till den högre eller från denna ur skolan, förrän det nöjaktigt inhemtat föregående klassens lärokurs. — Öfver efterlefnaden af dessa föreskrifter, som först i fjol hunno blifva definitivt fastställda, har jag vid detta års inspektioner sökt utföra noggrann kontroll, och har jag med tillfredsställelse erfarit, att man allvarligt bemödat sig att iakttaga hvad som föreskrifvits.

I afseende på undervisningen i folkskolans *tvenne klasser* får meddelas, att hvardera klassen har särskild lärare i två skolor, och att begge klasserna undervisas *hvar för sig under olika tider* af samme lärare i 16 skolor och *samtidigt* af samme lärare i de öfriga skolorna.

Såsom nyss nämndes, har folkskolan under senaste tiden efter 1878 fått sin verksamhet såväl i allmänhet såsom i detalj noggrannare reglerad än förut, hvilket otvifvelaktigt bör betraktas som ett godt steg framåt. Men vid sidan häraf har jag vid detta tillfälle att beklaga ett folkskolans tillbakaskridande på åtskilliga ställen, beroende deraf, att en mängd lärarevakanser inträffat och att skolråden icke kunnat under vakanserna behörigen upprätthålla undervisningen med dugliga examinerade lärare, utan måst anlita, under längre eller kortare tider, dels gamla utslitna pensionerade lärare och dels oexaminerade personer för att hålla skolorna i gång. Ja, det har gått till och med så långt, att några skolor i flere år varit i saknad af ordinarie lärare, emedan inga sökande till dem anmält sig, oaktadt lärareplatserna flere gånger annonserats till ansökning lediga. Anledningen till detta beklagliga förhållande torde väl till en del vara att söka deruti, att behovet af nya lärare, framkalladt dels genom de pensionsberättigade lärarnes afgång och dels genom nya skolors inrättande, vuxit i högre grad, än att våra folkskolelärareseminarier förmått fylla detsamma; men lika säkert kan det antagas, att det i dessa orter framträdande stora antalet af lärarevakanser i förening med lärarebrist i väsentlig mån är beroende deraf, att de flesta folkskolor här äro flyttande, och att tjänstgöringen vid dem är mera besvärlig och mindre angenäm än vid fasta skolor. Såsom innehafvare af en flyttande folkskoletjänst saknar nemligen läraren vanligen under längre tid af året hemlifvets behag och nödgas derjemte nästan hvarje lördag under skoltiden färdas långa vägar till förhören i de olika rotarne, hvartill vidare kommer, att det kostar mera ansträngning att under en tid af 9 å 16 veckor i hvarje rote genomgå nära nog samma lärokurs, för hvars genomgående den fasta skolan har att disponera 8 månader. Detta gör, att de från seminarierna utgående unga lärarne helst söka anställning vid fasta

skolor, och att många ordinarie innehafvare af flyttande folkskole-tjänster likaledes fika efter att vinna transport till de bekvämare fasta skolorna, helst aflöningen vid dessa är, utan afseende på tjänstgöringens olika besvärighet, densamma som vid de flyttande. Det låter sålunda lätt förklara sig, hvarföre åtskilliga flyttande folkskolor i dessa bygder stå vakanta af brist på sökande, och hvarföre transport härifrån tidt och ofta sökes till fasta skolor å andra orter. Lika lätt är äfven att inse det menliga inflytande, som dessa förhållanden måste utöfva på undervisningen. Jag kan derföre icke underlåta att här, med anledning af det sagda, uttala den önskan och åsigt, att lagstiftningen måtte behjerta den ogynsamma ställning, som läraren i en flyttande folkskola har i jämförelse med läraren i en fast folkskola, hvilket synes mig lämpligast kunna ske på det sätt, att lönen för den förre lagligen bestämmes något högre än för den senare. Sålunda anser jag, att lärare vid folkskola, som flyttar mellan tvenne rotar, borde erhålla ett särskildt lönetillskott af minst 50 kronor, vid folkskola, som flyttar mellan tre rotar, af minst 75 kronor och vid folkskola, som flyttar mellan fyra rotar, af minst 100 kronor. Och håller jag före, att en sådan lönejemkning till förmån för läraren vid flyttande folkskola påkallas icke blott af billighetskal gent emot denne lärare, utan ock i den flyttande folkskolans intresse, alldenstund denna skola företrädesvis har behof af en duglig lärare.

C) Försättningsskolor.

Inom 38 af inspektionsområdets 62 skoldistrikt finnas numera icke mindre än 50 *försättningsskolor för de utexaminerade barnen*, af hvilka skolor 26 hållas under 6 veckor, 2 under 5 veckor och 22 under 4 veckor årligen. — För innevarande år åtnjuta 25 försättningsskolor statsbidrag.

Som försättningsskolans lärjungar endast utgöras af utexaminerade barn, hållas de naturligtvis alla tillsammans i en klass. — Föröfrigt äro särskildt de försättningsskolor, som åtnjuta statsbidrag, ordnade i noga öfverensstämmelse med föreskrifterna i Kongl. Kung. d. 11 September 1877 samt med anvisningarne i normalplanen. Detsamma är förhållandet äfven med de öfriga försättningsskolorna, ehuru somliga af dem kunna tillåta sig en afvikelse i något afseende, t. ex. att undervisning i teckning ej förekommer. Härvid får emellertid anmärkas, att man på några ställen sökt göra försättningsskolorna till förberedande nattvardskolor genom att uppställa kristendomsundervisningen såsom hufvudämne i dem. Till följd af mitt allvarliga uppträdande häremot har dock rättelse härutinnan skett. Jag anser mig sålunda kunna påstå, att försättningsskolorna inom inspektionsdistriktet verkligen ega den karakter de böra ega, nemligen att vara afslutningsskolor för den folkliga bild-

ningen i de världsliga ämnena, liksom nattvardsskolan är en dylik af-
sättningsskola i afseende på religionsundervisningen.

I min senaste inspektionsberättelse af år 1876 redogjorde jag utförligt för, huru jag ända från inspektionens början insett behovet af särskilda undervisningskurser för de utexaminerade barnen, huru emellertid ordnandet af dylika kurser en lång tid bortåt möttes af åtskilliga hinder, samt vidare huru jag, sedan dessa hinder hunnit undanröjas, gick till väga för att få till stånd fortsättningsskolor i så många församlingar som möjligt och slutligen efter hvilken plan jag ordnade undervisningen i dem. Med hänvisning till denna redogörelse åtnöjer jag mig här med att blott tillägga, det mina fortsatta bemödanden i samma syfte under dessa år krönts med ganska god framgång, hvilket bevisas deraf att efter 1876 icke mindre än 26 nya fortsättningsskolor blifvit inrättade i 20 skoldistrikt. För denna framgång har man att tacka ej mindre församlingarnas visade intresse för dessa skolor, hvilkas stora gagn de lärt sig uppskatta, än den omständigheten att statsmakterna under de senare åren ej blott auktoriserat fortsättningsskolorna utan äfven uppmuntrat dem genom ganska frikostiga statsbidrag.

I sammanhang med nu lemnade redogörelse för fortsättningsskolorna torde till slut äfven böra nämnas, att i de skoldistrikt, hvarest inga fortsättningsskolor kommit till stånd, de utexaminerade barnens undervisning ännu besörjes på det bristfälliga sätt, att de blott hafva ett och annat förhör antingen för sig sjelfva eller tillsammans med folkskolebarnen i roten. I några af dessa skoldistrikt är dock tillika föreskrifvet, att de utexaminerade barnen måste besöka folkskolan den termin, som närmast föregår deras konfirmationsundervisning. I fråga om förhör för de utexaminerade barnen torde äfven böra nämnas, att dylika förhör äfven äro påbudna i sådana skoldistrikt, som hafva fortsättningsskolor, på det barnen må få tillfälle att repetera hvad de lärt såväl i öfriga stycken som i kristendomen.

D) Slöjdskolor.

Slöjdskolor för gossar finnas inom distriktet endast 8, i hvilka undervisningen är ordnad i öfverensstämmelse med Kongl. Kung. d. 11 September 1877. Dessa skolor, hvilkas lärjungar utgöras dels af utexaminerade och dels af folkskolebarn, hållas alla af särskilda lärare i särskilda lokaler och på tider, då de icke komma i kollision med läseskolorna.

Slöjdskolor för flickor finnas blott 4, nemligen en i Wexiö stad och tre på landet.

Det ringa antalet af inrättade slöjdskolor bevisar tydligt, att intresset för slöjdundervisningen såsom sådan är hos folket mycket ringa. Detta

må väl beklagas, då det onekligen bör höra till en fullständig uppfostran, att barnen äfven få förvärfa sig någon färdighet i de vanligast förekommande verktygens begagnande. Emellertid låter det sig lätt förklara, hvarföre behovet af särskild skolundervisning i slöjd härstädes icke är allmännare insedt och behjertadt. Då nemligen de flesta barn i dessa bygder vanligen mycket tidigt få, i mån af sina krafter, deltaga i allehanda sysslor och göromål i hemmet, och de i denna, ofta ganska trägna, *arbetsskola* ega godt tillfälle att uppöfva sina kroppskrafter och sin arbetsduglighet, anser man några vidare åtgärder med afseende på deras kroppsliga uppfostran icke vara erforderliga.

E) Öfriga undervisningsanstalter.

1) *Privatskolor*, hänförliga till folkundervisningsanstalterna, finnas 4 inom Wexiö stad, i hvilka undervisning meddelas i småskolans och folkskolans lärokurs samt i handaslöjd för flickor. — På landsbygden finnas åter, så vidt jag känner, inga dylika skolor.

2) *Undervisningsanstalt för döfstumma*. Såsom sådan fungerar fortfarande inom Stenbrohults socken herr direktör Fæltensborgs s: k. »tysta skola», för hvilken jag i min senaste berättelse lemnade utförligare redogörelse. Under dessa fem år har denna skola arbetat med lika nit och välsignelse som förut. Lärjungeantalet har hela tiden varit omkring 30, som undervisats i 4 klasser och för öfrigt öfvats i allehanda handarbeten.

3) *Folkhögskolan för Kronobergs län i Grimslöf inom Skatelöfs socken*. Denna skola, som med hösten 1876 trädde i verksamhet, har sedan dess hvarje vinter varit i gång från början af November till April månads utgång med 2½ veckors julfier. Skolan är logerad i ett på landstingets bekostnad uppfördt stort och ändamålsenligt hus, samt står under tillsyn af en utaf landstinget utsedd styrelse med landshöfdingen såsom ordförande och 6 aktade män från länets 6 härad såsom ledamöter. Undervisningen, som upptager 43—44 timmar i veckan, omfattar: Bibelläsning med förklaring, modersmålet, räkning med bokhålleri, historia (fäderneslandets jemte partier af allmänna historien, kyrkohistorien samt literatur- och kulturhistorien), författningskunskap (stats- och kommunalförfattningar, bevillningsförordningen m. fl.), geografi, naturkunnighet, geometri med fältmätning och afvägning samt teckning och ritning, hvar till vidare komma öfningar i sång, gymnastik och välskrifning samt hållande af stämmor och diskussioner öfver hvarjehanda uppgifna ämnen. Lärometoden är i allmänhet den skolmessiga, likväl omvexlande med föredrag och samtal i vissa ämnen såsom historia, författningskunskap, geografi, och naturkunnighet. Lärarepersonalen består af en föreståndare, en andre lärare samt biträdande lärare i sång och välskrifning. Från skolans

början hafva inalles 116 elever besökt densamma, hvilket gör i medeltal 19 för hvarje år. Elev-afgiften, som först bestämdes till 50 kronor, har sedermera nedsatts till 40, hvaraf blott hälften erlagges af sådan elev, som genomgår ny lärokurs vid skolan.

Till denna allmänna redogörelse får jag särskildt tillägga det vitsord med afseende på skolans verksamhet, att arbetet derstädes bedrivs med nit och omsorg och gör otvifvelaktigt allt det gagn, som kan fordras, såväl för höjandet af elevernas allmänna bildning som för deras tillväxt i kunskaper. Med hänsyn till den korta tid en lärokurs omfattar skulle det dock vara önskligt, om eleverna i allmänhet voro benägna och i tillfälle att genomgå tvenne kurser, på det att deras bildning derigenom måtte erhålla större stadga och mognad.

F) Sockenbiblioteken.

Inom inspektionsområdets 62 skoldistrikt finnas f. n. 40 *sockenbibliotek*, af hvilka likväl flere äro obetydliga och gamla.

På grund af uppgifter, som vid detta års sammanträden med skolråden erhållits, har jag rörande 32 af nämnda bibliotek antecknat, att 9 anlitas *flitigt*, 12 *temligen* och 11 *föga*, äfvensom att 17 af dem blifvit under dessa fem år förstärkta genom inköp af nya böcker.

II. Skolreglementena.

Med ledning af utarbetade tryckta normalförslag uppgjordes år 1866 på Domkapitlets befallning för folk- och småskolorna inom alla skoldistrikt nya reglementen, som då voro fullt tidsenliga. Till följd af den starka utveckling skolväsendet sedan dess vunnit och de mångfaldiga förändringar, som under tiden inträffat inom de flesta skoldistrikt genom nya lärares antagande, nya roteindelningar m. m., börja dock nämnda reglementen numera vara i behof af en omarbetning, hvarom jag äfven ämnar hos Domkapitlet göra anmälan, såframt jag fortfarande får med skolväsendet att göra.

Hvad vidare angår reglementenas efterlefnad får nämnas, att anledningar till anmärkningar i detta afseende ingalunda saknats. Sålunda fann jag år 1878, då jag egnade skolreglementena särskild uppmärksamhet, dels att desamma i åtskilliga skoldistrikt voro alldeles okända för lärarepersonalen, och dels att flera skolråd och församlingar beslutat förändringar i dem utan att underställa dessa Domkapitlets godkännande. Efter att hafva anmält dessa förhållanden hos Domkapitlet lyckades jag emellertid härutinnan vinna rättelse, enär denna myndighet på mitt

yrkande i cirkulär d. 6. December 1878 dels förständigade skolråden att ofördröjligen lemna hvarje skola besannad afskrift af det för skolan gällande reglemente, derest sådant icke redan skett, och dels erinrade skolråden derom, att hvarje ändring i fastställt reglemente, vare sig den afser undervisningstiden eller något annat, icke är giltig, med mindre Domkapitlets bifall dertill sökts och vunnits. För öfrigt får här tilläggas, att åtskilliga afvikelser från reglementet, hvilka betingats af skolväsendets förändrade anordning, fått under senare tider opåtaladt passera, alldenstund en allmän omarbetning af skolreglementena, såsom ofvan nämnts, snart kommer att företagas.

III. Skolbarnen.

A) Skolbarnens antal.

Enligt de pedagogiska uppgifterna hafva skolbarnen om 7—14 år inom distriktet utgjort:

för 1876	22,294
» 1877	21,901
» 1878	21,865
» 1879	21,466 och
» 1880	21,104 eller i medeltal för de

senaste fem åren, under hvilka uppgifter lemnats, 21,726.

Särskildt anmärkningsvärd är här den successiva minskningen af skolbarnens antal inom de uppgifna åldersgränserna, hvartill jag icke känner någon annan orsak än möjligen utvandringen till Amerika, som under många år varit ganska betydlig ifrån länet. Anmärkningsvärdt är äfven det förhållande, att flickornas antal, enligt nämnda uppgifter, under hela femårsperioden understigit gossarnes antal med i medeltal 360.

Vid innevarande års början utgjorde skolbarnen om 7—14 år, såsom ofvan visats, ett antal af 21,104, hvaraf 10,859 tillhörde den egentliga folkskolan och 8,842 småskolan. Fördelade på skoldistriktet och på de befintliga folk- och småskolorna kommo sålunda i medeltal

340 barn på hvarje skoldistrikt,
115 » » » folkskola och
58 » » » småskola.

Vidare får här antecknas, att å de 224 stationer, hvarest inspektion detta år förrättats, hafva 7,583 barn varit inskrifna och 6,880 (eller 90,7 % af de förra) närvarande. Af sistnämnda antal hafva åter 3,419

tillhört de 91 folk- och fortsättningskolor och 3,461 de 133 småskolor, som inspekterats. I medeltal hafva sålunda 37 barn varit närvarande i hvar och en af de förra och 26 barn i hvar och en af de senare skolorna.

B) Barnens kunskaper.

Såsom alldeles *saknande undervisning* finnes mig veterligen icke något enda, i andligt och kroppsligt hänseende friskt, barn inom inspektionssområdet.

Otillräcklig undervisning erhåller deremot i de flesta församlingar ett och annat barn till följd än af klena fattningsgåfvor, än af föräldrarnes fattigdom, liknöjdhet eller kringströfvande lefnadssätt i sällskap med barnen och än af slapphet å vederbörandes sida i afseende på fordringarna för utexamen.

I öfrigt vågar jag afgifva det bestämda omdöme, att skolundervisningen alltjemt vuxit både i omfång och i grundlighet, och att nivåen af barnens kunskaper är efter år höjt sig, om ock föga märkbart.

Hvad nu särskildt beträffar dessa kunskaper, synes godt tillfälle erbjuda sig att bedöma dem af de tabellariska uppgifter, som finnas denna berättelse bifogade, å det antal barn, som undervisats i hvar och ett af skolans ämnen vid årets inspektioner. Af dessa anteckningar, så intressanta och upplysande de än i viss mån äro, får jag likväl säga, att man, särskildt hvad folkskolorna vidkommer, icke kan draga några fullt tillförlitliga slutsatser i afseende på folkundervisningens allmänna ståndpunkt och barnens kunskaper, helst de senare både till omfattning och grundlighet äro mycket olika ej blott inom olika skolor utan ock hos olika barn inom samma skola. Af ifrågavarande uppgifter kan man tvärtem lätt förledas till oriktiga slutsatser särskildt med hänseende till omfattningen af vissa folkskolors undervisning. Det framgår nemligen af desamma, att af de under året inspekterade 83 folkskolorna endast 69 meddelat undervisning i historia, 80 i geografi, 68 i naturlära, och 57 i geometri, änskönt i verkligheten alla folkskolor meddela undervisning i de tre förstnämnda ämnena och de aldri flesta äfven i de sistnämnda. Denna skiljaktighet mellan de tabellariska uppgifterna och det verkliga förhållandet låter emellertid lätt förklara sig. Sålunda händer det icke sällan, att barnen i en skola det ena året finnas ega ganska nöjaktiga kunskaper i vissa ämnen, i hvilka de ett annat år visa sig nästan okunniga, hvilket endast kan hafva sin grund i den tillfälliga omständigheten, att inspektionen ena året sker nära terminens slut och andra gången nyss efter det terminen börjat. — I senare fallet inträffar nemligen stundom, att undervisningen i något ämne ännu icke påbörjats, och vid sådant förhållande tveka lärarne att uppgifva, att barnen, som

till stor del nyss kommit från småskolan, erhållit undervisning i det ämnet, eftersom de deri icke gerna kunna examineras. — Somliga lärare pläga ock med afsigt undanskjuta undervisningen i något ämne till längre fram i terminen, då dess studium kan med större fördel bedrivas, hvilket särskildt plägar vara förhållandet med geometri, för hvars studium större säkerhet i räkning förutsättes. I folkskolor, der klasserna undervisas på olika tider, utfalla ock de tabellariska anteckningarna rörande undervisningen och barnens kunskaper i de olika ämnena ganska olika, om inspektionen sker i den lägre eller i den högre klassen. Vid de många tillfällen, då folkskolorna skötas af oexaminerade vikarier eller af utslitna pensionerade lärare, måste ock undervisningens resultat visa sig helt annorlunda, än då samma skolor skötas af dugliga ordinarie lärare. — I somliga skolor lägga ock lärarne mera an på barnens förstånds utveckling än på lexläsning i vissa ämnen, och här uppgifves ofta ett mindre antal barn ega kunskaper i dessa ämnen, än i andra skolor, der lexläsning mer forceras, äfven om barnen i de förra skolorna öfver hufvud befinnas stå på en högre ståndpunkt än i de senare.

Efter dessa erinringar, som framstälts i ändamål att visa, att man icke får ovarsamt draga slutsatser af de tabellariska uppgifterna, får jag nu i *afseende på de vid detta års inspektioner närvarande barnens undervisning i de olika ämnena* meddela följande statistiska redogörelse:

Af de vid årets inspektioner närvarande barnen, 3,461 i småskolorna och 3,419 i folk- och fortsättnings-skolorna, har undervisning meddelats	barn i småskolan	förenämnda antal i procent af alla de närvarande barnen	barn i folk- och fortsättn. skolorna	förestående antal i procent af alla de närvarande barnen
i Biblisk historia..... åt	3,393	98 %	3,419	100 %
» Katekes ..... »	1,905	55 %	3,419	100 %
» Modersmålet ..... »	3,461	100 %	3,419	100 %
» Skrifning ..... »	3,430	99,1 %	3,419	100 %
» Räkning ..... »	3,428	99,1 %	3,419	100 %
» Svensk historia ..... »			2,300	67,3 %
» Geografi ..... »			3,048	89,1 %
» Naturkunnighet ..... »			2,635	77,1 %
» Geometri ..... »			1,970	57,6 %
» Teckning ..... »	193	5,6 %	965	28,2 %

Vidare får nämnas, att barnen öfvats i *sång* i 166, i *gymnastik* i 79 och i *trädgårdsskötsel* i 20 af de under året besökta skolorna.

C) *Barnens uppförande,*

hvilket vid inspektionerna alltid efterfrågats, har allmänt vitsordats vara godt. Emot disciplinen i skolorna hafva icke heller anmärkningar förekommit, mer än i ett par, tre skolor, der lärarne ansetts vara väl slappa i afseende på ordningens upprätthållande.

D) *Barnens hemläsning.*

Då allmogens barn nästan utan undantag undervisas i skolorna, förstås med hemläsning här den sysselsättning, som barnen under terminerna och ferierna i hemmet egna åt skolans undervisningsämnen. Denna sysselsättning har hittills nästan uteslutande inskränkt sig till öfverläsning af lexorna i kristendomen, d. v. s. i bibl. historien, katekesen och psalmboken. Deremot hafva barnen utom skolan föga eller intet sysselsatt sig med öfriga ämnen (utom möjligen med modersmålet medelst läsning och skrifning), hvartill anledningen väsentligen torde vara att söka deri, att barnen i allmänhet hvarken ega läroböcker eller andra hjälpmedel för hemstudier i de världsliga läroämnena. För min del har jag ock icke varit angelägen att införa läroböcker och deraf följande lexläsning i en del ämnen och en del skolor. Vål har jag påyrkat, att folkskolebarnen allmänt böra hafva egna räkneböcker eller åtminstone aritmetiska exempelsamlingar samt ett för folkskolekursen i historien lämpadt bihang till läseboken, och vål har jag gerna sett, att barnen i de fasta skolorna med 8 månaders årlig undervisningstid skaffa sig läroböcker äfven i andra ämnen. Men deremot har jag af flere skäl ansett otjenligt att införa lexläsning i en del ämnen i de flyttande folkskolorna. Här äro nemligen terminerna gemenligen så korta och den åt vissa ämnen anslagna lärotiden så pass inskränkt, att man endast genom ett alltför forceradt lexläsande och lexförhörande kan hinna genomgå en någorlunda afrundad lärokurs i dem medelst lärobok. Der till kommer, att läroböckerna merendels äro torra, hopträngda sammandrag af både hufvudsaker och detaljer, hvilkas läsning i hemmet utan ledning af läraren och utan hjälp af nödig åskådningsmateriel, såsom kartor och afbildningar af naturföremål m. m., måste blifva lika tråkig som ofruktbar med afseende på barnens själsodling. Jag anser därför en sålunda med möda och suckan inpluggad lexkunskap endast ega värde såsom en paradlärdom för examen, en lärdom, som vanligen lättare glömmas än den inläres.

I stället har jag ansett det vara vida bättre för barnens bildning, att de få i skolan, under ledning af läraren och med begagnande af skolans åskådningsmateriel, genomgå i historia, geografi och naturkunnig-

het utförligare intressanta skildringar i läseboken rörande vårt folk, vårt land samt diverse föremål och företeelser i naturen m. m. — Men för att denna undervisning skall blifva i önskvärd måtto fruktbarande är åter synnerligen angeläget, att barnen sjelfva hålla sig med folkskolans läsebok, på det att de i hemmet må ega tillfälle att göra sig närmare förtrogna såväl med hvad i skolan genomgås, som med annat. Förden skull har jag ock, såväl förut som synnerligast innevarande år, på det allvarligaste lagt skolråden på hjertat angelägenheten att stadga skyldighet för skolbarnen att sjelfva hålla sig med nämnda läsebok, hvilket skolråden äfven allmänt lofvat göra. Jag eger sålunda grundad förhoppning att innan kort i de flesta hem få till stånd en hemskola i de verldsliga ämnena med läseboken till lärare, hvilken skola jag hoppas skall blifva till stort gagn ej blott för skolbarnen utan ock för den äldre delen af vår vettgiriga befolkning.

E) Barnens skolgång.

I allmänhet börjar skolgången vid ungefär 7 och slutar vid 13—14 års ålder. Icke så sällan både börjar och slutar dock skolgången tidigare. Med afseende på *skolgångens beskaffenhet* får först nämnas, att barnen i allmänhet flitigare och ordentligare besöka småskolan än folkskolan, hufvudsakligast därför, att barnen vid späda åren icke kunna göra samma nytta i hemmet som vid mera framskriden ålder. Vidare får bemärkas, att skolgången i regeln är jemnast, der skolorna förestås af dugliga lärare och der pastorerne äro angelägna att upprätthålla sträng ordning i afseende å flyttningar och utexamen m. m. — I sådana skolor och skoldistrikt plåga ock barnen mer än i andra begära lof, då de behövas för sysslor i hemmet.

Hvad nu särskildt angår *skolgången i de egentliga folkskolorna*, der den, såsom nämndt, är öfverhufvud taget ojemnare än i småskolorna, har jag i år inom alla och i fjol inom ungefär hälften af skoldistriktet gjort anteckningar för att få utrönt, huru många procent af de i skolorna inskrifna barnen i medeltal försummat undervisningen *utan lof eller giltigt förfall*. Af dessa anteckningar framgår, att i medeltal under år 1880 5 procent och under innevarande år 6,7 procent af samtliga skoldagarne försummats.

Sistnämnda medeltal synes mig vara det, som riktigast uttrycker skolförsummelserna i procent af samtliga skoldagarne under hela femårsperioden. Märkvärdigt nog är ock detta tal fullkomligt lika med det, som jag i min senaste berättelse uppgaf såsom exakt uttryckande för år 1875 skolförsummelserna i procent af skoldagarne för samtliga barnen. Det vill sålunda synas, som om ifrågavarande medelsiffra numera antagit

ett konstant värde. Och om detta värde, som angifver, att öfver hufvud 6 å 7 skoldagar af 100 försummas utan lof eller giltigt förfall, å ena sidan bevisar, att skolgången icke är så ordentlig, som den borde vara, så kan man å andra sidan icke annat än glädjas deröfver, att denna medelsiffrå, som

i min inspektionsberättelse	1863	utgjorde	37,8
» » »	1866	»	14,
» » »	1868	»	16 å 18 och
» » »	1871	»	14,

under sist gångna årtionde nedsjunkit till 6,7.

Såsom orsaker till skolförsummelserna kunna flere omständigheter anföras, dock lyckligtvis numera icke tredska å föräldrarnes sida utom i mycket sällsynta fall. Deremot vållas oordentlighet i skolgången å landet i icke ringa mån af *dåligt väder och vägslag*, särdeles då barnen hafva lång skolväg och äro tarfligt utrustade med kläder. Vidare hafva vi såsom orsak till kanske de flesta skolförsummelser att anteckna *fattigdomen*, som gör det svårt för många att med matsäck och nödtorftiga kläder utrusta barnen för skolan. Med nöje kan jag emellertid här nämna, att i år intet skoldistrikt antecknats, som icke lemna bidrag till fattiga barn i och för deras skolgång. Att detta understöd icke för alla fall kan göra tillfyllest, är emellertid att antaga. Till förenämnda mera giltiga anledningar till uteblifvande från skolan, får vidare anföras en annan, som synes mindre giltig, nemligen *föräldrarnes behof af barnen för diverse sysslor och göromål i hemmet*. Men när man ser, under hvilka vilkor största delen af den småländska befolkningen lefver och sträfvat, så kan man visserligen icke finna underligt, att föräldrarnes och skolans kraf på barnen alltemellanåt komma i kollision med hvarandra. Sålunda torde böra påpekas den brist på arbetskrafter i förening med den stegring af tjenstefolkets löner, som på senare tider inträdt, mest till följd deraf, att en betydlig del af den arbetsföra befolkningen utvandrat och fortfarande utvandrar från länet dels till andra orter inom riket, dels till Danmark och Tyskland och dels förnämligast till Amerika. Derigenom har det blifvit ett tvingande behof för en ganska stor del äfven af den sjelfegande jordbrukande befolkningen att, synnerligast om somrarne, använda barnens biträde i allehanda sysslor och arbeten, der de kunna användas. Arbetskolan i hemmet måste således blifva en svår konkurrent till läseskolan, särdeles i fråga om de äldre barnen. Och om detta behof af barnens arbetshjelp redan framträder hos de sjelfegande jordbrukarne, så är klart, att det i vida högre grad måste framträda inom den fattigare befolkningen. Här behöfva nemligen både far och mor begagna alla tillfällen till arbetsförtjenst, som kunna erbjudas; och när de begge lemna hemmet, måste skolbarnet ofta blifva hemma för att

efterse yngre syskon eller »fodra grisen» m. m. Dylika obemedlade hafva icke heller råd att låta gå sig ur händerna sådana tillfällen, då barnen sjelfva kunna förtjena något till familjens underhåll. Och sådana tillfällen erbjuda sig flere under sommaren och en del af hösten, då barnen genom att plocka först smultron, sedan blåbär och hallon, der efter lingon och slutligen potatis kunna förskaffa sig en rätt vacker förtjenst. En ännu vanligare födkrok för fattiga barn, särdeles inom åskilliga församlingar inom Sunnerbo, är tjänstgöringen, somrarne igenom, såsom vallhjon dels i hembygden och dels i Skåne och Halland — en födkrok, som af hundraåtta skolbarn årligen begagnas. Likaledes finner man, att, der någon fabriksrörelse har att erbjuda barnen passande arbeten, dessa tillfällen till arbetsförtjenst äfven verka hinderligt för barnens ordentliga skolgång.

Att många barn af nämnda anledning uteblifva från skolan, är visserligen ur synpunkten af undervisningens intresse mycket att beklaga; men tager man å andra sidan i betraktande dels de tvingande behof, af hvilka deras frånvaro vanligen föranledes, och dels den öfning af barnens arbetsanlag och intelligens, som vinnes derigenom, att de tidigt få deltaga i »kampen för tillvaron» och vid jemförelsevis späd ålder vänja sig vid arbetsamhet och omtänksamhet samt att i hvarjehanda praktiska bestyr reda sig på egen hand, så får man anledning att med mera resignation finna sig uti, att arbetet utom skolan gör ett sådant intrång på arbetet i skolan.

Till här lemnade redogörelse rörande skolgången torde slutligen den upplysning böra fogas, att vid årets inspektioner i 224 skolor inalles 9,3 procent af de inskrifna barnen varit frånvarande. I detta antal äro emellertid äfven de inberäknade, som varit borta på grund af sjukdom eller erhållet lof. Vid årets inspektioner har jag äfven med afseende på skolgången antecknat, att barnen vid terminens början inställa sig ordentligt inom 53, men mindre ordentligt inom 9 skoldistrikt.

IV. Undervisningstiden.

A) *Årliga undervisningstiden* omfattar i de flesta folk- och småskolorna 8 kalendermånader. I de *flyttande* skolorna växlar åter årliga lärotiden mellan 8 och 10 kalendermånader och utgör i *medeltal* för den *flyttande folkskolan* 8,24 och för den *flyttande småskolan* 8,33 kalendermånader.

Årliga lärotiden å hvarje station växlar för den *flyttande folkskolan* från 9 till 18 å 20 veckor och utgör i *medeltal* 13,7 veckor. För den *flyttande småskolan* växlar denna lärotid mellan 8 och 18 veckor och utgör i *medeltal* jemt 13 veckor.

Folkskolans ferier upptaga i allmänhet ett par, tre månader under den kallaste och mörkaste årstiden samt en å två månader på sommaren. I 8 skoldistrikt hafva folkskolorna åter inga sommarferier och i 4 skoldistrikt blott ett par veckor vid midsommartiden. Med *småskolan* är förhållandet ungefär detsamma; dock äro de i allmänhet mera i gång under sommaren och hafva följaktligen längre ferier om vintern.

B) *Lärotiden i hvar vecka.*

I *folkskolan* pågår undervisningen alltid 5 dagar i veckan på det ställe, der skolan hålles. Lördagsförmiddagarna användas åter vanligen till hållande af förhör dels med skolbarnen i de andra rotarne och dels med de utexaminerade barnen. Somliga lördagar äro emellertid fridagar för läraren. Härmed förhåller sig vanligen så, att, när skolläraren genomgått en hel tur af förhör i rotarne och med de utexaminerade barnen, får han en lördag fri, innan nästa förhörstur börjar. På detta sätt får läraren någon gång hvarannan, men vanligen hvar tredje eller fjärde lördag såsom fridag.

I sådana *småskolor*, der lärarne hålla roteförhör om lördagarna, är förhållandet med läsningen de 5 dagarna och med friheten vissa lördagar detsamma, som nyss nämnts i afseende på folkskolorna. Der läraren åter icke håller roteförhör — hvilket på flera ställen svårigen kan ske — plägar undervisningen ställas så, att småskolan är i verksamhet hela lördagen (på både för- och eftermiddagen) ena veckan, men deremot overksam hela lördagen den andra veckan, hvilken anordning föredrages af det skäl, att aflägsse boende föräldrar ofta äro obenägna att skicka sina små barn i skolan blott för en förmiddag.

C) *Dagliga undervisningstiden.*

Denna upptager för *folkskolan* 6 timmar, oberäknadt tiden för morgonbönen samt för gymnastik och trädgårdsskötsel. I de flyttande folkskolorna äro äfven sängöfningarna förlagda utom nämnda 6 timmar. På lördagen är deremot eftermiddagen alltid fri.

I *småskolan* är dagliga undervisningstiden äfven för det mesta 6 timmar, åtminstone under den ljusare årstiden. Att detta står i strid med Kongl. Cirk. d. 11 Oktober 1878, har jag visserligen påpekat för vederbörande, men med påföljd endast i fråga om skolarbetet under den mörkare årstiden, hvilket man lofvat inskränka till föreskrifna 5 timmar. I afseende på skolarbetet under den ljusare årstiden har man åter envist önskat få bibehålla 6 timmar, dels emedan så många timmar mycket väl behöfvas i de flyttande småskolorna med deras i allmänhet korta terminer å hvar station, dels emedan barnens helsa icke gerna kan anses taga någon skada under dessa korta terminer af 6 timmars skolarbete, och

dels emedan folket i allmänhet är mycket emot hvarje inskränkning af den dagliga undervisningstiden under 6 timmar.

Vanligast fortgår undervisningen dagligen mellan kl. 9 och 12 å f. m. och mellan 2 och 5 å eftermiddagen med två timmars middagslof och en rastestund af 10 minuter mellan hvar undervisningstimme. Med afseende på middagslofvet får emellertid erinras, att det oftast i *den flyttande folkskolan* förknappas med en half timme, som användes till sång- och gymnastiköfningar, äfvensom att det i *alla skolor* vanligen inskränkes till blott en timme under den mörkare årstiden. Äfven torde böra nämnas, att barnen i flere skolor få en enda längre rastestund å förmiddagarna i stället för 10 minutersrasterna mellan hvar timme, på det barnen må få tillfälle att intaga ett lätt mellanmål.

Med afseende på den dagliga undervisningen får jag vidare nämna, att densamma alltid är stäld *på hela timmar* och icke på halftimmar, emedan det senare åstadkommer allt för mycket bråk, oro och tidspillan.

Slutligen får här tilläggas, att jag endast i ytterst sällsynta fall haft att anmärka försumlighet å lärarens sida med afseende å lärotidens iakttagande. Rätt ofta har jag deremot måst varnande uppträda mot ett alltför öfverdrifvet nit, som förlängt den dagliga undervisningen med 1 å 2 timmar utöfver det å läsordningen upptagna antalet timmar.

V. Undervisningen.

Några närmare föreskrifter rörande sjelfva undervisningen innehåller icke folkskolestadgan af 1842. Så länge den folkskola, åt hvilken denna stadga gaf upphof, var den enda läroanstalten, som ensam hade att besörja hela undervisningen från början till slutet, och så länge densamma i nästan alla afseenden befann sig i det mest primitiva skick, var det ock mindre behöfligt att närmare reglera en undervisning, som ju i lyckligaste fall endast förmådde någorlunda tillfredsställande meddela minimikursen. I den mån åter folkskolan alltmera utvecklades genom biträdande skolor, bättre lärarebildning, lämpliga lokaler och undervisningsmedel samt diverse andra ändamålsenliga anordningar både i yttre och inre afseende, framträdde deremot äfven allt mera behovet af bestämdare föreskrifter i afseende på sjelfva undervisningens ordnande. Här fanns sålunda mycket att göra för folkskoleinspektionen, när den inrättades, och otvifvelaktigt har den ock i detta afseende uträttat ganska mycket. Men så ändamålsenliga inspektörens anordningar och så välbetänkta hans föreskrifter än kunde vara för reglerandet af skolornas verksamhet, egde de dock icke samma kraft och auktoritet som lagliga

bestämmelser, hvarföre de icke sällan, trots inspektörens noggrannaste tillsyn, stannade blott på papperet eller blefvo endast ofullständigt iakttagna. — Med öppen blick härför utfärdade ock Kongl. Maj:t efter hand nådiga föreskrifter angående undervisningen m. m. i de Cirkulär, som dagtecknades den 22 April 1864 och den 15 Oktober 1869. Men så ändamålsenliga dessa föreskrifter hvar på sin tid voro, och så välgörande de i flere afseenden verkat, hafva de likväl efter hand, till följd af skolväsendets fortsatta utveckling, icke visat sig tillfyllestgörande med afseende på organisationen af hvarje skolas verksamhet i dess helhet och dess detaljer. Det var derföre med sann glädje man mottog det nya nådiga Cirkulär, som, beledsagadt af en omständlig normalplan för undervisningens detaljerade ordnande, utfärdades den 11 Oktober 1878 med åläggande för skolråden att för hvarje skola upprätta särskild läroplan och derefter lämpad läsordning. Härmed såg man sig nemligen ändtligen vara framme vid det länge förgäfvades eftersträfvade målet att få undervisningen, som ofta efter tillfälliga hugskott och vexlande tycken liksom på måfå reglerats och behandlats i skolorna, ordnad efter en för hvarje skolas förhållanden passande bestämd plan och ordning ej blott i dess helhet utan äfven i hvarje särskildt ämne. Och då jag i öfver 20 års tid arbetat för uppnåendet af just detta mål, att få undervisningen såväl i dess helhet som i hvarje särskildt ämne att fortgå i naturlig ordning och med noga bestämda kurser klass efter klass till ett bestämdt mål, och då jag under hela denna tid erfarit svårigheterna att, i saknad af särskilda undervisningsplaner för skolorna med lagligen bindande kraft, i detalj kunna kontrollera deras verksamhet, är det klart, att jag icke kunnat försumma att draga all möjlig vinst af sistnämnda Cirkulär för undervisningens ordnande i härvarande skolor. — Och har jag varit desto mer ifrig att sjelf taga denna angelägenhet om hand, som jag af erfarenhet väl känner, huru kinkigt det är för skolråden att på egen hand tillfredsställande ordna hela undervisningen i skolorna — något som ytterligare bekräftats af de misslyckade försök några skolråd gjort att upprätta läroplaner och läsordningar på egen hand. Sålunda har jag under de senaste åren förehaft och omständligt behandlat frågorna om lämpliga läroplaner och läsordningar såväl vid utlysta sammanträden med skolråd och lärare inom hvarje skoldistrikt som vid de årliga distriktsammanskomster jag haft med lärarepersonalen särskildt. Derjemte har jag måst med hänsyn å ena sidan till normalplanen och å andra sidan till härvarande förhållanden uppgöra fullständiga förslag såväl till läroplaner som till läsordningar att tjena skolråden till ledning. — På så sätt har det ock lyckats att öfverallt få, som jag anser, lämpliga läroplaner och läsordningar uppgjorda och fastställda, hvilka till noggrann efterlefnad blifvit i skolorna uppspikade. — Som nämndes, har jag vid

läroplanernas uppgörande tagit behörig hänsyn till normalplanens anvisningar och förslag, men naturligt är, att jag i afseende på lärokurserna för de flyttande skolorna måst göra åtskilliga modifikationer och jemkningar i normalplanens fordringar. Jag har nemligen ansett det särdeles angeläget att uppgöra läroplanerna så, att de må kunna efterlefas, hvarför jag icke velat ställa fordringarna högre, än att skolorna under den tid, de hafva till sin disposition, må kunna fullt nöjaktigt genomgå kurserna. — Dock får nämnas, att jag icke tillåtit mig någon nedprutning i normalplanens fordringar i afseende på de ämnen, som ingå i minimikursen, ty i kristendomen, modersmålet, skrifning och räkning böra fordringarna för alla ställas högt och lika högt.

Slutligen får i sammanhang med det anförda nämnas, att jag vid inspektionerna detta år, då jag för första gången haft tillfälle kontrollera efterlefnaden af de nya föreskrifterna, med nöje erfarit, att desamma både kunnat iakttagas och ganska allmänt blifvit nöjaktigt iakttagna.

Efter att sålunda hafva i korthet redogjort för de åtgärder, som under dessa år vidtagits för undervisningens fullständiga ordnande, öfvergår jag nu till redogörelse för

A) Undervisningens allmänna ordnande.

Med afseende härå får meddelas:

- att folkskolan i alla skoldistrikt har småskola såsom underlag och i 38 distrikt fortsättningsskola såsom öfverbyggnad;
- att småskolan och folkskolan äro delade hvardera i två klasser, under det fortsättningsskolan omfattar blott en klass;
- att skolsystemet sålunda i regeln omfattar tre med hvarandra organiskt förbundna skolor — småskolan, folkskolan och fortsättningsskolan — samt 5 klasser;
- att särskild *läroplan* för hvarje skola blifvit fastställd med bestämda *lärokurser* i hvarje ämne för hvarje klass;
- att dessa *lärokurser* omfatta a) för *småskolan*: kristendom, modersmålet, skrifning, räkning, sång och gymnastik samt (för de fasta småskolorna) teckning; b) för *folkskolan*: samma ämnen som för småskolan jemte historia, geografi, naturlära, geometri samt trädgårdsskötsel; c) för *fortsättningsskolan*: de ämnen, som i Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877 föreskrifvas jemte geografi;
- att detaljerade *läsordningar* finnas uppgjorda och fastställda för folkskolan, fortsättningsskolan och den fasta småskolan; deremot har det dagliga arbetet i den flyttande småskolan blifvit endast summariskt regleradt i anseende till de mycket vexlande och

tillfälliga förhållanden, under hvilka denna skola i allmänhet verkar;

att flyttning från klass till klass och från skola till skola endast får ske under vilkor, att barnet nöjaktigt genomgått föregående klassens lärokurs, hvilket bör af skolrådet kontrolleras;

att särskildt ordentligt afgångsbetyg, underskrifvet af skolrådets ordförande och läraren, bör å tryckt blankett vid utexamen från folkskolan meddelas barnet, hvilket betyg särskildt bör uppvisas såsom vilkor för inträde i nattvardsskolan;

att, der begge klasserna i folk- och småskolan samtidigt undervisas af samme lärare, undervisningen så vidt möjligt, är gemensam för alla barnen, men i öfrigt så ordnad, att den ena klassen sys-selsättes med tysta öfningar, under det läraren omedelbart undervisar den andra;

samt *att* man samvetsgrant sökt ställa sig till efterrättelse hvad i öfrigt finnes föreskrifvet i de ofvan nämnda nådiga Cirkulären den 22 April 1864, den 15 Oktober 1869 och den 11 Oktober 1878.

B) Undervisningen i de särskilda ämnena.

1) Kristendomen.

Bland alla svårigheter, med hvilka jag såsom inspektör haft att kämpa, hafva förvisso inga varit jemförliga med dem, som mött mina sträfvanden att få kristendomsundervisningen ändamålsenligt ordnad och rätt bedrifven i skolorna. Inga sträfvanden hafva heller krönts med så liten framgång som dessa. Sälunda hade jag ännu vid afgifvandet af min senaste berättelse år 1876 obehaget att påpeka och beklaga en mängd fel och brister i afseende på religionsundervisningen, som jag efter 16 års tålmodspröfvande arbete ännu icke förmått rätta eller afhjelpa.

Sedan dess hafva emellertid omständigheter inträffat, som öppnat oförmodade utsigter till religionsundervisningens reformerande. Bland dem får först nämnas utbytet af den Lindblomska förklaringen öfver Luthers lilla katekes mot en annan, hvilken både till innehåll, omfång och uppställning eger ostridigt företräde framför den förra. Det är således att hoppas, att inlärandet af de sanningar, som i lilla katekesen finnas i sammandragen form framställda, skall genom den nya utvecklingen icke obetydligt underlättas, hvilket redan är en stor fördel. Men äfven ur en annan synpunkt har man anledning att glädjas öfver det nämnda utbytet. Så länge den gamla långkatekesen begagnades, syntes det nemligen omöjligt att bli qvitt den gamla slentrianen vid katekesundervisningen eller det så allmänt öfverklagade förfarandet att genom

brådslande och tanklös utanläsning inplugga katekesen i barnens minne på möjligast korta tid och vid möjligast tidiga ålder. Med afskaffandet af den Lindblomska förklaringen yppades åter en möjlighet att få nämnda oeffterrättliga slentrian afbruten och en förnuftig lärometod vid katekesundervisningen införd. Men för att denna möjlighet måtte blifva verklighet, måste man genast begagna tillfället, medan den antagna utvecklingen ännu är en nyhet för både lärare, prester och allmänheten, och icke lägga armarna i kors, tills man fått samma vana att höra den nya katekesen upprabblas utantill som den gamla. Med en sådan uppfattning af situationens betydelse har jag ock, så långt i min förmåga stått, sökt begagna densamma för att leda kristendomsundervisningen in i nya hjulspår. Härför har jag ock erhållit en kraftig handräckning af Kongl. Cirkuläret d. 11 Oktober 1878 och den detsamma åtföljande normalplanen. Genom föreskriften om skolans klassindelning och undervisningens ordnande medelst en särskild läroplan blef det nemligen ett slags lagligt tvång att fördela lärokursen i kristendomen på flere klasser och flere år och att sälunda få undervisningen i detta liksom i öfriga ämnen behandlad efter rationela grunder. I de af presterskapet och skolråden i enlighet med mina förslag antagna läroplaner är nu också kursen i katekesen allmänt fördelad på tre, och kursen i bibliska historien på fyra klasser. Nu gäller det emellertid att få den nya ordningen efterlefd och iakttagen. Härför har jag ock de senaste åren inskäpt alla nödiga förhållningsregler såväl vid mina sammanträden med skolråd och lärare inom hvarje skoldistrikt som företrädesvis vid de sammankomster jag haft särskildt med lärarepersonalen. Vid årets inspektioner har ock den nya ordningen visat en god början; men ändock vågar jag knappt hoppas, att de fördomar och den slentrian i afseende på religionsundervisningen, mot hvilka jag nu i 21 år kämpat, skola varda med ens be-segrade.

Efter dessa inledande ord får jag nu meddela de nästan allmänt antagna

a) *Lärokurserna i ämnet för*

Småskolan		<i>i Biblisk Historia</i>		<i>Katekes</i>	<i>Psalmverser</i>
1:sta klassen:	Muntligen meddelade berättelser ur gamla och nya Testam. till ett antal af 12—16.				till ett antal af högst 10.
2:dra klassen:	1:sta klassens kurs och dertill 12—16 andra berättelser ur g. och n. Testamentet.			Textorden i Luthers l. katekesjemte Luthers förklaring till och med 2:dra artikeln.	= 1:sta klassen.
Folkskolan					
1:sta klassen:	Berättelser ur g. och n. Testam., valda med hänsyn dertill, att barnen må erhålla en fullständigare och mera sammanhängande kunskap i bibliska historien.			Första hufvudstycket och andra hufvudstycket t. o. m. andre artikeln enl. Luthers lilla katekes och deremot svarande del af utvecklingen.	till ett antal af högst 15.

Folkskolan	Biblisk Historia	Katekes	Psalmverser
2:dra klassen	1:sta klassens kurs (men den fullständigare kursen i läroboken).	Tredje artikeln, tredje, fjärde och femte huvudst. enligt Luthers lilla katekes och motsvarande del af utvecklingen. Repetition af hela katekesen.	= 1:sta klassen.

Fortsättningsskolan = normalplanens kurs.

b) *Lärotiderna i ämnet för*

Småskolans begge klasser tillsammans 4 högst 5 timmar i veckan,

Folkskolans begge klasser   »   1 timme dagligen

Fortsättningsskolan $\frac{3}{4}$ timme dagligen.

Så är kristendomsundervisningen numera i allmänhet ordnad. Återstår nu att se huru den bedrivs.

I *bibliska historien*, der Steinmetz lärobok mest begagnas, håller man sig i *småskolan* uteslutande till den mindre eller s. k. småskolekursen, af hvars berättelser ett bestämdt antal, efter skolrådets urval, skall så vidt möjligt inläras af hvarje klass. Och skall detta inlärande i 1:sta klassen helt och hållet och i andra klassen hufvudsakligast ske på det sätt, att läraren upprepade gånger muntligen framställer en berättelse eller en del deraf, hvarefter barnen genom frågor beredas tillfälle att sjelfva redogöra därför. I andra klassen pläga barnen tillika få upprepade gånger genomläsa berättelsen i läroboken, innan den förhöres. I småskolor, som hafva kortare undervisningstid, och der begge klasserna samtidigt undervisas af samma lärare, plägar man dock vanligen gå till väga på det sätt, att hvarje berättelse muntligen framställes för begge klasserna gemensamt, hvarefter begge klasserna äfven förhöras gemensamt. På lika sätt är undervisningen i *bibliska historien* alltid gemensam för *folkskolans* begge klasser, då de samtidigt undervisas af samme lärare.

I folkskolorna har jag för öfrigt önskat få den föreskrift iakttagen, att barnen före förhörandet af en lexa må i bibeln sjelf genomgå berättelserna.

Hvad dernäst angår *undervisningen i katekesen* får först och främst nämnas, att denna undervisning under senare åren haft att kämpa med vissa svårigheter till följd deraf att tvenne läroböcker — både Lindbloms förklaring och den nya utvecklingen — måst samtidigt begagnas. Dessa svårigheter, som nästan uteslutande visat sig i folkskolan, hafva likväl i betydlig mån undanröjts derigenom, att alla barn i hvarje klass fått samma lexa i lilla katekesen och för öfrigt fått begagna hvar sin lärobok för inhemtande af den motsvarande förklaringen i storkatekesen. Vid förhörandet har läraren sedan utgått från Luthers text och låtit barnen än ur den gamla och än ur den nya katekesen lemna svar på de frågor som afsett nämnda texts noggrannare utredning och förklaring. Numera

börja emellertid dessa svårigheter försvinna, enär nästan alla barnen, med undantag blott af ett och annat, företrädesvis i folkskolans andra klass, läsa den nya katekesen.

Föröfrigt är att anteckna, att i *småskolans* 1:sta klass numera ingen läsning af katekesen förekommer, om icke möjligen innantill. Först i småskolans 2:dra klass börjar utanläsning af katekesen, nemligen textorden i lilla katekesen samt Luthers förklaring deröfver i första hufvudstycket och i första och andra artiklarne af andra hufvudstycket. Derigenom att småskolan fått en så pass inskränkt kurs i katekesen, har det blifvit möjligt både att sorgfälligare inlära densamma till ordalydelsen och att bättre fatta dess innehåll, i hvilka begge afseenden jag vid detta års inspektioner med synnerligt nöje iakttagit en betydlig förändring till det bättre i alla småskolor, der nämnda kurs varit föreskrifven. I de mycket få skoldistrikt deremot, der skolråden envisats att låta barnen i småskolan läsa hela lilla katekesen utantill, har jag funnit, både att barnen uppläst styckena mera slarfvigt och att de föga eller intet förstått att redogöra för styckenas innehåll.

I *folkskolans* 1:sta klass läses samma kurs, som genomgåts i småskolans andra klass eller till tredje artiklen i andra hufvudstycket, men här med begagnande äfven af utvecklingen. Denna utveckling läses allmänt utantill, men begagnas vanligen, såsom den bör, mera fritt och otvunget vid förklaringen af den ifrågavarande läropunkten, hvilken förklaring alltid utgår från och förbindes med lilla katekesens text. Samma förfarande följes äfven i folkskolans andra klass vid genomgåendet af dess kurs i katekesen.

Hvad slutligen angår religionsundervisningen i *fortsättningsskolorna*, har jag vid mina instruktionsmöten strängt tillsagt lärarne att noga iakttaga, hvad K. Kungörelsen d. 11 September 1877 föreskrifver samt normalplanens anvisningar, hvilket de äfven lofvat. Emellertid har det på några ställen funnits anledning till anmärkning derutinnan, att man velat i snart sagdt främsta rummet i fortsättningsskolan sätta religionsundervisningen och sålunda göra denna skola till hufvudsakligen en förberedande nattvardsskola, hvaremot jag naturligtvis inlagt den skarpaste protest.

2) *Modersmålet.*

I detta skolans viktigaste ämne hafva blifvit fastställda
a) *följande lärokurser:*

För *Småskolan:*

1:sta klassen: Redogörelse för språkljuden och deras beteckning, öfningar i muntlig rättstafning och renläsning,

välskrifning med stor stil af bokstäfverna i lilla och stora alfabetet samt af siffrorna och enskilda ord;

2:dra klassen: Ren och säker innanläsning med någon redogörelse för innehållet, muntliga och skriftliga rättstafningsöfningar, välskrifning med större stil;

För *Folkskolan*:

1:sta klassen: Kursiv läsning för vinnande af färdighet att läsa flytande och obehindradt i bok, läsning med redogörelse af innehållet, välläsning af förut genomgångna och förklarade stycken, fortsatta öfningar i muntlig rättstafning, rättskrifning ur bok och efter diktamen, välskrifning med stor stil och s. k. mellanstil;

2:dra klassen: Läsning = 1:sta klassen, fortsatta öfningar i rättskrifning, det nödigaste af form- sats- och interpunktionsläran, välskrifning med småstil, omvexlande med större;

För *Fortsättningsskolan*: normalplanens lärokurs.

b) *följande lärotider*:

i *Småskolans klasser*: 16—20 timmar i veckan,

» *Folkskolans klasser*: 14—16 » » » och

» *Fortsättningsskolan*: omkr. 20 » » »

Som å ena sidan modersmålet obestriddligen är skolans på samma gång viktigaste och besvärligaste ämne, och å andra sidan skolorna inom inspektionsområdet äro till den största delen flyttande med jemförelsevis kort undervisningstid å hvarje station, har undervisningen i detta ämne, för att till anordning och resultat blifva i möjligaste mån tillfredsställande, härstädes alltid kraft synnerlig omsorg och uppmärksamhet samt vållat mig mycket hufvudbry. Så äfven under innevarande femårsperiod. Också har jag under dessa år liksom förut efter bästa förmåga sträfvat att se modersmålets intressen till godo. Sålunda har jag först och främst varit särdeles angelägen att på läsordningarna anslå så många timmar som möjligt åt detta ämne. Vidare har jag hufvudsakligast för modersmålets skull ihärdigt arbetat för inrättande af fortsättningsskolor, hvilka, särskildt med hänsyn till modersmålets skriftliga behandling, äro af ovärderligt gagn. Äfvenledes har jag i afseende på ämnets metodiska behandling använt nästan hela tiden vid 1878 års instruktionsmöten med lärarne till att inskräpa de grundsatser, som böra iakttagas, samt påpeka de fel, som böra undvikas, hvilka förhållningsregler äfven vid samma möten under de tre senaste åren blifvit ytterligare kommenterade och inpreglade. Och slutligen har jag nu liksom förut vid alla mina inspektioner egnat den mesta tiden och uppmärksamheten åt mo-

dersmålet för att kontrollera barnens säkerhet och färdighet i läsning och rättskrifning m. m., hvarefter jag alltid med ett berömmande eller klandrande ord gifvit tillkänna mitt omdöme rörande undervisningen i ämnet.

Hvad vidare beträffar *undervisningens beskaffenhet* måste med glädje erkännas, att undervisningen i modersmålet numera befinner sig på en betydligt högre ståndpunkt än förr, om ock dess resultat i förhållande till de alltjemt ökade anspråken ännu lemna åtskilligt öfrigt att önska. Såsom framsteg under denna inspektionsperiod anser jag mig särskildt kunna anmäla, att i *småskolorna rättskrifningen* blifvit alltmera metodiskt behandlad genom allt sorgfälligare särskiljande af ordens ljud och ljudens tecken från hvarandra, samt att i *folkskolorna rättskrifningens* betydelse alltmera uppmärksamrats, hvarjemte det är mig ett nöje att vitsorda det välgörande inflytande *fortsättningsskolan* utöfvar för att göra barnen mer förtroliga med modersmålet, särdeles i dess skriftliga behandling.

Slutligen får här tilläggas den upplysning, att jag i de hofogade tabellerna under rubriken: »Svenska språket», »öfning att uppfatta och återgifva det lästa» endast upptagit barnen i folkskolorna, ehuru sådan öfning äfven förekommer i småskolans andra klass. Anledningen dertill att jag sålunda gått tillväga är emellertid den, att jag ansett till nämnda öfning äfven böra höra någon analys af satsen och dess delar, hvilken analys endast i folkskolorna förekommer.

3) Räkning.

a) Lärokurser:

För Småskolan:

- 1:sta klassen: Hufvudräkning i de 4 räknesätten inom talområdet 1—30, uppsägning och beteckning af tvåsiffriga tal.
- 2:dra klassen: Hufvudräkning inom talområdet 1—100: addition och subtraktion på tafla inom samma område; uppsägning och teckning af tresiffriga tal.

För Folkskolan:

- 1:sta klassen: Noggrann kännedom om grunderna för beteckning af såväl hela tal som decimalbråk; hufvudräkning i alla 4 räknesätten för det praktiska lifvets behof, addition, subtraktion och multiplikation på tafla med hela tal och decimalbråk, decimalräkningens tillämpning på penningaräkning och på längdmättet enligt metersystemet.
- 2:dra klassen: fortsatta räkneöfningar i hufvudet och på tafla för vinnande af full säkerhet i alla 4 räknesätten med

hela tal och decimalbråk, det nuvarande och det metriska systemet för mått, mål och vikt, äfvensom någon öfning i behandling af allmänna bråk.

För *Fortsättningsskolan*: = 2:dra klassen i folkskolan, enkel bokföring.

b) *Lärotider*:

- för *Småskolan*: 4—5 timmar i veckan för begge klasserna;
- *Folkskolan*: 2—3 timmar gemensamt för begge klasserna och 2 timmar särskildt för hvardera klassen i veckan;
- *Fortsättningsskolan*: 6 timmar i veckan.

Enär all sorträkning med mynt, mått, mål och vikt hädanefter måste behandlas med decimalräkning, och det följaktligen är för det praktiska lifvets behof af största vikt, att det uppväxande släktet i skolorna så fort och så grundligt som möjligt göras förtroget med decimalräkningen, hafva åtgärderna för räkneundervisningens bättre ordnande under denna inspektionsperiod förnämligast gått ut på införandet af en sådan reform, att barnen — i stället för att först genomgå alla 4 räknesätten med hela tal och derefter, om tiden medgifver, samma räknesätt med decimalbråk — måtte genast vid inträdet i folkskolan göras förtrogna med decimalsystemet i dess helhet för att derefter kunna vid räkneöfningarna samtidigt behandla både hela tal och decimalbråk. För detta ändamål fordras egentligen ingenting annat, än att barnen erhålla noggrann kännedom om siffrornas betydelse eller värde i ett tal såväl till höger som till venster om enheten och lära sig lika säkert uppteckna sådana tal, i hvilka 10:dedelar och 100:dedelar o. s. v., som sådana, i hvilka 10:falder och 100:falder o. s. v. af enheten förekomma. I enlighet härmed äro derföre folkskolans lärokurser i ämnet uppgjorda. För genomförande af denna reform har jag emellertid icke ansett det nog att blott dekretera densamma på läroplanen. Man måste tillika göra lärarne förtrogna med den nya metodens rätta användande. För sådant ändamål begagnade jag tillfället vid 1879 års instruktionsmöten till att ej blott muntligen redogöra för metodens syfte och rätta användning, utan äfven åskådligt på svarta taflan visa dess tillämpning, hvarmed jag äfven fortsatt vid efterföljande möten och inspektioner. Följden har ock blifvit den, att den förordade metoden blifvit i de aldra flesta folkskolor införd och i flere med särdeles tillfredsställande resultat tillämpad. I sammanhang härmed har äfven metersystemet, för hvars grunder och behandling jag vid 1879 års instruktionsmöten lemnade en i möjligaste mån fullständig redogörelse, börjat allt mera inöfvas ej blott i fortsättningsskolorna utan ock i folkskolorna.

4) *Geometri.*a) *Lärokurser:*För *Folkskolan*

1:sta klassen: uppritning och beskrifning af linier, vinklar och ytfigurer;

2:dra klassen: beskrifning af solida figurer, mätning af rätliniga ytfigurer;

För *Fortsättningsskolan*: beskrifning och mätning af planer och solida figurer.b) *Lärotider:*För *Folkskolan*: 1 timme i hvardera klassen i veckan.» *Fortsättningsskolan*: 3 timmar i veckan för geometri och teckning.

Som man ser, har detta ämne fått både inskränkta kurser och inskränkt lärotid. Men man kan svårligen ställa större fordringar i detta ämne på våra flyttande folkskolor, hvilkas tid så väl behöfves för andra ännu viktigare ämnen. Vid årets inspektioner har det ock visat sig, att barnen blott i 57 af de besökta 83 folkskolorna erhållit undervisning i geometri. I en del af de öfriga 26 folkskolorna har det dock uppgifvits, att sådan undervisning meddelas, ehuru den plägar undanskjutas ett stycke in på terminen, till dess barnen hunnit större säkerhet i decimalräkning, hvarefter man tar skadan igen genom att för den geometriska undervisningen använda en och annan räknetime till ersättning för de åt geometrien anslagna timmar, hvilka man förut använt för undervisningen i räkning — en afvikelse från läsordningen som jag låtit opåtaladt passera. I några folkskolor har man deremot förklarat, att man icke hunnit med att lemna någon undervisning i geometri, utan måst använda dess tid för andra viktigare ämnen — en förklaring, som jag ofta måst godkänna. I fortsättningsskolorna undervisas deremot allmänt i geometri.

5) *Geografi.*a) *Lärokurser:*För *Folkskolans*

1:sta klass: kort öfversigt af globläran, Sveriges fysiska och Göta lands politiska geografi;

2:dra klass: hela Sveriges politiska geografi, öfversigt af Europas geografi i fysiskt och politiskt afseende;

för *Fortsättningsskolan*: repetition af folkskolans kurs.b) *Lärotider:*

För *Folkskolan*: 1 timme i veckan åt hvardera klassen samt en gemensam timme för läsning af stycken i läseboken, som behandla särskilda landskap m. m.

För *Fortsättningsskolan*: två timmar i veckan.

Med afseende på undervisningen i ämnet kan i allmänhet sägas, att densamma gått framåt i den mån skolorna blifvit försedda med lämpliga kartor. Särskildt torde här äfven böra omnämnas, att jag i strid med normalplanen infört undervisning i geografi i fortsättningsskolorna, emedan folkskolans kurs väl behöfver repeteras för att icke blifva glömd.

6) *Historia.*

a) *Lärokurser:*

För *Folkskolans*

- 1:sta klass: Läsning i läseboken med redogörelse för innehållet, Svenska historiens olika tidehvarf och konungaätter;
2:dra klass: = 1:sta klassens kurs jemte fullständigare kännedom om lutherska tidehvarvet;

För *Fortsättningsskolan*: Normalplanens lärokurs.

b) *Lärotider:*

För *Folkskolan*: 2 timmar gemensamt för begge klasserna samt derutöfver 1 timme särskildt för andra klassen;

• *Fortsättningsskolan*: 3 timmar i veckan.

Såsom synes, studeras historien hufvudsakligast medelst läsning i läseboken. Detta anser jag ock vara ändamålsenligast. Ty äfven om man i våra flyttande folkskolor skulle hinna att genom forcerad lexläsning i en lärobok genomgå vår historia, så är dock att befara, att ett sådant lexläsande i ett torrt sammandrag af både viktiga och mindre viktiga saker skulle blifva utan all bildande inverkan på barnen och sålunda i väsentlig mån förfeladt. Och då för öfrigt hufvudändamålet med historiens läsning i våra folkskolor väl bör anses vara att väcka och stärka det uppväxande slägtets kärlek till fosterlandet och dess minnen, och detta ändamål onekligen bäst vinnes derigenom, att barnen få genom läsning af utförligare målade skildringar göra bekantskap med vår historias mest betydande personligheter och tilldragelser, så talar äfven detta för, att den historiska undervisningen hufvudsakligast anknytes till läseboken.

För att emellertid reda och sammanhang i barnens sålunda inhemtade vetande må vinnas, och på det de i läseboken skildrade personligheter och tilldragelser må kunna inpassas på rätt plats i tiden, anser jag dock nödigt, att barnen i minnet inpregla en kort och enkel öfversigt af vår historia i kronologiskt hänseende. Fördenskull har jag ock, i saknad af en sådan, särskildt för våra flyttande folkskolor passande öfversigt, funnit mig föranlåten att utarbета på några få sidor ett kronologiskt sammandrag, hvilket tillika i kortaste öfversigt visar vår historiska allmänna gång och de särskilda tidskiiftenas mest utmärkande karakter.

Härmed är nu metoden för det historiska studiet i de flesta folkskolor inom distriktet karakteriserad. Undervisningen, på så sätt bedriven, har ock i ganska många skolor visat ganska goda resultat. Nämnas får emellertid, att historien i åtskilliga skolor, förnämligast de fasta, studeras medelst lexläsning i en lärobok i förening med läsning i läseboken. Barnens historiska kunskaper i dessa skolor hafva dock i allmänhet icke visat sig redigare och grundligare än i de förra, der egentlig lärobok ej begagnats.

7) Naturlära.

a) Lärokurser:

För Folkskolans

1:sta klass: Läsning i läseboken och beskrifning af djur, växter, mineralier och andra naturföremål, allmän karakteristik af naturens riken, människokroppens byggnad och viktigaste lifsförrättningar:

2:dra klass: = 1:sta klassens kurs samt närmare kännedom om de naturföreteelser, som behandlas i 6:te afd. af läseboken.

För *Fortsättningsskolan*: = folkskolans kurs; beskrifning af himlakropparne.

b) Lärotider:

För *Folkskolan*: 2 timmar gemensamt för begge klasserna och 1 timme särskildt för andra klassen.

» *Fortsättningsskolan*: 2 timmar i veckan.

Till följd af svårigheten att genomgå en fullständig kurs i naturkunnighet medelst lexläsning i en lärobok är undervisningen i detta ämne liksom i historien hufvudsakligast anknuten till läseboken. Genom läsning i denna i förening med lärarens förklaringar hafva ock barnen i rätt många skolor inhemtat icke så litet angående naturens riken, företrädesvis djurriket, människokroppens byggnad och lifsförrättningar samt åtskilliga af de naturföreteelser, som beskrivas i 6:te afdelningen af läseboken. Af den vigtiga helsoläran få dock barnen ingenting inhemta, hvilket torde mest vållas deraf, att läseboken, beklagligen, icke innehåller något om människokroppens helsovård.

8) Teckning.

a) Lärokurser:

För *Småskolan*: Frihandsteckningens första kurs till det omfång, som kan medhinnas;

För *Folkskolan*: Linearritning samt frihandsteckningens första och andra kurs till det omfång, som kan medhinnas;

• *Fortsättningsskolan*: så mycket som kan medhinnas af den i normalplanen angifna kursen.

b) *Lärotider*: i allmänhet 2 timmar i veckan för hvarje skola.

Med hänsyn till de flyttande skolornas korta undervisningstid, äfvensom till bristen på vana hos lärarne att undervisa i detta ämne, hafva lärokurserna, såsom synes, blifvit affattade i särdeles evasiva ordalag. Af samma anledningar har jag icke heller ansett rådligt att föreskrifva teckning såsom ett obligatoriskt ämne i andra skolor än de fasta. — Ännu har icke heller detta ämne upptagits i mer än 32 skolor af dem jag detta år besökt, härei likväl icke inberäknade de besökta fortsättningsskolorna, i hvilka barnen öfvats i teckning.

Der teckning öfvas, följes allmänt den Stuhlmannska metoden.

9) *Sång.*

har vid innevarande års inspektioner öfvats i 166 af de 224 skolor, som besökts. — I småskolorna har man sjungit psalmmelodier och flere eller färre världsliga sånger; likaså i folkskolorna, der likväl äfven öfningar i tonträffning vanligen förekomma. — I sistnämnda skolor tager sig sången gemenligen mycket bra ut, hvaremot densamma i somliga småskolor är ganska tarflig. Hvad psalmsången angår, har jag ansett önskvärdt, att barnen må så vidt möjligt lära sig att sjunga de psalmer eller psalmverser, som de lära sig utantill, hvarföre jag anmodat vederbörande att ställa urvalet af de psalmversar, som skola läras, i sammanhang med urvalet af de melodier, som anses böra inöfvas.

10) *Gymnastik,*

omfattande s. k. fristående rörelser samt marscher och vändningar, har öfvats i 79 af de 91 folk- och fortsättningsskolor, som under detta år besökts. — Vapenöfning har deremot icke förekommit i någon skola. — Öfver hufvud taget har jag under dessa år tyckt mig förmärka, att man med mindre intresse än förut omfattat gymnastiken, hvilket föranledt mig att vid detta års instruktionsmöten ej mindre framhålla gagnet af sorgfälligt ledda gymnastiköfningar än äfven förehålla lärarepersonalen dess skyldighet att i detta liksom i öfriga ämnen ställa sig läroplanens föreskrifter till efterrättelse.

11) *Trädgårdsskötsel.*

Ehuru folket i dessa bygder icke saknar sinne för trädgårds- och blomsterodling, och ehuru planteringsland finnas vid flertalet af de sko-

lor, der lärarne hafva sin bostad, vill det likväl icke gå att få undervisning i trädgårdsskötsel allmännare införd i våra folkskolor. Gång efter annan har jag ställt uppmaningar både till skoloråd och lärare att intressera sig för denna angelägenhet, och senast framhöll jag vid 1880 års instruktionsmöten för lärarne såväl deras skyldighet att meddela undervisning i ämnet som gagnet för barnen och behaget för skolan af en vacker skolträdgård med blommor, buskväxter, fruktträd och köksalster, der barnens smak och vana med afseende å trädgårdsskötsel kunde uppöfvas, men ändock har jag vid detta års inspektioner icke haft nöjet att anteckna mer än 20 skolor, i hvilka undervisning i trädgårdsskötsel förekommer. Och när jag i dessa skolor gjort mig närmare underrättad, på hvad sätt och till hvilken utsträckning undervisningen i ämnet bedrifves, har det i nästan halfva antalet visat sig, att undervisningen befinner sig på en mycket primitiv ståndpunkt.

VI. Skolförhören.

Förhör med barn, som undervisas i hemmet, hållas endast i Wexiö stad, hvilket också är kanske det enda distrikt, hvarest anledning till dylika förhör förefinnes.

Repetitionsförhör med skolbarnen i de rotar, som för tillfället icke hafva skola, hållas regelbundet af lärarne vid alla flyttande folkskolor. Undervisningen vid desamma upptager vanligen 4 å 4 $\frac{1}{2}$ timmar och afser nästan uteslutande minimikursens ämnen. Roteförhör hållas äfven regelbundet af lärare och lärarinnor vid de flyttande småskolorna, så framt icke brist på passande lokal och nödig undervisningsmateriel lägger hinder i vägen därför.

I fråga om barnens inställelse till roteförhören har jag under året antecknat, att förhören besökts i 16 skoldistrikt mycket ordentligt, i 15 distrikt mycket ojemnt och i de öfriga »midtemellan».

Förhör med de utexaminerade barnen. Enligt gällande föreskrifter böra särskilda förhör med dessa barn hållas efter hvarje omgång af roteförhören. Till följd af svårigheten för barnen att från hela distriktet samlas på ett ställe, hållas emellertid dylika förhör, enkom för de utexaminerade, endast inom 20 skoldistrikt. I de öfriga inställa sig de utexaminerade åter jemte folkskolebarnen till roteförhören. — Jemte dessa förhör har man emellertid i några skoldistrikt, der ingen fortsättnings-skola finnes, sökt att sörja för de utexaminerade barnens undervisning antingen på det sätt, att de under skolterminerna i roten besöka folkskolan en dag i veckan, då de undervisas tillsammans med folkskolans barn, eller ock på det sätt, att de måste en hel termin närmast före deras konfirmationsundervisning begagna folkskolans undervisning i roten.

VII. Lärarne.

a) Vid *Småskolan*.

I småskolorna inom inspektionsområdet tjenstgöra *f. n. 31 lärare och 121 lärarinnor*, hvilka alla med undantag af 11, genomgått en eller flere kurser vid någon småskolelärarebildningsanstalt.

I afseende på småskolelärarepersonalens *undervisningsskicklighet* är jag icke i tillfälle att uttala något bestämt omdöme om 14. Deremot tror jag mig i afseende på de öfriga kunna utan väsentligt misstag uppgifva, att

8 förtjena vitsord för <i>berömlig</i>	undervisningsskicklighet	
42 » » » <i>med beröm godkänd</i>	» »	
51 » » » <i>med nöje godkänd</i>	» »	
25 » » » <i>godkänd</i>	» »	och
12 » » » <i>försvarlig</i>	» »	

De sistnämnda hafva allesamman blifvit af mig antingen hos skolråden anmälda till entledigande eller allvarsamt tillsagda att för vinnande af erforderlig skicklighet genomgå ny seminariikurs. Sådan tillsägelse hafva äfven somliga af dem, som här upptagits såsom egande godkänd undervisningsskicklighet, af mig erhållit, på det att de måtte blifva närmare förtrogna med de nyare undervisningsmetoderna. I sammanhang härmed får jag vidare nämna, att under inspektionsperioden mer än tjugu lärare och lärarinnor blifvit på mitt yrkande entledigade på grund af bristande förmåga att nöjaktigt sköta sina tjänster. Med undantag af 4 lärarinnor, som entledigats på grund af lättsinnigt lefverne, har småskolelärarepersonalen allmänt vitsordats för ett *godt uppförande*.

För bristande *nit i tjensten* hafva 3 inom lärarecorpsen måst lemna sina befattningar; annars hafva inga anmärkningar i detta afseende förekommit. — Tvärtom visa många lärare och lärarinnor ett allt för öfverdrifvet nit, hvaremot jag haft skäl att varnande uppträda.

b) vid *Folkskolan*

tjenstgöra för närvarande 89 exam. lärare och 2 exam. lärarinnor. Af dessa kunna

8 vitsordas för <i>berömlig</i>	undervisningsskicklighet	
38 » » » <i>med beröm godkänd</i>	» »	
23 » » » <i>med nöje godkänd</i>	» »	
20 » » » <i>godkänd</i>	» »	och
2 » » » <i>försvarlig</i>	» »	

Under hela inspektionsperioden hafva vid 8 tillfällen förekommit anmärkningar mot lärares *uppförande* eller *nit i tjensten*. Vid detta års inspektioner har sådan anmärkning förekommit emot blott en lärare. I

öfrigt har hela lärarecorpsen vitsordats både för ett godt uppförande och för trohet i sitt kall.

I detta sammanhang måste jag än en gång återkomma till de många lärarevakanser, som under senare åren inträffat, och rörande hvilka jag förut under rubriken: »Egentliga folkskolor», uttalat mitt beklagande. Till följd af folkskolelärares fränfälle, tjenstledighet, afsked med pension eller transport till andra skolor hafva dessa vakanser under hela inspektionsperioden uppgått till det betydliga antalet af 45, vid hvilka tillfällen skolorna måst under längre eller kortare tid uppehållas medelst ofta mindre tjenliga vikarier. Hvilka störande afbrott detta vållat i undervisningens jemna gång, är öfverflödigt att påpeka.

VIII. Anteckningsböckerna.

Vid årets inspektioner, då jag egnat särskild uppmärksamhet åt anteckningsböckerna, har jag på rätt många ställen haft att anmärka, än att *matrikeln* icke upptager alla i skolåldern varande barn, och än att anteckningarna i *examenskatalogen* och *journalen* i olika skolor icke ega den likformighet, som de böra och kunna ega. — Med anledning häraf har jag såväl vid inspektionerna som vid årets instruktionsmöten meddelat nödiga föreskrifter för att få anteckningsböckerna i hela distriktet fullständigt och likformigt förda.

IX. Skolmaterielen.

Bland skolans behof finnes intet, som oftare framträder, än behofvet att få den gamla undervisningsmaterielen i ett eller annat afseende förnyad eller ock kompletterad och förökad. Så äfven under denna inspektionsperiod. Intet behof har derföre heller blifvit oftare än detta anmaldt till afhjelpande i mina promemorier till skolråden. Ännu hafva nemligen skolråden i allmänhet icke blifvit vana att af egen drift anskaffa åt skolorna den materiel de behöfva. Dertill måste inspektören taga initiativ. — Dock får erkännas, att skolråd och församlingar numera äro mera beredvilliga än förr att anskaffa, hvad inspektören fordrat. Såsom bevis härför kan anföras, att under sistlidna år 3,308 kr. 41 öre inom hela inspektionsområdet användes för inköp af skolmateriel, hvilket gör i medeltal 53 kr. 36 öre på hvarje skoldistrikt.

Men så har man ock under dessa år måst godtgöra mycket, som förut försummats. — Särdeles har detta varit förhållandet med småskolorna, hvilkas behof i afseende på äfven den nödvändigaste materielen i allmänhet förbisetts, till dess jag nu under mina flitiga besök i

dessas skolor upptäckt hvad som fattats. På min tillsägelse hafva emellertid dessa skolor numera allmänt blifvit försedda med läseböcker samt svarta tafflor med tillbehör, andra småsaker att förtiga. Likaledes hafva folkskolorna icke blott erhållit åtskillig ny materiel i stället för sådan, som varit utsliten, utan äfven försetts med diverse nya undervisningsmedel, som de förut icke egt, såsom kartor öfver globen och metersystemet samt väggplanscher öfver människokroppen och öfver djurriket. Deremot har jag icke ansett nödigt att påyrka anskaffandet af diverse dyrbara instrument, apparater och samlingar m. m. till tjänst för undervisningen i naturkunnigheten, så länge denna undervisning endast kan omfatta en mycket inskränkt kurs i våra folkskolor.

Rörande materielens beskaffenhet i de skolor, som under året besökts, torde böra erinras, att betyget b (medelmåttig) gifvits, der den för undervisningen *nödvändiga* materielen funnits.

X. Skollokalerna.

Af *småskolorna* hafva de *fasta* egna lokaler, hvaremot de *flyttande* hållas än i folkskolans hus och än i förhyrda rum i rotarne.

Sistnämnda rum hafva i allmänhet befunnits mindre tjenliga, såsom man väl kan förstå, då man betänker, huru svårt skolråden hafva att förse de flyttande skolorna med passande lokaler i de många rotarne. Emellertid tror jag, att småskolorna hafva mina besök att tacka för, att man numera lägger sig mera vinn om att få dem bättre logerade än förr. Något annat, som småskolorna hafva att tacka dessa besök för, är att de under dessa år allmänt blifvit på mitt yrkande försedda med passande *skolbänkar*. Förut utgjordes nemligen skolinredningen i de förhyrda rummen merendels af blott ett stort, uppslaget bord med bräder på alla fyra sidorna att sitta på.

För *folkskolans* räkning hafva under inspektionsperioden 10 skolhus blifvit nybygda och 5 högst betydligt förändrade och förbättrade. Öfver ritningarna till de nybygda skolhusen, för så vidt de uppförts eller börjat uppföras efter promulgationen af K. Brevet d. 7 December 1877, har jag fått tillfälle att yttra mig utom i ett par fall.

Vid detta års början egde folkskolan inom hela inspektionsdistriktet 201 skolhus och behöfde blott å 7 stationer hållas i hyrda lokaler. Vidare får nämnas, att 4 skolhus f. n. stå under byggnad, äfvensom att 9 sådana blifvit beslutade att uppföras under de närmaste åren, till en del med anledning af beslutad ny anordning af skolväsendet.

Föröfrigt har under dessa 5 år rätt mycket blifvit gjordt för folkskolelärarnes bättre *inredning* och *ombonande*. Sålunda hafva ganska många skolsalar försetts med lämpligare skolbänkar och eldstäder samt med tapeter, rullgardiner och dubbelfönster.

XI. Tillsynen öfver skolorna.

A) Skolråden.

I enlighet med gällande författning finnas skolråd i alla skoldistrikt. Ledamöternas antal i dem, oberäknad ordföranden, vexlar från 5 ända till 21 och utgör i medeltal 8 å 9.

I afseende på skolrådets förhållande till skolorna torde i allmänhet kunna sägas, att de numera visa både större insigt och vaknare intresse för skolans angelägenheter än förr. Deremot tvekar jag att påstå, att de med mera nit än förr utöfva tillsyn öfver skolorna. Hvad särskildt angår deras *besök i skolorna*, inskränka sig dessa i rätt många skoldistrikt dertill, att ordföranden och ledamoten eller ledamöterna i roten inställa sig vid examen och någongång vid skolans öppnande, men för öfrigt sällan eller högst sällan. I de öfriga pläga skolråden åter besöka skolorna äfven under terminerna, hvilka besök i ett mindre antal församlingar ske enligt uppgjord turlista och antecknas i journalen eller särskild längd. Enligt mina under året gjorda anteckningar besökas sålunda skolorna ofta i 17, då och då i 19 och sällan eller högst sällan i 16 skoldistrikt.

B) Inspektionen.

I fråga om tillsynen öfver skolorna torde äfven några ord om *inspektörens verksamhet* vara på sin plats, helst som han är tillförordnad uteslutande för att bevaka folkskolans intressen och verka för dess utveckling.

Denna verksamhet kan — utan hänsyn till de många expeditiöns-
göromål, som åligga inspektören — anses innefatta följande moment:

- a) *Besök i skolorna eller s. k. inspektioner;*
- b) *Sammanträden med skolråden och lärarepersonalen inom hvarje skoldistrikt;*
- c) *Afgifvande af promemorier till skolråden rörande anmärkta brister och behof jemte förslag till nödiga förändringar och förbättringar i afseende på skolväsendet och undervisningen;*
- d) *Instruktionsmöten eller sammankomster med lärare och lärarinnor inom vidsträcktare kretsar, omfattande flere församlingar;*

e) *Anmälanden till Domkapitlet* af sådana förhållanden, som påkalla skyndsamt rättelse, då inspektören sjelf icke kan förmå vederbörande att vidtaga sådan;

f) *mera privat korrespondens med pastorer, lärare och andra rörande skolans angelägenheter.*

Och får jag nu beträffande min verksamhet i dessa afseenden meddela följande:

a) *Besök i skolorna.*

År 1877 besöktes af mig inalles 221 småskolor, folkskolor och fortsättn.-skolor

• 1878	»	»	»	»	226	»	»	»
• 1879	»	»	»	»	108	»	»	»
• 1880	»	»	»	»	233	»	»	» och
• 1881	»	»	»	»	224	»	»	»

hvilket för alla åren gör en summa af 1012 skolbesök, oberäknadt besöken i privatskolor m. fl. bildningsanstalter, som icke kunna hänföras till ofvannämnda skolarter.

Förenämnda besök verkställdes år 1877 till ett antal af omkring 130 och åren 1878 och 1880 nästan allesamman utan föregående anmälan om min ankomst, hvaremot skolinspektionerna åren 1879 och 1881 samt till en del 1877 i förväg pålystes, emedan jag då önskade i sammanhang med dem hålla sammanträden med respektive skolråd och lärare inom distrikten.

I anseende till den stora vikt jag lägger på skolornas inspekterande har min afsigt varit, sedan jag under denna period fått helt och hållet egna mig åt inspektionsverksamheten, att hvarje år om möjligt besöka alla skolorna inom inspektionsområdet. Detta har äfven, såsom synes, kunnat, på få undantag när, ske under de två första och de två sista åren af perioden. Under 1879 hindrades jag åter att besöka ett större antal skolor af den anledning, att tiden under mina resor det året hufvudsakligast upptogs af sammanträden med skolråd och lärare för vidlyftiga öfverläggningar angående undervisningens detaljerade ordnande medelst läroplaner och läsordningar m. m.

Nu kan det emellertid ifrågasättas — och med hänseende till folkskoleinspektionens kostnader har den frågan verkligen uppkastats — huruvida det kan vara skäl, att inspektören årligen besöker så många skolor han möjligen kan, och om det icke kunde vara tillräckligt, att han årligen inspekterar blott en skola inom hvarje skoldistrikt i skolrådets och lärarepersonalens närvaro, ungefär som jag i regeln gjorde år 1879. För min del är jag åter af den bestämda, på mer än tjugouårig erfarenhet grundade öfvertygelse, att näppeligen någon åtgärd utöfvar ett mera

gagnande inflytande på undervisningen än just inspektörens personliga besök i skolorna. Ty endast derigenom är det för honom möjligt att erhålla noggrann och tillförlitlig kännedom om skollokalerna, undervisningsmaterielen, undervisningssättet och hela undervisningsordningen m. m., och utan en sådan kännedom kan inspektören omöjligen med kraft och auktoritet verka för befintliga bristers och behofs afhjelpande samt för nödiga rättelsers och förbättringars vidtagande. Visserligen kan nog vid en generel inspektion af en skola, dervid skolrådet och skolans lärare äro tillstädes, åtskilligt uppdagas, som behöfver förbättras, förändras och rättas, men möjligen kan detta, synnerligast i fråga om sjelfva undervisningen, vara endast obetydligheter i jemförelse med de brister, behof och felaktigheter, som i de öfriga skolorna möjligen finnas att anmärka och som nu undgå uppmärksamhet. Vid ifrågavarande mera offentliga och högtidliga inspektioner, der uppmärksamheten måste riktas på allt möjligt både inom och utom skolan, kan icke heller inspektionen af sjelfva undervisningens tillstånd och skolornas dagliga skötsel blifva så grundlig och omfattande som den bör vara. När inspektören åter träder in i en skola i vanligt hvardagslag och får i lugn ge akt på skolans hela inre, på barnens hållning och svar, på lärarens frågor och tillvägagående, på kunskapernas omfång och beskaffenhet, på skolgången, skolmaterielen och öfrigt, erhåller han omedelbart ett lefvande och oförfalskadit intryck både af skolans förtjenster och af dess brister och behof och kan äfven omedelbart uppträda med råd, anvisningar och rättelser, hvartill anledningar sällan uteblifva. Speciellt gäller detta om småskolorna, hvilkas lärare merendels äro mindre erfarna, och hvilkas behof och brister i allmänhet mindre uppmärksammas af skolråden. Än behöfver här kristendomsundervisningen och lexläsningen modereras och än lärosättet i ett eller annat hänseende förändras, än behöfva barnens hållning, uttal och läsning korrigeras och än erinringar gifvas med afseende på missförstådda eller försummade föreskrifters iakttagande m. m. I dessa skolor får ock inspektören ganska ofta anledning att taga initiativ till diverse förbättringar i afseende på skolmaterielen och skollokalerna samt deras inredning, hvilka kanske på årtal icke skulle företagits, om han icke vid sina besök upptäckt och sedan för skolrådet anmält behovet af desamma.

Och äfven om det i en och annan skola är så väl stäldt, att inspektören icke har några erinringar att göra, så verkar det i sanning icke litet godt, att han ger sin tillfredsställelse tillkänna och lemnar efter sig ett uppmuntrande och berömande ord. Sådant höjer nemligen lärarens mod och sporrar hans kraft och nit till nya ansträngningar mer, än mången föreställer sig.

b) *Sammanträden med skolråden.*

År 1877 höllos dylika sammanträden i 33 skoldistrikt.

» 1878	»	»	»	19	»
» 1879	»	»	»	58	»
» 1880	»	»	»	2	» och
» 1881	»	»	»	61	»

Summa sammanträden under alla 5 åren 173

Vid dessa sammanträden, till hvilka i de aldra flesta fall äfven lärarepersonalen inom de respektive skoldistrikten kallats, hafva öfverläggningar egt rum rörande skolväsendets angelägenheter i allehanda afseenden, framförallt under de senare åren angående tillämpningen af Kongl. Cirkuläret d. 11 Oktober 1878.

c) *Promemorier till skolråden,*

innehållande dels yrkanden på åtgärders vidtaganden för anmärkta bristers och behofs afhjelpande, dels erinringar i ett eller annat afseende och dels förslag till skolväsendets förbättrade anordning m. m., hafva, vanligen kort efter det skolorna inspekterats, blifvit afgifna

År 1877	till ett antal af	51
» 1878	» » » »	49
» 1879	» » » »	60
» 1880	» » » »	19 och
» 1881	» » » »	61

eller tillsammans för alla 5 åren 240, i hvilken summa dock icke inräknats åtskilliga andra skrivelser och memorialer, som af särskilda anledningar meddelats skolråden.

d) *Instruktionsmöten eller sammankomster med lärare och lärarinnor inom särskilda kretsar, omfattande flere församlingar.*

Såsom en af inspektionens viktigaste uppgifter bör det onekligen anses, att inspektören söker, så långt i hans förmåga står, inverka på lärarne i syfte att utbilda dem såsom uppfostrare och lärare till allt större skicklighet och duglighet i sitt kall. För en sådan inverkan ligga visserligen skolbesöken närmast till hands. Men så ypperliga tillfällen dessa besök erbjuda inspektören att på läraren utföra inflytande både i pedagogiskt och metodiskt afseende, göra de dock för ändamålet ingalunda tillfyllest. Till följd af det myckna, hvaråt inspektören då har att rikta sin uppmärksamhet, kan han nemligen icke vid skolbesöket på ett par timmar få tillfälle att ingå i mera omfattande och uttömmande

rèsonnementer med läraren om undervisningens mål, medel, ordning och metodik m. m. Vid sådant tillfälle måste fastmer inspektörens anvisningar och föreskrifter i metodiskt och pedagogiskt afseende i allmänhet blifva aforistiska och summariska. Af synnerligt behof påkallade äro därför särskilda sammankomster mellan inspektören och lärarne, vid hvilka den förre får tillfälle att i sammanhang och mera fullständigt meddela de senare nödiga anvisningar och instruktioner rörande undervisningen samt med dem öfverlägga om ändamålsenligaste sättet för tillämpningen af gifna föreskrifter och stadganden m. m.

På detta behof fästes ock tidigt min uppmärksamhet, helst som vid inspektionens början både folkskolans och småskolans lärare egde långt mindre utbildning och förberedelse för sitt kall än nu. Redan år 1864 stiftade jag derföre lärareföreningar kontraktsvis inom hela Wexiö stift, och skulle enligt stadgarne hvarje sådan förening årligen hålla ett möte i någon folkskola, hvarvid först trenne utsedde lärare hade att undervisa barnen i hvar sitt af trenne förut bestämda ämnen, hvarefter metoderna för dessa ämnens rätta behandling jemte andra frågor skulle diskuteras. Tillika öfverenskom man samma år om hållande af stiftsmöten skiftesvis i Wexiö och Jönköping, vid hvilka lärarne genom undervisningsprof och diskussioner skulle erhålla ytterligare tillfälle till utbildning. Men ehuru onekligen ganska gagnande, hafva dessa möten likväl icke visat sig fullt motsvara det ändamål, hvarför de anordnades. Dels hafva de nemligen nästan uteslutande behandlat folkskolans och icke småskolans undervisning och angelägenheter, dels hafva några kontrakt-föreningar upplöst sig, och dels hafva dessa möten icke lemnat inspektören nog utrymme och tillfälle att framträda såsom instruktör, då han till dem kommit blott såsom inbjuden gäst, och hela mötesprogrammet uppgjorts utan hans medverkan.

Synnerligt välkommen var derför föreskriften i senaste instruktionen för folkskoleinspektörerna, att det skulle åligga hvar och en af dem att årligen »hålla sammankomster med lärare och lärarinnor inom bestämda mindre delar af inspektionsområdet för att bereda dem tillfälle att genom läsprof och meddelanden rörande undervisningen vinna vidare utbildning.» I dessa obligatoriska sammankomster har nemligen inspektören erhållit särdeles gynsamma tillfällen att såsom instruktör träda i omedelbar förbindelse med hela lärarepersonalen vid både folk- och småskolor och meddela sig med dem i enlighet med ett program, som han själf eger bestämma. Med varmt intresse har jag ock för min del omfattat dessa instruktionsmöten och sökt af dem draga all den vinst, som varit mig möjlig. Jag vet också icke, huru jag de senaste åren skulle burit mig åt, för att få undervisningen i skolorna i detalj ordnad och föreskrifterna härom riktigt förstådda och tillämpade, derest jag icke haft

dessa möten. Emellertid har jag ansett mindre tjenligt, särdeles nu i början, att upptaga en del af tiden vid dessa möten med läsprof. I stället har jag själf tagit hela tiden vid dem i anspråk för att såsom instruktör meddela allehanda förhållningsregler rörande såväl undervisningen som andra skolangelägenheter.

Vidare får jag nämna, att inspektionsområdet med afseende på dessa sammankomster indelats i 8 å 10, för olika år något vexlande kretsar, hvilka begränsats så, att lärare och lärarinnor måtte kunna utan större olägenhet inställa sig vid sammankomsterna.

Slutligen får också i sammanhang härmed tilläggas, att lärarepersonalen synts ganska intresserad för dessa möten och för hvad vid dem förekommit, hvilket intresse den särskildt visat derutinnan, att under alla 5 åren knappast någon lärare eller lärarinna utan giltigt förfall från dem uteblifvit. Vid flere sammankomster hafva äfven åtskilliga intresserade åhörare infunnit sig, som ej tillhört lärarepersonalen.

Rörande hvad vid dessa instruktionsmöten, som alltid hållits på hösten, förekommit, får till sist följande meddelas:

År 1877.

meddelades vid 9 instruktionsmöten

a) redogörelse för småskolans, folkskolans och fortsättningsskolans särskilda uppgifter;

b) detaljerade läsordningar för folkskolan och fortsättningsskolan samt för repetitionsförhören, i förening med upplysande kommentarier rörande lärokurserna m. m.;

c) en i möjligaste mån fullständig redogörelse för kristendomsundervisningens ändamålsenliga ordnande och rätta bedrivande i de olika slagen af skolor;

d) anvisningar för ett riktigt uppgörande af de kort förut anbefalda primäruppgifterna.

År 1878.

höllos likaledes 9 instruktionsmöten, vid hvilka förekom:

a) en kortfattad repetition af det vigtigaste; som vid föregående års möten meddelats;

b) en så vidt möjligt fullständig redogörelse för undervisningens riktiga handhavande i modersmålet med afseende på dess läsande, skrifvande och talande i småskolan, folkskolan och fortsättningsskolan.

År 1879.

Genom Kongl. Cirkuläret d. 11 Oktober 1878 hade skolråden blifvit befallda att med ledning af normalplanen uppgöra läroplan och läs-

ordning för hvarje skola. Vid inspektionerna år 1879 fann jag emellertid, att höget få skolråd inlätit sig på ett sådant företag, och att de få försök, som gjorts att ställa sig Cirkulärets ifrågavarande föreskrift till efterrättelse, kunde betraktas såsom misslyckade. Med anledning häraf fann jag nödigt att sjelf uppgöra normalförslag såväl till läroplaner som läsordningar att tjena skolråden till ledning. Och blefvo nu vid 1879 års 9 instruktionsmöten

a) nämnda normalförslag med sina lärokurser m. m. föredragna, omständligt motiverade och förklarade samt af lärarne afskrifna för att delgifvas skolråden; hvarefter meddelades

b) dels redogörelse för det metriskas systemet för mått, mål och vikt och dels föreskrifter i förening med praktiska anvisningar, huru man bör gå till väga för inlärande såväl af decimalbråk som af metersystemet.

År 1880

höllos 10 instruktionsmöten, vid hvilka förekom:

a) slutlig granskning af de nu ändtligen af skolråden underskrifna läroplanerna.

Vid 1880 års inspektion fann jag — trots alla de öfverläggningar jag föregående år haft med skolråd och lärare i ämnet — att frågan om läroplaner för skolorna i de flesta skoldistrikt icke avancerat längre, än att mina förenämnda normalförslag blifvit å skolväggen uppspikade, men utan att vara försedda med skolrådets fastställelse eller underskrift. Af sådan anledning fordrade jag i den kungörelse, genom hvilken lärarne på hösten kallades till instruktionsmötena, att de skulle till dem ovilkorligen medhafva af skolråden behörigen underskrifven och fastställd läroplan för hvarje skola, vid äfventyr att vederbörandes försumlighet annars skulle blifva beifrad. Detta medförde ändtligen önskad verkan, så att behörigen fastställda läroplaner vid mötena presenterades mig från nära nog samtliga skoldistrikt; och blefvo nu dessa läroplaner med sina kurser punkt för punkt granskade och, der anledning till viktigare anmärkning förekom, till skolråden återremitterade för förnyad behandling. — Efter detta meddelades

b) anvisningar angående undervisningen i räkning, historia och geografi samt trädgårdsskötsel, hvars nytta och betydelse i ett särskildt föredrag framhölls.

År 1881,

då lärarne varit samlade till 8 möten, hafva meddelats

a) anvisningar, dels huru anteckningsböckerna böra föras, för att anteckningarna må ske med önskvärd fullständighet, enkelhet och lik-

formighet, dels hvilka läroböcker äro tjenligast att begagna i vissa ämnen, och dels rörande hvad som bör iakttagas i afseende på böneförrättningarna samt för en god stämmings vidmakthållande i skolorna;

b) erinringar och anvisningar rörande undervisningen i de olika ämnena i såväl småskolan som folkskolan och fortsättningsskolan, på det att läroplanernas föreskrifter angående lärokurserna må noggrant iakttagas.

e) Anmälanden hos Domkapitlet

hafva skett i 4 särskilda fall och af följande anledningar:

1) Sedan jag vid inspektionen af småskolorna inom *Markaryds församling* år 1878 anmärkt, dels att dessa skolor icke höllos under terminerna i hvarje rote på ett ställe, utan flyttade från hus till hus med några dagars uppehåll på hvarje ställe, och dels att församlingens in natura utgående lönebidrag till småskolelärarinnorna icke erlades efter lagliga grunder, och då församlingen icke ville vidtaga påyrkad rättelse i dessa afseenden, nödsakades jag att i skrifvelse d. 5 Januari 1879 påkalla Domkapitlets åtgärd, med anledning hvaraf Domkapitlet i resolution d. 6 Mars s. å. förklarade: »Domkapitlet, som i grund af 2 och 41 §§ af Kongl. Förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd d. 21 Mars 1862 finner sig icke ega till pröfning upptaga frågan om sättet för småskolelärarinnornas aflöning, anser beträffande anmärkningsmemorialet i öfrigt, lika med folkskoleinspektören, småskolans flyttning, om också endast mellan tvenne ställen inom roten, under de få veckor hon der är verksam, utföva ett skadligt inflytande på undervisningen; hvadan Domkapitlet pröfvar skäligen föreskrifva, det skall småskolan inom hvarje särskild rote af Markaryds församling hädanefter hållas på ett och samma ställe under läseterminen; och åligger det skolrådet tillse, att tillräckligt rymliga och i öfrigt fullt lämpliga lokaler för ändamålet upplåtas».

2) Med anledning deraf, att inom *Hinneryds församling* skolgången visat sig exemplöst oordentlig, att barn fått lemna skolan utan examen, att sommarferierna enligt meddelad uppgift blifvit emot reglementets föreskrift utsträckta till tre månader, att de två folkskolornas undervisning på 8 stationer under två månader på hvar och en var alldeles otillräcklig, att småskolelärarne icke fått sig anvisade bestämda distrikt, utan vandrade efter hvarandra rundt omkring socknen med en å två månaders uppehåll i hvar rote, och att slutligen fråga blifvit af sjelfva skolrådet väckt om indragning af den tredje, året förut inrättade småskolan, ehuru den vore högst behöflig, anmälde jag — sedan skolrådet och församlingen lemnat mina förslag och yrkanden på rättelse utan afseende — d. 9 Januari 1879 dessa förhållanden hos Domkapitlet med anhållan, att

skolrådet måtte förständigas, i afseende på skolgången, iakttaga hvad reglemente och gällande författningar föreskrifva och särskildt noga tillämpa föreskrifterna i K. Cirkuläret d. 22 April 1864 om utexamen och barnens ordentliga inställelse i skolan vid terminernas början, att den ändring i afseende på skolornas sommarferier måtte vidtagas, att genom deras inskränkning läsningen på hösten måtte börja i medlet af Augusti eller senast den 1 September, afvensom att församlingen måtte åläggas att, i afseende på folkskolan, antingen inskränka rotarnes antal eller ock antaga ännu en folkskolelärare och, i afseende på småskolorna, att anvisa hvarje lärarinna sitt särskilda undervisningsområde samt slutligen att icke indraga någon af de befintliga tre småskolorna.

I afgifven resolution d. 19 April 1879 förklarade Domkapitlet: »Ehuru Domkapitlet finner en förändrad anordning af skolväsendet inom Hinneryds församling, i syfte att bereda barnen en längre årlig undervisningstid, önskvärd, vill Domkapitlet likväl för närvarande låta bero vid i detta hänseende gällande bestämmelser, enligt hvilka, utom annat, årliga undervisningstiden i hvardera af församlingens båda folkskolor utgör 8 kal.-månader från d. 1 Febr. till d. 15 Juli och från d. 15 Sept. till den 1 December; dock tillförbindes församlingen att fortfarande såsom under förlidet år underhålla trenne småskolor, hvilkas lärare eller lärarinnor skola anvisas hvar sitt särskilda verksamhetsområde inom socknen och alltså icke längre inom socknen kringvandra; åliggande det skolrådet noggrant uppmärksamma och strängt iakttaga de för folk- och småskolorna fastställda reglementen samt skolväsendet berörande Kongl. Författningar».

3) I Januari månad 1879 fann jag mig vidare nödsakad att till Domkapitlets åtgärd anmäla skolrådets i *Slätthögs församling* tilltag att vägra församlingens pensionsberättigade folkskolelärare begärdt afsked. Som skolrådet emellertid, efter det denna anmälan gjorts, beviljade afskedet, föranledde saken ingen åtgärd å Domkapitlets sida.

4) Slutligen och med anledning deraf, att *Slätthögs församling* fortfarande tredskas att uppföra ett redan år 1873 beslutadt skolhus inom den s. k. Besterna rote, oaktadt församlingen enligt K. Maj:ts nädiga Utslag den 7 November 1879 blifvit ålagd att *skyndsamligen* gå i författning om uppförande af nämnda skolhus, och sedan jag förgäfvos uppmanat vederbörande att ställa sig K. Maj:ts bemälda Utslag till efterrättelse, har jag — dertill särskildt föranledd af en inlaga i frågan från flere hemmansegare i Besterna rote — den 15 nästl. November anmält detta förhållande hos Domkapitlet med anhållan, att Domkapitlet måtte vidtaga laga åtgärder för att förmå församlingen att skyndsamt uppföra nämnda högst behöfliga skolhus. Och har detta ärende, enligt hvad

mig meddelats, blifvit af Domkapitlet öfverlemnadt till Konungens Befallningshafvande i länet.

. I sammanhang med hvad här blifvit anfördt får jag slutligen tillägga, att jag äfven i mina årsberättelser till Domkapitlet anmält mera allmänt förekommande brister, t. ex. rörande sättet för undervisningens meddelande i kristendomen m. m., med anhållan om Domkapitlets medverkan för rättelses åstadkommande.

f) Korrespondens.

Till det icke minst besvärliga i inspektörens verksamhet är att räkna den korrespondens af mera privat natur inspektören har att föra med pastorer, lärare och andra, som vända sig till honom med begäran om upplysningar, råd och anvisningar rörande sådant, som står i sammanhang med skolan och dess angelägenheter. Denna korrespondens kan emellertid i allmänhet sägas vara ett kärt besvär, emedan inspektören derigenom blir satt i tillfälle att äfven på afstånd ofta bevisa skolväsendets tjänster, icke minst genom förekommande af misstag och felaktig tillämpning af gällande föreskrifter.

XII. Skolväsendets kostnader.

Dessa uppgingo sistlidet år eller 1880 till följande belopp:

för lärares och lärarinnors aflöning ...	kr. 112,415: 56.
» skollokalerna och inventarier	» 9,442: 82.
» undervisningsmateriel	» 3,308: 41.
» öfriga behof	» 11,386: 45.
	<u>136,553: 24.</u>

Och bestredos dessa kostnader s. å.

Af statsmedel	med	kr. 53,093: 14.	
» hushållningssällskapet	»	» 200: —	
» skoldistriktet	»	» 83,260: 10.	136,553: 24.

Wexiö i December 1881.

Abr. Rundbäck.

II.

Norrvidinge och Östra Härads kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

A. Folkskolorna.

Folkskolornas antal inom inspektionsområdet, som innefattar 26 skoldistrikt, är 28. Af dessa äro 7 fasta och 21 flyttande. Af de senare ambulera 6 på 3 samt de öfriga på 2 stationer. Två nya folkskolor hafva under inspektionsperioden tillkommit.

Fortsättningskolor hafva varit inrättade vid 11 skolor. Under sistlidet år har deras antal nedgått till 6.

B. Småskolorna.

Småskolornas antal är 43, af hvilka 3 äro fasta; och finnas numera småskolor inom samtliga skoldistrikten. Under inspektionsperioden hafva 7 sådana skolor tillkommit.

C. Enskilda skolor.

Endast en enskild skola förekommer inom inspektionsdistriktet, nemligen barnhemmet i Skede. Rörande denna anstalt är ingenting att tillägga till hvad derom är omförmäldt i föregående berättelser. Den förut i Hvetlanda varande uppfostringsanstalten för vanvårdade barn finnes icke mera, sedan Oscar-Josefina föreningen försålt egendomen Alsberg, der förutnämnda inrättning var förlagd.

D. Slöjdskolor.

Slöjdskolor äro inom inspektionsområdet uti Alsheda, Skede, Hvetlanda, Korsberga, Nye, Karlstorp, Kråxhult och Söraby skoldistrikt. Alla dessa skolor åtnjuta understöd af de resp. hushållningssällskapen och stå i förbindelse med hvar sina folkskolor. Ingen skollärare är tillika lärare i slöjd, utan hafva alla slöjdskolorna sina särskilda lärare.

II. Skolreglementena.

Reglementen finnas vid alla skolor. I följd af de förändringar skolväsendet undergått under det sista årtiondet, äro dessa reglementen för

äldrade och behöfva omarbetas, hvarpå jag likväl ännu ej yrkat, då i följd af den pågående utvecklingen jag ansett, att tiden icke varit inne för upprättandet af nya reglementen.

III. Skolbarnen.

Antalet af de barn, som under sistlidet, år åtnjutit undervisning har varit:

i fasta	folkskolor	615.
i flyttande	»	2,219.
i småskolor		2,016.

Den ordningen synes numera hafva vunnit stadga, att barnen intagas i skolan endast vid läseterminernas början. I de fasta skolorna med sin längre undervisningstid möta likväl svårigheter vid genomförandet af denna ordning ibland de barn, som tillhöra den fattigare befolkningen.

Hvad barnens kunskaper beträffar, så synas dessa vara i tilltagande, der yngre lärarekrafter efterträtt de i skolans tjänst förbrukade och der småskolor med ändamålsenlig anordning och nog lång årlig undervisning förmå att åstadkomma ett tillräckligt och väl utfördt förarbete för den egentliga folkskolan. Med afseende på omfånget kan väl icke påstås, att kunskaperna så särdeles ökats, men barnens allmänna utveckling synes vara stadd i tillväxt inom icke få skolor.

Skolgången är särdeles inom de flyttande skolorna god. I ett icke obetydligt antal skolor hör det till sällsynta undantag, att ett barn förfallolöst och utan tillstånd blifver borta från undervisningen. Behovvet att få barnen så tidigt som möjligt utexaminerade ur skolan ökar angelägenheten hos föräldrarna om barnens ordentliga skolgång.

Emot barnens uppförande hafva inga nämnvärda anmärkningar förekommit. Lätt skönjes likväl, att olika lärares olika pedagogiska begåfning och intresse sätta sin något olika pregel på de särskilda skolorna och att skolan icke öfverallt utöfvar ett lika uppfostrande inflytande.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Den jemnare skolgången och de ökade uppoffringar man inom många församlingar underkastat sig för åstadkommande af mera grundlig skolundervisning är ett tecken till, att förtroendet till skolan är i tilltagande. Behovvet af mera kunskaper än fordom synes nu nästan allmänt hafva ingått i folkets medvetande, i anledning hvaraf angelägenheten om den uppväxande ungdomens undervisning är större än förr och

skolan bliver icke längre af befolkningen betraktad såsom ett ondt, hvilket man måste underkasta sig i följd af öfverhetens bud. Iakttagaren finner likväl snart, att tillståndet i nu nämnda hänseende är olika inom olika församlingar, beroende dels på de inom församlingarna ledande personernas uppfattning af skolans betydelse och nytta samt deras offervillighet för densamma, dels ock derpå om undervisningen bestrides af nitiska och skickliga lärare, som förmått skaffa skolan det anseende, som skänker förtroende.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden, som infaller under månaderna Februari—November med omkring en månads uppehåll under sommaren, uppgår till 8 å 9 kalendermånader. De flyttande skolornas undervisningstid i hvarje rote vexlar från 11 till 18 veckor om året. En årlig undervisningstid af blott 11 veckor förekommer likväl endast inom 2 skolor.

I de flyttande småskolornas flertal är undervisningstiden i hvarje rote 17 å 18 veckor.

De flyttande folkskolorna äro i verksamhet under endast 5 dagar i veckan, då lördagen användes till förhör med skolbarnen i den rote, hvarest skola för tillfället icke hålles. Hvarannan eller hvar tredje lördag plägar ofta ledighet lemnas åt läraren. I småskolorna undervisas ofta under alla dagarne i veckan.

Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 timmar utom under den mörkare årstiden, då någon inskränkning i detta timantal blir nödig. I småskolorna undervisas 5 timmar om dagen.

Tiden för början af barnens skolgång är i regeln fyllda 7 år. Det 10:de året är i medeltal det, under hvilket barnen inträda i den egentliga folkskolan.

VI. Undervisningen.

Härvid anser jag mig först böra nämna, att den från Kongl. Ekle-siastik-Departementet utkomna normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor utöfvat ett välgörande inflytande med afseende på undervisningens ordnande inom inspektionsområdet samt varit för lärarne till stor hjälp och ledning vid läroämnenas fördelning. Inom alla fasta folkskolor likasom ock i de flyttande skolor, som äro förlagda på 2 stationer, bliver den i hufvudsak följd. Inom småskolorna, särskildt uti Östra Härads kontrakt, tjänar den i det hela till ledning och efterrättelse. En del äldre lärarinnor inom Norrvinge sköta sina småsko-

lor på gammalt vis, men likväl så, att icke blott deras flit, utan äfven framgång måste erkännas, och bekräfta den gamla sanningen, att det icke är metoden utan personen, som uppbär skolan. Det i min sista berättelse omnämnda missförhållandet, som till skada för undervisningen på flere ställen hotade att fästa sig vid småskolan, och som bestod deri att föräldrar och lärarinnor betraktade denna skola åtminstone till en del såsom en ersättningsskola för den egentliga folkskolan, försvinner mer och mer, och en sådan uppfattning synes hafva vunnit stadga, att denna skolas uppgift uteslutande är att förbereda för den egentliga folkskolan. Normalplanen har äfven i detta hänseende gagnat.

Rörande den metodiska behandlingen af undervisningsämnena får den, som en längre tid följt den allmänna utvecklingen på folkskolans område, vid sina besök i de särskilda skolorna många glädjande tillfällen att varseblifva, att det arbete, som inom vårt fädernesland nedlagts på lärarnes formela och metodiska utbildning har burit frukt uti större klarhet och åskådlighet i sjelfva undervisningssättet, hvilket åter haft med sig såsom följd hela folkskoleinstitutionens höjande. En god skola skall alltid vinna erkännande. Att likväl icke den formela och metodiska utbildningen hos läraren ensamt räcker till för att folkskolan skall göra tillfyllest, skall den, som följt de unge lärarne från deras inträde i skolans arbete, snart finna, då han får se, att det icke är de större kunskaperna endast, som bringa folkskolan den rikaste skörden. Härtill erfordras personer, hvilka med tillräckliga kunskaper förena en ideel uppfattning af lärarekallet och den pligttrohet, som icke sviker, äfven då arbetet tynger, och den glada hängifvenhet åt undervisarens kall, som lifvar och stärker samt bevarar från slapphet och slentrian.

Hvad undervisningssättet i de särskilda läroämnena beträffar, är icke mycket att tillägga till det, som anfördes i sist afgifna berättelse. Att åtskilliga af de brister, som då påpekats, ännu qvarstå, kan icke förnekas, likasom det icke kan vara annat att vänta, så länge orsakerna der-till qvarstå.

Se vi på undervisningen i kristendomskunskapen, så skola vi finna, att der nya lärarekrafter inkommit med erforderlig begåfning och för bibelordet öppet sinne, denna undervisning tilltagit i klarhet och styrka, då de bibliska berättelserna behandlas så, att barnen deraf erhålla icke endast formen och det yttre skalet, utan derjemte något af deras must och kärna samt vägledas att lära känna och älska Gud och den Han sändt hafver.

Användningen af den nya utvecklingen af Luthers lilla katekes har redan börjat visa sin goda frukt. Begagnandet af denna bok skall gifva stadga och fasthet åt katekesundervisningen samt underlätta lära-rens likasom barnens arbete på samma gång folkskolan derigenom befrias

från den godtycklighet, som i detta viktiga undervisningsämne höll på att bemäktiga sig densamma.

I modersmålet äro framstegen glädjande. Barnen lära sig att riktigare och innehållsenligare läsa samt uppfatta och skriva sitt modersmål. Det ökade antalet af småskolor har härvid lemnat en viktig tjänst. Då barnen i en sådan skola blifvit väl förberedda, är en god grund lagd för det fortsatta arbetet inom folkskolan. I flere skolor har jag funnit, att de mera försigkomna barnen icke blott nöjaktigt kunnat redogöra för innehåll och satsbyggnad i af dem rätt och väl upplästa stycken, utan derjemte felfritt kunnat uppskrifva och interpunktera en dikterad mening. Att granskaren finner åtskilligt att anmärka, kan icke rätt mycket nedstämman hans tillfredsställelse, då han varit med så länge, att han vet, hurudant förhållandet var för ett och ett halft årtionde tillbaka.

I räkning går undervisningen framåt. I småskolorna återstår likväl på många ställen mycket att önska rörande denna undervisning, då flere lärare och lärarinnor icke förmå på ett tillfredsställande sätt bedriva undervisningen i detta ämne.

Historia har vid inspektionstillfällena förekommit i 18 och geografi i alla folkskolorna. I historia sättes undervisningen öfver allt i nära samband med läseboken. Endast i några få skolor begagnas dervid någon mindre lärobok, och består undervisningen i detta ämne alltså huvudsakligen deruti, att barnen få i minnet fästa personer och händelser, som i läseboken omtalas.

I geografi hafva de äldre barnen inhemtat det allmännaste af fäderneslandets fysiska och politiska geografi jemte någon kännedom om Europas karta och om de öfriga verldsdelarne, meddelad i sammanhang med jordglobens allmänna beskrifning.

I naturkunnighet har undervisning meddelats i 19 skolor. Denna undervisningsgren har under de senare åren upparbetat sig inom icke så få skolor. Då undervisningen i detta ämne förut allmänt icke bestod uti något annat än, att barnen under läsöfningarna i Berlins läro- eller läsebok fingo uppfatta hvad de kunde af det som genomgicks, meddelas nu på flere ställen en mera ordnad undervisning i åtskilliga till detta läroämne hörande stycken. Härtill har i sin mån bidragit den under senare åren tillkomna undervisningsmaterielen för detta ämne.

Geometri har förekommit i 12 skolor, och består undervisningen deri, att barnen i skolans öfversta afdelning få lära sig att känna och upprita vinklar och plana figurer samt uträkna deras yttinnehåll.

Teckning, en öfning, som förut icke förekommit i någon skola, har vid sist hållna inspektioner öfvats i 6. Att framstegen icke kunna vara annat än ringa, behöfver ej sägas.

Sång öfvas i alla folkskolorna utom i 3, i hvilka lärarne sakna.

förmåga att meddela undervisning i detta ämne. Undervisningen har hufvudsakligen bestått af öfningar i tonträffning samt uti att sjunga valda melodier ur svenska psalmboken jemte en och annan sång ur läse-boken. Sång öfvas äfven i småskolorna, då lärare eller lärarinnor ega sänggåfvor.

Gymnastik förekommer enligt vid de sista inspektionstillfällena gjorda anteckningar i 18 folkskolor. Denna öfning, som eger rum hufvudsakligen under den blidare årstiden, sträcker sig merendels blott till gossarne. Endast i en eller annan skola, som förestås af yngre, för denna öfning mera intresserade lärare, få flickorna särskildt någon öfning i gymnastik. Ännu synes icke gymnastikundervisningen hafva förmått tillvinna sig den uppmärksamhet den förtjenar.

I trädgårdsskötsel går undervisningen sakta framåt. Endast i 12 skolor eger sådan undervisning rum. De flyttande folkskolorna erbjuda också icke alltid tillfälle härtill i följd deraf, att inom de skoldistrikt, der planteringsland finnas, dessa äro belägna vid hufvudstationen, der läraren har sin bostad, då de öfriga stationerna sakna denna förmån. De barn, som icke höra till hufvudstationens område, kunna därför icke komma i åtnjutande af någon egentlig undervisning och öfning i trädgårdsskötsel. Behovvet af undervisning i detta ämne är ännu icke af folket insedt och erkänt i en ort, der trädgårdsodlingen befinner sig på en mycket outvecklad ståndpunkt och intresset därför ännu ej vaknat.

VII Skolförhören.

Examina med flyttning från lägre till högre klass hållas inom några fasta skolor vid läsårets slut; i de flyttande och i sådana fasta, i hvilka afdelningar af barnen undervisas under olika terminer, vid hvarje läsetermins slut. Dessa examina, som tillika äro afgangspröfningar för de barn, som af läraren anses mogna att lemna skolan, bevistas i regeln af skolrådets ordförande eller den prestman, som dertill af honom anmodas, tillika med en eller flere af skolrådets ledamöter.

Roteförhör vid de flyttande skolorna hållas, så vidt jag vet, i öfver ensstämmelse med hvad reglementena derom föreskrifva.

Då inga barn af det egentliga folket undervisas uteslutande i hemmen, så kunna inga förhör med sådana barn, som erhålla undervisning utom skolan, förekomma. Visserligen händer det, att i följd af föräldrarnes fattigdom i skolan inskrifva barn för en eller annan termin befrias från skolgång, då dessa barn pläga underkastas förhör för att utrönas må, huruvida de i hemmen underhållit de kunskaper, som de i skolan tilllegnat sig. Sådana barn tillhöra dock skolan, till dess de undergått afgangspröfning.

Folkskoleber. för Weziö stift.

VIII. Lärarne.

Lärare och lärarinnor sköta, efter hvad jag vid inspektionstillfällena kunnat inhemta, sina kall med trohet och nit. Anmärkningar från skolrådets sida hafva icke förekommit mot någon. Sant är likväl, att gåfvor och nit äro olika och att dessa icke alltid motsvara hvarandra, i följd hvaraf allas arbete icke har samma framgång med afseende på barnens sedliga och intellektuella utveckling. Många af de inom inspektionsområdet vid folkskolan anstälde lärarne utgöras af yngre män, hvilka efter måttet af sina gåfvor vid sin undervisande och uppfostrande verksamhet med samvetsgrannhet bemöda sig om att tillämpa de grundsatser, som de vid seminarium inhemtad.

Hvad lärarne och lärarinnorna i småskolan vidkommer, återstår med afseende på deras förmåga och sätt att sköta undervisningen hos flere åtskilligt att önska. Den utbildning för sitt kall, hvilken dessa erhålla, är af den beskaffenhet, att anspråken icke kunna ställas högt. Småskolans betydelse såsom grundläggande uppfostringsanstalt har ännu icke blifvit af vederbörande tillräckligt uppskattad, då vid de anstalter, som alla år genom landstingens i Jönköpings och Kronobergs län försorg varit i verksamhet under somrarna för bildande af lärare och lärarinnor i småskolor, undervisningstiden icke sträckt sig utöfver 6 å 10 veckor. På så kort tid kan icke mycket uträttas, för att småskolelärarinnebildningen må kunna blifva ens någorlunda nöjaktig. Den ringa afföningen vållar ock, att lärarepersonalen i småskolorna ofta till men för undervisningen är mycket vexlande. Den duglige läraren lemnar skolan, så snart tillfälle till bättre utkomst erbjuder sig.

IX. Undervisningsmaterielen.

Undervisningsmaterielen ökas alltjemt. Vid sista inspektionstillfällena har den blifvit antecknad som god i 10, medelmåttig i 54 och under medelmåttan i 3 skolor. Den undervisningsmateriel, som i allmänhet förekommer i skolorna, utgöres af helbiblar i några få skolor, Palestinas karta, bibliska planscher, folkskolans läsebok, samt läseböcker för småskolan af Kastman och af Rodhe, kulram och räknekub, väggtaflor öfver mått, vikt och mynt, stereometrisk figur, Sveriges regenter under Lutherska tiden, kartor, politiska och fysiska, öfver Sverige och Norge samt öfver Europa, jordglob, Berlins läro- och läsebok, planscher öfver människokroppen och öfver djurriket samt Stuhlmans lärobok i teckning.

X. Skollokaler.

Intet skoldistrikt saknar egna för sitt ändamål uppförda skolhus. Några af de äldre skolhusen erbjuda likväl icke tillräckligt utrymme och behöfva ersättas med nya. Under inspektionsperioden hafva 2 nya skolhus blifvit uppförda. I 2 skoldistrikt är man i verksamhet med byggande af sådana. Behovvet af tjenliga lokaler, för att undervisningen må kunna ordentligen bedrivas börjar nu allmänt erkännas. För småskolorna begagnas mestadels hyrda lokaler, hvilka i de flesta fall äro sådana, att de erbjuda någorlunda tillräckligt utrymme.

XI. Tillsyn öfver skolorna.

Tillsynen öfver skolorna fortgår på samma sätt, som i mina föregående berättelser är omförmäldt. Skolrådets ordförande är vanligen den, som hufvudsakligen får åtaga sig denna angelägenhet. Skolrådets öfrige ledamöter äro likväl inom de olika distrikten mer eller mindre verksamme för skolans bästa. Att alla icke blott icke fullgöra sina äligganden med samma nit, utan att derjemte många äro likgiltige för det uppdrag de mottagit, är en erfarenhet, som icke kan väcka särdeles förundran, då såväl insigten om hvad skolan kräver som intresset för saken icke kunna finnas hos hvar man, helst ledamotskapet i skolrådet ofta nog betraktas som en kommunalbörda, hvilken man i sin tur och ordning måste bära för att sedan så snart ske kan afkasta sig.

XII. Omkostnaderna för skolväsendet.

Under sistförflutna år hafva till lärares och lärarinnors aflöning utbetalats	32,909: 73.
Till skollokaler och inventarier	2,640: 15.
» undervisningsmateriel	323: 15.
» öfriga behof	3,441: 21.
	<hr/> 39,314: 24.

Till bestridande af dessa kostnader hafva understöd erhållits af staten med lönetillskott åt lärare i folkskolor	11,533: 33.
Lönetillskott åt lärare och lärarinnor i småskolor	4,850: —
	<hr/> 16,383: 33.

Af landsting och hushållningssällskap	1,364: 47.
Af donationer	233: 31.
	<hr/> 1,597: 78.

Skolkassornas behållning utgjorde vid årets slut ..... 9,448: 67.

Då samtliga i skolåldern varande barn inom de båda kontrakten vid sistlidet års slut utgjorde 5,330, så synes häraf, att kostnaden för hvarje barns undervisning i medeltal uppgår till omkr. 7 kr. 37 öre.

Nöbbeled i Mars 1882.

J. P. Dahlstedt.

III.

Uppvidinge, Tveta, Östbo, Westbo, Vestra Härads och Wista kontrakt.

Inom inspektionsområdet, som innefattar 91 skoldistrikt med en folkmängd af 154,830 personer, finnas följande

I. Undervisningsanstalter.

A) Folkskolor.

De egentliga folkskolornas antal utgör 131. Af dessa äro 64 fasta och de öfriga flyttande, nemligen: 32 på 2 stationer, 26 på 3 och 9 på flere än 3 stationer. Bland dessa 131 skolor hafva många trädt i verksamhet under senaste inspektionsperioden. Här må ock nämnas, att beslut fattats om inrättande af ännu 3 folkskolor. Genom den erhållna förstärkningen af lärarekrafter hafva flere fasta skolor bildats, hvarjemte den fördel vunnits, att de flyttande folkskolorna i allmänhet ambulera mellan ett mindre antal stationer än förut. Då vid inspektionsperiodens början i medeltal kommo 2,9 rotar på hvarje flyttande folkskola, har samma medeltal nu nedgått till 2,6. Af mindre skolor med oexaminerade lärare eller lärarinnor finnas numera endast 4, af hvilka 2 äro fasta och 2 flyttande. Enligt fattadt beslut skola emellertid de 2 förstnämnda af dessa skolor redan innevarande år förvandlas till folkskolor.

B) Fortsättningsskolor.

Fortsättningsskolor, ordnade i enlighet med bestämmelserna i Kongl. Kung. den 11 September 1877, hafva till olika antal varit i verksamhet under olika år, nemligen: 16 under år 1878, 12 under åren 1879—80 och 10 under år 1881. Här torde den anmärkningen böra göras, att under åren 1878—79 funnos 9 fortsättningsskolor ensamt i staden Jönköping. Sedan emellertid derstädes blifvit inrättad en teknisk afton- och söndagsskola, i hvilken många af de ur folkskolan utexaminerade lärjungarne vinna inträde, har fortsättningsskolornas antal i nämnda stad kunnat inskränkas till 2, och dessa åtnjuta numera icke statsanslag.

Utom nu omtalade fortsättningsskolor finnes fortsatt undervisning anordnad i 55 skoldistrikt. På rätt många ställen besöka de barn, som åtnjuta fortsatt undervisning, skolan en dag i veckan, på andra en dag hvarannan eller hvar tredje vecka, ja, på några få ställen till och med blott en dag i månaden. Vid skolor, flyttande på tre eller flere stationer, har ingenting annat kunnat göras för de utexaminerade barnens undervisning, än att dessa fått, samtidigt med de ur skolan icke utexaminerade barnen, åtnjuta undervisning på de i Folkskolestadgan anbefalda roteförhören.

C) Småskolor.

Småskolornas antal uppgår till 203, af hvilka 33 äro fasta och 170 flyttande. Af dessa skolor hafva 26 tillkommit under inspektionsperioden. Särskilda småskolor saknas inom 5 mindre församlingar, nemligen: Källerstad, Sandvik, Bosebo, Hjertlanda och Wallsjö. I dessa församlingar måste hemmen bibringa barnen den första undervisningen. Anmärkas bör, att de fyra förstnämnda församlingarna numera hafva hvar sin fasta folkskola med ringa barnantal. Inom Wallsjö församling finnas sedan 1880 två fasta folkskolor; men fråga har dock redan blifvit väckt om inrättande af en småskola. Tager man i betraktande de tillgängliga lärarekrafterna i förhållande till folkmängden inom inspektionsområdet, så finner man, att en folkskolelärare eller lärarinna i medeltal belöper sig på 1,146 personer; men om folk- och småskolans lärare och lärarinnor räknas tillsammans, så synes, att en lärare eller lärarinna finnes för 458 personer.

D) Slöjdskolor.

Af 19 nu befintliga slöjdskolor för flickor hafva 15 inrättats sedan 1877 års början. I dessa skolor meddelas undervisning i linne- och klädsömnad, stickning och knyppling m. m. Under inspektionsperioden hafva inom 23 skoldistrikt blifvit inrättade 25 slöjdskolor för gossar, bland hvilka 17 under år 1881 åtnjöto statsbidrag. Inom 3 skoldistrikt äro beslut fattade om inrättande af slöjdskolor för såväl gossar som flickor. De grenar af slöjd, hvari för närvarande undervisas, äro: snickeri, svarfning, korgflätning m. m. Under pågående läsetermin har undervisning i slöjd vanligen meddelats onsdags- och lördagseftermiddagar eller också endast en af dessa dagar. I några få församlingar har daglig slöjdundervisning för gossar varit förlagd äfven till någon del af ferierna och säges då hafva omfattats med större intresse, än hvad fallet varit, då den meddelats en å två gånger i veckan under pågående läsetermin.

Utom på några få ställen, der folkskoleläraren tillika varit lärare i slöjd, hafva handtverkare varit slöjdlärare. Det torde böra anmärkas, att sådana slöjdsolor, i hvilka en slöjdekunnig folkskolelärare ledt undervisningen, lemnat det vackraste resultatet af sin verksamhet.

E) Läroanstalter för bildande af lärare och lärarinnor vid småskolor inom Jönköpings län.

Med understöd af landstingsmedel hafva 4 seminarier för bildande af lärare och lärarinnor vid småskolor under 17 år varit i verksamhet. Till en början fortgick undervisningen vid dessa läroanstalter endast 3 veckor hvarje år; under hvartera af åren 1877—78 utsträcktes undervisningstiden till 4, och under 1879—81 till 6 veckor. Så vidt seminarierna förläggas inom detta inspektionsdistrikt, äro stationerna för deras verksamhet Jönköping, Wernamo och Ölme stad i Westbo härad det ena året, och Grenna, Wrigstad och Gislaved det andra. I allmänhet har elevantalet årligen varit rätt betydligt: i Jönköping—Grenna 60—100, i Wernamo—Wrigstad 40—60 och i Ölme stad—Gislaved 30—50. De ämnen, i hvilka undervisning meddelats hafva varit: kristendoms kunskap, svenska språket, naturlära, räkning, svensk historia, geografi, skrifning, teckning, sång, gymnastik, metodik och pedagogik. Till deraf förtjente elever, i synnerhet sådana som flere år bevisat läroanstalterna, hafva utdelats premier, för hvarje elev uppgående till 5 å 10 kronor. Lärare vid dessa seminarier hafva varit skicklige folkskolelärare, som på förslag af vederbörande folkskoleinspektör erhållit förordnande af Domkapitlet i Wexiö. Deras arfvoden hafva varit olika, beroende af den kortare eller längre undervisningstiden, af det kortare eller längre afståndet de haft från hemmen till läroanstalterna; under de 5 sista åren har hvarje lärare i årligt arvode uppburit minst 150, högst 230 kronor. Inom Jönköpings läns landsting hafva under de senaste åren upprepade gånger väckts förslag om inrättande af ett för hela länet gemensamt småskolelärareseminarium med 7 till 8 månaders årlig undervisning, men hittills förgäfvos. Då man emellertid allt mer börjat inse småskolans stora betydelse och vigten af, att dess lärare och lärarinnor besitta tillräcklig utbildning för sitt kall, torde man, i synnerhet som småskolans sak har många vänner och gynnare bland landstingsmännen inom nämnda län, kunna uttala den förhoppning, att en läroanstalt, sådan som den föreslagna, inom en ej afägsen framtid skall varda en verklighet.

F) Enskilda skolor.

Inom inspektionsområdet finnas många privata läroanstalter för både högre och lägre bildning. Bland dessa må särskildt omnämnas staden

Jönköpings tekniska afton- och söndagsskola, i hvilken lemnas en särdeles god undervisning åt både manlig och qvinlig ungdom, i synnerhet tillhörande arbetareklassen. Till enskilda skolor kunna möjligen ock räknas de i många församlingar af Jönköpings län inrättade s. k. söndagsskolorna. Noggrann kännedom om dessa skolors verksamhet saknas, enär den omhänderhafves af frivillige och i allmänhet är okontrollerad. Endast kristendomsundervisning meddelas. Man torde kunna antaga, att uppbyggelse, ej egentlig undervisning är närmaste syftemålet med ifrågasvarande skolor.

G) Folkhögskola.

Föreståndaren för Jönköpings läns folkhögskola, doktor Öberg, har rörande denna läroanstalt meddelat följande uppgifter:

»Jönköpings läns folkhögskola, förlagd i närheten af Wernamo köping, stiftades hösten 1876. Skolans hufvuduppgift är att utbilda unga män till insigtsfulle och nyttige samhällsmedlemmar. För att vinna detta mål söker den väcka håg för och meddela sådana kunskaper, som afse allmän medborgerlig bildning och kunna vara gagnande såsom förberedelse för idkande af vårt lands hufvudnäringar.

Skolans läroämnen äro:

modersmålet, historia, geografi, kommunal- och grundlagar, statshushållning, naturvetenskap, matematik, bokföring, afvägning och fältmätning samt gymnastik och sång. Af dessa läroämnen hafva modersmålet och matematik fått den största tid åt sig anslagen eller nära hälften af veckans ordinarie arbetstimmar. Undervisningen sker genom muntliga föredrag; dock söker läraren ofta att genom frågor inhemta, huru det förelästa blifvit af lärjungen uppfattadt. För sjelfstudium äro lärjungarne hänvisade till lämpliga läroböcker. Skolans arbetsår omfattar tiden från den 1 November till medlet eller slutet af April. De ordinarie lärotimmarne äro 34 i veckan. Aftonstunderna användas till uppläsning, diskussionsöfningar, kommunalstämmor, sång m. m. Hvarje dags arbete börjas och slutas med bön och afsjüngande af några psalmverser. Offentliga föredrag öfver något allmänfattligt ämne hafva stundom hållits såväl af skolans lärare som ock af utom skolan stående personer. Sedan skolans stiftelse hafva 99 ynglingar, af hvilka 10 bevistat 2 års kurser, derstädes åtnjutit undervisning. Af dessa lärjungar hafva de fleste, närmare 90 %, efter slutad kurs egnat sig åt jordbruket; af de öfriga hafva 3 % egnat sig åt handel, 3 % vunnit inträde vid folkskolelärareseminarium, 1 % vid allmänt läroverk, 3 % äro militärer. Två lärjungar hafva afidit. För lärjungarne äro bostäder till billigt pris anordnade å skolans lokaler, der mat tillhandahålles eller

tillredts af skolans vaktmästare. För dem af lärjungarne, som varit inackorderade vid skolan, har vistelsen jemte resor och öfriga omkostnader uppgått till omkring 200 kronor. Terminsafgiften är 15 kr. Skolans angelägenheter vårdas af en af folkhögskoleföreningen och landstinget vald styrelse, bestående af 7 ledamöter, jemte skolans föreståndare, som då är sjelfskrifven ledamot. Undervisningen bestrides af en föreståndare och förste lärare, en andre lärare samt två öfningslärare. Skolans ekonomiska bestånd är grundadt på anslag af staten, landstinget, röntan af veterinärläkaren L. Jakobis till folkhögskolan donerade fond samt bidrag af kommuner och enskilda personer. Skolans årliga utgifter belöpa sig till omkring 5,000 kronor.»

H) Sockenbibliotek.

Sockenbiblioteken utgöra numera 65. Af uppgifter, som skolråden meddelat, inhemtas: 1:o) att dessa sockenbibliotek hafva tillsammans närmare 9,000 band, hvilket i medeltal utgör 138 böcker på hvarje bibliotek, 2:o) att 22 bibliotek hafva mindre än 100 och de öfriga mer än 100 band, 3:o) att 38 sockenbibliotek under inspektionsperioden ökat sina boksamlingar med tillsammans 800 band, och 4:o) att böckerna i nämnda bibliotek mestadels utgöras af religiöst, historiskt eller naturvetenskapligt innehåll. Hvad sockenbibliotekens begagnande angår, må upplysas, att boklånen under år 1881 uppgingo till närmare 4,500. Emellertid säges, att antalet boklån för hvarje år snarare minskas än ökas. Såsom orsak härtill uppgifver man allmänhetens tilltagande håg för läsning af tidningar och tidskrifter, synnerligast sådana, som beröra religiösa ämnen.

II. Skolreglementena.

Vederbörligen stadfästade reglementen finnas i alla skoldistrikt. Då emellertid de äldre reglementena i följd af skedda förändringar i skolväsendet mångenstädes befunnits mindre tidsenliga, hafva inom många skoldistrikt upprättats nya reglementen, som af Domkapitlet bifvit fastställda. I afseende på reglementenas efterlefnad hafva anmärkningar ej sällan måst framställas, emedan man på flere ställen gjort betänkliga eftergifter i de fordringar på kunskaper och färdigheter, som i reglementena äro bestämda för utexamen från såväl små- som folkskolan.

III. Skolbarnen.

Antalet barn, som under år 1881 åtnjutit undervisning, utgör 21,055, af hvilka 11,700 tillhörde folkskolan. Då folkskolornas antal, om hit

räknas de 4 mindre skolorna, utgör 135 och småskolorna uppgå till 203, komma alltså i medeltal 86 barn på hvarje folkskola och 46 på hvarje småskola. Barnens intagning i skolan sker i början vid hvarje läsetermin. Dock må anmärkas, att den i detta fall stadgade ordningen öfverträdts på några få ställen. Beträffande barnens kunskaper i de olika ämnena meddelas, att af de till folkskolorna hörande 11,700 barnen under år 1881 undervisats:

i kristendomskunskap	11,700	eller	100 %	(af hela antalet)
» modersmålet	11,700	»	100 %	»
» skrifning	11,700	»	100 %	»
» räkning	11,700	»	100 %	»
» historia	8,529	»	73 %	»
» geografi	10,949	»	92 %	»
» naturlära	9,742	»	86 %	»
» geometri	4,598	»	39 %	»
» teckning	4,327	»	37 %	»
» sång	8,784	»	75 %	»
» gymnastik	6,338	»	54 %	»
» trädgårdsskötsel	2,437	»	21 %	»

Bland småskolans 9,355 barn undervisades nämnda år

i kristendomskunskap	9,355	eller	100 %	(af hela antalet)
» modersmålet	9,355	»	100 %	»
» räkning	9,355	»	100 %	»
» geografi	198	»	2 %	»
» naturlära	167	»	2 %	»
» teckning	1,002	»	11 %	»
» skrifning	9,002	»	96 %	»
» sång	4,877	»	52 %	»
» gymnastik	2,456	»	26 %	»

Barnens uppförande har i allmänhet vitsordats vara godt. Då någon gång, om ock sällan, ett motsatt vitsord gifvits, eller då vid inspektionen barnens hållning och tukt gifvit skäl till anmärkning, så har man vanligen haft att söka orsakerna till missförhållandet i bristande förmåga hos läraren att upprätthålla god skoltukt. Skolgången har i närmare 50 skoldistrikt varit ordentlig, i 34 någorlunda jemn, men i 9 så ojemn, att med anledning deraf anmärkningar måst göras. Hvad repetitionsförhören angår, besökas de mångentådes mindre ordentligt, synnerligast under sådana årstider, då de äldre barnen kunna användas till arbete. Vanligast uppgifves föräldrarnes fattigdom såsom orsak till skolförsummelserna; någon gång får det långa afståndet från hemmet till skolan bära skulden för förfallolöst uteblifvande. Att skolgången på

många ställen väsentligen förbättrats, har blifvit intygadt af såväl skolråd som lärare.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Att folket på många ställen börjat inse skolans behöflighet och nytta och att intresset för denna institution är i tilltagande, i synnerhet der nitiske och duglige lärare verkat någon tid, bör med glädje erkännas. De många nya skolor och tidsenliga skolhus, som uppstått under senaste åren, och i allmänhet de icke obetydliga förbättringar i skolväsendet, som inom flere skoldistrikt vidtagits, ådagalägga — åtminstone i någon mån — folkets sträfvanden att främja undervisningen. Väl hafva dessa förbättringar icke alltid kunnat genomföras utan strider, men i många fall hafva församlingarna utan knot gått in på föreslagna förbättringar, äfven när dessa varit förknippade med dryga uppoffringar. Å andra sidan får ej förtigas, att mångenstädes, i synnerhet der folkskolan befinner sig på en låg utvecklingsgrad, förspörjes likgiltighet för skolan, ja, man torde ej göra sig skyldig till öfverdrift, om man påstår, att skolan på ett eller annat ställe betraktas som en börda, som man är nödsakad att bära. På de ställen, der en sådan likgiltighet eller ovilja för skolan förefinnes, är det naturligtvis förenadt med stora svårigheter att åstadkomma några förbättringar i skolväsendet. Bemödandena i sådant syfte stranda icke sällan, och då de krönas med framgång, sker det först efter hårdnackadt motstånd. Förnämsta anledningen till motståndet är emellertid att söka i fruktan för de ökade utgifter, som förbättringar i skolväsendet medföra.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden, som infaller under månaderna Februari — medio af December med 4—8 veckors uppehåll under sommaren, uppgår i såväl folk- som småskolor till 8 à 10 kalendermånader. I flyttande skolor växlar den årliga läsetiden i hvarje rote från 8 till 18 veckor. I några af de fasta folkskolorna undervisas 5, i andra 6 dagar i veckan. I de flyttande folkskolorna hållas roteförhör 2 à 3 gånger i månaden och alltid på lördag. I annat fall åtnjuter läraren ledighet den dagen. I alla småskolor meddelas undervisning 6 dagar i veckan. Den dagliga undervisningstiden utgör 6 timmar, utom i åtskilliga småskolor, der den numera omfattar blott 5 timmar. Under den ljusare årstiden händer nog ej sällan, att i folkskolorna undervisningen utsträcker till 7 timmar om dagen. Att få småskolans dagliga läsetid nedsatt till 5 timmar möter på landsbygden icke ringa svårigheter, emedan allmogen ej anser under-

visning och skolgång för något arbete. Så vidt jag har mig bekant, iakttages allmänt föreskriften om tjenliga afbrott i undervisningen mellan lärotimmarne. Barnens skolgång börjar vanligen vid 7 års ålder.

VL Undervisningen.

A) Undervisningens allmänna ordnande.

I alla folkskolor och de flesta småskolor äro barnen indelade i 2 klasser eller afdelningar. Dock bör ej lemnas oanmärkt, att man i en del skolor icke alltid tagit tillbörlig hänsyn till kunskapsmättet vid bestämmandet af den klass, till hvilken barnen böra höra.

I nästan alla småskolor och flyttande folkskolor samt några få fasta folkskolor begagna afdelningarna undervisningen samtidigt. I de flesta folkskolor, som antingen sakna småskolor eller hafva mycket stort antal lärjungar, undervisas hvarje särskild afdelning dels under olika terminer, dels på olika dagar i veckan.

Då begge afdelningarna samtidigt besöka skolan, undervisas de gemensamt af läraren, när sådant lämpligen kan ske, hvaremot den ena afdelningen sysselsättes med någon tyst öfning, då den andra särskildt undervisas af läraren.

Undervisningen är i allmänhet reglerad genom lärokursen och läsordningar, som i de flesta småskolor och många folkskolor äro uppgjorda med ledning af normalplanen. Teckning och åskådningsöfningar hafva dock af flere skäl ej kunnat införas i flertalet småskolor på landet.

Föreskriften, att de i skolan förekommande läroämnen skola inträda i ändamålsenlig ordning i undervisningen, torde kunna sägas nästan allmänt iakttagas. Hvad småskolorna angår, hafva öfningarna i skrifning och räkning omväxlat med läsöfningarna, och undervisning i biblisk historia har föregått undervisningen i katekes. Emellertid får ej fördöljas, att genom påtryckning af föräldrar katekesundervisningen i några småskolor dels börjat för tidigt, dels utsträckts utöfver Luthers lilla katekes — ett oskick, mot hvilket allvarliga erinringar blifvit gjorda.

Förhållandet mellan småskolan och folkskolan är i regel ordnad på ett sätt, som öfverensstämmer med hvarderas bestämmelse. I folkskolan få ej intagas barn, som icke vid anställd pröfning visat sig hafva nöjaktigt inhemtat småskolans lärokurs. Vid denna pröfning lägger man största vigten vid, att barnen ega erforderlig säkerhet i stafning och innanläsning. Att dock en sådan pröfning någongång uraktlåtits och att i en eller annan folkskola mottagits barn, som alldeles icke varit mogna för flyttning från småskolan, kan ty värr ej förnekas.

De lärostycken, som blifvit lärjungarne föresatta till arbete på egen hand, hafva alltid förut blifvit genomgångna och förklarade, enligt hvad lärare och lärarinnor försäkrat.

B) Undervisningen i de olika ämnena.

1) Kristendomskunskap.

I såväl folk- som småskolor börjas och slutas skolans arbete hvarje dag med bön och sång. I sammanhang med morgonbönen uppläses och förklaras ett kapitel eller några verser ur Nya Testamentet. I de flesta fall har bibelläsningen befunnits sådan, att det afsedda ändamålet, uppbyggelse och undervisning, dermed kunnat vinnas.

I biblisk historia har undervisning meddelats i alla skolor. Barnen i småskolans första årsklass handledas endast genom lärarens eller lärarinnans muntliga framställning att uppfatta hufvudinnehållet i några berättelser ur Gamla och Nya Testamentet, hvaremot lärjungarne i andra och tredje årsklasserna erhålla hemlexor, sedan dessa blifvit i skolan förberedda. Förberedandet tillgår i allmänhet på det sätt, att läraren antingen sjelf berättar eller låter barnen i läroboken en eller två gånger uppläsa en berättelse eller afdelning af en sådan, hvarefter gifvas nödiga ord- och sakförklaringar. Vid förhörandet af lexan få barnen dels besvara framställda frågor, dels berätta efter gifna uppgifter. På de flesta ställen utgöres småskolans pensum af 20—35 ur Gamla och Nya Testamentet valda berättelser. I folkskolan deremot läsas berättelserna i den ordning, hvori de förekomma i läroboken, eller ock äro de indelade i kurser. Denna anordning har varit vidtagen i åtskilliga skolor, der flere årsklasser på en gång måst undervisas af samme lärare. Bland anmärkta brister vid undervisningen i detta ämne må särskildt nämnas, att man ofta uraktlätit att gruppera innehållet i afdelningar och att man mångenstädes ej öfvat barnen att i ett sammanhang återgifva en utfrågad och förklarad berättelse.

När barnen i småskolan förvärfvat nöjaktig säkerhet i innanläsning, börjar undervisningen i katekes. Innan ett stycke gifves såsom lexa, plåga barnen en eller flere gånger läsa det innantill, hvarjemte ordaförståndet och innehållet förklaras, både då lexan gifves och då hon förhöres. Hvad folkskolorna angår, bedrifves katekesundervisningen i många af dem på ett tillfredsställande sätt: på samma gång läraren har förstått att tilltala barnens känsla, inverka på hjertat och utveckla förståndet, har han likväl ej lemnat ur sigte, att hufvudsyftet med katekisationen är meddelandet af kunskap. I andra skolor åter har denna undervisning varit mindre tillfredsställande. Visserligen bemödar man

sig allmänt att förklara katekesstyckena, men ej sällan utgöras förklaringarna endast af i minnet inpreglade definitioner. Ofta hafva derför lärare blifvit uppmanade att, till trossanningarnas belysning, använda exempel, hemtade ur bibliska historien och allmänna lifvet, hvarförutom erinringar måst göras med anledning af en och annan lärares benägenhet att gifva katekisationen karakteren af föredrag. Till kristendomsundervisningen ansluter sig äfven inlärandet af psalmer och psalmverser.

2) *Modersmålet.*

Vid den första undervisningen i modersmålet användes nästan allmänt den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden. I flere småskolor har man emellertid lärt barnen skilnaden mellan ljud och ljudtecken. Största delen af den åt språkundervisningen anslagna tiden användes i såväl folk- som småskolor på uppöfvande af innanläsningsfärdigheten, som också mångenstädes tillfredsställer rättmätiga fordringar. Ej sällan får man höra barn läsa ledigt och med iakttagande af riktig betoning. Men om man tager i betraktande den jemförelsevis långa tid, som kommer innanläsningsöfningarna till del, så synas mig framstegen i allmänhet ej vara så stora, som man hade rätt att vänta. Orsakerna härtill torde vara att söka i den ofta mycket bristfälliga ledningen af ifrågakvarande öfningar. Ej sällan har barnens innanläsning framkallat anmärkning, dels emedan fel i uttalet af ljud och ord, släpig läston och oriktig betoning ej alltid och med tillbörlig noggrannhet rättats, dels emedan läraren uraktlätit att för barnen föreläsa det till behandling föreliggande läseboksstycket, dels slutligen derför att korläsning antingen helt och hållet försummats eller ock öfvats mycket illa. I alla skolor göras försök att genom frågor förhjelpa barnen till uppfattning af det lästa. Men då, såsom ofta händer, läraren låter barnen läsa några punkter, hvilka derpå sönderdelas genom så framtällda frågor, att barnen besvara dem genom att åter läsa upp en hel punkt eller en enskild satsdel, så är föga vunnet med en dylik utfrågning. Endast i ett mindre antal skolor har denna del af undervisningen bedrifvits på ett sådant sätt, att barnen icke blott klart uppfattat innehållet af ett läseboksstycke, utan derjemte öfvats att språkriktigt uttrycka sig. Rättstafnings- och rättskrifningsöfningar, som begynna redan i småskolan med stafning först af enklare ord och sedan af sådana, i hvilka förekomma ljud, som kunna tecknas på mer än ett sätt, fortsättas i folkskolan och bestå dels i afskrifning af ord- och läseboksstycken, dels i diktamens-skriföfningar. I några af de bästa skolorna hafva barnen äfven fått skriva uppsatser öfver lättare ämnen samt inhemta det viktigaste af ordböjnings- och satsläran. Visserligen hafva

resultaten af rättskrifningsöfningarna mångenstädes ej visat sig särdeles betydliga; men man torde dock kunna hysa berättigad förhoppning, att framstegen med hvarje år skola blifva större, helst man nu i både folk- och småskolor genom praktiska öfningar och ej, såsom förr, endast genom minnesregler söker bibringa barnen säkerhet i modersmålets stafning.

3) *Skrifning.*

Redan i småskolans lägre afdelning börjar skrifningen af grundstreck, staplar och ovaler. I småskolan lära sig barnen vanligen att på griffeltafla skrifva lilla och stora alfabetet jemte siffrorna; i en del småskolor har jag emellertid sett prof på sammanhängande skrift både på tafla och papper. I folkskolan fortsättas skriföfningarna antingen efter tryckta eller efter lärarens å svarta taflan tecknade föreskrifter. I en del skolor begagnas litografierade skrifböcker. I rätt många skolor hafva vackra, och i några mycket vackra stülprof framvisats, hvaremot i några skolor framstegen ingalunda stått i förhållande till den långa tid, som blifvit använd på dessa öfningar.

4) *Räkning.*

Undervisningen i detta ämne börjar redan i småskolan med hufvudräkning, sifferskrifning, uppsägning och beteckning af 2- och 3-siffriga tal, hvartill i en del småskolor kommer skriftlig räkning i addition och subtraktion. Vid hufvudräkning användas företrädesvis benämnda tal inom talområdet 1—30, och man går vanligen ej från en lägre till en högre talserie, innan barnen på den förra blifvit väl hemmastadda. I alla folkskolor genomgås fullständigt de 4 räknesätten i hela tal, och i flere derjemte decimalbråk. Villigt bör erkännas, att lärjungarne i ej så få skolor lemnat vackra prof på färdighet att lösa förelagda räkneuppgifter, men å andra sidan har på några ställen försports osäkerhet både i uppskrifning af tal efter diktamen och i användningen af de 4 räknesätten i hela tal. Orsakerna hertill torde bland annat vara, dels att lärjungar i samma afdelning för litet gemensamt öfvas på svarta taflan, dels att man lägger för mycken vikt vid den mekaniska räknefärdigheten till skada för förståndsutvecklingen.

5) *Historia.*

Historia såsom ett särskildt läroämne upptages ej på läsordningarna i många skolor och vid inspektionerna hafva barn upptagits såsom undervisade i detta ämne endast då, när särskild timme varit anslagen för undervisningen i historia. I ej få skolor meddelas det oaktadt denna

undervisning i sammanhang med läsning af historiska läseboksstycken. I de bättre skolorna läses fäderneslandets historia efter någon mindre lärobok i sammanhängande följd från och med Gustaf Wasa.

6) *Geografi.*

I alla folkskolor meddelas undervisning i detta ämne i samband med läsebokens bruk och under begagnande af kartan. Blott i ett mindre antal skolor användes derjemte lärobok. Lärkursen har vanligen omfattat Sveriges politiska och fysiska geografi jemte en kort öfversigt af verdensdelarne.

7) *Naturlära.*

I de skolor, der detta läroämne förekommer, är läran om människokroppens byggnad och lifsförrättningar den vanliga kursen, som inhemtas genom läsning af Berlins mindre lärobok eller genom muntlig framställning af läraren. Väggtaflor öfver människokroppen finnas i de flesta folkskolor inom Jönköpings län. Barnens insigter hafva i allmänhet befunnits ytliga. Ett undantag härifrån utgöra skolorna i Jönköping samt några fasta skolor på landet, der undervisningen i naturkunnighet meddelas ungefär till det omfång, som normalplanen angifver.

8) *Geometri.*

Undervisning i geometri, som förekommer i ett mindre antal skolor och som oftast meddelas i sammanhang med räkning, har omfattat uppritning, benämning och mätning af de vanligaste plana figurer.

9) *Teckning.*

Då vid inspektionsperiodens början teckning öfvades endast i ett mycket ringa fåtal skolor, kan nu vitsordas, att undervisning i detta ämne efter Stuhlmannska metoden blifvit införd i rätt många folkskolor och en del småskolor. Flerestädes hafva barnen visat ganska vackra prof på framsteg i teckning. Hvad beträffar hindren för nämnda metods allmännare införande, är ingenting att tillägga till hvad i detta hänseende uttalades på folkskoleinspektörmötet i Stockholm 1881.

10) *Sång*

efter gehör har öfvats i många småskolor och visat sig verka lifvande på barnen och på skolans arbete. I de flesta folkskolorna har sång öfvats

dels efter gehör, dels efter not- och siffersystemet. Flarestädes understöddes sången af orgelharmonier. Vanligast sjungas psalmer och andra andeliga sånger, och i några skolor föredragas derjemte fosterländska sånger. Sången synes dock nog mycket försummad och står i allmänhet lågt. Dess uppfostrande betydelse tyckes man ännu icke inse.

11) *Gymnastik och vapenöfning.*

I några småskolor och de flesta folkskolor förekommer väl gymnastikundervisning, men har i allmänhet synts vara mycket underhållig. Öfningarna hafva bestått i några fristående rörelser och marscher, hvarjemte gossarne i några få skolor öfvats i exercis med trägevär.

12) *Trädgårdsskötsel.*

Intresset för denna öfning är i allmänhet ringa. På flere ställen finnas planteringar omkring skolhusen, men endast på få ställen har trädgårdsskötsel befunnits vara ett verkligt undervisningsämne. Ett ändamålsenligt ordnande af denna öfning möter också icke ringa hinder, särskildt vid de flyttande skolorna. Emellertid har jag yrkat, att skolträdgårdar skola anläggas åtminstone vid hufvudstationerna, på det att samtliga till en flyttande skola hörande barn en eller annan dag under höst och vår måtte kunna erhålla gemensam undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering. Upplýsning må, att under inspektionsperioden skolträdgårdar blifvit på ändamålsenligt sätt ordnade vid flere skolor.

13) *Slöjd.*

Till hvad förut är sagdt om slöjden har jag endast att tillägga, det denna undervisning med mycket intresse omfattats af barnen i synnerhet på de ställen, der skicklige lärare och lärarinnor ledt undervisningen. Hvad slöjdundervisning för gossar beträffar, afser man allestädes med denna undervisning icke bibringandet af färdighet i något visst yrke, utan af händighet och förmåga att bruka vanligast förekommande verktyg.

VII. Skolförhören.

I de fasta skolorna anställas examen antingen vid hvarje termins eller ock endast vid läsårets slut, hvaremot i de flyttande skolorna examen alltid hålles vid slutet af hvarje läsetermin i de särskilda rotarne. Skol-

rådets ordförande eller den han i sitt ställe förordnar jemte flere eller färre af skolrådsledamöterna samt åtskilliga bland barnens föräldrar pläga öfvervara dessa examina.

Afgångspröfningar med de lärjungar, som vilja lämna folkskolan, anställas i sammanhang med förut nämnda examina. Nästan allmänt meddelas afgångsbetyg, och begagnas för dessa betyg vanligen tryckta blanketter.

Med de barn, som skola uppflyttas från småskolan till folkskolan, anställes pröfning i närvaro af skolrådets ordförande eller vederbörande folkskolelärare.

Roteförhör i de flyttande folkskolorna hållas, så vidt jag kunnat utröna, i öfverensstämmelse med reglementenas föreskrifter. På några ställen klagas öfver, att dessa roteförhör ej alltid ordentligt besökas.

Förhör med de barn, som åtnjuta undervisning i hemmet, förekomma ej ofta, enär undervisning i hemmet är sällsynt. I de statistiska uppgifterna upptagas visserligen många barn såsom undervisade i hemmet; men dessa hafva varit dels ståndspersoners barn, som i hemmet åtnjuta en högre undervisning än den folkskolan meddelar, dels sådana, som nyss inträdt i skolåldern, men ej intagits i småskolan. Understundom hafva föräldrar i följd af fattigdom eller af annan anledning för en eller annan termin sökt befrielse från skolgång för sina barn, hvilka då, enligt hvad skolråden uppgifvit, undergått förhör, innan befrielse meddelats.

VIII. Lärarne.

Inom inspektionsområdet voro sistlidet år anstälde				
i folkskolor	121	lärare och	10 lärarinnor	131.
» mindre skolor	2	»	» 2	4.
» småskolor	45	»	» 158	203.
Summa				338.

Af folkskolelärarne är en prest och många klockare och organister. I afseende på nit i sin tjenstutöfning synas mig de fleste lärare och lärarinnor förtjena ett godt vitsord, och flere bland dem till och med synnerligt beröm. För bristande nit har dock en folkskolelärare blifvit varnad. Likaledes hafva såväl lärare som lärarinnor alltid villigt och tacksamt mottagit och efter bästa förmåga, om än med olika framgång, sökt följa de råd och anvisningar rörande undervisning m. m., som meddelats antingen efter förrättade inspektioner eller vid de i enlighet med inspektörsinstruktionen anordnade läraremötena. Beträffande kunskaper och undervisningsskicklighet är lätt förklarligt, att deri skall förefinnas

mycken skiljaktighet, beroende bland annat på olika naturanlag och olika utbildning för lärarekallet. Det är emellertid glädjande att kunna vitsorda, det de flesta med nöjaktig skicklighet fullgjort sina ofta svårskötta äligganden. Vid folkskolorna voro sistlidet år anstälde 116 ordinarie lärare och lärarinnor. Af dessa torde 12 lärare och 2 lärarinnor böra anses ega mycket goda, 88 lärare och 3 lärarinnor medelmåttiga, samt 10 lärare och 1 lärarinna mindre goda kunskaper och undervisningsgäfvor; i de mindre skolorna och småskolorna synas 2 lärare och 24 lärarinnor kunna hänföras till den första, 38 lärare och 127 lärarinnor till den andra, samt 7 lärare och 9 lärarinnor till den tredje af nämnda grupper.

Hvad vidare angår lärares och lärarinnors uppförande, får nämnas, dels att 2 folkskolelärare blifvit varnade för missbruk af starka drycker, dels att en folkskolelärare, efter erhållen, men fruktlös befunnen varning för osedlighet, på uppmaning tagit afsked, hvarförutom en folkskolelärarinna af sist nämnda orsak blifvit afsatt. Alla öfriga hafva för sitt uppförande och sätt att vårda barnens sedliga väsen erhållit goda vitsord.

IX. Anteckningsböckerna.

Anteckningsböckerna, som utgöras af dagbok, examenskatalog, matrikel och anteckningslängder öfver barnens inställelse till förhören, finnas i alla folkskolor och hafva i allmänhet varit ändamålsenligt uppställda och ordentligt förda. I många småskolor finnas både dagbok och examenskatalog; i andra åter föres endast dagbok.

X. Undervisningsmaterielen.

Undervisningsmaterielen, som endast i några få skolor kan sägas vara under medelmåttan, har under inspektionsperioden fått icke ringa tillökning. Under sistlidet år uppgingo utgifterna för detta ändamål till 12,061,21 kr.

XI. Skollokalerna.

Skolhusens antal utgör 202, af hvilka 46 blifvit nybyggda sedan 1877 års början, hvarjemte beslut fattats om uppförande af ytterligare 21 sådana byggnader. På flere ställen har man dessutom utvidgat eller reparerat skolsalarne. De nya skolhusen utmärka sig i allmänhet för

rymliga och ändamålsenligt inredda lärosalar, i hvilka luftvexling åstadkommes genom fönsters öppnande och genom i väggarna insatta ventiler, som stå i direkt förbindelse med den yttre luften. Mångenstädes har man ej gjort litet för beredande af tidsenliga lärorum åt skolorna, men det får dock ej förtigas, att på flere ställen allt annat än tjenliga lokaler upplåtits, i synnerhet för småskolorna. De anmärkningar, som med anledning deraf framställts, hafva i flere fall haft åsyftad verkan. Vid de inspektionsbesök, som blifvit på förhand tillkännagifna, hafva skolsalarne alltid varit städade, stundom för tillfället renskurade. Vid de oanmälda besöken åter har ett och annat lärorum vittnat mindre fördelaktigt om lärarens eller lärarinnans sinne för ordning och snygghet.

Hvad skolmöblerna angår, får ej nekas, att dessa flerstädes äro olämpliga, men å andra sidan kan det vitsordet rättvisligen gifvas, att många skoldistrikt försett sina skolhus med särdeles ändamålsenliga skolmöbler.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Efter endast 5 års inspektörsverksamhet tilltror jag mig icke kunna med säkerhet bedöma, huruvida tillsynen öfver skolorna nu utöfvas med större noggrannhet än förr. Visst är emellertid, att försumlighet mångenstädes förekommer. Särskildt måste man beklaga, att åtskilliga skolråd lemna mycket öfrigt att önska i afseende på öfvervakandet af barnens skolgång. Tacksamt må dock erkännas, att ej få skolrådsordförande och äfven en och annan skolrådsledamot med varmt intresse omfatta skolan och genom trägen tillsyn understödja hennes verksamhet.

XIII. Omkostnaderna för skolväsendet.

	Utgifter för folkskoleväsendet.					Folk- mängd.	Kronor i medeltal på hvarje person.
	Till lärares och lärarin- nors afö- ning.	Till skol- lokaler och inventarier.	Till under- visnings- materiel.	Till öfriga behof.	Summa.		
1876	130,058,35	12,186,15	2,867,64	12,060,56	157,172,70	148,893	1,05
1881	163,430,22	48,783,71	12,061,21	19,577,70	243,852,84	154,830	1,57
Skilnad	+ 33,371,87	+ 36,597,56	+ 9,193,57	+ 7,517,14	+ 86,680,14	+ 5,937	

XIV. Skolväsendets utveckling.

	Folkskolor.				Mindre skolor.		Småskolor.		Slöjdskolor.		Antal skolhus.	Antal nybyggda skolhus efter 1877 års början.	Planteringsland.
	Fasta.	Flyttande på 2 stationer.	Flyttande på 3 stationer.	Flyttande på flere än 3 stationer.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	För gossar.	För flickor.			
1876	39	26	24	18	2	4	18	159	0	4	176		73
1881	64	32	26	9	2	2	33	170	25	19	202	46	79
Skilnad	+ 25	+ 6	+ 2	—9	0	—2	+ 15	+ 11	+ 25	+ 15	+ 26		+ 6

Wexiö 1882.

D. Ahnstrand.

Berättelser om folkskolorna

inom Lunds stift

åren 1877—1881.

I.

Oxie, Skytts och Vemmenhögs kontrakt.

Då den berättelse, mig åligger afgifva om skolväsendet uti Oxie, Skytts och Vemmenhögs kontrakt, skulle afse åren 1877—1881, men jag icke mer än de tre sista åren haft uppdrag, att utöfva inspektion inom dessa kontrakt, kan den icke egentligen omfatta en längre tid än dessa tre år. För att likväl försöka lemna en öfversigt om de förändringar, som under dessa fem år egt rum, tillåter jag mig att sammanställa några siffror från uppgifterna af år 1876 med dem af år 1881, enär af en dylik jemförelse ett godt tillfälle erhålles, att få en någorlunda tillförlitlig kännedom om de framsteg, som folkskolan tagit inom detta inspektionsområde under denna femårsperiod. Det vitsord, som i allmänhet kan lemnas rörande skolväsendet i dessa kontrakt, är att det är särdeles välbestäldt dermed, och tillskrifver jag detta dels den verkliga välmåga, som der förefinnes och som gjort det lätt för församlingarne, att utan några kännbarare uppoffringar vidtaga lämpliga åtgärder, och dels de tvenne synnerligen framstående och erfarna skolmän, hvilka jag såsom inspektör i dessa kontrakt efterträtt, och hvilka genom sin stora insigt i alla dithörande frågor och sin kända energi uträttat mycket för undervisningens be-

främjande. Tillfölje häraf hafva icke heller några missförhållanden af den art förefunnits, att jag behöft till Domkapitlet göra någon anmälan enligt den anvisning, som instruktionen för folkskoleinspektörer i dylika fall föreskrifver. Deremot har jag af inspektionerna funnit mig föranlåten att, utom de muntliga meddelanden som lemnats skolråd och lärarepersonal, aflåta inalles femton skriftliga promemorier till vederbörande skolråd med yrkande om förbättringar af mera omfattande art, såsom inrättandet af nya skolor eller uppförandet af nya skolhus m. m. Vid de öfverläggningar, som med vederbörande skolråd hållits härom, hafva dessa nästan alltid med stor villighet gått in på de framställda förslagen, hvilka sedermera äfven af vederbörande kyrkostämmor vanligen blifvit godkända och satta i verkställighet. Mina öfriga embetsgöromål hafva icke tillåtit mig att årligen besöka hvarje skola, men jag har likväl under dessa tre år varit tvenne gånger i hvarje pastorat med undantag af tvenne, hvilka jag endast en gång besökt. Uti 22 skolor har jag varit tre gånger. Vid dessa inspektioner har jag sökt göra mig så förtrolig som möjligt med hela anordningen rörande undervisningen och de dermed i sammanhang stående frågorna; och då jag nu går att närmare redogöra för hvad jag härunder erfarit, har jag ansett det vara lämpligast, att följa den uppställning och gå i den ordning, som förekommer i den nya skolstadgan.

I. Undervisningsanstalter.

De förändringar, som under detta quinquennium egt rum ifråga om undervisningen, framgå tydligast af en jemförelse emellan förhållandet nu och hvad det var för fem år sedan. Då var ställningen sådan, som nedanstående uppgifter angifva.

Kontrakt.	Antal distrikt.	Folkmängd.	Skolpligtiga barn.	Folkskolor.	Mindre skolor.	Småskolor.	Lärare i folkskolor.	Lärare i mindre skolor.	Lärarinnor i småskolor.
Oxie.....	19	14,261	2,194	25	2	14	25	2	14
Skytts	24	18,589	2,681	36	4	15	37	4	15
Vemmenhögs	20	21,130	3,543	29	9	26	29	9	26
Summa	63	53,980	8,418	90	15	55	91	15	55
Härtill kommer Malmö	1	33,258	4,901	5	—	28	34	—	28

Vid 1881 års slut var förhållandet återigen i enlighet med hvad nedanstående uppgifter utvisa:

Kontrakt.	Antal distrikt	Folkmängd.	Skolpliktiga barn.	Folkskolor.	Mindre skolor.	Småskolor.	Lärare i folkskolor.	Lärare i min- dre skolor.	Lärarinnor i småskolor.
Oxie.....	19	14,601	2,136	27	4	18	27	4	18
Skytts	24	18,881	2,603	35	1	25	37	1	25
Vemmenhøgs	20	21,057	3,265	30	8	36	30	8	36
Summa	63	54,539	8,004	92	13	79	94	13	79

Härtill kommer Malmö stad i Oxie kontrakt med en folkmängd af 39,306 och 5,569 skolpliktiga barn, hvilka undervisas af 49 folkskole-lärare och lärarinnor och 45 småskolelärarinnor. Malmö stad har blifvit särskildt upptagen, derföre att folkmängdens tillväxt der varit så betydlig och ändringarna tillfölje deraf särdeles stora; hvadan ingen tillförlitlig kännedom kunnat erhållas om de förändringar folkskoleväsendet å landsbygden inom inspektionsområdet undergått, derest Malmö stad blifvit medtagen uti uppgifterna. Om undervisningen i Malmö stad lemna dessutom den af stadens folkskoleinspektör afgifna berättelsen den noggrannaste och fullständigaste underrättelse, hvadan jag tillåter mig bifoga och hänvisa till den, och anser mig derigenom i det följande af min redogörelse icke mycket behöfva omnämna förhållandet i Malmö stad. Jag kan dock icke underlåta framhålla den betydliga tillökning i antal barn och i all synnerhet af lärarepersonal, som under dessa fem år der egt rum, i det att barnens antal vuxit med 668 och lärarepersonalen blifvit tillökt i folkskolan med 15 och i småskolan med 17. Inrättandet af dessa 32 nya lärare-tjenster vittnar bäst om hvilka betydliga framsteg skolväsendet tagit i Malmö under ifrågavarande tidrymd. Likväl bör härvid anmärkas, att barnantalet i folkskolor och småskolor ökats icke endast med förenämnda nytillkomna skolpliktiga 668 barn utan ock dertill med förut skolpliktiga 275 barn, som dittills njutit enskildt undervisning eller kanske en dels ingen. Detta återigen vittnar å ena sidan om det ökade förtroende, som skolorna erhållit, tillfölje hvaraf föräldrarna nu skicka sina barn dit mera än tillföre, och å andra sidan om den noggranna tillsyn, som hålles öfver barnens ordentliga skolgång, hvilket gör, att de föräldrar, som äro mera likgiltiga i detta afseendet, numera tvingas att låta barnen besöka skolorna.

Hvad nu återigen beträffar den öfriga delen af inspektionsområdet, så är här det märkliga förhållandet, att de skolpligtiga barnens antal under år 1881 befinnes vara 414 mindre än för 5 år sedan. Folkmängden har deremot ökats något, ehuru helt obetydligt, endast med 559 personer. Under de år denna berättelse afser har den ena folkskolan i Södra Åby socken, till följe af barnens ringa antal och skolornas närbelägenhet intill hvarandra, blifvit förvandlad till en småskola, men deremot hafva inom distriktet tillkommit 4 nya folkskolor, af hvilka de 2 förut varit mindre skolor, hvadan deras antal minskats med 2. Icke mindre än 24 nya småskolor hafva tillkommit. Alla skolorna äro fasta och hvar och en af dem har sin egen lärare eller lärarinna. I Trelleborgs stad finnas tvenne lärare och en lärarinna, hvilka undervisa i hvar sin lärosal. Trelleborgs stad, Malmö och Fosie socken äro de enda ställen inom inspektionsområdet, hvar-est folkskolans gossar och flickor undervisas hvar för sig. Icke på något ställe blifva barnen undervisade uti olika afdelningar på olika tider. De folkskolor, som nu understödjas af småskolor, äro 65 till antalet, under det de för 5 år sedan voro endast 48, och de, som ännu sakna detta för många af dem behöfliga understöd, äro 27, under det de för 5 år sedan voro 42. Till och med en mindre skola i Anderslöfs socken har blifvit försedd med en småskola, men det är dock skäl hoppas, att denna mindre skola snart blir förändrad till en folkskola. Barnen hafva i allmänhet helt kort väg till skolan, så att endast ett ringa antal barn har öfver 0,2 mil.

En ganska vigtig upplysning om folkskoleväsendets tillstånd kan inhemtas af jämförelse emellan folkmängden och skolornas antal och då framgår af de förut lemnade uppgifterna att i

Oxie	kontrakt med 14,601 pers. finnas 49 skolor och sålunda 1 skola för 300 pers.											
Skytts	»	»	18,881	»	»	63	»	»	1	»	300	»
Vemmenhögs	»	»	21,067	»	»	74	»	»	1	»	287	»

Inskränktes denna jämförelse till de egentliga folkskolorna och mindre skolorna, som i verkligheten ersätta folkskolorna, så visar förhållandet sig vara sådant att i

Oxie	kontrakt med 31 folkskolor kommer 1 folkskola på 471 personer.											
Skytts	»	»	38	»	»	1	»	»	»	500	»	»
Vemmenhögs	»	»	38	»	»	1	»	»	»	554	»	»

Af de skolpligtiga barnen, som bevisat skolorna komma i medeltal icke mer än 40 barn till hvarje skola, dock så olika att medeltalet utgör i folkskolor 55 barn, i mindre skolor 39 och i småskolor 20 barn. Helt annorlunda gestaltar det sig likväl i verk-

ligheten enligt de uppgifter, som lärarne lemnat på de barn, som af dem under år 1881 blifvit undervisade. För att en närmare kännedom må kunna erhållas om verkliga förhållandet emellan lärare- och lärjungeantalet, meddelas nedanstående sammandrag.

A) Folkskolor.

1) Med förberedande småskolor.

Kontrakt.	Antal		Antal lärjungar för hvarje lärare										
	skolor	lärare	25 å 29	37 å 42	46 å 53	55 å 60	61 å 70	71 å 80	81 å 90	91 å 96	100 å 103	111 å 112	161
Oxie	17	17	—	4	4	1	—	4	1	1	1	—	1
Skytts	23	25	2	2	4	5	9	—	1	—	1	1	—
Vemmenhøgs	25	25	—	—	5	1	8	2	4	3	1	1	—
Summa	65	67	2	6	13	7	17	6	6	4	3	2	1

2) Utan förberedande småskolor.

Kontrakt.	Antal		Antal lärjungar för hvarje lärare					
	skolor	lärare	22	30 å 40	41 å 50	51 å 60	61 å 63	74 å 76
Oxie	10	10	—	1	2	3	3	1
Skytts	12	12	1	4	4	2	—	1
Vemmenhøgs	5	5	—	—	4	1	—	—
Summa	27	27	1	5	10	6	3	2

B) Mindre skolor.

Kontrakt.	Antal		Antal lärjungar för hvarje lärare				
	skolor	lärare	16	21	83 å 40	47 å 57	66 å 71
Oxie	4	4	1	—	3	—	—
Skytts	1	1	—	1	—	—	—
Vemmenhøgs	8	8	—	—	2	2	4
Summa	13	13	1	1	5	2	4

C) Småskolor.

Kontrakt.	Antal		Antal lärjungar för hvarje lärare					
	skolor	lärare	10 & 15	16 & 20	21 & 30	31 & 40	41 & 50	51 & 59
Oxie	18	18	3	2	3	6	4	—
Skytts	25	25	3	6	6	6	2	2
Vemmenhögs	36	36	2	3	18	7	4	2
Summa	79	79	8	11	27	19	10	4

Häraf framgår, att i folkskolor, understödda af småskolor, har högsta antalet barn varit 151, nemligen i Limhamn i Hyllie socken och lägsta 25, nemligen i Hammarlöfs socken. I folkskolor, som saknat förberedande småskolor, har högsta antalet barn, som en lärare haft att undervisa, varit 76, nemligen i Trelleborgs landsförsamling och lägsta 22, nemligen i Håslöfs socken. I de mindre skolorna har största antalet barn varit 71, nemligen i Anderslöfs socken och minsta 16, nemligen i Fjerdingslöf i Glostorps församling. Uti småskolorna har ingen haft flera än 59 barn att undervisa, nemligen i Skurups socken och Trelleborgs landsförsamling och ingen mindre än 10, nemligen i Bodarps socken. Att förhållandet nu är bättre än hvad det var 1876 visar sig deraf, att då hade en lärare att undervisa i folkskola, understödd af småskola, ett barnantal från 40 till 163 och i folkskola utan dylikt understöd från 17 till 118, i mindre skola från 20 till 95 och i småskola från 13 till 194. Med afseende på det stora barnantalet, som uppgifves hafva blifvit undervisadt i folkskolan, så bör särskildt framhållas, att icke uti någon folkskola så många barn på en gång varit närvarande, som förestående uppgifter angifva. enär här beräknats så väl de under året utexaminerade som ock de i deras ställe nytillkomna, hvadan uti folkskola med småskola, då undervisningstiden beräknas till fyra år, en fjerdedel af barnantalet sålunda kan frånräknas och i en folkskola, som saknar understöd af en småskola, en sjettedel. Men detta oaktadt synes det ligga i öppen dag, att i flera skolor har läraren alltför stort antal barn, att på en gång undervisa, hvadan med det snaraste erfordras inrättandet af åtminstone 12 nya småskolor och antagandet af lika många biträdande lärare till att undervisa i nedra afdelningen uti de folkskolor, hvilka redan äro försedda med småskolor, om annars en sådan undervisning skall kunna

meddelas, hvarpå nu göres anspråk. Många skolråd och församlingar inse ock, hurusom det endels är behöfligt, att lärarepersonalen ökas, men hafva likväl sina betänkligheter dervid, derföre att dessa biträdande lärare skulle under halfva året icke få egentligen något att göra, enär så få barn då infinna sig i skolan; hvadan redan de nuvarande lärarne hafva i många skolor ganska ledigt under ena hälften af året, och kunna sålunda sjelfva utan svårighet undervisa de barn, som den tiden besöka skolan. Tillfölje häraf vore det högeligen önskvärdt, om denna omständighet kunde blifva behjertad, så att statsanslag kunde blifva tillerkändt äfven dem, som biträda med undervisning i folkskola endast under fyra månader af läsåret. Genom denna åtgärd skulle undervisningen kunna blifva ändamålsenligt anordnad och kraftigt befrämjad, och kostnaden härför blifva jembörlig obetydlig. Oaktadt de förbättringar, som sålunda äfven inom detta inspektionsområde kunna anses vara af nöden, är det dock förtjent af det förut lemnade goda vitsordet, enär här är mer än inom många andra distrikt gjordt för skolväsendet, att en tidsenlig undervisning måtte kunna meddelas.

D) Repetitionsskolor.

Som större delen af de äldre barnen äro med skolrådets medgifvande borta ifrån folkskolan från april till november, hålles med dem i flera församlingar ett repetitionsförhör 2 å 3 timmar onsdags eftermiddag eller lördags förmiddag, hvarvid de öfvas i innanläsning och förhöras i de erhållna lexorna i biblisk historia och katekes. Dessa repetitionsskolor hafva, der barnen med allvar blifvit tillhållna att ordentligt infinna sig, befunnits vara synnerligen nyttiga, enär de barn, som under 7 å 8 månader annars aldrig påminnas om någon läsning af sådana husbönder eller föräldrar, som äro mera liknöjda, härigenom tvingas att alltemellanåt vid lediga stunder taga till boken och genomgå hvad som blifvit dem förelagdt, och härmed uträttas då, att de icke så alldeles bortglömma hvad som under terminen inhemtats, hvilket annars så ofta inträffar. Det vore derföre särdeles önskvärdt, om skolråden inom alla skoldistrikten ville med allvar lägga sig ut för, att dessa repetitionsskolor kunde komma till stånd, ty de skulle då snart förvissas om hvilka stora fördelar, som härigenom skulle tillskyndas såväl barnen som undervisningen. En och annan af de äldre folkskolelärarne, som från tidigare år hållit dem om

söndagarna, fortsätta ännu dermed; men i samma mån, som dessa äldre afgå, synas söndagsskolorna ock komma att alldeles upphöra, och väl vore det då, om de kunde komma att ersättas af dessa repetitionsskolor en söckendag.

E) Fortsättningsskolor.

Fortsättningsskolorna, som enligt Kongl. kungörelsen af den 11 September 1877 hafva till syftemål, att meddela undervisning åt de barn, som hafva fullständigt genomgått den i folkskolestadgan bestämda lärokursen och blifvit godkända i afgångspröfningen, få sålunda icke inskränka sin verksamhet till ett blott återhemtande af det, som i folkskolan blifvit genomgånet och sålunda icke blifva likställda med förenämnda repetitionsskolor, utan de skola meddela ett högre mått af kunskaper än det, som den egentliga folkskolan är i tillfälle att bibringa. Fortsättningsskolan har blifvit kallad en öfverbyggnad till folkskolan; den är att anse såsom en ny våning, som blifvit uppförd på folkskolan, hvaraf då ock följer, att der bör finnas en god underbyggnad hos dem, som skola erhålla tillträde till fortsättningsskolan, enär de annars icke kunna göra sig rätt nytta af den undervisning, som der meddelas. Fortsättningsskolan skulle bidraga dertill, att hos de äldre lärjungar, som i den intagas, väcka håg för sjelfverksamhet och kärlek till kunskap och vetande samt att egga och sporra de yngre, att genom flit i folkskolan bereda sig rättighet, att der i sinom tid vinna inträde, för att komma i åtnjutande af det högre mått af insigter, som fortsättningsskolan är i tillfälle att meddela. Oaktadt nu fortsättningsskolan har ett sådant syftemål och man sålunda har skäl att af densamma vänta det aldra bästa resultat, har den likväl icke kunnat inom det mig anvisade inspektionsområdet komma till stånd och slå fasta rötter, hvilket bäst bevises deraf, att den under år 1881 endast uti två pastorat på landet varit i verksamhet, nemligen i Gustafs och Hemmesdynge samt i städerna Malmö och Skanör. Orsaken härtill är dock icke, att den skulle anses vara mindre nödvändig eller medföra för stora kostnader, utan den svårigheten, att icke någon lämplig tid kan, enligt den anordning ofvan åberopade Kongl. kungörelse bestämmes, erhållas, då den med fördel skulle kunna vara i verksamhet. Endast från november till slutet af mars kan man inom detta inspektionsområdet påräkna, att alla skolpliktiga barn infinna sig i folkskolorna, enär de den öfriga tiden af året äro antingen borta

i tjenst, och då allmänt användas till att vakta kreaturen, eller ock qvarstanna i hemmen och der biträda med hvad de kunna, och inöfva och lära sig det, som skall blifva deras framtida sysselsättning. Skulle nu fortsättningsskolan förläggas till förenämnda månader, så att sex veckor skulle borttagas från denna i sig sjelf korta tid för folkskolan, då skulle den derigenom alldeles förstöras och fortsättningsskolan under sådana förhållanden blifva till en verklig skada för den orten. Kunde den få anordnas såsom lördagsskola eller aftonskola, skulle den säkerligen i flera församlingar införas. Det är dock icke mycket sannolikt, att den skulle blifva dess mer besökt af den oconfirmerade ungdomen, enär den allmänt begagnar folkskolan till dess den öfvergår till nattvardsskolan. Det vanliga förhållandet är, att barnen icke taga afgangsexamen från folkskolan förr än den våren, då de följande höst anmäla sig till confirmandundervisningen. Tillfölje häraf är det hufvudsakligen confirmerad ungdom, som skulle komma att besöka fortsättningsskolan, om den nemligen kunde, utan att göra intrång på folkskolan, anordnas under den tid af året, då denna ungdom kunde utan för stor svårighet bereda sig ledighet dertill. För denna ungdom är den särdeles behöfzig och skulle blifva synnerligen nyttig och i väsendtlig mån bidraga till att folkskolan kom att lemna helt andra och bättre frukter, än nu ofta är förhållandet, ty den nu ofta illa använda ungdomstiden skulle genom den undervisning, som i fortsättningsskolan erhöles, kunna göras fruktbärande för hela lifvet. Folkhögskolorna åsyfta visserligen, att uträtta något i samma riktning, men endast ett fåtal och nästan uteslutande blott de mera bemedlades barn äro i tillfalle, att besöka dem, hvadan de icke kunna ersätta fortsättningsskolorna eller göra dem obehöfziga.

F) Slöjdskolor.

Oaktadt allt flera synas blifva ense om, att undervisning i slöjd i folkskolan med stor fördel kan meddelas äfven åt gossar, har en dylik undervisning icke kunnat inom detta inspektionsområde komma till stånd mer än uti en enda församling, nemligen i Simlinge. Detta är dock helt förklarligt, tillfölje af de stora kostnader och många svårigheter, som äro förenade med anordnandet af en dylik slöjdskola. I förenämnda slöjdskola undervisar folkskoleläraren, som sjelf är slöjdskicklig, gossarna 1 å 1½ timme om middagen i snickeri, svarfning och korgflätning,

och under det de visade sig hafva häri förvärfvat sig en rätt stor färdighet, befunnos de ock vara med omsorg undervista i de vanliga skolämnena, och det oaktadt att läraren derjemte måste undervisa alla nybörjare, enär någon småskola icke blifvit upprättad, derföre att hela barnantalet endast belöper sig till 28 å 30.

Flickorna deremot undervisas i slöjd i icke mindre än 41 skolor. Det är dock först under de sista åren, som denna undervisning, hvilken vanligen meddelas onsdags och lördags eftermiddagar, blifvit mera allmän inom församlingarna, och har Malmöhus läns landsting förtjensten häraf, enär det anslår årligen 3,000 kronor, att utgå med 50 kronor till hvarje slöjdlärarinna. Denna undervisning meddelas vanligen af lärarinnorna i småskolorna, som härigenom erhålla en behöflig lönetillökning; och då någon saknar skicklighet härtill, vidtalas annan slöjdekunnig qvinna. Det är dock skäl antaga, att de lärarinnor, som utgå från det i Lund på landstingets bekostnad i år nyupprättade seminariet för bildandet af småskolelärarinnor, skola, då de blifvit utexaminerade och vunnit anställning, blifva serdeles dugliga att undervisa äfven i slöjd, enär länets hushållningssällskap varit nog välvilligt, att enligt den af mig gjorda anhållan i år bevilja 500 kronor till dessa elevers undervisning i slöjd och anskaffandet af materiel m. m. Det vore önskligt, om dessa äfven ville taga sig till vara för det fel, hvartill många lärarinnor nu göra sig skyldiga, nemligen benägenheten att sätta grannlåtsarbeten i stället för det verkligt nyttiga och nödvändiga. Felet ligger dock icke enbart hos lärarinnorna, utan ännu mera hos oförståndiga föräldrar, som önska att deras döttrar skola lära sig isynnerhet dylikt arbete.

G. Enskilda skolor.

Enskilda skolor funnos för några år sedan inom flera församlingar, men sedan nya skolor der tillkommit och barnens antal derigenom blifvit mindre och sålunda en bättre undervisning kunde erhållas, hafva föräldrarne insett fördelen af att sända sina barn till sockenskolorna och hafva tillfölje häraf de enskilda skolorna å landsbygden i det närmaste upphört, hvadan dylika finnas egentligen endast i Malmö och Trelleborg. Deremot undervisas ännu en del barn uti hemmen, ehuru äfven deras antal med hvarje år minskas.

H. Sockenbibliotek.

Till undervisningsanstalterna torde äfven sockenbiblioteken böra hänföras, så mycket heldre som i § 11 af den nya skolstad-

gan skolråden åläggas befrämja inrättandet och begagnandet af sockenbibliotek samt tillse att dertill anskaffas tjenliga böcker. För fullgörandet af denna föreskrift ligger ett icke ringa hinder deri, att sockenbiblioteks inrättande och anordnande icke får vara föremål för kyrkostämmans behandling. Denna angelägenhet skulle säkerligen varit vida bättre tillgodosedd, än hvad nu mångenstädes är förhållandet, om den varit anförtrödd åt skolråd och kyrkostämma, att af dem handhafvas, såsom befordrande folkundervisningen. Den betydelse sockenbiblioteken hafva och det stora gagn församlingsmedlemmarne kunna göra sig af dem, om de rätt anordnas, inses icke i alla församlingar, och derför saknas mångenstädes intresset för dem. Ännu äro 20 församlingar inom detta inspektionsområde i saknad af sockenbibliotek, och i 10 församlingar hafva skolråden sjelfva uppgifvit, att de utgöras af ett obetydligt antal böcker, hvilka litet eller intet begagnas. I 33 församlingar äro de deremot rätt ansenliga och förökas äfven årligen, tillfölje hvaraf de ock flitigt anlitas, isynnerhet under vintermånaderna. På de flesta ställen är folkskoleläraren utsedd att hafva vård om böckerna och ombesörja utlåning m. m.

II. Skolreglementen.

Skolreglementen finnas uti alla skoldistrikt inom inspektionsområdet och under dessa sista tre åren hafva tio nya reglementen blifvit upprättade och i vederbörlig ordning fastställda. Ehuru de mångenstädes icke äro serdeles gamla, torde det likväl blifva af nöden, att de snart nog omarbetas, för att bringas i närmare öfverensstämmelse med den nya skolstadgan och det af Domkapitlet i Lunds stift den 30 mars sistlidet år fastställda förslag till reglemente för folkskolor och småskolor i stiftet. I detta förslag är den välbetänkta föreskriften gifven, att ett exemplar af det stadfästade skolreglementet skall finnas i hvarje skola samt tillställas hvarje skolrådsledamot äfvensom lärare och lärarinna. Härmed åsyftas, att de, som hafva närmast med skolorna att skaffa, skola kunna ega en noggrann kännedom om hvad dem åligger, hvilket mer än en hittills visat sig så lätt komma att förgäta. Derjemte är af Domkapitlet den önskan uttalad, att ett tillräckligt antal skolreglementen måtte tryckas och mot en ringa afgift finnas att tillgå, på det att äfven föräldrar och målsmän kunde få kännedom om hvad dem åligger, hvarom många annars synas vara i okunnighet.

III. Undervisningen.

A. Undervisningens anordnande.

För hvarje skola är numera läroplan uppgjord och en bestämd lärokurs fastställd. Härvid har den föreskriften, att de särskilda kunskaps- och öfningsämnena skola inträda i en ändamålsenlig ordning, blifvit på de flesta ställen iakttagen. Tillfölje häraf hafva de första läse- och skrif-öfningarna blifvit ställda i nära samband med hvarandra, undervisningen i biblisk historia öfver allt begynt före undervisningen i katekes, räkneöfningar blifvit tidigt anordnade till omvexling med öfningarna i läsning och skrifning, de öfriga läroämnena inträdt i undervisningen i den ordning, som normalplanen för undervisning i folkskolor och småskolor anvisar. Från föräldrarna har numera ingen anmärkning försports mot denna anordning, hvilket visar huru åsigtarna förändrats, när det icke är så länge sedan, som många föräldrar ifrigt påyrkade, att barnen skulle aldrig först undervisas i katekesen.

Hafva nu uti förenämnda afseende inga egentliga svårigheter förefunnits, så hafva de deremot framträdt så mycket tydligare vid frågan om uppgörandet af läsordning så väl för folkskolorna i allmänhet som isynnerhet för dem, som sakna förberedande småskolor. I dessa sistnämnda hafva skolråden visserligen försökt, att alltmör tillämpa den föreskriften, att folkskolans barn skola undervisas under vinterterminen och småskolans barn under vår och höst; men den korta tid, som härigenom erhålles för genomgåendet af de föreskrifna kurserna, har förorsakat icke så ringa bekymmer. Dertill kommer dessutom, att skolråden ogerna velat alldeles bortvisa de barn, som haft tillfälle att större delen af året besöka skolan. Till följe häraf hafva lexlagen i sådana skolor icke kunnat blifva mindre än tre, och hafva i verkligheten på mer än ett ställe befunnits vara till och med fyra. I de folkskolor, som understödjas af småskolor, äro lexlagen vanligen tvenne. I alla skolorna hafva de olika lexlagen hvar för sig blifvit af lärarne omedelbart undervisade; och under det läraren förehått sådana ämnen, i hvilka icke alla barnen kunnat med fördel gemensamt undervisas, hafva de andra lexlagen varit sysselsatta med tysta öfningar, enligt den anvisning normalplanen lemnar. Men det är med dessa, som många lärare hafva svårt att gå i land, i det att de mena sig hafva funnit, att i fråga om teckning, räkning och välskrifning barnen icke göra några framsteg, om icke

lärarne öfvervaka dem och omedelbart sysselsätta sig med dem äfven då dessa ämnen förehafvas. Det får äfven erkännas, att der lärarens förmåga icke räcker till att öfverblicka och leda det hela, der blifva följderna dessa, att barnen öfverlemna sig åt tankeförströelse och själfsvåld och lära sig obetydligt emot hvad de kunde och borde. Det är visserligen sant, att vid öfningar i teckning, räkning och välskrifning behöfva barnen tillsyn, råd, handledning och rättelse, men vill läraren använda den första stunden af timmen till den föreritning eller föreskrifning, som för hvarje gång är behöflig, eller, såsom somliga det bruka, under de minuter då rast förekommer, så kan han reda sig, om han annars är vuxen sin uppgift. Der fyra årsklasser, fördelade i två eller flera lexlag, skola af läraren omedelbart undervisas, kunna de tysta öfningarna icke undvaras. Erfarenheten har ock visat deras gagn, och flere lärare hafva varit villiga medgifva, att de äro fördelaktiga, då de med urskillning användas. Vid de många anmärkningar och invändningar, som blifvit framställda, har jag ständigt sökt göra tydligt, att det icke går an skriva på normalplanens räkning de svårigheter, som förorsakas deraf, att läraren möjligen saknar begåfning, att barnantalet är för stort, eller att skolgången är ojemn med mera dylikt, i det att normalplanen söker råda bot för detta onda. Att skolråden flerstädes till en början icke fästat tillbörligt afseende på normalplanen, har tydligast framgått deraf, att jag inom mer än ett skoldistrikt funnit, ännu två år efter densammas erhållande, läsordningar vara gällande, som blifvit uppgjorda innan den utkommit. Vid förnyad erinran om rättelse härutinnan har ock sådan erhållits. Men just derföre att så väl skolråd som lärare anse sig finna så många svårigheter vid densammas tillämpning, har den ännu icke allmänt vunnit erkännande.

I småskolorna har äfvenledes en bestämd lärokurs blifvit upprättad och läsordningar hafva blifvit uppgjorda i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den anvisning normalplanen lemnar. Densammas användning vid undervisningens anordnande i småskolorna synes icke förorsaka några egentliga svårigheter, ehuru mer än ett skolråd och en lärarinna äfven här beklagat sig öfver de tysta öfningarna, hvilka dock icke kunna undvaras, då flera lexlag skola undervisas af samma lärarinna.

I alla skolor finnas läsordningar anslagna och upptaga de för hvarje lärotimme i veckan det ämne, hvori de särskilda klasserna skola undervisas, äfvensom angifva hvilket lexlag, som omedel-

bart skall undervisas af läraren och hvilka som skola sysselsättas med tysta öfningar.

B. Undervisningssättet.

Det är onekligt, att den framgång undervisningen erhåller i väsendtlig mån beror af de förhåanden varande yttre omständigheterna, hvilka inom de olika skoldistrikten, ja i skolorna inom samma distrikt, kunna vara mycket olika, mer eller mindre gynnsamma, såsom lokalens och materielens beskaffenhet, barnens antal, föräldrarnes ekonomiska ställning, om den medgifver barnens ordentliga skolgång med mera dylikt, men det som likväl i ännu väsendtligare mån bestämmer undervisningens framgång äro lärarnes sjelfva, som förehafva arbetet uti skolorna. Detta bevises deraf, att den duglige, nitiske, allvarlige, för sitt kall lefvande läraren förmår bringa sin skola framåt, fastän han arbetar under särdeles ogynnsamma förhållanden, beträffande lokal, materiel m. m., under det att den läraren, som är håglös, ligkiltig och utan något större intresse för den verksamhet, som annars skulle vara hans lifs mål, icke erhåller något tillfredsställande resultat af det arbete han nedlägger i sin skola, äfven om denna i öfrigt eger många fördelar, som i en annan saknas. Det som sålunda ständigt måste fasthållas vid frågan om undervisningens beskaffenhet är, att den hufvudsakligen beror på personen, som verkar i skolan och att, om denne icke är sådan, som han bör vara, detta då icke kan upphjelpas eller ersättas genom något annat, vare sig utmärkt materiel, prydliga lärosalar eller annat dylikt, ehuru resultatet tydligtvis bör blifva vida bättre, der alla dessa betingelser förefinnas.

1) Småskolor.

Hvad undervisningssättet i småskolan beträffar i fråga om *modersmålet*, så användas flera olika metoder. Den gamla stafningsmetoden är ännu allmännast och omvexla härvid skrif- och bokstafningsöfningar, ehuru på några ställen icke något direkt sammanhang eger rum emellan läsning och skrifning. De lärarinnor, som sjelfva inlärt och äro förtroagna med ljudmetoden, följa den i normalplanen angifna lärogången och använda lässkrif- eller skrifläse-metoden; och det har visat sig att, öfverallt der en af dessa blifvit begagnad, nybörjare hafva på en jemförelsevis kort tid lärt sig, att säkert och redigt läsa innantill.

I Malmö, der lärarinnorna i allmänhet äro fullt vuxna sin uppgift och barnen hvarken af någon väglängd eller svår väderlek äro förhindrade, att ordentligt besöka skolan, hafva isynnerhet särdeles vackra resultat erhållits af denna lärometod. Det är ock visst, att, ju mer den blir känd och använd, desto lättare och säkrare skola barnen vinna färdighet uti innanläsning.

I undervisningen i *kristendom* hafva den lärogång och de metodiska anvisningar, som i normalplanen förekomma, blifvit följda i nästan alla småskolor inom distriktet. Början har alltid skett med biblisk historia, och användes numera allmänt någon af de många läroböcker, som på sista tiden blifvit utarbetade i öfverensstämmelse med normalplanen och innehålla de bibliska berättelser, som företrädesvis synas böra förekomma uti småskolan. Härvid iakttages derjemte den föreskriften, att förberedandet sker så noggrant, att första årsklassens barn kunna uppfatta det hufvudsakligaste af berättelsens innehåll och sålunda vara med, då förhör uti det genomgångna företages den följande lärotimmen, som är anslagen åt kristendomsundervisningen.

I *räkning* hafva lärarinnorna svårare för att iakttaga den i normalplanen angifna lärogången, i det de i allmänhet vilja skynda för fort och taga för stora talserier att genomgå, hvaraf blir en följd, att barnen blifva osäkra och i sjelfva verket ingenting kunna. Der jag kunnat förmå lärarinnorna, att först grundligt inlära barnen en mindre talserie 1—5 och derefter fortgå till 5—10 o. s. v., och att så dertill omvexla med hufvudräkning och skriftlig räkning, der hafva barnen förvärfvat sig insigt och skicklighet äfven i detta ämne, som annars för en del barn är svårare att inlära än något annat.

Skrifning verkställes nu allmänt efter lärarinnans föreskrift å svarta taflan, hvarvid de lättare och enklare bokstäfverna inöfvas före de svårare och mera sammansatta, och bero framstegen, som barnen härvid göra, mindre på den metod som användes än på den uppmärksamhet, som lärarinnan förmår egna barnen, under det de äro sysselsatta med denna öfning, hvilket återigen fordrar icke så liten ansträngning å hennes sida, derför att hon vanligen under samma tid har att omedelbart undervisa ett annat lexlåg.

Undervisningen i *teckning*, som börjar vinna alltmer insteg i småskolorna, sker med allt större framgång i samma mån, som nya lärarinnor blifva anställda, hvilka sjelfva erhållit undervisning i detta ämne. Hvad lärarinnan företecknat å svarta taflan, teckna de mindre barnen efter å skiffertaflor med rutnät och de

större å rutadt papper; och visar sig den Stuhlmannska metoden vara särdeles lämplig äfven vid de mindre barnens undervisning.

Åskådningsöfningar kunna anses såsom ett nästan nytt ämne, hvilket först på sista tiden tillkommit, derföre förefinnas de icke heller ännu i alla småskolor, men införas i samma mån som den för dylik undervisning oundgängliga materielen blifvit anskaffad, och skolråd och föräldrar hunnit öfvertyga sig om det stora nöje och den verkliga nytta, som de skänka barnen. Den lärogång, som följes, beror i väsendtlig mån af den materiel, som förefinnes, men i allmänhet är der ett bemödande att följa normalplanens anvisning och sålunda utgå från enklare saker och låta åskådningsöfningarna anknyta sig till särskildta föremål, såsom några af de vanligaste djuren m. m.

2) *Folkskolor.*

Om undervisningssättet i *modersmålet* är i allmänhet icke annat än godt att säga. Innanläsningen är på de flesta ställen säker och bestämd, men likväl mångenstädes alls icke någon välläsning.

- Lärarne bemöda sig om att utveckla barnens förmåga, att förstå det som läses, genom att redogöra för detsamma och förklara satsernas inbördes sammanhang. Vid den grammatikaliska undervisningen begagnas ofta försvenskade termer, hvilka lärarne synas icke kunna använda med större fördel än de gamla latinska, och torde det derföre vara tvifvelaktigt, om det varit till någon nytta för lärjungarna, att ett dylikt utbyte af benämningar företagits. Det medför åtminstone sina olägenheter för de ynglingar, som vilja hafva någon fortsatt undervisning, ty i andra läroinrättningar, såsom för exempel de inom länet varande folkhögskolorna, användas de af ålder häfdvunna benämningarna, hvilka der då måste inläras.

Som nu dessutom uppsats- och rättskrifning ofta förekommer och barnen få lära de viktigaste reglerna för ordens stafning och mycket inöfvas uti att behandla modersmålet, så hade man skäl vänta, att barnen i allmänhet skola hafva hunnit förvärfva sig god insigt i detta ämne, åt hvilket så mycken tid och arbete egnas hela skoltiden igenom. När de ordentligt genomgått folkskolan befinnas de ock vanligen vid den afgangspröfning, som med dem anställes, ega en dylik; men att en stor del af det inlärdas snart förgätes, har jag varit i tillfälle att öfvertyga mig om under de många år jag af landstinget haft i uppdrag, att utöfva inspektion öfver de af landstinget understödda folkhögsko-

lorna, ty der förekommer årligen samma klagan, att många af de nykomna eleverna äro bortkomna i modersmålet. Jag har ofta till min stora förvåning och med sorg vid undervisning åhört, hurusom många elever vid ankomsten till folkhögskolan befinnas äga vida ringare insigter i modersmålet, än jag funnit flera af folkskolans barn innehafva. Hvarje nytt läsår börjas med den förhoppningen, att den nya uppsättningen skall hafva bättre underbyggnad i modersmålet, men äfven under detta läsår har jag varit vittne till, huru klent det var bestäldt med kunskapen i modersmålet för flere af dem, som infunnit sig uti folkhögskolorna. Nu gäller detta tydligtvis icke alla, ja kanske icke ens flertalet af eleverna, men man synes hafva rätt vänta, att alla de, som vilja förkofra sig i vetande och besöka folkhögskolorna, skulle hafva någorlunda i minnet den kurs, som i folkskolan blifvit genomgången. När nu dessa, som skulle vara, såsom jag vill antaga, de bättre i kunskaper, så snart bortglömma hvad de inhemtat, hvad har man då att vänta af den stora hopen. Detta förhållandet lemna ett kraftigt vittnesbörd om huru önskvärdt och behöfligt det vore, att på ett lämpligt sätt få fortsättningskolorna anordnade.

I fråga om *kristendoms*-undervisningen har det visat sig icke medföra några svårigheter, att i bibliska historien följa den anvisning normalplanen lemna, men deremot hafva dessa icke varit så ringa i katekesen, både i fråga om lärokurs och läsordning. Om kursfördelningen skulle strängt följas och barnen sålunda icke få inlära 4:e och 5:e hufvudstyckena förr än under 4:e året, då skulle deraf blifva en följd, att de många barn, som af en eller annan orsak icke komma att mer än tre år njuta undervisning i folkskolan, icke få der genomgå hvad som erfordras, för att kunna anmäla sig till confirmandundervisningen. Med läseordningens förslag att, under det undervisningen i katekes meddelas, låta en del barn sysselsättas med tysta öfningar, hafva lärarne i allmänhet icke kunnat förlika sig, utan föredraga de att undervisa alla barnen samtidigt, i det de vilja anse de timmar, som äro anslagna åt detta ämne, som uppbyggelsestunder, men förhindras derifrån, om en tyst öfning förhafves vid sidan om kristendomsundervisningen. Undervisningen i detta ämne är nu vida mer tillfredsställande än hvad den förut varit, och har blifvit vida lättare för så väl lärare som barn genom bruket af den nya utvecklingen, som är redigare uppställd och har ett vida enklare och tydligare språk, och derföre bör utan svårighet kunna

uppfattas och i minnet behållas. Jag har ock ständigt erinrat lärarne om, hvilken stor vikt der ligger uppå ett rätt tillvägagående vid användandet af den nya läroboken, att icke på den må öfverflyttas de missbruk, som med den gamla katekesen voro liksom oskiljaktiga, enär den nya utvecklingen annars lätt kan erhålla samma ringa anseende, som den nu afskaffade egde. Derföre har jag ock uppmanat dem vara särdeles angelägna om, att, innan de förelägga barnen en katekeslexa till utanläsning, fullständigt och omsorgsfullt genomgå den med dem; och har på samma gång erinrat om, att derest kristendomsundervisningen skall blifva rätt fruktbärande för hjertat och förståndet, detta hufvudsakligen beror uppå, om läraren har ett för dessa heliga sanningar öppet sinne och sjelf fattats af dem, så att de äro hans egen tillhörighet.

Mot undervisningen i *räkning* har jag haft de flesta anmärkningar att göra. Uti många skolor försummas det enklaste och viktigaste, hvadan det mångenstädes inträffat, att barnen icke kunnat uppskrifva ett tal med 6 eller 7 siffror, så snart deribland ingått några nollor. Det har uppgifvits, att barnen i det närmaste genomgått hela räkneboken, men vid förhör med dem hafva de befunnits icke alls kunna på egen hand reda sig. De hafva inlärt en tanklös mekanisk färdighet, men den utmärkta tankeöfning, som detta ämne så lämpligt erbjuder, och den stora praktiska betydelse, det eger för lifvet, har i många skolor blifvit alldeles förbisedd. Detta gör, att barnen i sådana skolor sakna förmågan, att på konkreta fall tillämpa de inlärdas räknesätten. I några skolor bedrifves äfven detta ämne med stor framgång, så att barnen der visat sig ega god öfning att genom egen eftertanka uppställa och uträkna svårare exempel.

Som detta ämne i och för sig är af stor betydelse och fordrar mycken tid, har jag lagt lärarne på hjertat, att nu isynnerhet egna åt detsamma mycken omsorg särskildt derföre, att det nu är fråga om, att barnen skola inlära sig det metriska systemet, hvilket blifver allmänt gängse, när de hinna komma ut i lifvet och få några praktiska bestyr, och hvilket de tillfölje deraf behöfva få väl inlära och nog känna till.

Undervisningen i *geografien* börjar numera på flera ställen gå före historien och i den ordning, som normalplanen angifver, hvadan den nu flerstädes förekommer i folkskolans 1:a klass. Den analytiska metoden blir alltmer undanträngd och den syntetiska användes i stället. Härigenom blir undervisningen mera åskådlig och lifvig. Barnen blifva mera tilltalade af detta ämne, så att

de fatta intresse för detsamma, och hafva derföre äfven i många skolor visat sig ega en ganska god insigt deruti.

Om undervisningen i *historia*, *naturkunnighet* och *teckning* är icke annat än godt att säga, och tages i dessa ämnen särdeles hänsyn till de anvisningar normalplanen lemnar. Teckning, som är ett jämförelsevis nytt ämne, har vunnit en stor utbredning och förekommer i de flesta skolorna inom distriktet. Vid undervisningen har den Stuhlmannska metoden visat sig hafva ett afgjordt företräde, så att öfver allt, der lärarne varit i tillfälle att lära sig den, undantränges den äldre förut begagnade metoden. Malmöhus läns landsting har under de sista åren beviljat anslag till kostnadsfri undervisning och till understöd åt de äldre lärare, som önskat under sommarferierna genomgå en kurs i detta ämne, för att inhemta kännedom om denna nya metod. Detta har äfven visat sig medföra mycket goda frukter, i det att barnen hafva på kort tid gjort verkligen stora framsteg i detta ämne.

Om undervisningen i *sång* kan i allmänhet icke gifvas samma goda loford som om förutnämnda ämnen. Der lärarne sakna förmåga att undervisa i detta ämnet, har visserligen klockaren vanligen fått sig anvisad den skyldigheten, hvadan ock uti 9 församlingar inom inspektionsområdet en dylik undervisning meddelas af klockaren. Men vare sig klockaren eller läraren har sig detsamma anförtrodt, så göres der i allmänhet icke mycket af det ämnet. Allmännast följes notsystemet, men äfven sifferbeteckningen och solfametoden användes på ett och annat ställe. I några skolor deremot har undervisningen blifvit tagen mera allvarligt och har det då äfven der varit ett nöje, att få höra en rätt god både en- och flerstämmig sång. I icke så få skolor finnes orgelharmonium, som är ett godt stöd för psalmsången. Såsom hvarje dag i alla skolor börjar med sång, bön och bibelläsning, så slutar den ock med bön och psalmsång.

Undervisning i *geometri* meddelas i de flesta skolor, men den knappa tid, som är anslagen åt detta ämne, gör att den oftast inskränkes till uppritning, benämning och beskrifning af linier, vinklar och ytfigurer, och der barnen hunnit som längst har äfven förekommit uppmätning och uträkning af parallelogrammer och trianglar.

Om undervisningen i *slöjd*, som åt folkskolans flickor vanligen meddelas af lärarinnorna i småskolorna, är intet annat att säga än hvad som redan blifvit omnämndt.

Undervisning i *gymnastik* förekommer på många ställen endast den tid af året, då öfningar kunna anställas i det fria och in-

skränkas de då oftast till några fristående rörelser och marscher, i hvilka vanligen blott gossarne deltaga. I några få skolor hafva lärarne omfattat äfven detta ämne med verkligt intresse och har då äfven resultatet der visat sig ganska tillfredsställande.

Undervisningen i *trädgårdsskötsel* åsidosättes på många ställen, och angifves såsom orsaken härtill, att alla de större barnen äro borta från skolan den tid af året, som är lämpligast för undervisning uti ifrågavarande ämne. Vid icke mindre än 71 skolor äro planteringsland afsöndrade och vanligen äfven afstängda till ifrågavarande ändamål. Jag kan icke undgå omnämna, att det visat sig vara isynnerhet de äldre lärarne, som med någon märkbarare framgång tagit sig af detta ämne och med förkärlek egnat sig åt detsamma, under det att de yngre i allmänhet synas sakna håg för detsamma och dels af de förhanden varande svårigheterna låtit sig afskräckas ifrån att göra något för detta ämne. För att försöka att i någon mån åstadkomma en förändring till det bättre och låta något erkännande komma dem till del, som lagt sig ut för detta ämne, har jag till Malmöhus läns hushållningssällskap gjort hemställan om anslag till uppmuntran för dem, som ådagalagt särskildt intresse för undervisning i trädgårdsskötsel, och har hushållningssällskapet varit nog välvilligt, att under hvartera af de två sista åren bevilja 600 kronor, hvilka med 50 kronor utdelats såsom en belöning till hvar och en af de lärare inom länet, som deraf företrädesvis gjort sig förtjenta. Önskligt vore, om lärarne kunde mera allmänt komma till insigt om, hvilket stort värde detta ämne i sig eger och sålunda blifva mera ihärdiga i att göra något för detsamma och söka hos barnen väcka håg för denna undervisning, som afser både nytta och nöje.

IV. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är i 2 skolor 10 månader, i 52 skolor 9 månader och i de öfriga inom distriktet 8 månader. Undervisningstiden har i allmänhet varit 9 månader i de folkskolor, som sakna understöd af småskolor, och i öfrigt i de folkskolor och småskolor, der barnens antal är särdeles stort.

Uti alla folkskolor och mindre skolor är lästiden temligen lika och ganska ändamålsenligt fördelad, nemligen vinterterminen från November till April och vår- och höstterminen förlagd till April, Maj, Juni, September och Oktober, och stundom äfven Juli, allt eftersom undervisningen varit instäld något under April eller

Maj, såsom flerstädes är förhållandet under pågående vårarbete. Som de större barnen en stor del af året dels behöfvas i hemmen till hvarjehanda biträde och dels genom att tjena sjelfva få bidraga till sin försörjning, kunna de endast undantagsvis hela läsåret bevista skolan; men derföre är det af vikt, att tillfälle lemnas dem, att erhålla undervisning under den tid de ega ledighet der-till; och tillfölje häraf har det uppehåll, som under julhelgen förekommer, numera blifvit inskränkt till det minsta möjliga, så att det nu mångenstädes icke är mer än 15 å 18 dagar.

I småskolorna är lästiden något mera olika, enär många församlingar önska, att undervisningen skall der meddelas under samma tid som i folkskolorna, på det att de äldre barnen må kunna taga sig af och följa de yngre och, om det är något längre väg till skolan, gemensamt skjutsas fram, under det att andra återigen föredraga, att hafva den instäld under en eller flera af de kallaste månaderna December, Januari och Februari. Läsåret tager allmänt sin början i April, då alla nybörjare mottagas.

Den dagliga undervisningen fortgår i alla folkskolor och mindre skolor 6 timmar och i småskolorna 5 timmar. På flera ställen har jag varit nödsakad göra förnyade påminnelser derom, att undervisningen icke får överskrida de 5 timmarna, men rättelse har ändock icke öfver allt blifvit iakttagen, såsom jag för-nummit vid förnyad inspektion. Orsaken till denna församlingarnas obenägenhet, att inskränka lästiden i småskolorna till 5 timmar är den, att föräldrarna fordra, att deras barn, de större och mindre, skola följas åt till och ifrån skolan och sålunda vara hvarandra till hjälp.

Uti några församlingar läses icke mer än 5 dagar i veckan och eger läraren då lördagen för sina egna angelägenheter; i de flesta deremot äro skolorna i verksamhet alla 6 läsdagarna, men då är undervisningen alltid instäld hvarje eftermiddag före söndag och högtidsdag, och mångenstädes äfven om onsdagseftermiddagarna. Undervisningen meddelas 3 timmar på f. m. och 3 timmar på e. m. Jemte det att ett längre uppehåll eger rum vid middagen, erhålla barnen hvarje timme en kort fristund.

I Malmö äro lästerminerna fördelade likasom vid elementarläroverket, hvadan vårterminen räknas från den 15 Januari till den 15 Juni, och höstterminen från den 1 September till den 15 December. I småskolorna intagas nybörjare hvarje hösttermin och läses der endast 4 timmar om dagen. Orsaken härtill är möjligen den, att bristen på skollokaler är ganska stor; hvadan och samma lärosal dagligen användes 8 timmar, i det att 2 klasser

der undervisas. Af samma orsak är ock den dagliga lästiden i tvenne gossklasser i folkskolan inskränkt till 4 å 5 timmar. De flickor, som tillhöra folkskolans 3:dje och 4:de klasser, undervisas der blott hvarannan dag, enär de hvarannan dag i hvarje vecka erhålla undervisning i slöjd.

V. Lärare och lärarinnor.

Åt de inom distriktet tjänstgörande lärare och lärarinnor kan i allmänhet icke annat än ett godt vitsord lemnas. Vål är det sant, att deras kunskaper och undervisningsförmåga är helt olika, men när de med trohet och flit bruka dem, som de ega, då bör ock ett erkännande härför komma dem till del. Stundom synas församlingarna fordra af dem mer än hvad som rimligen kan begäras. Så har jag förmärkt, hurusom på flera ställen visat sig vara en benägenhet, att tillskrifva läraren skulden till att barnen äro försumliga i fråga om skolgången, icke lära sig den tukt och ordning, som man anser sig hafva rätt att fordra af dem m. m., och det utan att härvid tages hänsyn hvarken till de ogynnsamma förhållanden, hvarunder lärare på sådana ställen vanligen arbeta och icke heller till de dåliga hem, hvarifrån dessa barn utgå, öfver hvilka klagomål föras. Uti fyra folkskolor inom distriktet befunnos de klagomål, som framställdes mot gamla lärare vara befogade, hvadan ock tre af dem redan afträdt med någon pension, men äfven dessa erhöillo likväl af skolråden det vitsord, att de tidigare i sin krafts dagar varit dugliga lärare, såsom ock deras betyg utvisade, att de egt goda kunskaper. De hade, i likhet med så många af den äldre uppsättningen, i förtid blifvit utslitna under sitt trägna arbete i skolor med många barn. Emellan de äldre lärarne råder en stor olikhet, i det att der äro några, som åtminstone icke länge med fördel för skolan kunna qvarstanna på sina platser, under det att återigen andra finnas, som det lof ord måste gifvas, att de ännu med stor framgång arbeta i sin kallelse och i nit, trohet och kärlek till skola och barn äro ibland de främsta och äfven i kunskaper och undervisningsskicklighet framstående. Det är likväl tydligt, att en jemnare och i allmänhet mera tillfredsställande undervisning lemnas af de yngre lärarne, som genom den mångsidigare bildning de erhållit och de bättre undervisningsmetoder de inhemtat, dertill måste vara mera kvalificerade. Om de derföre, utan att förhäfva sig öfver de fördelar, som fallit på deras lott, vilja förblifva trogna och trägna i sin

kallelse och i det rätta, ödmjuka sinnet använda de större kunskaper och den metodiska skicklighet, som de vid seminarierna fått inhemta, då kan man förvänta, att denna i så hög grad makt-påliggande undervisning, för hvilken så mycket i våra dagar göres och hvaråt synnerlig omsorg egnas, skall blifva fruktbärande och välsignelserik. Om jag, efter den kännedom jag genom mina inspektioner inhämtat om dem och det totalintryck jag fått med afseende på deras duglighet, skulle tillåta mig att fördela dem i grupper, så skulle jag vilja, med afseende på deras insigter och skicklighet att undervisa, anse 11 lärare ega synnerligen goda, 36 goda, 38 medelmåttiga och 9 lärare mindre goda. Ut i de mindre skolorna ega alla 6 lärarne medelmåttiga eller mindre goda kunskaper och undervisningsgåfvor, hvilket äfven är helt förklarligt, derföre att det icke rimligen kan begäras, att en person, som eger någon förmåga och duglighet, skulle kunna vilja qvarstanna i en dylik skola mot den lön, som der erhålles. Af lärarinnorna deremot ega 2 synnerligen goda, 2 goda, 2 medelmåttiga och 1 mindre goda undervisningsgåfvor.

Uti många småskolor äro anställda lärarinnor, som troget och nitiskt använda sina gåfvor och äro till mycket gagn, men på andra ställen hafva återigen blifvit antagna sådana, som i ett eller annat afseende varit mer eller mindre olämpliga, och hafva de blifvit föredragna framför andra, som voro bättre vitsordade, derföre att de i så fall vanligen tillhörde församlingen eller voro personligen kända. Det är väl sant, att äfven dessa småskolelärarinnor erhållit någon undervisning och oftast genomgått ett af de af länets landsting understödda privata seminarierna i Landskrona eller Ystad; ty förhållandet har varit sådant, att många unga flickor egnat sig åt småskolelärarinnekallet, utan att ega begåfning för detsamma, i den förhoppning, att de härigenom lättare skulle bereda sig sin bergning än genom att tjena, och hafva tillfölje deraf beredt sig tillfälle, att genomgå en kurs vid något af dessa privata seminarier. Om dessa seminariers verksamhet har jag varit i tillfälle att inhemta en så mycket noggrannare kännedom, som jag af landstinget haft i uppdrag, att öfver dem utöfva inspektion, och ehuru den anmärkningen måste göras emot dem, att de mottagit äfven de klen utrustade och dem utexaminerat, hvartill de ansett sig vara nödsakade, så framt de skulle kunna existera och fortsätta sin verksamhet, kan jag likväl icke annat än vitsorda, att de utträttat mycket godt, enär ifrån dem utgått flera synnerligen dugliga lärarinnor, som egt både goda kunskaper och stor undervisningsskicklighet och som härmed förenat

pligttröhet, flit och allvar, hvadan deras arbete i småskolorna äfven lemnat ett serdeles godt resultat.

Det är dock alla skäl antaga, att de lärarinnor, som hädan-efter blifva anställda i småskolorna, skola befinnas vara jemnare i förmågan, att undervisa och mera allmänt vuxna sitt maktpåliggande kall, derföre att Malmöhus läns landsting, som nu upphört att bevilja anslag till de privata seminarierna, låtit med detta årets början på sin bekostnad i Lund upprätta ett seminarium för bildande af småskolelärarinnor. Som här enligt stadgarna icke mottagas till elever andra än sådana, som hafva jemförelsevis god kunskap och af dessa endast de blifva utexaminerade, som befinnas ega någon undervisningsskicklighet i förening med stadga och allvar, och sålunda gifva förhoppning om sig, att de skola blifva dugliga lärarinnor, så synes härigenom hafva blifvit väl sörjdt för småskolornas bästa, att en god undervisning skall komma att der meddelas. Af de nu vid småskolorna anställda lärarinnorna anser jag 6 ega synnerligen goda, 29 goda, 31 medelmåttiga och 13 ega mindre goda kunskaper och undervisningsgäfvor.

I enlighet med instruktionen har jag hållit sammankomster med alla lärare och lärarinnor inom inspektionsområdet. Till dessa sammankomster hafva de kallats kontraktavis och med stor villighet infunnit sig alldeles mangrant. Sedan läsprof, vanligen i ett par ämnen, blifvit aflagda, och jag lemnat de meddelanden, hvartill inspektionerna föranledt, hafva de frågor förekommit till behandling, hvilka förut i kallelsen blifvit uppgifna och hafva de hufvudsakligen rört sig omkring normalplanen, hvadan de lärokurser, läsordningar och metodiska anvisningar, som i den förekomma, gifvit anledning till samtal och öfverläggningar. Som Malmö stad har sin egen folkskoleinspektör har jag funnit det vara obehöfligt, att särskildt sammankalla alla dervarande lärare och lärarinnor, utan har i stället vid mina inspektioner der meddelat dem de råd och anvisningar, som jag ansett vara af nöden. Dessutom måste jag om dem afgifva det vitsord, att alla de, som jag åhört, hafva befunnits vara i besittning af synnerligen goda eller åtminstone goda kunskaper och undervisningsgäfvor.

VI. Lärjungarna.

I fråga om den ålder barnen hafva, då skolgången börjar, så har det numera blifvit allmänt, att låta dem göra sitt inträde i skolan det år, hvarunder de fylla 7 år. Längre dröjer det icke

gera dermed, men stundom erhålla barnen, då barnantalet i en småskola är ringa, rättighet att få något tidigare deltaga i undervisningen.

Intagning i småskolan eger numera i allmänhet icke rum mer än en gång om året och det vanligen i April, då läsåret i nästan alla skolor tager sin början, sedan examen då hållits och flyttning från småskolan egt rum.

Mot barnens uppförande har i allmänhet icke något varit att erinra, utan hafva de vid inspektionerna varit stilla och uppmärksamma, och har jag tillfölje häraf icke mer än på ett par ställen behöft göra några allvarliga föreställningar härutinnan.

Barnens kunskaper hafva varit ganska olika, äfven om de varit i samma lexlag; hvilket icke rimligen kan skrivas på lärarens räkning, hvartill benägenheten mångenstädes är ganska stor, utan är detta beroende af dels barnens olika begåfning och dels af deras mer eller mindre jemna skolgång.

Förhör anställes årligen i slutet af Mars eller i April öfver allt inom detta distrikt i alla skolor, hvarvid då äfven flyttning företages med de barn, som anses vara berättigade att lemna småskolan, och äfven utdelas i sömliga skolor någon belöning till de barn, som deraf gjort sig förtjenta genom flitig skolgång, godt uppförande och läraktighet.

Vid dessa förhör hålles i de flesta församlingar särskildt pröfning med de lärjungar, som anmält sig vilja lemna skolan, för att icke mer dit återvända, och erhålla då de, som befinnas hafva inhemtat den föreskrifna lärokursen, afgangsbetyg, hvilka de sedan hafva att förete vid anmälan till nattvardsundervisningen. Som det visat sig, att föräldrar och barn, der det toges allvarligt med denna pröfning och dessa afgangsbetyg efterfrågas för rättighet att deltaga i nattvardsundervisningen, blifva mera angelägna om att skolgången må blifva ordentlig, har jag anmodat vederbörande skolråd icke förbise gällande förordning om afgangspröfning.

Med de barn, som undervisas i hemmen och enskilda skolor, anställes, der så nödigt aktas, inför ordföranden förhör dels i hemmen och dels i skolorna och detta då vanligen, när årsexamen hålles med de barn, som begagnat skolan. Der det, såsom ofta är förhållandet, varit för skolrådet väl bekant, att barnen i hemmen af enskild lärare erhållit en serdeles god undervisning, har skolrådet icke ansett det vara behöfligt, att med sådana barn årligen anställa förhör. Antalet af barn, som undervisas i hemmen och i enskilda skolor, har ock de sista åren ansenligt minskats

inom detta inspektionsområdet. Endast i Malmö är antalet ännu betydligt, utgörande icke mindre än 809.

Sedan de Malmö stad tillhörande barnen blifvit frånräknade, utgjorde år 1881 antalet af de i skolåldern varande barn från 7 till och med 14 år enligt de erhållna uppgifterna 8,004.

Af dessa hade under året undervisats:

i folkskolor	5,192		
i mindre skolor	508		
i småskolor	1,614	=	7,314
i allmänna läroverk	226		
i enskildta skolor	59		
i hemmet	147	=	432 = 7,746, hvaremot
i undervisningen ej deltagit:			
efter aflagd examen från folk-			
skolan	93		
tillfölje af sjukdom eller na-			
turfel	22		
af annan anledning	86	=	201
under det att uppgifter saknas			
om		57	258 = 8,004.

Förutom dessa 7,314 barn hafva under året undervisats barn

	under 7 år	öfver 14 år
i folkskolorna	132	305
i mindre skolor	46	12
i småskolor	674	6
sålunda tillsammans	852	323

Dertill hafva från andra skoldistrikt barn blifvit undervisade

i folkskolor	245
i mindre skolor	47
i småskolor	64 = 356,

hvidan hela barnantalet, som under året njutit undervisning, blir 8,845 och deraf hafva blifvit undervisade

i folkskolor	5,874
i mindre skolor	613
i småskolor	2,358

Huru dessa barn deltagit i undervisningen i de olika läro- och öfningsämnena framgår af nedanstående sammandrag af de af lärarne lemnade uppgifterna, till hvilka jag bifogat en öfversigt af mina inspektionsanteckningar.

Antal lärjungar, som undervisats i																	
Inskrifna lärjungar.	Moders- målet		Kristendoms- kunskap		Skrifning.	Räkning.	Geografi.	Historia.	Naturlära.	Geometri och linear- teckning.	Frihandsteckning.	Sång.	Gymnastik.	Vapenöfning.	Trädgårdsskötsel.	Hand- slöjder	
	inom småsko- lans kurs.	inom folksko- lans kurs.	Biblisk historia.	Katekes.												för flickor.	för gossar.
I folkskolorna.....	436	5,438	5,809	5,738	5,874	5,859	4,652	3,644	4,314	3,427	4,554	3,309	3,885	683	2,635	11	705
» mindre skolorna.....	244	369	610	592	613	495	351	303	351	276	239	258	374	14	20	—	—
» småskolorna.....	2,358	—	2,299	2,044	2,358	2,358	33	33	101	63	327	957	1,469	—	—	—	505
Summa	3,038	5,807	8,718	8,359	8,845	8,712	5,036	3,980	4,766	3,766	5,120	4,524	5,728	697	2,655	11	1,210
Vid inspektionerna när- varande	5,467	2,946	5,467	5,073	5,467	5,467	2,524	1,525	2,306	1,338	3,001	2,916	3,003	—	1,276	9	—

Vid en jämförelse med de för 5 år sedan lemnade uppgifterna visar det sig så väl, att småskolorna kommit i ett bättre och lättare förhållande till folkskolorna än då var händelsen, i det att nu mera undervisning icke egentligen meddelas i andra ämnen än de, som tillhöra småskolan, som ock att under-
visning i trädgårdsskötsel, i slöjd för flickor och i teckning kommit flera till del än förut. Isynnerhet
är detta förhållandet med det sistnämnda ämnet, i hvilket för 5 år sedan endast 33 % erhöillo undervis-
ning, under det att de nu utgöra 58 %.

Äfven denna öfversigt lägger tydligen i dagen, att skolgången nu blifvit ordentligare och jemnare än hvad den var för 5 år sedan, enär ett jemförelsevis större antal barn nu besöka skolorna icke endast öfver 120 dagar utan till och med öfver 150 dagar, nemligen nu 28 % emot då 25 %, som varit närvarande öfver 150 dagar, under det å andra sidan antalet minskats uppå dem, som infunnit sig i skolorna blott 1—30 dagar, nemligen nu till 3 % emot 5 %. Det bör icke heller lemnas oanmärkt, att skolgången är i verkligheten bättre än uppgifterna angifva, enär alla de familjer, som i April eller Oktober inflytta till en församling, vanligen icke få sina barns skolgång beräknad till flera dagar än de det året varit i den församlings skola, till hvilken de inflyttat, och tagas sålunda i allmänhet icke de dagar med i räkningen, som de besökt den skolan, från hvilken de afflyttat. Ännu märkbarare är det ringa antal barn, som nu anses hafva utan giltig anledning varit borta ifrån skolan, emot hvad det var för 5 år sedan, enär det då beräknades till 46 % och nu återigen belöper sig till endast 20 %, och blir sålunda tvertom antalet af dem, som icke försummat skolan någon enda dag, så vidt de icke varit af giltigt skäl hindrade, nu till och med 80 % emot 54 % för fem år sedan. Af dessa siffror får man likväl icke låta förleda sig till alltför stora förhoppningar om de framsteg, som skulle förefinnas i fråga om skolgången, ty här är en omständighet, som icke får lemnas ur sigte, nemligen att lärarne uppfatta det helt olika hvilka barn, som skola anses hafva uteblifvit med giltigt skäl eller utan ett dylikt; och derföre äro förenämnda siffror otillförlitliga och bevisa icke i verkligheten så mycket, som man skulle önska. Det står i lärarnes eget skön, att afgöra hvad som skall anses såsom giltigt eller icke giltigt skäl för uteblifvande från skolan, och derföre kommer detta att bedömas helt olika, hvilket bäst bevises deraf, att uti samma församling, der skolgången i allmänhet varit lika, har, der skolrådets ordförande icke trädt emellan, den ene läraren upptagit många skolförsummelse utan giltigt skäl och den andre inga sådana. Den, som är mera rigorös, vill gerna rubricera nära nog hvarje försummelse såsom icke giltig, när den icke förorsakats af sjukdom, och vill icke medgifva det vara giltig anledning för barnet, att för dagen stanna hemma, då föräldrarna hafva behof af detsammas biträde, under det deremot en annan lärare går ut ifrån det antagandet, att föräldrarna icke skulle hafva tillåtit barnet qvarstanna hemma, om icke giltig anledning dertill hade förefunnits.

VII. Lärorum och skolträdgårdar.

Alla folkskolorna äro försedda med egna lokaler, och äfven de flesta mindre skolor och småskolor. Endast 12 lokaler äro förhyrda, och detta allenast orsakadt deraf, att behovet af småskolor somligstädes har ansetts vara så stort, att man icke velat uppskjuta med upprättandet af en ny skola, till dess eget skolhus hunnit anskaffas, utan i stället föredragit, att till en början hyra ett dylikt. Att skolväsendet särskildt i afseende på skollokaler gjort betydliga framsteg är i ögonen fallande, ty under detta quinquennium hafva inom distriktet uppförts 22 nya skolhus, hvarvid småskolan ofta blifvit inrymd under samma tak som folkskolan, och har på flera ställen afklädningsrum för barnens ytterplagg och skodon m. m. blifvit inredda och en nyare tidens bänkinredning anskaffad. Derjemte hafva åtskilliga äldre skolhus blifvit tillbygda eller undergått betydligare reparationer, hvarvid det alltid blifvit sörjdt för att, likasom vid de nybygda skolhusen, tillräcklig ventilation erhållits. Tillfölje häraf kunna skollokalerna anses vara i allmänhet sunda och rymliga i förhållande till barnens antal; ehuru det å andra sidan icke får förigas, att ännu finnas några skollokaler, som icke kunna tillfredsställa ens de billigaste anspråk i fråga om sundhet och utrymme. Uti medföljande tabeller äro ock 12 egna och 5 förhyrda lokaler angifna såsom varande under medelmåttan, hvaremot 68 egna och 1 förhyrd blifvit upptagna såsom goda och 94 egna och 6 förhyrda såsom medelmåttiga, men ibland dessa sistnämnda 100 äro likväl närmare hälften af den beskaffenhet, att de stå helt nära intill dem, som blifvit betecknade såsom goda.

Under detta quinquennium hafva uti hvar och en af socknarna Fosie, Husie, Hököpinge, Sallerup, Anderslöf, Gustaf, Skurup och Östra Vemmenhög blifvit uppförda icke mindre än tvenne nya skolhus, och i Vestra Skräflinge, Hammarlöf, Södra Åby, Maglarp, Espö och Klagstorp i Vemmenhögs härad ett, och har tillbyggnad och betydlig reparation företagits å äldre skolhus i Fosie, Hvelinge, Gerdslöf, Grönby och Skurup, m. fl. socknar. I allmänhet äro alla dessa nybygda skolhus prydliga och ändamålsenliga och hafva förorsakat församlingarna ansevärliga kostnader, hvadan de ock äro förtjenta af mycket erkännande för de många uppoffringar, som de underkastat sig, för att erhålla dessa mångenstädes särdeles utmärkta skolhus.

Skolträdgårdar finnas vid 71 folkskolor, men saknas vid 23. Härvid bör likväl särskildt omnämnas, att skolträdgårdarna, äfven der de finnas, på flera ställen alls icke svara emot ändamålet, enär lärarne icke kunna få barnen till skolan den tid af året, då skolträdgårdarna egentligen skulle vara dem till nytta. Orsaken härtill är, såsom förut blifvit nämndt, den att lärarne icke erhålla af föräldrarne det understöd, som är af behovet, för att undervisning i trädgårdsskötsel skall kunna med framgång bedrivas. Många föräldrar anse nemligen den tid, som barnen använda till arbete i skolträdgårdarna, såsom nästan alldeles förspild och hafva många invändningar att göra emot detta ämne, såsom varande af mindre vikt. Det är dock skäl hoppas att, i samma mån denna föräldrarnas motvilja blir häfd och de komma till insigt om, att äfven detta skolans ämne har sin betydelse, der då äfven hos barnen skall blifva mera villighet, att lära sig något äfven i detta ämne, som skulle kunna skänka dem ett särdeles stort nöje.

VIII. Skolmateriel och anteckningsböcker.

Skolmaterielens beskaffenhet framgår af det vitsord, som derom lemnats i de medföljande tabellerna, hvilka utvisa, att den är god i 58 skolor, medelmåttig i 110, af hvilka många stå på gränsen till goda, och under medelmåttan i 18 skolor. Församlingarna äro i allmänhet angelägna om, att tillräcklig materiel för undervisningen blir anskaffad och upptaga årligen i skolornas utgiftsförslag en större eller mindre summa till inköpande af skolmateriel, som derigenom ständigt något ökes och förbättras. Deras bemödande i detta afseende underlättas i väsendtlig mån af den omsorg, som Kongl. Ecklesiastik-departementets afdelning för folkskoleärenden använder derpå, att en god, prisbillig och tjenlig skolmateriel alltid må vara att tillgå.

Anteckningsböcker föras numera i allmänhet ganska ordentligt, hvilket äfven är nödvändigt, om de erforderliga uppgifterna skola kunna blifva korrekta. Öfverallt upprättar skolrådsordföranden förteckning på de skolpliktiga barnen, hvilka införas i en hufvudbok, som jemte dagbok, examenskatalog och förteckning öfver skolans materiel finnas i alla folkskolor och många mindre skolor. I småskolorna förekomma vanligen endast dagbok och examenskatalog, enär öfriga anteckningar oftast förvaras i folkskolan.

IX. Kostnader för skolväsendet.

Enligt de från skolrådets ordförande erhållna sammandrag af skolräkenskaperna för år 1881 hafva inom detta inspektionsområde utgifterna för skolväsendet varit:

Till lärare och lärarinnors aflöning ...	117,971: 89	
» skollokalerna och inventarier	56,838: 29	
» undervisningsmateriel	2,871: 21	
» öfriga behof	23,391: 62	= 201,073: 01
och utgjorde skolkassornas behållning vid årets slut	9,991: 70	
	Summa	211,064: 71.

Till bestridande af dessa utgifter hafva erhållits af skoldistriktet	146,098: 01	
» statsmedel till folkskolans lärare- personal	37,889: —	
» » dem som undervisa i mindre skolor och småskolor	12,070: 83	
» landstinget till 27 församlingars slöjd- skolor	1,400: —	
» afkomst af donationer	381: 24	= 197,839: 08
och utgjorde sålunda skolkassornas brist vid årets slut	13,225: 63	
	Summa	211,064: 71.

För skolväsendet har under året blifvit uttaxerad för hvarje fyrk:

Öre.	10	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	31	35	41	49
i antal distrikt ...	1	2	7	6	5	3	3	2	1	5	5	2	3	2	3	2	2	2	1	1	1	1	1

Dessutom erlägger i 17 skoldistrikt hvarje skattskyldig person från 10 till 50 öre och i 6 skoldistrikt hvarje i skolåldern varande barn från 25 till 50 öre. Så eger ock en extra taxering rum för hvarje helt mantal med 8 kr. i 1 distrikt, med 9 kr. i 1, med 18 kr. i 1 och med 25 kr. i 1 distrikt samt för hvarje bevilningskrona med 1 kr. 40 öre i 1 distrikt, med 4 kr. i 1, med 5 kr. 50 öre i 1 och med 5 kr. 60 öre i 1 distrikt.

Den städerna påförda afgiften för skolorna utgör för hvarje bevillningskrona icke mer än 53 öre i staden Trelleborg och 91 öre i Malmö, under det att den deremot i Skanör är 1 krona 60 öre och i Falsterbo 2 kronor.

Om dessa utgifter, som hafva förekommit inom inspektionsområdet, skulle hafva fördelats på alla dervarande skattskyldige personer, då skulle, när 50 % af folkmängden dit hänföres, en hvar i medeltal fått erlägga 5 kr. 35 öre. Beräknas återigen kostnaden efter hvarje härads folkmängd, så skulle förhållandet gestalta sig så, att i medeltal skulle hvarje skattskyldig person erlagt i Oxie härad 7 kr 11 öre, i Skytts härad 4 kr. 82 öre och i Vemmenhög's härad 4 kr. 52 öre.

Siffror tala, heter det, och därför har jag alltigenom begagnat mig af dem, såvidt officiella sådana varit för mig att tillgå och de lämpligen kunnat användas. De kunna dock bevisa både för mycket och för litet, och såsom jag redan förut i fråga om skolgången har omnämnt, att de icke voro fullt exakta, så torde det ock i fråga om ofvanstående siffror böra påpekas, att uppgiften på den summa, som af församlingarna blifvit erlagd för bestridandet af alla utgifter för skolväsendet, äfvensom på det, som utgifvits till lärares och lärarinnors aflöning, icke så fullkomligt strängt taget öfverensstämmer med verkliga förhållandet. Detta kommer sig deraf, att enligt föreskrift i förenämnda båda poster ingår värdet för hushyran; och detta gör en icke obetydlig minskning i den summa, som för året verkligen är utbetald. Ty värdet för den fria bostaden, som vanligen erhålles i skolhusen, belöper sig årligen till en ganska stor summa, hvilken icke af församlingarna vidare erlägges, sedan skolhusen blifvit färdigbygda och betalda. Den säkraste måttstocken för beräklandet af den kostnad, församlingarne verkligen hafva för sina skolor, är den afgift, som erlägges för hvarje fyrk, ty den afgift, som i några distrikter erlägges af hvarje person eller hvarje helt mantal, såsom ofvan är upptaget, spelar ingen stor rol och inverkar icke vidare på det hela. Inom detta inspektionsområde är ett noggrant värde åsatt hvarje egendom, allt efter jordens olika bördighet och beskaffenhet, och därför lemnar förestående sammandrag, som utvisar hvad som utgår af hvarje fyrk, en särdeles tillförlitlig underrättelse om huru olika den utgift kan vara, som församlingarna få vidkännas för skolväsendet, i det för ex. för hvarje fyrk erlägges i Sallerups socken 35 öre, i Trelleborgs landsförsamling 41 öre och i Vestra Skreflinge socken icke min-

dre än 49 öre, så betaltes återigen för hvarje fyrk i Gylle och Simlinge socknar endast 12 öre och i Tomarps socken till och med blott 10 öre, ja i Malmö icke mer än 9,1 öre och i Trelleborgs stad 5,3 öre, hvilket är den lägsta afgiften inom hela inspektionsområdet.

Det kan synas oväntadt, att Malmö stad skulle vara det samhälle, som har jemförelsevis mindre kostnader för skolväsendet än någon landtkommun, ja mindre än alla andra församlingar inom inspektionsområdet med undantag af Trelleborgs stad, men detta låter förklara sig af det höga värde egendomarne der hafva och den höga bevillning efter 2:a artiklen, som der erlagges af många affärsmän och löntagare, ty detta gör att, när den till utseendet stora summan, som sistlidet år steg till 99,672 kronor 86 öre, skall utdebiteras, icke mer än 91 öre behöfver uttaxeras för hvarje bevillningskrona. Men vid denna låga afgift kan det dock icke länge komma att stanna, ty Malmö stad jemte Trelleborgs landsförsamling äro de kommuner, der behovet af nya skolhus är aldrastörst. De i Malmö förhyrda lokaler, med hvilka staden på sista tiden sökt hjälpa sig, till dess flera egna nya hunnit anskaffas, äro långt under medelmåttan. Deremot äro de skolhus, som staden äfven under denna femårsperiod låtit uppföra särdeles ändamålsenliga och prydliga, och äfven de tvenne nya, som i år skola påbörjas, äro enligt företedda ritningar stora, rymliga och i alla afseenden ändamålsenliga. Dessa under sista åren uppförda skolhus vittna sålunda mer än tillräckligt om, att staden icke uraktlåtit sin pligt att bygga skolhus; men folktillökningen, som der årligen är särdeles betydlig, har varit orsaken till att, när de nya skolhusen varit färdigbygda, der då redan visat sig vara stort behof af än flera; och jag är alldeles fullviss om, att förhållandet skall visa sig vara likaså, när de nu beslutade skolhusen blifva i ordning att tagas i bruk. Tillfölje häraf har stadens särdeles nitiske och insigtsfulle folkskoleinspektör icke så obetydliga svårigheter att öfvervinna, för att erhålla lämpliga och tillräckligt antal skollokaler. Det är ju ock helt förklarligt, att alla de, som icke vidare sätta sig in i förhållandet, icke kunna med välbehag höra förslag väckas om uppförandet af nya skolhus, strax efter det flera sådana blifvit färdigbygda, eftersom de icke kunna föreställa sig, att dylika skulle kunna så snart återigen vara af behovet påkallade.

X. Tillsynen öfver folkskoleväsendet och folkets förhållande till folkskolan.

Det måste erkännas, att den egentliga tillsynen öfver skolväsendet utöfva skolornas ordförande, så att de öfriga ledamöterna, om de än på flera ställen lemna ett godt biträde, likväl icke taga någon synnerlig del i sjelfva anordningen af undervisningen. Jag har på mer än ett ställe erfärit, hurusom skolrådets ledamöter, ehuru flera af dem varit både mycket intresserade för skolan och särdeles praktiska, likväl ingenting velat åtgöra, när ordföranden genom ålder eller många göromål varit förhindrad, att egna någon noggrannare omsorg om folkskolan. Något initiativ taga de helst icke på egen hand, men när deremot ordföranden med allvar lägger sig ut för skolan och yrkar på behöfliga förbättringar i ena eller andra afseendet, då står han aldrig ensam, utan kan vanligen påräkna, att åtminstone flertalet af ledamöterna skola understödja honom, och att genom deras medverkan de ifrågasatta förbättringarna äfven skola blifva verkställda. Deremot äro många både styrelseledamöter och tillsyningsmän icke särdeles hågade för att hålla uppsigt öfver barnens ordentliga skolgång. De kunna i allmänhet icke förlika sig med det besvär och stundom äfven obehag, som vållas dem, när de taga det noga med detta sitt åliggande, att genom budning och påminnelser tillhålla försumliga föräldrar, att låta barnen ordentligt besöka skolan. Ville man häraf draga den slutsatsen, att folket möjligen kunde vara ovänligt mot skolan eller åtminstone liknöjdt för dess verksamhet, då misstager man sig; ehuru det måste erkännas, att förhållandet mångenstädes är sådant, att man önskar, då de föreskrifna afgifterna ordentligt erläggas, att skolan skall, så att säga, sköta sig sjelf. Man vill icke hafva något besvär med den, utan öfverlemnar helst åt ordförande och lärare, der de åtnjuta något mer förtroende, att handhafva skolans angelägenheter; och det visar sig äfven, att der isynnerhet göres mycket för folkskoleväsendet, hvarest kraftiga ordförande finnas och församlingarna lyckats erhålla dugliga lärare, som med kärlek till sitt ansvarsfulla kall ega förmåga, att hos föräldrar väcka förtroende för skolan. Att folket särskildt inom detta inspektionsområde likväl har stor och verklig kärlek för skolorna, bevisas bäst af de stora utgifter, som det underkastar sig för folkskoleväsendet och den villighet, hvarmed beslut fattas om nya skol-

husbyggnader och om anskaffandet af ytterligare undervisningsmateriel. Folket inser allt tydligare hvilken stor betydelse skolan eger för dess egna barn, att den är en i egentligaste mening folkets egen angelägenhet, och därför värd alla de uppoffringar, som blifvit för henne gjorda och ytterligare komma till att göras. Detta blir säkerligen ännu mer förhållandet i samma mån som de, hvilka i folkskolan erhållit en fullständigare skolbildning, komma att taga del i församlingarnas angelägenheter och sjelfva såsom ledamöter inträda i skolråden. Det är alla skäl hoppas, att dessa då med ännu mera ifver och intresse skola taga hand om folkskolan och egna den en trägen, noggrann och gagnande tillsyn och omvårdnad.

Halmstad den 1 Maj 1882.

C. D. Edvard Petré.

II.

Torna och Bara kontrakt.

I. Undervisningsanstalter.

Inom det inspektionsområde, som de trenne senaste åren varit mig ombetroddt, finnas 49 skoldistrikt, med en folkmängd af 60,676 innevånare, 9,567 skolpligtiga barn, 73 fasta folkskolor med 83 lärare och 11 lärarinnor; 20 mindre skolor, likaledes fasta, med 12 lärare och 8 lärarinnor samt 59 småskolor, deraf 2:ne flyttande med 69 lärarinnor. Dessutom finnas 2 lärare i sång och 6 lärarinnor för handaslöjder.

De skolpligtiga barnens antal har, sedan sista berättelsen afgafs, ökats med 227. Folkskolorna hafva under samma tid minskats med 4 och de mindre skolorna med 6, hvaremot småskolorna ökats med 12.

Alla folkskolorna inom distriktet understödjas af småskolor, utom i 14 församlingar, i hvilka småskoleafdelningen är förenad med folkskolan. Så är förhållandet inom Torna kontrakt i: Bjellerup, Nöbbelöf, Odarslöf, Efverlöf och Bonderup; samt inom Bara kontrakt i: Burlöf, Uppåkra, Törringe, Bjereshög, Mölleberga, Särslöf, Gördslöfs kyrkoby, Brågarp och Knästorp. — I Bonderup uppfördes sistlidet år ett nytt folkskolehus, i hvilket äfven finnes en sal afsedd för en småskola; och i den mån skolbarnens antal uti ofvannämnda församlingar ökas, komma äfven der särskilda småskolor att upprättas. Ännu är barnantalet i dessa församlingar så ringa, att särskilda småskolor icke torde vara behöfliga, då lärarne i dessa skolor lätteligen kunna förbereda nybörjare för inträde uti folkskoleafdelningen.

De s. k. mindre skolorna, hvilkas antal, såsom ofvan uppgifvits, är 20, komma troligtvis så småningom att förvandlas till folkskolor, då man på många ställen redan inser, dels att dessa

skolor, som borde ersätta folkskolor, icke kunna göra detta på ett tillfredsställande sätt, dels att kostnaden för en folkskola icke så särdeles mycket öfverstiger kostnaden för en mindre skolas upprätthållande. Och denna de mindre skolornas förvandling till folkskolor vore, enligt mitt förmenande, till stor fördel för folkskoleväsendet, emedan den undervisning, som meddelas i mindre skolor, i många afseenden är bristfällig och ofullständig.

Slöjdundervisning för gossar finnes icke inom detta inspektionsområde. För flickor finnes deremot sådan undervisning anordnad uti de allra flesta skolor; och är det vanligtvis småskolelärarinnorna, som meddela undervisning härutinnan. Sömnad, stickning och virkning äro de slag af handaslöjd, som vanligast förekomma; men äfven med så kallade »grannlåtsarbeten» får man se barnen sysselsätta sig. På många ställen önska nemligen föräldrarne helst, att barnen sysselsättas med dylika slags arbeten, emedan de anse det mindre nödvändigt att barnen i skolan undervisas i sådan handaslöjd, som de kunna lära sig i sina hem. Men att barnen icke alltid i hemmen få lära sig att förfärdiga vanliga handarbeten, har erfarenheten noggsamt visat. Af mig hafva derför i synnerhet sådana skolor föreslagits till understöds erhållande, i hvilka barnen undervisats i vanlig hemslöjd och derutinnan befunnits hafva gjort några större framsteg.

Endast uti Lunds stadsförsamling är slöjdundervisningen på ett praktiskt sätt anordnad medelst särskilda, utmärkt väl inrättade slöjdsalar, försedda med god och ändamålsenlig undervisningsmateriel, samt särskildt aflönade lärarinnor, hvilka med skicklighet och insigt meddela undervisning i handaslöjd. Här förekomma, utom sömnad, stickning och virkning, äfvenledes åtskilliga andra arbeten, såsom väfnad, spånad m. m.; och buro alla dessa arbeten, som vid inspektionstillfället förevisades, vittnesbörd, icke allenast om lärarinnornas skicklighet, utan äfven om elevernas håg och synnerliga fallenhet för denna verksamhet. — Att kunna på landsbygden åstadkomma en så ändamålsenlig och väl ordnad slöjdundervisning som i städerna, låter sig af flerahanda skäl icke göra.

II. Reglementen.

I alla skoldistrikt finnas reglementen fastställda; och der dessa hafva varit utaf äldre beskaffenhet, har jag uppmanat vederbörande skolråd att ombesörja nya reglementens uppgörande i öfverens-

stämmelse med Domkapitlets den 30 Mars 1881 fastställda »Förslag till reglementen för folkskolor och småskolor i Lunds stift»; och hafva dylika reglementen blifvit uppgjorda och i vederbörlig ordning stadfästade för en del skolor inom distriktet.

III. Undervisning.

I de skoldistrikt, der småskolor finnas såsom underlag för folkskolan, är förhållandet emellan dessa merendels på ett ändamålsenligt sätt ordnad, och i allmänhet komma barnen från småskolan väl förberedda in uti folkskolan. Detta förhållande eger synnerligast rum på de ställen, der man uppgjort kursprogram för såväl folk- som småskolor, och der i dessa senare skolor icke alltför många barn varit inskrifna. Men då barnens antal varit för stort har en och annan lärarinna haft svårt att medhinna en nöjaktig förberedelse för barnens uppflyttning i folkskolan.

Merendels äro lärjungarne, med afseende på olika framsteg, uti folkskolorna indelade i 2 å 3 afdelningar, men uti småskolorna endast i 2, med undantag af ett och annat ställe, der barnantalet varit större än hvad det bör vara i en småskola. Men på sådana ställen har man i allmänhet varit betänkt på att ändra detta missförhållande medelst inrättande af nya småskolor.

Hvad beträffar undervisningen i folkskolorna, så är det icke lätt att efter en så kort tid, som jag innehaft förtroendet som folkskoleinspektör, derom afgifva ett tillfredsställande omdöme, liksom det ej heller är mig möjligt att uppgifva, huruvida något framåtskridande i detta hänseende i allmänhet egt rum under den senaste tiden. Men då de fleste lärare och lärarinnor, som nu innehafva befattningar vid distriktets folkskolor, hafva blifvit de senare åren utexaminerade från offentliga eller enskilda undervisningsanstalter, så ega de i allmänhet grundligare kunskaper och större undervisningsskicklighet än många af de äldre bland folkskolans lärare, hvarför jag funnit undervisningen i de allra flesta skolor fullt tillfredsställande.

Normalplanen tillämpas i de flesta folk- och småskolor inom distriktet, och det har visat sig, att der denna plan vid undervisningen följes i de väsendtligaste delar, der har också undervisningen med mera ordning kunnat bedrivas. Endast i de mindre skolorna eller de folkskolor, i hvilka en och annan äldre lärare finnes, som har svårt för att sätta sig in i den nya anordningen, har normalplanen ej legat till grund för undervisningen, utan

man har der följt den ordning, vid hvilken läraren i många år varit van; och har jag ingenstädes funnit något skäl till anmärkning häremot, liksom jag ej der velat föreslå någon förändring i undervisningsmetoden, hvarest den använda lärometoden visat goda resultat.

Undervisningen i alla folkskolans läro- och öfningsämnen har jag således, med högst få undantag, funnit vara utaf god beskaffenhet, hvilket otvifvelaktigt har sin grund i den större undervisningsskicklighet, hvarmed undervisningen numera bedrifves, samt den rika tillgång på ändamålsenlig skolmateriel, som numera finnes i de flesta skolor, hvarigenom arbetet i skolan uti icke ringa mån underlättas.

IV. Undervisningsmateriel och lokaler.

Hvad lokaler och undervisningsmateriel beträffar, så synes tydligen, att man i allmänhet velat i båda dessa afseenden anskaffa det bästa, och man kan icke annat än vara belåten med de vackra anordningar, som i detta hänseende vidtagits. Vackra, ändamålsenliga skolhus, med rymliga skolsalar, särskilda afklädningsrum för barnen samt väl inredda och trefliga bostäder för lärarepersonalen, får man nu se i de flesta församlingar; och der man icke kunnat utbyta de gamla skolhusen mot nya sådana, har man dock på många ställen vidtagit grundliga reparationer af de gamla skolhusen, så att de blifvit fullt ändamålsenliga, hvarjemte skolsalarne blifvit försedda med tidsenliga möbler och god undervisningsmateriel. — Merendels hafva småskolorna sina lokaler i samma hus som folkskolan. På högst få ställen inom distriktet förekomma hyrda lokaler, hvilka alltid äro mindre lämpliga för sitt ändamål.

De få mindre tidsenliga skolhus, som ännu finnas, komma snart att ombyggas eller repareras och ställas uti tidsenligt skick.

V. Kostnader för folkskoleväsendet.

De kostnader, som utgått för folkskoleväsendet inom de olika skoldistrikten af Torna och Bara kontrakt, äro enligt uppgifterna för år 1881 ganska stora. Af dessa uppgifter synes nemligen, att

kostnaderna för samtliga distriktens skolväsende år 1881 utgått med följande summor:

Till lärares och lärarinnors aflöning	Kr. 125,986:	34
» skollokalerna och inventarier	» 45,428:	05
» undervisningsmateriel	» 2,187:	39
» öfriga behof	» 34,726:	67
	Kr. 208,328:	45
Behållning i skolkassorna	» 87,445:	51
Summa	Kr. 295,773:	96

Deraf utgått:

Af skoldistriktet	Kr. 243,688:	02
» statsmedel	» 48,291:	66
» landsting	» 650:	00
» donationsmedel	» 3,144:	28
Summa	Kr. 295,773:	96

Bland de församlingar som haft betydliga utgifter för sitt folkskoleväsende står Lunds stad främst; ty detta samhälle har med stor kostnad låtit uppföra ett folkskolehus för flickor, hvilket i prydighet och ändamålsenlighet helt säkert kan täfla med de bästa, som finnas i vårt land. — Äfven på många andra ställen hafva kostbara och särdeles vackra skolhus blifvit uppförda.

VI. Lärare och lärarinnor.

Under den tid jag varit inspektör inom detta distrikt hafva inga anmärkningar förekommit emot lärarepersonalen, utan har jag af vederbörande skolråd fått den upplysning, att de skött sina mödosamma kall med berömvärdt nit, mångenstädes visat lifligt intresse för undervisningens befrämjande samt öfver allt ådagalägga en hedrande vandel. Jag kan således i denna min berättelse icke hafva annat än fördelaktiga omdömen om deras verksamhet, hvilken synes vara af en sådan beskaffenhet, att den tillvinner sig barnens kärlek och föräldrarnes aktning och förtroende.

VII. Tillsynen öfver skolorna.

Hvad tillsynen öfver skolorna beträffar, så tillgår dermed i det närmaste på samma sätt, som uti föregående inspektions-

berättelse blifvit omförmäldt. Af de anteckningsböcker, som på åtskilliga ställen finnas framlagda i skolrummen, synes visserligen, att skolrådsledamöter på ett och annat ställe flitigt besöka skolan, men merendels är det dock skolrådets ordförande, som är den flitigaste skolbesökaren. På de flesta ställen hafva skolrådsledamöterna att hvar och en i sin rote öfvervaka barnens skolgång samt biträda läraren vid afhjelpandet af de skolförsummelser, som på många ställen göra sig gällande bland barnen.

VIII. Anteckningsböcker.

Föreskrifna anteckningsböcker finnas öfver allt i skolorna, och föras dessa vanligtvis ordentligt uti folkskolorna samt i de flesta småskolor.

Behovvet af en ordentlig bokföring, på det att de uppgifter, som lärare och skolrådsordförande årligen skola aflemna, måtte lättare och med större tillförlitlighet kunna åstadkommas, har man allestädes insett. I de flesta skolor finnas anteckningsböcker för skolrådsledamöters besök; men då mångenstädes inga dylika anteckningar finnas, så har jag vid inspektionstillfällena uppmäntat vederbörande att flitigt besöka skolan samt uti anteckningsböckerna tillkännagifva när de hafva besökt skolan.

IX. Fortsättningsskolor.

Beträffande detta slags skolor är att märka, att deras antal på senare tiden betydligt förminskats. Detta torde härleda sig deraf, att då församlingarna icke få anordna dessa skolor på ett sådant sätt, som bäst lämpar sig för hvarje skoldistrikt, utan föreskrifterna i Kongl. Kung. af den 11 September 1877 skola iakttagas vid dessa skolors anordnande, så afstår man hellre från dylika undervisningsanstalter, hvilkas gagn och nytta man ännu icke lärt sig till fullo inse. Finge fortsättningsskolan förläggas inom den för folkskolan bestämda tiden af åtta månader om året, eller ock så anordnas, att den bestämda undervisningstiden utsträcktes på hela läsåret, så skulle troligen de flesta församlingar inrätta dylika skolor; men då den bestämda lästiden för folkskolan icke tål vid någon inskränkning, såvida folkskolan skall på ett gagnande sätt kunna uppfylla sitt ändamål, och då en fortsättningsskola, som icke har undervisningstiden så samlad,

som åberopade författning föreskrifver, icke är ändamålsenlig, så synes det under sådana förhållanden vara bäst att inga fortsättningsskolor inrättas, så länge man ej vill anslå den i författningen bestämda undervisningstiden för dessa skolors verksamhet.

Under de tre sistförflutna åren af inspektionsperioden, under hvilken tid jag haft mig inspektörsbefattningen i Torna och Bara kontrakt ombetrodd, har jag flere gånger besökt de allra flesta utaf distriktets skolor; och med högst få undantag har jag funnit förhållandet vara tillfredsställande, så att omdömet om folkskoleväsendet i det stora hela måste blifva mycket gynnsamt, både med afseende på undervisning, skollokaler och materiel. Ty flerstädes har man anskaffat det bästa i detta hänseende, och man har inom åtskilliga församlingar i detta distrikt gjort så stora uppoftningar för folkskoleväsendets befrämjande, att måhända icke många andra församlingar kunna med dessa jämföras i offervillighet och intresse för det uppväxande släktets framsteg uti nyttiga kunskaper, och man kan icke annat än varmt önska, att deras betydliga uppoftningar för det uppväxande släktet i framtiden måtte bära goda och välsignelserika frukter.

Malmöhus läns landsting har i flere år lemnat bidrag till slöjdundervisningens befrämjande, och många skolor inom distriktet hafva åtnjutit detta understöd till slöjdlärarynnors aflönande. Sistlidet år har nämnda landsting lemnat ett frikostigt anslag till upprättande af ett småskolelärarynne-seminarium i Lund, hvilket står under Rektorns vid Statens seminarium derstädes uppsigt och ledning. Denna läroanstalt, som började sin verksamhet med detta års ingång, kommer att blifva till stort gagn för folkundervisningen inom länet, då från denna undervisningsanstalt insigtsfulla och dugliga småskolelärarynnor kunna påräknas.

Hörby i Juli 1882.

J. C. E. Åkeson Lundegård.

III.

Ljunits och Herrestads, Frosta, Färs, Onsjö, Harjagers, Rönnebergs, Luggude, Södra Åsbo, Norra Åsbo och Bjäre kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

Detta inspektionsområde omfattar 170 skoldistrikt och har 290 folkskolor med 337 lärare och lärarinnor, 85 mindre skolor med 85 lärare och lärarinnor, 320 småskolor med 338 lärare och lärarinnor samt 4 högre folkskolor med 4 lärare. Antalet barn, som enligt Pedag. Uppg. Litt. C under år 1881 undervisats i folkskola, gifver i medeltal omkring 66 barn för hvarje lärare och lärarinna, i mindre skolorna uppgår motsvarande medeltal till 45, i småskolorna till 26, i högre folkskolorna till 35. Härvid bör dock anmärkas, att det verkliga antalet barn, som öfver hufvud kan räknas på hvarje lärarekraft, icke är fullt noggrant angifvet genom dessa siffror, dels emedan Pedag. Uppg. Litt. C upptaga endast barn mellan 7—14 år, dels emedan de barn, som under året afgått från folkskolan, finnas upptagna i kol. 4—13 och följande i Pedag. Uppg. Litt. A och följaktligen kunna vara medräknade äfven i Litt. C. Emellertid torde kunna antagas, att det för *folkskolorna* uppgifna medeltalet temligen nära träffar det verkliga, hvaremot för de *mindre skolorna* och i synnerhet för *småskolorna* antagligen får tilläggas 3 å 6, så att medeltalet i de förra kommer att uppgå till 48, högst 50, och i de senare till 30, högst 32.

Rörande beräkningen af skolornas antal bör nämnas, att de skolor, vid hvilka flere lärare och lärarinnor äro anställda, räknats såsom *en* skola, i enlighet med anvisningen å formuläret till Pedag. Uppg. Litt. A. En viss godtycklighet vid denna beräk-

ning har i följd häraf icke kunnat undvikas. Så t. ex. har det synts lämpligt att räkna 2 folkskolor (gossklasser och flickklasser) i Landskrona, hvaremot t. ex. folkskolan i fiskläget Borstahusen, som tillhör Landskrona skoldistrikt, räknats som *en* skola med en lärare för gossarne och en lärarinna för flickorna. Den säkraste grunden för bedömandet af undervisningsanstalternas tillräcklighet, i synnerhet när fråga är om städernas skolväsende, är därför antalet lärare och lärarinnor.

1. Folkskolorna.

Folkskolorna hafva under inspektionsperioden ökats med 11 och lärarepersonalen med 22 (då v. Reiserska stiftelsens skola i Örkellunga skoldistrikt medräknas). Af de 290 folkskolor, v. Reiserska stiftelsens skola medräknad, som för närvarande finnas inom inspektionsområdet, finnas 226, som verka i förening med underlydande småskolor, samt 64 folkskolor, som sakna understöd af småskola. År 1877 utgjorde de förras antal 176 och de senares 103. 39 folkskolor hafva alltså under inspektionsperioden vunnit en väsendtlig förbättring, derigenom att underlydande småskolor blifvit inrättade.

Af det nuvarande antalet folkskolor äro 287 fasta och 3 flyttande, hvardera på två stationer. År 1877 funnos 6 flyttande, af hvilka 1 flyttade på 3 stationer och 1 på 4 stationer. De 3 nu befintliga flyttande folkskolorna kunna i följd af lokala förhållanden icke utan olägenhet förvandlas till fasta.

Folkmängden inom inspektionsområdet utgjorde vid slutet af år 1881 256,222 personer. Efter antalet lärarekrafter under samma år räknas i medeltal 1 lärarekraft för en folkmängd af 760. Detta höga medeltal utvisar, att icke så få nya folkskolor behöfva inrättas. I Ljunits och Herrestads kontrakt erfordras minst 3 nya folkskolor samt ytterligare 2 folkskoleklasser (i Ystad); i Frosta kontrakt 6 nya folkskolor, i Färs kontrakt 7, i Onsjö 2, i Harjagers 1 ny folkskoleklass (i Eslöf), i Rönnebergs 2 nya sådana (i Landskrona), i Luggude kontrakt 6 nya folkskolor samt dessutom 2 nya folkskoleklasser i Helsingborg och 1 i Höganäs; i Södra Åsbo kontrakt 1 ny folkskola, i Norra Åsbo 4 samt i Bjäre kontrakt 8. Inom hela inspektionsområdet erfordras alltså, efter en måttlig beräkning af behovet, 37 nya folkskolor samt dessutom 8 nya folkskoleklasser, så framt skolväsendet skall kunna ordnas ändamålsenligt i hvarje skoldistrikt. I tre skoldistrikt

kan deremot utan olägenhet en folkskola i hvartdera distriktet indragas, nemligen i Asmundtorps skoldistrikt (Rönnebergs kontrakt), som har 4 folkskolor på en folkmängd af 1,537 personer, Gudmuntorps skoldistrikt (Frosta kontrakt), som har samma antal folkskolor på en folkmängd af 1,599 personer, samt Ströfvelstorps skoldistrikt, der indragning af en folkskola, som visat sig mindre behöfelig, är satt i fråga. Några af de såsom behöfliga uppgifna nya folkskolorna komma med säkerhet att ofördröjligen inrättas, emedan beslut derom redan fattats; rörande andra hafva förslag af mig blifvit framställda i skrivelser till skolråden. Beträffande den större delen af de samma måste dock anmärkas, att öfvertygelsen om deras outhärlighet i ett väl ordnadt skolväsende ännu icke omfattats med så stor enhällighet af skolråden och församlingarna, att jag trott mig böra under närvarande förhållanden framställa definitiva förslag angående deras inrättande, men väl har stämningen under samtal med skolråden i de flesta skoldistrikt förmärkts vara sådan, att god förhoppning förefinnes om skolväsendets förkofran i en snar framtid. Endast i fem skoldistrikt hafva motvillighet eller en hög grad af liknöjdhet röjt sig, när fråga om skolväsendets ordnande varit före.

2. Mindre skolorna.

Då enligt tydlig anvisning å formuläret till Pedag. Uppg. Litt. A till småskolor böra räknas endast sådana, som meddela *förberedande* undervisning för folkskolan, hafva till mindre skolor räknats alla, som, utan att vara folkskolor, meddela undervisning i folkskolans kurs till den utsträckning, att de ersätta en eller flere af folkskolans årsklasser.

År 1877 funnos inom inspektionsområdet 67 mindre skolor enligt uppgifterna från skolråden. År 1881 uppgår antalet till 85, af hvilka 23 uppgifvits såsom småskolor för år 1877. 3 nya mindre skolor hafva inrättats under denna period, och 8 hafva förvandlats till folkskolor eller småskolor. I sjelfva verket har alltså antalet mindre skolor under inspektionsperioden minskats med 5. Af de nu befintliga 85 skulle minst hälften under den närmaste framtiden utan synnerlig olägenhet kunna förvandlas till folkskolor eller småskolor. Hindret består dels i obenägenhet för ökade utgifter, dels i okunnighet om det ojemförligt större gagn, som vinnes genom väl ordnade folkskolor med skicklige lärare. Det finnes t. ex. en del församlingar, som hafva endast en

folkskola, men flere mindre skolor, hvilka i församlingens ögon göra lika mycket gagn som folkskolan, en uppfattning, som kan vara ursäktlig, om undervisningen i den senare befinner sig på en mycket låg ståndpunkt. Då de äldre, svaga lärarekrafter, som nu verka i åtskilliga af dessa skolor, blifva ersatta med fullt dngliga, så att föräldrarne få se frukten af en god folkskolas arbete, komma de nu åsyftade församlingarna sannolikt icke länge att höra till de stillastående.

3. Småskolorna.

År 1877 funnos inom inspektionsområdet, enligt skolrådets uppgifter, 293 småskolor; år 1881 utgör antalet 320. Verkliga tillväxten utgör dock 50 småskolor, emedan 23 af de för år 1877 uppgifna sedermera vid inspektion befunnits vara mindre skolor. Lärarepersonalen har ökats med 59 lärarinnor. Fasta småskolor finnas för närvarande 289, flyttande 31. År 1877 utgjorde antalet flyttande, verkliga småskolor 44.

Förhållandet mellan folkskola och småskola är ordnad på ett tillfredsställande sätt i 106 skoldistrikt, i 17 skoldistrikt finnes ingen småskola, och i 47 skoldistrikt äro småskolorna mindre väl ordnade. I synnerhet är detta förhållandet, der flyttande småskolor i en vidsträckt församling samverka med fasta folkskolor. Norra Åsbo kontrakt är sämst lottadt i detta afseende, enär det har 17 flyttande småskolor. En väsendtlig förbättring har dock inträdt under de sista två åren, i det att numera endast 8 af de 31 flyttande småskolorna flytta på mer än två stationer. När framdeles ett tillräckligt antal skolor inrättas, så att barnen få kortare väg icke blott till småskolorna, utan äfven till folkskolorna, kan de flyttande småskolornas verksamhet bättre ordnas, och uppflyttningen till folkskolan regleras. Hvad beträffar de skoldistrikt, som hittills låtit sina fasta småskolor qvarstå i ett oordnad skick, ligger orsaken i mera tillfälliga missförhållanden, hvilkas afhjelpande icke torde dröja särdeles länge.

260 af småskolorna inom inspektionsområdet hafva tvåårig kurs. Samma förhållande eger i sjelfva verket rum med de 31 flyttande småskolorna, nemligen sålunda, att i dem läses icke större kurs än i de förut nämnda fasta småskolorna, ehuru en stor del af barnen behöfva tre år för att genomgå den. Slutligen finnas 29 fasta småskolor, som hafva treårig kurs. Under det tredje läsåret genomgås en del af den kurs, som egentligen tillhör folk-

skolans förste årsklass. Behovvet af denna anordning har gjort sig gällande i några skoldistrikt, der en folkskola med underlydande småskolor haft ett så stort antal barn, att, derest flyttning från småskolan egt rum efter genomgången tvåårig kurs, folkskolan skulle hafva erhållit allt för många lärjungar. Anordningen torde dock i de flesta fall kunna betraktas såsom provisorisk. I några af i fråga varande skoldistrikt komma sannolikt nya folkskolor att inrättas snart nog, i andra åter torde man få tillgripa den utvägen att bilda två afdelningar i folkskolan, hvardera med en lärare. Utom nu angifna fall, der man ansett sig hellre böra tillåta småskolan att under ett tredje läsår gå något in på folkskolans kurs, än att låta barnen under ett helt år repetera, hvad de förut lärt, har icke förmärkts något sträfvande att låta småskolan öfverskrida sin uppgift. Der ett sådant oriktigt förfarande undantagsvis förekommit, har felet blifvit anmärkt och rättadt vid inspektionerna.

Summan af barn mellan 7—14 år inom inspektionsområdet utgjorde vid slutet af år 1881 40,477. Då de mindre skolorna utgöra en ersättning för folkskolor, kan förhållandet mellan antalet barn i skolåldern och lärarepersonalens numerär uttryckas genom ett approximativt medeltal sålunda, att på 120 barn mellan 7—14 år belöpa sig 1 lärare eller lärarinna i småskola samt 1 å 2 lärare eller lärarinnor i folkskola. För ett någorlunda fullständigt ordnande af skolväsendet inom inspektionsområdet erfordras omkring 53 nya småskolor, dels till väl behöfligt understöd åt folkskolor, som hafva så stort barnantal, att undervisningen lider stor skada genom saknaden af småskola, dels i följd af mindre skolors ombildning. I Ljunits och Herrestads kontrakt kunna 5 nya småskolor anses behöfliga, i Frosta kontrakt 5, i Färs kontrakt 11, i Onsjö 2, i Harjagers 3, i Rönnebergs 4, i Luggude 7, i Södra Åsbo 3, i Norra Åsbo 7 samt i Bjäre kontrakt 6.

4. Fortsättningsskolorna.

Det högsta antal sådana skolor, som under något år funnits inom inspektionsområdet, är 9. Denna skolinrättning har alltså ännu icke kunnat utöfva något synnerligt inflytande på folkundervisningen. Orsakerna dertill, att så ytterst få fortsättningsskolor inrättats, äro flere. I städerna (Ystad, Landskrona, Helsingborg) är tillfälle beredt för de lärjungar, som vilja tillägna sig kunskaper utöfver folkskolans vanliga kurs, att förvärfva detta högre

kunskapsmått i folkskolans öfversta klasser. I Landskrona finnas V och VI klasser såväl för gossar som för flickor, i Ystad och Helsingborg finnas tvååriga IV klasser. I dessa städer är behovet af fortsatt undervisning således i icke ringa mån tillgodosedd. Likväl qvarstår det ganska kända behovet af en fortsättningsskola med kortare lästid för den stora mängd af barn, som afgå från folkskolan så tidigt som möjligt. Inrättandet af sådana skolor, ordnade i öfverensstämmelse med Kgl. kung. d. 11 Sept. 1877, möter här inga svårigheter.

I folkskolorna på landsbygden är kursen i allmänhet fyraårig. Efter genomgående af denna kurs kan afgangsexamen möjligen tagas i 13:de året, om ett barn begynner i småskolan i 7:de året och går jemnt i skolan under hela skoltiden. Under denna förutsättning kunna barn till och med afgå tidigare, om de åtnöja sig med det minsta medgifna kunskapsmättet. Emellertid är det temligen allmänt, att lärjungarne gå qvar i skolan äfven under 14:de året, till dess konfirmationsåldern inträder. De, som redan före detta sista läsår fullständigt genomgått folkskolans kurs, bilda dock ingen femte årsklass med särskildt anordnad undervisning, utan dels repetera, dels sysselsättas med särskilda skriftliga öfningar, uppsatser, räkning, bokföring m. m. Dessa skolans äldste lärjungar äro de kunnigaste och mest intresserade, såsom man med skäl kan vänta. Det har synt mig nödigt att påpeka detta förhållande, emedan man annars skulle nödgas antaga, att en mängd barn, som ännu befinna sig inom skolåldern, vore i saknad af undervisning, så länge inga fortsättningsskolor inrättats. Att inrättandet af sådana skulle i betydlig mån gagna, kan icke vara tvifvel underkastadt, blott de icke inrättas på sådant sätt, att de träda i stället för en del af undervisningen i den egentliga folkskolan, ty det vore att ersätta ett helt läsår med en kurs på sex veckor. De hinder, som fördröjt inrättandet af fortsättningsskolor i öfverensstämmelse med Kgl. kungörelsen, bestå, efter hvad jag kunnat erfara, icke i okunnighet om dessa skolors ändamål, eller i oförmåga att inse deras nytta, icke heller i motvillighet att underkasta sig en obetydlig utgift, utan det förnämsta hindret har inom mitt inspektionsområde visat sig vara svårigheten att finna lämplig tid. Man har på några ställen försökt inrätta fortsättningsskola i December och Januari, men derigenom har den egentliga folkskolan lidit en förlust, betydligt öfverstigande den vinst, som kommit ett mindre antal af de äldre barnen till del. Huru stor skada, som i sjelfva verket komme att tillfogas folkundervisningen, derest man mera allmänt till-

grepe den utvägen att använda sex veckor af nämnde månader för fortsättningsskola, kan lätt inses, om man besinnar, att dessa sex veckor, under hvilka den egentliga folkskolans lärjungar skulle komma att gå sysslolösa, infalla midt under folkskolans bästa arbetstid. Man har, som bekant, påtänkt den utvägen, att fortsättningsskolor kunde få inrättas såsom aftonskolor äfven på landsbygden, om Kgl. Maj:t funne tjenligt medgifva denna ändring i författningen. Otvifvelaktigt är, att ett sådant medgivande skulle kalla en betydlig mängd fortsättningsskolor till lif. Deremot synes mig mycket ovisst, huruvida denna undervisning under vinteraftnarne komme att medföra så stort gagn, som man hoppas. Två betänkligheter mot denna anordning anser jag mig böra begagna tillfället att framställa. Den första är den, att läraren, trött efter dagens arbete i folkskolan, måste begynna en ny undervisning, som kräfver sin icke obetydliga förberedelse. När skall han få tid hertill? På landsbygden har man i allmänhet icke samma utväg som i städerna att lätta bördan genom att låta flere lärarekrafter dela undervisningen. Möjligen kunde dock någon sådan hjälp beredas äfven på landsbygden, i fall yngre prester skulle vilja använda en del af sina lediga aftnar till att biträda folkskolelärarne i fortsättningsskolan. En annan omständighet, som i ännu högre grad minskar utsigterna till att erhålla ett godt resultat af fortsättningsskolor på landsbygden, inrättade såsom aftonskolor, är, att undervisningsstunderna blefve allt för spridda, och skolbesöken efter all sannolikhet mycket ojemna. Det högsta timtal i veckan, som rimligtvis kan antagas, är 10 timmar, men om läraren i folkskolan ensam skall bestrida undervisningen, kan man icke gerna beräkna mer än 8 timmar. Kursen skulle i förra fallet räcka 18 veckor, i senare fallet 23 veckor. Om man tager i betraktande förhållandena på landsbygden, skall man utan tvifvel anse det för en svår uppgift att sammanhålla en sådan kurs till ett helt. Att det vore mycket förmånligare, om fortsättningsskolans kurs kunde anordnas i en oafbruten följd af sex veckor, eller i två terminer med ett kort afbrott, lärar icke bestridas. Fråga är blott, om det är möjligt att med fördel förlägga denna kurs till en tid af året, då den egentliga folkskolan utan allt för stor afsaknad kan hvila. En sådan tid, då lärjungarne mycket väl skulle kunna bereda sig tillfälle att begagna fortsättningsskolan, torde vara från den 1 Juni till medlet af Juli, om kursen skall fortgå i oafbruten följd, eller också halfva tiden något tidigare på våren, i fall kursen delas. I Herslöfs skoldistrikt besöktes fortsättningsskolan under

December 1880 och Januari 1881 af 20 barn ($\frac{1}{6}$ af hela antalet inskrifna för året), och af dessa 20 barn funnos endast 4, som bevistade skolan 21—30 dagar. I Skreflinge skoldistrikt besöktes fortsättningsskolan, anordnad i April samt Juni—Juli, af 16 barn ($\frac{1}{4}$ af hela antalet inskrifna för året) och 12 besökte fortsättningsskolan 21—30 dagar. Då ett så litet antal fortsättningsskolor varit inrättade, finnes ingen tillräcklig erfarenhet att åberopa för den ena eller andra lästidens företrädare, men det anförda exemplet, till hvilket skulle kunna läggas några flere, synes dock gifva vid handen, att fortsättningsskolor skulle kunna med fördel inrättas i Juni och Juli. Försöket förtjenar i alla fall göras. Läsningen kunde då ske vid dagsljus, och skolvägen blefve långt mindre besvärlig än under mörka och slaskiga vinterqvällar. För att underlätta skolgången skulle man kunna låta undervisningen begynna t. ex. kl. 6,30 och sluta kl. 12 eller senast 12,30 hvarje dag.*)

I sammanhang med nu meddelade redogörelse för fortsättningsskolorna må tilläggas, att repetitionsundervisning för barn, som afslutat sin dagliga skolgång i den egentliga folkskolan, finnes anordnad i rätt många skoldistrikt. I Ystad, Landskrona och Helsingborg meddelas repetitionsundervisning i aftonskolor. I de skoldistrikt på landsbygden, der repetitionsundervisning är anordnad, meddelas den vanligen om Lördagarne eller Söndagarne.

5. Högre folkskolorna.

I Allerums högre folkskola hafva under år 1881 57 lärjungar varit inskrifna, i Väsby 30, i Kattarp 33 och i Båstad 21. Kurserna är tvåårig. I Väsby högre folkskola hafva endast gossar intagits, i de öfriga både gossar och flickor. I afseende å lärjungars intagning, lästid och kurser äro dessa skolor numera ordnade i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter. Att denna skolform icke lyckats tillvinna sig allmänna förtroende och större utbredning, kan alltså icke tillskrifvas skolråden i de församlingar, i hvilka dessa skolor finnas. Detta förhållande kan icke heller läggas lärarne till last. De hafva tvärtom gjort sig förtjenta af ett särdeles godt vitsord både för skicklighet och nit. Efter min erfarenhet och kännedom om de högre folkskolornas ställning, erfordras vissa förändringar i deras organisation, så framt de skola blifva i stånd till att mera kraftigt bidra till folkbildningens höjande.

*† Kl. 6,30—9,30 (rast 9,30—10); 10—12.

Att både gossar och flickor intagas, är särdeles lämpligt. Deremot är det mindre lämpligt, att de undervisas tillsammans. Den högre folkskolans kurs bör vara så praktisk som möjligt och omfatta sådana kunskaper och färdigheter, som hafva den största användbarhet och följaktligen det högsta värde för de lärjungar, för hvilka denna skola bör vara afsedd. Här af följer, att skilda kurser borde inrättas för gossar eller ynglingar och flickor med afseende fästadt å de olika behof, som borde ses till godo. Dessa kurser synas mig lämpligast kunna inrättas på det sätt, att kursen för gossar eller ynglingar fortginge under fem vintermånader och kursen för flickor under fyra månader på våren och sommaren. Derigenom kunde den högre folkskolan blifva satt i stånd att meddela åt hvartdera slaget af lärjungar en undervisning, hvars praktiska värde föräldrarne utan tvifvel skulle veta att uppskatta.

För det andra torde uppmärksamhet böra fästas derå, att tillgång till skickliga och intresserade lärare svårigen kan vara att påräkna, så länge de nuvarande fordringarna på kompetens kvarstå. En person, som idkat studier vid universitet, betraktar vanligen anställningen vid högre folkskolan såsom ett trappsteg till en mera förmånlig befattning. Om ett större antal högre folkskolor inrättades, skulle det under nuvarande förhållanden blifva mycket svårt att erhålla lämpliga lärare, som ville med odeladt intresse egnas åt skolan. Öppnades deremot tillträde till dessa platser för mera framstående folkskolelärare, skulle det nu påpekade hindret för de högre folkskolornas utveckling vara undanröjdt.

Ytterligare ett hinder utgöres, efter min erfarenhet, af den omständigheten, att alla de 4 högre folkskolor, som finnas inom mitt inspektionsområde, tillhöra hvardera blott en församling, som upprättat och underhåller dem. Skolafgift betalas endast af barn från andra församlingar. Från en enda församling kunna i allmänhet icke tillräckligt många lärjungar påräknas för att rekrytera en sådan skola, derest vederbörliga inträdesfordringar upprätthållas. Dessutom är en enskild församling sällan i tillfälle att göra så stora uppoffringar för anskaffande af lokaler, materiel m. m., som en fullt ändamålsenligt ordnad undervisning kräver. Om flere församlingar, eller ännu bättre, ett måttligt stort kontrakt ville förena sig om en högre folkskola, skulle den kunna organiseras mera fullständigt och utrustas med rikligare tillgångar. En låg skolafgift, erlagd af alla lärjungar, skulle säkert bidraga att höja skolan. Den skulle icke skrämma inträdes

sökande. Tvärtom, då föräldrarna få direkt betala något för undervisningen, lära de sig att värdera den högre.

Rörande de förändringar i undervisningsplanen, som efter min öfvertygelse äro önskvärda, må endast några korta antydningar lemnas. En verkligt god och praktisk undervisning i slöjd (omfattande äfven väfnad, tillskärning af kläder m. m.) borde meddelas åt flickorna. Slöjdundervisning äfven för gossarne skulle utan tvifvel vara särdeles nyttig. Dessa bättre försedda slöjdskolor borde kunna blifva centra, från hvilka slöjden kunde finna väg till de kringliggande folkskolorna. Åt sådana ämnen som linearteckning, konstruktionsritning, bokföring, trädgårdsskötsel m. m. borde egnas den största omsorg. Kunna de högre folkskolorna bjuda en i det praktiska lifvet fullgod valuta för den uppoffring i tid och penningar, som kursen kräfver, skola de helt säkert blifva talrikt besökta, och flere sådana inrättas. Stanna de åter vid en något utvidgad teori utan omedelbar tillämpning på bestämda praktiska behov, kunna de sannolikt icke lefva länge.

II. Skolreglementena.

Vid slutet af 1881. funnos alldeles föråldrade skolreglementen, upprättade före 1864, i 73 skoldistrikt. Af de nyare reglementena behöfva 75 omarbetas. Ganska många af nu nämnda 148 skolreglementen äro redan under omarbetning. 18 reglementen kunna anses tidsenliga. I 4 skoldistrikt saknas för närvarande reglementen. I ett stort antal skoldistrikt har man velat uppskjuta upprättandet af nytt reglemente, till dess beslutade förändringar i skolväsendet hunnit genomföras. Genom det i Domkapitlets cirkulär till presterskapet i stiftet den 30 Mars 1881 meddelade »Förslag till reglementen för folkskolor och småskolor i Lunds stift» är omarbetningen af de föråldrade eller i vissa delar olämpliga reglementena så betydligt underlättad, att de flesta snart torde blifva ersatta af nya.

III. Undervisningen.

1. Afdelningar, undervisade på olika tider.

I folkskolorna förekommer denna anordning endast i II och III flickklasserna af Ystads och Helsingborgs folkskolor, hvilka

klasser erhålla hvardera 17 timmars undervisning i veckan, förutom undervisning i slöjd. I flertalet af de folkskolor, som sakna förberedande småskolor, äfvensom i flertalet af de mindre skolorna meddelas numera under vintermånaderna undervisning i folkskolans kurs och under sommarmånaderna i småskolans kurs. Vid början af denna inspektionsperiod var det deremot vanligt, att barn af alla åldrar undervisades tillsammans i sådana skolor. De strängare fordringar på kursindelning, hvilka framställas i Kgl. cirk. d. 11 Okt. 1878, samt normalplanens anvisningar hafva verkat förbättring i detta hänseende.

2. Läroplan, klassindelning, läsordning.

Enligt uppgifter, som lemnats af skolråden under år 1880, hade den till alla skolor utdelade normalplanen blifvit »hufvudsakligen» tillämpad i 53 af inspektionsområdets 170 skoldistrikt samt »delvis» tillämpad i 42 skoldistrikt. I 18 skoldistrikt hade under samma år tillämpning skett endast »i någon mån». Från de öfriga 57 skoldistrikten hade ingen uppgift härom inkommit. Under år 1881 har normalplanen vunnit allmännare tillämpning, och de skoldistrikt torde för närvarande vara ytterst få, der den icke tjenat till ledning, åtminstone delvis, ehuru det å andra sidan icke finnes något skoldistrikt, der man ansett sig kunna tillämpa den alldeles oförändrad.

I småskolorna utgör antalet klasser två, i några tre, såsom förut blifvit nämnt. Tysta öfningar, läsordningar samt kurser äro i de bättre ordnade småskolorna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar. Den allmännaste afvikelsen förekommer i fråga om kursen i katekes, i det att vanligen hela Luthers lilla katekes genomgås. I de flesta af småskolor understödda folkskolor finnas 4 årsklasser, på landsbygden i allmänhet undervisade samtidigt af en lärare. I folkskolor, som sakna understöd af småskolor, äfvensom i mindre skolor, är vanligen folkskolekursen (under vintermånaderna) organiserad i tre årsklasser, småskolekursen i två. Tysta öfningar förekomma, ehuru icke i sådan utsträckning, som normalplanen anvisar. Vid all kristendomsundervisning t. ex. söka de flesta lärare sammanhålla barnen i ett lexlag. Några hafva dock med framgång försökt tillämpa normalplanens anordning af kursen i katekesen, med några jemkningar, som ansetts behöfliga. Läsordningar upprättas numera i de allra flesta skolor inom inspektionsområdet med

begagnande af normalplanens anvisning. Kurser, lämpade efter skolans eller skoldistriktets särskilda förhållanden, äro i ett mindre antal skoldistrikt (omkring $\frac{1}{3}$) upprättade med ledning af normalplanen. I de öfriga skoldistrikten genomgås kurser, som bibehållits en följd af år, antingen föreskrifna genom reglementen och skolrådsbeslut, eller ock endast häfdvunna under mångårig praxis.

3. Undervisningssättet och undervisningens beskaffenhet i de särskilda ämnena.

Modersmålet.

I en del småskolor (omkring $\frac{1}{4}$) användes någon af de nyare metoderna för den första undervisningen, på rätt många ställen med framgång. I de öfriga småskolorna användes den gamla bokstafveringsmetoden, ofta med ganska godt resultat, åtminstone i afseende på innanläsningsfärdigheten. Denna färdighet har i allmänhet blifvit större, sedan lärarinnor med mera framstående skicklighet blifvit anställda vid åtskilliga småskolor, och sedan de äldre genom upprepade anvisningar vid inspektionstillfällena blifvit satta i stånd att förbättra sin undervisning.

I folkskolorna hafva i synnerhet de skriftliga öfningarna i modersmålet gjort märkbara framsteg, hvilka äro en frukt deraf, att lärarne flitigare rättat lärjungarnes arbeten samt noggrannare genomgått det rättade på lektionstimmarne. Lärarnes bemödanden i detta hänseende hafva underlättats genom det temligen allmänna införandet af skrifning på papper, vanligen i häftade skrifböcker, i stället för att t. ex. rättskrifningsöfningar i de flesta skolor skrefvos på tafel och måste rättas i skolan omedelbart efter nedskrifvandet. I de flesta folkskolor hafva 4:de årsklassens lärjungar öfvats i skrifning af smärre uppsatser, och har jag funnit rätt många sådana, som vittna om en betydligt utvecklad förmåga att använda språket i skrift. I några skolor öfvas äfven 3:dje årsklassen i uppsatsskrifning. Innanläsningsfärdigheten är i många skolor god, i andra medelmåttig (dessa utgöra dock ett mindre antal), hvilket senare i synnerhet är fallet, der skolgången är mycket ojemn. Rent af underhållig innanläsning har förekommit endast i ett fåtal skolor, der undervisningen i allmänhet stått på en mycket låg ståndpunkt. Innehållet af lästa stycken genomgås och förklaras i allmänhet på ett tillfredsställande sätt, i synnerhet af de yngre lärarne, och iakttages härvid numera temligen allmänt

den lämpliga proportionen af den tid, som bör egnas åt innehållsbehandling och åt ett mera öfversigtligt genomgående äfvensom åt kursiv läsning. I detta afseende kan en förbättring märkas, i det man bortlagt det öfverflödigt vidlyftiga och opraktiska genomgåendet och genomfrågandet af innehållet, hvilket icke lemnade tid öfrig för vinnande af säkerhet och färdighet i läsning samt skriftlig användning af språket. Äfven välläsning öfvas i flere skolor med berömvärdt nit och rätt godt resultat. Den sjungande och släpande läsning, som fordom var allmän, börjar blifva mera sällsynt. Öfver hufvud kan dock icke sägas, att denna del af undervisningen i modersmålet står på någon särdeles hög ståndpunkt.

Kristendomskunskap.

Bibelläsning förekommer i alla folkskolor i sammanhang med morgonbönen. Om Lördagarne förklaras i en del skolor följande Söndags evangelium. Der lärarne genomgå texten enkelt och utan vidlyftig utläggning, förmärkes ett ganska stort intresse hos lärjungarne under dessa andaktsstunder.

Undervisning i biblisk historia är i allmänhet tillfredsställande såväl i småskolor som i folkskolor. I en del småskolor måste dock anmärkas en viss stelhet och brist på lifaktighet och åskådlighet i undervisningen, oförmåga att berätta ledigt och tilltalande samt ett stereotyp och pedantiskt sätt att fråga. I några folkskolor har jag funnit en benägenhet hos lärarne att göra undervisningen allt för vidlyftig och opraktiskt grundlig genom att meddela en mängd historiska och arkeologiska notiser, af hvilka lärjungarne hafva ringa eller intet gagn. För rättande af detta fel torde vara tillräckligt sörjdt, derigenom att lärarnes uppmärksamhet blifvit fäst på det samma.

Såsom redan blifvit nämndt, läses i de flesta småskolor hela Luthers lilla katekes. Man håller fast dervid, att barnen böra tidigt inlära så mycket af katekesen som möjligt, emedan de i annat fall icke skulle hinna att genomgå den före afgang från skolan. Härigenom uppkommer den olägenheten, att barnen få memorera en del stycken, som både till innehåll och satsbildning äro ganska svårfattliga, och den tanklösa utanläsningen befrämjas i viss mån genom detta förfarande. Hvad beträffar lärarinnornas sätt att genomgå innehållet, är det i ganska många småskolor tillfredsställande, i en del deremot förekommer samma stereotypa inlärande af förestafvade svar på strängt formulerade frågor, som förut anmärkts i fråga om bibliska historien. I folk-

skolan befinner sig undervisningen i katekesen för närvarande i ett brytningsstadium i följd af den nya lärobokens införande. I enlighet med gifven anvisning bör lilla katekesen nu behandlas i samband med motsvarande stycken af utvecklingen. Ännu hafva icke alla lärarne blifvit fullt förtrogna med denna nya princip, men i allmänhet torde man kunna säga, att den nya katekesens införande försiggått med större lätthet, än man måhända vågat hoppas. Så vidt jag varit i tillfälle att utröna, uppskattar lärarepersonalen den nya bokens företrädare med tacksamt erkännande. Att barnen lära den med ojemförligt större lätthet än den gamla katekesen, vitsordas allmänt. — Den tanklösa utanläsningen, ett bedröfligt arf från en förgången tid, då undervisningen icke blott i kristendomskunskapen, utan äfven i skolans öfriga läroämnen, inskränkte sig till lexläsning och mekaniskt upphörande, är tyvärr ännu icke alldeles utrotad. Jag har funnit det kraftigaste bote-medlet mot detta onda bestå deri, att läraren noggrant förbereder hvarje stycke såväl i afseende på innehållet som i afseende på innanläsningen, så att intet stycke förelägges barnen till inlärande, förr än de fattat innehållet i mån af sin utvecklingsgrad samt lärt att läsa det med riktig betoning och aktgifvande på satsammanshanget. Derjemte är det viktigt, att de uppgifter, som sålunda gifvas barnen, äro mycket små (2—3 stycken), åtminstone i skolans lägre afdelningar och vid det första genomgåendet. Dessa regler har jag inskräp, så kraftigt jag förmått, dels vid inspektionstillfällena, dels vid läraremöten. I synnerhet har jag funnit behöfligt att framhålla vigten af en noggrant förberedd innanläsning af hvarje stycke, äfvensom att uppgifterna böra vara små. I dessa båda afseenden har felats i många skolor, och härigenom har det tanklösa läsandet befrämjats, säkerligen mot lärarnes vilja.

En del af den religiösa undervisningen, som hittills varit temligen försummad, är läsning af psalmer. De råd och uppmaningar, som i anledning häraf gifvits, hafva i flere skolor redan burit frukt, och det gifna föredömet skall följas, som jag hoppas, mera allmänt, då man får erfara, huru lifligt barnasinnet tilltalas af goda psalmer, och huru gerna barnen lära dem.

Räkning och Geometri.

Undervisningen i dessa ämnen har gjort märkbara framsteg under inspektionsperioden. De äldre lärarne äro i allmänhet något benägna att ensidigt utbilda räknefärdigheten, men icke

särdeles mycket utveckla lärjungarnes begrepp. Dock får erkännas, att några af desse lärare lyckats bibringa sina lärjungar en berömvärd färdighet, utan att räkneöfningen nedsjunkit till mekanism. Af de yngre lärarne funnos vid början af denna inspektionsperiod icke så få, som gjorde sig skyldiga till det felet, att de använde en stor del af den dyrbara tiden till allt för vidlyftiga förklaringar angående räkneseättens grunder, men läto den praktiska öfningen samt lärjungarnes sjelfverksamhet stå tillbaka. Räknefärdigheten blef i följd häraf mindre tillfredsställande. Detta fel har blifvit allt mera sällsynt. Erfarenheten har anvisat den rätta proportionen mellan teoretisk förklaring och praktisk öfning.

I de skolor — och dessa utgöra numera flertalet — hvilkas lärare ega skicklighet att undervisa i geometri, har detta läroämne gjort betydliga framsteg i förhållande till den korta tid, som i folkskolan kan egnas deråt.

Undervisning i enkel bokföring förekommer temligen allmänt i folkskolans IV årsklass och omfattas af lärjungarne med intresse.

Välskrifning.

Undervisningen i välskrifning är i allmänhet god, i många skolor utmärkt. Framstegen hafva främjats genom skrifning på papper redan i småskolans II årsklass, äfvensom genom ett flitigare användande af afskrifningsöfningar i folkskolans lägre afdelning, då dessa öfningar tillika behandlas såsom öfningar i välskrifning. De fleste af de äldre lärarne äro skicklige skriflärare och stå i detta hänseende icke efter för de yngre.

Geografi och Historia.

Undervisningen i geografi är i allmänhet oklanderlig. I en del skolor höjer den sig till och med betydligt öfver medelmåttan. Införandet af kartböcker, som barnen begagna såväl i skolan som i hemmet, har visat sig vara ett kraftigt medel att intressera dem för geografin. Historien har numera, sedan normalplanen blifvit tillämpad, erhållit ett inskränktare utrymme än den förut hade i många skolor. En strängt sammanhängande kunskap i detta ämne kan därför knappast begäras. Emellertid kan med fog vitsordas, att lärarne, i synnerhet de yngre, hvilka både i historia och geografi taga försteget såsom undervisare, använda den korta tiden väl och bibringa lärjungarne en efter förhållandena rätt god kun-

skap i historien. De barn, som gå flitigt i skolans IV årsklass 1 å 2 år, förkofra sig betydligt i detta ämne.

Naturkunnighet.

De yngre lärarnes grundligare och fullständigare bildning har obestridligen höjt undervisningen i detta ämne. I synnerhet i fysik undervisa många lärare särdeles väl. De beskrifvande delarne af ämnet behandlas deremot ofta på ett mindre tillfredsställande sätt, i det att undervisningen till största delen består af torra indelningar samt en massa kännetecken på släkten och arter. Detta fel, hvilket i betydlig mån får tillskrifvas de utförligt systematiserande, men abstrakta och torra läroböcker, som begagnats, vidlåder icke blott de fleste äldre lärares undervisning, utan rätt många äfven af de yngre röja samma oförmåga att höja undervisningen till en mera lefvande uppfattning af naturen. En sådan högre uppfattning utmärker dock undervisningen i några skolor, der läraren satt betraktelsen af naturen i främsta rummet och läroboken i andra rummet.

Teckning.

Den Stuhlmannska metoden för undervisningen i detta ämne har blifvit införd i ett betydligt antal skolor, sedan lärjungarne numera vid seminarierna få lära den samma, hvarjemte Malmöhus läns landsting bekostat ritkurser under sommarferierna för redan anställda lärare. Dessa bemödanden hafva haft den verkan, att ett betydligt större antal barn numera öfvas i teckning än vid inspektionsperiodens början. Hvad undervisningens beskaffenhet angår, är det måhända väl tidigt att ännu fälla något omdöme om resultatet af i fråga varande undervisningsmetod, men så mycket torde redan nu kunna sägas, att undervisningen genom den samma vunnit i planmessighet, äfvensom att barnen blifvit mera intresserade.

Sång.

Om man åtnöjer sig med den fordran, att barnen må lära sig sjunga en och annan koral till höjande af andakten, t. ex. vid bönestunderna i skolan, samt profana sånger till nöje och omvexling under skoltimmarne, så kan sångundervisningen anses oklanderlig i omkring hälften af folkskolorna inom inspektionsområdet.

Fordrar man deremot, att barnen skola lära för lifvet, så att de må kunna sjunga *utan lärarens ledning* i hemmen och vid den allmänna gudstjensten, utfaller omdömet helt annorlunda. Endast ett fåtal skolor (16—20) hafva hittills förmått fylla denna strängare fordran.

Orsaken till den låga ståndpunkt, på hvilken undervisningen i ett så stort antal folkskolor befinner sig, torde i främsta rummet vara lärarnes bristande musikaliska bildning. Rätt många hafva utgått från seminariet med lägsta betyget i sång. Af deras undervisning kan man icke vänta sig något synnerligt resultat. De lärare, som alldeles sakna förmåga att undervisa i sång, äro dessutom icke få. I deras ställe undervisa stundom klockarne, men dels kan detta icke ske i mera aflägsset liggande skolor, dels hafva de hittills vanligtvis fullgjort denna undervisningsskyldighet temligen liknöjdt och slarfvigt. Några mycket hedrande undantag finnas visserligen, men i allmänhet gäller det omdömet, att klockarne högst litet intresserat sig för sångens förbättrande.

Ett annat hinder, som hämmat sångundervisningens utveckling i folkskolan, har jag funnit i det temligen allmänna bruket af den vanliga notskriften. Folkskolans korta lärotid gör det omöjligt att bibringa barnen så stor färdighet att läsa notskriften i olika tonarter, som erfordras, så vidt sången skall höja sig öfver blotta gehörsångens ståndpunkt. Förr än man besluter sig för att på allvar använda en enklare tonbeteckning — sol-fa-systemet eller Chevés tonbeteckningssätt torde vara de enda, som böra komma i fråga — må man icke vänta något betydligt framsteg. Genom användning af den sist nämnda tonbeteckningen skulle dessutom vinnas den fördelen, att sångböcker och koralböcker kunde anskaffas åt skolbarnen till betydligt billigare pris.

Gymnastik och Vapenöfning.

I en del folkskolor öfvas gymnastik med nit och god ordning, men på de flesta ställen är denna öfning högst obetydligt utvecklad. Det måste derjemte erkännas, att barnen oftast tröttnat, sedan de någon tid hållit på med de hittills begagnade serierna af fristående rörelser. Lärarens nit har då icke förmått ingjuta nytt lif i öfningen. Att både gossar och flickor deltaga, är ganska vanligt. I åtskilliga skoldistrikt äfvensom i enstaka skolor anses det deremot olämpligt att låta flickorna gymnastisera. I Helsingborg finnas särskilda gymnastiklokaler samt redskap; enklare gymnastikredskap finnas uppsatta på lekplanen vid några få folk-

skolor på landet. Vapenöfning förekommer i en och annan skola, men förtjenar knappt nämnas.

Trädgårdsskötsel.

Vid 161 af inspektionsområdets 290 folkskolor finnes särskildt planteringsland ordnad för undervisningen. Intresset för trädgårdsskötseln tillväxer alltjemt. I en del skolor bedrifves undervisningen med stor ifver. Malmöhus läns hushållningssällskap har uppmuntrat nitiska lärare genom premier. Planteringsland hafva småningom blifvit anskaffade vid skolor, som saknade sådana vid inspektionsperiodens början.

Slöjd.

Undervisning i slöjd för gossar är anordnad i Landskrona samt i Helsingborg. Särskilde slöjdlärare äro anstälde. På landsbygden finnes endast *en* folkskola (Barsebäck), i hvilken gossarne erhålla sådan undervisning. Intresset för saken är icke ännu särdeles stort i skoldistriktet på landsbygden. Emellertid har det försök, som gjorts i Barsebäcks folkskola, utfallit lyckligt, och gossarne slöjda med synnerligt nöje. I städernas folkskolor erhålla flickorna undervisning i slöjd af särskilda lärarinnor, i de högre klasserna ända till 15 timmar i veckan. På landsbygden undervisas de vanligtvis af lärarinnorna i småskolorna 4—6 timmar i veckan. Malmöhus läns landsting har kraftigt understött denna slöjd genom anslag, uppgående till 50 kronor för hvarje skola, som af vederbörande folkskoleinspektör ansetts förtjent deraf. Då landstinget har stadgat det vilkor för erhållande af understöd, att undervisningen skall afse *nyttig* slöjd, men icke grannlåsarbeten, har åtgärden betydligt bidragit att förbättra undervisningen.

IV. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är i flertalet folkskolor på landsbygden 8 månader, i städerna 9—9½ månader. I 38 af de folkskolor, som sakna understöd af småskolor, har lästiden blifvit utsträckt till 9 månader, för att bereda tillräcklig tid åt undervisningen i småskolans och folkskolans kurser. Af samma anledning har större delen af de mindre skolorna 9 månaders lästid. I småskolorna läses oftast 8, i några skoldistrikt 9 månader.

Den dagliga undervisningstiden torde vid slutet af inspektionsperioden vara i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter. Under år 1880 fans likväl ännu en del småskolor med 6 timmars daglig undervisning.

V. Lärare och lärarinnor.

Af 337 vid folkskolorna inom inspektionsområdet anstälde lärare och lärarinnor äro 323 examinerade och 14 oexaminerade. Lärarepersonalen vid mindre skolorna utgöres af 2 examinerade folkskolelärare, 46 lärarinnor, som aflagt examen vid någon anstalt för bildande af småskolelärarinnor, samt 37 oexaminerade lärare och lärarinnor. Af de oexaminerade finnas dock några lärare, som hafva genomgått en eller två klasser af folkskolelärareseminarium. Vid småskolorna äro anställda 51 lärare och lärarinnor, som aflagt examen enligt Kongl. Kung. d. 11 Jan. 1878, 240, som aflagt annan examen vid något seminarium, 47 oexaminerade samt 1 examinerad folkskolelärare.

De flesta lärare och lärarinnor hafva gjort sig förtjenta af ett godt vitsord för sin vandel och sin omsorg om lärjungarnes sedliga utveckling. Endast några få beklagliga undantag hafva i detta afseende förekommit, hvilka föranlett så väl enskilda förmaningar och varningar som äfven lagliga åtgärder af vederbörande skolråd, när de lindrigare medlen visat sig otillräckliga. Hvad flit och pligttrohet angår, kan i allmänhet samma omdöme fällas. Åtminstone hafva de flesta af folkskolans lärare och lärarinnor visat sig genomträngda af medvetandet om lärarekallets vikt och ansvar samt bemödat sig att efter bästa förmåga undervisa och uppfostra lärjungarne. Detta gäller i icke ringare mån om flertalet af lärarepersonalen vid de öfriga skolorna. Dock bör tilläggas, att en del af de vid mindre skolor och småskolor anställda lärare och lärarinnor, som fått en mycket otillräcklig bildning under några veckors seminariikurs, eller kanske inträdt i lärarekallet ännu mindre förberedda, ådagalagt en allt för ytlig uppfattning af skolans uppgift och stält allt för små fordringar på sig sjelfva.

I afseende på kunskaper och skicklighet utfaller omdömet om folkskolans lärarepersonal inom inspektionsområdet allt gynsamare med hvarje år, ju flere yngre lärarekrafter folkskolan får mottaga från seminarierna. Äfven bland de äldre lärarne finnas flere, som genom flit och ihärdighet, i förening med goda under-

visningsgåfvor, förmått hålla jemna steg med den nyare tidens utveckling.

Vid inspektionsperiodens början voro anstalterna för bildande af småskolelärarinnor inom provinsen inskränkta till en sex veckors kurs under sommarferierna vid Lunds folkskolelärareseminarium samt en kurs af ungefär samma omfattning i Kristianstad, bekostad af Kristianstads läns landsting. Derjemte hafva i Malmöhus län två privata seminarier med längre undervisningskurs varit i verksamhet, understödda af landstinget med smärre anslag. Resultatet af dessa seminariers arbete har dock icke kunnat blifva fullt tillfredsställande, oaktadt föreståndarnes nit och skicklighet, emedan de allt för inskränkta tillgångarne icke medgifvit anordnandet af tillräckliga praktiska öfningar. Hvad Malmöhus län vidkommer, har den kånbara saknaden af ett väl ordnad seminarium för bildande af småskolelärarinnor blifvit afhjelpat under innevarande år, sedan landstinget i September beslutat inrättandet af en sådan läroanstalt och för detta ändamål beviljat anslag. I Kristianstads län deremot har ännu icke blifvit tillräckligt sörjdt för bildande af skickliga småskolelärarinnor. Att en stor del af lärarepersonalen vid småskolorna, i följd af nu anförda omständigheter, står något tillbaka i kunskaper och undervisningsskicklighet, är lätt förklarligt.

En indelning af lärarne och lärarinnorna inom inspektionsområdet med hänsyn till kunskaper och undervisningsskicklighet företer följande siffror, hvilka torde någorlunda angifva verkliga förhållandet, sådant det vid senaste inspektion befunnits *).

Folkskolorna: 38 lärare och lärarinnor synnerligen goda kunskaper och framstående undervisningsskicklighet, 120 goda, 135 medelmåttiga, 22 mindre goda.

Mindre skolorna: 15 goda, 39 medelmåttiga, 25 mindre goda.

Småskolorna: 18 synnerligen goda, 83 goda, 166 medelmåttiga, 59 mindre goda.

De läraremöten, som i enlighet med den för folkskoleinspektörerne gällande instruktion blifvit anordnade under denna inspektionsperiod, hafva i icke ringa mån bidragit att lifva intresset för undervisningen och egga till fortsatt bemödande att fullkomna den. Från och med höstterminen 1878 till inspektionsperiodens slut har jag hållit 32 läraremöten, kontraktsvis. Vid dessa möten hafva i främsta rummet förekommit proflektioner, hvilka blifvit noggrant förberedda under samråd mellan mig och

*) Ingen uppgift är i denna redogörelse lemnad för de lärare och lärarinnor, som blifvit anställda efter senast hållna inspektion.

den lärare eller lärarinna, som anmodats undervisa, och har det härigenom i allmänhet lyckats framställa exempel på en god undervisning i de flesta af folkskolans läro- och öfningsämnen. Efter lektionens slut har jag meddelat metodiska anvisningar och råd rörande behandlingen af det ämne, som varit före. Hvad som sålunda blifvit framställt och förklaradt, har sedan i många skolor tillämpats, till betydligt gagn för undervisningen. Utom proflektioner hafva vid läraremötena förekommit meddelanden rörande undervisningen, föredrag öfver något pedagogiskt ämne, äfvensom diskussion öfver frågor, som af mig på förhand blifvit bestämda och bekantgjorda. Det utbyte af tankar och pedagogisk erfarenhet, som vid dessa tillfällen egt rum, har varit af ganska stort värde.

VI. Skolåldern. Intagning i skola. Årsexamen och afgangspröfning.

Den ålder, inom hvilken barnen äro skolpliktiga, är i de flesta skoldistrikt numera 7—14 år. Gränserna, inom hvilka skolgång tillåtes, äro vanligen något vidsträcktare. I småskolan tillåtes i de flesta skoldistrikt intagning af lärjungar, så snart de fyllt sex år, om föräldrarne önska det. Till och med barn under sex år mottagas i en del skoldistrikt. Jag har sökt motverka denna skadliga sed, genom hvilken barnet allt för tidigt ryckes från föräldrarnes vård och derjemte utsättes för öfveransträngning. I de skolreglementen, som under de två sista åren blifvit stadfästade, har en lämplig medelväg iakttagits i fråga om den ålder, då inträde i skolan medgifves.

Föreskriften om intagning i skola vid läsetermins början tillämpades icke i de flesta skoldistrikt, åtminstone icke med synnerligt allvar, till dess den ånyo inskärptes genom Kongl. Cirk. d. 11 Okt. 1878. I följd af detta cirkulär hafva noggrannare bestämmelser rörande intagning i skola samt dermed i sammanhang stående kraftigare åtgärder för tillsyn öfver skolgången blifvit föreskrifna i de skolreglementen, som blifvit utarbetade i öfvensstämmelse med Domkapitlets Cirkulär den 30 Mars 1881. Genom skrifvelse den 4 Juni 1880 till lärarne och lärarinnorna inom inspektionsområdet har jag dessutom framhållit deras skyldighet att, hvad på dem ankommer, iakttaga berörda föreskrift, och har jag för åstadkommande af en noggrann efterlefnad yrkat, att lärare och lärarinnor icke få intaga något barn i skolan under på-

gående läsetermin, utan så framt de förvissat sig derom, att skolrådets ordförande för hvarje särskildt fall meddelat tillstånd. För att göra det möjligt att öfvervaka och upprätthålla den föreskrifna ordningen, har jag vidare föreslagit, att sådant tillstånd meddelas skriftligen. Den tid, som förflutit, sedan i fråga varande Kongl. Cirkulär publicerades i skoldistriktet, är för kort för att något bestämdt yttrande skulle kunna afgifvas angående tillämpningen inom hela inspektionsområdet af föreskriften i mom. 2. I ett icke obetydligt antal skoldistrikt har tillämpning skett utan dröjsmål samt med allvar och framgång, hvarigenom det visat sig, att hindren för den gifna föreskriftens stränga iakttagande kunna öfvervinnas, om derjemte verksam tillsyn utöfvas öfver skolgången, och åtgärderna härför ställas i vederbörligt samband med öfriga anordningar, såsom det anvisas i Domkapitlets förenämnda förslag till skolreglementen (Bilaga I).

Årsexamen anställes, med högst få undantag, i hvarje skola på våren eller försommaren. I de flesta folkskolor förekommer äfven afgangspröfning med de barn, som vilja lemna skolan, och sker denna pröfning vanligen i sammanhang med årsexamen. Härvid godkännas i allmänhet alla, som förvärfvat det i § 7 af folkskolestadgan angifna minsta kunskapsmått och som vilja från skolan afgå. Det är att beklaga, att folkskolestadgan i denna punkt blifvit allmänt uppfattad så, som vore nämnda kunskapsmått tillräckligt för hvilka barn som helst, för att erhålla afgangsbetyg, oaktadt stadgan tydligt angifver de förhållanden, under hvilka ett sådant medgifvande får ske. »Folkskolans minimikurs» har därför blifvit en bruklig benämning på den kurs, som man ansett alla barn skyldiga att inhemta, då deremot förvärfvandet af kunskaper öfver minimikursen betraktats såsom en frivillig sak, i fall några barn önskat fortsätta sin skolgång. Att folkundervisningen härigenom lidit betydlig skada, inses lätt, om man besinnar, att en stor del af de barn, som afgått från skolan med det ringa kunskapsmått, som benämnes »folkskolans minimikurs», kunnat och bort genomgå hela folkskolans kurs. Det verk sammaste botemedlet mot detta onda torde vara upprättandet af bestämda kurser för hvarje årsklass i folkskolan samt ordnad uppflyttning, enligt föreskriften i Kongl. Cirk. den 11 Okt. 1878. En nödvändig följd af en samvetsgrann tillämpning af denna föreskrift måste nemligen blifva en fullt ordnad afgangsexamen med bestämda fordringar.

VII. Undervisningsmateriel.

En stor del af den materiel, som genom Kongl. Ecklesiastik-Departementets försorg hålles skolorna till handa, är allmänt spridd. Folkskolans läsebok finnes i alla folkskolor inom inspektionsområdet, de för undervisningen i geografi nödvändiga kartorna äfvensom planscher öfver djuren saknas sällan. De anatomiska planscherna öfver människokroppen samt planscherna för undervisning i teckning höra äfven till den allmänast förekommande materielen. Icke mindre rikligt äro många skolor försedda med läroböcker och annan materiel, som hållas till handa af enskilde förläggare, och de flesta skolor — i synnerhet gäller detta om folkskolorna — kunna sägas vara åtminstone någorlunda utrustade med undervisningens hjälpmedel. För att underlätta spridningen af läroböcker, skrifböcker, taflor m. m., som barnen helst böra ega, inköpas på några ställen dessa saker i parti och säljas genom lärarnes försorg åt barnen till lägsta möjliga pris. Till de fattigaste utdelas ett och annat exemplar gratis. Det vore önskvärdt, om detta sätt att gå till väga användes mera allmänt. Nyttan af läroböcker och andra skolsaker, som barnen sjelfva skola begagna, är ojemförligt större, då de äro barnens tillhörighet, än då de lånas af skolan.

I afseende på valet af materiel vore det önskligt, om större enhet kunde vinnas. För närvarande användes en brokig mångfald af de mest olikartade, »till folkskolans tjänst» utgifna arbeten. Det är till och med icke sällsynt, att olika läroböcker användas i skolor inom samma skoldistrikt, då lärarne sjelfve fått välja oberoende af hvarandra. De olägenheter, som härigenom uppkomma, äro kända i flere afseenden, men i synnerhet klagas deröfver, att barn, som flytta från en skola till en annan, ofta nödgas skaffa sig andra läroböcker.

Under senare delen af inspektionsperioden användes följande läroböcker m. m. i de särskilda läroämnena:

I Bibliska Historien användes 13 läroböcker af följande författare: Bäckman, Hallberg, Åkerblom, Barth, Steinmetz, Sandberg, Pettersson, Hübner (2 olika bearbetningar), Psarski, Cavallin, Fischier, Lindström.

I Modersmålet: 13 arbeten af Bäckman, Almqvist, Rohde, Eckerberg, Ohlsson, Cnattingius, Landgren, Åberg, Sandberg (2 arbeten), Kyhlberg, Kastman, Siljeström, W. Svensson.

Dessutom omkring 12 språkläror och rättskrifningsläror.

I Räkning: 14 räkneläror af Bäckman, Nyström, Lindeqvist, Lundeqvist, Åberg, Siljeström, Zweigbergk, Pihlstrand, Kjellström, Schelin, Berg, Phragmén, Kindvall, Ljungh.

Dessutom omkring 10 olika samlingar af räkneexempel.

I Geometri: 8 läroböcker af Bäckman, Lagerhamn, Siljeström, Ekman, Hartman, Berg, Wiemer, Danielsson.

I Naturkunnighet: Berlins läse- eller lärobok, Segerstedts, Celanders och Wahlstedts läroböcker.

I Geografi: 10 läroböcker af Bäckman, Kastman och Brunius, Dahm, Lundeqvist; »Folkskolans Geografi», Brunius, Winge, Erslev, Hägerman, Ålund.

I Svensk Historia: 8 läroböcker af Bäckman, Wiberg, Kastman och Brunius, Hägerman, Dahm, Odhner, Ekelund, Winge.

Då den stora massan af lärobokslitteratur på folkskolans område ständigt ökas med nya arbeten, som af förläggarna kring-sändas till folkskoleinspektörerna, skolrådets ordförande samt skollärarne, är det icke underligt, att villrådighet uppstår i valet mellan dessa många alster, hvilka vanligen rekommenderas i ensidigt berömmande recensioner. De personer, som äro skyldige att göra detta val, skulle utan tvifvel vara synnerligen tack-samme, om en säkrare ledning gäfves dem, än den, som erbjuder sig i spridda, oftast anonyma uttalanden i pressen, hvilka icke innehålla någon jemförelse, åtminstone sällan någon opartisk, med arbeten af samma slag.

En klassifikation af skolorna med hänsyn till materielens be-schaffenhet gifver följande resultat:

Folkskolor med god	materiel	175.
» » medelmåttig	»	131.
» » materiel under medelmåttan		25.
Mindre skolor med god	materiel	6.
» » » medelmåttig	»	42.
» » » materiel under medelmåttan		36.
Småskolor med god	materiel	121.
» » medelmåttig	»	132.
» » materiel under medelmåttan		76.

VIII. Skollokaler och planteringsland.

Under denna inspektionsperiod hafva 89 skolhus blifvit ny-bygda eller tillbygda på sådant sätt, att nya skolsalar erhållits. Med några få undantag äro dessa nya skollokaler rymliga och

ändamålsenliga. De ändringar i byggnadsplanerna, som af mig föreslagits, sedan ritningarna blifvit insända till granskning, hafva i de flesta fall blifvit antagna af skoldistriktet.

Efter det skick, i hvilket hvarje skollokal befans vid senast hållna inspektion, kunna 135 folkskolor (och skolklasser) anses hafva *goda* lokaler, 132 *medelmåttiga* samt 44 *under medelmåttan*. 13 mindre skolor hafva *goda* lokaler, 26 *medelmåttiga* samt 45 *under medelmåttan*. Af småskolorna hafva 117 *goda* lokaler, 88 *medelmåttiga* och 108 *under medelmåttan*.

Vid 161 folkskolor voro under år 1881 särskilda planteringsland ordnade för undervisningen, utgörande en tillökning af 12 planteringsland under inspektionsperioden. Vid alla nyinrättade folkskolor hafva sådana blifvit anskaffade. Undervisning i trädgårdsskötsel meddelas likväl i en stor del äfven af de skolor, vid hvilka intet särskildt planteringsland kunnat erhållas, och användes då lärarens trädgårdsland för ändamålet.

IX. Skolbarnens antal. Skolgången. Tillsynen.

Antalet barn, som år 1877 undervisades i folkskola, mindre skola och småskola, utgjorde enligt Pedag. Uppg. Litt. C nära 13,8 procent af folkmängden inom inspektionsområdet. För 1881 erhålles 13,7 procent. Uppgiften för 1877 är dock möjligen något felaktig, emedan de nya formulären till folkskolestatistiken då ännu uppfattades oriktigt i ett och annat skoldistrikt. I enskilda skolor undervisade barn utgjorde år 1877 0,68 procent af folkmängden; år 1881 hade antalet nedgått till 0,57 procent. Barn, som uppgifvits vara undervisade i hemmet, utgjorde år 1877 0,55 procent och år 1881 0,38 procent af folkmängden.

För att med säkerhet kunna utröna, om skolgången i allmänhet blifvit jemnare under denna inspektionsperiod, skulle erfordras ett sammandrag af uppgifterna från alla skolor under åren 1877 och 1881. *) Ehuru jag icke är i tillfälle att lemna ett sådant sammandrag, har jag likväl trott det vara upplysande att meddela en skolgångstabell öfver skolgången under åren 1877 och 1881 i ett mindre antal *folkskolor*, belägna i olika delar af inspektionsområdet (Bilagan II). I denna öfversigt öfver skolgången har jag icke tagit hänsyn till uppgifterna om skolförsummelserna, emedan uttrycket »utan giltigt skäl» fattas så olika,

*) Inspektionsanteckningarna lemna i detta hänseende ingen tillförlitlig upplysning, ty antalet vid en inspektion närvarande barn kan bero af mångahanda tillfälliga omständigheter.

att bemälda uppgifter icke kunna tjena till någon säker ledning. Det uppgifna antalet barn, som bevistat skolan ett visst antal dagar, är deremot tillförlitligt, och framgår således af den meddelade öfversigten, att skolgången i de 14 exempelvis under afdelningen I upptagna skolorna betydligt förbättrats, ehuru den visserligen ännu icke på långt när kan kallas jemn; vidare att i de öfriga under afdelningarna II och III upptagna skolorna skolgången synes stadigt närma sig den grad af jemnhet, som skäligen kan begäras. Då antalet barn är uppgifvet i procent af *hela antalet under året inskrifna*, torde skolgången kunna anses skäligen jemn, om 75, möjligen 80 procent besöka skolan öfver 120 dagar. Framsteget är måhända mest i ögonen fallande, om man ser på den betydligt sjunkande medelprocenten af de barn, som bevistat skolan högst 60 dagar. Då de 54 folkskolor, från hvilka uppgifter lemnats i förenämnda öfversigt, blifvit valda i alla kontrakt, spridda öfver hela inspektionsområdet, torde det glädjande framsteg i afseende på skolgången, som dessa skolor förete, hänvisa på ett temligen allmänt, om ock långsamt framåtskridande.

De orsaker, som i småskolorna mest inverka på skolgången, äro lång skolväg, svårt väder och väglag samt sjukdom. Siffrorna äro mycket vexlande i olika skolor. Antalet barn i fasta småskolor, som bevistat skolan öfver 120 dagar, uppgår i ett mindre antal skolor till 80 procent, utgör oftast omkring 50, men sjunker i rätt många småskolor ned till 40—30 procent. Enär småskolor hvarje år mottaga nybörjare på våren eller hösten, synes en medelprocent af omkring 60, som bevista skolan öfver 120 dagar, utvisa en skäligen jemn skolgång. Att liknöjdhet å föräldrarnes sida jemte försumlig tillsyn äro skulden till den oordentliga skolgången i många småskolor, är ganska säkert. Här återstår ännu mycket att förbättra. Genom noggrann tillsyn borde skolförsummelserna i småskolorna kunna bringas ned till ett minimum.

I de flesta folkskolor inom mitt inspektionsområde eger årsexamen rum i början eller midten af April, mera sällan i slutet af April; årsexamen i Juni förekommer endast i städerna samt i några få skoldistrikt på landsbygden. Denna tidiga årsexamen har, efter min erfarenhet, i det hela haft ett ogynnsamt inflytande. Med hänsyn till de nuvarande förhållandena i många skoldistrikt måste man likväl anse det för en mödosamt tillkämpad vinst, om folkskolans lärjungar kunna hållas till jemn skolgång under vintermånaderna till den 1:ste eller 15:de April. Det synes vara klokt att tills vidare åtnöja sig med detta resultat, i fall man har skäl att befara, att skolgången skulle blifva ännu mera ojemn, om årsexamen fram-

flyttades. Emellertid är det obestriddligt, att en så tidig årsexamen medför den olägenheten, att folkskolans årskurs allt för mycket afkortas, då man i de flesta skånska skoldistrikt (på landsbygden) icke kan påräkna att på hösten få barnen mangrant samlade i folkskolorna före den 1:ste November. Den egentliga årskursen, i hvilken alla till folkskolan hörande barn borde flitigt deltaga, skulle alltså blifva inskränkt till 18, högst 20 veckor. Under den öfriga delen af läsåret måste en kurs efter omständigheterna anordnas för de barn, som stanna qvar i skolan, men denna kurs kan icke blifva särdeles mycket egnad att föra undervisningen framåt, dels emedan skolgången under tiden från årsexamen till den 1:ste November brukar vara betydligt sämre, dels emedan det är temligen tillfälliga orsaker, som bestämma, hvilka barn som under nämnda del af läsåret besöka skolan. Att en allt för tidig årsexamen har ett skadligt inflytande, icke blott på anordnandet af folkskolans årskurs, utan äfven på skolgången, synes tydligt af uppgifterna om antalet närvarande barn under hvarje månad. Strax efter årsexamen sjunker nemligen detta antal oftast ganska betydligt.

Om tillräcklig tid för genomgående af den kurs, som i normalplanen är afsedd för fasta folkskolor, skall kunna vinnas, är det därför af vikt att undersöka, huruvida årsexamen skulle kunna hållas längre fram på våren eller försommaren. För att komma till visshet i denna fråga har jag begärt och erhållit af lärarne uppgifter på medeltalet närvarande barn under hvarje månad. Det hufvudsakliga resultatet af dessa uppgifter har jag trott mig böra meddela i en tabell öfver skolgången i 43 skolor, belägna i olika delar af inspektionsområdet (Bilaga III). Af denna tabell synes, att i 10 skolor, som hafva årsexamen i Juni eller senare, är skolgången ungefär lika jemn i April, Maj och Juni som under vintermånaderna.*) Flere exempel på detta förhållande skulle kunnat anföras. Vidare finner man af uppgifterna från de öfriga skolorna, att i icke mindre än 22 skolor medeltalet närvarande barn under April—Maj öfverstigit 50 procent af de under hela året inskrifna, samt att i 13 af dessa äfven Juni månad visar ungefär samma resultat. Detta förhållande må närmare belysas genom ett par exempel. I Södåkra folkskola (i Luggude kontrakt), med 80 under hela år 1881 inskrifna barn, hafva 55, högst 70, gått i skolan dagligen under vintermånaderna, 48 under Maj och 47

---

*) Den lägre siffra, som Torrlösa folkskola utvisar för Juni, beror deraf, att tiden för årsexamen ändrades samma år, som uppgiften afeer.

under Juni, oaktadt årsexamen hållits i slutet af April. I Höjs folkskola (i Harjagers kontrakt), der årsexamen hålles i slutet af Mars, utgjorde medeltalet närvarande barn under Januari—Mars 55, 50, 46, under April 46, Maj 40 och Juni 31. Antalet under hela året inskrifna var 60. När omkring $\frac{3}{4}$ af de barn, som bevisat skolan under vintermånaderna, gå qvar under April och Maj, synes intet skäl tala för årsexamens anställande i slutet af Mars eller April. I de skolor, der skolgången redan nu är någorlunda jemn på våren, oaktadt årsexamen hålles i April, torde tiden vara inne att framflytta årsexamen till början eller midten af Juni, då utan tvifvel antalet barn, som stanna qvar i skolan, komme att stiga, hvarjemte tillräcklig tid kunde vinnas för genomgående af folkskolans kurs, enligt normalplanens anvisning. Huru många skoldistrikt och skolor, som för närvarande skulle hafva fördel af att följa detta råd, är jag icke i stånd att bestämdt uppgifva, men på grund af de undersökningar, som jag anställt rörande skolgången under olika månader, dristar jag påstå, att i ganska många skoldistrikt finnes intet annat verkligt hinder för årsexamens framflyttning än den under två eller tre decennier häfdvunna seden, att folkskolans läsår skall afslutas senast i midten af April. Under våren och försommaren begagnar sig landtbruket numera högst obetydligt af skolbarnens hjälp, om man undantager potatissättning under 4—6 dagar samt kreatursvakt, som stundom kan lägga beslag på 5—10 gossar i en skola. En del andra göromål, i hvilka barnen bruka delta, förekomma visserligen, utom de nu nämnda, men inga af sådan omfattning, att de utgöra giltigt skäl för flere veckors frånvaro från skolan. Det synes mig vara alldeles säkert, att man i ett ganska stort antal skoldistrikt genom årsexamens framflyttning och noggrann tillsyn öfver skolgången skulle kunna qvarhålla åtminstone $\frac{3}{4}$ af barnen till årsexamen i början eller midten af Juni. Genom denna åtgärd skulle folkskolan blifva i stånd att bättre sörja för de barns undervisning, som gå flitigt i skolan under hela läsåret, i stället för att nu dessa barn genom årskursens för tidiga afslutande hindras från att göra så stora framsteg, som de annars skulle kunnat. Hvad beträffar det mindre antal barn, som i alla händelser komme att afbryta sin skolgång efter midten af April, så skulle de genom den af mig förordade utsträckningen af årskursen och framflyttningen af årsexamen icke blifva sämre undervisade än förut, utan snarare bättre, hvilket utan svårighet skulle kunna visas, om här vore rätta stället att gå in i detaljer rörande anordningen af folkskolans kur-

ser i de särskilda ämnena. Slutligen synes af uppgifterna från de fem skolor, som stå sist i förenämnda skolgångstabell, att skillnaden mellan skolgången under vinter- och vårmånaderna äfven i dessa skolor, hvilka blifvit anförda såsom exempel på sådana, som hafva ett lågt medeltal närvarande barn, icke är särdeles betydlig. Möjligen skulle årsexamens framflyttning äfven här lända till skolans bästa, i det att de barn, som begagnade skolan flitigt, finge sin rättmätiga belöning i en bättre undervisning, hvarigenom allt flere skulle förmås att stanna qvar under större delen af läsåret. Frågan torde förtjena att allvarsamt öfvervägas, ty det gäller i sjelfva verket, om Skånes fasta folkskolor, i följd af den gängse föreställningen, att större delen af barnen icke kunna begagna skolan längre fram på våren än till April, skola vara nödsakade att åtnöja sig med den kurs, som fordras af flyttande folkskolor eller andra sämre skolformer.

Tillsynen öfver skolgången utöfvas i icke få skoldistrikt med berömvärdt allvar och jemnhet, under det i andra skoldistrikt åtgärderna i detta hänseende äro mera oregelbundna och planlösa. Hvad som i detta afseende brustit, torde i synnerhet hafva berott derpå, att inga närmare bestämmelser funnits rörande sättet för tillsynens verkställande, eller ock, att bestämmelser funnits, som visat sig alldeles olämpliga. Sedan utväg och anvisning att afhjelpa denna brist blifvit beredd genom Domkapitlets cirkulär den 30 Mars 1881, torde tillsynen öfver skolgången snart blifva fullt ordnad i alla skoldistrikt, hvarest god vilja finnes hos skolråden. Der den goda viljan saknas, såsom beklagligen synes vara förhållandet i ett och annat skoldistrikt, har tillsynen varit ganska slapp och försumlig. — Valet af ledamöter i skolråden borde ske med hänsyn till personernas lämplighet just för det uppdrag, som skall anförtras åt dem. Tyvärr iakttages icke denna regel i alla skoldistrikt. Flerestädes återväljer man af gammal vana personer, som hvarken hafva lust eller förmåga att fullgöra ett så mödosamt åliggande som t. ex. tillsynen öfver skolgången. I ett skolråd böra finnas några äldre män med tillräcklig erfarenhet och kännedom om församlingens förhållanden, men jemte dessa borde alltid inväjas tillräckligt många yngre, helst sådana, som sjelfva hafva barn i skolåldern och som i följd häraf äro lifligt intresserade för skolans angelägenheter.

X. Kostnaderna för skolväsendet. Folkets förhållande till skolan.

Totalsumman af kostnaderna för skolväsendet utgjorde år 1877 724,925 kronor, hvilken summa gifver en dividend af 2,82 kronor för hvarje person. År 1881 är totalsumman 863,223 kr., och utgiften för hvarje person har stigit till 3,36 kronor. Icke blott dessa ökade uppförfingar, utan äfven det märkbart stigande intresset för skolans verksamhet och för sjelfva undervisningen gifva tillkänna, att folkskolan värderas högt af de mera upplyste och tänkande. I synnerhet i de skoldistrikt, der stora uppförfingar blifvit gjorda, är folkets intresse för skolan lifligt. Man önskar se frukterna af det nedlagda arbetet och man följer därför skolan med uppmärksamhet och gläder sig åt framstegen. I en och annan församling röjer sig visserligen en beklaglig likgiltighet för det uppväxande släktets bildning, och det måste till och med erkännas, att skolväsendet i vissa kontrakt inom det inspektionsområde, som varit mig anförtrodt, ännu står temligen långt tillbaka, men någon ovilja eller fiendtlig sinnesstämning mot folkskolan har jag ingenstädes förmärkt. Man eger därför anledning att hoppas, att det icke dröjer länge, innan intresset för en förbättrad undervisning vaknar äfven i de församlingar, som ännu höra till de liknöjda och stillastående.

Den bild af folkskolans utveckling, som framträder i nu afgifna redogörelse, är i det hela ljus och bådär en skönare framtid, då det utsäde, som blifvit sådt under de två sista, i den svenska folkskolans historia märklige årtiondena, skall gifva rikare skörd än under någon föregående tid. Men intet vinnes utan oaf-låtlig möda. Ett vilkor för de ljusa framtidsutsigternas förverkligande är därför, att icke blott alla, som undervisa på folkskolans område, utan äfven de, som hafva den dagliga tillsynen och vården om skolan, allt jemt arbeta med tålmod och ihärdighet på lösandet af hennes stora uppgift. Om detta jemna arbete försummas, och detta oupphörliga sträfvande att hålla skolans verksamhet vid makt slappas, blifva de förträffligaste lagar och föreskrifter snart endast en lagstiftning på papperet, som illa motsvaras af skolans verkliga tillstånd.

J. M. Ambrosius.

Förslag

till

Reglementen för folkskolor och småskolor

i

Lunds stift.

I. Skolor och Skolområden.

§ 1.

Offentlig undervisning meddelas i folkskolor (mindre skolor) och småskolor till det antal, som behovet kräver och å kyrkostämman beslutas.

§ 2.

Skoldistriktet indelas i mindre områden, hörande till hvarje särskild skola; och bör förteckning öfver de byar och hemman, som höra till en skolas område, äfvensom indelning i rotar vid flyttande skola, finnas anslagen i skolrummet. Dock eger skolrådet, efter pröfning af andragna skäl, medgifva, att barn må erhålla undervisning i annan skola än den, till hvilken det efter fastställd indelning hör.

II. Skolålder och Klassindelning.

§ 3.

Skolåldern inträder med det år, under hvilket barnet fyller 7 år, och upphör med det år, under hvilket det fyller 14 år. Dock eger skolrådet, när skäl dertill förekomma, bestämma på annat sätt i följande fall:

i småskola, hvars läsår begynner med höstterminen, må barn intagas, som fyller 6 år före kalenderårets slut;

i småskola, hvars läsår begynner på våren, må barn intagas, som fyller sex år före den 1 September;

lärjunge, som ännu icke utträdt ur skolåldern, må tillåtas att utan hinder häraf undergå afgångsexamen;

lärjunge, som utträdt ur skolåldern, men icke kunnat få afgångsbetyg, må tillhållas att fortsätta sin skolgång.

§ 4.

N. N. fasta folkskola indelas i	00 årsklasser,
N. N. flyttande folkskola i	00 årsklasser,
N. N. mindre skola i	00 årsklasser,
N. N. fasta småskola i	00 årsklasser,
N. N. flyttande småskola i	00 årsklasser.

III. Undervisningstid och Lästerminer.

§ 5.

Årliga undervisningstiden utgör:

vid N. N. fasta folkskola (—or) . . . . . 00 veckor, från den
 . . . . Januari till den . . . . Juni (Juli) samt från den
 . . . . Augusti (September) till den . . . . December;
 och är denna undervisningstid fördelad i följande läs-
 terminer: — — — — —

vid N. N. folkskola, uti hvilken nedre och öfre afdelningen under-
 visas på olika tider . . . . . 00 veckor, sålunda för-
 delade: — — — — —

vid N. N. flyttande folkskola (—or) . . . . . 00 veckor, sålunda
 fördelade på hvarje rote: — — — — —

vid N. N. mindre skola (—or) . . . . . 00 veckor;

vid N. N. fasta småskola (—or) . . . . . 00 veckor;

vid N. N. flyttande småskola (—or) . . . . . 00 veckor;
 sålunda fördelade på hvarje rote: — — — — —

§ 6.

Dag för inskrifning och examen i hvarje skola bestämmes för hvarje gång af skolrådets ordförande, dock i närmaste möjliga öfverensstämmelse med de stadgade lästerminerna.

§ 7.

I flyttande skola hållas roteförhör under lästiden hvarje Lördags förmiddag på den station, der skolan icke är i verksamhet.

Repetitionsundervisning meddelas vissa timmar hvarje vecka för de barn, som deraf äro i behof.

§ 8.

Den dagliga undervisningstiden utgör,

med iakttagande af de i Kongl. Cirk. d. 11 Okt. 1878 föreskrifna fristunder:

i folkskolan (mindre skolan):

N. N. dagar	00 timmar,
N. N. dagar	00 timmar,

i småskolan:

N. N. dagar	00 timmar,
N. N. dagar	00 timmar.

Undervisning i trädgårdsskötsel meddelas under tjenlig årstid, dels på timmar utom den dagliga undervisningstiden, dels på andra timmar i stället för något annat undervisningsämne, när ett sådant utbyte anses behöfligt.

IV. Läroämnena, Kurser och Läsordning.

§ 9.

Läroämnena vare

i folkskolan:

kristendomskunskap, modersmålet, skrifning, räkning, geografi, historia, naturkunnighet, geometri, teckning, sång, gymnastik, trädgårdsskötsel (slöjd);

(i mindre skolan): . . . . .

i småskolan: . . . . .

§ 10.

Förslag till kurser för hvarje folkskola (mindre skola) och årsklass skall med ledning af normalplanen upprättas af lärare

och lärarinna samt till skolrådet inlemnas i god tid före början af hvarje läsår (lästermin). Sedan förslaget blifvit af skolrådet pröfvadt och godkänt, skall den sålunda fastställda kursfördelningen lända till efterrättelse under läsåret (lästerminen) och vara i skolrummet tillgänglig.

För hvarje småskola och årsklass skall skolrådet med ledning af normalplanen bestämma kurser, efter hvilkas genomgående barnen böra flyttas till folkskolan; och skall den sålunda för småskolan fastställda kursfördelningen vara i skolrummet tillgänglig.

§ 11.

Undervisningen i folkskola (eller mindre skola), som saknar förberedande småskola, ordnas sålunda, att under vinterterminen meddelas undervisning i *folkskolans kurs* och under den öfriga delen af läsåret i *småskolans kurs*, med repetitionsundervisning om Lördagen för de barn, som icke begagna skolan de öfriga dagarne.

§ 12.

Läroböcker antagas till begagnande i skolor efter skolrådets bestämmande i samråd med lärare och lärarinnor.

§ 13.

Läsordning, upptagande undervisningsämnena för hvarje läro-timme och för hvarje klass, med angifvande af klockslag, skall med ledning af normalplanen upprättas af lärare och lärarinna samt inlemnas till skolrådet före början af hvarje läsår (lästermin), såsom om kursförslag är stadgad; och skall den af skolrådet godkända och fastställda läsordningen finnas i skolrummet anslagen och för hvarje dag noggrannt följas.

§ 14.

Den dagliga undervisningen börjas och avslutas med bön och sång. Vid morgonbönen läses i folkskolan ett kort stycke ur bibeln med åtföljande enkel förklaring.

V. Inskrifning och Skolgång.

§ 15.

Då barn inträdt i skolåldern, bör det vid lästermins början anmälas till skolgång och intagas i den skola och klass, dit det efter sitt kunskapsmått hör, hvarefter det är pliktigt att utan

försummelse fortsätta sin skolgång, till dess det erhåller afgångsbetyg, så framt det icke annanstädes erhåller nöjaktig undervisning, eller är af sjukdom hindradt att inställa sig, eller har fått tillåtelse att under någon tid vara borta från skolan.

I fast småskola intagas nybörjare endast en gång om året, vid början af skolans läsår, och i flyttande småskola endast en gång om året på hvarje station.

§ 16.

Intagning och inskrifning i skola sker, under tillsyn af skolrådets ordförande, eller någon skolrådsledamot, som af ordföranden derom anmodas, vid början af hvarje lästermin på den af skolrådets ordförande enligt § 6 bestämda dag, då de barn, som skola begagna undervisningen, böra anmälas till skolgång, antingen de förut tillhört skolan och stå i dess hufvudbok inskrifna, eller för första gången intagas.

§ 17.

Om skolpliktigt barn utan anmältd och giltigt förfall uteblifver vid inskrifningen, eger skolrådets ordförande vidtaga de åtgärder, som omständigheterna påkalla; och bör i den händelse någon skolrådsledamot erhållit uppdrag att utöfva tillsyn vid inskrifningen, denne aflemna till ordföranden uppgift på de barn, som sålunda uteblifvit.

§ 18.

Tillkännagifvande om lästermins begynnelse göres af skolrådets ordförande: å landsbygden i kyrkan, med erinran om innehållet af föreskriften i Kongl. Cirkul. den 11 Okt. 1878 mom. 2; i stad äfven genom annons i allmän tidning.

§ 19.

Barn, som utan anmältd och giltigt förfall uteblifver på inskrifningsdagen, må icke af lärare eller lärarinna under pågående lästermin intagas och inskrifvas, med mindre det kan visa sig hafva erhållit tillstånd af skolrådets ordförande; och bör detta tillstånd meddelas skriftligen.

§ 20.

Om ett barn är af sjukdom hindradt att besöka skolan, vare föräldrar och målsmän pligtige att ofördröjligen anmäla detta för läraren eller lärarinnan.

Tillåtelse att vara borta från skolan under pågående lästermin ega lärare och lärarinnor rättighet att bevilja, efter pröfning af skälets giltighet, dock icke för längre tid än högst tre dagar å rad (än en vecka). Önskas ledighet under längre tid, skall tillstånd sökas hos skolrådets ordförande.

Om föräldrar eller målsmän önska, att ett barn i början af en lästermin må befrias från skolgång under längre tid, skola de på inskrifningsdagen anmäla detta för skolrådets ordförande, eller den skolrådsledamot, som i ordförandens ställe är tillstädes; och eger denne bevilja den begärda befrielsen för så lång tid, som han pröfvar skäligt.

§ 21.

Om ett barn utan anmälan eller tillåtelse uteblifver från skolan under två dagar, skall läraren eller lärarinnan före tredje dagens slut härom underrätta vederbörande skolrådsledamot eller tillsyningsman; och är denne skyldig att utan dröjsmål tillhålla barnet att inställa sig i skolan, så vidt möjligt är. Fortsättes det oaktadt försummelsen, skall läraren eller lärarinnan anmäla förhållandet hos skolrådets ordförande, som eger att vidtaga lämpliga åtgärder.

VI. Examen, flyttning och afgang.

§ 22.

Årsexamen anställs i fasta skolor vid läsårets slut, (vid hvarje lästermins slut, om olika afdelningar undervisas under olika tider af året) och i flyttande skolor, då undervisningen inom roten afslutas, på dag, som af skolrådets ordförande bestämmes, under ledning af ordföranden eller någon skolrådsledamot, som af honom derom anmodas.

Tillkännagifvande om examen göres af skolrådets ordförande: å landsbygden i kyrkan, i stad äfven genom annons i tidning; och inbjudas föräldrar, anförvandter och målsmän att vid detta tillfälle närvara.

Vitsord öfver barnens kunskaper, flit och uppförande kungöras efter examens slut, äfvensom flyttning från småskola till folkskola eller flyttning till högre klass i folkskola (mindre skola); och sker denna flyttning i ordning efter de vitsord, barnen erhållit.

§ 23.

a) Flyttning från lägre till högre klass i såväl småskola som folkskola eger rum omedelbart efter årsexamen, då de barn flyttas,

som nöjaktigt genomgått den föregående klassens kurs. När skäl dertill förekomma, eger dock skolrådets ordförande tillåta, att lärjunge äfven på annan tid uppflyttas.

b) Flyttning från småskola till folkskola eger rum omedelbart efter årsexamen, då de barn flyttas, som nöjaktigt genomgått småskolans kurs, sedan skolrådet efter pröfning af lärarinnans (lärarens) förslag bestämt, hvilka som kunna anses hafva fullgjort detta vilkor.

c) Barn, som blifvit flyttadt till högre klass, men derefter uteblifvit från skolan, intages sedermera i den skola och årsklass, dit det efter sitt kunskapsmått hör.

§ 24.

Afgångsexamen med de barn, som dertill anmält sig, anställas i sammanhang med årsexamen, eller på särskild dag, inför skolrådet, såsom är stadgad om årsexamen; och meddelas afgångsbetyg åt de lärjungar, som i examen ådagalagt godkänd insigt i fjerde årsklassens kurs, eller, om de af fattigdom hindrats att begagna undervisningen tillräckligt lång tid, eller ock i följd af bristande fattningsgåfva icke anses kunna förvärfva ett högre kunskapsmått, till det minsta i de ämnen, som särskildt nämnas i § 7 af folkskolestadgan.

§ 25.

Afgångsbetyg från folkskolan meddelas af läraren (lärarinnan) efter formulär, som af skolrådet blifvit fastställt, och skall innehålla dels vitsord om kunskap eller färdighet i hvarje läroämne, med afseende å genomgången kurs; dels vitsord om flit och uppförande samt uppgift på antalet dagar, som lärjungen begagnat undervisningen, äfvensom allmänt vitsord om godkända kunskaper inom minimikursen, eller derjemte öfver den samma. För att ega giltighet skall betyget vara underskrifvet af skolrådets ordförande. Vid bedömande af kunskaper och färdigheter samt flit användas betygsgraderna: *berömlig, med beröm godkänd, godkänd, icke godkänd*; i fråga om uppförande: *mycket godt, godt, mindre godt*.

Betyg, innehållande vitsord om kunskaper, flit och uppförande skall lärarinnan (läraren) meddela åt barn, som flyttas från småskola till folkskola; äfvensom betyg i likhet med afgångsbetyg skola meddelas åt barn, som flytta till annan folkskola.

VII. Ordning och tukt.

§ 26.

Barnen vare skyldiga att på bestämd tid infinna sig i läro-
rummet, rena och snyggt klädda; att iakttaga uppmärksamhet,
frit och anständighet; att visa aktning och lydnad för sina lärare;
att varsamt behandla såväl skolans tillhörigheter som sina egna
skolsaker; samt att i öfrigt ställa sig till efterrättelse de för sko-
lan gifna föreskrifter och ordningsregler.

Skada och åverkan å skolans tillhörigheter, som sker genom
okynne eller vårdslöshet, vare de felande barnens föräldrar skyl-
dige att ersätta.

§ 27.

Om ett barn gör sig skyldigt till olydnad, lätja eller annat
oskick, skall det först tillrättavisas genom förmaning och varning;
derefter, om sådan tillrättavisning ej hörsammas, straffas genom
felets anteckning, afskild plats, nedflyttning, eller annan dylik,
till framkallande af blygsel och ånger tjenlig näpst. Vid fortsatt
och svårare förseelse må lärjunge med lämplig kroppsaga tuktas.

Skulle ett barn icke låta sig rätta, utan genom vanart och
dåligt uppförande utöfva ett skadligt inflytande på sina kamrater,
eller begår det gröfre förbrytelse, skall läraren göra anmälan
derom till skolrådets ordförande, som i samråd med lärare och
skolråd har att vidtaga lämpliga åtgärder.

§ 28.

För tillsyn öfver barnens skolgång utser skolrådet tillsynings-
män antingen bland skolrådets egne medlemmar eller andre lämp-
lige personer, såsom i Kongl. Cirk. d. 15 Okt. 1869 mom. 2 före-
skrifves; och åligger det desse tillsyningsmän att noggrant öfver-
vaka skolgången inom anvisadt område, genom att efter veder-
börande lärares eller lärarinnas anmälan söka förmå de försumlige
att inställa sig i skolan, såsom är stadgadt i § 21.

VIII. Lärare och Lärarinnor.

§ 29.

Lärare och lärarinnor åligger:

att ställa sig till noggrann efterrättelse icke allenast, hvad
folkskolestadgan med dit hörande författningar föreskrifver, utan

äfven hvad detta reglemente innehåller, äfvensom de ytterligare föreskrifter, som skolrådet kan finna nödigt att i laga ordning meddela;

att sorgfälligt vaka öfver barnens seder och uppförande såväl vid undervisningen som under fristunderna, rätta de felande med mildhet och allvar samt, om strängare bestraffning måste användas, såsom i § 27 stadgas, gå till väga med varsamhet, utan öfverilning eller häftighet.

att föra förteckning öfver skolpliktiga och till skolgång berättigade barn, tillhörande skolans område, samt matrikel, dagbok och examenskatalog efter formulär, som af skolrådet är fastställt; äfvensom utfärda föreskrifna betyg;

att vid hvarje lästermins början för lärjungarne uppläsa och med vänlig förmaning inskräpa reglementets stadganden rörande ordning och tukt samt skolgång;

att omsorgsfullt vårda skolans undervisningsmateriel och inventarier samt deröfver föra fullständig förteckning, äfvensom omedelbart efter slutet af hvarje läsår aflemna till skolrådets ordförande uppgift på den förbättring eller tillökning af materielen, som anses behöflig;

att hålla tillsyn öfver skollokalernas städning samt eldning och uppvärmning till måttlig värmegrad, äfvensom besörja tillräcklig luftvexling och tillhålla barnen att iakttaga snygghet och ordning i skolan;

att hos vederbörande skolrådsledamot ofördröjligen anmäla uppkomna bristfälligheter å skolans byggnader.

IX. Skolrådet.

§ 30.

Skolrådet, utom ordföranden, utgöres af 00 ledamöter.

I den förteckning, som enligt § 2 bör finnas i hvarje skola, upptagas derjemte skolrådsledamöternas och tillsyningsmännens namn, med angifvande af det område, inom hvilket hvar och en af dem skall utöfva tillsyn öfver skolgången.

§ 31.

Skolrådets ordförande upprätte årligen före läsårets början fullständig förteckning öfver alla skolpliktiga och till skolgång berättigade barn inom skoldistriktet; och vare lärare och lärarinnor skyldiga att ur denna förteckning, som skall vara hos ord-

föranden tillgänglig, göra erforderliga utdrag, hvar och en för sitt område.

§ 32.

Skolrådet åligger att genom besök i hvarje skola vaka der-
öfver, att ordning upprätthålles, och att undervisningen fortgår
efter fastställd plan.

Vid inskrifning och examen böra utom ordföranden eller den
skolrådsledamot, som af honom anmodas dervid hafva tillsyn, de
af skolrådets ledamöter närvara, som tillhöra vederbörande skolas
område.

Då skolrådet sammanträder för att öfverlägga och besluta om
ärenden af sådan beskaffenhet, att muntliga upplysningar och för-
klaringar af lärare och lärarinnor kunna vara behöfliga, må dessa,
om skolrådet för godt finner, kallas att närvara vid sammanträdet.

§ 33.

Tjenstledighet må af skolrådet beviljas lärare eller lärarinna
för lästermin, hvaremot ansökan om längre tids tjenstledighet
skall öfverlemnas till församlingens afgörande. Ledighet för nå-
gon eller några dagar må skolrådets ordförande ega rätt att med-
gifva; dock får härigenom ingen minskning ske i den stadgade
ärliga lästiden, så framt ej nödfall är för handen.

§ 34.

Då läraretjenst blir ledig, åligger det skolrådet att utan upp-
skof besluta om lärares eller lärarinnas antagande eller tillsätt-
ning i laga ordning och att under tiden besörja tjenstens uppe-
hållande genom vikarie.

Vid antagandet af extra ordinarie lärare eller lärarinna i
folkskola, äfvensom af lärare eller lärarinna i mindre skola och
småskola bör stadgas ömsesidig uppsägningstid.

§ 35.

För hvarje folkskola (mindre skola) med småskola (-or), hö-
rande till samma område, utser skolrådet inom sig en ledamot,
som skall hafva närmaste tillsyn öfver skolans byggnader, möbler
och öfriga tillhörigheter samt ega att vid förefallande behof låta
verkställa mindre reparationer, för hvilka redogöres, när skolrådet
nästa gång sammanträder.

Besigtning å skolhusen äfvensom inventarier och undervis-

ningsmateriel bör årligen anställas i god tid före uppgörandet af inkomst- och utgiftsförelaget för kommande år.

Vid den inkomst- och utgiftsstat, som skolorådet årligen skall till kyrkostämmans pröfning framlägga, iakttages, att under särskilda titlar uppföras nödiga medel för reparationer och för materielens förbättring.

Skolrummens eldning och städning skall besörjas af pålitlig person mot ersättning, efter öfverenskommelse med skolorådet.

§ 36.

Skolorådet åligger att ställa sig till noggrann efterrättelse icke allenast, hvad folkskolestadgan med dit hörande författningar föreskrifver, utan äfven hvad detta reglemente innehåller, dock med iakttagande af de ändringar, som möjligen kunna föreskrifvas genom framtida lagstiftning.

Af detta reglemente skall ett exemplar finnas i hvarje skola samt ett exemplar tillställas hvarje ledamot i skolorådet samt hvarje lärare och lärarinna.

Upplysande anmärkningar och råd vid förslag till reglementen för folkskolor och småskolor i Lunds stift.

§ 1.

Rörande innehållet af denne och flere följande paragrafer anmärkes i allmänhet, att olika förhållanden inom skoldistriktet blifvit i viss mån afsedda, under förutsättning, att vid uppgörande af hvarje särskildt reglemente lämpliga bestämmelser väljas bland de i detta förslag upptagna, eller ändras, såsom mest ändamålsenligt befinnes, äfvensom att andra bestämmelser tilläggas, om förhållandena i något skoldistrikt dertill föranleda.

§ 2.

Förslag till den här föreskrifna indelningen bör af skolorådet uppgöras och till kyrkostämmans afgörande öfverlemnas.

§ 3.

Inträdet i skolåldern anses icke böra bestämmas tidigare, än här skett, dels med hänsyn till barnens fysiska och intellektuella utveckling, dels med hänsyn till det rätta förhållandet mellan hemmet och skolan i fråga om uppfostran och vård.

Jemte bestämmelsen om den ålder, inom hvilken ett barn är *skolpliktigt*, anses dock nödvändigt, att stadgande finnes angående den ålder, då intagning i skola bör *tillåtas*, emedan i annat fall den viktiga bestämmelsen i § 15 rörande intagning af nybörjare icke torde kunna tillämpas.

§ 4.

Rörande indelning i årsklasser hänvisas till »Normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor» sid. 5 mom. 3 samt sid. 12 mom. 1.

§ 5.

En flyttande folkskola anses böra flytta endast på två stationer och vara inrättad i samverkan med en på samma stationer flyttande och med folkskolan alternerande småskola, enligt följande förslag till lästidens fördelning på båda stationerna:

i roten A folkskola $\frac{1}{3}$ af läsåret (räknadt från kalenderårets början)

i » B folkskola $\frac{2}{3}$ » »

i » A småskola $\frac{2}{3}$ » »

i » B småskola $\frac{1}{3}$ » »

samt följande året:

i roten A folkskola $\frac{2}{3}$ af läsåret

i » B folkskola $\frac{1}{3}$ » »

i » A småskola $\frac{1}{3}$ » »

i » B småskola $\frac{2}{3}$ » »

o. s. v.

Genom denna anordning undvikes den olägenheten, att så väl folkskolan som småskolan år efter år vore i verksamhet på hvardera stationen under samma årstid.

För folkskola (mindre skola), som saknar understöd af småskola, samt för flyttande folkskola och småskola, äfvensom folkskola, i hvilken nedre och öfre afdelningarna undervisas på olika tider, anses en årlig lästid af 9 månader behöflig.

Till ledning vid bestämmande af den årliga undervisningstiden äfvensom af lästerminerna meddelas följande förslag, vid hvilka afseende blifvit fäst å de lokala förhållanden, som allmänast förekomma inom skoldistriktet:

1) För folkskolor, i hvilka jemn skolgång kan påräknas från den 1 Nov. (15 Nov.) till den 15 Juni eller 15 April.

Årlig undervisningstid: Från och med den 8 Jan. till d. 15 Juni samt från d. 20 Sept. till och med den 20 Dec. med alternativt följande anordning af *lästerminerna*:

a) vinter- och vårtermin från den 1 Nov. till d. 15 Juni samt hösttermin från d. 20 Sept. till d. 1 Nov. Årsexamen d. 15 Juni.

b) vintertermin från d. 1 Nov. (15 Nov.) till d. 15 April; vår- och hösttermin från d. 15 April till d. 1 Nov. (15 Nov.). Årsexamen d. 15 April.

2) För folkskolor, i hvilka jemn skolgång kan påräknas hela läsåret.

Årlig undervisningstid: Från och med d. 10 Jan. till den 12 Juni eller 21 Juni samt från den 15 Sept. eller d. 24 Aug. till och med d. 20 Dec. (9 månaders undervisningstid lämpligast i städerna), med följande anordning af *lästerminer*:

höstterminen begynner d. 15 Sept. eller d. 24 Aug.; vårterminen d. 10 Jan.

Årsexamen d. 12 Juni eller 21 Juni.

3) För folkskolor, i hvilka jemn skolgång kan påräknas från den 1 Nov. (15 Nov.) till den 15 April med ledighet i Oktober (i följd af ekonomiska förhållanden i vissa trakter).

Årlig undervisningstid: Från och med d. 7 Jan. till d. 23 Juni; från den 1 Sept. till den 1 Okt. samt från den 1 Nov. till och med d. 21 Dec., med följande anordning af *lästerminer*:

vintertermin från d. 1 Nov. (15 Nov.) till den 15 April; vår- och hösttermin från d. 15 April till d. 1 Nov. (15 Nov.). Årsexamen den 15 April.

4) För folkskolor, der ledighet i September och Oktober anses lämplig.

Årlig undervisningstid: Från och med d. 7 Jan. till den 23 Juli samt från d. 1 Nov. till och med d. 21 Dec., med följande anordning af *lästerminer*:

vinterterminen från den 1 Nov. till den 15 April; vårtermin från d. 15 April till den 23 Juli. Årsexamen d. 15 April.

5) För folkskolor (mindre skolor), som sakna förberedande småskola.

Årlig undervisningstid: Från och med den 8 Jan. till d. 10 Juli samt från den 15 Sept. till och med den 20 Dec., med följande anordning af *lästerminer*:

vintertermin från den 1 Nov. till den 15 April (folkskolans kurs); vår- och hösttermin från den 15 April till den 1 Nov. (småskolans kurs).

Undervisningstider och lästerminer i småskolor böra bestämmas på sådant sätt, att årsexamen och uppflyttning till folkskolan samt intagning af nybörjare ske i sammanhang med flyttningarna och kurserna i folkskolan. Om årsexamen i folkskolan

hålles i April, bör alltså årsexamen i småskolan hållas i sammanhang dermed, och småskolans årskurs omedelbart derefter begynna. Om årsexamen hålles i folkskolan i Juni och i småskolan i Juni eller Juli, bör småskolans årskurs begynna vid höstterminens början i slutet af Augusti eller början af September.

Beträffande beräkningen af den årliga undervisningstiden i här meddelade förslag anmärkes, att en veckas ledighet vid Påsk frånräknats den uppgifna lästiden, så att den utom påskveckan uppgår till 8 eller 9 månader.

Om undervisningstider och lästerminer äro olika vid olika skolor, bör detta i reglementet angifvas särskildt för hvarje skola.

I fråga om inrättandet af fortsättningsskola i enlighet med Kungl. Kung. d. 11 Sept 1877 framhålles vigten deraf, att sådan lästid bestämmes, att den egentliga folkskolans undervisning derigenom icke kommer att lida väsentlig skada. I de skoldistrikt, der jemn skolgång under hela läsåret kan vara att påräkna, möter i detta afseende ingen svårighet. I de skoldistrikt deremot, der jemn skolgång i folkskolan är att påräkna endast under vinterterminen, är det svårare att finna en lämplig lästid för fortsättningsskolan, emedan den skulle komma att upptaga sex veckor just af den dyrbara vinterterminen. Då enligt nu gällande författning fortsättningsskola på landsbygden icke får ordnas såsom aftonskola, återstår därför ingen annan utväg, än att fortsättningsskolans lästid förläggas utom folkskolans vintertermin, t. ex. på lämplig tid i April, Maj eller Juni, i hvilket fall förmiddagsläsning torde vara att rekommendera: från kl. 6 till 9 samt från 10 till 12.

§ 6.

Då det är af vikt, att skolrådets ordförande har tillfälle att sjelf närvara såväl vid inskrifning som vid examen, har dag för dessa förrättningar ansetts kunna lämpligast bestämmas af ordföranden å skolrådets vägnar.

§ 7.

I folkskolor, der årsexamen hålles i April, och en del af barnen, i synnerhet de äldre, begära tillstånd att få upphöra med sin skolgång under en eller flere månader af vår- och höstterminen, bör repetitionsundervisning anordnas under denna del af läsåret för de barn, som icke begagna skolan de öfriga dagarne. Likaledes bör repetitionsundervisning, såsom i § 11 föreslås, anordnas i folkskola (mindre skola), som saknar förberedande småskola.

§ 8.

I den dagliga undervisningstiden i folkskolan antagas bönestunderna icke vara inräknade, icke heller bibelläsning i sammanhang med morgonbönen.

§ 9.

Slöjd bör helst anordnas i omvexling med den öfriga undervisningen.

I mindre skolor anses lämpligt, att läroämnenas antal något inskränkes, och att kurserna begränsas till det viktigaste.

§ 12.

Med erinran om vigten deraf, att alla barnen redan vid läs-termins början äro försedda med nödiga läroböcker och öfriga skol-saker, framhålles såsom önskvärdt, att skolråden vidtoge lämpliga åtgärder för att i skolan hålla nämnda saker barnen till handa.

§ 13.

Tid för bibelläsning i sammanhang med morgonbönen bör ut-sättas i läsordning för folkskola.

§ 15.

Såsom verksamt befrämjande en jemn skolgång, der fattig-dom utgör hinder, förordas utdelande af understöd, efter en vec-kas ordentlig skolgång, räknadt för hvarje dag, som barnet varit i skolan; eller ock anordnande af middagsspisning för fattiga barn för hvarje dag, de begagna skolan.

Bestämmelsen rörande nybörjares intagning endast en gång under läsåret är en nödvändig förutsättning för undervisningens ordnande i småskola, emedan i annat fall de senare intagna nybörjarne måste bilda en särskild afdelning, med hvars under-visning läraren eller lärarinnan icke kan sysselsätta sig utan att försumma de öfriga.

§§ 17, 19.

Bestämmelserna i § 17 åsyfta vidtagande af åtgärder för de försumliga barnens ofördröjligen inställelse i skolan, Om dessa åtgärder medföra den verkan, att barnet infinner sig hos skolrå-dets ordförande, innan ännu någon större del af kursen i skolan blifvit genomgången, så att det anses kunna utan synnerlig olä-genhet följa med undervisningen, torde få antagas såsom gifvet,

att tillstånd meddelas, såsom i § 19 säges. Om barnet deremot dröjer med att infinna sig, synes det lämpligt, att skolrådets ordförande, som enligt Kungl. Cirk. den 11 Okt. 1878 eger att efter omständigheterna tillåta eller vägra intagning, i de flesta fall väljer den förra utvägen, när fråga är om barn i folkskolan, men deremot i allmänhet förfar på motsatt sätt, när fråga är om barn i småskolan. I småskolan bör man nemligen kunna fordra och genom lämpliga åtgärder verkligen åstadkomma, att skolgången blir ordentlig och jemn i strängare mening, än i folkskolan merendels är möjligt.

Att det i § 19 nämnda tillstånd meddelas *skriftligen*, torde vara nödvändigt för öfvervakande af den föreskrifna ordningen.

§§ 20, 21.

Vid tillsynen öfver skolgången är det af vikt, att barnen eller deras föräldrar anmäla förfall och anhålla om behöflig ledighet, samt att viss tid är bestämd, inom hvilken åtgärder skola vidtagas, om frånvaro utan giltigt förfall förekommer. Sådana försummelser blifva antagligen sällsyntare, ju skyndsammare åtgärderna vidtagas. Rörande de i § 20 förekommande alternativa tidsbestämmelserna »högst tre dagar å rad» och »en vecka» anmärkes, att den förra bestämmelsen anses lämpligare i skoldistrikt, der skolgången är någorlunda ordentlig, i synnerhet, om afstånden icke äro stora.

§ 25.

Följande formulär till afgångsbetyg föreslås:

Afgångsbetyg från . . . . . *folkskola.*

N. N.

son, dotter af N. N.

född . . . . .

anses med afseende å genomgången kurs i N. N. årsklass ega följande insigter:

i Modersmålet . . . . .

» Biblisk historia . . . . .

» Katekes . . . . .

» Skrifning . . . . .

» Räkning . . . . .

» Geografi . . . . .

» Historia . . . . .

» Naturlära . . . . .

» Geometri . . . . .

i Teckning . . . . .
 » Sång . . . . .
 » Gymnastik . . . . .
 » Trädgårdsskötsel . . . . .
 » Handaslöjder . . . . .
 Allmänt betyg för flit . . . . .
 » » » uppförande . . . . .
 Afgår med godkända insigter inom minimikursen.
 Afgår med insigter öfver minimikursen.
 N. N. folkskola den . . . . .
 Uppvist för N. N.
 N. N. Folkskolelärare.
 Ordf. i Skolrådet.

Har under år 18 . . . . varit närvarande . . . . dagar.

» » » 18 . . . . » . . . . »

O. S. V.

summa närvarande dagar . . . .

Betygsgrader:

Vid bedömandet af kunskaper, färdigheter och flit användas vitsorden:

Berömlig.

Med beröm godkänd.

Godkänd.

Ikke godkänd.

Såsom betyg för uppförande begagnas vitsorden:

Mycket godt.

Godt.

Mindre godt.

Obs. De delar af formuläret, som ej ega tillämpning i ifrågasvarande fall, öfverstrykas.

Afgångsbetyg anses böra gifvas äfven från mindre skola åt de barn, som enligt § 24 finnas dertill vara berättigade.

§ 31.

Till skolgång berättigade, men icke skolpligtiga äro de barn, som, ehuru de ännu icke inträdt i skolåldern, få enligt § 3 intagas i skola, äfvensom de barn, som utträdt ur skolåldern, men intill en viss ålder hafva rättighet att fortsätta sin skolgång.

§ 32.

Att de här nämnda ledamöterna af skolrådet närvara vid in-

skrifning och examen, torde vara behöfligt för meddelande af åtskilliga upplysningar, som vid dessa tillfällen kunna vara af vikt.

§ 36.

Då enligt den här föreslagna bestämmelsen ett temligen stort antal exemplar af hvarje skolreglemente måste vara att tillgå, och då det dessutom vore önskligt, att föräldrar och målsmän kunde få köpa exemplar, förordas tryckning af reglementena.

**Jämförelse mellan nedan stående skolor i afseende
å skolgången under åren 1877 och 1881.**

Kontrakt.	Skola.	Skolgång öfver 120 dagar.		Skolgång öfver 60 dagar.	
		1877	1881	1877	1881
I. Skolor med mycket ojemn skolgång.		%	%	%	%
Ljunits och Herrestads.....	Öremölla.....	20	19	45	23
» »	Norra Vallösa.....	24	60	41	9
Frosta.....	Kölleröd.....	0	1	50	4
Färs.....	Näsby.....	17	31	28	29
»	Åsum.....	10	17	60	26
»	Vollsjo.....	20	17	22	23
Onsjö.....	Bosarp.....	24	29	45	35
Södra Åsbo.....	Norra Vram.....	11	61	33	5
Norra Åsbo.....	Vedby.....	6	25	28	18
» »	Örkelljunga.....	7	14	68	42
» »	Össjö.....	4	30	66	19
Bjäre.....	Vestra Karup.....	10	19	41	40
»	Försjöf.....	18	21	42	37
»	Tostarp.....	18	15	38	33
I dessa 14 skolor hafva i medeltal under år					
1877 14% af barnen besökt skolan öfver 120 dagar					
1881 25% » » » » 120 »					
1877 43% » » » » högst 60 »					
1881 26% » » » » 60 »					
II. Skolor med medelmåttigt jemn skolgång.					
Ljunits och Herrestads.....	Trunnerup.....	36	57	26	3
Frosta.....	Oran.....	51	60	14	0
»	Hurfva.....	40	56	11	9
Färs.....	Åsmåsa.....	60	66	10	1
»	Ågerup.....	51	57	17	5
»	Veberöd.....	26	63	26	3
Onsjö.....	Skreflinge.....	50	66	13	1
Harjagers.....	Örtofta.....	68	58	0	1
»	Kjeflinge.....	34	61	28	7
»	Hofferup.....	30	54	20	1
Rönnebergs.....	Örja.....	53	59	13	8
Luggude.....	Fleninge.....	20	67	23	5
»	Ekeby.....	22	46	43	15
»	Kågeröd.....	23	65	36	3
I dessa 14 skolor hafva i medeltal under år					
1877 37% af barnen besökt skolan öfver 120 dagar					
1881 59% » » » » 120 »					
1877 23% » » » » högst 60 »					
1881 5% » » » » 60 »					

Kontrakt.	Skola.	Skolgång öfver 120 dagar.		Skolgång öfver 60 dagar.	
		1877	1881	1877	1881
III. Skolor med jämförelsevis jemn skolgång.		%	%	%	%
Ljunits och Herrestads	Bjeresjö	53	50	8	11
»	Stora Herrestad	77	100	1	0
Frosta	Munkarp (Gudm.)	59	67	2	0
»	Skarhult	63	73	11	0
Färs	Vomb	35	74	6	1
Onsjö	Torrlösa	42	70	25	6
Harjagers	Vestra Karaby	52	51	0	10
»	Barsebäck	39	98	10	0
»	Höj	56	67	5	1
»	Lilla Harrie	55	74	23	5
Bönnebergs	Tirup	40	49	22	6
Laggude	Väsby	49	57	7	2
»	Höganäs	64	70	18	3
»	Tånga	67	60	1	2
»	Kattarp	74	66	3	7
»	Frillestad	52	53	14	2
»	Hesslunda	49	75	11	0
Södra Åsbo	Broby	81	90	8	2
»	Kärreberga	59	47	8	14
»	Tranarp	71	71	1	3
»	Sönnarslöf	54	74	10	6
»	Skörpinge	51	70	11	0
»	Starby	71	79	4	4
»	Humlarp	58	91	11	2
»	Ströfvelstorp	68	60	2	8
»	Erikslund	71	97	0	0
I dessa 26 skolor hafva i medeltal under år					
1877 57% af barnen besökt skolan öfver 120 dagar					
1881 63%	»	»	»	120	»
1877 8%	»	»	»	högst 60	»
1881 4%	»	»	»	60	»

Anm. De anförda siffrorna utvisa antalet barn, som besökt skolan a) öfver 120 dagar, b) högst 60 dagar, i procent af *hela antalet under året inskrifna*.

**Tabell öfver skolgången i nedan stående skoldistrikt under
olika månader 1881 (eller 1880).**

Kontrakt.	Skola.	Tid för årsexamen.	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Ok.	Nov.	Dec.
Onsjö.....	Torrlösa.....	Juni	93	93	91	84	75	49	—	—	55	58	85	76
Luggude.....	Väsby.....	Juli	84	89	88	87	79	90	—	—	—	83	91	88
».....	Höganäs (Väsby skold.)	Juli	71	94	94	91	89	92	—	—	—	90	93	88
Södra Åsbo.....	Broby.....	Juni	76	90	92	84	89	95	—	—	72	75	84	87
».....	Sönnarslöf.....	»	68	64	65	70	68	63	—	—	49	49	68	71
».....	Starby.....	»	93	96	95	88	92	95	—	—	—	63	56	—
».....	Ånsås.....	»	66	80	86	84	86	87	—	—	—	43	91	86
».....	Humlarp.....	»	88	85	94	93	83	85	—	—	—	52	92	94
».....	Härninge.....	»	71	73	75	72	72	76	—	—	—	34	77	71
».....	Erikslund.....	»	90	91	88	64	85	93	—	—	—	61	88	88
Ljunits och Herrestads	Stora Herrestad.....	April	92	92	94	88	61	64	—	42	43	68	95	93
».....	Bjersjö.....	1 April	78	78	79	55	55	44	—	—	—	40	79	81
».....	Bromma.....	slutet af April	94	88	92	77	—	37	37	—	—	62	82	83
».....	Trunnerup.....	April	60	68	57	59	51	48	—	—	36	29	74	71
Frosta.....	Oran.....	15 April	81	89	88	91	49	—	—	—	37	39	81	80
».....	Munkarp (Gudm. skold.)	slutet af April	95	94	95	98	57	44	—	—	—	52	87	92
».....	Munkarp.....	April	83	82	80	81	51	51	—	—	50	50	83	81
».....	Hurfva.....	slutet af April	81	86	86	81	66	61	—	—	—	66	77	86
».....	Strö.....	April	88	81	88	78	63	47	—	—	50	56	82	89
».....	Skarhult.....	»	95	94	92	91	66	53	—	—	56	58	84	83
».....	Harlösa.....	»	80	78	78	51	16	20	—	—	—	31	62	63
».....	Häglinge.....	15 April	80	81	82	70	15	19	—	—	23	80	78	83
Färs.....	Ågerup.....	slutet af April	77	75	73	69	47	43	—	—	—	41	62	62
».....	Vomb.....	April	97	97	95	74	71	58	32	—	—	92	96	—
Onsjö.....	Skreflinge.....	1 April	92	96	93	83	74	52	—	—	12	51	88	89
».....	Reslöf.....	1 April	90	89	90	55	55	54	—	—	51	51	89	89
».....	Gullarp.....	15 April	74	70	70	70	42	40	42	—	53	49	69	68
Harjagers.....	V. Karaby.....	1 April	90	87	84	72	54	66	—	—	21	21	87	89
».....	Ålstorp.....	1 April	77	72	69	50	41	43	—	—	11	13	62	68
».....	Höj.....	slutet af Mars	92	84	77	78	68	52	—	—	49	51	94	90
Rönnebergs.....	Örja.....	15 April	65	63	61	62	56	49	—	—	32	35	80	76
».....	Södra Möinge.....	»	74	72	70	72	42	32	36	—	28	32	68	70
».....	Tirup.....	»	73	72	69	60	45	35	—	—	25	27	61	62
Luggude.....	Södåkra.....	slutet af April	68	84	78	78	61	58	—	—	20	32	89	83
».....	Tänga.....	»	97	94	95	92	49	39	—	—	—	66	93	92
».....	Mörarp.....	»	84	79	81	60	64	70	—	—	—	54	86	82
».....	Frillestad.....	April	65	67	85	81	52	29	—	—	—	38	91	85
».....	Hesslunda.....	»	89	87	89	78	68	67	—	—	46	48	87	82
Norra Åsbo.....	Östra Ljungby.....	»	49	46	59	57	50	52	36	—	21	42	67	57
».....	Vedby.....	»	68	67	67	66	51	47	—	—	48	51	67	68
».....	Össjö.....	»	59	56	54	37	31	28	—	—	12	14	49	51
Bjäre.....	Slättaröd.....	»	49	53	56	56	42	50	48	—	22	52	62	53
».....	Rebbelberga.....	»	70	74	73	69	60	31	—	—	18	29	52	45

Anm. De anförda siffrorna utvisa medeltalet närvarande barn för hvarje månad, i procent af hela antalet under året inskrifna.

IV.

Albo och Jerrestads, Ingelstads, Willands och Gerds kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

Det område, inom hvilket inspektionen öfver folkskolorna varit mig anförtrodd, sedan den så högt förtjente, nu bortgångne man, som ännu vid periodens början stod qvar i folkskoleinspektörernas led, med den 30 Juni 1878 lemnat detta uppdrag, innefattar 4 kontrakt och 44 pastorat med tillsammans 75 skoldistrikt, som sammanfalla med kyrkoförsamlingarnes antal, samt räknade vid 1881 års slut 106,187 invånare med 16,090 barn inom en ålder af 7—14 år. För dessa barns undervisning, för så vidt den meddelas i anstalter hörande till folkundervisningen, finnas inom inspektionsområdet 135 *folkskolor*, 32 *mindre folkskolor* och 104 *småskolor* eller tillsammans 271 undervisningsanstalter, hvarvid äro anstälde: vid folkskolorna 131 examinerade lärare, 9 examinerade och 3 icke examinerade lärarinnor, af hvilka 125 lärare och 7 lärarinnor äro ordinarie; vid de mindre skolorna 14 lärare och 18 lärarinnor och vid småskolorna 8 lärare och 103 lärarinnor. Af folkskolorna äro 133 fasta och 2 flyttande; af de mindre skolorna 25 fasta och 7 flyttande samt af småskolorna 94 fasta och 10 flyttande. 6 folkskolor och 5 småskolor hafva mer än en lärare. 87 folkskolor och 1 mindre skola hafva under sig förberedande småskolor och i 28 folkskolor och 6 mindre skolor undervisas på skilda tider i folk- och småskolans kurs, hvaremot 20 folk- och 25 mindre skolor samtidigt lemna undervisning åt såväl mindre som större barn. Efter fördelning på de serskilda kontrakten te sig förhållandena sålunda: Albo och Jerrestads

kontrakt med en folkmängd af 25,263 personer och 3,792 skolpliktiga barn räknar 31 fasta folkskolor och 1 flyttande, hvaraf 17 med småskolor, 11 med olika afdelningar på skilda tider och 4 med samtidigt undervisade små- och folkskoleafdelningar, med 31 lärare och 1 lärarinna, alla examinerade; 7 fasta och 2 flyttande mindre skolor med 5 lärare och 4 lärarinnor; 19 fasta småskolor och 1 flyttande med 21 lärarinnor. Ingelstads kontrakt med 24,604 invånare och 4,053 skolpliktiga barn har 32 folkskolor alla fasta, hvaraf 21 med småskolor, 6 med afdelningar undervisade på olika tider och 5 med afdelningar undervisade samtidigt med 31 examinerade lärare och 2 examinerade lärarinnor; 9 fasta mindre skolor med 6 lärare och 3 lärarinnor och 21 fasta småskolor med 3 lärare och 18 lärarinnor. Willands kontrakt har 35,140 invånare och 5,171 skolpliktiga barn, samt räknar 42 fasta folkskolor — 27 med småskolor, 7 med afdelningar på skilda tider och 8 med samtidigt undervisade — med 41 examinerade lärare, 5 examinerade och 3 icke examinerade lärarinnor; 5 fasta mindre skolor och 1 flyttande med 2 lärare och 4 lärarinnor; 29 fasta och 6 flyttande småskolor med 3 lärare och 38 lärarinnor. Gerds kontrakt med 21,180 invånare och 3,074 skolpliktiga barn eger 28 fasta folkskolor och 1 flyttande — 22 med småskolor, 4 med och 3 utan afdelningsundervisning på skilda tider, med 28 lärare och 1 lärarinna, alla examinerade; 4 fasta och 4 flyttande mindre skolor med 1 lärare och 7 lärarinnor samt 25 fasta och 3 flyttande småskolor med 2 lärare och 26 lärarinnor.

Anställes nu en jämförelse med förhållandena vid 1876 års slut, så visar det sig, att undervisningsanstalternas antal inom inspektionsområdet under den tid, denna berättelse afser, ökats med 25 — 9 folk- och 16 mindre- och småskolor. Häraf komma på Albo- och Jerrestads kontrakt 3 folk- och 12 småskolor, hvaremot antalet af mindre skolor minskats med 6; på Ingelstads kontrakt 6 folk- och 11 småskolor, hvaremot de mindre skolornas antal nedgått med 3; i Willands kontrakt uppgifves nu 1 folk- och 2 mindre- och småskolor färre än vid 1876 års slut, beroende på att man då i Christianstad räknade hvarje afdelning såsom en serskild skola; i Gerds kontrakt har folkskolornas antal ökats med 1 och de mindre och småskolornas med 4. Tillväxten gäller företrädesvis småskolorna, hvaremot en lycklig minskning af de mindre skolorna årligen eger rum. Specifik uppgift rörande detta förhållande hvad beträffa de 2 sist nämnde kontrakten är jag ur stånd att lemna, då upplysning saknas om, huru många skolor

af det ena eller andra af dessa båda slag funnos vid periodens början, men visst är, att den förändring till det bättre, som utmärker hela området, gäller dessa båda kontrakt icke mindre än de två öfriga.

I förhållande till folkmängd och barnantal gestalta sig förhållandena på följande sätt: i medeltal finnes en lärare inom.

Albo och Jerrestads kontrakt	på 407 invånare och 62 barn,
Ingelstads	» » 390 » » 64 »
Willands	» » 366 » » 53 »
Gerds	» » 325 » » 49 »

Högsta lärjungeantalet, som samtidigt bort undervisas af en lärare, har varit 151 (Borrbys folkskola). Att sålunda ännu flera skolor behöfva inrättas, innan förhållandet kan sägas vara normalt, är i ögonen fallande, på samma gång det måste erkännas, att man äfven under denna inspektionsperiod fortskridit ett icke ringa stycke väg hän emot detta mål.

Enskilda skolor finnas hufvudsakligen blott i städerna; på landsbygden förekommer en och annan, som meddelar den aldraförsta begynnande undervisningen.

Fortsättningsskolor i egentlig mening hafva under ifrågavarande qvinqueennium funnits inom 6 skoldistrikt, men då denna undervisning icke utan största men för den egentliga folkskolan på landsbygden kunnat författningsenligt anordnas under de tider af året, då de större barnen kunna umbäras i hemmen, hafva de samtliga utom 1 åter måst upphöra. För öfrigt kan det icke sägas, att något tillfälle beredts från skolan afgångna barn att efter bestämd plan utvidga sitt kunskapsmått. Der man ändock uppgifvit fortsatt undervisning såsom varande anordnad, har denna befunnits snarare vara ett tillfälle för skolpligtiga barn, som af fattigdom eller andra omständigheter afgått från folkskolan utan att hafva inhemtat nödig kristendoms-kunskap och inläsningsfärdighet, att vinna förkofran i dessa stycken, än något egentligt fortsatt byggande på den grund, som folkskolan velat och i de flesta fall kunnat lägga. Visar det sig alltså icke vara synnerligen väl sörjdt för de från skolan afgångna barnens undervisning, må det dock å andra sidan icke förtigas, att allt mer och mer, i motsats till hvad förut egt rum, den seden gör sig gällande, att barnen fortsätta sin skolgång ända tills de vid omkring 14 års ålder begynna konfirmandundervisningen, hvaraf blifver en följd, att barnen nu afgå från skolan långt bättre rustade för sjelfverksamhet äfven i fråga om boklig kunskap, än tillförrne oftast var händelsen. Sockenbiblioteken, undandragna

kyrkostämmans vård, lemna dock härvid föga hjälp åt den kunskapssökande ynglingen, då de ofta nog, äfven der de finnas, blott äro en till största delen förbrukad qvarlefva af hvad de en gång varit.

II. Skolreglementena.

Vederbörligen stadfästade reglementen finnas inom alla skoldistrikt, men på icke få ställen äro de alldeles föråldrade, hvadan deri innehållna föreskrifter hvarken kunna eller böra efterlefas. Yrkande på nya reglementens uppgörande har derföre skett och på icke få ställen efterkommits, helst sedan Stiftstyrelsen den 30 Mars 1881 utgifvit ett tidsenligt, efter gällande författningar lämpadt förslag till skolreglemente. Under inspektionsperioden hafva nya reglementen af Domcapitlet stadfästats för 19 skoldistrikt inom inspektionsområdet.

III. Skollokaler.

Inom inspektionsområdet finnas 184 egna och 52 förhyrda skolhus, af hvilka 129 egna och 6 förhyrda brukas för folkskolor, 22 egna och 6 förhyrda för mindre skolor och 33 egna och 40 förhyrda för småskolor. I 37 folkskolehus finnas äfven småskolelokaler. 5 mindre skolor och 3 småskolor hafva ingen egen lokal, utan äro inrymde här och der i enskilda boningar. I fråga om *sundhet* och *utrymme* torde de flesta egna lokaler motsvara icke alltför stora anspråk; icke så i allmänhet de förhyrda. Uti äldre skolhus äro oftast fönsterna anbragta så, att ljuset icke på ändamålsenligt sätt faller in i skolrummet, liksom här ej sällan är otillräckligt sörjdt för ventilerung. Der skolsalarne icke lemna utrymme åt det stora barnantal, som i desamma skall inrymmas, är man redan dels betänkt på nybyggnad, dels torde man genom inrättande af småskolor och fördelning af undervisningen på skilda afdelningar under olika tider komma att bereda nödigt rum. I regel hållas skolorna *snygga* och *städade*, ehuru undantag förekomma, serskildt i senare hänseendet, att döma af hvad man icke sällan kan få se, om man oförberedt öfverraskar skolan i hennes hvardagsarbete. Nya skolhus hafva under inspektionsperioden uppförts för folk- och småskolor gemensamma i Kivik, Gladsax, Virestad, Valleberga,

Nosaby och Bökestorp; för folkskolor i Vik, Vranarp och Boana; för mindre skola i S. Qverrestad och för småskolor i N. Qverrestad och Glimminge (Bolshögs s:n). I Träne har folkskolan erhållit ny lokal uti af Grefve R. Hamilton uppfördt slöjdskolehus. På icke få ställen hafva lokaler åt småskolorna beredts genom tillbyggnad till befintliga folkskolehus. Nya skolhusbyggnader äro påbegynte i Borrbj, Hofby och Hannas. Inredningen är i de nyare skolhusen i allmänhet ändamålsenlig, och serskildt i fråga om skolbänkarne vidtagas allt mera tidsenliga förbättringar.

Vid 119 folk-, 5 mindre- och 16 småskolor finnas planteringsland, som dock allmännast äro helt upplåtna till lärarnes bruk, så att, äfven der någon undervisning i trädgårdskötsel meddelas, det härför afsedda land sällan är från lärarens afskildt. Såsom väl vårdad och prydlig skolträdgård kan exempelvis nämnas Örums i Hörups socken.

IV. Undervisningsmaterielen.

Den för undervisningen oundgängliga materiel saknas sällan i någon folkskola; mindre tillfredsställande har förhållandet visat sig i småskolorna och minst nöjaktigt i de mindre folkskolorna. De oftast förekommande bristerna äro otillräckligt antal läsböcker, bristande materiel för den första undervisningen i läsning, skrifning och räkning, saknad af kartor öfver födelseprovinser, samt af materiel för undervisning i geometri och, med undantag för planscher öfver de högre djuren, som merendels finnas, i naturkunnighet. Teckningsmaterielen vinner genom anskaffande af Stahlmans teckningstaflor en allt mera tilltagande förbättring.

V. Anteckningsböckerna.

Hufvudbok, dagbok och examenskatalog saknas sällan i någon skola; äro ock i allmänhet i folkskolorna ändamålsenligt uppställda och ordentligt förda. I de mindre- och småskolorna finnas de deremot ofta nog icke i annan form än såsom anteckningar, gjorda på lösa pappersark, upplinierade af läraren själf efter bästa förstånd. Förteckningar öfver de till skolan hörande, inom skolåldern varande barn efterfrågas deremot icke sällan förgäfvast; så ock förteckning öfver befintlig skolmateriel.

VI. Undervisningstiden.

I folkskolor, som understödjas af småskolor, läses i allmänhet årligen endast 8 kalendermånader; så ock vanligast i småskolor. I skolor med afdelningarne undervisade på olika tider utgör lästiden i regel 9, stundom 10 månader. Folkskolornas lästid är förlagd till tiden från början eller medlet af Januari till medlet af Juni och från medlet af September till medlet eller sista hälften af December. I småskolorna läses, der man icke föredrager samma undervisningstider som för folkskolan, från medlet af Februari eller början af Mars till midten af Juli samt från början eller medlet af September till medlet af December. Härvid har dock hvad folkskolorna på landsbygden vidkommer varit att anmärka att, då förhållandena i Skåne äro sådane, att de större barnen, ja till och med barn af 8 å 9 års ålder från början eller midten af April till början eller medlet af November icke kunna umbäras, utan oundgängligen behöfva tagas i anspråk i och för jordbruket, hvaraf följer, att blott ett mindre antal barn kan begagna skolan under hela den årliga lästiden, man gjort illa, der man från undervisningstiden tagit de 2:ne veckor, som närmast före och efter julen lämpligen kunnat till skolgång användas. Der man haft hjerta för de mindre bemedlade barnen, — och det har varit på de flesta ställen, sedan förhållandet blifvit påpekadt, — har man också gått inspektörens önskningar till mötes genom att inskränka julferierna till 2:ne veckor. Ett annat icke mindre fel vid lästidernas bestämmande har bestått deri, att man, bunden af kalenderår, lätit den ena terminen börja i Januari, den andra i September. Här af har blifvit en följd, att många barn, som slutat skolgången i början af April, ja i slutet af Mars, för att då användas såsom vallhjon, icke återvändt till skolan förr än efter julferierna. Hvad resultat undervisningen i dylika fall — och de hafva varit många — kunnat lemna, är sjelfklart. En annan följd af nämnda olämpliga terminindelning har varit, att föreskriften om lärjunges intagande vid lästerminens början hvarken har blifvit iakttagen eller ens kunnat det. Barnen hafva fått komma, när det så lyste liknöjda föräldrar eller hjertlösa husbönder, och för att någon undervisning skulle blifva dessa barn gifven, har man varit glad, att de kommit, och derföre mottagit dem när som helst. Så har allt mer och mer den tanken rotfästats hos föräldrar och målsmän, att gifna föreskrif-

ter i detta stycke saklöst kunnat lemnas å sido, och att, då barnen voro deras, de ensamme hade att bestämma, om och när de skulle gå i skolan, och man må icke förtänka mången om skolan nitälskande skolråds-ordförande, — han står oftast ensam, när det gäller att gent emot godtycket och sjelfsväldet hafda lag och ordning, — om han tröttats i sina bemödanden att åstadkomma ordentlig skolgång, helst då han gent emot föräldrars eller målsmäns trots att efterkomma gifna, på gällande författningar grundade föreskrifter stått och står vapenlös. Jag har dröjt vid denna fråga — frågan om lärjungarnes intagning vid lästermins början — derföre att den är en lifsfråga för skolan, så att, der föreskrifter härom sättas å sido, en ordnad och fruktbärande undervisning är omöjlig, och dock har kanske ingen af alla föreskrifter rörande folkundervisningen så som denna verkligen satts å sido. Skall det nu rådas bot på detta onda, och då fordran, att alla skolpligtige barn hela den årliga undervisningstiden skola bevista skolan är i sig orimlig, omöjlig att uppfylla samt — jag vågar säga det — icke ens nyttig, enär barnens tidiga vänjande vid och deltagande uti det arbete, hvarmed de såsom fullvuxne hufvudsakligast komma att sysselsätta sig, bidrager till att för deras framtid göra dem till dugande menniskor, så finnes blott en utväg — den att börja en lästermin vid den tid, då alla barn verkligen *kunna* inställa sig, det vill med afseende på förhållandena inom detta inspektionsområde säga den 1 eller 15 November, och låta den fortgå till den tid, då ett stort antal barn *måste* lemna skolan d. v. s. till den 1 eller 15 April, samt tillse, att under denna termin alla till folkskolan hörande barn ordentligt besöka skolan. Detta kan ske, der man blott vill tro, att det låter sig göra, och det har skett och sker verkligen, der man försökt följa gifna anvisningar i detta stycke, och antalet af dem, som detta göra, förökas alltjemt. — Der folkskolans lästid på nu sagda sätt blifvit ordnad, hållas årsexamen och flyttning från småskolan vid denna vintertermins slut, hvarefter ny årskurs tager sin början och nybegynnare intagas i småskolan.

Den dagliga undervisningstiden utgör i alla folkskolorna 6 timmar; föreskriften att i småskola skall läsas högst 5 timmar, har man ej varit lika villig att följa, hufvudsakligen af det skäl att, då syskon ofta nog tillhöra olika skolor i samma skolhus, föräldrarne helst sett, att för barnen dagens skolarbete begynt och slutat samtidigt.

På icke få ställen läses blott 5 dagar i veckan, ingenstädes

6: eftermiddagen före sön- och helgedag hålles skolan alltid stängd. Föreskriften om fristunder mellan lärotimmarne iakttagas allmänt.

VII. Undervisningen.

Der folkskolan eger underlag i småskola, äro i regel lärjungarne indelade i tvenne afdelningar; detsamma eger ock rum i småskolorna. I de folk- och mindre skolor åter, som sakna småskolor, har, der man haft förstånd på olämpligheten af att barn, så olika som nybörjaren och den till afgång från folkskolan mogne, undervisas tillsammans, under vinterterminen meddelats undervisning i folkskolans och under vår- och höstterminen i småskolans kurs med samma afdelningar, som der skild små- och folkskola finnes. I 45 skolor har det icke ännu lyckats få denna hellsamma anordning vidtagen, utan här undervisas samtidigt och af samme lärare barn på de mest olika stadier. I sådana skolor uppgifvas afdelningarne vara 3 eller 4, men befinnas oftast vara långt flera, eller rättare, ordnade afdelningar finnas icke. Lärarne, antingen äldre folkskollärare eller i de mindre skolorna män, oexaminerade, ofta utan allt förstånd på, huru undervisning skall bedrivas, hvarken kunna eller vilja göra sig till godo gifna anvisningar. Här är intet annat att göra än bida, tills folkskolan får ny lärare eller tills man kommit till insigt om behovet och fördelen af att göra den mindre skolan till folkskola.

Före normalplanens utgivande kan icke mycket talas om en ordnad lärokurs. Alla folkskolans ämnen inträdde samtidigt i undervisningen: den stafvande och staplande innanläsaren hade ofta samma uppgift i Svensk historia, Naturlära o. s. v. som den mest försigkomne. I och genom normalplanen har man fått blicken öppen för orimligheten häruti, och i flertalet af skolor inträda nu läroämnena i undervisningen i den ordning, normalplanen anvisar. Härmed vare dock icke sagdt, att ändamålsenlig läroplan finnes eller följes. Der lärarne äro äldre, har man visserligen ordagrant afskrifvit ur normalplanen de för skolan i fråga lämpade anvisningarne — och dervid har saken fått bero: undervisningen fortgår lika planlös som förut. De yngre lärarne deremot hafva väl icke alltid förstått att uppgöra läroplan så, att den med afseende på de för handen varande omständigheterna blifvit ändamålsenlig, men hafva visat sig mycket villiga att akta på inspektörens anvisningar i detta stycke, hvadan jag närer den förhoppning, att

denna för en gagnande undervisning betydelsefulla sak inom kort skall öfverallt blifva ordnad, der icke lärarens oförmåga lägger öfverstigligen hinder i vägen. Hvad nu sagts om läroplan, eger ock sin tillämpning i fråga om läsordning. Sådan finnes nästan öfverallt, alltför ofta ordagrant afskrifven ur normalplanen, hvaraf bevisas, att hänsigt ej tagits till de för handen varande sakförhållandena. Lässchemat är derföre också i många skolor — rättvisan kräfver att erkänna, det många undantag finnas, helst der yngre lärare arbeta — blott en väggdekoration: i det dagliga arbetet följes jag vet icke hvilken ordning. Äfven i detta stycke är att förvänta en förändring, i samma mån lärarne hinna och vilja göra sig förtrogna med normalplanens syfte och anda, samt lärare träda in i arbetet, som förstå den tysta öfningens stora gagn samt dess rätta användande. Der denna öfning är oförstådd, är omöjligt åstadkomma en ändamålsenlig läsordning.

Förhållandet mellan små- och folkskolor gestaltar sig allt mer och mer till att blifva det normala. Det bör dock ej lemnas oanmärkt, att föräldrar af nit för kristendomskunskapen, men i oförstånd med afseende på det rätta sättet för dess bibringande öfva ett hårdt tryck på småskolans lärarinnor, som deraf låta förmå sig att drifva katekesutanläsning på ett såväl i kvalitativt som kvantitativt hänseende för småskolan skadligt sätt. Detsamma kan ock sägas i fråga om nya testamentets eller läsbokens användande för innanläsningsöfningar.

Efter denna allmänna öfversigt öfver undervisningens anordning, må rörande undervisningssättet i de enskilda ämnena anföras följande:

Undervisningen i *modersmålet* söker man i småskolan i allmänhet att bedriva efter skrifläsningsmetoden, stundom förbunden med den s. k. ljudmetoden. Den stora brist, som vidlåder småskolelärarinnornas utbildning, gör, att de icke äro vuxna den dem så förelagda uppgiften, hvarföre undervisningen i detta ämne, en undervisning, som ju är ämnad att vara hörnstenen i den grund, hvarpå all den följande skolundervisningen sedan skall bygga, långt ifrån lemna det resultat, man har rätt att fordra, hvarföre man icke heller må förtänka föräldrar och målsmän, om de hysa misstroende till de nya metoderna, hvilka de tillskrifva den brist på färdighet i säker och redig innanläsning, som har sin grund i det sätt, hvarpå dessa metoder handhafvas. Är något behof i afseende på skolan trängande, så är det större kraf på småskolelärarinnornas utbildning för sitt kall.

Ikke heller i folkskolan — den mindre skolan är i detta hänseende icke ens värd att nämna — åstadkommer undervisningen i modersmålet, hvad man har skäl att vänta och ovilkorlig rätt att fordra. Osäker och oredig innanläsning och oförmåga såväl att uppfatta och förstå det lästa, som att sjelfverksamt i skrift använda modersmålet höra icke till sällsporda erfarenheter. Orsakerna härtill, för så vidt de ligga i sjelfva undervisningen och icke, såsom ofta är fallet, i ojemn skolgång och bristande småskoleunderbyggnad, har jag trott mig finna i åsidosättande af stafningsöfningar, ett mekaniskt inlärande af grammatiska regler i stället för en ständigt återkommande praktisk tillämpning deraf i tal och skrift, för litet eller oriktigt bruk af tysta skriföfningar, samt ett förvändt utfrågande af innehållet i det lästa, hvarigenom barnets tankeförmåga hvarken tages i anspråk eller uppöfvas. Skillnaden mellan äldre och yngre lärare och detta till de senares fördel framträder bjertast i fråga om detta läroämne.

Vid undervisningen i *kristendomskunskap* föregår Bibliska historien katekesen. I såväl små- som folkskola kan undervisningen i det först nämnda läroämnet öfver hufvud taget sägas vara god. Ikke samma omdöme kan gifvas i fråga om katekesen. Såsom redan ofvan antydts, göres i småskolan för mycket derutaf och just derföre brister det i hvad som borde väntas och fordras. Genom att sätta katekesen i barnets hand, innan tillräcklig innanläsningsfärdighet är vunnen, grundlägges ett oriktigt inlärande af lärobokens ord, som det sedan kostar mycken möda att få rättadt; genom att vid utredningen af lärostyckenas innehåll gifva långa och mekaniskt inlärd, ofta abstrakta definitioner i stället för en efter det lilla barnets fattningsförmåga afpassad enkel förklaring af hvad som för barnet kan vara dunkelt, öfverlastas barnet med en på det hela taget af detsamma oförstådd minneskunskap, något som blifver ännu värre, då man, såsom ofta af eftergift för föräldrarnes kraf sker, härtill låter komma inlärandet af den större utvecklingen. — I folkskolan är katekesundervisningen icke sällan lika litet tillfredsställande. De äldre lärarne, under en lång följd af år vana vid ett blott mekaniskt upphörande af lärobokens inlärd ord, sjelfve i saknad af förutsättningarna för en enkel upplösning och förklaring af lärobokens innehåll, men genom ifrandet emot den tanklösa utanläsningen drifna till försök att af katekesundervisningen göra något annat, förfalla till ett svamlande ordflöde utan sammanhang hvarken med det föreliggande katekestycket eller inom sig sjelf. Frukten af denna undervisning är ingen; barnen ega hvarken minnes- eller förståndskunskap. Då

långt bättre, när i minnet fans en visserligen för tillfället temligen död skatt af kunskap, men dock en kunskap, hvaraf vid en mera framskriden ålder under konfirmandlärarens hand kunde göras en levande kunskap. Den yngre generationen af lärare röjer visserligen mera reda och sammanhang i sin kristendomsundervisning, men, påverkad af det berättigade ifrandet mot oriktig utanläsning, hafva de fattat ovilja och misstro till all utanläsning, hvidan äfven här den så nödiga och för barnets lif så betydelsefulla minneskunskapen försummas. Och hvad gifva de i stället? En i barnets minne inpreglad s. k. katekisation, som utgöres af stereotypa svar på stereotypa frågor och som står i mycket lös förbindelse med det katekesstycke eller skriftord, hvaröfver det gifver sig ut för att vara katekisation. Här är en »utanläsning», långt förderfligare än den gamla, emedan den, lössliten från läroboken, saknar dennas fasthet och kan icke vid mognare år behållas eller utvecklas, hvilket dock den gamla kunde. Och så har tvert emot sitt syftemål vår folkskola alstrat en löslighet i kristendoms-kunskap, som kommer väl till pass för tidens i så många hänseenden upplösande sträfvanden. Tacksamt måste dock erkännas, att icke få undantag — och detta icke minst bland de äldre lärarne — gifvas, på hvilka ofvan sagda omdöme icke eger tillämpning, och särskildt anser jag mig böra med glädje och tack säga, att jag gjort den erfarenhet, att de lärare, som utgått från seminarium, sedan den nya katekesutvecklingen der begynt användas, bruka ett undervisningssätt, som loftar godt för framtiden. De långa, svamlande föredragen hafva upphört, lärobokens ord upplösas, förklaras och tillämpas, kort, men så mycket mera träffande, och allt sammanfattas i ett på insigt i styckets innehåll grundadt uppläsande af lärobokens ord. Så varda både förstånd och minne och känsla ledde till att gemensamt — och derförutan är personligheten splittrad — fatta den kunskap, som så kan blifva bestämmande för viljan och fruktbärande för lifvet.

I *skrifning*, hvarmed i allmänhet begynnes vid barnets första inträde i skolan, bedrifves undervisningen väl och med framgång, för så vidt fråga är om välskrifning.

I *räkning*, hvarmed ock begynnes på skolans första stadium, har onekligen en bättre undervisningsmetod, lämpad för att icke blott gifva en mekanisk färdighet i att lösa föresatta uppgifter, utan ock uppodla tankekraften, gifva insigt i grunderna för sättet att vid problemens lösning gå till väga samt förmåga att i det praktiska lifvet använda kunskapen, börjat göra sig gällande, men på samma gång måste det ock sägas, att framstegen sällan

motsvara det förbättrade undervisningssättet. Orsaken härtill ligger väl, utom i skolförsummelserna, deri, att man, helst der man låtit alla barnen undervisas i samtliga folkskolans ämnen, haft för liten tid att använda för den nyttiga och af föräldrarne med skäl uppskattade öfningen i räkning.

I *geometri* är undervisningen ännu högst elementär. Att dock i en och annan skola också detta läroämne bedrifves, särskildt med afseende på gossarne, på ett fruktbärande sätt, skall erkännas.

I *geografi* har genom normalplanen en ändamålsenligare lärogång börjat göra sig gällande. Födelseprovin sen, fäderneslandet och en öfversigt af Europa genomgås i de flesta skolor, allt under begagnande af kartor och glob. Undervisningen lider icke sällan af det felet att vara mera anlagd på inlärande af en mängd namn, än på den för barnet mera fruktbringande insigten i ett lands natur, näringslif och kulturförhållanden.

I *historia* synes undervisningen här och der inskränka sig till ett nära nog ordagrant inlärande i minnet af någon mindre lärobok. Svårigheterna äro icke heller små med afseende på detta läroämne. Den korta tid, barnen mera allmänt begagna skolan, gör, att kursen ej kan med framgång genomgås på ett läsår, hvaraf blifver den följd, att lärjungarne ofta få börja med att inhemta kunskap om de senaste tidskiiftena, hvarigenom det historiska sammanhanget för dem går förloradt. Under sådana förhållanden synes folkskolan bäst fylla sitt syfte i detta stycke, om hon, genom att ställa fram lefvande bilder af de olika tidskedena, af fosterlandets störste män och af de betydelsefullaste tilldragelserna i dess historia, hos lärjungen väcker håg och lust att, sedan han lemnat skolan, utvidga och ordna sitt historiska vetande. Så fattad kan folkskolan lösa uppgiften till vårt folks gagn; så som undervisningen nu bedrifves, blifver den, äfven der lärarne äro både dogse och villige att lemna god undervisning, — och dessa äro icke få både bland äldre och yngre, — i följd af påpekade omständigheter temligen litet fruktbringande.

Af alla folkskolans läroämnen synes mig *naturkunnigheten* vara det, hvori undervisningen i allmänhet taget bedrifves med minsta framgång, icke så som om icke ett ganska stort — kanske för stort — kunskapsmaterial inhemtades, men här om på något område råder en död utanläsning. Att kunna uppräknat namn på klasser och ordningar, namn på människokroppens olika delar o. s. v. kan nog vara en både god och nyttig kunskap, men för folkskolan temligen gagnlös. Det väsendtliga felet vid under-

visningen i detta läroämne synes mig vara bristande begränsning samt att den allt för litet grundas på och meddelas genom åskådning. Utan förändring i dessa hänseenden blir naturkunnigheten föga gagnande för skolan och icke kär för folket.

Teckning har ännu icke vunnit inom skolan den plats, detta öfningsämne förtjenar, om än ett framsteg är skönjbart. Den Stuhlmannska metoden har börjat mer och mer användas, och skulle hafva det ännu mera, om man icke förut anskaffat dyra planscher och nu af ekonomiska skäl anser sig icke kunna inköpa nya.

I *sång* undervisas af de lärare, som dertill ega förmåga. På ett och annat ställe undervisar klockaren i den skola, som är hans bostad närmast. Af skollärarne användes mest siffer- och solfametod; klockarne deremot betjena sig hellre af notbeteckning. Jag har hört goda prof, både der den ena och den andra metoden brukas.

Med *gymnastiken* är det icke synnerligen väl stäldt i skolorna inom inspektionsområdet. Dels saknas de allra enklaste redskap, dels lemna skolrummen icke utrymme för gymnastiska öfningar, och de tider af året, då dessa öfningar kunna hållas ute, besöker det stora flertalet af gossar icke skolan.

Ännu sämre te sig *trädgårdsskötsel* och *trädplantering*. En hufvudsak här till ligger deri, att de tider af året, då undervisning i detta ämne kan med fördel meddelas, endast de mindre barnen begagna skolan. Klart är dock, att, derest föräldrarne kunde bringas till öfvertygelse om gagnet af denna undervisning, också barnens intresse därför skulle blifva lifvigare. Der läraren med lefvande kärlek ifrat för denna särdeles för skolorna på Skånska slättbygden betydelsefulla undervisning, har det också lyckats honom att omsider draga barn och föräldrar med sig. Mycket återstår dock här att önska och arbeta för.

Slöjdundervisning för gossar har icke vid någon skola varit anordnad; i qvinlig slöjd undervisar icke sällan småskolans lärarinna. Det är dock härvid att beklaga, att föräldrarne drifva denna undervisning in på orätt spår genom att med åsidosättande af sömnad och stickning yrka på arbeten af den art, som mera syfta på tillfredsställandet af fåfången än den praktiska nyttan.

VIII. Lärarne.

Alla folkskolans lärare äro examinerade utom en, som erhållit nådigt tillstånd, att ehuru oexaminerad få söka folkskollärare-tjenst. 3 lärarinnor, använda såsom biträdande, hafva icke undergått examen. Lärarne vid de mindre och småskolorna hafva oftast icke undergått något examensprof, möjligen tillbragt en eller annan termin vid seminarium. Deremot hafva lärarinnorna i allmänhet genomgått något af de enskilda, af Landsting understödda seminarier, som finnas i flera af Skånes städer. 5 lärarinnor hafva undergått den i kongl. kung. den 11 Januari 1878 föreskrifna pröfning.

Åt folkskolornas lärare och lärarinnor måste rättvisligen det vitsord gifvas, att de, enskilde undantag oberäknade, med pligt-trohet, med kärlek till de små, med öm omvårdnad om dem i sedligt hänseende fullgöra sitt arbete, hvar och en med den gäfv, det mått af skicklighet och det kunskapsförråd han fått och besitter: och gäller detta i lika hög grad, om ej högre, med afseende på de äldre, som med afseende på de yngre, ehuru dessa senare genom bättre seminarü-utbildning oftast förmå meddela en redigare, mera omfattande och grundligare kunskap. De mindre skolornas lärare brista för visso icke i nit och trohet, men befinnas i saknad af undervisningsgäfvor och lärareutbildning och äro derföre med få undantag oskickliga för sitt kall. Detsamma kan väl icke sägas om lärarinnorna vid de mindre och småskolorna, men då dels många utan egentlig fallenhet för lärarinnans kall sökt och vunnit inträde på denna bana, dels de flesta erhållit alltför ringa underbyggnad och handledning, återstår, såsom redan ofvan blifvit framhållet, mycket att önska med afseende på dem, åt hvilka de små varda anförtrordde. Med afseende på *insigter* och *skicklighet* att undervisa torde inom folkskolorna 41. lärare och 7 lärarinnor kunna anses såsom goda, 48 lärare och 5 lärarinnor medelmåttiga, samt 42 lärare mindre goda; inom de mindre skolorna 3 lärarinnor goda, 5 lärare och 4 lärarinnor medelmåttiga samt 9 lärare och 9 lärarinnor mindre goda; inom småskolorna 22 lärarinnor goda, 2 lärare och 48 lärarinnor medelmåttiga, samt 6 lärare och 32 lärarinnor mindre goda, allt sådana de befunnits vid inspektionstillfällena. Med afseende på de i 3 sedan sista inspektionen inrättade skolor anställda lärarinnor kan vitsord nu ej afgifvas.

IX. Skolbarnen.

De skolpligtige barnens antal utgjorde enligt skolrådets uppgifter vid 1881 års slut 16,090, af hvilka 9,428 njutit undervisning i folkskolor, 1,508 i mindre skolor, 3,514 i småskolor eller tillsammans 14,450. I andra undervisningsanstalter äro undervisade 815 och i hemmen 456. 321 barn hafva under år 1881 icke i undervisning deltagit; om 48 hafva uppgifter saknats. Med afseende på dessa sifferuppgifter bör anmärkas, att af de 456 barn, som uppgifvas undervisade i hemmen, många sannolikt riktigare bort hänföras till dem, som utan uppgifven anledning icke deltagit i undervisningen, enär man å ett och annat ställe har för sed att såsom i hemmet undervisade anse alla dem, som icke på annat sätt undervisats, utan att dock denna hemundervisning blifvit föremål för någon pröfning. Och ännu ytterligare torde antalet af dem, som under året icke undervisats, kunna något höjas, enär på många ställen de föreskrifna förteckningarne öfver skolpligtige barn icke föras på sådant sätt, att nödig kontroll öfvas deröfver, att intet skolpligtigt barn utan skäl undanhåller sig undervisningen. Antalet af dem, som ehuru skolpligtige och ej till afgang godkände, dock utan skäl alldeles försummat skolan, är derföre icke så ringa. Nämnas bör likväl, att de till stor del utgöras af sådana, som uppskjuta början af sin skolgång till året efter det, under hvilket de fyllt 7 år.

Att här meddela en statistisk öfversigt af, huru de barns skolgång, som besökt skolorna, gestaltat sig i fråga om *skolförsummelser*, skulle, med lärarnes uppgifter och anteckningarna öfver vid inspektion närvarande barn i hand vara en lätt åstadkommen sak, men ett sedan härpå grundadt omdöme om, huru med skolförsummelserna sig förhåller, skulle blifva fullkomligt falskt, dels derföre att de grunder, efter hvilka lärarne afgöra, huruvida ett barns frånvaro egt rum med eller utan giltigt skäl, äro mycket olika, hvarföre den statistiska uppgiften i detta afseende icke kan tillmätas något synnerligen stort värde, dels emedan närvaron af ett större eller mindre antal barn vid inspektionstillfället intet bevisar med afseende på skolgångens bättre eller sämre art, enär tillfälliga omständigheter, såsom den årstid, vid hvilken inspektionen eger rum, väderleken den dag inspektionen sker, om inspektörens ankomst varit väntad eller oväntad, härvidlag öfva mycket stort inflytande. I fråga om skolförsum-

melserna är taflan i sig sjelf mörk nog, för att icke göras ännu mörkare genom skuggor, framkallade af statistiska beräkningar, som under sken af tillförlitlighet dock utgöra en högst svag grund att bygga på. Och spörja vi efter dessa försummelsers orsaker, — icke äro de att söka i bristande allvar vid deras bemödanen, åt hvilka uppsigten öfver skolorna närmast är anförtrödd, allraminst i försummelse från skolrådsordförandernas sida, utan dels, såsom ofvan anförts, i förhållanden, som oundgängligen föra dessa försummelser med sig, dels i likgiltiga och försumliga föräldrars tanke om skolgångens obehöflighet samt den framgång, hvarmed de kunna trotsa skolrådets föreskrifter. Det är icke att undra öfver, om skolråden förfara med stor varsamhet vid försöken att få skolstadgans bud om ordentlig skolgång åttlydda, enär bud eller förbud, hvilkas öfverträdande kan ske strafflöst, skada långt mera än om de icke funnos till.

Mot barnens *sedliga förhållande* i skolan hafva väl inga särskilda anmärkningar blifvit gjorda, men ohämnadt bör icke lemnas, att icke så sällan duglige, erfarne och om barnen varmt nitälskande lärare framsuckat den klagan, att svårigheterna vid disciplinens upprätthållande år för år växa, och då detta uttalats af lärare, som under en följd af år med framgång arbetat i skolans tjänst och som således kunnat göra jemförelsen, är det ett sorgligt, men betydelsefullt tidens tecken. Orsakerna äro otvifvelaktigt icke att söka hos skolan sjelf, utan i tidens tendens till tuktlöshet och undergräfvande af all auktoritet, i hemmens brist på christligt och sedligt allvar, samt i föräldrars öfverhandtagande klemmande med sina barn. En af läraren i lindrigaste form gifven bestraffning, ja ett tillrättavisande ord kan vara nog att ådraga honom råa utbrott af föräldrarnes vrede, för att icke tala om hotelser i ord och åthäfvor.

X. Skolförhören.

Förhör med de barn, som uppgifvas undervisas i hemmen, anställas sällan på sätt stadgadt är. I de flesta skoldistrikt, der sådan undervisning förekommer, utgöra sådana barn ett så ringa antal, att pastor har noggrann kännedom både om arten af dessa hem och den undervisning der meddelas. I de distrikt deremot, der ett större antal barn uppgifvas hafva i hemmen undervisats, äro sådana förhör högst nödiga, enär icke tvifvel bör råda

derom, att de fleste af dessa barn icke erhålla den undervisning, som i noggrannhet och omfattning motsvarar undervisningen i skolan.

Deremot hållas de föreskrifna offentliga förhören i skolorna öfver allt, i förening hvarmed anställes pröfning med dem, som skola flyttas från små- till folkskola eller från lägre till högre afdelning inom samma skola, om ock ännu icke med afseende på sist nämnda pröfning iakttages den noggrannhet, som är för ett ordnad skolväsende äfven i detta afseende nödig och nyttig.

Pröfning med de barn, som vilja från folkskolan afgå, anställes i sammanhang med årsexamen. Att härvid många barn, hunna till konfirmationsåldern, blifva — och måste blifva det — till afgång godkände, utan att hafva inhemtat det kunskapsmått, folkskolan skall meddela, måste erkännas. Högst sällan och då i följd af alldeles seregna omständigheter lemnas skolan af barn, som icke inhemtat det i skolstadgan föreskrifna minsta kunskapsmåttet, dock törhända med undantag för färdighet i ren och flytande innanläsning.

XI. Folkets förhållande till skolan.

Att folkets kärlek till och intresse för folkskolan alltjemt är i tilltagande, är ögonskenligt: de på många ställen stora uppoffringar, man underkastar sig i ekonomiskt hänseende i och för skolväsendets utvidgning och förbättring, bära derom nogsam vittne. Att dock ännu en stor del af befolkningen, som själf fått hjälpa sig fram och verkligen hulpt sig fram med ringa eller ingen skolbildning, med misstro betraktar alla de läroämnen, hvilkas omedelbara gagn den icke mägtar varsna, derpå får man erfara många bevis. Dessa fördomar skola dock försvinna, så framt skolan förmår visa, att denna med så misstänksamma blickar åsedda undervisning i kristendomskunskapen icke mister utan vinner i grundlighet, klarhet och omfattning, ty att det innerst är fruktan för, att den verldsliga kunskapen skall undantränga den kristliga, som ingifver denna misstro, därför äro intygen många. Och ho vill icke tacka för, att det så ännu tänkes och kännes hos vårt folk? Häri ligger ock en trängande maning, att skolans verkliga vänner så bland styresmän som lärare vid arbetet på undanrödjande af fördomarne mot skolan och dess undervisning

med kärleksfull omsorg skona, skydda och nära denna djupt rotfästade planta, den dyrbaraste, som någonsin skjutit skott i svensk jord.

Glemminge den 31 December 1881.

N. J. O. H. Lindström.

V.

Östra, Medelstads, Listers och Bräkne samt Östra och Vestra Göinge kontrakt.

Under den tilländagångna femårsperioden har jag icke årligen hunnit besöka alla skolorna inom detta vidsträckta inspektionsområde, der befolkningen i allmänhet är jämförelsevis gles och följaktligen afstånden mellan skolorna stora. Jag har därför, sedan jag hunnit göra mig förtrogen med skolväsendets anordning och undervisningens tillstånd inom de särskilda skoldistrikten, gjort mig till en regel att egna min verksamhet företrädesvis åt sådana församlingar, der mina åtgöranden som bäst behöfdes. Mina tjänsteresor har jag företagit under Juni, Juli och Augusti och dessutom 1877 och 1879 i Oktober och 1881 från den 20 September till den 20 Oktober. Jag har väl under dessa tider af året funnit skolorna mindre talrikt besökta, än-fallet skulle hafva varit, om det varit mig möjligt att företaga mina resor under vintern eller åtminstone före den 15 April; men jag tror dock, att detta icke varit för mig ett hufvudsakligt hinder att vinna tillräcklig kännedom om skolornas tillstånd. Till följd af de rubbningar af de fastställda läsetiderna, som ej sällan af en eller annan anledning förekomma och till följd af skolrådets underlåtenhet att, när sådant egt rum eller när tjänstledighet blifvit beviljad någon lärare eller lärarinna, gifva mig underrättelse om förhållandet, har det inträffat, att jag vid min ankomst till ett skoldistrikt ej kunnat för den gången inspektera alla der varande skolor. Vid mina besök har jag, då de gått alla distriktets skolor, haft sammanträden med skolrådet, hvarvid förhandlingarna rört icke blott yttre för skolväsendets förbättrande behöfliga åtgärder, utan äfven annat, som hör under skolrådets vård och till-

syn, således äfven undervisningen. Vid dessa sammanträden hafva som oftast lärare och lärarinnor anmodats vara närvarande. Ofta hafva vid dessa tillfällen skolråden fattat beslut, som i protokollet upptagits. Utom dessa muntliga framställningar till skolråden här jag afåtit skriftliga sådana, när jag ansett dem vara behöfliga och kunna leda till åsyftadt resultat. 34 sådana promemorier har jag under den förflutna perioden, afsänt till vederbörande. Då jag oftast på förhand, innan mina förslag kommit till kyrkostämmas afgörande, gjort mig förvissad, att de omfattats af skolrådet, hafva de i de flesta fall i hufvudsak bifallits.

Enligt min instruktion har jag hållit följande *sammankomster med lärare och lärarinnor*: 2 med lärarne och lärarinnorna inom Östra kontrakt (en i Lyckeby och en i Ramdala), en med dem inom Medelstads kontrakt (i Ronneby), en med dem i östra delen af Listers och Bräkne kontrakt (i Karlshamn), en med dem i västra delen af samma kontrakt (i Sölve) och en med lärarepersonalen inom Östra och Vestra Göinge kontrakt (i Hesselholm). Dessutom har jag årligen besökt möten af lärare och lärarinnor (företrädesvis lärare) från åtskilliga församlingar inom Listers och Bräkne kontrakt, vid hvilka möten, ordnade i likhet med de förut nämnda, jag haft tillfälle att meddela mig med de närvarande i sådana ämnen, som i instruktionen afses. De erfarenheter, jag har från dessa möten med lärarpersonalen inom de olika trakterna af inspektionsområdet, äro endast glädjande. Den kallelse jag utfärdat till lärare och lärarinnor har af de flesta hörsammats, oakadt de sjelfva måst bestrida den kostnad, som deltagandet i mötet medfört. I Bleking har blott en eller annan skolrådsledamot infunnit sig; men i Hesselholm voro ganska många skolrådsordförande och andra ledamöter af skolråd tillstädes. Så väl undervisningsprof som öfriga förhandlingar hafva af alla närvarande följts med synbart intresse. Intet möte har utsträckts öfver en dag. Det är att hoppas, att, när gagnet af dessa sammankomster hinner blifva tillräckligt känt, landstingen skola befinnas villiga att anslå medel till bekostande af lärarnes och lärarinnornas deltagande i desamma. Lifligt öfvertygad om nyttan af ändamålsenligt anordnade läraremöten, måste jag beklaga, att den vård, som mig ålegat om sjelfva skolorna inom ett vidsträckt område, icke medgifvit mig att hålla så många dylika möten, som önskligt hade varit.

Det inspektionsområde, som blifvit mig anförtrodt, utgöres af 72 skoldistrikt, af hvilka Bleking omfattar 37 och Östra och Vestra

Göinge kontrakt i Skåne 35. I Bleking har således sedan 1876 ett nytt skoldistrikt tillkommit genom Ronneby köpings och landsförsamlings åtskiljande som olika skolområden under särskilda skolråd.

I. Undervisningsanstalterna.

Vid slutet af 1876 funnos i Bleking en högre folkskola, 62 fasta och 31 flyttande folkskolor, 4 mindre skolor och 108 småskolor, deraf 74 fasta och 65 flyttande, och inom den skånska delen af inspektionsområdet 49 fasta och 16 flyttande folkskolor samt 64 småskolor, hvaraf 20 fasta och 44 flyttande; summa en högre folkskola, 111 fasta och 47 flyttande folkskolor, 4 mindre skolor och 172 småskolor.

I Bleking finnas numera en högre folkskola, 68 fasta och 28 flyttande folkskolor, 16 mindre skolor, hvaraf 9 fasta och 7 flyttande, och 102 småskolor, deraf 55 fasta och 47 flyttande.

Inom Östra och Vestra Göinge kontrakt utgör antalet af folkskolor 68, hvaraf 52 äro fasta och 16 flyttande, af mindre skolor 4, hvaraf en fast och 3 flyttande, och af småskolor 83, deraf 43 fasta och 40 flyttande.

Inom hela området utgör således summan af folkskolorna 164, af hvilka 120 äro fasta och 44 flyttande, af de mindre skolorna 20, hvaraf 10 fasta och 10 flyttande, och af småskolorna 185, deraf 98 fasta och 87 flyttande.

Det vill här af synas, som om tillökningen i de *fasta folkskolornas* antal blott utgjorde 9. Men i sjelfva verket är tillökningen större. I förra berättelsen upptogs folkskolan i Karlskrona Amiralitetsförsamling som 2 särskilda skolor, en för gossar och en för flickor, hvilket numera icke lämpligen kan ske, då det skulle strida mot de årliga uppgifter, som lemnas om denna skola. Vidare torde nytillkomna folkskoleklasser med examinerad lärare eller lärarinna vara att räkna lika med nyinrättade fasta folkskolor med en lärare. Sådana nya folkskoleklasser hafva tillkommit i Ronneby köping en, i Karlshamn en, i Jemshög 2. Tages det nu nämnda i betraktande, så torde tillökningen i de fasta folkskolornas antal kunna anses utgöra 14, hvaraf 11 komma på Bleking och 3 på det skånska området. Då hafva icke medräknats nytillkomna folkskoleklasser med oexaminerad lärare eller lärarinna, som utgöra 4, nemligen en i hvardera af Karlskrona

Amiralitets- och Stadsförsamling, en i Karlshamn och en i Mörrum — den mindre skolan i Sölvesborg räknas nu som en afdelning af folkskolan —. Af de ofvan uppgifna 120 fasta folkskolorna äro 109 försedda med blott *en* lärare eller lärarinna och 11 med 2 eller flera. Af dessa 11 har folkskolan i Karlskrona Amiralitetsförsamling 3 examinerade lärare, en dito lärarinna och en oexaminerad lärare; gosskolan i Karlskrona stadsförsamling 4 examinerade lärare och flickskolan i samma församling en examinerad lärare och 2 oexaminerade lärarinnor; gosskolan i Karlshamn 3 examinerade lärare och en oexaminerad lärarinna; folkskolan i Ronneby köping, 3 folkskolor i Jemshög och en i Rödeby hvardera 2 examinerade lärare eller lärarinnor — biträdande läraren i Rödeby åtnjuter dock en lön, som understiger minimum —, folkskolorna i Mörrum och Sölvesborg hvardera en examinerad lärare och en oexaminerad lärarinna.

Hvad de *flyttande folkskolorna* vidkommer, så är antalet af dessa skolor inom Östra och Vestra Göinge kontrakt detsamma som vid slutet if 1876, men i Bleking har det minskats med 3, i det 7 förändrats till fasta (2 i Ramdala, 2 i Rödeby, en i Mjellby och 2 i Hellaryd), 3 nyinrättats (en i Backaryd, en i Tving och en i Kyrkhult) och en f. d. fast folkskola i Backaryd förändrats till flyttande. Af de ambulerande folkskolorna finnas 4, som flytta mellan flere än 2 stationer.

Den starka tillökningen i de *mindre skolornas* antal förklaras deraf, att en del småskolor, som utan åtskilnad mottagit både äldre och yngre barn och som, till följd af sin ställning inom distriktets skolväsende i det hela, icke kunnat bringas i sammanhang med någon folkskola, rubricerats som mindre skolor.

Att *småskoleväsendets* utveckling icke framskridit med samma raska fart som under förra perioden, ådagalägges af ofvan anförda siffror. Jag bör dock tillägga, att utom nytilkomna småskolor hafva 4 nya småskoleklasser inrättats, nemligen en i Ronneby, en i Hoby, en i Karlshamn och en i Broby, så att inom inspektionsområdet nu finnas 7 två-klassiga småskolor med särskild lärarinna för hvarje klass, nemligen, utom på nämnda ställen, en i Sölvesborg, en i Hessleholm och ännu en i Karlshamn (för flickor).

Undervisning i *slöjd för gossar* förekommer vid fasta folkskolorna vid Mölleåker (Augerum), Gammalstorp, Förkärla och Elleholm. På de 3 förstnämnda ställena undervisar skolans lärare äfven i slöjd. Dessutom finnes inom Asarums skoldistrikt en för folkskolans barn bestämd slöjdskola, som dock utan sammanhang med någon viss folkskola hela året ambulerar mellan olika trakter

af distriktet. Slöjdskolan i Ronneby församling har icke satt sig i något bestämdt förhållande till folkskolan, och ännu mindre samband med denna eger den för Kristianstads län inrättade och för sitt ändamål väl utrustade, med en rik samling af modeller m. m. försedda slöjdskolan i Önnestad. *Slöjdskola för flickor* med särskild slöjdsal och materiel och särskildt därför anställda lärarinnor finnes i förening med folkskolan i hvardera af de båda Karlskrona-församlingarna, i Nettraby och i Karlshamn. Dessutom meddelas flerstädes undervisning i slöjd vissa timmar i veckan åt folkskolans och icke sällan äfven småskolans flickor af lärarinnor.

Fortsättningsskola har under sista året varit anordnad i Kalleberga (Ronneby landsförsamling), Asarum och Sölvesborg, på sistnämnda ställe som aftonskola.

Af det ofvan anförda framgår, att antalet fasta folkskolor eller folkskoleklasser med särskild lärare eller lärarinna utgör 139, flyttande folkskolor 44, summa 183, mindre skolor 20, småskolor eller småskoleklasser med särskild lärare eller lärarinna 192, summa summarum 395. För att utröna, huruvida antalet af befintliga skolor kan anses fylla behovet och för att i detta afseende kunna anställa jemförelse mellan olika delar af inspektionsområdet, må det tillåtas mig att taga i betraktande förhållandet mellan skolornas antal och folkmängden. Till underlättande af omdömet torde jag få påpeka, att, enligt skolrådets uppgifter för 1880 så väl rörande folkmängden som antalet af barn mellan 7—14 år, detta senare utgjorde 15,13 % af den förra.

Folkmängden inom inspektionsområdet utgjorde vid slutet af nyssnämnda år 199,971, hvadan således en skola — till skolor räknas fortfarande äfven skolklasser af ofvannämnda beskaffenhet — kommer på 506 personer och en folkskola på 1,092 personer. Inom Östra kontrakt med en folkmängd af 46,192 finnas 68 skolor, deribland 33 folkskolor, således en skola på 679 och en folkskola på 1,399 personer. Medelstads kontrakt: folkmängd 35,149, skolor 64, deribland folkskolor 28; alltså en skola på 549 och en folkskola på 1,255 personer. Listers och Bräkne kontrakt: folkmängd 56,852, skolor 106, hvaribland folkskolor 54; alltså en skola på 580 och en folkskola på 1,052 personer. Östra Göinge kontrakt: folkmängd 29,932, skolor 76, deribland folkskolor 31; således en skola på 393 och en folkskola på 965 personer. Vestra Göinge kontrakt: folkmängd 31,846, skolor 81, deribland folkskolor 87; således en skola på 393 och en folkskola på 860 personer.

Man torde dock, för att dess riktigare kunna bedöma förhållandet, böra göra skilnad mellan städerna och Ronneby köping å den ena sidan och den blekingska landsbygden å den andra, hvarigenom äfven jämförelsen mellan den senare och det skånska området blir rättvisare. Således i städerna och Ronneby köping tillsammans: folkmängd 28,493, skolor 42, deribland folkskolor 21; alltså en skola på 678 och en folkskola på 1,356. Blekingska landsbygden: folkmängd 109,700, skolor 196, deribland folkskolor 94; således en skola på 559 och en folkskola på 1,167 personer. Huru detta förhållande gestaltar sig inom olika skoldistrikt vill jag visa genom att för några sådana angifva, huru stort invånare-antal motsvarar a) en skola i allmänhet, b) en folkskola. Jemshög: a) 396, b) 617; Mörrum: a) 457, b) 726; Gammalstorp: a) 484, b) 968; Mjellby: a) 541, b) 1,082; Asarum: a) 658, b) 1,427; Kyrkhult: a) 650, b) 1,301; Hoby: a) 647, b) 1,457; Åryd: a) 607, b) 1,518; Ronneby landsförsamling: a) 570, b) 1,059; Augerum: a) 734, b) 1,285; Jemjö: a) 554, b) 1,662; Önnestad: a) 341, b) 682; Vinslöf: a) 411, b) 616; Stoby: a) 409, b) 920; Röke: a) 408, b) 817; Verum: a) 423, b) 847; Vankifva: a) 418, b) 837; Sörby: a) 292, b) 585; Hörja: a) 374, b) 1,122; Glimåkra: a) 365, b) 914; Hjärsås: a) 302, b) 604; Knislinge: a) 271, b) 543; Qviinge: a) 250, b) 1,000; Färlöf: a) 338, b) 1,015; Örkened: a) 490, b) 2,208.

Såsom häraf synes, ställer sig förhållandet mellan folkmängden och antalet af undervisningsanstalter mycket fördelaktigt inom några af skoldistriktet, och totalomdömet om det skånska området såsom ett helt betraktadt måste enligt det här ofvan anförda utfalla ganska förmånligt, ehuru äfven här finnas församlingar, t. ex. Örkened, der antalet af skolor, särdeles folkskolor, måste anses otillräckligt. För Bleking visar sig förhållandet ofördelaktigare. För öfrigt gäller för detta inspektionsområde i allmänhet mer än för trakter med en tätare befolkning, att den nu valda synpunkten för uttrönande af, huruvida undervisningsanstalterna äro tillräckliga, icke är den enda afgörande och att afseende äfven bör fästas vid lokala förhållanden, hvilka här betydligt föröka svårigheten att bereda de uppväxande barnen tillfälle att erhålla undervisning. Den omständigheten, att af de 392 skolorna icke mindre än 151 äro flyttande, kan i betydlig mån i den nyssnämnda svårigheten anses hafva sin grund.

II. Anordningen af undervisningen.

Inom inspektionsområdet finnas 7 skoldistrikt, som sakna småskolor, nemligen Kristianopel, Sturkö, Nettraby, Ysane, Finja, Hörja och Vitseltofta. Utom de 13 folkskolorna i dessa distrikt finnas ännu några andra, som måste umbära den hjälp, som småskolan lemnar, nemligen 2 i Augerum — äfven folkskolan i Em-taryd kan knappt sägas stå i något regelbundet förhållande till småskolan vid Biskopsberg — en i Thorhamn, en i Hellaryd, en i Mörrum, 3 i Mjellby, 2 i Jemshög, en i Broby, 2 i Vinslöv. I de flesta af dessa skolor är undervisningen under sommartiden anordnad för de mindre barnen och håller sig hufvudsakligen inom småskolans kurs, men är under vintertiden bestämd för äldre och mera försigkomna lärjungar. För några af skolorna är gränsen mellan sommar- och vinterskolans kurs mera bestämdt uppdragen, för andra deremot icke, i hvilket fall det är lärarens omdöme om barnets mogenhet och förmåga att »följa med» i vinterskolan, som bestämmer, om det skall i den intagas eller icke. Lämpligast torde vara, att sådana skolor icke binda sig alltför strängt vid bestämda kurser, då följderna deraf lätt blifver den, att både från sommar- och vinterskolan en del barn utestängas, som skulle kunna draga nytta af undervisningen. Det vissa är, att åtskilliga sådana skolor, der gränsen mellan sommar- och vinterterminens afdelningar icke varit strängt bestämd efter vissa noggrant fastställda pensa, hafva vid inspektionerna visat ett synnerligen godt resultat. Jag vill i detta afseende nämna skolorna vid Östernäs (Ramdala), Södra Flymen (Augerum), Ysane, Åraslöv (Vinslöv), Tvärskog (Finja) och Vitseltofta. En fördel, och en icke ringa, med alla dessa skolor är den, att äfven sommarterminen blir väl använd, emedan de smärre barnen, för hvilka den är bestämd, äro vid den tiden af året mindre förhindrade att begagna undervisningen än de äldre barn, som eljest uteslutande hafva tillträde till folkskolorna. Att få alla de folkskolor, som sakna småskolor, ordnade på det sätt, som nu är nämndt, har dock icke varit mig möjligt. I Kristianopel har jag icke haft tillräckligt understöd af skolrådet. På andra ställen har den ojemna skolgången eller lärarens oförmåga lagt hinder i vägen därför. — Äfven af de mindre skolorna begagnas några året om af barnen utan åtskilnad; i andra är vintertiden bestämd för de äldre och sommartiden för de yngre utan något strängare afseende på kunskapsmättet. Dessutom finnas några mindre skolor, som arbeta under så ofördel-

aktiga förhållanden, att de året om knappast gå utöfver kretsen af de ämnen, som tillhöra småskolan, hvarför afdelningarne i sådana skolor utgöra endast 2. Af de mindre skolorna finnas 2, en i Mjellby och en i Örkened, som äro stälda i samband med småskola. — Lemna vi nu alla dessa skolor, som, med nyssnämnda undantag, äro fristående och se till, huru småskolorna förhålla sig till folkskolorna, så torde kunna påstås, att behovet af småskolor är i förhållande till antalet af befintliga folkskolor i det närmaste fylldt. En brist i detta afseende måste dock påpekas äfven i fråga om ett så högt uppdrifvet skolväsende som Karlskrona Amiralitetsförsamlings. Om än detta skolväsende lemnar goda resultat genom det förträffliga sätt, hvarpå folkskolan är tillgodosedd, är utan tvifvel det förarbete, som småskolan utför, väl svagt, och härpå blir det hela i någon mon lidande. I några småskolor är barnantalet för stort, för att undervisningen med rätt framgång skulle kunna bedrivas. Så är mer eller mindre förhållandet med några småskolor i Asarum, Jemhö, Hoby, Ronneby, Tving, dem i Öljuhult, Eringsboda och Sillhöfda, en i Förkärle, dem i Ousby och Vinslöf, en i Önnestad och en i Verum. Men i det hela är småskoleundervisningen numera, hvad antalet af skolor vidkommer, väl främjad. I ganska många församlingar komma på en folkskola 2, i några 3 småskolor. Det är sålunda 19 folkskolor och en mindre skola, som hvardera motsvaras af minst 2 småskolor. Helt visst är det lokala förhållanden, som gjort en sådan anordning nödvändig eller åtminstone önskvärd. Småskolans tillgodosende kan icke annat än utöfva ett välgörande inflytande äfven på folkskolan. En annan sak är, om denna senare räcker till för sin uppgift och denna uppgift, som sig bör, befrämjas. Brister mycket i ettdera hänseendet, kan icke det riktiga förhållandet mellan folk- och småskola ega rum. Dock har det numera nästan öfverallt i hufvudsak kommit till stånd. Det är blott 4 småskolor i Jemjö, 2 i Lösen, 2 i Edestad och 2 i Åkarp, som ännu icke hafva kommit i sin riktiga ställning till folkskolan. Under närvarande förhållanden och så länge icke sjelfva folkskolans krafter ökas eller förbättras inom dessa distrikt, torde bemödandena att få den rätta ordningen till stånd komma att blott ofullständigt lyckas. Med afseende på flyttningen från småskolan till folkskolan vill jag anmärka, att man flerstädes låtit den afgöras mellan läraren och lärarinnan. Jag har, der saken så behandlats, påyrkat, att pröfning skall ega rum, helst vid examen, sedan lärarinnan föreslagit till flyttning dem hon ansett vara mogna. Angående små-

skolornas inbördes ställning inom samma skoldistrikt tillåter jag mig att påpeka, att i Ramdala och Jemjö församlingar äro småskolornas flyttningar så oregelbundna och roteindelningen till följd af lokala svårigheter så osäker, att någon uppgift angående antalet af de inskrifna barn, som tillhörde den rote, der skolan vid inspektionen var förlagd, icke för alla skolor kunnat lemnas. Äfven torde jag få anmärka, att småskolorna i Karlskrona stadsförsamling hittills måst vara parallela, alldenstund de varit spridda i olika delar af staden, men att det nu, sedan skolorna fått egna lokaler och blifvit inhysta två eller flera i samma byggnad, är möjligt att ordna dem på afdelningar, d. v. s. två och två, utgörande hvardera en lägre och en högre afdelning, om hvilken anordning äfven förslag blifvit väckt. — Rörande det sätt, hvarpå man inom de områden, der man har flyttande skolor, ordnat skolornas flyttningar och särskildt småskolans förhållande till folkskolan, anser jag mig böra meddela, att af de 46 ambulerande folkskolorna omvexla 34 hvardera med en ambulerande småskola. De öfriga äro icke sammanparade med någon viss småskola, om de ock hafva någon station gemensam med en sådan. Om det ock är en olägenhet, att småskolan är bunden vid samma lästider som folkskolan, så kan dock icke nekas, att den förra anordningen visat sig ändamålsenlig inom åtskilliga skoldistrikt, der någorlunda god ordning med skolgången upprätthålles. Den förnämsta fördelen vid densamma är, att folk- och småskola kunna begagna samma skolhus. En synnerlig svårighet vid de ambulerande folkskolorna är att rättvist fördela lästiden mellan rotarne. I några distrikt, der skolorna flytta blott en gång om året och der roten A har skolan under förra hälften af året och roten B under den senare, blir naturligtvis den sistnämnde lidande, alldenstund det knappt är möjligt att under årets senare hälft få något större antal barn i skolan före senhösten. Exempler derpå kunna tagas från Kyrkhult. I en rote voro under sistlidne hösttermin inskrifna 21, deraf blott 15 af rotens egna barn, och i en annan 16, deraf endast 12 tillhörande roten; dock utgör antalet af skolpligtiga, tillhörande den egentliga folkskolan, inom den förra roten 41 och inom den senare 43. Af dessa 43 hade dock 19 besökt skolan på våren, då den befann sig i den andra roten. Frågades nu, hvar de frånvarande voro, så svarades, att flertalet hade tjänst under sommaren och hösten och icke var att påräkna i skolan före den 1 November. För att åtminstone i någon mån förebygga dylika missförhållanden, har man inom 2 distrikt, Asarum och Vittsjö, anordnat så, att skolan uppehåller sig $\frac{1}{2}$ i sänder af den

ärliga lästiden inom hvardera roten, då den följaktligen besöker endera roten 2 gånger under året. På detta sätt uppkommer omvexling från år till år. Olägenheten af de korta terminerna minskas genom en utöfver 8 månader utsträckt årlig lästid. Förlängd lästid förekommer i 22 af de flyttande folkskolorna. *Roteförhören* begagnas fortfarande alltför litet. I Hästveda hade man, sedan man tyckt försöken dermed vara fruktlösa, inställt dem, hvilket dock i fortsättningen icke kunde tillåtas. På flera ställen har man inskränkt dem till hvarannan vecka, och denna första eftergift för liknöjdheten och makligheten har tvifvelsutant haft menliga följder för upprätthållandet af dessa förhör enligt deras ursprungliga bestämmelse. Nu är saken svår att ändra. Sedan man fått dem inskränkta till hvarannan vecka, är nästa steg, att man vill hafva bort dem helt och hållet, och det är icke svårt att bevisa, att de, såsom de ofta begagnas, föga uppfylla sitt ändamål. På de få ställen, der de förekomma hvarje vecka, besökas de temligen flitigt, särdeles vintertiden. Något, som vid de fasta folkskolorna motsvarar roteförhören vid de flyttande, äro de s. k. repetitionsförhören. Dessa äro dock nu föga i bruk, sedan undervisningen på många ställen inskränkts till 5 dagar i veckan. De förekomma likväl ännu vid några skolor, der skilda afdelningar undervisas under årets olika tider, såsom i Gammaltorp, Ysane och Glimåkra. Särdeles på det sistnämnda stället äro de ganska ordentligt besökta. De fasta folkskolor, vid hvilka skilda afdelningar undervisas under olika tider — af sådana finnas 7 utom flickskolorna i städerna och de förut nämnda folkskolor, som sakna småskolor — skulle kunna synas, hvad angår det tillfälle de erbjuda till erhållande af undervisning, vara likställda med flyttande skolor. Men detta är ingalunda förhållandet. Åtminstone vid de skolor af nämnda slag, som förekomma inom detta inspektionsområde, äro ej afdelningarne strängt skilda. Jag har ansett riktigast att för de flesta sådana skolor upptaga 2 afdelningar, af hvilka den lägre, som skall besöka sommarskolan, omfattar 1:a och 2:a och den högre, vinterskolans afdelning, 3:e och 4:e årsklasserna. Dock är att märka, att utom barnen af de årsklasser, som för terminen äro pligtiga att besöka skolan, lemnas tillträde, såvida utrymmet det medgifver, äfven åt så många andra, som anmäla sig och anses kunna följa med. I alla händelser kan en sådan skola vida bättre än en flyttande befordra barnens framsteg, då den har att dela årets lästid mellan tvenne kurser, af hvilka den ena förbereder för den andra. — För den fortsatta undervisningen finnas, med undantag af förutnämnda fortsättnings-

skolor, inga särskilda anordningar. I de flesta skoldistrikt anses det som en gifven sak, att barnen skola bevista skolan till konfirmationstiden. Skolgången blir derefter. Afgångspröfningen har under sådana förhållanden föga betydelse. Den gäller egentligast som en undersökning af barnens mogenhet att intagas i konfirmandskolan. Då detta temligen allmänt anses som en sak, som ej skulle kunna ändras och om hvars ändring det till och med skulle vara farligt att väcka fråga, så är det ganska naturligt, att man icke känner behof af några anordningar för den fortsatta undervisningen. Väl förspörjes här och der någon ifver för inrättande af fortsättningsskolor, men man har som oftast den föreställningen, att barnen i allmänhet skulle kunna intagas i detta slags skolor på ett »godkänd» från folkskolan, äfven när detta ej betyder mer, än att minimikunskaper inhemtats. Dylika fortsättningsskolor skulle man kanske kunna få många. Men der man erbjudit sig att upprätta sådana, har jag afstyrkt det, ty ändamålet med dessa skolor kan icke vara att fylla brister, som kunna och böra fyllas af den egentliga folkskolan, men väl att bereda barnen tillfälle att förskaffa sig ett högre kunskapsmått, än den senare skolan på den utvecklingsgrad den uppnått förmår meddela. Härtill kommer, att det inom detta inspektionsområde med den mycket ojemna skolgång, som der i allmänhet förekommer, måste blifva för den egentliga folkskolan en mycket känbar förlust att nödgas afstå någon del af vintermånaderna, årets bästa skoltid, åt fortsättningsskolan. Denna senare skola har tvifvelsutan här som annanstädes en vigtig bestämmelse att fylla, och detta lär äfven komma att visa sig, då folkskoleväsendet uppnått mera fasthet och stadga, än det i allmänhet för närvarande eger. Det finnes dock redan nu åtskilliga skoldistrikt, i synnerhet inom det skånska området, der skolgången är så pass ordentlig och undervisningen lemnar så pass goda resultat, att rätt många barn redan ett eller annat år före konfirmationstiden skulle kunna genomgå afgångspröfningen, fastän det mera sällan sker. Att fortsättningsskola ej der kommit till stånd, beror i någon mån äfven derpå, att man ännu är tveksam med afseende på den tid, som åt densamma skulle anslås. Af de 3 fortsättningsskolor, som nu finnas, är den i Sölvesborg aftonskola. Den 1880 anordnade aftonskolan i Önnestad måste upphöra till följd af öfveransträngning för läraren. Fortsättningsskolan i Kalleberga utgör ett försök med förläggande af undervisningstiden till Maj och Juni, ett försök, som här bör kunna lyckas, då skolan är afsedd för en befolkning, som hufvudsakligen består af fabriksarbetare. Skolan

har också under sin första lästid gått bra nog. 37 lärjungar voro inskrifne och begagnade undervisningen flitigt. Underbyggnaden hos de inskrifne var dock öfver hufvud klen. I Asarum voro under 1880 6 fortsättningsskolor anordnade och i Mjellby under 1878 likaledes 6. Då likväl statsbidrag erhöles blott till en i Asarum och 2 i Mjellby, har af alla dessa skolor endast en i Asarum hittills fortgått; de öfriga upphörde efter första året. Angående *afgångspröfningen* har jag redan nämnt hvad den i allmänhet innebär. Jag vill här tillägga, att då den anställes nästan uteslutande med dem, som hafva åldern inne att inträda i konfirmandskolan, och då skolrådets ordförande helt naturligt icke är benägen att dervid vara alltför släpphänt, denna pröfning väl å ena sidan är ett kraftigt korrektiv emot skolförsummelserna hos de liknöjde, men å andra sidan lätt nog föranleder, att skolkursens gräns uppfattas såsom bestämd mera efter åldern än efter kunskapsmättet, hvaraf åter blir en följd, att det icke, som sig bör, sörjes för befordrande af de flitiga barnens framsteg genom anordnande af en för dem lämplig undervisning, sedan de medhunnit den vanliga folkskolans kurs. Det torde vara ett godt mål att sträfvat för att få skolgången mera samlad på färre år med utsigt öppnad för föräldrar och målsmän att, sedan barnen genomgått sin afgångspröfning, få använda dem i hemmet, dock med tillfälle beredt att någon kortare tid af året få dem undervisade i fortsättningsskola. På detta sätt blefve afgångspröfningen hvad den borde vara och fortsättningsskolan komme ett behof till möte, som under nu rådande förhållanden sällan gör sig tillräckligt känt.

Hvad Kongl. Cirk. den 22 April 1864 mom. 1 innehåller iaktages icke alltid, som sig borde. Hela bestyret med inskrifningen öfverlemnas ej sällan, särdeles i mera afsides belägna skolor, åt läraren, sedan pålysning skett. Stundom är det så bestämdt, att han under de första 8 dagarne af terminen skall mottaga nya barn till inskrifning, utan att behöfvat hänvisa dem till skolrådets ordförande. På många ställen gäller inskrifningen för läsåret och eger rum i omedelbart sammanhang med årsexamen, vid hvilket tillfälle de barn, som vilja hafva lof t. ex. för hela sommaren, derom göra anhållan och det närvarande skolrådet beviljar eller afslår denna anhållan. Der så tillgår, finner man alla till skolan hörande barn upptagna i journalen såsom pligtiga att under året bevista skolan och anteckning gjord för dem, som för en längre eller kortare tid hafva erhållit lof. Detta sätt, som dock icke lämpligen kan användas, der två bestämdt åtskilda terminer förekomma, således icke vid flyttande skolor, är enkelt och praktiskt.

Men nog händer det, att, sedan inskrifningen försiggått, icke tillräcklig kontroll hålles deröfver, att de barn, som enligt bestämmelserna på inskrifningsdagen skola begagna skolan under årets olika tider, verkligen göra detta. Emellertid har man, der denna ordning är rådande, ganska väl reda på barnen, och det händer icke, att några slinka undan för en längre tid. Men sådant händer lätt nog, der inskrifning eger rum vid terminens början och den ordningen icke iakttages, att alla barnen inställa sig i skolan på inskrifningsdagen, att det må utrönas, hvilkas undervisning blifvit så försummad, att de måste hållas till skolgång. Det händer numera sällan, att i en skola saknas förteckning öfver de till densamma hörande skolpliktiga barnen. Läraren har således vanligen rätt väl reda på dem alla. Men står han utan tillräckligt understöd af skolrådet, ser han oftast sina bemödanden att få de försumliga i skolan misslyckas. Att barn intagas i skolan efter terminens början eller efter de för inskrifning bestämda dagarne, utan att skolrådets ordförande för hvarje sådant fall der till ger sitt tillstånd, inträffar nu sällan. — Hvad de *årliga lästiderna* vidkommer, är i fråga om ganska många skoldistrikt icke lätt att ordna dem efter terminer. Det bestämmande här vid lag skulle vara inskrifningarna och examina, der mer än en sådan årligen hålles, och der en viss lästid begränsas å ena sidan af inskrifning och å den andra af examen, har jag ansett en sådan tid för en termin. Men i många fall kan saken icke afgöras på detta sätt. I åtskilliga skoldistrikt förekomma blott en inskrifning och en examen under året, vanligen på våren. I sådana fall har jag ansett det riktigaste vara att med termin förstå ett i viss mån för sig afslutadt helt af lästid, hvarunder skolan arbetar hufvudsakligen med samma barn. Vid de inspektionsuppgifter, jag lemnat rörande antalet i skolan inskrifna barn, har jag afsett de för terminen inskrifna och då menat med termin hvad jag här ofvan angifvit. Det har likväl i några fall icke varit mig möjligt att af anteckningarne få noggrann kännedom om huru många för terminen skulle anses vara inskrifna. Jag har då måst följa journalen. Vår- och hösttermin hafva skolorna i 38 skoldistrikt, dock med annan terminsindelning för en eller annan skola; vintertermin och sommar- och hösttermin förekomma i 19; vinter- och sommartermin i 11; vår-, sommar- och hösttermin i 2; i ett skoldistrikt (Eringsboda) är den årliga lästiden så söndersplittrad, att någon bestämd terminsindelning icke kan uppgifvas, och i ett annat (Sturkö) utgör den årliga lästiden en enda termin. I några af de 19, äfvensom i några af de 11 skoldistrikten hafva småsko-

lor och flyttande folkskolor en annan indelning af terminerna. Blott i en folkskola, den på Sturkö, är undervisningen inställd under December, Januari och Februari, men i en stor mängd småskolor är detta förhållandet. Tiden från den 1 November till midten af April kan anses som den förmånligaste lästiden, hvad folkskolorna angår, och den är man i allmänhet angelägen att väl använda. Den kan, oaktadt afbrottet under julen, anses som ett sammanhängande helt, emedan samma barn begagna undervisningen, och den borde lämpligast i alla de distrikt, der skolorna äro fasta, utgöra en termin och avslutas med examen (årsexamen). I åtskilliga distrikt med fasta skolor och vår- och hösttermin är ändring i nyssnämnda syfte starkt påtänkt och ämnad att genomföras i sammanhang med omarbetning af reglementet; i några andra är den i sista tiden beslutad. Beträffande användandet af de öfriga månaderna af året börjar vid de skolor, som hafva vintertermin, en ny termin vanligen omedelbart efter årsexamen i April och fortgår antingen i oafbruten följd, till dess den bestämda årliga lästiden blifvit uppnådd, eller afbrytes under någon tid af sommaren för att fortsättas på hösten. I skolor med vår- och hösttermin slutar den förra i Maj, Juni eller senast den 15 Juli, och början af den senare beräknas så, att denna termin skall, med frånräknande, hvad åtskilliga församlingar i Bleking angår, af omkring 14 dagars lof vid potatisskörden, upptaga den återstående delen af den årliga lästiden. — Flyttning från småskolan till folkskolan och intagning af nya barn i den förra sker nu vanligen blott en gång om året. — Beträffande den *ålder, då barnet börjar blifva skolpliktigt*, äro bestämmelserna i äldre och nyare reglementen ofta något olika. Men hvad än reglementena derom må innehålla, varierar dock föga inom olika skoldistrikt den ålder, vid hvilken skolgången börjar. I allmänhet önskar man att få barnen i skolan så tidigt som möjligt, och skolråden lägga sällan något hinder i vägen därför. Också är antalet af skolbarn under 7 år i de flesta skoldistrikt icke ringa. Undervisningen har nästan fullständigt öfvergått från hemmet till skolan, och blott på få ställen förekommer det mera allmänt, att barnen, då de börja sin skolgång, hafva förvärfvat någon färdighet i innanläsning. — 20 förslag till nya *skolreglementen* hafva till min granskning öfverlemnats, och af dessa hafva 14 vunnit Domkapitlets stadfästelse. Sedan skolväsendet inom många distrikt vuxit ifrån de gamla reglementena och de nya förhållandena ännu icke vunnit tillräcklig stadga, har man varit obenägen att binda sig vid en ordning, som kanske erfarenheten sedan skulle hafva visat vara

mindre ändamålsenlig. Denna obenägenhet är förklarlig nog; men obestridligt är, att, särskildt hvad angår ett skolverk för folkundervisning, det ligger en synnerlig välsignelse i en fast ordning. En sådan ordning har, äfven den, en uppfostrande inflytelse, den öfvervinner oftast efter hand det enskilda godtycket, man böjer sig under den och älskar den slutligen. Denna erfarenhet är gjord och göres fortfarande flerestädes, och den kan intygas äfven från distrikt, der skolorna för öfrigt icke äro bland de bäst lottade. Lifligt öfvertygad om vigten af att få regel och ordning i de allt för lösa och vacklande förhållanden, som mångestädes äro rådande, har jag både muntligen och skriftligen sökt påskynda de gamla reglementenas omarbetning, men blott delvis lyckats att få saken bragt till utförande. Jag tror dock, att hvad som uppskjutits numera kan utföras icke blott lättare, utan äfven bättre, sedan Domkapitlet i sista tiden utgifvit ett efter nutida förhållanden afpassadt normalreglemente till ledning för skolråden vid utarbetandet af nya skolreglementen.

När jag nu öfvergår till en redogörelse för undervisningens anordning inom sjelfva skolorna, så synes mig denna redogörelse böra gå ut på att framställa, i hvad mån så väl den utgifna normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor som de i Kongl. Cirkuläret den 11 Oktober 1878 meddelade föreskrifter, som med Normalplanen stå i sammanhang, hafva vunnit tillämpning. Klart synes det mig då, att man icke billigtvis kan vänta, att en i skolornas inre lif så djupt ingripande förändring, som den normalplanen och nämnda Kongl. Cirkulär afse, skulle i ett slag kunna genomföras, helst der förutsättningarne derfor äro så olika och i en stor mängd fall ganska ofördelaktiga. Gäller det att fälla ett generelt omdöme, kommer jag sanningen närmast, om jag säger, att inom detta inspektionsområde normalplanen börjat mer eller mindre tillämpas i de flesta folkskolor, för hvilka den är bestämd. Hvad angår småskolorna, äro de mera sällan i det skick, att den nya ordningen der kan i någon hufvudsaklig mån införas. Af de äldre lärarinnorna har ett temligen ringa antal kunnat godkännas i pröfning enligt Kongl. Kungörelsen den 11 Januari 1878, och af de i senare åren tillkomna har blott en eller annan vid seminariet erhållit sådan utbildning, som i nämnda Kongl. Kungörelse afses. Det vida öfvervägande flertalet har vid ett af Landstinget inrättadt seminarium blott genomgått en kurs, upptagande omkring 2 månader, hvilken kurs af flere blifvit repeterad genom upprepade besök vid seminariet. Följaktligen kunna de väl i allmänhet sköta sina skolor efter det sätt, hvarvid de

från gammalt äro vana och som icke förutsätter någon större undervisningsskicklighet, men hafva ej nog utbildning för att kunna tillägna sig det nya så, att de deraf skulle kunna göra ett rätt bruk. Vidare arbeta en stor mängd småskolor under mycket ogynnsamma förhållanden i öfrigt dels, såsom i det föregående blifvit nämdt, hvad beträffar barnantal och undervisningstid, dels hvad angår lokaler och materiel. Hvad som i småskolorna medhinnes kan jag dock icke säga vara mindre, utan snarare mer än hvad normalplanen upptager. Detta är åtminstone fallet i kristendomsämnet, der vanligen hela Luthers lilla katekes inläres, och räkning. Men kursen är icke så genomarbetad, som den borde vara. Åskådningsöfningar ingå numera i undervisningen i ganska många småskolor, nemligen i alla, der någon materiel därför kunnat erhållas och der lärarinnorna ega någon färdighet i detta slags undervisning, hvilket ej så sällan är förhållandet. I en del småskolor icke blott i städerna, utan äfven på landet är dock undervisningen i det hufvudsakliga ordnad efter normalplanen; det metodiska förfarandet uppfyller dock äfven i sådana skolor mera sällan strängare fordringar. Hvad folkskolorna vidkommer, har en hufvudsaklig svårighet mött med afseende på de många s. k. tysta öfningar, som vid undervisningens fullständiga ordnande efter normalplanen förekomma. Detta är för ganska många lärare en nyhet. Förut har i en stor mängd skolor ingen annan tyst öfning förekommit än välskrifning. Lärarne hafva således ingen vana vid att anordna sådana öfningar, ej heller vid att öfvervaka dem, och så länge anordningen är ny i skolan, förorsaka också barnen mera bråk, än sedan de hunnit vänja sig dervid. Följaktligen klagar läraren ofta, att de barn, som sysselsättas med den tysta öfningen, icke blott utföra sitt arbete illa, utan äfven störa den afdelning, hvilken läraren håller på att undervisa. Särskildt har man funnit detta menligt vid kristendomsundervisningen, hvilken man därför flerstädes på inga villkor vill hafva förenad med tyst öfning. För att i sådana fall — och de äro ganska talrika — icke tvinga läraren in på en för honom alldeles obanad stråt, der han icke längre kunde gå med vissa steg, har jag ansett en sådan anordning af undervisningen rådligast, vid hvilken åt de tysta öfningarne upplåtits något mindre utrymme. Detta kan ske sålunda, att alla barnen undervisas gemensamt i katekes på det sättet, att den lägre afdelningen mera som åhörare deltagar i undervisningen inom den kurs, som är bestämd för den högre afdelningen, och denna repetitionsvis genomgår tillsammans med den lägre dess kurs; vidare sålunda, att den

lägre afdelningen får, äfven då mera som åhörare, deltaga i undervisningen i svensk historia och likaså 1:sta årsklassen följa med den 2:dra i naturkunnighet. Att hela skolan undervisas gemensamt i katekes, dock med någon sådan skilnad mellan afdelningarne, som den jag nämnt, har jag ansett tillrådligt äfven af det vigtiga skäl, att de barn, som lemna skolan, innan de hafva fullständigt genomgått begge afdelningarna, må hinna inhemta ett afslutadt helt af kristendoms-kunskap och sålunda hafva de nödigaste förkunskaperna för att kunna deltaga i konfirmationsundervisningen. Men i de skolor, der man tillåtit sig dessa afvikelser från normalplanen, iakttages dock i hufvudsak den af densamma angifna lärogången. Några andra finnas, der detta mindre sker. Det är sådana, som till följd af ojemn skolgång icke kunna noggrant tillämpa någon i det enskilda utförd plan för undervisningen. Äfven der försöker man att hafva skolan indelad i fasta afdelningar och i någon mån följa normalplanens lärogång, men nödgas under de tider af året, då skolan är minst besökt, ordna för dagen, så godt man kan. I sådana skolor göres knappt något afseende på årsklasser. Beträffande flertalet af skolor på landsbygden skulle det vara att slösa med tiden, om man under sommaren och förhösten, då blott få af de äldre barnen begagna undervisningen, skulle anordna en särskild afdelning för dessa få, hvilka eljest tillhöra 3:dje och 4:de årsklasserna. Jag har tillstyrkt att, äfven der skolan under nämnda tid af året är upplåten för alla barnen utan åtskilnad, anordna undervisningen med afseende på 1:sta och 2:dra årsklasserna och således inskränka den inom den kurs, som är bestämd för dessa årsklasser, emedan barnen med få undantag tillhöra detta stadium af skolan. Så kan ännu ordning och plan upprätthållas. Men detta blir nästan omöjligt, när äfven de yngre barnen under sommar- och höstmånaderna besöka skolan så oordentligt, att läraren vissa tider ej har halfva antalet närvarande. Utom dessa hittills åsyftade skolor, i hvilka normalplanen, i somliga mer, i somliga mindre, börjat att tillämpas, finnes det äfven några, i synnerhet flyttande, ofta ganska sträfsamma skolor, hvilka väl hafva sin bestämda kurs, men icke ansetts böra bindas vid en noggrant angifven lärogång. Till dessa komma dessutom en och annan skola, der läraren helt och hållet blifvit efter sin tid och der hela ställningen är dålig och således alla förutsättningar saknas för den nya ordningens införande. Tillägger jag nu, att i de bättre lottade skolorna, till hvilka jag kan räkna icke blott dem i städerna, utan äfven några på landsbygden, drifvas teckning och skriftliga öf-

ningar i modersmålet till minst lika stort omfång, som normalplanen förutsätter, och medhinnas vanligen kurser, som åtminstone i en del ämnen motsvara eller öfverskrida de i nämnda plan uppgifna, så tror jag mig hafva i det hufvudsakliga redogjort för i hvad mån den nya undervisningsordningen blifvit tillämpad i sådana skolor, för hvilka den öfver hufvud ansetts kunna passa. Det har kostat icke så ringa möda att förmå skolråd och lärare att vederbörligen uppmärksamma normalplanen. Det hände icke sällan under första året efter dess utgifvande, att när man anlände till ett skoldistrikt och efterfrågade, om den nya ordningen för undervisningen hade börjat i någon mån tillämpas, man icke visste, hvad normalplanen var, ehuru man redan många månader haft den i sina händer. Äfven sedan man tagit kännedom om densamma, var man sällan fullt öfvertygad om dess användbarhet. Man har dock lagt hand vid verket, om ock med en viss tvekan, som långt ifrån ännu är häfd. Här fordras framför allt god vilja, mod och tillförsigt hos lärarne, om den nya ordningen skall vinna förtroende. Om de sky det arbete och det hemstudium, som det nya sättet för undervisningen framför allt kräfver af dem, då kan lätt alltsammans blifva förfuskadt. Men det fordras också, att skolråden, sedan de gjort sig fullt förtrogna med den nya planen för skolans inre daning, gifva densamma det kraftiga stöd, den, helst såsom ny, så väl behöfver. — Läsordning har sedan många år tillbaka i skolorna funnits och i en och annan äfven läroplan. Denna senare har dock oftast varit uppställd blott i allmänna drag. Nya läroplaner med derpå grundade läsordningar hafva nu i ganska många skoldistrikt med ledning af normalplanen utarbetats för de olika slagen af skolor. Huruvida de passa för förhållandena, derom är det ännu för tidigt att döma. Vid många af de senast hållna inspektionerna har jag varit i tillfälle att taga kännedom om dessa undervisningsplaner och stundom funnit skäl att deri föreslå en och annan ändring, men i många fall ansett mig böra uppskjuta mitt omdöme, tills de en längre tid tillämpats. I åtskilliga skoldistrikt, särskildt inom Bleking, har man låtit anstå med utarbetandet af läroplaner för att samla mera erfarenhet, i hvad mån det nya sättet för skolornas inre ordnande låter sig genomföra. Äfven beträffande den flyttning från lägre till högre klass i folkskolan, som bör verkställas på bestämd tid hvarje år, är det ännu för tidigt att derom yttra sig. Denna flyttning mellan klasserna, beroende endast på kunskapsmättet, förutsätter, att skolan är på detta sätt ordnad i klasser eller afdelningar, icke såsom hittills så ofta varit fallet, på grund

af mera tillfälliga förhållanden, ålder, framsteg i något särskildt läroämne, skolans gestaltning för tillfället o. s. v., utan efter de inom skolans lärokurs gjorda framstegen, och denna ordning är i allmänhet ännu blott till i sin första begynnelse. Jag har dock öfverallt påmint om, huru i detta afseende bör tillgå, och manat att med det snaraste göra början dermed. — I folkskolorna utsträcker aldrig den dagliga undervisningen öfver 6 timmar. Blott om lördagarna läses endast 3 eller 4 timmar; dock förekommer ingen lördagsläsning vid flertalet af skolorna inom Östra och Medelstads kontrakt. I åtskilliga småskolor på landsbygden är man benägen att utsträcka den dagliga undervisningen utöfver de föreskrifna 5 timmarne. Man kan ej alltid vara säker på att så ej sker, äfven om läsordningen upptager endast 5 timmar. Lärarinnorna säga gemenligen, att de genom att förkorta arbetstiden komma att väcka missnöje hos barnens föräldrar. Skolråden äro stundom af ungefär samma tanke. Jag har försökt att trösta alla genom att föreslå att äfven af lördagarne använda 5 timmar, hvarigenom undervisningen blir 30 timmar i veckan. Angående beviljandet af fristunder åt barnen mellan lärotimmar, som följa omedelbart på hvarandra, har jag ingenstädes funnit skäl till någon anmärkning. Middagsloftet utgör 2 timmar; under den mörkare årstiden förkortas det, men utgör äfven då minst en timme.

III. Undervisningen.

Enligt de för 1880 från de särskilda skolorna ingångna uppgifterna har i folkskolor, mindre skolor och småskolor i Bleking följande antal barn undervisats: i modersmålet 18,925, deraf inom småskolans lärokurs 8,679 och inom folkskolans 10,246, i biblisk historia 18,791, i katekes 17,148, skrifning 18,925, räkning 18,872, geografi 10,326, historia 8,003, naturlära 9,399, geometri och linearteckning 5,143, frihandsteckning 4,706, sång 10,197, gymnastik 8,167, vapenöfning 349, trädgårdsskötsel 1,821, handaslöjd för gossar 150, do för flickor 1,173. Inom hela området hafva undervisats: i modersmålet 29,946, deraf inom småskolans kurs 13,510 och inom folkskolans 16,436, biblisk historia 28,683, katekes 26,252, skrifning 29,946, räkning 29,840, geografi 17,127, historia 12,157, naturlära 15,067, geometri och linearteckning 8,553, frihandsteckning 9,502, sång 16,576, gymnastik 13,202, vapenöfning 913, trädgårdsskötsel 3,459, handaslöjd a) för gossar 150, b) för flickor 2,114. Hela antalet af de vid tillfällena för de sist hållna

inspektionerna inskrifna barnen utgör 17,765 och af de vid dessa inspektioner närvarande 14,430. Af dessa hafva undervisats: i biblisk historia 14,395, katekes 12,146, modersmålet 14,430, af hvilka 7,619 hållits mera inom gränserna af förberedande öfningar samt rättstafning och rättläsning och 6,811 erhållit öfning att uppfatta och återgifva det lästa, historia 5,161, geografi 7,956, naturlära 7,082, räkning 14,399, skrifning 14,406, geometri 3,287, linearteckning 4,441, sång 8,712, gymnastik och vapenöfning 6,619, trädgårdsskötsel och trädplantering 1,537. Vid dessa senare uppgifter angående inspektionerna bör jag anmärka följande: Inom områdets skolor förekommer knappast någon annan egentlig linearteckning än den, som eger rum i sammanhang med undervisningen i geometri och afser uppritandet af de geometriska figurerna. Deremot lägges numera icke så ringa vikt vid frihandsteckning, som upptager vissa timmar i veckan vid en stor mängd skolor. Den här ofvan förekommande uppgiften angående teckning afser egentligen frihandsteckningen. Då dock metoden för undervisningen i detta öfningsämne i ganska många skolor numera är den Stuhlmannska och följaktligen linearteckning och frihandsteckning i viss mon äro förenade och denna förening äfven eljest till någon del ofta förekommer, har jag ansett mig kunna rubricera undervisningen i teckning så, som jag gjort. Beträffande modersmålet förekomma öfningar i rättstafning och rättläsning hela skolan igenom och likaså öfningar att uppfatta och återgifva det lästa, hvilka börja redan i småskolan. Den skilnad, som jag enligt tabellformulären här ofvan gjort, grundar sig förnämligast derpå, huruvida de ifrågavarande öfningarne afsett någon färdighet att använda språket icke blott i tal, utan äfven i skrift eller varit af mera förberedande art. Såsom undervisade i naturkunnighet och geografi har jag icke upptagit småskolebarn i sådana fall, då läroämnet endast behandlats som åskådningsöfning.

Vill man nu jemföra ofvanstående uppgifter för 1880 rörande antalet af barn, som i de särskilda läroämnena erhållit undervisning, med uppgifterna rörande samma förhållande för 5 år tillbaka, så kan jag beträffande Bleking hänvisa till min förra inspektionsberättelse. Barnantalet har rätt betydligt ökat både i fråga om de ämnen, som småskolan och folkskolan hafva gemensamma, således de ämnen, som höra till folkskolans minimikurs, och de öfriga. Också har antalet af de barn mellan 7—14 år, som uppgifvits såsom undervisade i hemmet, minskats inom Bleking från 3,020 år 1876 till 1,229 år 1880. Detta innebär, att det allt mera sällan inträffar, att barn blifva borta från skolan hela

år, och är således ett glädjande förhållande. Men ännu är ett viktigt önskningsmål till en stor del ouppfyldt; det gäller nemligen att få hvarje barns årliga skoltid mera samlad, än hittills ofta varit fallet, och först härigenom kan den undervisning, det erhåller, blifva mera fruktbärande. Men fastän den ojemna skolgången mer eller mindre inverkar hämmande på framstegen icke blott hos de försumliga barnen, utan äfven hos dem, som flitigt begagna skolan, och således utgör ett hinder för undervisningens allt fullständigare omfattande och grundligare bearbetande af det område, som blifvit åt densamma utstakadt, så kan dock ej förnekas, att icke så obetydligt mera medhinnas nu än för 5 år sedan. Jag yttrade i min förra berättelse, att den egentliga folkskolan ännu i allmänhet var allt för mycket upptagen med arbetet inom minimikursen, för att något synnerligt derutöfver skulle kunna medhinnas. Detta omdöme skulle ej nu hafva samma giltighet, som då det faldes. Den ansenliga mängd småskolor, som under förra perioden upprättades, i synnerhet i Bleking, har först under denna i någon betydligare mon visat sina verkningar. De barn, som nu äro intagna i folkskolan, hafva, på få undantag när, erhållit en mer eller mindre grundlig underbyggnad i småskolan. De hafva vanligen fått ganska omsorgsfullt inlära en kurs af enkla bibliska berättelser både ur gamla och nya testamentet, de hafva fått undervisning i Luthers lilla katekes, i skrifning, i räkning på taffla inom addition och subtraktion samt i hufvudräkning inom alla fyra räknesätten, oftast fått någon öfning i gehörsång och i innanläsning, som allestädes i småskolan betraktas som en hufvudsak, vunnit en ganska försvarlig färdighet, hvarjemte de i ganska många fall erhållit en icke föraktlig underbyggnad i rättstafning. Med så pass ansenligt förarbete undangjordt, bör folkskolan kunna mera, än förut varit fallet, medhinna ej så litet utöfver det oundgängligaste, som hon i första hand haft åliggandet att inlära sina lärjungar, och undervisningen sålunda blifva allt mer fruktbärande både för samfundslifvet och den enskildes lefnadskall. Och det kan icke nekas, att åtskilliga ämnen, som för icke länge sedan hade blott föga betydelse inom folkskolan, nu der intaga en viktigare plats och röna en behandling, som lofvar godt för framtiden och redan nu icke kan blifva utan inflytande på det uppväxande slägtets bildning. Undervisningen i modersmålet har gjort märkbara framsteg och i åtakilliga skolor lemnat glädjande resultat. Synnerlig vikt lägges nästan öfverallt vid de skriftliga öfningarne i språkets användande, och sådana öfningar förekomma regelmässigt både i den

lägre och den högre afdelningen, om ock i åtskilliga skolor hufvudsakligen endast som rättskrifning. Kursen i geografi har icke obetydligt utvidgats i rätt många skolor, och på åtskilliga ställen göras barnen redan i småskolan något bekanta med fäderneslandets eller ännu oftare med Palestinas geografi efter kartan. Svenska historien genomgås i allmänhet fullständigt efter en kort lärobok, och det är icke ovanligt, att barnen kunna i sammanhang redogöra för innehållet i åtskilliga svensk-historiska stycken i Folkskolans Läsebok, sålunda utfyllande den korta och sammanträngda framställningen i läroboken. I naturlära lider undervisningen ännu här och der af bristen på lämplig materiel. Dock har det i de allra flesta skolor kommit derhän, att undervisningen meddelas genom muntligt föredrag af läraren och icke, såsom förut ofta skedde, genom innanläsning i läroboken, och om den än ofta rör sig inom en trång sfer, i många skolor omfattande föga mer än läran om djuren och om människokroppens byggnad, hafva dock barnen väl inhemtat det framställda. I teckning hafva barnen i många skolor gjort vackra framsteg, och i åtskilliga andra är åtminstone en lofvande början gjord. Både i fråga om teckning och de skriftliga öfningarne läggas numera vikt vid snygghet och prydlighet. Det har kostat icke ringa möda att få barnen att hålla sig med ordentliga skrif- och ritböcker. Men det har i allmänhet lyckats, och det har äfven i betydlig mån lyckats att motarbeta det allt för påtagliga slarf, som förut utmärkte både det yttre och det inre af de få skrifhäften, som i skolorna funnos. Men om det ock öfver hufvud kan påstås, att undervisningen inom områdets folkskolor i åtskilliga läroämnen, som förut måst stå tillbaka, numera lemnar ett bättre resultat, så bör dock erinras, att ännu många lärare finnas, som just i dessa ämnen sköta sin sak mindre tillfredsställande till följd af den bristfälliga utbildning deri, hvarmed de tillträdde sin lärareverksamhet. Detta är en olägenhet, som icke kan afhjelpas, men dock genom lärarnes arbetsamhet och flit minskas, och hos flertalet af dem har jag funnit god vilja att kunna åstadkomma något i möjligaste mån dugligt äfven genom det arbete, de måste egna åt dessa undervisningsämnen. De hafva också i allmänhet temligen väl lyckats i några, minst i modersmålet och teckning. En bidragande orsak till de framsteg, jag anser vara gjorda, ligger tvifvelsutan deri, att det genom trägna bemödanden å vederbörandes sida kommit derhän, att rätt många bland barnen, i åtskilliga skolor de flesta, äro försedda med läroböcker, hvadan, sedan ett lärostycke i skolan blifvit genomgånet, det kan ålägg-

gas barnen att efter läroboken inskräpa det i minnet till nästa lektionstimme. Då förut få skolbarn egde andra böcker än en katekes, en biblisk historia och möjligen en räknebok, skaffa sig nu allt flera, utom läroböcker i kristendomsämnena och räkning, äfven sådana i geografi, svensk historia och naturlära och stundom också svensk språklära. Jag kan icke annat än berömma det nit, en stor mängd lärare i denna sak hafva ådagalagt, i det de af egna medel inköpt böcker och i skolan hållit dem till salu åt barnen, ett sätt, som visat sig vara det verksammaste för vinnande af det mål man åsyftat. På några ställen tillhandahållas böcker på skolkassans bekostnad till utlåning icke blott åt fattiga barn, såsom allestädes är sed, utan åt skolbarnen i allmänhet, hvilken anordning jag icke kan finna ändamålsenlig. De läroböcker, som i allmänhet begagnas, äro, utom katekesen, Steinmetz' bibliska historia (mindre ofta Bäckmans, mycket sällan Barths och aldrig numera Åkerbloms), Erslevs geografi (stundom Bäckmans, mycket sällan Hägermans och numera knappt någonstädes Vinges), Odhnerns svenska historia (på få ställen Dahms), Segerstedts eller Celanders naturlära (någon gång Bäckmans och ej så sällan från en äldre tid Berlins). I räkning begagnas mest Siljeströms lärobok och på några ställen häften af räkneexempel af Håkan Ohlsson och Celander eller af Carlsson, i ett skoldistrikt Bergs räknelära. Som lärobok i modersmålets grammatik begagnas Sundéns språklära.

Hvad undervisningssättet vidkommer hafva i allmänhet yngre lärare, sedan de förvärfvat sig någon vana vid skolans skötande, ett lätt förklarligt företräde framför de äldre. Under den första tiden af sin tjenstgöring synas de nästan besvärade af sin metod. Men småningom lämpa sig de stela formerna efter de gifna förhållandena och den inlärdade teorien blir till välsignelse. För öfrigt kan jag vitsorda, att alla dessa yngre lärare redan från första stunden tyckas hafva klart för sig, huru en skola bör vara ordnad, hvarför man alltid i dem har afgjorda anhängare i allt, som hör till skolans inrättande efter nutidens fordringar. Detta sinne för planmessighet i anläggningen af hela undervisningen, pedagogisk takt, reda och klarhet i behandlingen af de särskilda läroämnena gifva som oftast en märklig framgång åt en ung lärares verksamhet, när med dessa egenskaper förena sig kärlek till barnen, ödmjukhet och pligttrohet i arbetet. Bland de äldre lärarne åter finnas, det vill jag äfven nu med glädje erkänna, icke så få, som i afseende på allvaret och den jemna uthålligheten i undervisningsarbetet, förmågan att hålla barnen uppmärksamma

och egga dem till flit, framgången i bemödandet att icke blott för förståndet klargöra, utan äfven i minnet befästa de lärostycken, som förekomma, kunna utgöra föredömen äfven för yngre lärare. De följa alltid rätt väl med sin tid, men äro obenägne för allt, som kan få namn af ett blott experimenterande. Utom desse finnas åtskilliga äldre lärare, som arbeta flitigt i sina skolor, men icke hafva tillräcklig förmåga att mera allsidigt utbilda barnens förmögenheter. Deras undervisning går förnämligast ut på att fästa i barnens minne bestämda och alltid lika lydande svar på bestämda frågor, under det saken sjelf ej blir lefvande uppfattad. Detta är samma klagan, som jag för 5 år sedan nödgades föra. Det slafviska beroendet af läroboken är, synes det mig, å lärarens sida nu mindre än då, hvilket förhållande tyckes vittna om ett bemödande att göra undervisningen friare och lifaktigare, men det mekaniska i metoden har dermed icke öfvervunnits. Ett ganska redigt sätt att fråga jemte någorlunda rediga svar förekommer dock ofta i skolor, der detta undervisningssätt är rådande. Mindre nytta skaffar dock säkerligen undervisningen, då lärarens framställningssätt är osäkert och famlande och frågorna väljas rent af på ett måfå och till och med kastas ut i barnhopen och besvaras med ett oredigt sorl. Detta oskick har här och der måst beifras och läraren manas att bereda sig till sina lektioner för att sjelf hafva klart för sig hvad med barnen skall genomgås. Men ej blott der barnen fått svara i hög och der naturligtvis blott de äldre fört ordet, utan äfven i en del andra skolor har läraren vid sin undervisning väl mycket uteslutande hållit sig till de äldre och mera försigkomna lärjungarne, lemnande de andre derhän. Ledsamma afslöjanden af den grofva okunnighet, som gömt sig bakom den ganska repeterliga förtruppen å främsta bänkraden, hafva derfor här och der vid inspektionerna förekommit.

Jag har redan förut nämnt, att undervisningsskickligheten hos lärarinnorna vid småskolorna ej uppfyller stora anspråk. För bildande af lärarinnor för dessa skolor har af Landstingen både i Blekinge och Kristianstads län hvarje sommar varit föranstaltad en kurs, till hvilken äfven lärarinnor, som redan varit anställda, haft tillträde. Genom deltagande i en sådan kurs en eller upprepade gånger hafva de flesta lärarinnorna inom området blifvit bildade för sitt kall. De hafva med sin undervisning uträttat mycket till folkskolans förkofran, men det låter sig icke förneka, beträffande flertalet af dem, att de allt för litet sjelfva beherska läroämnet för att kunna på ett rätt ingripande sätt bana det väg till barnens inre.

Jag öfvergår nu till en redogörelse för undervisningen i de

särskilda läro- och öfningsämnen. Hvad då först *kristendoms-
ämnena* vidkommer, så har under de sista åren en särskild svårighet förefunnits, i det samtidigt den gamla och den nya katekesen begagnats i skolorna. Att på en gång undervisa barn, som begagnat olika böcker, har icke varit någon lätt uppgift. Dock hafva de bland de äldre, som önskat behålla den gamla katekesen, varit ett fåtal. Öfverallt har jag funnit, att barnen haft vida lättare att uppfatta ordalydelsen af lärostyckena i den nya boken än i den gamla, hvarför de, enligt hvad jag hört en mängd lärare intyga, haft ett ganska lätt arbete med den nya bokens inlärande. Det är oförnekligt, att lärarne numera egna ett allvarligare bemödande åt undervisningen så väl i katekes som i biblisk historia och att upphörande af lexor mindre göres till hufvudsak. Att dock i betraktande af den höga uppgift, som kristendomsundervisningen i folkskolan har, mycket brister, behöfver knappt nämnas. Jag vill dock med glädje erkänna, att jag flerstädes åhört en praktisk, på hjertat och lifvet anlagd, redig och klar, alltjemt i frågor och svar framskridande behandling af lärostycken ur katekesen med fortgående belysning af läroinnehållet med konkreta exempel ur den heliga historien. Jag har äfven vid sådana tillfällen förnummit, att kristendomstimmen varit en verklig andaktsstund för barnen. Men oftast går kristendomsundervisningen i hufvudsak mer eller mindre ut på att meddela barnen en redig och i minnet väl befast uppfattning af kristendomssanningarne, och då minneskunskap vid all annan undervisning har en stor vikt, torde detsamma få anses gälla äfven om kristendoms-kunskapens meddelande, för så vidt äfven här är ett objektivt sakinnehåll, som lärjungen skall inhemta. Att det nämnda målet, visserligen icke det högsta, men af stor betydelse för lifvet, äfven det, nu vinnes bättre än förr, om ock barnen mindre betungas med minneslexor, torde med skäl kunna påstås. Att läraren dock icke iakttagit det rätta måttet, händer väl ännu ganska ofta. Många lärare ansluta sin katekisation till Luthers lilla katekes oberoende af den utveckling och förklaring, som läroboken innehåller och som dock barnen måste inhemta, hvarigenom lärarens framställning kommer att gå bredvid lärobokens i stället för att sluta sig till denna. Att härigenom, med icke så litet ödande af tid, åtskilligt minneskram meddelas barnen, som icke bidrager till sammanhang och klarhet i kunskapen, torde vara obestridligt. Jag har påpekat vigten af att lärobokens innehåll framför allt grundligt och redigt uppfattas, vare sig med eller utan ytterligare utveckling, att bibelspråken hänföras hvart

och ett till sin afdelning af det stycke, till hvilket de höra, o. s. v. och att hvarje lexa väl genomgås, innan den förelägges barnen till inlärande. I allmänhet bemöda sig lärarne att vid katekisationen hänvisa till de bibliska berättelserna; dock sker detta icke alltid med den rätta urskilningen. Vid bönestunderna förekommer bibelläsning, vanligen med en kort utläggning i form af frågor och svar. I småskolorna lära barnen icke något utantill i katekesen, förr än de vunnit någon färdighet i innanläsning, hvaremot de redan från början af deras skolgång få inhemta åtskilligt ur bibliska historien genom lärarinnans muntliga berättande för dem; dock är hvad barnen lära ofta ord för ord hvad boken innehåller. Då äfven de minsta vanligen åhöra undervisningen äfven i katekes, lära de sig ett och annat utantill, innan de börja begagna läroboken, hvarför det antal barn, som från småskolorna uppgifves hafva erhållit undervisning i katekes, är rätt stort. — En framgångsrik undervisning i *modersmålet* ställer stora anspråk på lärarens bildning och skicklighet, och om han vid seminariet icke inhemtat nödig språkkunskap, blir det honom säkerligen i detta afseende mer än i något annat svårt att efteråt få bristen ersatt. Derför lemnar det sätt, hvarpå detta ämne skötes i folkskolan, ännu i många fall mycket öfrigt att önska. Äfven med bästa vilja och trägnaste flit å lärarens sida är det icke mycket af den nyare undervisningsmetoden i detta läroämne, som han kan göra bruk af, när det är kunskaper, som fattas honom, och kunskaper, som han icke genom eget studium kan förvärfva sig. Dessutom är den underbyggad, som barnen medföra från småskolan, i de flesta fall bristfällig. Hvad läsöfningarne angår, bedrifvas de mera sällan på ett riktigt sätt. Den mekaniska färdighet, som uppnås i innanläsning, hvilken i de allra flesta skolor inöfvas efter bokstaferingsmetoden, är i allmänhet temligen tillfredsställande, men ganska sällan lyckas man att få barnen att läsa väl. Det är förnämligast kursorisk läsning, som drifves under de för läsöfningar bestämda timmarne. Jag har oafslåtligen yrkat på särskilda öfningar för välläsning och gifvit lärare och lärarinnor råd och anvisningar och synnerligast i småskolorna rekommenderat läsning i kör. I sammanhang med bemödandet om välläsning stå öfningar i att uppfatta och återgifva innehållet af det lästa. Sådana förekomma visserligen både i folk- och småskolan, men den skicklighet hos läraren eller lärarinnan, som de kräfva, finnes mera sällan för handen. En rätt genomgripande metodisk behandling af Folkskolans Läsebok har derför blott i enskilda skolor kunnat åstadkommas, ehuru mångåriga

ansträngningar deråt egnats. Särskildt hvad angår utbildandet af förmågan att redigt och språkriktigt i ett sammanhang så väl muntligen som skriftligen återgifva innehållet af ett läst stycke eller en åhörd berättelse, har man icke kommit långt. Men fastän i fråga om undervisningen i svenska språket målet blott mycket ofullständigt blifvit uppnådt, torde dock sträfvandet gå i den rätta riktningen och lärarnes omisskänliga bemödanden äfven befinnas hafva haft någon framgång. Hvad som i främsta rummet behöfs, är, att de läsöfningar, som mera afse utbildandet af språkförmågan, komma till sin rätt och framför allt riktigt behandlas. I formlära röja barnen mer kunskap nu än för 5 år sedan, men i satslära har oftast icke mycket medhunnits. Men äfven der barnen icke fått sig meddelade klara bestämningar af satsförhållandena, röja stundom de till förståndet mera utbildade bland dem icke så ringa säkerhet att i skrift anbringa skiljetecknen riktigt. Vid undervisningen i språklära begagnas mycket sällan af barnen lärobok, utan lärarens framställning, hvarvid vanligast en försvenskad terminologi förekommer, är här allt. Äfven då barnens grammatikaliska kunskaper äro något sväfvande, befinnes som oftast denna del af undervisningen hafva icke så litet skärpt deras uppfattning af språkliga förhållanden, och underlättat för dem undvikandet af allt för påtagliga fel. Visst är, att läraren utan någon stor lärdomsapparat alltid kan vinna ett tillfredsställande resultat, om han vid sin undervisning förstår att rätt umgås med språket, sådant som det lefver i tal och i skrift, och tacksamt synes hans arbete med detta läroämne äfven vara i så måtto, att barnen visa ett märkligt intresse därför. — Att i många skolor framstegen i *räkning* äro mindre märkbara än i vissa andra läroämnen, ja i några obetydligare, än man har rätt att vänta i betraktande så väl af det förarbete, som småskolan utför, som af de kunskaper, hvilka icke blott de yngre, utan äfven flertalet af de äldre lärarne i detta undervisningsämne ega, kan näpeliggen bestridas. Att hålla afdelningarne någorlunda tillsammans i räkning är en rätt svår uppgift, särskildt till följd af de stygga skolförsummelser, som förekomma. Jag har till förebyggande af splittring förordat att gå långsamt framåt och att mera uppöfva färdigheten att använda de inlärdas räkneregler genom att låta barnen flitigt sysselsätta sig med exemplen i deras räkneböcker och äfven förelägga dem, som särskildt behöfva det, sådana till öfning i hemmet. Hufvudräkning, som flitigt öfvas i småskolorna, har mången lärare i folkskolan allt för mycket åsidosatt och sålunda lemnat ett viktigt medel att öfva barnens tanke-

förmåga obegagnadt, hvilket äfven visat sig af den vid tafvelräkningen ådagalagda ringa förmågan att lösa enkla uppgifter. I skolsalar med långbänkar är det alltför ofta *ett* barn, som räknar för hela raden, hvilket bör genom skarpare uppsigt kunna i betydlig mån förhindras. I åtskilliga skolor skötes dock äfven räkningen på ett sätt, som åstadkommit vackra framsteg. I de allra flesta skolor har man för en längre tid tillbaka börjat att vid räkningen tillämpa metersystemet, och barnen röja temligen noggrann kännedom derom, men sakna som oftast vederbörlig öfning i reduktionerna. — Öfningarne i *skrifning* börja samtidigt med de första förberedande öfningarne i innanläsning. Många lärarinnor sköta denna del af undervisningen rätt nöjaktigt, och det är icke ovanligt, att man i småskolorna får se ganska lofvande skrifprof å papper. I folkskolorna, der icke sällan litograferade skrifböcker begagnas, äro framstegen öfver hufvud tillfredsställande, och blott i några enskilda fall har bristande sorgfällighet med fullt skäl kunnat tillvitas läraren. Undervisningen i *historia* och *geografi* sköta lärarne i allmänhet med sträfsamhet och flit och några med icke ringa skicklighet. I ganska många fall är dock framställningssättet för ytligt och flyktigt eller för torrt och tråkigt, vittnande om en brist på lefvande uppfattning, som torde hafva sin grund antingen i för litet noggranna eller för torftiga och knappa hemstudier. Glädjande är dock det allt mer allmänna bemödandet att använda de historiska skildringarne och ortbeskrifningarne i Folkskolans Läsebok till att gifva lif och åskådlighet åt undervisningen. För den åskådlighet, som förmedlas genom kartan, är i så måtto sörjdt, att en hjälplig uppsättning af vägghkartor i folkskolorna med högst få undantag finnes och flitigt begagnas. — I *naturlära* synes arbetet intressera både läraren och barnen. Der nödig åskådningsmateriel finnes, begagnas den alltid, och lärarne visa sig väl förtrogne dermed. De goda zoologiska och anatomiska vägghafior, som genom Ecklesiastik-Departementets försorg tillhandahållas och som nu finnas i alla bättre folkskolor, hafva gifvit god fart åt undervisningen inom det område af naturläran, som vägghafiorna afse. Då detta område öfverskrides, begagna särskildt de yngre lärarne rätt ofta föremål ur naturen. Undervisningen har företrädesvis haft till föremål det enskilda och typiska och blott föga befattat sig med systematiska öfversigter. Derigenom har den sällan behöft öfvergifva åskådningens form, och barnen, som, så att säga, känt sig såsom inom eget rå och rör, hafva på detta område rört sig med en säkerhet såsom på intet annat. Redan i småskolan före-

komma numera, såsom förut är nämdt, på några ställen åskådningsöfningar, vanligen med begagnande af bilder af naturföremål. Dessa öfningar, som icke så mycket afse att meddela barnen kunskaper i naturläran, som att öfva dem i noggrann uppfattning af yttre föremål, visa, när de någorlunda riktigt bedrivas, huru lyckliga och intresserade barnen äro, när de vid undervisningen få använda det kunskapsorgan, som hos dem är det lifligaste och kraftigaste, nemligen åskådningen. — I några skolor, som ännu befinna sig på en låg utvecklingsgrad, har *geometri* tillsvidare uteslutits från läsordningen, att mera tid måtte beredas åt sådana ämnen, i hvilka barnen oundgängligen måste vinna en viss grad af förkofran. I några andra skolor intager detta läroämne ännu en ganska undanskjuten ställning. Öfver hufvud äro dock framstegen märkbara. Stereometriska figurer finnas temligen allmänt i skolorna, och deras användande har i betydlig mån underlättat undervisningen, hvilken fortgår från uppritning, benämning och beskrifning af de geometriska figurerna till uträkning af innehållet af vissa bland dem. — Vid undervisningen i *teckning* har den Stuhlmannska metoden börjat användas i ganska många skolor, nemligen i alla, der detta öfningsämne först i senare tiden börjat att med allvar drivas. Äfven en och annan äldre lärare har gripit sig an dermed. Hvad som hittills är gjordt lofvar godt. Äfven i några småskolor förekommer teckning efter samma metod, men hvad de flesta af dessa skolor vidkommer, har det icke ansetts rådligt att göra försök dermed. I de folkskolor, der den äldre materielen för teckning varit anskaffad och der undervisning efter denna sedan någon längre tid tillbaka fortgått, stundom med god framgång, har det ej ansetts lämpligt att göra någon förändring. — *Sången* i folkskolan är blott sällan hvad den borde vara. Orsakerna härtill kunna vara mångahanda. Jag vill bland sådana nämna bristen i naturgåfvor eller utbildning hos åtskilliga lärare och den tillbakasatta ställning, som sången, oaktadt någon utbildning deri af Folkskolestadgan anses böra ingå till och med i minimikursen, kommit att intaga under de alltjemt stegrade anspråken, som i läseämnena stälts på skolan. Den vanliga notskriften synes vara för svår att inlära i skolorna på landsbygden. Der har undervisningen i allmänhet bevisat sig vara mera fruktbärande, när den bedrivits efter siffer- eller solfa-metod. Der detta varit fallet, hafva barnen flerstädes kunnat temligen felfritt sjunga lättare koraler utan föregående inöfning. I Karlskrona Stadsförsamlings folkskolor är valet af de koraler, som hvarje vecka skola inöfvas, på förhand bestämdt efter söndagstexterna.

Med glädje erkännes, att många lärare bedrifva sångundervisningen både med skicklighet och framgång och några med synnerligt intresse. — De öfningar i *gymnastik*, som i skolorna på landsbygden förekomma, hafva i allmänhet ännu blott föga betydelse. De hafva företrädesvis egt rum under den vackrare årstiden, då dock få af de äldre barnen begagna skolan, och hafva endast utgjorts af fristående rörelser och marscher samt ofta anstälts endast med gossarne. Stundom hafva, der trägevär finnas, dessa användts. Å de nyare läsordningarne uppgifves det antal $\frac{1}{2}$ -timmar i veckan, som bör användas till gymnastik, och jag har, der utrymmet är tillräckligt, påyrkat, att man, med användande af skolsalen, som i så fall bör på förhand väl ventileras, skall förehafva gymnastik det bestämda antalet $\frac{1}{2}$ -timmar äfven under vintern, för så vidt dagen räcker till därför. — En ordnad undervisning i *trädgårdsskötsel* är särdeles svår att åstadkomma isynnerhet därför, att vid den tid af året, då arbetet i skolträdgården pågår, äro oftast de större barnen frånvarande. I de skolor, der barnen af planteringslandet hafva sitt särskilda område att under lärarens ledning sköta, klagas ofta öfver, att dessa under sommaren, då de icke dagligen besöka skolan, underlåta att vårda sina planteringar, som då öfverväxas med ogräs, om ej läraren tager hand om dem. Det är sällan församlingarne vilja göra några större uppoffringar för anläggningar eller förbättringar i skolträdgården, utan läraren verkställer merendels sjelf hvad som i den vägen göres. På många ställen finnes dock, jemte sängar med köksväxter, en större eller mindre plantskola, som icke blott är afsedd att begagnas för barnens undervisning i ympning m. m., utan äfven att på det sättet blifva till nytta, att trädplanter derifrån skola spridas till barnens hem. 32 fasta folkskolor i Blekinge och 18 d:o inom det skånska området äro vanlottade med afseende på möjlighet för barnens undervisning i trädgårdsskötsel, i det skolträdgård antingen saknas eller är af mycket tarflig beskaffenhet. Den undervisning af nu ifrågavarande slag, som någon gång förekommer vid flyttande skolor, är knappt nämnvärd. — För utbildning af undervisare i *slöjd* för gossar har af Blekinge läns Hushållningssällskap de sista åren under sommaren en slöjdkurs varit föranstaltad i Karlskrona, i hvilken äfven några lärare vid folkskolor hafva deltagit. Dessutom lemnar Hushållningssällskapet, der slöjdskola inrättas, ett bidrag af 250 kr. till bestridande af de första omkostnaderna. Till lärares aflönande är för närvarande ett årligt bidrag bestämdt att utgå af landstingsmedel med högst 100 kr. till hvarje slöjdskola med

vilkor, att församlingen tillskjuter ett belopp, motsvarande en tredjedel häraf. Om jag undantager slöjdskolan i Asarum, som på fri hand ambulerar mellan skolrotarne och företrädesvis är afsedd för barn, som för terminen icke begagna folkskolan, är undervisningen i de öfriga så ordnad, att den med olika grupper af gossar mellan 10—15 eller 16 år pågår hela lördagen eller hvarje eftermiddag omkring 2 timmar eller företrädesvis onsdags- och lördagseftermiddagarne alltid under samma tid af året, som undervisningen i den egentliga folkskolan meddelas. Enligt den uppgjorda planen får icke slöjden inkräkta något på den tid, som är bestämd för läseämnena. Undervisningen meddelas hufvudsakligen i snickeri och svarfning, afseende förnämligast tillverkning af enklare husgerådssaker, samt snideri och åsyftar i främsta rummet att utbilda händigheten och formsinnet hos barnen. I folkskolan vid Mölleåker uppnå dock åtskilliga gossar en större skicklighet i slöjd, hvarför också flere pris vid utställningen i Stockholm 1880 utdelades för slöjdalster från denna skola. Der slöjdskolan är fast, finnes antingen i eller i närheten af skolhuset lokal för densamma, inrymmande attiralj och nödiga verktyg. Enligt lärarnes intyg synes slöjden mycket intressera barnen. Den slöjd för flickor, som i folkskolorna förekommer, utgöres af sömnad, stickning och i städerna derjemte spinning och väfning och dessutom i Karlskrona Amiralitetsförsamling anställande af tvätt. På landsbygden försumma flickorna blott obetydligt af den vanliga undervisningen för slöjdens skull, men i flickskolorna i Karlskrona och Karlshamn hvardera afdelningen halfva tiden. Märkvärdigt nog göra dock flickorna föga mindre framsteg än gossarne i de flesta skolämnena. Geometri är likväl utesluten från läsordningen och kursen förkortad i ett eller ett par ämnen dessutom.

IV. Lärarne och lärarinnorna.

Vid redogörelsen för det inom de olika skolorna rådande undervisningssättet har jag haft anledning att yttra mig om lärarnes och lärarinnornas insigter och skicklighet att undervisa. Beträffande deras flit och sträfsamhet kan jag, om jag undantager några tvifvelaktiga fall, icke annat än afgifva ett fördelaktigt omdöme. Med olika gåfvor, med ett olika mått af bildning och under olika yttre förhållanden hafva de öfver hufvud redligt arbetat i sitt kall, somliga med en aldrig svikande kärlek och

hängifvenhet. Framgången har varit mycket olika, men god vilja och månhet om barnens förkofran i kunskaper och goda seder hafva oftast ådagalagts. Hvad ordning och tukt bland barnen angår, har dock i några skolor — i en i mera framstående grad — brist anmärkts. I sådana fall hafva allvarliga maningar stälts till läraren att på det omsorgsfullaste bemöda sig, att i detta viktiga afseende uppfylla hvad man har rätt att af honom vänta.

V. Skollokaler och materiel.

Följande nya skolhus hafva tillkommit: i Karlskrona Stadsförsamling 3 för småskolor afsedda, af hvilka ett innehåller 6 salar och 2 hvarterder 2; i Augerum 3 för folkskola; i Thorhamn 2 d:o och 2 mindre; i Ramdala ett (mindre) för folkskola; i Ronneby köping ett ansenligt med 3 stora salar; i Ronneby landsförsamling 5 för folkskola; i Backaryd ett för folkskola och 3 mindre; i Tving ett för folkskola och 3 mindre; i Hellaryd 2 mindre; i Hoby 2 för folkskola, hvaraf ett större med lokal afven för småskola; i Öljevult 1 för folkskola och 1 mindre; i Mörrum ett större med 2 lärosalar; i Mjellby ett mindre; i Ysane ett för folkskola; i Kyrkhult ett (mindre) för folkskola; i Farsatorp ett för folkskola afsedt utan lärarebostad; i Broby ett för folkskola; i Emitslöf 2, hvarterder med lokal för både folk- och småskola; i Glimåkra 2 för folkskola; i Ousby 3 för folkskola och 4 mindre; i Loushult 3 med lokal för både folk- och småskola; i Knislinge ett mindre; i Qviinge ett för folkskola och ett mindre; i Grydt 2 mindre; i Färlöf 2 mindre; i Önnestad ett stort för både folk- och småskola; i Vinslöf ett för folkskola och ett mindre; i Näfinge ett för folkskola; i Mellby ett för folkskola; i Tjörnarp ett mindre; i Brönnestad ett med lokal både för folk- och småskola och ett mindre; i Finja 2 för folkskola; i Röke ett för folkskola; i Vankifva ett mindre; i Vittsjö ett för folkskola; i Vitseltofta ett för folkskola; i Verum 3 (mindre) för folkskola; i Stoby ett för folkskola. Antalet af skolhus, som genom fullständig ombyggnad utvidgats eller på annat sätt förbättrats, är följande: i Eringsboda ett för folkskola; i Förkärle ett för småskola; i Mörrum ett för folkskola; i Ysane ett för folkskola; i Jemshög ett för folkskola; i Kyrkhult ett för folkskola; i Ousby ett för både folk- och småskola (med betydlig kostnad); i Qviinge ett för småskola; i Hörja ett för folkskola. Utvidgade utan fullständig ombyggnad: ett i Hoby, afsedt för

småskolor; ett i Mörrum och ett i Mjellby, numera afsedda för både folk- och småskola; ett i Gammalstorp för folkskola; ett i Stoby för d:o (med anseelig kostnad).

Häraf synes, att icke obetydligt blifvit gjordt till förbättrande af skolornas yttre villkor, hvilket också i sin mon bidragit till att ett ordnad skolväsende börjat komma till stånd i åtskilliga distrikt, der förhållandena förut varit allt för lösa och allt för torftiga, för att någon efter skolornas ändamål lämpad plan skulle hafva kunnat noga följas. Beträffande åtskilliga af de nya byggnaderna hade det varit önskligt, att de förlagts på en lämpligare plats, der ett godt planteringsland kunnat åt skolan beredas, och beträffande några, att de kunnat tilltagas rymligare, särdeles hvad lärarebostaden vidkommer; men då icke alla anspråk kunnat uppfyllas, har man måst nöja sig med mindre och stundom med det oundgängligaste. Rätt många af de nya skolhusen uppfylla dock ganska väl tidens fordringar både med afseende på lärosal, till hvilken som oftast hör ett afklädningsrum för barnen, och lärarebostad, som icke sällan utgöres af 3 rum. I ett och annat nytt skolhus, der småskolelokal ännu icke är inrättad, är möjlighet beredd att erhålla sådan. Både genom ändamålsenlighet, soliditet och prydighet utmärka sig bland de nya byggnaderna de i Karlskrona stadsförsamling och den i Ronneby köping. Förträffliga äro äfven de nybyggda eller ombyggda större skolhusen i Hoby, Mörrum, Emitslöf, Ousby, Loushult, Qviinge, Önnestad och Stoby. Folkskolehuset i Öljuhult, som inrymmer äfven andra för skolan icke afsedda lokaler, kan i vissa afseenden räknas bland de bättre, men en brist är, att i det samma icke finnas boningsrum för läraren. Äfven åtskilliga bland de mindre skolhusen på landsbygden äro prydliga och åtminstone för småskola fullt ändamålsenliga. Till sådana räknar jag ett i Tving, det i Öljuhult, dem i Qviinge, Grydt och Färlöf samt det i Vinslöf och Tjörnarp. Några bland de äldre skolhusen äro ruskiga och otrefliga och ett och annat rent af odugligt. Såsom tillhörande det sistnämnda slaget nämner jag skolhusen i Damhult (Ronneby landsförsamling), Eriksberg (Äryd), Skälmershult och Skrubbeboda (Kyrkhult) och Vanneberga (Vinslöf). *Inredningen* är i några af de nya skolhusen god (ofta ensitsiga eller tvåsitsiga banker), i några medelmåttig. Banker af den gamla lankasterskolans sort träffar man numera mycket sällan; äfven i de äldre skolhus, der de funnits, hafva de oftast efterträdts af kortare och bekvämare med bredare, lindrigt sluttande bord, försedda med fack. Svart tafia saknas aldrig, skåp för ma-

terielen sällan. Flere af de nya skolhusen uppvärmas genom cylinderformiga jernugnar.

Af *materiel* fins det i alla folkskolor ett större eller mindre antal exemplar af Folkskolans Läsebok, hvilket dock stundom är väl otillräckligt, samt väggkartor till ett antal, som i de flesta fall tillfredsställer det närvarande behovet, samt i alla småskolor läseböcker och ofta en uppsättning af bibliska planscher, som dock ej sällan är defekt och illa medfaren. Dessutom fins det i de flesta skolor tryckta formulär för journal och examens-katalog, dels äldre, dels yngre, de senare oftast uppställda på ett ändamålsenligt sätt. Hemgjorda journaler förekomma dock ännu i några skolor, men blifva allt mer sällsynta. Hufvudbok eller matrikel, äfven efter olika goda formulär, förekommer i de allra flesta folkskolor, likaså inventariibok. Härmed har jag i det väsentliga uppgifvit den materiel, hvarmed en del skolor få låta sig nöja, om jag till förteckningen tillägger ett större eller mindre antal för utlåning bestämda läroböcker, förskrifter och griffeltaflor samt, hvad folkskolorna angår, exemplar af någon billig atlas öfver naturriket och samlingar af smärre ritplanscher. Der man hjälper sig fram endast med det allra nödvändigaste och särskildt ännu icke har anskaffat lämpliga planscher för undervisningen i naturlära och teckning, har jag ansett materielen vara under medelmåttan. Någon större apparat af undervisningsmedel tillhör icke den metod, som i småskolorna i allmänhet följes, men i en mängd skolor saknas dock äfven sådant, som kunde vara till verklig nytta, t. ex. planscher för åskådningsöfningar och kartor. Ehuru i enskilda fall någon obenägenhet förspörjes att göra större uppoffringar för materiels anskaffande, äfven då den kunde blifva till gagn, torde dock kunna påstås, att skolornas förbättrande i detta afseende i det stora hela håller någorlunda jemna steg med undervisningens förbättrande, om man ock är väl mycket böjd för att vilja se frukterna först, innan man sörjer för det, som just utgör ett viktigt medel för deras framdrifvande. Jag har funnit materielen god i 16 folkskolor och i 7 småskolor, medelmåttig i 93 folkskolor, 8 mindre skolor och 99 småskolor, under medelmåttan i 53 folkskolor, 9 mindre skolor och 73 småskolor.

VI. Barnens skolgång.

Att förbättrade skolor medföra en jemnare skolgång är visst en sanning, som erfarenheten allt jemt bekräftar. Dock är i

detta afseende resultatet af förbättringarne i skolväsendet blott sällan hvad man på förhand tyckte sig hafva skäl att vänta. I de allra flesta fall önska barnen ingenting hellre än att få besöka skolan, men många föräldrar inse icke tillräckligt vigten af ordning i barnens skolgång och låta dem därför utan betänkande stanna i hemmet, när de der kunna hafva nytta af dem. Denna slapphet och liknöjdhet öfvervinnes blott långsamt, i samma mon som bättre begrepp dels om undervisningens vikt och betydelse, dels om villkoren för en fruktbringande skolgång blifva rådande hos familjefäderna och familjemödrarne. Men det fins också en annan orsak till skolförsummelserna, som verkar och troligen ännu länge skall verka, trots ett allt mer vaknande bildningsbehof, och denna orsak är den fattigdom eller de knappa förmögenhetsvilkor, hvari en stor del af befolkningen inom detta inspektionsområde lefver och hvaraf vållas, att många föräldrar anse sig icke kunna undvara barnens hjälp i kampen för tillvaron. Vid de förhandlingar jag efter inspektionerna alltid haft med skolråden, särskildt om den viktiga angelägenheten att kraftigt verka för skolförsummelsernas inskränkande, har jag haft rikligt tillfälle att höra talas om huru fruktlösa sträfvandena i denna riktning till en stor del äro. Mina öfverläggningar med skolråden hafva hufvudsakligen gått ut på att få skolgången ordnad så, att de spridda skolförsummelserna måtte i möjligaste mon inskränkas, hvadan jag lagt en synnerlig vikt vid inskrifningarne och beifrandet af oanmälda skolförsummelser af de inskrifna barnen. Jag har i många fall fått skolråden att besluta sig för att rapporter om sådana försummelser skola af läraren sändas till skolrådsledamoten eller tillsyningsmannen för roten, som då bör genom att sätta sig i förbindelse med barnets hem söka åstadkomma rättelse, hvarefter, om försummelsen ändock utan godkändt skäl fortfar eller ofta upprepas, de i § 8 mom. 5 af Folkskolestadgan föreskrifna eller medgifna åtgärderna vidtagas, af hvilka dock den yttersta, nemligen att skilja barnen från föräldrarne, blott i högst få fall förekommit. Hvad folkskolorna på landet angår, synes mig det mål, som bör vinnas, vara att få dessa skolor talrikt och jemt besökta från den 1 November till omkring midten af April det följande året, hvilket med 14 dagars ferier vid jul utgör 5 månader, och att sedan få hufvudsakligen de mindre barnen inskrifna för sommarterminen med skyldighet för dem att besöka skolan någorlunda jemt. Beträffande småskolorna äro försummelserna der i allmänhet icke af det elakartade slag som i en mängd folkskolor, om ock i några distrikt

regelbundenheten i begagnandet af undervisningen äfven på detta stadium lemnat åtskilligt öfrigt att önska. Följande tabell uppvisar förhållandet med barnens skolgång under 1880.

Antal lärjungar, som begagnat den egentliga undervisningen.						
	1—30 dagar.	31—60 dagar.	61—90 dagar.	91—120 dagar.	121—150 dagar.	Öfver 150 dagar.
Inom Östra kontrakt.....	830	1,109	1,014	668	403	1,010
» Medelstade kontrakt.....	734	1,544	1,783	689	432	367
» Listers och Bråhne kontrakt..	393	1,644	2,417	1,896	908	1,178
» Östra Gölunge kontrakt.....	676	1,498	1,383	922	486	687
» Vestra Gölunge kontrakt.....	443	1,127	1,348	1,177	604	686
Summa	3,076 = 10,37 %	6,922 = 23,11 %	7,945 = 26,83 %	5,262 = 17,53 %	2,833 = 9,46 %	3,918 = 13,06 %
Särskildt inom Bleking	1,967 = 10,34 %	4,297 = 22,72 %	5,914 = 37,87 %	8,153 = 16,67 %	1,743 = 9,21 %	2,645 = 13,46 %
Särskildt inom det skånska området.	1,119 = 10,13 %	2,625 = 23,76 %	2,731 = 24,74 %	2,099 = 19,01 %	1,090 = 9,87 %	1,373 = 12,48 %

Otvifvelaktigt är förhållandet med skolornas begagnande i Bleking förmonligare nu än för 5 år sedan, då nära 47 procent af barnen icke erhöillo undervisning öfver 60 dagar af året. Nu har denna procent nedgått till 33,07. För öfrigt äro procenttalen i de olika kolumnerna för det blekingska och det skånska området hvarandra temligen lika. Ingenstädes på landsbygden i Bleking visar sig dock förhållandet med skolgången rätt fördelaktigt. Men detta är fallet inom några skånska församlingar, såsom Önnestad, Stoby, Hjärsås, Knislinge, Qviinge, Färlöf och Strö, hvilka visserligen hafva ganska väl tillgodosedda skolor, men också en i ekonomiskt afseende bättre lottad befolkning.

VII. Folkets förhållande till skolan.

Af hvad jag i det föregående meddelat om det sätt, hvarpå undervisningen i skolorna begagnas, skulle man kanske vilja sluta, att folkskolan är för folket temligen likgiltig. Men helt visst vore en sådan slutsats oriktig. Den skulle vederläggas af de ganska kända uppförringar, man frivilligt åtager sig för folkskolans höjande och förbättrande. Det måste visserligen medgifvas, att månheten om att för sina barn hafva nytta af skolan ej står i riktigt förhållande till de kostnader, man för densamma har, men, såsom ofvan antydts, bör man söka orsaken här till icke blott i underskattandet af undervisningens värde, utan äfven till en stor del i yttre förhållanden, hvilkas inverkan dock bör kunna efter hand derhän öfvervinnas, att en någorlunda ordnad skolgång åstadkommes. Jag är dock förvissad, att i det antal barn, som särskildt siffrorna i de sista kolumnerna af ofvanstående tabell utmärka, inbegripas många, hvilka blott med mycket känbar afsaknad för föräldrarne af deras biträde i hemmet kunnat sändas i skolan så pass många dagar af året. Detta är också en uppförring, som, om den kunde noggrant utredas, skulle, äfven den, redan nu, så ofördelaktigt förhållandet med skolgången än synes vara, aflägga vitnesbörd om att mången man af folket kan för ett ideelt ändamål — och barnens undervisning är ett sådant — försaka mer, än man vid ett flygtigt betraktande af saken är benägen att antaga. Men ser man på de uppförringar, som göras för folkskoleväsendets förbättrande, uppförringar, som de allra flesta skoldistrikt inom inspektionsområdet måst, äfven i betydligare mon, vidkännas, så kommer man ännu lättare till den öfvertygelsen, att en inrättning, för hvilken man frivilligt åtager

sig så pass ökade utgifter, måste åtnjuta folkets kärlek och förtroende. Då allmogens sätt är att icke förhastiga sig, när det gäller att pröfva nya förslag, i synnerhet då dessa innebära ökade utgifter, har det ofta kostat mycken strid, innan beslut kunnat genomdrivas om mera omfattande förbättringar. Det har härvid varit skolrådets ordförande, som haft det mesta besväret. Man torde ej alltid till fullo uppskatta den otroliga möda, som pastorererna jemte sina andra göromål måste såsom skolrådsordförande underkasta sig, då det gäller större förbättringar i skolväsendet. Att vinna sinnena därför kostar som oftast icke minst tid och besvär. Tackan kommer först efteråt, och den blir vanligtvis icke allt för sen. I alla händelser fordrar sanningen det erkännandet, att der folkskoleväsendet inom detta inspektionsområde gjort några mera glädjande framsteg, dessa i närmaste hand äro att tillskrifva det insigtsfulla nitet hos dem, som inom församlingarne, ofta med biträde af upplyste män, hafva folkskolans angelägenheter under sin vård och som, då det gäller dessa, i följd af sin embetsställning icke i längden förgäfvades vädja till offervilligheten hos folket, emedan detta har den djupt rotade öfvertygelsen, att ledningen af folkskolan är i sådana händer, att hon icke skall förirra sig från sitt mål att uppfostra barnen till kristna menniskor och nyttiga samhällsmedlemmar, hvilket mål folket djupt och innerligt fasthåller, om ock icke alltid klart för sig utreder.

Här, i slutet af denna berättelse, må det tillåtas mig att lemna en kortfattad redogörelse för

Högre folkskolan i Jemshög.

De förhoppningar, jag i min förra berättelse uttryckte om denna skola, hafva icke blifvit svikna. Skolan motsvarar vida bättre sitt ändamål nu än för 5 år sedan. Den har allt mer intagit en själfständig ställning öfver den vanliga folkskolan. Lärjungarne, bland hvilka numera äfven flickor förekomma, hafva före sitt inträde i skolan i de allra flesta fall tillhört folkskolans öfversta årsklass, hvadan de med i allmänhet nöjaktig underbyggnad kunna inhemta ett högre kunskapsmått än förut. Under 1877 undervisades i skolan 23, men 1880 40 barn. Skolans läsår, som upptager 24 veckor och fördelas i en hösttermin och en vårtermin, börjar omkring den 15 September, och årsexamen hålles om-

kring den 15 April. Under förloppet är skedd dock en tillfällig, ganska ofördelaktig rubbning af lästiden till följd af den ordinarie lärarens frånvaro under första hälften af året för beredelse till prestexamen och omöjligheten att, oaktadt upprepad annonsering, anskaffa lämplig vikarie för upprätthållande af undervisningen. Skolan kunde därför icke öppnas förr än den 8 Juni, från hvilken tid undervisningen fortgick 24 veckor, fördelade i 2 terminer. Då sålunda skolans verksamhet till en stor del inföll under en olämplig tid af året, förklarar detta det ringa antal af inskrifna och närvarande barn, som uppgifterna rörande den sista inspektionen den 30 Oktober 1881 utvisa. Vid inspektionen den 31 Mars 1879 voro dock 32 barn inskrifna, hvilka alla voro närvarande. Skolan är ordnad i öfverensstämmelse med det för högre folkskolor inom Lunds stift gällande reglemente. Jemshögs församling, som genom stora uppoffringar satt sitt skolväsende i godt skick, visar ett lifligt intresse för den högre folkskolan, helst sedan det lyckats att för densamma erhålla en ordinarie lärare, som med uppöfvade undervisningsgåfvor förenar nit och månhet om skolans förkofran. Skolans lokal är i ett nöjaktigt skick och undervisningsmaterielen god. Skolträdgård finnes väl, men då jorden är af sämre beskaffenhet, har icke någon undervisning i trädgårdsskötsel förekommit.

Den redogörelse, jag i det föregående lämnat för folkskoleväsendets utveckling inom detta inspektionsområde, torde leda till det slutomdömet, att den förkofran, som egt rum, mera gått inåt än utåt, mera bestått i förbättringar af det redan för handen varande än i tillkomsten vare sig af nya skolor eller nya gestaltningar af skolor, hvadan jag vågar uttrycka den förhoppning, att de förbättringar, som återstå — och de äro tvifvelsutan betydliga — skola framväxa dess naturligare, ju mera förutsättningarna därför äro betryggade.

T. Bosson.

VI.

Malmö stad.

Utdrag ur »Berättelse om Malmö stads folkskoleväsende under åren 1877—1881 af stadens folkskoleinspektör».

Inspektör öfver stadens folkskolor är fl. doktorn Andreas Adolf Oscar Stenkula.

Skolornas antal. Under höstterminen 1881 funnos 5 *folkskolor* med 49 klasser och 5 *småskolor* med 45 klasser, hvarjemte undervisning meddelades i 7 *fortsättningsskolor* och 1 *aftonskola*. Denna senare skola är afsedd för sådana barn, som på grund af underhaltiga kunskaper ej kunna mottagas i fortsättningsskolorna. Undervisningsämnena derstädes äro kristendomskunskap, innanläsning, välskrifning och räkning.

Skolornas organisation. Småskolan har två ettåriga klasser; inträdesåldern är fyllda 6 år. Folkskolan har i regeln fyra likaledes ettåriga klasser, men sedan år 1879 har den förra femte klassen vid östra skolan blifvit ombildad till en *borgareskola*, till hvilken de gossar från hela skoldistriktet, som genomgått folkskolans fjärde klass och önska fortsätta sin skolgång, blifva uppflyttade. Vid västra skolan finnes en femte klass för de flickor, som genomgått den egentliga folkskolan. I denna klass repeteras och utvidgas något de förut genomgångna kurserna.

Skolbarnen. Enligt utdrag ur mantalsuppgifterna utgjorde år 1881 antalet *skolpliktiga barn* (mellan 7—14 år) 5,569 (2,799 gossar och 2,770 flickor). Af dessa undervisades under året:

	Gossar:	Flickor:	Summa.
I stadens folkskolor	1,650	1,499	3,149,
» » småskolor	520	465	985,
» allmänna läroverk	249	54	303,
» enskilda skolor	228	429	657,
» hemmet	62	90	152.

I saknad af undervisning voro:

sådana barn, som efter fyllda 12 år afgått från folkskolan och ej besökt fortsättningsskolorna...	45	190	235,
till följd af sjukdom eller naturfel	5	2	7,
af annan anledning.....	4	3	7,
sådana som vistats utom distriktet	36	38	74,
Summa	2,799	2,770	5,569.

Häraf undervisades i:

folkskolorna	2,377	(1,221 gossar och 1,156 flickor)
småskolorna	1,526	(784 » 742 »)
summa	3,903	(2,005 » 1,898 »)
fortsättningsskolorna	171	(94 » 77 »)
aftonskolorna	18	(— » 18 »)
Summa	4,092	(2,099 » 1,993 »)

Under denna termin har *medeltalet* lärjungar i folkskoleklasserna varit 48, i småskoleklasserna 34, i fortsättningsskolorna 24 och i aftonskolan 18. *Medelåldern* i folkskolorna var 10,06 år, i småskolorna 6,85 år, i fortsättningsskolorna 13,16 år och i aftonskolan 13,44 år.

Skolgången har med hvarje år blifvit jemnare och regelbundnare. Under höstterminen 1881 utgjorde antalet *olofligt försummade* dagar i småskolan 0,20 % och i folkskolan 0,43 % af samtliga skoldagarne, och under hela året försumrades mer än 20 dagar i småskolan blott af 3 barn och i folkskolan af 20 barn. Äfven i fortsättnings- och aftonskolorna har skolgången förbättrats, i det att under höstterminen endast 0,50 % dagar olofligt försummats mot 1,54 % år 1880. Deremot har i sist nämnda skolor under detta år, likasom förut, antalet försummelser *med lof* varit ganska stort, nämligen 9,24 %. Orsaken härtill är, att fortsättningsskolornas lärjungar, som till större delen hafva anställning i fabriker, der ofta qvarhållas till s. k. öfverarbete, hvarigenom de icke kunna, om de än aldrig så gerna vilja, besöka skolorna.

Undervisningstiden. För folk- och småskolorna började vårterminen 1881 den 17 Januari och slutade med öfliga årsexamina den 15 och 16 juni. Höstterminen började med pröfning af de barn, som skulle uppflyttas från små- till folkskolan den 29 Augusti; den allmänna undervisningen vidtog den 1 September och upphörde den 15 December. I fortsättnings- och aftonskolorna meddelades undervisning från den 17 Januari till den 28 April och från den 15 September till den 6 December. Den *dagliga lästiden* har varit i folkskolorna 4 å 6 timmar, i småskolorna 4

timmar. I fortsättnings- och aftonskolorna meddelades undervisning 8 timmar i veckan.

Undervisningen. I anslutning till »Normalplanen» utarbetades för tre år sedan en ny undervisningsplan för såväl folk- som småskolorna, hvilken sedan dess på försök varit tillämpad. Likaledes har en fullständig undervisningsplan blifvit uppgjord för fortsättningsskolorna med ledning af de i Kungl. kung. den 11 September 1877 stadgade fordringar.

Från normalplanen afviker den för folkskolan gällande undervisningsplanen hufvudsakligen deri, att naturkunnighet inträder redan i folkskolans första klass och svensk historia i den andra. Detta har skett, på det att kontinuiteten må bibehållas mellan åskådningsundervisningen i småskolan och undervisningen i naturkunnighet i folkskolan samt för att få tillfälle att ej blott genomgå utan äfven repetera en någorlunda fullständig kurs i svensk historia.

Under de år denna plan varit tillämpad har erfarenheten lärt, att normalplanens fördelning af kursen i kristendoms-kunskap icke passar för här rådande förhållanden. Rätt många barn afgå nemligen redan från tredje, ja till och med andra klassen af folkskolan och erhålla då icke någon afslutad kunskap i katekes. Lämpligare torde det derföre vara, att redan i folkskolans första klass *hela* lilla katekesen genomgås, och att denna i de följande klasserna repeteras på samma gång förklaringen inläres. Härigenom vinnes, att från hvilken klass ofvanom den första barnen utgå, hafva de förvärfvat ett helt och afslutadt vetande af den kristna lärans grundsanningar.

Undervisningen i borgareskolan har, allt sedan denna upprättades, blifvit bestridd af förste läraren vid östra skolan Herr J. O. Tuneld med biträde af lärare i öfningsämnen.

Lärarne. Under höstterminen 1881 voro vid folkskolorna anstälde 27 lärare, hvaraf 20 ordinarie och 21 lärarinnor, hvaraf 18 ordinarie, vid småskolorna tjenstgjorde 45 lärarinnor och vid fortsättnings- och aftonskolorna 4 lärare och 5 lärarinnor.

Skollokalerna. Under de senaste fem åren har en ny större folkskolebyggnad blifvit uppförd samt tvenne skolor genom tillbyggnad erhållit ökad utrymme. Att detta det oakadt är allt för knappt, visar sig deraf, att medan klassernas antal höstterminen 1881 uppgått till 94 har antalet klassrum, inberäknadt 6

hyrda rum, uppgått till 70. Också har kyrkostämman på förslag af skolrådet beslutat, att två nya folkskolebyggnader nästa år skola uppföras. I den ena af dessa byggnader kommer att inrymmas ett internat för sådana gossar, som af en eller annan anledning ej kunna erhålla undervisning i de allmänna skolorna.

Undervisningsmaterielen. Alla skolorna äro väl försedda med nödig materiel.

Till **utgifts- och inkomststat** för stadens folkskolor under år 1881 har kyrkostämman godkänt följande af skolrådet uppgjorda förslag:

Utgifter.

I. Löner och arvoden samt hyresersättning:

5 förste lärare à 1,400 kronor	7,000	
1 ordinarie lärare	1,000	
14 " " à 800 kronor	11,200	
6 e. o. lärare à 700 kronor	4,200	
16 ordinarie lärarinnor à 700 kronor	11,200	
4 e. o. lärarinnor à 600 kronor	2,400	
40 småskolelärarinnor à 500 kronor	20,000	
1 ritlärare	250	
Biträdande slöjdlärarinnor	1,250	
Reservationsanslag för tillfällig lärareaflöning ...	2,000	60,500

Ersättning för husrum, eldbrand och kofoder:

1 förste lärare	500	
21 exam. lärare à 400 kronor	8,400	
20 exam. lärarinnor à 300 kronor	6,000	14,900
8 lärare vid fortsättnings-skolorna à 180 kronor	1,440	
Lärare vid aftonskolan	460	
Skolinspektören	5,000	
Vaktmästaren vid inspektörsexpeditionen	300	
Skolrådets vaktmästare	100	
Pension till förre läraren C. F. Pettersson	450	
Pensionskassan	1,410	9,160

Skolornans underhåll och hyresafgifter:

Reparationer	3,500	
Ved och belysning	5,000	
Hyra för småskolor	1,450	
Assurans	700	
Vaktmästarelöner och renhållning	2,750	13,400

III. Skolmateriel.....	5,000	
Materiel till slöjdundervisningen	500	
Inventarier	300	5,800
IV. Räntor och kapitalafbetalningar		16,780
V. Oförutsedda utgifter.....	2,500	
Afkortningar.....	6,000	8,500
	<u>Summa kr.</u>	<u>129,040</u>

Inkomster.

I. Statsanslag:		
26 lärare å 400 kronor	10,400	
20 lärarinnor å 400 kronor.....	8,000	
25 småskolelärarinnor å 150 kronor.....	3,750	
15 » å 125 kronor.....	1,875	
8 lärare i fortsättningsskolorna å 75 kronor.....	600	24,625
II. Terminsavgifter		1,000
III. Personliga avgifter		10,457
Brist att uttaxera		92,958
	<u>Summa kr.</u>	<u>129,040</u>

Till betäckande af kostnaderna för skolväsendet hafva, utom 50 öre i s. k. personlig afgift, 91 öre uttaxerats på hvarje bevillningskrona. Medelkostnaden för hvarje barn har utgjort 32,48 kr.

Berättelser om Folkskolorna inom Göteborgs stift

åren 1877—1881.

I.

Domprosteriets Norra, Marks och Bollebygds samt Kinds kontrakt
och Göteborgs stad.

Utom staden Göteborg, för hvars skolväsende särskild redogörelse följer, omfattar inspektionsområdet 24, på 3 kontrakt fördelade, pastorat med tillsammans 79 församlingar, som bilda 75 skoldistrikt. Folkmängden utgjorde vid 1881 års slut 101,570 personer. Antalet barn om 7—14 år uppgick vid samma tid till 14,683.

Enligt vederbörande skolråds uppgifter om folkskoleväsendet för nämnda år funnos inom inspektionsområdet:

Fasta folkskolor	74
flyttande »	19
fasta mindre skolor	3
flyttande »	2
fasta småskolor	23
flyttande »	107

Summa 228.

Följande tabell visar skolornas antal vid slutet af åren 1871 och 1876, då de senaste inspektionsberättelserna afgåfvo, jemfördt med deras nu varande antal, hvarvid, i likhet med hvad förut skett, upp- tagas tvenne i ofvan angifna antal icke inberäknade skolor nemligen 1 fast folkskola och 1 fast småskola vid Östads barnhus.

Folkskoleberätt. för Göteborgs stift.

	1871.				1876.				1881.			
	Fasta folk- och mindre skolor.	Flyttande folk- och mindre skolor.	Småskolor.	Summa skolor.	Fasta folk- och mindre skolor.	Flyttande folk- och mindre skolor.	Småskolor.	Summa skolor.	Fasta folk- och mindre skolor.	Flyttande folk- och mindre skolor.	Småskolor.	Summa skolor.
Domprosteriets Norra kontrakt.....	19	5	30	54	18	6	38	62	22	5	38	65
Marks och Bollebygds kontrakt.....	23	10	32	65	23	12	46	81	30	11	51	92
Kinds kontrakt.....	18	9	24	51	17	12	40	69	26	5	42	73
Summa	60	24	86	170	58	30	124	212	78	21	131	230

Häraf framgår, att skolornas antal under inspektionsperioden ökats med 18 skolor. Vidare visar sig, att antalet fasta folk- och mindre skolor ökats med 20, nemligen 17 folkskolor och 3 mindre skolor, hvaremot de flyttande folk- och mindre skolornas antal genom skolornas öfvergång till fasta minskats med 9. Småskolornas antal har ökats med 7 skolor.

Under den nu tilländagångna inspektionsperioden hafva vidare tillkommit: 10 egentliga fortsättningsskolor och 17 slöjdskolor. Lägges härtil, att 25 nya skolhus blifvit uppförda, att beslut redan fattats om antingen nybyggnad eller utvidgning af flere sådana, samt att skolornas materiel blifvit i väsentlig mån ökad eller förbättrad, så torde redan deraf framgå, att skolväsendet äfven under nyss nämnda tid varit stadt i en fortgående utveckling.

Under inspektionsperioden hafva alla till området hörande folkskolor och småskolor blifvit inspekterade, flertalet en gång hvarje år. Af skäl, som i en föregående berättelse anförts, har inspektionen oftast egt rum efter föregången kungörelse. Folkskolorna äfvensom de fasta småskolorna hafva inspekterats i sina lokaler. Af de flyttande småskolor, som sakna egna lokaler, hafva deremot de flesta kallats till folkskolans lokal. En eller annan af dessa skolor har jag dock årligen besökt i den lokal, der hon varit i verksamhet. De till skolråden efter inspektionen af mig aflåtna promemior, af hvilka afskrifter, försedda med nödiga tillägg och upplysningar rörande skolväsendets tillstånd inom de särskilda distrikten, blifvit till Domkapitlet inlemnade, hafva i de flesta fall haft till påföljd, att skolråden sjelfva och

församlingarna beslutat och verkställt de föreslagna, nödiga ansedda förbättringarna i afseende på skolväsendet.

Efter denna som inledning förutskickade allmänna öfversigt öfvergår jag till den närmare redogörelsen för skolväsendet inom det mig ombetrodda inspektionsområdet; och torde hvad den för folkskoleinspektörerne utfärdade instruktionen af den 24 Nov. 1876 stadgar rörande innehållet af inspektionsberättelsen lämpligast finna sin utredning under följande i berättelsen upptagna rubriker och få sin behöriga komplettering af de bifogade tabellerna.

I. Undervisningsanstalterna.

A. Småskolor.

Inom inspektionsområdet finnas för närvarande 130 småskolor, af hvilka 23 äro fasta. Af de flyttande småskolorna läsa 71 på 2, 32 på 3 och 4 på flere »stationer» eller skolrotar hvardera. De fasta skolornas antal, som vid slutet af förra inspektionsperioden var 16, har således ökats med 7 eller rättare med 8 skolor, emedan Östads barnhus småskola förut inberäknats; de mellan 2 stationer flyttande skolorna hafva vunnit ett ökad antal af 44, hvaremot de på 3 eller flere ställen flyttande småskolornas antal, som förut uppgick till 81, numera är inskränkt till 36. I hvarje skoldistrikt, med undantag af Romeled, Tunge, i hvilket sistnämnda en småskola dock kommer att inrättas under år 1882, samt Tostared och Åsbräcka, alla fyra mindre församlingar, finnes nu en eller flere småskolor.

Hvad angår småskolans förhållande till folkskolan, så är i detta afseende ingenting att i hufvudsak anmärka. Småskolan är, med få undantag, ordnad på ett sätt, som öfverensstämmer med hennes bestämmelse såsom en förberedelse för folkskolan, och uppflyttning från den förra till den senare sker på bestämda tider, dels och vanligen vid läsårets början, dels äfven vid terminsexamina i småskolan. Att barnen stundom för tidigt uppflyttats till folkskolan, har vid inspektions-tillfällena anmärkts, liksom ock fall inträffat, då i följd af det långa afståndet från en rote till folkskolan eller af bristande förtroende å föräldrarnes sida för folkskolan eller af annan anledning barnen hållits i småskolan längre, än nödigt och nyttigt varit. Det mål man i fråga om småskolorna bör eftersträffa, nemligen att, der sådant är möjligt, få dem fasta eller flyttande endast mellan två rotar, närmar man sig, såsom af det ofvan anförda synes. I vidsträckta socknar

med gles befolkning och ogynsamma lokala förhållanden är dock uppnåendet af detta mål förenadt med stora svårigheter. Förhör med barnen i den eller de rotar, der skolan icke är i verksamhet, hållas i de flesta fall ordentligt.

B. Folkskolor och mindre skolor.

Vid förra inspektionsperiodens slut funnos inom inspektionsområdet, hvilket, som ofvan är nämnt, utom Göteborgs stad, omfattar 75 skoldistrikt, 58 fasta och 30 flyttande folkskolor, deri inberäknade 2 s. k. ersättningskolor. Folkskolornas antal är nu 93 eller, om Östads barnhus skola inberäknas, 94; antalet mindre skolor är 5. Bland dessa 93 i skolorådens uppgifter upptagna folkskolor äro inberäknade Rydals fabriks skola i Seglora samt Rydboholms och Viskafors fabriks- och folkskola i Kinnaruma distrikt; hvilka skolor, såväl hvad angår undervisningen som anordningen i öfrigt, fullt motsvara egentliga folkskolor. På tabellerna öfver de af mig inspekterade skolor äro dessutom upptagna tvenne, af godsegaren Aug. Abrahamson på Näs i Skallejö distrikt underhållna slöjd- och flickskolor, en för gossar och en för flickor.

Af de 94 folkskolorna äro 75 fasta, och har deras antal, sedan sista inspektionsberättelsen afgafs, således ökat med 17 skolor; de flyttande folkskolorna uppgå nu till ett antal af 19, då således deras antal genom flyttande skolors förvandling till fasta under inspektionsperioden minskats med 11 skolor. Af de flyttande folkskolorna flytta 18 mellan två stationer eller skolrotar och 1 mellan 3 sådana. Af de 5 mindre skolorna äro 3 fasta och 2 flyttande, hvardera mellan 2 stationer.

I Dalstorps pastorat, af hvars fem församlingar Dalstorp, Hulared och Ölsremma förut utgjorde ett skoldistrikt med en gemensam folkskola, och Nittorp och Ljungsarp likaledes ett distrikt med en skola, har, på derom af mig framställt förslag, en omreglering af distrikten egt rum, så att Dalstorp och Hulared nu mera bilda ett distrikt, Ljungsarp och Ölsremma tillsammans ett samt Nittorps församling ett distrikt för sig; och har i sammanhang med denna omreglering en ny folkskola inrättats i Nittorp. Sättila flyttande folkskola, som förut låst i tre rotar, har från och med inspektionsperiodens början haft endast två stationer, sedan en nyinrättad fast folkskola trädt i verksamhet i den tredje roten, Kråkered. Förut flyttande folkskolor, en i hvar och ett af Skepplanda, Seglora, Hyssna samt Svenljunga och Ullasjö di-

strikt, hafva, sedan en ny folkskola tillkommit i hvarje distrikt, nu blifvit fasta, hvarförutom från flyttande till fasta öfvergått en skola i Kinnaruma, en i Dalstorps, en i Tranemo, en i Sjötofta, en i Håksviks, en i Örsås samt en i Marbäcks distrikt. Den flyttande folkskolan i Gällstad blir fast från och med 1882 års början, då en nyinrättad mindre skola träder i verksamhet. I Nödinge distrikt har den vid 1877 års början inrättade andra folkskolan af ekonomiska skäl måst indragas.

Af det ofvan anförda framgår således, att under de senare åren en förändring till det bättre inträdt i det afseendet, att många förut flyttande skolor, såväl folk- som småskolor, blifvit fasta, och att för de flyttande skolorna antalet rotar eller stationer i allmänhet icke obetydligt nedgått.

C. *Fortsättningsskolor.*

Egentliga fortsättningsskolor, ordnade i enlighet med föreskrifterna i Kongl. Kung. den 11 Sept. 1877 och afsedda att meddela undervisning utöfver den, som inhemtats i folkskolans föregående afdelningar, hafva under år 1881 varit 10, nemligen en i hvar och ett af följande distrikt: Angered, Lerum, Sköfde, Bollebygd, Öxabäck, Hyssna, Kinna och Frölunda samt två i Starrkärrs distrikt; och hafva samtliga dessa skolor åtnjutit understöd af allmänna medel. Hvad angår repetitions-skolor och förhör med de barn, som utgått ur skolan», hänvisas till hvad längre fram under rubriken »skolförhör» finnes anfördt.

Beträffande den egentliga fortsättningsskolan har det synts mig vara af synnerlig vikt, att hon från början ställes i ett rätt förhållande till folkskolan, och att inga andra lärjungar finge tillträde till denna skola än de, som med goda vitsord genomgått föregående afdelningar af folkskolan. Att detta äfven iakttagits, möjligen med något eustaka undantag, tror jag mig hafva funnit. Att för öfrigt i fråga om organisationen af fortsättningsskolorna, dessa i sin nuvarande form så godt som nya anstalter, åtskilligt ännu återstår att önska, torde knappt behöfva anmärkas. För de ämnen, i hvilka undervisning meddelats i fortsättningsskolorna, redogöres längre fram.

D. *Slöjdskolor.*

Slöjdskolor för gossar, hvilka under år 1881 åtnjutit understöd af statsmedel, hafva varit 17 nemligen: en i hvar och ett af Romeleds,

Fors och Nödinge samt två i Starrkärrs distrikt af Domprosteriets Norra kontrakt, en i hvar och ett af Torestorps, Öxabäcks, Kungsäters och Gunnarsjö distrikt af Marks och Bollebygds kontrakt samt en i hvar och ett af Ljushults, Roasjö, Långhems, Åsarps, Dannicke, Nittorps, Örsås och Frölunda distrikt af Kinds kontrakt. I Grimmereds distrikt har ock en slöjdskola varit i verksamhet, ehuru utan bidrag af statsmedel, och vid Kråkereds folkskola af Sätilla skoldistrikt har en slöjdskola för gossar inrättats och träd i verksamhet under höstterminen 1881. Undervisning i slöjd har dessutom meddelats i Nääs slöjdskolor för gossar, vid Östads barnhus och, om än i mindre utsträckning eller mer eller mindre tillfälligtvis, vid åtskilliga andra folkskolor äfvensom i en eller annan småskola.

I ofvannämnda slöjdskolor, med undantag af Långhems, Dannicke, Kungsäters och Grimmereds, vid hvilka särskilde slöjdlärare varit anstälde, har undervisningen varit ledd af folkskolans lärare, hvilka för att göra sig dertill duglige genomgått dels särskilda af Elfsborgs läns slöjdförening anordnade rit- och slöjdkurser för folkskolelärare, dels dylik undervisningskurs vid Nääs slöjdläroreseminarium. De grenar af slöjd, i hvilka, olika på olika ställen, undervisning meddelats, äro: i första rummet snickring och svarfning, hvarvid undervisningen afsett »bibringande af händighet och förmåga att bruka de vanligast förekommande verktygen»; vidare korg-, rotting- och mattflätning, borstbindning, ståltrådsarbeten m. m. Slöjdundervisningen, som varit stald i samband med folkskolans öfriga undervisning, har i de flesta fall varit förlagd till lördagen; i 4 skolor hafva slöjdtimmarne varit fördelade på två dagar, i 2 tidtals på tre dagar i veckan.

Att undervisningen i slöjd vid folkskolorna såväl inom den del af Elfsborgs län, som tillhör det mig ombetrodda inspektionsområdet, som ock inom den öfriga delen af länet, vunnit den utbredning hon har, och kan bedrifvas med den framgång som sker, därför har man i främsta rummet att tacka länets höfding grefve E. Sparre, som med största intresse omfattat och städse omfattar och understöder slöjdskolans sak; vidare nyss nämnda Elfsborgs läns slöjdförening, om hvars verksamhet liksom ock om de af godsegaren August Abrahamson på Nääs underhållna, storartade anstalter, som bära det gemensamma namnet »Nääs slöjdskolor», längre fram kommer att ordas i ett sammanhang.

Att slöjdundervisningen inkräktat på folkskolans egentliga undervisning, så att denna genom den förra blifvit eftersatt eller försummad, har icke förmärkts; huruvida någon fara i nämnda hänseende verkligen finnes eller icke, torde väl den närmaste framtiden komma att visa.

Undervisning i *handarbete för flickor* har, enligt vid inspektions-tillfällen gjorda anteckningar, meddelats vid skolor i 21 skoldistrikt, och hafva i dessa s. k. syskolor barn, hufvudsakligen tillhörande folkskolan men på flere ställen äfven de mera försigkomna af småskolans barn, erhållit undervisning från 4 till 6 timmar i veckan i sådana arbeten, som för allmogens barn anses mest nödvändiga, såsom sömnad, lagning af kläder och stickning; vidare äfven i märkning, halmfätning, strumpstoppning, kardning samt spånad af ull och lin. Undervisningen har meddelats i en del skolor af lärarens hustru, i andra af särskildt anställda lärarinnor eller af småskolornas lärarinnor, af hvilka de, som genomgått sin kurs vid småskolelärarinneseminarium, erhållit undervisning i handarbete, slutligen ock af annan lämplig och för saken intresserad person. Af Elfsborgs läns slöjdförening har lärarinna i syskola, åtminstone i de flesta sådana, erhållit ett understöd af minst 25 kronor. Undervisning i handarbete har äfven meddelats vid Östads barnhus, Kullens barnhem för flickor samt vid Nääs slöjdskola för flickor.

E. Enskilda skolor och söndagsskolor.

Bland skolor, stiftade af enskilde och ännu helt och hållet eller till en del underhållna genom donationer, torde böra nämnas: Östads barnhus, Kullens barnhem för flickor, Alafors fabriks- och folkskola, Lilla Edets skola i Fuxerna, Lerums skola, Nääs skola i Skallsjö, Rydals fabriksskola i Seglora, Rydboholms och Viskafors fabriks- och folkskola i Kinnaruma, Setheliska skolan i Sätilla, Anagriskä skolan i Örby samt Frölichska skolan i Istorp. Af dessa skolor hafva alla med undantag af de två förstnämnda nu mera öfvergått till egentliga folkskolor i församlingarna och böra som sådana betraktas.*) Skolråden

---

*) *Östads barnhus*, är stiftadt 1774 af framl. direktören vid Ostindiska kompaniet N. Sahlgren i ändamål att, såsom gåfvobrevet bjuder, »af fattiga barn bilda nyttiga arbetare vid jordbruket». Barnen, hvilkas antal år 1880, då anstalten af mig sist besöktes, var 80, äro utpensionerade hos godsets närboende frälsebönder, hos hvilka de inhemta kännedom om landtbruk och slöjder, och besöka skolorna (en folkskola och en småskola) vid hufvudgården från midten af Mars (stundom något tidigare) till midten af November. I folkskolan läses 4 dagar i veckan; den 5-te är anslagen till slöjd (dels snickring, dels smide) för gossarne och handarbete för flickorna. *Kullens barnhem för flickor* i Lerums socken, till hvilken inrättning hus och gård äro donerade af grosshandlaren J. Kjellberg i Göteborg, stiftades 1847 af fröken E. Kewenter, som fortfarande är föreståndarinna för anstalten, och underhålls genom enakilda gåfvor. I det s. k. »större hemmet» underhållas årligen 19 flickor, hvilka der förblifva, tills de blifvit konfirmerade, i det »mindre hemmet» 17, tillsammans således 36 värn-

hafva ock som sådana upptagit dem i sina uppgifter om skolväsendet. De äro ock samtliga, med undantag af Kullens barnhems skolor, uppförda på inspektionstabellen.

Söndagsskola har hållits vid Sjuntorps fabrik med barn, som vid fylda 12 år lemnat folkskolan, 3 timmar hvarje söndag, i kristendom, skrifning och räkning och vid Torpa tegelbruk omkr. 5 månader om året. Båda skolorna äro belägna i Fors distrikt; och hafva år 1881 i den förra 35, i den senare 12 barn åtnjutit undervisning af distriktets tvenne folkskolelärare. Vidare har söndagsskola hållits vid Rydals fabrik 1—2 timmar i kristendom och innanläsning, i Öxabäcks distrikt »en eller annan gång» samt sannolikt i några andra, icke uppgifna distrikt.

F. Sockenbiblioteken.

Sockenbibliotekens antal är enligt förda anteckningar 62. Oaktadt både muntligen och skriftligen gjorda uppmaningar till inrättande af sådana har således deras antal under inspektionsperioden föga ökats, enär de vid dennas början uppgingo till 59. Boksamlingarnas storlek växlar i allmänhet mellan 100 och 500 band; somliga äro helt obetydliga, bestående endast af 30 till 40 årgångar af tidskriften »Läsning för folket». Utom nämnda tidskrift innehålla biblioteken vanligen historiska, geografiska, naturhistoriska och ekonomiska arbeten samt uppbyggelseskrifter. På de ställen, der man ökar boksamlingen genom årliga inköp, anlitas de i allmänhet flitigt; der, hvarest detta ej sker, mindre flitigt eller föga. Bland större boksamlingar torde särskildt böra nämnas Kilanda skolas genom gåfvor af framlidne possessionaten P. Ekmans arfvingar grundade, väl försedda bibliotek, hvilket utom värdefulla böcker innehåller åtskilliga dyrbara planscher.

G. Anstalter för bildande af lärarinnor och lärare för småskolor.

Sedan Elfsborgs läns landsting, som redan förut anslagit medel för bildande af lärare och lärarinnor för småskolorna inom länet — af

lösa flickor. Undervisningen i det förra motavarar närmast folkskolans, i det senare den, som meddelas i s. k. mindre skolor. Handarbete förekommer 8—3½ timmar dagligen. *Setheliska skolan* i Sättila, stiftad 1777 af borgmästaren i Warberg Joh. Herrman Sethelius, är nu mera, sedan genom Kongl. Br. den 3 Sept. 1880 blifvit i nåder medgifvet, att »kuratorerne må tillsevidare få använda den årliga afkastningen af Setheliska fonden till förbättrande af folkskoleväsendet i Sättila och Hyssna församlingar», att betrakta såsom en Sättila församlings folkskola.

hvilka medel till en början en del användes till premier åt de folkskolelärare, som voro villige att i sin ort bilda der behöfliga lärare eller lärarinnor — år 1868 fattat beslut om länets indelning i trenne skoldistrikt: norra, mellersta och södra, tillsattes för hvarje sådant distrikt en komité, som hade att, hvar och en inom sitt område, reglementariakt ordna behöfliga läroanstalter för nämnda ändamål. Ordföranden i skolorådet inom den församling, der anstalten är förlagd, distriktets folkskoleinspektör och en af skolkomitén utsedd person bestämma undervisningsplanen och utföra tillsyn öfver läroanstalten.

Två sådana, af landstinget underhållna bildningsanstalter eller seminarier hafva alltsedan år 1869 funnits inom mitt inspektionsområde, den ena under hela tiden förlagd till *Skrehall* i Fors distrikt af Domprosteriets Norra kontrakt, den andra sedan 1873 i *Kinna* och *Örby* distrikt af Marks härad.

I *seminarium å Skrehall*, hvarest undervisningen bestrids af läraren i Skrehalls folkskola J. Håggh och läraren i Romeleds folkskola A. Selvén, och hvilket, med undantag af år 1871, varit i verksamhet hvarje år från dess inrättande till och med 1881, har undervisningskursen — som de 4 första åren var ett-årig med två månaders läsetid om året, men från och med 1874 till och med 1877 två-årig med 3—3½ månaders årlig undervisningstid — från och med 1878 varit två-årig med 4 kalendermånaders årlig undervisningstid. Under de 9 första åren utgjorde landstingets bidrag till anstaltens upprätthållande tillsammans 7,225 kronor och under de 4 sista åren 6,000 kr. eller tillsammans 13,325 kronor.

Af de tillsammans 136 elever, som undervisats vid detta seminarium, hafva 38 utexaminerats under åren 1878—1881, nemligen 18 från Göteborgs och 20 från Skara stifts område, efter att hafva genomgått sådan undervisningskurs, som föreskrifves i Kongl. Kung. den 11 Jan. 1878, och hafva alla varit försedda med intyg om godkända kunskaper och praktisk färdighet att sköta lärarekall i småskola.

Seminarium i Örby och Kinna, som först var en privat läroanstalt, har från och med år 1874 till och med 1880 underhållits af Elfsborgs läns landsting. Undervisningen, som bestrids af folkskolelärarne S. G. Gustafsson i Kinna och F. Thorin i Örby, har under åren 1874, 1876 och 1879 pågått i Örby, de öfriga åren i Kinna. Landstinget har bekoetat icke blott aflöning åt lärarne utan ock premier jemte resekostnadsersättning af 1 krona pr mil åt eleverna. Kursen har varit två-årig, före år 1878 minst 6 månader, men från och med 1878 minst 7 månader. Tillsammans 111 elever, deribland 9 manlige, hafva efter fullständigt genomgången kurs utexaminerats från anstalten. Sedan vid

utgången af år 1880 landstinget indragit det anslag, som varit afsedt för detta seminarium, har det under år 1881 icke varit i verksamhet.

Utom ofvannämnda, af landsting underhållna seminarier för bildande af småskolelärare och lärarinnor, hafva tvenne enskilda inrättningar med samma mål varit i verksamhet i Göteborg. Om dessa anstalter torde lämpligast kunna ordas i sammanhang med redogörelsen för Göteborgs stads folkskoleväsande.

H. Anstalter för främjande af undervisning i slöjd för gossar och i handarbete för flickor.

A. För införande och främjande af slöjdundervisning i folkskolor och småskolor har *Elfsborgs läns slöjdförening*, på förslag af herr grefven och landshöfdingen E. Sparre bildad i slutet af år 1867, utfövat en mångårig, välsignelserik verksamhet. Föreningen, som åtnjuter anslag af såväl länets landsting som hushållningssällskap och som anser ändamålet med slöjdundervisningen i folkskolorna vara »att vänja barnen vid arbete, att meddela dem insigt i handgreppen vid verktygens begagnande, att hos barnen inplantera ordning och uppmärksamhet samt väcka slumrande anlag», har, efter att hafva gjort en början med endast undervisning i ritning »såsom grundvilkoret för undervisning i slöjd», under de sista 6 åren anordnat kurser i såväl ritning som slöjd, hvarjemte föreningen åt hvarje folkskolelärare, som infört slöjdundervisning i sin folkskola, utdelar 100 kronor och sedan årligen 75 kronor, så länge slöjdundervisning meddelas på sådant sätt, att hon icke inkräktar på skolans egentliga verksamhet och utföres med 4 timmar i veckan under 8 kalendernåder samt vinner den af slöjdföreningens styrelse tillsatte slöjdinspektörens godkännande. Föreningen lemnar dessutom ett årligt bidrag af 25 kronor till dem, som meddela undervisning i sömnad och strumpstickning åt flickor såväl i folk- som småskolan under 4 timmar i veckan och 8 kalendernåder om året.

Ur slöjdföreningens årsberättelse till Elfsborgs läns norra Kongl. hushållningssällskap af den 30 Dec. 1881, hvilken blifvit mig benäget meddelad, tillåter jag mig anföra följande:

»Det program, som föreningen (vid sin verksamhet) följt, har varit:

1:o) Att söka dana det uppväxande släktet till slöjdskicklighet. För uppnående af detta mål har föreningen a) dels låtit anordna en slöjdkurs för folkskolelärare, samt likasom under föregående år lemnat understöd åt de lärare, hvilka på ett nöjaktigt sätt i sina skolor meddelat undervisning i slöjd; b) dels låtit utdela ritbestick och papper till slöjd- och folkskolor; c) dels med årsanslag understödt slöjdsko-

lorna inom stiftet, och slutligen d) medelst biträde af statens under-
visare i slöjd sökt utbilda slöjdskickligheten och höja smaken.

Den för slöjdens utbredande inom distriktets Vestgöta-del så nitiskt
verksamme föreståndaren för Nääs slöjdlärareseminarium herr O. Sa-
lomon, har äfven under detta år oegennyttigt ställt sina insigter och
sin erfarenhet till föreningens förfogande. Under hans ledning har,
sistlidne sommar, en slöjdkurs för folkskolelärare varit å Nääs anord-
nad, vid hvilken de inom distriktet anstälde lärare åtnjutit undervis-
ning i slöjd.

Med ett allt jemt stigande intresse omfattas också slöjdundervis-
ningen i folkskolorna — och antalet af de folkskolor inom länet, hvilka
för meddelande af slöjdundervisning åtnjuta statsanslag, är fortfarande
i stigande. Slöjdgrenarne hafva vexlat, men på de flesta ställen ut-
gjorts af snickeri och svarfning. Inhemtande af kännedom i smide
tyckes deremot höra till sällsyntheten, hvilket väl låter förklara sig
genom de dyrbara anordningar, som dertill erfordras. Korg- och rotting-
arbeten samt arbeten af ståltråd äro ej ovanliga. Å ett och annat
ställe förekomma listskoarbeten samt träsnideri. Lösågning deremot
tyckes hafva nästan helt och hållet kommit ur bruk. Modellsamlingar
börja nu förekomma vid folkskolorna. Till detta goda förhållande
torde slöjdkurserna å Nääs, hvarifrån de derunder förfärdigade arbe-
tena få medtagas vid kursens slut, vara förnämsta orsaken. Barnens
föräldrar börja betrakta slöjdarbetet ur förvärfvets synpunkt och le-
dande till sjelfverksamhet, och en del lärare finna deruti en verklig
vederqwicklung och angenäm förströelse, på samma gång slöjdtimmarne
af barnen med berömvärdt intresse omfattas utan inkräktning på hågen
för skolans vanliga ämnen.

Då föreningens verksamhet till höjandet af den qvinliga slöjden
hittills hufvudsakligen varit riktad på utbildandet af kännedom i väf-
nadskonsten och detta tillgodoseende af den qvinliga ungdomens slöjd-
skicklighet ej befunnits tillräckligt, så beslöt nu föreningen att för detta
ändamål anslå ett belopp af 1,000 kronor, hvilket skulle användas till
understöd från 25 till 35 kronor åt hvardera af de lärarinnor i folk-
och småskolor, hvilka meddelade nöjaktig undervisning i enklare kvinno-
slöjd åt barnen. Till följd af detta beslut hafva sådana understöd till-
delats ej mindre än 30 lärarinnor. — Ritmateriel i form af bestick och
papper har äfven under detta år utdelats till de folkskolelärare, som
deraf anmält behof, äfvensom till slöjdskolor.

2:o) Jemte dessa åtgärder för skolungdomens slöjdundervisning
har föreningen bekostat *fortsättningsskolor* eller *särskilda slöjdskolor*
(för kvinnor: väfskolor), i hvilka man afsett att vidare utbilda de ele-

ver eller ynglingar, som visat sig ega särskilda anlag och fallenhet för slöjd».

B. *Näås slöjdskolor*. De läroanstalter, som gå under den gemensamma benämningen »Näås slöjdskolor», bestå af trenne undervisningsanstalter: ett *slöjdlärareseminarium*, en *slöjdskola för gossar* och en *slöjdskola för flickor*. Samtliga äro de upprättade af godseparen August Abrahamson, hvilken till deras underhåll donerat förutom en viss jordareal med derå befintliga byggnader en summa af 200,000 kronor. Skolorna stå under öfverinseende af en gemensam föreståndare herr O. Salomon.

Näås slöjdlärareseminarium. Såsom af namnet framgår, har denna läroinrättning till ändamål att utbilda lärare i slöjd. Kursen för seminariets ordinarie elever fortgår under loppet af ett år, räknadt från den 1 Maj till 30 April. Antalet deltagare i den samma är beräknadt till 15^{*)}. Undervisningen meddelas i de teoretiska ämnena af föreståndaren och en biträdande lärare, i slöjd af seminariets slöjdlärare, 43 veckor om året med 53—55 timmar i veckan^{**}). Undervisningen i slöjd afser bibringandet af färdighet i att handtera olika *snickeri*, *svarfning*, *träsnideri* och *smide* tillhörande verktyg, öfning att tillverka mer eller mindre enkla husgerådssaker och redskap, hvarvid särskild vikt lägges vid ett metodiskt fortskridande, förfärdigande af hjul och hyfvelbänkar samt färdighet i gröfre smide och filning. Eleverne få dessutom turvis biträda vid handledningen inom slöjdskolan i slöjd (8 timmar) och i linearritning (2½ timmar i veckan). Sedan seminariet började sin verksamhet (1876), hafva i egenskap af ordinarie lärjungar omkr. 60 elever genomgått detsamma, af hvilka efter slutad kurs flertalet erhållit förmånliga anställningar vid slöjdskolor. Efter afgang i stadgad ordning från läroanstalten erhåller elev afgångsbetyg, undertecknad af föreståndaren.

---

*) För vinnande af inträde skall sökande hafva uppnått en ålder af 18 år, ej vara behäftad med något lyte, som gör honom oskicklig till lärare, hafva förut sysselsatt sig med slöjd samt kunna förete fullständigt afgångsbetyg från folkskola eller motsvarande intyg. Eleverne erhålla fri bostad och en del andra förmåner samt fri undervisning. Mathållning är på stället anordnad efter ett pris af 20 kronor i månaden för hvarje person. Den för seminariet och slöjdskolan för gossar gemensamma byggnaden (invid den 13 Juni 1880) är uppförd i tvenne våningar. Han innehåller på undra botten: korridor, två lärosalar, två slöjdsalar, modellsal och privatrum; en trappa upp: två sofrum, sällskapsrum, samlingsrum, bostad för slöjdlärare och städerska samt ett gästrum för främmande lärare.

**) Af dessa komma på räknekonst 3 timmar, fysik 3, linearteckning 6, geometri 1, pedagogik 1—3, metodik 2, svenska språket 2, välskrifning 1 och sång 2 samt slöjd 32 timmar. Extra föreläsningar hållas äfven för de elever, som äro hugade att bivista dem, i skilda ämnen såsom allmän historia, geografi, astronomi, fysik m. m.

Under de ordinarie elevernes ferier hafva vid seminarium årligen hållits en för skollärare afsedd fem veckors slöjdkurs, hvilken, med 7—8 timmars daglig undervisningstid, omfattat dels öfningar för vinnande af någorlunda färdighet i handterandet af hufvudsakligen snickeriverktyg och framställandet af enklare arbeten i trä, efter i metodisk följd ordnade modeller, dels föreläsningar rörande slöjdundervisningen samt ändamålsenligaste sättet för dess anordnande vid folkskolan. De fyra hittills hållna kurserna hafva sammanlagdt varit besökta af 54 lärare, af hvilka 41 tillhört Elfsborgs län.

Näas slöjdskola för gossar. Denna läroanstalt utgör dels en folkskola, på hvars läroschema *slöjd* ingår bland öfriga undervisningsämnen, dels ock en öfningsskola för eleverne i slöjdseminariet, med hvilket skolan står i nära förening. Skolan är afsedd för 16 lärjungar, hvilka, gemenligen i en ålder vexlande mellan 11 och 16 år, mottagas från hvilken ort som helst, ehuru vanligtvis flertalet tillhör Skallsjö socken, hvarest skolorna äro belägna. Undervisningen meddelas dels af en lärare i de teoretiska ämnena, dels af seminariets slöjdlärare och elever i slöjd, hvarjemte de senare äfven biträda vid handledningen i linearritning. Skolans föreståndare undervisar jemväl i ett ämne, fysik. Undervisningstiden är omkr. 40 veckor om året med 42½ timmar i veckan *). Då med den slöjdundervisning, som vid skolan meddelas, hufvudsakligen afses ett rent pedagogiskt syfte, har man **) på grunder, hvilka här ej är tillfället att närmare utveckla, ansett enklare *snickeri* i förening med något *svarfning* och *träsnideri* lämpligast böra utgöra föremål för densamma. Till ledning för undervisningen är uppställd en serie af 100, i metodisk följd ordnade modeller, innehållande föremål, afsedda för det tarfligare lifvets behof.

Sedan sitt öppnande (i Febr. 1872) har skolan varit besökt af 73 lärjungar.

Näas slöjdskola för flickor. Denna läroinrättning utgör en art folkskola, i hvilken *handarbete* och *hushållsgöromål* ingå som väsentliga öfningsämnen. Skolan är afsedd för 20 lärjungar, och undervisningen, som med undantag af i räkning bestrides af skolans föreståndarinna, pågår under 36 veckor med 39 timmar i veckan ***).

*) Af dessa komma på kristendom 4 timmar, sv. historia 2, allmän historia ½, geografi 2, sv. språket 5, naturlära 2, räkning 8, välskrifning 2, linearritning 2½, sång 1½ samt slöjd 18 timmar.

**) Seminariets föreståndare, herr O. Salomon, har skriftligen meddelat redogörelse för de olika läroanstalterna.

***) Af dessa komma på: kristendom 6 timmar, sv. historia 2, allmän historia 1, geografi 2, sv. språket 4, naturlära 2, räkning 2, välskrifning 1, sång 1½, gymnastik 1½, handarbete 16 timmar.

betet (16 timmar) omfattar: *linne- och klädessöm, stickningar* såsom strumpor, schalar, tröjor, kjortlar; *ullspånad och väfnader* af olika slag. Lärjungarna få äfven turvis deltaga i förekommande hushållsgöromål.

Sedan sitt öppnande (Mars 1874) har skolan varit besökt af 60 lärjungar.

II. Skolreglementena.

Reglementen, upprättade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af Göteborgs Domkapitel år 1866 utarbetadt normalreglemente, finnas i alla skoldistrikt. I dessa reglementen, som, ehuru egentligen afsedda för folkskolan, jemväl innehålla allmänna föreskrifter rörande småskolan, hafva såväl föreskrifterna i Kongl. Cirkul. den 22 April 1864 som äfven senare, före förstnämnda år utkomna Förordningar rörande skolväsendet, naturligtvis lämpade efter lokala och andra förhållanden i olika distrikt, blifvit iakttagna. I anseende till de nya författningar, som efter nämnda tid utkommit, och särskildt med hänsyn till »normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor», är en omarbetning af reglementena nu behöflig. I åtskilliga af de gamla reglementena hafva under de sista åren nödiga ändringar blifvit gjorda. Öfver efterlefnaden af gällande reglementen vaka icke alltid skolråden med tillbörlig omsorg.

III. Skolbarnen.

Enligt de af skolråden för år 1881 meddelade uppgifter rörande skolväsendet i pedagogiskt afseende utgjorde antalet barn i en ålder mellan 7—14 år 14,683, af hvilka undervisats:

i fasta folkskolor	4,941	
» flyttande »	1,475	
» mindre skolor	331	
» småskolor	6,353	
» allmänna läroverk eller utom distriktet.....	136	
» enskilda skolor.....	192	
» hemmet	486	13,914
hvar emot under året ej deltagit i undervisningen:		
efter aflagd examen från folkskolan	240	
till följd af sjukdom eller naturfel.....	64	
af annan anledning.....	329	
utom distriktet vistande, om hvilka uppgift saknas	136	769

Antalet barn, som under år 1881 undervisats i folkskolor, mindre skolor och småskolor, utgjorde således, enligt skolrådets uppgifter, 13,100.

Enligt af mig vid de senast hållna inspektionerna gjorda anteckningar uppgick antalet af samtliga i skolorna inskrifna barn till 13,971, nemligen i Domprosteriets Norra kontrakt 3,819, i Marks och Bollebygds 5,653 och i Kinds kontrakt 4,499.

Af de i flyttande skolor, såväl folk- som småskolor, inskrifna barnen tillhörde »den rote, inom hvilken skolan vid inspektionen var förlagd.» i Domprosteriets Norra kontrakt 952 barn, i Marks och Bollebygds 1,582 och i Kinds 1,215 eller tillsammans 3,749 barn. Af de 13,971 i skolorna inskrifna barnen hafva tillsammans 8,846 eller omkring 63 procent varit närvarande vid inspektionerna. Härvid bör dock märkas, att vid de inspektioner, som icke varit på förhand kungjorda, ofta blott den ena afdelningen af folkskolans barn varit närvarande, likasom ock i allmänhet i de flyttande småskolorna och till en del i folkskolorna endast barnen i den rote, der skolan vid inspektionstillfället var i verksamhet, plägat infinna sig.

Hvad angår barnens skolgång, så har denna äfven under den nu tilländagångna inspektionsperioden på många ställen varit mycket ojemn. Förhållandet i nämnda hänseende är ännu i allmänhet långt ifrån tillfredsställande, synnerligast i de trakter, der fattigdom och långa afstånd lägga svåra hinder i vägen för en ordnad skolgång. Erfarenheten har dock visat, att der ett nitiskt skolråd utförfvar en allvarlig och noggrann tillsyn och skolan har en skicklig och lämplig lärare, skolgången kan vara god äfven der, hvarest ogynsamma lokala förhållanden synas lägga stora hinder i vägen för barnens ordentliga besökande af skolan. I fråga om de åtgärder, som förordats och vidtagits för befordrandet af en jemnare skolgång, får jag äfven nu hänvisa till min inspektionsberättelse af år 1871. Tilläggas bör, att man i vissa distrikt inom Kinds kontrakt börjat använda och funnit ändamålsenliga s. k. »anmärkningskort». Hvarje sådant kort innehåller en kolumn för »skolgång», en för »lexor» och en för »frit och sedlighet». Vid terminens början lemnas ett kort till hvarje barn, som är i skolan inskrifvet, och förvaras af barnet, men uppvisas för läraren vid påfordran, då han, i fall af befogenhet, med en dertill lämplig tång gör ett märke i den kolumn, till hvilken ett begånget fel hör. Kortet uppvisas äfven för föräldrar och målsmän. »Härigenom uppkommer en lätt och beqväm korrespondens mellan skolan och hemmet, hvilken bidrager att närma dessa till hvarandra».

Mot barnens uppförande i öfrigt hafva, mig veterligen, inga svårare anmärkningar förekommit.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Rörande denna vigtiga punkt har jag föga att tillägga eller ändra i hvad som blifvit yttradt i min sist afgifna berättelse. Att folket, om än småningom, allt mer börjar inse skolans stora vigt och betydelse, kan icke förnekas. Särskildt gäller detta om småskolan, en anstalt, som nu mera, sedan hemmen i de flesta fall på skolan öfverflyttat arbetet med äfven de mindre barnens första undervisning, är nödvändig. På icke få ställen omhuldas småskolan vida mer än folkskolan, ett förhållande, som torde finna sin förklaringsgrund deri, att den förra kräfver mindre uppoffringar än den senare, och att folket kan bättre fatta och inse betydelsen af småskolan, då det väl märker, att den undervisning, som i henne meddelas, är för hvar och en nödvändig — något, hvarom allmogen i fråga om folkskolan med hennes många ämnen icke alltid låter sig så lätt öfvertyga, hvarförutom den omständigheten icke torde förbises, att småskolan, hvilken i allmänhet kommer hemmen närmare, tager barnen i anspråk vid en ålder, då de endast undantagsvis kunna vara föräldrarne till någon egentlig nytta.

Att emellertid intresset för skolan i allmänhet är betydligt större, än hvad det var för 10—15 år sedan, måste erkännas; och icke ringa äro de uppoffringar, som af äfven ganska fattiga kommuner blifvit under de senare åren gjorda för anskaffande af rymligare och ändamålsenligare lokaler, lärarekrafternas ökande, materielens förbättrande m. m. Visserligen hafva icke alltid sådana förbättringar kunnat genomföras utan strider; men i de flesta fall hafva församlingarna villigt gått in på föreslagna förändringar. Då derför ett allmänt omdöme om folkets förhållande till skolan skall afgifvas, torde detta böra vara af det innehåll, att ehuru på många ställen ännu saknas det nit och den lifaktighet, som vore önskliga, förhållandet dock i allmänhet sedt icke är otillfredsställande.

V. Undervisningstiden.

Enligt skolrådets uppgifter har undervisningstiden varit:

	Veckor om året.	Dagar i veckan.	Timmar om dagen.
i 24 folkskolor och (5) mindre skolor.....	34½	5—5½	6
” 8 ”	34½	6	6
” 20 ”	35	5½	6
” 9 ”	35	6	6
” 19 ”	36	5—6	6
” 6 ”	37	6	6
” 4 ”	39	5	6
” 5 ”	40	6	6
” 1 ”	41	6	6
” 1 ”	42	5	6
” 3 ”	43	5½—6	6
” 30 småskolor	34½	5 - 5½	5
” 36 ”	35	5—6	5—5½
” 51 ”	36	5—6	5—(6)
” 1 ”	37	5	5
” 3 ”	38	6	5—6
” 2 ”	39	6	5
” 7 ”	40	5—6	5—5½

I den flyttande skolan, der lördagen efter regel användes till rote-förhör, fortgår den egentliga skolundervisningen 5 dagar i veckan; men äfven i den fasta skolan läses numera ofta endast 5 dagar. På inspektionstabellen är för hvarje skola anmärkt, om skolans afdelningar besöka skolan samtidigt eller på olika tider. Den föreskrifna ledigheten mellan undervisningstimmarna lemnas barnen, ehuru, som det vill synas, icke alltid till nödig utsträckning, hvad angår middagsrasten.

Beträffande de tider af året, då undervisning meddelas, så äro förhållandena, såsom af nedan stående uppgifter synes, mycket olika inom olika distrikt. I allmänhet är läsåret indeladt i tvenne terminer, en vår- och en hösttermin, skilda genom ett längre eller kortare uppehåll under sommaren.

1:a term. fr. $1-15/2$ till $1-15/7$; 2:a term. fr. $1-15/8$ till $1-15/11$ i 10 fasta folksk.										
»	»	»	$1-15/2$	»	$1-15/7$	»	»	$1-15/8$	$1-15/12$ » 4 »	
»	»	»	$1-15/2$	»	$2-15/7$	»	»	$1-15/8$	$1-15/10$ » 2 »	
»	»	»	$1/2$	»	$1/6$	»	»	$1/7$	$1/12$ » 2 »	
»	»	»	$9/2$	»	$20/6$	»	»	$23/8$	$15/12$ » 2 »	
»	»	»	$1-15/2$	»	$1-15/8$	»	»	$1-15/10$	$1-15/12$ » 2 »	
»	»	»	$1-15/2$	»	$1-15/7$	»	»	$1-15/9$	$1-15/12$ » 11 »	
»	»	»	$1-15/3$	»	$1-15/7$	»	»	$1-15/8$	$1-15/12$ » 18 »	
»	»	»	$1/3$	»	$1/8$	»	»	$1/9$	$1/12$ » 4 »	
»	»	»	$8/2$	»	$22/6$	»	»	$1/8$	$1/12$ » 2 »	
»	»	»	$7/3$	»	$9/6$	»	»	$9/7$	$9/12$ » 1 »	
»	»	»	$1/3$	»	$27/7$	»	»	$1/9$	$1/12$ » 1 »	
»	»	»	$1/3$	»	$20/6$	»	»	$20/7$	$1/12$ » 1 »	
»	»	»	$15/1$	»	$1/6$	»	»	$15/8$	$15/12$ » 1 »	
med 3 terminer från $1/2$ till $17/5$; $7/6$ till $10/9$; $10/10$ till $25/11$ 2 »										
»	»	»	»	$1/2$	» $20/5$; $7/6$	» $8/7$; $15/8$	» $15/12$	1	»	
med ferier 14 dagar vid sänningstiden och 8 under skörden										
			$1/3-17/6$; $27/6-1/12$	-----						1 »
med ferier 14 dagar vid sänningstiden och 8 under skörden										
			$1/3-1-15/11$	-----						1 »
från $2/2$ 8 kalendermånader med ferier under skörden... 2 »										
»	$23/2$	»	»	»	»	»	»	»	» 1 »	
36 veckor med ferier $11/7-20/8$ ----- 2 »										
»	»	»	»	»	$16/6-11/7$ och $1/10-1/11$	----- 2 »				
»	»	»	»	»	$1/8-15/8$ » $1/10-15/10$	----- 1 »				
»	»	»	»	»	$1/7-31/7$ » $1/10-15/10$	----- 1 »				
1:a term. från $1-15/2$ till $1-15/7$; 2:a från $2-15/8$ till $1-15/12$ i 5 flyttande »										
»	»	»	$15/2$	»	$15/7$	»	»	$15/8$	$15/11$ » 3 »	
»	»	»	$1/2$	»	$1/7$	»	»	$1-10/9$	$1-10/12$ » 2 »	
»	»	»	$15/1$	»	$15/6$	»	»	$15/7$	$15/12$ » 1 »	
»	»	»	$1/3$	»	$1/7$	»	»	$1/8$	$1-15/12$ » 3 »	
»	»	»	$1/2$	»	$1/12$	» 10 månad. med lämpligt afbrott. » 1 »				
»	»	»	$1/2$	»	$1/5$; $15/5-15/8$; $1/9-1/11$	» 1 »				
»	»	»	$1/2$	»	$1/5$; 2:a från $15/5-15/12$	} med 2 månader ferier { 1 »				
»	»	»	$1/2-15/4$; $2/5-15/7$; $8/8-15/12$	» 1 »						
»från den $17/1$ 8 kalendermånader med lof emellan» 1 »										

I fråga om småskolorna är läsårets indelning i terminer ännu mer vexlande än i folkskolorna. I de fasta skolorna äro terminerna två, en vår- och en hösttermin, med ferier af en månad eller något derut-öfver under sommaren. Är skolan flyttande, beror terminernas antal

vanligtvis af antalet stationer, skolan årligen besöker, och terminernas längd af såväl läseårets längd som antalet och storleken af de rotar, i hvilka skolan läser. Ej sällan läses i den flyttande småskolan å hvarje station två gånger om året, i hvilket fall terminen för hvarje gång blir så mycket kortare. En eller annan småskola, som flyttar på tre eller flere stationer, har stundom måst uppehålla sig så länge på ett eller annat ställe, att hon icke under läseåret hunnit genomgå alla stationerna. Olägenheterna häraf har jag sökt att få afhjelpa genom att förmå församlingarna att öka småskolornas antal.

Barnens ålder, då de intagas i skolan, är vanligen 7 år. I åtskilliga skoldistrikt har den anordning vidtagits, att, efter regel, intagning af nybörjare i skolan sker endast en gång om året och vid samma tid uppflyttning från lägre till högre klass; och har denna anordning, der den kunnat genomföras, visat sig utöfva ett välgörande inflytande genom en fastare sammanhållning af klasser och läslag. En icke så sällan förekommande svårighet är den, att många barn icke infinna sig vid läseterminens början utan stundom långt senare, ibland med men ofta utan tillstånd af skolrådets ordförande.

VI. Undervisningen.

A. Undervisningens allmänna ordnande.

Den yttre anordningen af skolväsendet har, såsom förut är antydt, äfven under den sista inspektionsperioden vunnit ökad utveckling såväl genom nya skolors inrättande som ock derigenom, att dels flere förut flyttande skolor blifvit fasta, dels rotarnes antal i de flyttande skolorna inskränkts. I flertalet af de fasta folkskolorna och en och annan af de flyttande hafva barnen varit delade på två afdelningar, som på olika tider besökt skolan. Småskolorna hafva i allmänhet besökts samtidigt, den fasta skolan af samtliga barnen, den flyttande af barnen i den rote, der skolan för tillfället uppehållit sig, men understundom äfven af barnen från annan rote, der utrymmet sådant medgifvit. I småskolorna äro numera, med få undantag, anställda lärare eller lärare, som genomgått och utexaminerats från de af lands-ting underhållna seminarierna eller från enskilda sådana, hvilka erhållit vederbörlig examensrätt, eller ock eljest undergått de i Kongl. Kung. den 11 Jan. 1878 stadgade prof.

Förhållandet mellan småskolan och folkskolan är nu mera författningsenligt ordnad. Att man, trots de vid inspektionstillfällena liksom ock i till skolråden aflåtna prememorior gjorda erinringar, på icke

så få ställen öfverskridit den för småskolan bestämda kursen i kristendom, torde dock böra anmärkas. Hvad angår småskolans förmåga att motsvara sitt ändamål såsom förberedande undervisningsanstalt, så kan hon i allmänhet sägas göra detta, om än mer eller mindre fullkomligt allt efter lärarens olika förmåga och de olika förhållanden, under hvilka skolan verkar. Der hon saknar egna eller åtminstone bestämda, förhyrda lokaler och måste läsa i rum, som för tillfället upplåtas, eller, som det heter, »går ur stuga till stuga», hvarvid hon sällan får vara ostörd, der kan man naturligtvis ej vänta stora resultat. En glädjande företeelse är det därför, att man på senare tider allt mer börjat förse småskolan med egna lokaler eller åtminstone för läsåret bestämda förhyrda sådana.

Allt sedan början af år 1879 i några distrikt men från och med höstterminen nämnda år i flere och sedan 1880 års början i de flesta har *normalplanen* för undervisningen i folkskolor och småskolor tillämpats såväl med afseende på klassindelning och lärokurser som ock i fråga om lärogången, ehuru med större eller mindre modifikationer. Detta gäller företrädesvis om de fasta skolorna, såväl folkskolorna som ock, under de två sista åren, småskolorna, men äfven om de flyttande folkskolorna och de småskolor, som flytta endast mellan två stationer. I de öfriga flyttande småskolorna har man sökt att så mycket som möjligt iakttaga normalplanens bestämmelser och tillgodogöra sig der gifna anvisningar, ehuru normalplanen i dem svårigen kan sägas hafva varit i egentlig mening tillämpad. Enär i flertalet folkskolor afdelningsläsning eger rum, hvarvid 1:sta och 2:dra årsklasserna undervisas tre dagar (eller, der lördagen icke användes till läsning, endast två dagar) samt 3:dje och 4:de årsklasserna likaledes tre dagar, så har läsordningen i bilagan n:o 16 i normalplanen tagits till ledning i de flesta fasta folkskolor. För den flyttande folkskolan har bil. n:o 19 och för den flyttande småskolan bil. n:o 6 eller 7 ansetts lämpligast, liksom i den fasta småskolan bil. n:o 4 eller 5. I fasta folkskolor, i hvilka alla 4 årsklasserna samtidigt besökt skolan, har bil. n:o 18 tjenat till ledning. Hvad fortsättningsskolorna angår, så hafva de i allmänhet till läroplan och läsordningar varit ordnade i mer eller mindre öfverensstämmelse med normalplanen. I ett eller annat ämne har dock den i normalplanen upptagna kursen icke hunnit genomgå, t. ex. i teckning.

Hvad vidare angår ofta nämnda normalplan, så har såväl af den diskussion rörande rätta uppfattningen af densamma och dess tillämpning, som förts vid krets- och kontraktsmöten med lärare och lärarinnor, som ock under enskilda samtal med dessa framgått, att man fullt erkänner och uppskattar normalplanens stora förtjenster: en fast klass-

indelning och en väl ordnad läroplan, hvarigenom den i hög grad bidrager till att införa ordning och reda i undervisningen, hvarjemte den gifver mycket goda anvisningar i fråga om lärogången. Beträffande de i särskilda bilagor förekommande förslag till läsordningar, så har man äfven erkänt deras lämplighet i allmänhet att tjena »till ledning» vid upprättandet af läsordningar för särskilda slag af skolor, om man än uttryckt det önskvärda uti, att intet tvång i fråga om deras noggranna efterföljd i nämnda hänseende ännu måtte ega rum. Rörande lämpligheten af de s. k. tysta öfningarna hafva åsigtarna varit delade. Att vid undervisningen i kristendom, särdeles vid katekisationen, ingen tyst öfning borde förekomma, emedan en sådan alltid skulle verka störande, derom har man varit ense; men äfven i fråga om undervisningen i ett eller annat af de öfriga ämnena har tysta öfningars lämplighet varit starkt ifrågasatt. Så t. ex. yttrar en lärare, i hvilkens skola bilagan n:o 16 lagts till grund för läsordningen: »Räkningen, som dock är ett viktigt ämne, har, sedan denna läsordning börjat följas, gått mindre framåt än förut. Då blott en timme i veckan är åt hvardera afdelningen anslagen till gemensam *undervisning* i detta ämne, och då afdelningens båda klasser svårligen kunna sammanhållas i ett räknelag, så kommer lärarens omedelbara undervisning blott en timme hvarannan vecka eller en half timme i veckan hvarje klass till del. De tysta öfningarna i räkning, två timmar i veckan, då läraren samtidigt är upptagen med att undervisa en annan klass i geografi, medföra icke stort resultat. Att räkningen under sådana förhållanden blir alltför styfmoderligt behandlad, är obestridligt.» Äfven i fråga om undervisningen i teckning har anmärkts, att denna, efter Stuhlmannska metoden, svårligen kan med framgång drifvas jemte en tyst öfning.

Vid tillämpning af bil. n:o 16 har i en del skolor den ändring skett, att måndagens 5:te timme hel och hållen användts till läsning, hvaremot fredagens 5:te timme upptagits af sång, dock med tjenliga afbrott för att ej trötta barnen. Ändringen har gjorts i de skolor, der barnantalet varit särdeles stort och man i följd deraf ansett sig föga kunna uträtta med en halftimmes läsning. Torsdagens 5:te timme har ock på en del ställen användts till teckning i st. f. »kursivläsning» af det skäl, att 1:sta afdelningens barn eljest ej skulle erhålla någon undervisning i detta ämne. Rörande tillämpningen af bil. n:o 19 må anmärkas, att alla årsklasserna undervisats samtidigt i geografi och räkning, och att en timme tagits från räkningen och användts för geometrien.

B. Undervisningen i de särskilda ämnena.

Kristendom: I småskolan har man i detta ämne i allmänhet sökt följa normalplanen med deri meddelade anvisningar; dock har det visat sig, att man på icke så få ställen icke inskränkt sig till inlärandet af textorden till Luthers lilla katekes, utan låtit barnen läsa utantill äfven den af Luther gifna förklaringen. I folkskolan förekomma: a) *bibelläsning*, i det att i sammanhang med morgonbönen läsas N. T:s historiska böcker i ordningsföljd, hvarvid några få förklaringar och tillämpningar af det lästa göras. I sammanhang med aftonbönen läses ofta någon psalm eller del deraf ur Psaltaren; b) *bibliska historien*, hvarvid den i normalplanen gjorda fördelningen af de bibliska berättelserna, hvilken befunnits särdeles god, blifvit följd. De berättelser, som höra till småskolans kurs och således der blifvit genomgångna, har man ej ansett tarvå någon förberedelse, hvaremot lexan eljest beredes genom muntligt berättande af läraren (eller stundom ur öppen bok), innehålllets utfrågande, förklarande och tillämpning; c) *katekes*, i fråga om hvilket ämne från en del skolor uppgifvits, att normalplanen blifvit följd, från andra, att större eller mindre afvikelser egt rum. I somliga skolor har normalplanen tillämpats i den lägre afdelningen, hvaremot 3:dje och 4:de klasserna läst gemensamt från och med andra artikeln till bokens slut. Från en skola har meddelats, att normalplanens kursindelning icke blifvit följd, emedan den synes vara behäftad med följande olägenheter: barnet kan svårigen fatta en omständligare och grundligare kurs i en del af katekesen utan att hafva någon kännedom af kristendomens öfriga grundsanningar; då återlösningens förvärfvande och tillämpning onekligen är kärnan af vår kristendomslära, synes det mindre välbetänkt att uppskjuta 2:dra och 3:dje artiklarne till tredje och fjerde årsklassen samt låta barnen vara i okunnighet om dopet till sista skolåret», hvarförutom s. k. tyst öfning här af skäl, som ofvan anförts, ansetts olämplig. I här afsedda skola är katekesundervisningen så ordnad, att hela katekesen genomgås tvenne gånger under skolkursen: af 1:sta och 2:dra klasserna gemensamt en gång och af 3:dje och 4:de kl. tillsammans en gång; första gången en inskränktare kurs, hvarvid endast Luthers lilla katekes och bibelspråken i den antagna förklaringen läsas utantill, andra gången något omständligare, hvarvid äfven styckena i förklaringen inläras. Intet förelägges barnen till utanläsning, som ej förut blifvit föreläst och förklaradt; d) *psalm-läsning*. I allmänhet inläras några psalmverser hvarje vecka; dock repeteras stundom de under ett föregående år inlärdas i st. för inlärandet

af nya. Psalmerna väljas med någon syftning på kyrkoårets texter, dock tages äfven hänsyn till lämpliga melodier, enär barnen öfvas att sjunga psalmverser, som de lärt sig utantill; stundom öfvas kursiv psamläsning innantill. De psalmverser, som föresättas barnen till utanläsning, blifva dessförinnan förelästa och i korthet förklarade.

Modersmålet: I de småskolor, som förestås af på senare tider ut-examinerade lärarinnor eller lärare, följes i allmänhet normalplanen ganska noga. Vid den första undervisningen i ämnet användes i flertalet skolor skrifläsemetoden jemte bokstafvering; i somliga skolor, särdeles i dem, som förestås af äldre lärarinnor, den senare ensamt. I åtskilliga fasta småskolor förekommer äfven ljudering. De enklaste reglerna för rättstafning meddelas i sammanhang med läsöfningarna samt inskräpas ytterligare och fullständigare i folkskolan dels muntligen och i samband med läs- och skriföfningarna, dels ock genom användande af någon kortare rättstafningslära. I folkskolan följes ock normalplanen, med det undantag dock, att i allmänhet barnen redan i 2:dra klassen, någon gång till och med i 1:sta, göras bekanta med satsens hufvuddelar och erhålla en öfversigt af ordklasserna. »Öfning att förstå och använda språket» bibringas vanligen genom rättskrifning efter diktamen, såsom förberedelse till hvilken användes afskrifning ur läseboken eller någon annan, samt genom något inlärande af modersmålets grammatik, hvilken undervisning vanligast meddelas muntligen af läraren. Att i detalj redogöra för undervisningen i ämnet, torde utrymmet icke medgifva. Anmärkas bör, att åtskilligt ännu återstår att önska i fråga om undervisningen i svenska språket. Innanläsningen i småskolan, der man ej sällan klagat öfver, att den i normalplanen anslagna tiden är alltför knapp, är ännu på många ställen mycket ojemn, hvartill dock bland annat äfven den ojemna skolgången bidrager; men äfven i folkskolan är innanläsningen på flere ställen sämre, än man med skäl kunde vänta. En bidragande orsak till detta förhållande har utan tvifvel varit, att man i vissa skolor alltför ensidigt sysselsatt sig med utfrågande af innehållet af det lästa på bekostnad af öfning i kursivläsning, hvarför jag ock varnat för faran af ett sådant förfarande. Äfven rättskrifningen, detta för folkskolan så viktiga ämne, har i en del skolor befunnits ganska bristfällig, och barnens stilprof hafva ej sällan visat sig underhaltiga såväl i hänseende till stafning som interpunktion. I allmänhet har detta berott dels derpå, att undervisningen icke varit nog praktisk, dels att rättskrifningen icke öfvats med nödig ihärdighet, dels slutligen derpå, att lärarne sjelfve, särdeles en del af de äldre, icke varit tillräckligt hemmastadde i ämnet. Vid inspektionstillfällena har jag, då tiden sådant medgifvit och det ansetts

behöfligt, sökt visa, huru läraren borde gå till väga såväl vid läsöfningarna som vid rättandet och genomgåendet af lärjungarnes skriftliga uppsatser, hvarförutom jag städse påyrkat, att vid rättskrifningsöfningarna, så snart det med framgång kan ske och ovilkorligen i 3:dje klassen, ordentliga skrifböcker måtte användas — ett yrkande, som dock icke alltid hlifvit beaktadt. Undervisningen i välskrifning lemnar i olika skolor mycket olika resultat. I en skola hafva nästan allmänt barnen en vårdad stil och uppvisa snygga skrifböcker, i en annan åter är förhållandet nästan allmänt det motsatta. Att orsaken härtill i många fall till en del ligger hos läraren, kan icke betvivlas. På icke så få ställen hafva barnen i brist på skrifböcker alltför länge sysselsatts med skrifning på skiffertafla. Mer än en gång har jag måst påyrka, att barnen på ett eller annat sätt skulle förses med skrifböcker.

Räkning: Äfven i detta ämne följas normalplanens lärogång och kurser, hvilka sistnämnda dock, enligt uppgift, i följd af förut vid fråga om de tysta öfningarna antydda svårigheter, i flertalet skolor icke hunnit fullständigt genomgås. Att undervisningen i räkning på senare tider i allmänhet gått framåt till det bättre, kan icke förnekas, om än äfven i detta ämne resultaten icke alltid visat sig så synnerligen stora. *Geometri* förekommer i en del skolor som särskildt ämne, i andra åter i sammanhang med räkning; i några skolor har man »ej haft tid öfrigt för detta ämne». Normalplanen följes; lärobok användes i allmänhet icke.

Hvad angår *åskådningsöfningar* i småskolan, så har man väl börjat att äfven med afseende på detta ämne tillämpa normalplanen, så godt man förmått med den brist på lämplig materiel, som i de allra flesta småskolor ännu finnes.

Geografi: Normalplanen följes i allmänhet fullständigt, hvad angår lärogång och kurser. I somliga skolor har man gjort den afvikelsen från läsordningen, att då geografi förekommer jemte räkning som tyst öfning, läsning af geografi ena timmen varit gemensam för båda klasserna, hvilka åter andra timmen haft räkning gemensam. Lärobok användes i allmänhet icke; i en del skolor få barnen till hemuppgift att i sina skrifböcker anteckna det viktigaste af det, som vid kartan blifvit dem meddeladt. *Historia* förekommer först i 3:dje årsklassen, i hvilken genomgås hedniska och katolska tidehvarfven och af Luther-ska tidehvarfvet till och med Carl IX. I 4:de årsklassen undervisas från och med Gustaf II Adolf till närvarande tid, i somliga skolor muntligen och i samband med läseboken, i andra efter en kort lärobok, Odhnerns eller någon annan.

Naturkunnighet har i en del skolor ingått i undervisningen redan i 1:sta årsklassen, i det att de båda första årsklasserna undervisats gemensamt; men vanligen följes normalplanen och, hvad angår kurserna, så långt medhinnas kan. Lexläsning förekommer icke, utan undervisas barnen muntligen, hvarvid de i en del skolor få anteckna det hufvudsakliga af hvad som meddelats. Berlins naturlära läses innantill för ytterligare befästande af det muntligt genomgångna.

Teckning: Undervisning i teckning efter Stuhlmanns metod är nu öfver allt införd i inspektionsområdets folkskolor och i de flesta småskolor, äfven i flere af dem, i hvilka vid sista inspektionstillfället början dermed ännu icke var gjord. Rutad eller punkterad »svart tafla» finnes i alla folkskolor och de flesta småskolor, likasom ock ritböcker eller åtminstone rutadt papper i folkskolorna och med rutnät försedda skiffertaflor i småskolorna. Undervisningen efter den nya metoden omfattas med intresse af barnen; och har jag vid besök i skolorna varit i tillfälle att se rätt goda resultat af teckningsundervisningen. I åtskilliga folkskolor förekommer derjemte linearteckning. I de skolor, i hvilka för öfrigt följes en läsordning, som icke har särskild tid anslagen för teckning, har man sökt bereda tid därför. Då man, när Stuhlmanns metod infördes, måste börja från början i folkskolan, har i allmänhet endast första kursen och en del af den andra ännu hunnit genomgås.

Sång: Psalmsång äfvensom enklare sånger efter gehör öfvas i de småskolor, i hvilka lärarinnan är begåfvad med sångröst. I folkskolan öfvas tonträffning och taktöfningar, psalmmelodier och andra sånger af lämpligt innehåll, företrädesvis sådana, som finnas i folkskolans läsebok. I åtskilliga folkskolor har förekommit flerstämmig sång; men i flertalet är den blott enstämmig. För 1:sta och 2:dra klasserna begagnas oftare siffror än noter, för 3:dje och 4:de noter som tonbeteckningssätt. Oaktadt sångöfningar egt rum i de allra flesta folkskolor vill det dock synas, som om dessa öfningar i en del skolor varit mer eller mindre lamt drifna. Jag har därför vid inspektionstillfällena uppmanat till flitig och noggrann öfning af sången och erinrat om vigten och betydelsen deraf bland annat för höjandet af kyrkosången på landet.

Gymnastik (och vapenöfning). Redan i småskolan öfvas numera barnen i enklare, fristående rörelser, egentligen afsedda att utgöra en vederqwickelse för barnen under läsetimmarne; vidare i marscher vid ut- och ingåendet i skolan o. s. v. I folkskolan förekommer gymnastik öfverallt, der läraren icke af ett eller annat skäl är oduglig att deri undervisa, således ock i flere af de skolor, i hvilka, att döma af

inspektionstabellen, sådan öfning icke egt rum. Inspektionen har nemligen på flere ställen egt rum så tidigt på våren, att öfningar ute i det fria då ännu icke kunnat företagas och följaktligen barnen icke kunnat antecknas såsom undervisade och öfvade i gymnastik. Emellertid drifves denna öfning på åtskilliga ställen med föga kraft och framgång. Af den omständigheten, att läsordningen efter normalplanen ej upplyser, hvilken tid som skall användas till gymnastik, och man alltså stannat i villrådighet, på hvilken tid dessa öfningar böra anställas, har detta ämne blifvit mindre öfvadt, sedan normalplanen började tillämpas. Ännu sämre är det bestäldt med exercis- och vapenöfningarna. Sådana förekomma nu mera endast i några få skolor. Trägevår finnas i 12 skolor, gymnastikattiralj blott i en enda.

Trädgårdsskötsel och trädplantering: Ehuru i allmänhet kan sägas, att folket ännu icke rätt inser vigten och betydelsen af barnens undervisning och öfning i dessa ämnen, märkes dock tydligt, huru intresset äfven för denna sak småningom vaknar till lif såväl bland folket som lärarne. Barnen visa sig öfver allt lifvade för dessa öfningar. Under de senare åren hafva flere vackra skolträdgårdar kommit till stånd, så ordnade och indelade, att hvarje barn eller två och två haft sin lilla trädgårdssäng, af hvilken de merendels få njuta afkastningen. På somliga ställen äro skolhusen förlagda på sådana platser, att jord till skolträdgård icke står att erhålla. Skolträdgårdar finnas nu vid 64 skolhus, och af dessa äro några verkliga mönsterträdgårdar. Att inspektionstabellerna icke upptaga alla barn, som under det år, då inspektionen egt rum, verkligen öfvats i trädgårdsskötsel och trädplantering, beror på, att inspektionen ej sällan inträffat vid en tid, då barnen ännu icke kunnat sysselsättas dermed.

Orsaken, hvarför i Domprosteriets Norra kontrakt några barn i folkskolan, att döma af nedan stående, saknat undervisning i katekes, är den, att här finnas tre distrikt, i hvilka man i saknad af särskild småskola varit nödsakad att i folkskolan mottaga nybörjare, af hvilka vid inspektionstillfället 3 barn ännu icke undervisats i katekes.

Af samtliga vid de senast förrättade inspektionerna närvarande barnen, utgörande ett antal af 8,846 eller 63,3 procent af de 13,971 vid samma tid i skolorna inskrifna, hafva undervisats:

I folkskola och mindre skola:	Domprostariets Norra kontrakt. Närvarande 1,554.	Marks och Bolle- bygds kontr. Närv. 2,233.	Kinds kontrakt. Närv. 1,829.	I alla 3 kon- trakten. Närv. 5,616.
i biblisk historia	1,554 = 100 %	2,233 = 100 %	1,829 = 100 %	5,616 = 100 %
• katekes	1,551 = 99,8	2,233 = 100	1,829 = 100	5,613 = nära 100
• modersmålet: förbe- redande öfningar...	1,554 = 100	2,233 = 100	1,829 = 100	5,616 = 100
• öfningar att förstå och använda språket	835 = 53,7	1,226 = 54,9	972 = 53,1	3,033 = 54
• historia	812 = 52,2	953 = 42,7	843 = 46,1	2,608 = 46,4
• geografi	1,496 = 96,2	2,105 = 94,2	1,757 = 96,1	5,358 = 95,4
• naturlära	1,358 = 87,4	1,781 = 79,7	1,480 = 80,8	4,619 = 82,2
• räkning	1,554 = 100	2,233 = 100	1,829 = 100	5,616 = 100
• skrifning	1,554 = 100	2,233 = 100	1,829 = 100	5,616 = 100
• geometri	530 = 34,1	654 = 29,2	644 = 35,2	1,828 = 32,5
• teckning	1,322 = 85	1,904 = 85,2	1,398 = 76,4	4,624 = 82,5
• sång	1,288 = 82,9 v. 5,1.	1,616 = 72,3	1,360 = 74,3 v. 4,6.	4,264 = 75,9
• gymnastik	1,267 = 81,5	1,743 = 78	1,351 = 73,9	4,361 = 77,6
• trädgårdsakötsel och trädplantering	826 = 53,1	747 = 33,4	904 = 49,4	2,477 = 44,1
I småskola:	Närv. 802	Närv. 1,359	Närv. 1,069	Närv. 3,230
i biblisk historia	802 = 100 %	1,353 = 99,7 %	1,069 = 100 %	3,224 = 99,9 %
• katekes	684 = 85,3	941 = 69,2	824 = 77	2,449 = 75,7
• modersmålet: förbe- redande öfningar ..	802 = 100	1,359 = 100	1,069 = 100	3,230 = 100
• räkning	802 = 100	1,359 = 100	1,069 = 100	3,230 = 100
• skrifning	802 = 100	1,359 = 100	1,069 = 100	3,230 = 100
• teckning	521 = 65	778 = 57,2	642 = 60	1,941 = 60
• sång	528 = 65,8	699 = 51,4	778 = 72,7	2,005 = 62
• gymnastik	695 = 86,7	1,220 = 89,7	944 = 88,3	2,859 = 88,5

För jämförelses skull meddelas uppgift å procenten af de i de särskilda ämnena undervisade barnen för såväl den nu till ända gångna inspektionsperioden som de två föregående, hvarvid, i likhet med hvad

då egde rum, procenten är beräknad efter *hela antalet* vid inspektionen närvarande, såväl till folk- som småskolan hörande barn.

Enligt denna beräkning hafva undervisats:

	år 1871.	år 1876.	år 1881.
i biblisk historia.....	93,8 %	97,54 %	99,9 %,
» katekes	90,5 »	94,55 »	91,9 »
» modersmålet: förberedande öfningar	88,2 »	98,54 »	100 »
» öfning att förstå och använda språket	19,4 »	33,75 »	34,3 »
» historia och geografi.....	32,4 »	39 »	hist. 30 »
			geogr. 60,6 »
» naturlära.....	31,4 »	41,11 »	52 »
» geometri och linearteckning.....	11,1 »	24,34 »	geometr. 20,7 »
			teckn. 74,2 »
» räkning	96,6 »	99,89 »	100 »
» skrifning.....	96,1 »	99,7 »	100 »
» sång	47,3 »	48,90 »	70,9 »
» gymnastik och vapenöfning.....	26,9 »	39 »	81,6 »
» trädgårdsskötsel och trädplantering.	7,4 »	19,49 »	28 »

VII. Skolförhören.

Föreskriften i K. Cirkuläret den 22 April 1864 om anställande af »förhör vid terminernas början med de barn, som anmälas till undervisning i hemmet», efterlefves, efter hvad jag kunnat inhemta, i somliga distrikt, men har ej vunnit allmännare efterföljd. På de ställen, der sådana förhör icke förekommit, har såsom orsak till denna uraktlåtenhet anförts, att, då förhör blifvit kungjorda, merendels inga andra barn infunnit sig, än de som anmälts till inskrifning i skolan. De föräldrar, som vilja meddela sina barn undervisning i hemmet, göra icke ens alltid anmälan derom. Erinringar att ställa sig gifna föreskrifter till efterrättelse hafva gjorts såväl vid inspektionstillfällena som äfven i de till skolråden aflåtna promemoriorna. *Repetitionsförhör* för återhemtande och befastande i minnet af den under närmast föregående tiden genomgångna kursen anställas på några ställen, såsom t. ex. i Örby och Kinna, en gång i månaden. De flesta ämnena hafva då för de olika klasserna varit fördelade på särskilda månadskurser. Vid hvarje månads slut hålles för hela skolan, i skolrådsordförandens närvaro och under hans ledning, offentligt förhör, då det under månaden genomgångna till sina hufvuddrag upprepas. »Derigenom befastes det inlärdas bättre hos barnen, och föräldrar, skolrådet och andra, som in-

trassera sig för undervisningen, få tillfälle att lära känna barnens framsteg». På andra ställen hållas repetitionsförhör en gång i veckan, hvarvid, der fortsättningskola ej finnes eller icke allmänt besökes, äfven *de barn, som utgått ur skolan*, ega tillfälle att till förhör sig inställa. I de flesta flyttande skolor hållas *roteförhör* lördagen i hvarje vecka, der sådant låter sig göra, eller ock hvarannan vecka. I ett distrikt, nemligen Östads läsa skolorna hvarannan vecka i hvardera af de båda rotarne, hvarför särskilda roteförhör der icke äro behöfliga. *Examina* anställas i somliga distrikt en gång, i andra två gånger om året, och äro vid dessa förhör närvarande en eller flere af skolrådets ledamöter, vanligen, ehuru icke öfver allt, pastor samt en del af barnens föräldrar. Med dessa förhör förenas ofta *flyttningsförhör* dels för uppflyttning från småskolan till folkskolan, dels ock för flyttning i folkskolan från klass till klass. Rörande anställandet af *avgångspröfningar* får jag hänvisa, till hvad derom är sagdt i min inspektionsberättelse af år 1876.

VIII. Lärarne.

Vid 1881 års slut funnos inom inspektionsområdet anställda:

vid folkskolor: examinerade, ordinarie lärare	91	och lärarinnor	1
» » » icke ordinarie		»	1
» mindre skolor: »	3	»	2
» småskolor: »	14	»	116

eller tillsammans i alla skolor..... 108 lärare och 120

lärarinnor. I öfverensstämmelse med skolrådets uppgifter äro häri inberäknade 2 folkskolelärare och 2 småskolelärarinnor, anställda vid Rydboholms och Rydals fabrikers skolor, men icke 1 lärare och 1 lärarinna vid Näås slöjd- och folkskolor, ej heller 2:ne lärarinnor vid Kullens barnhem. Dessutom hafva såsom biträden åt sjuklige eller ålderstigne lärare, som, åtminstone i vissa ämnen, icke förmått att på ett tillfredsställande sätt bestrida undervisningen, af brist på vederbörligen examinerade lärare användts 4 till 5 lärarinnor, hvilka alla med goda vitsord genomgått 7 till 9 månaders lärokurs vid något med examensrätt försedt småskolelärarinneseminarium. För dessa »biträdande» lärarinnors aföning har bidrag af statens medel icke begärts, då, enligt mitt förmenande, med »biträdande lärare», för hvilken aföning sådant bidrag skall kunna erhållas, icke lärer förstås en lärare, som endast biträder ordinarie läraren vid bestridandet af den undervisning, som denne, om han sjelf kunnat helt och hållet sköta sin tjänst, varit

skyldig att ensam bestrida. I ledigheten efter afgångne lärare, hvilkas tjänster icke kunnat genast tillsättas, hafva likaledes 2 lärarinnor blifvit använda. En lärare har för fel, begångna både i och utom tjensten, genom laga kraftvunnen dom blifvit från sin befattning skild.

Beträffande lärarnes sätt att vårda barnens sedliga väsen och förståndsutveckling, är i allmänhet intet annat än godt att säga. Fler-talet förtjenar det bästa vitsord om nit. De synas, med få undantag, vara med varmt intresse hängifne sitt kall, äfven då de måste verka under mycket ogynsamma förhållanden och stundom med ringa eller intet stöd och uppmuntran från föräldrars eller skolråds sida. Insigter och skicklighet att undervisa äro naturligtvis mycket olika hos olika individer. Tillfällen hafva emellertid icke saknats, då jag varit nödsakad allvarligen erinra läraren om hans skyldighet att föregå sina lärjungar med godt exempel eller att med mera kraft och liflighet sköta undervisningen eller förkofra sig i sina stycken o. s. v.

Till stort gagn för väckande och underhållande af nit och undervisningskicklighet hos lärarne hafva utan tvifvel varit de lärareföreningar, som sedan flere år tillbaka finnas i alla tre kontrakten inom inspektionsområdet. Vid de årligen återkommande kontraktsmötena äfvensom vid kretsmöten med ett mindre antal lärare och lärarinnor hafva förekommit dels samtal och öfverläggning rörande ämnen, som stå i omedelbart eller nära samband med folkskolan, dels meddelande af vid undervisningen gjorda iakttagelser och rön, särskildt de två sista åren i fråga om normalplanen, rätta uppfattningen af densamma och dess tillämpning, dervid mötande svårigheter o. s. v., dels slutligen föredrags hållande och undervisningsprofs afläggande.

IX. Anteckningsböckerna.

I öfverensstämmelse med reglementets föreskrift finnas i alla folkskolor matrikel, dagbok och examenskatalog, hvarjemte i allmänhet förekomma inventarieförteckning, förteckning öfver den sockenbiblioteket tillhörande boksamlingen, der denna vårdas af läraren, samt på de flesta ställen en särskild anteckningsbok, i hvilken skolrådets ledamöter vid sina besök i skolan anteckna sina namn, tiden för besöket likasom ock, om något för tillfället varit att anmärka, såsom skolförsummelser o. d. Förteckning öfver i skolåldern varande eller under året inträdande barn har icke allestädes i behörig tid lemnats läraren, hvarför denne, i okunnighet härom, icke kunnat öfva nödig kontroll. Om rättelse i berörda afseende har erinran gjorts, då sådant ansetts

nödigt. I småskolorna finnas dagbok och vanligast äfven examens-katalog.

X. Materielen.

Äfven under den sista inspektionsperioden hafva skolråden i allmänhet gått mina framställda önskningsar till mötes i fråga om anskaffande af materiel till skolorna. Också har denna, hvad angår folkskolan, icke obetydligt ökats och förbättrats. Utom läsebok för folkskolan, de nödvändigaste kartor, såsom Skandinavien, Europas, Palestina, globkartan eller jordglob, Berlins naturlära eller annan lärobok i samma ämne, väggtaflor öfver djurriket, alla eller åtminstone de två första serierna, förekomma väggkarta öfver metrisk systemet jemte väggtaflor öfver mått, vikt och mynt, stereometrisk figurer, bibliska planscher och väggtaflor öfver människokroppen i de flesta eller flertalet skolor. Äfven mineralsamlingar, tellurier, orgelharmonier m. m. finnas i många skolor. Hvad beträffar skolans »gröfre materiel», så har man såväl i de flesta af de under de senare åren uppförda skolhusen som äfven i många af de äldre anskaffat två- eller ensitsiga bord; dock användas ännu i många skolor de s. k. långbänkarne. I några flyttande folkskolor och i allmänhet i småskolorna är materielen ännu torftig, och i de flyttande småskolorna äro bord och bänkar ofta af mycket dålig beskaffenhet. I de flesta småskolor saknas egentlig åskådningsmateriel, hvarför man, i saknad af sådan, i somliga skolor användt en del af den för åskådningsundervisning anslagna tiden till teckning eller innanläsning. I den mån småskolorna erhålla egna lokaler, skall ock, hoppas jag, materielen förbättras.

XI. Skollokalerna.

Hvad angår folkskolornas lokaler och deras beskaffenhet, är tillståndet inom distriktet ganska tillfredsställande. De flesta skolhus hafva under min inspektionstid blifvit antingen nybyggda eller åtminstone utvidgade och reparerade. Ingen folkskola saknar egen lokal, och de flyttande folkskolorna hafva alla, med undantag af två, egen lokal i hvardera af de stationer, mellan hvilka skolan flyttar. Skolhusens antal är nu 130 eller, då Östads barnhus två skolhus inberäknas, 132, och har antalet sedan förra inspektionsperiodens slut, då det utgjorde 107, således ökats med 25. För de 75 fasta folkskolorna finnas 74 skolhus, af hvilka ett vid Lilla Edet är upplåtet för två folkskolor.

För småskolorna finnas 21 särskilda småskolehus. De förhyrda lokalerna utgöra till sammans 136. Dessutom finnas för småskolorna 51 egna lokaler, hvilka äro antingen särskildt inredda rum i skolhusen eller den flyttande folkskolans ena lokal, då folkskolan läser i en annan rote, eller slutligen sockenstugan. De för småskolorna hyrda lokalerna äro ofta otjenliga, men ännu sämre äro merendels de rum, som för småskolan »upplåtas», då skolan, som det heter, »går ur stuga till stuga». Att dessa oftast äro mycket dåliga, ja, stundom rent af odugliga till skolrum, är lätt att inse, hvarför jag ock städse yrkat på deras utbytande mot egna skolhus eller åtminstone bestämda, förhyrda lokaler. Lokalernas liksom ock materielens beskaffenhet är på inspektionstabellerna angifven. Luftvexlingen i skolrummen sker genom ventiler eller, då årstiden och väderleken sådant medgifva, genom öppnandet af fönster och dörrar. Sedan man nu mera börjat förse skolhusen med särskilda »afklädningsrum», i hvilka äfven barnens medhafda matförråd förvaras, torde föga vara att anmärka mot sundheten i skolornas egna lokaler.

Under inspektionsperioden hafva följande skolhus blifvit uppförda, nemligen:

i Fuxerna ett skolhus med två lärosalar:

		den ena skolsalens dimensioner:	$34\frac{1}{2} \times 34\frac{1}{2} \times 12$ fot,
		den andra	$32 \times 22\frac{1}{2} \times 12$
» Skepplanda, vid Sålunda			$30 \times 25 \times 11$
» Kilanda,	» Kolanda, småskolehus		$22 \times 22 \times 10$
» Skallejö,	» Ryggebol, folkskolehus		$29 \times 20\frac{1}{2} \times 10\frac{1}{2}$
» Lundby,	» Staunum,		$23 \times 23 \times 11$
» Sättila,	» Gunlered,		$28 \times 28 \times 10$
» »	» Kråkered,		$28 \times 25 \times 10$
» Hyssna,	» Dragered,		$29\frac{1}{2} \times 22 \times 12\frac{1}{2}$
» »	» Loftås,		$30 \times 24 \times 10$
» Töllesjö,	småskolehus		$22 \times 20 \times 10$
» Frisla, folkskolesal med två »afklädningsrum»			$37 \times 32 \times 14$
» Örby,	vid Haratången		$28 \times 28 \times 10$
» Seglora,	» Viskahult		$38 \times 28 \times 12$
» Tostared			$26 \times 26 \times 10$
» Kungsäter, småskolehus			$19 \times 17 \times 7\frac{1}{2}$
» Sexdräga, folkskolehus			$34 \times 32 \times 13$
» Hillared,			$28 \times 28 \times 10\frac{1}{2}$
» Dannicke,			$33 \times 31 \times 11$
» Ölsremma, vid Lid			$25 \times 20 \times 10$

i Nittorp, folkskolehus med två afklädningsrum:

skolsalens dimensioner: $28 \times 28 \times 11\frac{1}{2}$ fot,

» Svenljunga, i Ullasjö rote	»	»	$29 \times 22 \times 11$	»
» Mjöbäck.....	»	»	$28 \times 26 \times 11$	»
» Ambjörnorp.....	»	»	$30 \times 24 \times 11$	»

» Långhem, skolhus med två lärosalar
och två afklädningsrum » $37 \times 28 \times 11$ »

Vidare är i Örby distrikt, i Attareds rote, uppfördt ett skolhus för folkskolan och i Gullbergs rote ett småskolehus. Under byggnad eller redan uppförda äro: ett skolhus vid Hallalid i Gunnarsjö distrikt, ett i Månstads och ett i Hyssna distrikt, hvarförutom beslut om uppförande af skolhus är fattadt i Nödinge, Upphärads, Bergjums, Dalstorps samt Öxnevalla distrikt.

I följande distrikt hafva skolsalarne blifvit antingen nybyggde eller utvidgade:

i Berghem: skolsalen, tillbyggd, har följande

dimensioner: $27 \times 24 \times 9,2$ fot,

» Grönahög, skolsalen utvidgad.....	»	»	$28 \times 27\frac{1}{2} \times 10$	»
» Marbäck, » »	»	»	$30 \times 23\frac{1}{2} \times 10$	»
» Ljushult, » nybyggd, med två afklädningsrum	»	»	$34 \times 30 \times 11$	»
» Nödinge, vid Skårdal, utvidgad.....	»	»	$24 \times 20 \times 10\frac{1}{2}$	»
» Foutskäl, skolsalen nybyggd.....	»	»	$31 \times 26 \times 11\frac{1}{2}$	»
» Lundby, » höjd.....	»	»	$30 \times 25 \times 11\frac{1}{2}$	»
» St Peder: skolsalen höjd och reparerad.				
» Bollebygd, vid Hedagarde	»			

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Rörande tillsynen öfver skolorna har jag föga att tillägga, till hvad min förra inspektionsberättelse derom innehåller. I allmänhet är tillsynen för ändamålet icke tillräcklig. Att inom inspektionsområdet finnas många pastorer, som med varmt intresse omfatta skolans sak och egna mycken tid åt såväl tillsynen öfver skolorna som åt skolväsendet i det hela, är det mig ett nöje att vitsorda; men å andra sidan torde icke böra lemnas oanmärkt, att skolrådsordförande finnas, som visat mycken ligkiltighet för skolan och folkundervisningen, ja, en eller annan, som icke någon gång under året besökt skolorna. Hvad angår skolrådsledamöternes tillsyn, så äro visserligen, i enlighet med Folkskolestadgans och reglementets föreskrifter, distrikten i all-

mänhet indelade i vissa områden, inom hvart och ett af hvilka den närmaste tillsynen öfver barnens skolgång m. m. tillhör en skolrådsledamot, och på många ställen fullgöra också skolrådets ledamöter på ett hedrande sätt sina åligganden; men i allmänhet torde gälla, att deras åtgöranden inskränka sig till ett eller annat besök i skolan, hvarvid de väl anteckna sina namn i den för sådant ändamål befintliga anteckningsboken, ofta dock utan att taga närmare kännedom om barnens förhållande, men endast undantagsvis uppsöka de föräldrarne till de barn, som i dagboken antecknats såsom frånvarande.

XIII. De viktigaste förändringar, som inom de särskilda skoldistrikten under åren 1877—1881 blifvit vidtagna eller beslutade.

Domprosteriets Norra kontrakt.

Lundby: 1 ny folkskola inrättad och skolhus uppfördt vid Stannum; skolsalen i Lundby reparerad.

Skallsjö: 1 ny småskola inrättad; skolhus uppfördt vid Ryggebol.

Lerum: 1 ny småskola inrättad och 1 fortsättningsskola.

Bergjum: beslut fattadt om uppförande af nytt skolhus. *Angered*: 1 slöjdskola inrättad.

Starrkärr: 1 ny småskola inrättad; 2 slöjdskolor inrättade och 2 fortsättningsskolor.

Kilanda: nytt småskolehus uppfördt.

Nödinge: ny skolsal vid Skårdal; 1 slöjdskola inrättad.

Skepplanda: nytt skolhus vid Solanda; 1 ny folkskola inrättad.

St Peder: skolsalen höjd och reparerad.

Tunge: ny småskola, träder i verksamhet under år 1882.

Sköfde: 1 fortsättningsskola inrättad.

Romeled: 1 slöjdskola inrättad.

Fuxerna: nytt, rymligt skolhus med två lärosalar uppfördt.

Åsbräcka: skolsalen reparerad och målad.

Marks och Bollebygds kontrakt.

Bollebygd: 1 ny småskola inrättad; skolsalen i Hedagarde utvidgad; 1 fortsättningsskola.

Töllesjö: 1 småskolehus uppfördt; 1 dylikt beslutadt.

Sättila: 1 ny småskola inrättad; 1 ny folkskola inrättad och nytt skolhus uppfördt vid Kråkered; 1 nytt skolhus uppfördt vid Gunlered; 2 slöjdskolor inrättade.

Hyssna: 1 ny folkskola inrättad; 2 skolhus uppförda, neml. 1 vid Dragared och 1 vid Loftås; 1 skolhus under byggnad vid kyrkan; 1 fortsättningsskola.

Berghem: skolsalen utvidgad; skolträdgård anlagd.

Surteby: 1 ny småskola inrättad.

Foutsäl: ny skolsal uppförd.

Tostared: nytt skolhus uppfördt.

Kungsäter: 1 småskolehus uppfördt; 1 slöjdskola inrättad.

Grimmared: 1 ny småskola inrättad; 1 slöjdskola inrättad.

Gunnarsjö: 1 skolhus under byggnad; 1 slöjdskola inrättad.

Torestorp: 1 ny småskola och 1 slöjdskola inrättade.

Öxabäck: 1 ny småskola och 1 slöjdskola inrättade samt en fortsättningsskola.

Örby: 1 nytt skolhus vid Haratången, 1 nytt skolhus i Sunds rote; 1 småskolehus vid Gullberg. *Kinna*: 1 fortsättningsskola inrättad.

Seglora: 1 ny folkskola inrättad och skolsalen utvidgad vid Ingeshult.

Frisla: 1 nytt skolhus med två »afklädningsrum».

Kinnaruma: 1 nytt, rymligt skolhus uppfördt vid Viskahult.

Kinds kontrakt.

Sexdräga: nytt skolhus uppfördt.

Hillared: nytt skolhus uppfördt.

Ljushult: ny skolsal med två »afklädningsrum» uppfördt; 1 slöjdskola inrättad.

Roasjö: 1 slöjdskola inrättad.

Länghem: nytt, rymligt skolhus med två lärosalar och »afklädningsrum» uppfördt; 1 slöjdskola inrättad.

Dannicke: nytt skolhus uppfördt; 1 slöjdskola inrättad.

Åsarp: 1 slöjdskola inrättad.

Månstad: nytt skolhus under inredning; 1 slöjdskola inrättad.

Svenljunga och Ullasjö: nytt skolhus uppfördt och 1 ny folkskola inrättad i Ullasjö.

Örsås: 1 slöjdskola inrättad.

Mjöbäck och Elfsered: nytt skolhus i Mjöbäck.

Håksvik: nytt skolhus uppfördt.

Frölunda: 1 fortsättningsskola inrättad.

Ambjörnarp: nytt skolhus uppfördt.

Nittorp: nytt skolhus med två »afklädningsrum» uppfördt; 1 småskola och 1 fortsättningsskola inrättade.

Dalstorp: distriktet deladt; nytt skolhus beslutadt.

Ölsremma: nytt skolhus uppfördt vid Lid.

Gällstad: 1 mindre skola träder i verksamhet vid 1882 års början.

Tverred: 1 ny småskola inrättad.

Grönahög: skolsalen utvidgad.

Marbäck: ny skolsal byggd.

XIV. Kostnaden för skolväsendet.

Under åren 1876 och 1881 eller de två sista åren af de båda senaste tilländagångna inspektionsperioderna hafva

Utgifterna för skolväsendet utgjort:

	år 1876.	år 1881.
Till lärares och lärarinnors aflöning	kr. 99,099:76	116,092:85
» skollokalerna och inventarier	» 24,520:84	30,889:81
» undervisningsmateriel	» 2,604:98	3,469:63
» öfriga behof	» 14,081:58	16,498:35
» skolkassornas behållning vid årets slut	140,307:16. 38,346:11.	166,950:64. 36,449:89.
Summa	kr. 178,653:27.	203,400:53.

Till bestridande af dessa utgifter utgick:

	år 1876.	år 1881.
Af skoldistriktet	kr. 124,168:55	137,760:34
» statsmedel till lärare i folkskolor	» 32,425:30	35,900:00
» statsmedel till mindre skolor och småskolor	» 12,875:00	15,925:00
» statsmedel för medellöshet	» 1,015:00	af disponibla medel..... 485:00
» landsting eller hushållningssällskap		2,226:65
Afkomst af donationer	» 5,551:67	176,035:52. 5,839:35
Skolkassornas brist vid årets slut m. m.	2,617:75.	198,136:34. 5,264:19.
Summa	kr. 178,653:27.	203,400:53.

Göteborgs stad.

Samtliga af Göteborgs stad bekostade folkskolor hafva under år 1881 varit följande:

	vårterminen.	höstterminen.
Småskolor.....	95	94 ¹⁾
Mellanskolor	9	9
Mindre skolor	24	16
Folkskolor	79 207	85 204
Aftonskolor	17	19 ²⁾
Fortsättningskolor	10 27	9 28
	Summa 234	232.

Af dessa hafva varit:

Egentliga folkskolor och mindre skolor för gossar	45,
» » » » » flickor	53,
» » » » » gossar och flickor ...	3,
	Summa 101.

Då vid 1876 års slut samtliga folkskolor, mellanskolor och småskolor utgjorde ett antal af 172 och vid 1881 års slut 204, har deras antal under inspektionsperioden således ökats med 32 skolor. Läggas till ofvan nämnda antal 232 Willinska stiftelsens skolor: 3 folkskoleklasser för gossar och 2 för flickor samt 1 småskola eller tillsammans 6 skolor, så blir antalet 238 skolor. Undervisning i slöjd för gossar har varit anordnad vid 26 och i handarbete för flickor vid samtliga folkskolor och mindre skolor för flickor samt vid två mellanskolor. Den af staden förut underhållna idiotskolan, hvilken länge arbetat under ogynsamma förhållanden och under år 1878 ännu fortlefde, ehuru med ringa lif, upphörde med nämnda års slut.

¹⁾ Folkskolans i arbetshuset småskoleafdelning är, i likhet med förhållandet i Allmänna folkskolestyrelsens för år 1881 afgifna berättelse, här upptagen såsom en särskild småskola. Eljest är småskolornas antal 93.

²⁾ Under senare delen af året har en fortsättningskola varit indragen, hvaremot två nya aftonskolor öppnats. »Gossar, som varit anställda i industriella inrättningar, hafva nemligen ej kunnat i den mån som förut, begagna sig af fortsättningskolan utan måst nöja sig med aftonskolan, emedan de ej haft tid att begagna fortsättningskolan, hvilken börjar en hel eller half timme före aftonskolan.»

Hvad *skolornas inrättning* beträffar, så äro *folkskolorna* delade i 4 klasser, af hvilka dock hvarje klass är en särskild skola med egen lärare eller lärarinna, särskild lokal o. s. v. Vid hvarje vårtermins slut anställes af särskilda »lärare- och lärarinnekomitéer» pröfning för flyttning från en lägre till en närmast högre klass, hvarigenom större jemnhet i kunskaper inom de särskilda klasserna anses kunna vinnas, än om blott en lärare vore vid pröfningen närvarande. I sammanhang med den fullständiga anordningen af slöjdundervisningen inrättades s. k. »ambulerande folkskolor». Till hvarje s. k. »slöjdgrupp» höra nemligen 4 skolor, af hvilka 3 hafva hvar sin lärare eller lärarinna i bokliga ämnen, hvaremot den 4:de ambulerar mellan de 3 lärarne. I den ambulerande klassen eller skolan undervisar således hvar och en af 3 lärare eller lärarinnor på de tider, då hans eller hennes »egen» klass är sysselsatt med slöjd. Sådana ambulerande skolor hafva under året varit 6 för gossar och 6 för flickor. De s. k. *mindre skolorna* äro i själfva verket egentliga folkskolor »af lägsta ordningen», i hvilka undervisningen bestrides af både teoretiskt och praktiskt väl utbildade småskolelärarinnor. *Småskolorna* äro ordnade på två årsklasser, men hvarje lärarinna bibehåller efter regel sina barn under de två åren. Pröfning anställes icke för uppflyttning till andra årsklassen, men väl när öfvergång sker till folkskolan. Slutligen finnas s. k. *mellanskolor*, i hvilka de barn intagas, som efter två års vistelse i småskolan i följd af bristande kunskaper icke kunna uppflyttas till den egentliga folkskolan; och undervisas sådana barn i mellanskolan, till dess de förvärfvat de för nämnda uppflyttning erforderliga kunskaperna.

En alldeles fristående skola är den s. k. *afsöndringsskolan* med 1 folkskoleklass för gossar och 1 för flickor samt 1 »blandad» småskoleklass. I denna skola intagas de barn, »som genom visade svårare oarter eller svårare 'skolklusta' äro likställda med dem, som verkligen begått något brott». Under hela läsåret eller en del af det samma hafva funnits icke mindre än 27 s. k. »dubbelskolor», d. v. s. två småskolor, som, i följd af brist på lämpliga lokaler, turvis begagnat samma lärum, den ena förmiddagen, den andra på eftermiddagen, hvarvid den ena läst mellan kl. 8 och half 1, den andra från kl. 1 till half 6 e. m. Den stora olägenhet, som vidlåder en sådan anordning, då undervisningen, i stället för att fördelas på för- och eftermiddagen med nödig hvilotid mellan båda läsetiderna, måste sammanföras till antingen förmiddagen eller eftermiddagen, hvaraf barnens öfveranstängning lätt kan blifva en följd, har till en del blifvit afhulpen, sedan det nya skolhuset vid Redberget blef färdigt, men kvarstår oförminskad i andra delar af staden, särdeles i förstaden Majorna.

Aftonskolorna äro afsedda att meddela dels fortsatt undervisning åt de barn, som efter inhemtade minimikunskaper icke begagna den dagliga undervisningen i folkskolan, dels ock för bibringande af de s. k. minimikunskaperna åt de barn, som på grund af erhållen anställning eller af annan anledning varit befriade från skyldighet att besöka folkskolan. I hvar och en af de egentliga *fortsättningsskolorna* undervisa två lärare eller en lärare och en lärarinna, hvardera 5 timmar i veckan; och äro dessa skolor ordnade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanen.

Undervisningstiden. Låsåret är fördeladt på två terminer, en vår- och en hösttermin. Den förra börjar den 10 eller 12 Januari och räcker till den 23 Juni; den senare fortgår från den 15 Augusti till den 20 December. Den dagliga undervisningstiden i folkskolor och mindre skolor är från kl. 8 f. m. till kl. 4 e. m., med middagsrast från kl. 12—2 och för öfrigt 15 minuters rast mellan hvarje läsetimme. I småskolorna börjar undervisningen hvarje dag kl. 9 f. m. och slutar kl. 4 e. m., med 2 timmars rast vid middagstiden och likaledes 15 minuters rast mellan läsetimmarne. Under den mörkare årstiden är dock middagsrasten i dessa skolor inskränkt till 1½ timme. I de mellanskolor, i hvilka större barn intagas, börjar undervisningen vid samma tid som i folkskolan. Om undervisningstiden i »dubbelskolorna» är redan nämnt. I fortsättningsskolorna undervisas 2 till 3 timmar, fyra aftnar i veckan, från kl. 6 eller 6½, och i aftonskolorna 2 timmar, i en del 4 aftnar i veckan, i andra hvarje afton.

Undervisningen. Sedan Allmänna folkskolestyrelsen år 1879 antagit en läsplän, uppgjord i nära öfverensstämmelse med normalplanen, så kan den sistnämnda sedan dess sägas hafva vunnit tillämpning i stadens såväl folk- som småskolor. Emellertid har normalplanens tillämpning, enligt hvad stadens folkskoleinspektör skriftligen meddelat, icke i allo ländt till skolans bästa, hvarför ett afvikande derifrån och en ändring af den af styrelsen antagna läroplanen delvis skett, men sannolikt snart kommer att ännu ytterligare verkställas. Emot den läsordning för småskolan, som är intagen i nämnda, af styrelsen antagna läsplän, har anmärkts, att, sedan 4 timmar i veckan blifvit anslagna till teckning, erfarenheten visat, att tillräcklig tid saknas för barnens öfvande i innanläsning. Undervisning i teckning efter Stuhlmanns metod är införd i alla skolor. Särskild undervisning i sång och gymnastik i de skolor, i hvilka läraren eller lärarinnan sjelf ej kunnat i dessa ämnen undervisa, har genom folkskolestyrelsens försorg varit skolbarnen beredd.

Huruvida slöjdundervisningens utsträckning till ej mindre än 10 till 11 timmar i veckan haft till följd, att undervisningen i folkskolans läsåmnen derigenom blifvit i någon mån tillbakasett, derom hafva meningarna varit något delade. Stadens inspektör har visserligen för sin del ansett, att förhållandet icke är sådant; men flere lärare hafva på min förfrågan derom svarat, att de numera hafva svårt att medhinna de för hvarje klass bestämda kurserna, åtminstone i vissa ämnen.

Skolbarnen. Enligt Allmänna folkskolestyrelsens för året afgifna berättelse öfver skolornas gång och verksamhet hafva under läsåret 1881 varit:

inskrifna i småskolor	1,165
» » folkskolor och mindre skolor ...	62
qvarsittande från 1880	7,300
Summa	8,527

Af dessa 8,527 barn hafva undervisats;	Gossar.	Flickor.	Summa.
i småskolor.....	1,239	1,185	2,424
» mellanskolor.....	155	106	261
» folkskolor och mindre skolor.....	2,095	2,267	4,362
» aftonskolor	688	445	1,133
» fortsättningskolor	106	241	347
Summa	4,283	4,244	8,527

Af samtliga skolbarnen voro:

födda i Göteborg.....	7,247
inflyttade från andra kommuner.....	1,280 = 8,527.

Under årets lopp hafva uppflyttats:	Gossar.	Flickor.	Summa.
från småskola till folkskola.....	578	597	1,175
» 1:sta klass af folkskolan.....	430	514	944
» 2:dra " " "	382	494	876
» 3:dje " " "	110	203	313
Summa	1,500	1,808	3,308

Från skolorna hafva under årets lopp afgått:

till allmänt läroverk	gossar	67
» privatskola	» 22, flickor 21, tillsammans	43
» hemmet, tjänst eller yrke	» 349, » 371,	» 720
» från orten aflyttade gossar och flickor.....	»	185
» med döden afgångna.....	»	33 = 1,048.

De s. k. minimifordringarna hafva genomgått af 1,053 gossar och 1,173 flickor, tillsammans 2,226 barn.

Hvad barnens ålder angår, så har denna varit:

mellan	7—8	år hos	856
»	8—9	» »	1,247
»	9—10	» »	1,170
»	10—11	» »	1,074
»	11—12	» »	1,058
»	12—13	» »	899
»	13—14	» »	803
öfver	14 år	»	<u>1,420</u> = 8,527.

Det stora antalet barn »öfver 14» år förklaras deraf, att deri äro inberäknade äfven fortsättnings- och aftonskolornas barn, af hvilka de flesta äro öfver 14 år gamla.

»Utan lof» försummade dagar utgjorde för hvarje barn omkr. $\frac{4}{5}$ dag; antalet »med lof frånvarande» utgjorde för hvarje barn omkr. 4 dagar. Häre är dock ej inberäknad den frånvaro med lof, som, sedan lördagsläsning infördes, beviljas de barn, hvilka föräldrarna önska hafva hemma på lördag. Frånvarande »af sjukdom» har hvarje barn varit öfver $8\frac{1}{4}$ dagar. »Under det att barnens frånvaro 'utan lof' håller sig på ungefär samma goda ståndpunkt, som under närmast föregående år, har frånvaron under rubrikerna 'med lof' och 'af sjukdom' under året varit ovanligt hög, ett förhållande, som utan tvifvel förklaras af den stränga vintern och dermed följande arbetslöshet, nöd och allmänare sjuklighet bland arbetsklassen, som egde rum under början af år 1881.»

Då till antalet af de barn, som under år 1881 undervisats i de af Göteborgs stad bekostade folkskolorna, nemligen ..... 8,527 lägges antalet af de i Willinska stiftelsens 5 folkskoleafdelning. 178 och i nämnda stiftelses småskola undervisade barn..... 31 209

uppkommer en ..... summa 8,736 utvisande det antal barn, som under året undervisats i stadens folkskolor. Lägges vidare till detta antal ..... 8,736 de i offentliga och enskilda skolor undervisade, i skolåldern varande barn, som tillhöra Göteborgs samhälle, nemligen:

i Högre allmänna läroverket.....	210
» Realläroverket	206
» Femklassiga läroverket	97
» Göteborgs stads barnhus	30
» Kjellbergska flickskolan (föreståndarinna Th. Kampf).....	86
» Fruntimmersföreningens flickskola (förest. M. Berner)	<u>45</u> 674

Transport 9,410

Transport 9,410

i Nya elementarläroverket för flickor (f. D:r N. A. Johansson)	159
» Realgymnasium (f. D:r A. L. Schiller)	171
» Privata elementarlärov. för flickor (f. B. Andersen)	123
» d:o d:o » gossar (f. A. W. Laurin och H. A. Reuterskiöld)	116
» Primär- och elementarskolan (f. B. C. Rodhe)	115
» Förberedande skolan (f. J. Sethelius)	59
» d:o d:o i Majorna (f. J. W. Gellerstedt)	64
» Tysta skolan (f. P. Brodahl)	8
» Majornas elementarlärov. för flickor (f. a Aug:a Carlberg)	130
» Realskolan för flickor (f. a Mathilda Hall)	136
» Privata elementarskolan för flickor (f. a S. Rudebeck)	98
» Israelitiska församlingens skolor	53
» Privatskolan för flickor (f. a E. Rossing)	43
» d:o » d:o (» H. Hultman)	31
» Räddningsinstitutet på Hisingen (f. N. Berggren)	15
» Barnhemmet på Kullen	37
» 12 mindre privatskolor tillsammans	192
	1,550

så uppkommer en

summa 10,960

som utvisar hela antalet i offentliga och enskilda skolor undervisade barn, tillhörande Göteborgs stad.

Enligt Allmänna folkskolestyrelsens uppgifter om folkskoleväsendet i Göteborgs stad i pedagogiskt hänseende för år 1881 utgjorde antalet till distriktet hörande barn *mellan 7—14 år* 9,926.

	Gossar.	Flickor.	Summa.	
<i>Af dessa hade undervisats:</i>				
i fasta folkskolor (Willinska skolorna inberäknade)	2,245	1,983	4,228	
» mindre skolor	147	423	570	
» småskolor (Willinska stifts småskola inber.)	1,849	1,268	2,607	
» allmänna läroverk	513	—	513	
» enskilda skolor	547	1,164	1,711	
» hemmet	34	36	70	9,699
<i>Under året ej deltagit i undervisningen:</i>				
efter aflagd afgangsexamen (Willinska skol. inber.)	35	27	62	
till följd af sjukdom eller naturfel	16	14	30	
af annan anledning	50	47	97	
vistats utom distriktet och om hvilka uppgifter saknas	21	17	38	227
Summa	4,957	4,969	9,926	9,926

Enligt vid *inspektionstillfällena* lemnade uppgifter utgjorde antalet af samtliga i folkskolor och småskolor *då inskrifna barn*.... 6,998 af hvilka 6,236 eller 89 procent varit vid inspektionerna *närvarande*.

Af dessa 6,236 närvarande barn *hade undervisats*:

i biblisk historia.....	6,236	eller	100	procent.
> katekes	5,095	>	81,7	>
> svenska språket: förberedande öfningar.....	6,236	>	100	>
> öfning att förstå och använda språket.....	3,852	>	61,8	>
> historia.....	1,154	>	18,5	>
> geografi.....	3,860	>	61,9	>
> naturlära.....	2,380	>	38,2	>
> räkning.....	6,236	>	100	>
> skrifning.....	6,236	>	100	>
> geometri.....	788	>	12,6	>
> teckning.....	6,236	>	100	>
> i sång.....	5,565	>	89,2	>
> gymnastik.....	5,796	>	92,9	>

Slöjdundervisningen. Undervisning i *slöjd för gossar*, som under år 1876, då den förra inspektionsberättelsen afgafs, hade meddelats i 4 slöjdlokaler, har under år 1881 meddelats i 17 slöjdskolor, nemligen: 7 snickareverkstäder, 4 smedjor, 2 bokbinderier, 1 svarfwareverkstad, 1 blecklageri, 1 måleri med lackering samt 1 korgmakeri.

I hvarje slöjdskola är anställd en särskild slöjdlärare, hvilken är fackman. Denne har 7 timmars daglig tjenstgöringskyldighet, men är dessutom skyldig att på tid, då han är ledig från undervisning, mot särskild ersättning utföra arbeten, som för folkskolorna äro behöfliga och ej kunna utföras af eleverne. Arbetstiden i slöjdskolorna är från 8—12 f. m. och 2—5 e. m. Anordningen af slöjdundervisningen är, som ofvan är angifvet, den, att till hvarje s. k. »slöjdgrupp» höra 4 folkskolor. För de 4 skolorna äro anställda 3 folkskolelärare, af hvilka hvar och en har sin »egen» fasta skola; den 4:de skolan eller den s. k. »ambulerande» läser turvis för hvar och en af de tre lärarne, då hans egen skola slöjdar. Af de till hvarje grupp hörande 4 skolorna äro således 3 alltid sysselsatta med läsning och den 4:de med slöjd. Hvarje slöjdlärare har haft omkr. 80 barn, fördelade i 4 slöjdklasser, af hvilka hvar och en besöker slöjdskolan hvarannan dag: två klasser hafva slöjd 2 förmiddagar och 1 eftermiddag i veckan; de två andra 1 förmiddag och 2 eftermiddagar. De förra få således 11, de senare 10 timmars undervisning i veckan.

I de skolhus, i hvilka mer än en slöjdskola finnes, få gossarne till en början, vanligen hvarje månad, »ombyta yrken, hvarigenom man

är i tillfälle att utröna, hvilket yrke som bäst passar för gossens håg och anlag»; befrielse från ombyte kan dock ske på yrkande af föräldrarne.

Antalet gossar, som under år 1881 deltagit i slöjd, utgör, afsöndringsskolans barn icke inberäknade, 1,391 från 24 af stadens folkskolor. I afsöndringsskolans båda afdelningar har slöjd förekommit sedan flere år tillbaka. I denna skola finnas: 1 smedja, 1 snickeri, och 1 bokbinderi samt dessutom en afdelning för mattflätning af hyfvelspån. Elevernas antal var här 145, då således hela antalet gossar, som under året undervisats i slöjd, utgjorde 1,536.

Allmänna folkskolestyrelsen har, allt sedan slöjdundervisningen blef organiserad, ansett sig böra genom belöningar utmärka de lärjungar, som i slöjdskolan visat större flit och skicklighet, hvarvid dock såsom vilkor för belönings erhållande stadgats, att gossarne skola tillika hafva ådagalagt ett godt uppförande och gjort goda framsteg äfven i läseskolan. Premierna hafva bestått dels i redskap och verktyg för slöjdande i hemmet, dels ock i penningar för inköp af sådana persedlar, som »voro särdeles efterlängtade». Antalet gossar, som under år 1881 erhållit premier, är 156.

Ur den i Oktober år 1877 tillsatte slöjdföreståndarens »redogörelse för slöjdens gång och verksamhet» under år 1881 torde böra meddelas:

I *snickareverkstäderna* tillverkas: linealer, ritbräden, vinklar, lådor för papper och planscher m. m.; vidare, hvad läseskolorna behöfva såsom: sång- och rittafflor, bord, skåp m. m.; redskap till slöjdskolorna såsom: hyfvelbänkar, svarfvar o. d. Dessutom, när tillfälle gifves, arbetas på husgerådsartiklar och verktyg till afsalu; af de senare äfven till premier åt gossarne.

»Vid gossarnes inträde i *snickareverkstäderna* få de vanligen börja med att uppskära trä och lära sig att hyfla i plan. Detta sker ej *efter* eller *till* modell, utan få de genast bearbeta ett trästycke, som skall blifva till något, om ej till annat än en pall eller ett skårbräde, och detta första få de vanligen behålla och taga med till sina hem. Gossar från 2:dra och 3:dje klass få äfven börja arbetet på nämnda sätt, men stycket skall då användas till skåp, kartkäppar eller dylikt; gossarnes krafter få dock ej utsättas för öfveranstängning. Ser läraren, att gossen ej ordentligt kan fullborda sitt erhållna arbete, får en annan, mer försigkommen, öfvertaga detta, och den förste får ett nytt af samma eller liknande art, till dess han sjelf kan fullborda ett arbete af enklaste slag. För elever ur 1:sta klassen går detta i allmänhet rätt långsamt, och för att de ej under tiden skola tröttna, få de då och då göra något för sig sjelfva eller till sina föräldrar, hvarvid dock läraren har att tillse, att arbetet blir ordentligt och utan slarf utfördt.»

I *smedjorna* tillverkas: hamrar, tänger, yxor, gångjern m. m.; dessutom repareras allt i skolhusen söndrigt smide. »Gossarne få börja med att af rundjern smida eldtänger, hammare af jern, tills de hunnit öfva sig så, att de kunna dertill använda stål o. d.» Yxor af 4 tums längd i eggen hafva varit det största smide med hetsning, som i smedjorna kunnat verkställas. Samma ordning följes vid *filbänken*.

I *bokbinderierna* uppklistras kartor och planscher, läseböcker in- och ombindas, skrif- och ritböcker tillverkas, skrifböcker linieras, och de punkterade ritböckerna tryckas med en dertill konstruerad maskin. Dessutom göras kartong- och portföljarbeten till afsalu. »I detta yrke kunna gossarne komma ganska långt, och det är ej ovanligt att få se dem kunna t. o. m. göra en bra förgyllning å en tarfligare bok.»

I *bleckslageriet* tillverkas för skolornas behof alla lampsken med ställningar, kolboxar, fotogénkannor, sopekyfflar m. m. Dessutom arbetas på husgerädsartiklar och barnleksaker till afsalu. Gossarne få här börja med att af bleckaffall utklippa, drifva upp och löda samman små båtar, askar och dylikt; derefter få de vanligen fortsätta med kolboxar o. s. v. »I detta yrke kunna ej några arbeten af svårare art framställas, och det hör till undantagen, om någon gosse här uppnår någon nämnvärd färdighet.»

I *svarfveriet* tillverkas fötter till stolar och bord, skrufspindlar till hyfvelbänkar, bokbinderi- och blompressar, skaft, hjul, spindel-skifvor och patroner till svarfvar, virkaaskar m. m. samt husgeräds-saker och leksaker. »I detta yrke göra gossarne jemförelsevis hastiga framsteg, och flere ha utgått som kunnat hjälpligt polera och göra rätt goda arbeten.»

I *korgmakeriet* göras uteslutande arbeten till afsalu, »emedan skolorna ej af dessa alster ha något behof». Här tillverkas många slag af korgar, dockvagnar och vaggor, allt af pil och esparto. Större arbeten kunna ej göras, då gossarnes krafter ej medgifva sådant. I detta yrke hinna gossarne ganska långt och kunna äfven lära sig att göra smärre arbeten af rotting. »För öfrigt må nämnas, att gossarne, ehuru undantag gifvas, i allmänhet ej hafva mycken håg för detta yrke, hvilket dock är nyttigt, emedan det skärper blicken för hvad i form är skönt eller fult, och dessutom innebär en god tukt till ut-hållighet och tålmod.» Nämda frukter hafva tydligt framträd, då gossen flyttats till annan verkstad.

I *måleriet* målas skolbänkar, bord, skåp, kartställ, lampsaker och för öfrigt allt det, som kommer från de andra verkstäderna och är i behof af målning och lackering. Gossarne få äfven öfva sig i teckning

och textning, hufvudsakligast med kol. I detta yrke göra gossarne stora framsteg och äro mycket intresserade af detsamma.

I samtliga verkstäderna beredes gossarne så mångsidig öfning som möjligt. De få äfven deltaga i förfärdigandet af åskådningsmateriel, så mycket de kunna, t. ex. »att borra hål i glasskifvor till friktions- och elektricitetsmaskiner, belägga planscher med stanniöl, gjuta tyngder och i allmänhet göra de enklaste delarne dertill». För öfrigt äro de i tillfälle att se, huru dessa apparater fullbordas, och erhålla sålunda kännedom om, huru de flesta tillverkas.

Under sista veckan af November månad hvarje år börjas med arbeten, passande för julmarknaden. Det mesta, af hvad som då göres, är leksaker, hvarvid »lägges stor vikt på, att dessa äro instruktiva och med god smak utförda». Dessa jularbeten hafva af allmänheten mottagits med stor begärlighet och hafva om julafton alltid varit utsälda.

»Det har visat sig under de fyra år, som slöjden här varit organiserad, att, när man lemnar gossen fullt förtroende att sjelf utföra ett arbete, ehuru det ofta händer, att han måste omgöra detsamma, detta leder fortast till målet, hvilket väl bör vara, att han får lära sig så mycket han kan inhemta under den tid, han i slöjdskolan vistas. Detta mål eftersträfvast i alla andra slag af skolor, hvarför då ej samma mål med slöjdundervisningen i Sveriges folkskolor? Hvarför stanna vid den mycket omordade »handafärdigheten», i synnerhet när en viss grad af yrkesskicklighet kan åstadkommas, utan att detta sker på bekostnad af gossens öfriga utbildning? Att någon öfveranstängning i skolorna härstädes icke ifrågakommit, kan man förstå deraf, att många gossar efter slutad lektion i läseskolan återvändt till slöjdskolan kl. 4 e. m., begärande att få arbeta den timme, som för slöjd återstår; samma anhållan har gjorts, när slöjdläraren haft öfverarbete. Så ock, när feriearbetena pågå, deltaga en ganska stor del deri.»

Jag har med afsigt behandlat detta ämne något utförligare, enär olika åsikter sökt och söka att göra sig gällande rörande ändamålet med och rätta tillvägagångendet vid slöjdundervisningen i skolorna. Att man i Göteborg uppställt ett i viss mån annat mål för denna undervisning än det, som i allmänhet anses vara det rätta, nemligen att, utom väckandet hos lärjungen af häg och lust och kärlek för arbete, bibringa honom en »allmän handafärdighet», hvilken ju anses kunna vinnas till och med genom sysselsättningen med blott en enda slöjdart, synnerligast snickeriet, medgifves; men »gifvet är», yttrar på något ställe en på detta område hemmastadd person¹⁾, »att man vid en undervisning,

¹⁾ Herr O. Salomon.

som omfattar 15—1,600 elever, måste tillvägagå på ett icke oväsentlig mån olika sätt, än hvad fallet är vid mindre läroanstalter. Utom dess bör det väl kunna medgifvas, att uti en stor stad fordringarna på en praktisk och ändamålsenlig slöjdundervisning ställa sig icke obetydligt annorlunda, än hvad fallet är på landsbygden.» Att emellertid slöjdskolans undervisning i Göteborg utgör ett slags förberedande kurs för inträde i handtverkerierna, kan icke nekas, och någon sanning torde väl ligga till grund för den anmärkning, man gjort mot Göteborgs slöjdskolor, nemligen att man här alltför mycket lägger an på »yrke» och yrkesmessighet.

Undervisning i *handarbete för flickor* meddelas i de flesta fall af särskilda lärarinnor. De klasser, i hvilka detta förhållande eger rum, äro i likhet med gosskolorna ordnade i »slöjdgrupper», bestående af 3 klasser med hvar sin lärarinna i bokliga ämnen och 1 mellan dessa lärarinnor ambulerande klass, i hvilken hvar och en af dem undervisar, då hennes »egen» klass handledes af den för slöjdgruppen anställda slöjdlärarinnan. Undervisning meddelas hufvudsakligen i sömnad och stickning men äfven i namning, virkning, lagning m. m.

På inspektionstabellerna är angifvet, såväl hvilka skolor äro »ambulerande», som äfven huru många timmars slöjd eller handarbete hvarje skolas barn hafva.

Under vårterminen voro 10 *fortsättningsskolor* i verksamhet, nemligen en goss- och en flickshola i skolhuset vid Klippan, en gosskola i skolhuset vid Köpmansgatan, en flickskola i Victoria-skolhuset, två gosskolor i skolhuset vid Skansgatan i Haga, två flickskolor i skolhuset vid Skolgatan, en flickskola i skolhuset på Otterhällan samt en flickskola i skolhuset vid Redberget. På hösten blef en af dessa skolor indragen. I hvarje skola är anställd en lärare och en lärarinna eller två lärare. Undervisningen fortgår under loppet af 40 veckor med tillsammans 10 timmar i veckan och är ordnad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar. Under den del af året, då konfirmationsundervisning meddelas barnen, erhålla de i fortsättningsskolan intagna undervisning i koralsång en timme i veckan, då en half timme tages från hvartera af två ämnen. Då undervisningen är förlagd till aftonen, vanligen mellan kl. 6—8, behöfver för fortsättningsskolan ingen tid tagas från undervisningen i folkskolan. Såväl lärare som lärjungar synas omfatta denna undervisning med stort intresse. De förre betrakta henne som en vederqvickelse efter det mer enformiga arbetet i folkskolan, och barnen besöka gerna skolan.

Fortsättningsskolan står i ett rätt förhållande till folkskolan och utgör dennas »öfverbyggnad».

Hvad angår *aftonskolorna*, så är ändamålet med dem ofvan angifvet. Sin ursprungliga karakter af ett slags fortsättningskolor hafva de i det närmaste förlorat. De barn, som efter att hafva erhållit afgångsbetyg från folkskolan inställa sig i aftonskolan, äro jemförelsevis ganska få. Aftonskolan är, såsom allmänna folkskolestyrelsen i en af sina årsberättelser yttrat, »en nödfallsskola för de mest behöfvande att der förvärfva de minimiinsigter, som de ej kunnat få, innan de nödgades lemna dagskolan för att söka arbete». Att den undervisning, som i aftonskolan meddelas de efter dagens arbete mer eller mindre uttröttade barnen, icke kan medföra synnerligen stora resultat, torde knappt behöfva påpekas.

Rörande *tillsyningsväsendets* anordning och det system, som för hämmandet af de oanmällda skolförsummelserna sedan flere år tillbaka följts i Göteborg, får jag hänvisa, till hvad styrelsens årsberättelse derom innehåller, och vill blott tillägga, att för det i det hela gynn-samma resultat i afseende på skolgången, hvartill man under de senare åren kommit, har man i främsta rummet att tacka härvarande tillsyningsafdelnings nitiska verksamhet.

Skollokaler. Antalet »egna» skolhus var vid 1881 års slut 16. Dessa skolhus innehålla utom rymliga och ljusa lärum tillsammans 20 slöjdlokaler och 5 gymnastiksalar, af hvilka senare de två i skolhuset vid Redberget tillika tjena som tamburer. Under de 5 sista åren hafva 3 nyuppförda skolhus upplåtits till begagnande, nemligen skolhuset på Qvarnberget, Victoria-skolhuset i den s. k. Kråkestadens samt skolhuset vid Redberget.

Det sistnämnda inneh.: 4 skola. med 34 fots längd, 22 f. bredd, 14 f. höjd,
 8 » » 23 » » 22 » » 14 » »
 2 tamb. » 68 » » 20 » » 14 » »

samt 3 slöjdsalar och 4 lärarebostäder, hvar och en med 2 rum och kök.

Victoria-skolhuset innehåller 18 skolsalar, nemligen: 2 folkskolelokaler: 37 × 24 × 13 fot, 4 folkskolelokaler: 34 × 24 × 13 fot, 4 folkskolelokaler: 25 × 23 × 13 fot, 8 småskolelokaler: 24 × 16 × 13; vidare 1 gymnastiksal: 76 × 24 × 13 fot och 5 slöjdsalar, 1 bostadslägenhet för lärare samt en vaktmästarebostad. *Skolhuset på Qvarnberget* innehåller samma antal och för öfrigt likadana lokaler som det sistnämnda. De förhryda skolhusens antal är 12. Willinska stiftelsens skolor hafva egna lokaler i stiftelsens hus.

Willinska stiftelsens 3 lärare och 3 lärarinnor samt seminarii öfningsskolas lärare oberäknade, har *antalet lärare och lärarinnor* under året varit:

i folkskolor: *ordinarie*: lär. 32, lärarin. 26; *icke ordinarie*: lär. 3, lärarin. 10.

i mindre skolor: 17 lärarinnor och 1 lärare i afseöndringsskolans lägre klass
i småskolor: 101 lärarinnor.

Särskildt för öfningsämnen eller handaslöjd hafva varit anställda 24 lärare och 11 lärarinnor. *Lärokurser* för lärare och lärarinnor i folkskolan hafva under loppet af de 5 sista åren varit af Allmänna folkskolestyrelsen anordnade i *fysik*, *linearritning* och *frihandsteckning* samt för småskolans lärarinnor i *metodik*, *frihandsteckning* och *sång*.

Tvenne *anstalter för bildande af lärarinnor för småskolor* hafva under inspektionsperioden varit i verksamhet, den ena under hela tiden, den andra från 1878 till och med den 25 Juni 1881. Båda äro enskilda inrättningar, men hafva erhållit Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd att utexaminera elever i öfverensstämmelse med föreskrifterna i Kongl. Kung. d. 11 Januari 1878.

Den ena af nämnda bildningsanstalter, »privatseminarium för bildande af småskolelärarinnor» med herrar B. C. Rodhe och Tycho Lindeqvist såsom föreståndare och ordinarie lärare, öppnades den 3 Febr. 1869 och har sedan dess oafbrutet fortgått efter oförändrad plan och, såsom namnet angäfver, i syfte att bilda lärarinnor för småskolan. Lärokursen har från början varit beräknad att kunna afslutas på ett år eller tvenne terminer, omfattande tillsammans omkring 9 månader. De ämnen, i hvilka undervisning meddelas, äro: kristendom, svenska språket, svensk historia och geografi, naturkunnighet, räkning, skrifning, pedagogik och metodik, sång och gymnastik äfvensom handarbete. På grund af Kongl. Maj:ts nådiga beslut d. 30 Aug. 1878 eger detta seminarium, som ofvan är nämnt, examensrätt. Under tiden före sistnämnda tid utexaminerades från seminarium 188 elever; efter sagda tid hafva utexaminerats tillsammans 117 elever, af hvilka alla genomgått minst 9 månaders kurs, men åtskilliga tillbragt 3 terminer vid anstalten.

Den andra bildningsanstalten med samma syfte, »nya småskolelärarinneseminarium i Göteborg» öppnades den 15 Januari 1878, sedan det af Allmänna folkskolestyrelsen förut bekostade seminarium för bildande af småskolelärarinnor med 1876 års slut upphört. Sedan seminariets föreståndare, W. Svensson, med döden afgått den 16 Jan. 1881 och d. v. vice pastorn vid härvarande domkyrkoförsamling H. W. Lindeberg erhållit nådigt tillstånd att anställa afgångsexamen med de elever, som, redan under den aflidne föreståndarens listid inskrifna, ännu funnos kvar vid seminariet, och på grund deraf sådan examen egt rum den 25 Juni 1881, upphörde detsamma. Tillsammans 74 elever hafva utexaminerats från meranämnda seminarium.

Folkskoleberätt. för Göteborgs stift.

Innan jag afslutar denna inspektionsberättelse, anser jag mig böra förklara, att enligt min uppfattning en god och ändamålsenlig undervisning meddelas i Göteborgs folkskolor, att god ordning i allmänhet är rådande i dessa skolor, och att de i dem anställda lärarne och lärarinnorna i allmänhet ådagalägga goda bemödanden att vårda barnens sedliga väsen och förståndsutveckling samt nit och skicklighet att undervisa — förhållanden, som nogsam vittna icke blott om Allmänna folkskolestyrelsens oafåtliga bemödanden att ordna stadens folkskoleväsande på bästa och ändamålsenligaste sätt utan ock om den, nyligen afgångne, nitiske stadsinspektörens städe ådagalagda allvarliga bemödanden och sorgfälliga tillsyn.

Kostnader för skolväsendet.

Allmänna folkskolestyrelsens räkenskaper för år 1881 visa följande resultat:

Inkomsterna under året hafva utgjorts af:

Kassabehållning den 1 Januari.....	kr. 12,603: 07
Stadens invånares bidrag.....	» 251,000: 00
Anslag till skolhuset vid Redberget med giroränta.....	» 33,365: 09
Statsanslag.....	» 49,090: 00
Årsafgift af Göteborgs museum.....	» 1,500: 00
Infriade reverser.....	» 45,611: 49
Räntor.....	» 2,562: 92
Försålda läseböcker, ritböcker och blyertspennor.....	» 2,120: 57

Summa kronor 397,853: 14.

Utgifterna under året hafva uppgått för:

Aflöningar.....	kr. 190,427: 05
Hysesersättning.....	» 24,429: 16
Vedersättning.....	» 10,973: 34
Slöjdskolorna.....	» 21,691: 77
Diverse utgifter.....	» 5,508: 91
Skolhuset vid Redberget.....	» 34,029: 75
Återburet statsanslag för år 1878.....	» 675: 00
Fastigheters underhåll, assuranter m. m....	» 10,074: 04
Bränsle.....	» 14,007: 61
Hyror.....	» 6,955: 00
Böcker, skrif- och ritmaterialier m. m.	» 8,983: 65
Inventarier.....	» 3,469: 65

Transp. 331,224: 93

	Transp.	331,224: 98	
Förskott för nytt skolhus i Annedal.....	kr.	660: 00	
Tillskott till pensioner åt småskolelärarinnor »		2,025: 61	
Bespisning af barnen i afsöndringsskolan »		1,995: 66	
Diverse utgifter.....	»	5,191: 54	341,097: 74.
Utlånat mot reverser.....	»	36,944: 80	
Inköpta obligationer.....	»	9,530: 47	
Af donationen 1862.....	»	479: 91	
» Godhes donationsräntemedel.....	»	150: 00	
» Kittendorffs d:o.....	»	100: 56	47,205: 24.
			kr. 388,302: 98.
Kassabehållning till 1882.....	»	9,550: 16.	

Slöjdskolorna.

Värdet af de uti slöjdskolorna för öfriga skolors räkning verkställda arbeten och kontanta utlägg har påförts:

Inventarier med.....	kr.	2,532: 58	
Fastigheters underhåll med.....	»	1,072: 28	
Böcker, skrif- och ritmaterialier m. m.	»	1,530: 17	
Konto för diverse med.....	»	124: 26	5,259: 24.
Sedan slöjdskolorna »godtskrifvits» med samma belopp, blir verkliga kostnaden för dem.....		21,941: 44.	

Summa kronor 27,200: 68.

Folkskolornas kapitalbehållning, som vid 1880 års slut utgjorde..... kr. 948,985: 59 har, hufvudsakligen genom afförande ur folkskolornas räkenskaper af samtliga skolhusens värden, under året minskats med..... » 821,722: 67 och utgjorde således den 31 December 1881..... kronor 127,262: 92.
Göteborg i April 1882.

C. J. Sundström.

II.

Göteborgs och Bohuslän

utom Göteborgs stad.

Undertecknad, som den 3 Juni 1881 förordnades till folkskoleinspektör för den senare hälften af samma år, har för den ifrågavarande inspektionsperioden, som omfattar åren 1877—1881, ej kunnat afgifva någon fullständig berättelse.

Denna redogörelse är upprättad hufvudsakligen med ledning af skolrådets rapporter för samma år.

Skoldistriktet inom detta inspektionsområde äro 91, med en sammanlagd folkmängd af 185,074 personer.

Rörande undervisningsanstalter, skolbarn, lärare m. m. märkes:

I. Småskolor.

Vid sista inspektionsberättelsens afgifvande, år 1876 funnos

	fasta småskolor.....	37	
	flyttande »	185	222;
nu äro	de fasta »	47	
	» flyttande »	204	251.

Af de 204 flyttande ambulera

107	emellan	2	rotar;
73	»	3	»
7	»	4	»
17	» flere än 4	»	

År 1876 var förhållandet följande:

84	flyttande emellan	2	rotar;
66	»	3	»
25	»	4	»
10	» flere än 4	»	

Småskolor finnas i alla utom nedanstående 10 distrikt:

Frölunda, Askim, Nya varfvet, Thorslanda, Viken, Rödbo, Grund-sund, Gullholmen, Mollösund och Resteröd.

II. Mindre skolor.

Dylika finnas i Tjärnö, Askums, Foss, Forshälla, Tegneby, Klöfvedals, Hjertums, Solberga, Rommelanda, Thorsby, Örgryte och Landvetters skoldistrikt. Af desamma äro 5 fasta och 7 flyttande. År 1876 funnos 6 fasta och 5 flyttande.

III. Folkskolor.

Af dessa funnos		år 1876.	år 1881.
fasta		78	87
flyttande emellan	2 rotar	19	35
» »	3 »	24	20
» »	flere än 3 »	16	7
Summa		137	149

I 51 skoldistrikt finnas endast fasta folkskolor, i 30 endast flyttande och i 10 både fasta och flyttande.

IV. Försättningsskolor

ordnade i enlighet med Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, finnas till ett antal af 16 i nedanstående distrikt:

Askim, Frölunda (2), Fässberg, Lundby (2), Tufve, Lycke, Solberga, Ödsmål, Stala, Uddevalla, Kungshamn, Tanum, Lur och Nafverstad.

V. Öfningsskolor.

a) *Syskolor*, der undervisning meddelas i sömnad, stickning, lagning m. m., funnos 1876 till ett antal af 120; nu utgöra de 205, med ett elefant af 4,874 barn. Denna stora förökning torde i väsentlig mån vara att tillskrifva det understöd, som kommer lärarinnorna — i regel folk- och småskolelärarinnor — till del från länets landsting och hushållningssällskap. Detta understöd utgjorde 1881 kronor 4,798.

b) *Slöjdskolor för gossar*. Aderton sådana voro under 1881 i verksamhet, och undervisades der 369 gossar i snickeri, svarfning, korgflätning och lättare ståltrådsarbeten. Vid dessa öfningar, hvilka hufvud-

sakligen afaett att vänja barnen vid verktygens handtering, hafva förfärdigats, jemte föremål af mindre värde, enklare husgerådsaker och för landtmannagöromål användbara artiklar.

I fem af skolorna hafva varit anstälde särskilde lärare, i de öfriga har undervisningen bestridts af folkskolelärare. Dessa sistnämnde hafva de senare åren visat ett allt större begär att få slöjdundervisning införd vid sina skolor; dock har denna sträfvan på flere håll strandat på församlingarnas obenägenhet att bekosta härtill tjenliga lokaler. Emellertid synes nu saken gå en bättre framtid till mötes, enär vid flere under byggnad varande skolhus särskilda slöjdlokaler inrättas.

c) *Planteringsskolor.* Vid 52 folkskolor har undervisning meddelats i trädgårdsskötsel och trädplantering åt 2,006 barn. Dessutom har vid flere dylik undervisning till mindre omfång förekommit; vid andra åter finnas ännu ej ordnade planteringsland.

VI. Uppfostringsanstalter och enskilda skolor.

Dessa hafva sedan sista inspektionsberättelsen afgafs ej undergått någon väsentligare förändring, med undantag deraf att götiska förbundets skola i Mölndal omorganiserats till en högre folkskola, den enda dylika inom inspektionsområdet.

Länets folkhögskola, som 1876 var förlagd å lägenheten Betala, nära Göteborg, har en tid hållits i Kungelf och är nu flyttad till Majoreberg i Herrestads socken.

VII. Skolbarnen.

Af inspektionsområdets 26,508 i skolåldern varande barn hafva undervisats år 1881:

Uti fasta folkskolor	6,995.
» flyttande d:o	5,759.
» små- och mindre skolor.....	12,020.
» allmänna läroverk	265.
» enskilda skolor.....	296.
» hemmen	344.

saknat undervisning hafva:

till följd af naturfel.....	69.
af annan anledning.....	304.

I folk- och småskolans ämnen har nedanstående antal barn *) åtnjutit undervisning:

I modersmålet	27,078.
» biblisk historia.....	26,934.
» katekes	25,354.
» skrifning	27,078.
» räkning	27,078.
» geografi	17,384.
» historia	9,374.
» naturlära	12,334.
» geometri och linearteckning.....	5,137.
» frihandsteckning.....	9,642.
» sång.....	21,934.
» gymnastik	18,302.
» vapenföring	405.
» trädgårdsskötsel	2,006.
» handaslöjd:	
gossar	369.
flickor	4,874.

VIII. Lärare och lärarinnor.

Anställda vid folkskolor äro	Lärare.	Lärarinnor.
ordinarie	125	20
tillförordnade	6	11
» » mindre skolor.....	3	9
» » småskolor	14	239
	Summa 148	279

Af folkskolelärarne äro 2 tillika prester och 38 tillika klockare.

IX. Undervisningstiden

utgjorde under 1881:

a) antal veckor om året.

I 2 fasta folkskolor	32 veckor.
» 33 » »	34 »

*) Häre äro inberäknade samtliga barn, som i skolorna åtnjutit undervisning, sålunda äfven de, som äro under eller öfver skolåldern.

I	2	<i>fasta</i>	folkskolor	.....	34 à 35	veckor.
»	15	»	»	.....	35	»
»	16	»	»	.....	36	»
»	2	»	»	.....	37	»
»	2	»	»	.....	38	»
»	4	»	»	.....	39	»
»	7	»	»	.....	40	»
»	2	»	»	.....	41	»
»	2	»	»	.....	43	»
»	1	<i>flyttande</i>	»	.....	32	»
»	13	»	»	.....	34	»
»	5	»	»	.....	34 à 35	»
»	7	»	»	.....	35	»
»	16	»	»	.....	36	»
»	1	»	»	.....	37	»
»	2	»	»	.....	38	»
»	7	»	»	.....	39	»
»	6	»	»	.....	40	»
»	3	»	»	.....	44	»
»	1	»	»	.....	45	»
I		<i>småskolor och mindre skolor</i>				
»	2	»	»	...	32	»
»	54	»	»	...	34	»
»	2	»	»	...	34 à 35	»
»	22	»	»	...	35	»
»	108	»	»	...	36	»
»	5	»	»	...	38	»
»	20	»	»	...	39	»
»	33	»	»	...	40	»
»	5	»	»	...	41	»
»	5	»	»	...	41 à 42	»
»	2	»	»	...	42	»
»	1	»	»	...	43	»
»	4	»	»	...	44	»

b) antal dagar i veckan.

I	59	<i>fasta</i>	folkskolor	.....	5	dagar.
»	5	»	»	.....	5 à 6	»
»	23	»	»	.....	6	»
»	1	<i>flyttande</i>	»	.....	4 à 5	»
»	34	»	»	.....	5	»

I 3 flyttande folkskolor	5 à 6 dagar.
» 24 » »	6 »
I småskolor och mindre skolor	
» 123 » »	5 »
» 11 » »	5 à 6 »
» 129 » »	6 »

c) antal timmar om dagen.

I 2 fasta folkskolor.....	5 timmar.
» 18 » »	5 à 6 »
» 67 » »	6 »
» 5 flyttande »	5 »
» 2 » »	5 à 6 »
» 55 » »	6 »
I småskolor och mindre skolor	
» 14 » »	4 »
» 12 » »	4 à 5 »
» 218 » »	5 »
» 8 » »	5 à 6 »
» 11 » »	6 »

Uppgiften om den i några småskolor, i strid med Folkskolestadgans föreskrift, pågående dagliga undervisningstiden af 5 à 6 och 6 timmar förklaras dels deraf, att i några fasta dylika olika afdelningar undervisas på olika tider af dagen, och dels deraf, att i några af de distrikt, som sakna särskilda småskolor, folkskolans barn undervisas halfva dagen och småskolans andra hälften. För de sistnämnda distrikten borde sålunda rätteligen upptagas: folkskolan 3 timmar, småskolan 3 timmar.

Antal lärjungar som bevistat

	1—30	31—60	61—90	91—120	121—150	öfver 150 dagar.
fast folkskola :	734	1,749	2,055	1,207	650	1,045;
flyttande d:o :	2,055	3,328	979	190	16	23;
små- och mindre skolor :	2,498	4,267	3,222	967	550	1,169.

X. Skollokaler.

År 1876 egde församlingarna 176 egna skolhus; 1881 voro de 200, så fördelade, att

34 skoldistrikt hade 1 skolhus
22 » » 2 »

15 skoldistrikt hade 3 skolhus

4	»	»	4	»
7	-	»	5	»
2	.	»	6	»
2	»	»	7	»

Angående 2 af de fem distrikt: Nya varfvet, Marstrand, Askum, Grebbestad och Tjärnö, hvilka sakna egna skolhus bör anmärkas: i Nya varfvet finnes af Kongl. Fångvårdsstyrelsen kostnadsfritt upplåten skollokal, hvilken endast begagnas för skolundervisningen; i Marstrand har kommunen upplåtit särskilda rum, intill dess det under byggnad varande skolhuset blir färdigt, hvilket är afsedt att ske under loppet af år 1882.

Småskolans undervisning pågår inom

10 distrikt i egna lokaler;

25 » » samma lokaler som folkskolan;

11 » » hyrda lokaler; och

35 » » enskilda boningar

10 » » sakna särskilda småskolor.

XI. Skolreglementen.

Dessa äro från betydligt skilda tider: så förekomma sådana från 1852 i ett distrikt, från 1855 i ett d:o; från 1867 och 1868 äro de flesta; det yngsta — i Marstrand — är af 1878; i några distrikt äro nya reglementen under utarbetning.

XII. Sockenbibliotek

finnas i nedanstående 32 distrikt: Skee, Tanum, Nafverstad, Tossene, Askum, Foss, Svarteborg, Håby, Krokstad, Herrestad, Uddevalla, Bäve, Ljung, Morlanda, Tegneby, Stala, Röra, Stenkyrka, Valla, Klöfvedal, Hjertum, Vesterlanda, Kareby, Rommelanda, Harestad, Lycke, Kungelf, Fåssberg, HARRYDA, Partilled, Örgryte och Styrsö.

I ännu några distrikt finnes en början till bibliotek, men då dels bokantalet är ringa och dels utlåningen varit ringa eller ingen, hafva de ej här upptagits.

De största biblioteken med sina respektiva boklån förekomma (år 1881) i

	Band.	Boklån.
Fåssberg.....	3,000	7,006.
Foss.....	817	513.

	Band.	Boklån.
Örgryte	725	1,826.
Svarteborg	694	973.
Uddevalla	500	1,188.
Tanum	374	976.

XIII. Läroanstalten i Uddevalla för bildande af småskolelärarinnor.

På landstingets bekostnad börjades i Augusti 1881 en kurs i detta syfte, i hvilken mottogos 30 elever från länet. Kursen, i hvilken undervisningen, ordnad i enlighet med Kongl. Kungörelsen den 11 Jan. 1878, bestrides af en föreståndarinna (för den teoretiska undervisningen), en öfningslärarinna (för öfningskolan och elevernas praktiska utbildning) samt särskilda lärarinnor i sång och slöjd, ledes och öfvervakas af t. f. folkskoleinspektören. Undervisningstiden är beräknad till omkring 8 månader.

XIV. Rit-, slöjd- och repetitionskurser för folkskolelärare och lärarinnor.

Länets landsting och hushållningssällskap visa fortfarande stort nit och intresse för befrämjande af rit- och slöjdundervisningen vid folkskolorna. Så har på deras bekostnad kompetent person genomrest hela inspektionsområdet för att meddela undervisning och råd rörande Stuhlmannska ritmetoden, hvarjemte sommaren 1881 en särskild kurs var för samma ändamål anordnad i Uddevalla, i hvilken deltog 30 lärare och lärarinnor. Nämnda ritmetod tillämpas ock numera i nästan alla folkskolor och ganska många småskolor.

För lärarnes utbildande i slöjd hafva under 1880 och 1881 kurser varit anordnade vid Uddevalla slöjdskola, och är desslikes anslag beviljadt för år 1882 för dylika kurser både vid nämnda slöjdskola och vid slöjdseminariet å Nääs.

Anslaget till ritkursen var afsedt dels till lärarens aföning och dels till understöd åt eleverna. Då såväl undervisning som materiel vid slöjdkurserna lemnas gratis, utgå anslagen till dessa endast såsom bidrag till elevernas underhåll.

Landstinget beviljade år 1881 anslag för åvägabringande af 2 repetitionskurser vid Göteborgs folkskolelärareseminarium (åren 1882 och 1883) för äldre folkskolelärare och lärarinnor.

XV. Undervisning, skolgång, lärokurser och läroböcker, skolförhör, anteckningsböcker, materiel och tillsyn öfver skolorna.

Då jag, under den korta tid jag tjenstgjort, endast hunnit besöka omkring hälften, eller 45, af de 91 skoldistrikten, kan jag angående ofvanstående ämnen ej falla något totalomdöme; den erfarenhet jag vunnit från de inspekterade distrikten torde dock ega tillämplighet på flertalet af de andra.

Undervisning. Den anmärkning rörande innanläsningsfärdigheten, som göres i inspektionsberättelsen af 1876, »att den hos de från folkskolan utgående barnen i allmänhet är långt ifrån tillfredsställande», torde nog ännu stå kvar. Af lärarne sjelfva uttalades ock vid skolmötet i Uddevalla sommaren 1881 den åsigt, att innanläsningsfärdigheten ej hållit jemna steg med skolans öfriga ämnen. Till de skäl härför, som uttalas i nämnda inspektionsberättelse, ville jag lägga det, att då det samtidigt undervisade barnantalet i många skolor är ganska högt, så kunna ej alla barnen, enär ju äfven någon tid åtgår till rättelser, få läsa ett, om ock litet stycke hvarje timme. Har då läraren, såsom vanligen är fallet, någon eller några afdelningar derjemte, som rita eller skrifva, måste han ju äfven åt dessa egna någon tid, som sålunda fräntages dem, som läsa innantill. Bristande mogenhet vid flyttning från småskolan till folkskolan samt den ojemna skolgången bidraga nog ock i sin mån till det anmärkta förhållandet.

Som ett försök till afhjelpande af den påpekade bristen har jag vid några af de inspekterade skolorna, i samråd med skolrådets ordförande, vidtagit den ändring i de, merendels efter »normalplanen» uppgjorde schemata, att åt innanläsningen anslagits flere timmar, hvilka turvis fräntagits skolans öfriga ämnen.

Rörande öfriga undervisningsämnena har jag ej något väsentligt att tillägga till hvad i sista inspektionsberättelsen påpekats. Beträffande räkningen bör dock anmärkas, att på folkskolans stadium för liten vikt synes läggas vid hufvudräkning.

Skolgång. Att denna är ganska ojemn, synes af uppgiften rörande skolbesöken under olika antal dagar.

Om lojhet från hemmens sida understundom kan vara orsaken härtill, torde dock nämnda ojemnhet böra i hufvudsaklig mån skrivas på föräldrarnes behof att vid många tillfällen anlita barnens hjälp i hemmen. Att en strängare tillsyn af skolråden, än hvad nu oftast är

fallet, kan göra skolgången jemnare, har erfarenheten på åtskilliga ställen visat.

Lärokurser och läroböcker. Kurserna hafva varit mycket olika; dock hafva normalplanens anvisningar, så långt möjligt varit, följts. Läroböckerna äro, med tillägg af nya katekesens införande, i det allra närmaste desamma, som i sista inspektionsberättelsen omnämnts.

Skolförhören. Dessa hållas i de flyttande skolorna temligen allmänt om lördagarne; på några ställen endast hvarannan lördag.

Anteckningsböckerna hafva vid de skolor jag besökt varit ganska bra förda.

Materiel. I anskaffande af dylik tyckas skolråden i allmänhet vara nitiska; och har, der anmärkning om brist gjorts vid inspektionerna, denna beredvilligt afhjelpats.

Här torde särskildt böra nämnas, att åskådningsmateriel till meter-systemet blifvit, på landstingets och hushållningssällskapets bekostnad, år 1881 anskaffad till de folkskolor, i hvilka sådan förut ej funnits.

Tillsyn öfver skolorna. I detta hänseende synes, åtminstone så vidt det afser skolrådsmedlemmarnes besök i skolorna, ännu mycket vara öfrigt att önska.

XVI. Kostnaden för skolväsendet.

Denna utgjorde år 1881:

Statsmedel till bestridande af lärares och lärarinnors löner	96,624 : 99.
Af skoldistriktet till d:o d:o.....	133,511 : 41.
» » » skollokaler och inventarier.....	67,641 : 15.
» » » undervisningsmateriel	11,749 : 56.

Summa 309,527 : 11.

Härtill kommer under rubriken »öfriga behof» ..... 35,138 : 83

Landstinget och hushållningssällskapet

utdelade under samma år, förutom aflöning åt inspektören, kostnaden för småskolelärarinneseminariet i Uddevalla samt de ofvan nämnda slöjd- och ritkurserna, följande belopp:

Till småskolorna	6,500 kronor.
Extra understöd	400 »
Materiel	1,212 »
Slöjdundervisning för gossar.....	573 »
Transport	8,685 »

	Transport	8,685 kronor.
Slöjdundervisning för flickor	4,798	»
Ritundervisningen	3,314	»

Summa 16,797 kronor.

Härjemte bör tilläggas, att Uddevalla slöjdskola åtnjuter årligt anslag af 1,000 kr. samt att anslag af 300 à 500 kr. tilldelats de församlingar, som upprättat egna slöjdskolor.

Uddevalla den 3 Maj 1882.

Theodor Björnberg.

III:

Hallands län.

Förordnad af Statsrådet och Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet den 24 November 1876 till folkskoleinspektör för Hallands län åren 1877—1881 får jag nu till åtlydnad af föreskriften i instruktionen ofvannämnde dag efter periodens slut till Kongl. Ecklesiastik-departementet ödmjukligen afgifva berättelse om min verksamhet under dessa år.

Berättelsen afser, hvad folkskolans ståndpunkt och behof beträffar, förhållandet sådant det var vid nästlidna års slut. Der jag om talat skolornas antal, har jag beräknat dem efter lärarnes antal.

Förutom de uppgifter, som nu meddelas å de föreskrifna tabellerna, har jag upprättat två öfversigtstabeller, hvilka distrikts- eller pastoratsvis redogöra för skolväsendets tillstånd inom inspektionsområdet. Den ena i slutet af berättelsen är ett sammandrag af skollärarnes uppgifter i Litt. A, den andra å sid. 86—89 grundar sig till en del på skolorådens uppgifter i Litt. B. Dessutom har jag uppgjort tabeller, som visa skolornas antal och tillväxt (sid. 64), fortsättningsskolornas (sid. 67) och slöjdskolornas (sid. 68) antal, undervisningstiden inom hvarje distrikt sid. 72), omkostnaderna för skolväsendet 1881 (sid. 81 och 82) och lärjungarnes antal (sid. 84 och 86—89).

I. Undervisningsanstalterna.

Inspektionsområdet Halland omfattar 46 pastorat med 91 på fem kontrakt fördelade församlingar, men endast 89 skoldistrikt, enär ännu hvarjdera af 2 distrikt utgöras af två församlingar. Så är förhållandet

med Gällinge och Idala samt Köinge och Svarträ. Vid 1876 års slut funnos 85 distrikt. Länets areal är 41,7533 qv.-mil land och 1,3114 qv.-mil vatten, summa 43,0647 qv.-mil. Folkmängden är 135,044. Summan af i skolåldern varande barn är 21,126 eller omkring 15,5 procent af befolkningen. Folkskolorna äro 124, de mindre folkskolorna *) 22 och småskolorna 180, förutom några enskilda skolor.

För att i någon mån kunna bedöma skolväsendets yttre utveckling under den närmaste flydda tiden har jag uppgjort nedanstående tabeller.

Tabell öfver skolornas tillväxt i de särskilda kontrakten från 1876 till 1881 års slut.

Kontraktens namn.	Småskolorna **).						Folkskolorna **).						Mindre folkskolorna *).					
	1876	77	78	79	80	81	1876	77	78	79	80	81	1876	77	78	79	80	81
Fjäre och Vike.....	43	43	43	42	44	43	25	25	25	27	28	28	8	9	10	8	7	8
Varbergs.....	16	17	17	17	18	18	15	15	15	16	17	18	3	3	3	3	4	4
Falkenbergs.....	24	24	24	24	24	24	18	19	20	20	20	20	—	—	—	—	—	—
Halmstads.....	32	31	31	34	36	38	28	30	31	32	35	35	4	3	3	3	2	2
Laholms.....	51	55	55	56	55	57	22	22	21	21	22	23	4	5	8	9	8	8
Summa	166	170	170	173	177	180	108	111	112	116	122	124	19	20	24	23	21	22

Jemförelse mellan undervisningsanstalternas antal och natur 1876 och 1881 **).

Årtal.	Fasta skolor.			Ambulatoriska skolor.										Summa.
	Småskolor.	Folkskolor.	Mindre folkskolor.	2 stationer.			3 stationer.		4 stationer.		5 st.	6 st.	Skolor som vandra ut stuga i stuga.	
				Sms.	Fls.	M. Fls.	Sms.	Fls.	Sms.	Fls.	Sms.	Sms.		
1876	50	73	15	53	23	4	44	11	10	1	2	2	5	293
1881	73	89	16	76	29	6	22	6	4	—	—	—	5	326

*) Härei inbegripas alla biträdande lärare vid folkskolor samt lärare i mindre folkskolor och ersättningskolor.

**) Lektor Möller och prosten Berg räkna för år 1876 i femårsberättelsen 81 folk- och 122 småskolor; jag för samma år 86 folk- och 115 småskolor. Olikheten beror derpå, att lektor Möller räknade folkskolan i Varberg med två examinerade lärare som en och folkskolan i Halmstad med sex examinerade lärare som två.

Mindre folkskolorna i Fjärås, Lindberg och Halmstads utmark, dessutom första klasserna af folkskolorna i Onsala, Varberg och Halmstad, som skötas af oexaminerade lärare.

Af förestående synes, att man, om än sakta, mer och mer närmar sig det föresatta målet, hvad skolornas natur beträffar, nemligen att få dem fasta eller ambulera på endast två rotar.

Ytterligare 10 småskolor och 15 folkskolor äro nödiga, nemligen af de förra en i hvardera af följande distrikt: Släp, Förlanda, Varberg, Tvååker, Morup, Krogsered, Asige, Steninge, Öfraby och Knäred; en ny folkskola i hvardera af Tölö, Varbergs, Lindbergs, Skrea, Vinbergs, Drengsereds, Vessige, Efra, Harplinge, Torups, Breareds, Enalöfs, Laholms, Veinge och Knäreds distrikt, hvarjemte Idala och Svarträ böra skiljas från Gällinge och Köinge och bilda särskilda skoldistrikt med egna folkskolor. Dessutom böra tillvidare mindre folkskolor inrättas i Sibbarps och Tönnersjö utrotar. En andra folkskola och en ny småskola i Onsala samt en småskola i Slöinge äro beslutade att träda i verksamhet nästa år. I Snöstorp inrättades icke en tredje folkskola 1876, såsom i femårsberättelsen nämnda år uppgifves.

A. Småskolorna.

Med småskolor menas sådana skolor, der endast de för inträde i folkskolan bestämda ämnena läsas, i hufvudsak öfverensstämmande med de i normalplanen uppgifna kurserna fördelade på årsklasser. Utom i Släp, Stråvalla, Sällstorp, Gödestad, Alfshög, Källejö, Krogsered, Slöinge, Steninge, Öfraby och Kinnared finnas en eller flere sådana i hvarje skoldistrikt. På fem ställen, uti småskolorna i Jerlöf (Veddige), Tönnersjö, Veinge och Ysby skogsbygder samt Knäred, har äfven en tredje klass bildats, der barnen få undervisning i ämnen tillhörande folkskolan, t. ex. det allmännaste af geografin samt högre kurser i kristendom och räkning. Man hoppas få folkskolor eller mindre folkskolor inrättade på dessa ställen, hvarefter kurserna i de omnämnda småskolorna komma att inskränkas till hvad de böra vara. Småskolorna, ehuru folkets skötebarn, så att säga, förestår ännu en lång utvecklingsstrid.

B. Folkskolorna.

Såsom förut nämnts, finnas icke småskolor uti 11 församlingar; dessutom undervisar folkskoleläraren småskolebarn äfven i två andra skolor,

har han räknat som småskolor, derför har han fått antalet småskolor till 122 i stället för 115. Jag har här upptagit lika många folkskolor, som det fans examinerade folkskolelärare, lika många mindre folkskolor, som det fans examinerade lärare för folkskolebarn, och endast kallat dem småskolor, der endast småskolans ämnen lästes.

nemligen i Ås och Stafsinge ena folkskola. Att sköta småskolans barn ena dagen och folkskolans den andra kunna få lärare, och vanligen bruka de mindre barnen i dylika skolor blifva stufvmoderligt behandlade, men der de skolpligtiga barnen uppgå endast till omkring 40, kan man billigtvis icke begära inrättandet af småskola, så länge andra ställen finnas med betydligt större barnantal och likväl endast en lärare.

Vid periodens början voro barnen på några ställen fördelade i afdelningar efter kön, ej i klasser efter kunskaper. På många ställen förmärktes ingen bestämd skilnad mellan högre och lägre klasser. På flere ställen voro barnen indelade i två afdelningar, af hvilka den ene läste något, som benämndes »minimikurs», den andra det, som ansågs sträcka sig öfver denna »minimikurs», ehuru det vid närmare granskning befans vara »minimum» alltsammans. Såväl denna sistnämnda opedagogiska och lagstridiga indelning af barnen, som den att skilja gossar och flickor från hvarandra i en folkskola med endast en eller två lärare, har dess bättre måst öfvergifvas och kan numera en bestämd klassindelning efter kunskaper anses vara öfverallt genomförd. På ställen, der skolväsendet ännu står lågt, är skolan två-, på öfriga ställen fyrklassig. Få skolor äro treklassiga. Gränslinien mellan små- och folkskolan framträder nu rätt tydlig öfverallt, tack vare normalplanen.

I Onsala och Fjärås hafva lärarne examinerade småskolelärare som biträden, de der samtidigt med dem och i samma salar undervisa i skrifning, innanläsning och ritning m. m. På några ställen skötas första och andra årsklasserna i särskilda rum af examinerade småskolelärare.

Några mindre folkskolor finnas inom länet. Deras uppgift är en annan än de ofvannämndas, som förbereda till folkskolans öfre klasser, ty mindre folkskolorna skola ersätta hela folkskolan, hvarföre de äro treklassiga och kurserna något annorlunda. De kunna dock visst icke nöjaktigt lösa sin uppgift. Ännu sämre är det stäldt med sådana, som jag här benämner *ersättningsskolor*, d. ä. sådana skolor, der både små- och folkskolebarn, ehuru på olika tider, undervisas af examinerade småskolelärare. Dessa skola således ersätta både små- och folkskolan, ehuru det ej blir mycket med undervisningen i folkskolans ämnen. Icke många sådana skolor finnas inom länet. Se derom vidare sid. 64.

C. Försättningsskolorna.

Dermed menas sådana, som åtnjuta statsanslag. Deras antal är icke stort, såsom det synes af vidstående tabell.

Årtal.	Abild.	Alfs- hög.	Brea- red.	Ge- tinge.	Kö- inge.	Onsala.	Släp.	Valda.	Värö.	Årstad.	Summa.
1878	1	1	1	1	—	1	2	2	—	1	10
1879	1	1	—	—	—	—	2	2	2	1	9
1880	1	1	—	—	—	—	2	—	2	1	7
1881	1	1	—	—	1	—	2	—	—	1	6

Försättningsskolornas fåtal beror dels deraf, att det på landet är svårt att anslå lämplig tid för deras verksamhet utan att komma i kollision med folkskolans läsetid, dels deraf att allmogen ännu föga inser nyttan af och ändamålet med desamma, dels ock ser man mångenstädes på de dermed förenade utgifterna. Att 1878 tio stycken inrättades och sedan antalet hvar år minskats, synes mig bero derpå, att man i början trodde sig kunna ditskicka alla möjliga elever ifrån de sämsta folkskolebarn intill konfirmerade 20-åringar. Hvar år har jag derföre måst vid försättningsskolornas början inspektera dem, då jag nödgats fränkilja ända till 12 och 14 oberättigade barn. Dessa inrättningar äro emellertid af den vikt och betydelse, att ungdomen just der har att hemta folkbildningens mognande frukter och äro de derföre att anse som nödvändiga i hvarje distrikt med ett välordnadt skolväsende.

Några andra s. k. försättningsskolor finnas ock inom länet. Sådana besökas af okunniga folkskolebarn samt af försummade öfveråringar, utan att likväl några af dem kunna hänföras till sådana, som enligt Skolstadgans 48 § sakna erforderlig fattningsgåfva. Under namn af repetitionsskolor, afton- eller söndagsskolor finnas några skolor här och hvar i länet till stort men för skolväsendets framåtskridande i dessa distrikt, derför att man tillåter skolpliktiga barn komma dit i stället för att föra dem till folkskolan.

D. Högre folkskolorna.

Inom mitt distrikt finnes endast en: högre folkskolan i Onsala. Lärotiden der är 32 veckor med 30 timmars undervisning i veckan. Sistliden hösttermin voro 26 elever inskrifne, af hvilka 17 i skolåldern. alla gossar. Hufvudsyftemålet med skolan är att vara en läroanstalt

för elever som ämnat utbilda sig för sjömansyrket, hvarföre ock engelska språket, matematik och geografi numera utgöra de viktigaste ämnena. Dock hafva rätt många derifrån utgångne elever egnat sig åt landtbruket.

E. Slöjdskolorna.

Dermed förstås de vid folkskolorna vidtagna anordningarna för att lära barnen rätt använda de allmännast förekommande verktygen.

Slöjdskolor för gossar äro få, såsom det af vidstående tabell synes.

Å r t a l.	Eldaberga	Qvibille.	Släp.	Ullared.	Valda.	Summa.
1878	1	1*)	2	—	2	6
1879	1	1	2	—	2	6
1880	1	1	2	—	—	4
1881	1	1	—	1	—	3

I Ullared förstås skolan af församlingens folkskolelärare. I öfrigt har Qvibille den skickligaste slöjdläraren.

Beklagligt nog har här hvarken på land eller i stad det ytterst trängande behovet ännu kunnat framlocka något allmänt intresse för denna undervisningsgren. Icke heller finnas i allmänhet skicklige och lämplige slöjdlärare att tillgå och sträfvandet att få medel till utbildandet af duglige sådana har hittills icke krönts med framgång.

Slöjdskolor för *flickor* deremot hafva bättre framgång. På flere ställen är undervisningen i qvinlig slöjd temligen uppdrifven och på många ställen få flickorna lära sig åtminstone sy och sticka. En sådan slöjdundervisning är ock lätt åstadkommen, synnerligen som alla qvinliga småskole-seminariielever erhålla en ganska god undervisning i slöjd vid länets slöjdskola, bekostad af staten och länet genom ett årligt anslag af numera 1,500 kronor. Just ett sådant anslag vore behöfligt för att bekosta utbildandet af lärare m. m. för goss-slöjdskolor. Egentliga fackslöjdskolor finnas icke inom länet.

F. Enskilda skolorna.

Tyvärr stå dessa anstalter så att säga utanför all uppsigt. Visserligen skola de enligt Skolstadgans 62 § mom. 1 stå under skolrådets

*) Åtnjuter icke statsbidrag.

inseende; men om man kan säga, att skolrådets inseende öfver de allmänna skolorna ganska ofta icke är tillfredsställande, så måste man säga, att inseendet öfver de enskilda är alls intet. Få personer, som inrättat sådana skolor, hafva derom gjort ordentlig anmälan. I många dylika skolor finnas barn af alla åldrar och kunskapsgrader; endast i 10 af dem iakttages ordning vid undervisningen.

Dessa skolor synas mig böra stå under allmän kontroll och vara underkastade samma lagbestämningar, som finnas för de allmänna små- och folkskolorna; äfvenså borde, synes mig, fordringarna ätt vara *lärrare* i dylika skolor vara *fullt lika* med fordringarna för dem, som skola blifva lärare vid statens små- och folkskolor. De enskilda skolornas antal är 18, af hvilka 7 kunna sägas vara välorganiserade småskolor, 3 stå på folkskolans ståndpunkt med undantag deraf, att främmande språk der äfven förekomma som undervisningsämnen; de åtta öfriga sakna sådana egenskaper, som känneteckna en små- eller folkskola.

Skolor för separatistsamfund finnas egentligen icke.

G. Elementarläroverk för flickor m. m.

Två dylika finnas, ett i Halmstad och ett i Varberg.

Ett *barnhem* är inrättadt i Snöstorp och en s. k. *barnkrubba* finnes i Halmstad. De utgöra privata stiftelser grundade på frivilliga bidrag.

För *döfstumma* och *blinda*, hvilkas antal ej är så ringa, finnes för närvarande ingen anstalt. Deremot inrättades å Måshult 1880 en *förbättrings- och uppfostringsanstalt* för *vanvårdade barn*; denna anstalt synes redan hafva att framvisa goda resultat af sin korta verksamhet. För närvarande finnas der 15 barn.

Som eleverne i länets ambulerande *folkhögskola* icke äro i skolåldern, så vill jag endast namngifva denna anstalt.

Å tabellen vid berättelsens slut står antecknad huru många dagar skolorna varit inställda i hvar pastorat. På flere ställen hafva de varit *stängda rätt länge*, men till följd af smittosamma sjukdomar. Der de varit inställda endast någre dagar, har orsaken i allmänhet varit, att skatteuppbörder, mantalsskrifningar och andra sammankomster hållits i skolsalarne under pågående skola, eller att skolläraren, som tillika varit klockare, skolat närvara vid begrafningar. Mot sådant oskick har jag gjort anmärkningar, ehuru ofta utan resultat.

II. Skolreglementena.

Vederbörligen stadfastade sådana, fastän de flesta af gammal dato, finnas utom i några få distrikt. Sedan nu nya Skolstadgan utkommit, ämnar jag påyrka omarbetning af alla äldre reglementen.

III. Skolbarnen.

Antalet af i skolåldern varande barn är 10,738 gossar, 10,388 flickor, summa 21,126. Af dessa hafva 8,347 besökt småskolor, 460 mindre skolor och 9,326 folkskolor; 370 hafva fått undervisning vid läroverk, 483 i enskilda skolor och 637 i hemmen. Följande hafva under året icke deltagit i undervisningen: 308 efter aflagd examen, 142 till följd af sjukdom, 798 af annan anledning och 255 finnas, hvarom vederbörande ej hafva någon kännedom.

Ehuru många gamla reglementen föreskrifva, att barnen räknas vara i skolåldern från det de äro 8 eller 9 år, har jag nu fått inom alla distrikt så stäldt, att de oftast börja skolan under det år de fylla sju år. Såsom det synes af tabellen i slutet af berättelsen, börja de nu flerstädes till och med vid 6 års ålder. Icke mindre än 512 minderåriga barn blefvo sistlidet år undervisade i länets småskolor. Att ett antal af 976 barn, som fyllt 14 år eller äro öfveråringar enligt nya Skolstadgan, besökt skolor, beror dels derpå, att de flesta reglementen hittills utsträckt skolåldern intill konfirmationen, dels ock derpå, att ännu tyvärr många framskrida i ålder fortare än i förstånd och kunskaper. Det är dock godt att kunna säga, att 13 och 14 års småskolebarn försvinna allt mera och lemna plats för 6 och 7-åringar.

Barnens andliga utveckling är och blir alltid en följd af om och på hvad sätt skolan och hemmet samverka. Förvärfvade kunskaper under en god och nitisk lärares ledning jemte det dagliga intrycket af att i föräldrarne ega en kristlig föresyn måste alltid inverka förädlande på de ungas hjertan och sinnen. Der motsatsen eger rum, der liknöjde och oskicklige lärare vålla, att barnens kärlek för och föräldrarnes förtroende till skolan försvinner, der dåliga hem ofta liksom afplocka de mognande frukterna, lönen af en lärares mödor, eller der anmärkta skolförsummelser lemnas utan afseende; der kan ej ett godt resultat väntas. Oordentlig och försumlig skolgång är ock det vanligaste fel, som man vid inspektionstillfällena har att anmäla rörande

barnen. Å tabellen vid berättelsens slut visas, huru många barn varit från skolan utan giltigt skäl 1 till och med 50 dagar m. m.

Barnens ståndpunkt med afseende på kunskaper och själsutveckling är i allmänhet mera tillfredsställande nu än för fem år sedan. Denna förändring till ett bättre märkes isynnerhet deri, att skoleleverna bättre uppfatta och förstå hvad som läses, hvilket ock torde få andragas som bevis för, att undervisningen skötes på ett mera tidsenligt sätt.

Huru mycket skolgången och undervisningen verka på barnen i sedligt hänseende, kan vid en inspektion ej fullt utrönas; dock om och i hvad mån lärarne fostrande inverka på sina elever, det kan icke helt och hållet undandraga sig inspektörens blickar. Der skolväsendet är i framåtskridande och duglige lärare finnas, der får man ock se barnen uppföra sig väl, visa höflighet, ordning och skick. Motsatsen förmärkes så tydligt i dåliga skolor, att man ej kan misstaga sig då man påstår: sådan lärare, sådan skola och i allmänhet sådana barn.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Folket i Halland, säger den ene af mine företrädare i femårsberättelsen, har ännu icke rätt vaknat upp till insigt af skolans stora vikt och betydelse: den andre erkänner med glädje, att folkets sinnesstämning mot skolan flerstädes i så betydlig mån förändrats, att goda framtidsutsigter derpå kunna grundas. På samma gång jag instämmer i den senares uttalade åsigt, kan jag icke förneka sanningen af den förres omdöme. Ett folk, som skall rätt uppskatta och värdera upplysning, måste sjelf vara något upplyst. Den som icke vet något bättre att säga om de kunskaper, som i folkskolan förvärfvas, än att dessa äro onyttiga och möjligen oskadliga, den kan icke inse, att folkupplysning utgör den säkraste grundvalen för ett lands lycka, eller att kunskaper äro oundgängliga. Att ännu många olika åsikter näras och uttalas angående folkskolans uppgift och betydelse, är så väl känt, att jag derom intet nytt har att meddela, utan vill jag här endast antydningssvis omnämna det egentliga folkets nuvarande förhållande till skolan, såsom man kan spåra det genom för skolans bästa vidtagna åtgärder. Inom ett par pastorat synes förhållandet vara lika som för några år sedan. I öfrigt vill jag anföra de på flere ställen nyinrättade skolorna, uppbyggda skolbusen och i öfrigt gjorda uppoffringarna för skolan såsom ett bevis för, att folket börjar anse skolorna icke blott nyttiga utan nödvändiga. Folkets kärlek till skolan är annars

mycket beroende af skolrådet och läraren. Der ett nitiskt skolråd, framförallt en nitisk skolrådsordförande samt duglige lärare finnas, der har ock förvisso folkets intresse uppenbarat sig. När pastor och skollärare gå förut, får man se folket följa efter; detta är den allmänna regeln rörande allmogens förhållande till skolan här i Halland.

V. Undervisningstiden.

Vidstående tabell utvisar antalet veckor, som undervisningen pågick i de olika skolorna förlidet år.

Antal veckor	32	33	34	34½	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	Summa
Antal småskolor	2	2	28	3	70	28	4	3	10	8	—	14	5	3	180
Antal folkskolor*) ...	1	1	32	5	57	9	5	8	9	5	3	11	2	3	146

På tre ställen indelas läsåret i tre terminer med ferier under vår- och höstarbetet; uti de öfriga distrikten i två. Vårterminen börjar i de flesta fall den 15 Januari eller 1 Februari; i vissa distrikt börja småskolorna senare på året än folkskolorna, men äro deremot i gång större delen af sommaren.

I folkskolorna läses vanligen 5 × 6 timmar i veckan, i småskolorna 5 × 5, rotförhören i de ambulerande skolorna oräknade. I städerna hafva lärarne hvar onsdags- och lördagseftermiddag fria, i de fasta skolorna på landet hvar lördag utom i tre församlingar; i de ambulerande hvar annan, tredje eller fjerde lördag allt efter rotarnes mängd.

Der afdelningsläsning förekommer, gå de olika afdelningarna vanligen olika dagar i veckan, sällan olika tider på året, men aldrig hvar sina veckor. I distrikt, der inga särskilda småskolor finnas, har jag sökt få undervisningstiden så ordnad, att de större barnen gå om vintern och de små om sommaren.

Utan undantag börjas undervisningen kl. 9 f. m. och fortgår i tre timmar eller till kl. 12 middagen, derefter om vintern från kl. 1, om våren och sommaren från kl. 2 eft. m. Bönen med bibelläsning före första undervisningstimmen pågår 15 à 20 minuter. Som regel kan sägas, att hvart ämne har den i normalplanen bestämda tiden sig anvisadt.

*) Mindre folkskolorna inberäknade.

VI. Undervisningen.

Skollärarnes uppgifter enligt Litt. A. visa, huru många af de i skolorna inskrifna barnen undervisas i hvarje läroämne. Numera läsas alla obligatoriska ämnen i samtliga folkskolorna utom det, att historia icke förekommer som undervisningsämne i Fagereds folkskola och icke geometri i några få folkskolor. För fem år sedan funnos många folkskolor, der ingen undervisning förekom i naturlära och ännu flere, der historia var ett okänt ämne. I ett fåtal folkskolor och inga småskolor undervisades i ritning. Numera förekommer ritning i alla folk- och äfven 140 småskolor. Dessutom är ljudläsningen, som för några år sedan ingestädes i Halland var känd eller öfvades, fullständigt införd i 43 samt delvis i alla med nyutexaminerade lärarinnor försedda småskolor. Åskådningsundervisning förekommer äfven i dessa skolor. Sång öfvas icke i 80 småskolor och 18 folkskolor, trädgårdsskötsel icke i 59 folkskolor. Gymnastik, sådan den är, öfvas i alla folkskolor äfvensom i många småskolor och vapenöfning i 30 folkskolor.

Hvad sjelfva undervisningens beskaffenhet beträffar, måste jag tillstå, att den i allmänhet långt ifrån är hvad den egentligen borde vara, men den har under de senare åren märkbart förbättrats. Detta gäller först och främst småskolorna, som ständigt rekryteras med från länets omorganiserade småskole-seminarium komna elever. Men äfven i folkskolorna har ett bättre undervisningssätt införts, dels genom unge lärare, som anstälts, dels derigenom att jag, såvidt möjligt varit och min tid tillåtit, genom föredrag, undervisning och proflektioner sökt göra klart för lärarne, huru de böra behandla ett gifvet undervisningsämne.

Klassindelning efter kunskaper med bestämda lärokursar för hvar klass i hvart ämne har jag ock fått införd på de ställen, der ett uselt skolväsende jemte oskicklige lärare icke lagt hinder i vägen.

Dessutom har jag sökt visa, att det icke är nog med bibringandet af kunskaper och färdigheter, utan att undervisningen jemväl bör afse själsförmögenheternas utveckling.

Med afseende på undervisningen i de olika ämnena har jag iakttagit följande.

A. Kristendom.

Detta folkskolans viktigaste ämne behandlas af några lärare så utmärkt, att det är en verklig tillfredsställelse åhöra en lektion deri.

Dock torde följande i allmänhet vara att anmärka vid denna undervisning.

Det tanklösa uppläsandet af ett bibelspråk eller katekestycke har ännu icke försvunnit. Sällan kan barnet nöjaktigt redogöra för ett stycke, som det så uppläser. Med detta tanklösa uppläsande är ock förenadt en brådska, som tyder på begäret att vilja utsäga alla orden på en gång. Många ändelser och ljud utelemnas, många uttalas oriktigt. Egendomligt nog är det, att barnen sällan slarfa så mycket som under lektionstimmarne i kristendom.

Bibelläsning förekommer hvarje morgon vid bönestunderna. I småskolorna föreläses alltid evangelierna, i folkskolorna äfven de apostoliska breffen. En lärare har jag funnit mycket sysselsatt med att under bönestunderna föreläsa Johannes uppenbarelse, ehuru hvarken lärare eller barn begrepo mycket af innehållet.

Biblisk historia förekommer som undervisningsämne redan i småskolans första klass. Genom att berätta de bibliska hufvudsanningarna för de små barnen komma dessa i tillfälle att lära känna Gud, innan de ännu kunna läsa i bok. När barnen lärt sig läsa innantill, börjar undervisningen efter särskild bok och fortgår sedan genom hela folkskolan. Med afseende på det muntliga meddelandet råder stor olikhet, i det några lärare ega god förmåga att berätta fritt och med egna ord, andra åter äro slafviskt bundne vid lärobokens uttryckessätt. Efter utfrågandet förgätes vanligtvis barnens fria återgifvande medelst berättande framställning. Derigenom afhållas de troligen ifrån det bästa resultatet af en lektion, nemligen att få den bibliska berättelsen i sin helhet klar för minnet.

Katekesundervisningen börjar i småskolans andra klass och med textorden. Luthers förklaring läses äfven i många småskolor.

I folkskolans tredje klass hinner man igenom hela den antagna förklaringen, som numera följes och läses i alla länets skolor. Angående undervisningssättet i detta ämne har jag anmärkt samma fel, som förut omnämnts. Frågan om den själlösa utanläsningen, hvarom så mycket talats och skrivits, har här sin rätta plats, ty den har ofta varit liktydig med katekesläsning. Ännu förekommer den här och hvar.

B. Svenska språket.

Att kunna tala, läsa och skriva svenska språket någorlunda korrekt, det fordras med rätta af en hvar, som träder ur skolåldern och åtnjuter svensk medborgar rätt. Dock hinna ännu få barn så långt, att de kunna skriva ett bref eller en kungörelse felfritt. Rätt många yng-

lingar kunna knappt skrifva sitt namn, såsom anteckningarna vid läse- och skrifproffen med bevaringsmanskapet utvisa. De som icke kunna skrifva höra dock till dem, hvilka af en eller annan orsak icke besökt folkskolan. Innanläsningsfärdigheten är icke att berömma, ty den är oftast osäker och stapplande äfven i folkskolans öfversta klasser. Orsaken dertill förmärkes vara oskicklige småskolelärare, så att den första undervisningen i innanläsning och stafning blifvit förfelad. Att bygga på en dålig grund är svårt nog. Språket har ock i många folkskolor styfmoderligt behandlats. Afskrifning ur bok har nog förekommit, dock ofta utan att läraren sett efter och rättat barnens staf-fel, men egentlig rättskrifning har först på de senare åren kommit i all-mänt bruk. Undervisningen i innanläsning är mångenstädes bristfällig. Vigten ligger icke på att komma fort, utan att läsa väl, göra nödiga uppe-håll vid skiljetecknen, iakttaga en rätt betoning, läsa om och redo-göra för innehållet, men detta blir vanligtvis förgätet. Att jag vid inspektionerna vanligen låter barnen skrifva några meningar efter dik-tamen och sedan genomgår det skrifna med dem samt låter hvar och ett läsa en mening, då jag anmärker och rättar alla fel, har drivvit flere lärare att mera vårda sig om undervisningen i dessa ämnen.

Det är underbart, hvad en välorganiserad småskola med skicklig lärare kan hafva för ett välgörande inflytande på innanläsningen i hela folkskolan. Jag har haft tillfälle iakttaga detta på flere ställen, der gamle oduglige lärare fått lemna plats för de från småskoleseminarium nyligen utexaminerade.

Talöfningar förekomma mycket sällan i folkskolorna, deremot i alla de nyorganiserade småskolorna.

C. Räkning.

Hufvudräkning förekommer öfverallt äfven i småskolans första klass och öfvas der temligen, men i folkskolan får den ofta allt för mycket gifva vika för tafvelräkningen. I småskolan få äfven barnen lära sig uppskrifva tal samt på några ställen räkna några små additionstal på tafla. Numera har jag fått folkskolelärarne till att ordent-ligen undervisa i räkning vid svarta taflan. Denna undervisning är väl icke alltid af bästa slaget, men det är dock en början gjord till ett bättre och det finnes lärare, som utmärkt väl undervisa i ämnet. Omdömet om räkneundervisningen är det: barnen komma för fort, äro mycket osäkra i att uppskrifva tal och kunna icke sin multiplika-tionstabell.

I alla folkskolor undervisas det i *metersystemet*, men många af de äldre lärarne hafva mycket svårt för att kunna reda sig.

Undervisningen i *geometri* sträcker sig vanligen endast till uträknandet af plana figurer.

D. Välskrifning.

I småskolor med nyutexaminerade lärare få barnen en god underbyggnad i välskrifning, men det händer ofta, att de sedan lära sig betydligt slarfa. Vid välskrifningsöfningarna få barnen dels afskrifva ur bok, dels skrifva efter föreskrift, dels ock har jag tillrådt lärare, som sjelfva kunna väl forma en bokstaf, att skrifva för barnen på svarta taflan. Någon egentlig undervisning kommer här föga ifråga, isynnerhet som skrifning förekommer som tyst öfning. Derföre kunna få barn skrifva väl.

E. Geografi och historia.

Geografi börjas öfverallt i folkskolans första klass, historia vanligen i tredje, på ett par ställen redan i första. De äldre lärarne sköta i allmänhet dåligt undervisningen i historia, geografin deremot hafva de någorlunda lätt för. Man börjar med Sverige, så med Norge, Danmark och Europa. Den matematiska afdelningen läses endast till en del med de äldre barnen. Lärokursen i historia är vanligen nyare tiden; i några få skolor hinner man genomgå äfven gamla och medeltidens historia.

F. Naturlära.

I de flesta skolor på landet läses icke mera än läran om menniskan samt däggdjuren. Att undervisa om växterna våga sig de äldre lärarne icke på, påstående, att de ej sjelfva kunna något. Dessutom saknas flerstädes nödig materiel.

G. Ritning.

Långt har man ännu icke kommit, emedan ämnet är så att säga nytt både i folk- och småskolorna. Första kursen har öfverallt blifvit genomgången, men endast på några få ställen har man behöft använda Stuhlmannska planscherna. Ritning är det ämne, som mest af alla intresserar barnen. På några ställen har det till och med an-

vändts i stället för bestraffning, att barnen för olydnad icke fått rita på den bestämda timmen. De fleste lärarne äro naturligtvis icke mycket ritkunnige, men de följa den angifna metoden och resultaten blifva rätt tillfredställande. Till Halmstads folkskolor har inköpts rätt mycket ritmateriel såsom Stuhlmanns planscher, serien 1 och 2 samt ritmodeller af trä och gips m. m.

H. Sång.

Tyvärr äro många lärare oförmögne att undervisa i detta ämne. Ja, man kan säga, att det ännu är klenst bestäldt med sången i Halland. I några skolor öfvas den dock mycket och med nit, och framstegen äro synnerligen tillfredställande. Någre lärare har jag fått till att följa Chevéska sångmetoden, några leda öfningarna efter noter, andre åter sjunga endast efter gehör.

I. Gymnastik och vapenöfning.

Skollärarne äro i allmänhet dålige gymnastiklärare och de hafva hvarjehanda ursäkter att förebära, för det uppvisningarna äro misslyckade. Trakten omkring Kongsbacka gör derifrån ett lysande undantag. En förening har bildats för att befordra gymnastiken inom folkskolorna. Hvert år hålles en gymnastikfest i Kongsbacka, då ortens lärare närvara och visa barnens kunskaper i gymnastik och vapenöfning. Den som har de skickligaste barnen får i belöning 50 kronor. Mången ringaktar gymnastiköfningarna och vet ej hvad nytta de kunna vara till. De äro af intet värde som förberedelser till de militära öfningarna, menar man. Om detta i allmänhet är sant, så gäller dock omdömet icke de barn, som blifvit öfvade af skicklige instruktörer. Bondbarnen, heter det vidare, få nog både arm- och benrörelser ändå, så att de icke behöfva med dylika öfningar förstöra en del af skoltiden. Det kan ju ock vara till en del sant. Men att dessa öfningar hafva en annan och för skoltukten välgörande uppgift, är för mången fördoldt. Att barnen särskildt derigenom läras ordning och skick, lydnad, uppmärksamhet och bestämdhet, synes mig vara af så stort värde, att man gerna borde egna någon stund åt dessa öfningar hvar dag.

K. Trädgårdsskötsel.

I ambulatoriska skolor förekommer ingen öfning eller undervisning i ämnet. Någre lärare äro utmärkte trädgårdsmästare; de egna

äfven någon tid åt att lära barnen behandla ett fruktträd ifrån första början, intill dess det börjar bära frukt.

Önskligt vore, att kommunen ålades att skaffa trädgårdsländ eller ock betala läraren en viss summa penningar hvar år i ersättning derför; då skulle nog ingen skola sakna sin lilla plantering.

L. Slöjd.

Derom är redan taladt å sidan 68.

VII. Skolförhören.

Förhör vid terminens början med de barn som åtnjuta undervisning i hemmen hållas på få ställen och föräldrarna äro icke synnerligen benägne att sända sina barn till skolan för att undergå prof, der förhör utlyses. Detta uraktlåtande kan grunda sig derpå, att hemundervisningen mångenstädes är ungefär detsamma som ingen undervisning.

Roteförhör hållas nog ordentligt, men de äro föga besökta. Detta gör, att också lärarna merendels inskränka sig till att endast höra upp lexorna. I allmänhet är ock den dag, då roteförhör hållas, en för läraren mödosam dag, ty han har vanligen $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ mil att gå; så att ingen må undra på, att han ej är så nitisk i utöfningen af denna sin pligt.

Afgångspröfningarna äro af beskaffenhet, att man med skäl må beklaga sig öfver, att vederbörande i detta fall icke bättre fullgöra sin pligt. Oftast förekommer ingen egentlig pröfning utan den sista examen, som ett barn bevistar, får gälla som sådan. Derföre är det omöjligt att ännu kunna i allmänhet bedöma ett barns kunskaper efter afgångsbetyget. Jag har haft bästa tillfället att observera detta vid inträdesexamen till småskoleseminarium. De allra vackraste betyg framvisas, men kunskaperna äro mycket små. Mätte det snart blifva bättre, sedan vi ej blott genom normalplanen erhållit bestämda lärokurser i hvar ämne, utan äfven en ny Skolstadga, som påbjuder, att folkskolans lärokurser skola genomgås i och för erhållande af afgångsbetyg. Det borde ock tillhöra ordföranden i skolrådet att med sin underskrift vitsorda riktigheten af de gifna betygen.

VIII. Lärarne.

Inom inspektionsområdet voro 1881 anställda 326 lärare och lärarinnor vid småskolorna, folk- och mindre folkskolorna; i folkskolorna 112 lärare och 12 lärarinnor, summa 124; i mindre folkskolorna 7 lärare och 15 lärarinnor, summa 22; i småskolorna 16 lärare och 164 lärarinnor, summa 180. Af vid småskolan anstälde lärare äro 77 examinerade enligt Kung. Kung. 1878.

Utom det att många lärare utmärka sig genom undervisningsskicklighet och ådagalägga ett stadgadt uppförande, får man om de flesta säga, att de visa ett religiöst allvar och om alla, att de icke låtit sig inrycka i separatistiska samfund eller genomträngas af främmande religionsåsigter. Ytterst få äro de, hvilka befatta sig med advokatyrket eller söka biförtjenster på en väg, som är främmande för skollärarekallet.

Angående deras förmåga och nit att sköta sitt maktpåliggande kall må sägas, att icke alle hafva varit rätt lycklige i sitt val af »vitæ genus». Saknas lärareförmåga och dessutom en lifligare pligtkänsla, då är den skola, som blifvit bunden vid en sådan lärare, att beklaga.

Utom det att föräldrarne, så godt de kunna, söka hindra barnen från att draga rätt nytta af undervisningen i skolan derigenom, att de låta dem försumma den ene skoldagen efter den andre, äro ock lärarne delvis orsaken till, att barnen hinna litet. Jag har anmärkt de vanligast förekommande fel, som lärarne begå: att begagna en dålig frågoform, att sysselsätta sig med ett barn och förglömma de andra, att genomgå en lexa utan nödig förklaring, eller ock, som understundom sker, gå ut på bredden, så att allt blir förklaring, att genomgå en längre eller kortare kurs utan repetition.

Beträffande deras skicklighet och nit att undervisa äro enligt min åsigt af ofvannämnde 124 vid folkskolan anstälde lärare 11 *mycket skicklige*, 31 *skicklige*, 61 *medelmåttige*, 21 *klene*. Af småskolans lärare förtjena ur samma synpunkt 9 vitsordet *med beröm godkänd*, 50 *icke utan beröm godkänd*, 97 *godkänd*, 21 *försvarlig* och 3 äro oduglige. Af lärare vid mindre folkskolor 6 *mycket skicklige*, 11 *skicklige* och 5 *medelmåttige*.

IX. Anteckningsböckerna.

Alla sådana finnas nu i alla folkskolor och föras äfven ordentligt. Nästan öfverallt hafva matriklarne måst ändras, ty de voro af alla an-

teckningsböckerna minst ändamålsenligt uppstälde. I småskolorna finnas ordentliga journaler och på de flesta ställen äfven examenscataloger.

X. Skolmaterielen.

Den förbättras så småningom med hvarje år. Fullt tillräcklig eller god är den ännu i få skolor. Deremot medelmåttig torde den vara på de flesta ställen. Under medelmåttan anser jag den vara, när åtskilligt af det allra nödvändigaste i och för undervisningen fattas.

God är materielen i 24, *medelmåttig* i 92, *under medelmåttan* i 8 folkskolor. *God* är den i 1, *medelmåttig* i 141, *under medelmåttan* i 38 småskolor. *God* är den i 5 och *medelmåttig* i 17 mindre folkskolor.

Socken- eller skolbibliotek finnas uti 42 distrikt, men icke alltid äro böckerna passande att läsa för allmogen och dess barn. Den nytkomna förteckningen på böcker passande för sockenbibliotek är derföre att anse som en kärkommen vägledare för dem, som hafva dessa bibliotek om hand.

XI. Skollokalerna.

Desse hafva betydligt förmerats eller förbättrats under perioden.

Tjuguatå folkskole- och 29 småskolehus äro uppförda och många mer eller mindre reparerade. Normalritningarna följas i allmänhet med någon förändring för folkskolehusen, men icke alltid vid byggande af småskolehus. De gamla skolhusen äro nästan utan undantag för små.

Det går dock an med folkskolelokalerna, ty de äro i de flesta fall egne. Vida sämre är det ståndt med småskolelokalerna. Ännu äro de egna småskolehusen så få, att de ej ens förekomma i en tredjedel af skoldistriktet, men man hoppas dock i detta som i många andra fall på bättre tider. De tvåsitsige skolbänkarne uttränga mer och mer långbänkarne.

I många gamla skolhus saknas ventiler. På många ställen få barnen sjelfva städa skolsalarne. På vissa ställen hafva lärarne åtagit sig både att elda och renhålla lokalerna för ett visst pris. Endast på ett par ställen aflönas en särskild person att städa och elda.

Jag kan icke underlåta att namngifva de ställen, som ej kunnat förmås skaffa ordentliga lokaler till småskolorna, utan få dessa van-

dra omkring i husen. Dessa äro Frillesås, Gällinge, Idala och Landa.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

För den närmaste tillsynen öfver skolorna äro församlingarna indelade i vissa tillsyningsområden och skolrådsledamöterna så valde, att en af dem bor i hvar område. Meningen är, att dessa ledamöter skola besöka sina anvisade skolor hvar vecka. Jag går icke för långt, om jag påstår, att i ingen församling inom distriktet detta sker. Deremot äro många skolrådsledamöter aldrig inom skolans väggar utom möjligen vid examen. Inom rätt många distrikt äro dock ledamöterna i öfrigt mycket måne om skolans bästa. Skolrådets ordförande öfva i allmänhet temligen noggrann tillsyn öfver skolan, en omsorg som bör så mycket mer uppskattas, enär den ådagalägges trots de många besvärigheter, som dermed äro förenade.

XIII. Landsting och hushållningssällskap.

Landstingets utgift i och för skolväsendet är bekostandet af småskoleseminarium genom ett årligt anslag af 1,200 kronor. Intill 1880 anslags till repetitionskurs för äldre folkskolelärare årligen 2,000 kronor.

Hushållningssällskapet bekostar till en del länselöjdskolan för flickor. Det anslår 750 kronor och staten 750 kronor.

XIV. Kostnaderna för skolväsendet.

A. Utgifterna.

Kontraktens namn.	Läroens afdelning.	Till lokalen m. m.	Material	Öfriga behof.	Kass- behållning.	Diverse.	Summa.
Fjäre och Viske kontrakt	41,185,55	31,506,87	1,612 28	6,049,41	6,524,79	7,661,81	94,489,16
Varbergs kontrakt	22,619,11	6,271,06	778,57	3,301,49	1,828,85	74,29	34,868,37
Falkenbergs »	23,806,15	2,007,09	793,42	1,542,27	1,937,15	949,52	31,035,60
Halmstads »	46,779,90	4,617,45	934,48	6,340,55	3,781,28	7,363,08	69,766,69
Laholms »	37,316,75	11,419,86	1,739,22	3,889,80	2,640,70	3,523,48	60,529,81
Summa	171,657,46	55,830,88	5,857,92	21,123,52	16,657,77	19,571,83	290,689,18

Folkskoleberätt. för Göteborgs stift.

B. Till bestridande af utgifterna hafva åtgått.

Kontraktens namn.	Af skole-districtet.	Statsmedel.		Donationernas afkomst.	Diverse.	Summa.
		Till folk-skolor.	Till små-skolor.			
Fjärde och Viske kontrakt	37,530,09	12,833,88	7,000	728,62	36,397,12	94,489,16
Varbergs kontrakt	20,828,45	7,325,00	2,725	1,542,30	2,447,62	34,863,37
Falkenbergs "	19,544,86	8,150,00	2,775	860,00	206,24	31,035,60
Halmstads "	44,436,69	14,333,88	4,500	790,20	5,706,47	69,766,69
Laholms "	37,786,54	9,154,16	7,225	814,00	6,049,61	60,529,51
Summa	160,126,18	51,795,82	24,225	3,735,12	50,807,06	290,689,18

Donationer till skolans ändamål.

Namn.	Kronor.	Namn.	Kronor.	Namn.	Kronor.
I. Tölö	1,000,00	Transport	32,655,11	Transport	56,252,88
Valda	1,350,00	III. Morup	1,000,00	Torup	150,00
Släp	500,00	Ljungby	8,000,00	Kinnared	150,00
Kongsbacka	8,614,00	Fagereds* pa-		V. Breared	100,00
Hanhals	2,500,00	storat	1,500,00	Laholm	2,000,00
Fjärås	5,410,62	IV. Getinge	1,400,00	Veinge	8,000,00
Veddige	750,00	Harplinge	1,177,77	Tjärby	4,000,00
II. Varberg	12,130,49	Vapnö	500,00	Rennelöf	300,00
Tvååker	400,00	Halmstad	10,020,00	Ysby	500,00
Transport	32,655,11	Transport	56,252,88	Summa	71,452,88

XV. Normalplanen.

Det kan sägas, att normalplanen i allmänhet följes i tillämpliga delar uti någorlunda väl organiserade skolor. I väl organiserade skolor användes den med eller utan ändring rörande kurserna och timantalet, som är bestämdt för hvar ämne. Vid läsordningarnas upprättande har man mestadels afvikit deri, att ingen skrifning är förlagd till första timmen, hvilken alltid är kristendometimme. På vissa stäl-

*) Står icke upptagen i uppgifterna för förlidet år i Litt. B.

len börjar undervisningen i historia redan i första eller andra klassen. Ändring har ock gjorts på så sätt, att undervisning i ritning och räkning förekommer samtidigt i alla klasserna. Hvad jag ansett mig böra öfverallt, der ändringar önskats, fasthålla vid och som jag anser vara det väsentligaste och ypperligaste i normalplanen, är klassindelningen, bestämda kurser för hvar klass, bestämdt antal timmar för hvar ämne i veckan, hvarigenom den olagliga indelningen af en s. k. minimiklass samt en som läser ämnena derutöfver måst öfvergifvas. Nu, sedan nya Skolstadgan utplånar alla spår af minimiindelningen, är det obehöfligt att orda mycket om det olämpliga i en sådan indelning. Emellertid vill jag intyga, lärare vid folkskola som jag varit i öfver åtta år, att jag funnit barnen *icke* komma efter i något hufvudämne, ehuru de undervisats i de öfriga ämnena lika mycket, som normalplanen föreskrifver. Jag har ock erfarenhet deraf, att på ställen, der barnen i förstone läst endast de så kallade minimiämnena, framstegen i dessa ämnena i intet afseende varit större än der, hvaräst äfven andra ämnena öfvats.

Att icke normalplanen allestädes redan följes fullständigt i väsentliga delar beror först och främst på, att oförmåga hos lärarne och skolväsendets låga ståndpunkt göra det omöjligt; vidare derpå, att vederbörande på några ställen haft en viss afvoghet mot införandet af vissa ämnena såsom ljudläsning och ritning; så har äfven en och annan förmenat, att normalplanen är en norm för den som vill; att det således icke är fråga om man *kan*, utan om man *vill* taga hänsyn till densamma. Emellertid om man än haft olika åsichter angående densamma, ja, ock åtskilliga små anmärkningar emot den; så tror jag dock, att jag uttalar både presterskapets och lärarnes grundåsigt, då jag säger, att normalplanen är värd ett allmänt erkännande.

XVI. De vidtagna viktigaste förbättringar i skolväsendet under perioden.

Folkskolans ståndpunkt äfvensom de vidtagna viktigaste förbättringarna rörande skolväsendet i de särskilda skoldistrikten synas af uppgifterna å sidorna 86, 87, 88 och 89. Det finnes få distrikt, der ingen förbättring inom skolväsendet skett, ehuru på några ställen litet, på andra åter mycket gjorts. I tre distrikt angifves det längsta afståndet från skola vara öfver en mil. Så långt är det till folkskolan, icke till närmaste småskola. I allmänhet är det längsta afståndet från

närmaste skola endast 0,5 mil. Medelafståndet deremot torde föga öfverskrida 0,2 mil.

Antal lärjungar för hvarje lärare.

Antal barn i hvar skola.	Antal distrikt.	Antal lärare.
30—40	8	32
41—50	9	42
51—60	18	80
61—70	18	58
71—80	16	56
81—90	11	39
91—100	2	4
101—110	2	5
111—120	2	2
121—130	1	3
140—150	1	1
151—160	1	4

Folkskolans behof har jag omnämnt å sidorna 64, 68, 77, 90.

Af det anförda synes, att här behöfvas flere skolor, flere och i många fall bättre lokaler, planteringsland för alla lärarne, mera materiel m. m. Dock hoppas jag, att dessa behof fyllas efter hand. Men skolans allra oundgängligaste behof, ifall alla förbättringar och omkostnader skola blifva till någon verklig nytta, är jemnare skolgång.

Vid en jemförelse mellan utgifterna, barnantalet och skoldagarne inom länet för förlidet år finner man, att omkostnaderna gingo till 290,689,13 (sid: 81), antalet af de barn, som flere eller färre dagar besökte skolorna, var 19,907 och medeltalet af skoldagar för de 326 skolorna utgjorde 180. I medeltal fans en lärare för 414 invånare och 61 barn. Vill man fördela utgifterna lika för hvar och ett af de skolbesökande barnen, så blir det omkring 14,60 eller fördeladt på alla skoldagarne, förutsatt att alla gingo jemnt, 8,1 öre om dagen. Men nu visar det sig, att de ofvannämnda barnen besökt skolorna endast omkring 21,744 dagar tillsammans eller ungefär 66,5 dagar hvarje barn. Alltså kostade hvar och ett af dem, som besökte skolan förlidet år nära 24 öre hvar dag, ty endast de, som gingo i skola blefvo genom åtnjuten undervisning delaktiga af utgifterna i och för skolväsendet. I stället för att nu skolan varit öppen 180 skoldagar, har den således egentligen icke verkat mer än 66,5 dagar eller 11 veckor, eller som är detsamma under en tid af något öfver 2 månader.

Likväl har skolan på de senaste åren varit flitigare besökt än förut, och från presterskapet har jag det allmänna vitsordet, att kon-

firmanderne äro kunnigare och mer förståndiga nu än för några år sedan. Det är emellertid ledsamt, att föräldrar och målsmän ännu så litet värdera allmän bildning och äro så benägne att få barnen ur skolan.

Småskoleseminarium är sedan 1878 organiseradt i enlighet med Kongl. Kung. af den 11 Januari 1878. Kursen är tvåårig, pågår 4 månader hvar år. Fordringarna för inträde äro: 1. prestbetyg, 2. afgångsbetyg från folkskola eller annan dermed jemförlig läroanstalt, 3. att vid inträdesexamen befinnas ega nöjaktiga kunskaper uti *alla* folkskolans läroämnen, synnerligen i kristendom, svenska språket och räkning. Till elev antages ingen, behäftad med ett kroppsyfte, som gör honom eller henne till lärare oskicklig, ej heller någon, som saknar sångförmåga, såvida denna brist icke uppväges af *utmärktare* kunskaper.

Förldidet är utexaminerades 43 elever. De vid anstalten genomgångna kurserna voro:

Biblisk historia: Barths lärobok.

Bibelhandbok: Bibelns historiska böcker efter Lemkes lärobok.

Bibelläsning: De 16 första kapitlen af Luce evangelium.

Katekes: Luthers lilla katekes jemte nya förklaringen samt bibelspråk.

Svenska språket: Välläsning, grammatik, uppsatsskrifning och rättstafning efter Sundéns språklära, läsebok för folkskolan och sv. akademiens ordlista.

Räkning och geometri: Till och med regula de tri efter Pihlstrands lärobok, metersystemet, åskådningsläran samt af geometrien till och med cirkeln.

Historia: Sveriges historia efter Odhners mindre lärobok.

Geografi: Europas med särskildt afseende på Sverige samt Palestinas fysiska och politiska geografi efter Erslevs mindre lärobok.

Naturkunnighet: Zoologien, något af botaniken och fysiken efter Celanders lärobok.

Pedagogik och metodik: Småskolans metodik af Sandberg.

Ljud- och skrifläsning efter Anjous och Kastmans pedagogik och metodik.

Åskådningsöfningar med anslutning till Fredrik Sandbergs bilderark och Rodhes läsebok för småskolan.

Välskrifning: Öfningar i stor-, mellan- och småstil.

Teckning: Första kursen af Stuhlmanss ritskola.

Sång: Öfningar i tonträffning, notläsning, skalor, en-, två-, tre- och fyrstämmiga sånger samt notskrifning.

Gymnastik: Fristående rörelser, vändningar och marscher.

	Skol- distriktens namn.	Distrik- tens ytvärd i kvadrattml.	Distrik- tens folk- mängd.	Antal i skola- ldern varande barn.	Antal mindre skolor.	Antal småskolor.	Antal folkskolor.	Antal skolplig- tiga barn på hvarje skollärare.	Längsta afst. till skola.	Under åren 1877—1881 vid- tagna förbättringar inom de särskilda skoldistrikten.
I.	Tölö.....	0,6339	2,050	296	4	—	1	59	0,7	Ett nytt skolhus uppfördt.
	Lindome	0,6862	2,825	377	4	—	2	63	0,5	
	Elfsåker	0,4132	1,358	186	2	—	1	62	0,5	Ett småskolehus uppfördt.
	Valda	0,4600	2,178	266	3	—	2	53	0,5	Småskolelärarne hafva fått be- stämda distrikt ifrån att komma efter hvarandra med undervis- ningen.
	Släp	0,8677	1,493	207	—	—	2	103	0,4	Ombyggnad af ena folkskolehu- set beslutadt, 2 fortsättnings- skolor i verksamhet
	Onsala	0,4425	3,046	448	5	3	1	50	0,6	Folkskolehus uppfördt; en an- dre folkskolelärare tillförordnad att börja år 1882, en 5-te små- skola inrättad och en 6-te be- slutadt att börja 1882.
	Kongsbacka...	0,0133	660	78	1	—	1	89	0,1	Materielen betydligt tillökad; folkskolehuset nyinredd.
	Hanhals	0,1696	874	100	2	—	1	33	0,4	Ett småskolehus uppfördt och ett beslutadt att byggas 1882, folkskolehuset nyrepareradt.
	Fjärås	1,2661	8,880	561	5	5	4	40	0,7	Småskolehuset vid kyrkan omsorgs- fullt repareradt och en små- skoleal väl inredd.
	Förlanda	0,4691	966	156	1	—	1	78	0,6	Småskolan ambulerar på tre i stället för på fem rotar.
	Örnevalla ...	0,2897	1,417	233	2	—	1	77	0,5	Två småskolehus uppfygda.
	Landa	0,1548	802	106	1	—	1	53	0,4	
	Frillesås	0,2985	1,277	234	2	—	1	78	0,6	Nye tvåsitsige skolbänkar för färdigade till folkskolan.
	Gällinge och Idala	0,6147	1,330	198	2	—	1	66	0,6	
	Värö	0,5661	3,160	528	5	—	2	75	0,6	Fem småskolehus uppfygda och alla småskolorna fasta från och med 1882.
	Stråvalla	0,1648	425	62	—	—	1	62	0,3	Folkskolehus uppfygdt, det gamla nedbrunnet.
	Veddige	0,7107	2,203	321	3	—	2	64	0,9	Ett andra folkskolehus uppfygdt och en andra folkskola inrättad.
	Ås	0,2228	1,473	222	1	—	2	74	0,4	Ett tredje folkskolehus uppfygdt; läraren vid Klostrethållit jord- land.
	Sällstorp	0,2081	491	56	—	—	1	56	0,4	Småskolan förvandlad till fast skola; en biträdande lärare vid folkskolan antagen.
II.	Hvalinge	0,2595	1,130	191	1	1	1	63	0,5	
Transport		—	32,988	4,826	44	9	29	—	—	

Skol- distriktens namn.	Distriktens yttvid i qvadratanil.	Distriktens folkmängd.	Antal i skolderna varande barn.	Antal småskolor.	Antal mindre skolor.	Antal folkskolor.	Antal skolepliktiga barn på hvarje skollärare.	Längsta afst. till skola.	Antal skolepliktiga barn på hvarje skollärare.	Under åren 1877—1881 vid- tagna förbättringar inom de särskilda skoldistrikten.
Transport	—	32,988	4,826	44	9	29	—	—	—	
Stannared	0,0971	468	66	—	—	1	66	0,3		
Skällinge	0,5085	964	143	1	—	1	71	0,6		
Nöslinge.....	0,3866	490	73	—	—	1	73	0,5		
Varberg	0,0855	3,047	446	2	1	3	74	0,1		Folkskolelärarinna tillsatt i stäl- let för småskolelärarinnan vid slöjdeskolan. En andra små- skola inrättad. Beslut är fat- tadt om uppbyggandet af ett småskolehus.
Lindberg	0,3897	1,932	317	3	1	1	63	0,5		Ett folkskolehus och ett små- skolehus uppbyggda.
Torpa	0,1428	549	73	1	—	1	36	0,5		En småskola inrättad.
Trälöf	0,2695	2,102	303	2	—	2	76	0,4		Ett folkskolehus och ett småsko- lehus uppbyggda och en andra folkskola inrättad, båda folksko- lorna fasta.
Hunestad	0,1376	695	103	1	—	1	51	0,4		
Gödestad	0,0768	383	39	—	—	1	39	0,3		
Grimeton	0,3582	847	141	1	—	1	70	0,5		Skolhuset repareradt.
Rolfstorp	0,4941	1,488	254	2	1	1	63	0,7		En mindre folkskola inrättad.
Tvååker	0,4594	2,719	414	3	—	2	83	0,4		Två folkskolehus och en små- skolelärare uppförda samt en andra folkskolelärare tillsatt.
Spannarp	0,1719	858	148	1	—	1	74	0,4		Skolhuset repareradt.
Morup	0,3939	2,801	442	3	—	2	84	0,4		Småskolehus inköpt och repa- radt.
Falkenberg ...	0,0408	1,668	257	2	—	2	64	0,3		En andra folkskola inrättad.
Skrea	0,3282	1,626	317	2	—	1	102	0,5		Tre småskolehus uppbyggda.
Vinberg	0,3864	1,749	285	2	—	1	95	0,5		Ett småskolehus bygd.
Staffinge	0,3791	2,274	375	1	—	2	125	0,4		Småskolan förvandlad till folk- skola.
Ljungby	0,4856	2,014	346	2	—	2	86	0,6		Det ena folkskolehuset ombyggt.
Alfshög	0,1315	557	75	—	—	1	75	0,4		En fortsättningskola inrättad.
Sibbarp	0,4365	1,267	262	2	—	1	87	0,5		Folkskolehus uppbyggt.
Dagås	0,3022	438	70	1	—	1	35	0,4		Blifvit eget distrikt.
Okome	0,5863	1,050	180	1	—	1	90	0,6		Folkskolehuset färdigt och en småskolelärare inredd i folksko- lans lokal.
Köinge och										
Svarträ	0,5484	1,197	212	2	—	1	70	0,7		Fortsättningskola inrättad.
Fagered	0,6472	862	144	2	—	1	48	0,5		En andra småskola inrättad.
Transport	—	67,033	10,311	81	12	62	—	—		

	Skol- distriktens namn.	Distrik- tens ytvärd i kvadrattm.	Distrik- tens folkmängd.	Antal i skollärdern varande barn.	Antal småskolor.	Antal mindre skolor.	Antal folkskolor.	Antal skollärderna på hvarje skollärare.	Längsta afst. till skola.		Under åren 1877—1881 vid- tagna förbättringar inom de särskilda skoldistriktet.
	Transport	—	67,033	10,311	81	12	62	—	—		
	Ullared	0,4615	679	97	1	—	1	48	0,6	{	En slöjdskola för gossar inrättad. Blifvit eget distrikt. En hemmansdel inköpt för folkskolelära- rättning, en folkskola inrättad i stället för småskolan, skolhus byggt.
	Källsjö	0,2252	427	64	—	—	1	64	0,4		
	Gällared	0,7471	981	171	1	—	1	85	0,7		Skolhuset repareradt.
	Gunnarp	0,9101	1,124	182	2	—	1	61	0,6		
IV.	Drengared ..	0,9976	1,474	248	2	—	1	83	0,7	{	En andra småskola inrättad och ersättningskolan indragen.
	Krogared ...	0,7102	817	141	—	—	1	141	0,5		
	Vessige	0,5225	1,322	243	2	—	1	61	0,6		Ett småskolehus uppbyggt.
	Askome	0,2767	414	64	1	—	1	32	0,5		Ett småskola inrättad.
	Åbild	0,5913	885	146	2	—	1	42	0,6	{	Ett andra folkskolehus och ett småskolehus byggda, fortsätt- ningskola inrättad.
	Årstad	0,3876	1,726	270	2	—	1	90	0,5		
	Asige	0,6055	1,010	176	1	—	1	88	0,6		
	Slöinge	0,1707	852	117	—	—	1	117	0,4	{	Småskola beslutad och små- skolehus skall byggas 1882.
	Esra	0,8587	1,399	204	2	—	1	68	0,6		
	Getinge	0,3598	1,100	155	2	—	1	51	0,5	{	En andra småskola inrättad; skolhuset, som nedbrunnit, är uppbyggt och blir fullt färdigt 1882.
	Refvinge	0,1712	761	125	1	—	1	62	0,4		
	Harplinge ...	0,5364	2,730	418	3	—	2	83	0,5	{	Ett fjärde folkskolehus skall byg- gas 1882 och sedan en tredje folkskola inrättas.
	Steninge	0,1234	533	100	—	—	1	100	0,4		
	Söndrum	0,3267	1,443	215	2	—	1	72	0,5		
	Vapnö	0,2113	984	165	1	—	1	55	0,4		
	Halmstad	0,1306	8,619	1,240	10	2	10	56	0,1	{	Två ypperliga folkskolehus bygg- da, 4 folkskolor och 3 småskolor inrättade.
	Öfraby	0,1028	596	113	—	—	1	113	0,3		
	Holm	0,2225	745	103	1	—	1	51	0,4	{	En folkskolehus uppbyggt samt en andra folkskola inrättad.
	Transport	—	97,654	15,068	117	14	94	—	—		

Skol- distriktens namn.	Distrik- tens qvadrattmål.	Distrik- tens folkmängd.	Antal i skoldern varande barn.	Antal småskolor.	Antal mindre skolor.	Antal folk- skolor.	Antal skolpliktiga barn på hvarje skollärare.	Längsta åst. till skola.	Under åren 1877—1881 vid- tagna förbättringar inom de särskilda skoldistrikten.
Transport	—	97,654	15,068	117	14	94	—	—	
Slättåkra	1,1422	1,698	285	2	—	2	71	0,5	En andra folkskola inrättad.
Qvibille	0,3458	1,095	164	1	—	2	55	0,4	{ Ett folkskolehus uppbyggt, en andra folkskola inrättad, äfven- som slöjdskola för både gossar och flickor.
Torup	1,9472	2,773	447	3	—	2	89	0,6	En tredje småskola inrättad.
Kinnared	0,2403	473	57	—	—	1	57	0,5	Folkskolehuset ombyggt.
V. Breared	1,4058	1,806	282	4	—	1	56	1,2	
Enalöf	1,6890	2,596	422	3	2	1	70	0,3	Skolhuset i Skaffbøke repareradt.
Snöetorp	0,6723	2,214	345	5	2	2	38	0,5	{ Skolsal uppbyggt för 1 och 2 klassens folkskolebarn och en biträdande lärarinna tillsatt.
Trönninge ...	0,1050	741	76	1	—	1	38	0,3	En andra småskola inrättad.
Kidsberga	0,4218	1,497	269	3	1	1	54	0,5	{ Ett utmärkt folkskolehus upp- byggt.
Tönnersjö	1,0733	1,118	205	5	—	1	34	1,3	Ett småskolehus byggt.
Laholm	0,0868	1,479	280	2	—	1	77	0,3	
» landaföre.	0,6635	2,234	361	3	1	2	60	0,4	{ Ett folkskolehus uppbyggt, en mindre folkskola inrättad.
Veinge	1,7284	3,110	535	5	—	2	76	1,2	{ Ett småskolehus uppbyggt, en femte småskola inrättad.
Tjärby	0,1653	706	121	1	—	1	60	0,3	
Knäred	1,7677	2,596	478	3	—	1	159	0,3	{ Ett folkskolehus påbörjadt 1876, blef färdigt 1877, sedan ett andra folkskolehus uppbyggt.
Renneslöf	0,6016	2,393	305	5	—	2	44	0,6	{ Ett folkskolehus uppbyggt, två småskolehus byggda, en andra folkskola inrättad, båda folk- skolorna nu fasta, en femte småskola inrättad.
Ysby	0,3269	1,044	164	3	—	1	41	0,7	{ Två småskolehus byggda och ett inköpt och repareradt.
Ö. Karup	0,4011	1,394	234	2	1	1	58	0,6	{ Ett skolhus uppbyggt för er- sättningskolan och en små- skola förvandlad till ersätt- ningskola.
Skummeslöf ..	0,3537	838	147	2	—	1	49	0,3	{ En tredje småskola beslutad och skall börja 1882.
Hasselöf	0,3354	947	161	2	—	1	54	0,4	{ Skolsal för ena småskolan upp- byggt.
Voxtorp	1,1935	2,568	407	5	—	2	57	0,3	Tre småskolor inrättade.
Hishult	0,8102	2,075	363	3	1	1	72	0,6	{ Ett nybyggt folkskolehus ned- brunnet; det skall återuppbyg- gas 1882. En mindre folkskola och en småskola inrättade.
Summa	43,0647	135,044	21,126	180	22	124	—	—	

Folkskoleberätt. för Göteborgs stift.

XVII. Inspektörens verksamhet.

Mina inspektioner har jag verkställt så, att jag dels offentligen kungjort min ankomst och bestämt tiden för inspektion, dels ock kommit till skolorna, utan att någon förut haft kännedom derom; oftast har det senare skett. I förra fallet ser man skolan i sitt helldagskick. Tillfälle beredes att rådgöra med skolrådet, rikta några förmanande ord till föräldrarna och synnerligen dem, hvilkas barn mycket försumma skolan, samt höra äfven deras kunskaper, som undervisas i hemmen. I senare fallet ter sig skolan, sådan den är i hvardagslag. Man får se, om läraren passar på sin tid och läser det för timmen föreskrifna ämnet, om han håller barnen i ordning och i öfrigt sköter sig, om skolsalen är snygg samt om barnen äro snygga och rena. Vid sådana inspektioner kan man själf undervisa och dervid visa läraren, huru han bör gå tillväga. Derföre har jag lagt synnerligt vikt vid dessa inspektioner och anser dem i allmänhet vara mycket mera behöfliga än sådana, som ske efter pålysning. Dock torde det här kunna sägas: det ena skall man göra och det andra icke låta.

Bristfälligheter i skolväsendet har mångenstädes förmärkts. En otillfredsställande distriktsindelning förefinnes ännu på två ställen (se sid. 64) och har jag ej kunnat förmå vederbörande deri göra ändring; deremot har Dagsås blifvit skildt från Sibbarp, Kallsjö från Ullared och Steninge från Harplinge. En otillfredsställande roteindelning förekommer äfven med afseende på rotarnes mängd för hvar lärare. Dock finnas numera inga skolor, som flytta på sex eller fem stationer, endast fyra o. s. v. (se sid. 64). Der rotarne i öfrigt varit illa fördelade, har så vidt möjligt ändring skett. På två ställen, der småskolelärarne hafva kommit efter hvarandra och undervisat hvarandras barn, har ändtligen en hvar fått sin skola. Läsordningarna hafva öfverallt ändrats och på några ställen nya reglementen tillkommit. Dessa ändringar hafva tillkommit genom muntliga och skriftliga framställningar till skolråden.

Sådana missförhållanden hafva ock förekommit, att de blifvit hos Domkapitlet anmälda.

År 1880 nödgades jag anmäla, att skolorna inom många distrikt föregående år varit inställda 10, 15 och 20 läsedagar, utan att någon smittosam sjukdom orsakat ett sådant uppehåll i undervisningen och utan att någon anmälning gjorts hos mig.

I Onsala har en tvist angående platsen för ett skolhus uppbyggande länge pågått och till och med sedan Kongl. Maj:t befalt, att

detsamma skulle byggas der, hvarest kyrkostämman först bestämt, uppstodo svårigheter, så att jag nödgades hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande begära, att vederbörande blefvo ålagde inom en viss tid hafva det uppfördt. Nu är det färdigt.

På samma sätt har jag måst anhålla, att Krogsereds församling måtte åläggas inom en viss tid uppföra tvenne skolhus, som den redan år 1877 var ålagd att uppföra. Äfven dessa äro nu uppbyggda.

År 1877 påyrkade jag uppbyggandet af ett fjerde folkskolehus i Harplinge församling och anmälde saken sedan hos Domkapitlet. Efter att de olika partierna gång på gång öfverklagat fattade kyrkostämmobeslut och besvärat sig hos Domkapitlet, blef församlingen förlidet år dömd att bygga samt tillsätta en tredje folkskolelärare. Skolhuset är nu påbörjadt och blir troligen färdigt nästa höst.

Ungefär en likadan tvist rörande nybyggnaden af ett skolhus och anskaffandet af en andre folkskolelärare i Renneslöf har pågått under nära hela min inspektionstid. Den har dock nu slutat med, att nytt skolhus blifvit uppfördt och en andre lärare tillsatt, som började sin verksamhet i slutet af förlidet år.

Sedan ett nybygd skolhus nedbrunnit i Hishult, påyrkade några församlingsbor, att folkskolan skulle ambulera och att för Hishults rote det gamla ännu qvarstående, men fullkomligt olämpliga skolhuset kunde vara tillräckligt. Jag begaf mig dit och hade skolrådssemantråde och sedan blef saken behandlad på kyrkostämma, som beslutade, att ett nytt skolhus skulle på samma ställe, der det nedbrunna stått, uppbyggas. De missnöjde anförde klagomål, men förgäfves. Det nya huset skall vara färdigt till begagnande den 1 September innevarande år.

Redan före min inspektionstid var hos Domkapitlet anmaldt från Veddige, att en afskedad småskolelärare, som förde ett oordentligt lefverne, fortfor att hålla skola och det i rotar, der ordinarie småskola samtidigt pågick. Jag var å ort och ställe för att taga kännedom om förhållandet och fann läraren mycket okunnig. Emellertid upphörde han hålla skola, innan utslag faldes.

Redan år 1877 måste jag i Domkapitlet göra anmälan om flere missförhållanden, som förekommo i Varberg. Samma år på vårtermen eller året förut hade skolrådet behagat företaga många förändringar i såväl små- som folkskolan. Barnen delades efter kön i stället för klassvis efter kunskaper. Undervisning i geografi, naturlära och historia skulle förekomma endast i den så kallade öfre klassen; nära tre timmar voro dagligen anslagne till kristendom. Ljudläsningen, som ensamt i Varberg hade bedrifvits under några år, blef föregående året bannlyst från skolan o. s. v. Min anmälan gaf anledning till många

förklaringar från båda sidor, hvarefter Varbergs skolråd ålades ge omorganisera skolan på sådant sätt, som jag föreslagit.

I Veinge är en tredje folkskola oundgänglig. Jag har anmält hållandet hos Domkapitlet, men ännu har ingen dylik skola kommit i stånd.

Sammankomster med lärare och lärarinnor har jag ofta hållit läsprof och föredrag hållits. Men utom sådana möten, som afslutas på dagen, har jag öfver hela länet hållit möten, hvilka varat en vecka då jag gifvit undervisning i ritning efter Stuhlmannska metoden, i skrifning, särskildt åsyftande att visa, huru man vid undervisning i detta ämne bör gå till väga, i ljudmetoden och i globläran.

I och för skollärareföreningar har jag indelat länet i sju kretsar. Dessa föreningar hålla möten två eller flere gånger om året. I dem alla råder en viss liflighet och intresse, men särskildt utmärker sig Halmstads kretsörening genom de lärarika föredrag och föreläsningar, som der hållas samt det stora intresse och den goda anda, som der råda.

Halmstad den 25 April 1882.

J. O. Spolén,
folkskoleinspektör.

t t.

er året m

Utan godkänd afskriftsordning.	minimalkursen.
83	1
45	
15	
8	
2	
15	
12	
20	
29	
1	
5	
6	
10	
3	
6	
40	
8	
10	
2	
2	
12	
3	
10	
2	
3	
2	
3	
5	
8	
8	
28	
4	
16	
4	
6	
13	
9	
11	
13	
2	
17	
5	
423	8

Berättelse om folkskolorna inom Kalmar stift

åren 1877—1881.

I.

Norra Möre, Stranda och Handbörds kontrakt.

Då jag af Herr Statsrådet och Chefen för Kongl. Ecklesiastik-Departementet erhållit förordnande att från den 1 Juli 1879 och till slutet af år 1881 upprätthålla folkskoleinspektionen inom det distrikt, öfver hvilket nuvarande Kyrkoherden K. A. Kastman varit förordnad såsom inspektör under den föregående tiden af den senast förflutna inspektionsperioden, får jag härmed vördsammast afgifva den berättelse, som uti den för folkskoleinspektörerna utfärdade instruktion blifvit anbefald.

I. Undervisningsanstalterna.

Antalet folkundervisningsanstalter utgjorde vid nästlidet års slut inom

		fasta	flyttande	mindre skolor		småskolor	
		folkskolor,	folkskolor	fasta	flyttande,	fasta	flyttande.
<i>Norra Möre kontrakt</i>		8	3	4	1	8	11
<i>Stranda</i>	<i>d:o</i>	4	6	2	1	3	10
<i>Handbörds</i>	<i>d:o</i>	2	8	—	1	3	12
Summa		14	17	6	3	14	33

Rörande denna uppgift är att märka att undervisningsanstalterna för Kalmar stad endast äro beräknade såsom tvenne folkskolor, 1 för gossar och 1 för flickor samt 3 småskolor, 1 för gossar, 1 för flickor samt den för sig sjelf belägna småskolan på Engö, oaktadt lärarepersonalen utgöres af 10 examinerade samt 7 oexaminerade lärare och lärarinnor. Likaledes äro skolorna i Oskarshamn beräknade såsom 2:ne, 1 folk- och 1 småskola, ehuru undervisningen der skötes af 3

examinerade lärare och 8 oexaminerade lärarinnor. I Mönsterås köpings folkskola utgöres lärarepersonalen af 1 examinerad lärare och 1 oexaminerad biträdande lärarinna. I Dörby finnes äfven en småskola med 2ne lärarinnor.

Bland ofvan stående skolor är icke medräknad den s. k. Skytteanska skolan i Ålem, för hvilken kostnaden bestrides af en donation. Denna skola, hvilken förestås af en akademiskt bildad person, torde nu mera närmast motsvara de begge öfversta klasserna af en folkskola.

Följande förändringar i skolornas antal inom inspektionsområdet under nu förflutna femårsperiod äro att omförmåla:

Inom *Norra Möre kontrakt*, hvilket omfattar Kalmar stad samt 8 landsförsamlingar hafva 1 folkskola, 3 mindre skolor och 4 småskolor inrättats. Inom det af Oskarshamns stad, Mönsterås köping och 3 landsförsamlingar bestående *Stranda kontrakt* hafva 2:ne nya folkskolor tillkommit, och inom *Handbörds kontrakt*, hvilket utgöres af 5 församlingar äro 3 folkskolor, 1 mindre skola och 2:ne småskolor upprättade.

Af ofvan uppräknade nya skolor hafva emellertid några blifvit beslutade först under år 1881, så att de ej träda i verksamhet förrän under innevarande år.

Antalet *flyttande skolor* är fortfarande, såsom det synes af förestående tabell, synnerligen stort i förhållande till de *fasta*. Derjemte är att beklaga, att antalet stationer för de flyttande skolorna ännu på flere ställen öfverstiger 2. Visserligen har den förbättringen inträdt, att antalet skolrotar för de flyttande skolorna i det hela nedgått, samt att nu mera ingen skola flyttar på flere än 3 stationer; men af folkskolor, som flytta på 3 stationer finnas ännu inom Norra Möre 1, och inom Handbörds kontrakt 2, samt af på detta sätt anordnade mindre skolor och småskolor inom Norra Möre 7, Stranda kontrakt 7 och Handbörds kontrakt 7. En orsak till svårigheten att så skyndsamt som önskligt vore genomdrifva nödiga ändringar i detta förhållande ligger uti de till utrymmet otillräckliga och i öfrigt mindre lämpliga lokaler, med hvilka i synnerhet de flyttande småskolorna ofta få nöja sig, hvilket gör, att dessa skolor stundom flytta på flere stationer, än väglängden annars skulle göra nödvändigt. Emellertid är det all anledning att hoppas, att detta ofördelaktiga förhållande under innevarande inspektionsperiod skall komma att undergå en icke oväsentlig förbättring. Inom 2:ne vidsträckta församlingar hafva beslut fattats om sådana förändringar i skolväsendet, att ingen skola hädanefter skulle komma att flytta på flere än två stationer. I andra församlingar äro äfven förbättringar af skolväsendet i denna riktning att emotse.

Deremot har uti en församling inom Norra Möre ett beslut fattats, som beklagligen går ut på en försämring af skolväsendet, i det att en småskolelärarinetjenst indragits, hvarigenom en småskola, som förut varit fast, gjorts flyttande.

Rörande *förhållandet emellan de olika arterna af skolor* inom inspektionsområdet torde man kunna säga, att en förbättring äfven härvidlag fortgår, men att mycket i detta hänseende ännu återstår att önska. Dels iakttages icke skillnaden emellan småskolan och den mindre skolan så som sig bör. Härtill bidrager ofta den omständigheten, att en flyttande småskola stundom på en af sina stationer får tjenstgöra både såsom mindre skola och såsom småskola. Dels finnes fortfarande en benägenhet hos småskolorna, i synnerhet de flyttande, framför allt på mera aflägsna stationer, att inkräkta på den egentliga folkskolans område. Den verksammaste anledningen härtill torde som oftast vara en påtryckning från barnens föräldrar, hvilka stundom för sina barn synas föredraga småskolan framför folkskolan och derföre önska, att dessa der skola erhålla all för dem outhärlig undervisning, särskilt den uti katekesen. I samma mån emellertid som de befintliga lärarekrafterna blifva mera motsvarande behovet, och skolorganisationen i öfrigt förbättras, torde nog dessa oegentligheter i skolförhållandena komma att allt mera reduceras och efter hand helt och hållet försvinna.

Fortsättningskolor, ordnade i öfverensstämmelse med Kongl. kungörelsen af den 11 September 1877, hafva under de senare åren varit inrättade uti Ryssby och Förlösa församlingar af Norra Möre kontrakt, i Mönsterås köping och landskommun samt Oskarshamns stad af Stranda kontrakt, och uti Fliseryds församling af Handbörds kontrakt. Undervisningstiden har varit förlagd till början eller slutet af året, utom i Oskarshamn, der fortsättningskolan varit anordnad såsom aftonskola. Den för berättigande till statsbidrag föreskrifna tiden af 6 veckor har för det mesta varit förlagd utom folkskolans undervisningstid af 8 månader. Antalet lärjungar i dessa skolor har visserligen icke varit synnerligen stort, men är dock i stigande. För innevarande år äro ansökningsom statsbidrag till fortsättningskolor ingångna utom från förenämnda församlingar äfven från Kalmar stad till 2:ne och från Högby till en fortsättningskola.

Några åtgärder för att bereda tillfälle till fortsatt undervisning för folkskolans barn kunna för öfrigt ej sägas vara vidtagna inom mitt distrikt, om man ej såsom sådana skulle vilja anse de aftonskolor, hvilka i Kalmar äro anordnade på Onsdags- och Lördagseftermiddagar för sådana barn, hvilkas undervisning genom uraktlåten skolgång eller

af andra orsaker blifvit försummad, eller den anordning, som i två församlingar varit vidtagen, att folkskoleläraren under en månad, hvilken ej inberäknats uti folkskolans 8 månader, håller repetitionsskola med de barn, som skola anmäla sig till konfirmationsundervisning.

Slöjdundervisning har under den senast förflutna inspektionsperioden varit anordnad i flere till distriktet hörande församlingar, nemligen för gossar i Kalmar, Mönsterås köping och landskommun, Ålem och Eliseryd, samt för flickor i Kalmar, Oskarshamn och Dörby. Antalet skolor, uti hvilka slöjdundervisning för gossar meddelas, utgör 10; de skolor, uti hvilka flickor öfvas i slöjd äro 3. Slöjdundervisningen för gossar har på landet meddelats dels under några eftermiddagar i veckan, dels på Lördagarna. I Kalmar har omkring $\frac{1}{4}$ af 3:dje och 4:de folkskoleklassernas gossar omvexlande dagligen öfvats i slöjd, samtidigt med att de öfriga $\frac{3}{4}$ sysselsatts med läsning. Ifrågavarande undervisning har lemnats uti en af landtinget, hushållningssällskapet och Kalmar stad gemensamt uppehållen slöjdskola. På likartadt sätt har slöjdundervisningen för flickor i denna stad varit anordnad, med den skilnad dock, att slöjdundervisningen för flickor meddelats utaf särskilda slöjdlärarinnor, hvilka varit aflönade endast af staden. Uti Oskarshamn och Dörby har denna undervisning meddelats af skolornas lärarinnor. Slöjdundervisningen för gossar har hufvudsakligen omfattat användandet af de vanligaste snickareverktygen jemte ståltrådsarbeten och något korgmakeri; slöjdundervisningen för flickor stickning, sömnad, spinning och väfnad. I allmänhet torde kunna sägas, att barnen visat håg och lust för dessa öfningar och villigt deltagit i desamma, äfvensom att den på de flesta ställen, der den blifvit införd, blifvit föremål för befolkningens intresse och deltagande. Att slöjdundervisningen utgör ett icke overksamhet medel till skolgångens förbättrande, är en erfarenhet, som från flere håll inom distriktet anförts.

II. Skolreglementena.

För folkskolorna inom Kalmar stift är fortfarande gällande det gemensamma reglemente för dessa skolor, som af förre Inspektören i stiftet Doktor Lönnroth blifvit uppgjordt och af härvarande Domkapitel godkändt den 28 December 1870. De särskilda bestämmelser rörande skolväsendets anordning m. m., som äro gällande för de enskilda skoldistrikten, finnas åtminstone inom mitt inspektionsområde upptagna endast i kyrkostämmoprotokollen. Så har skett med hänsyn ill de förändringar, hvilka blifvit en följd af Kongl. Cirkuläret af den

11 Oktober 1878. Emellertid har jag icke ansett skäl vara att ännu påyrka ett allmännare upprättande af nya skolreglementen, enär skolväsendet i de flesta församlingar är i behof af, att mera genomgripande förändringar i det samma vidtagas, hvarför jag velat om möjligt afvakta, hvilka åtgöranden i denna riktning kunde vara att emotse, innan jag framställde till vederbörande skolstyrelser vidare yrkanden om iakttagande af de gifna föreskrifterna här vid lag. Som emellertid ofvan nämnda reglemente nu i flere stycken är föråldradt, hafva min embetsbroder inom stiftet kyrkoherden Engström och jag gemensamt upprättat förslag till ett nytt normalreglemente för skolorna inom Kalmar stift, hvilket vi i början af detta år inlemnadt till Domkapitlet härstädes under anhållan om, att Domkapitlet ville godkänna det samma och införa det i något sitt embetsbref för att tjena vederbörande skolstyrelser till ledning vid upprättande af de nya reglementena.

III. Skolbarnen.

Öfver skolgångens ojämnhet klagas allmänt inom hela distriktet. Visserligen kunna förbättringar i detta hänseende på flere ställen iakttagas, men skolförsummelser äro dock ännu i anmärkningsvärd grad förekommande. Inom Norra Møre kontrakt kan skolgången sägas vara fullt god och ordentlig inom ett skoldistrikt, någorlunda jemn inom 2:ne, men i de öfriga 6 ganska ojemn. Inom Stranda kontrakts 5 distrikt kan den sägas vara god i ett, någorlunda jemn i 2:ne, men mera ojemn i de öfriga 2:ne. Inom Handbörds af 5 distrikt bestående kontrakt är den god i ett, men ojemn i de öfriga distrikten. I allmänhet uppgifves skolgången vara bättre och jemnare under vårterminen än under höstterminen, likasom ock nästan alltid antalet af i skolan inskrifna barn är större under den förra än under den senare. Den tiden, under hvilken de äldre barnen jemnast besöka skolan, är vintern och den tidigaste våren, men så snart utarbetet på allvar börjar, är det mera svårt att få i skolan behålla dessa barn. Under efter sommaren och hösten utgåra höbergning, skörd, bärplockning och potatisupptagning svåra hinder för en ordentlig skolgång. Inom ett skoldistrikt, der undervisningen till en stor del besörjes af fasta mindre skolor, undervisas folkskoleafdelningen under vårterminen och småskoleafdelningen under höstterminen, och synes denna anordning hafva ett godt inflytande på skolgången derstädes. I några fasta folkskolor, inom hvilka afdelningsläsning eger rum, har jag gjort försök att få en likartad anordning införd, men dessa förändringar hafva så nyligen

blifvit föreslagna, att någon bestämd erfarenhet rörande följden deraf ännu ej kunnat vinnas.

En annan betänklig, inom några distrikt här rådande mindre god ordning är, att barnen icke blott oordentligt besöka skolan under de terminer, de der äro inskrifna, utan äfven helt och hållet försumma skolan under flere terminer. Skollärarne klaga ofta öfver, att de så kort tid få behålla barnen i skolan. Vanligen komma sådana försumliga barn, då tiden för deras konfirmation tillstundar, tillbaka till skolan för att der taga igen, hvad de försummat, och vilja då taga plats i skolan icke efter sina kunskaper utan efter sin ålder.

Såsom botemedel emot dylika beklagliga förhållanden har jag tillstyrkt vederbörande skoloråd och lärare att, jemte ett noggrannt iakttagande af de gifna föreskrifterna rörande tillsyn öfver skolgången, å ena sidan strängt hålla på den gifna ordningen i skolan och icke tillåta några rubbningar i densamma för barnens oordentlighet, men å andra sidan vara medgörliga i att gifva befrielse från skolgång under kortare tider på derom vederbörligen gjord anhållan; att derjemte vid bestämmande af tiderna för skolans verksamhet så mycket som möjligt lämpa dessa efter förhållandena på ort och ställe och föräldrarnes behof af sina barns biträde vid hemarbetet. Endast härigenom torde en bättre anda i detta hänseende så småningom hinna att utbildas och den öfvertygelse derjemte kunna rotfästas, att snar befrielse från skolgång endast kan vinnas genom ordentligt och flitigt besökande af skolan, och att det således är föräldrarnes egen fördel, der de ej af nitälskan för sina barns upplysning vilja hålla dem i skolan, att låta dem ordentligt besöka henne, så snart de kommit in i skollådern. För öfrigt torde Kongl. Maj:ts Nådiga förordning af den 18 November 1881 angående minderåriges användande i arbete blifva ett verkamt medel till motarbetande af hittills här i staden och på landet befintliga hinder för barnens regelbundna undervisning.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Att det inom flere delar af mitt inspektionsdistrikt finnes ett varmt och lifligt intresse för folkskolan och hennes angelägenheter oaktadt alla de stora brister, som ännu mångenstädes vidlåda skolorganisationen, är endast en gård åt rättvisan att erkänna. Detta intresse framstår uti de många förbättringar af skolväsendet, som under inspektionsperioden blifvit genomförda, såsom att flere nya skolor inrättats, att stationernas antal för en del flyttande skolor förminskats

att nya skolhus uppförts, och ny, ändamålsenlig materiel anskaffats. Men att å andra sidan fall förekommit, der förslag till förbättringar i skolväsendet emottagits med liknöjdhet och motvilja, låter icke förneka sig. Det vill dock synas mig, som befolkningens motstånd i allmänhet snart nog gifve med sig, blott man ej går bröstganges till våga eller framställer för stora anspråk på en gång. Äfven har det visat sig, att, der uti en församling en initiativets man med intresse för skolan funnits, det ej dröjer länge, innan en sådan lyckas få församlingsboarne med sig till ganska omfattande företag för folkskolans utveckling. Så har uti en församling uti Handbörds kontrakt samtidigt genomdrifvits uppförandet af 4 nya skolhus, och då under arbetet härmed ett så godt som färdigt skolhus genom eldsvåda fullständigt förstördes, innan det ens hunnit brandförsäkras, tvekade ej församlingen att omedelbart efter olyckan vidtaga anstalter för skyndsamt uppförande af ett nytt hus i det nedbrunnas ställe. Uti en annan församling af samma kontrakt, der folkundervisningen hittills bedrifvits af en fast folkskola, 3:ne hvardera på tre rotar flyttande folkskolor samt 1 fast och 4 på lika många rotar flyttande småskolor, har det i år lyckats några för skolväsendet inom församlingen intresserade personer att genomdrifva antagande af ytterligare 2 folkskolelärare och 3 småskolelärarinnor, hvarigenom ännu en fast folk- och en d:o småskola inom församlingen upprättades, samt stationerna för de flyttande skolorna reducerats till 2:ne för hvarje. I sammanhang med denna reform står äfven ett beslut om tillbyggande af flere af de gamla skolhusen. Å andra sidan kan ej heller nekas, att der en eller flere inflyttelserika kraftfulla personer i en församling vilja motsätta sig alla förbättringar af skolväsendet, som kräfva utgifter, de ej hafva svårt att få flertalet af församlingsboarne med sig. Under sådane förhållanden har uti en församling till och med en försämring af skolorganisationen genomförts.

Om emellertid det ej kan nekas, att den öfvervägande stämningen hos befolkningen är välvilja emot folkskolan, så får visst ej heller fördöljas, att åtskilligt ej är, som det borde vara med afseende på det sätt, hvarpå den del af befolkningen, hvars barn åtnjuta undervisning i folkskolan, vill begagna sig af denna fördel. Såsom redan i en föregående afdelning är nämdt, vilja nemligen barnens föräldrar gerna skicka sina barn i skolan på de tider, då de ej hafva några brådskande arbeten för sig, hvaremot de, när tiden för sådana inträffa, utan vidare taga sina barn derur. Likaså hafva de ofta svårt att kunna förmå sig att respektera skilnaden emellan folkskolan och småskolan, för hvilken senare anstalt man i allmänhet har en viss förkär-

lek. De vilja helst sätta sina barn i den skola, för hvilken de hafva de största sympatierna, eller som är närbelägnast. Är detta nu en småskola, så fordra de, att deras barn uti en sådan skola erhålla undervisning i sådana ämnen, som uteslutande äro folkskolans. I korthet sagdt, de vilja gerna utöfva en otillbörlig påtryckning på lärarne och lärarinnorna i skolan i fråga om undervisningen der, och i synnerhet på aflägsset liggande stationer vill det mycken fasthet till för en lärare eller lärarinna att på ett rätt sätt emotstå dylika inflytelser. För egen del hyser jag emellertid ingen synnerlig farhåga för följderne af dylika försök af föräldrarne att inverka på undervisningen i skolan, då nemligen i det stora hela hvarken vederbörande skolrådsordförande eller lärarepersonalen vill medgifva ett sådant oberättigadt inflytande, om ock klagomål öfver de obehag, som ofta nog blifva en följd häraf, låta från deras sida höra sig, hvarjemte genom klok ledning från vederbörandes sida dylika sträfvanden snart nog torde försvinna.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden utgör:

inom *Norra Möre kontrakt*.

för folkskolan:	39	veckor	med	30	timmar	i	veckan	i	6	distrikt
»	»	40	»	»	30	»	»	»	»	2
»	»	34	»	»	30	»	»	»	»	1
» småskolan:	39	»	»	25	»	»	»	»	»	5
»	»	36	»	»	25	»	»	»	»	1
»	»	34	»	»	28	»	»	»	»	1
»	»	34	»	»	25	»	»	»	»	2
» mindre skolan:	36	»	»	25 à 30	»	»	»	»	»	1

Stranda kontrakt.

för folkskolan:	40	»	»	30	»	»	»	»	2	»
»	»	39	»	»	30	»	»	»	2	»
»	»	35	»	»	30	»	»	»	1	»
» mindre skolan:	35	»	»	30	»	»	»	»	1	»
» småskolan:	39	»	»	28	»	»	»	»	2	»
»	»	38	»	»	25	»	»	»	2	»
»	»	35	»	»	25	»	»	»	1	»

Handbörds kontrakt.

för folkskolan:	39	»	»	30	»	»	»	»	1	»
»	»	41	»	»	30	»	»	»	1	»
»	»	39	»	»	30 à 33	»	»	»	1	»

för folkskolan:	35	veckor	med	33	timmar	i	veckan	i	1	distrikt
»	»	35	»	»	30	»	»	»	»	1
»	småskolan:	39	»	»	28	»	»	»	»	2
»	»	39	»	»	25	»	»	»	»	1
»	»	35	»	»	30	»	»	»	»	2

Undervisningstiden är så fördelad på årets olika tider, att i städerna undervisningen pågår från den 15 Januari till den 15 Juni, samt från den 15 Augusti till den 15 December lika för både folksom småskolor. På landet för de fasta folkskolorna tager vårterminen sin början i Februari och pågår till medlet eller slutet af Juni, samt höstterminen från början eller medlet af Augusti, tills tiden blir full. De fasta småskolorna börja i allmänhet ej före den 1 Mars, och fortgå med 1 å $1\frac{1}{2}$ månads uppehåll på sommaren, tills den bestämda tiden är fylld. På samma sätt är undervisningstiden anordnad i sådana flyttande skolor, som flytta på 2 stationer. I sådana flyttande skolor, som flytta på 3 stationer börjar undervisningen så tidigt, att 2:ne terminer förläggas på vintern, våren och försommaren, och den sista terminen på hösten, sedan läraren fått åtnjuta 1 å $1\frac{1}{2}$ månads ledighet.

I städerna är den dagliga undervisningstiden för folkskolorna så ordnad, att på Måndagar, Tisdagar, Torsdagar och Fredagar undervisningen pågår 6 timmar om dagen, nemligen mellan 9—12 och 2—5 samt på Onsdagar och Lördagar endast om förmiddagarne med tre timmar. På landet är det vanligaste förhållandet, att undervisningen meddelas under 5 dagar i veckan med 6 timmar om dagen. Der den 6:te dagen äfven ingår i undervisningen, lemnas Lördags eftermiddag ledig. Uti småskolorna pågår i städerna undervisningen på samma tider som i folkskolorna med den skilnad, att läsningen på eftermiddagarne endast pågår emellan 2 och 4. På landet utgör nu mera undervisningstiden i småskolorna endast 5 timmar om dagen samt, då Lördagen användes till läsning, endast förmiddagen af denna dag. Den nedsättning af den dagliga undervisningstiden för småskolan, som härigenom åvägabragts, ty före Kongl. cirkuläret af den 11 Oktober 1878 utgjorde den dagliga undervisningstiden inom mitt inspektionsdistrikt i alla skolor på få undantag när 6 timmar, har icke kunnat genomföras utan åtskilligt motstånd dels från barnens föräldrar och dels från lärarne.

Föreskriften i Kongl. cirkuläret af 22 April 1864 om tjenliga afbrott emellan på hvarandra följande lektionstimmar iakttagas i allmänhet ordentligt. Endast uti tvenne skolor inom Stranda kontrakt har jag nödgats påminna om iakttagande af berörda föreskrift. Längden af dessa raster utgör vanligen 10 minuter. Den i Kongl. cirku-

läret af 11 Oktober 1878 stadgade längre ledigheten emellan för- och eftermiddagens arbete iakttagas öfverallt och utgör dels 1, dels 2 timmar, i öfverensstämmelse med de lokala förhållandena.

VI. Undervisningen.

a. *Dess anordnande.*

Hvad anordnandet af undervisningen beträffar, så synes den år 1878 utgifna normalplanen deruti hafva åstadkommit en ganska väsentlig förbättring. Realämnena inträda nu mera i folkskolorna i undervisningen i den ordning, som föreskrives i normalplanen. Alla i en klass inskrifna barn uppgifvas åtminstone vara undervisade uti alla ämnen, som ingå i undervisningsplanen för densamma. Derföre är det endast undantagsvis, som barn anträffas i folkskolans högre klasser, hvilka icke äro undervisade uti samtliga realämnena. Det är endast uti ett distrikt inom Norra Möre, uti hvilket historia vid inspektionen ännu icke ingick i undervisningen, hvilket emellertid berodde derpå, att undervisningen derstädes varit tills för 2:ne år sedan mycket försummad, så att intet af realämnena då lästes, hvarföre ej heller alla realämnena kunnat på en gång införas, sedan genom nya lärares antagande undervisningen undergått en genomgripande förbättring. Geometri förekommer dock ej ännu i alla folkskolor.

Normalplanens läsordningar börja allt mera att läggas till grund vid uppgörande af läsordningar för skolorna. De läsordningar, som mest användas, äro för småskolorna i städerna N:ris 1 och 2, samt på landsbygden N:ris 5, 6 och 7; för folkskolorna användas förnämligast i städerna N:ris 8, 9, 10 a och 11 a, samt på landet N:ris 16, 19 och 20. Emellertid torde nog hända, att de på skolans vägg vederbörligen uppslagna läsordningarna ej alltid så strängt efterföljas. Dock måste det erkännas, att ett sträfvande från de flesta ställen förefinnes att i detta hänseende komma till en god ordning.

Tysta öfningar börja ock allmännare att begagnas. Såsom sådana brukas hufvudsakligast skrifning, mest välskrifning, räkning samt teckning i de skolor, uti hvilka undervisning meddelas i detta ämne. Emellertid uppskattas ej ännu tillräckligt värdet af dessa öfningar, utan de betraktas af lärarne snarare som ett nödvändigt ondt. I synnerhet råder stor motvilja att begagna dem under kristendomstimmarna, hvarföre också ett och annat misslyckadt försök gjorts att i detta ämne undvika dem. Ett stort hinder för ett fruktbringande begagnande af dessa öfningar ligger uti de som oftast högt föräldrade och oänd-

målsenliga bankarne, hvilkas beskaffenhet hindrar en snabb öfvergång från en sysselsättning till en annan.

b. *Dess meddelande.*

I detta hänseende torde förhållandena inom inspektionsdistriktet ännu lemna mycket öfrigt att önska. Det kan ej förnekas, att undervisningen på flere ställen meddelas på ett uteslutande mekaniskt sätt, och att den formela bildningens fordringar dervid helt och hållet förbises. Om dylika skolor gäller, hvad min närmaste företrädare, Kyrkoherden K. Kastman yttrar i sin berättelse till härvarande Domkapitel af år 1877: »Meddelande af kunskaper och färdigheter är skolornas uteslutande syftsmål. Att undervisningen jemväl afser själsförmögenheternas utveckling, synes man mångenstädes ej hafva fattat.» Å andra sidan får ej heller förbises så väl den förbättring, som ock det sträfvanande efter en dylik, som här vid lag verkligen kan iakttagas på icke få ställen. Särskildt torde detta med fog kunna sägas om de ställen, der yngre lärarekrafter arbeta.

Hvad då först *undervisningen i småskolorna* beträffar, så synes den öfver allt, der undervisningen meddelas af vid något seminarium, vare sig af staten eller landsting underhållet, utbildade lärare eller lärarinnor, bedrifvas dels oklanderligt, dels fullt tillfredsställande. Resultatet af undervisningen motverkas emellertid i hög grad af den bristfälliga skolorganisationen, den korta undervisningstiden i de flyttbara skolorna och den ojemna skolgången. I sådana småskolor åter, som förestås af äldre lärare eller lärarinnor, hvilka icke erhållit någon egentlig utbildning för sitt kall, är deremot undervisningen i det hela svagare. Äfven här finnas dock undantag att anföra, beroende på kärlek till kallet och goda undervisningsgäfvor, hvarigenom de erhållit en viss rutin för sitt yrke. Den första undervisningen i modersmålet meddelas på de flesta ställen ännu efter bokstafveringsmetoden. I städerna samt uti sju skolor på landsbygden begagnas dock skrifläsemetoden vid denna undervisning. Att detta icke sker på flere ställen beror ej öfverallt på, att lärarepersonalen saknar kännedom om denna metod eller förmåga att använda densamma, utan på befolkningens motvilja och på svårigheten i synnerhet vid de flyttande småskolorna att vid användandet af denna metod åstadkomma någon samverkan emellan skolan och hemmet. Derjemte undervisas småskolans barn öfverallt i *biblisk historia, skrifning och räkning*. Det sist nämnda ämnet bedrifves i allmänhet med minsta framgången, ofta beroende på oförmåga hos lärarepersonalen att anordna särskilda öfningar deruti för småskolans olika klasser, så att alla barnen sammanhållas uti ett lexlag, hvarigenom den af normalplanen uppställda kursen för detta

ämne sällan medhinner. *Åskådningsöfningar* förekomma mera sällan, och der de förekomma synas de i allmänhet ej vara till sitt väsende och sitt ändamål rätt uppfattade. Såsom dessa öfningar, der de begagnas, äro anordnade, synes man mera lägga an på bibringande af insigt genom dem än på uppfattningens skärpande och talförmågas uppöfning. Derjemte är för detta ämne stor brist på undervisningsmateriel. Med *sången* är det mindre väl beståldt inom distriktets småskolor. Uti en tredjedel af dem alla meddelas till följd af bristande förmåga hos lärarne ingen undervisning i detta ämne, och uti de öfriga är den öfver hufvud taget klen. *Gymnastiken* är ännu mera försummad, och de småskolor, uti hvilka någon egentlig undervisning i detta ämne meddelas, äro helt få.

Jag öfvergår nu till behandlingen af de olika ämnena i folkskolan och får derom anföra följande:

Kristendoms-kunskap. Förberedandet i *bibliska historien* sker både genom innanläsning i läroboken och genom berättande af läraren. Stundom sträcker sig ej denna förberedelse längre än till ett ytligt utfrågande af händelsens gång i den bibliska berättelsen. Återgifvandet från barnens sida lider ofta af en viss entonighet och brådska. Stundom förekommer ej något sammanhängande berättande å barnens sida, utan berättelserna sönderplockas af läraren helt och hållet vid utfrågningen. *Katekesen* synes mig ofta mera tillfredsställande behandlad än bibliska historien. Att lexan alls icke prepareras, har jag ingenstädes funnit exempel på. Deremot kunna många grundade anmärkningar göras emot beskaffenheten af denna preparation. Ofta lider den af en knapphändig torrhet, »och förklaringarna utgöras ej sällan af definitioner, som af barnen måste tillegnas och återgifvas, utan att läraren genom föregående kateketisk handledning sökt göra den till deras medvetna egendom.» *) Stundom inskränker sig katekisationen öfver styckena till åtskilligt välment eget tal af läraren, af brutet medelst en och annan valfråga. Men om dylika lyten flere-städes låta förmärka sig vid preparationen af en katekelexa, finnas deremot flere folkskolor, uti hvilka undervisningen i detta ämne på ett fullt tillfredsställande, på några ställen på ett särdeles förtjenstfullt sätt meddelas. En stor svårighet, som varit omöjlig att undvika, har under de tre sista åren vållats af öfvergången från den Lindblomska katekesen till den senast antagna utvecklingen. Det har ej kunnat undvikas, att af barnen i samma klass somliga begagnat den förra, andra den senare läroboken. Ifrågavarande svårighet torde emellertid

*) Kyrkoherden Kastmans förenämnda berättelse.

efter utgången af innevarande år vara så godt som helt och hållet öfvervunnen. Hvad åter behandlingen af den nya läroboken beträffar, så kunna visserligen en del oegentligheter dervid anmärkas, särskildt att åtskilliga traditioner från den Lindblomska förklaringens tid vilja göra sig gällande vid bruket af den nya utvecklingen. Det är dock att hoppas, att dylika misagrepp vid behandlingen af den nya läroboken utan synnerlig svårighet skola kunna aflägnas, blott de från början bemötas med fasthet och allvar.

Vid undervisningen i *modersmålet* lägges hufvudsakligen an på en korrekt mekanisk innanläsning. Denna är imellertid på flere ställen långt ifrån så god, som önskligt vore. Öfningar att uppfatta och återgifva innehållet af det lästa förekomma nog derjemte, men i för liten utsträckning och ej tillräckligt planlagda för att blifva rätt fruktbringande, då nemligen »de frågor, förmedelst hvilka läraren söker handleda barnen till uppfattning af innehållet, framkastas utan sammanhang och riktas på enskilda ord och uttryck, i stället för på tankarne i det stycke, som blifvit läst.»*) Rättskrifningsöfningar drifvas allmänt nog, men resultatet af dem är på flere ställen mindre tillfredsställande, emedan de ofta nog börja för sent, och emedan rättandet ej alltid sker så, att det blir fruktbringande för klassen i sin helhet.

Undervisningen i *räkning* står öfver hufvudtaget lägre, än undervisningen i de förenämnda ämnena. De kurser, som genomgås, äro på de flesta ställen knapphändiga och endast mera undantagsvis lämpade efter normalplanens fordringar. Der finnas ju skolor, uti hvilket en god undervisning äfven i detta ämne bibringas, men deras antal är relativt lågt. Undervisningen i räkning saknar mångenstädes den åskådlighet och den följdriktiga planläggning, som äro nödvändiga vilkor för en framgångsrik undervisning för alla ämnena men i synnerhet för detta. Barnen få derjemte sysselsätta sig för mycket med räkning med abstrakta tal och för litet med använda exempel, hvarföre den gerna vill blifva mekanisk. En olägenhet vid undervisningen i detta ämne ligger äfven deruti, att barnen sällan äro försedda med räkneböcker.

Hvad undervisningen i *historia, geografi* och *naturskunnighet* beträffar, har man då nu kommit åtminstone så långt, att dessa ämnen utom i ofvan anförda undantagsfall läsas i alla folkskolor, och äfven i de flesta mindre skolorna, äfvensom att alla barn äro med om undervisningen i de af dessa ämnena, som tillhöra kursen för deras klass. Beskaffenheten af denna undervisning lemnar emellertid mycket öfrigt

*) Kyrkoherden Kastmans förenämnda berättelse.

att önska, och resultaten äro ännu mycket små i synnerhet i de flytande skolorna. Att förhållandet är bättre i de fasta skolorna, och att bland dem några finnas, uti hvilka resultatet af denna undervisning är jemförelsevis godt, medgifves gerna, men undervisningen vill i dessa ämnen sällan höja sig öfver ett inlärande af namn, fakta och årtal. Undervisningen i naturkunnighet lider derjemte på de flesta ställen af brist på materiel, då denna endast undantagsvis sträcker sig längre än till plancherna öfver djurriket och människokroppen.

Geometri ingår ej lika allmänt uti undervisningen, som nyss nämnda ämnen. Sex folkskolor finnas uti mitt inspektionsdistrikt, uti hvilka ingen undervisning i detta ämne förekommer, ej heller undervisas deruti uti de mindre skolorna, med undantag af en.

Frihandsteckning kan betraktas såsom ett alldeles nytt, under senast förlidna inspektionsperiod, tillkommet öfningsämne. Inom Norra Möre meddelas undervisning i teckning uti 5 folkskolor och 4 småskolor; uti Stranda kontrakt uti 7 folkskolor och 3 småskolor, samt uti Handbörds kontrakt uti 6 folkskolor. Rörande resultaten af undervisningen i detta ämne torde det ännu vara alldeles för tidigt att yttra sig. Så mycket torde dock kunna sägas, att flere lärare visa mycket intresse för detta ämne och på ett berömvärdt sätt söka att själfva sätta sig in uti den Stuhlmanska lärometoden. För att bereda lärarne inom landtingsområdet tillfälle att blifva mera bekanta med sättet att undervisa uti detta ämne enligt Stuhlmanska metoden och dessutom själfva förkofra sig uti dit hörande stycken har Kalmar läns södra landsting beviljat medel till upprättande af en undervisningskurs i teckning i Kalmar under innevarande sommar.

Undervisning i *sång* bedrives endast undantagsvis med det lif och intresse, som särskildt detta ämne kräfver, för att undervisningen deri skall hafva någon framgång. Det är endast sällan, som man hör, att denna undervisning sträckt sig utöfver de nödtorftigaste tonträfningsöfningar och någon koralsång. Att beklaga är, att flere skolor förekomma, uti hvilka till följd af bristande förmåga hos läraren ingen undervisning alls uti detta ämne meddelas.

Undervisningen i *gymnastik* står nästan öfver allt mycket lågt, och det är ej ofta, som man finner lärarne hysa intresse för undervisningen i detta ämne eller vara i besittning af klar insigt rörande ändamålet med och betydelsen af dit hörande öfningar. Hindren för framgångsrik öfning häruti äro ock stora och många. I främsta rummet räknar jag der vid lag brist på särskilda lokaler derför, hvaraf följden blir, att gymnastiköfningarne måste inskränkas till den tid på året, då de kunna företagas under bar himmel. I sammanhang dermed står, att skol-

planerna mångenstädes äro allt för inskränkta för att kunna erbjuda tillräckligt utrymme för dessa öfningar. Ett annat hinder ligger uti barnens beklädnad, särdeles fotbeklädnaden, hvilken i dessa trakter under vintern ofta nog utgöres af träskor och under sommaren är ingen. Dertill kommer slutligen i synnerhet vid de flyttande skolorna, att den tid, som kan anslås åt detta ämne, ej kan blifva annat, än otillräcklig, i synnerhet som den skall användas så väl till pedagogisk gymnastik som till s. k. vapenöfningar.

Undervisningen i *trädgårdsskötsel* kan på flere ställen sägas ligga nere, hvilket till en stor del torde bero dels derpå, att vederbörande kommuner icke öfverallt som sig bort upplåtit jord till inrättande af skolträdgård, dels ock af, att så många skolor äro flyttande, då nemligen vid sådana skolor någon undervisning i detta ämne svårigen torde kunna bedrivas. Skolträdgårdar finnas inom Norra Möre i 5 skoldistrikt af 9, inom Stranda i 2 af 5 samt inom Handbörds kontrakt i alla der befintliga distrikt.

VII. Skolförhören.

Föreskriften i 1842 års folkskolestadgas § 8 mom. 3 om förhörs anställande med sådana barn, som uppgifvas åtnjuta undervisning i hemmen, iakttages ej allmänt, och de påminnelser derom, som vid inspektionen hafva gjorts, hafva ännu ej föranledt till några åtgärders vidtagande. *Roteförhören* hållas deremot i det hela ganska ordentligt, ehuru klagomål anföras öfver, att de ej äro nog allmänt besökta, likasom ock anordningen af dem först på senare tider börjat blifva mera tillfredsställande. En svårighet vid dem är, att undervisningsmaterielen flyttar med lärarne i de flyttande skolorna, hvarföre det ofta ej finnes någon möjlighet att vid dessa förhör sysselsätta barnen med annat än lexförhör. Uppå förslag af mig hafva läseböcker börjat anskaffas i större antal, på det att sådana må finnas att tillgå äfven vid roteförhören. *Afgångspröfningar* börja att förekomma allmännare, men företagas merendels i sammanhang med årsexamina.

VIII. Lärarne.

Om det öfvervägande antalet af lärare och lärarinnor inom distriktet torde med skäl kunna sägas, att de med synnerligt nit sköta sitt kall. Af hvad förut är anfördt framgår äfven, att en stor del utaf

dem arbetar under mer eller mindre missgynnande omständigheter. Att resultatet det oaktadt på flere ställen befunnits jemförelsevis nöjaktigt, torde få tillskrifvas ett troget och samvetsgrant arbete af vederbörande lärare och lärarinnor. Att emellertid bland en så talrik personal stora skiljaktigheter i begåfning och underbyggnad för lärarekallet ej kunna undgå att förefinnas, torde ligga för öppen dag. Jag har sökt uppgöra en klassifikation af lärarne och lärarinnorna inom mitt inspektionsdistrikt med hänsyn till undervisningsskicklighet och lärareduglighet för öfrigt och dervid kommit till följande resultat: af de examinerade lärarne och lärarinnorna kunna elfva procent anses förtjena vitsordet *med beröm godkänd*, tjugosex procent *icke utan beröm godkänd*, femtiotvå procent *godkänd* och elfva procent *försvärslig*; af de oexaminerade lärarne och lärarinnorna förtjena fjorton procent vitsordet *med beröm godkänd*, tjuogoåtta procent *icke utan beröm godkänd*, fyrationio procent *godkänd* och 9 procent *försvärslig*. Endast tvenne ordinarie lärare hafva befunnits alldeles underhålliga. Af dessa har den ene under förlidet år afgått från sin tjänst med pension. Den andre, hvilken dessutom gjort sig skyldig till förargelseväckande lefverne, har under hela fjolåret af församlingen varit satt utom tjänstgöring, hvarjemte han, på anmälan hos skolrådet så väl af min närmaste företrädare som af mig om oskicklighet i tjänstens utöfning, af nämnda myndighet tilldelats varning i vederbörlig form.

IX. Anteckningsböcker.

Dagbok och examensatalog förekomma nu mera i alla skolor. Hvad matrikel beträffar, eger det bruket rum, att antingen blott en matrikel finnes för hela skoldistriktet, eller ock i större församlingar en matrikel för hvarje folkskolas område. Rörande uppställningen åter af skolornas anteckningsböcker må anmärkas, att de formulär, som för ändamålet begagnas i flertalet af skolor äro föråldrade, och att nya formulär icke gerna anskaffas, förrän det befintliga förrådet af gamla är vederbörligen förbrukadt. Der emellertid nya formulärblanketter anskaffats, hafva dessa oftast utgjorts af de utaf Doktor W, Lidberg utgifna, stundom äfven af de blanketter, som utgifvas af Falu Boktryckeriaktiebolag.

X. Undervisningsmateriel.

I detta hänseende kan ett märkbart framåtgående år från år iakttagas. Bäst äro folkskolorna utrustade. Dessa är nu mera alle-

städes försedda med den af Ecklesiastikdepartementet utgifna läsebok för folkskolan, äfvensom med nödig materiel för undervisningen i geografi. Väggtaflor öfver mått, mål och vikt efter metersystemet samt planscher öfver djurriket och menniskokroppen äro också allmänt förekommande. Till några skolor har materiel för undervisning i teckning efter den Stuhlmannska metoden anskaffats. Mera sällan påträffas de af Kongl. Ecklesiastikdepartementet tillhandahållna olika samlingarna af fysiska apparater. Småskolorna, i synnerhet de flyttande och de som inrymmas i enskilda bostäder, äro sämre lottade. Ej sällan händer, att den enda materiel, som består i sådana skolor, utgöres af en utaf folkskolan kasserad, allt för liten svart taffla, samt ett otillräckligt antal mer eller mindre trasiga läseböcker för småskolan och lika beskaffade griffeltaflor. Dock erkänner jag med nöje, att af alla yrkanden jag, såsom inspektör, ansett mig böra göra, inga mött så litet motstånd som de, som gått ut på förbättrande och förstärkande af undervisningsmaterielen.

XI. Skollokaler.

Under inspektionsperioden hafva 21 nya skolhus blifvit uppförda, nemligen 9 inom Norra Möre, 2 inom Stranda och 10 inom Handbörds kontrakt. De flesta af dessa voro redan uppförda före mitt förordnande till inspektör, eller ock var beslut derom derförinnan fattadt. Vid uppförande af skolhus, hvilkas byggnad blifvit beslutad efter denna tid, har föreskriften i Kongl. Cirkuläret af 7 December 1877 af vederbörande skolråd blifvit iakttagen. Endast trenne af skolhusen äro uppförda med hufvudsaklig ledning af normalplanens ritningar, nemligen 2 efter plansch 1 och 1 efter plansch 2. Emellertid äro flere andra af de på senaste tiden uppförda skolhusen temligen nöjaktiga med hänsyn till inredning och anordningar. Emot höjden af skolsalarne kan den anmärkning göras, att den sällan eller obetydligt öfverstiger 10 fot.

Ett skolhus förtjenar särskildt omnämnande, nemligen det af Kalmar stad för 120,000 kronor uppförda, hvilket blef färdigt på hösten 1878. Det är uppfördt i trenne våningar och består af inalles 19 lärosalar, af hvilka 7 äro 13 fot höga, 24,5 fot breda och 34 fot långa, 8 hafva måtten 13 fot, 23 fot och 38,5 fot, samt 4 måtten 15 fot, 25 fot och 34 fot. Åtta afklädningsrum finnas, hållande i höjd 13 fot, bredd 11,25 fot och i längd 36 fot. Dessutom finnes en större samlingssal, 18,25 fot hög, 48 fot bred och 78,5 fot lång.

Oaktadt således icke obetydliga uppförringar hafva gjorts och fortfarande göras för skolornas förseende med ändamålsenliga lokaler, återstår i den vägen ännu mycket att önska. De flyttande skolorna sakna på flere ställen egna skolhus på alla stationer. Isynnerhet äro de flyttande småskolorna illa lottade i afseende på lokaler. De hyrda lokaler, med hvilka de ofta nog få nöja sig, äro nemligen merendels ingenting annat än ganska primitiva bondstugor, som äro allt annat än tjenliga för ändamålet. Det torde dock vara att hoppas, att vederbörande så småningom skola fullgöra, hvad som ännu brister i afseende på skollokalerna.

Med hänsyn till skolmöblernas beskaffenhet är detta inspektionsdistrikt ännu långt efter sin tid. Man hyser på de flesta ställen en förkärlek för de gamla långbänkarna, som af inga anförda grunder kan rubbas. Det är endast undantagsvis, som skolbänkar af något mera ändamålsenlig modell förekomma.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Tillsynen öfver skolorna inom hvarje distrikt utöfvas i främsta rummet af skolrådets ordförande, på hvilken ock i sjelfva verket den tyngsta delen af denna börda hvilat. Och att bestyret härmed i sanning icke är obetydligt, framgår lätt, då man betänker, huru vidsträckt församlingarna äro inom detta inspektionsdistrikt, så att der t. ex. finnes ett med ej mindre än 13 olika skolstationer. De olika skolrådsmedlemmarne dela tillsynen öfver skolorna och skolbarnen sålunda, att der finnes minst en skolrådsledamot för hvarje skolrote, till hvilka läraren eller lärarinnan har att omedelbart vända sig i förekommande fall, särskildt i fråga om barnens skolgång. Att detta långt ifrån oviktiga uppdrag på mycket olika sätt skötes, allt efter den personliga beskaffenheten hos dem, som hafva uppdraget, ligger för öppen dag.

I Kalmar stad har ifrån och med början af år 1880 varit anställd en särskild, af skolkassan afödnad inspektör, med åliggande att egna folkskolan en såvidt möjligt daglig tillsyn. Denna befattning har hittills utöfvats af seminariadjunkten J. A. O. Wickbom. Genom denna anordning har stadens folkskoleväsende på de sista åren vunnit en ganska stor förbättring, särskildt med hänsyn till ordning såväl inom skolan som i afseende på skolgången.

Hvad mina egna inspektionsresor angår, måste de till följd af mina öfriga embetsåligganden till största delen företagas under sommarmellanterminen, då det nemligen endast är några skoldistrikt inom

Norra Möre kontrakt, som äro så belägna, att inspektion derstädes kan ske under terminerna. De månader af mellanterminen, under hvilka inspektioner med största fördel företagas, äro Juni och Augusti, då deremot endast några flyttande skolor äro i gång under Juli månad. Det har derföre icke varit mig möjligt att årligen besöka hvarje skola, till hvilket förhållande dessutom det bidragit, att jag under 1879 ej tillträdde mitt förordnande förrän med början af Juli månad, samt att jag under fjolåret under en god del af Juni månad var upptagen af seminariirektors- och folkskoleinspektörmötena i Stockholm. Deremot har det varit min afsigt att årligen besöka hvarje skoldistrikt, och detta har också på få undantag när lyckats mig, så att de flesta skoldistrikt fått emottaga besök af mig trenne gånger och intet under 2 gånger under de två och ett halft år, under hvilka jag innehaft förordnandet att vara inspektör inom detta distrikt. Några få skolor finnas, till hvilka jag ingen gång kommit, såsom synes af tabellerna. Orsaken ligger dels i ofvan anförda omständigheter, och dels uti, att vid mina besök det senaste året i de skoldistrikt, der dessa skolor äro belägna, de samma då icke varit i gång, än till följd af laga förfall för vederbörande lärare och lärarinnor, än af andra orsaker. De lärare och lärarinnor, som förestå ifrågavarande skolor, har jag emellertid sammanträffat med dels under mina besök i de skoldistrikt, der de äro anställda, dels vid de läraremöten, som jag enligt min instruktion hållit. De hafva vid dessa tillfällen alltid för mig fått redogöra för förhållandena i sin skola och utaf mig emottagit instruktioner.

Följande sammanträden med lärare och lärarinnor från mindre delar af inspektionsområdet hafva, i öfverensstämmelse med min instruktion, under inspektionsperioden af mig hållits: den 21 Februari 1880 i Kalmar stads nya folkskolehus för lärare och lärarinnor från Norra Möre kontrakt; den 19 Juni samma år i Högsby för lärare och lärarinnor från Handbörds kontrakt samt från Mönsterås, Döderhults och Oscarshamns församlingar; den 13 Augusti 1881 i Högsby för lärare och lärarinnor från denna stora församling (lärarepersonalen från Kråksmåla och Långemåla var äfven anmodad att vid tillfället infinna sig, men vederbörande lärare erhöilo del af kallelsen för sent för att kunna begagna sig deraf); samt den 15 Augusti samma år i Mönsterås för lärarepersonalen från Mönsterås köping och landskommun, Ålem och Eliseryd. I allmänhet torde kunna sägas, att lärarne villigt infunnit sig vid dessa sammanträden, vid hvilka endast undantagsvis några saknats från de skoldistrikt, för hvilka mötena varit anordnade. Vid dessa möten har, så tillgått, att, sedan mötet blifvit öppnadt med psalm-

sång och bön samt de närvarande helsats välkomna, proflektioner hållits af någon dertill på förhand af mig utsedd lärare. Vid det senare läraremötet i Högsby gick så till vida annorlunda till, att läraren på stället efter den gällande läsordningen skötte undervisningen mellan kl. 9 och 12 f. m. Efter samtliga lektionernas slut företogs en diskussion öfver behandlingssättet af de ämnen, uti hvilka undervisning meddelats, hvarvid de hållna lektionerna fingo tjena till utgångspunkt. Dessutom förekom äfven diskussion öfver pedagogiska frågor, hvarvid det hufvudsakligast var tillämpningen i olika fall af normalplanen, som utgjorde ämnet därför. Förhandlingarna hafva under trenne af dessa möten pågått både för- och eftermiddag, men vid det senare i Högsby endast mellan 9—3 på dagen. Ett möte af likartad beskaffenhet har af min företrädare i embetet hållits uti Oscarshamn den 24 Juli 1878 med skollärare från Oscarshamn, Döderhult, Långemåla och Högsby.

Slutligen har jag att omnämna, att enligt Kongl. Kungörelsen den 11 Januari 1878 af mig examinerats och godkänts tvenne lärarinnor, tjänstgörande i Mönsterås köping, tvenne i Dörby, en i Kläckeberga, en i Ryssby, tre i Kalmar stad, sex i Oscarshamn samt en i Ålem. Inför min företrädare, kyrkoherden Kastman, hafva likaledes fem småskolelärare i Döderhults församling, en d:o och en småskolelärarinna i Högsby undergått samma examen.

XIII. Kostnaden för skolväsendet.

Till bestridande af utgifterna för folkskoleväsendet inom inspektionsdistriktet har under året 1881 utgått:

af skoldistriktet inom Norra Möre kontrakt	51,808,72,	
» Stranda »	24,015,59,	
» Handbörds »	13,796,57,	89,620,88,
hvilken summa fördelad på folkmängden utgör pr person:		
inom Norra Möre med en folkmängd af 27,113 invånare		1,91,
» Stranda » » » » 19,826 »		1,21,
» Handbörds » » » » 17,241 »		0,80,
af statsmedel till Norra Möre kontrakt	11,145,83,	
» Stranda »	9,325,—,	
» Handbörds »	6,100,—,	26,570,83,
af landsting eller hushållningssällskap		1,350,—,
af donationer		2,351,10,

Under samma tid har utbetalts:

Till lärares och lärarinnors aflöning.

Inom Norra Möre kontrakt	30,566,10,	
» Stranda »	24,488,64,	
» Handbörds »	13,853,84,	68,908,58

Till skollokaler och inventarier.*)

Inom Norra Möre kontrakt	19,348,64,	
» Stranda »	5,123,54,	
» Handbörds »	1,574,94,	26,047,12.

Till undervisningsmateriel.

Inom Norra Möre kontrakt	947,45,	
» Stranda »	461,35,	
» Handbörds »	266,11,	1,674,91.

Till öfriga behof.

Inom Norra Möre kontrakt	5,401,12,	
» Stranda »	3,609,87,	
» Handbörds »	1,064,35,	10,075,34.

Skolkassornas saldo utgjorde den 31 December 1881.

I Norra Möre: Behållning	7,780,35;	brist 339,11;
» Stranda »	2,317,33;	» ———;
» Handbörds »	3,608,05;	» 179,76;

S:ma behållning 13,705,73; S:ma brist 518,87.

Slutligen torde det tillåtas mig att med några ord omnämna några inom distriktet befintliga skolor, hvilka, ehuru icke i vanlig mening folkundervisningsanstalter, dock hafva ett visst samband med dessa.

Först har jag då att lemna meddelande om ett af Kalmar stad med understöd af Kalmar läns södra landsting upprättadt *småskolelärarinneseminarium*, hvilket varit i gång under åren 1879—1881. Den teoretiska undervisningen i detta seminarium, hvilket varit anordnad i öfverensstämmelse med Kongl. Kungörelsen af den 11 Januari 1878, har meddelats af lärarinnor vid stadens folkskola för flickor, och de praktiska öfningarna hafva försiggått uti en afdelning af stadens små-

*) Hörande utgifterne till skollokaler må anmärkas, att i flere distrikt skolrotarne hafva åliggande att sörja för nödiga skollokaler jemte dit hörande inventarier, hvarföre kostnaderna för dylikt ej synas i skolräkenskaperna.

skolor. Från läroanstalten äro under ofvanstående tid utexaminerade 38 småskolelärarinnor. Anstaltens verksamhet upphörde med nästlidet års utgång, enär fortsättandet deraf icke längre utan uppoffring å stadens sida och svårigheter för undervisningen i, dess småskolor kunde fortgå.

En annan mera storartad inrättning är den *Fröbergiska stiftelsen och uppfostringsanstalten på Norrgård* vid Kalmar, grundad genom donation af aflidne ekonomie-direktören M. G. Fröberg med ändamål att »utgöra en inrättning för evärdliga tider till vanvårdade och vanartiga barns försörjning och uppfostran till sedliga, nyttiga och arbetsamma människor». Ut i denna anstalt, hvilken trädde i verksamhet år 1875, åtnjöto intill slutet af år 1877 34 gossar försörjning och uppfostran. Med början af derpå följande år ökades antalet barn, så att det under senaste åren i medeltal utgjort 69, alla gossar. Föreståndare för anstalten har sedan dess öppnande varit rektor O. Åbergh. Den öfriga lärarepersonalen utgöres för undervisningen af 2:ne skol-lärare, hvaribland en examinerad, samt för handledningen i de praktiska yrkena af 4 handtverksmästare och 1 jordbrukerättare. Undervisningen är hufvudsakligast koncentrerad under månaderna November—April. Under den öfriga tiden upptager gossarnes undervisning endast omkr. 2 timmar om dagen. Undervisningen omfattar alla i folkskolekursen ingående läro- och öfningsämnen; derjemte öfvas gossarne i landtbruksgöromål, skolslöjd, snickeri, smide, skomakeri och skrädderi.

Till sist får jag omnämna, att inom inspektionsdistriktet finnes en folkhögskola, hvilken är förlagd på Ebbetorps invid Smedby station af Kalmar-Emmaboda jernväg belägna egendom. Elevantalet utgör under nu pågående termin 18, hvilket är något mera än under den närmast föregående, då det endast utgjorde 12. Denna folkhögskola har i allmänhet ej varit besökt af något större antal elever, hvilket också är ganska förklarligt, då nemligen det område, från hvilket den kan påräkna sådana, är jämförelsevis litet.

Kalmar i April 1882.

J. G. af Geijersstam.

II.

Södra Möre kontrakt och Öland.

Då det enligt instruktion för folkskoleinspektörer, enligt Kongl. Maj:ts nåd. förordnande utfärdad af Chefen för Dess Ecklesiastikdepartement den 24 November 1876, åligger inspektören att afgifva berättelse om sin verksamhet under de fem år förordnandet omfattar till Ecklesiastikdepartementet, får jag sådan berättelse här vördsammast afgifva.

Om skolväsendets utveckling inom området.

Inom inspektionsområdet finnas 49 kyrksocknar af hvilka 15 tillhöra Södra Möre kontrakt, 10 Ölands Norra-, 13 Ölands Medel- och 11 Ölands Södra kontrakt. Hvardera af dessa kyrksocknar utgöra ett skolområde, med undantag af Sandby och Gårdby, hvilka socknar tillsammans utgöra ett område.

I dessa 48 skolområden funnos vid början af den inspektionsperiod, för hvilken denna berättelse vill redogöra, 120 skolor. Vid denna periods slut ombesörjes undervisningen af 137 skolor, af hvilka 44 folkskolor, 8 mindre skolor och 16 småskolor äro fasta, samt 18 folkskolor, 7 mindre skolor och 44 småskolor äro flyttande.

Nya skolor hafva under perioden inrättats:

Folkskolor: 1 i Vissefjerda, 1 i Mortorp, 3 i Madesjö och 1 i Karlslunda;

Mindre skolor: 1 i Voxtorp, 2 i Söderåkra, 3 i Madesjö, 2 i Vissefjerda, 1 i Arby och 1 i Löt;

Småskolor: 1 i Borgholm, 1 i Resmo, 1 i Kastlösa, 2 i Mörbylånga, samt 2 i Thorslunda, hvilka två sistnämnda dock efter två års verksamhet måste upphöra, emedan både skolråd och kyrkostämma nekade att uppgöra stat för desamma.

Under samma tid hafva indragits: 1 mindre skola i Mortorp, hvilken ersatts af folkskola med vederbörligen examinerad lärare, 1 småskola i Arby, 1 i Karlslunda och 1 i Ventlinge. Småskolan i Karls-

lunda ansågs mindre behöflig, när distriktet inrättade ny folkskola, men kraf på ännu en småskola börjar göra sig mer och mer kämbart. I Arby och Ventlinge har intet blifvit satt i stället för de indragna småskolorna. I St. Sigfrid indrogs en småskola med början af 1881, men tillsattes åter vid slutet af samma år, emedan behovet kräfde den samma.

Inom de olika skoldistrikten ställer sig skolornas antal i förhållande till folkmängden, såsom nedanstående tablå utvisar:

Skoldistriktets namn.	Barn i skol-åldern.	Fast folk-skola.	Flytt. folk-skola.	Fast mindre skola.	Flytt. mindre skola.	Fast små-skola.	Flytt. små-skola.	Summa skolor.	Distrik-tets folk-mängd.
<i>Södra Möre kontrakt.</i>									
Ljungby.....	663	1	2	—	—	1	2	6	3,839
Hossmo.....	128	1	—	—	—	1	—	2	739
St. Sigfrid.....	178	—	1	—	—	—	1	2	1,078
Mortorp.....	355	—	2	—	—	—	2	4	2,104
Oscar.....	330	1	—	—	1	1	1	4	2,021
Arby.....	293	1	—	1	—	—	2	4	1,740
Hagby.....	233	1	—	—	—	1	1	3	1,291
Karlslunda.....	340	2	—	—	—	—	2	4	1,907
Halltorp.....	253	1	—	—	—	3	—	4	1,446
Voxtorp.....	121	1	—	1	—	—	—	2	901
Söderåkra.....	831	1	1	2	—	—	4	8	4,954
Thorsås.....	879	—	3	1	—	—	3	7	6,624
Gullabo.....	617	—	1	—	1	—	2	4	3,246
Vissefjärda.....	1,063	—	3	—	3	—	3	9	6,603
Madesjö.....	1,524	3	3	3	—	3	7	19	9,294
<i>Ölands Norra kontrakt.</i>									
Böda.....	303	—	1	—	—	—	2	3	2,178
Högby.....	488	1	—	—	1	—	1	3	2,837
Källa.....	166	1	—	—	—	—	—	1	970
Persnäs.....	226	1	—	—	—	—	—	1	1,900
Föra.....	151	1	—	—	—	—	—	1	1,017
Löt.....	134	1	—	—	1	—	1	3	948
Alböke.....	163	1	—	—	—	—	1	2	915
Köping.....	145	1	—	—	—	3	—	4	1,693
Egby.....	53	1	—	—	—	—	—	1	383
Borgholm.....	116	1	—	—	—	2	—	3	913
<i>Ölands Medel-kontrakt.</i>									
Repplinge.....	183	1	—	—	—	—	1	2	1,209
Högsrum.....	144	1	—	—	—	—	—	1	1,104
Gärdslösa.....	326	—	1	—	—	—	1	2	1,852
Bredåsåtra.....	159	1	—	—	—	—	—	1	969
Långlöt.....	106	1	—	—	—	—	—	1	673

Skoldistriktets namn.	Barn i skol-åldern.	Fast folk-skola.	Flytt. folk-skola.	Fast mindre skola.	Flytt. mindre skola.	Fast små-skola.	Flytt. små-skola.	Summa skolor.	Distrik-tets folk-mängd.
Ransten	204	1	—	—	—	—	1	2	1,285
N. Möckleby	185	1	—	—	—	—	—	1	1,111
Thorslunda	340	1	—	—	—	—	—	1	2,002
Glömminge	180	1	—	—	—	—	—	1	1,137
Algutsrum	202	1	—	—	—	—	—	1	1,199
Sandby och Gårdby ...	212	1	—	—	—	—	2	3	1,249
Vickleby	145	1	—	—	—	—	—	1	883
<i>Ölands Södra kontrakt.</i>									
Resmo	110	1	—	—	—	—	1	2	744
Mörbylånga	174	1	—	—	—	—	2	3	1,103
Kastlösa	159	1	—	—	—	—	1	2	1,158
Hulterstad	211	1	—	—	—	—	—	1	1,194
Stenåsa	110	1	—	—	—	—	—	1	846
Smedby	102	1	—	—	—	—	—	1	590
S. Möckleby	205	1	—	—	—	—	—	1	1,027
Segestad	81	1	—	—	—	—	—	1	581
Gräsgård	169	1	—	—	—	—	—	1	998
Ås	96	1	—	—	—	1	—	2	621
Ventlinge	102	1	—	—	—	—	—	1	652

I hvarje församling finnes minst en folkskola, utom, såsom här-
ofvan är nämnt, i Sandby-Gårdby, hvilka ännu tillsammans utgöra ett
skoldistrikt.

Småskolor finnas i alla skoldistriktet inom Södra Möre kontrakt,
utom i Voxtorp. Inom kontrakten på Öland saknas ännu småskolor i
många församlingar. Jag har dels vid inspektionerna, då skolråden
varit sammankallade, dels genom skriftliga promemorior, yrkat på in-
rättande af småskolor der, hvarest inga funnits, och visserligen, med
vederbörande pastorers nitiska bemödanden, lyckats få småskolor in-
rättade i några, men på långt när ännu icke i alla Ölandsförsamlin-
garna.

I allmänhet börjar skolgången det år barnet fyller 7 år. Enskilda
barn anmälas dock icke till skolgång förr än vid 8 års ålder, helet om
föräldrarna bo långt från skolan, men då hafva barnen i flesta fall
erhållit någon undervisning i hemmet.

Skolförhören.

Det förhör, som är föreskrifvet skall ske inför skolrådet med de
barn, som anmälas till *undervisning i hemmen*, hafva nästan öfverallt

uraktlåtits. Orsakerna till denna uraktlåtenhet hafva i allmänhet uppgifvits vara, att endast de barn, som anmäla sig till begagnande af undervisningen för terminen, infinna sig vid inskrifningen; de öfriga låta sig icke afhöra, och dervid har skolrådet låtit det bero. Detta gäller inom de skolområden, der folkskolan står på temligen låg ståndpunkt. Der ordentlig skolgång och årlig flyttning emellan klasserna i skolan förekomma, torde dessa förhör vara mindre väsentliga, helst skolråd och lärare känna till på hvad ståndpunkt barnet befinner sig, och kan således utan förhör i flesta fall bestämma om barnets skolgång.

Roteförhör hålles i regeln af alla lärare och lärarinnor vid flyttande folkskolor och mindre skolor en dag i hvar eller hvarannan vecka. Endast på ett par ställen förekomma dessa förhör icke; orsaken till denna uraktlåtenhet har då uppgifvits vara det långa afståndet mellan rotarne och folkets obenägenhet att lemna lärare och lärarinnor fri skjuts. I en del skolor hålles roteförhöret vid samma station, på hvilken skolan för terminen undervisar, hvilket, der vägen för barnen hörande till den andra roten icke är för lång, nog är fördelaktigt för undervisningen, emedan tillgång der finnes på all skolans materiel, och således undervisning kan lemnas i de flesta af skolans läroämnen. I några fasta skolor användes en dag i veckan att gifva undervisning åt de barn, hvilka af någon orsak icke kunna deltaga i undervisningen dagligen.

Skolexamina hållas i alla skolor. I de flyttande hålles sådan vid hvarje termins slut, i en del fasta likaså, i en del blott vid läsårets slut, då flyttning mellan de särskilda klasserna försiggår. Vid dessa examina har jag bemärkt, att skolrådets ordförande och åtminstone närmast boende skolrådsledamöter varit närvarande. Der intresset för skolan visat sig vaket, hafva dessa examina varit talrikt besökta af barnens föräldrar och andra åhörande personer.

Afgångspröfning med de barn, som från skolan afgå, anställas i sammanhang med de årliga flyttningarna vid skolexamina. I skolorna inom Södra Möre kontrakt hafva sådana pröfningar, med blott få undantag af de minst dugliga skolorna, hållits. I skolorna inom Ölands kontrakt äro dessa pröfningars hållande icke regel utan undantag. I de flesta af de distrikt, der föreskriften om hållande af afgångspröfning blifvit opåaktad, tyckas både skolråd och lärare anse sådan pröfning vara utan betydelse eller åtminstone omöjlig att införa.

Skolreglementen.

Särskilda reglementen för hvarje skoldistrikt, passande för tidens och skolans kraf, finnas ingenstädes. De äldre reglementen, som på 1850- och början af 1860-talet upprättades, äro nu i intet hänseende tillämpliga. Domkapitlet i Kalmar utgaf och faststälde till efterrättelse ett allmänt reglemente för stiftets folkskolor den 28 December 1870, men detta, hållet i mera allmänna ordalag, gör icke tillfyllest för enskilda fall, hvarför jag påyrkat, att hvarje skoldistrikt skall ställa sig till efterrättelse gifna föreskrifter i detta hänseende. Det väntas, att från Domkapitlet snarast skall utfärdas ett formulär för upprättande af de särskilda reglementena, hvilket skulle vara till stort gagn för skolan, helst derigenom likformighet, såvidt möjligt är, synes kunna införas i skolorna.

Skolans anordning.

Roteindelningen är, med få undantag, i allmänhet väl ordnad. På några ställen äro lärarekrafterna för få, hvaraf följden blifvit, att skolan flyttar för ofta och för sällan återkommer till samma station. I Thorsås och Gullabo flyttar skolan, såväl folk- som småskolorna, på tre stationer årligen. Följden blir naturligtvis, att undervisningstiden blir för kort på hvarje station. Är dertill, såsom i Thorsås, skolgången ojemn, så hinner skolan icke att lemna mycken undervisning. I Vissefjerda återkommer skolan till hvarje rote först efter en tid af 14 månader. I alla öfriga skoldistrikt, der flyttande skolor ännu ansetts nödvändiga och icke kunnat göras fasta, flyttar skolan på två stationer årligen, med 4 till 4½ månaders undervisning å hvarje station.

Förhållandet mellan folkskolan och småskolan har med hvarje år blifvit allt riktigare. I alla de distrikt, der tillgång på skolor är god, är ock detta förhållande godt. Mindre godt är naturligtvis förhållandet mellan dessa skolarter, der församlingarna icke vilja bekosta tillräckligt antal lärare. I sådana skolor träffas alltid barn, som i anseende till sina insigter icke tillhöra den skola, i hvilken de blifvit för terminen inskrifna. Ofta har jag i sådana skolor nödgats anmärka, att folkskolan emottager och undervisar barn, som icke erhållit nöjaktigt förberedande kunskapsmätt, och att småskolan behåller lärjungar, som i anseende till ålder och kunskap, bort hafva skickats till folkskolan. På de flesta ställen hafva dock nu dessa oegentligheter

upphört och skolråden börja nogare iakttaga i lag gifna föreskrifter, påverkade af muntligt och skriftligt gifna påminnelser.

Undervisningstiden i alla skolor är minst 8 månader om året. Blott i några få undervisas 9 månader. I största delen af skolorna på Öland och i några få i Södra Møre kontrakt undervisas blott 5 dagar i veckan i de flesta skolorna, i de öfriga läses äfven halfva lördagen. Den förstnämnda seden, eller att skolan icke undervisar på lördagen, har rotat sig så starkt, att en del lärare i dessa skolor anse det vara helt och hållet utom deras skyldighet att tjenstgöra på lördagen, och jag tror de menat det vara utom församlingens och skolrådets befo-genhet att anbefalla en sådan tjenstgöring. Då Kongl. Skolstadgan föreskrifver, att undervisningen skall pågå minst 8 kalendermånader om året, har det synts mig vara nog mycket att utan skäl förkorta denna undervisningstid med $\frac{1}{2}$ dag i hvarje vecka, hvarför jag alle-städes, der detta bruk varit antaget, yrkat att skolan skall fortgå $5\frac{1}{2}$ dagar i veckan. Endast på få ställen har detta mitt yrkande med väl-vilja emottagits.

Den dagliga undervisningen fortgår med 6 timmar om dagen, obe-räknadt bönestunden på morgonen, i alla folkskolor, och med 5 tim-mar om dagen i de flesta småskolorna. I några småskolor har jag vid besök funnit, att undervisningen pågår 6 timmar om dagen, helt säkert beroende derpå att vederbörande icke tagit tillräcklig känne-dom om gifna nåd. föreskrifter i saken. I de flesta skolor börjar den dagliga undervisningen kl. 9 f. m. och fortgår till kl. 12, då barnen er-hålla middagslof till kl. 1, då undervisningen åter börjar, och fortgår till kl. 3 i småskolorna med 5 timmars undervisning och till kl. 4 i folkskolorna, vid hvilka tider den afslutas med bön och sång. På några få ställen, der barnen hafva sina hem så närbelägna, att de kunna gå dit för att äta middag, utsträckes loftet till kl. 2. Vid hvarje timme, så väl på för- som på eftermiddag, lemnas 5 à 10 min. ledighet för barnen att gå ut ur skolsalen. Endast på ett par ställen har jag funnit, att läraren, ehuru Kongl. Cirk. den 22 April 1864 varit känt, uraktlåtitt att ställa sig detsamma till efterrättelse, i det barnen erhållit blott en rast på för- och en på eftermiddagen. Blott i en skola har jag anmärkt, att barnen fingo tillstånd att under lärotim-marne, till ordningens störande, gå ut när de anmälde sig dertill. Detta skedde vid ett besök i en skola under första inspektionsåret. Numera finnes, såvidt jag kunnat märka, denna oordning i ingen skola.

Undervisning för de barn, som utgått ur skolan, saknas på de flesta ställen. Vanligast fortsätta barnen skolgången till slutet af året öre deras intagning i nattvardsskolan. Utgår barnet något år förut,

erhåller det tillträde till, och begagnar sig understundom af den undervisning, som lemnas i folkskolans högsta klass. Försättningskola, ordnad i enlighet med nåd. Kung. den 11 September 1877, har under inspektionsperioden anmälts till erhållande af statsbidrag, under ett eller flere år, i Madesjö, Ljungby, Karlslunda och Borgholms skoldistrikt.

Anteckningsböcker. Läsordning.

I alla folkskolor finnas och föras dagbok och examenskatalog. Matrikel har icke funnits i Vissefjerda och Thorsås; i alla andra skoldistrikt har sådan funnits, men icke alltid förts med önskvärd fullständighet och ordentlighet. I mindre skolor och småskolor föras dagbok och examenskatalog, om än på ett och annat ställe blott på lösa blad. Under de första inspektionsåren fick jag på många ställen anmärka bristfälligheter i anteckningarna. Mer och mer hafva dock både skolråd och lärare insett nödvändigheten af att dessa anteckningar förts på ändamålsenligt sätt.

Läsordningar, mer eller mindre goda, har jag funnit allestädes i skolorna. På något ställe har dock läsordningen varit så uppsteld, att den icke kunnat noga följas. Ett stort steg till ett bättre har i detta hänseende tagits på de två senare åren, då skolråd och lärare haft tillfälle till ledning vid uppgörande af läsordningar i normalplanens goda anvisningar.

Skolhus. Skolmöbler.

Inom inspektionsområdet finnas 93 skolhus, som äro distriktens egna. Under de 5 år denna redovisning omfattar hafva nya skolhus uppbyggts: 1 i Oscar, 2 i Karlslunda, 1 i Halltorp, 1 i Söderåkra, 8 i Vissefjerda, 3 i Madesjö och 1 i Mortorp i stället för ett äldre, som icke lemnade tillräckligt utrymme för barnens tidsenliga undervisning. Dessutom är beslutadt att i närmaste framtid uppföra skolhus: 9 i Madesjö, 1 i St. Sigfrid, 4 i Söderåkra och 1 i Thorsås. De nya skolhusen äro i allmänhet tidsenliga och tillräckligt rymliga för det antal barn, som i desamma skola inrymmas, utom i Vissefjerda, der det visat sig att de allra flesta skolsalarne äro för trånga för det antal barn, som der skall undervisas, samt att der icke finnes samlingsrum för barnen, hvarför de måste, liksom i de äldre skolhusen, der sådana samlingsrum saknas, till men för sundheten, förvara sina matkorgar

och intaga sina måltider i skolsalen; brister, som först märkts sedan husen blifvit färdiga. Vid uppbyggandet af de nya skolhusen synes hänsyn blifvit tagen till de utgifna normalritningarna endast i Oscar, Mortorp, Madesjö och Karlslunda. Dessutom äro i skolhuset vid Madesjö kyrka inredda två nya skolsalar i andra våningen, den ena afsedd för småskolan, den andra för folkskolans lägsta klass. I Ljungby äro vid skolorna vid kyrkan och Vassmolösa uppbyggda särskilda hus för undervisning i slöjd. I Mortorp vid Betekulla station är i skolhuset inredd slöjdlokal öfver skolsalen.

En del af de äldre skollokalerna äro i ett mindre ändamålsenligt skick. Så är t. ex. skolsalen i Hosemo endast något öfver 7 fot hög, i St. Sigfrid, Arby, Karlslunda (skolhuset vid kyrkan), Voxtorp, Långlöt och Vickleby omkring 8 fot hög. Då dertill kommer, att ventileringen är dålig, ja, t. o. m. här och der helt och hållet saknas, är det föga angenämt att vistas i dylika rum.

I några församlingar finnas ännu förhyrda lokaler. De äro i allmänhet trånga, mörka och osunda; men de måste tagas sådana de kunna fås. Skoldistriktet synes nu alltmer inse vigten af lämpliga lärorum, hvarför man kan hafva skäl att hoppas, det nu befintliga olägenheter i detta hänseende i en framtid komma att afhjelpas.

Inredningen i skolsalarne är på de flesta ställen ganska enkel, utan anspråk på att lemna några bekvämligheter, stundom rent af torftig. I sådana lärorum utgöras sittplatserna af långbänkar, mer eller mindre rankiga, gifvande sig sjelfva vitsord om sin olämplighet i de teckningar och hieroglyfer, som finnas i dem inristade af barnen, medan läraren icke kunnat haft nog vaksamt öga på alla. I ett mindre antal skolor tillfredsställa sittplatserna alla anspråk på duglighet och ändamålsenlighet. Bord med särskild stol för hvarje barn finnas i alla skolorna i Oscar och Voxtorp, en skola i Karlslunda (Säfsjö), tre skolor i Madesjö och en i Söderåkra. Tvåsitsiga pulpeter finnas i tre skolor i Ljungby, en skola i Mortorp (Runtorp), fyra skolor i Madesjö och skolan i Ås.

För luftvexling i skolorna sörjes mera än förr. I de flesta skolsalar i Södra Möre kontrakt äro ventiler anbringade i väggarna eller fönstren; icke så i de flesta skolorna på Öland, der man synes vilja gömma värmen, äfven då den icke längre är sund.

Skollokalerna hållas i allmänhet städade och snygga, med undantag af några skolor i Thorsås, och somliga skolor på Öland, der jag funnit osnygheten vara mycket stor. Vid ett besök i en skola i Ölands Medel-kontrakt, der skolrådet var sammankalladt, framstälde jag nödvändigheten af snygghet i skolsalen, och att skurning af golf

m. m. borde oftare förekomma än två gånger om året, såsom uppgifvits vara sed, men fick den öfverraskande upplysningen, att om det skurades hvar eller hvarannan vecka, skulle golfvet slitas ut och derigenom åstadkommas en onödig utgift. I en annan skola i samma kontrakt, dit jag oförmodadt ankom under höstterminen, befans hela golfvet beströdt med nötskal och i öfrigt ytterst orent; och då jag förhöll läraren det oskickliga uti att vanvärda skolsalen på sådant sätt, och frågade om der aldrig städades, fick jag det oväntade svaret, att skolrådet icke ville bestå honom en sopqvast, för att dermed rengöra golfvet från sopor — tydligtvis en dålig ursäkt för egen oordentlighet.

Undervisningsmaterielen.

Mer eller mindre fullständig undervisningsmateriel har jag funnit i alla skolor utom småskolan i Repplinge och mindre skolan i Löt, i hvilka var en total brist på sådan. Den i de flesta folkskolor befintliga materielen utgöres af Läsebok för folkskolan, i somliga skolor till ganska knappt antal, och i andra i mycket eländigt skick; kartor öfver Palestina, Skandinavien, Europa, globkartor, glob och svart tafla. I en del skolor har under senaste åren inköpts zoologiska planscher, planscher öfver människokroppen, planscher för undervisning i teckning, stereometrisk figur, tellurium och lunarium (i Oscar, Hossmo och Köping), orgelmelodium (i 2 skolor i Karlslunda, i Oscar, Voxtorp, Hagby, Köping, 2 skolor i Madesjö) samt dessutom i en del skolor ett mindre antal läroböcker i historia, geografi, naturlära, räknekonst och geometri. I småskolorna finnas Kastmans och Rodhes läsebok för småskolor, kulram eller räknekuber, svart tafla samt på några ställen bibliska planscher.

Ehuru åtskilliga skolor ännu finnas, som äro i saknad af fullt tillräcklig materiel för undervisningen, hafva dock i denna punkt, isynnerhet i vissa skolor, väsentliga förbättringar skett under de senare åren. Mycket återstår likväl ännu, innan alla skolor blifva utrustade med så rikhaltig materiel, som önskligt vore. Jag har gjort den erfarenheten, att ju bättre läraren kan göra skolan tillgodo den redan der befintliga materielen, ju villigare är skolområdet att anskaffa ny och bättre sådan.

Tillsynen öfver skolorna.

Den närmaste tillsynen öfver folkskoleundervisningen ligger fortfarande, till lycka för folkskolan och folkupplysningen i vårt land, i presterskapets hand. Den erfarenheten gör snart en inspektör, att utan svenska presterskapets nitiska bemödanden för skolans väl skulle folkskolan visst icke stå på den ståndpunkt dit den kommit. Om jag än icke kan neka, att på ett och annat ställe församlingens prester icke göra allt hvad man tycker borde göras för folkskolans utveckling — detta kanske ofta beroende på hög ålder, bristande energi eller förmåga att kunna inse de bästa vägar, som leda till målet, aldrig på motvilja för folkundervisningens befrämjande — så kan jag dock med full öfvertygelse påstå, att presterskapet på de allra flesta ställen med nit och kärlek vakar öfver denna viktiga angelägenhet och oförtrutet fullgör det mångdubblade arbete skolan lagt på pastorsexpeditionen. Ofta är skolrådets ordförande den ende, som förstår riktigt bedöma skolans ordnande och undervisningens gång, ehuru jag till min glädje märkt att skolrådets ledamöter på flera ställen intressera sig för skolan, hvilket de bevisa genom deltagandet i skötande af dess ekonomi, genom besök i skolan vid inskrifning och afslutning, samt vid andra tillfällen. När de ynglingar, hvilka erhållit sin undervisning i de goda folkskolorna, träda ut såsom män i lifvets verksamhet, skall säkert folkskolan i dem finna mången varm vän.

Planteringsland. Skolträdgårdar.

I Södra Möre kontrakt finnas 10, i Ölands Norra kontrakt 3, i Ölands Medel-kontrakt 3 och i Ölands Södra kontrakt 5 skolhus, omkring eller bredvid hvilka ett större jordland är beläget dels anslaget för lärarens behof, dels för barnens undervisning i trädgårdsskötsel. Öfverallt förekommer på papperet, att en viss del af detta land är afskildt för undervisning — men det är endast på papperet. Frågar jag vid en inspektion om gränsen emellan skolans och lärarens jordland, så kan den icke uppvisas. I visst hänseende torde det i sak inverka litet nog, hvar denna gräns är, helst meningen är, att skolan, liggande i en plantering, skall få ett hemtrefligt utseende, och att barnens håg skall väckas för trädgårdsskötseln genom den gifna undervisningen i detta ämne. Jag har därför låtit det bero, blott denna undervisning verkligen meddelats. En del församlingar hafva formligen beslutat att låta skolläraren få afkastningen äfven af den del, som uppmåtts

eller åtminstone på papperet upptagits såsom skolans land för att derigenom intressera honom så mycket mera för saken. I några skolträdgårdar få också barnen en mera omfattande undervisning i trädgårdsskötseln just därför, att de få deltaga äfven i sådana göromål, som förekomma å lärarens land, hvilka icke lämpligen kunna förekomma å ett mindre land, endast afsedt för undervisningen.

De bäst vårdade trädgårdarne inom distriktet äro Halltorps, Ljungby, Mortorps, Betekulla, Oscars och Madesjö inom Södra Møre kontrakt; Resmo och Mörbylånga inom Ölands Södra, och Alböke i Ölands Norra kontrakt.

I de uppgifter skolråden årligen ingifva förekomma planteringsland vid flere skolor än jag har upptagit, men dessa land äro dels så ytterst små till sitt omfång, dels af så dålig jordbeskaffenhet och dels så vanvårdade, att jag icke anser dem värdiga att nämnas.

Undervisningen i trädgårdsskötsel befinner sig i sin första begynnelse, men den torde väl också hafva framtid för sig, ehuru den säkert icke snart kan meddelas så allmänt, som önskligt vore.

Skolans lärare och lärjungar.

Inom inspektionsområdets 62 folkskolor skötes undervisningen af vederböriligen examinerade 54 lärare och 8 lärarinnor. I 15 mindre skolor undervisa 6 oexaminerade lärare, 4 oexaminerade och 5 vid småskoleseminarium examinerade lärarinnor. I 60 småskolor äro anställda 7 oexaminerade lärare, 35 vid seminarium examinerade och 18 oexaminerade lärarinnor. Af de här upptagna oexaminerade lärare och lärarinnor vid mindre skola och småskola hafva 12 undergått den i Kongl. Kung. den 11 Januari 1878 omförmälda pröfningen för folkskoleinspektör.

Att ibland ett så stort antal lärare och lärarinnor måste finnas icke obetydlig olikhet både i afseende på kunskaper och begåfning, är alldeles tydligt. Lärarne hafva utbildats under olika tider. Fordringarna, som när skolorna först började sin verksamhet, voro små, hafva nu blifvit mycket större både till bredd och djup. Helt naturligt stå därför de få lärare af första uppsättningen, som ännu arbeta i skolans tjänst långt efter de yngre i kunskaper, ehuru jag med tillfredsställelse funnit, att en och annan af dessa förstnämnda, lifvade af nit och intresse för sitt kall, skött sina skolor ganska väl. I ändamål att åt dessa äldre förskaffa tillfälle att vid seminarierna taga kännedom om de nyare lärometoderna, har södra Kalmar läns landsting

under de första åren af denna inspektionsperiod lemnat ett mindre anslag, hvilket under de senare åren blifvit indraget. Äfven har samma landsting tillsammans med Kalmar stad anordnat ett seminarium för utbildande af lärarinnor vid småskola med ettårig lärokurs. Denna läroanstalt, välbehöflig, emedan icke tillräckligt antal småskolelärarinnor kunnat utbildas vid Kalmar folkskolelärarinneseminarium, lemnade så i teoretiskt som praktiskt hänseende väl undervisade lärarinnor till småskolans tjänst, men har äfven med detta år måst upphöra, sedan landstinget icke vidare beviljat medel till densamma.

Emot lärarnes och lärarinnorna vandel och uppförande har vid inspektionerna inga anmärkningar blifvit gjorda. Hvad åter beträffar deras duglighet att upprätthålla disciplinen och hvad deras undervisningsskicklighet angår, torde nog skäl till anmärkningar böra förekomma mot några få; dock måste jag med sann tillfredsställelse vitsorda de flesta lärarnes och lärarinnornas duglighet och nit i deras alltid mödosamma och ofta nog tacklösa kall. Detta gäller isynnerhet de yngre, men, såsom redan är nämnt, har äfven en och annan af de äldre bemödat sig om och lyckats i att någorlunda följa med de senare årens arbeten på skolans fält; och de, som icke kunnat det, uttrycka i allmänhet sitt hopp att snart, såsom pensionsmessiga, få lemna rum åt friskare krafter. Blott en, för flere år sedan pensionsmessig, mindre duglig lärare, har icke, huru gagnligt det vore för hans skola, kunnat låta förmå sig att begära afsked, utan fortfar, fast ytterst underhålligt, att sköta sin skola.

Såvidt jag vid skolbesöken kunnat bedöma lärarnes och lärarinnornas duglighet, anser jag förhållandet för närvarande vara följande:

Lärare och lärarinnor i folkskola och mindre skola,	
fullt dugliga — somliga utmärkta —	45
försvarliga	21
svaga — en del underhålliga —	11 77;
Lärare och lärarinnor i småskola:	
fullt dugliga — somliga utmärkta —	28
försvarliga	21
svaga — en del underhålliga —	11 60.

Endast på några ställen har jag erfarit, att lärarne sysselsätta sig med andra göromål än sitt egentliga kall. Några hafva vändt sig till jordbruk, andra hafva blifvit förordnade till poststationsföreståndare, eller af kommunen utsetts att vara sekreterare i kommunalnämnden, eller åtagit sig enskilda uppdrag, såsom hållande af auktioner, boutredningar m. m. Helt nyligen har en af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande blifvit

erkänd såsom utvandrareagent. Det är tydligt, att i flesta fall draga alla sådana göromål bredvid lärarekallet hågen mer eller mindre bort från detsamma. Läraren behöfver under pågående termin egna hela sin kraft och verksamhet åt sitt egentliga kall — delas den, så blir det alltid undervisningen, som får lida deraf.

Mot lärjungarnes sedliga förhållande inom och utom skolan har vid inspektionerna intet särskildt blifvit anmärkt. Barnens skolgång deremot är icke öfverallt så god och jemn som önskligt vore. Vid medföljande sifferuppgifter visar sig här och der stor skilnad i antalet af i skolan inskrifna barn och vid inspektionen närvarande. Orsaken härtill är icke ensamt ojemn skolgång, utan äfven den, att en del skolor nödgats vidtaga den nödfallsåtgärden att fördela barnen i afdelningar, som läsa olika dagar i veckan, då således blott den ena afdelningen varit närvarande vid inspektionen. På många ställen är dock skolgången mycket ojemn, såsom i Thorsås och Hagby i Södra Möre kontrakt och i de flesta skolorna på Öland, der befolkningen i allmänhet icke synes hafva något synnerligt stort intresse för sina skolor och deras verksamhet. Bäst och jemnast ställer sig skolgången enligt de anteckningar jag sett i de förda dagböckerna i alla skolorna i Halltorp, Oscar, Madesjö, Karlslunda och Vissefjerda i Södra Möre kontrakt samt i Böda, Gärdelösa, Segerstad och Kastlösa på Öland.

Till befordrande af skolgångens jemnhet har jag vid inspektionerna lagt såväl barnen som skolorådets ledamöter och barnens föräldrar, då sådana varit närvarande, på hjertat vigten af att barnen tidigt få börja sin skolgång och sedan under yngre åren flitigt begagna undervisningen, på det att de, då de hunnit den åldern, att de kunna vara sina föräldrar till någon verklig nytta, måtte tillika hafva förvärfvat det kunskapsmått, att de, om så begäres, kunna få afgångsbetyg. Men det behöfves tid, innan en sådan öfvertygelse mögnar hos folket.

Undervisningen.

Annu är icke i alla skolor klassindelning genomförd med årliga flyttningar emellan de särskilda årsklasserna i småskolan och folkskolan. Småskolan är vanligen fördelad på två afdelningar, utan att någon bestämd lärokurs finnes för den lägre afdelningen; folkskolan är ock för det mesta delad i två afdelningar utan flyttning dem emellan. Den enda ordentliga flyttning, som mera allmänt iakttages, är den emellan små- och folkskolan, hvilken i de bättre skolorna försiggår

genom upprop vid årsexamina, och vid de öfriga vid terminens början efter någon pröfning inför skolrådet.

I en del skolor är dock klassindelningen med årlig flyttning mellan klasserna noga genomförd. Att detta, såväl som all annan god ordning, lärer till skolans bästa i allo, har jag redan erfarit; föräldrarna hafva vid flyttningarna, då barnens namn uppropas, erhållit visshet om, att barnet gjort framsteg i skolan, och hafva blifvit mera angelägna om, att det får ordentligt bevista undervisningen, på det barnet må, så fort sig göra låter, hinna genomgå alla klasserna; och barnens flit har i allmänhet ökats, emedan ingen vill bli qvarsittare i sin klass.

Kristendomsundervisningen är, såsom sig bör, i alla skolor hufvudämnet, och kräfver såsom sådant de flesta lärotimmarne under veckan. Enligt föreskrift börjar denna undervisning allestädes i skolorna med bibringande af kunskaper i bibliska historien. I småskolan föredragas de bibliska berättelserna först af lärarinnan och återgifvas sedan af barnen dels såsom svar på gifna frågor, dels i berättelseform. Naturligtvis blir sättet att berätta mer eller mindre mekaniskt, allt efter den begåfning och skicklighet lärarinnan besitter. Der småskolan är treårig, gifves i tredje årsklassen hemlexor i detta ämne, likasom allestädes i folkskolorna. Af Luthers katekes genomgås först textorden i sammanhang med de bibliska berättelserna, sedan inläras Luthers förklaringar och i folkskolan hela den antagna läroboken. Om detta alltid sker efter sorgfällig utredning af innehållet och med tillämpning på hjerta och lofverne, så är visserligen ett stort verk uträttadt till välsignelse för hela lifvet. Men mycket återstår ännu att önska. I hemmen läses ännu katekesen på det gamla, nästan häfdvunna, slentrianmessiga sättet, och barnen föra det med sig i skolan, så att, äfven der läraren är en duglig kateket, många svårigheter möta för att bibringa en god och rätt kunskap i detta ämne. Ett stort steg till ett bättre i detta fall har blifvit taget i och med den nya katekesutläggningens antagande, hvilken lärobok med sin enklare och redigare framställning fäster barnens uppmärksamhet mera, än den gamla med sina många sväfvande definitioner och invecklade satser. Läsning af bibeln i förening med bön och psalmsång förekommer i alla folkskolor. I småskolorna deremot har icke allestädes bibelläsning förekommit. Der jag funnit densamma uraktlåten, har jag tillsagt lärarinnan derom och hänvisat till derom gifna föreskrifter. Äfven om barnen i småskolan skulle alla stå på samma ståndpunkt och icke kunna läsa rent och någorlunda obehindradt — hvilket väl sällan förekommer, emedan 2 å 3 årsklasser vanligen undervisas tillsammans — bör dock lära-

rinnan uppläsa ett stycke ur den h. Skrift för barnen vid morgonbönen.

Svenska språkets rätt- och vålläsning grundlägges i småskolan och öfvas allt framgent. Detta ämne kräfver, näst kristendomsundervisningen, de flesta timmarne i veckan. Rättläsningen visar sig mer och mer tillfredsställande. Om än färdigheten att läsa rätt på flere ställen blifvit större, är dock ännu åtskilligt att anmärka emot betoningen och mot ett felaktigt uttalande af vissa ljud, hvilka inlärda i hemmet, äfven den bäst skötta skola har svårt att alldeles få bort. Att läsa *väl* är ingen ringa sak; dertill fordras mycken öfning, och det är sällsynt äfven bland äldre att höra läsas så, som innehållet kräfver, eller så, att den läsande endast tyckes uttala, hvad han själf tänker och känner. För att utbilda denna färdighet fordras icke blott, att barnen göras förtroliga med det styckes innehåll, som skall läsas, utan ock att läraren riktigt föreläser detsamma. I de skolor, der läraren eller lärarinnan anser lika viktigt att föra barnen in i innehållet af det som läses som att öfva läsfärdigheten, och der barnen få kritisera hvarandra när meningen är slutläst, och läraren icke genast själf rättar, när felet är begånget, närmar sig innanläsningen alltmera det föresatta målet. I de bättre skolorna få barnen icke blott undervisning om det väsentliga af satsens byggnad jemte någon kännedom om ordklasserna och ordens böjning utan äfven tillfälle till praktisk öfning i att uttrycka sina tankar genom omskrifning af det förut hörda eller ock genom fria uppsatser.

Välskrifning börjar samtidigt med läsöfningarna i alla småskolor. Sedan grundformerna till bokstäfverna öfvats på tafla, börjar i de bättre småskolorna skrifning på papper, hvilken öfning sedan fortsättes i folkskolan. Resultatet blifver ofta ganska godt, isynnerhet om läraren eller lärarinnan själf har vacker handstil. Vid detta ämnes behandling fordras, att ordentlighet och snygghet nöga iakttagas. Från den skola, der man får se sönderrifna och smutsiga skrifböcker, fulla af bläckplumpar och med fingrarne utsuddade felaktigheter, utgå säkert icke många lärjungar med vårdad och vacker handstil.

Räkning. Detta ämne öfvas i alla skolor. I småskolorna börja barnen införas i detsamma medelst hufvudräkning. Såsom undervisningsmedel användas dels kulram, dels kuber. Vanligen ser man barnen intresserade af denna öfning, såvidt läraren själf är vaken. Dernäst förekommer räkning på tafla, sedan barnen lärt sig talens beteckning. Den vanligaste kursen, som medhinnes i de bäst ordnade skolorna, är de fyra enkla räknesätten, bråk och decimalbråk. När barnet inhemtat denna kurs väl, kan det godt reda sig ute i lifvet. Der

läraren rätt förstått gifva denna undervisning, har jag med nöje hört huru barnen, såväl i småskolan som folkskolan, löst rätt svåra räkneppgifter både på taflan och i hufvudet.

Geografi inträder i allmänhet tidigt bland undervisningsämnena och omfattas af barnen med synnerligt intresse, just emedan detta ämne går dem till mötes på åskådlighetens väg. I de flesta skolorna undervisas i detta ämne utan särskild lärobok; läraren undervisar med globen i hand och med hänvisning till kartorna. Den vanliga kursen, som medhinnes i de bättre skolorna, är någorlunda fullständig globlära, Skandinavien politiska och fysiska geografi samt en allmän öfversigt öfver det öfriga Europas länder och de andra verldsdelarne i fysiskt hänseende.

Svensk historia förekommer i allmänhet endast i folkskolans två öfversta årsklasser. Märkligt nog hafva barnen visat mindre intresse för detta ämne än för mångt annat. Orsaken härtill måste nog sökas i mindre förmåga hos läraren att kunna så framställa detta ämne, att det ej i längden tröttar barnen. Der en lärobok sättes i händerna på dem, en lärobok på hvarje sida späckad med årtal, och som på torrt sätt framställer fakta, hopade på hvarandra, der — vi må ej undra derpå — slappas barnens uppmärksamhet snart. I de skolor deremot, der ämnet fritt föredrages af läraren — men dertill fordras en begåfning, som endast få lärare hafva — och någon åskådningsmateriel i ämnet förefinnes, der läraren uppehåller sig mindre vid uppräknande af årtal än vid de viktigaste händelser, som vårt lands häfder omtala, der har jag funnit ett vaket intresse hos barnen vid undervisningen och god kunskap i ämnet vid förhöret.

Naturlära har hittills varit åsidosatt mera än något annat ämne, med undantag af geometri. På läsordningarna förekommer vanligen en eller annan timme i veckan anslagen åt detta ämne, men ofta vittnar blott endast läsordningen — men icke undervisningen — om att ett sådant ämne finnes till. Understundom förekommer detta ämne blott vid innanläsningsöfningarna, då »Berlins lärobok i naturlära» eller »Sjette afdelningen af Läsobok för folkskolan» läses, utan att innehållet utfrågas eller på annat sätt göres åskådligt för lärjungarne. I en del skolor, der god och ändamålsenlig undervisningsmateriel finnes, har god undervisning äfven meddelats. Då åskådningsmateriel för detta ämne aldrig saknas, utan finnes hvar helst vi kasta våra blickar ut i naturen, borde detta ämne kunna vara mera både allmänt känt och praktiskt inlärdt i våra skolor.

Geometri har på sista åren skaffat sig mera utrymme i skolan än förr. Stora framsteg kan man dock icke vänta, att barnen göra, då

till detta ämne vanligen icke anslås mer än en timme i veckan. Dock måste erkännas, att barnen i en del skolor varit ganska öfvade i att uppmäta en ytas kvadratinnehåll och kubikinnehåll af en kropp, synnerligast der man börjat förse skolorna med stereometriskta figurer.

Frihandsteckning är det yngsta af skolans läroämnen och har ännu icke vunnit allmän utbredning. I några skolor har på de två senaste åren teckning öfvats efter Stuhlmannska metoden, och då detta öfningsämne numera är infördt på seminarierna efter samma metod, torde det ej dröja så länge, innan det kommer att öfvas i alla både små- och folkskolor. I alla skolor der detta ämne öfvas finnes svart taffla, rutad i småskolan, punkterad i folkskolan, hvarpå läraren eller lärarinnan förtecknar.

Sång. I småskolan öfvas psalmsång efter föresjungning. Der lärarinnan sjelf eger någon kunskap deri, förekommer ock början till tonträffning. I en del folkskolor finnas mindre orglar och orgelmelodier, efter hvilka psalmsång och skolsånger inöfvas.

Gymnastik. Uppgiften om antalet barn, som häri öfvats, är icke fullt tillförlitlig. Vanligen omfattar denna öfning på sin höjd några fristående rörelser och marschöfningar. Ingenstädes finnas särskilda gymnastiklokaler. Landsbygdens barn äro också mindre i behof af gymnastik, såsom reagerande emot ett stillasittande lif, ty barnets gång till och från skolan och dess fria lekar under rast- och lof-stunderna äro för detsamma tillräcklig motion.

Trädgårdsskötsel. Barnens öfning häri är beroende af lärarens håg för sådan sysselsättning, och der den saknas, blir undervisningen ingen, äfven om trädgårdsländ för undervisning finnes. Undervisning i trädgårdsskötsel har lemnats endast vid 10 skolhus. Trädskolor för uppdragande och förädling af fruktträd äro anlagda vid Halltorps, Betekulla, Mortorps och Oscars skolhus. Södra Kalmar läns kongl. hushållningssällskap har kostnadsfritt, på skolrådets requisition, lemnat frukt- och parkträd samt bär- och prydnadsbuskar till skolträdgårdarne.

Slöjdundervisningen har på senare åren börjat inordnas i skolan. Ännu är det blott få distrikt inom detta inspektionsområde, der slöjd blifvit införd såsom läroämne i folkskolan. Södra Kalmar läns landsting och hushållningssällskap hafva årligen lemnat anslag till slöjdens befrämjande, men dessa anslag hafva utgått efter andra grunder än dem, som berättiga till erhållande af statsbidrag för slöjd i folkskolan. Det är dock hopp, att i närmaste framtid endast de skolor komma att erhålla anslag från hushållningssällskap och landsting, som erhålla bidrag af staten. För närvarande lemnas undervisning i slöjd

i 6 folkskolor. En normalslöjdskola i Kalmar underhålles af hushållningssällskap och landsting med bidrag af statsmedel, der folkskolans lärare hafva tillfälle att hvarje sommar genomgå kurs i vanlig manlig handslöjd. De grenar af slöjd, hvari undervisning meddelas, äro snickeri, svarfning, något löfsågning i förening med träsnideri, ståltråds- och sadelmakeriarbeten. Från de folkskolor, der slöjdundervisning förekommer omvexlande med läseämnena, vitsordas lärjungarnes flit, samt att de med synbart nöje verkställt sina arbeten, hvilket tyder på, att slöjdundervisningen fått sin rätta plats i folkskolan och under dess lärares tillsyn.

Sockenbiblioteken.

Några nya sockenbibliotek hafva under de senaste 5 åren icke inrättats mer än i Madesjö, der församlingens numera aflidne kyrkoherde, teol. dokt. A. Sandberg genom testamente till ett »kyrkobibliotek» skänkte en större del böcker af religiöset innehåll. Enligt stadgarne för detsamma, antagne på kyrkostämman den 23 Maj 1879, står biblioteket under inseende af församlingens kyrkoherde och 4 på kyrkostämman valda ledamöter. Till bibliotekets vård samt till inköp af nya böcker har årligen ett anslag af 50 kronor lemnats. Lånen, kostnadsfria, äro under året ganska talrika.

Alla sockenbiblioteken inom inspektionsområdet stå under vederbörande presterskaps uppsigt. Från de flesta håll klagas öfver, att folket icke mycket begagnar sig af de tillfällen till läsning, som biblioteken lemna. Största orsaken härtill torde vara, att biblioteken sällan kunna hafva något nytt att bjuda på, då anslagen till desammas underhåll ofta äro alltför ringa, oftast ingenting alls.

Öfningsmöten.

Under inspektionsperioden hafva sju sådana öfningsmöten, som i instruktionen omnämnas, blifvit hållna. Dessa möten hafva så anordnats, att, sedan lärare och lärarinnor samlats och mötet blifvit inledt med bön och sång, undervisningsprof aflagts, vanligen i ett småskolans och två folkskolans ämnen. Derpå hafva några frågor, mest anslutande sig till de aflagda läseprofven, diskuterats. Till dessa möten, hvilka varat blott en dag med undantag af ett större möte i Kalmar stad, som varade två dagar, hafva de dertill kallade lärarne och lära-

rinnorna nästan allmänt infunnit sig. Att sådana möten ganska mycket gagna folkundervisningen genom de tillfällen till utbyte af åsigtter och erfarenheter, hvilka de erbjuda, är lika säkert, som deras vigt är allmänt erkänd.

Hos Domkapitlet anmälda missförhållanden samt med anledning deraf vidtagna åtgärder.

Då i instruktionen förekommer, att folkskoleinspektören i redogörelsen till Ecklesiastikdepartementet skall meddela fullständig uppgift om de fall, i hvilka befintliga missförhållanden blifvit af honom hos Domkapitlet anmälda, och om de i anledning deraf vidtagna åtgärder, får jag meddela, att jag två gånger nödgats i Domkapitlet göra sådan anmälan om Thorslunda församlings skolväsende.

Efter det Thorslunda församling i Ölands Medel-kontrakt på mitt yrkande beslutat anställa två lärarinnor vid småskola, hvilka småskolor — de enda inom distriktet — togo sin början år 1879, ingick anmälan från pastor, att, sedan den ena lärarinnan erhållit annan plats, skolrådet nekade att för 1880 tillsätta ny lärarinna. Jag anmälde förhållandet i Domkapitlet, som ålade skolrådet att förse skolan med lärarinna, helst församlingen å kyrkostämman uppgjort lönestat för 2 småskolor under 1880. Skolrådet tillsatte då lärarinna. När på ordinarie kyrkostämman i Oktober s. å. utgifts- och inkomst-stat skulle uppgöras för skolorna 1881, nekade kyrkostämman alldeles att uppgöra stat för småskolorna, såsom ock skolrådet nekat att uppgöra förslag dertill. Sedan detta kommit till min kännedom, anmälde jag i Domkapitlet behovet af flere skolor i Thorslunda med begäran, att Domkapitlet ville ålägga församlingen att inrätta en ny folkskola, helst de skolpligtiga barnens antal — enligt 1880 års pedagogiska uppgift uppgående till ett antal af 330 — var för stort för att vederbörligen kunna undervisas af en lärare. På hvilken ömkligt låg ståndpunkt skolan der står, visade sig dels deraf, att då under året 1880 blott 78 barn inom skolåldern besökt skolan, hade der samtidigt undervisats 105 barn, som uppnått en ålder *utöfver* den föreskrifna skolåldern, dels ock att af dessa 183 i skolan under året inskrifna barn utan giltigt skäl varit frånvarande från undervisningen: 64 från 1—10 dagar, 35 från 31—40 dagar och 84 *öfver 50 dagar*. Sedan Domkapitlet remitterat min skrifvelse till Thorslunda församlings hörande, svarade deneamma, att den icke behöfde flere skolor än de der befintliga folkskolor, helst tillräckligt antal enskilda skolor, som åtnjuta folkets förtroende, finnas

inom församlingen. Vid företagen inspektion hösten 1881 tog jag reda på dessa skolor, hvilka vunnit församlingens odelade förtroende. De voro till antalet 5, om jag räknar det för en skola, att i en stuga sutto 4 barn omkring en stol och läste för en mycket gammal gumma. Alla dessa s. k. skolor voro just jemt lika usla. Sedan detta ytterligare kommit till Domkapitlets kännedom, resolverade Domkapitlet, att en ny folkskola skall inrättas och förses med examinerad lärare. Häröfver lära Thorslunda socknemän hafva anmält besvär, med hvad påföljd är mig ännu obekant.

G. H. Engström.

Berättelser om Folkskolorna inom Carlstads stift

åren 1877—1881.

I.

Kils, Elfdals, Visnums, Nyeds, Fryksdals, Jösse och Gilberga kontrakt.

Inspektionsområdet, som innefattar sju kontrakt, är fördeladt i 72 skoldistrikt. Under inspektionsperioden hafva Brunsdals, Boda och Mangskogs skoldistrikt blifvit öfverförda från Fryksdals till Jösse kontrakt. Hvarje kyrkosocken har utgjort ett skoldistrikt, men då numera Persbergs grufaktiebolags skolväsande fått sitt särskilda skolreglemente och har särskild styrelse, kommer hädanefter skoldistrik- tens antal att blifva 73.

I. Undervisningsanstalterna.

1) *Småskolor.*

Vid inspektionsperiodens början funnos 212 småskolor uti tillsam- mans 64 skoldistrikt, och utgör deras antal vid samma periods slut 245 uti inalles 68 skoldistrikt. De distrikt, uti hvilka småskolor blif- vit nyinrättade, äro: Carlstads landsförsamling, Ny i Elfdalen, Öst- mark, Arvika landsförsamling (ehuru i otillräckligt antal) och Eda, hvaremot Södra Finskoga indragit sina två småskolor vid inrättan- det af en tredje folkskola. Helt och hållet saknas småskolor, utom i Södra Finskoga, i följande skoldistrikt: Elfsbacka, Hviteand och Ny i Jösse kontrakt. Inalles hafva inrättats 44 småskolor, nemligen i

Carlstads stadsförsamling 2, i Carlstads landsförsamling 2, i Kil 1, i Öfra Ullerud 2, i Nedra Ullerud 2, i Ransäter 1, i Råda i Elfdalen 4, i Ny i Elfdalen 3, i Dalby 2, i Carlskoga 2, i Visnum 2, i Filipstad 1, i Våse 1, i Ölme 1, i Kroppa 1, i Sunne 3, i Östmark 3, i Arvika landsförsamling 2, i Gunnarskog 1, i Eda 4, i Gilberga 2, i Stafnäs 1 och i Glafva 1. Deremot hafva indragits 11 småskolor, hvar af 4 fått vika för inrättande af nya folkskolor, 1 genom förminskadt barnantal blifvit öfverflödigt, och 6 genom förändrad roteindelning ansetts kunna undvaras. Den verkliga tillökningen i antalet slutar alltså med 33. Af de 245 småskolorna äro endast 33 fasta, de öfriga 212 flyttande.

2) *Mindre skolor.*

Af de i årstabellerna för 1876 upptagna 7 fasta och 5 flyttande mindre skolorna utgjorde 5 af de fasta egentligen lägre afdelningar af folkskolor med flere lärare eller lärarinnor. Återstå alltså blott 2 fasta och 5 flyttande anstalter af detta slag, hvilket antal dock under inspektionsperioden fördubblats och nu utgör 2 fasta och 12 flyttande. Två af dem, en fast och en flyttande, torde nog snart komma att förvandlas till egentliga folkskolor. Flertalet af dem arbetar dock uti så aflägsna och svårtillgängliga utrotar, att man näppeligen vid dem skulle lyckas binda examinerade lärare, äfven om beslut fattades om deras förvandling till folkskolor.

3) *Folkskolor.*

Från 52 fasta och 177 flyttande hafva folkskolornas antal under dessa 5 åren stigit till 70 fasta och 177 flyttande. En folkskolelärarinnetjenst i Varnum, hvars innehafvande åtföljdes af åliggandet att ena hälften af den årliga läsetiden undervisa i folkskolans läroämnen och den andra hälften undervisa flickor i handaslöjder, har på grund af inom socknen rådande brist på intresse för nämnda slöjdundervisning blifvit indragen. Deremot hafva inrättats följande nya lärare- och lärarinnetjenster inom inspektionsområdet: i Carlstads stadsförsamling: 2 lärare- och 2 lärarinnetjenster, i Öfra Ullerud: 2 läraretjenster, i Nedra Ullerud: 2 dito, i Södra Finskoga: 1 dito, i Carlskoga: 2 dito, i Bjurkärn: 1 dito, i Kristinehamn: 1 lärare- och 1 lärarinnetjenst, i Näsräm: 1 lärarinnetjenst, i Gåsborn: 1 dito, i Nyed: 2 läraretjenster, i Gräsmark: 2 dito, i Gunnarskog: 2 dito och i Stafnäs 1 dito samt i Nordmark: 1 biträdande lärarinnetjenst, alltså tillsammans, 18 lärare- och 6 lärarinnetjenster.

Hufvudsakligen genom denna förstärkning i lärarekrafter har vunnits, att de fasta folkskolornas antal ökats med 18, att de på 2 sta-

tioner flyttande skolorna stigit från 91 till 131 och de på 3 stationer flyttande nedgått från 75 till 46, hvarjemte de 11 på flere än 3 stationer ambulerande skolorna försvunnit ur räkningen. Anmärkas må dock, att, såsom årsuppgifterna utvisa, icke så få af de på 2 rotar flyttande skolorna få sin årliga läsetid tredelad, derigenom att det stora barnantalet å ena roten der nödvändiggör en fördelning af barnen uti tvenne på olika tider undervisade afdelningar, liksom ock att öfver halfva antalet fasta skolor, dels af enahanda anledning, dels af bristande särskild småskola, får sin läsetid tudelad mellan 2 afdelningar, som undervisas på olika, mestadels sammanhängande tider.

4) *Fortsättningsskolor.*

Vid början af denna inspektionsperiod måste vid icke få folkskolor antecknas såsom en af deras betänkligaste brister, att för den fortsatta undervisningen voro antingen inga anstalter träffade eller ock voro anordningarna härför mycket otillfredsställande. Genom Kongl. Kungörelsen i frågan den 11 Sept. 1877 gafs emellertid en god och kraftig impuls till den ifrågavarande bristens afhjelpande. Der fortsättningsskolor blifvit ordnade efter i omförmälda nådiga Kungörelse stadgade grunder, hafva dessa skolor synnerligen ordentligt blifvit besökta af de barn, som dertill varit berättigade. Att denna form för den fortsatta undervisningen varit lyckligt funnen, har visat sig bland annat deraf, att barn, som gått der sitt andra år, varit — enligt lärarnes enstämmiga vitsord — dem öfverlägena, hvilka nyligen uppflyttats och under nästföregående år tillhört folkskolans högsta klass, då deremot de ur folkskolan afgångna barn, hvilka en hel eller half dag i veckan bevisat skolan — den gamla formen för fortsatt undervisning — icke måktat följa med den högsta klassen, utan år för år försämrats i kunskaper.

De ordnade fortsättningsskolorna hafva från och med 1878 så småningom förökats, och utgjorde under år 1881 deras antal 51, hvaraf 44 genom underdånig ansökning kommo i åtnjutande af statsbidrag; de öfriga 7 hafva alla sina sex läseveckor förlagda inom den årliga läsetiden af 8 kalendermånader.

Mycket återstår väl alltså att göra, innan det mera allmänt blir andamålsenligt sörjdt för den fortsatta undervisningens ordnande. Men mångenstädes arbeta ännu folkskolorna till följd af svåra brister i den yttre organisationen m. m. så långsamt, att barnen icke mogna för afgång, förrän de redan uppnått konfirmationsåldern; annorstädes skulle väl folkskolorna både tåla vid och väl behöfva en sådan öfverbyggnad som fortsättningsskolan, men nödiga anslag vägras, i synner-

het om det gäller blott en del af skoldistriktets folkskolor, då ett segt motstånd nästan alltid möter från den del af skoldistriktet, hvars folkskolor ännu icke mognat för en ordnad fortsättningsskola.

5) Högre folkskolor.

Under denna femårsperiod hafva de inom inspektionsområdets tvenne största skoldistrikt befintliga högre folkskolorna i Carlskoga och Sunne varit i verksamhet efter oförändrad plan och med samma lärare. Den förstnämnda af dem har under denna tid haft glädjen få utbyta den gamla, mörka och tränga förhyrda lokalen mot ny egen lokal, som är ljus, rymlig och prydlig. I sammanhang med nämnda utbyte står ock skolans förseende med fullt lämpliga inventarier och rikhaltigare undervisningsmateriel. En i skolans hus inredd boställsvåning var afsedd för skolans lärare, men har tillsevidare blifvit upplåten åt distriktsläkaren.

6) Slöjdskolor.

a) För *flickor*. Fristående slöjdskola för flickor är genom fru Johanna Mathilda Edéns trägna och energiska åtgöranden inrättad i Ransäter. I sammanhang med folkskolan, men med särskilda lärarinnor, finnas slöjdskolor i Carlstad, Kristinehamn, Filipstad, Persberg, Nordmarkshyttan och Lesjöfors. Dessutom meddelas på några spridda ställen slöjdundervisning dels af folkskolans lärarinna, dels af småskolans lärarinna, dels ock af folkskolelärarens hustru.

b) För *gossar*. Utan att några fristående slöjdskolor för gossar kommit till stånd, hafva dock många glädjande tecken utvisat ett allt mer och mer vaknande intresse för undervisning i manliga slöjdarter. Så hafva genom Kongl. hushållningssällskapets välvilliga försorg dels allmänna slöjddkurser å vanligen 6 veckor hvardera varit anordnade och med intresse omfattade på åtskilliga ställen inom inspektionsområdet, såsom Nyed, Brattfors, Filipstad, Persberg, Långbanshyttan och Lesjöfors, dels hafva ock genom årligen återkommande öfningskurser för folkskolelärare särskilda tillfällen varit folkskolans lärare beredda att vinna nödig slöjdskicklighet för att sjelfva kunna deri meddela undervisning. Med stort intresse hafva ock icke så få folkskolelärare begagnat sig af dessa tillfällen; och sedan erforderlig slöjdekunnighet vunnits, hafva jemväl mer eller mindre omfattande försök blifvit gjorda att hos barn, föräldrar och skolråd väcka intresse för slöjdundervisningsinförande i folkskolan.

Ehuru antalet folkskolor, i hvilka manlig slöjd ingått i undervisningsplanen, under år 1881 icke öfverstiger 30, så synes dock denna, låt vara ringa början, lemna rum för den förhoppning, att i den mån utbildningen af slöjdkunnige lärare fortskrider, skall ock slöjden, med välvilja och intresse omfattad af allmänheten, komma att intaga ett aktadt rum bland folkskolans öfningsämnen.

7) *Enskilda skolor.*

Ett par med folkskola jämförliga enskilda skolor vid Degerfors och Brunsbergs bruk hafva under femårsperioden öfvertagits af vederbörande skoldistrikt. Återstå af detta slag en enskild folkskola vid Carlsdals bruk i Carlskoga och en dito vid Thorsby bruk i Fryksände, hvilka dock blifvit inräknade i ofvanstående uppgifter om folkskolornas antal, alldenstund de äro inordnade i sina skoldistrikts allmänna skolväsende. De åtnjuta dock intet bidrag af allmänna medel till sina lärares aflöning.

I någon mån hit hänförliga torde ock vara fyra barnhem, ett i hvartera af skoldistriktet: Råda i Elfdalen, Carlskoga, Alster och Sunne. Den tjänande kärleken har ock sökt sig uttryck uti inrättandet af en icke ringa mängd söndagsskolor, hvars mycket omväxlande lärarepersonal dock icke så allmänt torde hafva lika god förmåga att undervisa som vilja att gagna.

Såsom anstalter för folkundervisningen må ock slutligen kunna räknas

8) *Sockenbibliotek.*

Enligt uppgift finnas sådana i samtliga skoldistriktet. Antalet böcker växlar från 8 å 6 hundra (Visnum, Filipstad m. fl.) till omkring och under ett hundra band. »Föreningen för nyttig folkläsning» i Carlstad understödjer årligen med 30 kronor åt hvartera 8 å 10 sockenbibliotek och vägleder genom sin sekreterare vid bokinköp i fråga om val af böcker. Utlåningsjournalerna förete en stor olikhet i de årliga lånesökandenas antal. Inköp af nya böcker lockar nog allmänt fram läsare. Härtill bidrager ock i någon mån, om i vidsträckt socknar boksamlingen fördelas på flere olika trakter, då vanligen folkskolelärarne sköta hvar sin filial af biblioteket. Största läslusten förmärkes hos ungdomen. Vintertiden ske de trägnaste ombytena af utlånta böcker.

II. Skolreglementena.

På grund af de gamla reglementenas otjenlighet, enär skolorna temligen allmänt, så att säga, vuxit ur deras bestämmelser i flere viktiga afseenden, och med anledning jemväl af normalplanen anbefalde Domkapitlet i emb.-mem. under November månad 1879 samtliga skoloråden att med ledning af ett nyutarbetadt normalförslag upprätta och till Domkapitlet före den 1 Maj 1880 insända nya reglementsförslag. Under loppet af åren 1880 och 1881 stadfästades sedan reglementen för 62 skoldistrikt inom inspektionsområdet. Från två skoldistrikt (Elfäbacka och Gilberga) hafva ännu inga förslag inkommit; från de återstående 8 skoldistrikten hafva reglementsförslag väl blifvit inlemnade, men på grund af brister i den yttre organisationen icke vunnit ökt fastställelse. För Nysund egendomligt är, att detta skoldistrikt *aldrig* haft något vederbörligen stadfäst reglemente.

Samtliga de fastställda nya reglementena ansluta sig till normalplanen i fråga om läsordningar, lärogång och lärokurser. Med de i åtskilliga skoldistrikt ännu svaga lärarekrafterna torde det dock blifva svårt att med tillbörlig grundlighet medhinna de sålunda bestämda årskurserna. Förlängd årlig läsetid på de särskilda rotarna synes vara på mångt ställe behöfzig, för att skolorna skola kunna växa fullt in i de nya reglementsbestämmelserna.

III. Skolbarnen.

Enligt skolrådets uppgifter för år 1881 funnos inom inspektionsområdet 40,261 barn mellan 7—14 år. Inskrifna voro, enligt samma uppgifter, i fasta folkskolor 6,693, i flyttande folkskolor 15,969, i mindre skolor 672 och i småskolor 12,321, eller inalles 35,655. Då i inspektionsuppgifterna summan af de inskrifna barnen uppgår till 35,389, så är skillnaden — 266 barn — icke större, än att den mycket väl låter sig förklara, dels deraf att några mindre skolor och småskolor icke blifvit besökta och att dessutom inspektionsuppgifterna ej kunnat afse förhållandet under samma år, dels ock deraf, att det i flyttande skolor ofta är mycket svårt att erhålla fullt exakta uppgifter om de inskrifnas antal, förrän undervisningen kommit i gång inom sista roten för året. Stadgade intagningskrifningar vid årets början, afseende hela skolområdet, äro nemligen långt ifrån allmänna. Hemundervisning af den

art, att rimliga anspråk på befrielse från skolgång härpå kunna grundas, förekommer nästan uteslutande blott inom herremannaklassen, hvarföre det vida öfvervägande antalet af de barn, som af skolråden uppgifvas såsom undervisade i hemmet — för år 1881 tillsammans 1,156 — nog utgöres af sådana till småskolan hörande barn, hvilka kanske ofta till följd af långa och besvärliga skolvägar ansetts vara för små att skicka till skolan, ehuru de inträdt i skolåldern, hvilken enligt reglementena börjar med det kalenderår, under hvilket barnet fyller 7 (enligt ett reglemente 6) år. Det råder liksom en tyst öfverenskommelse derom, att alla skolpliktiga barn skola infinna sig i skolan, när undervisningen inom roten eller med vederbörlig afdelning för året begynner. Ofta iakttages dock denna öfverenskommelse icke bättre, än att både en och två veckor hinna förlöpa, innan barnen ens någorlunda mangrant infunnit sig. Fördelas den årliga undervisningstiden inom roten eller med samma afdelning uti 2:ne terminer, så upprepas samma olägenhet tvenne gånger årligen och sista terminen i så måtto värre än den första, att en del barn då helt och hållet uteblifva. Detta mycket ledsamma förhållande utgör ett af skälen till det allestädes framställda yrkandet, att den årliga läsetiden på hvarje rote och med hvarje afdelning bör vara sammanhängande och ej, såsom dock uti de äldre reglementena bestämdes, fördelas på 2 terminer.

Bland barn, som under 1881 icke deltagit i undervisningen, uppgifvas 566 hafva aflagt afgangsexamen från folkskolan. Det har vid granskningen af skolrådets uppgifter i detta fall velat förefalla mig sannolikt, att någon del af dessa barn äro öfver 14 år gamla. Andra och säkerligen mera betydande orsaker till summans storlek är dels några presters sed att mottaga 12 å 13 års barn i nattvardsskolan, dels ock väl hufvudsakligen ännu rådande brist på lämpliga anstalter för fortsatt undervisning.

Om några få af de 225 barn, som på grund af sjukdom eller naturfel uteblifvit från undervisningen, finnes anmärkt, att de äro intagna i döfstummeanstalten vid Gumpetan, der de sålunda åtnjuta undervisning.

De 851 barn, hvilka enligt åberopade uppgifter vistas utom sina distrikt, och om hvilka uppgifter saknas, tillhöra väl dels kringstrykande familjer, företrädesvis från nordligare trakter af landskapet, hvilka nästan året om lefva på rörlig fot, dels ock familjer, som, ehuru här ännu kyrkoskrifna, emigrerat till Amerika, dit strömningen härifrån under de senare åren varit så stark, att folkmängden inom inspektionsområdet minskats med omkring 3,000 personer.

Svårare anmärkningar mot skolbarnens uppförande hafva icke förnummits. Tukt och ordning lemna väl i mången skola åtskilligt öfrigt att önska, men i detta som i så många andra fall äro gåfvorna hos lärare och lärarinnor så olika.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Att inom ett inspektionsområde af nära 30 mils längd och med en folkmängd af öfver 240,000 personer vexlande röster låta sig höra om skolornas gagn och betydelse, kan icke förundra. Endast om småskolan kan frågan blifva om dess vara eller icke vara, och anmärkningsvärd är den seghet, hvarmed till och med skolråd på ett och annat ställe kunna motsätta sig hvarje förslag till högst nödiga småskolors inrättande. Äfven andra moderata förslag om synnerligen nödiga förbättringar i skolväsendet kunna somligstädes uppnå en rätt anseelig ålder, innan de vinna något gehör. Så kunna i åtskilliga skoldistrikt i Jösse kontrakt, hvarest skolväsendet finnes i allmänhet sämst ordnad, och tålmod tyckes bäst behöfvas, hänvisningar göras till promemorior för 10 å 15 år sedan, som lemnats utan allt afseende, ehuru deri yrkade förbättringar kunnat verkställas för uppoffringar, som med hänseende till den rådande allmänna välmågan måste anses som obetydliga. Saknas sålunda icke exempel på en motsträfvighet, som synes sätta en viss ära uti att säga nej till hvarje förbättringsförslag rörande skolväsendet, så finnas dock långt talrikare exempel på mycken offervillighet för vinnande af ett väl ordnad skolväsende. Jemföras t. ex. uppgifterna för åren 1866 och 1881, så skall man finna, hurusom de skoldistrikt icke äro få, der man under dessa 15 åren mer än fördubblat sina lärarekrafter. Den raska utveckling skolväsendet i allmänhet tagit under de senare åren, måste aftvinga granskaren det tacksammaste erkännande.

I omförmälda hänseende kan bland herremannaklassen iakttagas än en förnäm ligkiltighet, än en lättförklarlig egennyttig motsträfvighet, men ock ofta en erkännansvärd välvilja och uppoffring, som icke sällan utöfvar en god och inflytelserik inverkan äfven på allmogen. Någon herremans yttrande: »Så tycker åtminstone jag, som icke skickar mina barn till folkskolan, utan får dyrt betala min enskilda lärarinna», har mången gång varit ett lystringsord, som ledt till ett godt beslut i skolfrågor.

För allmogeklassens ställning till skolan utgör skolgången en någorlunda säker gradmätare. Detaljuppgifter i detta fall förete vis-

serligen stora olikheter. I allmänhet kan sägas, att skolgången under inspektionsperioden vunnit mera genom förlängd läsetid än genom ökad jemnhet. Högsta antecknade procenten är 98, den lägsta är 49 (förra året hade den dock i samma skola stigit till 68). Såväl orsakerna till skolgångens ojemnhet som botemedlen häremot äro ofta hörda. God skola och god skolgång betinga hvarandra ömsesidigt. Äfven hos liknöjda föräldrar verka barnens böner om att få gå till skolan långt kraftigare än tillsyningsmäns förmaningar. Dock skall icke förnekas, att ortliga och ekonomiska förhållanden ofta väga tungt i vågskålen.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden växlar mellan 8, 8½, 9, 9½ och i några få skolor 10 kalendermånader. Folkskolorna börja i Januari (vanligast den 15:de) eller Februari (den 1:ste eller 15:de), och småskolorna allmännast i Februari eller den 1 Mars. Längsta ferierna äro i norra delen af inspektionsområdet samt i städerna under högsommaren, men i öfriga delar vanligast under vintertiden.

Den dagliga undervisningstiden är uti nästan alla småskolor och i några fasta folkskolor äfvensom vanligast i fortsättningskolorna 5 timmar, i öfriga skolor 6 timmar, tiden för morgonandakten och gymnastiköfningarna i folkskolorna oberäknad. Fristunder mellan läsetimmarna lemnas nog numera i alla skolor. I det vida öfvervägande antalet skolor åtskiljes för- och eftermiddagsläsningen af 1, 1½ à 2 timmars middagsrast; endast i några få skolor har undervisningen fortgått med blott smärre afbrott, tills den kl. 2 à 3 e. m. afslutats för dagen.

I de flyttande folkskolorna och i sådana fasta, der afdelningar af barnen undervisas på olika, sammanhängande tider, äfvensom i några småskolor, användes en dag i veckan, merendels lördagen, till repetitionsförhör. I öfriga skolor pågår arbetet med samma barn äfven lördagen och afslutas då vanligen kl. 12 à 2. För folkskolans repetitionsförhör i den rote, der småskolan pågår, har den senare på lördagen måst inställas, då lokalen är densamma för båda. På somliga ställen fortgår dock i angifna fall småskolan till kl. 12, då repetitionsförhöret börjar, efter att folkskolans lärare under förmiddagen haft tillfälle att åhöra undervisningen i småskolan.

VI. Undervisningen.

1) Undervisningens allmänna ordnande.

Med knappast nämnvärda undantag har äntligen, tack vare normalplanen och de nya reglementena, en fast klassindelning kommit till stånd. Annars hafva många äldre lärare varit rätt sege uti sin förkärlek för gammal slentrian i detta fall. En indelning uti ett visst begränsadt antal klasser (vanligast 3) har väl alltid äfven af dessa lärare på tillfrågan uppgifvits, men barnen i deras skolor hafva oftast icke haft ens en aning om, hvilken klass de tillhört. Och liksom sålunda klassen varit ett mycket sväfvande begrepp, så har ock meningen med afdelning ofta varit lika oklar. Der t. ex. tvenne rotar förenat sig om gemensamt skolhus och alltså sammanlagits till en rote, hafva barnen, der de icke kunnat samtidigt undervisas, icke alltid efter kunskapsmättet blifvit fördelade uti afdelningar, utan hafva der fortfarande rotevis kallats till skolan, som stundom uppgifvits vara fast, stundom flyttande. Äfven i en del andra fasta folkskolor har osäkerhet visat sig uti barnens indelning i afdelningar, i det föräldrar och målsmän efter behag fått välja hvilkendera terminen som helst för sina barn utan afseende på deras ståndpunkt i kunskaper. Äfven detta missförhållande är nu ändradt utom i två fasta folkskolor, den ena vid Kedjeåsen i Carlskoga och den andra i Arvika köping, i hvilka skolor skolgången varit så synnerligen ojemn, att barnen ansetts böra samtidigt undervisas, ehuru de under förutsättning af någorlunda jemn skolgång bort för sin talrikhets skull fördelas uti tvenne afdelningar.

Med den fasta klassindelningen stå de tysta öfningarna merendels i nära sammanhang. De hafva därför blifvit mycket allmännare än förr; medgifvas må dock, att deras rätta handhafvande och öfvervakande icke äro lika allmänna, fastän förbättringar i detta afseende årligen kunna förmärkas.

Af pieteteskäl hafva några lärare framställt anmärkningar mot de i normalplanen föreslagna tysta öfningarna vid katekesundervisningen. Svårigheterna att just i detta läroämne undervisa alla klasserna gemensamt äro emellertid så stora, att tysta öfningar näppeligen kunna undvaras, der alla klasser samtidigt besöka skolan, utan att katekesundervisningen deraf måste lida. Att »höra på» är isynnerhet för de mindre barnen visst ingen lätt sak. Faran för att, visserligen mot sin vilja, vänja barnen till att med ouppmärksamhet åhöra Guds ord, en vana vida lättare att lära än att glömma, ligger här så ytterst nära, att framför en så betänklig tyst öfning måste man just af pieteteskäl

föredraga hvilken annan tyst öfning som helst. — Såsom af inspektionsuppgifterna framgår, har rätt god stadga under senare åren vunnits i den ordning, hvaruti skolans läroämnen ändamålsenligt inträda i undervisningen. Så hafva alla vid senaste inspektionen närvarande barn, utgörande 14,574, undervisats i biblisk historia, modersmålet, skrifning, räkning och (med undantag af 214) sång. Sedan följa i ordningen katekes 9,709, teckning 9,112, geografi 8,744, naturkunnighet 8,659, gymnastik 6,744 (företrädesvis gossar), svensk historia 4,506, geometri 2,961 och modersmålets grammatikaliska och skriftliga behandling 2,874 barn. I småskolan har sådan stadga icke kunnat vinnas i fråga om teckning, gymnastik och åskådningsöfningar. Ehuru dessa ämnen väl allmänt äro föreskrifna i de nya reglementena, så saknas dock icke sällan nödig materiel för åskådningsöfningarna och undervisningen i teckning och sällsynt är det icke heller, att lärarinnor uppgifva sig sakna förmåga att uti ett eller flere af dessa trenne ämnen meddela undervisning. I folkskolan inträda i allmänhet katekes, geografi och teckning, der sistnämnda ämne ej redan inträdt i småskolans högsta klass, uti den 1:sta årsklassen, naturkunnighet uti den 2:dra, svensk historia uti den 3:dje och geometri uti den 4:de klassen. Der folkskolan är indelad uti blott 3 klasser, inträder naturkunnighet redan i 1:sta klassen, och vanligen geometri uti den 3:dje klassen. De i instruktionen anbefalda kretsmötena hafva i detta som i många andra fall varit dyrbara tillfällen att med lärare få rådgöra och lemna anvisningar rörande en ändamålsenlig inre organisation.

2) Undervisningssättet och den förefunna läraredugligheten.

Någon likformighet i undervisningssätt står icke att erhålla, äfven om en sådan vore att önska. Ehuru åtskilligt i den vägen väl kan vinnas genom lemnade råd och anvisningar vid inspektionerna, genom undervisningsprof vid kretsmötena och genom anordnade öfningskurser, så bibehåller sig dock gerna i lärarens undervisningssätt en grundtyp från hans seminarietid. Äfven med den invanda lärogången har många lärare svårt att helt bryta. Så vill den äldre läraren t. ex. icke gerna börja den geografiska undervisningen med beskrifningen af det egna landskapet, utan att åtminstone inledningsvis hafva förut redogjort för jordens form och rörelse m. m., eller börja undervisningen i naturkunnighet med valda djurformer utan att förutskicka en hop öfver- och underindelnningar med ty åtföljande definitioner rörande naturens riken o. s. v.

Ganska allmänt gäller om den äldre läraren att han saknar vana, ja, väl också förmåga att förhöra och utfråga barnens lexor utan tillhjälp

af öppen bok. Härigenom vill undervisningen gerna blifva något tvungen och för barnen tröttande. Vanan att förhöra ur öppen bok har åtminstone icke utgjort någon sporre till sjelfstudium och fortsatt utbildning, hvarför också dessa lärares egna kunskaper oftast sakna nödig klarhet och grundlighet. Icke förty händer rätt ofta, att deras skolbarn visa sig hafva rätt hjälpliga kunskaper, hvilka dock oftast äro allt för mekaniskt inöfvade, enär i undervisningssättet stor brist råder både på analys och syntes.

I tvår motsats till dessa lärare, hos hvilka undervisningens formelt bildande betydelse icke kommit till sin tillbörliga rätt, står en annan, dock mindre talrik klass af lärare, som lagt hufvudvigten nästan uteslutande på den formella tankeutbildningen och därför i sitt anletes svett uppdelat och sönderdelat läromaterialet in uti det minutiösa. Härigenom vinna barnen god färdighet att hitta det rätta svaret, men behållningen af positiva kunskaper är här ofta mindre väl fästad i barnens minne. Här är det hos barnen, som man förmärker behovet af den öppna boken. Här är öfverflöd på analys, men brist på syntes.

Återstår en tredje och med hvarje år tillväxande klass af lärare, som efter olika gäfvor söka på bästa sätt undvika både den ena och andra ensidigheten i förfaringssätt. Deras undervisningssätt bär i allmänhet en trogen prägel af de förbättrade undervisningsmetoder, som numera användas vid våra seminarier.

På småskolans arbetsfält är klyftan till och med ännu större än på folkskolans mellan de gamla lärarne och lärarinnorna å ena sidan och de från länets småskolelärarinneseminarium utgångna lärarinnorna å den andra sidan. De senare, hvilkas antal årligen ökas, begagna gerna, så vidt sig göra låter, samma lärogång och samma undervisningssätt, som de fått inlära vid seminariet. Dock har ännu icke skrifläsemetoden ens hos dem blifvit så allmänt införd, som önskligt vore.

Ingen metodisk förbättring, under inspektionsperioden vidtagen, har kraftigare underlättat barnens förmåga att uppfatta det lästa än en till läsefon och betoning m. m. förbättrad innanläsning.

Teckningsundervisningen, som under senare åren blifvit mycket allmännare införd, bedrifves med stigande intresse hos barn och lärare allmänt efter Stuhlmanns metod.

De viktigare kvarstående bristerna, hvad undervisningssättet angår, torde i icke få skolor vara:

att utfrågandet af innehållet väl underhjälpes en torftig ord- och sakförklaring, men icke lyckas vägleda till någon klarare uppfattning af tankesammanhanget i hela det förehafda mindre lärostycket;

att det mindre lärostycket behandlas allt för lösryckt ur sitt inre sammanhang med det föregående och efterföljande;

att förklaringen ofta saknar nödig begränsning och sammanfattning och svärfvar svamlade ut på bredden;

att sålunda, kortast sagdt, »den röda tråden» ofta saknas.

Genom nämnda brister förorsakas, dels att det förberedande genomgåendet af lexorna icke i afsedd grad kan underlätta deras nöjaktiga inlärande, dels att minneskunskapen kominer att sakna det stöd, den borde ega uti det klart insedda sammanhanget. Tydligast visar sig detta senare, då barnen få i uppgift att muntligen eller skriftligen redogöra för det genomgångna. Brist på blick för sammanhangets stora betydelse har ock visat sig deruti, att flere lärare vid undervisningen i bibliska historien länge följt den lärogång, att de hvarannan gång förehaft berättelser ur gamla och nya testamentet eller ock samma dag en berättelse ur gamla och en ur nya testamentet. Huru många *bibliska* sanningar än dervid blifvit påaktade, är dock uppenbart, att det *historiska* icke kunnat på så sätt framträda i sitt sammanhang.

VII. Skolförhören och anteckningsböckerna.

Det är redan uti ett annat sammanhang antydt, att påbjudna förhör med de barn, som undervisas i hemmet, sällan förekomma. Om sådana barn inskränka sig de förda anteckningarna till deras namns upptagande i skolåldersförteckningen. Då barnet infinner sig i skolan, införes det i hufvudboken, som föres af folkskolans lärare, och hvaruti årligen antecknas såväl småskole- som folkskolebarnens skolgång m. m., samt uti dagboken, som föres särskildt för småskolan och särskildt för folkskolan.

Repetitionsförhör hållas numera uti de allra flesta folkskolor hvarje lördag, och föras anteckningar om barnens besök. Men allmän är klagan, att dessa förhör besökas mycket ojemut. Dock har nog en förändring till ett bättre inträdt i de skolor, der läraren får hålla förhören med samma barn hvarje lördag, och der tillika genom nödig tillgång på undervisningsmateriel på hvarje rote lämplig omvexling af olika läroämnen kan ega rum, så att förhörsdagarna likna vanliga skoldagar. Der särskilda svårigheter visat sig att samla barnen just om lördagarna hafva förhören flyttats till en annan veckodag.

Årsexamen hålles nog i alla skolor, hvarvid företes af läraren eller lärarinnan upprättad examenskatalog, upptagande vitsord för barnens flit och uppförande samt deras insigter i skolans läro- och öf-

ningsämnen. Föräldrars intresse att vara närvarande vid dessa tillfällen är mycket vexlande. Vid den flyttande småskolans årsexamen är i regeln folkskolans lärare närvarande, och sker dervid uppflyttning till folkskolan med de barn, som nöjaktigt hafva inhemtat småskolans lärokurser. Mera sällan är skolrådet tillstädes, om det icke representeras af ledamoten inom roten eller närmast boende tillsyningsman öfver barnens skolgång. Vid folkskolans årsexamen plåga skolrådets ordförande och en och annan skolrådsledamot derjemte finnas tillstädes. Efter examen skola, enligt de nya reglementena, lärarens vitsord öfver barnens flit och uppförande uppläsas, deras uppflyttning till högre klass kungöras, och de premier, som af härför tillgängliga medel kunna vara anskaffade, utdelas.

Afgångsexamen skall, enligt åberopade reglementen, hållas på särskild tid hvarje år. På icke så få ställen sammanblandas dock afgångsexamen med årsexamen, hvarigenom ingendera kommer till sin fulla rätt. Äfven der en sådan sammanblandning icke eger rum, händer allt för ofta, att icke få ämnen blifva vid dessa tillfällen år efter år eftersatta, hvilket förhållande icke litet bidrager till att hos folket underhålla ringaktandet af samma ämnen och obenägenheten att skaffa barnen nödiga läroböcker uti desamma.

VIII. Lärare och lärarinnor.

I småskolorna äro anställda 19 lärare och 226 lärarinnor, i de mindre skolorna 7 lärare och 7 lärarinnor och i folkskolorna 226 ordinarie och 17 icke ordinarie lärare samt 17 ordinarie och 5 icke ordinarie lärarinnor. Särskildt för handaslöjder finnas anställda en lärare och nio lärarinnor.

Den vid inspektionsperiodens början rådande lärarebristen på folkskolans område har under de sista åren gjort sig mindre märkbar, ehuru det myckna transportsökandet ofta vållat rubbningar för kortare tider, hvarunder icke-examinerade lärare mången gång måst anställas.

Om den befintliga läraredugligheten, för så vidt den innefattar förmåga att utveckla barnens själsförmögenheter, är i sammanhang med undervisningsättet redan ordadt; här må i detta afseende endast vitsordas den allmänt stora villighet, hvarmed lärare och lärarinnor efter bästa förstånd och förmåga sökt efterkomma gifna råd och anvisningar. Så vidt jag kunnat finna, hafva inspektörens besök varit välkomna, och hafva lärare och lärarinnor sökt af dem draga någon nytta för sina skolor. Rörande drag af uppoftande nit och pligtrohet hafva ofta vederqvickt mitt sinne under mödosamma resor.

Om lärarens vigtiga uppgift att ej blott upprätthålla tukt och ordning inom skolan utan ock att vårda barnens sedliga väsen må sägas, att uppmärksamheten blifvit allt mera fäst derpå och allvarliga öfverläggningar förda derom vid kretsmöten och andra tillfällen. Folk-skolans uppfostrande verksamhet har under senare år tilldragit sig en välförtjent uppmärksamhet. Synnerligen mycket betyder i detta fall lärarens egen personlighet. Äfven sjelfva undervisningen samt skolans ordningar och regler böra dock vara verksamma momenter uti skolans fostrande verksamhet. Icke blott från hemmens och sjelfva skollifvets sida, utan äfven från lärarens sida kunna stora hinder uppressa sig mot denna verksamhet. Kändt är nemligen, huru en del lärare lida af en så att säga medfödd oförmåga att ingjuta en tuktens och ordningens anda hos barnen, utan snarare tvärtom genom sjelfva sitt uppträdande undergräfvat och försvaga samma anda. Endast i ringa mån kan den ökade lärareutbildningen skydda mot denna fara. Derföre kan icke heller i omskrifna afseende gifvas något allmänt företräde åt de yngre framför de äldre lärarne. Snarare skulle man mången gång vara frestad att i detta afseende gifva företrädet åt de äldre, hvilka merendels länge verkat och slagit fasta rötter på den plats, der de nu äro anställda, då deremot hos de yngre ofta förmärkes ett oroligt jägtande efter andra och förment bättre platser, hvilket hindrar dem att med samlad håg helt egna sig åt skolans ifrågavarande vigtiga uppgift. Förspörjes någon gång ett förlamande missnöje med den egna ställningen, så är det bland sådana yngre lärare, som i lärarens kall sökt annat, än hvad der kan finnas.

I fråga om den enskilda vandeln, hvars betydelse måste i samma mån skattas högre, som läraren betraktas ej blott som undervisare utan äfven som uppfostrare, hafva endast i få fall förekommit anmärkningar af svårare beskaffenhet. En lärare har måst afsättas, och en annan varnas för dryckenskap, och en lärare och tre lärarinnor entledigas för sedlighetsbrott. Huru beklagliga dessa mörka punkter än äro, så kunna de dock icke rubba den allmänna och grundade uppfattningen, att lärare och lärarinnor föra ett anständigt och värdigt lefnadsätt, som förtjenar den allmänna aktning, som de åtnjuta, och som de äfven i sitt vigtiga lefnadskall så synnerligen väl behöfva.

IX. Undervisningsmateriel, skollokaler och planteringsland.

Såsom af inspektionsuppgifterna synes, är undervisningsmaterielen icke alltid den bästa. Den förbättras dock småningom år från år.

Merendels skola barnen sjelfva anskaffa nödiga läroböcker samt skrif- och teckningsmaterialier. Läseböcker inköpas af skoldistrikten och finnas i alla folkskolor, ehuru icke sällan i otillräckligt antal. Behöfliga kartor fattas sällan, om de ock stundom äro hårdt slitna och därför föga brukbara. Temligen allmänt införda i folkskolorna äro äfven väggtäfla öfver metersystemet, ritplanscher och stereometriskas figurer. Deremot saknas i många skolor väggtäflor öfver djurriket och menniskokroppen, hvilka dock blifvit mycket mindre sällsynta än förr. Orgelharmonium finnes i rätt många folkskolor.

Vid flertalet flyttande folkskolor är materielen gemensam för båda rotarna, hvilket har den dubbla olägenheten med sig, att materielen ofta skadas under forslingen mellan stationerna och tillika kämbart saknas vid repetitionsförhören.

I fråga om undervisningsmateriel äro småskolorna i allmänhet sämre försedda för sina behof än folkskolorna. Svart väggtäfla, grifeltäflor och läseböcker är hvad som med temlig säkerhet kan påräknas. Bibliska planscher och kulram eller räknekuber finnas ofta. Deremot saknas oftast läsestafvar och materiel för åskådningsöfningarna.

Skollokalerna utgöras af 412 egna och 82 förhyrda, bland hvilka senare icke inberäknas de årligen växlande rum och lägenheter, som endast för terminen upplåtas åt de flyttande småskolorna, der dessa icke kunna för aflägsenhetens skull begagna sig af folkskolans lokaler. Dessa icke inberäknade skolrum äro nästan alla mindre tjenliga eller helt och hållet otjenliga. De allra flesta förhyrda lokalerna äro bristfälliga i ett eller flere eller t. o. m. alla afseenden och väcka merendels en liflig åstundan efter den dag, då dessa lokaler kunna utbytas mot egna ändamålsenliga skolhus. — Under inspektionsperioden hafva 29 nya skolhus blifvit uppförda och till begagnande upplåtna, hvarjemte några stå under byggnad eller inredning. Genom reparation och tillbyggnad hafva äfven några äldre skolhus försatts uti godt skick. De egna skolhusens lärorum äro i allmänhet tillräckligt rymliga och ljusa. Undantag härifrån göra företrädesvis de allra äldsta, hvilka, aktningevärda genom sin ålder, dock numera få lemna plats för tideenligare byggnader. Uppvärmning, städning och ventilation motsvara allmänt billiga fordringar. Nödiga rullgardiner saknas deremot mycket ofta. De gamla långbänkarne få i de nya skolhusen mestadels lemna rum för tvåsitsiga, men qvarstå deremot ofta i ett mycket bristfälligt skick uti de flesta äldre skolhus och förhyrda lokaler. I flyttande småskolor är det icke så alldeles sällsynt, att bänkar få ersättas af några svigtande bräder omkring ett rankigt längre slagbord.

Planteringslanden, såsom de allmänt kallas, motsvara mycket sällan detta namn, utan utgöra vanligen potatishagar för lärarens bruk. Påbudet

om skolträdgårdens skiljande från lärarens jordland finnes mycket sällan åtlydt, och i allmänhet är från skoldistriktens sida så litet gjort för undervisningen i trädgårdsskötsel, att, när sådan undervisning i någon ringa mån någonstades finnes införd, har man här nästan uteslutande skollärarens eget nit och företagsamhet att tacka. Vid bestämmande af skolhusens plats har man ock ofta med synnerlig omsorg sökt hålla dem afstågnade från hvarje odlingsbar jordlapp, så att det vid många af dem ser nästan hopplöst ut att numera kunna tillgodose deras behof af en fruktbar jordbit, synnerligen när man tager i betraktande den rådande obenägenheten hos folket att för detta ändamål göra några uppoffringar. Äfven för skolrådets bristande intresse i detta fall torde vara rätt betecknande en vid de årliga uppgifterna rörande planteringslandens ytvidd stundom fogad anmärkning: »Härom har icke någon uppgift till skolrådet inkommit». Man kan sålunda väl säga, att trädgårdsskötseln hitintills i våra bygder saknat nödigt stöd i folkmedvetandet. Nekas skall icke heller, att svårigheterna att rätt ordna och sköta denna gren af undervisningen icke äro så lätta att öfvervinna inom ett område, der det vida öfvervägande antalet folkskolor äro flyttande. Spejar man emellertid efter någon ljusning, som bådär inträdandet af ett bättre, så synas dock på spridda ställen några skymtar, som tyda härpå. Så vill man gerna hoppas, att en i Carlstad nyligen bildad förening för trädgårdsskötselns främjande inom länet skall lyckas att väcka till lif ett allmännare intresse för saken.

X. Tillsynen.

I de nya skolreglementena finnes stadgadt ungefär följande: »Skolrådet, utom ordföranden, utgöres af (00) ledamöter, till hvilkas biträde (00) tillsyningsmän äro utsedde; och skall förteckning öfver dessa skolrådsledamöters och tillsyningsmäns namn samt hvarderas tillsyningsområde vara i lärorummen anslagen. Skolrådsledamot och tillsyningsman åligger tillse, att barnen inom det dem anvisade området ordentligt besöka skolan. Skolrådet åligger: 1) att tillse, att för distriktets särskilda skolor anskaffas och vidmakthållas tjenliga och välbelägna lokaler; 2) att årligen besigtiga skolhusen äfvensom skolornas inventarier och undervisningsmateriel; 3) att årligen närvara på de bestämda intagningsdagarna samt vid års- och afgangsexamen; 4) att vaka deröfver, att distriktets skolor skötas i enlighet med gifna föreskrifter; 5) att i öfrigt söka kraftigt främja allt, som leder till skolvä-

sendets utveckling». — Första svårigheten att få dessa bestämmelser i full och lifskraftig verksamhet torde ligga deruti, att det i nästan alla skoldistrikt har sina stora vanskligheter att vid val af skolrådsledamöter och tillsyningsmän finna hårtill lämplige »för nit om folkundervisningen kände män». Visst är, att flertalet af de valde icke stort besvärar sig med den dem åliggande tillsynen. En åtminstone bidragande orsak hårtill torde vara att söka deruti, att de allra flesta valde skolrådsledamöter sakna den nödiga insigt, som kan anses såsom en förutsättning för ett verksammare intresse, hvadan det näppeligen skulle vara utan betydelse, om t. ex. en godtköpsupplaga af nya Folkskolestadgan blefve utgifven och utan synnerlig kostnad kunde utdelas bland skolrådsledamöter och tillsyningsmän. Att, såsom nu oftast är fallet, hela bördan af tillsynen är kastad på presten ensam, innebär både en obillighet mot den af trägna göromål öfverhopade nitiske prestmannen och ett förringande af skolrådsinstitutionens betydelse.

Hvad presterekapets tillsyn angår, skall gerna medgifvas, att den i allmänhet utöfvas lojalt. Hos en icke så ringa del förmärkes dessutom omissskänliga prof på ett verksamt personligt intresse och ett stundom outröttligt nit att bringa distriktets skolväsende uti godt skick. Har en nitisk skolrådsordförande någon längre tid verkat inom ett skoldistrikt, förmärkes deraf ock i mer än ett afseende någon frukt. Prestens trägna skolbesök utöfva ett icke ringa inflytande på skolgången och på folkets ställning till skolan öfver hufvud.

Återstår slutligen att omförmåla, att jag i två fall ansett mig böra påkalla Domkapitlets åtgärd till afhjelpande af följande tvenne missförhållanden. I extra kyrkostämma den 18 November 1877 fattades beslut af Vermskogs församling att från och med 1879 indraga de båda småskolorna inom skoldistriktet för att — enligt enskildt meddelande — genom den på detta sätt vunna besparingen i utgifter anskaffa lön åt en blifvande — barnmorska. Ordföranden i stämman var ende reservanten mot detta beslut. Då jag vid inspektionen år 1879 funnit, att inga åtgärder blifvit vidtagna till ersättning för den indragna förberedande undervisningen, och att de 2:ne på 3 rotar flyttande folkskolorna, som lika litet i Vermskog som annorstädes understöddes af någon nämnvärd förberedande hemundervisning, hotade att inom kort nedsjunka på småskolans nivå, ingick jag med anmälan härom till Domkapitlet och yrkade, att, då den gjorda indragningen innebure en väsentlig rubbning uti det fastställda skolreglementet och tillkommit utan Domkapitlets vederbörliga medgifvande, de indragna småskolorna måtte återupprättas. Efter vederbörandes hörande resolverade Domkapitlet, att så skulle ske, och inträdde sålunda de välbehöfliga småskolorna åter i verksamhet från och med år 1880.

Sistnämnda år vände jag mig åter till Domkapitlet med anhållan om åtgärders vidtagande för att bringa i verkställighet ett i Öfra Ulle-rud den 6 Maj 1875 fattadt kyrkostämmobeslut om uppförande inom 5 år af skolhus inom alla rotarne, hvilket beslut fem rotar uraktlåtit att ställa sig till efterrättelse. Med anledning häraf förständigades skolrådet »allvarligen tillhålla vederbörande att de beslutade men ej färdiga skolhusen ofördröjligen fullborda». Skolrådet erhöll visserligen då (den 9 Maj 1880) vackra löften af de rotar, som icke fullgjort sin åtagna byggnadsskyldighet, men mig veterligen har ej ännu det ringaste blifvit vidgjordt för skridande från ord till sak. Der byggnadsskyldigheten blifvit så fördelad, att hvarje rote skall bygga och underhålla sitt eget skolhus, tyckes man stå nästan rättslös gentemot tredskande skolrotar. På åtskilliga ställen har ock just af denna anledning och efter skedd värdering och liquidation mellan rotarne samtliga skolhusen öfvertagits af skoldistriktet i dess helhet, och det är att önska, att denna anordning måtte vinna allmännares efterföljd.

XI. Kostnaden för skolorna.

Under år 1881 utbetalades till lärares och lärarinnors af-

lönning.....	kronor 319,705,72
till skollokaler och inventarier.....	» 23,979,79
till undervisningsmateriel.....	» 12,418,92
till öfriga behof.....	» 31,270,88

Summa kronor 387,375,31.

Till bestridande af dessa utgifter har utgått:

af skoldistriktet.....	» 239,963,12
af statsmedel.....	» 140,587,36
af donerade medel.....	» 6,824,83

Summa kronor 387,375,31.

Ofvanstående siffror, som äro upptagna efter skolrådets lemnade uppgifter, understiga dock den verkliga kostnaden, enär i nämnda uppgifter icke alltid upptagas de kostnader, som de särskilde rotarne sjelfva ofta få vidkännas, såsom husrum och vedbrand åt läraren samt utgifter för skolhusens nybyggnad eller reparation, hvilka senare poster stundom kunna vara rätt betydliga. Kostnaden för år 1881 öfverstiger utgifterna under år 1876 med 27,277 kronor 22 öre och motsvarar en afgift af 1 kr. 60 öre för hvarje person bland folkmängden eller af 10 kronor 94 öre för hvarje inskrifvet skolbarn.

Carlstad den 1 Maj 1882.

Olaus Törneblad.

II.

Nors kontrakt.

I. Skoldistriktet.

Inspektionsrådet, som utgöres af Nors kontrakt af Wermlands län och Carlstads stift, beboddes vid slutet af år 1881 af 21,290 människor, hvilka voro fördelade på tretton socknar. Elfva af dessa bildade 1877 hvar sitt skoldistrikt; deremot utgjorde två af dem (Ny och Huggenäs) tillsammans ett skoldistrikt. Men under inspektionskedet hafva Ny och Huggenäs, fastän de i kyrkligt hänseende fortfarande äro förenade, skilt sig från hvarandra med hänsyn till folkskoleväsendet och utgöra nu två skoldistrikt. Skoldistriktet voro sålunda vid 1881 års slut tretton.

Befolkningens antal uppgick vid sagde tid i det största skoldistriktet till 3,311 och i det minsta till 841. I medeltal beboddes hvarje skoldistrikt af omkring 1,638 personer.

II. Undervisningsanstalterna.

a) *Deras art:*

Inom inspektionsområdet hafva förekommit:

Fasta folkskolor med fortsättningskola;

Flyttande folkskolor med fortsättningskola;

Fasta folkskolor utan fortsättningskola;

Flyttande folkskolor utan fortsättningskola;

Fasta småskolor;

Flyttande småskolor.

Någon särskild slöjdskola har ej funnits, deremot har undervisning i slöjd meddelats i åtskilliga folkskolor, hvarom vidare kommer att förmälas.

b) *Deras förhållande till hvarandra:*

Alla småskolor hafva varit så ordnade, att i dem meddelats det första förberedande kunskapsmåttet åt nybörjarne, så att folkskolorna haft till föremål endast de mera försigkomna barnens undervisning.

I reglementena för de särskilda skolorna är stadgadt, att barnen för uppflyttning från småskolan till folkskolan skola hafva inhemtat det kunskapsmått, som enligt normalplanen bör genomgås i småskolan, men småskolorna hafva ännu ej nått den utveckling, att denna föreskrift strängt kunnat tillämpas.

Småskolorna hafva dock allt mer och mer utbildats, så att man har grundade skäl till den förhoppningen, att i en ej afågsen framtid de flesta småskolorna skola motsvara de anspråk, som i normalplanen ställas på dem.

I fortsättningskolorna hafva inga andra barn intagits än sådana, som erhållit afgangsbetyg från folkskolan. Men afgangspröfningen torde ej alltid hafva varit så noggrann, som varit önskligt, hvaran åtskilliga barn kommit in i fortsättningskolorna, utan att de egt de insigter, som äro erforderliga, för att undervisningen i dessa skolor skall medföra det gagn, man dermed åsyftar.

c) *Deras anordning:*

De fasta småskolorna hafva varit indelade i två årsklasser, hvilka i två skolor undervisats samtidigt, men i tre på olika tider.

De flyttande småskolorna hafva ock varit indelade i två årsklasser, hvilka undervisats samtidigt.

Många barn hafva dock ej hunnit att på två år inhemta hvad som erfordras för intagning i folkskolan. Detta här berott dels deraf, att de oordentligt besökt skolan, och dels deraf, att den årliga undervisningstiden för hvarje barn i åtskilliga småskolor varit allt för kort.

Af de flyttande småskolorna hafva tjugutvå arbetat på två stationer och tretton på tre.

Tio fasta folkskolor hafva varit indelade i fyra årsklasser, hvilka undervisats på olika tider utom i en, der de undervisats samtidigt.

De fasta folkskolor, i hvilka barnen undervisats på olika tider, hafva i allmänhet varit så anordnade, att 1:sta och 2:dra årsklasserna bildat en afdelning (den lägre) och 3:dje och 4:de årsklasserna en afdelning (den högre). Den senare har vanligen besökt skolan två månader om våren och två om hösten, den förra deremot fyra månader under sommaren.

Två fasta folkskolor hafva varit indelade i tre klasser. I den ena af dessa har undervisningen i första klassen bestridits af biträdande lärare; i den andra hafva klasserna läst samtidigt.

De flyttande folkskolorna hafva arbetat på två stationer med undantag af en, som flyttat mellan tre. De flesta hafva varit indelade i fyra klasser. Uti elfva hafva alla klasserna läst samtidigt; i två har 1:sta klassen undervisats af biträdande lärarinna, och de öfre klasserna af ordinarie läraren. Under det den senare meddelat undervisning på ena stationen, har biträdande lärarinnan arbetat på den andra.

Fortsättningsskolorna hafva alla varit enklassiga.

d) *Deras antal:*

Inom inspektionsområdet hafva tolf fasta och tretton flyttande folkskolor samt fem fasta och tretiofem flyttande småskolor varit i verksamhet.

Sålunda eger inspektionsområdet i medeltal en folkskola på omkring 853 personer och en småskola på omkring 532 personer eller en folkundervisningsanstalt på omkring 327 personer.

Antalet undervisningsanstalter motsvarar i de flesta skoldistrikt det närvarande behovet. I hvarterdera af Ny och Botilsäters distrikt behöfves dock ännu en folkskola, och i hvarterdera af Grums, Eds, Bro och Millesviks distrikt ännu en småskola. Men då barnen i dessa distrikt kunna erhålla undervisning i nu befintliga skolor, fastän med svårighet, är det ej sannolikt, att de såsom behöfliga antecknade skolorna i närmaste framtid skola blifva upprättade.

e) *Sockenbiblioteken:*

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistrikt utom i Huggenäs, hvilket distrikt efter skilsmessan från Ny ej förskaffat sig något eget. Vid Liljedals bruk i Eds församling och Borgviks bruk i församlingen af samma namn finnas dessutom boksamlingar, som äro tillgängliga för brukspersonalen. Den förra är synnerligen rikhaltig.

Föreningen för nyttig folkläsnings i Carlstad fortsätter sin gagnande verksamhet för anskaffande och underhållande af sockenbibliotek. En församling, som ett år anslår tretio kronor till inköp af böcker, erhåller lika stor summa af nämnda förening mot vilkor, att denna får bestämma, hvilka böcker skola inköpas.

Vid bokinköpen bör den »anvisning å böcker, tjenliga för sockenbiblioteken», som genom Kongl. Ecklesiastikdepartementets försorg blifvit utarbetad och till de särskilda skoldistrikt utdelad, blifva till god ledning.

Ehuru en och annan af dessa boksamlingar temligen flitigt begagnas, göra de i allmänhet ej den nytta, som de kunde och borde. Anledningarna härtill äro flere. En del böcker äro föråldrade; andra, fastän utgifna under en senare tid, äro ej af folkligt innehåll; i åt-

skilliga distrikt saknas penningar till inköp af nya böcker; folket tillfredsställer sin läslust genom läsning af tidningar och den mängd af andliga ströskrifter, som under de senare åren kolporterats ut.

För väckande af lusten för god läsning har under senaste tiden väckts fråga om inrättande af skolbibliotek, hvilka skulle innehålla dels sådana böcker, som vore lämpliga för barnen i folkskolan, dels sådana, som vore af synnerligt gagn för läraren i och för skötandet af hans kall, men som vore för dyra, för att han med sina knappa inkomster skulle kunna köpa dem. Dylika boksamlingar skulle helt säkert blifva af stor nytta, så vidt de böcker, som inköptes, valdes med omsorg.

III. Skolreglementena.

Sedan Kongl. Maj:t låtit utarbета en normalplan för landets folk- och småskolor och befalt, att denna skulle tjena till ledning vid ordnandet af skolorna i de särskilda skoldistrikten, sammanträdde folkskoleinspektörerna i Carlstads stift och utarbetade ett förslag till reglemente för skolorna i stiftet. Detta uppgjordes i närmaste öfverensstämmelse med normalplanen. Reglementsförslaget inlemnades till Domkapitlet, som stadfästade detsamma, sedan kontraktsprostarnes utlåtande deröfver blifvit inhämtadt.

Derefter befallde Domkapitlet de särskilda skolråden att inom viss tid inkomma med förslag till reglementen för de skolor, som stodo under deras inseende. Till följd deraf hafva nya reglementen blifvit fastställda för alla skolorna inom inspektionsområdet.

I de nya reglementena har det stadgats, att de särskilda skolorna skola indelas i ett bestämdt antal klasser, och att i hvarje klass en fastställd lärokurs skall genomgås — allt i öfverensstämmelse med hvad normalplanen föreslagit. Denna har sålunda kraftigt bidragit dertill, att de särskilda skolorna fått en fast anordning. Visserligen har man ännu ej i alla skolor hunnit genomgå de föreskrifna lärokurserna, men för hvarje år närmar man sig allt mera detta mål. Lärarne hafva ock förklarat, att de i allmänhet anse de i normalplanen föreslagna lärokurserna väl afpassade med hänsyn till skolans nu varande ställning och de förhållanden, under hvilka hon i den närvarande tiden arbetar. Äfven i öfrigt hafva normalplanens förslag öfver hufvud taget visat sig ändamålsenliga, och deras efterföljd har ländt skolan till bättnad. Att man i enskilda fall i en och annan skola afvikit från normalplanens förslag, upphäfver ej sanningen af detta omdöme, helst normalplanen är gifven endast till ledning vid skolans anordning.

För öfrigt må man hafva hvilken åsigt som helst om normalplanens lämplighet; det skall man dock ej kunna förneka, att den har haft den vigtiga följden, att lärarne och skolstyrelserna kommit till insigt om nödvändigheten deraf, att äfven folkskolan arbetar efter en bestämd plan och i en fastställd ordning. När insigten härom hunnit genomtränga folkmedvetandet, skola många af de svårigheter, som nu störande inverka på arbetet i skolan, falla bort.

Skolorna inom inspektionsområdet hafva sålunda blifvit ordnade genom de nya reglementena. Men, ty värr, måste man erkänna, att dessa icke i allt noggrant efterlefvas. Så väl skolråd som lärare göra sig i detta hänseende skyldige till mycken försumlighet. Billigtvis måste medgifvas, att förhållandena ej sällan tvinga till undantag från reglementets föreskrifter, men genom vederbörandes liknöjdhet och slapphet blifva undantagen ofta mycket talrikare, än behöfligt vore.

Orsakerna till de så ofta förekommande öfverträdelserna af reglementenas föreskrifter äro bland andra den gamla föreställningen, att man ej behöfver rätta sig efter skolans stadgar och ordningar, utan att hon fast mer bör lämpa sig efter föräldrarnes önskringar och nycker, samt okunnighet om hvad reglementet föreskrifver. Den första af här angifna orsaker torde åtminstone småningom kunna häfvas derigenom, att skolan så strängt som möjligt, utan att kränka billighetens kraf, följer de föreskrifter, som blifvit i laglig ordning antagna för henne, och på detta sätt småningom vänjer folket att iakttaga dem; den senare åter torde bäst borttagas derigenom, att reglementet tryckes och sprides i församlingen, samt att läraren vid inskrifningarna i skolan, då vanligtvis en mängd folk der är samlad, uppläser de reglementsbestämmelser, om hvilka föräldrarne företrädesvis böra ega kännedom.

IV. Skolbarnen.

a) Deras antal:

I slutet af år 1881 funnos 3,249 barn i skolåldern. Af dessa besökte 3,106 små- och folkskolorna inom inspektionsområdet; 23 undervisades i allmänna läroverk eller i folkundervisningsanstalter utom distriktet, till hvilket de hörde, 2 i enskilda skolor, 26 i hemmet, 64 deltog ej i undervisningen efter aflagd afgangsexamen från folkskolan, 8 saknade undervisning till följd af sjukdom eller naturfel, 4 af annan anledning; om 16, som vistades utom distriktet, i hvilket de voro kyrkskrifna, egde man ej någon uppgift.

b) *Deras insigter:*

Barnens insigter hafva ökat så väl med hänsyn till omfattning som djup. Antalet af dem, som läsa sådana ämnen, hvilka icke ingå i den a. k. minimikursen, har med hvarje år stigit. Komma de nya reglementens anordningar att noggrant följas, bör det ej dröja länge, förrän alla de barn, som genomgå folkskolan, få inhemta afslutade lärokurser i de kunnäskämnena, hvari undervisning enligt gällande Folkskolestadga bör meddelas.

Äfven den formella bildningen synes hafva blifvit bättre tillgodosedd än tillföre. Man påträffar i skolorna allt flere barn, hvilka ådagalägga en utveckling af själskrafterna, som motsvarar billiga anspråk. Utvecklingen lider dock af en viss ensidighet, då det företrädesvis är minne och förstånd, för hvilkas utbildning man sört, under det de öfriga själskrafterna blifvit mer eller mindre förbisedda.

c) *Deras seder:*

Om barnens seder hafva lärarne öfver hufvud taget lemnat goda vitsord. Det synes dock, som om lärarne i allmänhet ej lagt tillbörlig vikt derpå, att barnen iakttagit renlighet, ordning och ett hyfsadt uppförande. Härutinnan brister ännu mycket. I några skolor hafva vi sett en mönstergild ordning vara rådande, hvilket vittnar om hvad den ihärdige, samvetsgranne läraren äfven i detta hänseende kan åstadkomma.

d) *Deras flit:*

Angående barnens flit hafva omdömena utfallit olika i olika skolor. Dock torde kunna sägas, att barnen på det hela taget med större uppmärksamhet än tillföre följt med undervisningen i skolan, äfven som att de med mera flit sökt att lösa de uppgifter, som blifvit dem förelagda till arbete i hemmen.

e) *Deras skolgång:*

Skolgången synes ock i allmänhet hafva blifvit något jemnare. Dock har fortfarande klagats öfver alltför talrika skolförsummelser. Dessa hafva bestått dels deruti, att barnen ej infunnit sig ordentligt i skolan vid läseterminens början, dels deri, att de, sedan de börjat sin skolgång, ofta utan laga förfall varit borta från skolan.

Föreskriften, att intagning i skolan må ega rum endast vid läseterminernas början, har ej iakttagits med tillbörlig noggrannhet. Många föräldrar hafva sändt sina barn till skolan, när de funnit för godt, utan att begära tillstånd till uppskofvet, och ej få lärare hafva mottagit barnen i skolan, när helst de ankommit, utan att hänskjuta

saken till skolrådets ordförande; och denne har ofta ej bekymrat sig om att taga reda på, om barnen i rätt tid intagits i skolan eller icke; när han någon gång fått underrättelse om, att barn utan hans medgifvande intagits i skolan äfven efter läseterminens början, har han låtit saken passera. Oskicket har sålunda fått fortfara år efter år, utan att åtgärder vidtagits till dess stälfande. Man har härigenom skadat ej endast barn och skola, utan jemväl samhället i dess helhet, i det man bidragit till fostrande af ett slägte, som ej aktar för rof att öfverträda lagens bud.

Angående det senare slaget af skolförsummelser torde med sanning kunna påstås, att föräldrarne ofta låta barnen vara borta från skolan utan tvingande skäl, samt att lärare och skolråd ej nog samvetsgrant fullgöra sina förpligtelser vid skolgångens öfvervakande. I de nya reglementena äro föreskrifter gifna, hvilka åtgärder böra vidtagas, om barn ej ordentligt besöka skolan, men de hafva i allmänhet ej efterlesta.

Der läraren tillvunnit sig föräldrarnes förtroende och barnens kärlek, har skolgången visat sig jemnast.

Ett bestämdt genomförande af fast klassindelning samt sträng tillämpning af föreskriften, att flyttning från lägre till högre klass må medgifvas endast de lärjungar, som hafva nöjaktigt genomgått föregående klassens lärokurs, synes oss vara ett synnerligt kraftigt medel till vinnande af jemn skolgång.

V. Folkets förhållande till skolan.

Många föräldrar anse folkskolan vara god att hafva i synnerhet därför, att de derigenom slippa besväret att lära barnen läsa, men de knota öfver, att hon medför allt för stora kostnader och att hon djerfves fordra, att man skall iakttaga hennes ordningar.

Andra, hufvudsakligen män utan verklig bildning, helst sådana, som på ett eller annat sätt hastigt kommit till välstånd, se folkskolan med ovilja, synnerligast när de ej begagna henne för sina egna barn. De motsätta sig därför alla utgifter för henne, som ej äro alldeles nödvändiga.

Andra åter inse väl, att det kan vara nyttigt för barnen att i folkskolan få lära läsa, nödig kristendomskunskap, skrifva och räkna; men de hålla före, att hvad derutöfver är, det är utan gagn och har endast med sig onödiga kostnader.

Men trots allt detta kan det ej förnekas, att insigten om folkskolans stora vikt och betydelse spridt sig till allt vidsträcktare kretsar;

att intresset för henne allt mera ökats och att offervilligheten för henne i samma mån tilltagit. Folkskolans vänner blifva sålunda för hvarje år allt talrikare. Med största intresse och omsorg vårdas hon i de distrikt, i hvilka verkligt bildade, sant upplyste män — vare sig herremän eller bönder — hafva största inflytandet. Inom inspektionsområdet bo flere sådane. Dessa fördomsfrie män vilja ej afundajukt behålla upplysningens välsignelse för sig sjelfva, utan unna af hjertat sina medmenniskor att blifva delaktiga deraf. Oegennyttigt arbeta de för folkskolans utveckling, hvari de se ett af de kraftigaste medlen till landets förkofran.

VI. Undervisningstiden.

I de distrikt, der fortsättningsskola varit i verksamhet, har undervisningen begynt i medlet af Januari, i andra har den vanligen tagit sin början i Februari eller Mars. De flesta år har läsningen för året slutat i November.

Under sommaren hafva barnen haft fyra å sex veckors ledighet utom i två flyttande skolor, i hvilka inga eller kortare sommarferier hafva förekommit.

De småskolor, som flyttat mellan två stationer, hafva arbetat åtta kalendermånader, de mellan tre i allmänhet nio hvarje år.

Folkskolan utan fortsättningsskola har varit i verksamhet åtta månader om året utom i två distrikt, der hennes årliga arbetstid varit i det ena 35 veckor, hvilka varit fördelade på tre stationer, och i det andra 36 veckor, fördelade på två stationer.

Fem folkskolor med fortsättningsskola hafva arbetat 40 och två 38 veckor årligen.

I allmänhet har undervisning meddelats sex dagar i veckan; endast i två fasta folkskolor har den varit inskränkt till fem dagar. I dessa senare har lördagen varit fridag.

Hvarje dag hafva barnen läst sex timmar i de flesta folkskolor; i ett fåtal har det undervisats endast fem timmar; i några har arbetet fortgått sex timmar under den ljusa och fem timmar under den mörka årstiden.

I småskolorna har det undervisats fem timmar om dagen.

Arbetstimmarna hafva varit förlagde mellan kl. nio förmiddagen och fyra eftermiddagen.

Mellan omedelbart på hvarandra följande lärotimmar har gjorts ett uppehåll af tio minuter, och mellan för- och eftermiddagens lärotimmar hafva barnen erhållit en å två timmars rast (12—1 (å 2)).

Före kl. nio har hållits morgonandakt med bön och bibelläsning.

Undervisning i gymnastik har vanligen och i slöjd i några skolor helt och hållet och i andra till en del förlagts till tid utom den ofvan angifna dagliga undervisningstiden.

Trädgårdsskötsel har oftast öfvats på loftider.

VII. Undervisningen.

I inspektionsområdets alla skolor hafva antagits läsordningar, som i hufvudsak stämma öfverens med dem, som äro bifogade normalplanen för motsvarande slag af skolor.

De klasser, som ej omedelbart undervisats af läraren, hafva syssetsatts med tysta öfningar. Vid undervisningen i kristendomskunskap hafva i några skolor alla klasser undervisats gemensamt; i andra hafva äfven då en eller flere klasser syssetsatts med tysta öfningar, och hafva lärarne vitsordat lämpligheten deraf.

Under de tysta öfningarna hafva barnen syssetsatts med skrifning, räkning och teckning.

I några skolor hafva de tysta öfningarna satts i närmare samband med den muntliga undervisningen än tillföre och därför varit mera fruktbärande. Det har i synnerhet varit de yngre lärarne, som förstått ordna de tysta öfningarna på ändamålsenligt sätt.

Äfven de lärokursen, som i normalplanen blifvit föreslagna för de särskilda slagen af skolor, hafva blifvit antagna för skolorna inom inspektionsområdet. I några har man ock kunnat i hufvudsak genomgå dem, i andra har man ännu ej medhunnit dem; men för hvarje år har man kommit närmare målet.

Ett väsentligt villkor för, att ofvan nämnda kurser skola medhinnas, är, att barnen ej flyttas upp i folkskolan förr, än de väl tillägna sig den lärokurs, som för småskolan är bestämd.

I allmänhet har man ännu ej förfarit med tillräcklig stränghet vid flyttningen från små- till folkskolan. Lärare och skolråd hafva ej med tillbörlig kraft stått emot föräldrarnes önskingar att få barnen intagna i folkskolan så snart som möjligt, äfven om de ej grundligt inhemtat småskolans lärokurs. Slapphet härutinnan måste hämmande inverka på arbetet i folkskolan.

Öfver hufvud taget har undervisningsättet ej obetydligt förbättrats. Anledningarna härtill äro att söka dels deruti, att vid flere skolor anstälts lärare, som förenat skicklighet med nit, dels deruti att lärarne i allmänhet genom studier och deltagande i möten, vid hvilka under-

visningsprof och samtal om pedagogiska spörsmål egt rum, sökt utbilda sig för sitt kall.

Vid undervisningen i *biblisk historia* söker man i många skolor lära barnen att i sammanhang framställa de särskilda berättelserna och att förbinda dem med hvarandra, äfvensom att tydligt och klart uppfatta de i dem förekommande hufvudhändelserna och personerna samt att göra betraktelsen af dem fruktbärande för barnens lif.

I andra meddelas undervisningen ännu antingen så, att barnen få slarfvigt, tanklöst och utan andakt rabbla upp de i minnet inlärdas berättelserna, eller så, att man söker utreda innehållet i de heliga historierna genom att sönderdela dem i satsupplösande frågor, hvarvid någon sammanhängande framställning af berättelserna ej kommer i fråga.

Hvad beträffar undervisningen i *katekes*, består den väl ännu i några skolor i utanläsning utan synnerligt aktgifvande på innehållet, men i de flesta söker man dock utreda innehållet, hvarvid man för att underlätta uppfattningen af troslärorerna härleder dem ur och belyser dem med fakta, hemtade ur bibliska historien eller hvardagliga lifvet eller den egna erfarenheten. I allmänhet lägger man allt för liten vikt vid sammanhanget mellan de särskilda trossanningarna. Hos åtskilliga lärare har visat sig benägenhet att betona uppbyggelsen på bekostnad af en fast och klar kunskap.

Bibelläsning har nöjaktigt bedrifvits i en del skolor, men i några har den förklaring, som meddelats, endast bestått i utredning af ett och annat ords betydelse samt i upplösning af några perioder i formelt hänseende.

Vid de första *läsöfningarna* begagnar man i allt flere skolor *skrifläsemetoden*. Äfven i de skolor, i hvilka lärarinnan antingen ej känner den eller af en eller annan anledning ej använder den, fastän hon eger kännedom om den, omvexla från första början *skriföfningar* med *läsöfningarna*.

Vid undervisningen i *modersmålet* för öfrigt har man sökt lära barnen dels att säkert och flytande läsa i bok, dels att uppfatta innehållet i det lästa, men man har allt för mycket försummat att öfva dem uti att muntligt och skriftligt i sammanhängande framställning redogöra för hvad de läst.

I åtskilliga skolor hafva visserligen barnen fått öfva sig att i skrift uttrycka sina tankar, men i många hafva de skriftliga öfningarna hufvudsakligen bestått endast i rätt- och skönskrifning. Hvad den förra beträffar, har endast minsta antalet vunnit säkerhet deruti, hvilket till en stor del torde beror derpå, att ej tillräcklig vikt lagts på *rättskrifningen* i småskolan.

Undervisningen i form- och satslära bedrifves i allt flere skolor och har, der läraren förstätt att praktiskt behandla den, visat sig fruktbringande så väl med hänsyn till barnens förmåga att uppfatta hvad de läst som att enkelt och klart uttrycka sina tankar.

Undervisningen i *räknekonsten* har behandlats i största antalet småskolor hvarken med den grundlighet eller åskådlighet som önskligt varit, hvadan barnen i allmänhet vid intagningen i folkskolan ej egt de insigter, som i normalplanen förutsättas, för att man i folkskolan skall kunna medhinna den kurs, som för den är föreslagen. Anledningarna härtill torde vara dels brist på lämplig åskådningsmateriel, dels den omständigheten, att föräldrarna ej tillhålla barnen att ordentligt besöka småskolan, helst som de ofta flyttas upp i folkskolan, sedan de gått i den förra de föreskrifna åren, äfven om de ej inhemtat den lärokurs, som är bestämd för småskolan.

I folkskolan har i allmänhet ej tillbörlig vikt lagts vid hufvudräkningen. Vid den skriftliga räkningen har man visserligen sökt lära barnen förstå de operationer de verkställa, men man har ej nog ihärdigt hållit på dermed, hvadan de flesta barnen ej kommit till någon fullt säker uppfattning deraf. För öfrigt hafva barnen vunnit större mekanisk färdighet än tillföre, och undervisningen har öfver hufvud taget fått en mera praktisk pregel.

Undervisningen i *geografi* och *historia* har hufvudsakligen bestått i inlärande af namn och årtal. Lärarne hafva ej förstätt eller velat underkasta sig mödan att göra den verkligt bildande. Skildringar och lefnadsteckningar hafva endast undantagsvis förekommit. Icke en gång de, som förekomma i läseboken, hafva behandlats i samband med undervisningen i de ämnen, som nu äro i fråga.

En svårighet, som lägger stora hinder i vägen för en god undervisning i historia och geografi, är, att lärarne ofta ej hafva råd att förskaffa sig källor, ur hvilka de kunna hemta de skildringar och lefnadsteckningar, som de borde meddela barnen.

Undervisningen i *naturkunnighet* har genom normalplanen blifvit begränsad till det för folkskolans barn viktigaste, men den har i allmänhet saknat åskådlighet, hvilket till stor del kommer af bristen på erforderlig åskådningsmateriel.

Endast i ett mindre antal skolor har undervisning meddelats i *geometri*. Barnen hafva ej haft några läroböcker, utan har läraren på svarta taflan muntligt inlärt några viktigare satser.

Teckning har förekommit i de flesta folkskolor, dock hafva barnen i allmänhet ej vunnit någon nämnvärd färdighet deri, hvilket torde bero dels af brist på materiel, dels deraf, att åtskillige af lärarne ej känna de nyare undervisningssätten i detta ämne.

Undervisningen i *sång* har gestaltat sig mycket olika efter vederbörande lärares förmåga att undervisa deri. I ej få skolor har visat sig benägenhet att tränga undan psalmen för den andliga visan, hvilken äfven betonats på bekostnad af fosterländska och andra för skolbruk lämpliga sånger.

Gymnastik har i allmänhet ej öfvats med den flit och noggrannhet, som ämnets vikt fordrar. Hvarken skolråd, lärare eller föräldrar hafva tillbörligt uppskattat dess vikt. De inse ej dess stora uppfostrande inflytande, utan mena, att den endast tjänar till kroppskrafternas stärkande, men att dessa hårdas och utbildas tillräckligt genom gången till och från skolan, den fria leken och deltagandet i arbetet på åker och äng.

I Bro skoldistrikt är undervisningen i *trädgårdsskötsel* synnerligen utmärkt. Skolträdgårdarne äro indelade i små land. Hvarje barn i den öfre afdelningen har sitt land, hvilket det får besä, rensa och skörda. I några andra skolor få barnen deltaga i trädgårdsarbetet, men i de flesta förekommer ingen undervisning i trädgårdsskötsel. Folket har i allmänhet ej något intresse derför. Vid många skolor finnas ej trädgårdsländ och, der sådant finnes, vill församlingen ej ens bekosta den första uppbrukningen deraf.

Manlig slöjd förekommer som undervisningsämne i allt flere skolor. Barnen synas deraf roade, och folkets intresse derför är i tilltagande.

Qvinlig slöjd deremot förekommer endast i ett fåtal skolor. Man synes tro, att flickorna i hemmen få tillräcklig undervisning deri.

Föremål för den manliga slöjden äro vanligast snickring och korgflätning; för den qvinliga stickning, virkning och sömnad.

Folkskoleläraren undervisar äfven i manlig slöjd; i qvinlig slöjd bestrides undervisningen ofta af någon småskolelärarinna.

Såsom ofta förekommande fel vid undervisningen i allmänhet hafva vi anmärkt, att lärarne ej skilja mellan hufvud- och bisak; att de i minnet inpregla en mängd detaljer eller i bästa fall ensidigt söka uppodla förståndet, under det de försumma utbildningen af öfriga själskrafter, samt att de anse som sin hufvuduppgift att vara undervisare, ej uppfostrare.

Undervisningen i fortsättningsskolan har i allmänhet visat mycket goda resultat. Detta beror till väsentlig del derpå, att läraren dervid får sysselsätta sig med äldre barn, hvilka förut vunnit en viss bildningså i formelt som materiellt hänseende, äfven om denna icke är hög, samt hvilka inse gagnet af att få lära hvad skolan vill och kan meddela.

I detta sammanhang anse vi oss böra nämna, att ett ganska stort hinder för inrättande af fortsättningsskolor och dessas mera allmänna besökande är, att ej få prester mottaga barnen i konfirmationsskolan

redan innan de fyllt fjorton år, ja, exempel finnas derpå, att barn intagits i denna skola, innan de uppnått tretton år. I distrikt, der sådant eger rum, anser man sig ej behöfva eller kunna inrätta någon fortsättningsskola, enär inga barn, eller åtminstone endast några få, skulle söka inträde deri.

VIII. Skolförhören.

De förhör, som enligt nådiga Folkskolestadgan bort hållas vid terminernas början med de barn, som skolat intagas i skolan, äfvensom med dem, som anmälts till undervisning i hemmet, hafva vanligen ej hållits. De förra intagas i skolan utan föregående förhör, och de senare infinna sig i allmänhet icke. Äfven under läsåren utrönes vanligen ej, hurudan den undervisning är, som i hemmen meddelas. Anledningen dertill, att förhör med barn, som undervisas i hemmen, icke anställas, torde vara, att dessa barn äro ett jemförelsevis mycket litet antal, och att de, äfven om de något år ej besöka skolan, vanligen intagas der under ett följande.

Roteförhör hållas hvar eller hvarannan vecka i de flyttande skolorna. I de fasta skolor, som läsa på afdelningar, undervisas vanligen en af afdelningarna, nemligen den, hvars tur det är att dagligen besöka skolan, fem dagar i veckan, under det den andra infinna sig den sjetton dagen för att under lärarens handledning fortsätta sin läsning.

Ärligen hållas examina vid läsårets slut. Dessa bevistas visserligen i åtskilliga distrikt af många föräldrar samt en och annan skolrådsledamot; i andra äro de mera fåtaligt besökta, och stundom är skolrådet representeradt endast af skolrådets ordförande eller någon skolrådsledamot, som bor i närheten af skolan.

Afgångsexamen med barn, som vilja lemna skolan, anställas i alla distrikt. I några förrättas den i närvaro af skolrådets ordförande; i andra är dervid ingen skolrådsledamot närvarande. I allmänhet torde man vid dessa pröfningar förfara mindre strängt, än gagneligt och önskligt vore. Afgångspröfningarna hota i många distrikt att sjunka ned till endast en formsak.

IX. Lärarne.

Alla de ordinarie lärarne äro examinerade. Dessutom tjenstgöra i folkskolorna tre biträdande lärarinnor, hvilka endast ega småskolebildning.

Två småskolor skötas af oexaminerade lärare. De öfriga småskolorna förestås af lärarinnor, af hvilka 20 äro examinerade och 16 oexaminerade.

Hvad lärarnes och lärarinnornas nit beträffar, synas de alla förtjena godt vitsord med undantag af fyra, hvilka visat sig mer eller mindre liknöjda och försumliga vid utöfningen af sitt kall.

Lärarnes och lärarinnornas insigter och förmåga att meddela dem äro naturligtvis mycket olika. Under det några ega mycket goda insigter och hafva framstående undervisningsskicklighet, stå andra på gränsen till oduglighet. Bland de ordinarie folkskolelärarne äro två äldre under medelmåttan; de öfriga fullt medelmåttiga eller derutöver. Af lärarne vid småskolan är en mycket klen; af småskolelärarinnorna ega de examinerade i allmänhet erforderlig skicklighet, ehuru äfven bland dem finnes en och annan, som ej är vuxen sitt kall; bland de oexaminerade hafva några förestått sina skolor till full belåtenhet, men de flesta af dem hafva saknat nödig utbildning.

X. Anteckningsböckerna.

I alla folkskolor finnas dagbok, examenskatalog och hufvudbok och föras i allmänhet ändamålsenligt och ordentligt. I åtskilliga småskolor förekomma ock nämnda anteckningsböcker, men de flesta hafva endast egna, ofta ganska slarfvigt förda dagböcker. Barnen inskrifvas i detta fall i den folkskolas hufvudbok, under hvilken småskolan hör.

XI. Skolmaterielen.

Undervisningsmaterielen har ej obetydligt ökats. Läsebok för folkskolan användes i alla folkskolor; i de flesta småskolor begagnas läsebok för småskolan af Carl och Knut Kastman, i de öfriga läses Rhodes läsebok.

Karta öfver Europa, Sverige och Palestina finnes i nästan alla folkskolor, i några derjemte karta öfver verdensdelarne, glob eller globkarta.

Åskådningsmateriel för räkning — kuber o. d. — hafva anskaffats i åtskilliga småskolor. I några folkskolor hafva för undervisning i geometri inköpts stereometrisk figur.

Väggtaflor öfver människokroppen och djurriket hafva anskaffats i många skoldistrikt; för öfrigt har nästan all åskådningsmateriel för undervisning i naturkunnigheten saknats.

De läroböcker, som företrädesvis förekommit, äro Biblisk historia af Barth, Beckman, Pettersson och Steinmetz. Geografi af Dahm, Erslev, Gelin och Brunius, Hägerman, Lundeqvist, Ålund samt Text till folkskolans atlas. Svensk historia af Brunius och Kastman, Hägerman och Odhner. Geometri af Lagerhamn och Segerstedt. Räknelära af Lundqvist, Segerstedt, Siljeström och Åberg. Lärobok i naturkunnighet af Berlin och Segerstedt. Språklära af Landgren.

XII. Skollokalerna.

I några distrikt förekomma stora, luftiga, väl inrättade skollokaler, försedda med ändamålsenliga skolmöbler; i andra åter äro de visserligen tillräckligt stora, men illa omsedda och osnygga, i andra åter äro de derjemte små, mörka och kalla. Småskolorna läsa antingen i hyrda lokaler eller i ett, vanligen för litet, rum i folkskolan, hvilket är afsedt för småskolans behof. Någon gång får småskolan begagna sig af folkskolans lokal, då denna är ledig. Endast i yttersta nödfall kan man förmå skoldistriktet att bygga nya skolhus. Skollokalerna underhållas ofta illa i synnerhet i de distrikt, der rotarne hafva byggt och skola underhålla hvar sitt skolhus. Läsrummens städning och luftning försummas i allmänhet allt för mycket; ej heller sörjes med tillbörlig noggrannhet därför, att allt derinne är ordentligt och prydligt anordnad. Ej sällan saknas skåp och hyllor för förvaring af undervisningsmateriel och matsäckar m. m. Skolbord och skolbänkar, som under senaste åren förfärdigats, äro ändamålsenliga; men ännu begagnas mångenstädes skolbord, som äro olämpliga för sitt ändamål och menliga för helsan.

XIII. Tillsynen öfver skolorna.

Vid visitationerna i församlingarna gör stiftets biskop sig underättad om skolväsendets tillstånd och söker förmå församlingarna att vidtaga åtgärder till afhjelpande af de befintliga bristerna. Med anledning af inspektörernas berättelser och anmärkningar i särskilda fall beifrar Domkapitlet felaktigheter och försummelse i skolornas inrättning och vård. — Så väl skoloråd som församlingar och lärare hafva i allmänhet visat sig mycket tillmötesgående vid inspektionerna. Det är mig en kär pligt att erkänna detta. Visserligen har jag ej kunnat genomdrifva allt hvad jag önskat; men många förändringar, af hvilka åtskilliga medfört ej ringa kostnad, hafva dock kunnat genomföras.

Å andra sidan bör ej lemnas oanmärkt, att löften om förändringar ej alltid infriats. Det har ej så sällan händt, att de fel, som anmärkts vid en inspektion och som man lofvat afhjelpa, stå qvar vid en följande inspektion. Antingen har man ej försökt att få dem afhjulpna eller, om man gjort några försök, ej med tillräckligt allvar gripit sig an dermed.

Skolråden hafva i allmänhet ej fullgjort sina åligganden med den trohet, som deras pligt och sakens vikt kräfva. I synnerhet visa de mycken liknöjdhet och tröghet vid öfvervakande af barnens skolgång. Möjligen skulle det bidraga till ökande af deras intresse för skolans angelägenheter, om hvarje skolrådsledamot finge ett exemplar af Skolstadgan och skolans reglemente. Men å andra sidan har jag glädjen meddela, att det finnes skolrådsledamöter, hvilka hafva ett lefvande nit för folkskolan och som ej spara uppoffringar af tid och penningar för hennes främjande.

Till skolrådets hjälp vid öfvervakande af skolgången äro i de flesta distrikt tillsyningsmän tillsatte, men några nämnvärda spår af deras verksamhet hafva ej kunnat förmärkas.

XIV. Kostnaderna för skolväsendet.

År 1881 utgjorde distriktens bidrag till skolväsendet 29,305 kronor, eller i medeltal för hvarje distrikt omkring 2,259 kronor och på hvarje person 1 kr. 37 öre. Af statsmedel erhöles i lönetillskott 15,400 kr. Lärarelönderna i små- och folkskolor uppgingo till 32,107 kr. Underhåll af skollokaler och inventarier uppgick till 6,661 kr. För undervisningsmateriel hafva utbetalts 810 kr. och för skolornas öfriga behof 2,380 kronor. Dessutom betalades skuld från föregående år med 167 kronor. Samtliga utgifterna uppgingo till 45,033 kronor eller i medeltal för hvarje distrikt 3,464 kronor. Hvarje barn, som besökte skolan, kostade i medeltal 11 kr. 27 öre.

XV. Allmän öfversigt öfver folkskolans utveckling.

	1876.	1881.		1876.	1881.
Folkskolor.....	21.	25.	Icke ordinarie lärare....	3.	..
Fasta.....	8.	12.	Lärare i småskolan.....	5.	2.
Flyttande på två stationer.....	11.	12.	Lärarinnor i småskolan.....	35.	38.
" på tre stationer.....	2.	1.	Biträdande lärarinnor i		
Mindre skolor.....	1.	—	folkskolan.....	—	3.
Småskolor.....	40.	40.	Barn i folkskolan.....	2,181.	1,813.
Fasta.....	4.	5.	" i småskolan.....	1,239.	1,293.
Flyttande.....	36.	35.	Kostnader för skolvä-		
Ordinarie lärare i folkskolan...	18.	25.	sendet.....	32,247,62.	45,033,86.

Carl Kastman.

III.

Nordmarks, Norra, Södra och Vestra Dals kontrakt.

På grund af Statsrådets och Chefens för Kongl. Ecklesiastikdepartementet förordnande af den 24 November 1876 för mig att vara folkskoleinspektör inom ofvannämnda fyra kontrakt för åren 1877—1881 har jag under denna tid dels genom besök i skolorna, dels genom möten i mindre kretsar med lärare och lärarinnor sökt att både vinna möjligast fullständiga kännedom om skolväsendets i hvarje skoldistrikt ställning och befrämja dess sunda utveckling. I enlighet med instruktionen har jag nu att om skolväsendet inom mitt inspektionsdistrikt afgifva föreskrifven berättelse, hvilken jag härmed i följande 13 punkter har äran sammanfatta.

I. Folkundervisningsanstalterna.

De fyra kontrakt, hvaraf mitt distrikt utgöres, omfatta 52 församlingar, hvilka utgöra hvar för sig ett skoldistrikt. Af dessa skoldistrikt hafva

- 1 endast en folkskola,
- 3 en folk- och en småskola,
- 15 en folk- och två småskolor,
- 1 en folk- och fyra småskolor,
- 3 två folk- och en småskola,
- 9 två folk- och två småskolor,
- 14 två folk- och tre småskolor,
- 1 två folk- och fyra småskolor,
- 1 tre folk- och två småskolor,
- 1 tre folk- och tre småskolor,
- 2 fyra folk- och fyra småskolor och
- 1 fem folk- och fem småskolor.

Folkundervisningsanstalterna utgöras alltså vid 1881 års utgång af 93 folk- och 122 småskolor.

I början af 1877 utgjordes undervisningsanstalterna af 85 folk- och 114 småskolor samt 1 mindre skola. Under det gångna quinquenniet hafva således upprättats 8 nya folkskolor, nemligen 1 i Nössemark, 1 i Ryr af Södra Dals kontrakt, 1 i Rölönda, 1 i Silbodal, 1 i Tisselskog, 1 i Töcksmark och 2 i Åmåls stad. Tretton nya småskolor hafva samtidigt tillkommit, nemligen 1 i Bolstad, 2 i Ed, 1 i Fogelvik, 1 i Gunnarsnäs, 1 i Holmedal, 1 i Håbol, 1 i Karlanda, 1 i Lerdal, 1 i Råggerd, 1 i Skållerud, 1 i Tisselskog och 1 i Åmåls stad; men då under perioden 5 gamla småskolor indragits, nemligen 2 i Ferglanda, 1 i Hesselskog och 2 i Tisselskog, så har antalet småskolor inom hela distriktet endast ökats med 8.

Dessutom hafva inom följande församlingar beslut fattats att med ingången af år 1882 upprätta:

- i Frendefors tre nya småskolor,
- i Håbol en andra småskola,
- i Jerbo en tredje d:o,
- i Mo en d:o d:o och
- i Tösse-Tydje en tredje småskola.

Högsäters församling har beslutat upprätta en välbehöflig andra folkskola derstädes och i Torskog pågå ifriga underhandlingar om en tredje folkskola.

Deremot hafva följande framställningar om ökad antal skolor ännu icke rönt framgång:

- i Dalskog en andra folkskola,
- i Ed en tredje folkskola,
- i Ertemark en tredje folkskola,
- i Ferglanda en d:o d:o,
- i Gesäter en småskola,
- i Grinstad en tredje småskola,
- i Holm en tredje och en fjerde småskola,
- i Jerbo en andra folkskola, der dock en tredje småskola vunnits,
- i Rölönda en tredje småskola,
- i Silbodal en d:o d:o,
- i Skållerud en andra folkskola,
- i Tösse-Tydje en tredje folkskola,
- i Änimskog en d:o d:o,
- i Ödeborg en andra d:o och
- i Ör en tredje folkskola.

Om ökningen i undervisningsanstalternas antal icke företer någon hög siffra hvilket, förhållande väsentligen beror derpå, att skoldistrikten ekonomiska villkor bjuda varsamhet och tålmod, hafva deremot de yttre anordningarna för de befintliga skolorna erkännansvärdt förbättrats.

I så gles befolkad bygd som detta inspektionsdistrikt måste flertalet skolor vara flyttande; men angeläget är, att flyttningen inskränkes såvidt möjligt till endast två stationer för hvarje skola.

1876 voro 19 % af folk- och 4 % af småskolorna fasta.

33 % af folk- och 15 % af småskolorna flyttade mellan hvar sina 2 stat.,

40 %   „   „   **26 %**   „   „   „   „   „   **3**   „

3,5 %   "   "   **26 %**   "   "   "   "   **4 "**

3,5 %   »   »   5 %   »   »   »   »   5   »

12 %   »   »   »   »   »   »   **6**   »

1 %   "   "   3 %   "   "   "   "   "   7 "

9 % » vandrade ur stuga i stuga utan några bestämda läseställen.

1881 äro 32 % af folk- och 8% af småskolorna fasta,

39 % af folk- och 35 % af småskolorna flytta mellan hvar sina 2 stat.,

27 %   »   »   **39 %**   »   »   »   »   **3** »

2 %   "   "   **10 %**   "   "   "   "   **4 "**

8 * » » » » 6 »

Att icke alla skolorna blifvit anordnade på högst 2 stationer hvar, är visserligen en betänklig brist; men dels hafva flerstädes de lokala förhållandena omöjliggjort en sådan anordning, utan att ock ökad antal skolor upprättats, dels har skyldig hänsyn till de ekonomiska resurserna inom flere församlingar nödgat mig att icke motsätta mig flyttningen på 3 stationer. Emellertid har den gamla sega vanan att låta »skolorna uppsöka barnen, men icke barnen skolorna» inom alla församlingarna måst gifva med sig, och det är att hoppas, att den återstod af denna gamla vana, som ännu här och der hänger i, skall inom en nära framtid helt och hållet försvinna.

Småskolor finnas, såsom af redogörelsen å första sidan framgår, inom alla distrikten med undantag af ett, nemligen Gesäter, der lärarinnan i folkskolan under 3 månader af året undervisar de till småskolan hörande barnen, hvilka här utgöra folkskolans första klass. En småskola är här behöflig och jag har flere gånger gjort framställning derom, men alltid fått nekande svar. — Inom Tisselskogs västra område saknas ock småskola. År 1877 funnos i Tisselskog 2 småskolor och 1879 upprättades en tredje sådan; men då här iöke fans mer än en folkskola och församlingen, delad i 2 skilda områden af sjön Råvarpen, icke var betjent med en enda folkskola, beslöt församlingen i slutet af 1880 att utbyta två af småskolorna mot en andra folkskola. Härigenom erhöll Tisselskog med början af 1881 2:ne fasta folkskolor, en på hvardera sidan af sjön Råvarpen, och derjemte inom östra området, der barnantalet är större och skolvägarne längre, en flyttande småskola;

i vestra området undervisar folkskolans lärare småskolebarnen under sammanhängande månader den blidare delen af året.

I Ferglanda har skolrådets ordförande genomdrifvit en egendomlig anordning af skolorna, hvilken anordning under början af denna period införts. Förut egde Ferglanda 2 folk- och 5 småskolor; men då församlingen fick sina 4 skolhus färdiga, indrogos 2 småskolor helt och hållet, 2 sammankedjades med folkskolorna på sätt längre fram omförmåles och en småskola bibehölls som sådan för 2 rotar i fjellen. I hvarterdera af församlingens skolområden skola samtliga skolbarnen, såväl små- som folkskolans, grupperas i 3 klasser, af hvilka den första klassen, som väl närmast skulle motsvara småskolan, men för inträde i hvilken fordras, att barnet kan läsa någorlunda »såväl latinsk som svensk stil», undervisas af en småskolelärarinna, den andra klassen befinner sig midt emellan små- och folkskola och undervisas både af lärarinnan och folkskoleläraren, hvaremot den tredje klassen undervisas uteslutande af läraren och skall motsvara den egentliga folkskolan. Skolorna äro flyttande på 2 stationer och klasserna undervisas hvar för sig på olika tider och dagar; läraren selsätter 3:dje klassen på ena stationen, medan lärarinnan undervisar 1:a klassen på den andra stationen, den andra klassens läsetid inflikas mellan båda de öfriga klasserna, så att hvarje af klasserna erhåller på hvardera stationen ungefär samma årliga läsetid som i en på 3 stationer flyttande skola. Denna anordning har, då församlingen oakadt inspektörens anmärkningar vidhöll sitt beslut, blifvit af Domkapitlet faststald.

På här anmärkta undantag när har hvarje folkskola en eller två småskolor under sig, och förhållandet skolorna emellan är ordnad i öfverensstämmelse med hvardera skolans art och bestämmelse. Härvid måste dock anmärkas, att, der småskolan flyttar mellan flere stationer än 2, eller har ett för stort lärjungeantal, densamma icke kan åt lärjungarne meddela den förberedande kurs, som normalplanen föreslår, och att i sådana skoldistrikt fordringarna för inträde i folkskolan måste sättas lägre än önskligt och nyttigt är, likasom det ock bör anmärkas, att dessa inträdesfordringar mångenstädes sakna nödig bestämdhet; men inom intet distrikt betraktas småskolorna numera såsom i någon mån ersättande folkskolan.

»Mindre skolor» finnas icke inom mitt distrikt. Vid inspektionsperiodens början fanns en sådan i Silbodal, men den blef 1879 utbytt mot en ordentlig folkskola.

Fortsättningsskolor, i hvilka undervisningen fortgår i en följd af dagar och veckor skild från folkskolans, äro ännu endast 6, nemligen i

Ferglanda 2, i Gesäter 1 och Töcksmark 1 samt i Åmåls landsförsamling 2. Men för de barn, hvilka något år före sin nattvardsberedelse afgå från folkskolan med goda vitsord, är vid alla fasta och de flesta mellan 2 stationer flyttande folkskolor tillfälle till fortsatt undervisning sålunda beredt, att de få besöka folkskolan en dag i veckan och antingen ensamma för sig eller tillhopa med folkskolans högsta klass erhålla undervisning. Att så få fortsättningsskolor med undervisning i en sammanhängande särskild tidsföljd blifvit upprättade, beror hufvudsakligen derpå, att inom de flesta skoldistrikt folkskolan ännu icke hunnit så långt, att fortsättningsskola kan ifrågakomma, om den nemligen icke skall, såsom fallet varit i Ferglanda, vara endast ett annat namn på öfverläsning utom de 8 kalendermånaderna. Då folkskolan flyttar mellan flere stationer än 2, hinna den i allmänhet icke att förr än det år, barnet skall inträda i nattvardskolan, meddela barnet sådant mått af kunskap, att afgångsbetyg bör meddelas; den oordentliga skolgången gör ock sitt till. Emellertid har jag inom flere skoldistrikt fått löfte om, att, så fort behovet visar sig, fortsättningsskolor, ordnade enligt Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, skola upprättas.

Slöjdskolor, som förestås af särskildt för slöjden anstälde och aflönade lärare och således äro från folkskolan mera fristående, finnas:

1 för gossar och 1 för flickor i Åmåls stad samt 1 för gossar i Bolstad. Slöjdskolan i Erikstad kan här icke inräknas, enär dess elever merendels äro komna ur skolåldern. Längre fram — under afdelningen »Undervisningen» — får jag tillfälle närmare redogöra för den slöjdundervisning, som inordnats i folkskolan.

Seminarium för bildande af småskolelärarinnor har jemväl under denna period fortgått efter samma plan och bestämmelse, som i förra berättelsen omförmålades. Men då behovet af sålunda examinerade lärarinnor var inom provinsen i det närmaste tillgodosedt och jag var angelägen om, att icke flere utexaminerades, än som inom närmaste framtiden funno anställning, blef seminariet med sistförliden Maj månads slut inställt, åtminstone för en tid eller till dess behovet åter påkallar en en dylik anstalt.

II. Reglementena.

Sedan normalplanen utkommit, sammanträdde stiftets inspektörer i Carlstad och utarbetade ett allmänt förslag till nya reglementen för stiftets folk- och småskolor, hvilket inlemnades till Domkapitlet,

som faststälde detsamma och förständigade samtliga skolråd att med ledning af detta normalförslag uppgöra och till Domkapitlet inkomma med förslag till nya reglementen, hvart skolråd för sitt distrikt. På grund häraf hafva också förslag till nya reglementen uppgjorts inom alla skoldistrikt med undantag af Örs pastorats skoldistrikt, inom hvilka underhandlingarna ännu pågå om en bättre anordning af skolväsendet än den närvarande, hvilken är af beskaffenhet att icke böra genom reglemente för någon längre tid fastläsas.

Med undantag af 15 skoldistrikts hafva nu alla de uppgjorda nya reglementena blifvit af Domkapitlet fastställda och jag hoppas, att äfven de återstående skola inom loppet af 1882 hinna blifva det. De sålunda fastställda reglementena äro alla uppgjorda i möjligast nära öfverensstämmelse med normalplanen såväl i fråga om skolornas yttre anordning som ock i fråga om klassfördelning, kurser m. m. Klart är, att det icke varit möjligt att allestädes få normalplanens grundsatser fullt genomförda; ty flerstädes hafva lokala förhållanden och distriktens ekonomiska villkor betingat afvikelser i den yttre anordningen, så att t. ex. skolor få flytta på flere stationer än 2, dock ej öfver 3; men i allmänhet hafva skolråden ådagalagt mycken beredvillighet att ordna skolorna efter normalplanen. Endast inom 2 skoldistrikt hafva mina yrkanden om att vid ordnandet af skolväsendet i möjligaste måtto ställa sig normalplanens anvisningar till efterrättelse mött »de obotfärdigas förhinder»; men jag har anledning att tillskrifva skolrådsordförandena i dessa distrikt personligen dessa hinder. Jag hoppas emellertid, att nödiga rättelser jemväl här skola i sinom tid ernås.

III. Skolbarnen.

Skolåldern räknas från och med det år, under hvilket barnet fyller 7 år, till och med det, under hvilket barnet admitteras till H. H. Nattvard.

År 1881 funnos, enligt de vid inspektionerna i skolorna tillgängliga anteckningarna, inom hela inspektionsdistriktet 19,673 skolpliktiga barn, nemligen inom Nordmarks kontrakt 4,280, inom Norra Dals 4,379, inom Södra Dals 5,961 och inom Vestra Dals 5,053. Af dessa skolpliktiga räknades

inom Nordmarks kontrakt:	2,407	höra till folk-	och 1,873	till småskolan,
» Norra Dals »	2,502	»	»	1,877 »
» Södra » »	3,209	»	»	2,752 »
» Vestra » »	2,871	»	»	2,182 »

eller tillhopa 10,989 höra till folk- och 8,684 till småskolan.

Af dessa skolpliktiga har jag vid inspektionerna funnit 9,539 vara antecknade till skolgång för 1881 i folkskolorna och 7,174 i småskolorna nemligen:

	I folkskolorna:			I småskolorna:	
inom Nordmarks kontr.	2,223	ell. 92 %	af de skolpliktiga	1,577	ell. 84 %
» Norra Dals »	2,236	» 89 »	d:o	1,594	» 85 »
» Södra » »	2,671	» 83 »	d:o	2,031	» 74 »
» Vestra » »	2,409	» 83 »	d:o	1,972	» 90 »

eller för hela distriktet: 87 % af de skolpliktiga 83 %.

Här måste dock beträffande först och främst antalet skolpliktiga upprepas förra berättelsens anmärkning om osäkerheten i de anteckningar öfver skolpliktiga, som i skolorna föras. Denna osäkerhet näres fortfarande af den omständigheten, att hos de flesta skolrådsordförande saknas förteckning öfver skolbarnen. Mångenstädes lemna och dessa till lärarne årligen endast uppgift å de barn, som under året inträdt i skolåldern, hvaremot de icke meddela något om till H. H. Nattvard admitterade, eller in- och utflyttade samt döda. Ofta råder ingen full öfverensstämmelse mellan skolans åldersförteckning och husförhållsboken. Alldeles nödvändigt är, att hvarje skolrådsordförande förer ordentlig förteckning öfver skolbarnen och deras skolgång för året och ur denna lemna lärarne fullständiga och noggranna uppgifter. Beträffande de i skolan inskrifna barnen bör märkas, att uppgifterna härom afse förhållandet, sådant det vid inspektionerna befunnits. Ännu påträffas uppgifter härom i en och annan skola, enligt hvilka alla skolpliktiga skulle vara anmälda till skolgång, men många af dem komma aldrig till skolan under året, hvaremot det å andra sidan är, isynnerhet i de flyttande skolorna, icke ovanligt, att flere än de vid inspektionen inskrifna under senare delen af året sig i skola inställa. I allmänhet lägga vederbörande ännu för liten omsorg vid de uppskrifningar till skolgång för året, som skola förekomma vid läsårets början.

Vid inspektionerna under år 1881 hafva befunnits närvarande i folkskolorna 2,746 och i småskolorna 2,377 barn eller tillhopa 5,123, nemligen:

inom Nordmarks kontr.:	i folkskolorna 727		och i småskol. 536		barn,
» Norra Dals »	d:o	920	d:o	664	d:o,
» Södra » »	d:o	529	d:o	614	d:o och
» Vestra » »	d:o	570	d:o	563	d:o.

Nu bör visserligen uppmärksammas, att de flesta skolorna äro flyttande och att vid inspektionen, som merendels eger rum utan föregående anmälan, endast de barn, som tillhöra den rote, inom hvilken skolan för tillfället är i verksamhet, kunna vara i skolan tillstädes och att i de fasta skolorna barnen äro fördelade i klasser med oliktidig undervisning och att vanligen en, högst två af dessa besöka skolan den dag, inspektionen inträffar; men äfven då man tager hänsyn till dessa omständigheter, qvarstår dock alltid det förhållandet, att endast 30 % af de i folkskolorna och 33 % af de i småskolorna till skolgång lör året antecknade barn påträffats närvarande i skolorna, såsom ett afgörande vittnesbörd om beskaffenheten af barnens *skolgång*. Hvad jag i min förra berättelse härom yttrat, måste jag äfven nu upprepa.

Under år 1880 bevistade hvarje barn folkskolan inom Nordmarks kontrakt i medeltal 65 dagar af året,

» Norra Dals	»	»	68	»	»
» Södra »	»	»	52	»	» och
» Vestra »	»	»	46	»	»

eller i medeltal inom alla fyra kontrakten 57 dagar.

Af förestående synes, att skolgången är jämförelsevis ordentligast inom Norra Dals och Nordmarks kontrakt och ojemnast inom Södra och Vestra Dals. Naturligtvis råder dock stor olikhet i detta hänseende de olika skoldistrikten emellan.

Så till exempel besökte under år 1880 hvarje folkskolebarn inom Åmåls landsförsamling skolan 81 dagar, medan i Fröskogs folkskola, med lika många inskrifna dagar, ej skoldagarne i medeltal uppgå till mera än 35. I Holms församlings södra folkskola utgjorde medeltalet närvarande skoldagar 90, men inom samma församlings norra folkskola 67 och i Jerns folkskola 39, oaktadt barnen i dessa 3 skolor, som äro fasta, bort vara i skolan lika många dagar. Inom Vestra Dals kontrakt faller högsta medeltalet närvarande dagar på Torp med 66 och lägsta träffas i Nössemark, der medeltalet nedgick till 27 dagar. Inom Nordmarks kontrakt är medeltalet närvarande skoldagar 81 i Karlanda södra folkskola och 38 i Värviiks vestra folkskola. — Inom småskolorna är skolgången jemnare, ehuru äfven der mycket ännu återstår att önska.

Orsakerna till oordentlighet i skolgången äro fortfarande desamma, som i förra berättelsen angäfvos.

IV. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är i såväl folk- som småskolorna 8 kalendermånader. Undervisning öfver denna tid förekommer numera endast inom 7 folk- och lika många småskolor, i hvilka den årliga undervisningstiden är 40—42 veckor.

Folkskolorna begynna sin verksamhet för året vanligen med Februari månad, hvarefter undervisningen i de flyttandeskolorna fortgår med en veckas påsklof samt 2—6 veckors ferier under sommaren, tills den bestämda läsetiden tilländalupit. I de fasta folkskolorna är den årliga läsetiden delad i två terminer, vår- och hösttermin, med 2—10 veckors ferier under sommaren och en veckas påsklof. I en del distrikt, såsom Frendefors, Ryr, Brålanda, Bolstad m. fl., har man på sista tiden och för att söka någon bot mot den ojemna skolgången börjat förlägga folkskolornas verksamhet till månaderna Januari- medio Juni och medio September—medio December med ferier under alla andtider och under vallgången, som isynnerhet i södra och mellersta delarne af Dal är mycket menlig för skolan. Småskolorna begynna sin verksamhet för året vanligen något senare än folkskolorna, merendels i midten af Februari eller med Mars månads ingång, och fortgå de fasta med en å två månaders fritid under sommaren och de flyttande utan något annat afbrott än en veckas påsk- och 2 veckors midsommarlof.

Inom alla skolorna pågår undervisningen 6 dagar i veckan, då i de flyttande skolorna den 6:te dagen användes till repetitionsförhör i den eller de rotar, der skolan för tillfället ej är i verksamhet.

Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 och i småskolorna 5 timmar med minst en timmes middagsrast och med i lag föreskrifven fristund på 5—10 minuter mellan 2 på hvarandra följande läsetimmar.

V. Undervisningen.

Undervisningen har under den nu tilländagångna perioden tagit ett godt steg framåt, ty i samma mån en bättre yttre anordning för skolorna vidtagits, bestämdare klassindelning införts, ordentliga kurser för de särskilda klasserna bestämts och tysta öfningar anordnats i undervisningen, har den vunnit i reda och planmessighet. *Normalplanen* har således redan uträttat mycket godt jemväl i fråga om sjelfva undervisningen och jag har all anledning påstå, att dess goda verkningar

skola år för år allt tydligare framträda. Till en början uppväckte den betänkligheter hos de flesta äldre lärare särdeles för de »tysta öfningarna», som den ville införa i undervisningsarbetet, och jag fick ofta höra, att man väl kunde i en normalplan *skriva* mycket om dem, men att de icke desto mindre voro omöjliga i praktiken. Af skyldig aktning för dessa betänkligheter har jag låtit mig angeläget vara att göra lärarepersonalen mer och mer förtrogen med normalplanens innehåll och har denna plan fördenskull utgjort hufvudsakliga föremålet för såväl mina enskilda samtal med lärarne och lärarinnorna vid inspektionerna som ock de mera offentliga öfverläggningarna vid mötena. Jag tror mig nu kunna uttala det allmänna omdömet, att lärarepersonalen kommit till insigt derom, att en *ordnad* undervisning, vid hvilken en lärare måste samtidigt sysselsätta 2 eller flera klasser, helt enkelt är en omöjlighet utan användning af tysta öfningar, att dessa öfningar visserligen ställa stora anspråk på läraren, men på samma gång underlätta hans bemödanden att med trohet mot de pedagogiska fordringarna utföra sitt arbete i skolan och att därför de »tysta öfningarna» långt ifrån att vara ett fel eller en svaghet hos normalplanen fasthellre utgöra en af planens bästa förtjenster.

Om jag undantager några äldre lärare, hvilka komma att inom kort tid afgå, kan jag meddela, att normalplanen numera blifvit för lärare och lärarinnor liksom en handbok vid undervisningen, ur hvilken de dagligen vinna klarhet om icke blott *hvad* de skola meddela barnen i de särskilda ämnena utan ock *sjelfva gången* af undervisningen i hvarje ämne. I alla fasta och de på 2 stationer flyttande skolorna, som icke förestås af sådana lärare eller lärarinnor, hvilka inbegripas i undantaget häröfvan, är nu normalplanen allt bestämdare tillämpad vid undervisningen, men äfven vid de på flere än 2 stationer flyttande skolorna är den med vissa nödvändiga modifikationer i fråga om kurserna lärarepersonalens dagliga handbok.

Hvad angår *sjelfva* det metodiska förfarandet vid undervisningen i de särskilda läroämnena, har detta fortgått i samma riktning, som i min förra berättelse afgifvits. Dock bör jag tillägga följande:

a) beträffande *småskolorna*:

Barnen i 2:dra klassen erhålla till hemlexor utanläsning af de stycken ur bibliska historien, som i första klassen blifvit af lärarinnan muntligt meddelade; i de flesta småskolorna få ock 2:dra klassens barn till hemlexor textorden i Luthers lilla katekes.

I räkning, som hufvudsakligen är och måste vara hufvudräkning, öfvas dock numera 2:dra klassen äfven på taffla med lättare 2- och 3-sifriga tal.

Åskådningsöfningar ingå nu allmännare i undervisningen. Utbytet af äldre obildade lärarinnor mot yngre och bildade har inom småskolorna under den gångna perioden varit rätt stort och gifvit åt småskoleundervisningen i allmänhet en bättre karakter. Vid förra periodens slut saknade 42 småskolor af 94 i Dalslands trenne kontrakt för undervisningen utbildade lärarinnor; vid denna periods slut finnas inom alla fyra kontrakten endast 11 småskolor af 122, som icke hafva vid landstings eller enskildt seminarium bildade lärarinnor. Klart är, att, då den individuella begåfningen för lärarekallet alltid är olika, de examinerade icke, äfven om de utgått från samma bildningsanstalt, kunna åstadkomma lika god undervisning. Såsom allmänt vitsord om småskolornas undervisningsarbete anser jag mig böra förklara, att jag funnit detta arbete *godt* uti 58 %, *fullt försvarligt* i 34 % och *underhålligt* i 8 % af skolorna.

b) beträffande folkskolorna:

Kristendomsundervisningen, vid hvilken allt flere lärare med aktningvärd flit och med en af den individuella förmågan betingad framgång bemöda sig om att återhålla barnen från själlös utanläsning, lider mycket deraf, att beträffande måttet af den kristendomskunskap, folkskolan bör meddela, endast föreskrifvits, att skolan skall meddela så mycket, som erfordras för inträde i nattvardsskolan; ty presterskapet har i detta afseende icke allestädes och icke heller alltid samma fordringar, i det att somliga fordra hela förklaringen ord för ord utantill, andra endast 1 à 2 hufvudstycken af förklaringen, andra åter endast Luthers lilla katekes. Ofta finner man ock detta ämne hafva fått sig tilldeladt för mycket af skolans undervisningstid, så att de öfriga ämnena och undervisningen i sin helhet deraf lida stort men. I allmänhet torde man icke hafva tillgång till flere timmar för detta ämne än högst 6 i veckan.

Undervisningen i *modersmålet* omfattar kursivläsning för inöfvande af mekanisk färdighet och läsning med utfrågning af innehållet, hvarvid läraren med stigande angelägenhet söker öfva lärjungarne att med egna ord återgifva det lästa och att i sammanhang berätta eller beskrifva. Rättstafningsöfningar förekomma nu flitigare än under förra perioden.

Undervisning i *geografi* begynner nu i alla folkskolor med 1:sta klassen, hvadan alla vid 1881 års inspektioner närvarande barn befunnits på högst få undantag när hafva någon kunskap i detta ämne. *Naturläran* förekommer i några skolor redan i 1:sta klassen, der läraren med tillhjälp af åskådningsmateriel beskriver typiska djurformer, men allmännast och efter bok från och med 2:dra klassen. Undervisning i *historien* börjar först med 3:dje klassen.

Linearteckning börjar allt allmännare öfvas i alla klasserna med användning af Stuhlmannska metoden, som visat sig särdeles fördelaktig i folkskolorna; undervisningen i *geometri* har deremot icke kunnat förekomma förrän i 3:dje klassen.

Gymnastikundervisningen har vunnit något, sedan förra berättelsen afgafs, men dels bristen på tjenliga platser vid många skolor, dels bristen på äfven den enklaste materiel för denna undervisning inskränka den ännu till utförandet af enklare fristående rörelser och marscher.

Undervisningen i *trädgårdsskötsel och trädplantering* befinner sig i samma ställning nu som vid afgifvandet af min förra berättelse.

Ett nytt ämne för undervisningen i folkskolan har under denna period inträdt med *slöjden*, hvilken nu är införd inom Dalsland i 51 proc. af folkskolorna och inom Nordmarks kontrakt vid 8 skolor. I denna undervisning deltaga de äldre gossarne, 3:dje och 4:de klasserna. Undervisningen, som meddelas af folkskoleläraren, omfattar förnämligast snickeri och svarfning samt ståltrådsarbeten och i några skolor äfven trädskärning. De artiklar, som tillverkas, bära visserligen tydliga märken, att de äro produkter af förstlingsarbete, men jag har ock i flere skolor träffat på saker, förfärdigade af 11—13-åringar med ganska stor skicklighet, noggrannhet i detaljerna och smak, så att de mycket väl förtjenat en plats äfven vid större utställningar än vid en skolexamen. Emellertid kan icke slöjdundervisningen i folkskolorna afse förfärdigandet af artiklar till expositioner, ja, jag vågar påstå, att ett sådant syfte skulle åt hela slöjdarbetet i skolan gifva en felaktig riktning. Skolans slöjdverksamhet måste i första hand gå ut på att väcka gossarnes håg och lust att jemväl under lediga stunder använda hand och öga till något nyttigt arbete, lära dem att använda de enklare slöjdverktygen till förfärdigandet af sådana artiklar, som ingå i folkets dagliga behof. Enär denna art af skolans verksamhet är helt ny, torde det anses väl tidigt att yttra sig om i hvad mån den redan vunnit sitt mål, men jag har dock erfarit, att slöjden hos flere lärjungar väckt en håg, som bådär godt för framtiden, och jag har sett, att, huru ringa den slöjdskicklighet än är, som i skolan meddelas, den dock långtifrån är förkastlig.

Emellertid torde tvenne frågor kräfva ett svar. Hvad inflytande har slöjden visat sig ega med hänsyn till den bokliga undervisningen? Härpå svaras: Något *menligt* inflytande har den *icke* haft, ty den beröfvar icke den bokliga undervisningen något af dess tid, enär slöjdarbetet utföres efter att den bokliga undervisningen för dagen slutat, ej heller har den visat sig förminska lärarens intresse och allvar för undervisningen i läseämnena. Slöjden har fastmer gagnat boken dels derigenom, att den medfört mera lif och omväxling i arbetet, dels ock

derigenom att den i hög grad förer lärare och barn att tydligare förstå, att skolans verksamhet har ett praktiskt syfte. De vid examina utställda slöjdarbetena af lärjungarne hafva mer än något annat klargjort för barnens föräldrar och andra vederbörande den sanningen, att skolans verksamhet afser barnens praktiska lif. Hvilken bör meddela denna undervisning? Visserligen äro tillräckligt många ämnen redan förut föremål för folkskolelärarens omsorg och arbete, men icke förty bör *han* utföra jemväl denna del af skolans verksamhet. Erfarenheten har lärt oss, att det gränsar nära nog till det omöjliga att hos särskilda slöjdare finna den pedagogiska utbildning, den takt och förmåga att rätt behandla barnen, som slöjdundervisningen kräver, om den skall kunna verkligen vara en *undervisning*. Dessutom bör märkas, att den goda verkan, jag ofvanför på goda grunder angifvit slöjden medföra åt den bokliga undervisningen, måste försvinna till allra största delen, då särskild lärare sköter slöjden och den således icke såsom de öfriga skolans ämnen får utgöra en integrerande del af folkskolans verksamhet och så väsentligt gifva denna den välbehöfliga tillsatsen af en alltigenom praktisk natur. Tröttande har det icke heller visat sig vara för folkskoleläraren att tillika undervisa i slöjd, utan det har fastmer tillfört honom välbehöflig omvexling och gifvit åt hans öfriga verksamhet mera friskhet, hvartill kommer, att hans små inkomster bereds en ökning; ty klart är, att han bör njuta någon särskild ersättning för slöjdarbetet, då det förekommer utanför de 6 timmarnes dagliga undervisning i de bokliga ämnena. Med full öfvertygelse uttalar jag det omdömet, att landeting och hushållningssällskap borde allmänt låta sig angeläget vara att genom tillgängliga medel understödja och befrämja en sak, som i sitt sköte bär så mycket obestridligt godt för framtiden som slöjdundervisningen i folkskolan.

För att främja utveckling och förkofran af den sålunda införda slöjdundervisningen har jag af länets slöjdförening begärt och fått löfte om biträde under nästa år, 1882, af tekniskt bildad slöjdekunnig person såsom t. ex. en af landtbruksakademiens resande slöjdingeniörer, ty angeläget är att icke stanna vid ingången utan med omsorg vårda sig om slöjden, äfven *sedan* den blifvit införd. Lärarne behöfva oupphörligt sakkunnig persons anvisningar och råd, behöfva nya modeller m. m., som befordrar utveckling och tillväxt i arbetet. Eljest löper det faran att afstanna eller blifva enformigt och förlora lif och möjlighet af framgång.

Allmänna vitsordet om undervisningen, såväl den bokliga som slöjd, i distriktets folkskolor måste blifva, att den är *god* i 37 proc., *fullt försvarlig* i 43 proc. och mer eller mindre *underhållig* i 20 proc.

VI. Skolförhören.

Hvad beträffar de anbefalda *förhören vid läseårets början* för att utröna, huruvida barn, som uppgifvas vara undervisade i hemmen, må kunna befrias från skyldigheten att besöka skolan m. m., så låta vederbörande ännu allmänt stor försumlighet komma sig till last. Emellertid har dock ställningen något förbättrats, sedan min förra berättelse afgafs, i det att flere skolrådsordförande enskildt hålla något strängare kontroll öfver den uppgifna hemundervisningen, som i många, om icke de flesta, fall näppeligen förtjenar namnet undervisning.

Repetitionsförhören i de flyttande skolorna hållas numera i allmänhet som ordentliga skoldagar med minst 5 timmars undervisning.

Examina vid terminernas slut hållas i alla skolorna och besökas merendels af skolrådsordföranden och åtminstone någon ledamot samt barnens föräldrar. *Afgångspröfningarna* ske dels i sammanhang med årsexamina, dels å särskilda dagar.

VII. Lärarne.

Samtliga folkskolorna med undantag af en (i Brålanda) förestås af vederbörligen examinerade lärare, 3 dock af examinerade lärarinnor. Under perioden har visserligen en och annan gång inträffat, att en folkskola måst, af brist på tillgängliga examinerade lärare, någon större eller mindre del af läseåret skötas af icke examinerad person, men endast vid ofvannämnda folkskola i Brålanda har ett sådant förhållande egt rum under hela perioden. En person, som genomgått 6 klasser af allmänt läroverk, har här skött undervisningen, och då han gjort det försvarligt och oaktadt upprepade annonsering ingen examinerad anmält sig, har jag icke ansett mig böra ingå till Domkapitlet med någon anmälan om förhållandet.

Beträffande lärarnes undervisningsskicklighet och förmåga att vårda sig om barnens sedliga väsen, anser jag, att

37 proc.	af	lärarepersonalen	förtjenar	vitsordet	med	beröm	godkänd,
43	»	»	»	»	»	»	godkänd och
20	»	»	»	»	»	»	icke fullt godkänd.

Fyra lärare ur sistnämnda grupp hafva dock nu begärt och erhållit afsked.

I fråga om småskolans lärarepersonal får jag till hvad jag under stycket »Undervisningen» ansåg mig böra yttra föga följande:

personalen utgöres af 113 lärarinnor och 10 lärare. Af lärarinna hafva 100 och af lärarne 2 genomgått 8 månaders kurs vid landstingsseminarium.

Hvad beträffar undervisningsdugligheten, har jag funnit

58	proc.	egna	<i>god</i> sådan,
34	»	»	<i>försvarlig</i> och
8	»	»	<i>icke försvarlig</i> .

VIII. Skollokalerna.

Under perioden hafva 21 nya skolhus tillkommit, hvarförutom 5 börjat byggas och torde under 1882 blifva färdiga. Antalet färdiga och till begagnande upplåtna skolhus utgör den 31 December 1881 132 egna och 7 förhyrda. Af distriktens egna skolhus äro 37 med hänsyn såväl till utrymme som anordning i öfrigt *goda*, 78 *medelmåttiga* och 17 *under medelmåttan*.

Vid periodens slut finnes blott ett skoldistrikt, Håbol, som helt och hållet saknar skolhus. Följande skoldistrikt sakna dock ännu tillräckligt antal, nemligen Ed 5 skolhus, Laxarby 3, Högsäter 2, Nössemark 4, Rölunda 1, Töftedal 1 och Vårvik 1.

Beträffande de nya och de under byggnad varande skolhusen anser jag mig pligtig erkänna, att skolråden i allmänhet ställt sig till efterrättelse föreskriften att lemna inspektören tillfälle att yttra sig öfver de föreslagna lokalernas lämplighet. Skolsalarnas storlek i de nybyggda skolhusen är i medeltal $30 \times 28 \times 12$ fot.

IX. Undervisningsmaterielen.

Undervisningsmaterielen har jag funnit *god* i 20 proc. och *medelmåttig* i 80 proc. af distriktets folkskolor; i 10 proc. af småskolorna är den *god* och i 90 proc. *medelmåttig*.

I ingen skola förekommer numera sådan brist ifråga om materiel, att den lagt nämnvärda hinder i vägen för en försvarlig undervisning. Visserligen finnes ännu flerstädes ringa tillgång på åskådningsmateriel synnerligast för undervisningen i naturlära; men den erfarenheten har jag på blott 2 undantag när gjort, att, der läraren framhåller behovet af ökad materiel och visar sig kunna med flit och förstånd använda den som finnes, församlingarna i mån af tillgångar icke försummat afhjelpa behovet.

X. Folkets förhållande till skolan.

Folkets förhållande till skolan måste betecknas såsom i allmänhet godt. Mer och mer blir folket medvetet om, att folkundervisningsanstalterna äro nödvändiga för detsamma och de blifva alltmer föremål för folkets förtroende och kärlek. Nekas kan icke heller, att offervilligheten för deras förbättrande tilltager. På höget få undantagnär måste man skrifva afslag på gjorda yrkanden om ökad antal skolor m. m. icke på likgiltighet för sjelfva saken, utan de äro att fatta såsom uttryck af farhågan för ökade utgifter, hvilken farhåga är så mycket mera förklarlig, som de kommunala bördorna äro stora nog redan förut. Flertalet församlingar inom inspektionsområdet hafva icke stora ekonomiska resurser och derföre får man icke förundra sig öfver, om förslagen till skolväsendets förbättring, der dessa förslag innebära ökade utgifter, blifva afslagna. I den mån behofvet af förbättring blifvit insedt, har förslaget, då det måst förnyas, blifvit bifallet. Särskildt är jag skyldig erkänna, att den nu tilländagångna periodens arbete för en fördelaktigare yttre anordning af skolorna i allmänhet funnit hos skolrådsordförandena och folket mycken godvillighet och tillmötesgående.

XI. Anteckningsböckerna.

I hvarje folkskola finnas numera inskrifnings- och hufvudbok, examenskatalog och journal samt i hvarje småskola examenskatalog och journal. Anteckningar öfver skolpliktiga barn eller de så kallade skolåldersförteckningarna förekomma ännu oinbundna, ofta ock på lösa papper; likväl har på sista tiden flere skolor blifvit försedda med inbundna skolåldersförteckningar.

Samtliga anteckningsböcker äro uppställda och föras efter fastställt formulär. Upprepade framställningar om mera noggrannhet i bokföringen hoppas jag icke blifva utan verkan.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Tillsynen öfver skolorna inom församlingen utföras hufvudsakligen af skolrådsordföranden och äfven den ledamot i skolrådet, som bor skolan närmast. I skolorna föras nu allmänt anteckning öfver

deras besök. Särskilde tillsyningsmän äro visserligen inom de flesta församlingar tillsatte, men ännu har jag icke kunnat märka något tecken till, att de utöfva någon tillsyn. Hvad mina inspektionsbesök angår, har jag vinnlagt mig om att hinna inspektera hvarje i gång varande skola en gång årligen och hittills har jag i det närmaste kunnat det; endast 3 skoldistrikt har jag måst lemna obesökta under ett år af de 5, hvilka denna redogörelse omfattar. Inspektionerna hafva vanligen egt rum utan förutgången anmälan.

Då jag vid behandlingen af de särskilda punkterna i det föregående meddelat den utveckling, skolväsendet under de senaste 5 åren vunnit, anser jag mig, för att undvika onödig upprepning, kunna öfvergå till redogörelsen öfver

XIII. Kostnaden för skolväsendet.

Af skoldistriktet hafva under 1881 utgått:

till lärarepersonalens aflöning	106,648,54
till skollokaler och inventarier	15,620,60
till undervisningsmateriel	4,766,50
till öfriga behof	11,455,72

Summa *utgifter* kronor 138,491,36.

Till bestridande af dessa utgifter hafva skolkassorna uppburit:

i statsbidrag	49,949,99	
dito till slöjd	664 —	50,613,99
Bidrag af länets slöjdförening		854,25
Afkomst af donationer		1,550,06
Uttaxerade medel		85,473,06

Kronor 138,491,36.

Åmål den 31 Mars 1882.

O. Gillgren.

Berättelser om folkskolorna

inom Hernösands stift

åren 1877—1881.

I.

Ångermanlands södra och östra kontrakt.

Under nu förflutna femårsperiod har undertecknads inspektionsområde omfattat Ångermanlands södra och östra kontrakt, hvilka (enl. »Sveriges areal», af Generalstabens topogr. afdeln., Sthlm 1876, sidd. 93—95) upptaga en yta af 22,75 sv. qv.-mil (insjöar oberäknade) och egde, enligt skolrådets uppgifter, vid slutet af 1880 en folkmängd af 38,717 inbyggare.

I. Undervisningsanstalterna.

Folkskolornas antal i ofvan nämnda tvenne kontrakt utgjorde:

år	1876:	1877:	1878:	1879:	1880:	1881:
Egentliga folkskolor	19	28	29	30	30	30
Mindre skolor	11	13	14	14	16	17
Småskolor	1	2	2	4	4	6
Summa	31	43	45	48	50	53

Under perioden hafva sålunda tillkommit 11 folkskolor, nemligen: 1 i Säbrå (Gådeåbacken), upprättad af H. H. Biskopen Dr Landgren; 2 i Bjerträ, nemligen 1 å Sandö sågverk och glasbruk och 1 vid Köja (förr Nyviks) sågverk; 3 i Gudmundrå, nemligen 1 flyttande för församlingens aflägsnare bygder, 1 vid Sandvikens sågverk och en vid Kramfors sågverk (förut enskild skola); 1 å

Hemsön (der egentlig folkskola förut saknats); 1 i Dal (som förut varit förenadt med Torsåker till ett skoldistrikt) samt 3 i Ytterlännäs, nemligen 2 för församlingen och 1 vid Bollsta bruk. — Af mindre skolor och småskolor hafva likaledes 11 tillkommit, nemligen 2 i Hernösand, 1 i Säbrå, 1 i Stigsjö, 1 i Ullånger, 2 i Bjerträ (den ena vid Marieberg-Kungsgårdens sågverk), 2 i Gudmundrå (den ena vid Kramfors sågverk), 1 i Högsjö (vid Utansjö bruk) och 1 i Dal. — Den jemförelsevis betydliga ökningen af skolor under 1877 kommer deraf, att under föregående inspektionsperiod mycket i detta hänseende blifvit förberedt, som först då kom till verkligt utförande (jfr då varande inspektören kyrkoherden Sundelins berättelse, 1877, sid. 5).

Skolornas förhållande till folkmängden och barnen i skolåldern m. m. uti de olika distrikten visas närmare af följande tabell:

Distrikt.	Folkmängd d. 31 Dec. 1880.	Barn om 7— 14 år den 31 Dec. 1880.	Folk- skolor		Mindre skolor		Små- skolor		Summa skolor, i verksamhet under hösten- månen 1881.
			flyttande fasta	flyttande fasta	flyttande fasta	flyttande fasta			
<i>Södra kontraktet.</i>									
1. Hernösand.....	5,370	633	4			1	2		7
2. Säbrå.....	4,274	689	1	1		3			5
3. Stigsjö.....	1,898	294		1		1			2
4. Viksjö.....	1,295	213		1		1			2
5. Häggdånger.,.....	1,102	114		1					1
Summa	13,939	1,943	5	4		6	2		17
<i>Östra kontraktet.</i>									
1. Nordingrå.....	3,371	483	1			2			3
2. Ullånger.....	1,672	267		1		1			2
3. Vibyggerå.....	2,063	303		1					1
4. Nora.....	2,637	366		2					2
5. Bjerträ.....	2,421	357	2	1	1	1			5
6. Skog.....	898	119	1						1
7. Gudmundrå.....	4,163	563	3	1	1	1	1		7
8. Högsjö.....	1,854	270		1	1	1			3
9. Hemsö.....	514	110		1					1
10. Torsåker.....	946	141	1						1
11. Dal.....	839	106	1			1			2
12. Ytterlännäs.....	3,400	547	4			1	2	1	8
Summa	24,778	3,637	13	8	3	8	3	1	36
Summa för begge kontr.	38,717	5,580	18	12	8	14	5	1	53

I nu anförda antal skolor äro likväl icke inräknade öfnings-skolan vid Hernösands seminarium (1 folkskola och 1 småskola med hvar sin lärare) och öfningskolan vid småskolelärarinne-seminariet i Säbrå. Medräknas dessa 3, blir hela antalet således 56. Jemföres nu detta antal skolor med folkmängden inom begge kontrakten, visar sig, att i medeltal 1 skola kommer på ungefär 700 personer. Summan af barn mellan 7—14 år utgör 5,580. Då härifrån afräknas det antal, som undervisats i allmänna läroverk (173) och i enskilda skolor (102) samt de, som saknat undervisning till följd af naturfel (16); återstå 5,289. Om detta antal skolpliktiga barn jemföres med skolornas antal 56, framgår, att i medeltal 1 skola motsvarar ungefär 95 barn. — Dessa förhållanden, som visserligen, enligt hvad tabellen närmare utvisar, finnas vara ganska olika inom olika distrikt, äro nu på det hela gynnsammare, än vid förra periodens slut (jfr Sundelins berättelse, sid. 1).

Under den närmaste framtiden komma några *nya skolor* att upprättas. Så beslöt Nora församling nästlidne höst att ytterligare upprätta en egentlig folkskola. Vid samma tid fattade ock Hernösands stad det beslut att upprätta 4 nya småskolor, af hvilka 1 öppnades redan nästlidne hösttermin, och de öfriga skola begynna sin verksamhet under 1882.

Beträffande *högre folkskolan i Gudmundrå* redogöres derfor närmare under rubriken fortsättningsskolor.

Döfstummeskolan i Hernösand, gemensam för Vesternorrlands län, är nu en väl inrättad anstalt med eget, nytt och mycket godt hus, har 1 föreståndare och 2 lärarinnor; för närvarande undervisas och uppfostras här 30 barn från länets olika delar. Denna anstalt har upprättats af landstinget, som fortfarande uppehåller den, dock med hjälp af statsbidrag. För år 1882 lemnar staten derfor ett bidrag af 3,000 kronor och landstinget 11,200 kronor. (Jfr i öfrigt Sundelins berättelse, sid. 15.)

II. De särskilda distriktens åtgärder för skolväsendets förbättring.

Södra kontraktet. I *Hernösand* var folkskoleväsendet ganska väl ordnad redan före periodens början. Dock saknades goda småskolor, så att begynnarna hafva mestadels blifvit undervisade i hemmen eller ock i enskilda småbarnskolor, hvilka likväl van-

ligen arbetat efter föräldrade undervisningssätt. Redan 1877 inrättades därför 1 småskola i sammanhang med folkskolan; men först innevarande år har ofvan antydda brist i väsentligare mån blifvit afhjelpat, i det att 4 nya småskolor nu komma i verksamhet. Härigenom, och äfven med god hjälp af seminarii öfningskola, kommer stadens folkskoleväsende år 1882 på mycket god fot. — I *Säbrå* hafva nya skolhus blifvit uppförda i de flesta rotar och ytterligare 1 mindre skola inrättats. Det mest trängande behofvet, en folkskola för Gådeåbacken (en förstad till Hernösand, men ännu tillhörande Säbrå kommun), afhjelpes genom H. H. Biskopens nit och uppoftande välvilja. Församlingen håller denna skola blott med lokal och materiel. Nya varfvet, ett sågverk äfven på Hernösands fastlandssida och inom Säbrå kommun, har hittills upplåtit en temligen skröplig lokal för skolans begagnande under de korta tider af året, då en af lärarinnorna från Säbrå sändts att undervisa i denna rote; men år 1881 har verket uppfört nytt skolhus, så att äfven här synes skolan gå en bättre framtid till möte. — *Stigsjö* har upprättat 1 mindre skola och reparerat ett af sina skolhus (i Brunne by); men här erfordras ytterligare 1 lärarekraft, och den nya mindre skolan, som saknar egna lokaler, har ofta måst hålla till i dåliga enskilda bostäder, så att här återstår mycket att göra, innan skolväsendet kan sägas vara någorlunda tillfredsställande ordnadt. — *Viksjö* församling, i en magrare fjellbygd och ej folkrik, hade redan vid periodens början 2 lärarekrafter och röjer fortfarande god vilja att, ehuru med ringa tillgångar, väl vårda sig om sina allmänna angelägenheter. — *Häggdånger*, nästan lika folkrik som Viksjö, har vägrat upprätta en mindre skola. Dess skolråd har först efter mycket prutande kunnat förmås anskaffa behöflig materiel för församlingens enda folkskola. Församlingens förmåga är väl ej så stor, men dess vilja är sämre än förmågan.

Östra kontraktet. — I *Nordäng* hafva flera af de särskilda skolrotarne på egen bekostnad uppfört egna, temligen goda skolhus; men den fasta folkskolans lokal vid kyrkan är ganska oförlig. I denna folkrika församling hafva 3 lärarekrafter länge befunnits otillräckliga, så att förslag väcktes redan 1878 att inrätta ytterligare 1 mindre skola. Detta förslag afslogs likväl då af kyrkostämman, men upptogs åter 1881 och lär ännu icke vara slutbehandladt. Olägenheterna af att fasta folkskolan vid kyrkan alldeles öfverhopas af lärjungar och att den årliga läsetiden å rotarne är allt för kort (knappt 9 veckor), kunna ej öfvervinnas, med mindre församlingen får att förfoga öfver åtminstone 4 lärare-

krafter. Och att underhålla ytterligare 1 lärarekraft öfverstiger ingalunda församlingens förmåga, blott viljan vore lika god. — *Ullånger* har reparerat skollokalen vid kyrkan och inrättat en mindre skola, som började sin verksamhet hösten 1880. Kändt är, att nämnda skolas inrättande rönt hos församlingen det lifligaste motstånd; men efter striden, och sedan den så mycket omtvistade skolan blifvit en verklighet, synes man vara fullt belåten, hvilket goda förhållande väsendtligen befordrats deraf, att de förständigare församlingsmedlemmarne efter hand fått klart för sig, att åtgärden skedde för deras eget verkliga bästa. — I *Vibyggerå*, der man kort förut ansträngt sina krafter för en ny kyrkobyggnad, var skolväsendet år 1877 ganska försummadt. Bland annat var socknens enda skolhus, som stod på ofri grund, nästan ett ruckel samt hade aldrig blifvit fullständigt inreddt. Sedan om skollokalens bringande i bättre skick hållits en rad af skolrådssammanträden och kyrkostämmor, fattades omsider ett godt beslut härom. Skoltomten friköptes, det gamla skolhuset nedrefs och i stället uppfördes så väl ett mycket godt skolhus som ock nya uthus, så att denna skollokal, då den blifvit fullt färdig, kommer att utgöra en af de bättre i orten. Ett annat trängande behof återstår likväl att afhjelpa. Församlingen, som räknar något öfver 2,000 inbyggare, har omkring 300 barn om 7—14 år och måste indelas i minst 5 skolrotar, om skolundervisningen skall kunna komma alla barn till godo; men ännu finnes här blott 1 lärare, som undervisar å 3 rotar årligen. Fråga om inrättande af en mindre skola väcktes fördenskull redan 1878, men afslogs. Under innevarande år, sedan kostnaderna för skolhusbyggnaden blifvit mindre kännbara, har samma fråga å nyo upptagits. Men af den senaste förklaringen till Domkapitlet, i hvars hand jag öfverlemnadt ärendet, framgår, icke blott att församlingen på det lifligaste motsätter sig upprättandet af en ny skola, utan ock, hvad värre är, att denna fråga i skolrådet knappast räknar en enda försvarare. Sålunda är för närvarande föga utsigt för skolväsendet i *Vibyggerå* att blifva någorlunda tillfredsställande ordnad. — *Nora* församling har länge temligen väl vårdat sitt skolväsende och underhållit 2 examinerade lärare. Under nu förflutna 5 år hafva skolhusen å rotarne blifvit fullbordade, utom å en rote, der man i många år tvistat om platsen för skolhuset, hvilken tvist nu ändtligen är afgjord. Ett förslag att underhålla ytterligare 1 lärarekraft förföll visserligen för några år tillbaka, men nästlidne höst upptogs samma fråga på nytt och nu med lycklig utgång. Församlingen har således nu-

mera att förfoga öfver 3 egentliga folkskolor och egna skolhus å nästan alla rotar, och dermed kommer dess skolväsende på ganska god fot. I *Bjerträ* har en flyttande mindre skola upprättats och ett nytt ganska godt skolhus blifvit uppfördt i *Lugnviks* by. Skolhuset vid kyrkan har blifvit ombyggt, så att det nu är temligen lämpligt, ehuru det kunnat bli bättre, om man vid ombyggnaden tagit mindre hänsyn till det gamla skolhuset, som delvis användts till väggar i det nya. I öfrigt har församlingen, som i det hela visat god vilja för sitt skolväsende, anslagit smärre understöd åt sågverken inom socknen, mot vilkor att verken sjelfve ombesörja sitt skolväsende. Vid 3 verk äro skolor upprättade, nemligen vid *Sandö*, *Köja* (förut *Nyvik*) och *Marieberg*—*Kungsgården*. Skola i en eller annan form har temligen länge funnits vid *Sandö* glasbruk, men under nu förflutna period hafva begge verken — glasbruket och sågverket — vid *Sandö* förenat sig om upprättande af en egentlig folkskola, som fått en utmärkt lokal och fullgod uppsättning af materiel. Den nyupprättade folkskolan vid *Köja* har visserligen genomgått vexlande öden under olika egare, men uppehålles dock fortfarande hufvudsakligast genom den vård, som verkets styresman egnat deråt. Den kort före periodens början nyupprättade mindre skolan vid *Marieberg*—*Kungsgården* har fått en god lokal i hufvudbyggningen å *Marieberg* och omhuldas fortfarande med mycken sorgfällighet. År 1877 var vid *Locknö* sågverk en god folkskola med utmärkt lokal, som ock upptog slöjdsal för gossar. Men verket ödelades snart nästan i grund af en eldsvåda och har sedan icke blifvit uppbyggt, så att skolan upphörde. — *Skog* vårdar sin folkskola väl, och dess skolråd har väckt förslag om upprättandet af en småskola. Men detta förslag afslogs å kyrkostämman, dock med få rösters öfvervigt, och torde derfor kunna åter upptagas med bättre framgång. — I *Gudmundrå* församling har skolväsendet under denna period nått en ansenlig utveckling dels med hjälp af en större donation (jfr *Sundelins* berättelse, sid. 5) och dels genom god samverkan mellan verksegare och den öfriga församlingen. Utom en högre folkskola hafva här en egentlig folkskola och en mindre skola, begge flyttande, blifvit nyupprättade. Ett utmärkt godt skolhus är uppfördt i roten *Å*—*Strömnäs*, och ämnadt är att under den närmaste framtiden ytterligare uppföra 2 eller 3 nya skolhus och anställa ännu en examinerad lärare. *Sandvikens* sågverk underhåller, med bidrag af församlingen, en egentlig folkskola, för hvilken verket på egen bekostnad förut uppfört ett särdeles godt och ändamålsenligt skolhus. Vid

Kramfors, ett af de äldsta sågverken vid elfven, har folkskola länge underhållits uteslutande på verkets bekostnad; denna skola har nu fått egen god lokal och utvidgats med en småskola, hvarjemte läsetiden höjts till den i lag bestämda, så att för denna skolinträttning kan numera lönetillskott af allmänna medel erhållas. Svanö sågverk underhöll några år en egentlig folkskola, som dock nu förvandlats till en mindre skola. — Högsjö församling har blott bekostat nya skolbänkar och behöflig materiel. Den flyttande mindre skolan inhyses ofta i dåliga enskilda bostäder. Förslag att bygga skolhus å rotarne har därför blifvit väckt, men afslagits af kyrkostämman. En aktningstvång minoritet i skolrådet har föga kunnat uträtta. Mindre skolan vid Utansjö bruk har ombildats, så att därför kunnat erhållas lönetillskott af allmänna medel; i öfrigt underhålles hon uteslutande af bruket. — Sedan jag i Domkapitlet anmält, att egentlig folkskola saknades å Hemsön (jfr Sundelins berättelse, sid. 5), och nämnda myndighet utställt antydda skrifvelse till förklaring, upprättade berörda församling år 1878 en flyttande folkskola och har i kyrkroten uppfört ett nytt skolhus samt i öfrigt visat sig ganska villig att efter sina små tillgångar omhulda sin nya skola. — Torsåkers och Dals församlingar, förr ett gemensamt skoldistrikt, hafva sedan 1877 varit skilda och underhålla sedan dess en fast folkskola hvardera. Dal, med ganska god omsorg för sitt skolväsende, har derjemte nyinrättat en flyttande mindre skola. Samma fråga har äfven blifvit väckt i Torsåker, men lär ännu icke vara slutbehandlad. — I Ytterlännäs har ett verksamt skolråd och en lycklig samstämmighet mellan herremän och allmoge höjt skolväsendet så, att denna församling i detta hänseende står främst bland landsbygdens i begge kontrakten. Sjelfva församlingen underhåller 5 skolor, deraf 3 fasta folkskolor, 1 flyttande mindre skola och 1 flyttande småskola. Bollsta bruk och sågverk underhåller 1 fast folkskola och 1 småskola i förening dermed, Väija sågverk 1 fast småskola. Nästan alla dessa skolor hafva dertill egna lokaler. Så har Bollsta uppfört och underhåller ett utmärkt godt skolhus för sina begge skolor, Väija ett för sin småskola. Socknen har reparerat sitt äldre skolhus nära gamla kyrkan och uppfört ett nytt i Forsed. Några skolvänner i Hammar och Nyland, mest herremän, hafva på egen bekostnad och å en rymlig tomt, der skolträdgård redan begynt anläggas, uppfört ett mycket godt skolhus med 2 lärosalar och försett det med en vacker uppsättning af materiel; när allt var färdigt, skänkte de det till församlingen. Likaledes hafva några byalag i socknens västra del upp-

fört ett mindre skolorhus, som den mindre skolan får begagna under lästiden i roten.

Af denna öfversigt framgår visserligen å ena sidan, att skolväsendet i flera församlingar har ganska stora svårigheter att öfvervinna, men ock å andra sidan, att det bör kunna med tillförsigt emotse en löftesrik framtid.

III. Skolreglementen

funnos för alla distrikten redan före periodens början. Sedan Torsåker och Dal blifvit skilda i hvar sitt distrikt, hafva nya reglementen utarbetats för hvardera och vunnit Domkapitlets stadfästelse. De äldre reglementena innehålla till en del föråldrade bestämmelser, nu mindre lämpliga att följa, så att en omarbetning visat sig der och hvar behöflig. Så har folkskolereglementet för Hernösands stad blifvit omarbetadt och stadfäst i sedvanlig ordning. I den mån nya förhållanden hunnit stadga sig, kommer man säkerligen att under den närmaste framtiden allmännare erfara behof af sådan omarbetning af reglementena.

IV. Skolväsendets ordnande i allmänhet.

Hvad först beträffar skolväsendets *yttre anordning*, kan i allmänhet sägas, att, sedan numera ett temligen betydligt antal skolor tillkommit, det på några få undantag när blifvit möjligt att så ordna detsamma, att alla eller åtminstone de allra flesta skolpligtiga barn hafva tillgång till skolundervisning, dock i många distrikt, der skolorna äro flyttande, blott en kortare tid af läsåret. Af de flyttande folkskolorna verka 5 på 2 och 7 på 3 rotar årligen. Några af de flyttande mindre skolorna åter, såsom de i Nordingrå, Stigsjö och Högsjö, måste årligen undervisa å 4 rotar, då läsetiden blir knappt 9 veckor för hvardera roten.

Skolornas *inre anordning* är visserligen ganska mångskiftande i åtskilliga detaljer, men har dock för en stor del det genomgående draget, att skolorna äro indelade efter lärjungarnes kunskaper i 2 afdelningar, hvilka undervisas samtidigt, der lärjungeantalet är mindre, men å olika tider (vanligen hvar annan dag), der samma antal är stort. *Läseordningar* äro allmänt upprättade för de olika skolorna, ehuru man ännu någon gång måste på-

minna derom och tillse, att de i verkligheten följas. Under denna period hafva skolråd och lärare fått mottaga den genom Kongl. Ecklesiastik-Departementets försorg utarbetade och till ledning gifna »Normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor». Sedan denna plan hunnit spridas till vederbörande, har den varit föremål för öfverläggning vid inspektioner och vid skolläraremöten i Hernösand. Och ehuru den ännu på lång tid visserligen icke kan till alla delar följas i samtliga skolor här i orten, utgör den likväl den bästa hjälprede vi hittills egt beträffande skolornas anordning. Planen har först och främst haft den verkan, att, såsom jag funnit vid senaste inspektionen, de flesta lärare och lärarinnor utarbetat *kursföreläsningsplan* för sina skolor, sedan jag föregående år fästat deras uppmärksamhet på vigten deraf och meddelat de råd derom, som kunnat vara af nöden. Folkskolelärarne hafva varit mycket verksamma för denna angelägenhet samt derjemte hjälpt lärarinnorna inom hvar sitt distrikt med kursföreläsningsplan uppgörande för de mindre skolorna. Att vid Normalplanens tillämpning hänsyn måste tagas äfven till våra mer egendomliga förhållanden, har härvid visat sig nödvändigt, om kursföreläsningsplanen skulle kunna i verkligheten följas.

Det har visat sig, att Normalplanen kan i sina väsentligaste delar bäst tillämpas i skolorna uti Hernösands stad och Ytterlännäs samt vid några sågverk utefter elfven. Hernösands folkskola är ett sammanhängande läroverk, som länge haft en småskoleklass och 4 folkskoleklasser med hvar sin lärarekraft (jfr Sundelins berättelse, sid. 4). Efter det att på sista tiden småskolornas antal ökats och den viktiga grundsatsen här kunnat genomföras, att begynnare mottagas blott en gång om året (förut vid hvarje termins början), hafva Normalplanens bestämmelser kunnat med obetydliga modifikationer inflyta i det nya kursföreläsningsplanen. I Ytterlännäs måste undantag göras för 1 rote, som ligger aflägsse i fjellbygden; der nödgas en af lärarinnorna undervisa både begynnare och äldre lärjungar.

Af tabellen å sid. 2 visar sig likväl, att ungefär tredjedelen af skolornas hela antal inom inspektionsdistriktet utgör s. k. *mindre skolor*, en skolform, som Normalplanen betraktar såsom icke normal. Med mindre skola förstås öfver allt i denna berättelse en sådan skola, hvilken tjenstgör både som småskola och folkskola samt förestås af lärarinna, som genomgått högst 8 månaders lärokurs. De förhållanden inom denna ort, hvilka föranlett uppkomsten af dessa skolor, hvilka villigt erkännas vara en nödfallsutväg och, såsom man bör hoppas, en öfvergångsform,

finnas utförligt belysta i Sundelins berättelse, sidd. 2 och 3, till hvilken det torde tillåtas mig att hänvisa. Jag har härvid blott att tillägga, dels att lärarinnorna för dessa skolor nu hafva bättre tillfälle än förr att förbereda sig för sitt kall, neml. genom det af landstinget upprättade småskolelärarinne-seminariet i Säbrå, dels ock att under perioden 2 mindre skolor i Ytterlännäs öfvergått till småskolor samt den å Hemsön till folkskola.

Förhållandet mellan de olika slagen af skolor. Såsom tabellen å sid. 2 visar, finnas inom distriktet blott 6 egentliga småskolor. Dessa äro verkliga skolor för begynnare med 1- eller 2-årig kurs; deras lärjungar öfvergå sedan till folkskolan. Anmärkas bör äfvenledes, att en del lärjungar från de mindre skolorna också öfvergår till folkskola, men detta är i få församlingar regel, i de flesta undantag.

V. Undervisningstiden.

Den *ärliga läsetiden* är allmänt den i lag bestämda eller 8 *kalendermånader*. Ett undantag härifrån utgör den ena folkskolan i Nora, der undervisningen fortgår 9 månader. *Skolterminerna* äro vanligen tvenne, nemligen en *vårtermin* och en *hösttermin*, hvilka terminer till tiden i det närmaste sammanfalla med den vid statens läroverk. I några skolor har undervisning pågått äfven under en särskild *sommartermin* (då ferierna i stället varit förlagda till de tider om våren och hösten, när barnen mest kunnat göra gagn i hemmen), men detta hör till undantagen och har i ett par distrikt måst afskaffas, emedan allt för få lärjungar dervid plägade infinna sig. — Undervisningen fortgår i de flesta skolor 6 *dagar i veckan*, med frihet på onsdags- och lördags-eftermiddagarna, men i en del skolor i stället 5 hela dagar i veckan, hvilket senare förhållande stundom eger rum i de skolor, hvilkas lärare tillika äro organister och klockare.

Den *dagliga undervisningstiden* är i allmänhet 5 till 6 timmar under den ljusa årstiden (Mars—Oktober), men omkring 5 timmar eller något mindre under den mörka (November—Februari). Att gifva barnen 10 minuters rast mellan lärotimmarna, är allmänt öfligt. *Undervisningstimmarnas antal i veckan* utgör under den ljusa årstiden omkring 30 och under den mörka 24 till 26. — *Lärotimmarnas fördelning på dagen* är något olika uti olika skoldistrikt. Såsom allmän grundsats i detta fall gäller dock, att den dagliga

lärotiden, som sällan begynner före kl. 8 $\frac{1}{2}$, senast kl. 9, eller, mera undantagsvis under den mörka årstiden och der många barn hafva lång skolväg, kl. 9 $\frac{1}{2}$ är fördelad i 2 olika hälfter, med måltidsstund dem emellan, så att större delen af undervisnings-tiden kommer före måltidsstunden och den kortare delen efter den samma. Måltidsstunden är för somliga skolor 1, för andra 1 $\frac{1}{2}$ eller 2 timmar. Under den mörka årstiden, då skolarbetet icke ens till kl. 3 e. m. kan utsträckas, måste måltidsstunden förkortas, om det bestämda timtalet för dagen skall kunna uppnås. Normalplanens bestämmelser i denna punkt kunna rätt väl tillämpas hvad angår folkskolan; den korta dagen under den mörka årstiden medgifver likväl icke för småskolor med 5 timmars daglig undervisning mer än 1 timmes uppehåll midt på dagen.

De missförhållanden, hvilka i Sundelins berättelse, sid. 6, i hit hörande punkter framhållas, äro, ty värr, ännu icke öfvervunna; men de framträda mindre i den mån ferierna vid Julen förkortas och i synnerhet allt efter som skolan meddelar god undervisning och derigenom så att säga drager barnen till sig.

VI. Lärarne.

Vid slutet af 1881 funnos inom inspektionsdistriktet 27 examinerade lärare och 3 examinerade lärarinnor; alla lärarne hafva genomgått Hernösands och 2 af lärarinnorna Stockholms seminarium, men 1 lärarinna har, efter erhållet nådigt tillstånd, undergått afgångspröfning i Hernösand. I allmänhet kan, dess bättre, det omdöme fallas, att samtliga lärare och lärarinnor så väl i sedligt afseende äro oförvitliga, som ock med fullt allvar fattat sin uppgift att hvar efter sin förmåga samvetsgrant egna sig åt sitt ansvarsfulla kall. Lärarnes och lärarinnornas förmåga att handhafva skolorna och sköta undervisningen är visserligen olika, dock hos de allra flesta god, hos många utmärkt. De flesta lärare och alla lärarinnorna äro dertill unga eller i sina bästa år och med oförsvagade krafter. Fyra äldre lärare hafva afgått med pension och blifvit ersatta af yngre. Märkligt är, att folkskolelärarne redan vid 55 år vanligen äro utslitna. Men denna äldre uppsättning har också haft att arbeta uti en i många hänseenden karg jordmån, och att öfvervinna svårigheter, som icke så skarpt träda ett yngre slägte till möte. Endast 3 kvarstå ännu af de äldre, af hvilka likväl en fortfarande sköter sin

skola utmärkt väl och med nästan oförsvagad kraft, så att han öfverträffar flere af de yngre lärarne; den andre arbetar visserligen med god vilja, men med bruten kraft; den tredje, ganska pligttrogen och på sitt sätt ihärdig med skolarbetet, kan omöjligt bringas ur de gamla hjulspåren. De två sist nämnda hafva snart nått pensionsåldern och afgå.

De mindre skolorna och småskolorna förestås alla af lärarinnor, 23 till antalet. Af dessa hafva 13 genomgått Säbrå småskolelärarinne-seminarium och 1 en dylik kurs i Helsingland; alla öfriga hafva genomgått andra kortare kurser för småskolelärarinnor. Samtliga dessa lärarinnor sköta sina skolor med god vilja, många med utmärkt förmåga, ehuru förmågan kan vara något olika efter olika gifvor för kallet, olika underbyggnad vid kursernas genomgående och olika omsorg att vidare förkofra sig.

En på det hela aktningsvärd och duglig lärarepersonal, som vunnit befolkningens förtroende, har i ganska väsendtlig mån bidragit till skolväsendets framgång.

VII. Undervisningen.

A. I Småskolorna.

Af tab. å sid. 2 visar sig, att inom distriktet förekomma endast 6 egentliga småskolor. Der sådana saknas, undervisas begynnare dels i de mindre skolorna (vanligen samtidigt med mer öfvade lärjungar) och dels i folkskolorna (å särskilda dagar, der så kan ske). Af många skäl måste man dock fortfarande yrka, att hemmen skola meddela begynnarna den första undervisningen i läsekunskapen, en pligt, som många af de ordentligare hemmen fullgöra så godt de förmå, hvaremot andra hem härutinnan visa liknöjdhet eller försumlighet.

I de småskolor, som arbeta under mer gynnsamma förhållanden, omfattar lärokursen ungefär hvad Normalplanen upptager å sidd. 5—11, dock må anmärkas, att en fullt foljdriktigt genomförd undervisning enligt ljud- och skrif-läse-metoden icke förekommer i mer än 2 småskolor, nemligen i öfningsskolorna vid seminarierna i Hernösand och Säbrå. Så väl blifvande folkskolelärarne som ock de blifvande lärarinnorna blifva der förtrogna med nämnda metod, hvarigenom den efter hand kan komma att allmännare spridas. — Nybörjarne — vare sig de undervisas i småskolor,

mindre skolor eller folkskolor — få samtidigt öfva *modersmålet*, *välskrifning* och *räkning*, naturligtvis under den form, som för dem är lämplig; i den mån de förmå läsa innantill med någon färdighet, kommer *kristendomskunskapen* till större öfning, först uteslutande efter bibliska historien, sedan derjemte efter Luthers lilla katekes. Åt *geografi* och *naturlära*, hvilka mest öfvas såsom åskådningsundervisning, samt åt *teckning* och *sång* egnas mindre tid.

1. Öfningarna i *modersmålet* upptaga 1 till 2 timmar dagligen. Temligen många af nybörjarne innehafva vid sitt inträde i skolan någon färdighet i läsekunskapen; de okunniga få mestadels lära läsa efter den gamla vanliga metoden. För innanläsningen håller skolan någon mindre läsebok, vanligen *Siljeströms*, *Kastmans*, *Sandbergs* eller *Rodhes*. Mesta tiden för *modersmålet* egnas åt den så att säga mekaniska innanläsningen i förening med öfningar för redigt uttal af ljud och ord; redogörelse för innehållet af det lästa inträder mer regelbundet, i den mån hjälplig läsefärdighet vunnits. Rättstafning öfvas i sammanhang härmed, hvarvid exempel ofta uppskrifvas å svarta taflan. Barnen få små uppgifter för *innanläsning* att öfva i hemmen, först ur abcboken eller annan läsebok, sedan ur bibliska historien eller lilla katekesen. Arbetet underlättas betydligt, i den mån hemmen härvid samvetsgrant verka hand i hand med skolan.

2. *Välskrifning* öfvas vanligen först å skiffertafla efter lärarinnans föreskrifning antingen å hvarje barns tafla eller ock för en hel afdelning å den allmänna svarta taflan. Efter någon tid fortsättes skrifningen på papper, än i de allt mer spridda stentryckta skrifböckerna, än på vanligt papper efter föreskrifning med blyerts af lärarinnan, men stundom efter förskrift (vanligast *Mentzers* å 20 öre). I många skolor hafva barnen visat jemförelsevis ganska vackra prof i välskrifning.

3. Öfningar i *räkning*, som fortgå jemnlöpande med de ofvan nämnda, ske en längre tid uteslutande med hjälp af åskådningsmateriel (kulor, kuber, streck eller punkter å svarta taflan) och under framställning af lätta hufvudräkningsuppgifter. (Såsom ledning vid sina förberedelser för räknelektionerna använda lärarinnorna vanligen *Segerstedts* hufvudräkningskurs). Längre fram inträder skriftlig räkning, dock under omvexling med hufvudräkningsöfningar. Vid tafvelräkning användas sällan räknetabeller eller stafvar, utan vanligen någon mindre räknebok, oftast *Kindvalls*, *Segerstedts* 1:a häfte eller *Bäckmans* (förra kursen), hvilka innehålla äfven en afdelning uppgifter med smärre tal för de 4 räknesätten. Normalplanens småskolekurs i räkning synes rätt

väl kunna medhinnas, särdeles der lärotiden ej är allt för kort. Åt räkning egnas något mindre tid, än åt modersmålet och skrifning.

4. *Kristendom*. Utom genom *bön* och *psalmsång*, hvarmed dagens arbete börjas och slutas, öfvas detta ämne förnämligast på följande sätt och ungefär till den omfattning, som Normalplanen föreskrifver. För begynnare, som ännu icke kunna läsa innantill, berättar lärarinnan någon berättelse ur *bibliska historien*, oftast under förevisande af tillhörande biblisk taffla, hvarefter frågor framställas till barnen öfver innehållet af det berättade. Då barnen förmå läsa någorlunda redigt innantill, få de innanlexor i bibliska historien, hvilka först noga genomgås i skolan, hvarefter barnen, sedan de äfven hafva läst dem i hemmen, få på det sätt redogöra, att de ur öppen bok besvara till dem ställda frågor. Uppgiften för barnen är härvid så väl att läsa det föresatta stycket riktigt innantill, som ock att till en början ur öppen bok redogöra för innehållet. Sedan någon del af ämnet sålunda blifvit genomgången och större säkerhet vunnits uti innanläsningen, få barnen till uppgift att utan bok besvara frågor och att ur minnet redogöra för berättelsens innehåll. De läroböcker i bibliska historien, hvilka mest begagnas, äro de af *Roos*, *Åkerblom* och *Bäckman* utgifna. — Undervisningen i *lilla katekesen*, som inträder senare, sker ungefär på enahanda sätt som för bibliska historien sagdt är. Textorden utgöras dervid den första kursen; der så utan olägenhet kan ske, genomgås åtminstone en del af Luthers förklaringsstycken såsom en andra kurs. — Det urval *psalmverser*, som genomgås, utgöres till en del af sådana verser, hvilka äro lämpliga för bönestunderna.

5. *Geografi* öfvas uteslutande genom åskådning från kartan. Nästan alla småskolor och mindre skolor ega de genom Kongl. Ecklesiastik-Dapartementets försorg utarbetade *vägghkartor* öfver Jordgloben, Sverige och Palestina, stundom ock öfver Europa.

6. *Naturlära* öfvas genom innanläsning mestadels i de naturalhistoriska afdelningarna af *Berlins lärobok*, för hvilka stycken barnen derefter få redogöra genom att besvara deröfver framställda frågor. Der ej småskolan bor under samma tak med folkskolan och kan få låna af dess åskådningsmateriel, eger den vanligen i ex. af *Sundströms* naturalhistoriska atlas, hvarur lärarinnan förvisar de bilder, hvilka motsvara hvad som läses.

Öfningarna i geografi och naturlära äro för barnen snarare en vederqwickelse än egentligt arbete. Ofta hafva de häruti gjort

väl reda för sig inom den lilla kurs, som de billigtvis kunna genomgå, synnerligast der lärarinnan varit med dessa ämnen nöjaktigt förtrogen.

7. *Teckningskursen* motsvarar ungefär Normalplanens och öfvas 1, högst 2 timmar i veckan. Ämnet har dock icke i alla småskolor och mindre skolor kunnat öfvas, dels emedan den årliga undervisningstiden varit för kort och måst användas till de allra nödigaste ämnen, och dels emedan lärarinnan häri saknat färdighet.

8. *Sång* omfattar afvenledes ungefär Normalplanens kurs och öfvas enligt de anvisningar, som der äro gifna.

9. Af *gymnastik* öfvas allmänt att med ordning gå in i och ut ur skolrummet jemte fria lekar på lofstunderna, men mindre vanligt egentliga gymnastikrörelser.

Vid öfvergång från småskola till folkskola eger *pröfning* rum. Fordringarna äro visserligen härvid, efter olika förhållanden, något olika; öfver allt fordras dock någorlunda god innanläsning såsom vilkor för inträde i folkskolan.

B. I folkskolor (och de mindre skolornas öfre afdelning).

Ehuru af inspektionsdistriktets egentliga folkskolor och mindre skolor omkring hälften äro flyttande och somliga hafva godt stöd af småskolor och hem, hvilket för andra saknas, gäller dock om dem, särdeles hvad beträffar de egentliga folkskolorna, att i deras *läro-kurs* ingå alla de läroämnen, som i folkskolestadgans 6 och 7 §§ upptagas såsom föremål för folkundervisningen, ehuru till olika omfattning uti olika skolor. Genom den tillökning skolorna under perioden vunnit, har år efter år åtminstone smärre framsteg kunnat förmärkas mot det mål, som för folkundervisningen finnes bestämdt. Öfver allt är den grundsatsen genomförd, att läraren sjelf omedelbart undervisar. Barnen delas i afdelningar efter kunskaper, men ingenstädes efter kön.

I *läseordningarna* har icke likformighet kunnat uppnås, men de ega likväl följande gemensamma drag. Första halftimmen: upprop, bön med sång samt bibelläsning. Följande lärostund: hvar annan dag biblisk historia och hvar annan dag katekes. Vidare: minst 1 timme innanläsning dagligen; skrifning omkring 5 timmar och räkning (jemte hufvudräkning och geometri) 5 till 6 timmar i veckan. Åt öfriga läro- och öfningsämnen kunna egnas högst 2, stundom blott 1 timme i veckan, hvilket tydligen blott på det sätt kan ske, att naturlära och historia till en del ingå

uti innanläsningsöfningarna. I somliga skolor har befunnits nödigt att under terminens första hälft egna längre tid åt innanläsningsöfningarna, än under senare hälften.

Undervisningsämnen och läroböcker hafva hufvudsakligen varit följande.

1. *Kristendom*. — a) *Bibelläsning* sker vid morgonbönestunderna på det sätt, att läraren sjelf läser ett stycke (några verser hvarje gång, om möjligt något helt, ur Evangelierna eller Apostla-Gerningarna) samt i ordning från början till slutet af hvarje särskild bok. Förklaring öfver det lästa sker enkelt och mest i frågande form rörande innehållet af det lästa, så att dessa stunder få karakteren af andaktsstunder. — b) *Bibliska historien* öfvas allmänt på det sätt, att barnen få besvara framställda frågor och ordagrant återgifva endast de förnämsta bibelcitaten. Ord- och sakförklaringar meddelas vid lexornas förberedande, då ock geografiska förhållanden åskådliggöras genom den för nästan alla skolor anskaffade *vägkartan öfver Palestina*. Mer öfvade lärjungar få ofta till uppgift att med egna ord sammanhängande redogöra för någon kort berättelse eller någon afdelning af en längre. Undervisningen i detta ämne har nästan allmänt befunnits god och lärjungarnes svar rediga samt vittnande om förtrolighet med ämnet. — c) I *katekesen* undervisas de äldre efter Lindblomska förklaringen och de yngre efter den år 1878 antagna utvecklingen, hvilken dubbelhet nu under öfvergångstiden vållat betydliga svårigheter, men dessa öfvervinnas allt mer, när utvecklingen snart blir gemensam lärobok. Nämda lärobok kommer säkerligen att utgöra en mycket god grundstomme för det uppväxande släktets kristendomskunskap, enär hon bland annat har den goda egenskapen att i vida högre grad än den Lindblomska förklaringen vara en verklig förklaring öfver Luthers lilla katekes och innehåller nödiga tilläggsstycken, som af Luther ej kunnat upptagas. Då i allmänhet hos lärarne det bemödandet röjer sig att göra lärjungarne fullt förtrogna med katekesstyckenas verkliga innehåll, hvarvid dels berättelser ur bibliska historien och dels enskilda bibelspråk fitigt användas såsom belysning, förklaring och befastande af kristendomens hufvudsanningar, främjar denna undervisning en bestämd och redig uppfattning af ämnet, på samma gång sjelfva uppläsningen ur minnet af katekesstyckena vinner i reda och klarhet. — Till denna undervisning ansluter sig ock inlärandet af ett mindre antal *kyrkopsalmer* (minst det antal verser, som Normalplanen föreskrifver), äfvensom någon innanläsning af psalmboken, hvarvid nödig förklaring öfver

mindre vanliga ord och uttryck eger rum. I många skolor sker, under någon stund på lördagen, läsning af och någon förklaring öfver följande *söndags text*, hvilket i synnerhet är nödigt der, hvarest barnen hafva längre väg till kyrkan. — I allmänhet kan sägas, att lärare och lärarinnor, ehuru efter olika gåfvor och förmåga, handhafva kristendomsundervisningen med sådant nit och allvar, som folkundervisningens viktigaste ämne kräfver; och bör man kunna hoppas, att folkskolans utsäde äfven i denna del bör lända det uppväxande släktet till fruktbringande gagn. — Läroböcker i bibliska historien äro desamma som för småskolan (sid. 14), hvilka i folkskolan repeteras och avslutas.

2. *Modersmålet*. Så långt omständigheterna medgifva, söker man att härvid tillämpa de grundsatser för undervisningen i detta ämne, hvilka allmänt erkännas såsom giltiga. Så öfvas lärjungarne träget att *tala riktigt* och att gifva bestämda samt fullständiga svar. Åt *innanläsningen* (rätt- och välläsning), hvarvid *Läsebok för Folkskolan* allmänt begagnas, egnas vanligen största delen af den åt undervisningen i modersmålet anslagna tiden, utan att derför tillbörlig redogörelse för de lästa styckenas innehåll försummas. På särskilda stunder öfvas *rättstafning* dels med ledning af läseboken och dels genom att å svarta taflan uppskrifva exempel och derur härleda regeln. Icke sällan har, särdeles i flyttande skolor, funnits nödigt mana lärare och lärarinnor att icke för utredning och utfrågning af innehålllet jemte öfningar för rättstafning försumma sjelfva rätt- och välläsningsöfningarna. Öfre afdelningen i folkskolorna öfvas äfven å särskilda stunder att, med något läseboksstycke såsom exempel, redogöra för *satser*, *satsdelar* och *ordklasser*; och då lärjungarne hunnit bli härmed hjälpligt förtrogna, har i de skolor, som arbeta under gynnsammare förhållanden, *Sundens* minsta lärobok i modersmålet blifvit använd såsom sammanfattande öfversigt.

Rättsskrifningen förberedes och befordras genom nu antydda öfningar samt fortgår jemnsides med dem från lättare till svårare uppgifter. Så snart lärjungarnes handstil befinnes någorlunda hjälplig, få de öfva rättsskrifning först på det sätt, att de ur öppen bok afskrifva stycken, hvarvid *Läsebok för Folkskolan* vanligen användes. Dessa öfningar fortsättas med skrifning efter uppsägning (s. k. diktering) samt afskrifning ur minnet (af korta bibliska berättelser, eller berättelser ur svenska historien). Dessa öfningar ske rätt flitigt och omsorgsfullt i folkskolorna och en stor del mindre skolor. Öfningar för tillämpning af språkläran (såsom skrifning af satser, ombildning af sådana från ental till flertal

m. m.) samt att skriftligen återgifva berättelser och uppsätta enkla beskrifningar hafva visserligen begynt i de bästa folkskolorna, men ske icke så omfattande ej heller så allmänt, som önskligt vore.

3. *Räkning* öfvas ungefär till den omfattning, som Normalplanen å sid. 21 föreskrifver, och på det sätt, att en del af tiden upptages af s. k. *hufvudräkningsöfningar* (ofta gemensam för alla) och en något drygare del af räknestunderna egnas dels åt framställning af särskilda räknesätt inför olika afdelningar och dels åt *räkning på tafla* af hvarje lärjunge särskildt för tillbörlig öfning i räknefärdighet. Utom den materiel, som Kongl. Ecklesiastik-Departementet tillhandahåller för räkneundervisningen, ega många skolor derjemte väggtafla öfver metersystemet af *Lyttkens*. Åt undervisningen om detta system egnas betydligt arbete, på det att allmänheten efter hand må lära förstå och använda det. En stor del lärjungar, hvilkas skoltid varit temligen kort, har medhunnit föga mer än hela tal och det allmännaste af sorträkningen, en mindre del derjemte decimalbråk och någon öfning i allmänna bråk, ett fåtal något mer och då förnämligast intresseräkning. Läroböcker äro mest *Kindvalls* och *Bäckmans*; större kurser blott undantagsvis.

4. *Geometri*, som blott öfvas i folkskolorna, omfattar allmänast Normalplanens kurs å sid. 23; öfversta afdelningen, då den genomgått decimalbråk, hinner vanligen äfven inhemta det viktigaste om cirkeln, kägla och klotet. Ämnet behandlas muntligt; motsvarande uppgifter i *Bäckmans* räknebok tjena vanligen för lärjungarnes själfverksamhet. Gången af den geometriska undervisningen är i allmänhet den, som förekommer i Folkskolans geometri af *Bäckman*, hvilken användes i de folkskolor, der särskild lärobok kan vara behöflig.

5. *Geografi*. I detta ämne genomgås en mindre kurs, gemensam för alla, utan lärobok och uteslutande efter de bekanta *väggkartorna* (sid. 14) samt efter *jordglob* (som dock icke förekommer i alla skolor), och en något större kurs, särskildt för den öfre afdelningen, som dervid använder vanligen *Erslevs* minsta lärobok och *Roths* eller *Mentzers* kartböcker. Den mindre kursen omfattar: verldsdelarne och världshafven; Sverige, Norge och Danmark (kort eller något utförligare, efter omständigheterna); Europas riken och deras hufvudstäder samt jordens form och rörelser, allt i korthet. Mer än denna kurs medhinner sällan i de flyttande folkskolorna och de mindre skolorna. Den större kursens omfång angifves af *Erslevs* lärobok, som i de fasta folk-

skolorna ofta medhinner. Ämnet går vanligen rätt väl, hvartill i synnerhet de utmärkt goda väggkartorna bidraga.

6. *Svensk historia*. I detta ämne genomgås äfvenledes en allmän förberedande kurs, särdeles beträffande hedna och katolska tidehvarfven och med anslutning till motsvarande stycken i läseboken. Mer öfvade lärjungar få läsa om nya tiden efter lärobok, vanligast *Odhners* minsta, i några skolor *Bäckmans*. I mindre skolor användes vanligen *Odhners* såsom läsebok 1 å 2 timmar i veckan. Barnen få der läsa innantill och redogöra för innehållet, på det att de må inhemta någon kunskap i detta viktiga ämne. — Någon kunskap i *allmänna historien* meddelas endast i fasta folkskolor och då med anslutning till lämpliga stycken i Läsebok för folkskolan.

7. *Naturlära*. Det stora flertalet af lärjungar öfvar mest *naturlhistoria* efter *Berlins lärobok* (blott i en enda församling användes *Segerstedts* lärokurs), dels genom att lärjungarne läsa boken innantill och redogöra för innehållet, dels ock på det sätt, att läraren förevisar under den blida årstiden friska växter, under andra årstider taflor öfver *menniskokroppen* och öfver *djurriket* eller ock *mineraliesamlingen* samt meddelar dervid hvad som kan intressera barnen. Derjemte genomgås den *fysikaliska* afdelningen af samma lärobok, för hvilken undervisning en stor del af de fasta folkskolorna eger afdelningen c) af de *fysiska apparater*, som Kongl. Ecklesiastik-Departementet tillhandahåller. Dels genom dessa och dels medelst uppritning å svarta taflan åskådliggöres detta ämne. I skolor, som arbeta under mindre gynsamma förhållanden, medhinner af denna afdelning sällan mer, än om vattnet, luften och värmet. Hemlexor i naturlära gifvas endast åt mer öfvade lärjungar.

8. *Teckning* öfvas visserligen ännu i åtskilliga skolor på det sätt, att lärjungarne få, till en början på skiffertaflor, upprita linier, vinklar och vanligast förekommande ytor, dels efter hvad läraren såsom mönster uppritat å svarta taflan och dels efter *väggtaflor för undervisning i teckning*, 1:a kursen. Men det må särskildt anmärkas, att i en stor del skolor inom inspektions-distriktet den *Stuhlmannska teckningsmetoden* blifvit införd, hvilken metod så väl genom det intresse, hvarmed nu varande lärare och lärarinnor omfatta den samma, som ock derigenom, att den vid seminarierna i Hernösand och Säbrå användes, synes komma att temligen snart blifva allmän i orten.

9. *Sång* öfvas hufvudsakligen efter Normalplanens kurs (sid. 31) och enligt dess anvisningar. Nästan alla lärare och lärarin-

nor hafva goda anlag för sång och öfva lärjungarne med både insigt och omsorg, så att sången befinner sig i det hela på en mycket god ståndpunkt. *Orglar* förekomma i de flesta fasta folkskolor, i några af de flyttande och i få mindre skolor. Säsom öfningsböcker begagnas stundom de af *Fr. Sandberg* och *N. Högstedt* utgifna. I somliga mindre skolor öfvas andra sånger, hvilkas melodier stundom äro temligen svåra och föga anslående.

10. *Gymnastik* för gossar förekommer visserligen i de flesta folkskolor, och åtminstone i 1 skola sker vapenöfning med trägevär; men gymnastiken omfattar vanligen blott de enklaste rörelser och öfvas mest under den blida årstiden och då i fria luften. Nödigt har ofta nog varit att påminna om vigten af denna öfning; ty få skolråd hysa varmare intresse därför, och somlige lärare — fastän största delen deruti fått god handledning å seminarium — hafva visat föga nit för gymnastik.

11. *Trädgårdsskötsel*. Häruti erhålla de äldre lärjungarne praktisk handledning under lämplig årstid blott i 4 folkskolor, nemligen i skolorna vid Nora, Dals och Ytterlännäs kyrkor samt vid Hammars folkskola inom sistnämnda församling.

VIII. Anteckningsböckerna.

I alla skolor föras *journal* eller *dagbok* samt *examenskatalog*, vanligast å tryckta blanketter och ordentligt bundna. Flerstädes har också *matrikel* blifvit förd i hvarje skola; men för att vinna full reda härutinnan, har den ordning allt mer gjort sig gällande att *en enda matrikel* föres för hvarje skoldistrikt, vanligast af den närmast kyrkan boende skolläraren, till hvilken öfriga lärare och lärarinnor inom socknen lemna uppgifter. Dessa 3 böcker föras numera nästan allmänt med reda och ordning, ehuru der och hvar påminnelser behöft göras i detta hänseende.

Den i många fall så nödiga *förteckning öfver barn om 7—14 år* upprättas vanligen vid kalenderårets början för hela skoldistriktet. Der skolrotarne äro flera, göres derur ett utdrag för hvarje rote, hvilket utdrag är nödigt att ega, då skola å de motsvarande rotarne hålles. I synnerhet denna senare anordning har först efter åtskilliga påminnelser kunnat komma till stånd.

IX. Skollokaler och materiel.

Åt *skollokalerna* har i denna ort egnats betydlig omsorg under de senaste 10 åren (jemf. här ofvan, sidd. 4—8, samt Sundelins berättelse, sid. 10). Begge kontrakten ega nu tillsammans 46 skolhus, af hvilka 42 hafva en lärosal, 3 tvenne och 1 fyra lärosalar. Alla fasta folkskolor hafva egna skolhus, och hvar och en af de flyttande egen lokal åtminstone å 1 rote. Några af dessa egna lokaler äro utmärkt goda, de flesta af god beskaffenhet, ingen i uselt skick. De 6 småskolorna hafva också egna goda lokaler jemte en del af de mindre skolorna; men somliga flyttande folkskolor och flyttande mindre skolor måste ännu hålla till i enskilda bostäder, af hvilka många lemna mycket öfrigt att önska, så med afseende på utrymme som ock i andra hänseenden.

Skolornas *inventarier*, såsom bord för läraren, bänkar eller pulpeter för lärjungarne, svartmålade väggtaflor, skåp för materielen, äro i allmänhet goda, sedan en del blifvit reparerad eller nyanskaffad, så att de flesta skolor äro i detta fall väl försedda, hvilket i synnerhet gäller om dem i Ytterlännäs, Gudmundrå och till en del i Bjertrå. I andra skolor, särdeles de flyttande, som sakna egna lokaler, har förhållandet varit sämre; men skolråden hafva vanligen visat god vilja att anskaffa åtminstone det nödvändigaste.

Undervisningsmaterielen är ingenstades i dåligt skick. För de äldre skolorna har förrådet ökats och för de nya anskaffats ny materiel, så att sammanlagda kostnaden härför stiger till ett anseeligt belopp. De förslag, som jag härutinnan framställt, hvarvid tillbörlig hänsyn tagits till kommunernas tillgångar, hafva öfver allt beviljats. Ungefär hälften af folkskolorna eger största delen af den materiel, som Kongl. Ecklesiastik-Departementet håller till handa; i andra, der tillgångarna varit mindre, kompletteras samlingen med några artiklar för hvarje år. Mindre skolor och småskolor äro också till en del nästan rikligt, andra åtminstone temligen väl försedda. — Vanligen anskaffa föräldrarna åt barnen egentliga läroböcker jemte Nya Testamenten och psalmböcker, men ofta nog håller skolan, särdeles åt fattiga barn, en del läroböcker jemte skiffertaflor och papper.

X. Skolträdgårdar.

Bondgårdarne i Ångermanland äro ofta nog temligen väl bygda och inredda; men det har ännu icke blifvit allmän sed, att till en välbestäld gård också höra trädplanteringar och ett väl vårdadt trädgårdsland, — i regeln träffas sådant endast vid ståndspersoners lägenheter och blott undantagsvis vid allmogens gårdar. Detta ådagalägger, att befolkningen ännu icke i allmänhet har sinne för trädplantering och trädgårdsskötsel. Orsaken härtill får ej så mycket sökas i ett hårdt luftstreck, — ty här odlas med fördel hvad som vanligen hör till en köksträdgård, här mogna krusbär, vinbär och körsbär, men äpfelen blott å mer gynsam samt läge — utan fast hellre deruti, att man ej kommer sig före med denna nyhet, hvartill ock i sin mån bidrager, att befolkningen under den korta sommaren är strängt sysselsatt och har således föga tid dertill. Detta allt har inverkat på folkskolorna. Vid de flesta af dessa finnes åtminstone en gårdstomt och någon jordremsa; men icke öfver allt äro dessa så uppsnyggade, som de borde vara, fastän man så ofta fästat skolråds och lärares uppmärksamhet på, att skolan borde äfven i detta hänseende framstå såsom mönster för ett väl ordnad hem.

Under sådana förhållanden är ej lätt att bringa skolträdgårdar till stånd. Länets hushållningssällskap har dock kraftfullt understött denna angelägenhet genom ett beslut 1878 att anslå medel till premier på 50 å 60 kronor, att utdelas på förslag af länets folkskoleinspektörer till skollärare inom länet, hvilka med nit och intresse verka för skolträdgårdars anläggning och underhåll. Detta välvilliga beslut har hittills haft den verkan, att inom mitt inspektionsdistrikt 4 skolträdgårdar upprättats, nemligen 2 i Ytterlänäs, 1 i Dal och 1 i Nora (jfr sid. 20). Dessa skolträdgårdar hafva hufvudsakligen och på de flesta ställen utslutande tillkommit genom der varande skollärares nit, arbete och uppostringar, hvarför ock alla 4 lärarne bekommit premier af hushållningssällskapet till ett belopp af 75 kronor för hvardera. Skolträdgårdar hafva sålunda börjat uppkomma; men länge lär dröja, innan de bli allmänna, bland annat också därför, att man i ganska många skoldistrikt verkligt för närvarande har så mycket annat att för skolväsendet bekosta och verkställa, att trädgårdsfrågan måste uppskjutas till en tid, då skolväsendet i öfrigt blifvit behörigen sedt till godo.

XI. Skolförhören.

Afslutningsförhör eller *examina* hållas i de fasta skolorna minst en gång (vanligen vid vårterminens slut), oftast två gånger årligen (vid slutet af hvarje läsetermin). I de flyttande skolorna hålles examen vid slutad läsning å hvarje rote. Vid slutförhören i de fasta skolorna är skolrådets ordförande närvarande jemte åtminstone en del af öfrige ledamöter, så vida ej tvingande omständigheter hindra. Afslutningsförhören å rotarne besökas ock af någon eller några skolrådsledamöter och, så vidt möjligt, af ordföranden. Så vidt mig bekant är, besökas dessa förhör mer eller mindre talrikt af barnens föräldrar och andra folkskolans vänner, hvarföre ock skolrådets ordförande pläga avsluta dessa sammankomster genom att till behjertande framhålla åtskilliga viktiga punkter, som beröra uppfostran och undervisning. I Hernösand, i de flesta skolor vid verken, men vid få skolor i öfrigt, är vid vårexamen brukligt att utdela belöningar eller premier (oftast böcker, ritmaterialier o. d.) till de skolbarn, hvilka ådagalagt godt uppförande och god flit.

Skolornas öppnande vid ny läsetermins början sker väl i de flesta fall i närvaro åtminstone af någon skolrådsledamot; men ordföranden kan ofta nog vara hindrad att dervid resa till socknens aflägsnare rotar. Till en del häraf, men mest af den stora svårigheten att bringa hvarje till området hörande skolpliktigt barn att på begynnelsedagen inställa sig i skolan, har det i *Folk-skolestadgans* 8 §, 3 mom., påbudna förhör (jfr Kongl. Cirk. den 22 April 1864, mom. 1) icke alltid och öfver allt kommit till utförande. Sådana förhör ske å landsbygden vanligen i sammanhang med de årliga *husförhören*, hvilka för de försumlige blifva en räakenskaps dag.

Roteförhör. Halfva antalet skolor inom inspektionsdistriktet är flyttande (jfr sid. 2). I de rotar, der dessa skolor verka, hafva barnen naturligtvis mer eller mindre långa ferietider. På det att barnen under dessa tider icke måtte glömma det lilla de kunnat under den korta skoltiden inhemta, utan tvärt om deruti något förkofra sig, är så ordnadt, att läraren eller lärarinnan infinner sig å den eller de skolfria rotarne minst en gång hvarje månad under läseåret att hålla s. k. roteförhör. Emedan läraren eller lärarinnan dervid har att färdas mer eller mindre långa vägar, upptaga dessa förhör vanligen endast omkr. 4 timmar för hvarje

gång. Dervid höras barnen i föresatta hemlexor i bibl. historia och katekes, öfvas i innanläsning (vanligast ur psalmboken, der ej annan läsebok finnes att tillgå), uppvisa sina skrifböcker (jag har vid skolbesöken manat barnen att under ferierna skriva någon sida dagligen i hemmen), hvarefter de under den återstående stunden vanligen öfvas i hufvudräkning. Denna ordning var vidtagen inom orten före nu i fråga varande period, men jag har funnit behöfligt att vid inspektionsbesöken äfven häråt egna jemn och trägen uppmärksamhet, helst skolråd och församling der och hvar visat sig mindre intresserade härför. Ljumhet för denna anordning har vanligen härrört af njugghet; ty för roteförhöret måste ett lämpligt, ofta eldadt rum vara i beredskap och skjuts eller ersättning derför beredas åt läraren eller lärarinnan. Ett fall har förekommit, att kyrkostämman nekat läraren en ringa årlig skjut ersättning för färderna till roteförhören. Han lät dervid bero och höll dem ändå. Erkännas må dock, att ej blott skolrådet, utan ock sjelfva befolkningen mångenstädes anse dessa förhör behöfliga. Efter bestämd ordning lemna roten vanligen skjuts in natura, hvilket ej kännes såsom någon stor uppoffring, enär turen ej så ofta kommer till hvar och en hemmansinnehafvare. Med någon vana vid dessa förhör synes man efter hand komma till insigt derom, att de äro en ytterst viktig sporre för barnens flit i hemmen, utan hvilkas verksamma biträde i synnerhet en flyttande skola måste komma att jemförelsevis litet uträtta.

Pröfning med de lärjungar, som vilja ur skolan afgå, förekommer endast i sammanhang med vanlig terminsexamen, icke å särskild dag. Riktig ordning i denna punkt har icke ens kunnat införas i Hernösand. Förnämsta hindret härför är, att föräldrarne temligen allmänt önska, att skolan måtte stå barnen öppen till konfirmationstiden, i följd hvaraf lärjungarne också sällan gifva tillkänna, att de önska från skolan afgå. (Jfr Sundelins berättelse, sid. 12.)

XII. Skolbarnen.

Normalplanens anvisning, att begynnare böra *emottagas* vid termins början och i fast folkskola blott en gång om året samt i flyttande blott en gång årligen å hvarje rote, söker man att genomföra; men det är ej lätt att häruti öfver allt besegra den gamla oordningen.

Skolåldern räknades förr här i orten vanligast från 8 å 9 till 14 å 15 år, och härvid önskar man mångenstädes förblifva, åbe-

ropande § 8 i skolstadgan. Den anvisning i nu gällande formulär för skoluppgifter, att skolåldern bör begynna vid 7 års ålder, kommer emellertid att verka mycket godt, när den allmänna hinner genomföras; ty att barnen mellan 7—9 år här i orten hittills ofta alltför mycket försumrats, har varit till stort men för folkskoleväsendets utveckling.

Till belysning af hit hörande punkter må följande meddelas ur *skolrådets uppgifter* i pedagogiskt hänseende för år 1880.

1) *Barn om 7—14 år* utgjorde i begge kontrakten 5,580, hvilket, då folkmängden var 38,717, motsvarar något öfver 14,4 % af befolkningen.

Af dessa 5,580 barn undervisades i				
fasta folkskolor	1,183	}	= 3,344 eller i % af barn om 7—14 år ungef. = 60,	
flyttande d:o ...	1,098			
mindre skolor	921			
småskolor	142			
allmänna läroverk m. m.	173	»	»	= 3,1
enskilda skolor	102	»	»	= 1,8
hemmen	1,909	»	»	= 34,2

och saknade undervisning:

till följd af naturfel 16	}	= 52	»	»	»	= 0,9
bortovaro fr. distr. 36						
Summa 5,580						100.

2) *Samtliga undervisade lärjungar.* Enligt lärarnes uppgifter (tab. A) för samma år visar sig, att i samtliga folkskolor, mindre skolor och småskolor hafva blifvit undervisade:

lärjungar under 7 år	39	}	= 4,165.	
» om 7—14 år	3,344			
» öfver 14 år	675			
» från andra distrikt ...	107			

3) *Antal undervisade i de särskilda läroämnena.* Af dessa 4,165 lärjungar hafva i samtliga ofvan nämnda 3 slag af skolor åtnjutit undervisning i:

modersmålet:

inom småskolans					
lärokurs	1,746	eller i ungefärlig % af inskrifna		41,9	} = 100,
inom folkskolans					
lärokurs	2,419	, ,		58,1	

kristendoms-kunskap:

biblisk historia...	3,973	eller i ungefärlig % af inskrifna	95,4
katekes	3,825	»	91,8
skrifning	4,165	»	100,
räkning.....	4,165	»	100,
geografi.....	3,757	»	90,2
historia	2,514	»	60,3
naturlära.....	3,068	»	73,6
geometri och linear- teckning	1,854	»	44,5
frihandsteckning...	1,590	»	38,1
sång	3,326	»	79,8
gymnastik	2,062	»	49,5
vapenöfning	44	»	1,
trädgårdsskötsel...	145	»	3,4

4) *Lärjungarnes skolbesök.* I denna punkt fås ur samma tabeller (Litt. A) följande resultater, att antalet lärjungar, som år 1880 bevisat ofvan stående 3 slag af skolor

1—30 dagar utgjorde	727	eller i % af inskrifna	4,165	ungefär	17,5
31—60 »	1,703	»	»	»	40,9
61—90 »	891	»	»	»	21,4
91—120 »	277	»	»	»	6,6
121—150 »	156	»	»	»	3,7
öfver 150 »	411	»	»	»	9,9
Summa 4,165					100.

5) *Rörande skolförsummelserna* lemnar slutligen nyss anförda källa följande uppgifter, nemligen att skolan under samma år försummades *utan giltigt skäl*

1—10 dagar af 1,104 lärj.	eller i % af inskrifna	4,165	ungefär	26,5
11—20 »	182	»	»	4,4
21—30 »	80	»	»	1,9
31—40 »	34	»	»	0,8
41—50 »	9	»	»	0,2
öfver 50 »	10	»	»	0,24

Förhållanden vid inspektionen år 1881. Till ytterligare belysning af hit hörande punkter anföras här nedan följande summariska uppgifter rörande *förhållandet vid senaste inspektionstillfället*, jemlikt de tabeller, som biläggas denna berättelse.

1) *Antalet inskrifna barn* utgjorde i fasta skolor 1,206 och i flyttande skolor å den rote, der skolan vid inspektionstillfället var förlagd, 805; således summa inskrifna 2,011.

2) *Antalet vid inspektionen närvarande barn* var 1,604, som af de inskrifna 2,011 utgör nära 80 %.

3) *Antalet vid inspektionen närvarande lärjungar, som undervisades i de särskilda läroämnena, utgjorde, som följer, i:*

modersmålet:

förberedande öf-			
ningar m. m. ...	619	eller i ungefärlig % af närvarande	38,6
öfning att upp-			
fatta och åter-			
gifva det lästa	985	"	61,4

} = 100,

kristendoms-kunskap:

biblisk historia	1,539	"	"	95,9
katekes	1,394	"	"	86,9
skrifning	1,604	"	"	100,
räkning	1,604	"	"	100,
geografi	1,541	"	"	96,
historia	911	"	"	56,8
naturlära	981	"	"	61,1
geometri	605	"	"	37,7
teckning	899	"	"	56,
sång	1,342	"	"	83,6
gymnastik	565	"	"	35,2

Vid jemförelse mellan dessa siffror och skolrådets uppgifter för näst föregående år (sid. 25) är visserligen mest i ögonen fallande, att antalet inskrifna lärjungar år 1881 var vid inspektionen knappt hälften så stort, som antalet under hela året 1880 inskrifna. Detta förhållande bör likväl ingalunda så förstås, som skulle skolgången under 1881 varit sämre än under förra året, ty i ofvan uppgifna antal (2,011) ingår för de flyttande skolorna endast antalet af de barn, som voro *inskrifna å den rote, der skolan vid inspektionstillfället var förlagd*, hvartill kommer, att jag besökte de flesta skolorna under vårterminen, då alltså de fasta skolorna arbetade under sin första termin och räknade alltså då ett mindre antal inskrifna, än hvad fallet kan vara under årets senare hälft, helst som begynnare ofta emottagas vid hösttermi-

nernas början. — Om ett ämne, nemligen trädgårdsskötsel, saknas uppgift här ofvan, emedan jag besökte de 4 skolor, der trädgårdsskötsel idkas, under sådana tider, då årstiden ej medgaf barnens öfning i trädgårdsskötsel.

Mot lärjungarnes *uppförande*, som naturligtvis förnämligast beror af hemmen, hafva inga egentliga anmärkningar förekommit. Deras *flikt* har ock i det hela vitsordats såsom god, ehuru en eller annan visat mindre ordentlig skolgång, hvilket fel väl i de flesta fall har sin grund hos föräldrar eller målsmän.

XIII. Folkets förhållande till skolan.

Af det å sidd. 3—8 anförda framgår, att man icke, på några få undantag när, billigtvis kan klaga öfver allmänne liknöjdhet att inrätta och uppehålla skolor, ej heller har försports allmänne tredska hos föräldrarne att sända barnen till skolan; men ännu qvarstå dock många af de olägenheter, som anmärkas i Sundelins berättelse (sid. 14); ännu fordras noggrann och oafslätlig verksamhet å skolråds och lärares sida att vänja föräldrarne vid att i början af termin sända barnen till skolan och att sedan fortsätta skolgången regelbundet. Och om än ordentliga och mer omtänksamma föräldrar börja inse, att en dylik ordning är nödig, för att skolan skall kunna verka nöjaktigt, så återstår dock snart sagdt i hvarje kommun liknöjdt eller rent af oordentligt folk, som föga tänker derpå, att en god uppfostran är det bästa och ofta det enda arf, som de kunna lemna sina barn. Bland sådant folk träffas ock ofta nog spår af de gamla trånga åsigterna, att mekanisk innanläsning, utanläsning af katekesen och någon läsning af bibliska historien jemte öfning i skrifning och räkning böra vara skolans allt i allom. — Deraf göra de sig skyldiga till mycken orättvisa mot skolan och inverka förlamande på sina barns håg att inhemta äfven andra ämnen, som ingå i folkundervisningen. Dessa och liknande missförhållanden äro emellertid af den art, att de blott efter hand kunna öfvervinnas.

Hemundervisningen omfattar knappast mer än mekanisk innanläsning, läsning af katekesen och åtminstone något af bibliska historien jemte det, att barnen i hemmen tillhållas att under skoltiden öfva föresatta hemlexor. Om än der och hvar spår märkas af grof vårdslöshet häruti å hemmens sida, måste å andra sidan erkännas, att i allmänhet de ordentligare hemmen öfva barnen efter förmåga. Utan detta viktiga stöd skulle i synnerhet de

skolor, som flytta på 3 eller flera rotar, lemna ett vida klenare resultat, än förhållandet visat sig vara.

Slutligen må ock villigt erkännas de uppförfingar, som länets landsting och hushållningssällskap gjort och fortfarande gör för folkbildningen. Landstinget underhåller en anstalt för döfstumma (jfr sid. 3) och småskolelärarinneseminariet i Säbrå (sid. 38) samt bidrager till uppehållande af en folkhögskola och en högre folkskola, hvarjemte tinget, mot vilkor att jag ingifvit årsberättelser om folkskoleväsendet, under de 3 senaste åren anslagit åt mig 200 kronor årligen såsom tillägg till mitt arvode såsom inspektör. Länets hushållningssällskap har kraftigt främjat slöjdundervisningen (sid. 34) samt skolträdgårdars anläggning och underhåll (sid. 22).

XIV. Tillsynen öfver folkskoleväsendet.

Till hvad kyrkoherden Sundelin i sin berättelse (sidd. 12 och 13) yttrat rörande *skolråden* samt beträffande de examinerade lärarnes biträde vid tillsynen öfver mindre skolor och småskolor, har jag endast att tillägga, att vid verkens skolor högste styresmannen på platsen, äfven om han ej är skolrådsledamot, utföfvar tillsyn öfver skolan, hvilken tillsyn han kan utföfva med desto större eftertryck, som han har vidsträckt magt öfver befolkningen, hvarför också vid verkens skolor vanligen god ordning beträffande barnens intagning i skolan och jemn skolgång m. m. eger rum.

Inspektionen. Under nu förflutna femårsperiod har jag årligen en gång besökt hvarje folkskola, mindre skola och småskola inom distriktet; blott i några få fall, och då af särskild anledning, har jag besökt samma skola 2 gånger under ett och samma år. Dessa skolbesök, som under de sista åren upptagit 50 till 60 dagar årligen, hafva till största delen egt rum under vårterminerna före midsommaren, blott undantagsvis i September eller Oktober. Inspektionen har stundom skett utan föregående anmälan, ty skolornas hvardagsskick gifver vanligen bästa vittnesbördet om deras verkliga tillstånd. Vid inspektionerna hafva oftast skolrådets ordförande och stundom äfven andra skolrådsledamöter varit närvarande. Efter skolbesöken har jag nästan alltid varit i tillfälle att med skolrådets ordförande samtala om skolväsendets angelägenheter inom distriktet; ofta har ock hela skolrådet varit sammankalladt för öfverläggning derom. Äfven har jag, på upp-

maning af skolrådets ordförande, besökt några kyrkostämmor, der viktigare frågor om skolväsendet varit föremål för afgörande.

Med anledning af hvad vid inspektionerna och eljest förkommit har ett temligen betydligt antal skrivelser af mig årligen afsändts till skolråd eller lärare (47 för år 1877 och 41 under 1881), hvartill kommit 4 årsberättelser till Domkapitlet och 3 till landstinget, vidare de årliga sammandragen af skolrådets uppgifter, utlåtanden mest till Domkapitlet rörande skolreglementen och andra skolfrågor, så att expeditionen för ett så jämförelsevis litet inspektionsområde erfordrat rätt anseelig tid. Endast i nödfall och då saken ej kunnat ordnas i godo, har jag i Domkapitlet anmält missförhållanden rörande skolväsendet, af hvilka förnämligast följande trenne, nemligen 1) att Hemsö församling saknade egentlig folkskola, hvilket föranledde, att sådan skola snart upprättades derstädes (jfr sid. 7); 2) om behovet af en mindre skola i Ullånger, hvaraf föranleddes en följd af förklaringar och besvär, som dock ledde till lyckligt slut, då församlingen år 1880 upprättade den i fråga varande skolan (jfr sid. 5); 3) om behovet afvenledes af en mindre skola i Vibyggerå; detta mål är ännu icke slutbehandladt (jfr sid. 5).

XV. Kostnaden för skolorna.

Enligt skolrådets uppgifter om folkskoleväsendet i ekonomiskt hänseende för år 1880 utgjorde under nämnda år kostnaden för då befintliga 50 skolor (neml. 30 folkskolor, 16 mindre skolor och 4 småskolor) följande:

till lärares och lärarinnors aflöning	kr. 35,641: 53
» skollokalerna och inventarier	» 7,990: 77
» undervisningsmateriel	» 1,779: 25
» öfriga behof	» 4,964: 70
	<hr/> 50,376: 25

Till bestridande af dessa utgifter har utgått:

af skoldistriktet och enskilde	kr. 34,361: 69
» statsmedel: som utbekom-	
mits 1880:	13,891: 66
» statsmedel: som utbekom-	
mits 1881:	231: 25
	<hr/> 14,122: 91
» afkomst af donationer	» 1,891: 65
	<hr/> 50,376: 25

Några af dessa siffror äro likväl icke fullt exakta. Så t. ex. finnes för ett distrikt (Säbrå) kostnaden för ett nytt skolhus intagen under rubriken »till skollokaler och inventarier», — för andra distrikt åter (Vibygerå, Bjertrå, Gudmundrå) äro kostnader för nya skolhus, en summa af 15,489: 57, särskildt upptagna och ingå icke i ofvan anförda utgiftsposter. Utgifterna för skollokaler och inventarier samt för materiel äro icke öfver allt upptagna för verkens skolor, enär skolråden derom icke infordrat eller kunnat erhålla bestämda uppgifter.

Skolkassornas tillgångar utgjorde vid 1880 års slut tillhoppa 11,582: 84 och äro för några distrikt temligen betydliga; endast 2 distrikt hafva upptagit lån och då uteslutande för skolhusbyggnader. Tio distrikt ega donationer för skolväsendet till ett uppgifvet sammanlagdt kapitalvärde af 72,378: 42; men afkomsten deraf får icke öfver allt användas till löpande utgifter för skolväsendet, utan till premier, beklädnad för fattiga skolbarn m. m., — det kommer i alla fall befolkningen till godo. Gudmundrå har förmånen af att ega den största donationen.

De examinerade lärarnes och lärarinnornas löner äro i allmänhet de i lag bestämda; de vid verkens folkskolor anställda åtnjuta dock något högre belopp, vanligen 800 till 1,000 kr. årligen jemte husrum och ved. Lönerna i Hernösand äro: en å 1,500 kronor jemte husrum och ved, en å 1,200 och två å 1,000 kronor, de tre senare i ett för allt. Lärarinnorna vid mindre skolor och småskolor åtnjuta i allmänhet, utom husrum och ved, 300 kronor årligen, dock något mer i Hernösand och vid verken.

XVI. Sockenbiblioteken.

I min berättelse (sid. 87) om skolväsendet i Medelpad för näst föregående inspektionsperiod finnes anfördt, hurusom under senare hälften af 1860-talet i *hvarje församling inom länet* början gjordes till en allmän boksamling derigenom, att länets landsting anslog medel för bokinköp, och hushållningssällskapets förvaltningsutskott verkställde inköpen och utdelade böckerna till församlingarna. På detta sätt egde hvarje till mitt nu varande inspektionsområde hörande församling åtminstone början till ett sockenbibliotek.

Den sålunda bekomna gåfvan hafva församlingarna användt på olika sätt. Flerstädes — om ej öfver allt — ställes böckerna under kommunalstyrelsens vård, hvilket i allmänhet icke visat sig

vara en lycklig anordning. Efterhand hafva de derför öfvertagits af skolrådet, som vanligen lemnat dem åt den nära kyrkan bosatta skolläraren att vårdas och utlånas, i hvilket fall de pläga förvaras i särskildt skåp i folkskolan, hvilken anordning jag förordat, der den icke redan funnits vidtagen. Dessa boksamlingar anlitas visserligen i flera församlingar temligen flitigt, i andra deremot icke så mycket, som önskligt vore. En olägenhet, som i sin mån verkat förlamande på läslusten, har varit, att dessa bibliotek icke alltid egt några bestämda årliga inkomster till inköp af nya böcker eller till fortsättning af redan egande oafslutade verk. Denna olägenhet söker man nu afhjelpa dermed, att biblioteket fått stundom ett litet tillskott af församlingen, men vanligast en ringa afgift för hvarje utlånad bok eller och bestämd årsavgift af boklånare. På detta sätt har i somliga församlingar bokförrådet temligen ansenligt ökats. Vid några sågverk hafva smärre lånbibliotek för arbetarne uppkommit sålunda, att dels verksegarne och dels arbetarne sjelfva gjort sammanskott för bokinköp. Hernösands arbetareförening eger och genom sammanskott och gåfvor en ganska vacker början till ett lånbibliotek.

Dessa boksamlingar synas efter hand allt mer anlitas och blifva derigenom utan tvifvel till stort gagn, synnerligast för ungdomen.

XVII. Fortsättningsskolor.

Fortsättningsskola i fullt samma mening, som i Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 stadgas, finnes endast i *Ytterlännäs* församling, der en sådan kurs i folkskolan vid kyrkan öppnades strax efter nyåret 1881 att oafbrutet och med 30 timmar i veckan fortgå i 6 veckor. I öfrigt förekomma endast der och hvar bildningstillfällen för ungdomen anordnade, fastän på olika sätt efter skilda förhållanden. Så kan man i viss mening räkna hit *Hernösands tekniska söndags- och aftonskola* (för manliga elever, — se nästa artikel) och med större skäl *Hernösands söndagsskola*, i hvilken senare ungdom af båda könen minst 2 timmar hvarje söndagseftermiddag under läseåret åtnjuter undervisning i skrifning, räkning och några andra ämnen. I *Nordingrå* folkskola plägar man under de 6 första veckorna af vårterminerna emottaga endast mer öfvade lärjungar (vanligast om 14 å 15 års ålder och af begge könen) för genomgående af en repetitions- och fortsättningskurs; samma anordning har ock egt rum ett par år i *Nora*, i den ena folk-

skolan; och numera finnes utsigt att här kunna ordna denna angelägenhet på normal fot, så snart den nyligen beslutade tredje folkskolan (sid. 5) der kommit i verksamhet. Vid några af *såg-verken* har man ock vissa år anordnat undervisningskurser ett par aftnar i veckan under vintern, vanligen för äldre manliga elever, hvilka kurser visat sig lättare att anordna vid verken, emedan skolorna der äro fasta och befolkningen bor dem nära. Flerstädes har jag dock vid samtal med skolråden om fortsättningsskolors anordning funnit, att man ännu icke fullt inser vigten deraf. Der skolorna varit flyttande och lärarekrafterna otillräckliga redan för barnen i den egentliga skolåldern, har jag också tills vidare måst afstå från att väcka förslag derom. Först efter hand lära väl sålunda fortsättningsskolor här i orten kunna allmännares anordnas på ett tillfredsställande sätt; ty de förutsätta ett väl ordnad skol-väsende för barnen och att det fått verka under några år.

Vidare må anföras, att inom länet finnas en folkhögskola och en högre folkskola.

Folkhögskolan, som ursprungligen hette »Medelpads folkhögskola» och öppnades 1873, har visserligen hittills alltid varit förlagd inom Medelpad, men undergått den omgestaltning, att hon, sedan länets landsting lemnar ett betydligare årligt bidrag till dess underhåll (2,000 kronor för 1882), numera emottager lärjungar äfven från Ångermanland, af hvilken tillåtelse ock åtskilliga ynglingar från nämnde landskap redan begagnat sig.

Högre folkskolan i Gudmundrå öppnades i början af 1879. Redan från sin begynnelse har denna anstalt varit besökt af ynglingar, till största delen öfver konfirmationsåldern, hvadan undervisningen måst derefter modifieras. Behovet af en andre lärare gjorde sig snart kännbart, hvarför ock — genom föreståndarens nit och uppoffring — redan vid början af 1880 dertill tills vidare anställdes en agronom, som genomgått kurs vid Ultuna och är specialist, i hvad som rör tillämpad naturlära, bokföring, teckning och byggnadsritning m. m. Enär denna anstalt sålunda visade sig kunna blifva af stort och väsentligt gagn för ortens ungdom, beviljade 1880 års landsting för 3 år, och mot vilkor, att ynglingar från hela länet skulle ega tillträde till skolan, 1,000 kronor årligen, förnämligast till lön åt nämnde andre lärare, som alltså kunnat vid skolan bibehållas. Under år 1881 har denna anstalt varit besökt af 20 manliga lärjungar (2 under 15 och 18 öfver 15 år), af hvilka 11 från Gudmundrå och 9 från andra församlingar. Undervisningen har begagnats 1—50 dagar af 2 lärjungar, 51—100 dagar af 9 och 101—150 dagar likaledes af 9 lärjungar. Af dessa

hvar sin lärare och i frihandsteckning på 3 klasser under hvar sin lärares ledning. Lärjungarne, alla manliga, hafva under nämnda arbetsår utgjort 120, af hvilka 41 mellan 10—14 år, 58 mellan 15—19 år, 18 mellan 20—25 år och 3 öfver 25 år. Af nämnda antal voro 42 yrkesmän eller lärlingar, 23 arbetare och timmermän, 16 lärjungar från folkskolan, 3 från allmänna läroverket, 15 från länets döfstumskola, 9 handelsbetjenter och 12 af olika samhällsställning. Denna anstalt åtnjöt i statsbidrag för innevarande år 1,700 kronor och underhålles i öfrigt af staden, dock med hjälp af stående fonder, hvilka under nämnda år lemnade 1,350 kronor i räntor.

I öfrigt har *länets hushållningssällskap* under många år kraftfullt verkat för hemslöjdens upphjelpande först genom att till anstalter söder ut sända ynglingar på sin bekostnad att utbildas till slöjdlärare, hvilka sedan efter hemkomsten utsändts att, till stor del på sällskapets bekostnad, verka såsom slöjdlärare i olika orter inom länet. Då det blefve för vidlyftigt att här i detalj anföra allt hvad hushållningssällskapet verkat i denna riktning, torde jag få hänvisa till dess »Handlingar», synnerligast 1:a häftet för 1880 och 4:e häftet för 1881. Här må endast upptagas, att sällskapet år 1880 beslöt att anordna 1) en *högre hemslöjdskola i Hernösand*, hufvudsakligen afsedd att utbilda föreståndare för lägre hemslöjdskolor på landet samt lemna folkskolelärarne tillfälle till slöjdundervisning på en tid, då de äro fria från undervisningsskyldighet, och 2) hemslöjdskolor vid sågverken och inom kommunerna, — för hvilka ändamål sällskapet då beviljade 5,000 kronor. På grund häraf anordnades redan 1880 en högre hemslöjdskola i Hernösand, som ock fortsattes 1881, omkring 8 veckor från den 4 Juli. Denna sist nämnda kurs har begagnats af 15 manliga elever (9 äldre och 6 yngre) samt 20 qvinliga elever (10 äldre och 10 yngre), och hafva 3 af de äldre manliga eleverna erhållit 100 kr. hvardera till hjälp för rese- och underhållskostnader. En stor del af de äldre eleverna har utgjorts af skollärare och lärarinnor från skilda delar af länet. Den andra punkten af beslutet, att anordna hemslöjdskolor vid sågverken och inom kommunerna, är naturligtvis svårare att förverkliga. Dock voro under 1881 sådana skolor anordnade i 8 kommuner och vid 2 sågverk inom länet. Till förverkligande af ofvan antydda hushållningssällskapets plan har ock *länets landsting* anslagit 1,500 kr. för 1881 och 3,750 kr. för 1882.

I den del af länets landsbygd, som ingår i mitt inspektionsområde, hafva förnämligast genom hushållningssällskapets försorg slöjdkurser under kortare tider på året varit anordnade i *Stigsjö*

5 år, i Wiksjö 1 år, i Gudmundrå 1 år och vid Kramfors sågverk i 2 år.

Angående befolkningens förhållande till slöjdskolekurserna visar sig visserligen, att ungdomen har ganska god lust att begagna sig deraf; men icke lär man ännu få antaga, att allmogen har stor benägenhet att uppoffra mycket för sådana skolors upprätthållande. Ofvan nämnda kommuner hafva, så vidt mig bekant är, för slöjdskolan endast upplåtit fria rum och lemnat virke för slöjden. Slöjdundervisningens framgång och fortsatta utveckling här i orten synes ännu nästan helt och hållet betingade af hushållningssällskapets och landstingets fortfarande nit och uppoffringar såsom ett nödvändigt vilkor.

XIX. Skolläraremöten.

I min år 1876 afgifna berättelse (sid. 93) om skolväsendet i Medelpad har jag anfördt, att skollärarne inom länet redan 1869 sammanslutit sig i 4 särskilda skollärareföreningar med uppgift att hvar för sig och på skilda orter hålla årliga möten, äfvensom att omkring hvar femte år sammanträda till gemensamt möte för hela länet. En af dessa föreningar kallas numera *Hernösands folkskolelärareförening* och omfattar lärarepersonalen inom Ångermanlands södra och östra kontrakt. Denna förening har fortsatt sina sammanträden en gång under hvardera af åren 1877 och 1879—81. Vid dessa möten, som här i Hernösand hållits omkring midsommartiden och en dag hvardera samt i allmänhet varit talrikt besökta, hafva förmiddagarna upptagits med öfverläggningar, hvaremot eftermiddagarna upptagits af undervisningsprof, i det att 2 eller 3 af föreningens medlemmar då hvar sin stund undervisat ett mindre antal för ändamålet sammankallade skolbarn i hvar sitt ämne (omväxlande för olika år), hvarvid öfriga mötesdeltagare närvarit såsom åhörare. De frågor, som vid dessa distriktsmöten varit föremål för öfverläggning, hafva varit följande:

År 1877: 1) Öfverläggning om ett af komiterade uppgjort förslag till läsordning för folkskolorna. 2) Om bibelläsning vid bönestunderna i folkskolan. 3) På hvad sätt kan undervisning i kommunallagar m. m. i folkskolan meddelas? 4) Till hvad omfång bör gymnastik öfvas i folkskolan? 5) Äro belöningar eller s. k. premier åt skolans lärjungar att förorda, och efter hvilka grunder böra de i så fall utdelas? 6) I hvad mån kan och bör folkskolan främja sparsamhet i allmänhet och särskildt begagnande af sparbanks-, ränte- och kapitalförsäkringsanstalter?

År 1879: 1) Huru bör man gå till väga vid katekesundervisningen, så länge den gamla läroboken användes jemte den nya? 2) Hvilket förfaringssätt anses ändamålsenligast vid meddelandet af undervisning i det metrisk systemet? 3) Hvilka företräden har den s. k. Stuhlmannska metoden framför de metoder, som hittills blifvit följda vid undervisning i teckning? 4) Hvilken metod är den bästa vid undervisning i sång? Hvilka sånger böra företrädesvis inöfvas?

År 1880: 1) Huru skall en fullständigt genomförd kursfördelning kunna upprättas för de olika slagen af skolor? 2) Huru skall undervisning i rättskrifning inom folkskolan ändamålsenligast bedrivas? 3) Huru bör man undervisa i välskrifning? 4) Huru bör bokföringen (förandet af matrikel m. m.) inom ett skoldistrikt anordnas?

År 1881: 1) Huru skall undervisningen i kristendom bedrivas för att blifva i sann mening fruktbärande för lifvet? 2) Huru skall undervisningen anordnas för att hos barnen väcka kärlek till skolan? 3) Till huru stor utsträckning bör den s. k. korläsningen i skolan begagnas? 4) Hvilka hinder möta vid ljud- och skrifläsemetodens tillämpning i våra småskolor i allmänhet, och huru kunna dessa hinder bäst undanröjas? 5) Öfverläggning om komiterades förslag till bokföring inom ett skoldistrikt.

År 1878 den 27 och 28 Juni hölls i Hernösand skolläraremöte för hela länet, hvilket var ganska talrikt besökt ej blott af lärare och lärarinnor, utan ock af åtskilliga prestmän från orten samt andra folkundervisningens vänner. Ämnena för öfverläggningen voro: 1) Huru skall skolans verksamhet blifva icke blott undervisande, utan äfven uppfostrande? 2) Genom hvilka medel kan en god ordning upprätthållas i skolan? 3) Hvad har läraren att iakttaga vid den frågande läroformen beträffande så väl frågorna som de afgifna svaren? 4) Huru bör man undervisa i katekesen? 5) Genom hvilket förfaringssätt uppnås fortast och säkrast färdighet i innanläsning? 6) Huru bör vid undervisning i räkning och naturlära den nu tillgängliga åskådningsmaterielen användas? 7) Huru böra repetitionsförhören anordnas och hvilka ämnen böra dervid förekomma? 8) Huru och för hvilka bör fortsättnings-skolan inrättas, och hvilka ämnen böra der förekomma? 9) Har undervisningen i trädgårdsskötsel och trädplantering blifvit i folkskolan något allmännare införd, och hvad kan skolläraren göra för befordrandet deraf? 10) Kan undervisning i handslöjd införas i folkskolan, och om så är, huru bör den ordnas, och hvilka slöjder böra företrädesvis öfvas? — Omvexlande med öfverlägg-

ningen om dessa ämnen höllas 3 föredrag, nemligen a) om bibelläsning vid bönestunderna i folkskolan, b) huru man i folkskolan kan och bör undervisa om kommunalförfattningarna och c) om sättet att undervisa i metriska systemet.

Min skyldighet att hålla sammankomster med lärare och lärarinnor inom bestämda delar af området har jag visserligen sökt fullgöra genom att någon dag vid inspektionstillfällena sammankalla samtliga lärare och lärarinnor inom ett och samma skoldistrikt för öfverläggning om hvad nödigast varit rörande undervisningen och skolornas anordning, men hufvudsakligast har detta skett genom antydda möten, dem jag bevistat (utom 1877, då jag under mötet vistades i Tyskland) och haft så mycket bättre tillfälle att då samråda med dem, som dessa möten allmänast besökts af nästan samtliga lärare och de flesta lärarinnor inom mitt inspektionsområde.

XX. Småskolelärarinneseminariet i Säbrå.

1. *Seminariets uppkomst.* På förslag af H. H. Biskopen Dr Landgren beviljade Vesternorrlands läns landsting år 1876 dels såsom lön åt en föreståndarinna vid gemensamt småskolelärarinneseminarium för länet 1,500 kronor jemte 1,000 kronor såsom stipendier åt eleverna, allt att årligen utgå under 5 år, dels ock 1,500 kronor för första året till inköp af materiel m. m. Sedan H. H. Biskopen för anstalten upplåtit kostnadsfri lokal i pastorsbostället i Säbrå, anställdes såsom föreståndarinna fröken Ottilia Indebetou, utexaminerad från Stockholms folkskolelärarinneseminarium, och anstalten öppnades den 20 Augusti 1877 samt har sedan dess varit i verksamhet omkring 8 månader årligen (höstterminerna från den 20 à 22 Aug.—medlet af Dec.; vårterminerna från medlet af Jan.—21 à 23 Maj).

2. De från denna anstalt *utexaminerade eleverna*, alla qvinnor, hafva utgjort: 1878: 26; 1879: 27; 1880: 32 och 1881: 30.

3. *Lärotimmarne för hvarje vecka* hafva varit något öfver 30, oberäknadt en half timme för bön och bibelläsning. Ungefär 1 timme dagligen har egnats åt hvardera af kristendomskunskap, innanläsning jemte räkning och geometri.

4. *Läro- och öfningsämnena* hafva hufvudsakligen utgjort de i Kongl. Kungörelsen den 11 Januari 1878 bestämda. Lärokursen har i regeln varit ettårig.

5. *Lärokurser och läroböcker* hafva under de senaste åren varit förnämligast följande:

Kristendomskunskap: Bibelläsning vid morgonbönestunderna: något af Evangelierna eller ock Apostla Gerningar. Vissa delar af Welanders Anvisning till *Bibels kännedom*. *Biblisk historia* för folkskolan af Steinmetz jemte bibelläsning. Luthers lilla *katekes* med kort utveckling; i samband härmed en vald samling bibelspråk. Omkring 20 *kyrkopsalmer* eller delar deraf. Åtskilliga andra psalmer hafva blifvit lästa innantill och genomgångna.

Svenska språket: Välläsningsöfningar efter Läsebok för folkskolan m. fl., med öfning att uppfatta och återgifva innehållet af det lästa. Handledning att uppdelat och utfråga enklare stycken. *Rättsskrifningsöfningar* efter uppsägning 1 å 2 gånger i veckan, dervid för hvarje gång genomgåts det förra gången skrifa, i och för inhemtande af grunderna för såväl rättstafning som för skilletecknens bruk. Det mest viktiga af *form- och satsläran* efter Sundéns lärobok för folkskolan och med anslutning till skriftliga öfningar. Några lättare *uppsatser* efter lärarinnans anvisning.

Räknekonst och geometri: Räkning: hela tal, decimalbråk och sorter jemte kännedom om det metriska systemet samt vanliga bråk, omvexlande med räkning i hufvudet och på tafla. Exempelböcker: Segerstedts hufvudräkningskurs och tafleräkningskurs (2 häften). Ett mindre antal räkneuppgifter dels ur Nyströms räknelära och dels ur Nordlunds räkneöfningsexempel. Noggrann behandling af talen 1—100 ej blott såsom grundläggning för räkning, utan ock såsom metodisk anvisning för ämnets behandling. Ledning för uppsättande af enklare räkenheter. — *Geometri*: De allmänna geometriska begreppen så väl i förening med linearteckning som ock under förevisande af stereometriska figurer. Det enklaste om ytors och kroppars mätning och beräkning.

Svensk historia: Odhners lärobok för folkskolan, hvarjemte en större del af de historiska läsestyckena i Läsebok för folkskolan blifvit genomgången vid innanläsningen.

Geografi: det förnämsta af Ålunds lärobok. — Palestinas geografi efter Welanders Anvisning till *Bibels kännedom*.

Naturlära: Kort framställning om menniskokroppen, om djuren och växterna samt om jorden, landet, vattnet och luften, efter Berlins lärobok, afd. 1—7 och med ledning af en god och för ändamålet tillräcklig samling af undervisningsmateriel.

Metodik: Det allra viktigaste af den allmänna metoden dels efter småskolans metodik af Sandberg och dels medelst muntligt meddelande vid de praktiska öfningarna. Af den tillämpade metoden något utförligare om modersmålets och räknekonstens behandling. För öfriga ämnen hafva anvisningar meddelats ej blott

i sammanhang med prof-lektioner, utan ock i samband med den teoretiska undervisningen. Kort öfversigt af pedagogikens historia med ledning af Biskop Landgrens skrift: Om folkskolan och kristendomen. Korta meddelanden om menniskosjälens förmögenheter och deras egendomlighet hos barnet, om medlen och sättet för uppfostran i skolan samt om uppfostrarens person och pligter.

Välskrifning: Öfningar dels å svarta taflan och dels efter sten-tryckta skrifkurser jemte anvisning om sättet för undervisning i välskrifning.

Teckning: Öfningar dels efter de på Kongl. Ecklesiastik-Departementets försorg utgifna väggtaflor för teckning, 1:a kursen, dels ock efter Stuhlmannska metoden.

Sång och musik: Läran om skalor och intervaller m. m. efter de 7 första kapitlen af Josephssons elementarlära i musik. Öfningar i tonträffning. Psalmer och skolsånger enstämmigt. Flerstämmig sång af psalmer och andra stycken af andligt innehåll. Tvenne eftermiddagar i veckan har meddelats undervisning i orgelspelning, hvaruti eleverna turvis deltagit, 6 å 8 hvarje gång,

6. *Elevernas praktiska utbildning* har förnämligast skett i den med seminariet förbundna *öfningsskolan*. Denna har likväl varit ordnad på olika sätt. Under de 2 första läseåren var öfningsskolan i verksamhet endast under vårterminerna. Särskild lärarinna var ej för den samma anställd, utan skolan sköttes turvis och på egen hand af seminariets elever under föreståndarinnans inseende. Vissa timmar dagligen öfvade sig seminarii-eleverna att här undervisa. Denna anordning, som då måste af ekonomiska skäl tillgripas, hade likväl många olägenheter. På styrelsens förslag anslog därför 1879 års landsting särskild lön äfven åt en lärarinna för öfningsskolan. Under de 2 sista åren har nämnda skola sålunda haft sin särskilda lärarinna, som förut genomgått 8 månaders kurs vid anstalten. Sedan dess hafva under höstterminerna intagits endast *småskolelärjungar*, så att seminariets elever då fått öfva sig att tillämpa ljud- och skriffäse-metoden; men vid vårterminernas början hafva mottagits äfven något mer öfvade barn, så att öfningsskolan under sådana terminer omfattat en *småskole-* och en *folkskoleafdelning* (senaste vårterminen tillhoppa 28 gossar och flickor), som vaxelvis undervisats hvar annan dag; och hafva seminariets elever öfvat sig att undervisa dessa begge afdelningar. För dessa praktiska öfningar hafva seminarii-eleverna under senaste läseåret varit delade i 5 grupper, som hvardera hållit under höstterminen 1 och under vårterminen 2 eller 3 prof-lektioner i veckan, med på förhand gifna uppgifter och under

föreståndarinnans ledning. Stundom hafva seminarii-eleverna äfven fått undervisa hvarandra på lärorummet.

7. *Tillsyn och examina m. m.* Tillsyn öfver anstalten utöfvas af styrelsen, som bestått och fortfarande består af H. H. Biskopen d:r Landgren, Lektorn d:r J. Vidén och Bankdirektören H. Arnell. Vid höstterminernas slut, kring midten af December, hafva i styrelsens närvaro hållits afslutningsförhör. Afgangspröfningarna vid vårterminernas slut under senare hälften af Maj hafva upptagit 2 dagar hvardera, 1 för praktisk och 1 för teoretisk afgangspröfning, allt i styrelsens närvaro, hvarjemte och flera andra personer, som intresserat sig för anstalten, infunnit sig. Jag har besökt anstalten bland annat vid alla afgangsexamina, de första åren på särskild anmodan af H. H. Biskopen och under de 2 sista åren enligt förordnande af Chefen för Kongl. Ecklesiastik-Departementet. De vid dessa examina aflagda proven hafva städse burit vittne om, att anstalten vårdats med synnerlig omsorg och blifvit skött med utmärkt nit och skicklighet. De afgående eleverna — ehuru de befunnits på något olika kunskapsgrad, beroende ej blott af den olika underbyggnad de innehåft vid kursens början, utan ock af olika anlag — hafva visat sig i allmänhet motsvara de fordringar, som i Kongl. Kungörelsen den 11 Januari 1878 stadgas såsom vilkor för höjdt bidrag af statsmedel. Särskildt anser jag mig böra förmåla, att undervisningen i ljud- och skrifläse-metoden år efter år vunnit i säkerhet och färdighet. Öfningsskolans flickor företedde vid senaste examen ganska vackra prof af handaslöjd, genom hvilket föredöme äfven de blifvande lärarinnornas uppmärksamhet blifvit fästad på detta också i sitt slag viktiga ämne.

Säbrå småskolelärarinne-seminarium har redan i sin mån utöfvat ett ganska välgörande inflytande på länets folkskoleväsende icke blott dermed, att lärarinnor funnits att tillgå för de talrika småskolor och mindre skolor, som inom länet finnas upprättade, utan i synnerhet derigenom, att anstalten både bör och kan lemna lärarinnor med i allmänhet bättre insigter och undervisningsfärdighet, än de lärarinnor innehafva, hvilka endast genomgått en kortare kurs.

8. *Seminariets fortsatta tillvaro.* Under de 4 första åren hafva visserligen tillsammans 115 elever genomgått kursen i Säbrå och aflagt godkänd afgangspröfning; men af detta antal har en del utgjorts af äldre lärarinnor, som förut haft anställning, och en mindre del har öfvergått till seminariet i Umeå. Om Säbrå seminarium skulle hafva upphört våren 1882, då de 5 år förflutit, för hvilka 1876 års landsting anslagit medel, hade man inom länet

haft att snart motse brist på dugliga lärarinnor. Fördenskull framställde seminariets styrelse till 1881 års landsting, att anstalten fortfarande måtte uppehållas, hvilket landstinget sålunda biföll. att för ytterligare 5 år skulle af landstingsmedel årligen utgå:

lön till föreståndarinnan	kr. 1,500
» » .lärarinnan för öfningsskolan	» 300
arvode åt läraren i sång och musik	» 300
för tillfälliga behof	» 100
<hr/>	
Summa kr. 2,200;	

dock att stipendii-medlen, hvilka under innevarande period utgått med 1,000 kronor årligen, skulle indragas.

Sålunda är anstaltens tillvaro betryggad för ytterligare 5 år, räknade från och med hösten 1882. Landstinget omvalde samma styrelse, som förut, och H. H. Biskopen upplåter fortfarande för seminariet fria rum uti Säbrå pastorsboställe.

Hernösand den 31 December 1881.

J. Bäckman.

II.

Medelpads, Ångermanlands vestra och nord-vestra kontrakt samt Arnäs, Gideå och Grundsunda pastorat af Ångermanlands nordöstra kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

Inspektionsområdet, som har en ytvidd af 192,⁵⁵ kvadratmil, omfattar 31 pastorat med 53 församlingar, fördelade i 49 skoldistrikt. Folkmängden uppgick enligt skolrådets uppgifter vid 1880 års slut till 131,518 personer.

Vid slutet af år 1876 funnos

högre folkskolor	1
fasta folkskolor	46 (deribland 1 med 4 lärare)
flyttande folkskolor	27
mindre skolor och småskolor	76 (deribland 1 med 4 lärarinnor)

Summa 150 (med 156 lärare).

I berättelserna för 1872—1876 är skolornas antal beräknadt efter lärarnes och följaktligen upptaget till 156.

De förändringar i fråga om undervisningsanstalterna, som under femårsperioden i de olika skoldistriktet egt rum, äro följande:

Öfverlämnäs och Sänga. 2 flyttande småskolor hafva tillkommit. På gemensam kyrkostämma den 27 November 1881 beslöts, att hvardera församlingen hädanefters skall utgöra eget skoldistrikt och att en ny folkskola skall inrättas i Sänga.

Sollefteå. Högre folkskolan, som mycket omhuldades, så länge hon fick tjenstgöra som pedagogi, men sedan dess fört ett tynande lif, upphörde, då lärareplatsen blef ledig 1879. Församlingen ville ej förbinda sig att längre underhålla henne och en fond, som varit anslagen till hennes underhåll, var äfven i det närmaste slut.

Ed. En flyttande småskola är inrättad. Folkskolan har blifvit fast.

Långsele. En flyttande småskola är inrättad.

Graninge. En flyttande folkskola har tillkommit.

Edsele. 3 flyttande småskolor äro inrättade.

Hellgum. En flyttande mindre skola har tillkommit.

Fjellsjö. En flyttande mindre skola har tillkommit.

Anundsjö. En flyttande mindre skola har blifvit inrättad.

Vid en ny roteindelning i den öfver 22 kvadratmil vidsträckt församlingen kunde en någorlunda tillfredsställande anordning ej på annat sätt åstadkommas än derigenom, att folkskolan, som förut varit fast, måste blifva flyttande på 2 stationer.

Sjåleved. En fast folkskola vid Domsjö och en flyttande mindre skola hafva blifvit inrättade.

Björna. Folkskolan har blifvit fast och 2 flyttande mindre skolor hafva tillkommit.

Mo. En fast mindre skola har blifvit inrättad vid Mo bruk.

Arnäs. Beslut har blifvit fattadt om inrättandet af 2 nya mindre skolor, men detta beslut träder i verket först 1882.

Gideå. 4 flyttande mindre skolor hafva tillkommit.

Trehörningsjö. En flyttande mindre skola har tillkommit.

Grundsunda. En flyttande mindre skola är inrättad.

Hässjö. 2 fasta folkskolor (vid Rigsta och Söråker) och 2 fasta mindre skolor hafva blifvit inrättade. Ännu en mindre skola tillkommer 1882, då den flyttande folkskolan blir fast.

Tynderö. En flyttande småskola har inrättats.

Skön. 2 fasta folkskolor och 6 fasta småskolor hafva tillkommit.

Alnön. 6 fasta småskolor äro inrättade.

Timrå. Den flyttande folkskolan har blifvit utbytt mot 1 fast och 2 flyttande småskolor.

Sandsvall. Lärarepersonalen vid folkskolan har blifvit tillökt med 1 lärare, och 2 nya småskolor (i Stenhammaren och Böle) hafva blifvit inrättade.

Indal. 2 flyttande mindre skolor hafva tillkommit, och den ena flyttande folkskolan har blifvit fast.

Liden (Medelpad). Den ena flyttande folkskolan har blifvit fast och en flyttande mindre skola har tillkommit.

Njurunda. En flyttande folkskola har blifvit fast. En ny flyttande folkskola och en fast mindre skola hafva blifvit inrättade.

Tuna. Vid Matfors bruk funnos både folkskola och småskola,

men då rörelsen derstädes nedlades, förvandlades folkskolan till mindre skola och småskolan upphörde. I församlingen har äfven en flyttande småskola upphört.

Attmar. En fast småskola har blifvit inrättad vid Sörfors bruk.

Torp. Vid Torpshammars bruk har folkskolan blifvit förvandlad till mindre skola. En flyttande mindre har tillkommit.

Borgsjö. 2 nya flyttande småskolor öppnas 1882.

Under femårsperioden hafva således tillkommit

fasta folkskolor	5
flyttande folkskolor	2
fasta mindre skolor	4
flyttande mindre skolor	15
fasta småskolor	16
flyttande småskolor	10

Summa 52.

Då deremot en högre folkskola, en fast och en flyttande småskola blifva indragna, 2 fasta folkskolor blifvit förvandlade till mindre skolor samt 5 flyttande folkskolor blifvit fasta och en fast folkskola flyttande, var vid slutet af 1881 skolornas antal följande:

fasta folkskolor	53 (deribland 1 med 5 lärare)
flyttande folkskolor	24
fasta mindre skolor	11
flyttande mindre skolor	53
fasta småskolor	25 (deribland 1 med 4 lärarinnor)
flyttande småskolor	31

Summa 197 (med 204 lärare och lärarinnor).

Bland de flyttande folkskolorna äro 16 flyttande på 2 stationer, 6 på 3 stationer och 2 på 4 stationer. Af de flyttande mindre skolorna flytta 11 på 2, 19 på 3, 16 på 4, 6 på 5 stationer och 1 har ej bestämda rotar. 5 flyttande småskolor hafva 2, 16 hafva 3 och 5 mer än 3 stationer. För 5 bestämmas rotarne årligen.

Öfriga anstalter för folkundervisningen äro Vesternorrlands läns folkhögskola på Wäfland, döfstuminstitutet i Hernösand, tekniska söndags- och aftonskolan i Sundsvall, de genom hushållningssällskapets försorg tillkomna slöjdskolorna vid Skönvik, Sund, Mon, Tunadal, Klampenborg, Forsse, Sörfors, i Sundsvall, Grundsunda, Mo, Junsele, Graninge, Ed, Sollefteå, Tynderö och Liden, samt en mängd enskilda skolor.

En bestämd gräns mellan mindre skolor och småskolor är ganska svår att uppdraga. Detta gäller naturligtvis icke de fasta

skolorna, ty den fasta småskolan är antingen belägen på samma plats som en folkskola, ofta i samma hus, eller också är hon icke längre aflägsen derifrån, än att man regelbundet kan öfverflytta barnen derifrån till folkskolan. Den flyttande småskolan deremot kan på ena stationen vara en egentlig småskola, men på en annan station, som är belägen i en aflägsen skogsby, en mindre skola. Ofta har hon, äfven om lärjungarne öfverflyttas från henne till folkskolan, en något längre kurs, än normalplanen föreskrifver. Såsom småskolor har jag här ofvan upptagit alla dem, från hvilka lärjungarne i regeln öfvergå till folkskolan, äfven om de stanna kvar något längre, än de borde. Såsom mindre skolor har jag räknat sådana, som åtminstone på sina flesta stationer meddela undervisning i folkskolans minimikurser och något deröfver.

Då folkmängden vid 1880 års slut utgjorde 131,518 personer och antalet barn om 7—14 år var 18,655, belöper sig på hvarje folkskola 1,708 personer och 242 barn. Om deremot alla 204 lärarne och lärarinnorna tagas med i beräkningen, komma 644 personer och 91 barn på hvarje lärarekraft. Af de skolpligtige barnen undervisades 308 i allmänna läroverk eller undervisningsanstalter utom distriktet. Om dessa frånräknas, återstå för hvarje lärare och lärarinna 89 barn.

Att folkskolornas antal ännu är alltför ringa i förhållande till barnantalet, är ögonskenligt, isynnerhet som dessa barn äro kringspredda på en yta af nära 200 qvadratmil. Men denna vidsträckthet är just orsaken till, att ej flera folkskolor blifvit inrättade. Skolväsendet har nog under perioden gått framåt, ty skolornas antal har förökats med 31 procent, men till följd af ortens förhållanden har man i de flesta fall fått nöja sig med mindre skolor. I Medelpad, der naturförhållandena äro gynnsammare, är också folkskolornas antal i förhållande till folkmängden betydligt större. Der finnas vanligen flera folkskolor i hvarje församling. I Ångermanland deremot måste i en stor del församlingar folkundervisningen besörjas hufvudsakligen genom mindre skolor.

Ett sådant folkundervisningens meddelande genom mindre skolor är visserligen ett missförhållande, men det är oundvikligt. Det är den enda möjliga utvägen att komma ifrån de ännu större missförhållanden, som förut varit rådande. Då det ursprungligen ej fanns mer än en fast skola vid kyrkan, dit församlingens barn skulle komma, och en del af dem kunde hafva en väg af flera, stundom ända till 5 å 6 mil till denna skola, är det klart, att de måste för längre tider rustas ut från sina hem och inackorderas

i närheten af skolan. Detta medförde ganska känbara kostnader och för öfrigt var det på många ställen mycket svårt att finna lämpliga inackorderingsställen. Följden blef, att blott ett fåtal af församlingens barn infann sig. Man försökte på många ställen undanrödja dessa olägenheter genom att ställa skolan på flyttande fot, men då blef rotarnes antal så stort och lästiden så kort, att ingenstades en ordentlig folkskoleundervisning kunde komma till stånd. Så började småskolor inrättas. Folkskolan och småskolan eller småskolorna ambulerade då om hvarandra och, när en skola kom till en by, satte man dit alla sina barn, på hvilken ståndpunkt de än befunno sig, oafsedt om skolan var en folkskola eller småskola. Det blef i sjelfva verket blott ett ofta upprepadt ombyte af lärare i samma skola. De försök, som gjordes, att på ett ändamålsenligt sätt ordna förhållandet mellan de olika slagen af skolor, misslyckades helt och hållet. Ungefär på samma sätt var det, om folkskolan var fast och blott småskolorna flyttade. För att bringa någon reda i dessa förhållanden, återstod ingen annan utväg än att uppdelade församlingen i rotar, som icke voro större, än att alla inom roten befintliga barn dagligen kunde från sina hem besöka skolan. Den skola, som kom till roten, skulle der ombesörja både småskolans och folkskolans undervisning. Under sådana förhållanden borde rätteligen endast folkskolor förekomma. Men då rotarnes antal till följd af församlingens vidsträcktighet blef allt för stort, — det uppgick ofta till 20 — och hvarje skola ej kunde hafva mer än 3 högst 4 rotar, skulle det blifvit för mycket betungande att underhålla ett så stort antal folkskolor, och man måste åtnöja sig med att inrätta ett tillräckligt antal mindre skolor. På detta sätt kunna alla barn blifva delaktiga af undervisning, om den också ej kan blifva lika fullständig som i en fast folkskola. Genom landstingets försorg har nu ett seminarium för bildande af lärarinnor inrättats, och i samma mån, som dessa lärarinnor hunnit anställas, har undervisningen blifvit förbättrad. Blott de mest begåfvade och bäst underbyggda af de afgående eleverna förklaras kompetente att sköta en mindre skola. Dessa lärarinnor och dessa mindre skolor hafva i hög grad vunnit allmänhetens förtroende. Det har till och med visat sig en viss benägenhet att öfverskatta deras betydelse och framhålla dem på bekostnad af folkskolorna, hvilket naturligtvis isynnerhet egt rum på sådana ställen, der dessa senare haft gamla kraftlösa lärare. Numera har dock detta missförhållande till stor del upphört, sedan den gamla stammen af folkskolelärare börjat afgå och yngre krafter kommit i stället, som förmå att häfda

folkskolans anseende. Det har på samma gång i vissa församlingar visat sig ett närmande till det rätta, i det att folkskolan i stället för att vara sidoordnad med de mindre skolorna småningom blifvit en öfverskola, som åtminstone någon tid besökes af barn äfven från andra skolors områden. Att äfven i de återstående mera vidsträckta församlingarna få så pass många folkskolor, att ett sådant förhållande öfverallt kan blifva regel, det är det mål, till hvilket vi nu hafva att sträfvä. Att detta mål i en icke alltför aflägsen framtid äfven skall uppnås, är min förhoppning. Det varma intresse, hvarmed befolkningen i allmänhet börjat omfatta folkundervisningen, synes mig gifva löfte härom.

II. Skolreglementena.

I hvarje församling finnes skolreglemente. De fleste äro upprättade under 1870-talet i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af Hernösands domkapitel utfärdadt formulär. Under 1877—1881 hafva nya reglementen blifvit stadfästade för 3 skoldistrikt. För Sundsvall är nytt reglemente under utarbetning. Mindre förändringar blifva ofta nödvändiga till följd deraf, att flyttande skolor blifva fasta, rotarnes antal inskränkes eller församlingarnes skolväsende på annat sätt utvecklas.

III. Skolbarnen.

Enligt skolrådets uppgifter hade under 1880 af inspektionsområdets 18,655 barn om 7—14 år

undervisats i distriktets fasta folkskolor	3,389	eller	18,1	%
" " " flyttande	1,787	"	9,6	"
" " " mindre skolor	3,610	"	19,4	"
" " " småskolor	3,094	"	16,6	"
" " allmänna läroverk eller undervisningsanstalter utom distriktet	308	"	1,7	"
" " hemmet	4,989	"	26,7	"
varit utexaminerade från folkskolan	224	"	1,2	"
ej deltagit i undervisningen till följd af sjukdom eller naturfel	81	"	0,4	"
ej deltagit i undervisningen af annan anledning	448	"	2,4	"
vistats utom distriktet	131	"	0,7	"

Under 1876—1880 hade nedanstående procent af antalet barn om 7—14 år

	1876	1877	1878	1879	1880
undervisats i folkskolor	30.6	30.5	30.9	30.5	27.7
» i mindre skolor och småskolor	29.7	31.3	30.3	33.6	36
» i allmänna läroverk	1.2	1.1	1.4	1.8	1.7
» i enskilda skolor	2.7	3.3	3.5	2.6	3.2
» i hemmet	30	28.6	30.1	27.7	26.7
varit utexaminerade från folkskolan	2.2	2.1	1.5	1.9	1.2
ej deltagit i undervisningen.....	3.6	3.1	2.3	2.4	3.5

Antalet undervisade i folkskolor har minskats på samma gång som rotarnes antal blifvit mindre.

Skolgången är dock betydligt bättre, än ofvanstående siffror angifva, emedan i distriktets skolor undervisas barn, som dels äro under 7 år, dels öfver 14 år och dels tillhöra främmande skoldistrikt. Sålunda undervisades 1879 591 barn under 7 år, 1,483 öfver 14 år och 239 från främmande distrikt, tillsammans 2,313 barn eller 16.4 procent af hela antalet skolbesökande barn. På samma sätt hafva under 1880 undervisats 473 barn under 7 år, 1,506 öfver 14 år och 248 från främmande distrikt, tillsammans 2,227 eller 15.3 procent af hela antalet i distriktets skolor undervisade barn.

Att så många barn öfver 14 år besöka skolorna, beror af den ojemna skolgången. En stor mängd infinner sig den ena termen eller det ena året och det andra icke, och då är det naturligt, att de ej kunna afsluta sin folkskolekurs före 14 år. Större delen af dem, som undervisas i hemmen, består just af sådana, som en och annan termin besökt skolan eller komma att göra det. Det är häraf också klart, att procenten af dem, som under hvarje år undervisas i distriktens skolor, icke sammanfaller med procenten af dem, som erhålla folkskolundervisning. Det torde numera knappast finnas något barn, som icke förr eller senare kommer i någon skola.

Af hela antalet i distriktets skolor under 1880 undervisade barn har enligt lärarnes och lärarinnornas uppgifter nedanstående procent undervisats i de särskilda läro- och öfningsämnena:

svenska språket, småskolans kurs.....	55.5
» » folkskolans »	44.5
biblisk historia.....	94.3
katekes.....	85.9
skrifning.....	97.7

räkning	94.6
geografi	71.6
historia	37.5
naturlära	46.4
geometri och linearteckning	20.7
frihandsteckning	15
sång	80
gymnastik	40.6
vapenöfning	1.6
trädgårdsskötsel	2
handaslöjder för gossar	0.1
, , flickor	6.3

Enligt bifogade tabeller voro vid senaste inspektionen 11,966 barn inskrifna i skolorna; 5,293 eller 44.2 procent voro närvarande och af dessa undervisades i

biblisik historia	4,843	eller	91.5	%
katekes	4,348		82.1	
svenska språket, småskolans kurs	2,215		41.8	
, folkskolans	3,078		58.2	
historia	1,518		28.7	
geografi	4,387		82.9	
naturlära	2,682		50.6	
räkning	5,293		100	
skrifning	5,293		100	
geometri	1,213		22.9	
linearteckning	1,706		32.2	
sång	4,763		89.9	
gymnastik och vapenöfning	2,063		38.9	
trädgårdsskötsel	120		2.2	

Att dessa uppgifter icke öfverensstämma med skolrådets, är naturligt. Först och främst är det mycket svårt, såsom förhållandena här äro, att vid ett inspektionstillfälle få reda på antalet i skolan inskrifne. I skolans matrikel äro en hel hop barn antecknade, som blott en eller annan termin varit i skolan och sedan ej hörts af, och dessutom har ofta samma barn gått i flera olika skolor och är upptaget i flera matriklar. Uppgiften om inskrifne har jag derföre hemtat ur dagboken och för fasta skolor angifvit det antal, som för terminen anmält sig. Om inspektionen hållits i början af året, kunna sedermera många hafva tillkommit, tills skolrådet aflemnar sina årsuppgifter. Detta gäller ännu mera om de flyttande skolorna. Hålles inspektionen, medan skolan är på sin första station under året, har på de öfriga stationerna ingen

inskrifning ännu egt rum. Derföre har jag för de flyttande skolorna antecknat det antal, som besökt skolan på samtliga stationerna, då skolan sista gången derstädes hölls. — Det vid inspektionstillfället närvarande barnantalet är naturligtvis ringa i jämförelse med det, som under året besökt skolan, emedan ofta blott en afdelning af barnen är närvarande, eller också blott barnen i en enda rote.

Skolgången, hvilkens ojemnhet lägger så många hinder i vägen för ett ändamålsenligt ordnande af skolans verksamhet, bör väl kunna förbättras, men torde aldrig kunna blifva fullkomligt jemn. De vissa tider af året ofarbara vägarna öfver sjöar och floder äro hinder, som ej så lätt öfvervinnas. Dertill kommer föräldrarnas behof af de äldre barnens biträde vid arbetet. Vid lastageplatserna skynda genast alla krafter till brädgårdarne, då sjöfarten öppnas, och blott mindre barn stanna i skolorna. På hösten behöfvas de större till hjälp vid skördearbetet, som ständigt måste påskyndas, vid vallning af kreatur o. s. v. Försöket att ordna så, att blott de mindre barnen gå i skolan på sådana tider och de större inlysas, då de kunna undvaras i hemmen, har på somliga ställen visat ett gynnsamt resultat, på andra icke. Vägarne äro ofta sådana, att föräldrarna ej anse sig kunna sända ut mindre barn utan att åtföljas af större, och då de större gå, kunna äfven de mindre följa med. Derföre är det så svårt att kunna få större och mindre barn i skolan på olika tider.

En stor olägenhet, som de korta lästiderna och den ojemna skolgången hafva med sig, är den, att någon fortsättningsskola blott med stor svårighet kan komma till stånd. Folkskolekursen kan ej afslutas, förr än barnen hunnit konfirmationsåldern, och sedan är det knappt tänkbart att få dem i skolan. Det ringa antal under 14 år, som aflagt afgangsexamen, visar, att de flesta vid sin afgang öfverskridit denna ålder. Blott en fortsättningsskola (i Graninge) har under femårsperioden kunnat erhålla statsbidrag och den har varit ordnad som aftonskola. I åtskilliga andra församlingar hafva äfven fortsättningsskolor varit anordnade, men de hafva ej kunnat erhålla något bidrag af allmänna medel, emedan dels mera än 4 veckor af den årliga lästiden blifvit använd, dels har man ej kunnat hålla så strängt på inträdesfordringarna, då det varit fråga om äldre lärjungar.

De åtgärder, som jag ansett nödvändiga för att bringa våra vidsträcktare församlingar ur dessa svårigheter och som jag kraftigt tillstyrkt, äro derföre följande:

1:o uppdelning af församlingen i så små rotar, att långa vägar ej behöfva ifrågakomma, och 2:o anställande af ett tillräckligt antal lärarekrafter, så att lästiden i hvarje rote ej blir för kort. Barnen kunna då tidigare börja sin skolgång, jemnare besöka skolan och förr avsluta sina kurser, så att de äfven hinna med litet fortsatt undervisning, innan de efter konfirmationen föras ut i lifvet.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Ingenstädes har jag förmärkt någon ovilja mot skolan eller påträffat någon, som ansett henne öfverflödig, ehuru mången ännu torde finnas, som ej kan fatta nödvändigheten af alla hennes läroämnen. Deremot förefinnes ännu på många ställen rätt mycken likgiltighet och försumlighet att sända barnen till skolan. Oakadt upprepade pålysningar, att alla, som ämna begagna sig af undervisningen, skola infinna sig på en bestämd dag, dröja många qvar vid sina höstarbeten. De, som önska befrielse från skolgång, vilja ofta undandraga sig föreskrifna pröfningar. Skolgången inställes ibland hela terminer af temligen obetydliga anledningar. Föräldrar och målsmän gifva i allmänhet ej heller genom besök i skolan läraren och undervisningen den uppmuntran, som så väl behöfves.

Å andra sidan har ett lefvande intresse för folkundervisningen på många ställen visat sig. Den mängd af skolor, som blifvit inrättade, och de uppoffringar för skolväsendet, som blifvit gjorda, bära vittne derom. Detta intresse har växt i samma mån, som resultaten af skolans verksamhet blifvit märkbara. Särskildt hafva skolråden med mera lif börjat taga sig an folkskolans sak. Blott i fråga om skolgångens öfvervakande lemnar deras verksamhet åtskilligt öfrigt att önska. Detta synes ännu till största delen vara öfverlemnadt åt presterskapet. Exempel finnas dock på skolrådsledamöter och tillsyningsmän, som med alla till buds stående medel, till och med genom anställande af förhör i hemmen, söka öfvertyga försumlige föräldrar om nödvändigheten af barnens skolgång. Oomnämnt kan jag ej heller lemna det nit för folkundervisningen, som ådagaläggas af egarne till de sågverk och jernbruk, som finnas här på orten. Med stor frikostighet hafva utmärkta skolor der blifvit inrättade och den höjd, till hvilken undervisningen i dessa skolor kommit, har verkat väckande och lifvande på hela ortens folkskoleväsende.

V. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden är öfverallt 8 kalendermånader, högst sällan deröfver, och fördelas på de flesta ställen i 2 terminer på följande sätt:

2 Jan.—30 Maj, 15 Sept.—20 Dec. Stöde (fortsättningsskola 2 Jan.—12 Febr.).

6 Jan.—15 Juni, 1 Okt.—22 Dec. Multrä, Grundsunda, Öfverlänns och Sänga (småskolorna).

6 Jan.—4 Juni, 12 Sept.—22 Dec. Husum.

8 Jan.—25 Maj, 1 Sept.—15 Dec. Sollefteå.

8 Jan.—1 Juni, 8 Sept.—15 Dec. Edsele.

8 Jan.—8 Juni, 15 Sept.—15 Dec. Boteå, Tåsjö, Liden (Ångermanland), Söråker.

10 Jan.—5 Juni, 15 Sept.—20 Dec. Ramsele, Njurunda.

10 Jan.—5 Juni, 1 Dec.—20 Dec. Borgsjö.

10 Jan.—10 Juni, 15 Sept.—15 Dec. Ed, Gideå, Trehörningsjö.

12 Jan.—12 Juni, 12 Sept.—12 Dec. Bodum.

14 Jan.—16 Maj, 16 Aug.—18 Dec. Styrnäs.

15 Jan.—25 Maj, 1 Sept.—20 Dec. Torp.

15 Jan.—1 Juni, 1 Sept.—15 Dec. Nätra, Själevad, Mo bruk, Arnäs, Ljustorp, Hässjö, Lögdö, Tynderö, Sundsvall, Liden (Medelpad), Tuna, Ättmar, samt småskolorna i Sollefteå, Resele och Liden (fortsätter till midten af Juni).

15 Jan.—15 Juni, 15 Sept.—15 Dec. Långsele, Granninge, Resele, Junsele, Hellgum, Fjellsjö, Tåsjö (mindre skolorna), Sidenjö, Skorped, Anundsjö, Björna, Mo, Selånger, Sättna, Indal, Gastström samt småskolorna i Skön, Alnön och Timrå.

15 Jan.—15 Juni, 15 Aug.—15 Dec. Mo (flyttande mindre skolan).

16 Jan.—16 Maj, 16 Aug.—16 Dec. Nätra (mindre skolorna).

20 Jan.—20 Juni, 20 Sept.—20 Dec. Hafverö.

1 Febr.—15 Juni, 1 Sept.—15 Dec. Holm, Öfverlänns och Sänga.

Trenne terminer 15 Jan.—15 Maj, 15 Juni—15 Juli, 15 Sept.—15 Dec. förekomma i folkskolorna i Skön, Alnön och Timrå. En sommartermin har man äfven haft i Ramsele, Ed och Indal, men då detta ej befanns ändamålsenligt, måste läsningen fördelas på 2 terminer.

Högre folkskolan i Sollefteå var i verksamhet 25 Jan.—15 Maj, 15 Okt.—15 Dec.

Nästan öfverallt läses 6 dagar i veckan. Endast i 16 folkskolor, 19 mindre skolor och 4 småskolor läses 5 dagar. Ingen-

städes läses mindre än 5 dagar. Den lediga lördagen användes dock ofta till roteförhör.

Den dagliga undervisningstiden är för folkskolorna 6 timmar, för mindre skolorna 5 å 6 timmar och för småskolorna 5 timmar. Afseende måste dock göras på årstiderna, så att man jemväl i folkskolor under den mörkaste årstiden måste inskränka timmarnas antal till 5, stundom ännu mera. Då läsningen pågår 6 dagar i veckan, har man vanligen ledigt onsdags- och lördagseftermiddagarna. Mellan lärotimmarna gifves 5 å 10 minuters ledighet och en gång på dagen en längre raststund, som på sådana ställen, der barnen kunna gå till sina hem, vanligen uppgår till 2 timmar. Der barnen måste medföra sin mat till skolan, kan den ej vara längre än 1 timme och knappast det, emedan en längre lofstund gör det svårt att upprätthålla ordningen i skolrummet och dessutom till qvällen och mörkret framflytta barnens gång till sina hem.

VI. Undervisningen.

Ett märkbart framåtskridande har skett i fråga om undervisningssättet. Vid periodens början utgjordes nära hälften af folkskolelärarne af gamle män, som i 30 års tid kämpat med ekonomiska svårigheter och arbetat under ogynsamma yttre förhållanden. Att undervisningen då gick efter gammal sedvänja, må ej förefalla underligt. Af dessa hafva under de sista 5 åren 13 afgått och 9 skaffat sig biträden. Några få sköta sjelfva undervisningen och de äro ännu kraftfulla och i allmänhet dugliga för sitt kall. Nya undervisningsmetoder hafva således med de nya lärarne fått inträde i de skolor, der det bäst behöfdes. Proflektionerna och diskussionerna vid våra läraremöten, som börja omfattas med mera intresse än förut, hafva äfven verkat mycket välgörande på undervisningen. I de mindre skolorna och småskolorna är framåtskridandet ännu mera i ögonen fallande. Det af landstinget inrättade småskolelärarinneseminariet, som hösten 1877 öppnades i Säbrå, har redan hunnit utsända en mängd lärarinnor, som visat sig på ett ganska tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. De flesta bland de öfriga lärarinnorna hafva genomgått någon mindre kurs, men äfven de bereda sig så småningom tillfälle att vid seminariet ytterligare utbilda sig. Den lifliga beröringen mellan lärarinnorna, möten m. m. föra äfven i dessa skolor undervisningen framåt. Derjemte har normalplanen för undervisningen

i folkskolor och småskolor kraftigt bidragit att gifva stadga och planmässighet åt skolarbetet, och undanröjt åtskilliga oregelbundenheter äfven i sådana skolor, för hvilka den egentligen icke är afsedd.

Efter dessa allmänna anmärkningar vill jag i korthet antyda, på hvad sätt undervisningen meddelas i de särskilda läro- och öfningsämnena.

Åskådningsöfningar. De flesta lärarinnor i mindre skolor och småskolor, som genomgått fullständig kurs, hålla åskådnings-, tanke- och talöfningar med barnen, öfver skolsaker, husgeråd, husdjur m. m. Derefter öfvergår man till djurplanscher, om sådana finnas, eljest till kartan. Der sådana åskådningsöfningar på naturhistoriska planscher och kartan förekomma, har jag i bifogade tabeller upptagit det såsom undervisning i naturlära och geografi. De lärarinnor, som ej genomgått något seminarium, hafva åskådningsöfningar endast på kartan eller planscher. Vid undervisningen i biblisk historia användas bibliska planscher, der sådana finnas.

Biblisk historia. I småskolan börjas numera allmänt med muntliga framställningar af några lämpliga bibliska berättelser, ofta med tillhjälp af bibliska planscher. På åtskilliga ställen uppskjutes dock kristendomsundervisningen tills barnen börja att läsa rent innantill. De få då i början endast läsa innantill och lära sig förstå innehållet samt besvara frågor ur öppen bok, innan de få hemlexor. I folkskolan beredas äfven lexorna. Ordagrann uppläsning fordras ej af annat än viktigare stycken. Undervisningen i biblisk historia skötes i allmänhet ganska väl. Blott i ett par fall har jag nödgats förbjuda en tanklös utanläsning. I alla folkskolor och de flesta mindre skolor genomgås i sammanhang med biblisk historia något af Palestinas geografi muntligt och med tillhjälp af kartan. De läroböcker i biblisk historia, som allmänast begagnas, äro Bäckmans, Roos', Steinmetz' m. fl.

Katekes. Numera förekommer ej i någon skola, att man börjar läsa katekesen, innan man genomgått något i bibliska historien, ehuru det ibland inträffar, att barnen vid sin intagning i skolan hafva läst något katekes, men ingen biblisk historia. I småskolorna genomgås vanligen både textorden och förklaringarna i Luthers lilla katekes. I alla slag af skolor beredas lexorna. Katekesundervisningen företer ännu på åtskilliga ställen brister, som jag sökt påpeka både vid inspektion i skolorna och på de möten, der jag varit närvarande. I enstaka fall lägges för litet an på att lära barnen fatta innehållet af det lästa. På andra ställen har

man slagit öfver till en annan ytterlighet, i det katekisationen blifvit ett vidlyftigt ordande, som icke står i något närmare sammanhang med läroboken. Stundom hafva till och med system blifvit uppställda bredvid läroboken. Allt detta har mera förvirrat än förtydligat saken och det har visat sig, att, der katekesundervisningen så bedrifvits, behållningen deraf blifvit ganska ringa. Den nya utvecklingen, som visserligen vållar åtskilliga svårigheter, så länge den skall begagnas jemte den gamla, är dock så uppställd, att andra system äro öfverflödiga.

Vid morgonbönen läsas några verser ur bibeln, hvarvid någon bok genomgås i ett sammanhang från början till slut. Öfver det lästa göras ibland några korta frågor. Ett vidlyftigt frågande och förklarande får nemligen enligt reglementenas lydelse icke ega rum.

Svenska språket. Endast i 5 småskolor användes ljud- och skrifläsemetoden, i de öfriga bokstafveringsmetoden. Dock få barnen temligen allmänt lära sig både »bokstafvera» och afskilja »ljuden». Mer än hälften af lärarinnorna har inhemtat förstnämnda metod, men, så länge man måste taga undervisningen i hemmet till hjälp, kan den ej fullständigt införas på landsbygden. Skrifningen börjar vid barnens intagning i skolan, men ändå förekommer endast undantagsvis egentlig »skrifläsning», emedan nästan alla barn hafva börjat läsa, innan de intagas. Läsfärdigheten öfvas, innehållet utfrågas, läran om ljud, ljudtecken, stafvelser m. m. inläres muntligt. Någon annan rättskrifning än afskrifning ur bok förekommer sällan. Ett enda exempel på användandet af de gamla vexelundervisningstabellerna har jag sett.

Hvad här är sagdt om småskolorna, gäller äfven om mindre skolorna, men der går man naturligtvis äfven in på folkskolans kurser. De läseböcker, som användas i dessa båda slag af skolor, äro Folkskolans, Sandbergs, Kastmans, Rohdes, Siljeströms m. fl. I många skolor användas 2 slag af läseböcker omvexlande. I 3 skolor saknades läseböcker.

I folkskolan öfvas både rätt- och välläsning. Sedan »kursiv läsning» började stå på läsordningarna, har det öfverdrifna utfrågandet af innehållet minskats. Förut blef utbildandet af läsfärdigheten och välläsningen på många ställen allt för mycket åsidosatt. Tiden upptogs för mycket med frågor rörande rättstafning, interpunktion eller med innehållet. Man kunde mången gång ej få klart för sig, om det var en lektion i innanläsning, språklära, historia, naturlära eller något annat, hvarom stycket

handlade. Särskilda timmar användas nu vanligen för inlärandet af det, som rör språket, då naturligtvis äfven innanläsning förekommer. I 65 skolor har något af form- och satsläran blifvit genomgången, nemligen i 48 muntligt och i 17 jemväl efter lärobok (Sundén eller Landgren). Rättskrifning har bestått i afskrifning ur bok, skrifning efter diktamen och i några fall skrifning af någon lättare uppsats. Folkskolans läsebok finnes i alla folkskolor, dessutom användes någon läsebok för småskolan för lägsta afdelningen.

Historia. Då undervisning i historia förekommer i mindre skolor, sker det dels muntligt, dels efter läseboken och dels efter någon lärobok. I de flesta folkskolor läses svensk historia. Hedniska och katolska tidehvarfven genomgås numera vanligen efter läseboken, det följande efter någon kortare, mestadels Odhners lärobok.

Geografi. Såsom förut blifvit anmärkt, börjar kartan redan tidigt användas såsom materiel vid åskådningsöfningar, så att undervisning i geografi förekommer i de flesta skolor, till och med småskolor. I alla småskolor, som enligt vidfogade tabeller hafva god eller medelmåttig materiel, finnes politisk väggkarta öfver Sverige och Norge, i de öfriga någon mindre karta. I alla sådana skolor genomgås således Sverige mer eller mindre fullständigt. Ehuru båda de landskap, af hvilka inspektionsområdet består, genom sin omväxlande natur, sina stora floder, sina många lastageplatser m. m. synnerligen väl lämpa sig för en »beskrifning öfver det egna landskapet», hafva likväl sådana beskrifningar sällan förekommit hufvudsakligen af det skälet, att någon för pedagogiskt bruk lämplig landskapskarta icke finnes. Äfven i folkskolorna meddelas i de flesta fall undervisningen i geografi muntligt och med tillhjälp af karta. Äldre lärare hafva vanligen en viss förkärlek för att börja med globkartan. Dock genomgås alltid Sverige. Hemlexor gifvas i en del skolor dels i läroböcker och dels i någon mindre kartbok. Endast muntlig undervisning har meddelats i 34 folkskolor, 45 mindre skolor och 52 småskolor. Utom den muntliga undervisningen hafva läroböcker användts och hemlexor gifvits i 42 folkskolor och 11 mindre skolor. I 1 folkskola, i 5 mindre skolor och 5 småskolor har ingen undervisning i geografi meddelats. De läroböcker, som användas, äro Vinges, Erslevs, Bäckmans, Folkskolans, Ålunds m. fl.

Naturlära. Liksom i fråga om geografin kan undervisning i naturlära sägas ganska tidigt begynna, der naturföremål eller af-

bildningar deraf användas såsom materiel vid åskådningsöfningar. Der det uppgifves i tabellerna, att undervisning i naturlära förekommit i småskolor, har det skett på detta sätt. I mindre skolor beror det på lästiden och materielen, om någon undervisning i detta ämne kan meddelas. I folkskolor undervisas af de yngre lärarne mest muntligt med tillhjälp af planscher öfver djurriket, menniskokroppen m. m., eller också utan materiel om luften, naturföreteelserna o. s. v. De äldre, som ej blifvit riktigt hemmastadda med åskådningsmaterielen, hålla sig företrädesvis till Berlins lärobok och genomgå denna innanläsningsvis med utfrågningar och förklaringar samt hänvisningar till förefintlig materiel. Undervisning har meddelats blott muntligt i 28 folkskolor, 15 mindre skolor och 18 småskolor, både muntligt och med hemlexor i 35 folkskolor och 7 mindre skolor, innanläsningsvis i 11 folkskolor och 5 mindre skolor. I 3 folkskolor, 34 mindre skolor och 38 småskolor har ingen undervisning i naturlära meddelats. Berlins lärobok är den allmännast använda. Vägplanscher för undervisningen i naturlära finnas i alla skolor, hvilkas materiel i tabellerna är betecknad såsom »god».

Räkning. Undervisningen i räkning har på senare åren gått ganska mycket framåt, synnerligen i mindre skolor och småskolor, derigenom att hufvudräkning börjat öfvas mera och på ett ändamålsenligare sätt. De gamla s. k. hufvudräkningsöfningarna, der endast regler för de 4 räknesätten inpräglades, får man nu ej höra. Räkneram finnes och användes i de flesta skolor, och öfningarna ske eljest både med benämnda och obenämnda tal, oftast med ledning af någon hufvudräkningskurs. I folkskolor användes derjemte såsom materiel väggtafla öfver svenska mått, vigter och mynt, samt åskådningsmateriel för metersystemet, hvilket nu allmänt börjat inöfvas. Tafvelräkningen sker dels gemensamt på svarta taflan, dels efter räkneböcker eller tabeller. I det senare fallet användes den merändels som tyst öfning. I flyttande skolor hinner man sällan längre än de 4 räknesätten i hela tal, i de fasta vanligen mera. De räkneböcker, som mest användas, äro Bäckmans och Kindvalls räkneböcker och Segerstedts hufvudräkningskurs.

Skrifning. Välskrifning öfvas i alla skolor. De första nybörjarne skrifva på griffeltaflor, de öfriga i skrifböcker. Läraren eller lärarinnan skrifer upp för de mindre barnen vanligen på svarta taflan och ibland på deras griffeltaflor. De mera försigkomna använda antingen normalskrifböcker eller förskrifter. Välskrifningsöfningarna förekomma vanligen som tyst öfning. I de

flyttande skolorna äro bänkarna ofta af sådan beskaffenhet, att dessa öfningar blott med svårighet kunna försiggå.

Geometri. I geometri lemnas muntlig undervisning i 57 af inspektionsområdets 77 folkskolor, hvarvid linier, vinklar m. m. beskrifvas. Om de enklaste ytors och solida kroppars mätning och beräkning lemnas dels muntliga anvisningar, dels följes den afdelning i Bäckmans räknebok, som handlar härom. I 10 skolor begagnas äfven särskild lärobok.

Teckning är ett öfningsämne, som först på sista åren tagit någon fart, sedan den Stuhlmannska metoden började blifva bekant. Undervisningen i teckning efter planscher erbjuder i och för sig rätt många svårigheter och, då dessutom större delen af lärarne ej egde tillräcklig utbildning, blef ämnet åsidosatt. Den nya metodens företräden framför de förr begagnade äro så påtagliga, att alla, som lärt känna den, skyndat att införa den i sina skolor. Under sista året har den blifvit använd i 29 folkskolor och en mängd mindre skolor och småskolor, då teckning efter de äldre planscherna förekommit blott i 12 folkskolor. Då metoden redan fått en så betydlig spridning, kommer den utan tvifvel att snart få insteg i alla våra folkskolor.

Sång öfvas i nästan alla skolor och i allmänhet med intresse och lif. I småskolor och mindre skolor inöfvas enkla melodier medelst föresjungning af lärarinnan. Tonträffning förekommer äfven. I folkskolan öfvas både tonträffning, koralsång och sång af 1- eller flerstämmiga stycken. Notskrift användes i 11 skolor, vid tonträffningsöfningarna, i de öfriga sifferskrift. I 43 skolor hafva 2- & 3-stämmiga sånger inöfvats. Den s. k. Chevéska metoden har jag sett endast i 3 folkskolor. Orgelharmonium finnes i 52 folkskolor, 7 mindre skolor och 2 småskolor, orgel med pipor i 2 folkskolor.

Gymnastik. Gymnastiken är i allmänhet styfmoderligt behandlad. Blott i de fasta skolor, som hafva goda lokaler och arbeta under mera gynnsamma förhållanden, har den öfvats något flitigare. Under den del af lästiden, då dylika öfningar ej kunna företagas i fria luften, har man fått inskränka sig till några fristående rörelser. Endast höst och vår kunna marscher företagas. Mot det sätt, hvarpå dessa öfningar skötas, kunna äfven berättigade anmärkningar göras, dock har jag på några ställen sett uppvisningar, som vittnat både om god ledning och intresse för saken. Gymnastik förekommer sällan på läsordningarna och detta jemte allmogens obenägenhet för dylika öfningar uppgifves såsom förnämsta orsaken till att detta ämne ej fått komma till sin rätt.

De äldre lärarne sakna äfven förmåga att undervisa deri. Någon ersättning för gymnastiken har man dock i den hos oss så vanliga skidlöpningen. Gymnastik har öfvats i 44 folkskolor, 9 mindre skolor och 17 småskolor.

I 11 folkskolor hafva enligt uppgift vid inspektionerna vapenöfningar förekommit. Jag har dock sällan varit i tillfälle att se något prof derpå, emedan de vanligen ega rum i slutet af vårterminen och hafva således ej börjat, när jag besökt skolan. Trägevär användas vid dessa öfningar utom på ett ställe (Vifsta varf), der gevär äro anskaffade.

Trädgårdsskötsel är äfven ett ämne, som har många och stora hinder att öfvervinna, innan det något allmänt kan införas i våra folkskolor. Först och främst medgifver icke klimatet mera än odling af bärbuskar, rotfrukter och grönsaker samt plantering af vissa slags parkträd, dessutom är en stor del af våra skolor på flyttande fot, läsningen pågår under vintern, och under den delen af höst- och vårterminerna, då trädgårdsarbeten kunna företagas, är skolgången mest ojemn. Endast 6 folkskolelärare hafva lemnat undervisning deri, 4 i skolträdgårdar och 2 vid plantering af träd omkring kyrkan. Hushållningssällskapet utdelar belöningar åt sådana lärare, som visat nit för trädgårdsskötsel och skolråden få påkalla länsträdgårdsmästaren för anordnande af skolträdgårdar. På flera ställen har man också börjat planera omkring skolhusen och plantera träd, så att mer eller mindre försigkomna anläggningar finnas vid 13 folkskolor.

Hvad indelningen i klasser och afdelningar beträffar, har jag i bifogade tabeller endast angifvit de skolor, i hvilka afdelningar af barnen undervisas på olika tider. I 19 fasta folkskolor, 4 mindre skolor och 5 småskolor äro barnen delade i 2 afdelningar, som undervisas hvarannan dag. Så är det äfven på hufvudstationen i 3 flyttande folkskolor. Sundsvalls folkskola är delad i en gossafdelning och en flickafdelning. Den förra är indelad i 3 klasser med hvar sin lärare, den senare i 2 klasser med en lärare för högre klassen och en biträdande lärarinna för den lägre. Småskolan derstädes (småskolorna i Stenhammaren och Böle icke inberäknade) är indelad i 4 klasser med hvar sin lärarinna. En af lärarinnorna är examinerad folkskollärarinna och har uppsigt öfver och leder det hela. Hon undervisar sjelf de första nybörjarne. En folkskola är delad i 3 afdelningar, af hvilka 2 undervisas 2 dagar och den tredje en dag i veckan. Vid några af sågverken i Sundsvallstrakten är undervisningen så fördelad, att den lägre afdelningen läser under förra delen af höstterminen och

senare delen af vårterminen och den högre under den öfriga tiden. Der barnen undervisas på olika tider, har man vanligen ingen vidare klassindelning, så vida ej den ena afdelningen utgöres af småskolebarn, i hvilket fall man nödgas jemväl indela afdelnin-garna i klasser. I de skolor, der barnen undervisas samtidigt, har man i allmänhet sökt reda sig med en indelning i två klas-ser, och den ena klassen har då tyst öfning, medan den andra undervisas omedelbart af läraren. I vissa ämnen undervisas de dock gemensamt. Men som denna indelning i de flesta fall icke är fullt tillfredsställande, har man på sista tiden så mycket som möjligt tillämpat normalplanens klassindelning. En och annan skola finnes äfven, der ingen ordentlig klassindelning kommit till stånd oaktadt lifiga påminnelser derom, men sådana blifva mer och mer sällsynta. De mindre skolorna hafva vanligen en folk-skoleafdelning och en småskoleafdelning. Småskolorna äro oftast delade i 2 klasser.

En fullständigt genomförd klassindelning är ganska svår att åstadkomma och det är de föreskrifna läroplanernas och läsord-ningarnas uppgift att bringa reda härutinnan, äfvensom att låta hvarje ämne komma till sin rätt. Uppgörandet af sådana för de särskilda skolorna har under de sista åren pågått, men ännu torde man få göra åtskilliga försök och ändringar, innan saken kan sä-gas vara fullständigt genomförd. Så långt har man dock kommit, att hvarje skola har sin läsordning, enligt hvilken hvarje ämne har fått sin tillbörliga lärotid. Uttrycket »läroplan» har fattats olika på olika ställen och följaktligen hafva äfven de olika planerna ett olika utseende. På somliga ställen använder man sjelfva normalplanen, på andra, har man än föreskrifvit hvad, som skall genomgås för hvarje termin eller år, och än bestämt kurser för hvarje klass, på andra ställen åter har man åtnöjt sig med några korta anmärkningar på läsordningen. Att gifva anvisnin-gar och råd vid uppgörandet af sådana läroplaner har varit ett nästan hvarje dag återkommande göromål under de sista åren. De många mindre skolorna, de många skolor, som flytta på 3 och 4 stationer, vålla största svårigheten härvid, synnerligast som normalplanen för sådana ej innehåller några bestämda föreskrifter. Den grundsats, som jag ansett böra i dylika fall följas, är, att hvarje läroämne i rätt ordning införes i undervisningen och erhåller ett tillbörligt antal timmar i veckan och att de i normalplanen meddelade metodiska anvisningarna följas. Den kurs, som skall genomgås, må då bli så lång, som förhållandena medgifva. Att normalplanen genom dessa anvisningar blifvit till nytta äfven

- för de skolor, för hvilka den ej är afsedd, är obestriddligt, och många gamla missförhållanden hafva genom densamma blifvit undanröjda.

VII. Skolförhören.

Vid de fasta skolorna anställas offentliga förhör vid vårterminens och ibland äfven vid höstterminens slut, vid hvilka barnens föräldrar pläga vara närvarande. Vid de flyttande hålles sådant förhör för hvarje gång läsningen i roten afslutas.

Förhör vid terminens början med de barn, som söka befrielse från skolgång, pålysas öfverallt, men vanligen infinnes sig blott ett ringa fåtal. Åtskilliga medel att afhjelpa detta missförhållande hafva tillgripits såsom att offentligt i kyrkan uppläsa namnen på de försumlige och inkalla dem till nytt förhör. Men om sådant blir vanligt, hjälper det lika litet som vanliga pålysningar. Att besöka barnen i deras hem är nog det säkraste, men är outförbart i större församlingar. Blott vid husförhören kan man blifva i tillfälle att pröfva deras framsteg. Denna försumlighet hos en del föräldrar beror dock icke på någon afvoghet mot skolan (sådan påträffas blott hos vissa separatister), utan härleder sig vanligen derifrån, att de ämna framdeles sända dem till någon skola, men det uppskjutes tid för tid. I samma mån som skolorna förökas, i samma mån blir äfven skolgången jemnare och öfvervakandet af hemundervisningen lättare.

Roteförhör hållas ganska allmänt, der afstånden mellan rotarne äro mindre. I skolor, som flytta på 2 stationer, hållas de vanligen hvarje eller hvarannan lördag, i öfriga skolor mer eller mindre ofta efter omständigheterna. I ungefär en tredjedel af antalet flyttande mindre skolor och småskolor hafva roteförhör ännu ej kommit till stånd eller hållas blott någon gång tillfälligtvis. Såsom orsak dertill uppgifves vanligen dels brist på husrum, emedan rum förhyras blott för lästiden i roten och då skolan flyttar derifrån borttagas bänkar m. m., dels församlingens vägran att hålla lärarne och lärarinnorna skjuts, och dels de långa afstånden, som göra, att mer än en dag skulle åtgå för ett förhör i en aflägsen rote, hvarigenom en alltför stor inskränkning i den korta lästiden skulle förorsakas.

Afgångspröfning är ganska allmän, men sättet för dess anställande är olika. På somliga ställen erhåller lärjungen afgångsbetyg vid årsexamen, då han anmäler sig till afgång från skolan

och inhemtat föreskrifna kurser. Men vanligtvis underlåtes en dylik anmälan och lärjungen vet ofta icke sjelf, om han blir i tillfälle att fortsätta sin skolgång eller ej. Derföre anställes i de flesta församlingar en afgangspröfning från folkskolan, innan inskrifning i nattvardsskolan eger rum och i denna måste alla deltaga, som ej förut erhållit afgangsbetyg. De flesta besöka derföre skolan en eller annan termin omedelbart innan de konfirmeras. Om ett barns skolgång förut är försummad, är det klart, att det ej under denna tid hinner förvärfva en fullständig folkskolebildning och derför blifva också fordringarna i afgangsexamen för sådana barn satta allt för lågt. Man kan derföre ej nog framhålla nödvändigheten af en tidig och jemn skolgång. En och annan af presterskapet finnes äfven, som ej anser sig kunna fordra afgangsexamen från folkskolan såsom vilkor för intagning i nattvardsskolan. I sådant fall är all kontroll öfver afgangsexamen omöjlig.

VIII. Lärarne.

Lärareantalet var

		1876.	1881.
ordinarie lärare	vid folkskolor	56	51
» lärarinnor	» »	2	3
icke ordinarie lärare	» »	11	21
» » lärarinnor	» »	6	6
lärare	vid mindre skolor och småskolor	13	7
lärarinnor	» » » » »	68	116
Summa		156	204

Såsom förut blifvit nämndt, hafva af de äldsta folkskolelärarne 13 afgått och 9 skaffat sig biträden. Sedan dessa förändringar inträdt, torde man, om man tager hänsyn såväl till det sätt, hvarpå undervisningen blifvit meddelad och ordningen upprätthållen, som ock till förmågan att vårda barnens sedliga väsen och förståndsutveckling, kunna afgifva det vitsordet om lärarne och lärarinnorna vid folkskolorna, att 28 äro *skicklige*, 47 *medelmåttige* och 6 *under medelmåttan*. Af lärarne och lärarinnorna vid mindre skolor och småskolor hafva 70 genomgått en 8 månaders kurs i öfverensstämmelse med Kongl. Kungörelsen den 11 Jan. 1878, de flesta öfriga hafva genomgått en mindre kurs. De äro i allmänhet dugliga för sitt kall. Blott ett ringa fåtal af de nu kvarstående

kunna betecknas såsom underhaltiga och de komma nog att ersättas med dugligare i samma mån, som sådana kunna erhållas.

Lärarnes och lärarinnornas uppförande har i allmänhet varit godt och med få undantag har lärarepersonalen vunnit ett välförtjent anseende för stadga och värdighet i sitt yttre lif.

För att få kännedom om nya undervisningsmetoder och utbyta erfarenheter i frågor rörande undervisningen hafva lärare och lärarinnor bildat föreningar, på hvilkas sammankomster hållas ett par eller tre läseprof, hvarefter diskussion företages dels öfver de hållna profven och dels öfver på förhand uppställda frågor. Dessa föreningar äro Hernösands folkskolelärareförening för Ångermanlands södra och östra kontrakt, hvilken har sina sammankomster hvarje sommar i Hernösand, Norra Ångermanlands, stiftad i Nov. 1879 för Ångermanlands nordvestra och Arnäs, Gideå och Grundsunda pastorat af Ångermanlands nordöstra kontrakt, med årliga sammankomster i Örnsköldsvik, samt Medelpads för Medelpads kontrakt med årliga sammanträden i Sundsvall. Inom Medelpad hafva derjemte bildats mindre föreningar, nemligen en för Sköns pastorat, en för Tuna pastorat och en för Ljustorps pastorat, hvilka hafva ett par sammankomster i terminen eller oftare, om omständigheterna det medgifva. För Ångermanlands vestra kontrakt har ännu ingen förening kunnat komma till stånd, utan en del af dess lärare besöker sammankomsterna för Hernösandsföreningen. Orsaken dertill är kontraktets naturbeskaffenhet. Det håller öfver 20 mil i längd och ingen annan lämplig samlingsort finnes än Sollefteå, som är beläget i ena ändan af kontraktet. Hittills har der äfven varit mest ålderstigna lärare, hos hvilka intresset för dylika sammankomster vanligen är mindre lifligt. Sedan nu i flertalet församlingar blifvit yngre lärare, är det större utsigter för, att en förening skall kunna komma till stånd. De frågor, som på föreningarnas möten förekommit, äro de, som under sista åren företrädesvis tagit lärarnes uppmärksamhet i anspråk, nemligen katekesundervisningens ordnande under öfvergångstiden mellan gamla och nya läroboken, metersystemets och Stuhlmannska ritmetodens införande, normalplanens tillämpning, läroplaners uppgörande m. m. Så ofta som möjligt har jag deltagit i dessa möten. För öfrigt har jag inom större skoldistrikt emellanåt kallat lärarinnorna i mindre skolor och småskolor att vara närvarande vid inspektionen i folkskolan.

IX. Anteckningsböckerna.

Dagbok och examenskatalog föras i hvarje skola. Matrikel föres i folkskolorna samt åtskilliga mindre skolor och småskolor. På åtskilliga ställen, isynnerhet der både folkskolor och småskolor flyttade, har jag nödgats tillstyrka en gemensam matrikel för alla skolorna inom distriktet, i hvilken alla barn i skolåldern böra upptagas. Orsaken dertill har varit, att samma barn ofta inskrefs i flera matriklar och detta vållade osäkerhet i uppgifterna om antalet inskrifna m. m. Då dertill det formulär, som användes, icke var lämpligt, inskrefvos blott barnens namn och sedan förekommo inga vidare anteckningar. För att bringa reda och säkerhet i uppgifterna var det nödvändigt att skaffa ändamålsenliga formulär, inskrifva samtliga barnen inom skolåldern i en gemensam matrikel, som föres af folkskoleläraren eller en af dem, och att vid slutet af hvarje termin samtliga lärarne och lärarinnorna sammankomma och antalet dagar, som hvarje barn besökt de särskilda skolorna, införes. I de folkrikare församlingarne, der man har fasta skolor och församlingen är indelad i mera bestämda skolområden, göra vanliga skolmatriklar tillfyllest. Dessutom har man skolrådets förteckning öfver barn i skolåldern, der det antecknas, i hvilken skola barnet går.

X. Undervisningsmaterielen.

Materielens beskaffenhet är i 51 folkskolor *god*, i 25 *medelmättig* och i 1 (Trehörningsjö) *under medelmättan*. För att kallas »medelmättig» har jag ansett, att det fordras minst svart tafla, politisk väggkarta öfver Sverige och Norge, väggkartor öfver Europa och Palestina, väggkarta öfver jordgloben eller glob, folkskolans läsebok och Berlins naturlära; för att benämnas »god» derjemte väggtaflor öfver djurriket, tellurium, räknekub, orgelharmonium m. m. I Trehörningsjö finnas endast svart tafla, folkskolans läsebok och mindre kartor. Mer eller mindre af följande materiel påträffas dessutom ofta i skolorna: taflor öfver Sveriges regenter, fysisk väggkarta öfver Sverige och Norge, väggkartor öfver Asien, Afrika och Amerika, stereometriska figurer, väggtaflor öfver mått, vigter och mynt, metersystemet och människokrop-

pen, mineralsamling, väggtäflor öfver landthushållning och för undervisning i teckning. Fysiska apparater finnas i 4 skolor.

Hvad mindre skolorna och småskolorna beträffar, kan materielen betecknas såsom *god* i 33, *medelmåttig* i 54 och *under medelmåttan* i 28 skolor (5 nya skolor har jag ej hunnit besöka). Benämningen »medelmåttig» har jag använt för de skolor, der det finnes minst svart tafla, politisk väggharta öfver Sverige och Norge, räkneram och läsebok, »god», der det derjemte finnes väggharta öfver Palestina, bibliska planscher och planscher för åskådningsöfningar. I de skolor, hvilkas materiel är »under medelmåttan», finnas läsebok, svart tafla och några mindre kartor. I 3 skolor saknades vid sista inspektionen läseböcker, men ingen skola saknar helt och hållet materiel.

Att materielen är under medelmåttan i åtskilliga mindre skolor och småskolor, beror icke så mycket på församlingarnas njughet, utan fastmera derpå, att den ofta måste bäras mellan stationerna, emedan i skogsbygderna körväg mellan byarna finnes endast vintertiden, samt derpå, att i de rum, som upplåtas, det ofta icke låter sig göra att upphänga större kartor. I de fall, der jag förutsett, att den ej skulle komma att användas, har jag ej heller föreslagit anskaffande af ytterligare materiel.

XI. Skollokaler.

Nya skolhus hafva under femårsperioden blifvit uppförda i följande skoldistrikt: *Graninge* i Ledinge; *Junsele* i Eden; *Hellgum* i Guxås (skänkt af hemmansegaren Abraham Olsson derstädes); *Själövad* vid Domsjö (af verkets egare); *Björna* i Nyliden; *Mo* i Gottne (af bymännen); *Ljustorp* i Ås; *Tynderö* vid kyrkan; *Skön* vid Mons ångsåg (af verkets egare), i Gärde, Finsta, Öråker och Hillsta; *Alnön* i Släda, Röde, Wij och Kåten; *Timrå* vid kyrkan; *Sättna* vid kyrkan: *Sundsvall* i Böle; *Liden* i Boda; *Tuna* i Allsta; *Borgsjö* i Näset; tillsammans 23.

Ny lokal för småskolan har blifvit inrättad i skolhusen vid Skönvik och Vifsta varf.

Under byggnad äro 3 skolhus, nemligen i *Junsele* vid Lillselet, i *Indal* vid kyrkan, samt vid *Svartvik*.

Beslutade äro dessutom 7 nya skollokaler, nemligen 1 i Öfverlännäs, 1 i Sångå, 2 i Multrå, 1 i Nätra, 1 i Alnön och 1 i Attmar (utlofvad af egarne till Sörfors bruk).

Större reparationer äro gjorda på skolhusen vid Styrnäs kyrka, Sollefteå bruk, i Ramsele, Fjellsjö, Arnäs samt vid Årvika och Galtströms bruksskolor. I Skorped har skolsalen blifvit inredd. En sal i Sundsvalls gosskola har blifvit tudelad. Skolhuset vid Norafors bruk har af Skönviks aktiebolag blifvit skänkt till Sättna församling.

Alla fasta folkskolor hafva egna lokaler med undantag af folkskolan vid Sörfors bruk. Denna hade egen lokal vid Gryttjens bruk, men sedan den flyttades till Sörfors, har den hittills hållits i en förhyrd lokal. I Sundsvall är särskildt skolhus för gossafdelningen och särskildt för flickafdelningen inom folkskolan. Tvenne flyttande folkskolor (i Styrnäs och Gräninge) hafva egna lokaler på alla stationerna, 4 (1 i Själevad, 1 i Indal och 2 i Torp) sakna egna lokaler, de öfriga hafva egen lokal på hufvudstationen. Blott 16 mindre skolor och 26 småskolor hafva egna lokaler. De öfriga måste inrymmas i för tillfället förhyrda bostäder.

Af de 119 skollokaler, som vid 1881 års slut voro färdiga, kunna 29 betecknas såsom *god*, 78 *medelmåttiga* och 11 *under medelmåttan*. Under rubriken »god» har jag hänfört sådana, som hafva belysning från 2 sidor och ändamålsenliga pulpetbänkar, samt i öfrigt äro inrättade i en ungefärlig öfverensstämmelse med normalritningarna. »Medelmåttiga» har jag kallat sådana, som äro byggda på det gamla sättet, så att salen har fönster på 3 väggar, men eljest äro snygga, rymliga och sunda. De flesta sådana hafva långbänkar. På några ställen finnas dock pulpeter. De, som icke äro tillfredsställande i fråga om snygghet, utrymme eller sundhet, äro hänförda till det tredje slaget. Ventiler hafva temligen allmänt blifvit anbragta i lärosalarne.

På de stationer, der egna lokaler icke finnas, utan skolan måste hållas i enskilda bostäder, är det naturligt, att stora svårigheter måste möta att erhålla lämpliga rum. Allmogem har visserligen i allmänhet ganska välbygdt, men som lärosalar äro rummen icke tjenliga. Ofta äro bänkarna också af mycket dålig beskaffenhet.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Skolrådets ledamöter väljas vanligen så, att de skola inom hvar sin del af församlingen kunna öfvervaka skolgången och hafva tillsyn öfver skolorna. Deras antal vexlar mellan 5 och 13. I de vidsträcktare församlingarna tillsättas för de mera aflägsna byarne särskilda tillsyningsmän, emedan man önskar hafva

skolrådsledamöterna så nära till skoldistriktets medelpunkt, att de kunna utan allt för stor tidsutdrägt sammanträda, när så behöfves. Skolrådets ordförande är fortfarande den, som hufvudsakligen utöfvar tillsynen öfver skolorna. Hos de öfriga ledamöterna har visserligen medvetandet om deras skyldigheter mer och mer vaknat, men ännu synes nitet ej vara så lifligt, som det borde. Ibland har jag dock vid oförberedda besök i skolorna der påträffat skolrådsledamöter och, såsom förut blifvit nämnt, finnas äfven tillsyningsmän, som på fullt allvar fatta sin uppgift. Folkskoleläraren har på somliga ställen äfven att öfvervaka småskolornas verksamhet.

Ett fall af bristande tillsyn har varit af sådan beskaffenhet, att jag nödgats anmäla förhållandet hos domkapitlet. Vid inspektionen i fasta folkskolan vid Boteå kyrka den 13 Nov. 1878 befanns läsningen inställd, utan att någon nöjaktig förklaring der öfver kunde angifvas hvarken af läraren eller skolrådet, som för tillfället icke hade någon ordförande boende inom församlingen, emedan kyrkoherdeplatsen var ledig. Då det vid besöket framgick, att hvarken skolrådet eller läraren fullgjorde sina skyldigheter, inlemnades anmälan härom, men då skolläraren begärde afsked och den nya skolrådsordföranden snart derefter skulle tillträda sin befattning, lät domkapitlet dervid bero. Det har icke heller sedan dess varit anledning att göra någon anmärkning mot ifrågavarande skola. I 4 fall hafva skolråden fått återbära statsbidraget, men detta har berott på omständigheter, som det ej stött i skolrådets makt att förekomma.

XIII. Kostnaden för skolväsendet.

Under året 1880 utbetalades	
till lärares och lärarinnors aflöning	122,181: 10
» skollokaler och inventarier	31,283: 63
» undervisningsmateriel	4,540: 22
» öfriga behof	14,555: 99
Summa	172,560: 94

Till bestridande af dessa kostnader utgingo	
af skoldistriktet	126,107: 28
» statsmedel	45,140: 68
» donationer	1,312: 98
Summa	172,560: 94

Skolkassorna hade vid 1880 års slut en sammanlagd behållning af 59,161: 68 och till skolväsendet funnos donerade medel till ett belopp af 30,191: 42.

Hernösand den 9 Mars 1882.

Magnus Nordström.

III.

Jemtlands län.

Rätt få, om ens något af Sveriges landskap torde med afseende på befolkningens och odlingens spridning erbjuda svårare fält för en ändamålsenlig eller blott någorlunda tillfredsställande organisation af folkundervisningsanstalter, än Jemtland. Visserligen är landskapet ej det glesast befolkade — det hyser på en yta af omkring 325 qv.-mil 72,200 menniskor, eller 223 på qvadratmilen — men dess befolkning är strödd i små byalag öfver hela den del af landet, som ej upptages af fjell. Markens allmänna odlingsbarhet har tillåtit och det stränga klimatet har nödgat odlingen att taga sin tillflykt till utsökta, spridda platser, som genom sitt läge erbjudit de största möjligheterna för sädens drifvande till mognad och dess skydd mot frostnätterna. Då man inom andra skogslandskap finner befolkningen och odlingen sammanträngd i floddalarna, hvarest i regeln den enda odlingsbara marken finnes, har odlingen här företrädesvis uppsökt höjderna, hvilka med sin grund af fint krosstensgrus och kalkblandad lera erbjuda en lätt odlad och tacksam jordmån samt framför allt ett öppet, mot söder vettande läge, der det ständiga luftdraget i det längsta skyddar emot nattfroster. Om ock äfven i Jemtland sådana djupa frostskyddande vattenbassiner, som Storsjön, eller en så tjenlig dalbädd som Indalselvans finnas kantade med en skäligen tät bygd, bebo dock helt visst mer än två tredjedelar af landets befolkning förut beskrifna landthöjder, här allmänast kallade »kälar», åsar eller högar.

Då det är svårt att utan tagen kännedom på stället bilda sig ett klart begrepp, om och i hvad mån här helt allmänt antydda förhållanden äro egnade att försvåra en god skolorganisation, vill jag försöka medelst några siffror närmare tydliggöra det. Af Jemtlands nuvarande 42 skoldistrikt på landet ega blott 14 någon centralbygd, så tät och så folkrik, att ett antal om 40 å 60 lär-

jungar kan med daglig hemväg besöka en fast skola på lämpligt ställe inom denna bygd. Endast ett af dessa skoldistrikt, nemligen Norderö, med 286 invånare, är fullt betjenadt med en sådan skola; eljest hafva de öfriga 13, utom hufvudbygden, en hel mängd spridda byar på längre afstånd, än att daglig hemväg för der boende lärjungar är möjlig. Inom de öfriga 28 skoldistrikten måste åter de allra flesta lärjungarne afsändas från hemmen och inackorderas i folkskolans närhet, der ej s. k. kontubernium (se nedan!) användes.

Inom inspektionsområdets andra landskap, Herjeådalens, ställa sig förhållandena delvis bättre. Befolkningen, om än vida ringare i förhållande till landskapets hela ytvidd än inom Jemtland, är mera sammanträngd efter ådalarna och byalagen äro sålunda större. Af Herjeådalens 11 skoldistrikt hafva åtminstone 7 sådan centralbygd, som ofvan är beskrifven. Äfven här förekommer ett skoldistrikt, hvars alla lärjungar kunna besöka folkskolan med daglig hemväg, nemligen Öfverhogdals om 306 invånare.

När till dessa nu angifna förhållanden lägges, att 5 af länets skoldistrikt hittills sakna all banad väg både inombygds och för samfärdsel med andra orter, 4 andra sakna sådana vägar från de flesta byarne till kyrkotrakten, och att inom de öfriga oftast flera af de aflägsnare byarne likaledes sakna väg till hufvudbygden, så torde svårigheterna för ett godt folkskoleväsendes ernående kunna någorlunda mätas.

Emellertid uppvägas dessa svårigheter ej obetydligt af några för detta landskap egendomliga gynsamma förhållanden, hvilka göra, att med en skäligen obehvärd och bristfällig organisation oväntadt goda resultat kunna framstå. Jemtlands befolkning har af ålder varit ett handelsidkande folk, som städse erfarit behöfvat af en del kunskaper och färdigheter, dem skolan har att meddela, såsom i synnerhet skrif- och räknekunnighet, samt någon förmåga i språkets behandling. Före folkskolornas uppkomst utgjorde den då på Frösön förlagda lärdomsskolan den enda källa, hvarifrån sådant stod att hemta; och rätt många bland allmogen, förnämligast de, som nu återfinnas såsom de ledande männen inom sina kommuner, hafva att tacka några års vistelse vid »Frösö skola» för hvad de utöfver mängden veta och kunna. Att sådant i någon allmänman mon kunde ske, trots de kostnader, som uppehållet vid ett elementarläroverk i regeln kräfver, har åter sin förklaring i det för Frösö skola troligen egendomliga, s. k. kontuberni-systemet. Skolan egde nemligen en särskild byggnad för lärjungarnes herbergering och bespisning samt en aflönad förestånderska

för denna anstalt. Lärjungarnes föräldrar hade blott att utrusta dem med ett reglementerat »inslag» till det gemensamma förrådet och deltaga i förestånderskans aföning. Härvid stannade de hufvudsakliga kostnaderna. Antagligen skilde sig föga kostnaden för en skolgosses underhåll vid Frösö lärdomsskola vid denna tid från den kostnad, som de flesta föräldrar nu måste underkasta sig för att hålla sina barn vid nutidens folkskolor. Nödtvånget att underhålla sina barn på fremmande ort, om de skola lära något utöfver det hemmet kan meddela, är således häfdvunnet. Härtill kommer, att jemtländingen ovedersägligen utmärkes af en synnerlig intellektuel begåfning, så att såväl äldre som yngre hafva företrädesvis lätt för att lära hvarje-handa. Insigten om behovet af kunskaper, vanan att underkasta sig betydande kostnader och besvär för deras förvärfvande samt den allmänna fallenheten för att lära utgöra alltså här några folkundervisningens bundsförvandter, som alldeles icke äro öfver allt hos allmogen i lika mån tillstädes.

Af hvad blifvit sagdt om länets bebyggande framgår, att småskolorna måste vara för en sådan ort mycket omistliga och viktiga. Också utgöres det allmännaste skolsystemet af en fast folkskola med flera flyttande småskolor. När i allmänhet skoldistriktet är så vidsträckt och spridt, att folkskolan, äfven om hon skulle flytta på ända till tre à fem stationer, ändå icke skulle så närma sig hemmen, att ens det öfvervägande flertalet barn skulle bekomma daglig hemväg, så hafva fordringarne uppgifvits på hennes bekvämlighet i detta afseende och hon får förblifva fast, hvar emot dess lärjungar för den tid de bevista henne få underkastas flyttningen från hemmet. På småskolorna ställes åter den fordran, att de i möjligaste måtto skola närma sig hemmen, och är skoldistriktet mycket vidsträckt, får småskolornas antal rätta sig derefter, men äfven stationernas, så att det visat sig på de flesta ställen omöjligt att nedbringa de senares antal till ringare än tre. Det händer ändå rätt ofta, att en sådan på tre stationer flyttande småskola icke har mer än 30 à 40 lärjungar att undervisa, d. v. s. i medeltal 10 à 13 för hvarje station. I betraktande af denna åtskilnad mellan båda slagens skolor, är det begripligt, att föräldrar vilja så länge som möjligt behålla sina barn vid den bekväma och hemmets omvårdnad medgifvande småskolan, och att folkskolekursen måste i mer eller mindre mån varda en tvångskurs. Emellertid fordrar presterskapet allmänt afgångsbetyg från *folk*-skola för inträde i konfirmationsskolan; hvarigenom dels dessa flyttande byskolor bibehålla sin karakter af verkliga småskolor,

om de än hafva ett vidsträcktare undervisningsfält än det normala, dels folkskolorna alltid få göra någon, om än kort och ytlig, bekantskap med distriktets flesta skolpliktiga barn.

Efter förutskickande af dessa anmärkningar om inspektionsområdets natur och skolväsendets deraf beroende skaplynne öfvergår jag att med ledning af de i instruktionen gifna anvisningar närmare redogöra för:

I. Skolväsendets ställning och utveckling.

A. Skoldistriktet.

Genom delning af Näs—Hackås skoldistrikt (år 1877), Bräcke—Nyhem (år 1880), Sunne—Norderö (år 1879) samt Lit—Kyrkås (år 1881) har skoldistriktens antal, som för hela länet förut utgjorde 51, ökats med 4 och utgör vid 1881 års slut 55. De sålunda nybildade fyra skoldistriktet, Näs, Nyhem, Norderö och Kyrkås hafva upprättat egna folkskolor, utom Nyhem, som med vederbörande Domkapitels särskilda medgifvande tills vidare har blott en flyttande »mindre» skola.

B. Undervisningsanstalterna.

Vid inspektionsperiodens början funnos inom länet 53 egentliga folkskolor (32 fasta, 21 flyttande) och 143 småskolor (1 fast och 142 flyttande). Alla dessa skolor voro försedda med en lärarekraft, utom den såsom småskola upptagna af enskildt sällskap inrättade fasta småbarnskolan i Östersund, der tre lärarinnor tjänstgjorde. Under inspektionsperiodens lopp har denna skola samt en af de fasta folkskolorna, den af Gustafs och Carlbergs kopparverk enskildt underhållna, upphört. Deremot hafva 8 nya (6 fasta och 2 flyttande) folkskolor inrättats, 1 sådan förändrats från flyttande till fast och folkskolan i Östersund utvidgats till ett femklassigt folkskoleverk med 5 lärarekrafter. Under samma tid hafva jemväl 31 småskolor, alla flyttande, blifvit nyinrättade, 3 förändrats från flyttande till fasta, 1 öfvergått till egenskapen af »mindre» skola, samt ännu en flyttande folkskola, Hotagens, upphört med dervarande kapellpredikantens frånfälle, och tills vidare ersatts enligt Högv. Domkapitlets medgifvande med en »mindre» skola. Sålunda arbeta nu inom länet 59 folkskolor (38 fasta, 21 flyttande; 58 med 1 lärarekraft, 1 med 5 lärarekrafter), 2 mindre

skolor (båda flyttande) samt 172 småskolor, (3 fasta, 169 flyttande).

Här framställer sig den frågan: Är detta antal tillräckligt? Af de förutskickade upplysningarne om befolkningens spridning är klart, att de befintliga folkskolorna ingalunda äro så många och så jemnt spridda, att de medgifva ett bekvämt användande, samt att äfven småskolorna i allmänhet nödgas splittra sin tid mellan tre stationer för att kunna träda de skolpligtiga barnen till mötes. Men tages hänsyn till folkmängden eller antalet skolpligtiga barn, så visar sig, att länets landsbygd redan eger 1 skola (folk-, mindre- eller småskola) för hvarje 350:de invånare och hvarje 50:de skolpligtigt barn, hvilket visserligen icke häntyder på öfverbefolkning i skolorna, i synnerhet när man betänker, att 192 af dessa skolor äro flyttande, de flesta af dem på tre, några på två stationer. Fördelas nemligen antalet skolpligtiga barn jemnt på alla läsestationerna (de fasta skolorna = hvardera 1 station), komma blott 19 barn å hvarje. Naturligtvis utfaller detta förhållande inom olika skoldistrikt mycket olika, ifrån Mörsils skoldistrikt med 1 skola på hvarje 29:de till Ytterhogdals med 1 skola på hvar 100:de skolpligtigt barn. Hvad serskildt de egentliga folkskolorna (inberäknadt de två mindre skolorna) beträffar, så utfaller jämförelsen sålunda:

hela länet..... 1 folkskola på 1,400 invånare

Ytterligheterna äro:

Norderö skoldistrikt.....	1	>	på 280	>
Hammerdals d:o	1	>	på 4,146	>

Svaret på den uppkastade frågan måste således blifva ungefär följande: länet har redan så många småskolor, som efter nuvarande folkmängd äro behöfliga, men åtskilliga skoldistrikt måste inrätta flera folkskolor och de få »mindre» skolorna till sådana förvandlas. Den förra af dessa behöfliga åtgärder kommer att väsendtligen underlättas genom de nu pågående kapellagsutbrytningarne från de oformligt vidsträckta kyrkoförsamlingarne och den senare betingas snart nog af rent ekonomiska skäl. Också äro förslag väckta, men ännu icke afgjorda, om 7 å 8 nya folkskolors bildande.

Utom nu nämnda offentliga folkundervisningsanstalter arbetar ock ibland Jemtlands lappsamhällen en af allmänna medel underhållen kateketskola, flyttande emellan trenne fjelltrakter, Undersåkers-, Oviks- och Kalls fjell.

Flere enskilda skolor, hänförliga till små- eller folkskolor, funnos vid periodens början i Östersund, hvilka dock efter ombild-

ningen af stadens folkskoleväsende gjordes öfverflödiga och upphörde. Den enda mera betydande, som ännu fortvarar, har närmast egenskapen af elementarläroverk för flickor. Såsom enskild *folk-skola* torde den af Svenska Missionssällskapet stiftade och underhållna skolan i Edsåsens by för äldre lappbarn böra räknas, med afseende på kursens omfattning och undervisningens godhet, ehuru nuvarande läraren ej är examinerad. Härutom finnas inom länet blott två enskilda skolor, en i Myssjö och en i Hammerdals skoldistrikt, inrättade och underhållna af sådane församlingsmedlemmar, som hylla baptistiska meningar, utan att dock hafva ur kyrkan formligen utträdt. Dessa skolor bibringa ungefär småskolekunskap.

Till enskilda skolor böra ock räknas de öfver hela länet spridda söndagsskolorna, hvilka alla utan undantag äro att betrakta mera såsom uppbyggelse, än såsom egentliga undervisningsanstalter. Ett öfvervägande flertal af dem skötes af folk- och småskolornas lärarepersonal eller äro åtminstone under ledning af kyrkligt sinnade församlingsmedlemmar eller församlingens presterskap. Der så ej är fallet, har jag velat erinra om skolrådets skyldighet enligt Kongl. Folkskolestadgan § 12 mom. 1 att ändå utöfva inseende jemväl öfver söndagsskolornas undervisning och ordning.

Vid tre af länets folkskolor, Brunflo, Sunne och den ena af Stuguns, finnes *undervisning i slöjd* för gossar ordnad i samband med skolans vanliga läroämnen. Denna undervisning skötes i Sunne af folkskolans lärare, i de båda öfrige af serskildt anställd person. I Östersund är sedan 1880 en serskild slöjdskola på Kongl. Hushållningssällskapets och stadens gemensamma bekostnad inrättad, der, utom undervisning i slöjd, äfven undervisning i skrifning, räkning, bokföring och teckning meddelas. Vid denna skola är beredt tillfälle till kostnadsfri undervisning i slöjd för folkskolans gossar. Undervisning i qvinlig slöjd förekommer vid Östersunds och Brunflo folkskolor (på senare stället i synnerhet mycket praktiskt ordnad) samt vid några småskolor i Stuguns och Refsunds m. fl. skoldistrikt.

Af orsaker, som längre ned (under E) närmare beröras, förekomma icke inom länet fortsättningskolor af den art, som i Kongl. Kung. den 11 Sept. 1877 synes vara åsyftad och i de fastställda formulären för uppgifter om folkundervisningen inbegripas under benämningen »fortsatt undervisning». Det är nemligen högligen sällsynt, att ett barn undangjort folkskolekursen förrän med det 15:de lefnadsåret och således straxt före intagandet till

konfirmandundervisning. Deremot plägade i en del skoldistrikt de första tre eller fyra veckorna af folkskolans vintertermin vara anslagna till ett slags fortsättningsskola, hvars flesta lärjungar utgjordes af redan konfirmerad ungdom; men sedan jag yttrat något tvifvel om, huruvida en så beskaffad fortsättningsskola, om ock högligen behöflig och gägnelig, vore inbegripen uti den i förenämnda författning medgifna tillåtelse till intrång på de åtta månadernas undervisningstid, hafva de efter hand upphört.

C. Undervisningsanstalternas förhållande till hvarandra.

Af föregående öfversigt framgår, att, hvad hela länet beträffar, folkskolornas antal förhålla sig till småskolornas som 1 till nära 3. Men detta förhållande vexlar högst väsendtligt inom de olika skoldistrikt. Det har också visat sig, att just de skoldistrikt, der nyssnämnda proportion i betydligare mån öfverskrides, äro de, som äfven af andra orsaker böra hafva flera folkskolor, innan skolväsendet varder tillfredsställande ordnad. Endast fyra skoldistrikt sakna numera småskolor, men två bland dessa, Norderö och Öfverhogdal, äro dels så små, att en förökad kostnad för jemväl en förberedande småskola skulle varda allt för betungande, dels så tätt bebyggda, att samtliga barn kunna med daglig hemväg besöka den inrättade fasta folkskolan. Inom de två öfriga, Hotagen och Nyhem, hafva förut befintliga småskolor öfvergått till egenskapen af »mindre» skolor, för hvilket system belägenheten heldre lämpade sig. Det kan alltså sägas, att i allmänhet folkskolorna behörigen understödjas af småskolor.

Deremot kan, såsom redan antydt är, hvardera skolartens andel i undervisningsarbetet ej ännu på länge afvägas till ett efter den ömsesidiga bestämmelsen lämpadt mått. Småskolorna, som träda hemmen nära, måste åtaga sig en allt för dryg andel deraf, under det folkskolan ändock får — äfven hon — en ganska svår uppgift: den att undångöra det återstående arbetet på mycket kort tid. Det torde nemligen kunna antagas, att mer än hälften af folkskolornas lärjungar ej bevistar desamma mer än två år och att för ett ej ringa antal kursen stannar vid ett år och derunder.

D. Lärare.

Vid folkskolorna på landsbygden tjenstgöra för närvarande 53 ordinarie och 3 tillförordnade lärare samt 1 ordinarie och 1 tillförordnad lärarinna. Vid folkskolan i Östersunds stad äro an-

ställdes 1 ordinarie och 1 tillförordnad (examinerad) folkskollärare, 2 ordinarie folkskollärarinnor, och 1 biträdande lärarinna. Under inspektionsperiodens lopp hafva 3 ordinarie lärare afgått med full pension, 1 har på uppmaning tagit afsked före uppnådd pensionsålder och 1 efter uppnådda 31 tjänstår beviljats tjänstledighet under återstående tid, till dess pensionsåldern infaller. Endast två af de ordinarie lärarne hafva under samma tid sökt och vunnit transport till andra läraretjänster, så att lärare-stammen öfver hufvud varit ganska fast. De allraflESTE bland dem hafva erhållit sin lärarebildning vid Hernösands seminarium och något öfver hälften af desse före seminariernas utvidgande enligt Kongl. reglementet år 1865. De nyinrättade folkskolorna hafva alla förvärfvat lärare af yngre examensdatum.

Vid »mindre» och småskolorna är lärarepersonalen långt mera ombytlig och rörlig, än vid folkskolorna, så att jag ej ser mig i stånd att på siffran uppgifva, huru för sistförflutna termin förhållandet mellan lärare och lärarinnor ställer sig. Enligt skolrådets uppgifter för år 1880 funnos då vid länets mindre småskolor 66 lärare och 103 lärarinnor. Ehuru hela antalet sedan dess dels ökats med 3 lärarekrafter, dels en hel mängd ombyten skett vid de förut befintliga skolorna, torde förhållandet mellan lärare och lärarinnor vara temligen orubbadt. Af större betydelse och vikt är, huru stor del af dessa skolors lärare fått någon särskild daning för sitt kall; men äfven härom kan icke alltid fullt noggrann uppgift lemnas. Före 1880 utgjorde de seminariebildade omkring 84 procent, och det öfvervägande flertalet af dessa hade genomgått kursen vid det af länets landsting underhållna seminariet i Östersund. De två lärarne vid mindre skolor hafva båda genomgått seminariekurs. Öfverhufvud är det blott bristen i tillgång på från Östersund utexaminerade elever, som gör, att ännu ledigheter der och hvar måste fyllas med icke-examinerade. Alla de lärare och lärarinnor, som genomgått seminariekursen i Östersund senare än år 1878, hafva bestått afgångspröfning enligt Kongl. kungörelsen den 11 Januari 1878 och 15 förut anställde lärare eller lärarinnor hafva underkastat sig och blifvit godkända i särskild pröfning enligt samma nådiga kungörelse.

E. Skolbarnen och skolåldern.

Enligt skolrådets uppgifter om folkskoleväsendet Litt. B. för år 1880, — de senaste som ännu fullständigt inkommit —

funnos inom länet 6,038 gossar och 5,922 flickor, eller tillsammans 11,960 barn i åldern 7—14 år. Af dessa hade 3,024 eller 25 % bevistat folkskolor, 84 eller 0,7 % mindre skolor och 7,191 eller 60 % småskolor. De, som varit intagna i allmänt läroverk eller folkundervisningsanstalter utom hemdistriktet, åtnjutit undervisning i enskilda skolor eller *icke* deltagit i undervisningen af någon giltigare anledning, utgöra tillsammans med sådana, om hvilka uppgifter ej kunnat lemnas, 368 eller 3,3 % Återstoden eller 11 % äro sådana, som af skolråden uppgifvits vara undervisade i hemmen eller under året *ej* deltagit i undervisningen utan skälighet eller känd anledning.

Dessa uppgifter omfatta nu, såsom föreskrifvet är, åldersklasserna 7—14 år. Men den verkliga skolåldern infaller här i länet senare, så att ett betydligt antal folkskolors flesta lärjungar äro öfver 14 år. Sedan min uppmärksamhet blifvit väckt på detta förhållande, lät jag för tvenne år, 1878 och 1879, upprätta sammandrag äfven af uppgifterna Litt. A., dels för att erfara, huru många barn i olika åldersklasser verkligen besöka skolorna, dels för att någorlunda kunna kontrollera de öfriga pedagogiska uppgifternas tillförlitlighet. Enligt detta sammandrag för år 1879 visar sig, att länets skolor hade följande antal lärjungar i olika åldrar:

under 7 år	652,
7—14 , ...	9,837,
öfver 14 , ...	1,662,
eller tillsammans	12,151,

d. v. s. 371 flere, än om *alla* barn i åldern 7—14 år, hvilka det året voro 11,780, bevistat skolorna. Då nästan hela antalet lärjungar *öfver* 14 år kommer på folkskolorna och dessa under ifrågasvarande år hade 2,887 lärjungar i åldern 7—14 år, så utgjorde folkskolornas hela lärjungeantal omkring 4,500, hvaraf de öfver-åriga uppgingo till nära 36 %. Då vidare de åtta åldersklasserna 7—14 år antagligen äro någorlunda lika talrika, så belöpte det året på hvarje åldersklass i rundt tal 1,470 barn. De 1,662 öfver-åriga lärjungarne utgjorde således hela åldersklassen 15 år och ett par hundratal af 16-åringarne. Iakttagelser och undersökningar vid skolbesöken hafva ock öfvertygat mig, att så förhåller sig. En redovisning för åldersklasserna 8—15 år skulle således gifva ett betydligt högre procenttal skolbesökande barn, än hvad nu är händelsen.

Detta skolgångens uppskjutande till en senare ålder har flera

väsentliga olägenheter och jag har icke försummat att vid lägliga tillfällen påpeka dem och råda till ett jemnare och allvarligare anlitande af undervisningstillfällena i barnets yngre år, så att det måtte hafva undangjort sin skolkurs, när dess arbetskraft börjar hafva värde för föräldrarne och kräfva öfning för framtida ihärdighets vinnande. Häremot har dock invändts, att man i alla fall ej kunde skicka sina barn till de aflägsna folkskolorna, förrän de någorlunda kunde sköta sig sjelfve med matlagning och annan behöfelig tillsyn om sig, såvida man ej hade råd och möjlighet funnes att få dem inackorderade till hel föräldravård, hvilket likväl sällan vore händelsen.

F. Undervisningen.

a) i småskolorna.

Öfverallt finnes undervisningen ordnad och till sina ytlinier bestämd såväl genom reglementen som anslagna läsordningar, och sedan »Normalplan för undervisningen etc.» utdelades, hafva inom de flesta skoldistrikt, der man ej bidat på ifrågasatta eller under utförande stadda förändringar i skolväsendets organisation, äfven kursbestämningar, vanligast af folkskolans lärare i samråd med småskolornas lärarepersonal föreslagna och af skolrådet antagna, utdelats till skolorna och vid besöken underställts mitt omdöme. I allmänhet hafva dessa kursförslag röjt det allvarligaste bemödande att söka förlika de af ortens förhållanden beroende svårigheterna med fordringarne på en god undervisningsplan, ehuru de måst inrymma allt för stor anpart af undervisningsarbetet åt den i alla afseenden svagast utrustade medtjenarinnan, småskolan. Öfverhufvud har denna fått på sin lott ej allenast normalplanens drygaste småskolekurs, utan äfven 1:a årsklassens af en flyttande folkskola med tre årsklasser.

Undervisningen omfattar sålunda i de flesta småskolor: *skrifläseöfningar*, såsom förberedande den mekaniska rättläsningen; *innanläsning* med införande i uppfattningen och försök till återgivande af det lästa; *skriföfningar* för välskrifning och lättare rättskrifning; *biblisk historia* till olika utsträckning; *katekes*, Luthers lilla och vanligast de två första hufvudstyckena i utvecklingen; förberedande *räkneöfningar* och skriftlig räkning, vanligast till division med hela tal, samt *sångöfningar* efter gehör och lättare tonträffning efter sifferskrift. Härförutan förekomma i något mer än hälften af småskolorna ej allenast *åskådningsöfningar* inom geografiens och naturlärans område, utan verklig läsning i dessa

ämnena, samt i några äfven svensk historia, geometri, teckning och gymnastik. (De uppgjorda kursförslagen hafva alla velat inrymma det större programmet åt småskolan.)

Det är gifvet, att denna utsträckning af småskolans uppgift måste inkräkta på det önskvärda djupet och grundligheten i undervisningen och i synnerhet innebära allvarsam fara för de så viktiga och tidkräfvande läseöfningarnes allvarliga och ihärdiga bedrivande. Tillsynen häråt har ock varit ett af de angelägnaste målen för mina besök i småskolorna, och anvisningar och råd i detta hänseende hafva upptagit hufvudsakliga tiden. Ordningen mellan läroämnenas inträde är i allmänhet förståndig; endast plägar egentlig lexläsning i biblisk historia och katekes vilja inträda för tidigt under den dubbla påtryckningen af föräldrarnes önskan och lärarinnans behof att så snart som möjligt flytta undan barnen från den vexande nedersta årsklassen eller afdelningen.

De allraflesta småskolor äro numera försedda med följande yttre hjälpmedel vid undervisningen: svart tafla, Rohdes eller Sandbergs abc- och läsebok jemte någon större (Kastmans, Berlins lärobok i naturläran eller annan), några föreskrifter, kulram, några mindre räkneböcker, väggkarta öfver Palestina, samt smärre handkartor öfver Skandinavien, Europa och jordgloben. Blott ett obetydligt mindretal har hittills försetts med väggtaflor öfver djurriket, planscher till bibliska historien samt ordentliga väggkartor öfver nyssnämnda länder. Det är med dessa inskränkta hjälpmedel, som läraren eller lärarinnan i småskolan skall lösa sin ålagda uppgift. Och ändå ligger ej det största yttre hindret häri, utan i den eländiga lokalen och den otjenliga inredningen, hvilka icke ens medgifva en större väggkartas upphängande, hvarföre ock skolråden draga sig för att förorda anskaffandet af mera dyrbar och skrymmande materiel till dessa skolor.

Den undervisningsmetod, som de från länets seminarium utgångna lärare och lärarinnor inhemtat, är deremot med hänsyn till deras uppgift mycket god och handhafves af dem med någorlunda urskilning och skicklighet. För läsefärdighetens bibringande användes visserligen skrif-läsemetod, men med utgående från ljudtecknet, ej från språkljudet, emedan småskolan måste i möjligaste mån anknyta sig till hemundervisningen för den korta undervisningstidens skull. De förberedande räkneöfningarne uttänjas icke på det öfvermåttan försigtiga sätt, som man understundom får höra från andra håll; den grundregel, som följes,

bjuder för detta, såsom för andra fall, att undervisningen skall lämpas för de normalt begåfvade barnen. Vid all frågande undervisning riktas frågan till hela den förevarande gruppen af barn (lexlaget, klassen); först sedan flera eller färre bland de tillfrågade medelst ett tyst tecken tillkännagifvit sig beredda att afgifva ett svar, får detta ljudeligen frambäras af någon viss namngifven, hvarvid de öfriga utan särskild uppmaning gilla eller ogilla det gifna svaret medelst likartadt tecken. I öfrigt skilja sig i fråga om skicklighet och lämpor äfven de från samma seminarium utgångna ej obetydligt från hvarandra, beroende på olika anlag, hog, ihärdighet och samvetsgrannhet; det öfvervägande flertalet förtjenar emellertid ett mycket godt omdöme. De få lärarne och lärarinnorna utan all seminariibildning torde åtminstone besitta det kunskapsmått, som af 6 § 2 mom. i gällande Folkskolestadga föreskrifves, samt utsträcka ock undervisningen till alla der nämnda ämnen.

b) i folkskolorna.

Hvad ofvan är sagdt om reglementen, läsordningar och kursbestämningar gäller äfven beträffande folkskolorna, hvarunder de två mindre skolorna i denna öfversigt inbegripas. Omfånget af undervisningen är här det anbefallda och vanliga; dock måste anmärkas, att gymnastik, frihandsteckning och trädgårdsskötsel hitills ej förekommit i ett stort antal folkskolor och att geometri understundom ej bedrifves såsom särskildt läroämne, utan blott ingår såsom en del af räkneundervisningen. Då de flesta barn bekomma en så kort folkskoletid, som ofvan är anmärkt, måste läraren koncentrera undervisningen omkring de viktigaste bland ämnena, hvilka sålunda egnas både mera tid och omvårdnad. I detta hänseende intaga de ungefär följande rangordning: kristendom, modersmålet med skrifning, räkning, geografi, sång, naturlära, svensk historia, geometri, teckning och sist gymnastik, hvilket ämne är i allmänhet så åsidosatt, att det blott anmärkningsvis fått plats på läsordningarne i ordalag såsom: »gymnastik på fristunderna» eller dylika. För afgangsbetygs undfående fordras: innanläsningsförmåga, katekesen och den antagna läroboken i biblisk historia (allmänast: Beckmans, Roos', Åkerbloms), skrifning af läslig stil och räkning inom hela tal. Härutöfver har nu flertalet bland de afgångna erhållit *någon* kunskap i geografi (verldsdelarnes i mycket kortfattad öfversigt, Europas fysiska i allmänna hufvuddrag samt fäderneslandets något utförligare), i naturkunnighet (vanligast om människroppen och om djurriket), i svensk historia (forn- och medeltiden i korta hufvuddrag, nyare tiden något utförligare)

samt någon öfning och färdighet i sång, så vida de ej alldeles sakna anlag härför. De, som tillika hafva erhållit någon säkerhet i rättskrifning samt begrepp om språkets byggnad, någon grundligare kännedom i räknekonsten och geometrien samt öfning i teckning, utgöra ännu blott ett mindre tal, på begåfningens eller bergningens vägnar lyckligare lottade, de der fått genomgå en längre folkskolekurs.

Enligt förr omnämnda sammandrag af uppgifterna Litt. A. för år 1879 hade följande antal (i procent) af samtliga inskrifna lärjungar i länets alla skolor undervisats i de olika ämnena:

i modersmålet, inom småskolans kurs	69	%
» » » folkskolans kurs	31	»
» kristendomskunskap, biblisk historia	92	»
» » katekes	85	»
» skrifning	99	»
» räkning	97	»
» geografi	58	»
» historia	34	»
» naturlära	46	»
» geometri	20	»
» frihandsteckning	7	»
» sång	60	»
» gymnastik	16	»

De vid inspektionerna förda anteckningarne visa åter följande procent-tal:

i modersmålet, inom småskolans kurs	65,5	%
» » » folkskolans kurs	34,4	»
» kristendom, biblisk historia	94,5	»
» » katekes	80,3	»
» skrifning	99	»
» räkning	96,6	»
» geografi	52	»
» historia	27,4	»
» naturlära	36	»
» geometri	20	»
» frihandsteckning	16,3	»
» sång	66,4	»
» gymnastik	23,2	»
» trädgårdsskötsel	3,3	»

Härvid bör bemärkas, dels att de fleste inspektionsanteckningarne äro från sistlidet år, dels att jag för de småskolor, der blott *åskådningsöfningar* förekommit inom geografiens och naturlärans områden, icke upptagit några lärjungar såsom *undervisade* i dessa ämnen.

Undervisningens gång och ordnande är ungefär lika i alla de folkskolor, som hafva lika arbetsvilkor. Häruti skilja sig dock dels de flyttande från de fasta, dels de senare sins emellan, beroende på om de äro belägna i en mer befolkad bygd, hvarifrån lärjungar längre tid besöka dem, eller äro så belägna, att deras fleste lärjungar äro fjerrboende och derföre blott genomgå en afgangskurs. I de sistnämnda kan hvarken klassindelning eller någon ordning mellan ämnenas inträde komma i fråga; de måste på en gång och med alla lärjungar taga för sig hela programmet, så godt sig göra låter. I de öfriga, såväl fasta som flyttande, förekommer såväl en mer eller mindre genomförd klassindelning, som ock ordning mellan läroämnenas inträde, ehuru den förra i högst få skolor är nöjaktigt planlagd och än mindre kan vinna någon stadga för de vexlande förhållandenas skull. I fråga om tiden för läroämnenas inträde har jag sällan funnit något att anmärka.

De allraflresta folkskolor och de mindre skolorna äro skäligen väl försedda med materiel för den utsträckning af undervisningen, som af andra omständigheter betingas, och vid de få, der den ännu ej motsvarar behovet, kommer tillökning ofördröjligen att ske. Väggtafla för metersystemets inlärande (allmänast Doktor Lyttkens') har efter hand anskaffats till alla folkskolor och några småskolor. En utförlig väggharta öfver länet har på landstingets bekostnad blifvit utdelad till alla folkskolor.

Ehuru, såsom förut är nämndt, nästan alla inom länet tjänstgörande lärare i folkskolan utgått från samma seminarium (Hernösands), råder mellan deras metod och sätt att gå till väga vida större skiljaktighet, än bland småskolans lärarepersonal. Endast hos dem af allra yngsta examensdatum märkes en påfallande likhet. Sådant är ock att vänta och bör kunna tolkas till fördel för mogenheten i lärarnes utbildning, som tillåter dem att sjelfständigare öfverblicka och bedöma de inhemtade anvisningarne. Genom de hållna krets- eller öfningsmötena har emellertid mycken likhet uppkommit i behandlingen af skolans vigtigaste ämnen samt öfver hufvud i sättet att handhafva den frågande undervisningsformen.

Hvad undervisningens halt och det egentliga lärarevärdet vidkommer, är det vanskligt att derom uttala ett allmänt omdöme,

då man saknar allmänneligen erkända mått härutinnan. De utmärkta lärarne äro, såsom vanligt, få; godt, att det om det stora flertalet kan sägas, att de endels väl, endels oklanderligt sköta sitt uppfostrare- och undervisarekall, och att det blott är ett ringa fåtal, om hvilka man önskar, att de må afgå. Endast i tre fall har jag nödgats företaga åtgärder för att påskynda sådan afgång. Två af dessa lärare hafva begärt och erhållit afsked, en med hel, en med afkortad pension. Den tredje sökte och beviljades tjänstledighet under återstående tid för åldersårens uppnående. Dessutom har en lärare utan åtgärd från min sida, men under påtryckning af vederbörande skolråd, begärt och erhållit afsked utan hänsigt till pensionsrätten.

G. Skollokaler.

De fasta folkskolorna och tolf af de flyttande hafva numera egna skolhus på hvar sin station. Åtta af de öfriga flyttande folkskolorna hafva väl skolhus vid hufvudstationen, der den längre läsetiden är förlagd, men ej på utstationerna. Den nionde (i Kyrkås) började först med sistlidne hösttermin sin verksamhet och dess ambulering är blott ett försök. Bland de åtta, som sakna skolhus på utstationen, märkas: Matmars, der nya lokaler på båda stationerna äro beslutade och under uppförande; Undersåkers, der beslut är fattadt om uppförande af nytt skolhus på tjenligt ställe inom skolområdet och att skolan der skall vara fast, samt Åre, der fråga är väckt om ännu en fast folkskolas inrättning och samtida förändring af den gamla till fast. Då jemväl de fem öfriga flyttande folkskolornas förändring till fasta endast är en tidsfråga, har jag ej ansett mig böra påyrka byggnad för deras utstationer och dermed försvåra en klokare framtida anordning. Här bör ock anmärkas, att fyra klasser af Östersunds folkskola för närvarande måst inhysas i förhyrd lokal, sedan den år 1879 uppförda skolbyggnaden genom våld i slutet af sistlidne September lades i aska. Emellertid är beslut fattadt, plats och ritning fastställda för uppförande af nytt skolhus derstädes.

Hvad beträffar folkskolelokalernas beskaffenhet, kunna 16 tilldelas vitsordet god, 42 äro medelmåttiga och 12 under medelmåttan. Bland de såsom goda upptagna äro 6 uppförda i närmaste öfverensstämmelse med »Normalritningar för folkskolebyggnader»; de öfriga 10 äro af äldre stil och hafva sina fel i afseende på belysningens tjenlighet, men äro rymliga, luftiga och väl ombonade. De flesta bland de 12 sämre skolhusen äro redan utdömda och frågan om nybyggnad mer eller mindre framskriden. Sådan bygg-

nad är besluten eller påbörjad för att ersätta 5 af dem. Alla de såsom goda upptagna och omkring en fjerdedel af de öfriga skol-lokalerna hafva en- eller tvåsitsiga skolbord samt skäligen god skolinredning i öfrigt; i de öfriga skolhusen finnas ännu »långbänkarne», dock högst så länge de hålla ihop. Nya sådana komma säkerligen ej att anskaffas.

Om det sålunda måste sägas vara, eller i närmaste framtid varda skäligen väl sörjdt för folkskolans inhysande, så är det så mycket sämre bestämdt med de många småskolorna, på hvilka så stora anspråk dock måste ställas. Mina bemödanden att förmå skolområdena för dessa skolor att bygga dem egna lokaler hafva krönts af ringa framgång. Hindren hafva ytterst berott på bristande enighet inom byalagen, så att en eller två likgiltiga eller ovilliga husfäder ointetgjort frukten af de många villigas sträf-vanden. Här finnes nemligen ingen utväg för ett lagligen bindande besluts fattande och upprätthållande, utan allt beror af hvar och en enskilds goda vilja. Trots dessa svårigheter har dock ett och annat skolhus för småskolan blifvit under femårs-perioden uppfördt, synnerligen i de församlingar, der äfven pastor varit nitisk för saken och förstått att visligen kryssa mellan svårigheterna. Inberäknadt dem, som äro i någon måtto påbörjade, uppgå dessa hus till ett antal af 21. När förut funnos af småskolor använda 10 egna skolhus, så äro eller varda i närmaste framtid åtminstone 31 af småskolornas omkring 500 stationer försedda med egna lokaler. — För den ena af de två mindre skolorna, den i Hotagen, äro tre skolhus under uppförande; den andra, i Nyhem, saknar ännu bestämd utsigt till egna lokalers erhållande.

Med det fortskridande, som byggandet för småskolan hittills visat, är emellertid klart, att den framtid ligger allt för fjerran, då småskolans behof af tjenlig lokal varder på denna väg afhulpet. Den återstående utvägen är naturligtvis förhyrning. Men äfven denna har sina törnen. Äfven om någorlunda tjenliga rum finnas att få hyra inom den nejd, som ligger bekvämt för stationsområdet, hvilket i en del trakter alldeles icke är händelsen, återstår äfven här frågan om kostnaden. Sedan i ett enskildt mål, som dragits under myndigheternas pröfning, denna stannat på husfäderna inom stationsområdet, hafva försöken inom flere närliggande skoldistrikt att få småskolorna inhysta i bestämda lokaler på hela kommunens bekostnad, strandat, såväl som förslagen att afskaffa den med skolans husvillhet sammanhängande kosthållningen för lärarinnan.

Den ende bundsförvandt, som jag härvidlag slutligen förstått

använda, är den hos föräldrar i gemen rådande omsorgen att erhålla goda, seminariibildade lärare och lärarinnor; och då dessa vida heldre taga en hel kontant aflöning och arbeta i skolor, der lokalen är fast för hela stationsterminen, har händt, att ändå de flesta skoldistrikt och allmännast de aflägsnare skogsbygdssocknarne, dit åtrån att söka platser eljest vore minst, nödgats frångå kosthållnings- och veckoflyttningssystemet för att kunna erhålla eller bibehålla dugliga lärarekrafter och att det företrädesvis är de förmögnare, folkrikare socknarne omkring Storsjön, som ännu — dock med allt tätare återkommande vakanser i lärarebesättningen — vidhålla samma hinderliga och obehagliga system.

Att under sistberörda omständigheter småskolans lokaler skola ofta vara mer än otjenliga, säger sig sjelft. Under de första årens resor träffade jag på småskolor inne i åboens hvardagsstuga, midt uti hvimlet af husfolkets arbeten och bestyr; på den så kallade »fjögölen» (fåhusvinden), hvilken i en del socknars utkanter plägar användas såsom boningsrum; i kamrar, så små, att det stora korsfotsbord, hvaromkring barnen suto, ej kunde få plats i någon annan af rummets rigtningar, än snedt öfver hörnen; eller i halfinredda utrum, så kalla och dragiga, att barnen allt emellanåt måste släppas lösa till spiseln, för att i möjligaste måtto skyddas emot helsans förstörande. Det var under sådana omständigheter nästan en tröst, att skolan fick göra så täta ombyten af lokal (för hvarje eller hvarannan vecka); man hade hoppet, att en kommande vecka kunde medföra någon öfverraskning af angenämare slag. — Så upprörande missförhållanden påträffas väl knappt numera, men orter finnas, der byggnadssättet är så tarfligt, att ett tjenligt rum för skolan ej finnes att få inom hela stationsområdet.

Der skolhus blifvit byggda trifves skolan godt, äfven om de, synnerligast de äldre, äro skäligen blygsamt tilltagna. De nyare varda såsom fullfärdiga alla rätt goda.

Då det är min djupt rotfästade mening, att mycket skulle vinnas för småskolans förbättrade utrustning både med lokal, skolinredning och materiel inom detta inspektionsdistrikt, derest lagstiftningen gäfvade åt de framåtsträfvande, hvilka lyckligtvis utgöra flertalet, en kraftigare handräckning, än hvad jag anser för närvarande vara händelsen, må det tillåtas mig här uttala den förhoppning, att den nu i Nåder beslutna och kanske redan genomförda revisionen och sammanställningen af alla folkundervisningen rörande författningar måtte medföra äfven denna vinst, så att den skolart, som numera icke kan betraktas med samma ögon som 1853 års »mindre skolor», utan intagit rangen af en vigtig,

ja nödvändig länk i kedjan af undervisningsanstalter, ej längre måtte kunna med stöd af lag hänvisas till blott byalagens och föräldrakretsarnes goda vilja i afseende på sin utrustning, utan härutinnan gifvas lika berättigande med folkskolan.

H. Läsetiden och skolgången.

I alla länets skolor utan undantag indelas den årliga läsetiden i två terminer, en vintertermin från början af Januari till början af Juni och en hösttermin från midten af September till midten af December.

De skoldistrikt, som på särskild underdånig ansökan erhållit nådigt tillstånd att med mer eller mindre förkortad läsetid undfå lönetillskott af allmänna medel, hafva alla tillämpat denna förkortning på höstterminens början och vårterminens slut, så att julferien äfven i dessa skoldistrikt är lika kort. När sålunda höstterminen det ena kalenderåret så nära sammanhänger med vinterterminen det följande, uppstår häraf gerna föreställningen om ett »skolår», sträckande sig från höstterminens början till vårterminens slut; och ehuru ingenstädes finnas föreskrifter om lärjungars intagning blott i början af ett sådant skolår, leda dock omständigheterna dertill, att nämnda tidpunkt, synnerligen för folkskolorna, medför den största vexlingen af lärjungar. När nu de offentliga uppgifterna om folkundervisningen omfatta kalenderår, uppstår häraf en och annan oegentlighet, dock ej af den betydelse, att den störer det med uppgifterna afsedda ändamålets vinnande.

•
Uti den för åren 1872—76 afgifna berättelsen om folkskoleinspektionen yttrar dåvarande inspektören för Jemtlands östra och södra kontrakt, Prosten E. Arbman, i afseende på årliga läsetidens längd följande: »Sedan för delaktighet i statsmedelsbidrag till skolväsendet blef stadgadt såsom vilkor ibland annat, att den årliga läsetiden utsträcker till minst 8 kalendermånader, har behovet af pekuniert understöd med tvångsmakt gjort undervisningstiden till den nyssnämnda, hvilken tid dock både af skollärare och befolkningen enhälligt förklarats vara, med hänsyn till vissa, för rikets nordligaste landskap egendomliga lokala och klimatiska förhållanden, allt för lång. Huruvida ock genom detta vilkor verkligt gagn tillskyndats folkundervisningen i dessa orter, lemnas derhän». — »Läsetidens utsträckning har mycket ökat den betänkliga svårigheten att bringa till efterlefnad bestämmelserna rörande barnens samtidiga intagning i skolan samt deras uthållande med skolgång intill terminens slut. Svårigheten i förra

hänseendet visar sig störst vid höstterminens början i September, vid hvilken tid barnen äro i hemmen påräknade till hjälp vid skördearbeten, isynnerhet potatisupptagning; samt i senare fallet vid vårterminens slut i Juni, då barnen anses oundgängliga såsom vallhjon, hvadan vid den tiden, trots alla af skolråd och lärare använda medel, skolbänkarna i förtid glesna, såsom hade barnen blifvit bådade till uppbrott mot en annalkande fiende. Att med lagens magtspråk på en gång åstadkomma rättelse i detta för undervisningen så menliga förhållande är overkställbart; och lärer man derföre — såvida en undantagsförfattning om inskränkande af årliga skoltiden i de nordligaste länen ej skulle anses välbetänkt — få nöja sig med att invänta den förbättring, som ett växande intresse för skolan, i förening med inspektörers och nitiska skolvänners upprepade föreställningar om den skada undervisningen i dess helhet lider genom ojemn skolgång, må anses kunna småningom medföra. (Del. II, Hernösands stift, sidd. 102 och 103). — Dels deraf, dels af de ännu lika ständigt sig företeende svårigheterna, dels af de upprepade underdåniga ansökningarna om rätt till lönetillskott af statsmedel med inskränkt läsetid har jag föranlåtits att söka tränga till botten af den frågan: är 8 månaders läsetid verkligen för länets förhållanden för lång, eller innebär både skolråds, presterskaps och förutvarande inspektörers samstämmiga mening härutinnan endast ett otillbörligt medgifvande åt föräldrarnes ligkiltighet för, och bekvämlighetsbegär vid sina barns skolgång? Jag har kommit till den slutsatsen, att 8 månaders årlig läsetid är för lång för ortens förhållanden, emedan den icke så kan inpassas i det stora flertalet föräldrars näringsarbete, att den kan behörigen uttagas och användas utan onödig förlust för både föräldrar och barn. Detta senare med synnerligt afseende på landets folkskolor, hvilkas åldra flesta lärjungar under skoltiden måste förflyttas från hemmet och sålunda äfven under skolans mellanstunder äro utom möjligheten till gagnande kroppsarbete. — Tiden från Maj månads senare hälft och ända till September månads slut är nemligen här så helt upptagen af för jordbruket och näringssättet högeligen viktiga göromål, såsom vårbruk, fäbodflyttning, foderbergning och skörd, att något lämpligt rum för en sommartermin icke gifves. — Mest dyrbar är hvarje ringa arbetskraft under den här mycket sent infallande skördetiden, då frosten ständigt hotar. När nu skolorna måste öppnas under denna brådaste and-tid, kan man ej skylla föräldrarnas ligkiltighet för skolsalarnas tomhet, utan hellre en för Norrlands förhållanden otjenlig tidsbestämmelse.

Den ordning och påpasslighet, som i allmänhet utmärker vinterterminens öppnande, stadgar detta omdöme. Ej mindre den omständigheten, att man så mycket som möjligt sammandragit terminerna och förlagt dem till den årstid, midvintern, som häruppe eljest kunde vara rätt afskräckande. Men alla sådana betänkligheter hafva fått vika för att i möjligaste måtto med andtidernas skyddande gå lagbestämmelserna till möte.

Men längre än till möte kommer man icke. De första fjorton dagarne af höstterminen och lika lång tid af vårterminens slut förete oftast blott en skola på papperet, der läraren visserligen är sysselsatt med undervisning af några få lärjungar, men under höstterminens början med utsigten att få »taga om» allt det genomgångna, då skolan blir fylld, och under vårterminens slut med känslan af, att den egentliga uppgiften är löst och att nu endast återstår att — hålla skola. Ingendera är för lärarens nit och undervisningens kraft helsosam; men än menligare verkar den här af så lätt alstrade föreställningen hos en del föräldrar, att — för att nyttja en annan af de Norrlandske Inspektörernas ord i samma ämne — (Del. II, Hernösands stift sid. 6) »blott deras egna behof och önsknigar skola afgöra, huruvida ett barn skall besöka skolan eller anlitas för arbete i och vid hemmet». — Af allt detta följer, att en undantagsbestämmelse för skolorna inom Hernösands stift beträffande den årliga läsetid, som må berättiga till lönetillskotts undfående, måste förefalla såsom synnerligt önskvärd, såvida icke — hvilket synes mig ännu önskvärdare — detta nakna stadgande om skolornas *quantitet* kunde för hela riket utbytas mot lämpliga och bestämda vilkor i kvalitativt hänseende. Detta skulle tvifvelsutan varda ett mäktigt hållfäste emot skolornas vanvårdande i fråga om lokal, materiel, tillsyn m. m., under det läsetiden nog skulle behörigen uttagas till den längd, som hvarje orts förhållanden medgäfvö, lika visst som man i allmänhet vill af den fast aflönade läraren taga ut den skäligen valutan, och äfven nu många skolor i riket hafva 9 å 10 månaders läsetid, oberoende af det tillåtna minimum för lönetillskotts undfående.

Då instruktionen bjuder inspektörerna bland annat äfven det, att inhemta kannedom om och redogöra för skolväsendets *behof*, har jag trott ett uttalande härom i berättelsen vara min pligt.

Den dagliga läsetiden är för folkskolorna 6 och för småskolorna 5 timmar, utan afsevärda undantag, dock så att undervisningstiden för *vecka* utgör i de förra 30 å 33 och i de senare 25 å 30 timmar, emedan någorstädes halfva onsdagen och halfva

lördagen, allmänast hela lördagen, men ock i några skoldistrikt blott halfva lördagen undantagas från undervisning i folkskolorna, och i de flyttande folk- och småskolor, der roteförhör kunna iakttagas, dessa äro förlagda till sistnämnda dag. Vid Östersunds folkskola är »förmiddagsläsning» införd med 5 timmars daglig undervisningstid från 9 till 11 och 12 till 3 eller 30 timmar i veckan. Sådan tidsindelning gäller ock för flere skolor under de sista veckorna af höstterminen. Alla läsordningar upptaga 5 å 10 minuters ledighet mellan hvarje lärotimme och föreskriften iakttages.

Äfven utan hänsyn till de svårigheter för *skolgången*, som förut berörda otjenliga läsetider uppställa, är den väl ej heller deremellan så jemn som önskligt vore. De skolor, som hafva att påräkna sina flesta lärjungar bland närboende, lida mest af ojemn skolgång, i det föräldrarne här understundom hålla barnen hemma för ett och annat tillfälligt behof; de skolor åter, hvilkas fleste lärjungar äro förflyttade från hemmen och inhysta i skolans närhet, lida föga eller intet häraf, men här lida i stället de skolpligtige barnen sjelfve skadan af *bristande eller alltför knapphändig skolgång*.

Då det i allmänhet är läraren, som mest känner olägenheterna af brister i skolgångens jemnhet, har jag ock företrädesvis påkallat hans omdöme härom. Detta har ofta innehållit, att, ehuru ej allt är, som det borde och kunde vara, vore det ändå ganska drägligt, om de förut berörda tiderna (vid höstterminens början och vårterminens slut) kunde för skolhållning undvikas, och att isynnerhet vinterterminen intill påskloftet knappt lemnar något öfrigt att önska.

Förut återopade sammandrag af uppgifterna Litt. A. för år 1879 visar, att af de lärjungar, som det året varit i länets skolor inskrifna,

21 %	användt undervisningen	1—30 dagar
37 %	»	31—60 »
24 %	»	61—90 »
10 %	»	91—120 »
4 %	»	121—150 »
4 %	»	öfver 150 »

För att af dessa siffror sluta sig till, i hvad mån det beredda undervisningstillfället varit användt, erfordras ej allenast att skilja emellan de fasta och flyttande skolornas lärjungeantal och mäta båda skolarternas undervisningstid för station räknadt, utan äfven att afgöra, i hvad mån lärjungarne under kalenderårets båda

terminer varit desamme. I förra afseendet gifva uppgifterna temligen säker och noggrann ledning; i senare afseendet är redan anmärkt, hurusom en betydlig skiftning af isynnerhet folkskolornas lärjungar plägar förekomma just vid höstterminens början, men huru stor kan icke angifvas. Af uppgifterna för det året framgår, att af samtliga lärjungar

18	%	varit	inskrifna	i	fasta	skolor	med	en	undervisningstid	af	omkr.	190	dagar,
9	%	»	»	i	flyttande	»	»	»	»	»	»	95	»
72.5	%	»	»	i	»	»	»	»	»	»	»	65	»

hvilket synes antyda, att af de 18 %, som bevistat de fasta skolorna, endast 8 % varit någorlunda ordentliga skolgångare, men de återstående dels ojemnt besökt desamma, dels blott den ena terminen varit inskrifna, samt att ungefär enahanda förhållanden torde varit rådande vid de olika flyttande skolorna. Här bör ock bemärkas, att ett ej så ringa antal lärjungar i de flyttande småskolorna medföljer skolan äfven till en främmande station, äfvensom att icke alla flyttande skolor hafva, såsom här är antaget, läsetiden lika fördelad på båda eller alla sina stationer.

I. Betydligare förbättringar i skolväsendet inom enskilda skoldistrikt.

Östersunds stad. År 1877 egde staden blott en folkskola med en lärare, besökt af 50—60 lärjungar och der undervisningen var synnerligen underhållig. Härförutan hade en ursprungligen enskild »småbarnsskola» blifvit efter hand öfvertagen af staden under namn af småskola, men utan egentligt organiskt samband med folkskolan. Vid denna skola voro anställda en förestånderska och två biträdande lärarinnor. Den rätt goda undervisningen begagnades i medeltal af 90 lärjungar uti en trång, förhyrd lokal. — Efter en rad af reformer, kräfvande betydliga uppoffringar, egde staden vid sistlidet års början en folkskola i fem, efter lärjungarnas främsteg indelade, klasser med 5 lärare, deraf fyra för folkskola kompetente, och en småskolelärarinna, och denna skola inrymd i ett nybyggt och väl inredt, om ock redan något för trångt skolhus. Lärjungarne hade ökats till 244, som ej allenast åtnjoto en öfverallt god undervisning i de vanliga skolämnena, utan äfven i både manlig och qvinlig slöjd. Den förutvarande småbarnsskolan hade upphört. Emellertid nedbrann, såsom förut nämnt är, det nybyggda skolhuset sistlidne höst och ehuru

skolan genast bereddes rum dels i förutvarande gamla skolhuset dels genom förhyrande af en större våning, inverkade denna olyckshändelse icke så litet störande på undervisningsarbetets jemna och trefna gång. Nu är beslut fattadt om uppförande på en rymlig plats af ett präktigt envånings skolhus, som ej så snart lär blifva för trångt. Det kommer att uti ett midtelparti och tvenne flyglar inrymma åtta salar med tillhörande afklädningsrum, utom ett rum för materiel och skolrådssammanträden. Af salarne anslås för närmaste framtiden två till slöjdundervisning och en till gymnastiksal. Lärare- och vaktmästarebostäder komma att utgöra särskild byggnad, om sådana skola uppföras. — Den villighet och samdrägt, hvarmed allt detta utförts, förtjena det fullaste erkännande.

Norderö. Detta lilla samhälle om knappt 300 personer på en ö i Storsjön af samma namn, tillhörde intill 1879 Sunne skoldistrikt, såväl som ännu i egenskap af annex Sunne pastorat. För öns barn erbjöds tillfället af omkring 11 veckors årlig läse-tid vid en mellan ön och byar i moderförsamlingen flyttande småskola samt vistelse vid folkskolan i Sunne med inackordering eller bostad i dess kontubernium. På uppmaning af några bland öboerne höll jag der år 1879 ett sammanträde, hvars resultat blef beslut om upprättande af en egen folkskola och skiljande från Sunne skoldistrikt. Redan vid början af 1880 års hösttermin hade det nyuppförda, ändamålsenliga skolhuset blifvit så fullbordadt, att det kunde mottaga såväl lärare med familj som skolan med dess lärjungar. Genom denna berömvärda och med sällspord enighet och lust utförda anordning, har nu de omkring 30 skolpligtiga barnen på ön förskaffats undervisningstillfälle med daglig hemväg under hela skoltiden. Lärjungeantalets ringhet låter ej bristen på särskild småskola kännas.

Fors' skoldistrikt är genom Indalselven afdeladt i tvenne nära jemnstora hälfter. Den vid kyrkan på norra sidan om elfven belägna fasta folkskolan kunde sålunda vissa tider på året ej besökas och deremellan blott med svårighet, af barn, boende inom den södra delen af socknen. Sedan beslut år 1879 blifvit fattadt om inrättande af ännu en fast folkskola på centralt ställe inom södra gränsen, började byggnad för denna skola på hösten samma år. Genom brist på kompetente sökande erhöll dock skolan ej ordinarie lärare förrän till sistlidna hösttermin, då äfven skolhuset, uppfördt af trä i öfverensstämmelse med Pl. V i normalritningarne, kunde mottaga skola och lärare. Det stora antalet inskrifna barn visade, att denna folkskola fylde ett verkligt behof.

Härigenom har nu det öfvervägande flertalet af distriktets skolpligtige barn erhållit folkskolestillfälle med daglig hemväg. Genom den nyupprättade folkskolan kunde en af distriktets fyra småskolor indragas.

Hellesjö skoldistrikt upprättade af ungefär liknande anledning en andra folkskola (flyttande på två stationer) samma år 1879, hvarigenom den förutvarande folkskolan kunde förändras till fast. Den ej stora församlingen (1,700 personer) har likväl ett så spridt läge, att ej ens härigenom fullt hälften af dess skolpligtige barn har daglig hemväg till närmaste folkskolestation.

Bland de skoldistrikt, som låtit sig vårda om småskolornas förseende med egna lokaler, intager *Lith* ett synnerligen framstående rum. Inom ej så aflägsen framtid blifva antagligen dess fem småskolor försedda med egna skolhus vid de flesta, om ej alla stationerna. Förtjensten att här hafva lyckats förena bygrannarna om sådana byggnadsföretag tillkommer främst församlingens pastor, som häråt egnat mycken tid och omsorg. Härnäst förtjena Offerdal och Ström att i detta fall omnämnas.

II. Tillsynen öfver skolväsendet.

A. Skolförhör.

Förhör med barn, som antagas njuta undervisning i hemmet, förekomma i allmänhet icke och äro också synnerligen svåra att ordna i dessa vidsträckta församlingar. Der inom ett skoldistrikt antalet hemläsare varit betydligt öfver det för länet uppgifna medeltalet, har jag aflåtit skriftlig påminnelse derom. I allmänhet utgöras de barn, som upptagas såsom undervisade i hemmet, af sådana, som efter bevisande af småskolan taga sig ett hviloår i afbidan på ålder, råd och lägenhet att utrustas till den aflägsna folkskolan. Högligen sällsynt är, att ett barn under längre tid af läroåldern uteblifver från både små- och folkskola, och der det sker, har det sin orsak i så bristfällig föräldravård eller ytterlig fattigdom, att sådana barns skolgång gemenligen måste omhändertagas af fattigvården, eller ock härrör uteblifvandet från föräldrarnes omfattande af främmande lära (mest baptism), då vanligen alla anmaningar från skolrådets sida, att barnen skola inställas i skolan eller till förhör öfver hemundervisningen, icke aktas.

Roteförhör vid de flyttande skolorna iakttages ej heller allmänt, emedan afståndet emellan en skolas stationer ofta är så stort. Då vid sådana roteförhör knapt annat hinner företagas, än ett rätt och slätt förhörande af gifna utanlexor i kristendomsämnena, men denna del af undervisningen allraminst eftersättes, der föräldrarne ensamme få styra, har jag icke ansett roteförhören för denna orts förhållanden så viktiga, att jag velat ovilkorligen påyrka dem, der stationernas spridning uppställer svårare hinder.

Årsexamina vid vårterminens slut förekomma i alla skolor, i några derjemte vid höstterminens slut. Det är dock endast vid folkskolorna, som dessa pröfningar kunna erhålla någon högtidligare karakter genom en allmänare närvaro af föräldrar och skolråd. I vidsträckta församlingar med många småskolor, som alla skola afslutas vid samma tid, kan sådant icke ske. Dock har jag förnummit, hurusom en och annan prest äfven i detta fall ordnat afslutningsdagarna så, att han kunnat, »resande genom natt och dag», bevista dem alla. Der afstånden till folkskolan icke äro allt för dryga, pläga lärare och lärarinnor i småskolorna med hvar sina lärjungar samlas i dess lokal för gemensam slutexamen.

Afgångspröfning förekommer i alla de distrikts skolor, der presterskapet fordrar afgångsbetyg från folkskolan för intagande till konfirmationsundervisning, således de allra flesta. Den företages i allt flera skolor i samband med årsexamen, så att de barn, som följande år, vanligen i Mars eller April, skola börja nattvardsskolan, måste hafva slutat sin folkskolekurs med årets vårtermin. Eljest har förut varit och är ännu flerstädes det vanliga, att nattvardsbarnen tillika gå qvar i folkskolan på de för konfirmandundervisningen lediga dagarne, i hvilket fall »afgångsbetyget» endast utgör en af läraren uppgjord och till presterskapet öfverlemnad lista på de barn, som redan genomgått eller före nattvardsläsningens slut antagas komma att genomgå åtminstone det s. k. minimum. Detta sätt att söka gå de gifna bestämmelserna härutinnan till möte är väl ej omtyckt hvarken af skolans lärare eller presterskapet, utan sker blott af undseende för föräldrarnes svårighet att i två omgångar utrusta sina barn, först för bevisande af folkskola, sedan af nattvardsskola, der ej undervisningen ändå kan blifva alldeles daglig. — En annan utväg att förlika god ordning med de ortliga svårigheterna har tidtals försökts i åtskilliga skoldistrikt, nemligen att indela vinterterminen i tvenne, med påskloftet till gräns, då konfirmanderna borde hafva slutat

folkskolekursen till påsk för att derefter börja nattvardsskolan, men nya lärjungar antagits i folkskolan för att nödtorftigt fylla de efter nattvardsbarnen uppståndna luckorna på skolbänkarna. — Af det anförda är begripligt, att mina bemödanden för genomförande af en ordentlig afslutning af folkskolekursen *före* konfirmandundervisningen stöta mot svåra hinder och att verkligt god ordning härvidlag måste å föräldrarnes sida köpas med ökade kostnader.

B. De årliga uppgifterna om folkundervisningen och skolornas anteckningsböcker.

Möjligheten att bekomma säkra uppgifter om skolväsendets pedagogiska sida beror till stor del af ändamålsenliga anteckningsböcker, så inrättade, att de tillåta afgifvande af hvarje uppgift utan synnerligt särskildt arbete. De, som förut funnits vid länets folkskolor, hafva i detta fall lemnat mycket öfrigt att önska, men efterhand blifva de nu ersatta med nya, hvaribland en modell, utarbetad af en bland länets folkskollärare, synts mig förtjena det bästa vitsord, såsom allra närmast slutande sig till nu gällande formulär för årsuppgifterna, samt besparande arbete för läraren utan fullständighetens eller redighetens uppförande. Med behöfelig hänsyn till den oundvikliga skilnaden i uppfattning af en del uppgifters rätta mening, kan väl sägas, att uppgifterna enligt Litt. A äro numera rätt säkra; men *en* svag sida hafva de ännu, nemligen faran för att samma barn upptages för flera skolor och hvilket fel icke alltid undgås genom de gifna anvisningarnes följande. Häröfver borde nu skolråden hafva satt sig i möjlighet att utöfva kontroll, såväl som att kunna afgifva säkra uppgifter om de barn, som icke bevistat skolorna, medelst en gemensam matrikel öfver alla distriktets barn i den i fråga varande åldern; men sådan föres ännu icke, utan blott den vanliga förteckningen på skolpliktiga barn utskrifves årligen. Då tiden för uppgifternas insändande till inspektören och sammandragens uppgörande infaller under den i dessa trakter bästa och möjligaste tiden för inspektionsresor, har jag ej heller kunnat egna de inkommande uppgifterna den genomgående granskning, som varit behöfelig och önskvärd, allrahelst en del uppgifter icke kommit mig till handa förr än hardt nära den tid, då sammandragen borde afsändas, ja, i några fall först efter densamma.

C. Särskild tillsyn öfver småskolor.

Inom flertalet skoldistrikt föreskrifva reglementena, att läraren i folkskolan skall emellanåt besöka den eller de under densamma ställda småskolor för utöfvande af tillsyn och meddelande af råd om undervisningen. Då emellertid sällan tillika är bestämdt om resekostnaden för läraren i detta fall, förekomma sådana skolbesök i sjelfva verket endast i några få skoldistrikt af ringare omfång. Så behöfliga äro de väl nu icke heller, som vid tiden för reglementets uppgörande, dels emedan småskolorna nu allmänt äro försedda med seminariebildade lärarekrafter och något oftare blifva föremål för offentlig inspektion, dels de anordnade krets-mötena gifva tillfälle att samråda om bästa sättet för ett godt samarbete mellan små- och folkskola.

D. Skolråden.

För öfrigt utöfvas tillsynen af skolrådet, som i de skoldistrikt, der flere skolor finnas, oftast består af vida flere ledamöter, än hvad lag föreskrifver såsom minsta antal. Ledamöterna väljas då med hänsyn till deras boningsort, så att åtminstone hvarje skolområde eger sin representant och närmaste tillsyn. Sällan är saken så ordnad, att dessa särskilda tillsyningsmän sakna säte och stämma i det lagliga skolrådet. Den tillsyn, som dessa ledamöter utöfva, sträcker sig dock sällan längre än till skolornas hushållning, såsom skolrum, rum för läraren eller lärarinnan, vedhållning, kosthåll o. s. v.; omsorgen för deras rent pedagogiska sida måste oftast odelad bäras af skolrådets ordförande. Med högst få undantag har han emellertid befriats från förvaltningen af skolkassan, som åligger någon viss skolrådets ledamot. I de annexförsamlingar, der komminister är boende, plägar han efter öfverenskommelse med pastor fylla ordförandens plats. Sämst lottade i afseende på tillsynen och yttersta omsorgen om skolväsendets framgång äro sådana församlingar, der hvarken pastor eller komminister är boende. Der sådant förut icke skett, har jag då uppmanat till val af en vice ordförande bland för skolväsendet nitiske lekmän och detta har i ett och annat sådant skoldistrikt utfallit synnerligen lyckligt.

E. Inspektionen.

Mina åtgöranden såsom inspektör kunna lämpligen fördelas i: åtgärder för skolväsendets yttre ordnande, skolbesök och bestyrande om krets- eller öfningsmöten.

a) Åtgärder för skolväsendets yttre ordnande.

I följd af inspektionsdistriktets förut beskrifna lokala svårigheter gällde det att söka uttänka en möjligast lämplig plan för sina tillgöranden, innan man företoge några verksammare mått och steg för skolväsendets omdaning, der sådan syntes behöflig. Den erfarenhet, som jag medfört från min födelsebygd (Helsingland), talade helst för småskolornas utveckling till så kallade mindre skolor, hvilka åter i sin ordning blefvo vägrödjare för verkliga folkskolor till den mängd, som vore för landets förhållanden verkligen erforderlig. Å andra sidan fanns här sedan gammalt ett element, som var främmande för min bibragta uppfattning, nemligen föräldrarnes villighet, eller åtminstone af vanan alstrade tålmod att afsända sina äldre barn till inhysande eller inackordering vid de aflägsna folkskolorna, och hvilken villighet möjligen kunde tagas i anspråk för en bestämd obligatorisk folkskolekurs, tillräcklig såsom slutbyggnad på den i småskolorna något högre än vanligt uppförda grunden. — Jag ansåg mig i början skyldig att en gång för alla göra mitt val mellan endera af dessa system; erfarenheten och en närmare kännedom af förhållandena hafva sedan lärt mig, att valet gerna kan rätta sig efter hvarje enskildt fall. Sälunda är det hittills blott inom fyra skoldistrikt, som jag i afgifna organisationsplaner förordat inrättande af »mindre» skolor, och der blott med vilkor, att dessa skolor förses med skolhus och ej behöfva flytta på mer än två stationer. Eljest har mitt sträfvande gått derpå ut att förmå skoldistriktet att inrätta flere folkskolor, eller, der tvenne kyrkoförsamlingar varit förenade till ett skoldistrikt, att hvardera måtte bereda sig egen folkskola och bilda särskildt skoldistrikt. I afseende på en obligatorisk folkskolekurs inom sådane distrikt, der de flesta barnen måste *utsändas* till folkskolan, har jag satt en tvåårig sådan såsom möjligt mål, och härom haft öfverläggningar på allmänna eller enskildare möten och sammanträden. Ännu har dock icke en sådan bestäm-

melse någonstädes tagit formen af ett fast beslut, eller, såsom meningen vore, blifvit utgångspunkten för hvardera skolartens inre organisation i fråga om inskrifningstider, klassindelning, uppflyttningspröfningar o. s. v.

Der större förändringar i skolväsendets inrättning varit af mig ifrågasatta, har jag icke nöjt mig med att blott angifva och motivera dessa i mina till vederbörande skolråd ställda skrivelser, utan begärt dessa ärendens handläggning i skolråd och kyrkostämma på tider, då jag kunnat personligen närvara.

Om åtgärder för småskolornas förseende med egna skolhus är redan förut något taladt. Mindre förbättringar, såsom materielens utvidgning, skolgångens öfvervakande, anteckningsböckernas fullständiggande o. s. v., hafva endast varit föremål för muntliga påminnelser eller afsända promemorier.

b) *Skolbesöken.*

Inspektionsområdets betydliga vidd (det håller nära 50 mil i längd och 30 mil i bredd, räknadt efter genaste väg emellan platserna för de yttersta skolorna) har ej tillåtit årliga besök af alla dess skolor. De flesta folkskolor hafva dock blifvit besökta fyra gånger, ett betydligt antal fem gånger och några tre gånger under de fem åren. I afseende på småskolorna har jag sökt ordna resorna så, att de, som måst förbigås under en resa, skulle kunna besökas vid en följande. Beträffande en stor del skoldistrikt är, af brist på banade vägar, ingen annan tid möjlig för inspektionsresor, än vintertid med frusna vattendrag och slädföre; och öfverallt är det temligen ändamålslost att utsätta inspektioner under skolornas ferietid. Sålunda hafva i allmänhet blott åtta månader af året kunnat för resor användas. — Vid skolbesöken, som nästan alltid företagits utan föregående underrättelse, har jag oftast sjelf undervisat i något eller några ämnen, helst dem, der jag ansett lärarens eller lärarinnans tillvägagående i någon mätto smaka af hvad man kallar slentrian. De ämnen, som alltid vid inspektionerna förekommit, hafva varit: kristendom, modersmålet och räkning; af ämnena utom »minimum» har blott ett efter annat företagits vid upprepade besök i samma skola. Efter förhörets slut och barnens hemförlofvande har jag alltid beredt mig tillfälle till samtal med läraren (lärarinnan) om undervisningen. När rättelser eller råd skulle meddelas, har jag sträfvat att med bevisning öfvertyga, emedan blott och bart föreskrif-

ter och anvisningar, äfven der de följas, ej förmå åstadkomma en lefvande undervisning. Här må med glädje erkännas, att dessa mina åtgöranden blifvit, så vidt jag kunnat finna, med välvilja och tacksamhet upptagna af alla lärare och lärarinnor samt rättelserna iakttagna och råden följda i mån af vunnen öfvertygelse och förmåga.

c) *Kretsmöten och undervisningen i de särskilda ämnena.*

Det förnämsta medlet till undervisningens utveckling har utgjorts af kretsmöten, här allmännast kallade »öfningsmöten» med afseende på deras uteslutande mål att uppöfva undervisningsskickligheten. Sådana hafva hållits inom inspektionsområdets alla trakter, utom den nordligaste (Frostviken, Alanäs och Ström) samt provinsen Herjedalen, der de oerhörda afstånden mellan skolorna hindra sammankomst af så många lärare, att mötet kunnat vinna det intresse, som är nödvändigt. Motseende sådant hinder vände jag mig till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet med anhållan om dess framställning till 1878 års landsting om något bidrag till lärares och lärarinnors resekostnader för ändamålet; men Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes förslag härom blef ej af landstinget bifallet. Jag betviflar icke, att en förnyad anhållan nu, sedan saken blifvit mera känd och gillad, skall hafva bättre framgång. — Förfarandet vid mötenas ordnande har i korthet varit följande. Efter skriftvexling med vederbörande skolråd och läraren i den skola, der mötet skulle samlas, har jag skriftligen inbjudit de lärare och lärarinnor, som inom det bestämda området tjenstgjort, att inställa sig, beredda att hålla en lektion i visst uppgifvet ämne för lärjungar på ett visst stadium. Antalet deltagande lärare har skiftat mellan 15 och 20. De tvenne dagarne för mötets fortvaro hafva indelats så, att förmiddagarne varit använda för lektioner och eftermiddagarne för meningsutbyte om dessa och undervisningen i allmänhet. De vid lektionerna närvarande barnen hafva varit indelade i trenne afdelningar, 12 å 15 i hvarje, och lektionerna så ordnade, att samma afdelning icke undervisats längre tid än en halftimme i sender, då den aflösts af en annan afdelning för annan lektion. Härigenom har vunnits, att, oakadt lektionerna pågått 4 å 5 timmar, barnen ändå varit fullt lifliga och friska i uppmärksamhet och tankekraft.

Mötena hafva väl ej hållits för slutna dörrar, men man har

tillkännagifvit sin önskan, att endast presterskapet och öfrige skolrådsledamöter måtte närvara; det stigande intresset för dem från allmänhetens sida har dock föranlett till undantag från denna regel under de sista åren, helst man varit berättigad antaga, att närvaron vid dessa möten, med det tillfälle den erbjudit att sätta sig in i skolornas höga uppgift, kraftigare än allt annat skulle förskaffa skolorna varma vänner och gynnare, eller åtminstone fördrifva fördomarne. Jag har haft glädjen förnimma, att dessa kretsmöten blifvit mycket väl upptagna af alla parter, och ehuru meningsutbytet varit ganska rätt fram och oförtäckt, har det icke, så vidt jag kunnat märka, qvarlemnats hos lärare och lärarinnor några spår af missnöje. Härtill har väl i väsendtlig mån bidragit den omständigheten, att *alla* gifvits lika lott att både undervisa och bedöma.

Liksom vid skolbesöken, har äfven vid kretsmötena en del undervisningsämnen egnats mer uppmärksamhet och tid. Främst bland dessa står *modersmålet* och synnerligen innanläsningen, som jag vid början af inspektionsperioden sällan fann bedrivas på ett fullt planmessigt sätt och med lyckadt resultat. Det har dock icke varit så mycket om företrädet emellan olika grundmetoder för denna färdighets förberedande, som frågorna hafva vändt sig, utan fast mer om ett behörigt fördelande af den svåra uppgiften och angelägenheten att under öfningarnes fortskridande handla på ett med det närmaste målet inom hvarje skede fullt öfverensstämmande sätt, utan att förlora hufvudmålet ur sigte. Så mycket har åtminstone vunnits genom samtalen härom vid kretsmöten och skolbesök, att intresset hos lärarepersonalen är väckt för ämnet, och i många skolor hafva äfven resultaten visat sig verkliga goda.

Inom *kristendomsämnena* har främsta uppmärksamheten egnats bibelläsningen och katekesen. I de flesta folkskolor öfvades vid periodens början bibelläsningen vid morgonbönen på det sätt, att läraren uppläste ett längre eller kortare bibelställe, derefter i ett sammanhängande föredrag gaf förklaring, utveckling och tillämpning deråt och afslöt med någon kort bön. De småskolelärare och lärarinnor, som genomgått seminariet i Östersund, använde deremot den kateketiska metoden vid textens genomgående. Fördelarne eller olägenheterna af dessa olika sätt hafva ofta blifvit lifligt diskuterade, med påföljd likväl, att allt flere lärare börja hylla det senare.

Den nya läroboken i katekesen medförde redan den stora fördelen, att hon var *ny*, och således borde och kunde hållas obesmittad af

det gamla tanklösa, entoniga läsningssättet, som så att säga växt in med den gamla läroboken och i otrolig grad bär skulden till den berättigade klagan öfver förståndslös katekesläsning. Vidare var hon väsendtligt kortare och dess framställningssätt renare — egenskaper, som båda i nästan lika mån gjorde hennes innehåll lättare att minnas. Alla, som med bekymmer tänkt öfver den sorgliga omständigheten, att folkskolans viktigaste och käraste läroämne skulle sämst handhafvas, måste derföre förnimma ett »nu eller aldrig». Det är med tillfredsställelse jag kan uttala, att de flesta lärare och lärarinnor också hafva offrat trägna bemödanden på katekesläsningens omdaning; men hindren äro ännu rätt betydande. Dels har hittills en mängd skolor ännu befunnit sig i öfvergångs-skedet och måst arbeta med två läroböcker, hvilket stört undervisningens gång, dels vill ej heller nu tiden nå till för en ordentlig och noggrann förberedelse af nästa lexa, derest äfven den gifna skall vid förhörandet åter utredas, utvecklas, tillämpas. Det är för att undanrödja detta senare hinder, som jag på sista tiden gifvit det rådet, att *förlägga all katekesation till lexförberedelsen* och vid lexförhörandet endast kontrollera memorerandet och sjelfva framsägandet af styckena (så att icke gamla sjungtonen åter må hafva i hemmet insmugit sig). Det måste väl medgifvas, att detta förfarande har sina brister; men det är mindre vådligt, att dessa vidlåda förhöret, än den hittills nästan alldeles försummade förberedelsen af lexorna. Sedan det en gång blifvit vana — i skolorna och hemmen — att läsa katekesstyckena på ett naturligt sätt, likasom hittills att »fram-sjunga» dem, och lästonens omstämmning således ej kommer att kräfvä så mycken tid, torde äfven lexförhöret hinna beledsagas af en behöflig återblick på styckenas uppfattning, samband och ändamål.

I *räkning* råder väl samma brist i denna orts skolor, som varit öfverklagad litet hvarstädes: att barnen ej kunna använda de inlärdas räknesätten på de i lifvet förekommande räkneuppgifterna. Häråt har vid skolbesök och kretsmöten egnats mycken uppmärksamhet. Det verksammaste medlet till detta fels afhjelpande torde vara ändamålsenligt ordnade samlingar af öfningsexempel, hvilka tillåta alla fyra räknesättens nästan samtida inlärande och öfvande inom hvarje lärjungens utvecklingsstadium. De bemödanden, som på sista tiderna blifvit gjorda, att analysera, förklara och bevisa rättmätigheten af de särskilda åtgärderna inom ett räknesätt, leda ej säkert till målet, men kunna, der de i öfvermått förekomma, förhindra den icke heller oväsendtliga meka-

niska färdigheten. Öfverhufvud har jag lagt märke till, att det är först när en lärjunge hunnit börja något med bråk och sorter, som han får ett någorlunda klart ljus öfver de fyra enkla räkneoperationernas väsen och nytta; antagligen därför, att de då måste så ymnigt användas om hvarandra såsom medel för hans nya uppgifters lösning, att han ändtligen lär sig riktigt skilja dem. För ett grundligt och åskådligt inlärande af talsystemet brister ännu lämplig materiel i småskolorna; räknekuben hålles för dyrbar att för dem anskaffa och för skrymmande att transportera. Jag har sökt visa, huru lärarinnorna i småskolor skulle kunna reda sig med endast undervisning från svarta taflan. Ett svårt hinder mot en redig uppfattning af tiotalbyggnaden är ock vårt språks oegentliga namn för talen mellan 10 och 20, hvilka gerna alstra föreställningen om en serie, som slutar med 20, ej med 10.

Der undervisning i *geometri* förekommer blott i samband med räkning, består den nästan endast i anvisningar om de regelbundna plana figurernas mätning; der ämnet bedrifves särskildt, förekommer väl ock någon utredning om de geometriska begreppen och figurernas egenskaper, äfvensom linearteckning. Men i allmänhet bedrifves detta ämne med allt för mycken hänsyn till blott praktisk användning och med åsidosättande af den tankeskräpande egenskap, som ämnet rätt behandladt besitter.

Om de öfriga ämnena är mindre att säga, dels därför, att de ej så vidsträckt kunna bedrifvas, dels ock emedan undervisningsmetoden i dem knapt kan förete så väsendtliga skiljaktigheter, fel och förtjenster, som i de förutnämnda. Om den utsträckning undervisningen i dessa ämnen kan erhålla är redan taladt (under F). I en och annan folkskola bedrifves undervisning i naturlära icke på annat sätt, än att Berlins läsebok i detta ämne emellanåt får göra tjänst såsom innanläsningsbok, och den åtföljande utredningen af innehållet blifver då naturligsvis en slags lektion i naturlära. Så är ock undervisningen i detta ämne inom småskolorna allmänast blott muntlig, med anslutning till väggtafloerna öfver djurriket, der de finnas. I de flesta folkskolor åter, samt i några småskolor bedrifves undervisningen medelst hemlexor i lärobok (vanligast Celanders). — Den låga ståndpunkt, hvar på den *gymnastiska* undervisningen befinner sig, har utgjort föremål för allvarlig undersökning angående orsakerna härtill. Den på en del orter hos föräldrarna förefintliga fördomen mot ämnet har aldrig här gifvits skulden, utan blott de trånga, otjenliga lokalerna i förening med skoltidens förläggande till den oblidare årtiden. En del lärare har ock uppriktigt medgifvit, att de sjelfve

varit mindre lifvade af ämnet. Jag har derföre sökt visa ej allenast gymnastikens sanitära och fosterländska nytta, utan äfven dess rent pedagogiska, då gymnastiköfningarne lifva ungdomen och motarbета den kroppsliga och andliga senfärdighet och tröghet, som ofta röjes hos allmogens barn. De för år 1881 inkomna uppgifterna visa ock en betydande tillväxt i gymnastiköfningarne.

III. Folkets förhållande till skolan.

Härmed är dess bättre intet annat än godt att säga. Någon afvoghet emot skolorna eller några deras enskilda undervisningsämnen förekomma nu ingenstädes såsom en allmän företeelse. Vål yppa sig några skilnader i vaket intresse och upptriffrande nit för skolväsendet, så att de sämsta skoldistrikten kunna anses nära nog likgiltiga, så vidt de lemnas åt sig sjelfva, men de bästa knapt behöfva någon utifrån pådrifvande kraft; men ingenstädes bemötas framställningarne om behöfliga förbättringar med ogenhet, utan blott med skäl, som, om än i sig sjelfva mer eller mindre giltiga, likväl oftast äro i »god tro» framburna. Skilnaderna i skolvänlighet olika trakter emellan hafva ock orsaker, som mestadels ligga tydliga. Der ett skoldistrikts läge är sådant, att en jemförelsevis god skolorganisation varit möjlig och redan visat sina frukter, är intresset för skolorna vaknare, än der ett spriddt och afsöndradt läge uppställt allt för svåra hinder för ett godt skolväsendes erhållande, allrahelst som bergningsvilkoren också i sådana trakter gemenligen äro knappare. Här, såsom annorstädes, utöfva ock församlingslärares samt lärarepersonalens i skolorna personligheter det betydligaste inflytande på stämningen emot skolorna. På mer än ett ställe har ett lärareombyte vid folkskolan utgjort vändpunkten i en församlings hela skollif, eller en ny pastors tillträde infört några ljusare blad i detta pastorats skolhistoria. — I allmänhet inrättas behöfliga småskolor utan synnerlig ansträngning från de styrandes sida. Dessa skolor hafva hittills förefallit så billiga, att kostnaden ej afskräckt och deras beqvämligheter så lockande, att folket sjelft velat hafva så många som möjligt. Det är först, då anspråken på dessas bättre utrustning med lokal, materiel och lärareaflöning börja växa, eller då flera än en folkskola måste inom ett skoldistrikt inrättas o. s. v., som allmänhetens välvilja för skolväsendet egentligen sättes på

prof. Men på det hela taget, och i synnerhet då hänsyn tages till de jemförelsevis dryga kostnader, som inom detta glest bebodda län måste nedläggas på blott ett nödortfigt tillfredsställande skolväsen, måste ett godt vitsord gifvas åt dess befolknings villighet och nit för saken.

IV. Kostnaderna för skolväsendet.

År 1880, det sista för hvilket fullständiga uppgifter ännu inkommit, hade för länets skolväsende utgifvits		
af skoldistriktet (med afdrag af skolkassornas behållningar från föregående år)		94,700: —
• Staten: lönetillskott för folkskolor	23,312: 50	
d:o för mindre och småskolor	21,325: —	44,637: 50
• Länets Hushållningssällskap: understöd till 4 slöjdskolor		540: —
Diverse inkomster (af beskaffenhet att rätteligen hänföras till utgifterna »af skoldistriktet»)	2,735: 97	
Afkomsten af befintliga donationer	2,450: —	
Summa 145,063: 55		

Under samma år besöktes skolorna af 10,299 skolpligtiga barn, hvarföre den årliga undervisningskostnaden för hvarje uppgick till 14 kronor 8 öre. Deraf fingo skoldistriktet sjelfve vidkännas 9 kr. 46 öre; det öfriga 4 kr. 62 öre tillflöt från andra källor. Fördelas skoldistriktens utgiftssumma 97,436 kr. jemnt på länets folkmängd vid det årets slut: 82,709 personer, belöper å hvarje person 1 kr. 18 öre. Samma år utgick ifrån länet i bevilning efter Art. II i Bevillningsstadgan, 33,112 kronor; skoldistriktens utgifter för folkundervisningen uppgingo således till nära tre gånger bevillningen. Särskildt för landsbygden uppgingo de till något mer än fyra gånger den derifrån utgående bevillning. — Landstingets anslag för folkundervisningen, för närvarande 5,245 kronor, äro ändå icke här inberäknade.

Alla dessa jemförelser utvisa således, att länet redan arbetar med ett jemförelsevis mycket *dyrt* skolväsende, utan att ändå skörda den nytta deraf, som tätare befolkade orter kunna vinna med långt mindre kostnader. Med högst få undantag måste också de förbättringar, som ännu äro behöfliga och påtänkta, köpas med än större uppfoffingar. — En tröst under dessa omständig-

heter är dock folkmängdens allt hastigare tillväxt och odlings-tillfällenas riklighet, hvarigenom åtminstone landskapet Jemtland, i bredd med nu öppnade lätta kommunikationer, otvifvelaktigt går en ljusare framtid till möte i fråga om både närings- och undervisningstillfällenas bekvämlighet, både materiel och andlig förkofran.

Östersund i Mars 1882.

Jonas Kjellin.

Folkskoleinspektör.

IV.

Westerbottens län.

I. Kontrakt och skoldistrikt.

Westerbottens län, som utgjort undertecknads inspektionsområde, omfattar Nordmaling och Bjurholm af Ångermanlands nordöstra kontrakt, hela Södra Lappmarkens kontrakt, hela Westerbottens 1:a kontrakt samt Skellefteå, Byske, Norsjö med Jörn, Burträsk och Malå af Westerbottens 2:a kontrakt.

Folkmängden inom detta vidsträckta område var, enligt skolorådens uppgifter, vid 1881 års slut 107,844 personer.

Skoldistriktens antal är 26, då Holmsunds och Holmö kapellförsamlingar, från hvilka särskilda uppgifter Litt. A & B afgifvits, äfven räknas såsom egna skoldistrikt. Kapellförsamlingarne Öhrträsk och Tärna utgöra ock egna skoldistrikt, hvaremot Robertsfors' bruksförsamling och Jörns kapellförsamling varit såsom skoldistrikt förenade den förra med Bygdeå och den senare med Norsjö.

II. Undervisningsanstalterna.

Antalet skolor inom ifrågavarande inspektionsområde, 178 vid 1876 års slut, utgjorde 211 vid slutet af år 1881, nämligen 26 fasta och 18 flyttande folkskolor, 13 fasta och 31 flyttande mindre skolor samt 10 fasta och 113 flyttande småskolor. Läggas härtill öfningskolorna vid folkskolelärarinneseminarium i Umeå, en och annan enskild skola, utom dem, som blifvit i tabellerna upptagna, och de nya skolor, som blifvit under år 1881 beslutade att sättas i gång år 1882, så är antalet skolor inom länet fullt ut en för

hvarje antal af 500 personer. Härmed vare dock ej sagdt, att flera skolor ej skulle i åtskilliga skoldistrikt ännu böra inrättas. I ett och annat skoldistrikt å nedre landet, men i synnerhet i några bland de längst upp i Lappmarken belägna vidsträckta socknarne behöfvas visst flera skolor, flera än en skola för hvarje femhundratals af folkmängden, då afstånden mellan de för det mesta små byarne äro stora. Men dessa distrikt äro ock de fattigaste, hvarföre det ej kan annat än gå sakta, att hela behovet af skolor der fylles.

Ganska många söndagsskolor förekomma inom länet. De äro dock för det mesta af mindre varaktighet. En teknisk afton-skola, för hvilken erhålles bidrag af statsmedel, är inrättad i Umeå stad.

Sockenbibliotek, som temligen flitigt begagnats, der de fortfarande försetts med nya och goda böcker, finnas ej ännu i alla skoldistrikt. Deras antal har under perioden ej ökats, ehuru de, der de saknas, gemenligen äro förberedda genom anskaffande af några för dem ämnade böcker. Utan tvifvel komma således dessa anstalter att inom kort finnas i alla socknar.

Särskild slöjdskola finnes i Umeå. I Säfvar och Byske är sådan skola hittills förenad med folkskola. I Umeå stads folkskola för flickor, i fasta mindre skolan i Stensele m. fl. erhålla flickor god undervisning i handslöjd.

Oaktadt staten bekostar ett folkskolelärarinne- och småskolelärarinneseminarium i Umeå, fortfar ännu landstingets flyttande seminarium för bildande af småskolelärare och småskolelärinnor och är i verksamhet 2 läseterminer på hvarje station. Det kommer dock troligen att upphöra vid vårterminens slut år 1884.

III. Inspektioner.

Så vidt möjligt varit, har jag under inspektionsperioden årligen besökt de flesta skoldistrikt och skolor inom inspektionsområdet och dervid, sedan genom dels muntliga, dels skriftliga meddelanden till skolrådets ordförande, sökt rätta det felaktiga och främja skolväsendets fortgående utveckling och förbättring. Trenne småskolor, som jag ej hunnit besöka, voro vid inspektionstillfällena belägna så långt uppe och afsides i fjelltrakterna, att resorna till dem skulle ej allenast blifvit mycket dyra, utan äfven upptagit alltför mycken tid i jämförelse med den nytta, besöken kunnat medföra, i synnerhet som lärarne i dessa skolor voro väl kände

för skicklighet och nit, och det antogs, att skolorna för tillfället bevistades af ett mindre antal barn. Enligt sedan mig tillsända uppgifter voro i skolan i Ängesdal 4 elever, bland hvilka 3 undervisades i innanläsning, biblisk historia och katekes, skrifning och hufvudräkning och den 4:de i stafning, Uti skolan i Henriksfjell undervisades (af 13 inskrifna) 13 i stafning och innanläsning, 11 i biblisk historia och katekes, 9 i skrifning, 12 i räkning och 13 i sång. I skolan i Fattmomakke (Saxnäs) undervisades (af 14 inskrifna) 14 i stafning och innanläsning, 13 i biblisk historia, 14 i katekes, 14 i skrifning, 12 i räkning och sång. En i Wilhelmina beslutad ny skola sattes i gång först efter mitt senaste besök derstädes och har derföre ej kunnat af mig besökas.

Med s. k. kretsmöten har blott en liten början blifvit gjord. Dels har tiden varit för knapp, dels har hinder synts möta af de långa afstånden och deraf följande dryga kostnader för lärares och lärarinnors resor till dessa möten. Vid landstinget har ock derföre varit fråga om att anslå medel till understöd för bevisande af något större folkskoleläraremöte i Umeå, men sådant anslag har dock ej ännu beviljats.

IV. Skolreglementen.

I denna fråga gäller fortfarande hvad i förra berättelsen anfördes.

V. Undervisningstiden samt skolväsendets och undervisningens ordnande i allmänhet.

Årliga undervisningstiden är minst åtta kalendermånader. Vanligast börjar höstterminen i medlet af September och slutar i medlet af December, vårterminen i medlet af Januari och slutar i medlet af Juni. Men i anseende till den härstädes för allt slags landtbruksarbete dyrbara tiden så länge marken ej är snöbetäckt, börjas och slutas ofta höstterminen något senare, äfvensom vårterminen börjar och slutar tidigare, t. o. m. så, att i några distrikt inga ferier ega rum vid nyåret.

Dagliga undervisningstiden är i allmänhet minst 6 timmar, äfven i mindre skolor och småskolor, i hvilka sistnämnda ännu ofta äldre barn också måste intagas. För de smärre barnen inskränkes dock vanligast ifrågavarande läsetid till 5 timmar dag-

ligen. Onsdags- och lördagseftermiddagar läses vanligen ej i skolan. Nitiske lärare, i synnerhet i flyttande skolor, som kortare tid hållas å hvar station, läsa dock ofta äfven onsdags- och lördagseftermiddagar. I några distrikt läses både för- och eftermiddag på onsdag, hvaremot ledighet lemnas hela lördag för resa till kyrkan o. s. v. Från hvarje läsetimme afgå omkring 5 minuter såsom hvilo- eller lektund. Att något förkorta årliga läsetiden och i stället förlänga den dagliga, har en och annan lärare velat anse sig berättigad till, men af mig tillrättavisats.

Förhållandet mellan småskolan och folkskolan är mycket väl ordnad i städerna och på åtskilliga andra ställen, såsom Holmsund m. fl., men detsamma kan ej sägas om flertalet skoldistrikt. Genom att schemata upprättas i enlighet med hvardera skolans ändamål och att såväl småskolelärare som folkskolelärare tillhållas att följa hvar sitt schema, har rätta förhållandet mellan småskolan och folkskolan visst kunnat och kan någorlunda och till en tid vidmakthållas. Men de omständigheterna, att man ännu mångenstädes ej anser sig hafva råd att hålla 2 skolor, småskola och folkskola, på samma plats; att afstånden mellan stationerna för de flyttande skolorna ofta äro ganska långa i dessa för det mesta glest bebyggda trakter; att, då småskolan och folkskolan äro stationerade i olika byar, de föräldrar och målsmän, som hafva mycket lång väg till folkskolan, helst sända sina barn, både äldre och yngre, till den i närheten belägna småskolan, allra helst om läraren derstädes tillvunnit sig förtroende, sådant m. m. har medverkat och medverkar dertill, att småskolor gerna upphöjas till mindre skolor, så snart deras lärare och lärarinnor hunnit förvärfva erforderlig skicklighet. Klart är emellertid, det bristande förmåga att bekosta så många folkskolor, som skulle erfordras, är hufvudorsaken till den af mig med ej synnerlig framgång motverkade tendensen att i deras ställe använda de ännu ej alltför dyra s. k. mindre skolorna, ja t. o. m. indraga någon folkskola och i stället inrätta flera småskolor, som efter hand blifva mindre skolor och ofta i sjelfva verket äro det medan de ännu benämnas småskolor. Jag vill dock tro, att detta är blott en öfvergångsperiod och att med ökad välmåga, den Gud gifve, ett tillräckligt antal egentliga folkskolor och vid hvarje sådan en egentlig småskola kommer att underhållas.

Roteindelningen i hvarje skoldistrikt är i allmänhet god för närvarande, men kan och bör dock i åtskilliga distrikt förändras

och rotarnes storlek förminskas i samma mån som flera skolor inrättas.

Barnens skolgång börjar vid 7 års ålder, och skolåldern anses numera vara från och med 7 till och med 14 år. I städerna och vid verk eller bruk, der förvaltaren nitälskar för barnens undervisning och skolgången således är jemn, hinna visst barnen under denna tid i allmänhet göra mycket goda framsteg i skolans läro- och öfningsämnen. På landet, der skolgången är mindre ordentlig, räcker i verkligheten skolåldern för det mesta från och med barnets 7:de år till »nattvardsläsningen» (omkring 16 års ålder). Att alla i skolåldern varande barn inom bestämda rotar skola infinna sig, i fasta skolan vid terminens början, och i de flyttande den dag, då skolan inom roten öppnas, derom påminnes genom pålysningar m. m. samt anses och erkännes vara rätt, ehuru många föräldrar låtit försummelse i detta afseende komma sig till last.

Med högst få undantag har vid inspektionerna läseschema funnits i hvarje skola. För de bättre skolorna har det varit upprättadt med ledning af den utaf Kongl. Ecklesiastik-Departementet utgifna normalplanen. Anteckningsböcker, matrikel, dagbok och examenskatalog föras i allmänhet fullt försvarligt, ofta särdeles pryddligt och väl t. o. m. i mindre skolor och småskolor. Endast i några få, på lägsta ståndpunkt sig befinnande småskolor har i stället för dessa tre slag af anteckningsböcker funnits blott en förteckning öfver barnen.

Beträffande antalet klasser eller afdelningar i hvarje skola, voro de vid senaste inspektion 4 i hvardera af 6 skolor, 3 i 48 skolor, 2 i 145 skolor, och i 8 hade ordentlig klassindelning ej hunnit införas. För de 4 småskolor, som ej kunde af mig besökas, är klassindelningen ej uppgifven.

Då läraren samtidigt undervisar flera afdelningar, sker det vanligen på det sätt, att, när läraren högt undervisar en afdelning, sysselsättes den andra med tysta öfningar. Så t. ex. läres geografi i den ena och skrifning i den andra afdelningen, naturlära i den ena och skrifning i den andra, ritning i den ena och räkning i den andra, ritning i den ena och skrifning i den andra o. s. v., hvarvid i alla fall lärarens tillsyn och rättelser ej alldeles uteblifva från den afdelning, som sysselsättes med tyst öfning.

Förhör vid terminens början med de barn, som undervisas i hemmet, hållas väl ordentligt i åtskilliga skoldistrikt, i andra deremot ej, hvartill såsom orsak uppgifvas dels lokala förhinder, lång väg o. s. v., dels att de mindre kunna komma i fråga därför,

att inom sådana distrikt flertalet af i skolåldern varande barn anses böra och verkligen behöfva bevista skolan, hvarföre deras uteblifvande från ifrågavarande förhör är liktydigt med försummelse af eller uteblifvande från skolgång, en uraktlåtenhet, som så ofta inträffar, oaktadt alla påminnelser, varningar och förmaningar från både skolrådsordförande, skolråd och folkskoleinspektör.

Roteförhör hållas, ehuru ej ännu ordentligt, i alla skoldistrikt; de hafva ej sällan funnits försummade, hvarföre påminnelser erfordrats och gifvits.

Förhör vid terminernas slut och före skolans flyttning från hvarje station hållas visst och dervid äfven afgangspröfning. Den sistnämnda är dock på landsbygden härstädes ej ännu öfver allt hvad den borde vara. Ofta är det vid dessa slutförhör ej alldeles afgjort, hvilka då från skolan afgå, eller skola återkomma nästa termin och möjligen fortsätta tidtals, tills de äro nära att konfirmeras. Sådan fortsatt skolgång är nog ofta behöflig, der barnen få blott en kortare tid hvarje år bevista skolan, och undervisningen i hemmet ej motsvarar den, som meddelas i skolan.

Några särskilda fortsättningskolor finnas ej ännu inrättade för dem, som ur folkskolan utgått, utan är åtminstone i Umeå stad undervisningen för sådana ordnad så, att de få vissa dagar och timmar i veckan infinna sig i folkskolan för repetition och förkofran i sina stycken, såsom i förra berättelsen omnämndes. Vidare och på landet står det öfver allt de utgångna öppet att, antingen de uttagit afgangsbetyg eller ej, åter i skolan infinna sig och erhålla fortsatt undervisning allt intill dess de inträda i nattvardsskolan, och äfven sedan, om de behöfva vidsträcktare undervisning i något ämne för idkande af särskildt yrke.

VI. Undervisningssättet i de särskilda ämnena.

I denna fråga får jag hänvisa till förra berättelsen, med tillägg, att ljud- och skrifläsemetoden användes fullständigt i skolorna i städerna Umeå och Skellefteå, delvis och i förening med stafningsmetoden i rätt många andra skolor och i de öfriga åtminstone så vida, att undervisning i skrifning börjar samtidigt med förberedande öfningar för innanläsning.

VII. Lärarne.

Lärare och lärarinnor hafva i allmänhet beflitat sig om att väl utföra sitt kall. Endast några få äldre, pensionsmessige folkskolelärare hafva befunnits, vid slutet af sin lärarebana, trötta och förslappade, så att consilium abeundi måst gifvas dem; men lika många hafva vid sådan ålder funnits vara icke utnötte, utan tvärtom mera öfvade, nitiske och skicklige än förut. Några småskolelärare och lärarinnor, som brustit i nit och skicklighet, hafva efter hand under perioden afskedats och blifvit ersatta med sådana, som genomgått småskolelärarinneseminarium.

Ett godt tecken är den ifver, hvarmed många unga flickor nu, sedan folkskolelärarinneseminarium blifvit inrättadt i Umeå, der bereda sig för folkskolelärarinnekallet.

En svår brist, ej lätt att afhjelpa, är, att de flesta lärare och lärarinnor, som hafva att undervisa lappska barn, ej äro fullt mäktige det lappska språket. Det är en känd sak, att barn, t. o. m. sedan de börjat läsa någorlunda innantill, lära felaktigt utantill, om utanläsningen sker utan noggrann tillsyn af någon, som kan tillhålla dem att lära rätt. De lappska barnen hafva ofta förrän de komma i skolan fått på sitt modersmål lära något utantill, innan de kunna läsa i bok. Det sålunda lärda är, tyvärr, gemenligen felaktigt, hvilket ej kan bättras i en skola, der läraren, om han alls befattar sig med lappska språket, gör det så förväntadt, att barnen snart förklara sig vilja heldre läsa svenska, än sitt modersmål. De lappska barnen borde ändå i skolan få god undervisning i både lappska och svenska språken. Jag kan, att anföra ett exempel, ej glömma det synbara allvar och den vackra röst, hvarmed en liten flicka i småskolan i Boksjö (Tärna socken) sjöng barnapsalmen utantill på lappska, och tillika det smärtande intryck det på mig gjorde, att hon dock, hvad orden beträffar, så ofta sjöng orätt, hvilket lärarinnan hade bort kunna höra och rätta.

VIII. Materielen.

Vid senaste inspektion har undervisningsmaterielen befunnits god i 44 skolor, medelmåttig i 131 och under medelmåttan i de

öfriga. Den ökas dock efter hand och blir allt fullständigare, företrädesvis i de skoldistrikt, der en betydligare folkskolkassa bildats, och der skolrådets ordförande fått sig anförtrödt att på skolkassans bekostnad anskaffa hvad som för skolan är behöfligt. Skolmaterielen för öfrigt har ock småningom förbättrats och upphjelpes alltmer.

IX. Skollokalerna.

För 42 skolor har vid senaste inspektion lokalen ansetts god, för 144 medelmåttig och för de öfriga under medelmåttan. Det har dock ibland inträffat, att vid inspektionstillfället en flyttande skola varit inhyrd i sämre lokal vid någon utkant af roten och då fått ett sämre vitsord för lokalen, ehuru en »egen» och bättre funnits inom roten. I afseende på skolhus har skolväsendet under sistförflutna inspektionsperiod gjort goda framsteg. I de flesta skoldistrikt finnes nu minst ett skolhus. Blott i några få saknas de ännu, hvartill orsaken varit ej endast fattigdom, utan förnämligast den omständigheten, att skolorna varit flyttande och att folkskolelärarne haft egna, ehuru små hemman med gårdar och således för egen del ej varit i behof af, att distriktet skulle hålla dem husrum in natura, utan hellre tagit kontant ersättning därför. Så har ock förhållandet varit i undertecknads församling, der bland 8 å kyrkostämma enhälligt beslutade skolhus, nemligen 1 i hvar skolrote, ännu blott 2 äro uppförda. Skellefteå skoldistrikt har nu icke mindre än tjugutre (23) egna skolhus, af hvilka 12 blifvit byggda under senaste femårsperiod. Tre af dessa voro ej fullständigt inredda vid 1881 års slut och derföre ej upptagna i skolrådets uppgifter, litt. B. för samma år, ej heller i mitt sammandrag af sagda uppgifter. Hvarje af berörda skolhus innehåller, utom erforderliga boningsrum för lärare eller lärarinna, dels 1, dels 2 lärosalar. Exempelvis må bland dessa nämnas: Skolhuset å Brännan (det äldsta): skolsalens längd 35 fot, bredd 30 fot, höjd 11 fot. Skolhuset i Skellefteå stad: större lärorummets längd 36 fot, bredd 22 fot, höjd 12 fot; mindre lärorummets längd 26 fot, bredd 24 fot, höjd 12 fot. Skolhuset i Storkåge: större lärorummets längd 28 fot, bredd 28 fot, höjd 9 fot; mindre lärorummets längd 18 fot, bredd 14½ fot, höjd 9 fot. Skolhuset i Hedensbyn: större lärorummets längd 28½ fot, bredd 28 fot, höjd 11 fot; mindre lärorummets längd 25 fot, bredd 16 fot, höjd 11 fot, o. s. v. Fullt jemförligt med Skellefteå är uti ifrågavarande

fall Byske skoldistrikt, då man tager i betraktande distriktens areal och folkmängd. Vid slutet af år 1876 hade Byske 7 egna skolhus; nu har det 11, bland hvilka må såsom exempel här nämnas: Skolhuset (för fasta folkskolan) i Ytterstfors: skolsalens golftyta 800 kvadratfot, höjden 16 fot. Skolhuset i Åbyn: golfvets ytvidd i skolsalen 784 kvadratfot, höjden 12 fot. Skolhuset i Drängsmark: större skolsalens golftyta 896 kvadratfot, höjden 12 fot; småskolsalens golftyta 504 kvadratfot, höjden 12 fot, o. s. v. Dessutom har Byske under år 1881 i närheten af fasta folkskolan uppfört en vacker slöjdskolebyggnad, innefattande slöjdsal, materialrum och rum för slöjdlärares.

Äfven i flera andra skoldistrikt inom inspektionsområdet uppföras egna skolhus i rotarne. Der sådana ej blifvit uppförda, hållas antingen rum i tur, eller hyras för termin eller längre, hvarvid alltmer afseende gjorts och göres på rummens lämplighet och ändamålsenlighet.

I egna skollokaler äro ventiler anbragta för luftvexling; i de hyrda sker luftvexling genom att öppna dörren och genom eldning.

Inredningen i skollokalerna har förbättrats, men fordrar mångenstädes ytterligare förbättring.

Efter ofta upprepade påminnelser hållas nu i allmänhet skollokalerna ganska snygga och städade.

Den egna skollokalen, för fast folkskola vid kyrkan eller i kyrkoroten har vanligen blifvit byggd på hela skoldistriktets bekostnad. I de andra rotarne bekostas skolhusbyggnaderna för det mesta af hvarje rote för sig, utan all hjälp eller understöd af det öfriga skoldistriktet.

I de längst upp mot fjellryggen belägna skolrotarne synes det icke gerna, åtminstone ännu, kunna sättas i fråga att bygga särskilda skolhus, i anseende till fattigdom och skogsbrist. Man måste der tillsvidare åtnöjas, då folket i hvarje af de små och vidt spridda byarne lemnar åt skolan det bästa lediga rum, som i byn finnes, eller, då ej andra än bebodda rum finnas, innevärdarne emottaga skolan i det bästa rum, som der är att tillgå. Så var ock förhållandet i Boksjö vid foten af ett fjell, der skolan var inhyrd i ett hus, hvari den beskedliga lappnybyggarefamiljen bodde jemte sina fem st. nötkreatur. Denna lokal var onekligen den bästa, som fanns i den byn, och skolan med bord och böcker hade fått bästa platsen i rummet närmare de tvänne, bredvid hvarandra infogade, små fönstren.

X. Tillsynen öfver skolorna.

Angående tillsyn öfver skolorna gäller till alla delar nu det samma, som i min förra berättelse i detta afseende är anfördt.

XI. Folkets förhållande till skolan.

Mot folkets förhållande till skolan är numera ej synnerligt att anmärka. Att skolgången i åtskilliga skoldistrikt ännu är ojemn, tyckes häntyda på likgiltighet å föräldrars och målsmäns sida. Men likgiltighet eller liknöjdhet är dock ingalunda enda eller alltid orsaken till den ojemna skolgången. Fattigdom, lång väg till skolan, någon gång fattadt misstroende till läraren m. m. medverka mycket. Folkets i allmänhet tillmötesgående och medgörlighet i afseende på inrättande af nya skolor, byggande af flera skolhus o. s. v. vittna om, att det allt bättre uppskattar skolans värde.

Det var ej utan, att å denna ort innanläsningsfärdighet och kristendomskunskap togo ett icke så litet steg tillbaka, när folk-skolor inrättades. Många föräldrar, som förut ansett sig ansvarige för sina barns undervisning åtminstone i dessa ämnen, fattade saken så, att de nu skulle vara befriade derifrån, oaktadt barnen så kort tid hvarje år fingo bevista skolan. Det har erfordrats tid att betaga föräldrar och målsmän denna förvillelse och förmå dem till bemödande för barnens undervisning äfven i hemmen samt förstå, att, der skolan så kort tid årligen kan begagnas, som mångenstädes varit händelsen här norrut, den bör anses mera som en hjälp för hemläsningen, än såsom någon ersättning derför, och att således barnen böra i hemmen få repetera hvad de lärt i skolan samt fortsätta att lära vidare i de ämnen, i hvilka de gjort någon början medan de gått i skolan.

Allmogens någon tid envist vidhållna åsigt, att många i folk-skolan förekommande läro- och öfningsämnen voro onödiga, håller nu på att vara en temligen allmänt öfvervunnen ståndpunkt.

Ett enda skoldistrikt (Sorsele) har låtit komma sig till last ett klandervärdt dröjsmål med utbetalning af löner till skollärare och lärarinnor. Detta föranledde mig att, utom gifna anmaningar, sistl. år icke vitsorda uppgifterna för utbekommande af lönets skott af statsmedel för lärare och lärarinnor derstädes, förrän jag fått se skriftliga bevis och erkännande, att bemälda lärare och lärarinnor dittills bekommit de uppgifna lönerna. Bevisen er-

höllos visst snart, men huruvida förhållandet förbättrats och strängare åtgärder ej behöfvas, få väl de följande åren utvisa.

XII. Skolbarnen.

Enligt skolrådets uppgifter om folkundervisningen i pedagogiskt hänseende för år 1881, utgjorde de då mellan 7—14 år varande barnens antal inom inspektionsområdet 16,143. Bland dessa hade 1,285 erhållit undervisning i fasta folkskolor, 1,398 i flyttande d:o, 2,460 i mindre skolor, 6,271 i småskolor, 154 i allmänna läroverk eller i folkundervisningsanstalter utom distriktet, 83 i enskilda skolor, 3,804 i hemmet, 607 ej deltagit i undervisningen (neml. 137 efter aflagd afgangsexamen från folkskolan, 128 till följd af sjukdom eller naturfel och 342 af annan anledning), 81 hade vistats utom distriktet och uppgifter om dem saknats.

Då det i ett så vidsträckt inspektionsområde ej kunnat undvikas att företaga inspektioner äfven under de tider af lästerminerna, då barnen mest varit hindrade från ordentlig skolgång, t. ex. om höstarne af kreaturs vallning, potatisupptagning m. m., och den en gång under året inspekterade skolan dels förut, dels efteråt under samma år varit på flera andra stationer, så följer, att de, som vid senaste inspektioner blifvit såsom närvarande antecknade i hosföljande tabeller, måste vara till antalet betydligt färre, än de af skolråden uppgifna såsom i skolor undervisade.

Upplysningsvis må här nämnas, att då af berörda tabeller visas, att i en och annan skola flera barn lärt något mera i katekesen, än i bibliska historien, detta härleder sig från hemmen, i hvilka kristendomsundervisningen ännu ofta börjas med katekesen före bibliska historien. I skolorna inträda läroämnen i undervisningen alltid i rätt ordning. Vidare må nämnas, att af dem, som blifvit antecknade i kolumnen för gymnastik och vapenöfning, blott ett mindre antal deltagit i vapenöfning, men alla i gymnastik. I sistnämnda ämne hafva ofta ganska goda framsteg blifvit gjorda. Flickor hafva ibland deltagit i gymnastik, så länge man ej hunnit längre än till marschöfningar och lättare fristående rörelser. Der gymnastik ej förekommit, så att anteckning derom kunnat i nämnda kolumn införas, har vanligen uppgifvits, att den öfvades på förra stationen, men ej hunnit börjas på den nya.

Ingenstädes har uppgifvits, att barnen i allmänhet varit obeskedliga, utan i blott några få skolor har något barn blifvit anmälldt såsom icke lydigt eller flitigt och derföre förtjent af varning och förmaning, som på stället meddelats.

XIII. Kostnaden för skolväsendet.

Utgifterna för skolväsendet inom inspektionsområdet år 1881 voro, enligt skolrådets uppgifter: till lärarens och lärarinnors aflöning 80,033 kr. (mot 50,673 kr. 50 öre år 1875 och 57,280 kr. 67 öre år 1876), till skollokaler och inventarier 5,019 kr. 55 öre, till undervisningsmateriel 2,712 kr. 80 öre, till öfriga behof 7,846 kr. 15 öre, tillsammans 95,611 kr. 50 öre. Till bestridande af dessa utgifter åtgick: af statsmedel 34,984 kr. 37 öre, afkomst af donationer 1,046 kr. 57 öre, af hushållningssällskap 200 kr., af skoldistriktet 59,380 kr. 56 öre, tillsammans 95,611 kr. 50 öre. Utgifterna från skoldistriktet äro dock i sjelfva verket större, än som uppgifvits, i synnerhet hvad beträffar utgifterna för skollokaler och inventarier. Då skolrådets uppgifter i ekonomiskt hänseende äro utdrag af hvarje skoldistrikts (församlings) skolräkenskaper, i hvilka ej intagits skolrotarnes utom kyrkoroten särskilda omkostnader i och för bebyggandet och inredningen af sina skolhus, så är klart, att skolrådets uppgifter i detta fall angifva mindre, än hvad som blifvit inom skoldistriktet påkostadt, och att inspektionsdistriktets samtliga utgifter för skollokaler och inventarier under år 1881 i verkligheten vida öfverstiga det af skolråden uppgifna beloppet 5,019 kr. 55 öre.

Kort är förestående berättelse. Jag hoppas likväl, att den utgör en trogen bild af skolväsendets tillstånd inom ifrågavarande inspektionsområde. De förhoppningar om skolväsendets snabba utveckling och förbättring, jag hyste dels vid första emottagandet af förordnande till folkskoleinspektör, dels ock sedan för hvarje kommande inspektionsperiod, hafva väl ej i alla riktningar fullbordats. Det har dock skridit till utveckling och förbättring i allmänhet och i några fall gått t. o. m. någorlunda raskt, ehuru ej lika i alla skoldistrikt. Mätte skolväsendet under Guds välsignelse och under Guds skyddande hand fortfarande gå framåt till allmänt och enskildt väl!

Nysätra 1882.

A. J. Nordenstam.

V.

Westerbottens tredje kontrakt (med undantag af Gellivare och Jockmocks lappmarks-pastorat) samt Piteå pastorat af Westerbottens andra kontrakt.

I. Skoldistriktet.

Detta inspektionsområde omfattar de svensktalande församlingarne af Norrbottens län. Dessa församlingar, till antalet nio, äro utbredda å en yta af 139,2827 qv.-mil, och hade den 1 Januari 1881 en folkmängd af tillsammans 61,251 personer. Närmare specificeradt hafva de resp. distrikten följande areal och folkmängd:

Piteå landsförsamling:	areal	28,24	qv.-mil,	folkmängd	13,622
» stadsförsamling	»	0,43	»	»	2,337
Elfsby kapellförsamling	»	14,78	»	»	2,915
Neder-Luleå församling	»	10,07	»	»	10,105
Luleå stads	»	—	»	»	3,115
Öfver-Luleå	»	25,64	»	»	8,386
Råneå	»	19,05	»	»	7,135
Neder-Kalix'	»	15,88	»	»	9,420
Öfver-Kalix'	»	25,2427	»	»	4,216.

Häraf framgår, att, ehuru detta inspektionsområde omfattar tvänne städer och dessutom delvis tätt befolkade trakter af Norrbottens kustland, så utgör folkmängdsmediet icke mera än omkring 440 personer på hvarje qv.-mils yta. Om städerna och den äldre odalbygden vid kusten frånräknas, torde för de öfre eller

inre delarne af distriktet icke återstå mera än 100 å 150 personer å hvarje qv.-mil.

Norrland, och särskildt dess nordligare del, företer, i synnerhet med afseende på afstånd och folkmängdsförhållanden, sådan olikhet mot det öfriga landet, att det är nödvändigt att häråt egna synnerlig uppmärksamhet, derest man skall kunna rätt bedöma de svårigheter, med hvilka skolväsendet i dessa trakter har att kämpa, och rätt uppskatta värdet och betydelsen af de framsteg, som blifvit gjorda, den utveckling, som pågår.

II. Undervisningsanstalterna.

Dessa voro vid inspektionsperiodens början tillsammans 102 och meddelade undervisning åt 6,144 barn. Vid slutet af år 1880 uppgick deras antal till 128 och de barn, som under sistnämnda år bevistade skolorna, voro till antalet 7,078.

Antalet skolor i hvarje församling äfvensom deras olika art och beskaffenhet inhemtas af den tabellariska uppgift rörande inspektionen, som åtföljer denna berättelse. I verkligheten är dock skolornas antal något större, än här angifvits, ty dels äro icke inberäknade de tvenne flyttande — kanske rättare: flyttbara — folkskolor, som med sistl. hösttermin öppnats i Piteå landsförsamling, dels äro ock vid nedsummeringen uteslutne en fast folkskola och tvenne fasta småskolor, alla i Öfver-Luleå, hvilka vid inspektionerna funnits fullt jemförliga med distriktets öfriga skolor af samma slag, men icke förekomma uti skolrådets uppgifter, därför att de bekostas af ett särskildt bolag, »the new Gellivare Comp. lim.», och skolrådet icke velat, genom att upptaga dem uti förteckningen öfver sina skolor, ikläda sig något slags förbindelse att ansvara för deras fortfarande bestånd.

I sammanhang härmed torde få nämnas, att församlingar dock finnas inom inspektionsdistriktet, hvilka icke tvekat att bland sina skolor inregistrera läroanstalter, underhållna af nämnda bolag och ställda under skolrådets vård och tillsyn. Så är förhållandet med följande af bolaget underhållna skolor, nemligen i Råneå en fast folkskola, i Neder-Luleå två fasta folkskolor och en fast småskola samt i Piteå landsförsamling en fast folkskola. Denna ädla omtankan om underhållande att skaffa deras barn god skolbildning framstår ännu mer högsinnad, då det tillägges, att de i bolagets tjänst anstälde lärarne och lärarinnorna, utan något som helst tillskott från församlingarnes sida, hafva de bästa lönevilkoren bland sina kamrater inom inspektionsdistriktet.

Att i de flesta skoldistrikten antalet småskolor framstår oformligt högt, i jämförelse med antalet folkskolor, beror derpå, att många af de förstnämnda i sjelfva verket hade bort rubriceras såsom mindre skolor, enär deras alumner, för de långa afståndens skull, endast undantagsvis kunna komma i tillfälle att vid en folkskola erhålla den mera omfattande undervisning, för hvilken de vid dessa småskolor erhållit en i många fall synnerligen god förberedelse. Noga räknadt är det endast de fasta småskolorna i städerna samt 4 af de fasta småskolorna på landsbygden, som riktigt strängt kunna vidblifva sin egentliga uppgift att endast meddela förberedande undervisning för folkskolan. Ty äfven då den flyttande småskolan är stäld uti ett ordnad samband med en äfvenledes flyttande folkskola, så att den förra terminvis går förberedande före den senare, äfven då kan det näppeligen undvikas, att undervisningen kommer att gå utöfver den egentliga småskolans läroplan, alldenstund det vore hårdt att afvisa barn, som inhemtat småskolans lärokurser, men hafva tillfälle och lust att erhålla fortsatt undervisning af en för dem kär vorden småskolelärare eller lärarinna, då denne eller denna vid sin ambulering åter kommer till deras by. Det vore hårdt, så mycket mera som det tillfälle till skolgång, som de mera vuxne barnen hafva, när småskola hålles i byn, kanske är dem betaget den termin, då folkskola hålles, för så vidt neml. denna termin råkar infalla på en tid af året, då föräldrarna af ekonomiska skäl äro nödsakade att draga största möjliga fördel af barnens arbetskraft, och alltså icke kunna låta dem bevista skolan.

Under sådana förhållanden har jag icke kunnat ifrån småskolorna afvisa barn, som jag funnit begära och erhålla undervisning utöfver småskolans lärokurser, utan jag har ansett mig böra tolerera förhållandet, under det att jag allvarligen påmint mig vederbörande lärare och lärarinnor att, sin uppgift likmätigt, egna sig förnämsta omsorg åt de små barnens undervisning. Och jag har till detta förfarande ansett mig så mycket mera berättigad, som stiftets Consistorium uti aflåten cirkulärskrifvelse påpekat, att det icke må läggas en småskola till last, att hon, när förhållandena sådant påkalla, går något utöfver sin närmast liggande uppgift.

Emellertid bör hvarje sak benämnas med sitt rätta namn, och ehuru det i ganska många fall kan vara vanskligt att afgöra, huruvida en undervisningsanstalt rättast bör benämnas småskola eller mindre skola, så återstå dock ojemförligt flera, för hvilkas

rätta rubricerande enl. 1 § 3 mom. Kongl. Folkskolestadgan inga svårigheter möta.

Beträffande dessa mindre skolor, så är det klart, att i Norrland mer än i något annat af rikets landskap förekomma aflägsna byar, hemman och torp, hvarföre mindre skolor der måste till stort antal inrättas, derest icke de enskilde åboarne skola tvingas att öfver sin förmåga underhålla sina barn vid en, i bästa fall, några mil aflägsen folkskola. Och skulle alla Norrländska barn i skolåldern undervisas uti egentliga folkskolor, så skulle dessas antal behöfva mångdubblas, så att de oerhörda kostnaderna för skolors inrättande och underhåll komme att oskäligen nedtynga befolkningen och i och med det samma alstra ovilja mot skolorna och deras målsmän. Dock vågar jag föreställa mig, att, i den mån folket lär sig uppskatta värdet af den mera omfattande undervisning, som meddelas i folkskolorna, de mindre skolorna, åtminstone i den mera befolkade odalbygden, skola få lemna plats för egentliga folkskolor, för hvilka de f. n. må anses utföra ett vägrödjande arbete. Men medgifvas måste, att denna tid icke ännu så snart torde vara att förvänta. Ty först och främst lär icke den nu lefvande generationen af Norrbottniske allmogemän så lätt låta öfvertyga sig om nyttan och nödvändigheten af en folkbildning, som går utöfver den, som i de mindre skolorna meddelas, och för det andra kan det icke nekas, att, under de ogynsamma förhållanden, under hvilka en hel del flyttande folkskolor arbetar, de icke märkta åstadkomma resultat, som i nämnvärd mån höja sig öfver dem, som vinnas i de mindre skolor, hvilka skötas af dugliga och begåfvade lärare och lärarinnor. Bland dessa ogynsamma omständigheter må nämnas ett allt för stort antal rotar och, någon gång, utarbetade, utslitna lärare. Visserligen äro icke rotarne för året flere än tre; men det derpå följande året visas läraren kanske till tre andra rotar, och det derpå följande året lika så, hvarföre han endast efter långa mellantider återkommer till samma stationer. Detta missförhållande har jag icke underlåtit att påpeka under yrkande, att den flyttande folkskolan måtte erhålla två å tre rotar att år efter år mellan dem ambulera, företrädd hvarje gång af sin småskola; men det har svarats, att förslaget, ehuru godt, måste af ekonomiska skäl, tills vidare åtminstone, lemnas utfördt.

Endast en fortsättningsskola finnes ännu inom inspektions-distriktet. Det är i Piteå landsförsamling, som hon, och det helt nyligen, blifvit inrättad. Det borde icke möta oöfvervinneliga svårigheter att få sådana skolor anordnade vid hvarje fast folk-

skola, dels derföre att dessa utan synnerlig afsaknad kunna afstå af sin läsetid några veckor, dels ock derföre att alumner för fortsättningsskolan ganska rikligt borde finnas på platser, der en fast folkskola en lång följd af år varit i verksamhet. Emellertid torde just brist på inträdesökande hafva varit den mest betydande orsaken, hvarföre mina uppmaningar, muntliga och skriftliga, att inrätta fortsättningsskolor icke haft åsyftad verkan. I Öfver-Kalix, det måste jag bekänna, har ingen fortsättningsskola kunnat komma till stånd just till följd af här ofvan antydda orsak. Folkskolan i kyrkobyn har ock endast tillfälligtvis varit fast de tvänne sista åren. Hon har nu åter börjat ambulera mellan de två stationer, som under den öfriga delen af inspektionsperioden varit henne anvisade.

En fortsättningsskola i sitt slag finnes i Luleå stad neml. den s. k. tekniska aftonskolan. Konfirmerad ungdom, för det mesta handtverkslärlingar och yngre tjenstfolk, undervisas der föredövis uti räkning och skrifning.

I städerna Piteå och Luleå finnas privata läroanstalter för flickor. De åtnjuta synnerligen godt anseende med anledning af den goda och gedigna undervisning, som i dem meddelas.

Läroanstalter af mera enskild natur äro ock de söndagsskolor, som på de senare åren börjat komma till stånd inom länet, inom hvilket ock en söndagsskoleförening bildats.

III. Skolreglementen.

Hvad som angående skolreglementen nämndes uti den senast aflåtna berättelsen eger fortfarande sin tillämpning. Der de icke varit upprättade, så ock der de, för länge sedan upprättade, varit mindre lämpliga och fördenskull lagda åt sidan, har jag icke ansett mig böra yrka på deras omarbetande för det närvarande, enär jag befarat, att de i någon mån kunde komma att lägga hämmande hand på den utveckling uti skolväsendet, som uti de resp. distrikten pågår. Det har neml. förefallit mig, som om de allmänna författningarne rörande skolväsendet innehölle så pass detaljerade bestämmelser, att man utan synnerlig våda kan låta bero med specialreglementen, till dess att man uti dem kan låta inflyta föreskrifter jemväl för de skolformer, som ännu icke finnas inom församlingarne, men som man hoppas förr eller senare skola komma till stånd; jag menar: fortsättningsskolor och slöjdskolor.

IV. Skolbarnen.

Enligt skolrådets uppgifter för år 1877 utgjorde antalet af de barn, som under året deltagit uti undervisningen vid distriktens läroanstalter, 59 % af antalet barn mellan 7 och 14 år. Uppgifterna för år 1880 visa en tillväxt af 9 %, så att under sistnämnda år 68 % af de skolpliktiga barnen erhållit undervisning vid församlingarnes skolor. Men oaktadt denna tillväxt är dock fortfarande summan, som angifver antalet barn undervisade i hemmen, bekymmersamt hög. År 1880 utgjorde ännu dessa barn 28 % af de skolpliktiga. Anledningen till detta förhållande är icke att söka uti tredska eller ovilja, vare sig hos föräldrar eller barn, utan deruti, att läroanstalterna ännu äro för få i förhållande till barnantalet. Ty i medeltal skulle i hvarje skola 80 barn undervisas under året, derest alla barn i skolåldern skulle blifva undervisade i skolorna. Vid de flyttande skolorna, — och många flytta mellan tre stationer hvarje år, — skulle visserligen 80 barn bekvämligen kunna erhålla undervisning, derest de lokala förhållandena sådant medgäfv. Men af den tabellariska uppgiften visar det sig, att barnantalet vid en del flyttande skolor ej ens uppgår till 10 för hvarje termin; och likväl kunna många af dessa hafva rätt lång skolväg. Antalet barn, som undervisas i hemmen, måste sålunda blifva betydligt stort, såvida icke antingen skolornas antal i skogsbygderna mångdubblas, eller ock skoldistriktet lemna ansefliga bidrag åt den fattigare befolkningen i sådana bygder, så att de mäktat inackordera sina barn vid mer eller mindre aflägsna skolor. Det senare alternativet, som någon gång blifvit försökt, har visat sig ganska vågsamt för distriktets ekonomi, ty der äro många familjer uti ungefär samma bergningsvilkor, och skola åt dem alla samma förmåner beredas för att de skola hålla sina barn till skolgång, så medför det otroliga kostnader. Dessutom har detta förslag en annan omständighet emot sig. Det faller sig neml. svårt att å aflägsna skogshemman bereda rum för ett större antal inackorderade barn, enär utrymmet i åboarnes stugor vanligen är ganska starkt anlitadt för husfolkets behof.

Att emellertid den undervisning, som meddelas i hemmen, är mycket bristfällig och stundom så godt som ingen, derom få skolrådsordförandena mången gång vid husförhören en sorglig erfarenhet. Det har ock inträffat, att det blifvit nödigt att samla de mest försummade barnen från olika trakter af skoldistriktet och för dem anordna särskilda skolor.

Helsotillståndet vid skolorna har i allmänhet varit godt.

Mot skolbarnens uppförande har ingen anmärkning af vikt varit att göra.

V. Folkets förhållande till skolan.

Härom är i allmänhet intet annat än godt att säga. De fördelar, som skolorna erbjuda, börja att blifva mer och mer insedda af befolkningen. Derföre pläga ock, vid den tid på året då turlista för församlingarnes skolor upprättas, täta anmälningar göras hos skolråden om erhållande af skolor. Och der man förut åtnöjt sig med en termin under året, vill man nu gerna hafva två. Härigenom blifva skolråden i tillfälle att öka sina fordringar på skolrotarna och bevilja större fördelar åt sådana rotar, der det visat sig, att man är villig till de största uppoffringar med afseende på anskaffande af lämplig lokal, barnens hållande till ordentlig skolgång o. s. v. Men härmed är likväl icke sagdt, att intet återstår att önska med afseende på folkets förhållande till skolan. Ty först och främst äro många skollokaler sådane, att ganska grave-
rande anmärkningar med skäl kunna mot dem göras, för det andra är skolgången mångenstädes sådan, att äfven den gifver fog till allvarliga anmärkningar och för det tredje äro många föräldrars och målsmäns uppfattning af skolans arbete sådan, att allt, som icke afser uppöfvande af läsfärdighet och bibringande af kristendomskunskap, anses mer eller mindre onödigt för att icke säga onyttigt. Likvisst har en förbättring i sistnämnda hänseende låtit sig förspörja, i thy att åtminstone skrifning och räkning börjat vinna burskap såsom af allmogen gynnade ämnen. Dock — härtill, äfvensom till kapitlen om skollokaler och skolgång, får jag längre fram uti berättelsen återkomma.

Såsom betecknande för hvad folket tänker angående de åtgärder, som från det allmännas sida vidtagits för folkundervisningens befrämjande, torde det tillåtas mig att anteckna ett yttrande af en fattig nybyggarhustru. Vid en inspektionsresa påträffade jag en ganska frisk vinterdag en qvinna, som, belastad med en ganska dryg börda, sträfvade sig fram efter den till hälften igenyrda vägen. På tillfrågan, hvart hon ämnade sig, gaf hon till svar, att hon skulle bära proviant till de trenne barn, som hon hade vid en skola, belägen en half mil från hennes och deras hem. Att hon var mycket tacksam för tillbudet att med sin börda taga plats i mitt åkdon, hör ej hit; men hvad hon yttrade angående

skolan, det ville jag anhålla att få nämna. Hon sade: »af allt godt, som öfverheten gjort och gör för landet, är väl ändå ingenting så godt och nyttigt som de här skolorna».

Detta är endast ett exempel bland de många, som skulle kunna anföras till bevis derför, att opinionen öfver allt inom inspektions-distriktet är till skolornas förmån.

VI. Inskrifning och skolgång.

Barnen inskrifvas vanligen i skolan vid 7 års ålder eller tidigare. Synnerligen då flere syskon bevista samma skola, händer det ofta, att det yngsta ibland dem börjar sin skolgång förr än det uppnått en ålder af 7 år, vid hvilken tidpunkt skolåldern i allmänhet anses inträda. Det har varit mitt oafåtliga bemödande att verka derhän, att alla barn måtte blifva inskrifna vid läseterminernas början, der skolorna varit flyttande och vid höstterminens början, der skolorna varit fasta. Ty det ligger i öppen dag, hvilka olägenheter, som härflyta deraf, att barnen under pågående termin eller läsår intagas i skolorna; lexlagen växa läraren öfver hufvudet och undervisningen förryckes. Emellertid har det sina stora svårigheter att i detta stycke vinna gehör för hvad som till god ordning hörer. När skolorna begynna på hösten, pågår ännu en del landtmannarbeten och många föräldrar anse sig icke kunna, medan dessa pågå, undvara ifrån hemmen sina barn, i synnerhet de mera vuxne. Derför, om de ock till följd af skolrådets allvarliga påbud, anmäla sina barn till skolgång den dag då skolan öppnas, pläga de dock för dem utbedja sig skollof under en eller annan vecka från början af terminen. Att under alla förhållanden afslå en dylik begäran vore kanske obilligt; visst är, att hvarken skollärare eller skolrådsordförande, när hans bostad icke är längre ifrån skolan, än att saken kan till honom hänskjutas, anse sig kunna med bleklagdt nej möta hvarje sådan hemställan. Med anledning af dessa förhållanden kan man tillåta sig den förmodan, att undervisningen icke skulle blifva synnerligen lidande af den bestämmelsen, om en sådan komme till stånd, att skoltiden finge begynna 14 dagar senare på hösten och sluta 14 dagar tidigare på våren. Ty under dessa veckor förekomma de flesta skolförsummelserna. Och då, såsom ofvan påpekats, det är för erhållande af arbetshjelp, som föräldrarne önska behålla sina barn hos sig dessa tider, kan man icke så hårdt klandra hvarken föräldrarne, som begära eller lärarne, som bevilja skollof under sådana omständigheter.

Ganska menlig för skolgången inom många skoldistrikt är den omständigheten, att byarna gerna äro belägna invid och omkring sjöar eller på ömse sidor om större vattendrag, öfver hvilka inga broar finnas. Det ligger i öppen dag hvilka svårigheter häraf skola uppstå höst och vår, då det, såsom man säger, hvarken bär eller brister.

I allmänhet har jag gjort den erfarenheten, att skolförsummelserna förekomma ymnigast vid en del fasta mindre skolor på landsbygden. Föräldrarne tänka väl så, att hvad som en dag eller en vecka försummas kan godtgöras en annan dag eller en annan vecka bland de många, som stå till deras barns förfogande. Der skolorna äro flyttande, ligger det i vederbörandes intresse att flitigt begagna sig af skolan, medan hon är till finnandes inom roten.

Der förhållandena påkallat införande af afdelningsläsning å olika tider, har det synts, som om denna anordning haft med sig den fördelen, att skolgången blifvit jemnare, hvilket ock är ganska naturligt, enär de göromål och förhinder, för hvilkas skull skolförsummelser skulle hafva uppstått, nu kunna förläggas till de skolfria dagarna.

Det behöfver knappast tilläggas, att lärarens eller lärarinnans personlighet har stort inflytande med afseende på denna fråga. Der dessa vetat att göra sig och sin undervisning rätt afhållna af föräldrar och barn, der skall det vara trängande nödvändighet för, att en framställning om skollof skall göras; men der förhållandet är motsatt, der gifver minsta anledning en förevändning att begära lof ifrån skolan eller att uteblifva utan lof, hvilket dess värre ganska ofta händer.

Vid många skolor eger det förhållandet rum, att barnen, sedan de inhemtat ungefär hvad den s. k. minimikursen innehåller, antingen alldeles upphöra för en tid med sin skolgång eller ock, med begagnande af den tillåtelse, som gifvits uti § 8 mom. 4 uti Kongl. Folkskolestadgan, inskränka sin skolgång till att bevista skolan en eller tvenne gånger i veckan. När det lider emot den tid, då barnen skola anmälas för intagning uti konfirmandskola, då pläga de gerna under en termin beflita sig om ordentlig skolgång för att repetera hvad de förut inhemtat och för att erhålla ifrån skolan ett betyg att förete vid intagningen uti skrifteskolan.

VII. Undervisningstiden.

Denna är densamma, som angafs uti den senast aflåtna berättelsen. Med undantag endast för Luleå stad, der höstterminen börjar den 1 September, öppnas samtliga skolorna i medio af sist-nämnda månad och äro i gång till medio af December. Den s. k. vinterterminen tager sin början i medio af Januari och pågår till påsk. Efter korta påskferier vidtager vårterminen, som slutar i Luleå stad i början af Juni och i de öfriga skoldistrikten i medio af samma månad. Den dagliga undervisningstiden är öfver hufvud taget sex timmar. Den mörka årstiden är det mera undantagsvis, som undervisningen bedrifves vid eldsljus; i de flesta skolor koncentreras undervisningen så mycket som möjligt å den tid af dagen, då man har dagsljus. I allmänhet har jag oftare nödgats framhålla vådorna af barnens öfveransträngning genom en allt för utsträckt läsetid, än jag behöft erinra om skyldigheten att undervisa utan afprutning de i lag bestämda timmarne. I städerna och i de fasta skolorna på landsbygden följas de upprättade läsordningarne merendels punktligt äfven med afseende på det bestämda antalet timmar; men på landsbygden händer det ofta nog vid de flyttande skolorna, att undervisningstiden, föräldrar och målsmän till behag, uttänjes. Det goda folket har nämligen svårt att föreställa sig, att deras barn få full valuta för sina skolbesök, så vida de icke hvarje dag äro rätt länge i skolan. Någon öfveransträngning har jag emellertid icke kunnat märka och vid de lofstunder, som vid inspektionstillfällena signalerats, har jag haft tillfälle bevittna, att barnen rört sig med all önskelig liflighet under sina lekar.

VIII. Lärarne och undervisningen.

Med några få undantag har undervisningen i de egentliga folkskolorna bedrifvits af samme lärare, som under den senast förflutna inspektionsperioden. Två lärarinnor, bördiga från mellersta Sverige, hafva sökt och vunnit transport till sydligare trakter och blifvit ersatte af lärare, som bägge äro ifrån Norrbotten. De under inspektionsperioden nyinrättade folkskolorna hafva blifvit försedda med infödde lärare, utbildade vid Hernösands seminarium. Lärarekåren i Norrbotten är sålunda jemförelsevis sta-

bel; flyttningar förekomma sällan och rekryteringen sker gemensamt bland landets egna barn.

Att de lärare, som för sitt kall utbildades för ett fjerdedels sekel tillbaka och förslitit sina bästa krafter under det mödosamma arbetet att för den andliga odlingen bryta bygd och rödja mark bland en befolkning, som i förstone betraktade skolan såsom en onödig eller till och med onyttig nyhet, att desse lärare skola, så väl i fråga om lärometoder som arbetskraft, stå betydligt efter dem, som nyligen utexaminerats från seminarierna och med ungdomens hurtighet gripa verket an, det är ju självklart. De flesta af dessa äldre lärare nalkas nu pensionsåldern och vid deras afgang måste man vitsorda, att de i allmänhet utfört sin mission på ett sätt, som förtjenar allt erkännande. Deras efterträdare komma att verka under rätt mycket gynnsammare förhållanden, då de få ingå uti deras arbete, och det skall utan tvivel blifva till stor tillfredsställelse för de gamle att se de unge lyckligt genomföra ett verk, hvars påbörjande, planläggning och anordnande utgjort det mesta af deras lifsgerning.

Beträffande lärarne och lärarinnorna vid småskolorna och de mindre skolorna, har länets landsting på ett berömvärdt sätt dragit försorg om deras utbildning och om deras förkofring i vetande. Åren 1877, 1878 och 1879 hafva på landstingets bekostnad lärokurser med 8 månaders läsetid varit anordnade, det första året i Piteå landsförsamling, det andra i Neder-Luleå och det tredje i Neder-Kalix. Landstingets komité för folkundervisningens befrämjande har haft åt sig uppdraget att anordna dessa seminariikurser, och har haft till sitt förfogande nödiga medel icke blott till seminariiföreståndarens och hans biträdes aflöning, utan jemväl till stipendier åt eleverna.

De genomgångna lärokurserna hafva varit de samma, som äro bestämda för första klassen vid lärarinneseminariet i Umeå. 23 manliga och 59 qvinliga elever från skilda delar af länet hafva vid denna ambulerande läroanstalt blifvit utbildade och de flesta af dem hafva, för det mesta inom sina hemorter, vunnit anställning vid småskolor och vid mindre skolor. I sammanhang med dessa seminarier hafva äfven repetitionskurser varit anordnade för i tjänst varande småskolelärare och lärarinnor äfvensom för utexaminerade seminariielever, som ännu icke fått anställning. Dessa repetitionskurser hafva helt naturligt varit förlagda till sommaren, då småskolorna haft ferier och hafva omfattat en tid af sex veckor.

Emedan antalet utexaminerade seminariielever vid slutet af

år 1879 ansågs betryggande med afseende å den förstärkning i lärarekrafter vid småskolorna, som för den närmaste framtiden kunde blifva erforderlig, beslöt landstinget, att dess seminarium för någon tid skulle nedlägga sin verksamhet. Likväl höllos på landstingets bekostnad repetitionskurser somrarne 1880 och 1881; det förra året i Råneå, det senare i Öfver-Luleå. Med detta år har seminariet åter upptagit sin verksamhet. Det är nu förlagdt till Piteå landsförsamlings kyrkoby, började sin verksamhet den 1 sisl. Februari och har icke mindre än 40 elever.

I allmänhet kan det vitsordet gifvas om de lärare och lärarinnor, som utdanats vid detta seminarium, att de förvärfvat sig, i förhållande till lärotiden, rätt goda kunskaper och en undervisningsskicklighet, som tillfredsställer alla billiga fordringar. Att i bägge dessa afseenden någon ojemnhet förmärkes, beroende dels på olika förkunskaper, dels på olika begåfning, olika pedagogiska anlag, behöfver icke nämnas. De, som vunnit anställning vid skolor inom inspektionsdistriktet, hafva lyckats tämligen väl uti sina bemödanden att genom fitigt ockrande hvar med sitt pund tillvinna sig vederbörande skolråds och målsmäns förtroende och välvilja. Unga, som de i de flesta fall äro, hafva de, d. v. s. ett fåtal ibland dem, någon gång behöft erinras om att »hafva akt uppå sig sjelfva och på lärdomen», att öfva sjelftukt, så vida de icke skola misslyckas i sina bemödanden att upprätthålla disciplin och god anda inom skolan. Skolråden, som med rätta i afseende på detta stycke ställa stora fordringar på de lärare och lärarinnor, som stå under deras lydnad, hafva till sina biträden vid öfvervakandet af ordningen inom skolan icke blott de ordinarie tillsyningsmännen, utan äfven barnens föräldrar och målsmän, hvilka alla sätta främst bland sina fordringar på den lärare eller lärarinna, till hvilken de skola lemna sina barn, den fordran, att han eller hon skall vara i sedligt afseende oförvitlig och befitas sig om att lära barnen skick och goda seder.

Angående undervisningen uti de olika läroämnena kunde det måhända vara till fylllest att hänvisa till de uppgifter härom, som förekomma uti den senast aflåtna berättelsen, ty de förändringar, som under denna inspektionsperiod inträdt, hafva icke varit af någon väsendtlig art. I alla händelser lär det vara tillräckligt att öfver förhållandena i detta afseende meddela en kortfattad öfversigt.

I småskolorna äro undervisningsämnena, såsom tillbörligt är, inskränkta till staf- och läsöfningar, religionsundervisning, hufvudräkning, skrifning och sång. Bokstafveringsmetoden före-

kommer allmänt, emedan det är den enda, efter hvilken lärarinorna kunna undervisa. Uti ljud- och skrifläsemetoderna hafva de icke tillräcklig insigt för att enligt dessa kunna meddela undervisning med tillbörlig säkerhet. Jag har därför beträffande dessa metoders användning varit nödsakad att inskränka mina fordringar derhän, att jag påyrkat, att barnen skola läras att skriva bokstäfverna i sammanhang med deras inlärande samt att de vid bokstafveringen skola göras noga uppmärksamma på de särskilda språkljuden, som uti stafvelserna förekomma, och på deras beteckning.

Hvad sedan angår folkskolorna och de mindre skolorna, som sträfvat att efter måttet af sina krafter ersätta dessa, så är det onekligt, att kristendomsundervisningen i alla afseenden är den, som ställes främst på deras program och blifver mest tillgodosedd. För bibringande af undervisning uti detta skolans viktigaste kunskapsämne uppressa sig ock inom våra trakter så stora och egenomliga hinder, att det till deras öfvervinnande tarvas både kraft och ihärdighet. Den Norrbottniska separatismen är väl bekant öfver hela landet, äfvensom den förkärlek för »de gamla böckerna», som för densamma är karakteriserande. Den tid, då Lindblomska katekesförklaringen var den officiellt erkända, måste man, af nödig hänsyn till separatisternes samvetsbetänkligheter med afseende på denna lärobok, medgifva, att deras barn fingo undervisas uti Svebilii katekes. Redan då uppstälde sig rätt stora svårigheter för katekeslexornas tillbörliga preparation. Under den öfvergångstid, uti hvilken vi nu befinna oss, då det gäller att införa den nya katekesutvecklingen, hafva i många skolor tre läroböcker i detta ämne samtidigt varit i bruk. Här af har varit en följd, att vid lexornas preparering undervisningen mera än förr koncentrerats omkring lilla katekesens text, under det att de olika förklaringarne endast undantagsvis blifvit föremål för omsorgsfullare beredning och utredning. Ehuru på detta sätt utlänningen af förklaringarne, hvilken af föräldrar och målsmän enständigt påyrkas, kanske blifvit en minnesgymnastik i vidsträcktare mån, än önskligt varit, har jag dock grundad anledning att påstå, att katekisation uti egentlig mening mer och mer kommit till heder vid kristendomsundervisningen.

Angående den bibliska historien visar den tabellariska uppgiften, att enstaka undantagsfall ännu förekomma, då undervisningen i detta ämne eftersattes för undervisningen uti katekesen. Detta är ett otillbörligt tillmötesgående mot en oförståndig, envis konservatism hos en del föräldrar, som icke förstå den

heliga historiens fundamentala betydelse för religionsundervisningen, men som mycket väl förstå, det de ock af egen erfarenhet veta, att man kan lära sig katekesen utantill, fastän man icke erhållit någon undervisning uti biblisk historia. Och det är katekesens inlärande, som de först och främst påyrka. En lärares duglighet bedömes af dem efter hans förmåga att på kortaste tid kunna lära barnen att läsa katekesen utantill. Beträffande undervisningen uti biblisk historia har jag ofta haft anledning att påyrka, det barnen böra tillhållas att med egna ord återgifva åtminstone hufvudinnehållet af de berättelser, som de lexvis läsa. Svårigheterna i detta afseende äro större än man tror. Dels äro barnens ordförråd i många fall synnerligen små, dels rygga de tillbaka att framställa berättelserna på det språk, hvaraf de ensamt äro mäktiga, så framt de ej få begagna lärobokens ord. Men någon gång händer det, att man får höra svar afgifvas på äkta, ouppblandadt landsmål, och om icke dessa svar i språkligt hänseende kunna anses mönstergilda, så hafva de dock genom den friska omedelbarhet, uti hvilken barnets uppfattning i dem framträder, något synnerligen tilltalande.

Undervisningen i *modersmålet* bedrivs ganska nitiskt och förtjenstfullt i de flesta skolor. Dock är det helt naturligt, att lärokurserna måste få en ganska begränsad omfattning i de skolor, som ambulerar och der barnens skoltid i följd deraf blifver kort. Der måste man nöja sig med att hufvudsakligen påyrka välläsning och rättstafning. För rättstafningsöfningarne begagnas litigt svarta taflan, från hvilken barnen, genom rikhaltiga grupper af exempel, få inlära stafningsreglerna, som muntligt framställas af läraren eller lärarinnan. De inlärdas reglerna befästas ytterligare i minnet genom rättskrifning, som öfvas å särskildt härför anslagna timmar. Till omvexling med diktamenskrifning förekommer i en del skolor skrifning ur minnet af t. ex. psalmverser eller sånger, som barnen kunna utantill. I de fasta skolorna drifves undervisningen i form- och satslära med ganska god framgång.

Detta undervisningsämne kräfver stor ansträngning både af lärare och lärjungar, ty, med anledning af landsmålens i många fall ganska konstanta afvikelser från riksspråket, är det icke mycket lättare att lära Norrbottens allmogebarn Svenska än att lära stadsbarn Danska eller Norska.

Svenska historien är ett läroämne, uti hvilket man knappast kan säga, att en ordnad undervisning förekommer i landsbygdens skolor, så framt de icke äro fasta. Vid dessa skolor tillhållas

barnen att skaffa sig den lärobok, som läraren följer i sin framställning och föräldrarne medgifva, om ock motvilligt, att barnen få köpa sig dessa böcker och i dem erhålla hemlexor. Vid de flyttande skolorna deremot, der blotta påyrkandet af inköp utaf läroböcker i svenska historien skulle uppväcka mot skolråd och lärare en storm af ovilja, och der barnens sysslande med hemlexor i detta ämne skulle, snart sagdt, försätta vederbörande i raseri, der måste man nöja sig med att genom muntlig framställning af de viktigaste dragen af vårt folks historia och genom läsning af de historiska och fosterländska stycken, som förekomma i folkskolans läsebok, likasom bakom föräldrarnes rygg bibringa barnen en liten fond af historiskt vetande. Om ock en sådan undervisning icke är tillfredsställande och ingalunda förmår att sätta barnen i stånd att glänsa vid en examen, så torde den dock hafva den icke oväsentliga verkan, att, när skolan en gång i framtiden får mottaga *deras* barn till undervisning, de då såsom målsmän för dessa barn äro mindre ogynnsamt stämda mot den historiska undervisningen, än deras föräldrar varit. Man måste betänka, att i den stora skola, der folket erhåller sin kultur, är det mansåldrar, som representera årsklasserna.

Undervisningen uti *geografi* bedrifves med bättre framgång, dels derföre att detta ämne i de flesta fall är för barnen synnerligen intresseväckande, dels ock derföre att man, då man har nöjaktig åskådningsmateriel i skolan, kan komma till ganska goda resultat äfven utan att föresätta barnen hemlexor i ämnet. I en del fasta folkskolor inom inspektionsområdet, är jag frestad att säga, är undervisningen i detta ämne mönstergild. Här likasom i alla undervisningsämnen står vanligen undervisningens resultat i direkt proportion till lärarens personliga intresse för detsamma. Och man kan tillägga, att, då en lärare har hugnaden att se sina bemödanden krönta med framgång, då eggas han just härigenom till att med ökad ansträngning försöka uppnå ännu bättre resultat. Och tvärt om är det resultatlösa arbetet ett straff, välförtjent ehuru overksam, då det drabbar den vårdslöse, men orättvist, marterande, mången gång rent af förlamande, då det träffar den nitiske läraren.

Undervisningen uti *naturlära* bedrifves med ganska god framgång uti de skolor, der naturalhistoriska planscher finnas och der barnen hafva hvar sin lärobok, uti hvilken de erhålla hemlexor. Der icke dessa läromedel äro för handen, utan hela undervisningen måste inskränka sig till innanläsning uti skolan tillhöriga läroböcker, der kan icke framgången blifva synnerligen stor; men,

anseende, att något är bättre än intet, har jag flitigt påyrkat, att innanläsning uti naturlära med utfrågande af innehållet skall drifvas uti alla de skolor, som icke äro småskolor i egentlig mening.

Geometri och linearteckning förekomma hufvudsakligen uti de fasta folkskolorna. Geometriska räkneexempel blifva dock genomgångna i de flesta flyttande folkskolorna, och vid många mindre skolor, af de barn, som hunnit inlära de fyra enkla räknesätten. Frihandteckningen har tagit ganska god fart uti de skolor, för hvilka anskaffats teckningstabeller efter den Stuhlmannska metoden. Barnen märka, att de mäktä åstadkomma någorlunda goda kopior, och fliten, ifvern sporras af framgången.

Skrifning och räkning förekomma i alla skolor utan undantag. Hvad undervisningen i dessa ämnen beträffar, skötes den mycket olika uti olika skolor. Der de måste hufvudsakligen förekomma såsom tysta öfningar under det läraren är på annat håll upptagen, der måste de blifva mer eller mindre vanskötta. Särdeles i fråga om räkning är det af nöden, att lärjungen har tillträde till lärarens öra, så framt han skall lära sig förstå de förelagda exemplen och icke blott på ett mekaniskt sätt finna deras lösning. Det är endast delvis, som nu berörda olägenhet undanrödjes derigenom, att vid hvarje nytt räknesätt operationerna förklaras genom framställning vid svarta taflan. Men jag har redan nämnt, att räkning och skrifning börjat blifva af allmogen afhållne och omhuldade ämnen och denna omständighet är en borgen för, att de skola blifva efter olika begåfning på bästa sätt tillgodosedda af lärarne och lärarinnorna. Ty de ämnen, som intressera barnen och deras föräldrar, tilltvinga sig lärarens synnerliga uppmärksamhet, derest icke, hvilket väl oftast är händelsen, denna uppmärksamhet gifves otvunget.

Sång: tonträffningsöfningar, psalmsång och sjungande af skolsånger och fosterländska sånger förekomma i större eller mindre omfattning uti alla de skolor, der icke läraren eller lärarinnan helt och hållet saknar förmåga att i dessa ämnen undervisa. Skolorglar till ledning för sången finnas vid alla fasta folkskolor och i några flyttande. Monokorder äro icke sällsynta i mindre skolor.

Gymnastik förekommer ganska sällan i skolorna på landsbygden, dels derföre, att skollokalerna icke lemna utrymme för dessa öfningar, dels derföre, att barnen anses få nog kroppsrörelse under gåendet till och från skolan. Då i alla fall läsordningarna upptaga gymnastik såsom ett läroämne, har jag påyrkat gymnastiska öfningar till den omfattning, som förhållandena medgif-

vit och särskildt förordat deras anställande under bar himmel, när årstiden sådant tillåter.

Undervisning uti slöjd meddelas i några andra folkskolor än de för flickor uti städerna Luleå och Piteå. En och annan lärarinna vid mindre skolor har känt sig uppfordrad att på extra timmar meddela sina skolflickor undervisning uti handarbete; men jag vet icke, huruvida man är berättigad att häraf draga slutsatser till stöd för den förmodan, att den qvinliga handaslöjden har lätt att vinna burskap vid skolorna på landsbygden. I allmänhet, skulle jag tro, lära icke lärarinnorna vara villiga att utan ersättning åtaga sig någon extra undervisningstid, och föräldrarne, synnerligast mödrarne, torde icke egna synnerlig uppmärksamhet åt förslag, som afsåge att komplettera den undervisning i handarbete, som de anse sig sjelfva böra och kunna meddela sina döttrar.

Några slöjdskolor för gossar äro, oberoende af folkskolor, inrättade inom länet; men de föra, ehuru hugnade med landstingsbidrag, ett tynande lif. Helt nyligen, d. v. s. i början af detta år, har en slöjdförening bildats i länets residensstad och som denna förening satt på sitt program, att bereda skollärare tillfälle att under sommarferierna erhålla kostnadsfri undervisning uti slöjd, skulle jag tro, att inom en icke aflägsen framtid slöjdundervisningen för gossar kommer att införas i skolorna, jemväl på landsbygden. Jag betonar särskildt landsbygden, dels derföre, att det i allmänhet har sig svårare att bland dess konservativa befolkning införa något nytt läroämne i skolorna, dels derföre, att ifrågavarande undervisning synes jämförelsevis mindre oombärlig på landsbygden, der snart sagdt hvarje gosse i hemmet får deltaga uti det arbete med slöjd, som der förekommer. Norrbottens allmoge är nemligen ganska slöjdkunnig och det finnes många bondgårdar, der man högst sällan tillitar någon handtverkare. Man tillverkar sjelf hvad man behöfver. Detta förhållande torde väl icke kunna fortmeta rätt länge, enär anspråken på smak och elegans snart torde blifva för stora för att kunna tillfredsställas genom hemslöjd; men för det närvarande är det med en naiv belåtenhet, gränsande till stolthet, som landtmannen förevisar t. ex. husgerådsartiklar, åkdon, båtar m. m., som han eller hans söner förfärdigat.

Emellertid har jag under samtal med skollärarne funnit, att de äro villiga att meddela undervisning i slöjd och att de hoppas att bland sina skolgossar finna villiga och tacksamma elever. Att slöjden sålunda icke blifvit införd vid deras skolor, har i de flesta

fall berott derpå, att lämpliga lokaler saknats, äfvensom derpå, att de icke ansett sig ega den mångsidighet i slöjdkunnighet eller den speciela utdanning till slöjdlärare, som de anse erforderlig för att med framgång kunna uppträda såsom sådana. Och lyckas man att undanröjda detta senare hinder och lifligt intressera lärarne för ämnet, så är det väl att hoppas, att det förra hindret, eller brist på lämpliga lokaler, icke skall vara oöfvervinneligt.

IX. Skolförhör.

Vid läseterminernas början hålles vid folkskolorna förhör med de barn, som anmälas till intagning och icke kunna förete behörigt afgångsbetyg från småskola. Befinnas de icke ega de för intagning i folkskola erforderliga kunskaperna, blifva de antingen hänvisade till småskola, der sådan finnes, eller ock förständigade att i hemmet förskaffa sig nödig färdighet uti innanläsning. Dock händer det icke sällan, när utrymmet i folkskolan bekvämligen sådant medgifver, att dylika barn på föräldrarnes enträgna begäran blifva intagna såsom auskultanter, utan att inskrifvas, och erhålla löfte att i mån af lärarens tillfälle blifva af honom undervisade.

Vanligen hafva dylika barn något äldre syskon i skolan, hvilket med lärarens medgifvande får egna någon tid till att vara monitör för sin lilla broder eller syster. De mindre skolorna äro mångenstädes mera populära än folkskolorna, just derföre, att man till dem får sända äfven sådana barn, som knappast begynt lära känna några bokstäfver, och sålunda kommer undan det tålamodspröfvande och tidsödande arbetet att i hemmet lära dem läsa innantill.

Vid terminernas början skulle ock förhör anställas med de barn, som undervisas i hemmen, för att utröna, huruvida de erhålla nöjaktig undervisning, eller om skolgång skall dem åläggas. Sådane förhör hållas icke. Att inlysa de skolpligtige barnen till dylika förhör skulle icke till mycket båta. I de flesta fall har läraren af skolrådsordföranden erhållit uppgift på de barn i hvarje rote, angående hvilka husförhörsböckerna, genom de i dem gjorda anteckningarna, visa, att de särskildt tarfva skolundervisning. Det öfverlemnas till skolläraren och skoltillsyningsmannen att till skolorna samla dessa barn, och hvad som ferdras för deras

inställande är oftast icke tvångsåtgärder utan — någon bekläd-
nadshjelp.

Vid läseterminernas slut hållas förhör, hvarvid de i examens-
katalogen antecknade terminsbetygen för kunskaper, flit och upp-
förande uppläsas. Vid åtskilliga skolor utdelas vid dessa till-
fällen premier till de barn, som deraf gjort sig synnerligen för-
tjenta.

Någon särskild afgangspröfning med de barn, som från sko-
lan afgå, hålles i allmänhet icke. Orsaken härtill är förnämligast
den, att, intill dess barnen blifva konfirmerade, hvarken de eller
deras föräldrar veta att säga, med hvilken termin skolgången kom-
mer att upphöra. Såsom tillförene blifvit anmärkt, afbrytes ofta
skolgången för en tid, då barnet inhemtat ungefär hvad folk-
skolans minimikurs innehåller, och återupptages sedermera inemot
den tid, då konfirmationsåldern inträder. Äfven händer det icke
sällan, att barn, som anmälas till konfirmationsundervisning, blifva
hänvisade till folkskolorna för upphjelpande af klena kunskaper.
Det är, sålunda det senast erhållna terminsbetyget, som barnen
framvisa såsom afgangsbetyg. I dessa betyg plägar ock inflyta
en utur skolans matrikel hemtagd uppgift om antalet terminer
eller t. o. m. dagar, under hvilka barnet begagnat sig af under-
visningen i skolan. Presterskapet börjar numera allmänt fordra
dylika betyg af sina konfirmander, och torde denna omständighet,
kanske mera än någon annan, vara egnad att föra de skolpliktiga
barnen till skolorna, för så vidt de för dem äro, med afseende på
afstånden, tillgängliga.

Roteförhör kunna endast undantagsvis hållas. Socknebibliotek
finnas inom alla skoldistrikt, men anlitas icke så allmänt eller så
flitigt som önskligt vore. Dock synes allmogens läslust vara i
tilltagande.

X. Anteckningsböcker.

Sådane finnas vid alla skolor, och anteckningarna göras i all-
mänhet mycket ordentligt. Förordningen om de årliga uppgifterna
från hvarje skola har verkat mycket välgörande i detta af-
seende.

XI. Materiel.

Undervisningsmateriel anskaffas årligen allt mer och mer, så att, på sätt den tabellariska uppgiften visar, det kunnat vid besöken i skolorna antecknas, att materielen i de flesta skolorna varit medelmåttig samt i några öfver medelmåttan. Dock inträffar det ännu, synnerligast i nyanlagda skolor, att materielen lemnar åtskilligt öfrigt att önska. Särskildt hvad beträffar skolbänkar har jag ofta nödgats göra samma anmärkning som min företrädare, fastän ty värr med föga framgång. Men när de gamla skolbänkarne väl blifva utslitna, hoppas man, att de blifva ersatta med mera tidsenliga. Det har så skett uti rätt många skolor under inspektionsperioden.

XII. Skollokaler.

Uti skolrådets uppgifter angående skollokalerna i de respektive distrikten förekommer någon olikhet i uppfattningen af den frågan, huruvida de skolhus, som blifvit uppförda af byalag eller enskilde, böra anses såsom »egne» eller såsom »förhyrde». Dessa skolhus hafva blifvit uppförda stundom med och stundom utan bidrag ifrån skoldistriktet, äro för det mesta hyresfritt upplåtna och upptagna här som egna, men hafva icke blifvit öfverlåtna till skoldistriktet, hvilka icke heller hafva någon skyldighet att bidra till deras underhåll. Bland 132 inspekterade skolor hafva 64 varit inrymde uti egna lokaler. I verkligheten äro dylika lokaler ändå flere, ty vid inspektionstillfällena hafva många rotar, der skolhus funnits, varit skolfria. Hvad nu dessa lokalers beskaffenhet angår, så måste det medgifvas, att de högst sällan äro så ombonade, som Norrbottens hårda klimat fordrar. Men i alla händelser äro de bättre än de förhyrda, hvarföre jag ifrigt tillstyrkt, att de måtte uppföras, der det låter sig göra. Några äro f. n. under byggnad.

Uti de byar, der icke särskilda skolhus eller skolstugor finnas, går det ofta i tur bland hemmansegarne att upplåta rum för skolan. Skolråden medgifva dock sådant endast med de vilkor, att skolan får lokal, som med afseende på utrymme och andra förhållanden är antaglig, samt att platsen för skolan icke blifver belägen allt för långt utom skolrotens centrum.

Detta der man är i tillfälle att välja mellan bättre och sämre skolrum. Det gifves ock många fall, då man måste nöja sig med hvad som bjudes. De mindre skolor, som ambulera i s. k. markbygder, få ofta hålla till godo med lokaler, som äro ganska dåliga.

Planteringsland finnas endast vid några få skolor, och undervisning i trädgårdsskötsel lemnas endast vid tvänne skolor. Länets hushållningssällskap har uti cirkulärskrifvelse erinrat skolråden om skyldigheten att bereda skolbarnen tillfälle att inhemta undervisning uti detta läroämne; landstinget har anslagit medel till resekostnadshjelp för de lärare och lärarinnor, som under sommarferierna inställa sig i Luleå för att erhålla kostnadsfri undervisning uti trädgårds- och kryddgårdsskötsel af trädgårdsföreningens i residensstaden trädgårdsmästare; och nämnda förening utlemnar, mot någon ersättning af landstinget, buskplanter och andra planter samt kryddgårds- och blomsterfrön till folk- och småskolor utan att af dem fordra någon betalning; men ännu har icke befolkningens intresse för saken kunnat väckas så, att den kommit i gång. Frågan har vid de skolmöten, som distriktvis hållits, blifvit ventilerad och lärarne ej mindre än lärarinnorna hafva omfattat ämnet med intresse, så att, i den mån planteringsland kunna anskaffas, kommer nog trädgårdsskötsel att öfvas vid skolorna. Men för att nödiga jordland skola kunna erhållas, lærer det blifva nödigt, att skolråden erhålla myndighet att expropriera sådana. Det skulle kunna med åtskilliga exempel belysas, hvilka svårigheter man haft att bekämpa för att erhålla tomtplatser för en del skolhus och huru det visat sig rent af omöjligt att förmå byalag att vid pågående laga skifte afsätta mark för en skolträdgård; men man vill helst försöka att glömma sådana yttringar af småsinne och hoppas, att andra tider skola medföra andra och bättre åsikter i dylika frågor.

XIII. Tillsynen öfver folkskoleväsendet.

Denna utöfvas af skolråden och af särskilde tillsyningsmän. Desse sistnämnde, som hafva att öfva tillsyn öfver skolorna i de rotar, som ligga för aflägsset för att kunna öfvervakas af skolrådets ledamöter, hafva i allmänhet fullgjort sina uppdrag med nit och intresse. Någon gång har det likväl händt, att jag haft anledning påyrka nytt val för att erhålla lämpligare person för be-

fattningen, och de nya valen hafva utfallit, som jag vågar hoppas, till skolväsendets båtнад.

Äfven med fara att misstänkas för partiskhet till förmån för embetsbröder måste jag uttala den åsigten, att det i de flesta församlingar är skolrådets ordförande eller, om han har någon embetsbroder vid sin sida, presterskapet, som på sin lott bekommer lejonparten af de skyldigheter och åligganden, som tillkomma skolråden. Sannolikt är förhållandet detsamma inom många andra inspektionsdistrikt. Och det kan icke gerna vara annorlunda, enär ingen bör kunna täfla med religionsläraren uti nitälskan för den omvårdnad, som egnas det uppväxande släktet, folkets barn vid församlingens skolor. Han har ock bäst tillfälle att offra tid och krafter för dessa maktpåliggande värf, som samvete och embetspligt lagt hans hjerta så nära. Härmed har jag icke velat säga, att öfriga medlemmar af skolråden försumma eller vansköta sina åligganden. Tvärtom kunde jag anföra många exempel på skolrådsledamöter, som äro en verklig prydnad för de platser de innehafva.

För inspekterande af skolorna har jag icke varit i tillfälle att använda så mycken tid, att jag kunnat hvarje år besöka samtliga distriktens alla skolor. I början af Februari har jag anträdt den första inspektionsresan för året, hvilken resa vanligen medtagit en tid af 6 å 8 veckor. Efter påskhelgen till slutet af vårterminen har jag besökt så många skolor, som tiden medgifvit, och likaledes från medio af November (efter mantalsskrifningen) till höstterminens slut.

Under sommarmånaderna har jag hvarje år sammankallat lärare och lärarinnor till ett distriktsmöte. Landstinget och dess undervisningskomité, som lifligt intresserar sig för allt, som rör skolväsendet, har äfven i detta afseende kommit till hjälp. 1877 års landsting biföll en af undertecknad väckt motion om resebidrag för de lärare och lärarinnor inom länet, som på kallelse af skolinspektör bevista distriktsmöten. Anslaget var 300 kronor och beviljades för 3 år. Då denna tid gick till ända, begärde undervisningskomitéen, att samma anslag måtte ytterligare för 5 år beviljas, och denna hemställan vann landstingets samtycke. Dessa skolmöten, vid hvilka förekommit läroprof, diskussion om skolfrågor och någon gång föredrag öfver ämnen rörande skolan och uppfostran, hafva omfattats med mycket intresse och utan tvifvel, oaktadt det anspråkslösa i deras anordning, verkat mycket godt.

XIV. Kostnaderna för skolväsendet.

Enligt skolrådets uppgifter för år 1877 utgingo för bestri-
dande af utgifterna för skolväsendet: af skoldistriktet 34,294 kro-
nor 49 öre, statsbidrag 16,208 kronor 33 öre och landstingsbidrag
10,600 kronor. År 1880 bidrogo skoldistriktet med 39,685: so,
staten med 22,575 och landstinget med 11,850.

Stockholm den 3 Mars 1882.

A. H. Sandström.

VI.

Arvidsjaur, Arjeplougs, Jockmocks och Gellivare pastorat.

Angående folkskoleväsendet i de pastorat, som utgjort under-tecknads folkskoleinspektionsområde, nemligen Arvidsjaur och Arjeplougs pastorat af Vesterbottens andra samt Jockmocks och Gellivare pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt, får jag vörd-sammast afgifva berättelse för perioden 1877—1881.

I. Undervisningsanstalterna.

Enligt beräkning af General-Stabens Topografiska Afdelning innefattar inspektionsområdet en areal af 503,777 qvadratmil, hvar-af belöpa sig på Arvidsjaur 53,309, Arjeploug 132,14, Jockmock 169,935 och Gellivare 148,519 qv.-mil. Dessa pastorat, af hvilka hvartdera utgör ett skoldistrikt, hade vid 1881 års slut en sam-manräknad folkmängd af 10,496 personer, deribland 1,599 barn i skolåldern. Egentliga folkskolor äro ännu endast fyra, nemligen en i hvarje distrikt. Under förra perioden var blott en af dessa skolor fast, nemligen folkskolan i Arvidsjaur distrikt, men under den period, som berättelsen omfattar, hafva äfven folkskolorna i Jockmock och Gellivare åtminstone tills vidare blifvit förvand-lade till fasta, hvarföre numera endast folkskolan i Arjeploug är flyttande. Förutom dessa skolor, kunna de tre fasta lappska stats-skolorna, af hvilka en är stationerad i Arjeploug, en i Jockmock och en i Gellivare, äfvensom missionsskolan i Mattisudden (Jock-mock), hvilka alla äro försedda med examinerade lärare, med af-seende på ej mindre undervisningsämnen än pensa också betrak-tas såsom folkskolor..

Tvenne af Gellivare församling vid biskopsvisitationen derstädes år 1879 beslutade nya folkskolor, med station, den ena i Hackas och den andra i Nattavare, tvenne temligen stora byar, hafva icke ännu kommit till stånd. Ej heller har skolrådet ännu börjat vidtaga någon åtgärd till uppförande af de för dessa skolor nödiga lokaler, oaktadt ett för detta ändamål underdånigst begärdt anslag till belopp af 6,000 kronor redan år 1880 blef af Kongl. Maj:t i nåder beviljadt. Orsaken till dröjsmålet har uppgifvits vara den, att skolrådet och församlingen hade, då beslut fattades angående dessa skolors inrättande, påräknat, att folkskolan i Gellivare kyrkoby skulle, sedan de tvenne nya skolorna kommit till stånd, kunna få utbytas mot en af församlingen i stället bekostad småskola för både svenska och lappska barn, från hvilken äfven de svenska barnen efter erhållen förberedande undervisning skulle få inträde i statens lappskola, för att gemensamt med de lappska barnen undervisas i folkskolans alla läroämnen. Detta blef dock endast i så måtto beviljadt, att de svenska barnen egde att vinna inträde i lappska statsskolan, sedan de inhemtat de kunskapsmätt, som fordras i folkskolans lägre afdelning. Under sådant förhållande har skolrådet ansett nödigt att fortfarande bibehålla den i kyrkobyn befintliga folkskolan, i hvilken de svenska barnen, lappskolan förutan, kunna erhålla fullständig folkskolundervisning. Församlingen lär dock icke kunna undgå att, enligt eget åtagande, inrätta de tvenne nya folkskolor, som hon erkänt vara behöfliga, och för hvilka henne beviljats begärdt erforderligt anslag till lokalers uppförande och inredning enligt godkända ritningar och kostnadsförslag. Visserligen kan det tyckas blifva väl mycket betungande för en fattig lappmarksförsamling att, förutom nödigt antal småskolor, upprätthålla tre folkskolor med hvar sin examinerad lärare, synnerligast som besagda församling nyligen haft stora utgifter och ännu häftar i skuld för en ny kyrkobyggnad, samt dessutom ofördröjligen måste bekosta en ny prestgårdsbyggnad; men derest, såsom anledning är att hoppas till följd af dessa bevekande omständigheter, församlingen, till aflöning åt läraren vid hvardera af de beslutade nya skolorna, finge af statsmedel ett lika understöd med det hon de senare åren åtnjutit och fortfarande torde få åtnjuta till aflöning åt läraren vid den nuvarande folkskolan, nemligen i anseende till medellöshet 150 kronor, och till löneförhöjning utöfver fastställda minimibeloppet likaledes 150 kronor, förutom ordinarie tillskottet 400 kronor; så skulle församlingen icke komma att drabbas af större utgift för en lärares aflönande vid hvardera af de nya folkskolorna, se-

dan dessa kommit till stånd, än 50 kronor jemte vedbrand och kofoder, hvilket blefve en ringa uppoffring i förhållande till den betydliga utveckling och förkofran, som församlingens skolväsende derigenom skulle vinna.

Antalet småskolor inom inspektionsområdet har under perioden ökat från 13 till 18, och utgjorde sista året i Arvidsjaur 4, i Arjeploug 2, i Jockmock 7 och i Gellivare 5. En af Jockmocks småskolor är stationerad i kyrkbyn och fungerar, enligt af Biskopen gillad plan, såsom förberedande klass för både lappska och svenska barn, innan de dimitterats till inträde i statens lappskola, en anordning, som visat sig fullt ändamålsenlig. Redan i den förberedande klassen, der undervisning meddelas både på lappska och svenska språken, kunna de lappska barnen, icke minst genom sammanvaron med svensktalande kamrater, inhemta kännedom af svenska språket, till följd hvaraf de sedermera i statsskolan, der skolmästaren i särskild lärosal ensam undervisar, lättare och grundligare kunna genomgå fullständig folkskolekurs, än förhållandet var, då statsskolan måste emottaga lappska barn utan den minsta förberedande kunskap och utan någon kännedom af svenska språket. Som likväl för svenska barns emottagande i Gellivare lappska statsskola det vilkor blef föreskrifvet, att dessa först borde hafva inhemtat de kunskapsmått, som fordras i folkskolans lägre afdelning, måste denna föreskrift betraktas såsom prejudikat, äfven hvad statsskolan i Jockmock beträffar. Med fästadt afseende derpå, och emedan distriktets folkskola är stationerad på fyra mils afstånd från kyrkbyn, kommer en examinerad folkskolelärarinna ofördröjligen att anställas vid den med lappskolan förenade förberedande anstalten, hvilken en småskolelärarinna hittills förestått. Följden deraf torde dock blifva, att de svenska barnen måste anses berättigade att i sistnämnda, till folkskola sålunda förvandlade anstalt få qvarstadna, till dess de genomgått fullständig folkskolekurs, då statsskolan således endast får lappska barn att undervisa.

Förutom de fasta lappskolorna finnas inom inspektionsområdet äfven 9 flyttande lappska kateketskolor, nämligen 4 i Arvidsjaur, 2 i Arjeploug, 1 i Jockmock och 2 i Gellivare.

Slöjdskolor finnas icke i något af dessa skoldistrikt, dock få eleverna vid Mattisuddens missionsskola emellanåt någon undervisning i handslöjd.

Sockenbibliotek finnes och anlitas temligen flitigt i Jockmock samt vinner nästan årligen någon tillökning genom inköp af nya böcker för medel, som dels tillskjutas af församlingen dels inflyta

genom en mindre afgift af boklåntagare. Biblioteket förestås af distriktets folkskolelärare. I de öfriga församlingarne äro sockenbiblioteken allt för obetydliga för att kunna motsvara sitt ändamål.

Söndagsskolor hafva blifvit satta i gång af lärare på en och annan station, der sådana skolor visat sig kunna med framgång hållas.

Af skolrådets årliga uppgifter framgår, att minst en tredjedel af i skolåldern varande barn saknar annan undervisning, än den de kunna få i hemmen, hvilket utgör ett talande bevis för behovet af ännu flera skolor. Detta behof kan dock af ekonomiska skäl endast småningom afhjelpas, och den tid torde ännu vara långt aflägsen, då skolundervisningen i våra lappmarksförsamlingar kan utsträckas till alla barn i skolåldern. Orsaken dertill är den stora mängden enstaka och aflägsset boende familjer, hvilka endast efter ett eller annat års mellantid kunna få en skola på stället förlagd, och vanligen endast för några få veckor. Der föräldrarne sjelfva kunna och vårda sig om att bibringa sina barn innanläsningsfärdighet och någon kunskap i kristendomen, der kan skolan, om den också först efter någon längre tids förlopp återkommer, verka med någon framgång; men der föräldrarne sjelfva äro okunniga eller för barnens undervisning liknöjda, der uträttar en några veckors skola föga eller intet. Innan skolan återkommer hafva barnen glömt det lilla de förut der inhemtat. Af sistnämnda förhållande har jag haft en sorglig erfarenhet inom Gellivare distrikt, der jag vid skolbesök på vissa enstaka stationer funnit barnen, så väl äldre som yngre, på samma ohjelpligt låga ståndpunkt, som ett eller flera år förut, då skola der var förlagd. Läraren har på sådana ställen ett verkligt Sisyphearbete.

II. Skolreglementen.

Nya sådana behöfvas visserligen för de folkskolor, som blifvit till fasta omreglerade, men skolråden hafva ansett rådligast att dröja med utarbetandet af nya reglementen, till dess nämnda ännu endast provisoriskt gjorda förändring visat sig vara fullt ändamålsenlig, äfvensom i afvaktan på skolväsendets ytterligare utveckling genom anläggning af en och annan ifrågasatt ny folkskola.

III. Läroplan och läsordning.

Vid uppgörande af läroplan och läsordning för skolorna hafva skolråden sökt att i möjligaste måtto tillämpa den normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor, som jemlikt Kongl. Maj:ts nådiga bref den 11 Oktober 1878 dervid bör tjena till ledning. Detta har i allmänhet låtit göra sig hvad folkskolorna beträffar, synnerligast de fasta, men för småskolorna, som vanligen flytta på flera stationer och förutom sin egentliga bestämmelse måste tillika vara ersättningsskolor, hafva afvikelser från normalplanen i många hänseenden icke kunnat undvikas. I småskolorna inom Gellivare distrikt har normalplanen ännu icke vunnit någon tillämpning.

IV. Anteckningsböcker.

Matrikel, dagbok och examenskatolog finnas inbundna i de flesta skolor. Några småskolor hafva dock hittills endast varit försedda med lösa blanketter för de föreskrifna anteckningarne.

V. Folkets förhållande till skolan.

Något knot öfver utgifterna för upprätthållandet af förut befintliga skolor har bland allmogen inom inspektionsområdet icke försports. Endast då fråga uppstår om inrättande af en eller flera nya skolor, möter icke sällan ett motstånd, som lägger hinder i vägen för vinnande af det eftersträfvansvärda målet — en allmännare folkskoleundervisning. Såsom ett glädjande faktum torde likväl få nämnas, att åtskilliga byalag inom Jockmocks distrikt, hvilka hittills endast kunnat tillgodoses med 2 å 3 månaders småskola årligen, lifligt uttalat sin önskan att få en fast skola med examinerad lärare åtminstone hvar annat år, och icke visat sig ovilliga att i sådant fall sjelfva bekosta naturaprestationerna till lärarens aflöning. Med all säkerhet torde ock kunna antagas, att på detta sätt, och derest distriktet, i likhet med de tre nordligaste lappmarksförsamlingarne, blefve med afseende på dess medellöshet hugnadt med statsunderstöd för sitt skolväsande till belopp af 200 eller åtminstone 150 kronor årligen, förutom de ordinarie tillskotten, minst tvenne nya folkskolor skulle kunna

der inrättas, emedan församlingen helt visst icke ville vägra att i sådant fall tillskjuta det kontanta belopp, som ytterligare erfordrades till aflöning åt lärare vid dessa skolor.

Men om ock ett stegradt intresse för skolväsendet på vissa ställen börjar att göra sig gällande, synas dock föräldrar mångenstädes icke veta att rätt uppskatta värdet af en grundlig folkskolebildning, hvars ringaktande de fast mer lägga i dagen, då de taga sina barn från skolan, så snart dessa hunnit inhemta de allra nödvändigaste kunskapsmåtten. Visserligen kunna fattigdom och behovet af barnens arbetsbiträde ofta dertill vara orsaken, till följd hvaraf dessas skolgång också är mer och mindre ojemn, men sådana föräldrar äro icke heller sällsynta, hvilka, oaktadt de befinna sig i den lefnadsställning, att icke ett sådant behof tvingar dem att förtidigt taga sina barn från skolan, likväl icke draga detta i betänkande, emedan de, högre värdera den materiella fördel de kunna hafva af barnens arbete i hemmet, än de större kunskaper, som dessa genom en längre tids skolgång skulle vinna, och de välsignelsebringande frukterna deraf i framtiden.

VI. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden för både småskolor och folkskolor är minst 34 veckor, fördelade på vår- och hösttermin. Vårterminen tager sin början i medlet af Januari och slutar omkring en vecka före midsommar. Höstterminen börjar i medlet af September och slutar något öfver medlet af December. Statens lappskolor hafva endast två månaders sommarferier och en månads vinterferier. Tiden för den dagliga undervisningen utgör i folkskolorna 6 och i småskolorna 5 timmar, med undantag af onsdagar och lördagar, då barnen efter 3 å 4 timmars förmiddagsundervisning få ledighet. Mellan hvarje lästimme gifves numera temligen allmänt 5 minuters hvilostund.

VII. Skolförhören.

Förhör med de barn, som undervisas i hemmen, kunna i anseende till lokala hinder merendels endast hållas vid de årliga husförhören. Till följd af sagda hinder hafva roteförhör endast undantagsvis förekommit. I afseende på barnens hemläsning förmärkes mångenstädes en tilltagande ordentlighet och flit i de äm-

nen, som ligga inom föräldrars och äldre syskons kunskapsområde, såsom stafning, innanläsning och kristendom, men många exempel gifvas och på klandervärd försumlighet härutinnan från föräldrarnas sida. Offentlig examen hålles i de fasta skolorna vid hvarje termins slut och i de flyttande skolorna vid läsetidens afslutande å hvarje station. Skolrådets ordförande är ofta icke i tillfälle att öfvervara slutförhören å aflägsna stationer, men vanligen infinna sig dervid åtminstone barnens föräldrar och någon närboende skolrådsledamot eller tillsyningsman. Afgångspröfnin- gar med barn, som lemna skolan, ega sällan rum, emedan föräl- drarne uraktlåta att göra anmälan om deras afgång.

VIII. Undervisningen.

I alla folkskolor och större delen småskolor indelas barnen i klasser eller lexlag; i folkskolor vanligen 3 och i småskolor 2. Under det att läraren är upptagen med att förhöra och undervisa barnen i ett af lexlagen, sysselsättas de öfriga med tysta öfnin- gar. Undervisningen börjas och avslutas dagligen med bön samt afsjungande af någon psalmvers, som barnen inlärt. I folksko- lorna hör det äfven till regeln, att läraren efter hållen morgonbön uppläser ett stycke i bibeln, hvaröfver läraren sedan gör en kort utläggning. Vid den första kristendomsundervisningen iakttages numera temligen allmänt föreskriften, att bibliska historien skall gå före katekesen. I en del småskolor, dock endast sådana, som äro försedda med behörigen bildade lärare eller lärarinnor, göras redan nybegynnare genom muntlig undervisning bekanta med de viktigaste bibliska berättelserna. Att undervisningen i kristen- domen ännu mångenstädes röjer större och mindre brister, synner- ligast derutinnan, att barnens minneskraft tages allt för mycket i anspråk, utan att förstånd och hjerta få komma till sin fulla rätt, kan icke förnekas, men dessa brister, som förr voro temligen allmänna, undanträngas allt mer och mer af en bättre undervis- ningsmetod. I de flesta folkskolor, lappskolorna inberäknade, be- drifves kristendomsundervisningen med lif och värme.

Vid undervisning i modersmålet lägges först och främst vikt på, att barnen vinna god öfning i stafning, innan-, rätt- och välläs- ning. Vid innanläsningsöfningarne begagnas i småskolorna inom Gellivare distrikt endast nya testamentet och psalmboken, i de öfriga distriktens småskolor derjemte Kastmans läsebok. I folk- skolorna begagnas allmänt läsebok för folkskolan. Innanläsnings-

öfningarne åtföljas af innehållsförklaring. Sats- och formlära jemte inöfvande af ordklasserna förekommer i några skolor.

Fäderneslandets historia läses i alla folkskolor, men vanligen först i de öfre klasserna. Odhners lärobok begagnas dervid. Redan i småskolorna — de inom Gellivare likväl undantagna — få barnen någon undervisning i geografi, medelst kartläsning. I folkskolorna få de öfre afdelningarne genomgå icke obetydliga kurser i detta ämne, sedan nästan alla dessa skolor blifvit försedda med de genom Kongl. Ecklesiastik-Departementets försorg utgifna väggkartor, äfvensom glob. De mest brukliga läroböcker i ämnet äro Gehlins och Bäckmans geografi.

I alla folkskolor meddelas mer och mindre undervisning i naturlära efter Berlins lärobok, men endast folkskolan i Jockmocks distrikt samt de lappska statsskolorna äfvensom missions-skolan i Mattisudden äro försedda med fullständig åskådningsmateriel i detta ämne. Skrifning öfvas i alla skolor. I småskolorna begagnas dervid endast skiffertafla, sedan läraren derpå, eller på svarta tafian, såsom forskrift tecknat de bokstäfver, ord eller satser, som barnen hafva att skriva. I folkskolorna skrives dels på skiffertafla dels på papper, både efter forskrift och för öfning i rättstafning, efter diktamen.

Undervisning i räkning förekommer också allmänt i skolorna, med undantag af vissa småskolor i Gellivare. I de öfriga småskolorna öfvas barnen förnämligast i hufvudräkning med eller utan begagnande af kulram. Småskolor finnas dock, der barnen äfven få räkna på tafia och hinna genomgå de 4 enkla räknesätten. I folkskolorna inhemta dessutom de mer försigkomna barnen sorter och decimalbråk samt vanliga bråk.

Geometri och linearteckning ingå numera såsom undervisningsämnen i de flesta folkskolor. Teckning efter Stuhlmannska metoden har börjat att öfvas i en och annan skola.

Sångundervisningen meddelas genom inlärande af koraler och lättare sångstycken, samt derjemte i de flesta folkskolor genom öfning att sjunga efter siffror. Två- och fyrstämmig sång har förekommit i en och annan skola.

Gymnastik öfvas i alla skolor inom Jockmock samt de fasta skolorna i Gellivare och Arjeploug. Exercis (medelst trägevär) öfvas af gossarne vid en af de fasta skolorna i Jockmock.

Undervisning i trädgårdsskötsel har ännu icke i någon skola kommit till stånd.

IX. Undervisningsmateriel.

De flesta folkskolor äro med undervisningsmateriel väl försedda, rikligast dock de lappska statsskolorna. Endast Gellivare folkskola saknar ännu nödig materiel, och isynnerhet äro småskolorna i besagda distrikt vanlottade i detta hänseende. I de öfriga distriktens småskolor är materielen ännu mer och mindre bristfällig, men bristerna afhjelpas efter hand i mån af tillgångar.

X. Lärarne.

Af de vid folkskolorna anstälde lärare saknar ingen erforderliga kunskaper och skicklighet för utöfvande af sitt kall. Dessamma kan äfven i allmänhet sägas om de vid småskolorna inom Arvidsjaur, Arjeplog och Jockmock anställda lärare och lärarinnor, hvilka alla genomgått 1 & 2 års seminariikurs, hvaremot endast två af småskolelärarepersonalen i Gellivare genomgått sådan kurs. De öfriga småskolelärarne derstädes hafva allt för ringa underbyggnad, men måste behållas, till dess deras platser kunna fyllas af andra, som för att vinna erforderlig teoretisk och praktisk skicklighet komma att genomgå finska småskolelärareseminarier i Haparanda.

Beträffande lärarnes sätt att vårda barnens sedliga väsen har i allmänhet ingen anmärkning förekommit, äfvensom det måste erkännas, att de ock, med få undantag, lägga sig vinn om att utveckla barnens förstånd. Skolmöten eller sammankomster med lärare och lärarinnor hafva till följd af de långa afstånden och de obanade vägarne icke inom detta inspektionsområde kunnat hållas.

Jockmock i April 1882.

J. Læstadius.

VII.

Westerbottens fjerde kontrakt, (utom Karesuando och Juckasjärvi pastorat).

I. Skolväsendets utveckling.

A. Undervisningsanstalterna.

Som denna inspektionsberättelse är den första, som afgifves särskildt för detta, under nu tilländagångna femårsperiod bildade inspektionsområde, torde det vara på sin plats att här lemna en kort öfversigt af skolväsendets utveckling inom detta distrikt ända från den tid, då dess första folkskola inrättades, till närvarande tid. Och då jag dertill är i tillfälle genom de uppgifter, som skolrådets ordförande benäget lemnat mig, vill jag här lemna en sådan öfversigt med ledning af dessa uppgifter.

I Neder-Torneå och Haparanda stad inrättades år 1852 en för staden och landsförsamlingen gemensam fast folkskola. År 1867 beslöts, att med utgången af året skulle Neder-Torneå landsförsamling och Haparanda stad skiljas till särskilda skoldistrikt. År 1868 antogs i Haparanda 1 småskolelärarinna, 1875 ytterligare 1 biträdande lärarinna för folkskoleafdelningen och 1879 en biträdande lärarinna för småskoleafdelningen, så att lärareantalet f. n. är 4 i Haparanda stads folk- och småskola. — Folkskolan i Neder-Torneå, som började sin verksamhet från och med år 1868, hade till att börja med blott 1 lärare. 1871 antogs 1 småskolelärare, 1876 ytterligare 1, 1879 ännu 1 och från och med den 1 Sept. 1881 ytterligare 1, så att lärarepersonalen inom Neder-Torneå landsförsamling f. n. utgöres af 1 examinerad folkskolelärare samt 3 examinerade småskolelärare och 1 examinerad småskolelärarinna.

Karl Gustafs folkskola inrättades år 1853. År 1871 inrättades 2 småskolor och år 1875 ytterligare 1 småskola, så att Karl Gustaf

för närvarande har 1 folkskola och 3 småskolor med 1 examinerad folkskolelärare och 3 examinerade småskolelärarinnor.

I *Öfver-Torneå pastorat* beslöts år 1852 inrättandet af en folkskola gemensam för *Öfver-Torneå moderförsamling* och *Hietaniemi annexförsamling*, hvilka då utgjorde ett skoldistrikt. År 1853 fick denna skola examinerad folkskolelärare. År 1860 inrättades f. d. komministern C. G. Wikström en enskild skola i *Hietaniemi*, hvilken skola upphörde med sin verksamhet omkring år 1867, då *Hietaniemi* blef särskildt skoldistrikt och fick egen fast folkskola. År 1863 inrättades 2 småskolor, 1 för moderförsamlingen och den andra för *Hietaniemi annexförsamling*. År 1871 antogs ytterligare 1 småskolelärare för moderförsamlingen, 1875 ännu en tredje och år 1876 ytterligare en fjerde småskolelärare, samt år 1881 en examinerad folkskolelärare för flyttande folkskolan i *Juoksinki* och *Turtola*. *Öfver-Torneå moderförsamling* har sålunda f. n. en fast folkskola och en flyttande, samt 4 småskolor med en lärarepersonal af 2 examinerade folkskolelärare, 1 examinerad och 1 oexaminerad småskolelärare samt 2 examinerade småskolelärarinnor.

Hietaniemi församling blef år 1867 särskildt skoldistrikt och fick då äfven egen fast folkskola. År 1871 inrättades 1 småskola, 1876 ännu 1 och 1878 ytterligare 1 småskola, så att *Hietaniemi* f. n. har 1 fast folkskola och 3 småskolor, samt en lärarepersonal, bestående af 1 examinerad folkskolelärare, 2 oexaminerade småskolelärare och 1 examinerad småskolelärarinna.

Korpilombolo skoldistrikts folkskola inrättades år 1864. Samma år inrättades ock 1 småskola och år 1877 ytterligare 1. Detta skoldistrikt har sålunda f. n. 1 folkskola och 2 småskolor med en lärarepersonal af 1 examinerad folkskolelärare och 2 examinerade småskolelärarinnor.

Från Pajala skolråd har jag icke bekommit några uppgifter härom, men jag har mig likväl bekant, att det är först under inspektionsperioden 1869—71, som *Pajala folkskola* inrättades, hvarjemte ock samtidigt dermed 1 småskola bildades. År 1877 inrättades ytterligare 1 småskola och 1879 ännu 1 samt år 1880 ytterligare 1, så att *Pajala pastorat* vid 1881 års slut hade 1 fast folkskola och 5 småskolor med en lärarepersonal, bestående af 1 examinerad folkskolelärare, 2 examinerade småskolelärare, 2 examinerade och 1 oexaminerad småskolelärarinna.

Under nu tilläandalupna femårsperiod har undervisningsanstalternas antal inom detta inspektionsområde ökats på sätt följande tabell utvisar:

	År 1877	1878	1879	1880	1881
Fasta folkskolor	6	6	7	7	7
Flyttande d:o	—	—	—	—	1
Småskolor	18	19	20	21	22
Summa skolor	24	25	27	28	30

Enskilda skolor till ett antal af 4 hafva under denna period varit verksamma i Haparanda. Dessa hafva alla varit afsedda för flickor i skolåldern och deröfver, några dessutom för gossar, som till ålder och insigter äro att hänföra till småskolans barn.

Skolornas förhållande till folkmängden och barnen i skolåldern uti de olika skoldistriktet visas närmare af följande tabell:

Skoldistriktens namn.	Folkmängden den 31 Dec. 1880.	Barn i skolåldern.	Folk-skolor.		Små-skolor.		Antal skolor.	Antal lärare.
			Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.		
Haparanda stad	1,028	151	1		1		2	4
Neder-Torneå	2,371	347	1		3	1	5	5
Karl Gustaf	2,294	319	1			3	4	4
Hietaniemi	2,009	367	1			3	4	4
Öfver-Torneå	2,942	542	1	1	1	3	6	6
Korpilombolo	1,414	219	1			2	3	3
Pajala	3,830	632	1		2	3	6	6
Summa	15,888	2,577	7	1	7	15	30	32

Om från antalet barn i skolåldern afdragas de år 1880 i allmänna läroverk och enskilda skolor undervisade 80 barn, så återstå 2,497 och komma i medeltal ungefär 83 barn på hvarje skola, hvarvid dock den omständigheten bör tagas i betraktande, att af de 30 skolorna äro 16 ambulatoriska, flyttande på 2 eller 3 stationer, äfvensom att af nämnda 2,497 barn endast 1,247 under år 1880 besökt folk- och småskolor, hvarföre efter denna beräkning i medeltal endast ungefär 42 barn komma på hvarje skola. Dömer man endast efter antalet barn, som varit inskrifna i distriktets folk- och småskolor och som varit närvarande vid inspektionen, skulle det nuvarande antalet skolor vara fullt tillräckligt; men då man tager i betraktande dessa skoldistrikts vidsträcktighet, behovet af att få förhållandet emellan folk- och småskolan behörigen ordnad och dessutom den omständigheten, att i många byar finnas barn, af hvilka en del har svenskan, en annan del finskan till modersmål och att dessas sam-

manförande i samma skola verkar hämmande på undervisningen, måste man erkänna, att både folk- och småskolornas antal är för ringa i förhållande till behovet. Detta, hoppas jag, skola ock vederbörande skolråd och församlingar snart finna och, i den mån som behovet af kunskaper blir mer allmänt insedt, skola ock utan tvifvel nya undervisningsanstalter inrättas, isynnerhet om Regeringen, såsom hittills, lemnar bidrag för skolväsendets ändamålsenliga ordnande.

B. Förhållandet mellan folk- och småskolan.

Det har mött och möter ännu fortfarande stora svårigheter att ordna detta förhållande så, att småskolan blir, hvad den borde vara, en förberedelseanstalt för folkskolan, och att folkskolan slipper inrymma en småskoleafdelning. Endast Haparanda stads folkskola och Öfver-Torneå moderförsamlings fasta folkskola hafva hvar sin småskola, der förberedande undervisning för folkskolan meddelas. Om de öfriga folkskolorna kan man med skäl påstå, att de sakna dylika förberedelseanstalter.

Hindren för ordnandet af förhållandet emellan folk- och småskolan hafva sin grund deri, att, då i dessa glest bebodda och vidsträckta skoldistrikt i allmänhet finnes endast en och allenast i Öfver-Torneå två egentliga folkskolor, hvilka sålunda äro för få i förhållande till de barns antal, som borde besöka desamma, och då dessutom äfven småskolornas antal är så ringa, att, derest någon af dem stationerades i den egentliga folkskolans närhet, flera rotar skulle blifva utan all skolundervisning, nödgas folkskolan emottaga sådana barn, som rätteligen tillhöra småskolan, och i småskolan genomgå en kurs, som mer eller mindre går utöfver småskolans uppgift och i sjelfva verket motsvarar den undervisning, som meddelas i någon eller några årsklasser af folkskolan.

För att häfva dessa hinder fordras flera såväl folk- som småskolor. I alla fall torde man i första hand böra vara nöjd, om man blott finge så många småskolor, att hvar och en af dem icke behöfde flytta på flere än 2 stationer.

Dessa småskolor eller som de rätteligen borde kallas »mindre skolor» hafva dock verkat ofantligt mycket godt, ty de hafva både med afseende å undervisningens omfattning och beskaffenhet lemnat ett mycket godt resultat. Och om allmogen äfven till att börja med stretade så mycket den förmådde emot småskolorna, så är förhållandet dock nu helt annat. Det har händt ganska

ofta under mina inspektionsresor, att bönderna klagat öfver, att i deras by icke någon småskola har stationerats, eller att den fått vara der alltför kort tid o. s. v., hvilket allt utvisar, att skolan börjar att omfattas med allt lifligare intresse.

C. Försättningskolan.

Någon egentlig försättningskola finnes icke inom detta inspektionsområde. Orsaken härtill är, att förhållandet emellan folk- och småskolan icke ännu kunnat behörigen ordnas och att folkskolan icke heller ännu vunnit den utveckling, att bestämmelserna om bland annat afgangspröfningar kunnat i vidsträcktare mån tillämpas. Endast i Öfver-Torneå moderförsamling har man gjort försök med en dylik skola. Som denna skola varit i gång endast några veckor under sistförflutna vårtermin och endast 3 timmar dagligen på eftermiddagarna och elevernas antal varit mycket ringa, kan man icke ännu fälla något omdöme om dess verksamhet. Undervisning har meddelats i finska och svenska samt skrifning, räkning, historia, geografi och sång.

D. Tiden för lärlungars intagning i skolan.

Ordningen att emottaga lärlungar i skolan endast vid läseterminernas början söker man genomföra, ehuru den gamla, allt för ofta vanliga oordningen i denna punkt blott efter hand och med trägna bemödanden torde kunna öfvervinnas. Isynnerhet vid början af höstterminen, då barnen ännu kunna användas vid jordbruksarbetet eller arbete i hemmet, vill det vara svårt att få barnen att mangrannt infinna sig i skolan, hvarföre ock skolråden ansett sig tvungna att intaga dem äfven efter terminens början. I en del skoldistrikt efterleivas dock folkskolestadgans bestämmelser härom nogare och det har visat sig, att skolorna i dessa distrikt äro jemnare och talrikare besökta än i dem, der folkskolestadgans föreskrifter i detta hänseende slappare tillämpas.

E. Skolförhören.

Förhör med de barn, som undervisas i hemmen, kunna aldrig verkställas vid terminernas början, emedan de, oaktadt föregången pålysning, dervid icke inställa sig. Orsaken härtill är,

utom mycket annat, svårigheten att kunna få barnen samlade på bestämd dag i anseende till distriktets vidd m. m. Föräldrarne tyckas ock icke anse sig förbundne att af skolrådet söka tillstånd att få i hemmet undervisa sina barn. Hemläsningen kan sålunda kontrolleras endast vid de årliga husförhören, hvilka i allmänhet bevisas ganska ordentligt.

Roteförhör hållas endast i Öfver-Torneå och Hietaniemi under terminerna i de rotar, der skolan för tillfället icke är stationerad, 1 eller 2 gånger i månaden, — i de öfriga skoldistriktet deremot icke. Orsaken härtill uppgifves vara det långa afståndet emellan de olika stationerna m. m.

Offentlig examen hålles i de fasta skolorna vid hvarje termins slut eller ock endast vid vårterminens slut och i de flyttande vid slutet af läsetiden på hvar station. Vid dessa examina utdelas i en del skolor belöningar i böcker m. m. åt barn, som genom flit, skicklighet och godt uppförande utmärkt sig.

Särskilda afgangspröfningar förekomma icke, utan sammanfalla med de årliga examina. Endast vid Öfver-Torneå fasta folkskola meddelas och uttagas afgangsbetyg från skolan.

Hindret för anställande af afgangspröfningar uppgifves vara, att lärjungarne icke, oaktadt derom erhållna påminnelser, anmäla sig till afgang från skolan, äfvensom att de ganska ofta upphöra med skolgången redan före slutet af terminen och förr, än de genomgått de föreskrifna lärokurserna.

II. Uppgifter om hvarje särskild skola.

1:o. Barnen inom skolåldern utgjorde år 1880 ett antal af 1,286 gossar och 1,291 flickor eller tillhoppa 2,577. Af dessa 2,577 barn i skolåldern hafva enligt skolrådets uppgifter för år 1880 varit undervisade

I fasta folkskolor	310.
» småskolor	937.
Sålunda i distriktets folk- och småskolor	1,247.
I allmänt läroverk	39.
» enskilda skolor	41.
» hemmet	1,216.
Saknat undervisning för naturfel	6.
» » af annan anledning	11.
Utom distriktet hafva vistats och uppgifter hafva saknats om	17.

Summa 2,577.

Som jag är i saknad af uppgifter härom från föregående inspektionsperioden, kan jag icke härvid anställa någon jemförelse emellan båda perioderna. Att emellertid 1,216 barn stå antecknade såsom åtnjutande undervisning i hemmet, synes vara sorgligt, isynnerhet som man vet, att den undervisning, som hemma meddelas, ingalunda i noggrannhet och omfattning motsvarar den, som i skolan meddelas. Likväl är det icke så att förstå, att dessa icke alls skulle hafva åtnjutit någon undervisning i folk- eller småskolan. Derhän har det dock kommit, att de flesta barn besöka skolan en eller annan termin. Vanligen sättas barnen i folk- eller småskolan vid fyllda 7 års ålder och få då bevista skolan till 11 eller 12 års ålder, då de tagas hem för att hjälpa föräldrarna vid hemarbetet. Sedan få de återigen besöka skolan en eller två terminer förr än de anmäla sig till konfirmationsundervisningen.

Redogörelsen för antalet i hvarje skola inskrifna barn, för antalet af de inskrifna, som vid sista inspektionstillfället voro närvarande, äfvensom för antalet af de i hvarje flyttande folkskola inskrifna, som tillhörde den rote, inom hvilken skolan vid inspektionen var förlagd, är intagen i medföljande tabellariska uppgift.

2:o. Klasserna eller afdelningarna i hvarje skola äro omvexlande 2, 3 och i en folkskola 4, hvilka samtidigt undervisas omedelbart af läraren. Monitörers användande förekommer numera sällan.

För att i någon mån kunna öfvervinna de svårigheter, som blifva en följd deraf, att samma lärare nödgas undervisa samtidigt skolans 2, 3 och 4 klasser, har i några skolor vidtagits den åtgärden att indela läroböckerna i kurser, der mindre fordringar upptagits för de mindre, än för de större barnen. Härigenom har den fördelen vunnits, att alla klasserna få samtidigt undervisning i samma ämnen. Samtidiga olika öfningar för de olika klasserna möjliggöras derigenom, att, medan läraren omedelbart undervisar den ena klassen, den andra sysselsättes med s. k. tysta öfningar.

Ledighet i 5 å 10 minuter mellan lästimmarna lemnas allmänt.

3:o. Undervisningssättet i de särskilda ämnena företer naturligtvis stora olikheter. Som ett allmänt omdöme om dess beskaffenhet vid folkskolorna kan sägas, att den är vida bättre vid de skolor, som till lärare hafva personer, hvilka utexaminerats sedan nu gällande seminariistadga börjat tillämpas, än vid dem, hvilkas lärare äro af den äldre generationen, ty hos dessa är det mycket öfrigt att önska. Hvad åter småskolorna beträffar, så är det temligen väl bestämdt med undervisningen i de skolor, der

den ledes af lärare eller lärarinna, som genomgått Haparanda småskolelärareseminarium, hvaremot de oexaminerade lärarnes undervisning i många fall är temligen underhaltig.

Temligen allmänt har man under det sistförflutna året gjort bemödanden att tillämpa »Normalplanen» så mycket som möjligt, ehuru hindren därför äro för närvarande mycket stora. Dessa hinder bero dels derpå, att förhållandet mellan folk- och småskolan icke kunnat behörigen ordnas, dels derpå, att i många skolor finnas både finska och svenska barn, dels ock slutligen derpå, att, då de flesta barn besöka skolan endast ett eller annat år och dessutom mycket ojemnt, lärarne nödgas på de öfriga ämnenas bekostnad framdrifva kristendomsundervisningen så, att barnen blifva vederbörligen förberedda för konfirmationsundervisningen.

a) Skolans hufvudämnen äro sålunda biblisk historia och katekes. Åt det förra af dessa ämnen inrymmes numera i de flesta skolor dess naturliga plats i undervisningen före katekesen. Till denna förändring har den omständigheten icke så litet bidragit, att presterskapet börjat af skriftskolebarnen fordra kunskap i bibliska historien. De läroböcker, som begagnas i detta ämne, äro: Roos', Åkerbloms och Barths bibliska historier.

b) Den första förberedande undervisningen i innanläsning meddelas allmänt med begagnande af den s. k. bokstafsmetoden. Endast i några få småskolor begagnas den s. k. ljud- och skrif-läsemetoden. För att undslippa de allra första öfningarne i innanläsning med nybegynnare, har man i några skoldistrikt uppställt för dem såsom vilkor för intagning i skolan att känna bokstäfverna och kunna stafva enstafviga ord. Såsom ett allmänt omdöme om barnens kunnighet i innanläsning kan man säga, att den endast i några få skolor är öfverhufvudtaget god, deremot i de flesta medelmåttig och till och med långt under medelmåttan.

De allmännast begagnade innanläsningsböckerna äro: Länkeläs och Ahlqvists Läseböcker, Berlins Naturlära, samt Kertomuksia Ruotsin historiasta.

c) Räkning och skrifning förekomma såsom läroämnen i alla folk- och småskolor. Vid undervisningen i skrifning lägga sig de flesta lärare mera vinn om välskrifning, än om rättskrifning, i anledning hvaraf barnen ock äro temligen svaga i språkets behandling. Kunskaperna i räkning äro ock i allmänhet ringa utom i ett fåtal skolor, der några elever hafva gjort ganska stora framsteg i detta läroämne.

d) Undervisning i svensk historia förekommer numera i alla folkskolor och äfven i några småskolor. Undervisning i geografi

meddelas i samtliga folk- och de flesta småskolor. I folkskolorna begagnas Vinges och Erslevs läroböcker i detta ämne, i de flesta småskolorna sker undervisningen muntligen. Samtliga skolorna hafva behöfliga kartor.

e) Naturläran ingår ock såsom läroämne i samtliga folkskolor och i några småskolor. Undervisningen häri sker dels muntligen, dels med redogörelse för innehållet af hvad som lästs innantill i Berlins läsebok. Någon lärobok i detta ämne hafva vi icke och därför äro ock barnens kunskaper häri ganska ringa.

f) I geometri och linearteckning meddelas undervisning endast i ett fåtal skolor och består hufvudsakligen i liniers, vinklars och plana figurers uppritning och uträkning af ytors arealinnehåll.

g) Frihandteckning öfvas ock numera i de flesta skolorna med ledning af väggtaflor för undervisning i teckning.

h) Sång öfvas i alla folk- och de flesta småskolor vanligast 2 timmar i veckan. På dessa lärostunder öfvas sång af psalmer och andra lättare sångstycken. Orgelharmonier finnas i alla öfriga folkskolor utom i Neder-Torneå folkskola, der läraren, som själf saknar sångröst, leder sången med tillhjälp af fiol. Tonträffning öfvas endast i ett par folkskolor.

i) Vigten af gymnastikundervisningen behjertas föga och derföre öfvas gymnastik endast i några få skolor. Särskild gymnastiklokal finnes endast i Haparanda folkskola. Öfningarne försiggå vanligast i fria luften under den blidare årstiden och bestå uti de enklaste rörelser, som ingå i fristående gymnastik, marscher och vändningar, samt i någon skola exercis med trägevär.

j) Trädgårdsskötsel och undervisning i slöjd förekomma endast vid Haparanda folkskola.

k) Dessutom ingår äfven svenska språket såsom undervisningsämne vid samtliga de finska folkskolorna och äfven i många småskolor. Det har länge varit ett önskningsmål för många bland våra finnar, att kunskap i landets hufvudspråk blefve allmännare härstädes. Att detta intresse för svenska språket icke framkallats genom någon påtryckning från vederbörande auktoriteters sida, utan allenast af de svårigheter i kommunalt och kommersielt hänseende, hvilka äro en naturlig följd af okunnigheten i landets hufvudspråk, framgår tydligt deraf, att de förmögnare bland ortens allmoges plägat sända sina barn till svenska församlingar för att lära sig svenska språket. För att tillgodose detta behof, har folkskolan i Hietaniemi redan i flera års tid meddelat undervisning i detta språk och sedermera hafva de öfriga folkskolorna och äfven många småskolor följt exemplet. Ännu ingår väl icke

svenska språket såsom ett obligatoriskt läroämne, men omfattas dock med ett synnerligt intresse så af föräldrar som barn, hvilka i några skolor hafva visat sig ega ganska försvarliga insigter i detta läroämne.

Allenast lärjungar i de öfre klasserna få deltaga i denna undervisning.

Först öfvas innanläsning och sedan öfversättning af enstaka ord och kortare satser, samt skrifning af ord och meningar.

4:o. Antalet af de inom hvarje skola vid senaste inspektionstillfälle närvarande barn, som undervisats i hvart och ett af de anbefalda läro- och öfningsämnena, angifves af bifogade tabell.

5:o. I afseende på ordningens upprätthållande i skolorna har jag inga synnerliga anmärkningar att göra. Hvad deremot beträffar lärarnes förmåga och sätt att vårda barnens sedliga väsen, så är det i många fall ganska illa bestäldt dermed. Obestridligt torde vara, att lärarens förmåga i detta hänseendet icke är så mycket beroende af det större eller mindre mått vetande, som han besitter, som af den lifsåskådning och det sedliga allvar, som bestämmer hans eget uppförande i sedligt afseende, hvarigenom han ock blifver ett föredöme för sina elever.

Inom detta inspektionsdistrikt finnas ganska många lärare och lärarinnor, om hvilka kan fällas det omdöme, att de icke blott äro oförvitlige i sedligt hänseende, utan ock att de med fullt allvar fattat sin uppgift, att hvar efter sin förmåga samvetsgrant egna sig åt sitt ansvarsfulla kall. I skoldistrikt med sådan lärarepersonal omfattas ock skolan med välvilja af allmänheten och sådana lärares skolor äro äfven flitigt besökta. Ett sådant vitsord kan dock icke lemnas åt alla våra lärare och lärarinnor.

6:o. Undervisningstiden. I alla skolor inom detta inspektionsområde är årliga undervisningstiden 8 kalendermånader, fördelad i 2:ne terminer. Höstterminen begynner i början eller medlet af September och räcker till medlet af December eller någon af dagarne före Jul. Vårterminen tager sin början den 7:de eller 12:te Januari och fortfar till slutet af Maj eller medlet af Juni. De flyttande skolornas läsetid på hvar station varierar från 10 till 12 veckor.

Läsedagarne i veckan äro 6 och den dagliga undervisningstiden i småskolorna och i en del folkskolor 5 timmar, deremot i andra folkskolor 6 timmar om måndagen, tisdagen, torsdagen och fredagen, samt 4 timmar om onsdagen och lördagen. I skolor med 5 timmars daglig undervisningstid börjas undervisningen kl. $\frac{1}{2}$ 8 f. m. och fortfar med en timmes afbrott för frukosten till

kl. 2 e. m. I skolor med 6 timmars daglig undervisningstid börjas undervisningen kl. 9 f. m. och fortgår till kl. 12, hvarefter följer 2 timmars middagerast, hvarpå undervisningen fortsättes från 2 e. m. till 5 e. m. Om onsdagen och lördagen läses från 9 f. m. till kl. 1 e. m. Emellan hvarje timme gifves 5 eller 10 minuters ledighet.

7:o. Läseordning saknades endast i några småskolor. Vid uppgörandet af läseordning följes »Normalplanens» förslag i tillämpliga delar.

Dagbok, examenskatalog och matrikel efter D:r V. Lidbergs formulär hafva funnits vid alla skolorna med undantag af en enda, der anteckningarne voro gjorda på lösa blad.

8:o. Undervisningsmaterielen är numera i flertalet af våra skolor både god och tillräcklig. Skoldistriktet hafva dock icke sjelfva behöft göra synnerliga uppoffringar för sin skolmateriel. ty staten har till hufvudsaklig del bekostat densamma. Sålunda finnas nu i alla våra skolor väggkartor öfver *Jordgloben*, öfver *Sverige och Norge*, öfver *Europa och Palestina*, *Bibliska taflor*, *taflor öfver Sveriges regenter* från och med Gustaf Wasa, *Väggtäflor öfver djurriket*, *Väggtäflor för undervisning i teckning*, 1:sta kursen, *Väggtäflor öfver svenska mått, vichter och mynt*, *räkneram*, och derjemte i de flesta folkskolor dessutom *Väggharta öfver Asien*, *Afrika*, *Nord- och Syd-Amerika*, *Väggtäfla öfver Metriska systemet*, *Tellurium och lunarium*, *räknekub*, *atlas till Bibliska historien*, *Väggtäfla öfver människokroppen* samt *litograferade taflor öfver däggdjur och foglar*. Äfvenså finnas temligen allmänt, om ock icke i alla skolor till fullt tillräckligt antal, lämpliga innanläsningsböcker: för folkskolan: Ahlqvists läsebok och Berlins Läsebok i Naturläran; för småskolan: Länkeläs ensimäinen Lukukirja, Starbäcks kertomuksia Ruotsin historiasta och »de nya texterna».

Orgelharmonier finnas, såsom här förut nämnts, vid alla fasta folkskolor, undantagande Neder-Torneå folkskola. De äro ock bekostade af staten.

9:o. Skollokaler.

I fråga om lokaler hafva samtliga folkskolorna egna, kommunen tillhöriga skolhus, hvilka i allmänhet äro sunda, ändamålsenligt inredda och för det nuvarande barnantalet tillräckligt rymliga, samt hållas vanligtvis ordentligt städade och snygga. Haparanda, Neder-Torneå, Karl Gustaf, Öfver-Torneå, Korpilombolo och Pajala folkskolor hafva tvåsitsiga skolbänkar med pulpeter. i Hietaniemi folkskola begagnas ännu vanliga långbänkar. I Tärändö by af Pajala pastorat står ett skolhus sedan flere år under

byggnad och torde möjligen blifva färdigt under innevarande år. Öfver-Torneå moderförsamling har under sistförflutna år uppbyggt ett skolhus för flyttande skolan i Juoksinki och för uppförandet deraf åtnjutit 1,000 kronor i statsbidrag.

Småskolorna deremot äro i detta hänseende mycket illa lot-tade. Inom detta inspektionsdistrikt finnas endast 3 egna, kommu-nerna tillhöriga småskolehus, nemligen ett i Haparanda stad, ett i Öfver-Torneå socken i Jänkisjärvi by och ett i Kaunisvaara by i Pajala församling, till hvilka 2:ne sistnämnda statsbidrag lemnats till ett belopp af 750 kronor för hvartdera. Småskolorna måste därför i de flesta fall dväljas i för tillfället förhyrda, ofta små, osunda, oändamålsenligt inredda och i de flesta hänseenden olämpliga rum, som dertill stundom tjenstgöra både som skollokal och bostad för hyresvärderna och hans folk eller ock äro åtminstone ge-nomgångarum för husets medlemmar. Dertill äro skolborden och bänkarne vanligen af temligen primitiv beskaffenhet. Att så-dana omständigheter i högsta grad motverka skolans ändamål, lig-ger i öppen dag. Detta hafva ock skolråden insett, hvarföre de bemödat sig att förmå skoldistriktet till att uppföra småskole-hus, hvarjemte ock skolråden i Karl Gustaf, Hietaniemi, Öfver-Torneå, Korpilombolo och Pajala ingått till Kongl. Maj:t med un-derdånig ansökan om statsbidrag för sagda ändamål, hvilket ock beviljats dem, nemligen åt Karl Gustafs skoldistrikt 2,000 kr. för uppförande af 4 skolhus, åt Hietaniemi 750 kr. för ytterligare ett skolhus, Öfver-Torneå 1,750 kr. för 2:ne skolhus, Korpilombolo 500 kr. för 1, och Pajala 750 kr. för 1 skolhus, men det oaktadt hafva icke Karl Gustafs och Hietaniemi socknemän kunnat förmås till uppoftningar för skolväsendet i detta hänseende. Deremot hafva, såsom ofvanföre nämnts, Pajala socknemän uppbyggt ett skolhus i Kaunisvaara och Öfver-Torneå 2:ne, ett i Juoksinki och det andra i Jänkisjärvi, hvar jemte Öfver-Torneå skolråd sistlidet år ingick med underdånig ansökan om bidrag för ytterligare 2:ne skolhus, hvilken ansökan dock afslogs. Korpilombolo socknemän lära ock nu hafva vidtagit åtgärder för uppförande af skolhuset i Jerijärvi by.

Luftvexlingen i skollokalerna åstadkommes i somliga skolor genom å väggen anbragta ventiler, i flertalet deremot endast ge-nom det luftdrag, som uppstår, då skolrummen eldas och då dör-rarne öppnas.

III. Skolreglementen.

Af Högvärldiga Domkapitlet stadfästade reglementen finnas en-dast i Karl Gustaf, Hietaniemi och Öfver-Torneå och det allenast

för folkskolorna. Samtliga småskolorna och de öfriga folkskolorna sakna vederbörligen godkända reglementen.

IV. Tillsynen öfver skolorna.

Hvad tillsynen öfver skolorna angår, lemnar äfven den mycket öfrigt att önska. Skolrådsledamöter har man visserligen valt och tillsyningsmän äro i de flesta skoldistrikt tillsatta, men då dessa ledamöter och tillsyningsmän i allmänhet äro sjelfva okunniga och mångenstädes oförsvarligt likgiltiga för skolans angelägenheter, blir det understöd, som man har att påräkna af dem, ganska ljumt och sålunda kommer det i alla händelser här kanske mera, än på andra orter, att ännu åtminstone bero på skolrådets ordförande och skolans lärare, om skolan skall få elever och om desamma skola besöka den regelbundet eller ej.

V. Kostnaden för skolväsendet.

Enligt skolrådets uppgifter i ekonomiskt hänseende för år 1880 utgingo

till lärares och lärarinnors aflöning	kr. 13,451: 72
» skollokalerna och inventarier.....	» 5,473: 24
» undervisningsmateriel.....	» 275: 95
» öfriga behof	» 1,532: 44
Skolkassornas behållning vid årets slut	» 4,960: 3
Summa kr. 25,693: 38	

Anm. Endast Pajala skolkassa egde vid årets slut en betydligare behållning, nemligen 3,204: 21.

Till bestridande af dessa utgifter har utgått:

1:o Af skoldistriktet	kr. 12,874: 6
2:o Af statsmedel:	
Lönatillskott åt lärare och lärarinnor vid folkskolan.....	kr. 3,450
Lönatillskott åt lärare och lärarinnor vid småskolan.....	» 2,795
För medellöshet	» 1,350
Af Landstinget.....	» 7,525:
Afkomst af donationer	» 3,000:
Afkomst af donationer	» 120:
Skolkassornas skuld vid årets slut.....	» 2,174: 32
Summa kr. 25,693: 38	

Uti ofvanstående bidrag af statsmedel är icke det belopp upptaget, som Regeringen användt för uppköp af undervisningsmateriel för de finska skolornas behof, och det därför att jag saknar uppgift derom.

VI. Hos Domkapitlet anmälda missförhållanden samt med anledning deraf vidtagna åtgärder.

Hos Domkapitlet har jag ansett mig böra anmäla följande missförhållande i Pajala skoldistrikt. Detta skoldistrikt har redan för flere år tillbaka erhållit statsbidrag för uppförande af ett skolhus i Tärändö by och äfven uppfört stommen till det samma och sedan låtit byggnaden stå utan fönster och dörrar, öppen för alla väder och vindar, utan att vidtaga några åtgärder för byggnadens vidare fullbordande. I anledning häraf anmälde jag hos Domkapitlet förhållandet, och följden blef, att Pajala församling vid högt vite ålagts att skyndsamligen fullborda byggnaden och försätta den i dugligt skick.

Öfver-Torneå i Januari 1882.

P. O. Grape.

VIII.

Karesuando och Jukkasjärvi pastorat af Westerbottens fjerde kontrakt.

I. Läroanstalterna.

Detta inspektionsområde, som under sista året af femårsperioden varit mig anförtrödt, utgöres af skoldistriktet Karesuando och Jukkasjärvi inom Westerbottens fjerde kontrakt. Läroanstalterna äro 6, af hvilka 1 fast folkskola och 2 fasta småskolor tillhöra Karesuando, 1 fast folkskola samt 2 flyttande småskolor Jukkasjärvi; dertill kommer ett af Femöreföreningen bekostadt barnhem för hvartdera distriktet. Af folkskolorna har den förra för 1½ år sedan, den senare för 2 år sedan kunnat med examinerade lärare besättas. I småskolorna har intill de sista åren undervisningen handhåfts af okunnige personer, hvilka nu på en när hafva fått gifva vika för småskollärare från Haparanda seminarium. För den lappska delen af befolkningen har Lappmarkens Ecklesiastikverk aflönat s. k. lappkateketer, hvilka det åligger att åtfölja lapparna på deras flyttningar och undervisa deras barn i hemmen (kåtor). Men då man icke kunnat få dugliga personer dertill, hvadan undervisningen lemnat temligen otillfredsställande resultat, har i Karesuando kateketväsendet afskaffats, och de för dess underhåll anvisade medlen användas nu till lappska barns inackordering hos nybyggare vid distriktets skolor. Men som på detta sätt ett högst ringa antal barn kommer att få skolundervisning, hvarjemte lappska föräldrar äro högst ovilliga att utlemna sina barn i nybyggares vård, synes mig, att kateketväsendet bör återupptagas, så fort fullt kvalificerade kateketer kunna erhållas, hvilket bland annat kan ske på det sätt, att de dugligaste af eleverna i barnhemmen beredes tillfälle att i småskollärare-seminarium inhemta det derför nödiga kunskapsmättet.

Att undervisningsanstalternas nu varande antal är otillräckligt, kan svårligen bestridas. Men om man jemför det närvarande tillståndet med hvad det var för ett par år tillbaka, så måste man tillstå, att rätt mycket är gjordt för skolväsendet, isynnerhet i Jukkasjärvi, der motståndet i det längsta varit hårdnackadt. Men såsom det varit möjligt att göra detta framsteg genom statens frikostiga mellankomst med penninge- och undervisningsmedel, så måste skolans vidare framsteg hufvudsakligast grundas på statens fortsätta ingripande och understöd. Endast på den vägen kan man äfven här steg för steg gå ett någorlunda ordnad och tidsenligt skolväsende till möte. Den art af skola, som bäst motsvarar behovet, är småskolan eller rättare mindre skolan. Ännu är för tidigt att tänka på understöd åt folkskolan uti dermed förbunden småskola såsom dess förberedande afdelning, hvilket ock är af behovet mindre påkalladt, enär man ju med rätta hos examinerade folkskollärare förutsätter större förmåga att sysselsätta barn på olika ståndpunkt, helst der deras antal är ringa såsom i detta inspektionsdistriktets folkskolor. Småskolan måste arbeta sjelfständigt och oberoende af folkskolan och ersätta henne. Derför är det en vigtig angelägenhet att få skickliga småskolelärare.

Sockenbibliotek finnas icke.

II. Skolreglementena.

Karesuando distrikt eger ett af Domkapitlet fastställt skolreglemente; Jukkasjärvi har ej ännu hunnit förse sig dermed.

III. Undervisningstiden.

Årliga undervisningstiden i alla inspektionsdistriktets skolor är 8 månader, fördelad på tvenne terminer, höstterminen från början eller medlet af September till kort före jul, och vårterminen från medlet af Januari till början eller medlet af Juni.

Dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 timmar, i småskolorna 5 timmar. Mellan timmarne gifves 5 å 10 minuters ledighet.

IV. Folkets förhållande till skolan.

För att nöjaktigt kunna redogöra härför fordrades mer än ett års kännedom; men att döma efter de sifferuppgifter, som

skolrådets ordförande lemnat mig, återstår härutinnan mycket öf-
 rigt att önska. År 1880 utgjorde de skolpligtiga barnens antal 491;
 skolan besöktes af endast 147, deruti inberäknade de 22 lappska
 barn, som undervisades i barnhemmen. Detta stora missförhål-
 lande växer i hög grad, om man tager i betraktande de talrikt
 förekommande skolförsummelserna och de många öfver den van-
 liga skolåldern varande personer, som sakna all läskunskap. Or-
 sakerna härtill äro visserligen äfven att söka uti undervisnings-
 anstalternas otillräcklighet i förhållande till områdets vidd och
 folkmängd. Men fäster man afseende på de svårigheter, som lä-
 rarne hafva dels för att få undervisningslokal, der egen sådan
 ej finnes, dels för att få barn i skolan, så måste en betydlig skuld
 tillskrifvas föräldrarne. Och trots de friheter, som gifvits i fråga
 om gällande föreskrifters efterlemnad, är det ändock knappt mer
 än hälften af rotens skolpligtiga barn, som komma till skolan
 längre eller kortare tid. Väl är sannt, att många föräldrar
 för fattigdom måste tidigt taga barnens kroppskrafter i anspråk
 för familjens försörjning eller skicka dem ut för att sjelfva för-
 sörja sig; sannt är ock, att barn finnas, som af brist på kläder ej
 kunna regelbundet besöka skolan; men dessa ömmande omständig-
 heter kunna svårligen vara så allmänna, som de allmänt anföras
 såsom skäl för försummad och ojemn skolgång.

Lika mycket ligger felet otvifvelaktigt i föräldrarnes stora
 okunnighet och liknöjdhet jemte en för befolkningen egendomlig
 sjelffrådighet, som ej gerna vill böja sig för en ny ordning, vore
 den än så god och nyttig. Äfvenledes torde folkets okyrkliga
 hållning och en under årtionden uppamnad ovilja för alla, som ej
 kunna dela dess religiösa åsichter, vara en ytterligare orsak. Men
 lika nedslående, som detta måste kännas, lika fägningsamt är, att
 personer äfven här finnas, hvilka ådagalägga verkligt deltagande
 och nit för skolan, och anledning är att hoppas, att ju mer folket
 lär inse den nya sakens stora behof och nytta, dess mer slipper
 man bevittna de nu varande sorgliga förhållandena.

V. Undervisningens allmänna ordnande.

Läsordningar, upprättade efter normalplanens anvisningar,
 finnas i alla inspektionsdistriktets skolor; men så länge det sjelfs-
 våldiga godtycket vid inskrifningarne och de talrika skolförsum-
 melserna fortfara, samt skolan måste mottaga öfveråriga per-
 soner, som skola beredas till nattvardsläsningen och därför taga

läraren på särskildt sätt i anspråk, är det svårt att följa en läsordning, om den vore aldrig så ändamålsenligt upprättad. I en småskola med oexaminerad lärare hade läsordningens följande helt och hållet uppgifvits, och vid inspektionstillfället voro lexlagen nästan lika många, som de läsande barnen. Klart inseende fruktlösheten af ett sådant arbete, har jag både vid besök i skolorna och vid andra tillfällen sökt lägga föräldrarne och barnen på hjertat vigten af en ordentlig och jemn skolgång, och har äfven haft glädjen höra, att någon förbättring följt.

Lärjungarnes fördelning uti afdelningar med olika undervisningstid förekommer icke och är icke heller behöflig, emedan skolorna icke besökas af större antal, än att undervisningen kan samtidigt försiggå.

VI. Undervisningssättet i de särskilda ämnena.

Skoldagen börjar och slutar med bön och psalmsång. För *Bibelläsning* behöfliga Nya testamenten hafva anskaffats.

Bibliska historien får i vanliga fall ingå i undervisning före eller samtidigt med *katekesen*.

Såväl i dessa som i de *öfriga undervisningsämnena* hafva i de skolor, der examinerade lärare finnas, de nya undervisningsmetoderna blifvit följda, så långt de närvarande förhållandena och undervisningsmedlens bristfälliga beskaffenhet sådant medgifvit.

Sång idkas i alla skolor med undantag af en, der lärarens oförmåga utgör ett giltigt hinder. Dervid begagnas endast sifferskrift. I Jukkasjärvi folkskola förekommer äfven flerstämmig sång.

Gymnastik, fristående, förekommer i alla skolor.

Undervisning i *slöjd* och *trädgårdsskötsel* förekommer icke.

VII. Skolförhören.

De uti Kongl. folkskolestadgan föreskrifna *förhör med de barn, som i hemmen undervisas*, förekomma endast vid husförhören med dem, som der frivilligt inställa sig. Många uteblifva af orsak, att de icke kunna läsa och därför ej vilja blottställa sig.

Roteförhör förekomma icke, emedan lärarekrafterna äro för få och antalet rotar för stort, hvartill kommer lärarnes knappa aflöning, så att de billigtvis icke kunna åläggas att företaga resor i detta ändamål på de långa och obanade vägarne mellan rotarne.

För att möjliggöra dessa måste lärare-antalet ökas och särskilda resemedel anskaffas; och högst nödvändigt vore, att dylika resor kunde göras. Lärare hafva klagat, att, trots deras förmaningar till flit, läsningen merendels får afstanna efter skolans afflyttande. De okunniga och liknöjda föräldrarne låta sådant onäpst passera, och följden blir, att, då skolan återkommer, får hon börja så godt som på nytt igen.

Ferieförhör förekomma icke heller. Lärarepersonalen utgöres till hälften af personer från nedre landet, och man kan icke förmena dem att efter en försakelsefull och mödosam vistelse i de nordliga fjelltrakterna få besöka hembygden.

Särskild *pröfning med de lärjungar, som vilja ur folkskolan utgå*, förekommer icke, utan antecknas deras kunskapsmätt i examensprotokollet och betyg utskrifvas, der sådana begäras.

VIII. Lärarne.

De examinerade ega alla en god förmåga och skicklighet att undervisa och förhöra. Mot deras sedliga väsen och förhållande till sina förmän och barnen är ingenting att anmärka.

IX. Materielen.

Vid inspektionerna befanns materielen i Jukkasjärvi medelmättig och i Karesuando långt under medelmåttan. Men sedermera hafva ifrån båda skolråden ansökningar ingått om undervisningsmedels erhållande.

X. Skollokalerna.

Folkskolorna ega hvar sin lokal, så ock småskolorna i Karesuando. Till folkskolehusets förestående reparation i Karesuando har statsanslag erhållits. De med statsanslag uppförda småskolbyggnaderna befinnas ej i vederbörligt skick och påkalla skyndsamt och grundlig reparation. Folkskolan i Jukkasjärvi eger en treflig och tillräcklig uppsättning af läspulpeter. Småskolorna derstädes, som äro flyttande, måste hålla till i förhyrda lokaler, bättre och sämre.

XI. Anteckningsböckerna.

De erforderliga anteckningsböckerna finnas i alla skolor. Anvisningar om deras rätta förande hafva gifvits, der så varit erforderligt.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Denna utöfvas öfver folkskolan af församlingens pastor; öfver småskolorna tillsätter skolrådet så kallade tillsyningsmän. Men öfver hufvud taget gäller, att lärarne icke röna särdeles deltagande och uppmuntran i sina maktpåliggande kall.

Gellivare den 12 December 1881.

I. Johansson.

Berättelse om Folkskolorna inom Wisby stift

åren 1877—1881.

I. Undervisningsanstalterna.

Inspektionsområdet omfattar hela Wisby stift, deladt i 3 kontrakt, med en folkmängd (vid 1880 års slut) af 54,802 innevånare. Inom detta område finnas för närvarande 130 folkundervisningsanstalter, fördelade på 81 skoldistrikt, mot 117 skolor och 77 distrikt vid slutet af nästföregående inspektionsperiod. Häraf synes att distriktens antal, genom sönderdelning af förutvarande, under de 5 åren ökats med 4. Af dessa omfatta 69 endast en församling hvartera; de öfriga 12 omfatta 2 eller högst 3 församlingar. På hvarje distrikt kommer i medeltal 676 personer. Då barn mellan 7—14 år vid slutet af år 1880 utgjorde 7,810, så komma i medeltal 60 barn på hvarje skola. De 130 läroanstalterna (nämligen sådana som åtnjuta statsbidrag) utgöras af 1 högre folkskola, 83 egentliga folkskolor samt 46 dels småskolor dels mindre skolor.

A. *Egentliga folkskolor.*

Jag nämnde att dessa utgöra för närvarande 83, mot 78 vid föregående periodens slut. De 5 nya, som under mellantiden tillkommit, äro alla sådana (med undantag af en) som ursprungligen varit mindre skolor, men sedan blifvit förvandlade till egentliga folkskolor. *Alla dessa skolor äro fasta.* Endast 2 distrikt, nämligen Fårö och Öja-Hamra, hafva 2 folkskolor hvartera. I alla dessa voro inskrifna under år 1880 tillsammanstagna 5,028 barn (enligt skolorådens uppgifter), hvilket om man undantager Wisby folkskola med omkring 350 barn, gör på hvar och en af landsdistriktens folkskolor omkring 57 barn i medeltal (mot 66 under föregående period).

Wisby folkskola läser fortfarande i 6 afdelningar i staden, hvardera i särskildt rum och under särskild lärare eller lärarinna; der till kommer en 7:de afdelning i landsförsamlingen (vid Hästnäs), under vederbörligen examinerad lärare. Jag har tvekat huru jag skulle rubricera den sistnämnda läroanstalten, men då läraren är examinerad och åtnjuter full lön, ehuru undervisningen här, genom barnens tidiga afgang, icke drifves så långt som vid vanliga folkskolor, så har jag ansett det mera lämpligt att kalla den en afdelning af folkskolan än en mindre skola, änskönt den i tabellerna fått den senare benämningen. Äfven Tofta folkskola läser i 2 särskilda afdelningar, under särskild lärare och lärarinna, hvardera vederbörligen examinerad och med full lön. Alla öfriga folkskolor skötas efter regeln af en lärare (eller lärarinna) i hvarje.

B. Småskolor (och »mindre skolor»)

Dessa utgöra för närvarande, som jag redan nämnt, 46, mot 38 vid föregående periodens slut. 5 af de gamla hafva under periodens lopp blifvit förvandlade till egentliga folkskolor, och 1 har blifvit indragen af annat skäl. Deremot hafva 14 nya blifvit upprättade (2 i Norra kontraktet, 7 i Medel-kontraktet och 5 i Södra kontraktet). Endast 2:ne af dessa läroanstalter äro flyttande (hvardera mellan 2 stationer); *alla öfriga äro fasta.*

Att skilja mellan egentlig småskola och s. k. »mindre skola» är i somliga fall ganska svårt. Såsom egentliga småskolor i strängaste mening kan jag endast räkna 35, som alla ligga i granskapet af folkskolan och därför endast utgöra en förberedelse för densamma; de öfriga ha i mer eller mindre mån karakteren af »mindre skolor», d. v. s. de måste i någon ringa mån ersätta folkskolan i aflägnare bygder, emedan de flesta barnen sällan komma till någon annan skola; endast 3 å 4 hafva bestämdt utbildad karakter af mindre skolor; de öfriga sväfvä på gränsen mellan den ena och den andra skolarten.

C. Högre folkskolor.

Endast en sådan finnes, nämligen i *Klinte socken*, och denna har nu egt bestånd i 16 år. Den gamle läraren, som haft skolan om hand från dess första inrättning, afled år 1880, och efter någon tids vakans, har ny lärare med akademisk bildning blifvit tillsatt under hösten 1881. Jag besökte skolan senast under vakanstiden; den hade då 15 barn inskrifne, dels gossar, dels flickor, men hade under föregående år haft ända till 30 inskrifne barn. De senaste Kongl. före-

skrifterna om lästidens längd och intagningsvilkoren iakttagas vederbörligen. I öfrigt får jag hänvisa till min föregående berättelse.

D. *Folkhögskolor.*

En sådan finnes sedan år 1876, som först öppnades i Atlingbo, derefter flyttades till Roma under några år, och nu senast blifvit förlagd till Hemse socken, i samma hus som folkskolan. Om dess verksamhet tillhör ej mig att fälla något omdöme, ehuru jag besökt den ett par gånger. Elevernas antal, som under första åren uppgick till omkring 30, lär under senaste åren hafva betydligt minskats.

E. *Seminarium för bildande af lärare och lärarinnor för småskolorna.*

En sådan läroanstalt, bekostad af Gotlands läns landsting, har 2 särskilda gånger under denna period varit i verksamhet, nämligen sommaren 1877 i Boge skolhus med 11 elever, och 1878 i Endre skolhus med 15 elever, de flesta qvinliga. Hvardera kursen omfattade 3 månader, 2 för teoretisk och 1 för praktisk undervisning. Större antal elever kunde ej antagas, ehuru de sökande voro många flera (ena gången ända till 50), emedan tiden för de praktiska öfningarne var så knapp. Huruvida sådan läroanstalt för framtiden kommer att förnyas, beror på nytt anslag af landstinget samt behovet af flera lärarinnor.

F. *Slöjdskolor, m. m.*

Vid nästan alla sådana skolor, der lärarinnor äro anställda antingen vid folkskola eller dermed förenad småskola, förekommer numera undervisning i qvinnoslöjd, hufvudsakligast söm.

Slöjdundervisning för gossar, förenad med sjelfva folkskolan (snickra, svarfva och smida), har under sista åren börjat få insteg härstädes, på så sätt att 4 af landsbygdens folkskolor (näml. Sanda, Westergarn, Mästerby och Wäte) inrättat sådan undervisning på lördagarne, med statsbidrag. Vid en af dessa skolor ledes undervisningen af folkskoleläraren, vid de öfriga af särskilda lärare.

Beträffande *Fruentimmers-samfundets slöjdskola för flickor* i Wisby, *Hushållningsällskapets slöjdskola* dersammastädes, *barnhemmen* i Wisby och på Fridhem, *söndagsskolor* och *enskilda skolor*, så hänvisas helt och hållet till min föregående berättelse.

G. *Sockenbibliotek.*

Så vidt jag känner, äro dessa ännu i samma ställning som under föregående period.

II. Reglementen, anteckningsböcker, läseschema.

Under åren 1875 och 1876 fingo alla skoldistrikt nya reglementen, deri alla nyare Kongl. föreskrifter voro intagna, och äro dessa reglementen fortfarande gällande.

Dagbok, examenskatalog och matrikel finnas i alla folkskolor, samt dagbok i alla småskolor.

Dagböckerna, ehuru efter olika formulär, föras, så vidt jag kunnat kontrollera det, med noggrannhet; examenskatalogerna äro mycket olika med afseende på fullständigheten; de flesta *matriklarne* föras numera efter Lidbergska formuläret, men på ett och annat ställe med sådan vårdslöshet, att då jag granskat dem vid inspektionstillfällena, bafunnos inga nya barn inskrifna i de samma under ett par år å rad, hvarföre jag dels muntligen, dels skriftligen måst förhålla vederbörande lärare detta oskick. Eftersom de flesta skoldistrikt hafva blott 1 folkskola hvarje, har det blifvit en allmän sed här på landet att dessa matriklar föras af läraren i folkskolan, och icke af skolrådets ordförande. En förändring till det bättre har i sista åren inträdt derigenom att allt fler och fler af de tjänstgörande pastorerna, i synnerhet de yngre, upptagit den seden att, antingen vid hvarje års början eller vid hvarje termins början, utskrifva åt skolläraren en förteckning antingen på alla de barn som under nämnda år äro i skolåldern, eller då detta icke sker, åtminstone på dem som under nämnda tid inträda i skolåldern, och skall skolläraren sedan anteckna dessa barn i distriktets matrikel — men det är just detta senare som icke alltid sker med den noggrannhet som vederborde. Ty värr! finnas ännu åtskilliga distrikt, der denna sed (nämligen att till läraren vid hvarje års eller termins början aflemna sådan förteckning) ännu icke gjort sig gällande, och der ligger största felet påtagligen hos skolrådets ordförande, hvarföre de statistiska uppgifterna om antalet barn mellan 7—14 år från dessa håll ingalunda äro att fullt lita på. Antalet barn inom nämnda kategori är efter min öfvertygelse i verkligheten större än hvad som framgår ur skolrådets (d. v. s. åtskilliga skolråds) uppgifter. Öfver dessa förhållanden har jag redan beklagat mig i mina årsberättelser till Domkapitlet.

Läseschema finnes visserligen vid alla skolor, men huruvida det strängt följes, derom är jag icke fullt öfvertygad. Normalplanens läseordning har troligtvis ingenstades kunnat så litet tillämpas som inom mitt inspektionsområde, emedan icke mindre än 55 af stiftets 83 folkskolor äro sådana der folkskolan äfven måste upptaga alla

småskoleafdelningens årsklasser; och i dem kan normalplanen svårli-
gen tillämpas, eller rättare sagdt det finnes ingen plan för dem upp-
gjord. Der åter förhållandena det medgifvit, har normalplanen blif-
vit tillämpad i sina hufvudsakliga delar.

III. Läsetiderna.

Läsetiden är vid alla fasta skolor, liksom förut, delad i 2 ter-
miner, en vårtermin och en hösttermin. På de flesta ställen går den
förra från 1 Febr. till den 1 Juli, och den senare från 1 Sept. till 1
Dec. Afvikelserna härifrån äro icke många eller stora, uppgående
till högst ett par veckors tidigare eller senare början och afslutning.
Vid ingen skola utsträcket läsetiden för den egentliga folkskolans
barn och småskolan utöfver 8 månader om året, med undantag endast
af Wisby-skolorna, som i stället hafva ett mindre antal timmar i vec-
kan, samt i de båda flyttande »mindre skolorna» i Hangwar och
Lärbro, af hvilka den förra läser 9 månader och den senare 10 må-
nader om året. Påskloftet är vid alla inskränkt till 2 söckendagar
utom sjelfva helgdagarne.

Läsedagarne i veckan äro vid alla skolor på landsbygden högst
5, så att lördagen är fri; men några få småskolor hafva endast 4
läsedagar, derigenom att en dag i veckan borttages till undervisning
i söm åt folkskolans flickor. Endast i de 7 skolorna i Wisby pågår
undervisningen under veckans alla 6 söckendagar.

Vid alla folkskolor på landsbygden undervisas under största delen
af året 6 timmar om dagen, hälften för- och hälften eftermiddag,
men under djupa vintern endast 5. Vid Wisby-skolorna går under-
visningen aldrig utöfver 5 timmar per dag, och om lördagen endast
3 — lördagseftermiddag alltid fri.

Middagerasten utgör dels 1 timme, dels 2. Mellan hvarje timme
gifves dessutom 5 å 7 minuters ledighet, som de flesta barnen be-
gagnar till lekar på skolplanen, då vädret sådant tillåter.

Den i Kongl. Cirkuläret af den 11 Okt. 1878 gifna föreskriften,
att *den dagliga undervisningen i småskolor ej må utsträckas utöfver
5 timmar*, har numera, så vidt jag vet, blifvit tillämpad i alla *fristå-
ende* småskolor, ehuru efter något motstånd eller missnöje å befolk-
ningens sida, enligt lärarnes uppgift; men i alla sådana skolor, der
antingen småskoleafdelningen är samtidigt förenad med folkskole-
afdelningen, eller der de båda afdelningarne hafva olika läsedagar,
således småskoleafdelningen endast 2 eller 3 dagar i veckan, har jag

tillsvidare tillåtit den gamla ordningen af 6 timmars daglig undervisning fortgå äfven för småskoleafdelningen, dels emedan, der de båda afdelningarne äro samtidigt närvarande, det skulle bryta skolans ordning om den ena afdelningen ankomme senare eller hemförlofvades tidigare än den andra, dels emedan, der de hafva olika läsedagar, undervisningstiden ändock blir så knapp. Skulle föreskriften tillämpas äfven vid sistnämnda arten af skolor, så befarar jag ett ännu starkare missnöje från befolkningens sida.

Antalet skolor, der afdelningarne undervisas, antingen helt och hållet eller till någon del, på olika dagar, har under perioden minskats från 28 till 21, nämligen de 6 småskolorna i Wisby, för hvilka jag i föregående berättelse redogjort, och 15 skolor på landsbygden, de flesta i Norra kontr. och ingen i Södra kontr. Denna minskning härleder sig dels från tillkomsten af flera småskolor, dels äfven från befolkningens i många orter obenägenhet för sådan fördelning.

IV. Tiden för barns intagning i skolan.

Efter regeln intagas barn i skolorna på landsbygden kort före eller kort efter fyllda 7 år, och i Wisby efter fyllda 6 år. Afvikelse härifrån, d. v. s. intagning vid senare ålder, förekommer endast sällan; — deremot händer det oftare att barn redan vid 11, 12 och 13 års ålder tagas från skolorna, innan de afslutit hela folkskolans kurs. I några distrikt är det nästan regel att barnen sluta skolgång vid 12 års ålder, men äro då förbundna att i stället besöka fortsättningsskolan.

Högt sällan händer det numera att nybörjare intagas vid annan tid, än vid terminernas början, och i åtskilliga distrikt har man gått så långt i stränghet i detta hänseende, att endast en gång om året få nybörjare intagas, i några distrikt vid vårterminens, i andra vid höstterminens början. Vore godt om detta exempel blefve följdt öfverallt.

V. Skolförhören.

Förhör med de barn, som åtnjuta undervisning i hemmet vid terminernas början förekommer, så vidt jag känner, numera nästan ingenstädes, emedan hemundervisning i den mening att utgöra barnets enda undervisning är ytterst sällsynt — de allra flesta barn sändas antingen till enskilda skolor eller till distriktets offentliga skolor,

ehuru en och annan gång, genom föräldrars försumlighet eller fattigdom, senare än det borde. Det med dylika förhör afsedda ändamålet vinnes dessutom genom de *allmänna husförhören*, som af presterskapet årligen hållas.

Angående *afgångspröfningen*, i hvilken ingen ändring mig veterligen skett, får jag hänvisa till min föregående berättelse.

VI. Den fortsatta undervisningen eller s. k. fortsättningsskolor.

Den seden att anslå en viss dag i hvarje eller hvarannan vecka åt repetitionsskola för de utexaminerade barnen har nu, så vidt jag har mig bekant, blifvit allmänt öfvergifven. På en och annan ort, men högst få äro numera dessa, har man ingenting vidgjort för den fortsatta undervisningen. På de allra flesta ställen har en särskild *sammanhängande* tid, antingen 2, eller 4 eller 6 veckor, blifvit anslagen åt denna undervisning, hvars behöflighet och gagn allt mer och mer inses. Oftast tages denna tid från de 8 läsemånaderna, antingen så att fortsättningsskolans barn läsa för sig ensamma, då distriktet är stort, eller ock förenas de med folkskolans högre afdelning, då distriktet är litet (somliga små distrikt hafva endast 3 å 4 fortsättningsbarn om året). Några få distrikt hafva på sista tiden förlagt en del af undervisningstiden eller hela *utom* de 8 månaderna, och derföre åtnjutit motsvarande statsbidrag. Sådana distrikt hafva på olika år varierat mellan 5 och 3. De gifna föreskrifterna för sådana statsbidrags åtnjutande iakttagas noga. Det enda hindret för att en sådan utsträckning af den fortsatta undervisningen icke på flera ställen blifvit införd, ligger deruti att distrikten sjelfva skola bekosta en del af lärarens tillökade arvode. Om staten bekostade hela arvodet vid fortsättningsskolorna (dock med en viss begränsning med afseende på antalet barn), liksom vid slöjdundervisningen för gossar, så skulle efter min tanke den goda saken hafva bättre framgång.

Söndagsskola, såsom fortsättningsskola, finnes blott i Barlingbo. I inga skoldistrikt finnas, så vidt jag känner, aftonskolor för närvarande, men i 2 distrikt existerade sådana för ett par år sedan.

VII. Undervisningens ordnande.

A) *I allmänhet.*

Der småskola är förenad med folkskola under samme lärare och på samma tid (man skulle kunna kalla dessa »abnorma skolor»),

måste naturligtvis klassernas eller läslagens antal blifva många, folkskoleafdelningen vanligtvis delad i 2 läslag, som stundom i vissa ämnen äro förenade och i andra skilda, samt småskoleafdelningen i 2 eller 3 klasser. Vid sådana skolor kan monitörsundervisningen för de minsta barnen svårligen undvikas. Den är tillsvidare ett nödvändigt ondt, då den ende lärarens tid och krafter icke kunna räcka till för alla läslagen.

Der åter folkskolan är befriad från småskoleafdelningen, der är tudelningen numera den allmänt rådande och der har äfven normalplanens tillämpning blifvit allt mer och mer allmän, om också icke i alla sina bestämningar.

B) *I de särskilda ämnena.*

Modersmålet. De småskolors antal, der skrif-läse-metoden blifvit införd, har något ökats; men det är helt naturligt, att det endast är i fristående verkliga småskolor, der denna metod kan användas — i alla sådana skolor, der småskoleafdelning och folkskoleafdelning äro förenade, der är den omöjlig.

För de äldre barnen är »läsebok för folkskolan» den enda innanläsningsbok som användes. För de mindre barnen användas många olika slags innanläsningsböcker, men hufvudsakligast Kastmans. De unga, ännu icke fullt erfarna lärarnes benägenhet att vårdslösa innanläsningen för de högre ämnenas skull eger ännu rum, liksom i föregående period. Men efter ett par års erfarenhet kommer vanligtvis sådan lärare till annan åsigt.

Undervisning i de enklaste begreppen af språklära samt satalösning förekommer numera vid åtminstone halfva antalet folkskolor, i synnerhet der yngre lärare blifvit anställda.

Rättstafningsfärdigheten är mycket olika utvecklad vid olika skolor, förmodligen beroende på mer eller mindre lyckligt sätt att gå till väga vid korrigeringen. Det besynnerliga här vid lag är, att det en och annan gång inträffat att jag funnit nämnda färdighet bättre utvecklad vid en i öfrigt klenare skola än vid en sådan der en bättre utrustad och i allo skickligare lärare varit anställd. Anledningen till detta förhållande tror jag mig finna deri att sådan lärare anser detta ämne, liksom innanläsningsfärdigheten, höra till skolans lägre och kanske tråkigare ämnen. Han har derföre icke samma intresse för dessa som för de högre.

Kristendom. Öfvergången från den gamla till den nya katekesen har gått så småningom, enligt påbud från domkapitlet, och har nu

mera hunnit så långt att vid inspektionsperiodens slut torde väl knappast finnas någon skola, der gamla katekesen ännu läses af något läslag, med undantag kanske af fortsättningsskolorna.

Det själlösa uppläsandet utantill af katekeslexorna utan vidare utredningsfrågor förekommer ännu på några få ställen, nämligen sådana der läraren är alldeles oförmögen att behandla ämnet annorlunda, hvilket är förhållandet med några lärare af gamla uppsättningen. Hela den yngre uppsättningen följer med tidens fordringar, ehuru med mer eller mindre lycklig framgång.

Jag har visserligen för min del uppmanat lärarne att inskränka den *ordagranna utanläsningen* af katekesens förklaringar, men jag har ej ansett mig befogad att anbefalla sådan inskränkning såsom ovilkorlig, isynnerhet som jag i denna punkt har emot mig icke blott de flesta af presterskapet utan äfven föräldrarne.

Normalplanens anvisning att läsa lilla katekesen i 2 kurser, först textorden och sedan Luthers förklaringar, följes nu vid många skolor, men icke öfverallt.

Historia och *geografi* förekomma vid alla folkskolor, åtminstone i de högsta afdelningarne. Odhners och Erslevs läroböcker för folkskolan blifva, på min rekommendation, allt mer och mer spridda. Undervisningen i historia (endast fäderneslandets förekommer) är numera, särdeles der yngre lärare finnas, bättre än under föregående perioder.

Naturlära och ännu mera *geometri* och *teckning* äro ännu vid många skolor uteslutna, särdeles vid sådana der afdelningarne hafva olika läsdagar. Den knappa tiden har här icke tillåtit att upptaga alla ämnen, endast de viktigaste. På ett och annat ställe torde lärarens egen oförmåga vara anledningen.

I *sång* är siffermetoden alltjemt den allmännast brukliga.

Beträffande *gymnasik*, *vapenöfning*, *trädgårdsskötsel* och *trädplantering*, äro förhållandena oförändradt de samma som förut.

VIII. Lärarne.

I Wisby folkskola i staden finnas anställda 3 lärare och 3 lärarinnor, af hvilka de 3 lärarne äro vederbörligen examinerade; i Tofta folkskola finnas 1 lärare och 1 lärarinna, bägge examinerade; i alla öfriga distrikt skötes hvarje folkskola af blott *en* lärare (eller lärarinna). 4 folkskolor, nämligen Fleringe, Roma, Westerhejde och Gerum, skötas endast af lärarinnor — en af dessa har äfven klockarebefatt-

ningen. Ingen af lärarne är prestvigd, men många äro tillika klockare eller orgelnister.

Under periodens lopp hafva inträffat 5 fall af afsättning från skol-läraretjenst, ett till följd af oskicklighet, 2 till följd af förfalskningsbrott och de andra af annan anledning. Mot de öfrigas sedligaandel hafva inga officiella klagomål förekommit.

Bland lärarepersonalen finnas numera icke mindre än 31 som utexaminerats från de nyare seminarierna, således nära hälften. Många gamla hafva under perioden afgått med pension. Några lärareplatser äro ännu vakanta.

Svårigheten att erhålla examinerade vikarier kvarstår ännu; ofta har man fördenskull vid inträffande vakanser eller sjukdomsfall varit nödsakad att använda lärarinnor, som endast genomgått småskoleseminarium, så vida man ej ville låta undervisningen rent af ligga nere.

De allra flesta småskolor och mindre skolor skötas af lärarinnor. Dessas aflöning utgör oftast 250 kr. — några hafva endast 200 och några 300 kr.

Nästan alla folkskolelärareplatser aflönas numera med 600 kr. strax från början — ett och annat distrikt har till och med höjt lönen till 700 kr. Med skolorna i staden Wisby är förhållandet något annorlunda.

IX. Undervisningsmaterielen.

Tillökningen af materielen går mycket långsamt. Den mest behöfliga finnes dock öfverallt, t. ex. läseböcker och kartor; den mindre behöfliga finnes endast sparsamt.

X. Skollokalerna.

Egna skolhus hafva alla folkskolor; endast småskolorna och de mindre skolorna hafva hit och dit förhyrda lokaler, oftast mycket dåliga och olämpliga.

Sedan föregående berättelse hafva 16 skolhus blifvit dels nybygda, dels utvidgade, nämligen i Bro, Bunge, Fårö och Slite af Norra kontraktet — i Westerhejde, Wall, Ljugarn och Wäte af Medelkontr. — i Sproge, Levide, Gerum, Alfva, Hemse, När, Eke och Fide af Södra kontr. Några af dessa utvidgningar och nybyggnader hafva varit för knussligt tilltagna och ingalunda öfverensstämmande med idens fordringar. Endast i några fall har man fullt tillämpat nor-

malritningarnes fordringar. På ännu flere ställen har jag påyrkat nya och större lokaler, men hittills utan framgång. De sista svåra åren hafva till en del lagt hinder i vägen. I allmänhet kan jag dock säga, att frågan om förbättrade bygnader haft mera framgång än frågan om förökade småskolor, i hvilken senare fråga folket är mera omedelbart.

Tidsenligare inredning af bänkar och bord börjar blifva allt mer och mer allmän. Tvåsitsiga bänkar finnas numera på rätt många ställen, på några till och med ensitsiga.

Föreskriften att inhemta inspektörens utlåtande vid ny- och ombyggnader iakttages icke alltid som sig bör.

XI. Kostnaden för skolväsendet.

Enligt skolrådets uppgifter i ekonomiskt afseende belöpte sig utgifterna under året 1880 för hela stiftet till en summa af 137,276 kr., af hvilka staten bekostade 40,663 kr.; afkomst af donationer utgjorde 1186 kr., och det öfriga 95,427 kr. utgick från distrikten. År 1875 utgjorde hela summan 85,840 kr., statens bidrag 28,296 kr., samt skoldistriktens bidrag 56,187 kr. Man finner af denna jämförelse att kostnaderna under de 5 åren betydligt stigit. År 1875 belöpte sig kostnaderna i medeltal på hvarje person till 1 kr. 3 öre, men år 1880 i medeltal till ungefär 1 kr. 75 öre.

I de här ofvan uppgifna utgiftssummorna är på många ställen kostnaden för nybyggnader icke upptagen, emedan sådan bygnads ombestyrande icke varit anförtrodd åt skolråden, utan åt andra kommunala myndigheter, hvarföre utgifterna därför icke äro synliga i skolrådets räkenskaper. Lägger man nu till dessa utgifter, som ej äro så obetydliga, så blir beloppet af distriktens bidrag ännu mycket större än som synes.

XII. Inspektionerna och inspektörens verksamhet i öfrigt.

Inspektionerna hafva företagits dels med och dels utan anmälan, ofta 2 på dagen, der skolorna varit närliggande, någongång under de långa sommarkdagarne 3 (nämligen småskolor, vid hvilka jag ej behöft använda så lång tid). Att sammankalla flera skolor till samma lokal har jag aldrig gjort; hvarje skola har jag hållet besökt i dess eget verksamhetsrum.

Intet år har jag medhunnit att besöka hvarje skola. 36 skolor hafva dock blifvit besökta årligen, 85 skolor 4 gånger under perioden, samt de öfriga endast 3 gånger.

Vid olika skolor har jag än mera lagt an på att komma under fund med frukterna af undervisningen, d. v. s. barnens kunskaper, än åter mera sökt utforska lärarens undervisningsduglighet, beroende på huruvida läraren var mig tillräckligt känd förut eller icke. Der anvisningar och råd, eller rättelser och förmaningar varit behöfliga, har jag ej sparat derpå, så snart jag trott att sådant kunde lända till *undervisningens gagn* — dock aldrig i barnens närvaro. På en och annan lärare med inrotad slentrian eller ohjelpig oförmåga hafva sådana rättelser eller anvisningar varit förspild möda, och jag har derföre på sådana ställen upphört med dem.

Bra många skolor äro numera i en sådan ställning, att med afseende på *undervisningens skötande* inspektionerna ingalunda behöfva årligen återkomma; men då inspektören måste hafva en öfversigt öfver skolväsendet i sin helhet i hvarje distrikt, så kan sådan öfversigt och kännedom vinnas endast genom personliga besök på ort och ställe, ju oftare dess bättre; ty åtskilliga skolråd äro ytterst tröga att skriftligen meddela inspektören inträffade förändringar — hvad han ej på stället kan sjelf inhemta, får han sällan veta. Ur den synpunkten äro de årliga besöken i de flesta fall så behöfliga.

År 1877 voro öfver hufvud 83 $\frac{1}{2}$ % af de inskrifna barnen i de besökta skolorna närvarande vid inspektionstillfällena, år 1878 var antalet 84 $\frac{1}{2}$ %, 1879 var det 85 % och 1880 hade det stigit till 88 %. Under föregående perioden hade högsta siffran varit 83 $\frac{1}{2}$ %. Med anledning häraf får jag nämna att barnens skolbesök, äfven de hvardagliga blifva med hvarje år allt bättre och jämnare, såsom synes vid granskningen af dagböckerna i de flesta skolor, ehuru en och annan lärare ännu klagar öfver ojemn skolgång. Detta gäller i allmänhet; att ett eller annat distrikt gör ett sorgligt undantag härifrån, faller af sig sjelf. Dock får man ha tålmod — Rom bygdes ej på en dag. Man får ej håller glömma, att allmogens barn ej böra för mycket dragas från deltagandet i kroppsarbeten. I de fattiga hemmen behöfves ofta barnens hjälp för att bidraga till familjens underhåll. Tager man alla dessa omständigheter och ännu flera i betraktande, så får man vara glad att det är som det är.

Kretamöten med lärare och lärarinnor »inom mindre delar af området», sådana de äro anbefalda i den senaste instruktionen, har jag sammankallat 9 särskilda gånger under perioden, och såmedelst genomgått hela stiftet en gång. 12 å 15 kringboende lärare och lärarinnor var

det vanliga antalet som kallades hvarje gång. Utom de kallade lemnades ingen annan tillträde till sådana möten än skolrådets ordförande, för att ej störande inverka på förhandlingarne. Dessa möten hafva mestadels varit använda till undervisningsprof jemte åtföljande kritik. Landstinget har för några år anslagit en penningesumma för att ersätta resekostnaderna för lärarne och lärarinnorna till och från dessa möten.

De stora mötena för hela stiftet som hållas i Wisby hvar 3:dje år fortfara ännu och äro mycket besökta, äfven af andra deltagare än skollärarekåren.

Skrifvelser hafva årligen blifvit affärdade än till det ena skolrådet än till det andra, hufvudsakligen angående behofven af bättre skolhus eller småskolor, någon gång angående bristfällighet vid undervisningen eller oegentligheter vid lärarens aflöning. 2 församlingar (Eke och Silte) tredskades så mycket att verkställa nödvändiga och af mig påyrkade ombyggnader af sina skolhus, att jag måste anföra klagomål hos Domkapitlet, som ålade båda att bygga om och utvidga sina skolhus. I den förstnämnda församlingen är det redan verkstäldt, i den andra icke, emedan i Domkapitlets utslag icke var dem förelagdt någon bestämd tid.

En och annan gång har jag måst anlita Domkapitlets hjälp för att erhålla de pedagogiska och ekonomiska uppgifterna från försumliga skolråd.

Wisby i Februari 1882.

Oskar Rosman.

